श्रीरायचन्द्र जिनागमसंग्रहे

भगवत्सुधर्मस्वामिप्रणीत

श्रीमद् भगवतीसूत्र

(व्याख्याप्रज्ञप्ति)

मूळ अने अनुवादसहित

चतुर्थखंड

शतक १६–४१

प्रेरक–श्रीयुत पुंजाभाई हीराचंद

अनुवादक अने संशोधक—

पंडित भगवानदास हरखचंद दोशी

अमदावाद

प्रत संख्या १००० वि० सं० १९८८ मूल्य रु० १०–०–०

संपादकीय निवेदन

आ चोथो भाग १६ मा शतकथी आरंभी ४१ मा शतक सुधीमां पूरो प्रकाशित थाय छे. आ चोथा भागना अन्ते नीचेना मुद्दाओ संबंधे कहेवानुं छे.

१ संशोधन अने प्रतिओनो उपयोग. २ अनुवाद. ३ परिशिष्टो.

१ संशोधन अने प्रतिओनो उपयोग. आ सूत्रना संशोधनमां क, ख, ग, घ अने ङ ए पांच प्रतिओनो उपयोग करवामां आव्यो छे. अने ते सिवाय एक ताडपत्रनी प्रतिनो पण उपयोग करेलो छे. ते बधी प्रतिओना पाठान्तर न लेतां तेमां जे पाठ शुद्ध जणायो ते मूकवामां आव्यो छे. आगमोनां पाठान्तर सहित शुद्ध संस्करणनी अनिवार्य आवश्यकता छे. परन्तु ते कार्यमां प्राचीन हस्तलिखित पुष्कळ प्रतिओनी तथा समय वगेरे साधनोनी जरुर होवाथी अने हाल ते बधी सामग्रीनो अभाव होवाथी पाठान्तरो आप्या सिवाय शुद्ध पाठ आपी संतोष मानवो पड्यो छे. प्रतिओनो सामान्य परिचय त्रीजा भागना निवेदनमां आप्यो छे तेथी अहीं आपवामां आव्यो नथी.

२ अनुवाद. भगवतीसूत्रनो अनुवाद मूळ पाठने अनुसरीने करवामां आव्यो छे अने विषयने स्पष्ट करवा माटे वधारानां शब्दो [ ] आवा कोष्ठकमां आप्या छे. ते सिवाय कठण विषय समजाववा आवश्यक टिप्पणो आपवामां आव्या छे. वाचकनी सुगमता खातर दरेक उद्देशके प्रश्नवार सूत्रनो विभाग करी अने अनुक्रमे आंकडा मूकी तेनी नीचे तेज सूत्रना आंकडामां अनुवाद आपवामां आव्यो छे. अवान्तर प्रश्नने जुदा सूत्र तरीके न गणतां मूळ प्रश्नना सूत्रमांज तेनी गणना करी छे. ते सिवाय ज्यां प्रश्न नथी परन्तु चरित्र के वर्णनात्मक भाग छे त्यां पण जुदी जुदी कंडिका प्रमाणे जुदां जुदां सूत्र गणवामां आव्यां छे. पृष्ठना प्रान्ते विषयनुं सूचन पण करेलुं छे.

३ परिशिष्टो. अहीं वाचकोने उपयोगी थाय ते माटे जुदा जुदा सात परिशिष्टो आपवामां आव्यां छे. (१) पहेला परिशिष्टमां भगवतीसूत्रमां आवेला पारिभाषिक शब्दोनो कोश आपवामां आव्यो छे अने जे स्थळे ते शब्द वापरवामां आव्यो छे तेनो पृष्टांक आपेल छे. (२) बीजा परिशिष्टमां देश, नगरी अने पर्वतादिनां नामो छे. (३) त्रीजा परिशिष्टमां चैत्य अने उद्याननां नामो छे. (४) चोथा परि-शिष्टमां अन्यतीर्थिक अने तापसोनां नामो छे. (५) पांचमा परिशिष्टमां साधु साध्वीनां नामो, (६) छठ्ठा परिशिष्टमां श्रावक–श्राविकानां नामो. (७) अने सातमा परिशिष्टमां साक्षीरूपे जे जे ग्रन्थोनो निर्देश कर्या छे ते ते ग्रन्थोनां नामो आप्यां छे. आ अनुवाद करवामां भाइश्री बेचरदासे करेला भगवतीसूत्रनी अनुवादनी कोपीनो पण उपयोग करवामां आव्यो छे माटे तेनी कृतज्ञतापूर्वक नोंध लउं छुं. आ अनुवाद करवामां अने तेना प्रकाशनमां काळजी राखवा छतां रही गयेला दोषोने माटे वाचको दरगुजर करशे अने सूचन करशे एवी आशा राखी विरमुं छुं.

भगवानदास दोशी

स्व. पुंजाभाई हीराचंद

(१८७० १९३०)

जमणे जैन सिद्धांत अने श्रीमद राजचंद्रना उपदेशना प्रचार माटे पोतानाथी बनतु बधु कर्यु

चिरंजीव शेठ पुंजाभाई

दहेगाम पासे आवेला हरखजीना मुवाडामां तेमना पिता वेपार अर्थे रहेता. तेमनो मुख्य धंधो धीरधारनो हतो. कौटुंबिक संबंध अमदावाद साथे हतो तेथी तेमनुं एक घर त्यां शामळानी पोळमां पण हतुं.

नानी उम्मरमां पिता गुजरी गएला तेथी तेमनुं पालन माता लेरी बाईए अने तेमना काकाए करेलुं. गामठी निशाळे बेसीने आंक लेखां नामुं वगेरे तेओ शीखेला. तेमने एक मोटा भाई पण हता. केटलाक कुटुंबीओ अमदावाद रहेता हता. तेथी योग्य उम्मर थतां बन्ने भाईओ अमदावाद आवीने रह्या. मोटाभाई मीलना सूतरनो वेपार करता अने पुंजाभाईए गजीयाणीनी दुकानमां टुंका पगारथी नोकरी शरु करी अने पोतानी बाहोशी तथा प्रामाणिकताने लीधे भागीदार थइ पाछळथी तेओ स्वतंत्र दुकानदार पण थइ शक्या हता. तेमनां त्रण लग्न थएलां. छेलुं ३६–३७ वर्षनी वये साणंदमां थएलुं. छेल्लां पत्नी समरथबाइथी तेमने एक पुत्र थयो, तेनुं नाम कचराभाइ हतुं. पण ए भाई चिरंजीव न थई शक्यो. लगभग ए अरसामां श्रीमद् राजचन्द्रनो तेमने सहवास थयो अने ए सहवास बे एक वरस ठीक ठीक रह्यो. एने परिणामे एमनी दृष्टि समाजसेवाना रोकड धर्मस्वरूप कार्यो तरफ वळी. तेथी तेमणे फरता पुस्तकालयनी योजनां[1], श्राविकाउद्योगशाळा, श्रीरायचंद्रसाहित्यमंदिर, मजूरशाळा अने जिनागमप्रकाशकसभा[2] वगेरे संस्थाओने उभी करवामां खूब फाळो आप्यो.

अमदावादनी दादाभाई नवरोजजी लाईब्रेरीमां एमणे सारी संख्यामां पुस्तको भेट आपेलां छे अने ते **श्रीमद्रायचंद्रसाहित्यमंदिर** ए नामथी जुदा विभाग तरीके त्यां राखवामां आवेलां छे.

वळी, श्रीमद्ना संबंधने लीधे तेओ महात्मा गांधीजीना सहवासमां वधारेमां वधारे आव्या. एना परिणामे एमणे **पुरातत्त्वमंदिर** उघाडवामां असाधारण फाळो आप्यो जेथी **श्रीराजचंद्रज्ञानभंडार**[3] स्थपायो. आ पछी तेमणे पोते एकलाए स्थापेली अने निभावेली जिनागमप्रकाशकसभानी संस्थानुं काम गुजरात विद्यापीठने सोंपी तेने फरीवार लगभग रु० त्रीश हजारनुं दान आप्युं अने ए द्वारा विद्यापीठना कार्यवाहकोए **श्रीपुंजाभाई जैनग्रंथमाळा** काढवी शरु करी.

तेओ सामाजिक सेवा करतां कुटुंबना लोकोने भुली गया न हता. पोताना व्यवसायमां दूरदूरनां पण सगांओने रोकीने तेमणे सारी पायरीए चढावेला छे. लोभने कारणे कोई कुटुंबी कांई अव्यवस्था करतो तो पण तेना तरफ तेमनी अमीदृष्टि ज रहेती. एक कुटुंबीए मोटी रकमनी अव्यवस्था करेली, ए रकम एक सार्वजनिक संस्थानी हती तेथी पोताना पदरथी ए रकम भरपाई करीने ए वखते पुंजाभाईए पोतानी प्रामाणिकतानुं तेज बतावेलुं अने पेला गोटाळो करनार स्वजन तरफ करुणावृत्ति ज दाखवेली.

पोतानो पुत्र अकाळे काळवश थएलो होवाथी तेओए पोताना दौहित्रोने पुत्रवत् साचव्या, अने तेमना द्वारा शुद्ध देशी कापडनो पवित्र व्यवसाय करावीने तेमने सारी स्थिति उपर लावी मुक्या छे.

तेमनी छेल्लामां छेल्ली खास नोंधवा जेवी प्रवृत्ति दांडी जवानी हती. उम्मरे वृद्ध अने शरीरे अशक्त होवा छतां तेमणे दांडीकूचमां जवानी इच्छा महात्माजीने दर्शावेली पण महात्माजीए ज तेमने आश्रममां रहेवानो आग्रह करेलो छतां तेओ महात्माजी दांडी पहोंच्या पछी एकवार दांडी जई आवेला अने देशना गरीबो प्रत्येनी पोतानी दाज बतावीने ज संतोष पामेला.

महात्माजीने तेमना उपर एटलो बधो प्रेम हतो के तेओ तेमने 'चिरंजीवी' शब्दथी संबोधता. श्रीमद्रायचंद्रभाईए तेमना उपर केटलाक कागळो लखेला ते उपरथी तेमना भक्त हृदयनी प्रतीति थई शके एम छे. स्थळसंकोचने लीधे ए पत्रो अहीं नथी आपी शकाता.

टुंकामां श्रीपुंजाभाई आप बळे वधेला अने सामाजिक कार्योमां ठेठ सुधी रस लेता रहेला. एमना जीवननुं थोडुं घणुं अनुकरण थई शके तो पण घणुं छे.[4]

७२ वर्षनी पाकी वये संवत् १९८८ना आसो वद ८ ने शनिवारना २२–१०–१९३२ना रोज तेमनुं अवसान थयुं. ते वखते महात्माजीए आश्रम समाचारमां जे लखेलुं छे ते आ साथे आपवामां आव्युं छे. ते द्वारा श्रीपुंजाभाईनी विशेष ओळखाण थई शके एम छे.

बेचरदास

---

१ गुजरातना नररत्न प्रसिद्ध साक्षर श्रीरमणभाई नीलकंठना हस्ते आ योजना खुल्ली मूकेली.

२ स० पुंजाभाईने श्रीमद्रायचंदभाईनो ए आदेश हतो के श्रीजिनागमो गुजरातीभाषामां अनुवादित करीने सर्व लोक सुलभ करवा. ते प्रमाणे तेमणे आ संस्थानी शरुआत करेली अने ए संस्थाने सुरक्षित राखवा जीवनपर्यंत प्रयत्न पण करता रह्या.

३ आ ज्ञानभंडार अमदावादमां छे, एमां जे जातनी साहित्यसामग्री एकठी कराएली छे एवी सामग्री आपणा देशना अन्य पुस्तकालयोमां घणी विरल जोवामां आवे छे. हस्तलिखित पुस्तको पण एमां सचवाएलां छे.

४ स० श्रीपुंजाभाईना स्वजन अने जीवनपर्यंतना सहचर श्रीनेमचंदभाईए मोकलेली सामग्री उपरथी आ थोडुं लखी शकायुं छे ते अर्थे तेमने धन्यवाद.

चिरंजीवी पुंजाभाई

ज्यारे में पुंजाभाईने चिरंजीवी विशेषणथी लखवानुं शरु कर्युं त्यारे कोई बाळके आश्चर्यपूर्वक मने सवाल कर्यो "पुंजाभाई तो तमाराथी ए वये मोटा छे एने तमे चि० केम कही शको ?" में कंईक आवो जवाब लख्यो हतो: 'पुंजाभाई वये तो मोटा छे पण मारी उपर ते एक निर्दोष बाळक जेटलो विश्वास मूके छे ने मारी भक्ति पण तेटलाज भावथी करे छे.' आ मारूं लखवुं अक्षरशः बरोबर हतुं. ए विश्वास अने ए भक्तिने सारु मारी योग्यताविषे मने शंका छे. पण पुंजाभाईना विश्वास विषे अने तेनी भक्तिविषे मने लेश पण शंका नथी. गमे ते प्रकारनुं संकट आवे त्यारे पुंजाभाईने सारु मारो अभिप्राय वेदवाक्यरूपे काम करतो. पुंजाभाई बुद्धिहीन न हता पण बुद्धिपूर्वक तेणे मारी उपर विश्वास मूकवानो निश्चय करेलो.

ए पुंजाभाई जे अर्थमां में एने चि० करी संबोध्या ए अर्थमां आजे भले न होय पण तेथी बहु वधारे विस्तृत अर्थमां चिरंजीवी छे.

तेने हुं चिरंजीवी कही संबोधतो खरो पण मारे तेने कंई शीखववानुं न हतुं. हुं तो पुंजाभाईना गुणनो पुजारी हतो. पुंजाभाईनी नम्रता, पुंजाभाईनी धर्मपरायणता, पुंजाभाईनी सत्यपरायणता, पुंजाभाईनी उदारता मारी दृष्टिए कोईथी आंटी शकाय एवी न हती. पुंजाभाईमां सर्वार्पणनी शक्ति हती.

पुंजाभाई रायचंद कविने पोतानुं सर्वस्व मानता. हुं पण रायचंदभाईनो पुजारी हतो तेथी पुंजाभाई मारा तरफ आकर्षाया हता. पुंजाभाईनो जेम हुं रायचंदभाईने गुरुपद नहोतो आपी शक्यो, तेनुं तेने दुःख न हतुं. पुंजाभाई समजता हता के कोईने गुरुपद दीधुं देवातुं नथी. लोहचुंबक जेम लोखंडने पोता प्रत्ये खेंची ले छे तेम गुरु शिष्यने पोता प्रत्ये खेंची ले छे.

पण रायचंदभाईने विषे हुं जे कंई कहेतो ते पुंजाभाईने बहु गमतुं अने वधारे तो ए गमतुं के जे वस्तुनी हुं स्तुति करतो ते मारामां उतारवानो प्रयत्न करतो, आथी अमारी वच्चेनी गांठ दिवसे दिवसे दृढ थती गई.

आश्रमना आरंभथी ज पुंजाभाईनो तेनी साथे निकट संबंध बंधायो ने जो के ते आश्रमवासी न थया छतां आश्रमवासी तरीके वर्तता. आश्रमना घणा संकटोमां पुंजाभाईए भाग लीधो हतो. अमदावादनी बजारनी गुंचो पुंजाभाई बनावे. अने जे जोईये ते पुंजाभाई लावी आपे. पुंजाभाईना माणसो आश्रमनी सेवा सारु गमे त्यारे वपराय, पुंजाभाईनी दुकान अने घर आश्रमवासीओनुं शहेरमां आश्रयस्थान हतुं. सावरणीथी मांडीने अनाज, घी, इत्यादि केम अने क्यां ठीक मळी शके ए बनावनार पुंजाभाई. पुंजाभाईनी देखरेखथी अने तेमनी सलाहथी आश्रमे घणा पैसा बचावी लीधा छे. जे जमीनमां हाल आश्रम छे ते शोधनार पण पुंजाभाई. तेनो सोदो करनार पण पुंजाभाई. आवी अनेक सेवाने सारु पुंजाभाईए कोई दहाडो उपकारना बे शब्दोनी आशा सरखीये नथी करी. आश्रम पोतानुं छे. एम समजीने पुंजाभाई छेवटनी घडी लगी वर्त्या हता. पुंजाभाईना निकट संबंधमां आवतां छतां पुंजाभाईमां में अधीराई नथी जोई. नथी अतिशयोक्ति जोई. काम विना पुंजाभाई बोले नहि. पुंजाभाई लपसपमां भाग ले ज शाना ? एनी वार्ता ते हंमेशा धर्मनी वार्ता होय. सज्जनोनुं स्मरण तेमने प्रिय हतुं.

पुंजाभाईना मनमां कोईनो द्वेष में कदी अनुभव्यो नथी. कोईने विषे कटुवचन बोलतां में पुंजाभाईने सांभळ्या नथी.

पुंजाभाई वेपारमां कुशळ हता, बे पैसा कमाया पण हता, धारत तो वधारे कमाई शकत पण रायचंदभाईना प्रसंगमां आव्या पछी तेमणे पोतानो पथारो संकेल्यो हतो, एवी मारी उपर छाप छे. पुंजाभाईनी शाख पहेली श्रेणीनी हती. तेने त्यां मुकेलुं द्रव्य दूधे धोईने पाछुं मळी शके.

आश्रमना पैसानी व्यवस्था पुंजाभाई ज करता अने लांबा काळ लगी गुजरात प्रांतिक समितिना खजानची पण हता.

पुंजाभाई पुण्यात्मा हता, मुमुक्षु हता, आ युगमां एना जेवा निस्पृही मनुष्यो आंगळीना वेढा उपर गणाय तेटलाये मळवा मुश्केल पडे.

पुंजाभाईनो स्पर्श आश्रमने पावन करनारो हतो. पुंजाभाईनो धर्म सांकडो न हतो. तेना धर्ममां बधा धर्मने स्थान हतुं.

आवा पुंजाभाई चिरंजीवी ज छे. आपणे सहु तेना गुणनुं चिंतवन करीये. तेना संबंधने योग्य बनवा प्रयत्न करीए.

(आश्रमसमाचारमां—गांधीजी)

आध्यात्मिक शोध

जीवनतंत्रना रहस्यनी जिज्ञासामांथी आध्यात्मिक शोधनुं झरण फूटे छे. ए जिज्ञासा ज आध्यात्मिक शोधनो मूळ पायो छे. आपणा देशमां जे जे महान आत्मशोधको थया छे, जेने आपणे संतो कहीये छीए तेओ ए जिज्ञासाथी ज प्रेराइने जीवन अने जगतनी गूंच उकेलवा पोते करेली प्रवृत्तिनो जुदो जुदो वृत्तांत पोतपोतानी शैलीथी मूकी गया छे.

जेमनां बुद्धि अने मन ठीक ठीक विकास पाम्यां छे एवा संस्कारसंपन्न, आरोग्यसंपन्न, तेजस्वी, आत्मशोधक मुमुक्षु लोकोने पूर्वोक्त जिज्ञासाथी आ नीचेना केटलाक प्रश्नो थाय ते तद्दन स्वाभाविक छे.

आ जगत ए शुं छे ? आ बधी मोहमाया ए शुं छे ? जगतमां दुःख अने असंतोषनां कारणो कयां छे ? ते टळी शके के नहि ? टळे तो केवी रीते ? हुं शुं छुं ? हुं क्यांथी, शामाटे, क्यारे अने केवी रीते आ जगतमां आव्यो छुं ? जो हुं कोई जुदो छुं तो सदाने माटे आ विश्वथी मारो छूटकारो थशे के नहि ? आ जगतनी उत्पत्ति क्यारे, केवी रीते, शामाटे अने कोने माटे कोणे करी ? शुं आ विश्व कोई वार नाश पामशे के नहि ? जो नाश पामशे तो आ बधा पदार्थो—नदी, समुद्र, पहाड, जंगलो, प्राणीओ ए बधुं क्यां जशे ? हुं पोते क्यां जईश ? शुं विश्वना प्रलय पछी हुं रहेवानो छुं ? जो रहीश तो कया आकारमां अने कोने आधारे ? जो नहि रहुं तो तेनुं शुं कारण ? शुं एवी कोई विशेष शक्ति छे के जे आ विश्वने फरीथी सर्जी शके ?

आ बधा प्रश्नो कांई आजकालना नवा नथी पण वेदकालनी शरूआतथी एटले के ज्यारे *आर्यगण* संस्कारसंपन्न अने बुद्धिसंपन्न हतो त्यारथी ज चर्चाता आव्या छे. आ प्रश्नो साथे आध्यात्मिक शोधने गाढ संबंध छे.

वेदो, उपनिषदो, ब्राह्मणो, आरण्यको वगेरेमां आध्यात्मिक शोध करनारा ते ते दिव्यपुरुषोए ए प्रश्नो अने एवा बीजा अनेक प्रश्नो ऊपजावी तेनी चर्चा करेली छे. अने जेम जेम बुद्धिबळ अने आत्मशोध उंडां जतां गयां तेम तेम बीजा पण अनेक शोधकोए ए प्रश्नो विषे जुदी जुदी दृष्टिथी पोतपोताना जुदा जुदा विचारो दर्शाव्या छे.

बधुमां सांख्याचार्य कपिल, न्यायप्रवर्तक अक्षपाद, विशेषवादी महर्षि कणाद वगेरे अनेक पुरुषोए ए प्रश्नो उपर वधारे प्रकाश आणवा प्रयास कर्यो छे. भगवान महावीरे अने भगवान बुद्धे पण जीवननी गूंच उकेलवाने जे आध्यात्मिक प्रयासो कर्या तेमां पण ए बधा प्रश्नो उपर अवश्य पोतपोतानी दृष्टिए योग्य प्रकाश नाखेलो छे.

भगवान बुद्ध विषे कहेवामां आवे छे के ते पोते बालपणथी चिंतनशील प्रकृतिना हता अने तेमनुं मन विश्वनी आ बाह्य प्रवृत्तिमां चोंटतुं न हतुं. माटे ज राजा शुद्धोदने तेमने राखवानी एवी व्यवस्था करेली के ज्यां सदा गानतान, रागरंग, विषयविलास अने अखंड स्वर्गीय सुख तेमने मळे के जेथी तेमनुं मन आ संसारमां चोंटी जाय. पण छेवटे राजा शुद्धोदनना आ बधा प्रयासो निष्फळ गया अने सिद्धार्थ पोतानी स्त्री अने पुत्रने छोडीने मधराते, पोताना चित्तमां रहेली उंडी उंडी उदासीनता अने असंतोषनां कारणो शोधवा नीकळी पड्या. तेमने एवी राजशाहीमां राखेला हता के मंदवाड शुं, घडपण शुं अने मरण शुं तेनी सुद्धां तेमने खबर नहिं पडेली. ज्यारे तेमणे मंदवाड, घडपण अने मरण जोयां त्यारे तेओ वधारे विह्वल बन्या अने ए दुःखोना अंतमाटे तेमणे प्रयास करवानुं पण नक्की कर्युं.

भगवान महावीर पण जेमनुं नानपणनुं नाम वर्धमान हतुं, जेमना माता अने पितानुं नाम अनुक्रमे त्रिशला अने सिद्धार्थ हतां, बचपणथी चिंतनशील अने संस्कारसंपन्न हता. तेमने लगती जैन साहित्यमां जे दंतकथाओ अने परंपराओ मळे छे ते उपरथी एटलुं तो तारवी शकाय एम छे के तेमनुं मन आत्मशोध तरफ बचपणथी ज वळेलुं हतुं. साथे तेमनामां मातपिता तरफ घणो सद्भाव हतो जेथी तेमणे तेमना आग्रहथी ज *गृहस्थाश्रम* स्वीकारेलो अने एक पुत्रीना पिता पण थया. तेमणे मातपिताना निर्वाण बाद पोताने बचपणथी ज प्रिय एवी आध्यात्मिक शोधने सबळ प्रयत्नपूर्वक चालु करवानुं धारेलुं छतां तेओ पोताना वडील बंधुना प्रेमभर्या आग्रहथी एक वर्ष जेटलो वखत वळी राजधानीमां ज रह्या पण ते दरम्यान तेमणे आध्यात्मिक शोधना साधन तरीके परापूर्वेथी ज चाल्यो आवेलो संयममार्ग पोताना जीवनव्यवहारमां अमलमां मूक्यो. तेमनी पहेलां श्रमणोनी परंपरामां पार्श्वनाथ नामे एक प्रख्यात युगप्रवर्तक थयेला तेमज वैदिक परंपरामां अनेक प्रकारनां कर्मकांडो अने देहदंडनोनो रिवाज आत्मशोध करवामाटे चालु हतो ज.

जे साहित्य भगवान महावीरना अनुयायीओए गूंथेलुं छे ए जोतां एमनी सामेनी ए बधी श्रमणब्राह्मणपरंपराओनी माहिती आपणने मळी शके एम छे. ए परंपराओमांथी प्रेरणा मेळवीने तेमणे हवे पोताना जीवननी गूंच उकेलवा अने विश्वमां रहेवा छतां तेनाथी थता त्रासोथी मुक्त रहेवानो मार्ग शोधवा अखंड अने उग्र प्रयत्न चालु कर्यो. तेओ पोतानी त्रीश वर्षनी उम्मरे एटले के भरजुवानीमां साधना करवा नीकळी पड्या, एथी ज एम जणाय छे के तेमने एमाटे केटली तालावेली हती. तेओ राजपाट, समृद्धि अने भोगविलासनो त्याग करीने कडकडता शियाळामां घर बहार नीकळी पड्या. वस्त्रथी देह ढांकवानी पण इच्छा नहि करेली.[1]

घरेथी नीकळ्या पछी बराबर बार वर्ष सुधी तेमणे भारे साधना करी, जे साधनामां तेमने शारीरिक अने मानसिक अनेक कष्टो सहवां पड्यां, जेनो सविस्तर निर्देश जैनआगमोमां[2] अकृत्रिम भाषामां आपणी सामे मोजुद छे. मज्झिमनिकायना सिंहनादसुत्तमां[3] जे जातनी रोमांचकारी साधना बुद्ध भगवाने पोते वर्णवेली छे तेवी ज साधना आ भगवान वर्धमान-महावीरनी हती. ए साधनाना परिणामे तेओए हवे सर्वप्रकारनी स्थिरता साधी मानसिक, वाचिक अने कायिक प्रवृत्तिओ पर तेओ निरंतर अंकुश राखी शके तेवा समर्थ थया. अने सर्व प्रकारनी आसक्ति, तृष्णा तेमणे ते साधनाद्वारा उच्छेदी नाखी. ए प्रमाणे स्थितप्रज्ञपणुं[4] अने वीतरागभाव प्राप्त कर्या पछी अने विश्वने लगतुं घणुं गंभीर मनन कर्या पछी पोताना जमानाना लोको के जेओ आर्योए स्थिर करेला आदर्शोथी घणा च्युत थयेला हता अने जेओनी एवी भ्रमणा हती के कर्मकांड के देहदंडमां ज सर्व सिद्धि समायेली छे, कर्मकांडमां हरेक प्रकारनी हिंसाने, असत्यने धार्मिक स्थान छे–ते पण वेदने नामे, ईश्वरने नामे, ते लोकोनी ते भ्रमणा टाळवा अने फरी वार आर्योए शोधेला अहिंसा, सत्य, सर्वत्र बंधुभाव अने गुणनी प्रधानताना सिद्धांतोने प्रचारमां मूकवा देश, काळ अने प्रजाशक्तिने अनुसारे तेओ पोतानां प्रवचनो मगध देशमां फरी फरीने करवा लाग्या.

आ व्याख्याप्रज्ञप्तिसूत्रमां तेमनां केटलांक ते प्रवचनोनी नोंधोनो संग्रह तेमना समसमयी के परवर्ती अनुयायीओए करेलो छे.

आ ग्रंथमां जीवनशुद्धिनी मीमांसा अने विश्वविचार ए बन्ने मुद्दाओ परत्वे जे कांई कहेवामां आव्युं छे ते आजथी अढी हजार वर्ष पहेलांना सत्यना अने जीवनशुद्धिना उपासकोनी अगाध बुद्धि अने शुद्धिनुं उंडाण बतावनाने पूरतुं छे.

जो के ग्रंथमां चर्चा बन्ने मुद्दानी छे पण मुख्य मुद्दो तो जीवनशुद्धिनी मीमांसानो ज छे. विश्वविचारनो जे मुद्दो साथे चर्चेलो छे तेने जीवनशुद्धिमां सहायक समजीने चर्चवामां आवेलो छे. जीवनशुद्धि विनाना मात्र ते मुद्दाना नर्या ज्ञानथी ज श्रेयप्राप्ति नथी एम भगवान महावीरे पदे पदे कहेलुं छे. जीवनशुद्धिना मुद्दाने चर्चतां पण केटलीक एवी चर्चा करवामां आवी छे जे चर्चा ते समयनी रूढिने तोडी जीवनशुद्धिनो नवो मार्ग बतावनारी छे.

जीवनशुद्धि

आ ग्रंथमां भगवाने कह्युं छे के संवर दुःख मात्रनो नाश करे छे, संवर एटले के इन्द्रियो उपरनो जय, मन उपरनो जय, वासना उपरनो जय; टूंकामां आत्मभानमां अंतरायभूत बधी वृत्तिओनो निरोध.

भगवाने कह्युं छे के कोई व्यक्ति अणगार–त्यागी–थाय एटले के तेने लोको श्रमण तरीके ओळखे एवो वेश पहेरे, एवी वेशधारी व्यक्ति जो संवरविनानी होय तो तेनो संसार घटवाने बदले वध्या ज करे छे अने ते भारेकर्मी थई आ अनादि अनंत संसारमां लांबा काळ सुधी रखड्या ज करे छे. (भा० १ पा० ८१) भगवानना आ कथननुं तात्पर्य ए छे के मात्र वेशथी जीवनशुद्धि थती नथी, थई नथी अने थशे पण नहि. जीवनशुद्धिमां मुख्य कारण संवर छे ए भूलवुं न जोइए.

ए ज प्रमाणे जे प्राणी असंयत छे जेमां त्यागवृत्ति जरा पण जागेली नथी तेवा प्राणीओनो निस्तार नथी. एवी कोटिना प्राणीओमां जेओ परतंत्रपणे पण इंद्रियो उपर अंकुश राखे छे, शरीर उपर अंकुश राखे छे अने भाषा उपर अंकुश राखे छे तेओ ए परतंत्रपणे केळवायेली सहनशक्तिने लीधे भविष्यमां सारी स्थिति मेळवे छे. (भा० १ पा० ८४) आमां भगवानना कथननुं तात्पर्य ए छे के परतंत्रपणे पण केळवायेलो संयम जीवनविकासमां थोडी घणी मदद करी शके छे, तो जे मनुष्यो ए संयमने स्वेच्छाए केळवे तेओनो विकास सरल रीते थाय तेमां तो कहेवुं ज शुं !

---

१ "णो चेव–इमेण वत्थेण पिहिस्सामि तंसि हेमंते ।
से पारए आवकहाए एयं खु आणुधम्मियं तस्स" ॥

"ते पारगामी (भगवान महावीरे) एवो संकल्प कर्यो के जीवनपर्यंत हुं आ वस्त्रथी (देहने) ढांकीश नहीं, तेमनो ए (संकल्प) योग्य ज कहेवाय"
[आचारांग सूत्र उपधान श्रुत अ० ९ गाथा २]

२ जूओ आचारांग—उपधानश्रुत अध्ययन ९ ।

३ जूओ भगवान बुद्धना पचास धर्म संवादो ।

४ "दुःखेष्वनुद्विग्नमनाः सुखेषु विगतस्पृहः । वीतरागभयक्रोधः स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥"—गीता ।

एक स्थळे भगवाने जीवनशुद्धिने लक्षमां राखीने मननी स्थितिओ वर्णवी छे. ते स्थितिना तेमणे छ नाम आपेलां छे, जे जैन संप्रदायमां लेश्याने नामे प्रसिद्ध छे. मनुष्यनी अत्यंत क्रूरमां क्रूर वृत्तिने कृष्णलेश्या कहेवामां आवी छे. जेम जेम ए क्रूरता ओछी थती जाय अने तेमां सात्त्विक वृत्तिनो भाव मेळातो जाय तेम तेम मानवजीवननो विकास वधतो जाय छे. ते विकासप्रमाणे ते चित्तवृत्ति-ओनां नाम पण जुदां जुदां बतावेलां छे. कृष्णलेश्या करतां जेमां थोडो वधारे विकास छे ते वृत्तिने नीललेश्या कहेवामां आवे छे. ते पछी जेम जेम वधारे विकास थतो जाय छे तेम तेम अनुक्रमे ते ते चित्तवृत्तिओने कापोत, तेज, पद्म अने शुक्ललेश्याना नामथी ओळखवामां आवे छे. आ नीचेना उदाहरणथी आ वृत्तिओनो मर्म सहजमां समजी शकाशे.

जेम कोई एक व्यक्ति पोतानी ज सुखसगवड माटे हजारो प्राणीओने लाचारीमां राखे एटले के जे प्राणीओद्वारा पोतानी अंगत सुखसगवड मेळवे छे ते प्राणीओना सुखनी तेने जरा पण दरकार नथी, ते प्राणीओ जीवे के मरे पण पेला सुखभोगीनी सगवडो तो सचवावी ज जोईए. आवा मनुष्यनी वृत्तिने कृष्णलेश्यानुं नाम आपी शकाय.

जे मनुष्य पोतानी सुखसगवडमां जरा पण ऊणप आववा देतो नथी पण ते सगवड जे प्राणीओद्वारा मळे छे तेमनी पण अज-पोषणन्याये जरातरा संभाळ ले छे. आ जातनी वृत्तिने नीललेश्या कहे छे.

सुखसगवड आपनार प्राणीओनी पण जे पूर्वोक्त न्याये थोडी वधारे संभाळ ले ते सुखभोगीनी वृत्तिने कापोतलेश्या कही शकाय. आ त्रण लेश्याओमां वर्तनार माणसने पोते शुं छे तेनुं जरा पण भान होतुं नथी अने तेथी ज तेनामां बीजा प्रत्ये अकारण मैत्रीवृत्ति राखवानो विचार पण आवतो नथी.

जे माणस पोतानी अंगत सुखसगवडने ओछी करे अने सुखसगवड आपनारा सहायकोनी ठीक ठीक संभाळ ले तेने तेजो-लेश्यावाळो कही शकाय.

जे माणस पोतानी सुखसगवड जरा वधारे ओछी करी, पोताना आश्रितोनी तेमज संबंधमां आवता दरेक प्राणीओनी, खेद मोह अने भय सिवाय सारी रीते संभाळ ले तेनी वृत्तिने पद्मलेश्या कही शकाय.

जे सुखसगवडने तद्दन ओछी करी नाखे अने पोतानी शरीरनिर्वाह पूरती हाजतोने माटे पण कोई प्राणीओने लेश पण त्रास न आपे, तेमज कोई पदार्थ उपर लोलुपता न राखे, सतत समभाव जळवाय एवो व्यवहार राखे अने मात्र आत्मभानथी ज तुष्ट रहे तेनी वृत्तिने शुक्ललेश्या कही शकाय.

जीवनशुद्धिनी हिमायत करनारा माटे आमांनी पहेली त्रण वृत्ति त्याज्य छे अने पाछली त्रण वृत्ति ग्राह्य छे, तेमां पण छेक छेल्ली वृत्ति केळव्या सिवाय पूर्ण विकास सर्वथा असंभव छे एम भगवान महावीरे पोतानी वाणीमां ठेकठेकाणे कह्युं छे.

भगवाने कह्युं छे के उत्थान छे, कर्म छे, बळ छे, वीर्य छे, पराक्रम छे, आ शरीर जीवने लईने हाले चाले छे, शरीरनी शक्ति शरीरनी पुष्टिने लीधे छे, पुष्ट शरीर अनेक प्रकारनी प्रवृत्तिओ करे छे अने एमांथी प्रमाद जन्मे छे, ए प्रमादने लीधे जीव अनेक प्रकारनी मोहजाळमां फसाय छे अने अज्ञान अंधकारमां सबड्या ज करे छे, माटे प्रमादना मूळ कारण शरीरने जो संयममां राखवामां आवे तो आ मोहजाळमांथी जीव सहेजे छूटी शके. (भा० १ पा० १२०)

एक स्थळे भगवान कहे छे के मात्र संयम, मात्र संवर, मात्र ब्रह्मचर्य अने मात्र प्रवचनमाताना पालनथी कोई प्राणीनो निस्तार थतो नथी. ज्यारे प्राणी रागद्वेष उपर पूर्ण जय मेळवे छे त्यारे ज ते सिद्ध, बुद्ध अने मुक्त थाय छे अने निर्वाणपदने मेळवे छे. (भा० १ पा० १३७) आमां भगवाने जे कह्युं छे के केवळ संयम, केवळ संवर अने केवळ ब्रह्मचर्यथी जीवनो निस्तार नथी. एनो मर्म ए छे के जे संयम, संवर अने ब्रह्मचर्य नाममात्र होय–खरेखरां न होय एटले के संयम, संवर अने ब्रह्मचर्य मात्र डोळ होय पण वासनानो जय, इन्द्रियोनो निरोध, विषयवृत्तिनो त्याग अने मानसिक, वाचिक अने शारीरिक प्रवृत्तिनी एकवाक्यता ए बधुं न होय एवां केवळ संयम, संवर अने ब्रह्मचर्य प्राणीना जीवननो विकास करी शकवाने समर्थ नथी.

भगवान मनुष्यना त्रण विभाग करे छे. केटलाकने एकांत बाळनी कोटिमां मूके छे, केटलाकने एकांत पंडितनी कोटिमां मूके छे अने केटलाकने बाळपंडितनी कोटिनां जणावे छे. आत्मभान विनाना एकांत बाळको छे, आत्मभानवाळा एकांत पंडित छे अने मध्यम वृत्तिना बाळपंडितकोटिनां छे. (भा० १ पा० १८९)

---

१ कृष्ण अने नीललेश्या एटले तामसी वृत्ति, कापोत अने तेजोलेश्या एटले राजसी वृत्ति अने पद्म अने शुक्ललेश्या एटले सात्त्विकवृत्ति एम सांख्यपरि-भाषा प्रमाणे कही शकाय.

बुद्ध भगवान जेने पृथग्जन[1] कहे छे ते आ एकांत बाळकोटिना छे अने जेने आर्यजन कहे छे ते एकांत पंडितकोटिना छे.

लोकोमां कहेवाती ऊंचा जातिनो, ऊंची प्रतिष्ठा के एवा बीजा कोई ऐश्वर्यवाळो, आत्मभान विनानो होय तो भगवानने मन ते एकांत बाल छे अने जातिथी हलको गणातो पण जो आत्मभानवाळो होय तो भगवानने मन एकांत पंडित छे.

भगवान कहे छे के हिंसा, असत्य, चौर्य, मैथुन, परिग्रह तथा क्रोध, मान, माया, लोभ, राग, द्वेष, कलह, अभ्याख्यान, पैशुन, निंदा, कपटपूर्वक व्यवहार अने अज्ञान ए बधा दोषोथी जीवो संसारमां फर्या ज करे छे. जे प्राणिओ अहिंसा, सत्य, अचौर्य, ब्रह्मचर्य, अपरिग्रह, क्षमा, सरलता, संतोष, अवैरवृत्ति, स्वस्वभावनी स्मृति वगेरे गुणोने केळवे छे, तेओ संसार ओछो करे छे अने निर्वाणने पामे छे. (भा० १ पा० १९१)

भगवान कहे छे के गृहवास छोडीने श्रमण निर्ग्रंथ थया पछी पण मनुष्यो विवेकनी खामीने लीधे नकामा नकामा कलहो करी मिथ्या मोहना पाशमां फसाय छे. परस्परना जुदा वेशने लीधे, जुदा जुदा नियमोने लीधे, जुदा जुदा मार्गोने लीधे, जुदा जुदा बाह्याचारने लीधे, पोतपोताना आचार्योना जुदा जुदा मतने लीधे, शास्त्रना जुदा जुदा पाठने लीधे एम अनेक प्रकारनां बाह्यकारणोने लीधे लडता झघडता श्रमण निर्ग्रंथो पोताना संयमने दूषित करे छे. (भा० १ पा० १२५)

भगवाने कहेली आ हकीकत तेमना पोताना जमानामां पण हती अने आ जमानामां पण ते आपणने प्रत्यक्ष ज छे. आ जातना खोटा कलहो मिथ्यामोहने वधारनार छे एवुं भगवान वारंवार कहे छे.

एक स्थळे भगवानने तेमना मुख्य शिष्य इन्द्रभूति गौतमे पूछ्युं के, गुणवंत श्रमण वा ब्राह्मणनी सेवाथी शुं लाभ थाय छे ? भगवाने जणाव्युं के हे गौतम ! तेमनी सेवा करवाथी आर्य पुरुषोए कहेलां वचनो सांभळवानो लाभ थाय छे अने तेथी तेने—सांभळनारने पोतानी स्थितिनुं भान थाय छे, भान थवाथी विवेक प्राप्त थाय छे, विवेकी थवाथी स्वार्थीपणुं ओछुं थई त्यागभावना केळवाय छे अने ते द्वारा संयम खीले छे अने संयमनी खीलवणीथी आत्मा दिवसे दिवसे शुद्ध तथा तपश्चर्यापरायण थतो जाय छे, तपश्चर्याथी मोहमळ दूर थाय छे अने मोहमळ दूर थवाथी अजन्मा दशाने पामे छे.

भगवानना उपर्युक्त कथनमां गुणवंत श्रमण अने ब्राह्मण तरफनी तेमनी दृष्टिनो मर्म समजवा आपणे प्रयत्नशील थवुं जोईए.[2]

एक स्थले मंडितपुत्रना प्रश्नना उत्तरमां भगवान कहे छे के अनात्मभावमां वर्ततो आत्मा हमेशा कंप्या करे छे, फडफडया करे छे, क्षोभ पाम्या करे छे अने तेम करतो ते हिंसा वगेरे अनेक जातना आरंभमां पडे छे, तेना ते आरंभो जीवमात्रने त्रास ऊपजावनारा थाय छे. माटे हे मंडितपुत्र ! आत्माए आत्मभावमां स्थिर रहेवुं जोईए अने अनात्मभाव तरफ कदी पण न जवुं जोईए (भा० २ पा० ७६)

सातमा शतकना बीजा उद्देशकमां भगवान, इंद्रभूति गौतमने कहे छे के जे प्राणी सर्व प्राण, भूत, जीव अने सत्त्वोनी हिंसानो त्याग करवानी वात करे छे छतां ते, प्राण भूत जीव अने सत्त्वने ओळखवा प्रयत्न करतो नथी—ते ते प्राणभूतोनी परिस्थिति समजी तेमनी साथे मित्रवत् वर्तवानो प्रयास करतो नथी तेथी तेनो, ते ते प्राणीनी हिंसानो त्याग ए अहिंसा नथी पण हिंसा छे, असत्य छे अने आस्रवरूप छे. अने जे, जेवो पोते प्राणी छे एवा ज आ बीजा प्राणीओ छे, जेवी लागणी पोताने छे एवी ज लागणी बीजाने पण छे एम समजीने हिंसानो त्याग करे छे ते ज खरो अहिंसक छे, सत्यवादी छे अने आस्रवरहित छे. (भा० ३ पा० ७)

आ ज प्रमाणे आठमा शतकना दशमा उद्देशकमां भगवान कहे छे के कोई मनुष्य, मात्र श्रुतसंपन्न होय पण शीलसंपन्न न होय ते देशथी—अंशथी विराधक छे. जे मात्र शीलसंपन्न होय पण श्रुतसंपन्न न होय ते देशथी आराधक छे, जे श्रुत अने शील बन्नेथी संपन्न होय ते सर्वथी आराधक छे अने जे बन्ने विनानो छे ते सर्वथा विराधक छे. (भा० ३ पा० ११८)

आ बन्ने कथनमां प्रज्ञा अने आचार बन्ने जीवनशुद्धिमां एक सरखां उपयोगी छे एम भगवान बतावे छे. प्रज्ञा विनानो आचार बंधनरूप थाय छे अने आचार विनानी प्रज्ञा उच्छृंखलता पोषे छे. आ ज कारणथी बुद्ध भगवाने पण बुद्धपद पामतां पहेलां प्रज्ञापारमिता, सत्यपारमिता अने शीलपारमिता केळवी हती.

कहेवानुं ए छे के भगवान महावीर अने भगवान् बुद्ध ए बन्नेए पोतानां प्रवचनोमां ज्ञान अने क्रियाने एक सरखुं स्थान आपेलुं छे.

---

१ पुथुज्जनो (मूळ पाली)

२ "तहारूवं णं भंते ! समणं वा माहणं वा पज्जुवासमाणस्स किंफला पज्जुवासणा"—प्रस्तुत ग्रंथ भाग १ पृ० २८३ ।

भगवान, गौतमने कहे छे के हे गौतम ! हाथी अने कुंथवो ए बन्नेनो आत्मा एक सरखो छे. (भा० २ पा० २७) एमना ए कथनमां नाना मोटा दरेक प्राणीओ प्रत्ये सरखो भाव राखवानो आपणने संदेशो मळे छे.

जे जे कारणोथी आत्मा अनात्मभावमां फसाय छे, ते समजावतां भगवान कहे छे के आ जगतमां अनात्मभावने पोषनारी दश संज्ञाओ छे. पहेली आहार, पछी भय, मैथुन, परिग्रह, क्रोध, मान, माया, लोभ, लोक अने ओघ. (भा० ३ पा० २७)

भगवाने कहेली आ संज्ञाओ केटली दुःखकर छे ते तो सौ कोई पोताना अनुभव उपरथी जाणे छे. आ संज्ञाओमां भगवाने अनात्मभाव पोषनारी लोकसंज्ञा अने ओघसंज्ञाने जणावीने तेनाथी दूर रहेवानुं आपणने जणाव्युं छे.

आहारथी मांडीने लोभसुधीनी संज्ञाओ दुःखकर छे एमां कोइने शक नथी पण लोकसंज्ञा अने ओघसंज्ञानुं दुःखदायीपणुं प्राकृत मनुष्यना ख्यालमां जल्दी आवी शके तेवुं नथी. लोकसंज्ञा एटले वगर समज्ये प्राकृत लोक प्रवाहने अनुसरवानी वृत्ति अने ओघसंज्ञा एटले कुळ परंपराप्रमाणे के चालता आवेला प्रवाहप्रमाणे वगर विचार्ये चाल्या करवानी वृत्ति. आ बन्ने वृत्तिथी दोरवातो मनुष्य सत्यने शोधी शकतो नथी, निर्भय रीते सत्यने बतावी शकतो नथी. तेथी ज आ बे वृत्तिओ जीवनशुद्धिनो घात करनारी छे. आम होवाथी ज भगवाने तेमने हेयकोटिमां मूकी छे. अत्यारे आपणा राष्ट्र, समाज के जीवननो विकास आपणामां आ बे वृत्तिनुं प्राधान्य होवाथी ज अटकेलो छे. ए बे वृत्तिओ आपणामां एटली बधी जड घालीने पेसी गई छे के जेने काढवा अनेक महारथीओए प्रयत्नो कर्या. कृष्णे गीतामां अने भगवान महावीरे तथा बुद्धे पोतपोतानां प्रवचनोमां जुदीजुदी रीते आ बे वृत्तिओमां रहेली जीवननी घातकता आपणने प्रत्यक्ष थाय तेवी रीते वर्णवेली छे. वर्तमानमां आपणा आ युगना राष्ट्रीय सूत्रधारो पण आपणामां रहेली ए संज्ञाओने काढवा घणो प्रयत्न करी रह्या छे.

आ रीते भगवाने आ सूत्रमां अनेक स्थळे अनेक प्रकारे जीवनशुद्धिनी पद्धतिनी समजण आपेली छे. भगवाननुं आखुं जीवन ज जीवनशुद्धिनो ज्वलंत दाखलो छे एटले तेमनां प्रवचनोमां ठेकठेकाणे ए विषे एमना मुखमांथी उद्गारो नीकळे ए तद्दन स्वाभाविक छे.

एमना केटलाये उद्गारो आधुनिक वांचनारने पुनरुक्ति जेवाये लागे छतां जीवनशुद्धिना एक ज ध्येयने वळगी रहेनाराना मुखमांथी पोताना ध्येयने अनुसरता उद्गारो वारंवार नीकळे ए तद्दन स्वाभाविक छे. केटलीये वार ए उद्गारोनी पुनरुक्ति ज साधकने पोतानी वृत्तिमां दृढ करे छे तेथी ए पुनरुक्ति पण अत्यंत उपयोगी छे.

विश्वविचार

भगवान महावीरे ध्येयरूप जीवनशुद्धिने ध्यानमां राखीने ज आ सूत्रमां सृष्टिविज्ञाननी चर्चाओ अनेकरीते करेली छे. ए बधी चर्चाओ पण परंपराए जीवनशुद्धिनी पोषक छे एमां शक नथी, जो समजनार भगवानना मर्मने समजी शके तो.

भगवाने आ सूत्रमां अनेक जग्याए जणाव्युं छे के, पृथ्वी, पाणी, अग्नि, वायु अने वनस्पति ए बधामां मानव जेवुं चैतन्य छे. ते बधां आहार करे छे, श्वासोच्छ्वास ले छे अने ते बधांने आपणी पेठे आयुष्यमर्यादा पण होय छे. ए बधां एकइन्द्रियवाळा जीवो छे, एटले तेओ मात्र एक स्पर्शइंद्रियथी ज पोतानो बधो व्यवहार निभावे छे. जे पृथ्वी—माटी पत्थर धातु वगेरे, पाणी, अग्नि, वायु अने वनस्पति कोई रीते उपघात पाम्या नथी ते चैतन्यवाळां छे. तेमांनां पहेला चारनां शरीरनुं कद वधारेमां वधारे अने ओछामां ओछुं आंगळना असंख्यातमा भाग जेटलुं छे, अने वनस्पतिना शरीरनुं कद ओछामां ओछुं तो तेटलुं ज छे, पण वधारेमां वधारे एक हजार योजन करतां कांईक वधारे छे. ते बधानां शरीरनो आकार एक सरखो व्यवस्थित नथी होतो. माटी तथा पत्थर वगेरे पृथ्वीना शरीरनो आकार मसूरनी दाळ जेवो के चंद्र जेवो होय छे. पाणीना शरीरनो आकार परपोटा जेवो, अग्निना शरीरनो आकार सोयना भारा जेवो, वायुना शरीरनो आकार धजा जेवो अने वनस्पतिना शरीरनो आकार अनेक प्रकारनो होय छे. ते बधामां आहार, निद्रा, भय, मैथुन अने परिग्रहसंज्ञा छे. क्रोध, मान, माया अने लोभ ए चारे कषायो छे. ते बधा स्पर्शेन्द्रियद्वारा खोराक मेळवे छे. चैतन्यवाळा पृथ्वीना एक जीवनुं आयुष्य ओछामां ओछुं अंतर्मुहूर्त अने वधारेमां वधारे २२००० वर्षनुं छे. पाणी वगेरेनुं ओछामां ओछुं अंतर्मुहूर्त अने वधारेमां वधारे पाणीनुं ७००० वर्ष, अग्निनुं त्रण रातदिवस, वायुनुं ३००० वर्ष अने वनस्पतिनुं १०००० वर्ष छे. ते बधां ज्यारे मरण पामे छे, त्यारे पोतानी ए पांच योनिमांनी कोई एक योनिमां आववानी योग्यता धरावे छे के शंख कोडा वगेरे बे इन्द्रियवाळा जीवोनी, जू मांकड

---

१ 'पृथिवी देवता' 'आपो देवता' इत्यादि मन्त्रो वैदिक परंपरामां प्रसिद्ध छे. यज्ञ वगेरेमां ज्यारे पृथिवी, पाणी, वनस्पति के अग्नि वगेरेनो उपयोग करवानो होय छे त्यारे प्रारम्भमां उक्तमन्त्रो बोलवामां आवे छे. मन्त्रो बोलनाराना के यज्ञ करनाराना ख्यालमां एवुं आवये ज आवतुं होय छे के तेओ पृथ्वी, पाणी, अग्नि के वनस्पति वगेरेनो जे उपयोग करेछे ते हिंसाजनक प्रवृत्ति छे. कारण के तेओमां एटले पृथ्वी वगेरेमां पण आपणी जेवुं ज चैतन्य छे. धर्म समजीने एवी हिंसक प्रवृत्ति करनारा ते कर्मकांडी लोकोना ख्यालमां आ वस्तु आवे ते साह भगवाने ए प्रसिद्ध वातने पण सूत्रोमां स्थळे स्थळे जणावी छे.

बनेडा वगेरे त्रण इन्द्रियवाळा जीवोनी, पतंगिया भमरा वींछी वगेरे चार इन्द्रियवाळा जीवोनी, पशुपक्षी वगेरे पांच इन्द्रियवाळा तिर्यंच जीवोनी के मनुष्यनी योनिमां आववानी योग्यता धरावे छे. मात्र अग्नि अने वायु, मनुष्यनी योनिमां आववानी योग्यता धरावता नथी. ए बधांने चार प्राण छे एटले के स्पर्शइंद्रिय, शरीरबळ, श्वासोच्छ्वास अने आयुष्य.

जेवी रीते पृथ्वी वगेरेनां चैतन्य वगेरेनो विचार करवामां आव्यो छे तेवी ज रीते बेइन्द्रिय–स्पर्श अने जिह्वावाळा, त्रणइन्द्रिय–स्पर्श, जिह्वा अने घ्राणवाळा, चारइंद्रिय–स्पर्श, जिह्वा, घ्राण अने चक्षुवाळा अने पांचइन्द्रिय–स्पर्श, जिह्वा, घ्राण, चक्षु, अने कानवाळा जीवोनो पण विचार करवामां आव्यो छे.

पांच इंद्रियवाळा जीवोना चार विभाग करवामां आव्या छे. पशुपक्षी, मनुष्य, देव अने नारक. देवोना पण मुख्य चार भेद बताववामां आव्या छे. वैमानिक–विमानमां रहेनारा, भवनपति–भवनमां रहेनारा, वानव्यंतर–पहाड, गुफा अने वनना आंतराओमां रहेनारा अने ज्योतिषी–ज्योतिर्लोकमां रहेनारा सूर्य चंद्र वगेरे. तेमनां आहार, रहेणीकरणी, आयुष्य, वैभवविलास, उत्तरोत्तर संतोष, शास्त्राध्ययन, देवपूजन वगेरे पण घणा विस्तारसाथे आ सूत्रमां वर्णवेलां छे.

दाखला तरीके पहेला स्वर्गना देवो ओछामां ओछुं बेथी नव दिवस पछी आहार करे छे एटले के मनुष्य के पशुपक्षीने रोजनेरोज आहारनी अपेक्षा रहे छे तेम देवोने ए नथी होती. पण कोई देवो बे दिवसे आहार ले छे, कोई देवो त्रण दिवसे, कोई चार दिवसे अने ए रीते कोई नव नव दिवसे आहार ले छे अने वधारेमां वधारे तेओ २००० वर्ष सुधी आहार विना चलावी ले छे. अने छेल्ला स्वर्गना देवो ३३००० वर्ष सुधी आहार विना चलावी शके छे. आ ज रीते नरकमां रहेला जीवोनी स्थितिने लगतुं वर्णन पण आपवामां आव्युं छे.

आ आखा सूत्रनो मोटो भाग देव अने नरकना वर्णनमां ज रोकाएलो छे.

उपर्युक्त रीत सिवाय बीजी रीते पण जीवजंतुनो विभाग करवामां आव्यो छे, जेमके:—जरायुज, अंडज, पोतज, स्वेदज, उद्भिज्ज अने उपपादुक. आ विभाग शास्त्रोनी बधी परंपराओमां प्रसिद्ध छे.

बधा जीवो जीवत्वनी दृष्टिए एक सरखा छे. ए हकीकत भगवाने 'एगे आया' ए सूत्रमां समजावेली छे. एमां एमनो हेतु लोकोमां समभावने जगाडवानो छे. अने जीवो एक सरखा छतां तेमनी उपर बतावेली जे जुदीजुदी दशाओ थाय छे ते तेमना शुभ के अशुभ संस्कारने आभारी छे. एटले मनुष्योए संस्कारशुद्धिना प्रयत्न तरफ वळवुं जोईए एम भगवाननुं आ उपरथी सूचन छे. जो आपणे ए बधां वर्णनो उपरथी मैत्रीवृत्ति केळववा तरफ अने संस्कार शुद्धिना प्रयत्न तरफ न वळीए अने मात्र ए वर्णनो ज वांच्या करीए अने गोख्या करीए तो आपणे भगवान महावीरना संदेशाने समजवा योग्य नथी एम कहेवुं जोईए.

भगवान महावीरे आ जे बधुं कहेलुं छे तेमां तेमनी आध्यात्मिक शुद्धि अने परापूर्वथी चाली आवेली आर्योनी परंपरा ए बे मुख्य कारणो छे. एटले आ सूत्रमां के बीजा सूत्रमां ज्यां ज्यां आवां जीवने लगतां वर्णनो आवे छे तेनो खरो साक्षात्कार आपणे करवो होय तो आपणा माटे केवल चर्चा के शास्त्रश्रद्धा बस नथी पण आपणी पोतानी जातनी आत्मशुद्धि अने प्रज्ञाशुद्धिने वधारेमां वधारे केळववी जोईए. प्रज्ञाशुद्धि एटले ज्यां ए वर्णनो आवे छे ते बधां शास्त्रोनो तटस्थ दृष्टिए अभ्यास तथा अत्यारना विज्ञानशास्त्रनो पण ए ज रीते सूक्ष्म अभ्यास. आटलुं कर्या पछी पण जो शास्त्रवचन अने तटस्थ अनुभवमां भेद मालुम पडे तो मुंझावापणुं नथी. कारण के शास्त्रे वर्णवेली स्थिति देशकाळनी मर्यादाने ओळंगी शकती नथी एटले देशकाळनो फेर बदलो थतां जे स्थिति २५०० वर्ष पहेलां भगवान महावीरे जेवी बतावी होय तेवी अत्यारे न होय तेमां कशी असंगति नथी. वळी आवी चर्चाओ मात्र भेद वधारवा के शास्त्रार्थना झगडा करवामाटे खपनी नथी. तेनो खप तो आगळ कह्या प्रमाणे मात्र मैत्रीवृत्ति अने संस्कारशुद्धि माटे छे.

आथी कोई संप्रदाय बार स्वर्गो करतां वधारे के ओछा स्वर्गो कहे अथवा नारकोनी हकीकत विषे एवी भिन्नतावाळी हकीकत कहे तेनाथी कशो क्षोभ पामवानो नथी.

आपणे जाणीए छीए के आ जातना विचारो भगवान महावीरना जमानामां कांई नवा न हता, कारण के आ संबंधमां वैदिक परंपरामां, बुद्धना पिटकोमां अने अवेस्ताग्रंथोमां केटलीए हकीकतो आजे उपलब्ध छे. जो के ते हकीकतो आपणे त्यां लखाएली छे तेवी सूक्ष्म नथी पण **आत्मवत् सर्वभूतेषु**ना सिद्धांतने समजवा पूरती ए हकीकतो आपणा सिवायनी बीजी बधी परंपराओमां नोंधायेली छे अने तेनो खरो उपयोग पण ते ज छे.

वनस्पतिविद्याविषे चरक अने सुश्रुतमां आपणे त्यां वर्णवेली छे तेटली ज सूक्ष्म पण बीजा प्रकारनी अनेक हकीकतो नोंधायेली छे, जे आजे पण उपलब्ध छे अने व्यवहारमां पण खरी निवडेली छे.

---

1 जूओ स्थानांगसूत्रना मूळनो प्रारंभ पृ० १० ।

जेने आपणे एकेन्द्रिय कहीए छीए ए जंतुओनी स्थिति विषे अत्यारना विज्ञाने घणी उंडी शोध करेली छे. ते ज प्रमाणे बाकीना सूक्ष्म अने स्थूल जीवजंतुओनी स्थितिविषे पण अत्यारे घणी नवी शोधो थयेली छे.

जे भमरीने आपणे असंज्ञी कहीए छीए ते भमरीनी कुशळता विषेना प्रत्यक्ष प्रयोगो आपणे जोई शकीए छीए. जेने आपणे बे, त्रण, अने चार इन्द्रियोवाळा कहीए छीए ते बधांने कोई अपेक्षाए पांच इन्द्रियो छे ए आपणे सूक्ष्मदर्शक यंत्रद्वारा जोई शकीए छीए. तदुपरांत ए बधा प्राणीओनां स्वभाव, प्रवृत्ति, हाजतो वगेरे अनेक जातनी हकीकतोविषे आजे घणुं नवुं ज्ञान आपणने मळी शके छे. ते बधा तरफ आपणे उपेक्षा राखीए अने मात्र शास्त्रवाक्य ज गोख्या करीए तो आपणी प्रज्ञाशुद्धि थई शकवानी नथी.

कदाच कोईने एम लागे के विज्ञानना अभ्यासथी शास्त्रश्रद्धा मंद थतां नास्तिकतानो प्रचार थशे. पण ए कल्पना के भय बराबर नथी. विज्ञानथी तो शास्त्रश्रद्धा वधारे दृढ थवानो अनुभव छे अने एम कहेवानुं आपणने अभिमान रहे छे के प्राचीन लोकोए पण पोताना जमानामां केटला बधा वैज्ञानिक विचारो करेला हता.

कदाच शास्त्रवचनो साथे विज्ञाननो भेद मालूम पडे तो तेना समन्वयनी चावी आपणी पासे छे. ते एक तो देशकाळ अने बीजी कहेवानी शैली. देशकाळ एटले के भगवान महावीरना जमानानी के पूर्वपरंपराथी जे हकीकतो चाली आवती हती ते अत्रे नोंधेली छे एटले ए जमाना अने आ जमाना वच्चेना घणा लांबा गाळामां विश्वनुं एटले के मानवस्वभावनुं, मानवी रहेणीकरणीनुं अने मानवनी आसपासनी परिस्थितिओनुं तथा वनस्पति अने जंतु जगतनुं जे परिवर्तन आजसुधी थतुं आव्युं छे ते परिवर्तन ज भेदना समाधान माटे बस छे.

कहेवानी शैलीनो दाखलो आ प्रमाणे घटावी शकायः आपणे त्यां आ वात प्रसिद्ध छे के ईयळमांथी भमरी थाय छे. जैनपरिभाषा प्रमाणे ईयळ करतां भमरी वधारे इंद्रियवाळुं प्राणी छे एटले के चार इन्द्रियवाळुं छे. तो एक ज जन्ममां बे जन्म थाय शी रीते ? पण जे लोकोए एम कह्युं छे के ईयळमांथी भमरी थाय छे, ते लोकोए एम जोयेलुं छे के भमरी ईयळने लावीने पोताना दरमां राखे छे अने तेमांथी काळांतरे भमरी नीकळे छे. मात्र आटलुं ज जोनारो ईयळमांथी भमरी निकळे छे एम जरूर कहे पण ईयळमांथी भमरी क्यांथी आवी तेनो खुलासो नथी करी शकतो एटले तेनुं ते कथन स्थूलदृष्टिए छे एम समजीने खरा तरीके समजी शकाय खरुं. पण ज्यारे जंतुशास्त्रनी मददथी आ विषे विचार करीए तो तद्दन जुदुं ज मालूम पडे छे. ते शास्त्र कहे छे के ईयळमांथी भमरी थती नथी पण भमरी जे ईयळने दरमां लावे छे ते ईयळमां डंख मारीने इंडां मूके छे. अने ते इंडां काळांतरे ईयळद्वारा पोषाईने ईयळमांथी बहार आवे छे. ईयळ तो मात्र ते इंडानुं पोषण ज छे. आ रीते बारीकाईथी जोतां भमरीना इंडामांथी ज भमरी थाय छे पण ईयळमांथी भमरी नथी थती, छतां ईयळमांथी भमरी थवानी हकीकत खोटी छे एम स्थूल दृष्टिए न कही शकाय.

जैन परिभाषामां कहीए तो ईयळमांथी भमरी थवानी हकीकत उपचार प्रधान व्यवहारनयथी ठीक कही शकाय. जंतुशास्त्रथी सिद्ध थयेली हकीकत निश्चयनयथी ठीक कही शकाय.

आ प्रमाणे शास्त्रोमां जे जे हकीकतो लखायेली मळे छे तेनो निवेडो नयवादनी दृष्टिथी जरूर लावी शकाय. अने तेथी विज्ञान अने शास्त्रीय विचारणामां अथडामण थवानो संभव नही रहे.

देव अने नरकनी हयाती विषे तो बधी प्राचीन परंपराओ एकसरखो ज मत धरावे छे. पण ते विषे ज्यांसुधी वनस्पतिविज्ञानी पेठे उंडी शोध थई निर्णय न थाय त्यांसुधी आपणे ए विषेनी कोईपण जूनी परंपराने खोटी कहेवा हिम्मत न करी शकीए. दरेक परंपराना मूळ पुरुषे ए विषे विचारो दर्शाव्या छे. ते विचारो विषे ते ते परंपराना अनुयायीओए कशी नवी शोधखोळ करी नथी पण प्रायः भागे तेना ते विचारोनुं पिष्टपेषण कर्या कर्युं छे. पण हवे ए विषे शोध करवानो युग आवी गयो छे. जो के यास्क जेवा महर्षिए ए विषे एटले देव, इंद्र, सुर, असुर वगेरे विषे कांईक नवो प्रकाश पाडवा प्रयत्न कर्यो छे खरो पण आ लोकप्रवाह सामे ए ठीकठीक पहोंची शक्यो नथी अने मात्र पौराणिक परंपरामां वर्णवायेलां रूपको ज बधी परंपरावाळाओए स्वीकार्यां छे एम ए यास्कनी दृष्टिए कही शकाय.

वैदिक आर्योनी देव वगेरे विषे शुं मान्यता हती ते विषे यास्कने वांचवाथी थोडीघणी माहिती आजे पण आपणने मळी शके छे.

आ सूत्रमां अने बीजां सूत्रोमां भगवान महावीरे विश्वविज्ञानने लगती जे जे माहिती आपी छे तेनो उद्देश विश्ववैचित्र्य जाणवा उपरांत ते द्वारा विश्व साथे समभाव केळववानो छे. छतां केटलीक एवी बाबतो पण तेमां बताववामां आवी छे जेमां मात्र ज्ञेयनी दृष्टि मुख्य छे. तेमनो जीवनशुद्धिमां सीधो उपयोग होय एवुं जणातुं नथी. जेमके—

लोकनी स्थितिने समजावतां भगवान महावीरे गौतमने जणावेलुं छे के, आकाश उपर वायु रहेलो छे. वायुनी उपर उदधि छे. उदधि उपर आ पृथ्वी रहेली छे अने ए पृथ्वी उपर आ आखुं विश्व रहेलुं छे. आ हकीकत समजाववा भगवान एक सरस दाखलो

---

१ श्रीयास्कना उल्लेखो माटे जूओ प्रस्तुत ग्रंथ भा० २ पृ० ४२, ४८-४९, १२२, १२० ।

आपे छे. तेओ कहे छे के जेम कोई पुरुष मशकने फुलावीने तेनुं मोढुं बंध करे, पछी मशकने वचले मागे गांठ मारी दे, गांठ मार्या पछी मशकनुं मोढुं खुल्लुं करी तेनो पवन काढी तेमां पाणी भरी दे, पछी गांठ छोडी नाखे तो जेम ते पवनने आधारे उपरनुं पाणी नीचे न आवतां उपर ज रहे छे तेम आ पृथ्वी पवनने आधारे रहेला समुद्र उपर टकी रही छे. (भा० १ पा० १७)

एक स्थळे पोताना शिष्य रोहक अणगारने समजावतां भगवान कहे छे के जेम कूकडी अने इंडुं ए बे बचे कयुं कार्य अने कयुं कारण एवो क्रमवाळो विभाग थई शकतो नथी पण बन्नेने शाश्वत मानवा पडे छे, तेम लोक, अलोक, जीव, अजीव वगेरे भावोने पण शाश्वत मानवाना छे. ए बे वच्चे कशो कार्यकारणनो क्रम नथी. (भा० १ पा० १६७)

एकस्थळे गर्भस्थ जीवनी स्थितिनी चर्चा करतां गर्भमां रहेलो जीव शुं खाय छे, तेने शौच, मूत्र, श्लेष वगेरे होय छे के नहीं, गर्भस्थ जीवे करेला आहारना कया कया परिणामो थाय छे, ते जीव मुखथी खाई शके छे के नहि, ते कई रीते आहार ले छे, ते जीवमां केटलो मातानो अने केटलो पितानो अंश होय छे, तेनुं निस्सरण माथाथी थाय छे के पगथी वगेरे हकीकतो जेम महर्षि चरक समजावे छे, ते ज रीते, पण संक्षेपमां समजाववामां आवी छे. (भा० १ पा० १८१)

एक बीजी जग्याए पाणीना गर्भ विषे विचार चालेलो छे. तेमां कहेलुं छे के पाणीनो बंधाएलो गर्भ वधारेमां वधारे छ महिना सुधी टकी शके छे, पछी तो ते गळे ज. (भा० १ पा० २७३) आ विषे थोडी वधारे चर्चा ठाणांग सूत्रमां पण आवे छे. एनी सविस्तर चर्चा जोवी होय तो वाराहीसंहितामां उदकगर्भने लगतुं आखुं प्रकरण जोई लेवुं जोईए. गर्भ क्यारे बंधाय छे, कया महिनामां एनी केवी स्थिति होय छे, क्यारे गळे छे, ते बधुं एमां सविस्तर वर्णवायेलुं छे. वाराहीसंहिता ए वैदिक परंपरानो विश्वकोष जेवो एक मोटो ग्रंथ छे ते न भुलाय.

भाषा-शब्दना स्वरूपनी चर्चा करतां शब्दोनी उत्पत्ति, शब्दोनो आकार, बोलायेल शब्द ज्यां पर्यवसान पामे छे ते अने शब्दना परमाणुओ वगेरे विषे विस्तारथी जणावेलुं छे. (भा० १ पा० २९१) पन्नवणासूत्रमां भाषाना स्वरूपने लगतुं भाषापद नामनुं एक ११ मुं प्रकरण ज छे. तो विशेषार्थीए ए बधुं त्यांथी जोई लेवुं.

समुद्रमां भरती अने ओट थाय छे ते सौ कोईनी जाणमां छे. ते भरतीओट थवानां कारणोनी चर्चा करतां समुद्रनी चारे दिशामां चार मोटा पातालकलशो होवानुं अने ते उपरांत बीजा अनेक क्षुद्र कलशो होवानुं जणाव्युं छे. ते पातालकलशोमां नीचेना भागमां वायु रहे छे, वचला भागमां वायु अने पाणी साथे रहे छे अने उपला भागमां एकलुं पाणी रहे छे. ज्यारे ए वायु कंपे छे, क्षुब्ध थाय छे, त्यारे समुद्रनुं पाणी ऊछळे छे अने ज्यारे एम नथी थतुं त्यारे समुद्रनुं पाणी ऊछळतुं नथी. आ प्रमाणे भरतीओटना प्रश्नने लगतुं समाधान मूकेलुं छे. (भा० २ पा० ८२) ए समाधानमांथी आपणे एटलुं तो जरूर तारवी शकीए छीए के कदाच वायुना कारणथी समुद्रमां भरती ओट थतां होय.

आ उपरांत सूर्यने अने ऋतुने लगती पण केटलीक चर्चा आ सूत्रमां आवेली छे. ए चर्चामां जणावेली हकीकतोनो खुलासो त्यारे ज मेळवी शकीए ज्यारे आपणे खगोळ अने ऋतुना विज्ञानशास्त्रनुं गंभीर रीते परिशीलन कर्युं होय.

काने जे शब्दो आवे छे ते शब्दोनुं ग्रहण कर्णेन्द्रिय अने शब्दना स्पर्शथी थाय छे के एमने एम थाय छे! तेना उत्तरमां कर्णेन्द्रियने शब्दनो स्पर्श थया पछी ज शब्दनुं ग्रहण थाय छे एम स्वीकारवामां आवेल छे. (भा० २ पा० १७१)

आ विषे वधारे विस्तारवाळुं वर्णन पन्नवणासूत्रना पंदरमा इन्द्रियपदमां छे. तेमां इन्द्रियोना प्रकारो, आकारो, दरेक इन्द्रियनी जाडाई, पहोळाई, कद, इन्द्रियोद्वारा थती पदार्थग्रहणनी रीत, इन्द्रिय केटले वधारे दूर के नजीकथी पदार्थने ग्रहण करी शके छे ते अंतरनुं माप ए बधुं वीगतथी चर्चेल छे.

अंधारुं अने अजवाळुं केम थाय छे तेनो पण खुलासो भगवाने पोतानी रीते जणाव्यो छे. (भा० २ पा० २४६)

वनस्पतिविषे विचार करतां एक जग्याए ते सौथी ओछो आहार क्यारे ले छे अने सौथी वधारे आहार क्यारे ले छे! ए प्रश्नना उत्तरमां भगवाने जणावेलुं छे के प्रावृट्ऋतुमां एटले श्रावण अने भादरवा महिनामां, अने वर्षाऋतुमां एटले आसो अने कारतकमां वनस्पति सौथी वधारेमां वधारे आहार ले छे. अने पछी शरद्, हेमंत अने वसंतऋतुमां ओछो ओछो आहार ले छे. पण सौथी ओछो आहार ग्रीष्मऋतुमां ले छे. आ उत्तर सांभळी फरीथी गौतमे पूछ्युं के हे भगवान! जो ग्रीष्मऋतुमां वनस्पति सौथी ओछामां ओछो आहार लेती होय तो ते वखते पांदडावाळी, पुष्पवाळी, फळवाळी, लीलीछम अने अत्यंत शोभावाळी केम देखाय छे! उत्तरमां भगवाने कह्युं छे के केटलाक उष्णयोनिक जीवो तथा पुद्गलो वनस्पतिकायरूपे तेमां उत्पन्न थाय छे, एकठा थाय छे, वधारे वृद्धि पामे छे, ते कारणथी हे गौतम! ग्रीष्ममां अल्पाहार करती वनस्पति पांदडावाळी, पुष्पवाळी, फळवाळी, अने आंखने ठारे एवी शोभावाळी थाय छे.

---

१ जुओ प्रस्तुत ग्रन्थ भा० १ पृ० २७३ तथा टिप्पण १ पृ० २७५।

आ प्रकरणमां आगळ चालतां वनस्पतिनुं मूळ, वनस्पतिनो कंद, वनस्पतिनी शाखाओ, वनस्पतिनां बी, वनस्पतिनां फळो, वनस्पतिनां पांदडां वगेरेने आहार पहोंचवानी पद्धति पण बतावेली छे. (भा० ३ पा० १२) आ हकीकत विषे शास्त्रोक्त वनस्पतिविद्याने जाणनार कोई पंडित जो वनस्पतिविद्याविशारद जगदीशचंद्र बसु साथे बातचीत करशे तो घणो विशेष प्रकाश पाडी शकशे अने भगवान महावीरे जणावेली हकीकतनी पण कसोटी थशे.

आठमा शतकना बीजा उद्देशकमां आशीविषनी माहिती आपेली छे. आशी एटले दाढ. जेनी दाढमां विष छे तेने आशीविष कहेवामां आवे छे. तेना बे प्रकार छे. जन्मथी आशीविष अने कर्मथी आशीविष. जन्मथी आशीविष चार प्रकारना छे. वींछीनी जातिना, देडकानी जातिना, मनुष्यनी जातिना अने सर्पनी जातिना आशीविष. ए चारे प्रकारना झेरी प्राणीओनां झेरनुं सामर्थ्य बतावतां भगवान कहे छे के वींछीनी जातिनां झेरी जंतुओ अर्ध भारत जेवडा शरीरने, देडकानी जातिनां झेरी जंतुओ भरतक्षेत्र जेवडा शरीरने, सर्पनी जातिनां झेरी जंतुओ जंबुद्वीप जेवडा मोटा शरीरने अने मनुष्यनी जातिनां झेरी प्राणीओ मनुष्यलोक जेटला विशाळ शरीरने झेरथी व्याप्त करवा समर्थ छे. आटलुं कह्या पछी भगवान कहे छे के ए चारे प्रकारना सर्पोना झेरनुं सामर्थ्य जे उपर जणावेलुं छे ते, ते झेरी प्राणीओए कदी बताव्युं नथी, बतावतां नथी अने बतावशनां पण नथी. (भा० ३ पा० ५६) भगवाने तो मात्र ते ते प्राणीओना विषनी शक्तिनो ख्याल आपवा पूरती ते ते हकीकतो जणावेली छे. आ विषे सर्पशास्त्रना अभ्यासी पासे जैनप्रवचननो भक्त प्रकाश नखावशे तो जरूर भगवानना प्रवचननो महिमा वधशे तेमां शक नथी.

'स्वार्थी मनुष्य प्राणी केवो झेरी छे, तेना झेरनुं सामर्थ्य केवुं प्रबळ छे अने केटलुं बधुं संहारक छे' ए बन्नी हकीकत आध्यात्मिक दृष्टिथी तो समजाय तेवी छे. विषकन्या अने जीवती डाकणोनी वातो मनुष्यना सर्पपेठेना झेरीपणानी साबीती माटे कही शकाय एवी छे तो पण अहीं मनुष्यने जे रीते झेरी तरीके वर्णव्यो छे ए वस्तु तो अवश्य शोधने पात्र छे.

छट्ठा शतकना सातमा उद्देशकमां भगवानने गौतम पूछे छे के हे भगवान! कोठामां अने डालामां भरेलां अने उपरथी छाणथी लींपेलां, माटी वगेरेथी चांदेलां एवा शाल, चोखा, घउं तथा जवनी ऊगवानी शक्ति क्यांसुधी टकी रहे! उत्तर आपतां भगवान कहे छे के हे गौतम! ओछामां ओछुं अंतर्मुहूर्त अने वधारेमां वधारे त्रण वर्ष सुधी ए बधां अनाजनी ऊगवानी शक्ति कायम रही शके छे.

आ ज प्रमाणे कलाय (वटाणा) मसूर, तल, मग, अडद, वाल, कळथी, एक जातना चोखा, तूवेर अने चणा ए विषे पूर्वोक्त प्रश्नना जवाबमां भगवान कहे छे के कलाय वगेरेनी ऊगवानी शक्ति वधारेमां वधारे पांच वर्ष सुधी रहे छे अने ओछामां ओछी अंतर्मुहूर्त रहे छे. वळी अळसी, कुसुंभ, कोद्रवा, कांग, बंटी, बीजी जातनी कांग, बीजी जातना कोद्रवा, शण, सरसव, मूळानां बी (मूलकबीजानि) ए बधांनी ऊगवानी शक्ति वधारेमां वधारे सात वर्ष सुधी कायम रहे छे अने ओछामां ओछी अंतर्मुहूर्त.

आ चर्चा पण आपणने अतिरस आपे एवी छे. पण आ विषे कोई वनस्पतिशास्त्रना अभ्यासी द्वारा ऊहापोहपूर्वक प्रकाश नखावी शकाय तो ज ते वधारे रसिक थाय तेवुं छे.

आ ग्रंथमां जेम आत्माने लगती बधी बाजुओनो विचार करवामां आव्यो छे तेम पुद्गल–जडद्रव्य विषे पण तेवो स्फुट विचार अनेक जग्याए बताववामां आव्यो छे.

भगवान महावीर मूर्तिमंत जडद्रव्यना—प्रयोगथी परिणाम पामेलां, प्रयोग अने अप्रयोग बन्नेथी परिणाम पामेलां अने अप्रयोगथी परिणाम पामेलां एवा—त्रण विभाग बतावे छे अने कहे छे के अप्रयोगथी परिणाम पामेलां मूर्तिमंत जडद्रव्यो विश्वमां वधारेमां वधारे छे. एथी ओछां, प्रयोग अने अप्रयोगथी परिणाम पामेलां अने सौथी ओछां, प्रयोगथी परिणाम पामेलां छे. तेमनी आ गणना आखा विश्वने लक्षीने छे. अहिं प्रयोगनो अर्थ जीवनो व्यापार अने अप्रयोगनो अर्थ स्वभाव समजवानो छे.

एक स्थळे पदार्थोना परस्परना बंध विषे कहेतां भगवान महावीरे गौतमने कह्युं छे के बंध बे प्रकारना छे. जे बंध जीवना प्रयत्नथी थतो देखाय छे ते प्रयोगबंध कहेवाय छे. जे बंध जीवना प्रयत्न वगर एमने एम थतो देखाय ते वीससाबंध कहेवाय छे.

पाछलो वीससाबंध अनादि पण होय छे. आकाशद्रव्यना प्रदेशोनो जे परस्पर संबंध ते अनादि वीससाबंध छे. परमाणुपरमाणुओनो, द्रव्यद्रव्यनो अने वादळां वगेरेनो जे परस्पर संबंध छे ते सादि वीससाबंध कहेवाय छे. आ बंध त्रण प्रकारनो कहेवामां आव्यो छे. परमाणुपरमाणुना एटले रूक्ष अने स्निग्ध परमाणुना बंधने बंधननिमित्तक कहेवामां आवे छे, ते ओछामां ओछो एक समय सुधी अने वधारेमां वधारे असंख्य काल सुधी टके छे. द्रव्यद्रव्यना एटले गोळ, चोखा, दारु वगेरे ए बधां जे भाजनमां भरवामां आवे छे तेनी साथे बहु समय जतां चोंटी जाय छे ते तेमना परस्परना संबंधने भाजननिमित्तकबंध कहेवामां आवे छे, ते ओछामां ओछो अंतर्मुहूर्त अने वधारेमां वधारे संख्येय काल सुधी रहे छे अने वादळां वगेरेना परस्परना बंधने परिणामनिमित्तकबंध कहेलो छे अने ते ओछामां ओछो एक समय अने वधारेमां वधारे छ महिना सुधी टके छे.

जे बंध जीवना प्रयत्नथी थाय छे तेना मुख्य त्रण प्रकार काळनी अपेक्षाए बतावेला छे; अनादिअनंत, सादिअनंत अने सादिसांत. आमांनो छेल्लो सादिसांतवाळो प्रकार व्यवहारमां खूब प्रचलित छे. तेना पण मुख्य चार प्रकार बतावबामां आव्या छे. आलावणबंध, अल्लिआवणबंध, शरीरबंध अने शरीरप्रयोगबंध. (भा० ३ पा० १०१)

आ विषे वीगतवार उदाहरण साथेनी हकीकत उपर्युक्तपाने बंधना प्रकरणमां कहेवामां आवी छे जे वांचनारने अत्यंत रसदायक नीवडे तेवी छे.

वळी, बीजे स्थळे परमाणुनुं कंपन, परमाणुनां परिणाम, परमाणुनी अच्छेद्यता, परमाणुने मध्य होय छे के नहि ? परमाणुनो परस्पर स्पर्श, परमाणुनी परमाणुदशानी स्थिति, परमाणुना कंपननो समय, शब्दपरमाणुनी शब्द तरीकेनी स्थितिनो समय वगेरे अनेक सूक्ष्म–सूक्ष्मतम विचारो बताव्या छे (भा० २ पा० २१६)

आना जेवी बीजी पण अनेक चर्चाओ जेने आपणे वैज्ञानिक कही शकीए तेवी आ सूत्रमां अने बीजा सूत्रोमां अनेक स्थळे आवेली छे पण विज्ञानशास्त्रनी मदद सिवाय ए चर्चाओ वधारे समजमां आवी शके तेवुं नथी तेथी जिनप्रवचनने वधारे समजवामाटे विज्ञाननो अभ्यास अधिक उपयोगी अने आवकारदायक छे ते शक विनानी वात छे.

भगवाने जे आ बधी चर्चा करी छे ते बधी तेमनी आत्मशोधमांथी जन्मी छे एम कहेवुं जराय खोटुं नथी. जीव अने तेना भेदो अने तेनी अनेक प्रकारनी स्थितिनी चर्चा, जीवमात्रनी समानता अने भिन्नभिन्न संस्कारोथी थयेली तेनी विचित्रता बताववा करेली छे. एकंदरे जोतां ए चर्चा सर्व कोईने मैत्रीभाव अने समभाव तरफ प्रेरे एवी छे अने जडद्रव्यना परिणामो अने स्थिति वगेरेनी चर्चा आपणने विश्वनुं वैविध्य बतावी निर्वेद तरफ लई जवामां साधनरूप बने तेवी छे.

आत्मशोधक माणस, एक ज पुद्गलना, संयोगवश भिन्नभिन्न परिणामो जाणी कया परिणाममां ए राग करे अने कयामां ए घृणा करे ? आ बधुं जोतां भगवानना प्रवचनमां जे जे चर्चाओ करवामां आवी छे ते बधी आत्मशोधनमांथी जन्मी छे अने आत्मशोधने पोषनारी छे ए हकीकत वारंवार कहेवी पडे एवी नथी. अने उपर कह्या प्रमाणे केटलीक चर्चाओ मात्र ज्ञाननी दृष्टिए पण करवामां आवी छे ए पण खरी वात छे.

रूढिच्छेद

व्याख्याप्रज्ञप्तिमां आवेली जीवनशुद्धि अने विश्वविज्ञाननी माहिती उपर प्रमाणे आप्या पछी श्रमण भगवान महावीरे पोताना वखतनी रूढिओने तोडवा जे प्रवचनधारा वहेवरावी छे ते विषे आपणे हवे अहीं कहेवानुं छे. ए प्रवचनधारा आ सूत्रमां तेम बीजा सूत्रमां पण ठीकठीक प्रमाणमां उपलब्ध छे. श्रीउत्तराध्ययनसूत्रमां जातिवादथी थती सामाजिक विषमताने तोडवा भगवाने स्पष्ट शब्दोमां कह्युं छे के जातिविशेषथी कोई पूजापात्र थई शकतो नथी पण गुणविशेषथी ज थई शके छे. ब्राह्मणकुळमां जन्मेलो के मात्र मुखथी ॐ ॐ नो जाप करनार ब्राह्मण नथी पण ब्रह्मचर्यथी ब्राह्मण बने छे. एवी रीते श्रमणकुळमां रहेनारो के कोई मात्र माथुं मुंडावनारो श्रमण थई शकतो नथी पण जेनामां समता होय ते ज श्रमण कहेवाय छे. जंगलमां रहेवा मात्रथी कोई मुनि कहेवातो नथी पण मनन–आत्मचिंतन

---

१ "सोवागकुलसंभूओ गुणुत्तरधरो मुणी ।
हरिएसबलो नाम आसि भिक्खू जिइंदिओ ॥ १

कोहो य माणो य वहो य जेसिं
मोसं अदत्तं च परिग्गहं च ।
ते माहणा जाइविज्जाविहीणा
ताइं तु खित्ताइं सुपावयाइं ॥ १४

सक्खं खु दीसइ तवोविसेसो
न दीसइ जाइविसेस कोइ ।
सोवागपुत्तं हरिएससाहुं
जस्सेरिसा इड्ढी महाणुभावा" ॥ ३७

–उत्तराध्ययनसूत्र अध्ययन–१२

१ चंडाळना कुळमां पेदा थएलो अने उत्तम गुणने धारण करनारो एवो हरिकेश नामे जितेन्द्रिय भिक्षु हतो. (१)

जेओना चित्तमां क्रोध छे, अहंकार छे, हिंसा छे, असत्य छे, चौर्य छे, अने मूर्च्छा छे तेवा जाति अने विद्याविहीन ब्राह्मणो पापक्षेत्र छे. (१४)

तपनी विशेषता साक्षात देखाय छे पण जातिनी विशेषता कशी देखाती नथी. कारण के हरिकेश साधु, चंडाळनो पुत्र होवा छतां तप अने संयमना कारणथी महाप्रभावयुक्त शक्तिशाली थई शक्यो छे. (३७)

...नारो मुनि कहेवाय छे. मात्र कोई माणसनी छाल पहेरवाथी तापस कहेवातो नथी पण आत्माने शोधनारुं तप करे ते ज तापस ...वाय छे.[1] आ उपरांत आठ गाथामां भगवाने खास करीने ब्राह्मणनुं स्वरूप बताव्युं छे.[2]

धम्मपद अने सुत्तनिपातमां भगवान बुद्धे पण ब्राह्मणनुं आ जातनुं लक्षण केटलीक गाथामां बतावेलुं छे. आ उपरथी आपणे ...ष्ट जाणी शकीए छीए के ते बन्ने महापुरुषोनो शुष्क जातिवाद सामे मोटो विरोध हतो. आने लीधे ज तेमना तीर्थोमां शूद्रो, क्षत्रियो ...ने स्त्रीओ ए बधाने एक सरखुं मानभर्युं स्थान मळेलुं छे.

जातिवादनी पेठे ते वखते जडमूळ घालीने बेठेली केटलीक जडक्रियाओ सामे पण भगवान महावीरे ते वखतना लोकोनी सामे ...रोध उठावेलो. ए क्रियाओमां खास करीने यज्ञ, स्नान, अर्थना भान विनानुं वेदनुं अध्ययन, भाषानी खोटी पूजानुं अभिमान, सूर्यचंद्रना ...हणने लगतुं कर्मकाण्ड, दिशाओनी पूजानो प्रघात, युद्धथी स्वर्ग मळवानी मान्यता–ए बधी जडप्रक्रियाओने लीधे समाजनी आत्म-...द्धिनो ह्रास थतो जाणी आ सूत्रमां अने बीजा सूत्रमां भगवाने ते ते क्रियाओनुं खरुं स्वरूप बताव्युं छे अने तेना जड स्वरूपनो ...ोक्खो विरोध कर्यो छे.

श्रीउत्तराध्ययनसूत्रमां यज्ञना स्वरूप विषे कहेवामां आव्युं छे के बधा वेदोमां विहित करेला यज्ञो पशुहिंसामय छे. ते पशुहिंसा-...रूप पापकर्म द्वारा जे यज्ञ करवामां आवे छे ते यज्ञ याजकने पापथी बचावी शकतो नथी तेथी ज ते खरो यज्ञ नथी पण खरो यज्ञ आ ...माणे छे:—"जीवरूप अग्निकुंडमां मनवचनकायानी शुभ प्रवृत्तिरूप वाढीथी शुभप्रवृत्तिनुं घी रेडीने शरीररूप छाणां अने दुष्कर्मरूप ...ाकडांने प्रदीप्त करीने शान्तिरूप प्रशस्त होमने ऋषिओ नित्यप्रति करे छे. खरो होम आ ज छे."

---

1 "न वि मुंडिएण समणो न ओंकारेण बंभणो ।
न मुणी रण्णवासेण कुसचीरेण न तावसो ॥ २९
समयाए समणो होइ बंभचेरेण बंभणो ।
नाणेण य मुणी होइ तवेणं होइ तावसो ॥ ३०
कम्मुणा बंभणो होइ कम्मुणा होइ खत्तियो ।
वइस्सो कम्मुणा होइ सुद्दो हवइ कम्मुणा" ॥ ३१
—उत्तराध्ययनसूत्र अध्ययन–२५

1 मात्र माथुं मुंडाववाथी श्रमण थई शकातुं नथी, ॐकारना जापथी ब्राह्मण थई शकातुं नथी, जंगलमां रहेवाथी मुनि थई शकातुं नथी अने डाभ पहेरवाथी तापस थई शकातुं नथी. (२९)
समताथी श्रमण थवाय छे, ब्रह्मचर्यथी ब्राह्मण थवाय छे, चिंतनथी मुनि थवाय छे अने तपथी तापस थवाय छे. (३०)
कर्मथी ब्राह्मण थवाय छे, कर्मथी क्षत्रिय थवाय छे, कर्मथी वैश्य थवाय छे अने कर्मथी शूद्र थवाय छे. (३१)

2 "जो न सज्जइ आगंतुं पव्वयंतो न सोअइ ।
रमए अज्जवयणम्मि तं वयं बूम माहणं ॥ २०
जायरूवं जहामट्ठं निद्धंतमलपावगं ।
रागद्दोसभयाईयं तं वयं बूम माहणं ॥ २१
तसे पाणे वियाणित्ता संगहेण य थावरे ।
जो न हिंसइ तिविहेण तं वयं बूम माहणं ॥ २२
कोहा वा जइ वा हासा लोहा वा जइ वा भया ।
मुसं न वयइ जो उ तं वयं बूम माहणं ॥ २३
चित्तमंतमचित्तं वा अप्पं वा जइ वा बहुं ।
न गिण्हइ अदत्तं जो तं वयं बूम माहणं ॥ २४
दिव्वमाणुस्सतेरिच्छं जो न सेवेइ मेहुणं ।
मणसा काय–वक्केणं तं वयं बूम माहणं ॥ २५
जहा पोम्मं जले जायं नोवलिप्पइ वारिणा ।
एवं अलित्तं कामेहिं तं वयं बूम माहणं ॥ २६
अलोलुयं मुहाजीविं अणगारं अकिंचणं ।
असंसत्तं गिहत्थेहिं तं वयं बूम माहणं ॥ २७
एवंगुणसमाउत्ता जे हवंति दिउत्तमा ।
ते समत्था उद्धत्तुं परं अप्पाणमेव य" ॥ ३३
—उत्तराध्ययनसूत्र अध्ययन–२५

2 "जे आसक्ति न राखे, शोक न करे, अने आर्यना वचन प्रमाणे रहे तेने अमे ब्राह्मण कहीए छीए. (२०)
धमेला अने संस्कारेला सोनानी पेठे जे शुद्ध छे अने राग, द्वेष तथा भयथी विमुक्त छे तेने अमे ब्राह्मण कहीए छीए. (२१)
गतिशील अने अगतिशील प्राणीओनी स्थिति जाणीने जे मन, वचन अने शरीरथी हिंसा नथी करतो तेने अमे ब्राह्मण कहीए छीए. (२२)
क्रोध, मश्करी, लोभ के भयथी जे जूठुं बोलतो नथी तेने अमे ब्राह्मण कहीए छीए. (२३)
सजीव के निर्जीव वस्तुनी जे थोडी के बहु चोरी करतो नथी तेने अमे ब्राह्मण कहीए छीए. (२४)
जे मन, वचन ने कायाथी ब्रह्मचर्य पाळे छे तेने अमे ब्राह्मण कहीए छीए. (२५)
जेम कमळ पाणीमांथी थाय छे छतां पाणीथी लेपातुं नथी तेम जे कामोथी अलिप्त रहे छे तेने अमे ब्राह्मण कहीए छीए. (२६)
जे लोलुप नथी, स्वार्थने कारणे जीवतो नथी, अकिंचन छे अने गृहस्थोमां संसक्त नथी तेने अमे ब्राह्मण कहीए छीए (२७)
जे द्विजोत्तमो आवा प्रकारना गुणवाळा होय छे तेओ ज पोतानो अने परनो उद्धार करवाने समर्थ छे. (३३)

3 "किं माहणा जोइ समारभंता उदएण सोहिं बहिया विमग्गहा ? ।
जं मग्गहा बाहिरियं विसोहिं न तं सुदिट्ठं कुसला वयंति ॥ ३८

कुसं च जूवं तणकट्ठमग्गिं सायं च पायं उदयं फुसंता ।
पाणाइं भूयाइं विहेडयंता भुज्जो वि मंदा पकरेह पावं ॥ ३९

तवो जोइ जीवो जोइठाणं जोगा सुया सरीरं कारिसंगं ।
कम्म एहा संजमजोग संती होमं हुणामि इसीणं पसत्थं" ॥ ४४
—उत्तराध्ययनसूत्र अध्ययन–१२

3 हे ब्राह्मणो, अग्निमां आलंभन करता तमे पाणीवडे बहारनी शुद्धिने शुं शोधो छो ? तमे जे बहारनी शुद्धि शोधो छो ते सारुं नथी एम कुशळ माणसो कहे छे. (३८)
कुश, यूप, घास, लाकडां, अग्नि अने पाणीनो सांजे अने सवारे स्पर्श करता तमे मंदो प्राण भूतोनी हिंसा करो छो अने तेथी वारंवार पाप करो छो. (३९)
खरो होम तो आ छे:—तप ए अग्नि छे, जीव ए अग्निनुं स्थान छे, प्रवृत्तिओ ए वाढी छे, शरीर ए छाणां छे, पुण्य पाप ए लाकडां छे अने संयम ए शान्ति छे. ऋषिओए आवा होमने वखाणेलो छे. (४४)

आ ज जातना यज्ञनुं स्वरूप जिनप्रवचनमां ठेकठेकाणे बतावेलुं छे. भगवान महावीरे ते वखतना समाजमां यज्ञविषेनी आ जातनी मान्यतानो प्रचार करीने हिंसात्मक यज्ञनो छडेच्चोक विरोध करेलो अने तेने अटकावेलो.

भगवानना वखतमां अने आजे पण मात्र जळस्नानमां घणा लोको धर्म समजे छे. गंगास्नान, त्रिवेणीस्नान, प्रयागस्नानना माहात्म्यने लगता ग्रंथोनी परम्परा आपणा देशमां आज केटलाक वखतथी चाली आवे छे. अने भोळा लोको गंगामां स्नान करीने पोताने पुण्य मळ्यानुं माने छे.

आ जातना स्नानना माहात्म्यनी असरथी अत्यारना जैनो पण शेत्रुंजी नदीना स्नानने धर्म मानवा लाग्या छे. भगवान कहे छे के ए स्नान तो मात्र शरीरना मळने ते पण घडीभरने माटे ज दूर करे छे पण आत्माना मळने जरापण दूर नथी करी शकतुं तेथी ते स्नान खरा पुण्यनुं कारण नथी. पण खरुं स्नान करवुं होय तो धर्मरूप जळाशयमां आवेला ब्रह्मरूप पवित्र घाटे स्नान करे तो खरेखरो शीत, विमळ अने विशुद्ध थाय छे. तथा आत्ममळनो त्याग करे छे. आ ज स्नानने कुशळ पुरुषोए महास्नान तरीके वर्णवेलुं छे अने ऋषिओने तो ते ज प्रशस्त छे.[2]

भगवाने स्नाननी आ जातनी व्याख्या करीने विवेकपूर्वकना बाह्य स्नाननो निषेध कर्यो छे एम मानवानुं कारण नथी. पण जे लोको मात्र जलस्नानमां ज धर्म मानता अने तेथी ज आत्मशुद्धि समजता तेओने माटे भगवाने जीवनशुद्धि माटे खरा स्नाननुं स्वरूप बतावीने स्नाननो खरो मार्ग खुल्लो कर्यो छे.

तेमना वखतमां लोको पुण्यकर्म समजीने वेदने मात्र कंठस्थ करी राखता अने अर्थनो विचार भाग्ये ज करता. वेदना अर्थनी परम्परा भगवानना पहेलांना समयथी तूटी गयेली होवानो पुरावो यास्काचार्य पोते ज छे, कारण के ते वैदिक शब्दोना स्पष्ट अर्थ करी शकता नथी पण तेने लगता अनेक मतमतांतरो साथे पोतानो अमुक मत जणावे छे एटले घणा वखतथी वेदना अर्थनो विचार करवो लोकोए मांडी वाळेलो अने वेद जूनो ग्रंथ होई तेने कंठस्थ करवामां अने स्वरपूर्वक उच्चारण करवामां ज पुण्य मनातुं अने ब्राह्मणो एम मानता के वेदने भणीने, ब्राह्मणोने जमाडीने अने पुत्र उत्पन्न करीने पछी आरण्यक तपस्वी थवायं.[3] पण आ जातनुं जड कर्मकांड जीवनशुद्धिनुं एकांत घातक छे एम समजीने उत्तराध्ययनसूत्रमां कहेवामां आव्युं छे के वेदोनुं[4] अध्ययन आत्मानुं रक्षण करी शकतुं नथी. जमाडेला ब्राह्मणो आळसु थवाथी जमाडनारने लाभ देवाने बदले ऊलटा नरकमां पाडे छे अने **अपुत्रस्य गतिर्नास्ति** एवो जे वैदिक प्रवाद छे ते पण बराबर नथी. कारण के उत्पन्न करेला पुत्रो पण पिताना के पोताना आत्मानुं रक्षण करी शकता नथी. आ रीते जिनप्रवचनमां वेदना शुष्क अध्ययननो विरोध करवामां आव्यो छे अने ज्ञान अने आचार उपर एक सरखो भार मूकवामां आव्यो छे.

---

१ "उदगेण जे सिद्धिमुदाहरंति सायं च पायं उदगं फुसंता ।
उदगस्स फासेण सिया य सिद्धी सिज्झिंसु पाणा बहवे दगंसि ॥ १४

मच्छा य कुम्मा य सिरीसिवा य मग्गू य उट्टा दगरक्खसा य ।
अट्ठाणमेयं कुसला वयंति उदगेण जे सिद्धिमुदाहरंति" ॥ १५

–सूत्रकृतांग प्रथमश्रुतस्कंध अध्ययन–७

१ सांजे अने सवारे पाणीनो स्पर्श करता जे लोको पाणी वडे सिद्धि माने छे तेमने मते तो पाणीना स्पर्शवडे पाणीमां रहेनारा जीव मात्रनी सिद्धि थवी जोईए ज. (१४)
जेवां के, माछलां, काचबा, सर्पो, उंटो (आ एक प्रकारनुं जळचर प्राणी छे) अने जळराक्षसो—आ बधा प्राणीओ निरंतर जीवनपर्यंत पाणीमां रहे छे तो एमनुं निर्वाण थवुं जोइए. पण एम थतुं नथी माटे जे लोको मात्र जलस्नानथी सिद्धि थवानुं कहे छे ते खोटुं छे एम कुशळ पुरुषो कहे छे. (१५)

२ "धम्मे हरए बंभे संतितित्थे अणाविले अत्तपसन्नलेसे ।
जहिं सिणाओ विमलो विसुद्धो सुसीइभूओ पजहामि दोसं ॥ ४६
एयं सिणाणं कुसलेण दिट्ठं महासिणाणं इसीणं पसत्थं ।
जहिं सिणाया विमला विसुद्धा महारिसी उत्तमं ठाणं पत्ते" त्ति बेमि ४७

–उत्तराध्ययनसूत्र अध्ययन–१२

२ खरुं स्नान तो आ छेः धर्मरूप पाणीनो धरो होय, ब्रह्मचर्यरूप घाट होय, जो ए पवित्र, अने निर्मळ घाटे धर्मना धरामां स्नान करवामां आवे तो स्नान करनारो विमळ, विशुद्ध अने शान्त थाय छे अने दूषणोने छोडी दे छे. आ स्नानने ज ऋषिओए महास्नान कहेलुं छे. कारणके ए रीते नहावाथी विशुद्ध थएला महर्षिओ उत्तम स्थानने पामेला छे, (४६—४७)

३ "इमं वयं वेअविओ वयंति—
अहिज्ज वेए परिविस्स विप्पे पुत्ते परिट्ठप्प गिहंसि जाया ! ।
भुच्चाण भोए सह इत्थियाहिं आरण्णगा होइ मुणी पसत्था" ॥ ९

उत्तराध्ययनसूत्र अध्ययन–१४

३ वेदना जाणनाराओ आम कहे छे:–वेदोने भणीने, ब्राह्मणोने जमाडीने, छोकराओने वारसो सोंपीने अने संसारना भोगो भोगवीने पछी मुनि थवुं ठीक छे. ९

४ "वेआ अहीआ न भवंति ताणं"–उत्तराध्ययन सूत्र अध्ययन–१४

४ पाठे करेला वेदो रक्षण करी शकता नथी. १४

५ इमं वयं वेअविओ वयंति—"जहा न होइ असुआण लोगो ।
भुत्ता दिआ निंति तमं तमेण जाया य पुत्ता न हवंति ताणं

–उत्तराध्ययनसूत्र अध्ययन–१४

५ आगळ जे एम कहेवामां आव्युं छे के पुत्ररहित मनुष्योने सद्गति मळती नथी ते बराबर नथी. कारण के थएला पुत्रो पण रक्षण करी शकता नथी अने जमाडवामां आवता ब्राह्मणो अंधारामां लई जाय छे.

भगवानना जमानामां वैदिक के लौकिक संस्कृतने ज महत्त्व अपातुं, ते एटलुं वधुं के ए ज भाषा बोलवामां पुण्य छे अने बीजी भाषा बोलवामां पाप छे. आ हकीकतनो प्रतिध्वनि महाभाष्यनां आरंभमां आजे पण जोवामां आवे छे. तेमां संस्कृत सिवायनी बाकीनी भाषाओने अपभ्रष्ट तरीके गणावी छे अने तेनो प्रयोग करनाराओने दोषी ठराववामां आव्या छे अने आ रीते ते वखतना केटलाक लोको शब्दने ब्रह्म समजी तेनी ज पूजा पाछळ पडेला. आ संबंधमां भगवाने पोतानां सर्व प्रवचनो ते वखतनी लोकभाषामां करीने ए वखते जामेलो भाषानो खोटो महिमा तोडी नांखेलो छे अने एक मात्र सदाचार ज आत्मशुद्धिनुं कारण छे पण मात्र भाषाथी कांई वळतुं नथी एम बतावी आप्युं छे.

श्रीउत्तराध्ययनमां कहेवामां आव्युं छे के जुदीजुदी भाषाओ आत्मानुं रक्षण करी शकती नथी. भगवान बुद्धे पण भाषानी खोटी पूजानो प्रवाद भगवान महावीरनी पद्धतिए ज अटकाववानो प्रयास कर्यो छे.

सूर्यग्रहण के चंद्रग्रहण विषे जे मान्यता अत्यारे चाले छे तेवी ज मान्यता भगवानना जमानामां पण चालती. राहु सूर्यने गळी गयो अने ग्रहण पूरुं थाय त्यारे राहुए सूर्य के चंद्रने छोडी दीधो एम राहुने सूर्य अने चंद्र साथे वैरभाव जाणे के न होय तेम ते वखतना लोको समजता अने एवुं रूपकात्मक वर्णन हजुसुधी वैदिक परम्परामां पौराणिक ग्रंथोमां टकी रह्युं छे. आ ग्रहण वखते धर्म मानीने जेम लोको स्नान माटे अत्यारे दोडधाम करे छे तेम ते वखते पण करता हशे एम मानवुं खोटुं न कहेवाय. कहेवानी मतलब ए छे के ग्रहणना प्रसंगने धार्मिक प्रक्रियानुं रूप आपीने लोको जेम अत्यारे धमाधम मचावे छे तेम ते वखते पण मचावता हशे. तेमनी सामे भगवाने कह्युं छे के राहु चंद्र के सूर्यने गळतो नथी तेम ते बे वच्चे कोई जातनो वैरभाव पण नथी. ए तो गगनमंडळमां राहु एक गतिमान पदार्थ छे तेम चंद्र अने सूर्य पण गतिमान पदार्थ छे. ज्यारे गतिवाळा तेओ एक बीजानी आडे आवी जाय छे त्यारे अंशथी के पूर्णपणे एकबीजाने ढांकी दे छे अने पछी छूटा पण पडी जाय छे एटले कोई एक बीजाथी गळातो नथी. ज्यारे एक बीजाने ढांके छे त्यारे लोको तेने ग्रहण थयुं कहे छे एटले ए ग्रहण कोई धर्ममय उत्सव नथी तेथी ए माटेनी दोडधाम पण धर्ममय नथी ज ए उघाडुं छे. (भा० ३ पा० २७९)

आ रीते ग्रहण निमित्ते चालती जडक्रियानो ग्रहणनुं स्पष्ट स्वरूप आपीने भगवाने आ स्थळे स्पष्ट खुलासो कर्यो छे. अने बधारामां शशी अने आदित्यना स्पष्ट अर्थो पण जणाव्या छे. शशी शब्दनो पौराणिक अर्थ शश—ससला—वाळो एवो थाय छे अने आदित्यनो अर्थ अदितिनो छोकरो एवो थाय छे. भगवाने आ पौराणिक परम्परा सामे जाणे के टकोर करवा खातर ज शशी अने आदित्यना तद्दन जुदा अर्थो बतावेला छे.

भगवान शशिनो सश्री—श्री सहित—शोभा सहित एवो अर्थ करे छे अर्थात् जे तेजवाळो, कांतिवाळो अने दीप्तिवाळो छे ते शशी—सश्री. तेने जिनप्रवचनमां ससी—सश्री कहेवामां आवे छे. अने आदित्य एटले भगवानना कहेवा प्रमाणे जेने मुख्यभूत—आदिभूत करीने काळनी गणतरी थाय ते आदित्य. काळनी गणतरीमां सूर्यनुं स्थान सर्वथी प्रथम छे माटे भगवाने कहेलो आ अर्थ व्याजबी छे अने व्युत्पत्तिनी दृष्टिए पण बराबर छे. भगवाने आदित्यनो जे उपर्युक्त अर्थ बताव्यो छे ते मत्स्यपुराणमां पण उपलब्ध छे.

आ प्रमाणे शशी अने आदित्यना पौराणिक अर्थो खसेडीने तेना नवा अर्थो योज्या छे. अने तेम करीने ते बे प्रत्येनी लोकोनी गेरसमज ओछी करवा प्रयास करेलो छे.

---

१ "भूयांसोऽपशब्दा अल्पीयांसः शब्दाः । एकैकस्य हि शब्दस्य बहवोऽपभ्रंशाः तद्यथा–गौरित्यस्य शब्दस्य गावी–गोणी–गोता–गोपोतलिका–इत्येवमादयो बहवोऽपभ्रंशाः ।
यस्तु प्रयुङ्क्ते कुशलो विशेषे शब्दान् यथावद् व्यवहारकाले ।
सोऽनन्तमाप्नोति जयं परत्र वाग्योगविद् दुष्यति चापशब्दैः ॥
(महाभाष्यना प्रथम सूत्रनो प्रारंभ)

२ "न चित्ता तायए भासा कओ विज्जाणुसासणं ? ।
विसण्णा पावकम्मेहिं बाला पंडिअमाणिणो ॥"
उत्तराध्ययनसूत्र अध्ययन–६

३ "आदित्यश्चादिभूतत्वात्"—मत्स्यपुराण अ० २ श्लो० ३१.

१ अपशब्दो घणा छे अने शब्दो ओछा छे. एक शब्दनां भ्रष्टरूपो घणां थाय छे. जेमके एक गो शब्दना ज गावी, गोणी, गोता, गोपोतलिका वगेरे घणां भ्रष्टरूपो थाय छे.
जे कुशळ माणस व्यवहारने वखते यथावत शब्दोनो प्रयोग करे छे ते वाग्योगविद अनंत जयने पामे छे अने अपशब्दने बोलनारो दोषवाळो थाय छे (भाष्यकार पतंजलिना वखतमां सामान्य लोको जे शब्दो बोलता तेने अहीं अपशब्दो कहेवामां आव्या छे अने आम कहीने तेमनो आशय ते वखतनी प्रचलित लोकभाषानी अवज्ञा करवानो अने कहेवाती संस्कृतने पूज्य स्थान आपवानो नथी ?)

२ चित्रविचित्र भाषा कोईनुं रक्षण करी शकती नथी तेम शुष्क शास्त्राभ्यास पण. पोताने पंडित मानता अज्ञानीओ पाप करवामां खूंची रहे छे.

"हतो वा प्राप्स्यसि स्वर्गम्"—(गीता अ० २ श्लो० ३७) ए गीताना वाक्यमां एम कहेवामां आव्युं छे के अर्जुने हणीने तुं स्वर्गे जईश, एथी गीताना जमानाथी के गीताना समय पहेलेथी लोकोमां एवी मान्यता प्रसरी गयेली के लडनारा लोको स्वर्गे जाय छे. आ मान्यताने लीधे मोटी मोटी लडाईओमां लडनारा घणा मळी आवता अने आ रीते मनुष्यजातनो कच्चर घाण नीकळतो. ए अटकाववा भगवाने ए मान्यता उपर स्पष्ट प्रकाश नाख्यो छे अने कह्युं छे के लोको युद्धथी स्वर्ग मळवानी वात कहे छे ते खोटी छे. पण खरी वात तो ए छे के लडनारा स्वर्गे ज जाय छे एम नथी पण ते पोतपोतानां शुद्धाशुद्ध कर्म प्रमाणे भिन्न भिन्न योनिओमां जन्म धारण करे छे. (भा० ३ पा० ३२)

आ हकीकत कहीने भगवाने युद्ध स्वर्गनुं साधन छे एवी जातनी लोकोमां फेलायेली धारणा खोटी पाडी अने लोकोने युद्धना हिंसामय मार्गथी दूर रहेवानी खास भलामण करी.

वळी, ते वखतनी दिशापूजननी प्रथाने लोकोमांथी दूर करवा अने तेनुं खरुं स्वरूप बताववा भगवाने आ सूत्रमां दिशानी पण चर्चा करी छे. दशमा शतकना पहेला उद्देशकनी शरूआत दिशाना विवेचनथी करवामां आवी छे. भगवाने गौतमने कह्युं छे के दिशाओ दश कहेवामां आवी छे जेना क्रमथी नाम ऐन्द्री (इन्द्रना स्वामित्ववाळी), आग्नेयी (अग्निना स्वामित्ववाळी), याम्या (यमना स्वामित्ववाळी), निर्ऋति (निर्ऋति नामना देवना स्वामित्ववाळी), वारुणी (वरुण देवना स्वामित्ववाळी) वायव्य (वायुना स्वामित्ववाळी) सौम्या (सोमना स्वामित्ववाळी) ऐशानी (ईशानना स्वामित्ववाळी), विमला अने तमा. आ दश दिशाओने माटे पुराणप्रसिद्ध उपर्युक्त नामो जणावा उपरांत नीचेना प्रसिद्ध शब्दो पण मूकवामां आवेला छे. पूर्व, पूर्वदक्षिण, दक्षिण, दक्षिणपश्चिम, पश्चिम, पश्चिमोत्तर, उत्तर, उत्तरपूर्व, ऊर्ध्व (उपरनी), अधो (नीचेनी) आ बधी दिशाओ जीवाजीवना आधाररूप छे तेथी उपचारथी ए दिशाओने जीवअजीवरूप कहेवामां आवी छे. दिशाने एक द्रव्य तरीके गणाववानी पद्धति वैदिक परंपरानी वैशेषिक[1] शाखामां प्रसिद्ध छे.

वैदिककाळमां दिशाओनी पूजा करवानो प्रघात हतो ए हकीकत ते साहित्य उपरथी जाणी शकाय छे अने दिशाओनुं प्रोक्षण करीने जमवानी पद्धति एक व्रत तरीके अमुक परंपरामां चालु हती अने ते परंपराने मानता लोको दिसापोक्खिणो[2] कहेवाता ए हकीकत जैनआगमोमां पण मळे छे. आ रीते वेदनी जूनी परंपरामां दिशाओनुं महत्त्व विशेष प्रसिद्धि पामेलुं हतुं अने दिशाओनी पूजानो प्रचार पण लोकोमां ठीकठीक हतो. आ जड प्रचारने रोकवा माटे ज भगवाने दिशाना माहात्म्यनी निष्प्रयोजनता बताववा तेने आ सूत्रमां जीवाजीवात्मक कहीने वर्णवेली छे. दिशाओ मात्र आकाशरूप होई जीवाजीवरूप समस्त पदार्थना आधाररूप छे ए वात खरी छे पण एटला मात्रथी तेनी जडपूजा करवा मंडी पडवुं ते आध्यात्मिक शुद्धि के जीवनशुद्धि माटे जराय उपयोगी नथी.

भगवान बुद्धे पण दिशाओनी जडपूजाने अटकाववा पोताना प्रवचनमां बीजी ज रीते टकोर करी छे. दीघनिकायना[3] त्रीजा वर्गना सिगालोवादसुत्तमां लखेलुं छे के एक वखत बुद्ध भगवान राजगृहना वेणुवनमां रहेता हता ते वखते सिगाल नामनो एक युवक शहेरमांथी रोज सवारे बहार आवी स्नान करी पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण, उपर अने नीचे ए छए दिशाने नमस्कार करतो हतो. राजगृहमां भिक्षा माटे जता बुद्ध तेने जोईने बोल्या "गृहपतिपुत्र ! तें आ शुं मांडयुं छे" सिगाल बोल्यो—"हे भदंत ! मारा पिताए मरती वखते छ दिशानी पूजा करता रहेवानुं मने कह्युं होवाथी हुं आ दिशाओने नमस्कार करुं छुं". भ० बुद्ध बोल्या—"हे सिगाल ! तारो आ नमस्कारविधि आर्योनी पद्धति प्रमाणे नथी." त्यारे सिगाले आर्योनी रीति प्रमाणे छ दिशाओनो नमस्कारविधि बताववा बुद्धने विनंती करी. भ० बुद्ध बोल्या—"जे आर्यश्रावकने छ दिशानी पूजा करवानी होय तेणे चार कर्मक्लेशथी मुक्त थवुं जोइए. चार कारणोने लईने पापकर्म करवां न घटे अने संपत्तिनाशनां छ द्वारोनो तेणे अंगीकार करवो न घटे. आ चौद वातो सांभळे तो छ दिशानी पूजा करवाने ते योग्य बने छे". आ उपरांत बुद्धे तेने एम कह्युं के भाई ! माबाप ए पूर्वदिशा छे, गुरुने दक्षिण दिशा समजवी, पत्नीपुत्र पश्चिमदिशा, सगांवहालां उत्तरदिशा, दास अने मजूर नीचेनी दिशा तथा श्रमणब्राह्मण उपरनी दिशा समजवी. आटलुं कह्या पछी तेने ए दिशाओनी पूजानी पद्धति बुद्ध भगवाने विस्तारथी समजावी छे.

आ उपरथी एम मालम पडे छे के भगवान बुद्धना वखतमां दिशाओनी जडपूजानो प्रचार खूब थयेलो होवो जोईए, जेने अटकाववा श्रीबुद्धे नवा प्रकारे दिशानी पूजानी पद्धति लोकोने समजावी अने भगवान महावीरे पूर्वोक्त प्रमाणे दिशाओने जीवाजीवात्मक

---

१ "पृथिव्यापस्तेजो वायुराकाशं कालो दिग्
आत्मा मन इति द्रव्याणि'
(वैशेषिकदर्शन प्रथम अध्याय)

२ "उदकेन दिशः प्रोक्ष्य ये फल-पुष्पादि समुच्चिन्वन्ति"
औपपातिक सूत्र पृ० ९०

३ जूओ दीघनिकाय—उपर्युक्तसूत्र.

१ पृथ्वी, पाणी, तेज, वायु, आकाश, काल, दिशा, आत्मा अने मन एटलां द्रव्यो छे.

२ जे लोको पाणीथी दिशाओने अर्घ्य आपीने फळ, फुलने ग्रहण करे छे तेओ दिशाप्रोक्षी कहेवाय.

[…]हीने ते जळपूजामांथी लोकोने बचावी लेवा प्रयत्न कर्यो, ए एकसरखी हकीकत आ सूत्रमां आवेला दिशाना प्रकरण उपरथी स्पष्ट रीते […]णी शकाय एवी छे. दिशा विषे भगवाननुं प्रवचन ते वखतनी दिक्पूजननी रूढिने नाबूद करनारुं छे.

आ प्रकारे भगवाने पोताना समयनी कुरूढिओने नाबूद करवा अने तेने स्थाने सुमार्ग प्रवर्तावघा पोताना प्रवचनमां घणो प्रयास करेलो छे. आ जातनां उदाहरणो घणां आपी शकाय पण उपरनां उदाहरणो नमुनारूपे मात्र टांकेलां छे.

भगवान महावीरे अने भगवान बुद्धे कुरूढिने दूर करीने लोकोने सुरूढि पर लाववा पोताना प्रवचनोमां पूर्वोक्त केटलीक हकीकतो बतावेली छे. आथी ज आ बन्ने महापुरुषो ते वखतना प्रबळ सुधारको हता एम जे अत्यारना शोधको माने छे ते खरेखरुं छे. आर्योए बतावेला अहिंसा अने सत्यमय मार्गमां जे केटलोक कचरो भराई गयेलो तेने दूर करवा आ बन्ने महापुरुषोए घणो प्रयत्न सेव्यो छे एमां शक नथी.

केटलीये एवी वैदिक मान्यताओ हती जेनाथी लोकोमां हिंसा, असत्य, जडता वगेरे दुर्गुणोनो वधारो थतो अने एथी ते वखतनी प्रजा त्रासी पण गयेली, ए प्रजाने सन्मार्ग बतावघा भगवान बुद्ध अने भगवान महावीर कल्याणमित्ररूपे न आव्या होत तो अत्यारे आपणी केवी दुर्दशा होत ते कोण कही शके ?

जैनशास्त्रो उपर वैदिक परंपरानी असर

वैदिक परंपराओमां केटलाये सुधारा करनारा जिनप्रवचनमां पण केटलीये एवी मान्यताओ मळे छे जे वैदिक परंपरानी असरने आभारी होय. आ हकीकत समजवा माटे आ सूत्रमांथी ज आपणे केटलांक उदाहरणो नीचे प्रमाणे जोई शकीशुं.

देवदानवनुं युद्ध वेदनी परंपरामां प्रसिद्ध छे. ते युद्धने निरुक्तमां[1] विजळीना कडाका तथा मेघनी गाजवीजना रूपक तरीके वर्णवेल छे. आ सूत्रमां इंद्रभूति गौतम भगवान महावीरने पूछे छे के देव अने असुरनो संग्राम छे ? आनो उत्तर भगवान हकारमां आपे छे. आ पछीना सूत्रोमां देवनां शस्त्रो अने असुरनां शस्त्रोनी हकीकत भगवाने इंद्रभूतिने समजावेली छे. (भा० ४ पा० ६८) देवअसुरना संग्रामने लगता बधा प्रश्नो वैदिक परंपरामां प्रसिद्ध एवी देवदानवनी प्रख्यात लडाईने लक्षमां राखीने करवामां आव्या होय एम मालुम पडे छे एटलुं ज नहीं पण देवदानवना युद्धनी ए पौराणिक कथामां वधारे मेळवाळी हकीकत आवे ते माटे तेमना युद्धनां कारणो साथेनी एक कथा पण आ सूत्रमां मूकवामां आवेली छे.

त्रीजा शतकना बीजा उद्देशकमां आ संबंधमां एम कहेवामां आव्युं छे के देवो अने असुरोने जन्मथी ज वैरनो स्वभाव छे. अने ते बे वच्चे संपत्ति अने स्त्रीओ माटे युद्ध थाय छे. वैदिक कथानी हकीकत करतां देवासुरना युद्धने लगती आ हकीकत 'देवो अने असुरो पण लोभी अने विषयी होई परस्पर लडे छे' ए वस्तु समजावे छे अने लोकोने लोभ अने विषयना निर्वेद तरफ लई जई स्वर्ग पण वांछनीय नथी ए वात सूचवे छे अने आ जैनकथामां ए ज मुद्दो मेळव्यो छे. अहीं एक वस्तु ख्यालमां राखवानी छे के ज्यारे वैदिक परंपरामां देव अने दानवना स्पष्ट विभाग छे त्यारे जैनपरंपरामां असुरोने पण देव तरीके गणावेला[2] छे.

भगवान महावीरे त्रीजा शतकना आ ज उद्देशामां पोतानी हयातीमां देवेंद्र देवराज शक्र अने असुरेंद्र असुरराज चमरनुं युद्ध थयुं हतुं एम इन्द्रभूति गौतमने विस्तार सहित जणावेलुं छे अने ते लडाईमां भगवानना ज आशराथी असुरेंद्र चमरनुं रक्षण थयुं हतुं एम पण सूचवेलुं छे. आ लडाई जंबूद्वीपना भारतवर्षना सुंसुमार नगरमां ज्यारे भगवान दीक्षा लीधा पछी अगियारमे वर्षे तप तपता हता ते वखते थई हती, असुरेंद्र अने देवेन्द्र बन्नेने भगवानना भक्त तरीके आ कथामां जणावेला छे. आ सूत्रमां आवेली आ कथानो उल्लेख सिद्धसेन दिवाकर पोतानी बत्रीशीओमांनी महावीरस्तुतिना त्रीजा श्लोकमां कवित्वने छाजे एवी सरस रीते करे छे.

जेम राम अने पांडवोनी कथा जैनपरंपरामां जैनदृष्टिए सारो घाट आपीने वर्णवायेली छे तेम देवअसुरनी आ कथा सारो घाट आपीने वर्णवाई होय अने ते द्वारा विषयनिर्वेद फेलाववानो आध्यात्मिक हेतु जैनाचार्योए साध्यो होय तो ते तेमना ध्येयने बराबर अनुकूळ थयुं होय एवुं लागे छे.

आवी ज बीजी हकीकत लोकपाळोने लगती छे. त्रीजा शतकना सातमा उद्देशकमां कहेवामां आव्युं छे के देवेन्द्र देवराज शक्रना चार लोकपाळो छे. सोम, यम, वरुण अने वैश्रमण. आ चारे लोकपाळो शक्रनी आज्ञामां रहे छे.

---

1 निरुक्तना उल्लेख माटे जूओ प्रस्तुतग्रंथ भाग २ पृ० ४८–४९ टिप्पण २.

2 देवाश्च जैन समये भवनपति–व्यन्तर–ज्योतिष्क–वैमानिक–
भेदाश्चतुर्धा भवन्ति ॥३॥
अभिधानचिन्तामणि देवकाण्ड श्लोक ३
आ श्लोक माटे जुओ प्रस्तुत ग्रंथ भाग २ पृ. ६१ टिप्पण १

२ जैन सिद्धान्तमां देवोना चार प्रकार छे जेमके:–भवनपति, व्यन्तर, ज्योतिषी अने वैमानिक.

जगतमां उल्कापात, दिग्दाह, धूळनो वरसाद, चंद्रग्रहण, सूर्यग्रहण, इन्द्रधनुष्य, मोटा मोटा दाहो, ग्रामदाह, नगरदाह, प्राणीक्षय, जनक्षय, धनक्षय, कुलक्षय, संध्या, गांधर्वनगर आ अने आवा बीजा बधा उत्पातो सोमनी देखरेख नीचे जगतमां आवे छे.

सोमने आधीन विद्युत्कुमार, विद्युत्कुमारी; अग्निकुमार, अग्निकुमारी; वायुकुमार, वायुकुमारी; चंद्र, सूर्य, ग्रह, नक्षत्र अने तारा ए बधां छे.

शक्रने बीजो लोकपाळ यम छे. जगतमां कलह, महासंग्राम, मारफाड, रोगचाळा, शारीरिक दुःखो, बळगाड, एकांतरीयो, बेआंतरीयो, त्रणआंतरीयो, चोथीयो, खांसी, श्वास, पांडुरोग, हरस, शूळ, मरकी आ बधा उपद्रवो यमनी सत्ता नीचे थाय छे. अंब, अंबरीष, महाकाळ, असिपत्र, कुंभ, वालु, वैतरणी ए बधां यमना आश्रितो छे.

वरुण त्रीजो लोकपाळ छे. अतिवृष्टि, मंदवृष्टि, सुवृष्टि, दुर्वृष्टि पाणीना उपद्रवो, जळप्रलय अने पाणीनी रेलो ए बधुं आ वरुणनी सत्तामां छे.

लोढानी, कलाईनी, तांबानी, सीसानी, सोनानी, रुपानी, रत्ननी अने हीराओनी खाणो तथा रत्न, सुवर्ण वगेरेनी वृष्टिओ, सुकाळ, दुष्काळ, सोंघाई, मोंघाई आ बधुं शक्रना चोथा लोकपाळ वैश्रमणनी सत्तामां छे.

सुवर्णकुमारो, सुवर्णकुमारीओ, द्विपकुमारो, द्विपकुमारीओ, दिक्कुमारो, दिक्कुमारीओ, वानव्यंतरो, वानव्यंतरीओ ए बधां वैश्रमणना आशरामां रहे छे.

आ बधुं जोतां एम मालुम पडे छे के जाणे के जगतमां चालतुं आ बधुं तंत्र आ लोकपालोने आभारी न होय? पण आत्मबळने प्रधान माननारा अने ते उपर ज प्रवर्तनारा तीर्थंकरना शासनमां आ लोकपालोनी सत्ताथी थती ए व्यवस्था घटाववी शी रीते!

जे कोई दृश्य अने अदृश्य बनावो बने छे ते बधा आत्माए संचित करेला कर्मना परिणामरूप छे एम जिनदेव कहे छे तो आपणे रोगचाळा के दुष्काळनां कारणो आपणां कर्ममां शोधवां के लोकपालमां?

कदाच लोकपालोने निमित्त कारण कल्पीने उपर्युक्त व्यवस्था घटाववानो विचार थई आवे पण हरस, खांसी, शूळ वगेरेनां अधिष्ठायक निमित्तो शरीरनी रक्षानुं अज्ञान अने कुपथ्यादिकने कल्पवां के लोकपालोने!

वळी, कार्यमात्रने थवानां पांच कारणो जैन परंपरा बतावे छे. जेमकेः—काळ, स्वभाव, नियति, पूर्वकृत अने पुरुष. जगतनी बधी व्यवस्था आ कारणोनी व्यवस्थाने आधीन छे. एमां रोगो फेलावनारा, सुकाळ करनारा लोकपालोनुं स्थान क्यां छे ते समजवुं मुश्केली भर्युं छे. जैनपरंपरामां संतसमागम अने तेनी अवेजीमां वीतरागनुं ध्यान, स्मरण या पूजन आदर्शने पहोंचवा सारु साधको माटे उचित मनायां छे पण रोगादिक टाळवा वा धनलाभादिक सुख मेळववा सोम, यम, वरुण के वैश्रमण वा इंद्रादिकनुं ध्यान, स्मरण, पूजन के प्रार्थना सम्यग्दृष्टि साधकने सारु तो सर्वथा निषिद्ध छे. ए तो दुःखना के सुखना जे जे प्रसंगो आवे तेने पोताना ज संस्कारोनुं परिणाम जाणी समपणे अनुभवे छे त्यारे वैदिक परंपरामां तो सोम, यम, वरुण, वैश्रमण के इंद्र वगेरेने लाभ वा हानिकर्ता ठरावावामां आव्या छे अने लाभ मेळववा वा हानि टाळवा ते ते सोमादिकनी पूजा प्रार्थनानां पुरातन विधानो करवामां आव्यां छे जे आज पण प्रचलित छे तेथी आ सूत्रमां चर्चायेली आ लोकपाळनी हकीकत पौराणिक पद्धतिने आभारी छे एम मानवामां कशुं अनुचित नथी.

वरसाद माटे इन्द्रनी पूजा घणा जूना काळथी वेदोमां प्रसिद्ध छे एटले के वैदिक जमानामां लोको एम मानता के वरसाद मोकलवो ए इन्द्रनी सत्तानी वात छे, तेथी ज तेओ वरसादने माटे इन्द्रने तुष्ट करवा यज्ञ करता. आ वहेम श्रीकृष्णे गोवर्धनपूजानी प्रथा पाडीने दूर करवा प्रयत्न करेलो ए जाणीतुं ज छे अने जैन परंपरामां वरसाद वगेरे कारणो माटे इन्द्रादिकने तुष्ट करवाना प्रयत्नो कदी करवामां आव्या नथी, कारण के भगवान महावीर खुद इन्द्रयज्ञ वगेरे यज्ञोना विरोधी हता एमां कशो शक नथी. ए परावलंबन टाळवा ज एमणे पुरुषार्थवाद अने कर्मवादनो सिद्धांत ते वखतना समाज समक्ष मूकेलो, आम छतांय वरसाद मोकलनार इन्द्रने लगती ए जूनी परंपरा आ सूत्रमां सचवायेली छे.

चौदमा शतकना बीजा उद्देशकमां इन्द्रभूति गौतम भगवानने पूछे छे के देवेन्द्र देवराज शक्र ज्यारे वृष्टि करवानी इच्छावाळो होय छे त्यारे ते केवी रीते वृष्टि करे छे? तेना उत्तरमां भगवान गौतमने कहे छे के ज्यारे तेने वरसाद वरसाववानी इच्छा थाय छे त्यारे ते पोतानी आंतरसभाना देवोने बोलावे छे, आंतरसभाना देवो मध्यसभाना देवोने बोलावे छे, मध्यसभाना देवो बहारनी सभाना देवोने

१ वर्तमानमां जैनमंदिरोनी प्रतिष्ठा करवानी विधिमां के शांतिस्नात्रमां शांतिकर्म माटे देवोने आमंत्रवामां आवे छे अने तेओने संतुष्ट करवा विविध प्रकारनां नैवेद्यो पण धरवामां आवे छे.

लावे छे अने ते बहारनी सभाना देवो इन्द्रना कहेवाथी वरसाद वरसावे छे. आ प्रकारनी वृष्टि साथे इन्द्रना संबंधनी हकीकत जे जैन प्रवचनमां आवेली छे ते वेदनी पुराणी इन्द्रकथानी प्रसिद्धिनुं ज परिणाम छे. हवे ए वस्तु सिद्ध थई गई छे के वरसाद केम आवे छे अने एमां कयां कयां कारणो छे ! तथा तेनी साथे इन्द्रनो केटलो संबंध छे अने ए इन्द्र कोण छे !

९ मा शतकना ३ जा उद्देशकमां एकोरुक–एक साथळवाळा–एकटंगिया मनुष्योना द्वीपनी हकीकत आवे छे. ए द्वीप जंबूद्वीपमां आवेला मंदर पर्वतनी दक्षिणे चुल्लहिमवंत पर्वतना पूर्व छेडाथी ईशान कोणमां त्रणसो योजन लवण समुद्रमां गया पछी आवे छे. ए द्वीपनी लंबाई पहोळाई ३०० योजन छे अने घेरावो ९४९ योजन करतां कांईक न्यून छे.

आ प्रमाणे बीजा अनेक द्वीपो विषे पण तेमां जणावेलुं छे. ए शतकना पहेला उद्देशकमां लखेलुं छे के जंबूद्वीपमां पूर्व पश्चिम बधी मळीने १४५६००० नदीओ छे.

द्वीपो अने समुद्रो आ विश्वमां असंख्य छे एम भगवाने कह्युं छे. ज्यारे इन्द्रभूतिए द्वीपो अने समुद्रोनां नाम विषे भगवानने पूछयुं त्यारे तेमणे जणाव्युं के लोकमां जेटलां सारां रूपो, सारा रसो, सारा गंधो अने सारा स्पर्शो छे ए बधां द्वीपनां अने समुद्रनां नाम समजवां, जेमके क्षीरसमुद्र, इक्षुसमुद्र, घृतसमुद्र वगेरे. (भा० २ पा० ३३४)

आ उपरांत चंद्र, सूर्य अने ताराओनी संख्या अने तेमां रहेनाराओनी रहेणीकरणी ए विषे पण ९ मा शतकना बीजा उद्देशकमां हकीकत आवे छे. ताराओ विषे लखतां तेमणे कह्युं छे के एक लाख तेत्रीस हजार नवसो पचास कोटाकोटी तारानो समूह विश्वने शोभावी रह्यो छे.

आ सूत्रमां आवेली आ बधी हकीकतो भूगोळ-खगोळने लगती प्राचीन आर्य परंपरानी असरने आभारी होय एवुं लागे छे. कारण के भूगोळ ने खगोळ विषे आने मळती मान्यता, वैदिक–महाभारत, पुराण वगेरे के अवैदिक बधी परंपराओमां फेलायेली हती.

अत्यारनुं भूगोळ ने खगोळनुं विज्ञान ए संबंधमां जे प्रकाश पाडे छे ते खास ध्यानमां लेवा जेवो छे.

ईश्वरने सृष्टिकर्ताने स्थाने समजनारी बधी परंपराओमां जगतनी उत्पत्तिनी पेठे जगतना प्रलयनी पण खास कल्पना चाली आवे छे.

प्रलयकाळने माननारी परंपराओ एम जणावे छे के ते वखते बधा परमाणु अने जीवो सिवाय कशुं रहेवानुं नथी. ज्यारे सृष्टिनी नवी शरूआत थाय छे त्यारे ए बची रहेलां परमाणुओ अने जीवोनो उपयोग करी ईश्वर नवी सृष्टि बनावे छे. जैन परंपरामां आ संबंधे एवुं मानवामां आवे छे के प्रलयकाळ जेवा आगामां प्रलयना भयंकर वायु वाशे, दिशाओ धूममय थशे, सूर्य उग्रपणे तपशे, चंद्र अतिशय असह्य शीतता आपशे, खराब रसवाळा, अग्निनी पेठे दाहक पाणीवाळा, झेरी पाणीवाळा, रोगजनक पाणीवाळा, मुशळधार वरसाद वरसशे. एथी करीने भारतवर्षमां ग्राम, आकर, नगर, खेट, कर्बट, मडंब, द्रोणमुख, पट्टन अने आश्रममां रहेला मनुष्यो, चोपगा प्राणीओ–गायो, घेटां वगेरे, आकाशमां उडतां पक्षीओ तेमज गाम अने अरण्यमां चालता त्रस जीवो तथा अनेक प्रकारनां वृक्षो, गुच्छाओ, लताओ, वेलाओ, घास, शेरडीओ, घरो, अनाजमात्र, अंकुरो तथा तृणवनस्पतिओनो नाश थशे. वैताढ्य सिवायना पर्वतो, गिरिओ, डुंगराओ, धूळना उंचा टेकराओ वगेरेनो नाश थशे. गंगा अने सिन्धु सिवायनी नदीओनो पण अंत आवशे. अग्निना वरसादोने लीधे तपेला कडाया जेवी अने धगधगता अंगारा जेवी जमीन थशे. बहु कीचडवाळी, बहु कादववाळी जमीन थशे. जेथी एना उपर बचेलां प्राणीओ पण चाली नहीं शके. ७२ निगोदो भाविसृष्टिना बीजरूप बीजमात्र बचशे अने ते वैताढ्य पर्वतनो आश्रय करीने त्यां बीलोमां रहेशे. (भा० ३ पा० २१–२३)

बाइबलमां पण प्रलयकाळे जे जीवो बची रहेनारा छे तेनी संख्यानी हकीकत एक कथाना रूपमां आवे छे. तेनो सार आ प्रमाणे छे:–"विश्वमां भयंकर जलप्रलय थवानी आगाही नुहने प्रभुए स्वप्नद्वारा आपी, अने आज्ञा करी के तारे एक महान वहाण तैयार करवुं, जेथी तारा कुटुंबने अने पृथ्वी उपरना हरेक जातना पशु पक्षीओमांथी बब्बे–नर अने मादाने बचावी लेवां, नुहे आज्ञानुसार वहाण तैयार कर्युं अने तेमां पोताना कुटुंबने अने बीजा हरेक जातना पशु पक्षीमांथी बब्बेने पकडी पकडीने पूरी दीधां. जे पशुओ पकडायां हतां तेमां एक सिंह अने एक सिंहण, एक वाघ अने एक वाघण, एक हरण अने एक हरणी, एक भेंस अने एक पाडो, एक गाय अने एक आखलो, एक बकरो अने एक बकरी, एक घेटो अने एक घेटी हतां. पक्षीओमां एक पोपट, एक मेना, एक चकलो अने एक चकली, एक मोर अने एक ढेल हतां. जलप्रलय थयो. आखा विश्वमांथी फक्त ए वहाणमां रहेलां ज बची शक्यां."

वैदिक परंपरा अने अवेस्तानी परंपरामां पण आने मळती हकीकत नोंधाएली छे, ए ऐतिहासिकोने सुविदित ज छे.

आ प्रकारे आजथी २५०० वर्ष पहेलांनी परंपरा उपर संकलित थयेला आ ग्रंथमां समसमयनी के पूर्वसमयनी बीजी केटलीये परंपराओ एक के बीजे रूपे सचवाई रहे ए तद्दन स्वाभाविक छे. आ उपरथी आपणे एटलुं ज अनुमान काढी शकीए के व्यवस्थित के

---

१ ग्राम वगेरेना परिचय माटे जूओ प्रस्तुत ग्रंथ भाग २ पृ० १०६ टिप्पण १

अव्यवस्थित पण लोकमां प्रचार पामेली परंपरा दरेक प्रकारना प्राचीन साहित्यमां सरखी रीते सचवाई रहे छे. केटलीकवार तेने लीधे ज ते साहित्य लोकमान्य अने लोकप्रिय पण थई पडे छे.

आ सूत्रनुं अवलोकन करतां जीवनशुद्धिनी मीमांसा, भगवाने बतावेला विश्वने लगता विचारो, रूढिच्छेद अने बीजी बीजी परंपराओनी असरथी नवी उपजेली केटलीक जैन परंपराओ, आ मुद्दाओ विषे विचार थई गयो.

हवे भगवानना अनेकांत दृष्टि विषे थोडो विचार करी पछी मात्र प्रस्तुत ग्रंथना ऐतिहासिक अन्वेषण विषे नीचेना मुद्दा विचारवाना छे.

(१) आगमनी परंपरा अने ग्रंथनुं नाम

(२) बीजा आगमोमां प्रस्तुत ग्रंथनो परिचय, वर्तमान रचना शैली तथा ग्रंथनुं पूर

(३) दिगंबर संप्रदायमां प्रस्तुत ग्रंथनो परिचय अने तेनी साक्षीनो उल्लेख

(४) व्याख्याप्रज्ञप्तिमां आवेलां केटलांक मतांतरो

(५) व्याख्याप्रज्ञप्तिमां आवेलां केटलांक विवादास्पद स्थानो

(६) व्याख्याप्रज्ञप्तिनी टीका

(७) व्याख्याप्रज्ञप्तिना टीकाकार

अनेकांतदृष्टि

भगवाने ज्यां ज्यां आचार के तत्त्वनुं प्रतिपादन करेलुं छे त्यां तेनी बधी अपेक्षाओ साथे विचार करेलो छे एटले के कोई एक पदार्थ तेना मूळ द्रव्यनी दृष्टिए अमुक जातनो होय छे, तेना परिणामनी दृष्टिए कोई जुदी जातनो होय छे, ते ज प्रमाणे क्षेत्र, काळ, भाव वगेरे बाजुओ लक्षमां राखीने पण विचार करवामां आवेलो छे. (भा० २ पा० २३२)

स्कंदकना प्रश्नना उत्तरमां भगवाने तेने कह्युं छे के, लोक सांत पण छे. लोक अनंत पण छे. काळ अने भावथी लोक अनंत छे अने द्रव्य अने क्षेत्रथी लोक सांत छे. जीव पण द्रव्य अने क्षेत्रथी सांत छे अने भाव अने काळथी अनंत छे. (भा० १ पा० २३५)

परमाणुने लगतो विचार करतां द्रव्य दृष्टिनो (दव्वट्ठयाए) अने प्रदेशदृष्टिनो (पएसट्ठयाए) उपयोग करेलो छे. (भा० ४ पा० २३४)
आचारनी बाबतमां समन्वयनी दृष्टि केशी अने गौतमना संवादमां सुप्रसिद्ध ज छे.

एक स्थळे सोमिल नामना ब्राह्मणे भगवानने पूछ्युं छे के, तमे एक छो ? बे छो ? अक्षत छो ? अव्यय छो ? अने वर्तमान, भूत अने भविष्यरूप छो ? आना उत्तरमां भगवाने कह्युं छे के, द्रव्यदृष्टिए हुं एक छुं, ज्ञान अने दर्शननी दृष्टिए हुं बे छुं, प्रदेशनी दृष्टिए हुं अक्षर छुं, अव्यय छुं अने उपयोगनी दृष्टिए हुं वर्तमान भूत अने भविष्यना परिणामवाळो छुं. आ रीतनी समन्वय दृष्टि जेम भगवान महावीरे बतावेली छे तेम भगवान बुद्धे पण बतावेली छे.

सिंह सेनापतिने बुद्धे कह्युं:—मने कोई अक्रियावादी कहे के क्रियावादी कहे के उच्छेदवादी कहे तो हुं ते बधी जातनो छुं. पुण्यप्रद विचारोनां क्रिया करवी, कुशळ वृत्ति वधार्ये जवी, सदिच्छाने अनुसरवी एवो हुं उपदेश करुं छुं तेटला माटे क्रियावादी छुं. पापक्रियानो विचार न करवो, पापना विचारो मनमां न आववा देवा अने पापविचारोनो नाश करवो ए बधानो हुं उपदेश आपुं छुं माटे हुं अक्रियावादी छुं अने अकुशळ मनोवृत्तिनो उच्छेद करवानुं हुं कहुं छुं माटे उच्छेदवादी छुं.

आ प्रकारनी व्यक्तिगत के विश्वगत समन्वयनी दृष्टि जैन परंपराना अने बौद्ध परंपराना शास्त्रोनां अत्यारे पण जळवाई रही छे. आनां स्याद्वाद, अनेकान्तवाद, विभज्यवाद, ए नामो जैन परंपरामां प्रसिद्ध छे अने बौद्ध परंपरामां पण मध्यमप्रतिपदा अने विभज्यवाद जाणीतां छे.

वर्तमानमां जो आपणा आचारो आ दृष्टिथी विचाराय तो लगभग बधा साम्प्रदायिक कलहोनो अंत आवे अने आपणां बुद्धि अने जीवननो सद्व्यय थई ठीक प्रमाणमां विकास थई शके.

(१) आगमनी परंपरा अने ग्रंथनुं नाम

आ सूत्रना मूळ कर्ता विषे विचार करवो सौथी प्रथम प्राप्त हतो पण ते विषे जैन परंपराए खुलासो करी दीधो छे के मूळ आगम मात्र तीर्थंकरना अनुयायीओ गुंथे छे एटले के आगमनी शब्दरचना खुद तीर्थंकरनी नथी होती पण तेमना समसमयी के परवर्ती अनुया-

…ओनी होय छे. कंठस्थ रहेला जैन आगमोमां दुकाळ आदिना कारणे केटलांय परिवर्तनो थई गयां छे एवुं खुद जैन परंपरा स्वीकारे छे …ने ए एम पण माने छे के अत्यारना उपलब्ध आगमो देवर्धिगणीनी संकलनारूप छे. ए संकलना वलभी (वळा)मां भगवान महावीरना …र्वाण पछी लगभग हजार वर्षे थयेली एम जैन इतिहास कहे छे. एथी प्रस्तुत ग्रंथना कर्ता विषेनो निवेडो लगभग आवी जाय छे.

प्रस्तुत ग्रंथनुं नाम भगवतीसूत्र जैनसंप्रदायमां सुप्रसिद्ध छे पण नीचेना उल्लेखो उपरथी ते तेनुं मूळ नाम नथी पण तेनी महत्ता …र्शावनारुं विशेषण मात्र छे अने टीकाकार अभयदेव पण एने एम ज माने छे.

समवायांगसूत्र अने नंदीसूत्रमां वर्तमानमां उपलब्ध अंगसूत्रोनां नाम अने विषयो जणाव्या छे तेमां आ सूत्र माटे **'वियाह'** शब्द …परायेलो छे अने ते शब्दनुं मूळ 'वियाह' धातुमां बतावबामां आव्युं छे. 'वि' अने 'आ' उपसर्ग साथेना 'ख्या' धातुथी थयेला 'व्याख्या' …ब्दमांथी पूर्वोक्त 'वियाह' शब्द नीपजेलो छे एटले 'वियाह' नो अर्थ अनेक प्रकारनी व्याख्याओ–विवेचनो–थाय छे. टीकाकार पण ए …वियाह' नी समजुती उपर प्रमाणे आपे छे.

केटलेक स्थळे **'जहा पन्नत्तिए'** एम जणावीने आ ग्रंथना टुंका नामनो निर्देश करेलो छे. ए उपरथी अने आ ग्रंथना टीकाकार अभयदेवना उल्लेख उपरथी एम पण मालुम पडे छे के आ ग्रंथनुं आखुं नाम 'वियाहपण्णत्ति' होवु जोईए, आगळ जे 'वियाह' जणाव्युं …छे ते आनुं टुंकुं नाम छे.

'वियाहपण्णत्ति' शब्दने बराबर मळतो संस्कृत शब्द 'व्याख्याप्रज्ञप्ति' छे अने तेनो अर्थ–जेमां असंकीर्णपणे अनेक प्रकारनी व्याख्याओ प्ररूपाती होय ते छे. आ अर्थ जोतां आ नाम आ ग्रंथने बराबर बंध बेसतुं छे एथी ते अन्वर्थ छे.

'वियाहपण्णत्ति' ने बदले केटलेक स्थळे 'विवाहपण्णत्ति' शब्द पण मळे छे. पण विचार करतां जणाय छे के खरो शब्द तो 'वियाहपण्णत्ति' छे अने 'विवाहपण्णत्ति' तो तेनुं भळतुं पाठान्तर छे जे 'य' नो 'व' बोलवाथी नीपज्युं लागे छे. व्युत्पत्ति अने व्याकरणशास्त्रनी दृष्टिए 'वि' अने 'आ' साथेना 'ख्या' धातुमांथी 'वियाह' शब्द नीपजी शके छे एटले तेनुं वकारवाळुं 'विवाह' रूप पाठान्तर मानीए तो ज चाली शके.

टीकाकारे तो 'वियाहपण्णत्ति' अने 'विवाहपण्णत्ति' ए बन्ने शब्दोने स्वीकारेला छे. पहेला शब्दनो अर्थ ते उपर प्रमाणे करे छे अने बीजा शब्दनो अर्थ करतां ते तेने बराबर मळता संस्कृत शब्दो 'विवाहप्रज्ञप्ति' अने 'विबाधप्रज्ञप्ति' मूके छे पण प्राचीन परंपरा जोतां 'वियाहपण्णत्ति' नाम खरुं जणाय छे.

'पण्णत्ति' शब्दने बराबर मळतो संस्कृत शब्द 'प्रज्ञप्ति' छे. तेनो स्पष्ट अर्थ 'प्रज्ञापन' थाय छे तेम छतां टीकाकारे ते शब्दने मळता आ शब्दो—'प्रज्ञाप्ति' (प्रज्ञ+आप्ति) अने 'प्रज्ञात्ति' (प्रज्ञ+आत्ति) मूकेला छे. अने तेम करीने तेमणे 'व्याख्याप्रज्ञप्ति' उपरांत 'व्याख्याप्रज्ञाप्ति' 'व्याख्याप्रज्ञात्ति' विवाहप्रज्ञाप्ति' 'विवाहप्रज्ञात्ति' 'विबाधप्रज्ञाप्ति' विबाधप्रज्ञात्ति' 'विवाहप्रज्ञप्ति' अने 'विबाधप्रज्ञप्ति' वगेरे संस्कृत शब्दो 'वियाहपण्णत्ति' अने 'विवाहपण्णत्ति' ने बदले जणाव्या छे. एथी कोईए एम न समजवुं जोइए के आ सूत्रनां आटलां बधां नामो छे.

नाम तो 'वियाहपण्णत्ति' एक ज छे पण टीकाकारे जे एने माटे पूर्वोक्त अनेक संस्कृत शब्दो मूकेला छे तेनुं कारण तेमनो आगमो प्रत्येनो अधिकाधिक सद्भाव अने शब्दकुशळता मात्र छे. ज्यां ज्यां आ सूत्रना नाम माटे संस्कृत शब्द जोवामां आवे छे त्यां त्यां बधे 'व्याख्याप्रज्ञप्ति' नाम जणाय छे तेथी टीकाकारे मुकेला उपला शब्दो आ ग्रंथनां नाम तरीके न समजवा, भगवती शब्द तो आ सूत्रनी मुख्यता बतावनारुं विशेषण मात्र छे पण खास नाम नथी ते न भुलाय.

(२) बीजा आगमोमां प्रस्तुत ग्रंथनो परिचय, वर्तमान रचनाशैली तथा ग्रंथनुं पूर

'समवाय नामना चोथा अंगमां अने नन्दीसूत्रमां आ सूत्रनो परिचय आपवामां आवेलो छे. "वियाह सूत्रमां जीवो विषे व्याख्यान छे. अजीवो विषे व्याख्यान (विवेचनो) छे. जीवाजीव विषे व्याख्यान छे, स्वसमय, परसमय अने स्वपरसमय तथा लोक, अलोक अने लोकालोक ए विषे व्याख्यान छे. तथा छत्रीश हजार व्याकरणो–पुछायेला प्रश्नोनो निर्णय आपनारा उत्तरो–शिष्यना हित माटे जणावेलां छे, जे

---

१ प्रस्तुत सूत्रनुं नाम तो 'व्याख्याप्रज्ञप्ति' छे पण संप्रदायमां 'भगवती' नाम वधारे जाणितुं छे माटे ज आ ग्रंथना मुख पृष्ठ उपर ए नाम मोटा …रे मुकेलुं छे अने तेना कर्ताना नामनो उल्लेख पण संप्रदायप्रसिद्धि प्रमाणे सूचवेलो छे.

२ समवायांग सूत्र पृ० ११४

३ नंदीसूत्र पृ० २२९

व्याकरणो अनेक प्रकारना देवो, राजाओ अने राजर्षीओ तथा अनेक प्रकारना संशयवाळा जिज्ञासुओए श्रीजिनने पूछेलां छे. जेना जवाबो श्रीजिने द्रव्य, गुण, क्षेत्र, काल, पर्याय, प्रदेश, परिणाम, यथास्तिभाव, अनुगम, निक्षेप, नय, प्रमाण अने अनेक प्रकारना सुंदर उपक्रमो पूर्वक आमां आपेला छे.'' आ रीते समवाय नामना चोथा अंगमां प्रस्तुत 'व्याख्याप्रज्ञप्ति' सूत्रना अभिधेय विषयनो परिचय आपेलो छे. त्यारे नन्दीसूत्रमां समवाय करतां थोडुं जुदुं जणावेलुं छे एटले के नन्दीसूत्रमां समवाय अंगमां कहेली व्याकरणो संबंधी कशी हकीकत मळती नथी. पण मात्र तेमां "जीव, अजीव, जीवाजीव, स्वसमय, परसमय, स्वपरसमय, लोक, अलोक, अने लोकालोक संबंधी व्याख्यानो व्याख्याप्रज्ञप्तिमां छे'' एटलुं ज जणावेलुं छे.

उपर जणाव्या प्रमाणे ते बन्ने सूत्रमां आ सूत्रना अभिधेयनी बाबतमां जेम फरक जणाय छे तेम तेना परिमाण विषे पण भेद मालुम पडे छे. ते भेद आ प्रमाणे छेः व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्रना पदोनी संख्या समवायांगमां ८४००० जणावेली छे अने नन्दीसूत्रमां तेनी संख्या २८८००० जणावेली छे. परिमाण विषेनी बीजी हकीकतो बन्नेमां सरखी छे. ते जेमके; अंगनी अपेक्षाए व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र पांचमुं अंग छे, तेमां एक श्रुतस्कंध छे, एकसो करतां वधारे अध्ययनो छे, दश हजार उद्देशको अने दश हजार समुद्देशको छे.

आ सूत्रमां वर्णवायेला विषयनी अने परिमाणनी जे हकीकत उपर आपी छे तेनी सरखामणी आपणी सामेना आ सूत्रना विषय अने परिमाण साथे करतां खास फेर जणातो नथी. उद्देशको अने पदोनी संख्यामां फेर छे ते फेर तो प्राचीन परंपराए पण मानेलो छे.

रचनाशैलीनी बाबतमां आ सूत्रमां प्रश्नोत्तरनी पद्धति छे ए हकीकत समवायांगमां तो जणावेली छे अने आ वर्तमान सूत्रमां पण ते ज शैली आपणी सामे छे. जेम आ सूत्रमां भगवान महावीर अने इन्द्रभूति गौतम वच्चेनी प्रश्नोत्तरनी शैली छे तेम आर्य श्यामाचार्ये रचेला पन्नवणा–प्रज्ञापना–सूत्रमां पण छे. पन्नवणा सूत्र श्यामाचार्ये रचेलुं छे ए सिद्ध वात छे. तेथी तेमांनी भगवान महावीर अने इन्द्रभूति गौतम वच्चेनी प्रश्नोत्तरशैली श्यामाचार्ये गोठवेली छे तेम आ व्याख्याप्रज्ञप्तिसूत्रनी पूर्वोक्त प्रश्नोत्तर शैली प्रस्तुत सूत्रना संकलन करनारे उपजावी काढी छे के मूळ ज एम छे ए विषे कांई कही शकातुं नथी. कारण के घणा अर्वाचीन ग्रंथोमां पण ते ते ग्रंथकारोए एवी शैली राखेली जणायाथी संदेह थवो स्वाभाविक छे.

वर्तमानमां आ सूत्रमां आवेला अनुष्टुप श्लोकोनी संख्या लगभग १५८०० छे जे आगळ जणावेली पद (विभक्त्यंत पद)नी संख्याने मळती थई शके एवी कही शकाय, शतक १३८ छे अने उद्देशको १९२५ छे. ज्यारे प्राचीन परंपरा आमां दश हजार उद्देशको अने दश हजार समुद्देशको होवानुं जणावे छे. १९२५ उद्देशकोनी संख्या तो आ सूत्रना प्रान्त भागमां ज जणावेली छे अने टीकाकारे पण तेने मान्य राखी छे. पदोनी संख्या प्रान्त भागनी गाथामां ८४००००० लखेली छे जे समवाय अने नन्दीसूत्र बन्नेथी जुदी पडे छे. पण अन्तनी गाथामां 'चुलसीय सयसहस्सा पदाण' ने बदले 'चुलसीई य सहस्सा पदाण' आवुं वांचवाथी समवायांग सूत्रमां जणावेली पदसंख्या साथे कशो विरोध नहिं आवे अने एवुं वांचवुं कंई अयुक्त छे एम नथी.

पण खूबी तो ए छे के अन्तनी जे गाथामां ८४००००० पदनी संख्या लखेली छे तेनी टीका करतां आचार्य अभयदेव **"चतुरशीतिः शतसहस्राणि पदानामत्राङ्गे इति सम्बन्धः"** एम लखीने व्याख्याप्रज्ञप्तिसूत्रमां ८४००००० पदो होवानुं माने छे अने समवायांग सूत्रमां जे स्थळे आ सूत्रनी पदसंख्या बतावी छे त्यां मूळमां **"चतुरासीई पयसहस्साइं पयग्गेणं"** आ पाठनी टीका करतां ए ज अभयदेव **"चतुरशीतिः पदसहस्राणि पदाग्रेणेति"** आम लखीने व्याख्याप्रज्ञप्तिमां ८४००० पदो होवानुं लखे छे. ए रीते तेमनी पोतानी ज समवाय अने व्याख्याप्रज्ञप्तिनी टीकामां जे स्पष्ट विरोध आवे छे ते तरफ तेमनुं ध्यान केम नहीं गयुं होय ? आ विरोधना परिहारनी रीत उपर बतावी छे. ए, पाठान्तरपरीक्षणनी दृष्टिए ठीक लागे एवी छे. आ उपरांत आ सूत्रमां जे जातनी शैलीथी विषयो चर्चेला छे ए संबंधनुं निरीक्षण शरुआतमां 'आध्यात्मिक शोध'ना मथाळा नीचे करेलुं छे जे आधुनिक वांचनार माटे पूरतुं कही शकाय.

(३) दिगंबर संप्रदायमां प्रस्तुत ग्रंथनो परिचय अने तेनी साक्षीनो उल्लेख

विक्रमना नवमा सैकामां थयेला प्रसिद्ध दिगंबराचार्य श्रीमान भट्टाकलंकदेव मुनि तत्त्वार्थसूत्र उपरना पोताना तत्त्वार्थराजवार्तिकमां द्वादशांगनो परिचय आपतां व्याख्याप्रज्ञप्तिनो पण परिचय आपे छे. तेमां तेओ नाम तो व्याख्याप्रज्ञप्ति ज जणावे छे अने तेमां "शुं जीव छे ? शुं जीव नथी ? ए प्रकारनां ६०००० व्याकरणो छे'' एम कही व्याख्याप्रज्ञप्तिना प्रतिपाद्य विषयनो पण उल्लेख करे छे.

गोमट्टसारनी ३५५ मी गाथामां प्रस्तुत सूत्रनुं 'विक्खापण्णत्ति' नाम सूचवेलुं छे अने नन्दीसूत्रमां कह्या प्रमाणे तेमां २८८००० पदो छे एम पण नोंधेलुं छे.

आगळ जणाव्या प्रमाणे श्वेतांबरसंप्रदायना ग्रंथोमां तो व्याख्याप्रज्ञप्तिनी साक्षी अनेक स्थळे आवे छे. ए ज प्रमाणे दिगंबरसंप्र-

दायना तत्त्वार्थराजवार्तिकमां पण व्याख्याप्रज्ञप्तिनी साक्षी आपेली छे. तत्त्वार्थसूत्रगत "विजयादिषु द्विचरमाः" सूत्रना वार्तिकमां ए साक्षीवाळो उल्लेख नीचे प्रमाणे छेः—**"एवं हि व्याख्याप्रज्ञप्तिदण्डकेषूक्तम्-विजयादिषु देवा मनुष्यभवमास्कन्दन्तः कियतीर्गत्यागतीः विजयादिषु कुर्वन्ति ? इति गौतमप्रश्ने भगवतोक्तम् जघन्येनैको भवः आगत्या उत्कर्षेण गत्यागतिभ्यां द्वौ भवौ."**

[**अनुवादः**—कारण के व्याख्याप्रज्ञप्तिना दंडकोमां एम कहेलुं छे के मनुष्यभवने पामता विजयादि विमानमां रहेनारा देवो विजयादि विमानोमां केटली गति अने आगति करे छे ? ए प्रकारना गौतमना प्रश्नना उत्तरमां भगवान कहे छे के आगतिनी अपेक्षाए ओछामां ओछो एक भव अने गतिआगतिनी अपेक्षाए वधारेमां वधारे बे भव."]

श्वेतांबर संप्रदायमां गौतमना प्रश्न अने भगवानना उत्तरवाळुं आ व्याख्याप्रज्ञप्तिसूत्र ज प्रसिद्ध छे. दिगंबर संप्रदायमां ए जातनुं व्याख्याप्रज्ञप्तिसूत्र होय एवुं जाण्युं नथी. एथी उपर्युक्त वार्तिकमां गौतमना प्रश्न अने भगवानना उत्तरवाळा जे व्याख्याप्रज्ञप्तिसूत्रनी साक्षी आपेली छे ते श्वेतांबरसंप्रदायप्रसिद्ध प्रस्तुत व्याख्याप्रज्ञप्तिसूत्र होय एम न कही शकाय ? ज्यां सुधी गौतमना प्रश्न अने भगवानना उत्तरवाळुं व्याख्याप्रज्ञप्तिसूत्र दिगंबर संप्रदायमां जाणीतुं छे एवो निर्णय न थई शके त्यां सुधी तो राजवार्तिकमां साक्षी तरीके आपेलुं ए व्याख्याप्रज्ञप्ति, आ वर्तमानसूत्र समजी शकाय एम कहेवाने कशी हरकत नथी. खरेखर आम होय तो आ उपरथी एक बीजी वात ए पण नीकळे छे के श्वेतांबरसंप्रदायसंमत सूत्रो दिगंबर संप्रदायने पण संमत हतां एटले बन्ने संप्रदायमां शास्त्रीय एकता हती.

(४) व्याख्याप्रज्ञप्तिमां (भगवतीमां) आवेलां केटलांक मतांतरो

आ ग्रंथमां जे जे मतांतरो आवेलां छे तेनां कांई विशेष खास नामो मूळ ग्रंथमां आपेलां नथी. तेम ए विषे टीकाकारे पण कांई खुलासो कर्यो नथी. छतां बौद्ध त्रिपिटक अने वैदिक साहित्यनुं विशेष अन्वेषण करवाथी ए बधा मतो विषे जरुरी माहिती मळवी कठण नथी.

आ सूत्रना पन्नरमा शतकमां मंखलीपुत्र गोशालकने लगती सविस्तर माहिती आपेली छे. ए माहिती अक्षरशः ऐतिहासिक छे एम कहेवुं कठण छे. पण ते उपरथी गोशालकना संप्रदायनी थोडी घणी माहिती आपणे जाणी शकीए एम छीए. एमां गोशालकने स्वभाववादी के नियतिवादी तरीके बतावेलो छे. गोशालकनुं कथन तेमां एम जणाव्युं छे के ते, जीवोनां सुखदुःख स्वाभाविक—नियत माने छे. आ सूत्रो उपरांत बीजा सूत्रोमां पण गोशालकनो मत बतावेलो छे. सूयगडांग सूत्रना पहेला श्रुतस्कंधना प्रथम अध्ययनना बीजा उद्देशकमां बीजी त्रीजी गाथामां अन्य मत बतावतां एम कहेलुं छे के "केटलाके एम कहे छे के जीवोने सुखदुःख थाय छे ते स्वयंकृत नथी, अन्यकृत नथी पण ए बधुं सिद्ध ज छे—स्वाभाविक छे."[2]

आवो ज मत उपासक दशांगना सातमा अध्ययनमां आजीवकना उपासक सद्दालपुत्रे स्वीकारेलो छे. सद्दालपुत्र कहे छे के "उत्थान, बल, वीर्य, पुरुषकारपराक्रम नथी. बधा भावो नियत छे" ए सद्दालपुत्र आजीवकोपासक पोताना धर्मगुरु तरीके गोशालकने स्वीकारे छे. आ रीते व्याख्याप्रज्ञप्ति, सूयगडांग अने उपासकदशांगमां गोशालकना मतविषे कशो फरक जणातो नथी. ए उपरथी गोशालक स्वभाववादी—नियतिवादी—हतो एम चोक्खुं माळूम पडे छे.

बुद्ध पिटकोमां पण मंखली गोशालकने लगती हकीकत आवे छे तेमां कहेला तेना प्रतिपादनने वांचवाथी माळूम पडे छे के ते अहेतुवादी हतो. दीघनिकायना सामञ्ञफल सूत्रमां लखेलुं छे के "प्राण भूत, जीव अने सत्त्वना सुखदुःख अहेतुक छे, बळ नथी, वीर्य नथी, पुरुषकारपराक्रम नथी ए गोशालकनो मत छे." आ रीते बुद्धपिटक अने जैन सूत्रोमां गोशालकना मत तरीके उपर्युक्त हकीकतनो एक सरखो उल्लेख आवे छे अने टीकाकारे पण तेने ते ज रीते बतावेलो छे.

---

१ 'मोक्षमार्गप्रकाश'मां अर्वाचीन पंडित टोडरमलजी लखे छे के "सूत्रोमां गौतमना प्रश्न अने भगवान महावीरना उत्तरो एवी शैली घटमान नथी एथी एवी शैलीवाळां सूत्रो दिगंबर संप्रदाय संमत नथी" आ तेमनो उल्लेख दिगंबर संप्रदायना धुरंधर आचार्य भट्टाकलंकना उपर्युक्त निर्देश सामे केटलो प्रामाणिक मानी शकाय ?

२ "न तं सयंकडं दुक्खं कओ अन्नकडं च णं । सुहं वा जइ वा दुक्खं सेहियं वा असेहियं ॥
सयंकडं न अण्णेहिं वेदयंति पुढो जिया । संगइअं तं तहा तेसिं इहमेगेसि आहियं" ॥

३ जूओ भगवान महावीरना दश उपासको—७ मो सद्दालपुत्र तथा ते परनुं टिप्पण.

४ जूओ दीघनिकाय (मराठी) पृ० ५८.

आ सूत्रमां गोशालके वर्णवेली निर्वाणप्राप्तिनी पद्धति बताववामां आवेली छे, जेमांनी घणी खरी दीघनिकायना उल्लेख साथे अक्षरशः मळती आवे छे. आ प्रमाणे सूत्रमां नामनिर्देशपूर्वक मात्र एक गोशालकनो ज निर्देश आवे छे.

आ उपरांत एक समये बे क्रिया थवानुं माननार, एक समये बे आयुष्य करवानुं तथा भोगववानुं माननार वगेरे बीजा अनेक मतोने अन्यतीर्थिकना नाम नीचे जणाववामां आव्या छे (भा० १ पा० २१९) (भा० १ पा० २०४) ते कोना छे ते तुरतमां कहेवुं घणुं विकट छे.

वळी आ सूत्रमां अने बीजा सूत्रमां घणे ठेकाणे चार समवसरणोनो निर्देश करेलो छे. ए चारमांनुं एक क्रियावादीनुं, बीजुं अक्रियावादीनुं, त्रीजुं अज्ञानवादीनुं अने चोथुं विनयवादीनुं छे एम कहेवाय छे. टीकाकारो घणे स्थळे एम लखे छे के प्राचीन समयमां त्रणसोने त्रेसठ पाखंडो–परमतो हता. ते त्रणसो त्रेसठनी समजण आपतां ते टीकाकारो आ चार समवसरणोने मूळ भूत गणावे छे. त्रणसोने त्रेसठनी संख्या मेळववाने जे पद्धति टीकाकार स्वीकारे छे ते पद्धति बराबर समजी शकाती नथी. खरी रीते तो आ त्रणसोने त्रेसठ पाखंडोनो इतिहास कळी शकाय एवुं एके साधन उपलब्ध नथी पण ते संख्याने बदले बौद्ध ग्रंथोमां साठ पाखंडोनो उल्लेख मळे छे. ते विषे केटलीक माहिती पण तेमां नोंधेली छे. ए बधु वांचकोए बौद्ध साहित्यमांथी जोई लेवुं घटे.

आ सिवाय महावीरना तुरतना पुरोवर्ती जैन तीर्थंकर पार्श्वनाथना केटलाक शिष्योए भगवान महावीर साथे अथवा तेमना केटलाक शिष्यो साथे चर्चा करेली छे जेनी नोंध आ सूत्रमां अनेक स्थळे छे. आ चर्चाओने बारीकाईथी वांचतां अने भगवान महावीर साथेनुं पार्श्वनाथना ए शिष्योनुं वर्तन जोतां इतिहासनुं पृथक्करणपूर्वक गवेषण करनार कोई पण विवेकीने एम स्पष्ट मालुम पडशे के ते वखतमां पार्श्वनाथना अने भगवान महावीरना शिष्योना रीतरिवाजोमां एटलो बधो फेर हतो के तेओ बन्ने एक ज परंपराने स्वीकारवा छतां एक बीजाने ओळखी शकता पण नहि. आम छतां ते बन्नेना शिष्यपरिवारमां भेदसहिष्णुता अने समन्वयनी शक्ति होवाने लीधे भाग्ये ज अथडामण थएली. आ संबंधे वधारे जोवानी इच्छावाळाए उत्तराध्ययन सूत्रनुं केशीगौतमीय अध्ययन बराबर ध्यान दईने वांची जवुं.

(५) व्याख्याप्रज्ञप्तिमां आवेलां केटलांक विवादास्पद स्थानो

(१) सातमा शतकना नवमा उद्देशकमां वज्जी विदेहपुत्र कोणिक साथे काशी अने कोशलना नव मल्लकि नव लेच्छकि अढार गणराजाओना संग्रामनी हकीकत आवे छे तेमां 'वज्जी' ए विदेहपुत्र कोणिकनुं विशेषण छे अने ते तेना वंशनुं सूचक छे. वज्जी लोकोनी साथे मल्लवंशना अने लिच्छवीवंशना राजाओनी लडाईनी हकीकत बौद्ध ग्रंथमां पण आवे छे. आ प्रमाणे वज्जी शब्द एक राजवंशनो सूचक छे एमां शक नथी तेम छतां टीकाकार ए 'वज्जी' शब्दनो अर्थ वज्जी–एटले वज्री–वज्रवाळो–इन्द्र एम करे छे. जे अहिं तद्दन असंगत छे. ज्यां आ हकीकत छे ते ठेकाणे मूळमां लखेलुं छे के "गोयमा! वज्जी विदेहपुत्ते जइत्था; नव मल्लई नव लेच्छई कासीकोसलगा अट्ठारस वि गणरायाणो पराजइत्था" (भा० ३ पा० ३०) आ वाक्यमां वज्जीनो अर्थ कोई पण रीते इंद्र घटी शकतो ज नथी पण ए वज्जी शब्द विदेहपुत्रना विशेषणरूप छे ए हकीकत सूत्रनी ए वाक्यरचना ज बनावी आपे छे.

(२) भा० १ पा० २८० में पाने देवलोकमां देवोने पेदा थवानां कारणोनी हकीकत मूकेली छे. तेमां एम जणाव्युं छे के "पूर्वना संयमने लीधे देवो देवलोकमां उत्पन्न थाय छे पण आत्मभाववक्तव्यतानी अपेक्षाए ए देवो देवलोकमां उत्पन्न थता नथी" अहीं टीकाकार आत्मभाववक्तव्यतानो अर्थ **'अहंमानिता'** करे छे अने तेम बतावीने आखा सूत्रनो अर्थ ते एम संगत करे छे के "आ हकीकत **'अहंमानिता'** ने लीधे कहेता नथी" पण विचार करतां टीकाकारनी संगति करवानी आ पद्धति बराबर जणाती नथी. कारण के २८२ में पाने आ वाक्य भगवान महावीरना मुखमां मूकवामां आवेलुं छे त्यां तेनो टीकाकारे कहेलो अर्थ जरापण संगत थई शके एम नथी.

विचार करतां एम जणाय छे के आत्मभाववक्तव्यतानो अर्थ आत्मभावनी दृष्टि एटले स्वस्वरूपप्राप्तिनी दृष्टि एम करीए तो काशी असंगति आवे एवुं लागतुं नथी.

एवो अर्थ करीए तो तात्पर्य ए आवे के देवलोकनी प्राप्तिनुं कारण आत्मभाव नथी. आत्मभाव एटले के स्वस्वरूपनी प्राप्ति. ए तो सीधुं ज निर्वाणनुं कारण छे. एथी आत्मभाववक्तव्यतानी अपेक्षाए देवो देवलोकमां उत्पन्न थता नथी एम सूत्रनो अर्थ थयो. माटे भगवान महावीरना मुखमां शोभे एवो आवो सीधो अने सादो अर्थ थई शके एम होवा छतां आत्मभाववक्तव्यतानो टीकाकारे **अहंमानिता** अर्थ कर्यो छे तेनुं कारण समजी शकातुं नथी.

---

1 जुओ दीघनिकाय (मराठी) पृ० ५५.

आत्मभाववक्तव्यतानो जे जुदो अर्थ अहीं बताव्यो छे ते करतां पण बीजो सारो अर्थ अहीं बंध बेसे एवो कोई बतावशे तो जरूर तेनुं ग्रहण थशे.

'अहंमानिता' नो जे अर्थ बताव्यो छे ते अहीं भगवान महावीरना मुखमां शोभतो नथी माटे ज ए शब्दनो बीजो कोई भाव शोधकोए जरूर शोधवो जोईए. भगवान महावीरना मुखमां वाक्य छे ते आ प्रमाणे छे:—

"अहं पि णं गोयमा ! एवमाइक्खामि, भासामि, पन्नवेमि, परूवेमि–पुव्वतवेणं देवा देवलोएसु उववज्जन्ति, पुव्वसंजमेणं देवा देवलोएसु उववज्जंति, कम्मियाए देवा देवलोएसु उववज्जंति, संगियाए देवा देवलोएसु उववज्जंति, पुव्वतवेणं, पुव्वसंजमेणं, कम्मियाए, संगियाए अज्जो ! देवा देवलोएसु उववज्जंति, सच्चे णं एसमट्ठे, णो चेव णं आयभाववत्तव्वयाए."

[अनुवाद—(भगवान महावीर कहे छे के) हे गौतम ! हुं पण एम कहुं छुं, भाखुं छुं, जणावुं छुं, अने प्ररूपुं छुं के पूर्वना तपथी देवो देवलोकमां उत्पन्न थाय छे. पूर्वना संयमथी देवो देवलोकमां उत्पन्न थाय छे. कर्मीपणाने लीधे देवो देवलोकमां उत्पन्न थाय छे अने संगीपणाने लीधे देवो देवलोकमां उत्पन्न थाय छे. [अर्थात्] हे आर्य ! पूर्व तप, पूर्व संयम, कर्मीपणुं अने संगीपणुं ए कारणोथी देवो देवलोकमां उत्पन्न थाय छे ए हकीकत साची छे. आत्मभाववक्तव्यतानी अपेक्षाए एम थतुं नथी."]

(३) गोशालकना १५ मा शतकमां भगवान महावीर माटे सिंहअनगारने जे आहार लाववानुं कहेवामां आव्युं छे ते प्रसंगना बे त्रण शब्दो घणा विवादास्पद छे, कवोयसरीरा–कपोतशरीर मज्जारकडये–मार्जारकृतक कुक्कुडमंसए–कुक्कुटमांसक–आ त्रण शब्दना अर्थमां विशेष गोटाळो मालूम पडे छे. कोइ टीकाकारो अहिं कपोतनो अर्थ 'कपोत पक्षी' मार्जारनो अर्थ प्रसिद्ध 'मार्जार' अने कुक्कुटनो अर्थ प्रसिद्ध 'कूकडो' कहे छे. अने बीजा टीकाकार ए शब्दनो लाक्षणिक अर्थ करे छे. आमां कयो अर्थ बराबर छे ते कही शकातुं नथी. शोधकोए ए विषे अवश्य विचार करवो घटे.

(४) वीशमां शतकना बीजा उद्देशमां धर्मास्तिकायनां अभिवचनो–पर्याय शब्दो–केटलां छे ? एना उत्तरमां भगवाने प्राणातिपात–विरमण–अहिंसा, मृषावादविरमण–सत्य वगेरे सद्गुणवाचक शब्दोने जणावेला छे अने ए ज प्रमाणे अधर्मास्तिकायनां अभिवचनो जणावतां प्राणातिपात–हिंसा, मृषावाद–असत्य वगेरे दुर्गुण वाचक शब्दोने सूचवेला छे. मूळमां आवेली आ हकीकत जे रीते धर्मास्तिकाय अने अधर्मास्तिकायनुं स्वरूप मानवामां आवे छे तेनी साथे जरापण बंध बेसती नथी आवती. टीकाकारे पण आ हकीकतने स्पष्ट करवा कशुं लख्युं नथी एटले आ मूळनी संगति धर्मास्तिकाय अने अधर्मास्तिकायना स्वरूपनी मान्यता साथे केवी रीते करवी ए प्रश्न उभो ज रहे छे.

आ उपरांत आ सूत्रमां एवां केटलांए विवादास्पद स्थळो छे जे बधां अहीं लखी न शकाय. अहीं तो मात्र ए बाबतनां थोडां उदाहरणो ज आपेलां छे.

(६) व्याख्याप्रज्ञप्तिनी टीका

आ सूत्रना मूळ श्लोकोनी संख्या लगभग १५८०० जेटली छे अने तेनी आ टीकाना श्लोकोनी संख्या १८६१६ छे एटले खरी रीते आ टीका एक प्रकारना टिप्पणरूप छे. टीकाकार पोते मात्र शब्दनो अर्थ करीने चालता थाय छे. जे स्थळे खूब ऊहापोह करीने समजाववानुं होय छे त्यां पण तेओ भाग्येज कंई पण लखे छे. आनुं कारण मात्र एक ज जणाय छे के टीकाकारना जमानामां आगमोना स्वाध्यायनी परंपरा लगभग नष्ट थई गया जेवी हती.

वळी टीकाकारनी पूर्वे थई गएलां टीकाचूर्णी वगेरे आ सूत्रने समजवानां जे साधनो हतां तेमां पण जोइए तेवो अने तेटलो प्रकाश न हतो एम आ टीकाकार पोते ज जणावे छे.

आ टीकाकार पोते अनेक ठेकाणे लखे छे के आगमनी परंपरा नष्ट थवाने लीधे अने आगमना एवा सारा जाणकारना अभावने लीधे आ टीका संशयग्रस्त मनथी करेली छे. वळी वाचनामां केटलाए पाठभेदो होवाने लीधे अर्थ करवामां घणी मुंझवण उभी थाय छे. आ सूत्रमां दरेक शतकने अन्ते आपेला टीकाना श्लोकोमां टीकाकारे आ प्रकारनी पोतानी मुशीबतो बतावेली छे. छतां तेमणे आ सूत्र उपर करेला प्रयत्नथी आपणे कांईक समजी शकीए छीए अने सूत्रनो मूळ पाठ ठीक सचवाई रहेलो छे तेथी टीकाकारना आपणे घणा ऋणी छीए ए भुलवुं न जोइए.

---

१ स्थानांगसूत्र, प्रश्नव्याकरणसूत्र, अने प्रस्तुत सूत्रनी टीकाना अंतना श्लोको.

उपर्युक्त विवादास्पद स्थळो बतावबामां टीकाकारनी अवगणना करवानो जराय उद्देश नथी. पण कोई पण टीकाकार टीका करतां सांप्रदायिक वृत्ति राखे छे अने मात्र शब्दस्पर्शी रहे छे त्यारे ते केटलीक वार मूळना खरा भावने बतावी शकतो नथी ए सूचववा माटे छे.

अत्यारे जे सूत्रो विद्यमान छे, तेमनी टीकाओ जोतां ते दरेक सूत्र उपर हवे नवी टीकाओ करवानो समय आवी पहोंच्यो छे. पण ते थनारी बधी टीकाओ पृथक्करणनी, तुलनानी अने विशाळतानी दृष्टि मुख्य राखीने ज थवी जोइए ए न भुलाय.

सिद्धसेन दिवाकर कहे छे तेम मात्र सूत्रो गोखवाथी अर्थनुं ज्ञान थई शकतुं नथी. अर्थनुं ज्ञान नयवाद उपर अवलंबे छे, ए नयवाद गहन छे माटे नयवादनी समज साथे सूत्रार्थना अभ्यासी पेदा करवा खूब प्रयत्न थवो जोइए. द्रव्य, क्षेत्र, काल, भाव, पर्याय, देश, संयोग अने भेद ए बधुं ध्यानमां राखीने आचार अने तत्त्वनी विचारणा करवी जोइए. सूत्रोना मर्म समजवाना इच्छुके कदी एकांत तरफ न ढळवुं घटे. एकांत तरफ ढळतां तो अर्थनो अनर्थ थई जाय छे अने ए अनर्थने लईने ज आ बधा धार्मिक कलहो उभा थाय छे.

(७) व्याख्याप्रज्ञप्तिना टीकाकार

टीकाकार अभयदेव विक्रमना ११ मा सैकाथी ते बारमा सैका सुधीमां हयात हता. तेमने लगती वीगतवार हकीकत प्रभावकचरित्रमां अभयदेवसूरिना प्रबंधमां आपेली छे. ते मूळ धारानगरीना हता, तेमना पितानुं नाम महिधर[1] अने मातानुं नाम धनदेवी हतुं. अने आ आचार्यनुं मूळनाम अभयकुमार हतु. वर्धमानसूरिना शिष्य बुद्धिसागरसूरि अने जिनेश्वरसूरि हता. आ अभयदेवसूरि ए जिनेश्वरसूरिना शिष्य हता. जे जमानामां आ आचार्य हता ते जमानामां साधुसंस्था बहु शिथिल दशामां हती. चैत्यवासीओनुं प्रबळ खूब हतुं. चैत्यवासीओ आचारमां एटला बधा शिथिल थई गया हता के तेओ पगारथी नोकरी करवानी हद सुधी पहोंची गया हता. आ आचार्य अने एमना गुरुओ ए शिथिलताने दूर करवानो प्रयत्न करता हता. नवअंग सूत्रो उपर आमनी टीकाओ विद्यमान छे. उपरांत एमणे पंचाशक वगेरे अनेक प्रकरणो उपर विवरणो लखेलां छे अने बीजां केटलांए नवां प्रकरणो पण बनावेलां छे. सूत्रो उपरनी घणी खरी टीकाओ तेमणे पाटणमां करी छे तेम तेओ जणावे छे. प्रस्तुत सूत्रनी टीका एमणे ११२८ मां पाटणमां करी छे एम तेओ टीकाने प्रान्ते जणावे छे. टीकाने छेडे आपेली प्रशस्ति उपरथी एम मालुम पडे छे के तेओ चांद्रकुलना हता. तेमना गुरुना गुरुनुं नाम वर्धमानसूरि हतुं. एमना दीक्षा गुरु तरीके जिनेश्वरसूरिने प्रबंधमां जणावेला छे पण आ प्रशस्तिमां **'तयोर्विनेयेन'** आम लखीने तेओ जिनेश्वर अने बुद्धिसागर बन्नेने पोताना वडील तरीके स्वीकारे छे. आ टीका तेमणे निर्वृतिकुलना द्रोणाचार्य पासे शुद्ध करावी हती एम तेओ लखे छे. आ टीकाकार नवांगीवृत्तिकार तरीके संप्रदायमां प्रसिद्ध छे. आथी वधारे जाणवा माटे प्रभावकचरित्र भाषान्तरनी प्रस्तावनामां आवेलुं अभयदेवसूरिनुं वृत्तांत जोई लेवुं.

---

1 प्रबंधमां पितानुं नाम 'महिधर' छे छतां प्रभावकचरित्र (भावनगर-आत्मानंदसभा) नी प्रस्तावनामां (पृ० ८५) धनदेव लखेलुं छे.

उपसंहार

सद्गत शेठ पुंजाभाईनी उदारताने लीधे आजथी वीश वर्ष पहेलां एटले १९६९ नी सालमां जिनागम प्रगट करवा माटेनी एक योजना बहार पडी हती. ज्यारे योजना बहार पडी त्यारे हुं काशीमां विद्याभ्यासने अंगे रहेतो हतो. जैन आगमोने श्रद्धा अने रसपूर्वक जोवानो समय मळेलो तेथी आगमसाहित्यने लगता कामकाजनी प्रवृत्तिमां पडवुं ए ध्येय लगभग निर्णीत करेलुं हतुं. एटलामां आगमप्रकाशननी योजना मारा हाथमां आवी के तुरत ज ते योजनाना मंत्री साथे पत्रव्यवहार करी काशीथी ए प्रवृत्ति माटे रवाना थयो.

आ वखते काशीनी यशोविजयजैनपाठशाळाना संस्थापक सद्गत आचार्य विजयधर्मसूरिजीनी योजनाथी जोधपुरमां जैन साहित्य संमेलन थवानुं हतुं ते प्रसंगे त्यां जई आगमोना भाषान्तरनी प्रवृत्ति माटे जवानो मारो विचार तेमने जणाव्यो तेमनी अनुमति मागी. खरी रीते अनुमति आपवानी तेमनी इच्छा न हती छतां मारी उत्कट इच्छाने लीधे तेओ मने रोकी न शक्या. अमदावाद आवीने मात्र बे ज महीना रही शक्यो. एटला समयमां पण जैन संप्रदायनां छापांओए अने साधुमहाराजाओए आगमना भाषान्तरनी प्रवृत्तिनो विरोध करवा खूब बुमराण करी मुक्युं. अंगत आक्षेपोए पण मर्यादा मूकी. मने ए प्रवृत्तिमांथी छोडववा केटलाए विचित्र उपायो करवामां आवेला पण मारे मन आगमोना भाषान्तरनी प्रवृत्ति अत्यंत पवित्र हती तेथी ते माराथी छोडी शकाय एम न हतुं, पण अमदावादनुं ए वखतनुं वातावरण एटलुं बधुं गरम हतुं के त्यां रहीने काम करवुं घणुं कठण हतुं. एथी वच्चे एकाद वरस एक मुनि जे अत्यारे पं०न्यास छे तेमने भगवतीसूत्र शीखववा माटे मारवाड–पालीमां रह्यो.

त्यार पछी तुरत ज मुंबईमां आवीने घणुं करीने १९७१ मां फरीथी नवेसरथी कामनी शरुआत मे एकले एकला हाथे करी अने लगभग त्रण चार वरस पछी मूळपाठ, मूळनी संस्कृत छाया, मूळनु गुजराती भाषान्तर, संस्कृत टीका, टीकानुं भाषान्तर, उपयोगी टिप्पणो अने शब्दकोष साथे भगवतीसूत्रनो प्रथम भाग प्रकाशित थयो. त्यार पछी वळी प्रकाशनसंस्थाना मंत्रीनी साथेना मतभेदने कारणे ए काम मारे फरीथी छोडी देवुं पड्युं पण पाछुं छेवटे मंत्रीए पोतानी हठने छोडी. आचार्यश्री जिनविजयजीने वच्चे राखीने हुं फरीवार ए काम पर चड्यो अने राजकोटमां १९७९ नी सालमां बीजो भाग तैयार करीने प्रकाशित कर्यो. पहेला भागनी पद्धतिए ज बीजो भाग तैयार थयो छे पण तेमां केटलांक खास टिप्पणो वधारवामां आव्या छे अने शब्दकोष पुस्तक पूरुं थये छेवटे आपवानी धारणाथी जतो कर्यो छे. आ दरम्यान मारे हाथे आ सूत्रनुं अने तेनी टीकानुं संपूर्ण भाषान्तर तैयार थई गएलुं पण ते बधुं काचा खरडा जेवुं हतुं अने तेमां क्यांय टिप्पणो नहिं थएला एटले ए लखाण प्रेसमां आपी शकाय तेवुं न हतुं. पण पाछळथी प्रस्तुत कार्य माटे ए बधुं लखाण पं० भगवानदासने सोंपवामां आव्युं.

आ वखते गूजरात विद्यापीठना पुरातत्त्व मंदिरमां मारी योजना थई अने आगमसंस्थाना मंत्रीनी संमतिथी तेमां हुं जोडायो. पुरातत्त्वमंदिरने उभुं करवामां पण सद्गत पुंजाभाईए घणी उदारता बतावी हती एथी ज ए संस्थामां जोडावाने मंत्रीए मने खुशीथी संमति आपेली. त्यां जोडाया पछी त्यांना सन्मतितर्कना संपादनना खुब बोजावाळा कामथी मने जराय अवकाश नहिं मळतो तेथी ज आ सूत्रना बाकीना भागोनुं काम हुं नही करी शक्यो. काम तो करवानुं ज हतुं एटले श्रीपुंजाभाईए उक्त आचार्यश्री द्वारा ते काम पंडित भगवानदासने सोंप्युं. १९८५ मां आ सूत्रनो त्रीजो भाग प्रकाशित थयो. काम सत्वर करवानुं होवाथी तेमां अने प्रस्तुत चोथा भागमां टीकाना अनुवादने जतो कर्यो पण टीकाना अगत्यना अंशने नीचे टिप्पणमां आप्यो छे. पूरो शब्दकोष आपवानी धारणा अतिविलंबने कारणे छोडी देवामां आवी छे अने आ वर्षमां चोथो भाग प्रकाशित थाय छे.

आ चोथो भाग पण १९८८ मां ज मुद्रित थई गएलो पण प्रस्तावनाने कारणे तेने एक वर्ष मोडो बहार पडवामां आव्यो छे. आचार्य काका कालेलकरश्रीनो आग्रह हतो के प्रस्तावना मारे ज लखवी. प्रस्तावना लखवानो समय आवतां मारे राष्ट्रीय लडतने कारणे [illegible]सापुरनी यात्रा करवी पडी तेथी त्यांथी आव्या बाद प्रस्तावना लखी शकाई. एथी तैयार थएला आ भागने प्रकाशित करतां वळी [illegible] वरस विलंब थयो.

म० सू० 4

हवे तो जैन संप्रदायनुं वातावरण घणुं बदलाई गएलुं छे. आगमना भाषांतर माटे ज्यारे शरुआत करेली त्यारे जैन संप्रदायना आगेवानोए मारी सामे सखत विरोध करेलो पण हवे तो रूढ जैन संस्थाओ पण आगमनां भाषान्तरो बहार पाडे छे. मारी अने एमनी ढबमां फेर छे. पण आगमोना भाषान्तर करवानी प्रवृत्ति सामे हवे विरोध तद्दन शमी गयो छे ए अत्यंत आनंदनी वात छे.

आ कामने अंगे आचार्यश्री जिनविजयजी, सद्गत शेठ पुंजाभाई तथा सद्गत मंत्री रा. मनसुखलालभाई (श्रीमद् राजचंद्रना भाई) नो मारा तरफनो सद्भाव हुं भूली शकुं तेम नथी.

१९७०–७१ मां सूत्रना भाषान्तरनी शरुआत थएली अने १९८९ मां आ सूत्रना भाषान्तरनुं काम पूरुं थयुं, एटला लांबा गाळामां ग्राहकोए जे धैर्य राख्युं छे तेने माटे धन्यवाद घटे छे.

प्रस्तुत पुस्तकना चारे भागमां आवेलां टिप्पणोनुं हार्द समजाय ए माटे टिप्पणोमां वपराएला ग्रंथोनी अने टिप्पणीय शब्दोनी यादीनुं एक मोटुं परिशिष्ट आ भाग साथे जोड्युं छे.

सद्गत श्रीपुंजाभाईनी योजनानुसार पुंजाभाई जैन ग्रंथमाळा सर्वधर्मसमभावने प्रचारवा जैन आगमोने प्रकाशित करे अने दीर्घजीवी थाय ए ज अंतिम इच्छा.

कार्तिक शु० १५,९०
अमरेली
(काठीयावाड)

बेचरदास

१

प्रस्तावनाने नवमे पाने बीजोनी उगवानी शक्ति विषे जे चर्चा लखेली छे तेनुं आधुनिक दृष्टिए स्पष्टीकरण नीचे प्रमाणे छेः

बीजोनी उगवानी शक्तिनो टकाव

छाणथी के माटीथी चांदेला कोठामां, डालामां के माटीना बीजा कोई ठाममां साचवी राखेलां बीजोने हवा, भेज वगेरे लागवानो संभव छे वा अन्य कोई विघातक शक्ति ते बीजोने निर्जीव—उगवानी शक्ति रहित—करी शके छे तेथी ए बीजो बगडे छे, सडे छे अने नष्ट थाय छे अने जे साबीत रहे छे तेमनी पण उगवानी शक्ति वधारे वखत टकी शकती नथी.

बीजोनी उगवानी शक्तिना संबंधमां भगवाने जे उपर्युक्त हकीकत जणावेली छे ते तेमना समयनी बीजोनी रक्षा करवानी व्यवस्थाने आश्रीने समजवानी छे.

प्रयोगात्मक विज्ञानना आ युगमां गमे ते ऋतुमां वायु, भेज वगेरे विघातक शक्तिओ बीजोने लेश पण हानि न पहोंचाडे एवी रीते बीजोने साचववानी सगवडो थई छे तेथी ते जल्दी बगडतां नथी तेम तेमनी उगवानी शक्ति पण वधारे वखत सुधी टकी रहे छे.

उपर्युक्त केटलांक बीजोनी उगवानी शक्तिनो टकाव अने तेना समयनी बाबत अत्यारनुं खेतीवाडीनुं विज्ञान नीचेनी माहिती आपे छेः[1]

बीजोनी जात	उगवानी शक्ति ७५ टकाथी वधारे केटलां वर्ष सुधी	उगवानी शक्ति १० टकाथी ओछी केटलां वर्ष पछी
चोखा	४	६
घउं	६	१०
तल	६	८
मग	११	
अडद	९	
कळथी	७	९
तुवेर	७	९
चणा	१०	१२
अळसी	७	९

बेचरदास

[1] खेतवाडी महाविद्यालय (पूना)ना अध्यापको पासेथी उपर्युक्त माहिती श्रीमान् काकासाहेबे मोकली आपी छे.

२

स्पष्टीकरण माटे, विवेचन माटे, अवतरणनां स्थळ माटे, तुलना माटे, मतान्तर बताववा माटे अने अध्याहृत भाववाळा पाठनी पूर्ति माटे उपयोगमां लीधेला ग्रंथो अने ग्रंथकारोनां नाम.

* आगमनो मोटो आंकडो भागनो सूचक छे अने ज्यां ते न होय त्यां पहेलो भाग समजवानो छे.

बेचरदास

३

जे खास शब्दो उपर टिप्पण छे तेनां स्थळ अने साक्षीभूत ग्रंथ, ग्रंथकारनां नाम

(भाग-१) व्याख्याप्रज्ञप्तिनुं पृष्ठ	जे शब्द उपर टिप्पण छे ते शब्द	टिप्पण माटे साक्षीभूत ग्रंथ वगेरे	व्याख्याप्रज्ञप्तिनुं पृष्ठ	जे शब्द उपर टिप्पण छे ते शब्द	टिप्पण माटे साक्षीभूत ग्रंथ वगेरे
६	अढार लिपि	कल्पसूत्र, विशेषावश्यक, आव-	२७	ज्योतिष्कोनो वर्णक	औपपातिकसूत्र
		श्यक निर्युक्ति.	३६	ज्ञान	तत्त्वार्थसूत्र
३२	अन्तःपुरनिर्गम	औपपातिकसूत्र	२७६	तुंगियानगरी,	समेतशिखररास,
५१	अनुभागबंध	कर्मग्रंथ	८६	द्रोणमुख	अभयदेवटीका २ १०६
३९	अवग्रह–ईहा वगेरे	विशेषावश्यक, रत्नाकरावतारिका,	९	द्वादशांगी	समवायांगसूत्र
		स्याद्वादरत्नाकर.	३७	धर्मध्यान	तत्त्वार्थसूत्र
४०	अवग्रह	प्रवचनसारोद्धार	२५५	धूमांगार	पंचाशक
१३९	अवधिज्ञान	तत्त्वार्थसूत्र	८६	नगर	अभयदेवटीका २ १०६
१९	अवसर्पिणी	हैमकोष अभिधानचिन्तामणि	८६	निगम	अभयदेवटीका २ १०६
२७	असुरोनो वर्णक	औपपातिकसूत्र	३	नैपातिकपद	विशेषावश्यकसूत्र
५	आचार्य	विशेषावश्यक, आवश्यकनिर्युक्ति.	८६	पत्तन	अभयदेवटीका २ १०६
४७	आवीचिकमरण	भगवतीसूत्र	३५	पूर्व	अभिधानचिन्तामणी कोष
८६	आश्रम	अभयदेवटीका	५१	प्रदेशबंध	कर्मग्रंथ
९४	आहार	कर्मग्रंथ	१३	प्रसेनजितनो पुत्र	आवश्यकनिर्युक्ति अवचूर्णि
२२६	आहारपद	प्रज्ञापनासूत्र	४३	भंते	विशेषावश्यक
२७५	उदकगर्भ	स्थानांगसूत्र	२७	भवनवासीनो वर्णक	औपपातिकसूत्र
५	उपाध्याय	विशेषावश्यक	२९२	भाषा	प्रज्ञापनासूत्र
३४	ऋषभ	कर्मग्रंथ	२५६	भिक्षुप्रतिमा	पंचाशक
३७	औपग्राहिक	प्रवचनसारोद्धार	८६	मडंब	अभयदेवटीका २ १०६
८६	कर्बट	अभयदेवटीका २ १०६	२०	महावीर	कल्पसूत्र
१	कालादि अष्टप्रकार	पंचप्रतिक्रमणसूत्र, रत्नाकरावता-	२९०	महातपस्तीर	विशेषावश्यकसूत्र
		रिका.	१३,१७	राजगृह	आवश्यकनिर्युक्ति अवचूर्णि
२७८	कुत्रिकापण	अनुवादक	१९	राजगृहनो वर्णक	औपपातिकसूत्र
८६	खाण	अभयदेवटीका	८६	राजधानी	अभयदेवटीका
८६	खेट	अभयदेवटीका	३१	राजनिर्गम	औपपातिकसूत्र
१६	गणधर	आवश्यकनिर्युक्ति	२४४	विपुलपर्वत	समेतशिखररास
१८५	गर्भ	तंदुलवैचारिक	२७	वैमानिकोनो वर्णक	औपपातिकसूत्र
२१९	गंगआचार्य	विशेषावश्यक	२७	व्यंतरोनो वर्णक	,,
२५८	गुणरत्नसंवत्सर	प्रवचनसारोद्धार	२५	शरीरनो वर्णक	,,
८६	ग्राम	अभयदेव टीका २ १०६	२४७	शिक्षा	ऋग्वेदभाष्य
१४	चिल्लणा	सुलसाचरित्र गुजराती	३७	शुक्लध्यान	तत्त्वार्थसूत्र
३०	जननिर्गम	औपपातिकसूत्र	५१	शैलेशी	विशेषावश्यकसूत्र
१५	जंबूस्वामी	कल्पसूत्र	४५	समय	अनुयोगद्वारसूत्र
४१	जमालि	विशेषावश्यक	२५२	समुद्घात	प्रज्ञापनासूत्र
२६६	जीवाजीवाभिगम	जीवाभिगमसूत्र	५	साधु	आवश्यकनिर्युक्ति

व्याख्याप्रज्ञप्तिनुं पृष्ठ	जे शब्द उपर टिप्पण छे ते शब्द	टिप्पण माटे साक्षीभूत ग्रंथ वगेरे
१०४,५	वाराणसी	स्थानांगसूत्र, ज्ञातासूत्र, उपासकदशांगसूत्र, पन्नवणासूत्र, अभिधानचिन्तामणि, समेतशिखररास, मज्झिमनिकाय.
१०	वैक्रिय समुद्घात	समवायांगसूत्र
१२	वैरोचनेन्द्र	प्रज्ञापनासूत्र
१३	शक्रेन्द्र	जीवाभिगमसूत्र
५२	शबर	सूत्रकृतांग, प्रश्नव्याकरण, प्रज्ञापना.
४२	शिव	निरुक्त (यास्कनुं)
१८१	शौरसेनी भाषा	प्राकृतव्याकरण
३४४	सक्रिया	अनुवादक
५६	सुंसुमारगिरि	मज्झिमनिकाय
१२२	सोम	निरुक्त (यास्कनुं)
१११	संध्या	वाराहीसंहिता
१०६	संबाध	पन्नवणासूत्र
४१	स्कंद	अमरकोष
	(भाग–३)	
९	अपश्चिम मारणांतिकसंलेखना	भगवतीटीका
६	आधाकर्म वगेरे दोष	पिंडनिर्युक्ति
१९५	आमन्त्रणी	प्रज्ञापनासूत्र
५६	आशीविष	टीकाकार
३४३	उन्माद	”
७३	ऋजुमति	नन्दीसूत्र
३५६	औदयिकभाव	टीकाकार
३९३	कपोतपक्षी	टीकाकार
७९	कायिकी	प्रज्ञापनासूत्र
३८१	गोशालकनो सिद्धांत	चूर्णिकार
३६७	दिशाचर	टीकाकार
२४३	धात्री	राजप्रश्नीय
३६७	निमित्त	अनुवादक
९२	प्रयोग	पन्नवणासूत्र
१९७	पासत्था	टीकाकार
३	ब्राह्मणनुं स्वरूप	उत्तराध्ययनसूत्र
१७२	बेंतालीश दोष	प्रवचनसारोद्धार
३०	महाशिलाकंटक	टीकाकार
४१	मिश्रपरिणत	”
६५	लब्धि	”
५९	व्यंजनावग्रह	नन्दीसूत्र
३३३	वलयमरण	अनुवादक
८	सर्वोत्तरगुण प्रत्याख्यान	टीकाकार
७०	साकारबोध	”
६६	सामायिक चारित्र	”
३८०	स्थविर	अनुवादक
३५६	संस्थान	टीकाकार
	(भाग–४)	
२	अधिकरण	टीकाकार
५	अवग्रहना पांच प्रकार	”
२५७	आकर्ष	अनुवादक
२७५	आलोचन	”
”	इच्छाकार	”
३५	एजना	”
९३	करण	टीकाकार
११७	कालिकश्रुत	नन्दीसूत्र
२४०	कुशील	अनुवादक
११८	चारण	”
२७४	दर्प	टीकाकार
”	दश गुण (आलेचना योग्य साधुना)	अनुवादक
८९	निदा	प्रज्ञापना
२४०	निर्ग्रन्थ	अनुवादक
”	पुलाक	”
”	बकुश	”
३६	मद्दुक	”
२१३	श्रेणि	”
३०१	समवसरण	सूत्रकृतांगसूत्र, आचारांगसूत्र.
१५	क्षम	अनुवादक

बेचरदास

४

टीकामां के टिप्पणमां समजुती माटे मूकेला यंत्रो—कोठाओ अने आकृतिओ

भा० १

भा० २

बेचरदास

विषयानुक्रम.

शतक २१ पृ० १२७—१३१.

शतक २२ पृ० १३३—१३५.

शतक २३ पृ० १३६—१३८.

शतक २४ उद्देशक १ पृ० १३९—१५६.

शतक २४ उद्देशक २ पृ० १५६–१६०

शतक २४ उद्देशक ३–११ पृ० १६०–१६२.

शतक २४ उद्देशक ४–११ पृ० १६३.

शतक २४ उद्देशक १२ पृ० १६३–१७३.

शतक २४ उद्देशक १३–१९ पृ० १७३–१७६.

शतक २४ उद्देशक २० पृ० १७७–१८५.

शतक २४ उद्देशक २१ पृ० १८६–१९०.

शतक २४ उद्देशक २२ पृ० १९०–१९१.

शतक २४ उद्देशक २३ पृ० १९१–१९३.

शतक २४ उद्देशक २४ पृ० १९३–१९७.

शतक २५ उद्देशक १ पृ० १९८–२०१.

शतक २५ उद्देशक २ पृ० २०१–२०३.

शतक २५ उद्देशक ३ पृ० २०४–२१५.

†

शतक २५ उद्देशक ७ पृ० २६१—२८२.

भगवत्सुधर्मस्वामिप्रणीत भगवतीसूत्र

सोलसमं सयं.

१ अहिगरणि २ जरा ३ कम्मे ४ जावतियं ५ गंगदत्त ६ सुमिणे य।
७ उवओग ८ लोग ९ बलि १० ओहि ११ दीव १२ उदही १३ दिसा १४ थणिया ॥

पढमो उद्देसो.

१. [प्र०] तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे जाव–पज्जुवासमाणे एवं वयासी–अत्थि णं भंते! अधिकरणिंसि वाउ-याए वक्कमति? [उ०] हंता अत्थि। [प्र०] से भंते! किं पुट्ठे उद्दाइ, अपुट्ठे उद्दाइ? [उ०] गोयमा! पुट्ठे उद्दाइ, नो

सोळमुं शतक.

[उद्देशकार्थसंग्रह–] १ अधिकरणी–एरण प्रमुख संबन्धे पहेलो उद्देशक, २ जरादि अर्थ संबन्धे बीजो उद्देशक, ३ कर्म वगेरे संबन्धे त्रीजो उद्देशक, ४ उद्देशकना प्रारंभमां 'जावतिय' यावतिक शब्द होवाथी यावतिक नामे चोथो उद्देशक, ५ गंगदत्त देव संबन्धे पांचमो उद्देशक, ६ स्वप्न विषे छट्ठो उद्देशक, ७ उपयोग संबन्धे सातमो उद्देशक, ८ लोकस्वरूप संबन्धे आठमो उद्देशक, ९ बलीन्द्र संबन्धे नवमो उद्देशक, १० अवधिज्ञान संबन्धे दशमो उद्देशक, ११ द्वीपकुमार संबन्धे अगीयारमो उद्देशक, तथा १२ उदधिकुमार, १३ दिक्कुमार अने १४ स्तनितकुमार संबन्धे बारमाथी चौदमा सुधी त्रण उद्देशको–ए प्रमाणे सोळमा शतकमां चौद उद्देशको कहेवाना छे.

प्रथम उद्देशक.

१. [प्र०] ते काळे ते समये राजगृह नगरमां यावत्–पर्युपासना करता [भगवान् गौतम] आ प्रमाणे बोल्या के–हे भगवन्! अधिकरणी (एरण) उपर [हथोडो मारती वखते] *वायुकाय उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! हा, थाय. [प्र०] हे भगवन्! ते वायुकायनो बीजा कोइ पदार्थ साथे स्पर्श थाय† तोज ते मरे के स्पर्श थया सिवाय पण मरे? [उ०] हे गौतम! तेनो बीजा पदार्थ साथे स्पर्श थाय तोज मरे, पण स्पर्श थया सिवाय न मरे. [प्र०] हे भगवन्! [ज्यारे ते वायुकाय मरण पामे त्यारे] ते शरीरसहित

वायुकायनी उत्पत्ति.

वायुकायनुं मरण.

१ * अहिं टीकाकार वायुकायनी उत्पत्ति संबन्धे आ प्रमाणे खुलासो करे छे–'एरण उपर हथोडा वडे घा मारती वखते एरण अने हथोडाना अभि-घातथी वायु उत्पन्न थाय छे, अने ते अभिघातथी उत्पन्न थयेलो होवाने लीधे प्रथम अचेतन होय छे अने पछीथी सचेतन थाय छे एम संभवे छे'.

† 'पृथिवीकाय आदि पांच स्थावर जातिना जीवोने ज्यारे विजातीय जीवोनो अगर विजातीयस्पर्शवाळा पदार्थोनो संघर्ष थाय छे त्यारे तेमना शरीरनो नाश थाय छे'–ए विचारथी ग्रन्थकारे आ प्रश्न करवामां आवेलो छे. आचारांग सूत्रना 'शस्त्रपरिज्ञा' नामना अध्ययनमां आ विचार सारी रीते वर्णवेलो छे. जुओ–आचारांग प० ९८ सू० ८०.

अपुट्ठे उद्दाइ । [प्र०] से भंते! किं ससरीरी निक्खमइ, असरीरी निक्खमइ? [उ०] एवं जहा खंदए, जाव-'से तेणट्ठेणं नो असरीरी निक्खमइ' ।

२. [प्र०] इंगालकारियाए णं भंते! अगणिकाए केवतियं कालं संचिट्ठति? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं तिन्नि राइंदियाइं । अन्ने वि तत्थ वाउयाए वक्कमति, न विणा वाउयाएणं अगणिकाए उज्जलति ।

३. [प्र०] पुरिसे णं भंते! अयं अयकोट्ठंसि अयोमएणं संडासएणं उव्विहमाणे वा पव्विहमाणे वा कतिकिरिए? [उ०] गोयमा! जावं च णं से पुरिसे अयं अयकोट्ठंसि अयोमएणं संडासएणं उव्विहिति वा पव्विहिति वा, तावं च णं से पुरिसे काइयाए जाव-पाणाइवायकिरियाए पंचहिं किरियाहिं पुट्ठे, जेसिं पि णं जीवाणं सरीरेहिंतो अए निव्वत्तिए, अयकोट्ठे निव्वत्तिए, संडासए निव्वत्तिए, इंगाला निव्वत्तिया, इंगालकड्ढणी निव्वत्तिया, भत्था निव्वत्तिया, ते वि णं जीवा काइयाए जाव-पंचहिं किरियाहिं पुट्ठा ।

४. [प्र०] पुरिसे णं भंते! अयं अयकोट्ठाओ अयोमएणं संडासएणं गहाय अहिकरणिंसि उक्खिवमाणे वा निक्खिवमाणे वा कतिकिरिए? [उ०] गोयमा! जावं च णं से पुरिसे अयं अयकोट्ठाओ जाव-निक्खिवइ वा तावं च णं से पुरिसे काइयाए जाव-पाणाइवायकिरियाए पंचहिं किरियाहिं पुट्ठे, जेसिं पि णं जीवाणं सरीरेहिंतो अयो निव्वत्तिए, संडासए निव्वत्तिए, चम्मेट्ठे निव्वत्तिए, मुट्ठिए निव्वत्तिए, अधिकरणी निव्वत्तिया, अधिकरणिखोडी निव्वत्तिया, उदगदोणी निव्वत्तिया, अधिकरणसाला निव्वत्तिया, ते वि णं जीवा काइयाए जाव-पंचहिं किरियाहिं पुट्ठा ।

५. [प्र०] जीवे णं भंते! किं अधिकरणी, अधिकरणं? [उ०] गोयमा! जीवे अधिकरणी वि अधिकरणं पि । [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ-'जीवे अधिकरणी वि अधिकरणं पि'? [उ०] गोयमा! अविरतिं पडुच्च, से तेणट्ठेणं जाव-अहिकरणं पि ।

वायुकायनुं शरीरसहित के शरीर विना भवान्तर गमन.

भवान्तरे जाय के शरीररहित जाय? [उ०] हे गौतम! आ बाबतमां जेम *स्कंदकना उद्देशकमां कह्युं छे, ते प्रमाणे यावत्-'शरीररहित थईने जतो नथी' त्यां सुधी अहिं जाणवुं.

सगडीमां अग्निकाय केटला काळ सुधी रहे?

२. [प्र०] हे भगवन्! सगडीमां अग्निकाय केटला काळ सुधी [सचेतन] रहे? [उ०] हे गौतम! जघन्यथी अंतर्मुहूर्त सुधी अने उत्कृष्टथी त्रण रात्रि दिवस सुधी रहे. वळी त्यां अन्य वायुकायिक जीवो पण उत्पन्न थाय छे, कारण के वायुकाय विना अग्निकाय प्रज्वलित थतो नथी.

भट्ठीमां सांडसा वडे लोढुं उंचुं करनार पुरुषने क्रियाओ.

३. [प्र०] हे भगवन्! लोढाने तपाववानी भट्ठीमां लोढाना सांडसा वडे लोढाने ऊंचुं के नीचुं करनार पुरुषने केटली क्रियाओ लागे? [उ०] हे गौतम! ज्यां सुधी ते पुरुष लोढाने तपाववानी भट्ठीमां लोढाना सांडसा वडे लोढाने ऊंचुं के नीचुं करे छे त्यां सुधी ते पुरुषने कायिकीथी मांडीने प्राणातिपात क्रिया सुधीनी पांच क्रियाओ लागे छे. वळी जे जीवोना शरीरथी लोढुं बन्युं छे, लोढानी भट्ठी बनी छे, सांडसो बन्यो छे, अंगारा बन्या छे, अंगाराकर्षणी (अंगारा काढवानो सळीयो) बनी छे अने धमण बनी छे ते बधा जीवोने पण †कायिकी यावत्-पांच क्रियाओ लागे छे.

लोढाने तपावी एरण पर मूकनारने क्रियाओ.

४. [प्र०] हे भगवन्! लोढानी भट्ठीमांथी लोढाना सांडसा वडे लोढाने लई तेने एरण उपर लेता अने मूकता पुरुषने केटली क्रियाओ लागे? [उ०] हे गौतम! ते पुरुष ज्यां सुधी लोढानी भट्ठीमांथी लोढाने लई यावत्-एरण उपर मूके छे, त्यां सुधी ते पुरुषने कायिकी यावत्-प्राणातिपात सुधीनी पांच क्रियाओ लागे छे. वळी जे जीवोना शरीरथी लोढुं बन्युं छे, सांडसो बन्यो छे, चर्मेष्टक-घण बन्यो छे, नानो हथोडो बन्यो छे, एरण बनी छे, एरण मूकवानुं लाकडुं बन्युं छे, गरम लोढाने ठारवानी पाणीनी द्रोणी (कुंडी) बनी छे अने अधिकरणशाला (लोहारनी कोढ) बनी छे ते जीवोने पण कायिकी यावत्-पांच क्रियाओ लागे छे.

अधिकरणी अने अधिकरण. जीवने अधिकरणी अने अधिकरण कहेवानुं कारण.

५. [प्र०] हे भगवन्! जीव अधिकरणी-अधिकरणवाळो छे के ‡अधिकरण छे? [उ०] हे गौतम! जीव अधिकरणी पण छे अने अधिकरण पण छे. [प्र०] हे भगवन्! ए प्रमाणे शा हेतुथी कहो छो के 'जीव अधिकरणी पण छे अने अधिकरण पण छे'? [उ०] हे गौतम! ¶अविरतिने आश्रयी, अर्थात् अविरति रूप हेतुथी जीव अधिकरणी पण छे अने अधिकरण पण छे.

---

१ * जीव तैजस अने कार्मण शरीरनी अपेक्षाए शरीरसहित भवान्तरे जाय छे अने अन्य औदारिकादि शरीरनी अपेक्षाए शरीररहित थईने जाय छे. जुओ-भग० खं० १ श० २ उ० १ पृ० २५६.

३ † कायिकी, अधिकरणिकी, प्राद्वेषिकी, पारितापनिकी अने प्राणातिपातिकी-ए पांच क्रियाओ शरीरद्वारा लागे छे.

५ ‡ अधिकरण एटले हिंसादि पापकर्मना हेतुभूत वस्तु. तेना आंतरिक अने बाह्य बे भेद छे, तेमां शरीर अने इन्द्रियो आंतरिक अधिकरण, अने कुहाडा, कोश, हळ अने गाडां आदि परिग्रहात्मक वस्तुओ बाह्य अधिकरण रूपे अहिं विवक्षित छे, ते जेने होय ते जीव अधिकरणी कहेवाय छे, अने ते शरीरादि अधिकरणथी कथंचिद् अभिन्न होवाथी अधिकरण रूप पण छे, अर्थात् जीव अधिकरणी अने अधिकरण बन्नेरूपे कहेवाय छे.-टीका.

¶ जे जीव विरतिवाळो होय तेने शरीरादि आंतर अने बाह्य परिग्रहात्मक वस्तुनो सद्भाव होवा छतां पण ममत्वना अभावथी ते अधिकरणी के अधिकरण कहेवातो नथी, परंतु जे जीव अविरतिवाळो होय छे तेने ममत्व होवाथी ते अधिकरणी अने अधिकरणरूप कहेवाय छे.-टीका.

६. [प्र०] नेरइए णं भंते! किं अधिकरणी अधिकरणं? [उ०] गोयमा! अधिकरणी वि अधिकरणं पि। एवं जहेव जीवे तहेव नेरइए वि। एवं निरंतरं जाव-वेमाणिए।

७. [प्र०] जीवे णं भंते! किं साहिकरणी, निरहिकरणी? [उ०] गोयमा! साहिकरणी, नो निरहिकरणी। [प्र०] से केणट्ठेणं-पुच्छा [उ०] गोयमा! अविरतिं पडुच्च, से तेणट्ठेणं जाव-नो निरहिकरणी। एवं जाव-वेमाणिए।

८. [प्र०] जीवे णं भंते! किं आयाहिकरणी, पराहिकरणी, तदुभयाहिकरणी? [उ०] गोयमा! आयाहिकरणी वि, पराहिकरणी वि, तदुभयाहिकरणी वि। [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ-जाव-'तदुभयाहिकरणी वि'? [उ०] गोयमा! अविरतिं पडुच्च, से तेणट्ठेणं जाव-तदुभयाहिकरणी वि। एवं जाव-वेमाणिए।

९. [प्र०] जीवाणं भंते! अधिकरणे किं आयप्पओगनिव्वत्तिए, परप्पयोगनिव्वत्तिए, तदुभयप्पयोगनिव्वत्तिए? [उ०] गोयमा! आयप्पयोगनिव्वत्तिए वि, परप्पयोगनिव्वत्तिए वि, तदुभयप्पयोगनिव्वत्तिए वि। [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ? [उ०] गोयमा! अविरतिं पडुच्च, से तेणट्ठेणं जाव-तदुभयप्पयोगनिव्वत्तिए वि। एवं जाव-वेमाणियाणं।

१०. [प्र०] कइ णं भंते! सरीरगा पण्णत्ता? [उ०] गोयमा! पंच सरीरा पण्णत्ता, तंजहा-१ ओरालिए, जाव-५ कम्मए।

११. [प्र०] कति णं भंते! इंदिया पण्णत्ता? [उ०] गोयमा! पंच इंदिया पण्णत्ता, तंजहा-१ सोइंदिए, जाव-५ फासिंदिए।

१२. [प्र०] कतिविहे णं भंते! जोए पण्णत्ते? [उ०] गोयमा! तिविहे जोए पण्णत्ते, तंजहा-१ मणजोए, २ वइजोए, ३ कायजोए।

नैरयिकादि जीवोने आश्रयी अधिकरणी अने अधिकरण.

६. [प्र०] हे भगवन्! नैरयिक अधिकरणी छे के अधिकरण छे? [उ०] हे गौतम! नैरयिक अधिकरणी पण छे अने अधिकरण पण छे, जेम जीव संबंधे कह्युं तेम नैरयिक संबंधे पण जाणवुं, अने ए प्रमाणे यावत्-निरंतर वैमानिक सुधीना जीव संबन्धे पण जाणवुं.

जीव साधिकरणी के निरधिकरणी?

७. [प्र०] हे भगवन्! शुं जीव साधिकरणी छे के निरधिकरणी छे? [उ०] हे गौतम! जीव *साधिकरणी छे, पण निरधिकरणी नथी. [प्र०] हे भगवन्! ए प्रमाणे शा हेतुथी कहो छो के 'जीव साधिकरणी छे अने निरधिकरणी नथी'? [उ०] हे गौतम! अविरतिने आश्रयी, अर्थात् अविरतिरूप हेतुथी जीवो साधिकरणी छे, पण निरधिकरणी नथी. ए प्रमाणे यावत्-वैमानिको सुधी जाणवुं.

जीव आत्माधिकरणी, पराधिकरणी के तदुभयाधिकरणी?

८. [प्र०] हे भगवन्! शुं जीव आत्माधिकरणी छे, पराधिकरणी छे के तदुभयाधिकरणी छे? [उ०] हे गौतम! जीव †आत्माधिकरणी छे, पराधिकरणी छे अने तदुभयाधिकरणी छे. [प्र०] हे भगवन्! ए प्रमाणे शा हेतुथी कहो छो के 'जीव आत्माधिकरणी, पराधिकरणी अने तदुभयाधिकरणी पण छे'? [उ०] हे गौतम! अविरतिने आश्रयी, अर्थात् अविरतिरूप हेतुथी जीव यावत्-निरधिकरणी नथी. ए प्रमाणे यावत्-वैमानिको सुधी जाणवुं.

जीवोनुं अधिकरण शाथी थाय छे? अधिकरणनो हेतु

९. [प्र०] हे भगवन्! शुं जीवोनुं अधिकरण ‡आत्मप्रयोगथी थाय छे, परप्रयोगथी थाय छे के तदुभयप्रयोगथी थाय छे? [उ०] हे गौतम! जीवोनुं अधिकरण आत्मप्रयोगथी, परप्रयोगथी अने तदुभयप्रयोगथी पण थाय छे. [प्र०] हे भगवन्! ते ए प्रमाणे आप शा हेतुथी कहो छो के जीवोनुं अधिकरण आत्मप्रयोगथी, परप्रयोगथी अने तदुभयप्रयोगथी थाय छे? [उ०] हे गौतम! अविरतिने आश्रयी, अर्थात् जीवोनुं अधिकरण अविरतिरूप हेतुथी यावत्-तदुभयप्रयोगथी थाय छे. ए प्रमाणे यावत्-वैमानिको सुधी जाणवुं.

शरीरना प्रकार.

१०. [प्र०] हे भगवन्! शरीरो केटलां कह्यां छे? [उ०] हे गौतम! शरीरो पांच कह्यां छे, ते आ प्रमाणे-१ औदारिक, यावत्-५ कार्मण.

इन्द्रियोना प्रकार

११. [प्र०] हे भगवन्! इंद्रियो केटली कही छे? [उ०] हे गौतम! इंद्रियो पांच कही छे, ते आ प्रमाणे-१ श्रोत्रेंद्रिय, यावत्-५ स्पर्शेन्द्रिय.

योगना प्रकार.

१२. [प्र०] हे भगवन्! योगना केटला प्रकार कह्या छे? [उ०] हे गौतम! योगना त्रण प्रकार कह्या छे, ते आ प्रमाणे-१ मनयोग, २ वचनयोग अने ३ काययोग.

७ * शरीरादि अधिकरण सहित जीव ते साधिकरणी, (अहिं समासार्थे इन् प्रत्यय छे,) केमके संसारी जीवने शरीर इन्द्रियादिक रूप अन्तर अधिकरण तो हमेशां साथेज होय छे. शस्त्रादिक बाह्य अधिकरण नियतपणे साथे होता नथी, पण तेनो अविरतिरूप ममत्वभाव नियत सहचारी होवाथी शस्त्रादि बाह्य अधिकरणनी अपेक्षाए पण जीव साधिकरणी कहेवाय छे, अने तेथीज संयतोने शरीरादि छतां तेनी अविरतिना अभावथी साधिकरणीपणुं नथी.-टीका.

८ † जे कृष्यादि आरंभमां स्वयं प्रवृत्ति करे ते आत्माधिकरणी, अन्यनी पासे करावे ते पराधिकरणी अने स्वयं करे अने अन्यनी पासे पण करावे ते उभयाधिकरणी.-टीका.

९ ‡ आत्मप्रयोगनिर्वर्तित एटले हिंसादि पाप कार्यमां प्रवृत्त मन आदिना व्यापारथी उत्पन्न थएलुं अधिकरण, अन्यने हिंसादि पाप कार्यमां प्रवर्तावावा वडे उत्पन्न थएल वचनादि अधिकरण ते परप्रयोगनिर्वर्तित अने आत्मद्वारा तथा अन्यने प्रवर्तन कराववा द्वारा उत्पन्न थएल ते तदुभयप्रयोगनिर्वर्तित अधिकरण कहेवाय छे. स्थावरादि जे जीवोने वचनादि व्यापार नथी तेमने जे परप्रयोगादि अधिकरण कहेलुं छे ते अविरतिभावने आश्रयी जाणवुं.-टीका.

१३. [प्र०] जीवे णं भंते! ओरालियसरीरं निव्वत्तेमाणे किं अधिकरणी, अधिकरणं? [उ०] गोयमा! अधिकरणी वि अधिकरणं पि। [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ–'अधिकरणी वि अधिकरणं पि'? [उ०] गोयमा! अविरतिं पडुच्च, से तेणट्ठेणं जाव–अधिकरणं पि।

१४. [प्र०] पुढविकाइए णं भंते! ओरालियसरीरं निव्वत्तेमाणे किं अधिकरणी, अधिकरणं? [उ०] एवं चेव, एवं जाव–मणुस्से। एवं वेउव्वियसरीरं पि, नवरं जस्स अत्थि।

१५. [प्र०] जीवे णं भंते! आहारगसरीरं निव्वत्तेमाणे किं अधिकरणी–पुच्छा। [उ०] गोयमा! अधिकरणी वि, अधिकरणं पि। [प्र०] से केणट्ठेणं जाव–अधिकरणं पि? [उ०] गोयमा! पमायं पडुच्च, से तेणट्ठेणं जाव–अधिकरणं पि। एवं मणुस्से वि, तेयासरीरं जहा ओरालियं, नवरं सव्वजीवाणं भाणियव्वं, एवं कम्मगसरीरं पि।

१६. [प्र०] जीवे णं भंते! सोइंदियं निव्वत्तेमाणे किं अधिकरणी, अधिकरणं? [उ०] एवं जहेव ओरालियसरीरं तहेव सोइंदियं पि भाणियव्वं, नवरं जस्स अत्थि सोइंदियं, एवं चक्खिदिय–घाणिंदिय–जिब्भिंदिय–फासिंदियाण वि, नवरं जाणियव्वं जस्स जं अत्थि।

१७. [प्र०] जीवे णं भंते! मणजोगं निव्वत्तेमाणे किं अधिकरणी, अधिकरणं? [उ०] एवं जहेव सोइंदियं तहेव निरवसेसं, वइजोगो एवं चेव, नवरं एगिंदियवज्जाणं। एवं कायजोगो वि, नवरं सव्वजीवाणं, जाव–वेमाणिए। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

सोलसमे सए पढमो उद्देसो समत्तो।

औदारिक शरीरने बांधतो जीव अधिकरणी के अधिकरण?

१३. [प्र०] हे भगवन्! औदारिक शरीरने बांधतो जीव अधिकरणी छे के अधिकरण छे? [उ०] हे गौतम! ते अधिकरणी पण छे अने अधिकरण पण छे. [प्र०] हे भगवन्! ए प्रमाणे शा हेतुथी कहो छो के 'औदारिक शरीरने बांधतो जीव अधिकरणी छे अने अधिकरण पण छे'? [उ०] हे गौतम! अविरतिने आश्रयी. अर्थात् अविरतिरूप हेतुथी पूर्व प्रमाणे यावत्–अधिकरण पण छे.

पृथिवीकायिक.

१४. [प्र०] हे भगवन्! औदारिक शरीरने बांधतो *पृथ्वीकायिक जीव अधिकरणी छे के अधिकरण छे? [उ०] हे गौतम! पूर्व प्रमाणे जाणवुं. अने ए प्रमाणे यावत् मनुष्यो सुधी जाणवुं. ए प्रमाणे वैक्रिय शरीर संबंधे पण समजवुं, पण तेमां †ए विशेष छे के जे जीवोने जे शरीर होय तेमना विषे ते शरीर संबन्धे कहेवुं.

आहारक शरीरने बांधतो अधिकरणी के अधिकरण?

१५. [प्र०] हे भगवन्! आहारक शरीरने बांधतो जीव अधिकरणी छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! ते अधिकरणी पण छे अने अधिकरण पण छे. [प्र०] हे भगवन्! ते ए प्रमाणे शा हेतुथी कहो छो के ते यावत्–'अधिकरण पण छे'? [उ०] हे गौतम! ‡प्रमादने आश्रयी, अर्थात् प्रमादरूप कारणने लइने ते यावत्–'अधिकरण पण छे.' ए प्रमाणे मनुष्य संबंधे पण जाणवुं. औदारिक शरीरनी पेठे तैजस शरीर संबंधे पण कहेवुं, पण तेमां विशेष ए छे के, [तैजस शरीर सर्व जीवोने होवाथी] सर्व जीवोने विषे ए प्रमाणे समजवुं. एज प्रमाणे कार्मण शरीर विषे पण जाणवुं.

श्रोत्रेन्द्रिय.

१६. [प्र०] हे भगवन्! श्रोत्रेन्द्रियने बांधतो जीव अधिकरणी छे के अधिकरण छे? [उ०] हे गौतम! जेम औदारिक शरीरने विषे कहेलुं छे तेम श्रोत्रेंद्रियने विषे पण कहेवुं. विशेष ए छे के जे जीवोने श्रोत्रेंद्रिय होय तेमना विषे ते कहेवुं. ए प्रमाणे चक्षुरिंद्रिय, घ्राणेंद्रिय, जिह्वेंद्रिय, अने स्पर्शेंद्रिय संबंधे पण जाणवुं. विशेष ए के जे जीवोने जे इन्द्रिय होय तेमना विषे ते इन्द्रिय संबन्धे कहेवुं.

मनोयोग.

१७. [प्र०] हे भगवन्! मनोयोगने बांधतो जीव अधिकरणी छे के अधिकरण छे? [उ०] हे गौतम! जेम श्रोत्रेंद्रियना विषयमां कह्युं छे तेम आ विषयमां पण बधुं कहेवुं. ए प्रमाणे वचनयोग संबन्धे पण समजवुं. विशेष ए के वचनयोगमां एकेंद्रिय जीवो न लेवा. ए प्रमाणे काययोग संबन्धे जाणवुं. अने तेमां विशेष ए के काययोग सर्वजीवोने होवाथी सर्वना विषे ते समजवुं. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.'

सोळमा शतकमां प्रथम उद्देशक समाप्त.

---

१४ * हवे अहिं दंडकना क्रमथी प्रश्न करे छे. तेमां औदारिक शरीर नारक अने देवोने होतुं नथी, तेथी नारक अने असुरादि देवोने छोडी पृथिवीकायिकने आश्रयी प्रश्न कर्यो छे.

† नारक, देव, वायु, पंचेन्द्रिय तिर्यंच अने मनुष्यने वैक्रियशरीर होय छे. तेमां नारक अने देवने भवप्रत्यय वैक्रियशरीर होय छे एटले के तेमने जन्मथीज ए शरीर प्राप्त होय छे, अने पंचेन्द्रिय तिर्यंच अने मनुष्यने लब्धिप्रत्यय वैक्रिय शरीर होय छे. एटले के वैक्रिय शरीर करवानी जेने खास शक्ति प्राप्त थई होय तेने ज होय छे. वायुकायने पण वैक्रिय शक्ति प्राप्त थयेली होवाथी तेने वैक्रिय शरीर होय छे. जुओ–भग० खं० २ श० ३ उ० ४ पृ० ८७.

१५ ‡ आहारक शरीर संयत मनुष्यने ज होय छे, तेथी मूळ प्रश्न मनुष्यने उद्देशीने करवो जोइए, छतां प्रथम प्रश्न सामान्य जीवजातिने उद्देशीने करवामां आव्यो छे, तेनुं कारण मात्र क्रमनुं अनुसरण छे. कारण के अहिं प्रथम दरेक प्रश्न सामान्य जीवसमूहने उद्देशीने करवामां आवे छे अने पछीना प्रश्नो दंडकना क्रम प्रमाणे करवामां आवे छे. अहिं अविरतिनो अभाव होवाथी अविरति अधिकरण नथी, पण प्रमादरूप अधिकरण छे.

बीओ उद्देसो.

१. [प्र०] रायगिहे जाव–एवं वयासी–जीवाणं भंते ! किं जरा, सोगे ? [उ०] गोयमा ! जीवाणं जरा वि सोगे वि । [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ–जाव–'सोगे वि' ? [उ०] गोयमा ! जे णं जीवा सारीरं वेदणं वेदेंति, तेसि णं जीवाणं जरा; जे णं जीवा माणसं वेदणं वेदेंति तेसि णं जीवाणं सोगे, से तेणट्ठेणं जाव–सोगे वि । एवं नेरइयाण वि । एवं जाव–थणियकुमाराणं ।

२. [प्र०] पुढविकाइयाणं भंते ! किं जरा, सोगे ? [उ०] गोयमा ! पुढविकाइयाणं जरा, नो सोगे । [प्र०] से केणट्ठेणं जाव–'नो सोगे' ? [उ०] गोयमा ! पुढविकाइया णं सारीरं वेदणं वेदेंति, नो माणसं वेदणं वेदेंति, से तेणट्ठेणं जाव–नो सोगे । एवं जाव–चउरिंदियाणं । सेसाणं जहा जीवाणं, जाव–वेमाणियाणं । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति जाव–पज्जुवासति ।

३. [प्र०] तेणं कालेणं तेणं समएणं सक्के देविंदे देवराया वज्जपाणी पुरंदरे जाव–भुंजमाणे विहरइ । इमं च णं केवलकप्पं जंबुद्दीवं दीवं विपुलेणं ओहिणा आभोएमाणे २ पासति समणं भगवं महावीरं जंबुद्दीवे दीवे । एवं जहा ईसाणे तइयसए तहेव सक्के वि । नवरं आभिओगे ण सद्दावेति, पायत्ताणियाहिवई हरी, सुघोसा घंटा, पालओ विमाणकारी, पालगं विमाणं, उत्तरिल्ले निज्जाणमग्गे, दाहिणपुरच्छिमिल्ले रतिकरपव्वए, सेसं तं चेव, जाव–नामगं सावेत्ता पज्जुवासति । धम्मकहा, जाव–परिसा पडिगया । तए णं से सक्के देविंदे देवराया समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतियं धम्मं सोच्चा निसम्म हट्ठ–तुट्ठ० समणं भगवं महावीरं वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी–

४. [प्र०] कतिविहे णं भंते ! उग्गहे पन्नत्ते ? [उ०] सक्का ! पंचविहे उग्गहे पण्णत्ते, तंजहा–१ देविंदोग्गहे, २ रायो-

द्वितीय उद्देशक.

१. [प्र०] राजगृहमां [भगवान् गौतम] यावत्–आ प्रमाणे बोल्या के, हे भगवन् ! शुं जीवोने *जरा–वृद्धावस्था अने शोक होय छे ? [उ०] हे गौतम ! जीवोने जरा पण होय छे अने शोक पण होय छे. [प्र०] हे भगवन् ! ते ए प्रमाणे शा हेतुथी कहो छो के, जीवोने जरा अने शोक होय छे ? [उ०] हे गौतम ! जे जीवोने शारीरिक वेदना होय छे ते जीवोने जरा होय छे, अने जे जीवोने मानसिक वेदना होय छे ते जीवोने शोक होय छे, माटे ते हेतुथी एम कह्युं छे के जीवोने जरा अने शोक होय छे, ए प्रमाणे नैरयिको संबंधे तथा यावत्–स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं.

जरा अने शोक. जरा अने शोक होवानुं कारण.

२. [प्र०] हे भगवन् ! पृथिवीकायिकोने जरा अने शोक होय छे ? [उ०] हे गौतम ! पृथिवीकायिकने जरा होय छे, पण शोक नथी होतो. [प्र०] हे भगवन् ! तेनुं शुं कारण के पृथिवीकायिकोने जरा होय अने शोक न होय ? [उ०] हे गौतम ! पृथिवीकायिको शारीरिक वेदनाने अनुभवे छे, पण मानसिक वेदनाने अनुभवता नथी माटे तेओने जरा होय छे, पण शोक नथी होतो. ए प्रमाणे यावत्–चतुरिंद्रिय जीवो सुधी जाणवुं. बाकीना जीवो माटे सामान्य जीवोनी पेठे समजवुं. अने ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी कहेवुं. 'हे भगवन् ! ते एम ज छे, हे भगवन् ! ते एम ज छे'–एम कही यावत्–पर्युपासना करे छे.

पृथिवीकायिक जीवोने जरा अने शोक होय? शोक नहि होवानुं कारण.

३. ते काळे ते समये शक्र, देवेंद्र, देवराज, वज्रपाणि, पुरंदर यावत्–सुखने भोगवतो विहरे छे, अने पोताना विशाळ अवधिज्ञान वडे आ समस्त जंबूद्वीपने अवलोकतो अवलोकतो जंबूद्वीपमां श्रमण भगवंत महावीरने जुए छे. अहीं तृतीय शतकमां कहेल †ईशानेन्द्रनी वक्तव्यता प्रमाणे शक्रनी बधी वक्तव्यता कहेवी. विशेष ए छे के आ शक्र आभियोगिक देवोने बोलावतो नथी. एनो सेनाधिपति हरिनैगमेषी देव छे, घंटा सुघोषा छे, पालक नामे देव विमाननो बनावनार छे, विमाननुं नाम पालक छे, एनो निकळवानो मार्ग उत्तर दिशाए छे, दक्षिण पूर्वमां–अग्निकोणमां रतिकर पर्वत छे. बाकी बधुं तेज प्रमाणे जाणवुं. यावत्–शक्र पोतानुं नाम संभळावी भगवंतनी पर्युपासना करे छे. श्रमण भगवंत महावीरे धर्मकथा कही. यावत्–सभा पाछी गई. त्यारबाद ते शक्र, देवेन्द्र, देवराज श्रमण भगवंत महावीर पासेथी धर्मने सांभळी, अवधारी हर्षवाळो अने संतोषवाळो थई श्रमण भगवंत महावीरने वांदी, नमी आ प्रमाणे बोल्यो—

शक्रेन्द्रनुं वर्णन अने तेनुं भगवंत पासे आववुं.

४. [प्र०] हे भगवन् ! अवग्रह केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] हे शक्र ! अवग्रह पांच प्रकारनो कह्यो छे. ते आ प्रमाणे–१ ‡देवेन्द्रावग्रह, २ राजावग्रह, ३ गृहपतिअवग्रह, ४ सागारिकावग्रह अने ५ साधर्मिकावग्रह. जे आ श्रमण निर्ग्रन्थो आजकाल विचरे

अवग्रहनो प्रश्न अने शक्रनुं स्वस्थानगमन.

१ * जरा शारीरिक दुःखरूप छे अने शोक मानसिक दुःखरूप छे, माटे मनोयोग विनाना जीवोने केवळ जरा अने मनोयोगवाळा जीवोने जरा अने शोक बन्ने होय छे.–टीका.

३ † भग० खं० २ श० ३ उ० १ पृ० २१.

४ ‡ अवग्रह–स्वामीपणुं, तेना पांच प्रकार छे. तेमां १ प्रथम देवेन्द्रावग्रह. देवेन्द्र एटले शक्र अने ईशानेन्द्र, तेनुं स्वामीपणुं अनुक्रमे दक्षिण लोकार्ध अने उत्तरलोकार्धमां छे, माटे ते देवेन्द्रावग्रह कहेवाय छे. २ चक्रवर्तिने अधीन भरतादि छ क्षेत्रमां राजाऽवग्रह होय छे. ३ मांडलिक राजाना पोताना ताबाना देशमां गृहपतिअवग्रह होय छे. ४ गृहस्थने पोतानी मालिकीना घर वगेरेमां सागारिकावग्रह होय छे. ५ समान धर्मवाळा साधुओ परस्पर साधर्मिक कहेवाय छे, तेओनो वर्षाऋतु सिवायना काळमां एक मास सुधी अने वर्षाऋतुमां चार मास सुधी पांच कोशपर्यन्त क्षेत्रमां साधर्मिकावग्रह होय छे.–टीका.

ग्गहे, ३ गाहावइउग्गहे, ४ सागारियउग्गहे, ५ साहम्मियउग्गहे। जे इमे भंते! अज्जत्ताए समणा निग्गंथा विहरंति एएसि णं अहं उग्गहं अणुजाणामीति कट्टु समणं भगवं महावीरं वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता तमेव दिव्वं जाणविमाणं दुरूहति, दुरूहित्ता जामेव दिसं पाउब्भूए तामेव दिसं पडिगए।

५. [प्र०] 'भंते'! त्ति भगवं गोयमे समणं भगवं महावीरं वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी–'जं णं भंते! सक्के देविंदे देवराया तुज्झे णं एवं वदइ, सच्चे णं एसमट्ठे'? [उ०] हंता सच्चे।

६. [प्र०] सक्के णं भंते! देविंदे देवराया किं सम्मावादी, मिच्छावादी? [उ०] गोयमा! सम्मावादी, नो मिच्छावादी।

७. [प्र०] सक्के णं भंते! देविंदे देवराया किं सच्चं भासं भासति, मोसं भासं भासति, सच्चामोसं भासं भासति, असच्चामोसं भासं भासति? [उ०] गोयमा! सच्चं पि भासं भासति, जाव–असच्चामोसं पि भासं भासति।

८. [प्र०] सक्के णं भंते! देविंदे देवराया किं सावज्जं भासं भासति, अणवज्जं भासं भासति? [उ०] गोयमा! सावज्जं पि भासं भासति, अणवज्जं पि भासं भासति। [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ–सावज्जं पि जाव–अणवज्जं पि भासं भासति? [उ०] गोयमा! जाहे णं सक्के देविंदे देवराया सुहुमकायं अणिजूहित्ता णं भासं भासति ताहे णं सक्के देविंदे देवराया सावज्जं भासं भासति, जाहे णं सक्के देविंदे देवराया सुहुमकायं निजूहित्ता णं भासं भासति ताहे णं सक्के देविंदे देवराया अणवज्जं भासं भासति, से तेणट्ठेणं जाव–भासति।

९. [प्र०] सक्के णं भंते! देविंदे देवराया किं भवसिद्धीए, अभवसिद्धीए, सम्मदिट्ठीए एवं जहा मोउद्देसए सणंकुमारो, जाव–नो अचरिमे।

१०. [प्र०] जीवाणं भंते! किं चेयकडा कम्मा कज्जंति, अचेयकडा कम्मा कज्जंति? [उ०] गोयमा! जीवाणं चेयकडा कम्मा कज्जंति, नो अचेयकडा कम्मा कज्जंति। [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ–जाव–'कज्जंति'? [उ०] गोयमा!

छे तेओने हुं अवग्रहनी अनुज्ञा आपुं छुं. एम कही ते शक्र श्रमण भगवंत महावीरने वांदी नमी तेज दिव्य विमान उपर बेसी ज्यांथी आव्यो हतो त्यां चाल्यो गयो.

५. [प्र०] 'भगवन्'! एम कही भगवंत गौतम श्रमण भगवंत महावीरने वांदी, नमी आ प्रमाणे बोल्या के–हे भगवन्! शक्र देवेन्द्र देवराजे जे आपने पूर्व प्रमाणे [अवग्रह संबंधी] कह्युं ते अर्थ सत्य छे? [उ०] हा गौतम! ए अर्थ सत्य छे.

शक्रेन्द्र सत्यवादी के मिथ्यावादी?

६. [प्र०] हे भगवन्! शक्र देवेंद्र देवराज शुं सत्यवादी छे के मिथ्यावादी छे? [उ०] हे गौतम! ते सत्यवादी छे पण मिथ्यावादी नथी.

शक्रेन्द्र केवी भाषा बोले?

७. [प्र०] हे भगवन्! शक्र देवेन्द्र देवराज सत्यभाषा बोले छे, मृषा भाषा बोले छे, सत्यमृषा भाषा बोले छे के असत्यामृषा भाषा बोले छे? [उ०] हे गौतम! ते सत्य भाषा बोले छे, यावत्–असत्यामृषा भाषा पण बोले छे.

शक्रेन्द्र सावद्य भाषा बोले के निरवद्य? सावद्य अने निरवद्य भाषा बोलवानु कारण.

८. [प्र०] हे भगवन्! शक्र देवेन्द्र देवराज सावद्य (पापयुक्त) भाषा बोले के निरवद्य (पापरहित) भाषा बोले? [उ०] हे गौतम! ते सावद्य अने निरवद्य बन्ने भाषा बोले. [प्र०] हे भगवन्! तेनु शुं कारण के शक्र सावद्य अने निरवद्य ए बन्ने भाषा बोले? [उ०] हे गौतम! शक्र देवेंद्र देवराज ज्यारे सूक्ष्म काय–हस्त अथवा वस्त्र वडे मुख ढांक्या विना बोले त्यारे ते *सावद्य भाषा बोले छे अने मुख ढांकीने बोले त्यारे ते निरवद्य भाषा बोले छे, माटे ते हेतुथी ते शक्र सावद्य अने निरवद्य बन्ने भाषा बोले छे.

शुं शक्रेन्द्र भवसिद्धिक छे वगेरे प्रश्न.

९. [प्र०] हे भगवन्! ते शक्र देवेन्द्र देवराज भवसिद्धिक छे, अभवसिद्धिक छे, सम्यग्दृष्टि छे, [के मिथ्यादृष्टि छे?] [उ०] जेम †त्रीजा शतकना प्रथम उद्देशकमां सनत्कुमार माटे कह्युं छे तेम अहिं पण जाणवुं. अने ते यावत्,–'अचरम नथी' ए पाठ सुधी कहेवुं.

कर्मो चैतन्यकृत के अचैतन्य कृत?

१०. [प्र०] हे भगवन्! जीवोना कर्मो चैतन्यकृत होय छे के अचैतन्यकृत होय छे? [उ०] हे गौतम! जीवोना कर्मो चैतन्य-

८ * हस्तादिकथी मुख ढांकीने बोलनार निरवद्य भाषा बोले छे, कारण के तेनो वायुकायिक जीवने बचाववानो प्रयत्न होवाथी ते सावधानतापूर्वक बोले छे. उघाडे मुखे बोलनार सावद्य भाषा बोले छे, केमके तेनो जीवसंरक्षणनो यत्न नहि होवाथी ते असावधानतापूर्वक बोले छे.–टीका.

९ † भग० खं० २ श० ३ उ० १ पृ० ३८.

जीवाणं आहारोवचिया पोग्गला, बोंदिचिया पोग्गला, कलेवरचिया पोग्गला तहा तहा णं ते पोग्गला परिणमंति, नत्थि अचेयकडा कम्मा समणाउसो!, दुट्ठाणेसु, दुसेज्जासु, दुन्निसीहियासु तहा तहा णं ते पोग्गला परिणमंति, नत्थि अचेयकडा कम्मा समणाउसो!, आयंके से वहाए होति, संकप्पे से वहाए होति, मरणंते से वहाए होति तहा तहा णं ते पोग्गला परिणमंति, नत्थि अचेयकडा कम्मा समणाउसो!, से तेणट्ठेणं जाव-कम्मा कज्जंति, एवं नेरतियाण वि, एवं जाव-वेमाणियाणं। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति जाव-विहरति।

सोलसमे सए बीओ उद्देसो समत्तो।

कृत होय छे पण अचैतन्यकृत नथी होता. [प्र०] हे भगवन्! तेनुं शुं कारण छे के 'जीवोना कर्मो चैतन्यकृत होय छे पण अचैतन्यकृत नथी होता'? [उ०] हे गौतम! *जीवोए ज आहाररूपे, शरीररूपे अने कलेवररूपे उपचित (संचित) करेला पुद्गलो ते ते रूपे परिणमे छे, माटे हे आयुष्मन् श्रमण! †अचैतन्यकृत कर्मो नथी. तथा दुःस्थानरूपे, दुःशय्यारूपे, अने दुर्निषद्यारूपे ते ते पुद्गलो परिणमे छे माटे हे आयुष्मन् श्रमण! अचैतन्यकृत कर्मपुद्गलो नथी. तथा ते आतंकरूपे परिणमी जीवना वध माटे थाय छे, संकल्परूपे परिणमी जीवना वध माटे थाय छे अने मरणांतरूपे परिणमी जीवना वध माटे थाय छे माटे हे आयुष्मन् श्रमण! कर्म पुद्गलो अचैतन्यकृत नथी. ते कारणथी यावत्—जीवोना कर्मो अचैतन्यकृत नथी. ए प्रमाणे नैरयिको संबंधे अने यावत्- वैमानिको संबंधे पण जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'—एम कही यावद् विहरे छे.

कर्मो चैतन्यकृत के तेना कारणो.

सोळमा शतकमां द्वितीय उद्देशक समाप्त.

तईओ उद्देसो.

१. [प्र०] रायगिहे जाव-एवं वयासी-कति णं भंते! कम्मपयडीओ पण्णत्ताओ? [उ०] गोयमा! अट्ठ कम्मपयडीओ पण्णत्ताओ, तंजहा-१ नाणावरणिज्जं, जाव-८ अंतराइयं, एवं जाव-वेमाणियाणं।

२. [प्र०] जीवे णं भंते! नाणावरणिज्जं कम्मं वेदेमाणे कति कम्मपगडीओ वेदेति? [उ०] गोयमा! अट्ठ कम्मप्पग-

तृतीय उद्देशक.

१. [प्र०] राजगृहमां [भगवान् गौतम] यावत्—आ प्रमाणे बोल्या के—हे भगवन्! केटली कर्मप्रकृतिओ कही छे? [उ०] हे गौतम! आठ कर्मप्रकृतिओ कही छे. ते आ प्रमाणे—१ ज्ञानावरणीय, यावत्-८ अंतराय. ए प्रमाणे यावत्—वैमानिको सुधी जाणवुं.

कर्मप्रकृति.

२. [प्र०] हे भगवन्! ज्ञानावरणीय कर्मने वेदतो जीव बीजी केटली कर्मप्रकृतिओ वेदे छे? [उ०] हे गौतम! आठे कर्मप्रकृतिओने वेदे छे. ए प्रमाणे अहीं प्रज्ञापनासूत्रमां कहेल *'वेदावेद' नामनो समग्र उद्देशक कहेवो. तथा तेज प्रकारे †'वेदाबंध' नामनो

ज्ञानावरणीयने वेदतो जीव केटली कर्मप्रकृतिओ वेदे?

१० * जेम जीवोए आहारादिरूपे संचित करेला पुद्गलो आहारादिरूपे परिणमे छे, तेम कर्मपुद्गलरूपे संचित करेला पुद्गलो जीवोने ते ते रूपे परिणमे छे. तथा ते (कर्मपुद्गलो) टाढ, तडको, डांस, मच्छर वगेरे युक्त स्थानमां, दुःखोत्पादक वसतिमां अने दुःखकारक स्वाध्यायभूमिमां दुःखोत्पादकरूपे परिणमे छे, जीवोने ज दुःखनो संभव होवाथी दुःख हेतुभूत कर्मो तेणेज कर्यां छे वळी ते (कर्मपुद्गलो) आतंक—रोगरूपे, संकल्प—भयादिविकल्परूपे अने मरणान्त उपघातरूपे अर्थात् रोगादिजनक असातवेदनीयरूपे परिणमे छे अने ते वधना हेतुभूत थाय छे, अने वध जीवनो ज थतो होवाथी वधना हेतुरूप असातवेदनीय पुद्गलो जीवकृत छे, माटे 'चैतन्यकृत कर्मो होय छे' एम कह्युं छे.

२ * 'ज्ञानावरणीयादि आठ कर्ममांनी कोइ पण एक प्रकृतिने वेदतो बीजी केटली प्रकृतिओने वेदे'—ए विचार वेदावेद पदमां छे. ज्ञानावरणीय कर्मने वेदतो आठ कर्मप्रकृतिने वेदे. ज्यारे मोहनीय कर्मनो क्षय थाय त्यारे ते सिवाय सात कर्म प्रकृतिओने वेदे. जेम सामान्य जीवने आश्रयी कह्युं तेम मनुष्यदंडकने आश्रयी जाणवुं. नारकथी मांडी वैमानिक सुधी कोइ पण कर्मने वेदतो आठ ज कर्म प्रकृतिओ वेदे जुओ प्रज्ञा० पद २७ प० ४९७.

† वेदाबंधपदमां कोइ पण एक कर्मप्रकृतिने वेदतो केटली प्रकृतिओने बांधे एवुं प्रतिपादन करेलुं छे. जीव ज्ञानावरणीय कर्मने वेदतो सात, आठ, छ अने एक कर्मप्रकृति बांधे. आयुषनो बन्ध करे त्यारे आठ प्रकृतिओनो बन्ध करे. आयुष न बांधे त्यारे ते सिवाय सात प्रकृतिओ बांधे. सूक्ष्मसंपराय गुणस्थानके आयुष अने मोहनीय सिवाय छ कर्म प्रकृतिओ बांधे, अने उपशान्तमोहादि गुणस्थानके एक वेदनीय कर्मने बांधे. जुओ-प्रज्ञा० पद २६ प० ४९५.

जीओ–एवं जहा पन्नवणाए वेदावेउद्देसओ सो चेव निरवसेसो भाणियव्वो। वेदाबंधो वि तहेव, बंधावेदो वि तहेव, बंधाबंधो वि तहेव भाणियव्वो जाव–वेमाणियाणं ति। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति जाव–विहरति।

उद्देशक पण कहेवो. तेवी ज रीते *'बंधवेद' नामनो तथा †'बंधाबंध' नामनो उद्देशक पण कहेवो. ए प्रमाणे यावद्–वैमानिको सुधी जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'–एम कही यावद्–विहरे छे.

---

* बन्धावेद पदमां 'कोइ पण एक कर्मप्रकृतिने बांधतो केटली प्रकृतिओने वेदे' एवुं प्रतिपादन करेलुं छे. जीव ज्ञानावरणीय कर्म बांधतो अवश्य आठ प्रकृतिओ वेदे. जुओ प्रज्ञा० पद २५ प० ४५४.

† बन्धाबन्ध पदमां 'कोइ पण एक प्रकृतिने बांधतो जीव बीजी केटली प्रकृतिओ बांधे' एवुं प्रतिपादन करेलुं छे. जीव ज्ञानावरणीय कर्म बांधतो सात, आठ अने छ प्रकृतिओ बांधे. आयुष न बांधे त्यारे ते सिवाय सात, आयुषसहित आठ अने मोहनीय अने आयुष विना छ प्रकृतिओ बांधे. जुओ–प्रज्ञा० पद २४ प० ४५१.

'ज्ञानावरणादि एक प्रकृतिना उदयमां अन्य केटली प्रकृतिओनो उदय होय' ते सूचित करनार 'वेदावेद' यन्त्र.

एक प्रकृतिनो उदय.	अन्य प्रकृतिओनो उदय.							
	ज्ञाना०	दर्श०	वेद०	मोह०	आयुष	नाम	गोत्र	अन्तराय
ज्ञानावरण.	१	१	१	१	१	१	१	१
दर्शनावरण.	१	१	१	१	१	१	१	१
वेदनीय.	१–०	१–०	१	१–०	१	१	१	१–०
मोहनीय.	१	१	१	१	१	१	१	१
आयुष.	१–०	१–०	१	१–०	१	१	१	१–०
नाम.	१–०	१–०	१	१–०	१	१	१	१–०
गोत्र.	१–०	१–०	१	१–०	१	१	१	१–०
अन्तराय.	१	१	१	१	१	१	१	१

ज्ञानावरणादि एक प्रकृतिना उदयमां अन्य केटली प्रकृतिओनो बन्ध होय ते सूचित करनार 'वेदाबन्ध' यन्त्र.

एक प्रकृतिनो उदय.	अन्य प्रकृतिओनो बन्ध.							
	ज्ञाना०	दर्श०	वेद०	मोह०	आयु०	नाम	गोत्र	अन्त०
ज्ञानावरण.	१–०	१–०	१	१–०	१–०	१–०	१–०	१–०
दर्शनावरण.	१–०	१–०	१	१–०	१–०	१–०	१–०	१–०
वेदनीय.	१–०	१–०	१–०	१–०	१–०	१–०	१–०	१–०
मोहनीय.	१	१	१	१	१–०	१	१	१
आयुष.	१–०	१–०	१–०	१–०	१–०	१–०	१–०	१–०
नाम.	१–०	१–०	१–०	१–०	१–०	१–०	१–०	१–०
गोत्र.	१–०	१–०	१–०	१ ०	१–०	१–०	१–०	१–०
अन्तराय.	१–०	१–०	१	१–०	१–०	१ ०	१–०	१–०

ज्ञानावरणादि एक प्रकृतिना बन्धमां अन्य केटली प्रकृतिओनो उदय होय ते सूचित करनार 'बन्धावेद' यन्त्र.

एक प्रकृतिनो बन्ध.	अन्य प्रकृतिनो उदय.							
	ज्ञाना०	दर्श०	वेद०	मोह०	आयु०	नाम०	गोत्र०	अन्त०
ज्ञानावरण.	१	१	१	१	१	१	१	१
दर्शनावरण.	१	१	१	१	१	१	१	१
वेदनीय.	१–०	१–०	१–०	१–०	१–०	१	१	१–०
मोहनीय.	१	१	१	१	१	१	१	१
आयुष.	१	१	१	१	१	१	१	१
नाम.	१	१	१	१	१	१	१	१
गोत्र.	१	१	१	१	१	१	१	१
अन्तराय.	१	१	१	१	१	१	१	१

ज्ञानावरणादि एक प्रकृतिना बन्धमां अन्य केटली प्रकृतिओनो बन्ध होय ते सूचित करनार 'बन्धाबन्ध' यन्त्र.

एक प्रकृतिनो बन्ध.	अन्य प्रकृतिओनो बन्ध.							
	ज्ञाना०	दर्श०	वेद०	मोह०	आयु०	नाम०	गोत्र०	अन्त०
ज्ञानावरण.	१	१	१	१	१–०	१	१	१
दर्शनावरण.	१	१	१	१	१–०	१	१	१
वेदनीय.	१–०	१–०	१–	१-	१–०	१–०	१–०	१–०
मोहनीय.	१	१	१	१	१–०	१	१	१
आयुष.	१	१	१	१	१	१	१	१
नाम.	१	१	१	१–०	१–०	१	१	१
गोत्र.	१	१	१	१–०	१–०	१	१	१
अन्तराय.	१	१	१	१	१–०	१	१	१

सूचना—आ यन्त्रोमां ज्यां ज्यां एक अंक अने शून्य साथे आवेलां छे त्यां त्यां ते ते प्रकृतिना उदयादिक विकल्पे समजवा.

३. तए णं समणे भगवं महावीरे अन्नया कदायि रायगिहाओ नगराओ गुणसिलाओ चेइयाओ पडिनिक्खमति, २-त्तिा बहिया जणवयविहारं विहरति । तेणं कालेणं तेणं समएणं उल्लुयतीरे नामं नगरे होत्था, वण्णओ । तस्स णं उल्लुयतीरस्स नगरस्स बहिया उत्तरपुरच्छिमे दिसिभाए एत्थ णं एगजंबूए नामं चेइए होत्था, वण्णओ । तए णं समणे भगवं महावीरे अन्नदा कदायि पुव्वाणुपुव्विं चरमाणे जाव-एगजंबूए समोसढे । जाव-परिसा पडिगया । 'भंते'त्ति भगवं गोयमे समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी-

४. [प्र०] अणगारस्स णं भंते ! भावियप्पणो छट्ठंछट्ठेणं अणिक्खित्तेणं जाव-आयावेमाणस्स तस्स णं पुरच्छिमेणं अवड्ढं दिवसं नो कप्पति हत्थं वा पादं वा जाव-ऊरुं वा आउट्टावेत्तए वा पसारेत्तए वा, पच्चच्छिमेणं से अवड्ढं दिवसं कप्पति हत्थं वा पादं वा जाव-ऊरुं वा आउंटावेत्तए वा पसारेत्तए वा । तस्स णं अंसियाओ लंबंति, तं चेव वेज्जे अदक्खु, ईसिं पाडेति, ईसिं पाडेत्ता अंसियाओ छिंदेज्जा, से नूणं भंते ! जे छिंदति तस्स किरिया कज्जति, जस्स छिज्जति नो तस्स किरिया कज्जइ णण्णत्थेगेणं धम्मंतराइएणं ? [उ०] हंता गोयमा ! जे छिंदति जाव-धम्मंतराइएणं । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' त्ति ।

सोलसमे सए तईओ उद्देसो समत्तो ।

३. त्यारबाद श्रमण भगवंत महावीरे अन्य कोई दिवसे राजगृह नगरना गुणसिलक चैत्यथी नीकळी बहारना बीजा देशोमां विहार कर्यो. ते काळे ते समये उल्लुकतीर नामनुं नगर हतुं. वर्णक. ते उल्लुकतीर नामना नगरनी बहार ईशान कोणमां एकजंबूक नामनुं चैत्य हतुं. वर्णक. त्यार पछी अनुक्रमे विचरता श्रमण भगवंत महावीर अन्य कोई दिवसे एकजंबूनामक चैत्यमां समोसर्या, यावत्-सभा पाछी गइ. त्यार पछी 'भगवन्' ! एम कही भगवंत गौतम श्रमण भगवंत महावीरने वांदी नमी आ प्रमाणे बोल्या—

उल्लुकतीर.

४. [प्र०] हे भगवन् ! *छट्ठ छट्ठना तपपूर्वक यावत्-निरंतर आतापना लेता भावितात्मा एवा अनगारने दिवसना पूर्वार्ध भागमां पोताना हाथ, पग, यावत्-उरु-साथळने संकोचवा के पहोळा करवा कल्पता नथी, अने दिवसना पश्चिमार्ध भागमां पोताना हाथ, पग, यावत्-उरुने संकोचवा अने पोहळा करवा कल्पे छे. हवे [कायोत्सर्गमां रहेला] एवा ते अनगारने [नासिकामां] अर्शो लटकता होय अने ते अर्शोने कोई वैद्य जुए, जोईने ते अर्शोने कापवाने ते ऋषिने भूमि उपर सूवाडीने तेना अर्शो कापे तो हे भगवन् ! ते कापनार वैद्यने क्रिया लागे के जेना अर्शो कपाय छे तेने धर्मांतराय रूप क्रिया सिवाय बीजी पण क्रिया लागे ? [उ०] हे गौतम ! हा, जे कापे छे तेने [शुभ] क्रिया लागे छे, अने जेना अर्शो कपाय छे तेने धर्मांतराय सिवाय बीजी क्रिया नथी लागती. हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.

कायोत्सर्गमां रहेला मुनिना अर्शने कापनार वैद्य अने मुनिने क्रिया लागेके नहि ?

सोळमा शतकमां तृतीय उद्देशक समाप्त.

चउत्थो उद्देसो.

१. [प्र०] रायगिहे जाव-एवं वयासी-जावतियं णं भंते ! अन्नगिलायए समणे निग्गंथे कम्मं निज्जरेति एवतियं कम्मं नरएसु नेरतिया णं वासेण वा वासेहिं वा (वाससएण वा) [1] वाससएहिं वा खवंति ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे ।

चतुर्थ उद्देशक.

१. [प्र०] राजगृहमां यावत्-आ प्रमाणे बोल्या के-हे भगवन् ! अन्नग्लायक (अन्न विना ग्लान थएलो-नित्यभोजी) श्रमण निर्ग्रंथ जेटलुं कर्म खपावे तेटलुं कर्म नैरयिक जीवो नरकमां एक वरसे, अनेक वरसे के सो वरसे खपावे ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ-यथार्थ नथी.

नित्यभोजी श्रमण सो वरसे नैरयिको जेटली कर्मनी निर्जरा करे ?

---

४ * कायोत्सर्गना अभिग्रहवाळा अने निरन्तर छट्ठना तपपूर्वक आतापना लेता भावितात्मा साधुने कायोत्सर्गमां रहेला होवाथी दिवसना पूर्व भागमां हस्तादि अवयवो संकोच करवा के पहोळा करवा न कल्पे, अने दिवसना पश्चिम भागमां कायोत्सर्ग नहि होवाथी हस्तादि अवयवो संकुचित के पहोळा करवा कल्पे. हवे कायोत्सर्गमां रहेला ते साधुने नासिकामां अर्श लटकता होय, तेने कोइ वैद्य जुए अने ते साधुने सूवाडी अर्शने कापे तो ते वैद्यने धर्मबुद्धि होवाथी सत्कार्यमां प्रवृत्तिरूप शुभ क्रिया होय, अने साधु निर्व्यापार होवाथी तेने शुभ क्रिया पण न होय, पण शुभध्यानना विच्छेदथी के अर्शछेदनुं अनुमोदन करवाथी तेने धर्मान्तराय होय-टीका.

1 'वाससएहिं' इति पाठो न सम्यक् प्रतिभाति ।

२. [प्र०] जावतियं णं भंते ! चउत्थभत्तिए समणे निग्गंथे कम्मं निज्जरेति एवतियं कम्मं नरएसु नेरइया वाससएणं वा वाससएहिं वा वाससहस्सेहिं वा खवयंति ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे।

३. [प्र०] जावतियं णं भंते ! छट्ठभत्तिए समणे निग्गंथे कम्मं निज्जरेति एवतियं कम्मं नरएसु नेरइया वाससहस्सेण वा वाससहस्सेहिं वा वाससयसहस्सेण वा खवयंति ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे।

४. [प्र०] जावतियं णं भंते ! अट्ठमभत्तिए समणे निग्गंथे कम्मं निज्जरेति एवतियं कम्मं नरएसु नेरतिया वाससयसहस्सेण वा वाससयसहस्सेहिं वा वासकोडीए वा खवयंति ? [उ०] नो तिणट्ठे समट्ठे।

५. [प्र०] जावतियं णं भंते ! दसमभत्तिए समणे निग्गंथे कम्मं निज्जरेति एवतियं कम्मं नरएसु नेरतिया वासकोडीए वा वासकोडीहिं वा वासकोडाकोडीए वा खवयंति ? [उ०] नो तिणट्ठे समट्ठे।

६. [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ–'जावतियं अन्नगिलायए समणे निग्गंथे कम्मं निज्जरेति एवतियं कम्मं नरएसु नेरतिया वासेण वा वासेहिं वा वाससएण वा नो खवयंति, जावतियं चउत्थभत्तिए–एवं तं चेव पुव्वभणियं उच्चारेयव्वं, जाव–वासकोडाकोडीए वा नो खवयंति' ? [उ०] गोयमा ! से जहानामए केइ पुरिसे जुन्ने जराजज्जरियदेहे सिढिलतयावलितरंगसंपिणद्धगत्ते पविरलपरिसडियदंतसेढी उण्हाभिहए तण्हाभिहए आउरे झुंझिए पिवासिए दुब्बले किलंते एगं महं कोसंबगंडियं सुक्कं जडिलं गंठिल्लं चिक्कणं वाइद्धं अपत्तियं मुंडेण परसुणा अवक्कमेज्जा, तए णं से पुरिसे महंताइं २ सद्दाइं करेइ, नो महंताइं २ दलाइं अवद्दालेइ, एवामेव गोयमा ! नेरइयाणं पावाइं कम्माइं गाढीकयाइं चिक्कणीकयाइं–एवं जहा छट्ठसए, जाव–नो महापज्जवसाणा भवंति। से जहानामए केइ पुरिसे अहिकरणिं आउडेमाणे महया० जाव–नो महापज्जवसाणा भवंति। से

चतुर्थ भक्तादि तप करनार श्रमण जेटली नैरयिको सहस्रो वरसे कर्मनी निर्जरा करे?

२. [प्र०] हे भगवन् ! चतुर्थभक्त (एक उपवास) करनार श्रमण निर्ग्रंथ जेटलुं कर्म खपावे तेटलुं कर्म नैरयिक जीवो नरकमां सो वरसे, अनेक सो वरसे के हजार वरसे खपावे ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी.

३. [प्र०] हे भगवन् ! छट्ठ भक्त (बे उपवास) करी श्रमण निर्ग्रंथ जेटलुं कर्म खपावे तेटलुं कर्म नैरयिको नरकमां एक हजार वरसे, अनेक हजार वरसे के एक लाख वरसे खपावे ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी.

४. [प्र०] हे भगवन् ! अष्टम भक्त (त्रण उपवास) करी श्रमण निर्ग्रंथ जेटलुं कर्म खपावे तेटलुं कर्म नैरयिको नरकमां एक लाख वरसे, अनेक लाख वरसे के एक क्रोड वरसे खपावे ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी.

५. [प्र०] हे भगवन् ! दशम भक्त (चार उपवास) करनारो श्रमण निर्ग्रंथ जेटलुं कर्म खपावे तेटलुं कर्म नैरयिक जीवो नरकमां एक क्रोड वरसे, अनेक क्रोड वरसे के कोटाकोटी वरसे खपावे ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी.

श्रमणने अधिक कर्मक्षय थवानुं कारण.

६. [प्र०] हे भगवन् ! ए प्रमाणे आप शा हेतुथी कहो छो के 'अन्नग्लायक श्रमण निर्ग्रंथ जेटलुं कर्म खपावे तेटलुं कर्म नैरयिक जीवो नरकमां एक वरसे, अनेक वरसे के एक सो वरसे पण न खपावे, अने चतुर्थभक्त करनार श्रमण निर्ग्रंथ जेटलुं कर्म खपावे तेटलुं कर्म नैरयिको नरकमां सो वरसे, अनेक सो वरसे के लाख वरसे न खपावे–इत्यादि बधुं पूर्व सूत्रनी पेठे कहेवुं, यावत्–कोटाकोटी वरसे न खपावे' ? [उ०] हे गौतम ! जेम कोई एक घरडो, घडपणथी जर्जरित शरीरवाळो, ढीला पडी गएला अने चामडीना वळीया वडे व्याप्त थयेला गात्रवाळो, थोडा अने पडी गयेला दांतवाळो, गरमीथी व्याकुळ थयेलो, तरसथी पीडाएल, दुःखी, भूख्यो तरस्यो, दुर्बल अने मानसिक क्लेशवाळो पुरुष होय अने ते एक मोटा कोशंब नामना वृक्षनी सूकी, वांकी चुंकी गांठोवाळी, चिकणी, वांकी अने निराधार रहेली गंडिका–गंडेरी उपर एक मुंड (बुट्टा) परशु वडे प्रहार करे, तो ते पुरुष मोटा मोटा शब्दो (हुंकार) करे पण मोटा मोटा ककडा न करी शके. एज प्रमाणे हे गौतम ! नैरयिकोए पोताना पाप कर्मो गाढ कर्यां छे, चिकणा कर्यां छे–इत्यादि बधुं *छट्ठा शतकमां कह्या प्रमाणे कहेवुं. यावत्–तेथी ते नैरयिको [अत्यन्त वेदनाने वेदना छतां पण महानिर्जरावाळा अने] निर्वाणरूप फलवाळा थता नथी. वळी जेम कोई एक पुरुष एरण उपर घण मारतो मोटा शब्द करे [परन्तु ते एरणना स्थूल पुद्गलोने तोडवाने समर्थ थतो नथी, ए प्रमाणे नैरयिको गाढ कर्मवाळा होय छे, तेथी तेओ] यावत्–महापर्यवसानवाळा नथी. तथा जेम कोई एक तरुण, बलवान्, यावत्–मेधावी अने निपुण कारीगर पुरुष एक मोटा शिमळाना वृक्षनी लीली, जटाविनानी, गांठो विनानी, चिकाश विनानी, सीधी अने आधारवाळी गंडिका उपर तीक्ष्ण कुहाडावडे प्रहार करे तो ते पुरुष मोटा मोटा शब्दो करतो नथी पण मोटा मोटा दळने फाडे छे, एज प्रमाणे हे गौतम ! जे श्रमण निर्ग्रंथोए पोताना

---

१ 'सहस्सेण वा' इति पाठो ह्रस्वत्वे एव उपलभ्यते परं समीचीनः, 'वाससहस्सेहिं' इति पाठस्तु न सम्यक् प्रतीयते।

६ * भग० खं० २ श० ६ उ० १ पृ० २५६.

अहानामए केइ पुरिसे तरुणे बलवं जाव–मेहावी निउणसिप्पोवगए एगं महं सामलिगंडियं उल्लं अजडिलं अगंठिल्लं अचिक्कणं अवाइद्धं सपत्तियं तिक्खेण परसुणा अक्कमेज्जा, तए णं से णं पुरिसे नो महंताइं २ सद्दाइं करेति, महंताइं २ दलाइं अवद्दालेति, एवामेव गोयमा! समणाणं निग्गंथाणं अहाबादराइं कम्माइं सिढिलीकयाइं णिट्ठियाइं कयाइं, जाव–खिप्पामेव परिविद्धत्थाइं भवंति जावतियं तावतियं जाव–महापज्जवसाणा भवंति। से जहा वा केइ पुरिसे सुक्कतणहत्थगं जायतेयंसि पक्खिवेज्जा–एवं जहा छट्ठसए तहा अयोकवल्ले वि, जाव–महापज्जवसाणा भवंति, से तेणट्ठेणं गोयमा! एवं वुच्चइ–'जावतियं अन्नइलायए समणे निग्गंथे कम्मं निज्जरेति–तं चेव जाव–वासकोडाकोडीए वा नो खवयंति। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति जाव–विहरइ।

सोलसमे सए चउत्थो उद्देसो समत्तो।

कर्मोने यथास्थूल, शिथिल यावत्–निष्ठित करेलां छे, यावत्–ते कर्मो शीघ्र ज नाश पामे छे अने यावत्–तेओ (श्रमणो) महापर्यवसानवाळा थाय छे. वळी जेम कोइ एक पुरुष सूका घासना पूळाने यावत्–अग्निमां फेंके [अने ते शीघ्र बळी जाय ए प्रमाणे श्रमण निर्ग्रन्थोना यथा बादर कर्मो शीघ्र नाश पामे छे.] तथा पाणीना टीपाने तपावेल लोढाना कढायामां नाखे तो ते जल्दी नाश पामे ए प्रमाणे श्रमण निर्ग्रन्थना कर्म शीघ्र विध्वस्त थाय छे–इत्यादि बधुं *छट्ठा शतकनी पेठे कहेवुं, यावत्–तेओ महापर्यवसानवाळा थाय छे. माटे हे गौतम! ते हेतुथी एम कह्युं छे के 'अन्नग्लायक श्रमण निर्ग्रंथ जेटलुं कर्म खपावे'–इत्यादि बधुं पूर्व प्रमाणेज कहेवुं–यावत् तेटलुं कर्म कोटाकोटी वरसे पण नैरयिक जीव न खपावे. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे–' एम कही यावद्–विहरे छे.

सोळमा शतकमां चतुर्थ उद्देशक समाप्त.

पंचमो उद्देसो.

१. तेणं कालेणं तेणं समएणं उल्लुयतीरे नामं नगरे होत्था, वन्नओ। एगजंबूए चेइए, वन्नओ। तेणं कालेणं तेणं समएणं सामी समोसढे। जाव–परिसा पज्जुवासति। तेणं कालेणं तेणं समएणं सक्के देविंदे देवराया वज्जपाणी–एवं जहेव बितियउद्देसए तहेव दिव्वेणं जाणविमाणेणं आगओ, जाव–जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छइ, २ जाव–नमंसित्ता एवं वयासी–[प्र] देवे णं भंते! महड्ढिए जाव–महेसक्खे बाहिरए पोग्गले अपरियाइत्ता पभू आगमित्तए? [उ०] नो तिणट्ठे समट्ठे। देवे णं भंते! महड्ढिए जाव–महेसक्खे बाहिरए पोग्गले परियाइत्ता पभू आगमित्तए? [उ०] हंता पभू। [प्र०] देवे णं भंते! महड्ढिए० एवं एएणं अभिलावेणं २ गमित्तए, एवं ३ भासित्तए वा, वागरित्तए वा, ४ उम्मिसावेत्तए वा निमिसावेत्तए वा, ५ आउट्टावेत्तए वा पसारेत्तए वा, ६ ठाणं वा सेज्जं वा निसीहियं वा चेइत्तए वा, एवं ७ विउव्वित्तए वा, एवं ८ परियारावेत्तए वा जाव–हंता पभू। इमाइं अट्ठ उक्खित्तपसिणवागरणाइं पुच्छइ, इमाइं० २ पुच्छित्ता संभंतियवंदणएणं वंदति, संभंतिय० २ वंदित्ता तमेव दिव्वं जाणविमाणं दुरूहति, दुरूहित्ता जामेव दिसं पाउब्भूए तामेव दिसं पडिगए।

पंचम उद्देशक.

उल्लुकतीर नगर–एकजंबूक चैत्य.

१. ते काळे, ते समये उल्लुकतीर नामनुं नगर हतुं. वर्णक. एकजंबूक नामनुं चैत्य हतुं. वर्णक. ते काळे ते समये स्वामी समोसर्या. यावत्–सभा पर्युपासना करे छे. ते काळे ते समये शक्र देवेन्द्र देवराज वज्रपाणि–इत्यादि जेम बीजा उद्देशकमां कहेवामां आव्युं छे तेम दिव्य विमान वडे अहीं आव्यो, अने यावत्–जे तरफ श्रमण भगवंत महावीर हता ते तरफ जइ यावत्–नमी आ प्रमाणे बोल्यो† [प्र०] हे भगवन्! मोटी ऋद्धिवाळो यावत्–मोटा सुखवाळो देव बहारना पुद्गलोने ग्रहण कर्या सिवाय अहीं आववा समर्थ छे? [उ०] हे शक्र! ना, ए अर्थ समर्थ नथी. [प्र०] हे भगवन्! मोटी ऋद्धिवाळो यावत्–मोटा सुखवाळो देव बहारना पुद्गलोने ग्रहण करीने अहीं आववा समर्थ छे? [उ०] हे शक्र! हा समर्थ छे. हे भगवन्! मोटी ऋद्धिवाळो देव यावत्–एज प्रमाणे बहारना पुद्गलोने ग्रहण करीने १ जवाने, २ बोलवाने, ३ उत्तर देवाने, ४ आंख उघाडवाने के आंख मींचवाने, ५ शरीरना अवयवोने संकोचवाने के पहोळां करवाने, ६ स्थान शय्या के निषद्या–स्वाध्यायभूमिने भोगववाने, ७ विकुर्ववाने अने ८ परिचारणा–विषयोपभोग करवाने समर्थ छे? [उ०] हा यावत्–समर्थ छे. ते देवेन्द्र देवराज पूर्वोक्त संक्षिप्त आठ प्रश्नो पूछी अने उत्सुकता–उतावळ पूर्वक भगवंत महावीरने वांदी तेज दिव्य विमान उपर चढी ज्यांथी आव्यो हतो त्यां ते पाछो चाल्यो गयो.

देव बाह्य पुद्गलोने ग्रहण कर्या सिवाय अहीं आववा समर्थ छे?
बाह्य पुद्गलोने ग्रहण करीने अहीं आववा समर्थ छे?
बाह्य पुद्गलोने ग्रहण करीने बोलवा वगेरे क्रिया करवा समर्थ छे?

६ * भग० खं० २ श० ६ उ० १ पृ० २५६–२५७.

१ † भग० खं० ४ श० १६ उ० २ पृ० ५.

† सर्व संसारी जीवो बाह्य पुद्गलोने ग्रहण कर्या सिवाय कांइ पण क्रिया करी शकता नथी, परन्तु 'महर्द्धिक देव समर्थ होवाथी कदाच बाह्य पुद्गलोने ग्रहण कर्या सिवाय गमनादि क्रिया करे' एवी संभावनाथी शक्र आ प्रश्न पूछे छे.

२. [प्र०] 'भंते' त्ति भगवं गोयमे समणं भगवं महावीरं वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी–अन्नदा णं भंते! सक्के देविंदे देवराया देवाणुप्पियं वंदति, नमंसति, सक्कारेति, जाव–पज्जुवासति, किण्णं भंते! अज्ज सक्के देविंदे देवराया देवाणुप्पियं अट्ठ उक्खित्तपसिणवागरणाइं पुच्छइ, २–च्छित्ता संभंतियवंदणएणं वंदति णमंसति, २ जाव–पडिगए? [उ०] 'गोयमा'दि समणे भगवं महावीरे भगवं गोयमं एवं वयासी–एवं खलु गोयमा! तेणं कालेणं तेणं समएणं महासुक्के कप्पे महासामाणे विमाणे दो देवा महड्ढिया जाव–महेसक्खा एगविमाणंसि देवत्ताए उववन्ना, तं जहा–मायिमिच्छदिट्ठिउववन्नए य, अमायिसम्मदिट्ठिउववन्नए य। तए णं से मायिमिच्छादिट्ठिउववन्नए देवे तं अमायिसम्मदिट्ठिउववन्नगं देवं एवं वयासी–'परिणममाणा पोग्गला नो परिणया, अपरिणया; परिणमंतीति पोग्गला नो परिणया, अपरिणया'। तए णं से अमायिसम्मदिट्ठीउववन्नए देवे तं मायिमिच्छदिट्ठीउववन्नगं देवं एवं वयासी–'परिणममाणा पोग्गला परिणया नो अपरिणया, परिणमंतीति पोग्गला परिणया, नो अपरिणया'। तं मायिमिच्छदिट्ठीउववन्नगं एवं पडिहणइ, एवं पडिहणित्ता ओहिं पउंजइ, ओहिं पउंजित्ता ममं ओहिणा आभोएइ, ममं आभोएत्ता अयमेयारूवे जाव–समुप्पज्जित्था–'एवं खलु समणे भगवं महावीरे जंबुद्दीवे दीवे, जेणेव भारहे वासे, जेणेव उल्लुयतीरे नगरे, जेणेव एगजंबुए चेइए अहापडिरूवं जाव–विहरति, तं सेयं खलु मे समणं भगवं महावीरं वंदित्ता जाव–पज्जुवासित्ता इमं एयारूवं वागरणं पुच्छित्तए'त्ति कट्टु एवं संपेहेइ, एवं संपेहित्ता चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं० परियारो जहा सूरियाभस्स, जाव–निग्घोसनाइयरवेणं जेणेव जंबुद्दीवे दीवे जेणेव भारहे वासे, जेणेव उल्लुयतीरे नगरे, जेणेव एगजंबुए चेइए, जेणेव ममं अंतियं तेणेव पहारेत्थ गमणाए। तए णं से सक्के देविंदे देवराया तस्स देवस्स तं दिव्वं देविड्ढिं दिव्वं देवज्जुतिं दिव्वं देवाणुभागं दिव्वं तेयलेस्सं असहमाणे ममं अट्ठ उक्खित्तपसिणवागरणाइं पुच्छइ, २ संभंतिय० जाव–पडिगए।

शक्रनुं उत्सुकतापूर्वक वांदीने जवानुं कारण.

२. [प्र०] 'भगवन्'! एम कही पूज्य गौतम श्रमण भगवंत महावीरने वांदी, नमी आ प्रमाणे बोल्या के–हे भगवन्! अन्य दिवसे देवेन्द्र देवराज शक्र देवानुप्रिय आपने वंदन, नमन, सत्कार यावत्–पर्युपासना करे छे, पण हे भगवन्! आजे तो ते शक्र देवेन्द्र देवराज देवानुप्रिय एवा आपने संक्षिप्त आठ प्रश्नो पूछी अने उत्सुकतापूर्वक वांदी नमी यावत्–केम चाल्यो गयो? [उ०] 'हे गौतम'! एम कही, श्रमण भगवंत महावीरे भगवंत गौतमने आ प्रमाणे कह्युं–हे गौतम! ए प्रमाणे खरेखर ते काळे ते समये महाशुक्र कल्पना महासामान्य नामना विमानमां मोटी ऋद्धिवाळा, यावत्–मोटा सुखवाळा बे देवो एकज विमानमां देवपणे उत्पन्न थया, तेमां एक मायी मिथ्यादृष्टिरूपे उत्पन्न थयो अने एक अमायी सम्यग्दृष्टिरूपे उत्पन्न थयो. त्यार पछी उत्पन्न थयेला ते मायिमिथ्यादृष्टि देवे उत्पन्न थयेला अमायिसम्यग्दृष्टि देवने आ प्रमाणे कह्युं के–*'परिणाम पामता पुद्‌गलो 'परिणत' न कहेवाय, पण 'अपरिणत' कहेवाय. कारण के [हजी] ते परिणमे छे माटे ते परिणत नथी, पण 'अपरिणत' छे. त्यारबाद उत्पन्न थयेला ते अमायी सम्यग्दृष्टि देवे उत्पन्न थयेला ते मायी मिथ्यादृष्टि देवने कह्युं के, परिणाम पामता पुद्‌गलो 'परिणत' कहेवाय, पण 'अपरिणत' न कहेवाय, कारण के ते परिणमे छे माटे ते परिणत कहेवाय, पण 'अपरिणत' न कहेवाय. ए प्रमाणे कही उत्पन्न थयेला ते अमायिसम्यग्दृष्टि देवे उत्पन्न थयेला मायिमिथ्यादृष्टि देवनो पराभव कर्यो. त्यार पछी तेणे (सम्यग्दृष्टि देवे) अवधिज्ञाननो उपयोग कर्यो, अने अवधिद्वारा मने जोईने ते सम्यग्दृष्टि देवने आ प्रकारनो संकल्प उत्पन्न थयो के जंबूद्वीपमां भारतवर्षमां ज्यां उल्लुकतीर नामनुं नगर छे, अने ते नगरमां ज्यां एकजंबूक नामनुं चैत्य छे, त्यां श्रमण भगवंत महावीर यथायोग्य अवग्रह लेईने विहरे छे, तो त्यां जई ते श्रमण भगवंत महावीरने वांदी यावत्–पर्युपासी आ प्रकारनो प्रश्न पूछवो ए मारे माटे श्रेयरूप छे, एम विचारी चार हजार सामानिक देवोना परिवार साथे–जेम †सूर्याभ देवनो परिवार कह्यो छे तेम अहिं पण समजवुं–यावत्–निर्घोष नादित रवपूर्वक जे तरफ जंबूद्वीप छे, जे तरफ भारतवर्ष छे, जे तरफ उल्लुकतीर नामनुं नगर छे, अने जे तरफ एकजंबूक नामनुं चैत्य छे तथा ज्यां आगळ हुं विद्यमान छुं ते तरफ आववाने तेणे (सम्यग्दृष्टि देवे) विचार कर्यो. त्यारबाद ते देवेन्द्र देवराज शक्र मारी तरफ आवता ते देवनी तेवा प्रकारनी दिव्य देवर्द्धि, दिव्य देवद्युति, दिव्य देवप्रभाव अने दिव्य तेजोराशिने न सहन करतो आठ संक्षिप्त प्रश्नो पूछी अने उत्सुकतापूर्वक वांदी यावत्–चाल्यो गयो.

सम्यग्दृष्टि गंगदत्त देवनी उत्पत्ति अने तेनो मिथ्यादृष्टि देवनी साथे संवाद.

परिणाम पामतां पुद्गलो परिणत कहेवाय.

गंगदत्त देवनुं भगवंत पासे आगमन.

२ * 'परिणाम पामता पुद्‌गलोने परिणत न कहेवा जोइए, कारण के वर्तमानकाळ अने भूतकाळनो परस्पर विरोध छे, तेथी ते अपरिणत कहेवाय, तेमो परिणाम चालु छे माटे ते परिणत न कहेवाय'-ए मिथ्यादृष्टिदेवनुं कथन छे. सम्यग्दृष्टि देव तेने एवो उत्तर आपे छे के परिणाम पामता पुद्‌गलो परिणत कहेवा जोइए, पण ते अपरिणत न कहेवाय, केमके परिणाम पामे छे एटले ते अमुक अंशे परिणत थया छे, पण सर्वथा अपरिणत नथी. 'परिणमे छे' एवुं कथन ते परिणामना सद्भावमां ज होइ शके, ते सिवाय न होइ शके. जो परिणामनो सद्भाव मानीए तो अमुक अंशे परिणतपणुं अवश्य मानवुं जोइए. जो अमुक अंशे परिणत छतां पण परिणतपणुं न मानवामां आवे तो सर्वदा परिणतपणानो अभाव थाय–टीका.

† जुओ रायपसेणीय पृ० १४-१.

३. जावं च णं समणे भगवं महावीरे भगवओ गोयमस्स एयमट्ठं परिकहेति तावं च णं से देवे तं देसं हव्व-मागए। तए णं से देवे समणं भगवं महावीरं तिक्खुत्तो वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी–[प्र०] एवं खलु भंते! महासुक्के कप्पे महासमाणे विमाणे एगे मायिमिच्छदिट्ठिउववन्नए देवे ममं एवं वयासी–'परिणममाणा पोग्गला नो परिणया, अपरिणया, परिणमंतीति पोग्गला नो परिणया, अपरिणया'। तए णं अहं तं मायिमिच्छदिट्ठिउववन्नगं देवं एवं वयासी–'परिणममाणा पोग्गला परिणया, नो अपरिणया, परिणमंतीति पोग्गला परिणया, णो अपरिणया, से कहमेयं भंते! एवं'? 'गंगदत्ता'दि समणे भगवं महावीरे गंगदत्तं देवं एवं वयासी–'अहं पि णं गंगदत्ता! एवमाइक्खामि ४–परिणममाणा पोग्गला जाव–नो अपरिणया, सच्चमेसे अट्ठे। तए णं से गंगदत्ते देवे समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतियं एयमट्ठं सोच्चा निसम्म हट्ठ–तुट्ठ० समणं भगवं महावीरं वंदति, नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता नच्चासन्ने जाव–पज्जुवासति।

४. तए णं समणे भगवं महावीरे गंगदत्तस्स देवस्स तीसे य जाव–धम्मं परिकहेइ, जाव–आराहए भवति। तए णं से गंगदत्ते देवे समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिए धम्मं सोच्चा निसम्म हट्ठतुट्ठे उट्ठाए उट्ठेति, उ० २ उट्ठेत्ता समणं भगवं महावीरं वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी–[प्र०] अहं णं भंते! गंगदत्ते देवे किं भवसिद्धिए, अभव-सिद्धिए? [उ०] एवं जहा सूरियाभो, जाव–बत्तीसतिविहं नट्टविहिं उवदंसेति, उवदंसेत्ता जाव–तामेव दिसं पडिगए।

५. [प्र०] 'भंते'त्ति भगवं गोयमे समणं भगवं महावीरं जाव–एवं वयासी–गंगदत्तस्स णं भंते! देवस्स सा दिव्वा देविड्ढी दिव्वा देवज्जुती जाव–अणुप्पविट्ठा? [उ०] गोयमा! सरीरं गया, सरीरं अणुप्पविट्ठा, कूडागारसालादिट्ठंतो, जाव–सरीरं अणुप्पविट्ठा। अहो णं भंते! गंगदत्ते देवे महिड्ढिए जाव–महेसक्खे।

६. [प्र०] गंगदत्तेणं भंते! देवेणं सा दिव्वा देविड्ढी दिव्वा देवज्जुती किण्णा लद्धा, जाव–गंगदत्तेणं देवेणं सा दिव्वा देविड्ढी जाव–अभिसमन्नागया? [उ०] 'गोयमा'दी समणे भगवं महावीरे भगवं गोयमं एवं वयासी–एवं खलु गोयमा! तेणं

३. जे वखते श्रमण भगवंत महावीर पूर्व प्रमाणेनी वात पूज्य गौतमने कही रह्या छे तेज वखते ते (सम्यग्दृष्टि देव) त्यां शीघ्र आव्यो अने पछी ते देवे श्रमण भगवंत महावीरने त्रण वार प्रदक्षिणा करी वांदी नमी आ प्रमाणे कह्युं के–[प्र०] हे भगवन्! महाशुक्र कल्पमां महासामान्य नामना विमानमां उत्पन्न थएला मायी मिथ्यादृष्टि देवे मने आ प्रमाणे कह्युं के परिणाम पामतां पुद्गलो 'परिणत' न कहेवाय, पण 'अपरिणत' कहेवाय. कारण के ते पुद्गलो हजी परिणमे छे माटे ते 'परिणत' न कहेवाय, पण 'अपरिणत' कहेवाय. पछी में ते मायी मिथ्यादृष्टि देवने आ प्रमाणे कह्युं के–परिणाम पामता पुद्गलो 'परिणत' कहेवाय, पण 'अपरिणत' न कहेवाय. कारण के ते पुद्गलो परिणमे छे, माटे ते 'अपरिणत' न कहेवाय, पण 'परिणत' कहेवाय. तो हे भगवन्! ए मारुं कथन केवुं छे? [उ०] 'गंगदत्त'! एम कही श्रमण भगवंत महावीरे ते गंगदत्त देवने आ प्रमाणे कह्युं के–हे गंगदत्त! हुं पण ए प्रमाणे कहुं छुं ४, के परिणाम पामता पुद्गलो यावत्–'अपरिणत' नथी पण 'परिणत' छे, अने ते अर्थ सत्य छे. त्यार पछी श्रमण भगवंत महावीर पासेथी ए वातने सांभळी अवधारी ते गंगदत्त देव हर्षवाळो अने संतोषवाळो थई श्रमण भगवंत महावीरने वांदी नमी बहु दूर नहि अने बहु नजीक नहीं एवी रीते पासे बेसी तेओनी पर्युपासना करे छे.

गंगदत्तनो भगवंतने प्रश्न.

४. पछी श्रमण भगवंत महावीरे ते गंगदत्त देवने अने ते मोटामां मोटी सभाने धर्मकथा कही, यावत्–ते आराधक थयो. पछी ते गंगदत्त देव श्रमण भगवंत महावीर पासेथी धर्मने सांभळी अवधारी हर्ष अने संतोषयुक्त थई उभो थयो, उभो थईने श्रमण भगवंत महावीरने वांदी, नमी आ प्रमाणे बोल्यो के–[प्र०] हे भगवंत! हुं गंगदत्त देव भवसिद्धिक छुं के अभवसिद्धिक छुं? [उ०] जेम *सूर्याभ देव संबन्धे कह्युं तेनी पेठे बधुं जाणवुं; यावत् ते गंगदत्त देव बत्रीस प्रकारना नाटक देखाडी ज्यांथी आव्यो हतो त्यां पाछो चाल्यो गयो.

गंगदत्त देव भवसिद्धिक छे के अभवसिद्धिक छे इत्यादि प्रश्न.

५. [प्र०] 'हे भगवन्! एम कही पूज्य गौतमे श्रमण भगवंत महावीरने आ प्रमाणे कह्युं के–हे भगवन्! ए गंगदत्त देवनी ते दिव्य देवर्धि, दिव्य देवद्युति यावत्–क्यां गई? [उ०] हे गौतम! ते दिव्य देवर्धि ते गंगदत्त देवना शरीरमां गइ, अने शरीरमां अनुप्रविष्ट थई. आ स्थळे पूर्वोक्त †कूटागार शालानो दृष्टांत जाणवो. अने ते यावत्–'शरीरमां अनुप्रविष्ट थई'. हे भगवन्! ए गंगदत्त देव तो मोटी ऋद्धिवाळो यावत्–मोटा सुखवाळो छे.

गंगदत्तनी दिव्य देवर्द्धि क्यां गई?

६. [प्र०] हे भगवन्! गंगदत्त देवे ते दिव्य देवर्धि अने दिव्य देवद्युति शाथी मेळवी, यावत्–दिव्य देवर्धि तेने शाथी अभिसमन्वागत–प्राप्त थई? [उ०] 'भो गौतम'! एम कही श्रमण भगवंत महावीरे पूज्य गौतमने आ प्रमाणे कह्युं के–हे गौतम! ते काळे ते समये आज

४ * रायपसेणीय प० ४४–१.

५ † जुओ रायपसेणीय प० ५६–२.

कालेणं तेणं समएणं इहेव जंबुद्दीवे दीवे भारहे वासे हत्थिणापुरे नामं नगरे होत्था, वण्णओ। सहसंबवणे उज्जाणे, वण्णओ। तत्थ णं हत्थिणापुरे नगरे गंगदत्ते नामं गाहावती परिवसति, अड्ढे जाव-अपरिभूए। तेणं कालेणं तेणं समएणं मुणिसुव्वए अरहा आदिगरे जाव-सव्वन्नू सव्वदरिसी आगासगएणं चक्केणं जाव-पकड्ढिज्जमाणेणं प० २ सीसगणसंपरिवुडे पुव्वाणुपुव्विं चरमाणे गामाणुगामं० जाव-जेणेव सहसंबवणे उज्जाणे जाव-विहरति। परिसा निग्गया, जाव-पज्जुवासति। तए णं से गंगदत्ते गाहावती इमीसे कहाए लद्धट्ठे समाणे हट्ठतुट्ठ- जाव- कयबलि- जाव-सरीरे साओ गिहाओ पडिनिक्खमति, पडिनिक्खमित्ता पायविहारचारेणं हत्थिणागपुरं नगरं मज्झंमज्झेणं निग्गच्छति, निग्गच्छित्ता जेणेव सहसंबवणे उज्जाणे जेणेव मुणिसुव्वए अरहा तेणेव उवागच्छइ, ते० २-गच्छित्ता मुणिसुव्वयं अरहं तिक्खुत्तो आयाहिण० जाव-तिविहाए पज्जुवासणाए पज्जुवासति।

७. तए णं मुणिसुव्वए अरहा गंगदत्तस्स गाहावतिस्स तीसे य महति० जाव-परिसा पडिगया। तए णं से गंगदत्ते गाहावती मुणिसुव्वयस्स अरहओ अंतियं धम्मं सोच्चा निसम्म हट्ठतुट्ठ० उट्ठाए उट्ठेति, उ० २-त्ता मुणिसुव्वयं अरहं वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी-सद्दहामि णं भंते! निग्गंथं पावयणं, जाव-से जहेयं तुज्झे वदह, जं नवरं देवाणुप्पिया! जेट्ठपुत्तं कुडुंबे ठावेमि, तए णं अहं देवाणुप्पियाणं अंतियं मुंडे जाव-पव्वयामि। अहासुहं देवाणुप्पिया! मा पडिबंधं।

८. तए णं से गंगदत्ते गाहावई मुणिसुव्वएणं अरहया एवं वुत्ते समाणे हट्ठतुट्ठ० मुणिसुव्वयं अरहं वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता मुणिसुव्वयस्स अरहओ अंतियाओ सहसंबवणाओ उज्जाणाओ पडिनिक्खमति, २-मित्ता, जेणेव हत्थिणापुरे नगरे जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छति, ते० २-गच्छित्ता विउलं असणं पाणं जाव-उवक्खडावेति, उवक्खडावेत्ता मित्त-णाति-णियग० जाव-आमंतेति, आमंतेत्ता तओ पच्छा ण्हाए जहा पूरणे, जाव-जेट्ठपुत्तं कुडुंबे ठावेति। तं मित्त-णाति- जाव-जेट्ठपुत्तं च आपुच्छति, आपुच्छित्ता पुरिससहस्सवाहणिं सीयं दुरूहति, पुरिस० २ दुरूहित्ता मित्त-णाति-नियग० जाव-

हस्तिनापुर. सहस्राम्रवण. गंगदत्त गृहपति.

जंबूद्वीपमां, भारतवर्षमां हस्तिनापुर नामनुं नगर हतुं. वर्णन. त्यां सहस्राम्रवण नामनुं उद्यान हतुं. वर्णन. ते हस्तिनापुर नगरमां आढ्य, यावत्-अपरिभूत एवो गंगदत्त नामनो गृहपति रहेतो हतो. ते काळे, ते समये आदिकर, यावत्-सर्वज्ञ, सर्वदर्शी, आकाशगत चक्रसहित, यावत्-देवोवडे खेंचाता धर्मध्वजयुक्त, शिष्यगणथी संपरिवृत थई पूर्वानुपूर्वी विचरता अने ग्रामानुग्राम विहरता यावत्-श्रीमुनिसुव्रत नामे अरहंत यावत्-जे तरफ सहस्राम्रवण नामनुं उद्यान हतुं त्यां आव्या अने यावत् विहरवा लाग्या. सभा वांदवा नीकळी अने यावत्-पर्युपासना करवा लागी. त्यारबाद ते गंगदत्त नामे गृहपति आवी रीते श्रीमुनिसुव्रत स्वामी आव्यानी वात सांभळी हर्षवाळो अने संतोषवाळो थई यावत्-बलिकर्म करी शरीरने शणगारी पोताना घरथी नीकळ्यो, नीकळी पगे चालीने हस्तिनापुर नगरनी वच्चोवच्च थई जे तरफ सहस्राम्रवण नामनुं उद्यान हतुं अने ज्यां श्रीमुनिसुव्रत अरहंत हता त्यां आवी मुनिसुव्रत अरहंतने त्रण वार प्रदक्षिणा करी, यावत्-त्रण प्रकारनी पर्युपासना वडे पर्युपासना करवा लाग्यो.

मुनिसुव्रत स्वामीनी देशना अने गंगदत्तने प्रतिबोध.

७. त्यार पछी ते श्रीमुनिसुव्रत स्वामीए ते गंगदत्त गृहपतिने तथा ते मोटी महासभाने धर्मकथा कही; यावत्-सभा पाछी गई. त्यार बाद ते गंगदत्त नामे गृहपति श्रीमुनिसुव्रत अरिहंत पासेथी धर्मने सांभळी, अवधारी हर्ष तथा संतोषयुक्त थई उभो थयो, उठीने श्रीमुनिसुव्रत स्वामीने वांदी, नमी आ प्रमाणे बोल्यो के हे भगवन्! हुं निर्ग्रंथना प्रवचनमां श्रद्धा करुं छुं, यावत्-आप जे प्रमाणे कहो छो ते तेमज मानुं छुं. विशेष ए के हे देवानुप्रिय! मारा मोटा पुत्रने कुटुंबनो मुख्यभूत स्थापीने आप देवानुप्रियनी पासे मुंड थई यावत्-प्रव्रज्या लेवा इच्छुं छुं. [श्रीमुनिसुव्रत स्वामीए कह्युं के] हे देवानुप्रिय! जेम सुख थाय तेम कर, विलंब न कर.

गंगदत्तनी दीक्षा.

८. ज्यारे ते मुनिसुव्रत स्वामीए ते गंगदत्त नामे गृहपतिने ए प्रमाणे कह्युं त्यारे ते हर्षयुक्त अने संतोषयुक्त थई मुनिसुव्रत स्वामीने वांदी, नमी मुनिसुव्रत स्वामी पासेथी सहस्राम्रवण नामना उद्यानथी नीकळी जे तरफ हस्तिनापुर नगर छे अने ज्यां पोतानुं घर छे त्यां आव्यो. आवीने विपुल अशन, पान-यावत्-तैयार करावी पोताना मित्र, ज्ञाति स्वजन वगेरेने नोतर्या. पछी स्नान करी *पूरण शेठनी पेठे यावत्-पोताना मोटा पुत्रने कुटुंबमां मुख्य तरीके स्थापी पोताना मित्र, ज्ञाति, स्वजन वगेरेने तथा मोटा पुत्रने पूछी हजार पुरुषवडे उपाडी शकाय तेवी शिबिकामां बेसी, पोताना मित्र, ज्ञाति, स्वजन यावत् परिवारवडे तथा मोटा पुत्रवडे अनुसरातो सर्व ऋद्धिसहित यावत्-वादित्रना थता घोषपूर्वक हस्तिनापुरनी वच्चोवच्च निकळी जे तरफ सहस्राम्रवण नामे उद्यान छे, ते तरफ आवी तीर्थंकरना छत्रादि-अतिशय जोई यावत्-†उदायन राजानी पेठे यावत्-पोतानी मेळेज पोताना घरेणा उतार्या अने पोतानी मेळेज पंचमुष्टिक लोच कर्यो. त्यार बाद श्रीमुनिसुव्रत स्वामीनी पासे जई उदायन राजानी पेठे दीक्षा लीधी. यावत्-तेज प्रमाणे ते गंगदत्त अणगार अगीयार अंगो भण्यो, यावत्-एक

८ * भग० खं० २ श० ३ उ० १ पृ० ५४-५५. † भगवती खं० ३ श० १३ उ० ६ पृ० ३८३.

परिजणेणं जंबुपुरिसेय य समणुगम्ममाणमग्गे सव्विड्ढीए जाव—णादितरवेणं हत्थिणागपुरं मज्झंमज्झेणं निग्गच्छइ, निग्गच्छित्ता जेणेव सहसंबवणे उज्जाणे तेणेव उवागच्छइ, ते० २–गच्छित्ता छत्तादिते तित्थगरातिसए पासति । एवं जहा उदायणो, जाव–सयमेव आभरणे ओमुयइ, स० २ ओमुइत्ता सयमेव पंचमुट्ठियं लोयं करेंति, स० २ करेत्ता जेणेव मुणिसुव्वए अरहा एवं जहेव उदायणे तहेव पव्वइए, तहेव एक्कारस अंगाइं अहिज्जइ, जाव- मासियाए संलेहणाए सट्ठिं भत्ताइं अणसणाए जाव–छेदेति, सट्ठिं० २ छेदेत्ता आलोइय–पडिक्कंते समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा महासुक्के कप्पे महासमाणे विमाणे उववायसभाए देवसयणिज्जंसि जाव–गंगदत्तदेवत्ताए उववन्ने । तए णं से गंगदत्ते देवे अहुणोववन्नमेत्तए समाणे पंचविहाए पज्जत्तीए पज्जत्तभावं गच्छति, तंजहा–आहारपज्जत्तीए, जाव– भासा–मणपज्जत्तीए । एवं खलु गोयमा ! गंगदत्तेणं देवेणं सा दिव्वा देविड्ढी जाव–अभिसमन्नागया ।

९. [प्र०] गंगदत्तस्स णं भंते ! केवतियं कालं ठिती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! सत्तरस सागरोवमाइं ठिती पन्नत्ता ।

१०. [प्र०] गंगदत्ते णं भंते ! देवे ताओ देवलोगाओ आउक्खएणं० ? [उ०] जाव–महाविदेहे वासे सिज्झिहिति, जाव–अंतं काहिति । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

सोलसमे सए पंचमो उद्देसो समत्तो ।

मासनी संलेखना वडे साठ भक्त–त्रीश दिवस अनशनपणे वीतावी आलोचन–प्रतिक्रमण करी समाधिपूर्वक मरणसमये मृत्यु प्राप्त करी ते महाशुक्र कल्पमां महासामान्य नामना विमानमां उपपात सभाना देवशयनीयमां यावत्–गंगदत्त देवपणे उत्पन्न थयो. पछी ते तुरतज उत्पन्न थएलो गंगदत्त देव पांच प्रकारनी पर्याप्तिवडे पर्याप्तपणाने पाम्यो. ते पर्याप्तिना पांच प्रकार आ प्रमाणे छे–आहारपर्याप्ति, यावत्–भाषामनःपर्याप्ति. ए प्रमाणे हे गौतम ! ते गंगदत्त देवे ते दिव्य देवर्धि पूर्वोक्त कारणथी यावत्–प्राप्त करी छे.

गंगदत्तनी महाशुक्र कल्पमां देवतरीके उत्पत्ति.

९. [प्र०] हे भगवन् ! ते गंगदत्त देवनी स्थिति केटला काळनी कही छे ! [उ०] हे गौतम ! तेनी स्थिति सत्तर सागरोपमनी कही छे.

गंगदत्त देवनी स्थिति.

१०. [प्र०] हे भगवन् ! ते गंगदत्त देव तेना आयुषनो क्षय थया पछी ते देवलोकथी निकळी क्यां जशे ? [उ०] हे गौतम ! ते महाविदेह क्षेत्रमां सिद्ध थशे, यावत्–सर्व दुःखोनो नाश करशे. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.'

गंगदत्त देवलोकथी च्यवी क्यां जशे ?

सोळमा शतकमां पंचम उद्देशक समाप्त.

छट्ठो उद्देसो.

१. [प्र०] कतिविहे णं भंते ! सुविणदंसणे पण्णत्ते ? [उ०] गोयमा ! पंचविहे सुविणदंसणे पण्णत्ते, तंजहा–१ अहातच्चे, २ पयाणे, ३ चिंतासुविणे, ४ तव्विवरीए, ५ अवत्तदंसणे ।

२. [प्र०] सुत्ते णं भंते ! सुविणं पासति, जागरे सुविणं पासति, सुत्तजागरे सुविणं पासति ? [उ०] गोयमा ! नो सुत्ते सुविणं पासइ, नो जागरे सुविणं पासइ, सुत्तजागरे सुविणं पासइ ।

षष्ठ उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवान् ! स्वप्नदर्शन केटला प्रकारनुं कह्युं छे ? [उ०] हे गौतम ! पांच प्रकारनुं स्वप्नदर्शन कह्युं छे. ते आ प्रमाणे–१ *यथातथ्य स्वप्नदर्शन, २ प्रतान स्वप्नदर्शन, ३ चिंता स्वप्नदर्शन, ४ तद्विपरीत स्वप्नदर्शन, अने ५ अव्यक्त स्वप्नदर्शन.

स्वप्नदर्शन.

२. [प्र०] हे भगवन् ! सूतेलो प्राणी स्वप्न जुए, जागतो प्राणी स्वप्न जुए के सूतो जागतो प्राणी स्वप्न जुए ? [उ०] हे गौतम ! सूतेलो प्राणी स्वप्न न जुए, जागतो प्राणी स्वप्न न जुए पण सूतो जागतो प्राणी स्वप्नने जुए.

स्वप्न क्यारे जुए ?

---

१ * सूती अवस्थामां कोइ पण अर्थना विकल्पनो अनुभव करवो ते स्वप्न, तेना पांच प्रकार छे—१ यथातथ्य–सत्य अथवा तात्त्विक. तेना दृष्टार्थाविसंवादी अने फलाविसंवादी एवा बे प्रकार छे. स्वप्नमां जोएला अर्थने अनुसारे जागृत अवस्थामां बनाव बने ते दृष्टार्थाविसंवादी. जेमके कोई माणस स्वप्नमां जुए के 'मने कोइए हाथमां फळ आप्युं' अने ते जागीने तेज प्रमाणे जुए, स्वप्नना अनुसार जेवुं फळ अवश्य मळे ते फलाविसंवादी. जेमके कोई गाय, बळद, हाथी वगेरे उपर आरूढ थयेलो पोताने स्वप्नमां जुए अने जाग्या पछी काळान्तरे संपत्ति पामे. २ प्रतानस्वप्न–विस्तारवाळुं स्वप्न, ते यथातथ्य पण होय के अन्यथा पण होय. आ बन्ने स्वप्नो परस्पर भेद मात्र विशेषणकृत छे. ३ चिन्ता–जागृत अवस्थामां जे अर्थनुं चिन्तन करेलुं होय तेने स्वप्नमां जुए ते. ४ जेवुं स्वप्न जोयुं होय तेथी विरुद्ध वस्तुनी जागृत अवस्थामां प्राप्ति थाय ते तद्विपरीतस्वप्न. जेमके स्वप्नमां अशुचि पदार्थथी विलिप्त पोताने जुए अने जागृत अवस्थामां कोई शुचि पदार्थ प्राप्त थाय. ५ अने स्वप्नमां अस्पष्ट अर्थनो अनुभव करवो ते अव्यक्त दर्शन.

३. [प्र०] जीवा णं भंते ! किं सुत्ता, जागरा, सुत्तजागरा ? [उ०] गोयमा ! जीवा सुत्ता वि, जागरा वि, सुत्तजागरा वि।

४. [प्र०] नेरइया णं भंते ! किं सुत्ता–पुच्छा। [उ०] गोयमा ! नेरइया सुत्ता, नो जागरा, नो सुत्तजागरा। एवं जाव–चउरिंदिया।

५. [प्र०] पंचिंदियतिरिक्खजोणिया णं भंते ! किं सुत्ता–पुच्छा। [उ०] गोयमा ! सुत्ता, नो जागरा, सुत्तजागरा वि। मणुस्सा जहा जीवा। वाणमंतर–जोइसिय–वेमाणिया जहा नेरइया।

६. [प्र०] संवुडे णं भंते ! सुविणं पासइ, असंवुडे सुविणं पासइ, संवुडासंवुडे सुविणं पासइ ? [उ०] गोयमा ! संवुडे वि सुविणं पासइ, असंवुडे वि सुविणं पासइ, संवुडासंवुडे वि सुविणं पासइ। संवुडे सुविणं पासति अहातचं पासति। असंवुडे सुविणं पासति तहा वा तं होज्जा, अन्नहा वा तं होज्जा। संवुडासंवुडे सुविणं पासति एवं चेव।

७. [प्र०] जीवा णं भंते ! किं संवुडा, असंवुडा, संवुडासंवुडा ? [उ०] गोयमा ! जीवा संवुडा वि, असंवुडा वि, संवुडासंवुडा वि। एवं जहेव सुत्ताणं दंडओ तहेव भाणियव्वो।

८. [प्र०] कति णं भंते ! सुविणा पण्णत्ता ? [उ०] गोयमा ! बायालीसं सुविणा पन्नत्ता।

९. [प्र०] कइ णं भंते ! महासुविणा पण्णत्ता ? [उ०] गोयमा ! तीसं महासुविणा पण्णत्ता।

१०. [प्र०] कति णं भंते ! सव्वसुविणा पण्णत्ता ? [उ०] गोयमा ! बावत्तरिं सव्वसुविणा पण्णत्ता।

११. [प्र०] तित्थगरमायरो णं भंते ! तित्थगरंसि गब्भं वक्कममाणंसि कति महासुविणे पासित्ता णं पडिबुज्झंति ? [उ०] गोयमा ! तित्थयरमायरो णं तित्थगरंसि गब्भं वक्कममाणंसि एएसिं तीसाए महासुविणाणं इमे चोद्दस महासुविणे पासित्ता णं पडिबुज्झंति, तं जहा–गय–उसभ–सीह–अभिसेय– जाव–सिहिं च।

जीवो सूता–जागता के सूता–जागता छे?

३. [प्र०] हे भगवन् ! *जीवो सूतेला छे, जागृत छे के सूता–जागता छे ? [उ०] हे गौतम ! जीवो सूतेला पण छे, जागृत पण छे अने सूता–जागता पण छे.

४. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको सूतेला छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! नैरयिको सूतेला छे, पण जागता के सूता–जागता नथी. ए प्रमाणे यावत्–चउरिन्द्रिय संबन्धे पण जाणवुं.

पंचेन्द्रिय तिर्यंचो सूता छे–इत्यादि प्रश्न.

५. [प्र०] हे भगवन् ! पंचेंद्रिय तिर्यंचयोनिको सुतेला छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! तेओ सूतेला छे अने सूता–जागता पण छे. पण [तद्दन] जागता नथी. मनुष्यना प्रश्नमां सामान्य जीवोनी पेठे जाणवुं. वानव्यंतर, ज्योतिषिक अने वैमानिक देवोना प्रश्नमां नैरयिकोनी पेठे समजवुं.

संवृत जीव केवुं स्वप्न जुए ?

६. [प्र०] हे भगवन् ! संवृत जीव स्वप्न जुए, असंवृत जीव स्वप्न जुए के संवृतासंवृत जीव स्वप्न जुए ? [उ०] हे गौतम ! संवृत, असंवृत अने संवृतासंवृत ए त्रणे जीवो स्वप्न जुए, पण संवृत जीव सत्य स्वप्न जुए, असंवृत जीव जे स्वप्न जुए ते सत्य पण होय असत्य पण होय; तथा असंवृतनी पेठे संवृतासंवृत जीव पण स्वप्न जुए.

जीवो संवृत छे–इत्यादि प्रश्न.

७. [प्र०] हे भगवन् ! जीवो संवृत छे, असंवृत छे के संवृतासंवृत छे ? [उ०] हे गौतम ! जीवो संवृत, असंवृत अने संवृतासंवृत ए त्रणे प्रकारना छे. जेम सुप्त जीवोनुं वर्णन कर्रेलुं छे तेम अहीं पण समजवुं.

स्वप्नना प्रकार.

८. [प्र०] हे भगवन् ! स्वप्न केटला प्रकारना कह्यां छे ? [उ०] हे गौतम ! स्वप्नो बेंतालीश प्रकारना कह्यां छे.

महास्वप्नना प्रकार.

९. [प्र०] हे भगवन् ! महास्वप्न केटला प्रकारना कह्यां छे ? [उ०] हे गौतम ! महास्वप्न त्रीस प्रकारना कह्यां छे.

सर्व स्वप्नना प्रकार.

१०. [प्र०] हे भगवन् ! बधा मळीने केटलां स्वप्नो कह्यां छे ? [उ०] हे गौतम ! बधा मळीने बहोंतेर स्वप्नो कह्यां छे.

तीर्थंकरनी माता केटला स्वप्नो जुए ?

११. [प्र०] हे भगवन् ! ज्यारे तीर्थंकरनो जीव गर्भमां अवतरे त्यारे तीर्थंकरनी माताओ केटला महास्वप्न जोईने जागे ? [उ०] हे गौतम ! ज्यारे तीर्थंकरनो जीव गर्भमां अवतरे त्यारे तीर्थंकरनी माताओ त्रीस महास्वप्नोमांथी चौद महास्वप्नो जोईने जागे छे. ते आ प्रमाणे (१) हाथी, (२) बळद, (३) सिंह, यावत्–(१४) अग्नि.

---

१ *सुप्त अने जागृत द्रव्य अने भावनी अपेक्षाए बे प्रकारे होय छे. तेमां निद्रायुक्त द्रव्यथी सूतेलो कहेवाय छे, अने विरतिरहित भावथी सूतेलो कहेवाय छे. पूर्वेना सूत्रोमां स्वप्ननी हकीकत निद्रानी अपेक्षाए कही छे, हवे विरतिनी अपेक्षाए जीवादि दंडकने आश्रयी भावथी सूतापणा अने जागृतपणानी प्ररूपणा करे छे. तेमां जे जीवो सर्वविरतिरूप नैश्चयिक जागृति विनाना अविरतिवाळा कहेवाय छे ते सूतेला, जेओ सर्वविरतिरूप जागृतिवाळा छे ते जागृत कहेवाय छे, अने जेओ अविरतिवाळा अने कंइक अंशे विरतिवाळा छे तेओ सूता–जागता कहेवाय छे–टीका.

१२. [प्र०] चक्कवट्टिमायरो णं भंते! चक्कवट्टिंसि गब्भं वक्कममाणंसि कति महासुमिणे पासित्ता णं पडिबुज्झंति? [उ०] गोयमा! चक्कवट्टिमायरो चक्कवट्टिंसि जाव-वक्कममाणंसि एएसिं तीसाए महासुविणाणं०, एवं जहा तित्थगरमायरो जाव-सिहिं च।

१३. [प्र०] वासुदेवमायरो णं-पुच्छा। [उ०] गोयमा! वासुदेवमायरो जाव-वक्कममाणंसि एएसिं चोद्दसण्हं महासुविणाणं अन्नयरे सत्त महासुविणे पासित्ता णं पडिबुज्झंति।

१४. [प्र०] बलदेवमायरो-पुच्छा। [उ०] गोयमा! बलदेवमायरो जाव-एएसिं चोद्दसण्हं महासुविणाणं अन्नयरे चत्तारि महासुविणे पासित्ता णं पडिबुज्झंति।

१५. [प्र०] मंडलियमायरो णं भंते!-पुच्छा। [उ०] गोयमा! मंडलियमायरो जाव-एएसिं चोद्दसण्हं महासुविणाणं अन्नयरं एगं महासुविणं जाव-पडिबुज्झंति।

१६. समणे भगवं महावीरे छउमत्थकालियाए अंतिमराइयंसि इमे दस महासुविणे पासित्ता णं पडिबुद्धे, तं जहा- १ एगं च णं महं घोररूवदित्तधरं तालपिसायं सुविणे पराजियं पासित्ता णं पडिबुद्धे। २ एगं च णं महं सुक्किलपक्खगं पुंसकोइलं सुविणे पासित्ता णं पडिबुद्धे। ३ एगं च णं महं चित्तविचित्तपक्खगं [1]पुंसकोइलगं सुविणे पासित्ता णं पडिबुद्धे। ४ एगं च णं महं दामदुगं सव्वरयणामयं सुविणे पासित्ता णं पडिबुद्धे। ५ एगं च णं महं सेयं गोवग्गं सुविणे पासित्ता णं पडिबुद्धे। ६ एगं च णं महं पउमसरं सव्वओ समंता कुसुमियं सुविणे०। ७ एगं च णं महं सागरं उम्मीवीयीसहस्सकलियं भुयाहिं तिन्नं सुविणे पासित्ता०। ८ एगं च णं महं दिणयरं तेयसा जलंतं सुविणे पासित्ता०। ९ एगं च णं महं हरिवेरुलियवन्नाभेणं नियगेणं अंतेणं माणुसुत्तरं पव्वयं सव्वओ समंता आवेढिय-परिवेढियं सुविणे पासित्ता णं पडिबुद्धे। १० एगं च णं महं मंदरे पव्वए मंदरचूलियाए उवरिं सीहासणवरगयं अप्पाणं सुविणे पासित्ता णं पडिबुद्धे।

१२. [प्र०] हे भगवन्! ज्यारे चक्रवर्तीनो जीव गर्भमां अवतरे त्यारे चक्रवर्तीनी माताओ केटला महास्वप्न जोईने जागे? [उ०] हे गौतम! ज्यारे चक्रवर्तीनो जीव गर्भमां अवतरे त्यारे चक्रवर्तीनी माताओ ए त्रीस महास्वप्नोमांथी चौद महास्वप्नो तीर्थंकरनी माताओनी पेठेज जुए छे अने पछी जागे छे, ते चौद स्वप्न पूर्व प्रमाणे जाणवा, यावत्-अग्नि.

चक्रवर्तीनी माता केटलां स्वप्न जुए?

१३. [प्र०] एज प्रमाणे वासुदेवनी माताना स्वप्नसंबन्धे पृच्छा। [उ०] हे गौतम! ज्यारे वासुदेवनो जीव गर्भमां अवतरे त्यारे वासुदेवनी माताओ ए चौद महास्वप्नोमांथी कोई पण सात महास्वप्नो जोईने जागे छे.

वासुदेवनी माता केटलां स्वप्न जुए?

१४. [प्र०] ए प्रमाणे बलदेवनी माताओ संबन्धे स्वप्ननो प्रश्न. [उ०] हे गौतम! बलदेवनी माताओ ए चौद महास्वप्नोमांथी कोई पण चार महास्वप्नो जोईने जागे छे.

बलदेवनी माताओ केटलां स्वप्नो जुए?

१५. [प्र०] मांडलिक राजानी माताना स्वप्नो एज प्रमाणे पृच्छा करवी. [उ०] हे गौतम! मांडलिक राजाओनी माताओ ए चौद स्वप्नोमांथी कोई पण एक महास्वप्नने जोईने जागे छे.

मांडलिकनी माताओ केटलां स्वप्न जुए?

१६. ज्यारे श्रमण भगवंत महावीर छद्मस्थपणामां हता त्यारे तेओ एक रात्रिना छेल्ला प्रहरमां आ दश महास्वप्नो जोईने जाग्या. ते आ प्रमाणे—

छद्मस्थ भगवंत महावीरनुं दश स्वप्नोने जोवुं.

(१) 'एक मोटा भयंकर अने तेजस्वी रूपवाळा ताड जेवा पिशाचने पराजित कर्यो' एवुं स्वप्न जोईने तेओ जाग्या.
(२) एक मोटा धोळी पांखवाळा पुंस्कोकिलने (नरजातिना कोयलने) तेओए स्वप्नमां जोयो अने जोईने जाग्या.
(३) एक मोटा चित्रविचित्र पांखवाळा पुंस्कोकिलने स्वप्नमां जोई तेओ जाग्या.
(४) एक महान् सर्वरत्नमय माळायुगलने स्वप्नमां जोईने जाग्या.
(५) एक मोटा अने धोळा गायना धणने स्वप्नमां जोई तेओ जाग्या.
(६) चारे बाजुथी कुसुमित थएला एक मोटा पद्मसरोवरने स्वप्नमां जोईने जाग्या.
(७) 'हजारो तरंग अने कल्लोलोथी व्याप्त एक महासागरने पोते हाथवडे तर्यो' एवुं स्वप्न जोई तेओ जाग्या.
(८) तेजथी जळहळता एक मोटा सूर्यने स्वप्नमां जोईने जाग्या.
(९) एक मोटा मानुषोत्तर पर्वतने लीला वैडूर्यना वर्ण जेवा पोताना आंतरडावडे सर्व बाजुएथी आवेष्टित अने परिवेष्टित थयेला स्वप्नमां जोईने जाग्या.
(१०) अने एक महान् मंदर (मेरु) पर्वतनी मंदर चूलिका उपर सिंहासनमां बेठेल पोताना आत्मने जोई तेओ जाग्या.

१ पूंसको-ताड०   २ पूंसको-ताड०   ३ संकुसुमियं ताड०
१ भ० सू०

१७. (१) जण्णं समणे भगवं महावीरे एगं महं घोररूवदित्तधरं तालपिसायं सुविणे पराजियं जाव–पडिबुद्धे, तण्णं समणेणं भगवया महावीरेणं मोहणिज्जे कम्मे मूलाओ उग्घायिए। (२) जण्णं समणे भगवं महावीरे एगं महं सुक्किल–जाव–पडिबुद्धे, तण्णं समणे भगवं महावीरे सुक्कज्झाणोवगए विहरति। (३) जण्णं समणे भगवं महावीरे एगं महं चित्तविचित्त–जाव–पडिबुद्धे तण्णं समणे भगवं महावीरे विचित्तं ससमयपरसमइयं दुवालसंगं गणिपिडगं आघवेति, पन्नवेति, परूवेति दंसेति, निदंसेति, उवदंसेति; तंजहा–१ आयारं, २ सूयगडं, जाव–१२ दिट्ठिवायं। (४) जण्णं समणे भगवं महावीरे एगं महं दामदुगं सव्वरयणामयं सुविणे पासित्ता णं पडिबुद्धे तण्णं समणे भगवं महावीरे दुविहं धम्मं पन्नवेति, तं जहा–आगारधम्मं वा अणागारधम्मं वा। (५) जण्णं समणे भगवं महावीरे एगं महं सेयं गोवग्गं जाव–पडिबुद्धे, तण्णं समणस्स भगवओ महावीरस्स चाउव्वण्णाइण्णे समणसंघे, तं जहा–१ समणा, २ समणीओ, ३ सावया, ४ सावियाओ। (६) जण्णं समणे भगवं महावीरे एगं महं पउमसरं जाव–पडिबुद्धे तण्णं समणे जाव–वीरे चउव्विहे देवे पन्नवेति, तं जहा–१ भवणवासी, २ वाणमंतरे, ३ जोतिसिए, ४ वेमाणिए। (७) जण्णं समणे भगवं महावीरे एगं महं सागरं जाव–पडिबुद्धे तण्णं समणेणं भगवया महावीरेणं अणादीए अणवदग्गे जाव–संसारकंतारे तिण्णे। (८) जण्णं समणे भगवं महावीरे एगं महं दिणयरं जाव–पडिबुद्धे तण्णं समणस्स भगवओ महावीरस्स अणंते अणुत्तरे जाव–केवलवरनाणदंसणे समुप्पन्ने। (९) जण्णं समणे जाव–वीरे एगं महं हरिवेरुलिय– जाव–पडिबुद्धे तण्णं समणस्स भगवओ महावीरस्स ओराला कित्ति–वन्न–सद्द–सिलोया सदेवमणुयासुरे लोए परिभमंति–इति खलु समणे भगवं महावीरे, इति० २। (१०) जण्णं समणे भगवं महावीरे मंदरे पव्वए मंदरचूलियाए जाव–पडिबुद्धे तण्णं समणे भगवं महावीरे सदेवमणुयासुराए परिसाए मज्झगए केवली धम्मं आघवेति, जाव–उवदंसेति।

दश महास्वप्नोनुं फळ.

१७. (१) श्रमण भगवंत महावीर [प्रथम स्वप्नमां] जे भयंकर अने तेजस्वी रूपवाळा तथा ताडना जेवा एक पिशाचने पराजित करेलो जोईने जाग्या तेथी [तेना फळरूपे] श्रमण भगवंत महावीरे मोहनीय कर्मने मूळथी नष्ट कर्युं.

(२) श्रमण भगवंत महावीरे [बीजा स्वप्नमां] जे एक मोटो धोळी पांखवाळो यावत्–पुंस्कोकिल जोयो अने जाग्या तेथी तेना फळरूपे श्रमण भगवंत महावीर शुक्ल ध्यानने प्राप्त करी विहर्या.

(३) श्रमण भगवंत महावीर [त्रीजा स्वप्नमां] जे एक मोटो चित्र विचित्र पांखवाळो यावत्–पुंस्कोकिल जोईने जाग्या तेथी श्रमणभगवंत महावीरे विचित्र स्वसमय अने परसमयना [विविध विचारयुक्त] द्वादशांग गणिपिटक कह्युं, प्रज्ञाप्युं, दर्शाव्युं, निदर्शाव्युं अने उपदर्शाव्युं. ते द्वादशांगना नाम आ प्रमाणे छे–(१) आचार (२) सूत्रकृत, यावत्–(१२) दृष्टिवाद.

(४) श्रमण भगवंत महावीरे [चोथा स्वप्नमां] जे एक महान् सर्वरत्नमय मालायुगल जोयुं अने जाग्या तेथी श्रमण भगवंत महावीरे बे प्रकारनो धर्म कह्यो, ते आ प्रमाणे–सागार धर्म अने अनगार धर्म.

(५) श्रमण भगवंत महावीर [पांचमा स्वप्नमां] जे एक धोळी गायोनुं महान् धण जोईने जाग्या तेथी श्रमण भगवंत महावीरनो चार प्रकारनो संघ थयो, ते आ प्रमाणे–१ साधु, २ साध्वी, ३ श्रावक अने ४ श्राविका.

(६) श्रमण भगवंत महावीर [छट्ठा स्वप्नमां] जे एक मोटुं यावत्–पद्म सरोवर जोईने जाग्या तेथी श्रमण भगवंत महावीरे भवनवासी, वानव्यंतर, ज्योतिषिक, अने वैमानिक एवा चार प्रकारना देवोने प्रतिबोध कर्यो.

(७) श्रमण भगवंत महावीरे [सातमा स्वप्नमां] जे एक मोटा यावत् महासागरने पोते हाथ वडे तरेलो जोयो अने जाग्या तेथी श्रमण भगवंत महावीरे अनादि अने अनन्त यावत्–संसाररूप कांतारने पार कर्यो.

(८) श्रमण भगवंत महावीरे [आठमा स्वप्नमां] जे तेजथी जळहळतो एक मोटो सूर्य जोयो अने जाग्या तेथी श्रमण भगवंत महावीरने अनंत, अनुत्तर, निरावरण, निर्व्याघात, समग्र अने प्रतिपूर्ण एवुं केवळ ज्ञान अने केवळ दर्शन उत्पन्न थयुं.

(९) श्रमण भगवंत महावीरे [नवमा स्वप्नमां] एक मोटा मानुषोत्तर पर्वतने नील वैडूर्यना वर्ण जेवा, पोताना आंतरडाथी चारे बाजुए आवेष्टित अने परिवेष्टित करेलो जोयो अने जोईने जाग्या तेथी श्रमण भगवंत महावीरनी देवलोक, मनुष्यलोक अने असुरलोकमां–"आ श्रमण भगवंत महावीर छे" एवी उदार कीर्ति, स्तुति, सन्मान अने यश व्याप्त थया.

(१०) श्रमण भगवंत महावीरे [दशमा स्वप्नमां] पोताना आत्माने मंदरपर्वतनी चूलिका परना सिंहासनमां बेठेलो जोयो अने जोईने जाग्या तेथी श्रमण भगवंत महावीरे केवळी थई देव, मनुष्य अने असुर युक्त परिषद्मां बेसी धर्म कह्यो, यावत्–उपदर्शाव्यो.

१८. इत्थी वा पुरिसे वा सुविणंते एगं महं हयपंतिं वा गयपंतिं वा जाव-वसभपंतिं वा पासमाणे पासति, दुरूहमाणे दुरूहति, दुरूढमिति अप्पाणं मन्नति, तक्खणामेव बुज्झति, तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झति, जाव-अंतं करेति ।

१९. इत्थी वा पुरिसे वा सुविणंते एगं महं दामिणिं पाईणपडिणायतं दुहओ समुद्दे पुट्ठं पासमाणे पासति, संवेल्लेमाणे संवेल्लेइ, संवेल्लियमिति अप्पाणं मन्नति, तक्खणामेव अप्पाणं बुज्झति, तेणेव भवग्गहणेणं जाव-अंतं करेति ।

२०. इत्थी वा पुरिसे वा एगं महं रज्जुं पाईणपडिणायतं दुहओ लोगंते पुट्ठं पासमाणे पासति, छिंदमाणे छिंदति, छिन्नमिति अप्पाणं मन्नति, तक्खणामेव जाव-अंतं करेति ।

२१. इत्थी वा पुरिसे वा सुविणंते एगं महं किण्हसुत्तगं वा जाव-सुक्किलसुत्तगं वा पासमाणे पासति, उग्गोवेमाणे उग्गोवेइ, उग्गोवितमिति अप्पाणं मन्नति, तक्खणामेव जाव-अंतं करेति ।

२२. इत्थी वा पुरिसे वा सुविणंते एगं महं अयरासिं वा तंबरासिं तउयरासिं वा सीसगरासिं वा पासमाणे पासति, दुरूहमाणे दुरूहति, दुरूढमिति अप्पाणं मन्नति, तक्खणामेव बुज्झति, दोच्चे भवग्गहणे सिज्झति, जाव- अंतं करेति ।

२३. इत्थी वा पुरिसे वा सुविणंते एगं महं हिरन्नरासिं वा सुवन्नरासिं वा रयणरासिं वा वइररासिं वा पासमाणे पासइ, दुरूहमाणे दुरूहइ, दुरूढमिति अप्पाणं मन्नति, तक्खणामेव बुज्झति, तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झति, जाव-अंतं करेति ।

२४. इत्थी वा पुरिसे वा सुविणंते एगं महं तणरासिं वा-जहा तेयनिसग्गे, जाव-अवकररासिं वा पासमाणे पासति, विक्खिरमाणे विक्खिरइ, विक्खिण्णमिति अप्पाणं मन्नति, तक्खणामेव बुज्झति, तेणेव जाव-अंतं करेति ।

२५. इत्थी वा पुरिसे वा सुविणंते एगं महं सरथंभं वा वीरणथंभं वा वंसीमूलथंभं वा वल्लीमूलथंभं वा पासमाणे पासइ, उम्मूलेमाणे उम्मूलेइ, उम्मूलितमिति अप्पाणं मन्नइ, तक्खणामेव बुज्झति, तेणेव जाव-अंतं करेति ।

१८. कोई स्त्री अथवा पुरुष स्वप्नने अन्ते एक मोटी अश्वपंक्ति, गजपंक्ति, यावत्-वृषभ(बलद)पंक्तिने जुए अने तेना उपर चढे तथा ते उपर पोते चढ्यो छे एम पोताने माने, अने ए प्रमाणे जोई जो तुरत जागे तो ते तेज भवमां सिद्ध थाय, यावत्-सर्व दुःखोनो नाश करे.

सामान्य स्वप्नुं फळ.

१९. कोई स्त्री अथवा पुरुष स्वप्नने अन्ते समुद्रने बन्ने पडखे अडकेलुं तथा पूर्व अने पश्चिम तरफ लांबु एक मोटुं दामण जुए अने तेने वींटाळे अने ते पोते वींटाळ्युं छे एम पोताने माने तथा ते प्रकारे जोई शीघ्र जागे तो तेज भवमां सिद्ध थाय, यावत्-सर्व दुःखोनो नाश करे.

२०. कोई स्त्री अथवा पुरुष (स्वप्नने अन्ते) बन्ने बाजुए लोकान्तने स्पर्शेलुं तथा पूर्व अने पश्चिम लांबु एक मोटुं दोरडुं जुए, अने तेने कापी नाखे अने ते पोते कापी नाख्युं छे एम पोताने माने तथा ते प्रकारे जोई शीघ्र जागे तो ते यावत्-सर्व दुःखोनो नाश करे.

२१. कोई स्त्री अथवा पुरुष स्वप्नने अन्ते एक मोटुं काळुं सूतर, यावत्-धोळुं सूतर जुए तथा तेने उकेले अने तेने पोते उकेल्युं छे एम पोताने माने अने एम जोई पछी ते तुरत जागे तो ते यावत्-सर्व दुःखोनो नाश करे.

२२. कोई स्त्री अथवा पुरुष स्वप्नने अन्ते एक मोटा लोढाना ढगलाने, तांबाना ढगलाने, कथीरना ढगलाने अने सीसाना ढगलाने जुए अने ते उपर चढे अने पोते ते उपर चढ्यो छे एम पोताने माने तथा एम जोई शीघ्र जागे तो ते यावत्-बे भवमां सिद्ध थाय, यावत्-सर्व दुःखोनो नाश करे.

२३. कोई स्त्री अथवा पुरुष स्वप्नने छेडे एक मोटा हिरण्य-रूपाना ढगलाने, सुवर्णना ढगलाने, रत्नना ढगलाने अने वज्रना ढगलाने जुए अने ते उपर चढे अने पोते ते उपर चढ्यो छे एम पोताने माने तथा तुरत जागे तो ते तेज भवमां सिद्ध थाय, यावत्-सर्व दुःखनो नाश करे.

२४. कोई स्त्री के पुरुष स्वप्नने अन्ते एक मोटा घासना ढगलाने, *तेजोनिसर्ग नामना पंदरमा शतकमां कह्या प्रमाणे यावत्-कचराना ढगलाने जुए अने तेने विखेरे अने पोते विखेर्यो छे एम पोताने माने अने जो तुरत जागे तो तेज भवमां यावत्-सर्व दुःखनो नाश करे.

२५. कोई स्त्री के पुरुष स्वप्नने अन्ते एक मोटा शरस्तंभने, वीरणस्तंभने, वंशीमूलस्तंभने वा वल्लिमूलस्तंभने जुए अने तेने उखेडे अने पोते तेने उखेड्यो छे एम पोताने माने अने पछी शीघ्र जागे तो तेज भवमां यावत्-सर्व दुःखोनो नाश करे.

* २४ भग० ख० ३ श० १५ पृ० ३८६ सू० ९९.

२६. इत्थी वा पुरिसे वा सुविणंते एगं महं खीरकुंभं वा दधिकुंभं वा घयकुंभं वा मधुकुंभं वा पासमाणे पासति, उप्पाडेमाणे उप्पाडेइ, उप्पाडितमिति अप्पाणं मन्नति, तक्खणामेव बुज्झति, तेणेव जाव–अंतं करेइ ।

२७. इत्थी वा पुरिसे वा सुविणंते एगं महं सुरावियडकुंभं वा सोवीरवियडकुंभं वा तेल्लकुंभं वा वसाकुंभं वा पासमाणे पासति, भिंदमाणे भिंदति, भिन्नमिति अप्पाणं मन्नति, तक्खणामेव बुज्झति, दोच्चेणं भव– जाव– अंतं करेति ।

२८. इत्थी वा पुरिसे वा सुविणंते एगं महं पउमसरं कुसुमियं पासमाणे पासति, ओगाहमाणे ओगाहति, ओगाढमिति अप्पाणं मन्नति, तक्खणामेव०, तेणेव जाव–अंतं करेति ।

२९. इत्थी वा जाव–सुविणंते एगं महं सागरं उम्मीवीयी–जाव–कलियं पासमाणे पासति, तरमाणे तरति, तिण्णमिति अप्पाणं मन्नति, तक्खणामेव०, तेणेव जाव–अंतं करेति ।

३०. इत्थी वा जाव–सुविणंते एगं महं भवणं सव्वरयणामयं पासमाणे पासति, अणुप्पविसमाणे अणुप्पविसति, अणुप्पविट्ठमिति अप्पाणं मन्नति, तक्खणामेव बुज्झति, तेणेव जाव–अंतं करेति ।

३१. इत्थी वा पुरिसे वा सुविणंते एगं महं विमाणं सव्वरयणामयं पासमाणे पासइ, दुरूहमाणे दुरूहति, दुरूढमिति अप्पाणं मन्नति, तक्खणामेव बुज्झति, तेणेव जाव–अंतं करेति ।

३२. [प्र०] अह भंते! कोट्ठपुडाण वा जाव–केयइपुडाण वा अणुवायंसि उब्भिज्जमाणाण वा जाव–ठाणाओ वा ठाणं संकामिज्जमाणाणं किं कोट्ठे वाति, जाव–केयई वाइ ? [उ०] गोयमा ! नो कोट्ठे वाति, जाव–नो केयई वाति, घाणसहगया पोग्गला वाति । 'सेवं भंते ! सेवं भंते'! त्ति ।

सोलसमे सए छट्ठो उद्देसो समत्तो ।

२६. कोई स्त्री या पुरुष स्वप्नने छेडे एक मोटा क्षीरकुंभने, दधिकुंभने, घृतकुंभने अने मधुकुंभने जुए अने तेने उपाडे तथा पोते तेने उपाड्यो छे एम पोताने माने, पछी शीघ्र जागे तो तेज भवमां यावत्–सर्व दुःखनो नाश करे.

२७. कोई स्त्री के पुरुष स्वप्नने अन्ते एक मोटा सुराना विकट (मोटा) कुंभने, सौवीरना मोटा कुंभने, तैलकुंभने के वसाकुंभने जुए, तेने भेदे अने पोते तेने भेदी नांख्यो छे एम पोताने माने, पछी तुरत जागे तो बे भवमां यावत्–सर्व दुःखोनो नाश करे.

२८. कोई स्त्री के पुरुष स्वप्नने अन्ते कुसुमित एवा एक मोटा पद्म सरोवरने जुए, तेमां प्रवेश करे अने पोते तेमां प्रवेश कर्यो छे एम पोताने माने, पछी तुरत जागे तो तेज भवमां यावत्–सर्व दुःखनो नाश करे.

२९. कोई स्त्री के पुरुष स्वप्नने अन्ते तरंगो अने कल्लोलोथी व्याप्त एक मोटा सागरने जुए अने तरे, तथा पोते तेने तरी गयो छे एम पोताने माने, पछी शीघ्र जागे तो तेज भवमां यावत्–सर्व दुःखोनो नाश करे.

३०. कोई स्त्री के पुरुष स्वप्नने अन्ते सर्व रत्नमय बनेलुं एक मोटुं भवन जुए अने तेमां प्रवेशे, पोते तेमां प्रवेश कर्यो छे एम पोताने माने, पछी शीघ्र जागे तो तेज भवमां यावत्–सर्व दुःखनो नाश करे.

३१. कोई स्त्री के पुरुष स्वप्नने अन्ते सर्व रत्नमय एक मोटुं विमान जुए, तेना उपर चढे अने पोते ते उपर चढ्यो छे एम पोताने माने, त्यार पछी शीघ्र जागे तो तेज भवमां यावत्–सर्व दुःखनो नाश करे.

कोष्ठपुट वगेरे वाय छे ?

३२. [प्र०] हे भगवन् ! कोष्ठपुटो, यावत्–केतकीपुटो यावत्–एक स्थानथी स्थानान्तरे लई जवाता होय त्यारे पवनानुसारे जे [तेमनो गंध] वाय छे तो ते कोष्ठ वाय छे के यावत्–केतकी वाय छे ? [उ०] हे गौतम ! कोष्ठपुटो के केतकीपुटो वाता नथी, पण गंधना जे पुद्गलो छे ते वाय छे. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

सोळमा शतकमां षष्ठ उद्देशक समाप्त.

सत्तमो उद्देसो.

१. [प्र०] कतिविहे णं भंते ! उवओगे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! दुविहे उवओगे पन्नत्ते, एवं जहा उवयोगपदं पन्नवणाए तहेव निरवसेसं भाणियव्वं, पासणयापदं च निरवसेसं नेयव्वं । 'सेवं भंते ! सेवं भंते'त्ति ।

सोलसमे सए सत्तमो उद्देसो समत्तो ।

सप्तम उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! केटला प्रकारनो उपयोग कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! उपयोग बे प्रकारनो कह्यो छे. जेम प्रज्ञापना सूत्रमांना *उपयोग पदमां कहेवामां आव्युं छे तेम अहीं बधुं कहेवुं. तेमज अहीं †त्रीसमुं 'पश्यत्तापद‡' पण समग्र कहेवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.' उपयोग.

सोळमा शतकमां सप्तम उद्देशक समाप्त.

अट्ठमो उद्देसो.

१. [प्र०] किंमहालए णं भंते ! लोए पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! महतिमहालए–जहा बारसमसए तहेव जाव–असंखेज्जाओ जोयणकोडाकोडीओ परिक्खेवेणं ।

२. [प्र०] लोयस्स णं भंते ! पुरच्छिमिल्ले चरिमंते किं जीवा, जीवदेसा, जीवपएसा, अजीवा, अजीवदेसा, अजीवपएसा ? [उ०] गोयमा ! नो जीवा, जीवदेसा वि, जीवपएसा वि, अजीवा वि, अजीवदेसा वि, अजीवपएसा वि । जे जीव-

अष्टम उद्देशक

१. [प्र०] हे भगवन् ! लोक केटलो मोटो कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! लोक अत्यन्त मोटो कह्यो छे. जेम ¶बारमा शतकमां कह्युं छे तेम अहीं पण लोक संबंधी बधी हकीकत कहेवी, यावत्–ते लोकनो परिक्षेप–परिधि असंख्येय कोटाकोटी योजन छे.

२. [प्र०] हे भगवन् ! लोकना पूर्व चरमांतमां (पूर्व बाजुना छेडाना अंते) १ जीवो छे, २ जीवदेशो छे, ३ जीवप्रदेशो छे, ४ अजीवो छे, ५ अजीवदेशो छे, ६ के अजीवप्रदेशो छे ? [उ०] हे गौतम ! त्यां §जीवो नथी, पण जीवदेशो छे, जीवप्रदेशो छे, अजीवो लोकनो पूर्व चरमांत.

---

१ * उपयोग–चेतना शक्तिनो व्यापार, तेना बे भेद छे– साकार उपयोग अने अनाकार उपयोग. साकार उपयोगना पांच ज्ञान अने त्रण अज्ञानना भेदथी आठ प्रकार छे; अनाकार उपयोगना चक्षुदर्शनादिना भेदथी चार प्रकार छे. जुओ—प्रज्ञा० पद २९ प० ५२५–५२७.

† प्रज्ञा० पद ३० प० ५२८–५३२.

‡ पश्यत्ता–प्रकृष्ट बोधनो परिणाम, तेना साकार अने अनाकार बे भेद छे. साकारपश्यत्ताना मतिज्ञान सिवाय बाकीना चार ज्ञान अने मतिअज्ञान सिवाय बे अज्ञान–एम छ प्रकार छे. अनाकार पश्यत्ताना अचक्षुदर्शन सिवाय बाकीना त्रण प्रकार छे. जो के पश्यत्ता अने उपयोग बन्ने साकार अने अनाकार भेद वडे तुल्य छे, तो पण ज्यां त्रैकालिक बोध होय ते पश्यत्ता अने ज्यां त्रैकालिक अने वर्तमान कालिक बोध होय ते उपयोग एटली विशेषता छे. अहीं अनाकार पश्यत्तामां चक्षुदर्शन ग्रहण कर्युं अने अचक्षुदर्शन न ग्रहण कर्युं तेनुं कारण एवुं छे के प्रकृष्ट ईक्षणने पश्यत्ता कहेछे अने ते चक्षुदर्शनने विषेज घटी शके छे, अचक्षुदर्शनमां घटी शकतुं नथी, केमके चक्षुदर्शनना उपयोगनो बीजी इन्द्रियना उपयोगथी अल्प काळ छे अने तेथी प्रकृष्ट ईक्षण चक्षुनुंज होय छे, माटे पश्यत्तामां चक्षुदर्शनने ग्रहण कर्युं छे, बीजी इन्द्रियोना दर्शनने ग्रहण कर्युं नथी.–टीका.

१ ¶ भग० खं० ३ श० १२ उ० ७ पृ० २८२.

२ § पूर्व दिशानो चरमान्त–लोकनो छेल्लो भाग विषम एक प्रदेशना प्रतररूप होवाथी तेमां असंख्य प्रदेशावगाही जीवनो सद्भाव होतो नथी, माटे त्यां जीवो नथी, परन्तु जीवदेशो अने जीवप्रदेशोनो एक प्रदेशने विषे पण अवगाह संभवे छे, माटे 'जीवदेशो अने जीवप्रदेशो होय छे' एम कह्युं छे. ए प्रमाणे त्यां पुद्गलस्कंधो, धर्मास्तिकायादिना देशो अने तेना प्रदेशो होवाथी अजीवो, अजीवदेशो अने अजीवप्रदेशो पण होय छे. हवे जे जीवदेशो छे तेमां पृथिव्यादि एकेन्द्रिय जीवोना देशो लोकान्ते अवश्य होय छे. आ प्रथम विकल्प थयो. हवे द्विकसंयोगी विकल्प आ प्रमाणे छे. १ अथवा एकेन्द्रियोना घणा देशो अने बेइन्द्रिय कदाचित् होवाथी तेनो एक देश होय छे. जो के लोकान्ते बेइन्द्रिय जीव होतो नथी, तो पण एकेन्द्रियोमां उत्पन्न थनार बेइन्द्रिय जीव मरणसमुद्घातवडे उत्पत्तिदेशने प्राप्त थाय ते अपेक्षाए आ विकल्प थाय छे. ए प्रमाणे दशमा शतकना प्रथम उद्देशकने विषे आग्नेयी दिशा संबन्धे जे भांगा कहेला छे ते अहीं जाणवा, ते आ प्रमाणे–१ एकेन्द्रियोना देशो अने एक बेइन्द्रियनो देश; २ अथवा एकेन्द्रियोना देशो अने एक बेइन्द्रियना देशो; ३ अथवा एकेन्द्रियोना देशो अने बेइन्द्रियोना देशो; ४ अथवा एकेन्द्रियोना देशो अने एक तेइन्द्रियनो देश; ५ अथवा एकेन्द्रियोना देशो अने एक तेइन्द्रियना देशो; ६ अथवा एकेन्द्रियोना देशो अने तेइन्द्रियोना देशो, ए प्रमाणे चउरिन्द्रिय अने पंचेन्द्रियना त्रण त्रण भांगा जाणवा. अनिन्द्रियना भांगा पण ए प्रमाणे समजवा, परन्तु आग्नेयी दिशाने विषे तेना त्रण भांगाओ कह्या छे, तेमांनो 'एकेन्द्रियोना देशो अने अनिन्द्रियनो देश'–ए प्रथम भांगो अहीं न कहेवो, केमके केवलिसमुद्घातावस्थामां आत्मप्रदेशो कपाटाकार थाय त्यारे पूर्व दिशाना चरमान्ते प्रदेशनी वृद्धि–हानि वडे विषमता थती होवाथी लोकना दांताओमां अनिन्द्रिय जीवना–इन्द्रियना उपयोग रहित केवल ज्ञानीना घणा देशोनो संभव छे, पण एक देशनो संभव नथी. माटे अनिन्द्रियने उपर कहेलो भांगो लागु पडतो नथी.

देसा ते नियमं एगिंदियदेसा य, अहवा एगिंदियदेसा य बेइंदियस्स य देसे–एवं जहा दसमसए अग्गेयी दिसा तहेव, नवरं देसेसु अणिंदियाण आइल्लविरहिओ। जे अरूवी अजीवा ते छव्विहा, अद्धासमयो नत्थि। सेसं तं चेव निरवसेसं।

३. [प्र०] लोगस्स णं भंते! दाहिणिल्ले चरिमंते किं जीवा० ? [उ०] एवं चेव, एवं पच्चच्छिमिल्ले वि, उत्तरिल्ले वि।

४. [प्र०] लोगस्स णं भंते! उवरिल्ले चरिमंते किं जीवा०–पुच्छा। [उ०] गोयमा! नो जीवा, जीवदेसा वि, जीवपदेसा वि, जाव–अजीवपएसा वि। जे जीवदेसा ते नियमं एगिंदियदेसा य अणिंदियदेसा य, अहवा एगिंदियदेसा य अणिंदियदेसा य बेंदियस्स य देसे, अहवा एगिंदियदेसा य अणिंदियदेसा य बेंदियाण य देसा, एवं मज्झिल्लविरहिओ जाव–पंचिंदियाणं। जे जीवप्पएसा ते नियमं एगिंदियप्पएसा य अणिंदियप्पएसा य, अहवा एगिंदियप्पएसा य अणिंदियप्पएसा य बेंदि-

छे, अजीवदेशो छे अने अजीव प्रदेशो पण छे. जे जीवदेशो छे ते अवश्य एकेन्द्रिय जीवना देशो छे, अथवा एकेंद्रियना देशो अने अनिन्द्रियनो (एक) देश छे–इत्यादि बधुं *दशमा शतकमां कहेल आग्नेयी दिशानी वक्तव्यता प्रमाणे कहेवुं. विशेष ए के, देशोना विषयमां अनिंद्रियो माटे प्रथम भांगो न कहेवो. त्यां जे अरूपी अजीवो रहेला छे ते †छ प्रकारना छे अने अद्धासमय (काळ) नथी. बाकी बधुं तेज प्रमाणे जाणवुं.

दक्षिणादि चरमांत.

३. [प्र०] हे भगवन्! ‡लोकना दक्षिण दिशाना चरमांतमां [दक्षिण बाजुना छेडाने अंते] जीवो छे–इत्यादि सर्व पूर्व प्रमाणे पूछवुं. [उ०] पूर्व प्रमाणेज बधुं कहेवुं, अने ए प्रमाणे पश्चिम चरमांतमां तथा उत्तर चरमांतमां पण समजवुं.

उपरनो चरमांत.

४. [प्र०] हे भगवन्! लोकना उपरना चरमांतमां जीवो छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! त्यां जीवो नथी, पण जीवदेशो छे, जीवप्रदेशो छे, यावत्–अजीवप्रदेशो पण छे. जे जीवदेशो छे ते अवश्य §एकेंद्रियोना देशो अने अनिंद्रियोना देशो छे. १ अथवा एकेंद्रियोना देशो, अनिन्द्रियोना देशो अने बेइंद्रियनो एक देश छे. २ अथवा एकेंद्रियोना देशो अनिंद्रियोना देशो अने बेइंद्रियोना देशो छे. एम वचला भांगा सिवायना त्रिकसंयोगी बीजा बधा भांगा कहेवा. ए प्रमाणे यावत्–पंचेंद्रियो सुधी कहेवुं. त्यां जे जीवप्रदेशो छे ते अवश्य एकेंद्रियोना प्रदेशो अने अनिंद्रियोना प्रदेशो छे. १ अथवा एकेंद्रियोना प्रदेशो, अनिंद्रियोना प्रदेशो अने एक बेइंद्रियना प्रदेशो छे. २ अथवा एकेंद्रियोना प्रदेशो, अनिंद्रियोना प्रदेशो अने बेइंद्रियोना प्रदेशो छे. ए प्रमाणे ¶प्रथम भांगा सिवायना बीजा बधा भांगा कहेवा.

---

२ * भग० खं० ३ श० १० उ० १ पृ० १८९.

† अरूपी अजीवो छ प्रकारना छे–१ धर्मास्तिकायदेश अने २ प्रदेश, ३ अधर्मास्तिकाय देश अने ४ प्रदेश, तथा ५ आकाशास्तिकायदेश अने ६ प्रदेश. समयक्षेत्रना अभावथी अद्धासमय नथी.

३ ‡ लोकना तथा रत्नप्रभाआदि साते नरक अने सौधर्मथी अनुत्तर सुधीना देवलोकना पूर्वादि चारे दिशाओना चरमान्तने आश्रयी जीवदेश अने जीवप्रदेशना भांगाओनुं यन्त्र—

एक के अनेक जीवोना एक के अनेक देशादि.

	एकेन्द्रिय.	बेइन्द्रिय.	तेइन्द्रिय.	चउरिन्द्रिय.	पञ्चेन्द्रिय.	अनिन्द्रिय.	कुलभांगा.
देश.		१–१	१–१	१–१	१–१	१–२	
	२–२	१–२	१–२	१–२	१–२	२–२	१५
		२–२	२–२	२–२	२–२	२–२	
प्रदेश.	२–२	१–२	१–२	१–२	१–२	१–२	११
		२–२	२–२	२–२	२–२	२–२	

आ एकेन्द्रियादि जीवोना देश प्रदेशना भांगाओमां प्रथम आंक जीवनो सूचक छे अने बीजो आंक तेना देश अने प्रदेशोनो सूचक छे. ज्यां २–२ अंक मूकेला छे त्यां अनेक जीवोना अनेक देशो या प्रदेशो समजवा. अहिं देशभांगाओमां एकेन्द्रियने आश्रयी असंयोगी एक अने तेनी साथे बेइन्द्रिय, तेइन्द्रिय, चउरिन्द्रिय अने पंचेन्द्रियना त्रण त्रण भांगा अने अनिन्द्रियना बे भांगा जोडतां द्विकसंयोगी चौद भांगा जाणवा, अने ए रीते प्रदेशभांगामां असंयोगी एक अने द्विकसंयोगी दश जाणवा.

४ § उपरना चरमान्तमां सिद्धो होवाथी त्यां एकेन्द्रियोना देशो अने अनिन्द्रियोना देशो होय छे, माटे आ द्विकसंयोगी एक भांगो थाय छे. त्रिकसंयोगीमां वच्चे भांगो करवा; कारण के 'एकेन्द्रियोना देशो, अनिन्द्रियोना देशो अने एक बेइन्द्रियना देशो' आ मध्यम भांगो घटतो नथी. केमके कोई बेइन्द्रिय जीव मरणसमुद्घात वडे मरी उपरना चरमान्तने विषे रहेला एकेन्द्रिय जीवमां उत्पन्न थाय तो पण प्रदेशनी हानि वृद्धिथी थयेल लोकदन्तक–विषम भाग नहि होवाथी पूर्व चरमान्तनी पेठे त्यां बेइन्द्रियना अनेक देशो संभवता नथी. पूर्व चरमान्तमां तो प्रदेशनी हानि–वृद्धि थती होवाथी अनेक प्रतरात्मक लोकदन्तक होवाने लीधे त्यां बेइन्द्रिय जीवना अनेक देशो संभवे छे. माटे उपरना मध्यम भंगरहित त्रिकसंयोगी बन्ने भांगा जाणवा.

¶ पूर्व चरमान्तमां जीवदेश संबन्धे द्विकसंयोगी त्रण भांगा थाय छे, तेमानो 'एकेन्द्रियोना देशो अने बेइन्द्रियनो देश' ए प्रथम भांगो छे, तेने उपरना चरमान्तमां जीवप्रदेशना त्रिकसंयोगी भांगा करवामां वर्जवो. अर्थात्–'एकेन्द्रियोना प्रदेशो, अनिन्द्रियोना प्रदेशो, बेइन्द्रियनो प्रदेश'–एवो त्रिकसंयोगी भंग न करवो, कारण के तेमां 'बेइन्द्रियनो प्रदेश' ए अंशनो असंभव छे. केवलिसमुद्घात समये लोकव्यापक अवस्था सिवाय जीवोनो ज्यां एक प्रदेश होय त्यां असंख्याता प्रदेशो होय छे, तेथी उपरना चरमान्तमां एकेन्द्रियो अने अनिन्द्रियोना प्रदेशो संभवे छे.

यस्स पदेसा य, अहवा एगिंदियपएसा य अणिंदियप्पएसा य बेइंदियाण य पएसा, एवं आदिल्लविरहिओ जाव–पंचिंदियाणं। अजीवा जहा दसमसए तमाए तहेव निरवसेसं।

५. [प्र०] लोगस्स णं भंते! हेट्ठिल्ले चरिमंते किं जीवा०–पुच्छा। [उ०] गोयमा! नो जीवा, जीवदेसा वि, जीवपदेसा वि, जाव–अजीवप्पएसा वि; जे जीवदेसा ते नियमं एगिंदियदेसा, अहवा एगिंदियदेसा य बेइंदियस्स देसे, अहवा एगिंदियदेसा य बेंदियाण य देसा, एवं मज्झिल्लविरहिओ जाव–अणिंदियाणं। पदेसा आइल्लविरहिया सव्वेसिं जहा पुरच्छिमिल्ले चरिमंते तहेव। अजीवा जहेव उवरिल्ले चरिमंते तहेव।

६. [प्र०] इमीसे णं भंते! रयणप्पभाए पुढवीए पुरच्छिमिल्ले चरिमंते किं जीवा०–पुच्छा। [उ०] गोयमा! नो जीवा एवं जहेव लोगस्स तहेव चत्तारि वि चरिमंता जाव–उत्तरिल्ले, उवरिल्ले तहेव, जहा दसमसए विमला दिसा तहेव निरवसेसं हेट्ठिल्ले चरिमंते जहेव लोगस्स हेट्ठिल्ले चरिमंते तहेव, नवरं देसे पंचिंदिएसु तियभंगो त्ति सेसं तं चेव। एवं जहा रयणप्पभाए चत्तारि चरमंता भणिया एवं सक्करप्पभाए वि, उवरिम–हेट्ठिल्ला जहा रयणप्पभाए हेट्ठिल्ले। एवं जाव–अहेसत्तमाए।

तथा ए प्रमाणे यावत्–पचेंद्रिय सुधी जाणवुं. अने §दशमा शतकमां कहेल तमा दिशानी वक्तव्यता प्रमाणे अहीं अजीवोनी वक्तव्यता कहेवी.¶

लोकनो हेठेनो चरमांत.

५. [प्र०] हे भगवन्! *लोकना हेठळना चरमांतमां शुं जीवो छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! त्यां जीवो नथी, जीवदेशो छे, जीवप्रदेशो छे, यावत्–[अजीवो, अजीवना देशो अने] अजीवना प्रदेशो पण छे. जे जीवदेशो छे ते अवश्य *एकेंद्रियना देशो छे. १ अथवा एकेंद्रियोना देशो अने बेइंद्रियनो देश छे. २ अथवा एकेंद्रियोना देशो अने बेइंद्रियोना देशो छे. ए प्रमाणे वचला भांगा सिवाय बीजा बधा भांगा कहेवा, अने ते यावत्–अनिंद्रियो सुधी जाणवुं. सर्वना प्रदेशोनी बाबतमां पूर्व चरमांतना प्रश्नोत्तर प्रमाणे जाणवुं, पण तेमां प्रथम भांगो न कहेवो. अजीवोनी बाबतमां उपरना चरमांतमां कह्या प्रमाणे बधुं कहेवुं.

रत्नप्रभाना पूर्वादि चरमांत.

६. [प्र०] हे भगवन्! आ रत्नप्रभा पृथ्वीना पूर्व चरमांतमां जीवो छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! त्यां जीवो नथी. जेम लोकना चार चरमांत कह्या तेम रत्नप्रभाना पण चारे चरमांत यावत्–उत्तरना चरमांत सुधी जाणवा. दशमा शतकमां कहेल

४ § जेम अजीवोनी वक्तव्यता दशमा शतकना प्रथम उद्देशकमां तमा दिशाने आश्रयी कहेली छे ते प्रमाणे उपरना चरमान्तने आश्रयी कहेवी. ते आ प्रमाणे–रूपी अजीवना स्कन्ध, देश, प्रदेश अने परमाणु–ए चार प्रकार अने धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय अने आकाशास्तिकायना देश अने प्रदेशो–ए रीते अरूपी अजीवना दश प्रकार छे.

¶ लोकना उपरना चरमान्तने आश्रयी जीवदेश अने जीवप्रदेशोना भांगाओनुं यन्त्र—

एक के अनेक जीवना एक के अनेक देशादि.

	एकेन्द्रिय.	अनिन्द्रिय.	बेइन्द्रिय.	तेइन्द्रिय.	चउरिन्द्रिय.	पचेन्द्रिय.	कुलभांगा.
देश.	२–२	२–२	१–१	१–१	१–१	१–१	[illegible]
			२–२	२–२	२–२	२–२	
प्रदेश.	२–२	२–२	१–२	१–२	१–२	१–२	९
			२–२	२–२	२–२	२–२	

लोकना उपरना चरमान्तमां एकेन्द्रिय अने अनिन्द्रिय (सिद्ध) जीवो साथेज होवाथी अहिं असंयोगी भांगो थतो नथी, पण द्विकसंयोगीथी शरू थाय छे. तेनी साथे बेइन्द्रिय, तेइन्द्रिय, चउरिन्द्रिय अने पंचेन्द्रियना बब्बे भांगा जोडता त्रिकसंयोगी आठ भांगा थाय छे. तेथी अहिं देश अने प्रदेशने आश्रयी भांगामां द्विकसंयोगी एक अने त्रिकसंयोगी आठ मळी नव नव भांगा जाणवा.

५ * हेठळना चरमान्तमां 'एकेन्द्रियोना देशो' ए असंयोगी एकज भांगो थाय छे. अने द्विकसंयोगी 'एकेन्द्रियोना देशो अने बेइन्द्रियनो देश तथा एकेन्द्रियोना देशो अने बेइन्द्रियोना देशो'–ए बेइन्द्रिय साथे बे भांगा थाय छे. 'एकेन्द्रियोना देशो अने बेइन्द्रियना देशो'–ए वचलो भांगो लोकदन्तकना अभावथी थतो नथी. ए प्रमाणे तेइन्द्रिय, चउरिन्द्रिय, पंचेन्द्रिय अने अनिन्द्रियनी साथे बब्बे भांगा जाणवा. ए रीते जीवदेशने आश्रयी अगीयार भांगा थाय छे. पूर्वचरमान्तमां जीवदेशने आश्रयी जे भांगा कहेला छे ते अहिं जीवप्रदेशने आश्रयी कहेवा. जेमके–एकेन्द्रियोना प्रदेशो अने बेइन्द्रियना प्रदेशो; एकेन्द्रियोना प्रदेशो अने बेइन्द्रियोना प्रदेशो. ए प्रमाणे तेइन्द्रिय, चउरिन्द्रिय, पंचेन्द्रिय अने अनिन्द्रियना प्रदेश संबन्धे भांगा जाणवा. मात्र 'एकेन्द्रियोना प्रदेशो अने बेइन्द्रियनो प्रदेश—ए प्रथम भंग असंभवित होवाथी घटी शकतो नथी, अने 'एकेन्द्रियना प्रदेशो' ए असंयोगी एक भांगो मेळवतां जीवप्रदेशने आश्रयी अगीआर भांगा थाय छे. उपरना चरमान्तमां कह्या प्रमाणे रूपी अजीवना चार अने अरूपी अजीवना छ मळी अजीवोना दश प्रकार जाणवा.

लोकनी नीचेना चरमान्त, ग्रैवेयक अने अनुत्तर विमानना उपर अने नीचेना चरमान्तने आश्रयी जीवदेश अने जीवप्रदेशोना भांगाओनुं यन्त्र–

एक के अनेक जीवोना देशादि.

	एकेन्द्रिय.	बेइन्द्रिय.	तेइन्द्रिय.	चउरिन्द्रिय.	पचेन्द्रिय.	अनिन्द्रिय.	कुलभांगा.
देश.	२–२	१–१	१–१	१–१	१–१	१–१	११
		२–२	२–२	२–२	२–२	२–२	
प्रदेश.	२–२	१–२	१–२	१–२	१–२	१–२	११
		२–२	२–२	२–२	२–२	२–२	

अहिं देश अने प्रदेशना भांगाओमां असंयोगी एक, द्विकसंयोगी दश एम अगीयार ११ भांगा जाणवा.

एवं सोहम्मस्स वि जाव–अच्चुयस्स। गेविज्जविमाणाणं एवं चेव, नवरं उवरिम–हेट्ठिल्लेसु चरमंतेसु देसेसु पंचिंदियाण वि मज्झिल्लविरहिओ चेव, सेसं तहेव। एवं जहा गेवेज्जविमाणा तहा अणुत्तरविमाणा वि, ईसिपब्भारा वि।

*विमला दिशानी वक्तव्यता प्रमाणे आ रत्नप्रभाना उपरना चरमांतनी पण वक्तव्यता जाणवी. तथा रत्नप्रभा पृथ्वीनो †नीचलो चरमांत पण लोकनी नीचेना चरमांतनी पेठे जाणवो. परन्तु विशेष ए के जीवदेशोना संबंधे पंचेंद्रियोमां त्रण भांगा कहेवा. बाकीनुं बधुं तेज प्रमाणे कहेवुं. रत्नप्रभा पृथ्वीना चार चरमांतनी पेठे शर्कराप्रभा पृथिवीना पण चार चरमांत कहेवा. अने रत्नप्रभा पृथिवीना नीचेना चरमांतनी पेठे ‡शर्कराप्रभानो उपलो तथा नीचलो चरमांत समजवो. ए प्रमाणे यावत्–सातमी पृथिवी सुधी जाणवुं. तथा सौधर्म [देवलोक] यावत्–अच्युत [देवलोक] संबंधे पण एज प्रमाणे समजवुं. ग्रैवेयक विमानो संबंधे पण तेज प्रमाणे जाणवुं. पण तेमां विशेष ए छे के उपला अने हेठला चरमांत विषे देशो संबंधे पंचेंद्रियोमां पण वचलो भांगो न कहेवो. बाकीनुं बधुं पूर्व प्रमाणे ज कहेवुं. तथा ग्रैवेयक विमाननी पेठे अनुत्तर विमाननी अने ईषत्प्राग्भारा पृथिवीनी पण वक्तव्यता कहेवी.

---

६ * दशमा शतकना प्रथम उद्देशकमां जेम विमला दिशा संबन्धे कह्युं छे तेम रत्नप्रभाना उपरना चरमान्त संबन्धे पण कहेवुं. जेमके–त्यां 'जीवो नथी, कारण के ते एक प्रदेशना प्रतररूप होवाथी तेटलामा जीवो समाइ शकता नथी; पण जीवदेश अने जीवप्रदेश रही शके छे. तेमां जे जीवना देशो होय छे ते अवश्य एकेन्द्रिय जीवना देशो होय छे. १ अथवा एकेन्द्रियदेशो अने बेइन्द्रियनो देश; २ अथवा एकेन्द्रियदेशो अने बेइन्द्रियना देशो, ३ अथवा एकेन्द्रियदेशो अने बेइन्द्रियोना देशो. उपरना त्रण भांगा थाय छे, कारण के रत्नप्रभामां बेइन्द्रियो रहे छे, अने तेओ एकेन्द्रियनी अपेक्षाए थोडा होय छे, तेथी तेना उपरना चरमान्तमा बेइन्द्रियनो एक देश अथवा अनेक देशो संभवित छे. ए प्रमाणे त्रीन्द्रियथी मांडी अनिन्द्रिय सुधी प्रत्येकना त्रण त्रण भांगा जीवदेशने आश्रयी कहेवा. हवे जे जीवना प्रदेशो छे ते अवश्य एकेन्द्रियना प्रदेशो छे. १ अथवा एकेन्द्रियप्रदेशो अने बेइन्द्रियना प्रदेशो; २ अथवा एकेन्द्रिय जीवप्रदेशो अने बेइन्द्रियोना प्रदेशो. ए प्रमाणे त्रीन्द्रियथी आरंभी अनिन्द्रिय सुधी बब्बे भांगा जाणवा. तथा त्यां रूपी अजीवना चार प्रकार अने अरूपी अजीवना सात प्रकार छे. कारण के ते समयक्षेत्रनी अंदर होवाथी त्यां अद्धासमय पण होय छे.—टीका.

रत्नप्रभाना उपरना चरमान्तने आश्रयी जीवदेश अने जीवप्रदेशोना भांगाओनुं यन्त्र.—

एक के अनेक जीवोना देशादि.

	एकेन्द्रिय.	बेइन्द्रिय.	तेइन्द्रिय.	चउरिन्द्रिय.	पंचेन्द्रिय.	अनिन्द्रिय.	कुलभांगा.
देश.	२–२	१–१	१–१	१–१	१–१	१–१	१६
		१–२	१–२	१–२	१–२	१–२	
		२–२	२–२	२–२	२–२	२–२	
प्रदेश.	२–२	१–२	१–२	१–२	१–२	१–२	११
		२–२	२–२	२–२	२–२	२–२	

अहिं देशने आश्रयी भांगाओमां असंयोगी एक अने उपर प्रमाणे द्विकसंयोगी पंदर तथा प्रदेशने आश्रयी भांगाओमां असंयोगी एक अने द्विकसंयोगी दश भांगा जाणवा.

† जेम लोकनी नीचेनो चरमान्त कह्यो तेम रत्नप्रभानो नीचेनो चरमान्त पण कहेवो. मात्र विशेष ए छे के लोकनी नीचेना चरमान्तमां जीवदेश संबन्धे बेइन्द्रियादिना मध्यम भांगारहित बब्बे भांगा कह्या छे, पण अहीं पंचेन्द्रियना त्रणे भांगा कहेवा अने पंचेन्द्रिय सिवायना जीवोमां बब्बे भांगा कहेवा, कारण के रत्नप्रभानी नीचेना चरमान्तमां देवरूप पंचेन्द्रियोना गमनागमनद्वारा पंचेन्द्रियनो देश अने तेना देशो संभवे छे, माटे पंचेन्द्रियना त्रणे भांगा अहिं लेवा. अने बेइन्द्रियादि तो रत्नप्रभानी नीचेना चरमान्तमां मरणसमुद्घातथी जाय त्यारेज तेनो संभव होवाथी त्यां तेमनो देशज संभवित छे, परन्तु देशो संभवता नथी, केमके रत्नप्रभानी नीचेनो चरमान्त एक प्रतररूप होवाथी अनेक देशनो हेतु थतो नथी.—टीका.

रत्नप्रभाना नीचेना चरमान्त तथा शर्कराप्रभा आदि बाकीनां नरको अने सौधर्मथी अच्युत सुधीना देवलोकना उपर अने नीचेना चरमान्तने आश्रयी जीवदेश अने जीवप्रदेशोना भांगाओनुं यन्त्र—

एक के अनेक जीवोना एक के अनेक देशादि.

	एकेन्द्रिय.	बेइन्द्रिय.	तेइन्द्रिय.	चउरिन्द्रिय.	पंचेन्द्रिय.	अनिन्द्रिय.	कुलभांगा.
देश.	२–२	१–१	१–१	१–१	१–१	१–१	१२
		२–२	२–२	२–२	१–२	२–१	
					२–१		
प्रदेश.	२–२	१–२	१–२	१–२	१–२	१–२	११
		२–२	२–२	२–२	२–२	२–२	

अहिं देशने आश्रयी भांगामां असंयोगी एक अने द्विकसंयोगी अगीयार, तथा प्रदेशने आश्रयी भांगामां असंयोगी एक अने द्विकसंयोगी दश भांगा जाणवा.

‡ शर्कराप्रभानो उपरनो तथा नीचेनो चरमान्त रत्नप्रभानी नीचेना चरमान्तनी पेठे जाणवो. त्यां बेइन्द्रियादिना जीवदेशने आश्रयी मध्यम भंग रहित बब्बे भांगा अने पंचेन्द्रियना त्रण भांगा कहेवा. जीवप्रदेशने आश्रयी बधा बेइन्द्रियादिने विषे प्रथम भंगरहित बाकीना बब्बे भांगा जाणवा. अजीवने आश्रयी रूपी अजीवना चार अने अरूपी अजीवना छ भेद जाणवा. शर्कराप्रभानी पेठे बाकीनी नरकपृथिवीओ अने सौधर्मथी आरंभी ग्रैवेयक सुधीना विमानोनी वक्तव्यता जाणवी. परन्तु एटलो विशेष छे के जीवदेशने आश्रयी अच्युत देवलोक सुधी देवोना गमनागमननो संभव होवाथी पंचेन्द्रियना त्रण

७. [प्र०] परमाणुपोग्गले णं भंते ! लोगस्स पुरच्छिमिल्लाओ चरिमंताओ पच्चच्छिमिल्लं चरिमंतं एगसमएणं गच्छति, पच्चच्छिमिल्लाओ चरिमंताओ पुरच्छिमिल्लं चरिमंतं एगसमएणं गच्छति, दाहिणिल्लाओ चरिमंताओ उत्तरिल्लं जाव-गच्छइ, उत्तरिल्लाओ दाहिणिल्लं जाव-गच्छति, उवरिल्लाओ चरिमंताओ हेट्ठिल्लं चरिमंतं एवं जाव-गच्छति, हेट्ठिल्लाओ चरिमंताओ उवरिल्लं चरिमंतं एगसमएणं गच्छति ? [उ०] हंता गोयमा ! परमाणुपोग्गले णं लोगस्स पुरच्छिमिल्लं तं चेव जाव-उवरिल्लं चरिमंतं गच्छति ।

८. [प्र०] पुरिसे णं भंते ! वासं वासति, वासं नो वासतीति हत्थं वा पायं वा बाहुं वा उरुं वा आउट्टावेमाणे वा पसारेमाणे वा कतिकिरिए ? [उ०] गोयमा ! जावं च णं से पुरिसे वासं वासति वासं नो वासतीति, हत्थं वा जाव-उरुं वा आउट्टावेति वा पसारेति वा, तावं च णं पुरिसे काइयाए जाव-पंचहिं किरियाहिं पुट्ठे ।

९. [प्र०] देवे णं भंते ! महिड्ढिए जाव-महेसक्खे लोगंते ठिच्चा पभू अलोगंसि हत्थं वा जाव-उरुं वा आउंटावेत्तए वा पसारेत्तए वा ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे [प्र०] । से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ—'देवे णं महिड्ढीए जाव-लोगंते ठिच्चा णो पभू अलोगंसि हत्थं वा जाव-पसारेत्तए वा' ? [उ०] जीवाणं आहारोवचिया पोग्गला, बोंदिचिया पोग्गला, कलेवरचिया पोग्गला, पोग्गलामेव पप्प जीवाण य अजीवाण य गतिपरियाए आहिज्जइ, अलोए णं नेवत्थि जीवा, नेवत्थि पोग्गला; से तेणट्ठेणं जाव-पसारेत्तए वा । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

सोलसमे सए अट्ठमो उद्देसो समत्तो ।

७. [प्र०] हे भगवन् ! परमाणु पुद्गल एक समयमां लोकना पूर्व चरमांतथी—छेडाथी पश्चिम चरमांतमां, पश्चिम चरमांतथी पूर्व चरमांतमां; दक्षिण चरमांतथी उत्तर चरमांतमां, उत्तर चरमांतथी दक्षिण चरमांतमां; उपरना चरमांतथी नीचेना चरमांतमां, अने नीचेना चरमांतथी उपरना चरमांतमां जाय ? [उ०] हे गौतम ! हा, परमाणु पुद्गल एक समये लोकना पूर्व चरमान्तथी पश्चिम चरमांतमां, यावत्—नीचेना चरमांतथी उपरना चरमांतमां जाय.

परमाणुनी गति-

८. [प्र०] हे भगवन् ! 'वरसाद वरसे छे के नथी वरसतो' ए [जाणवाने] माटे कोई पुरुष पोतानो हाथ, पग, बाहु, के उरु संकोचे के पसारे तो ते पुरुषने केटली क्रिया लागे ? [उ०] हे गौतम ! 'वरसाद वरसे छे के नथी वरसतो' ए जाणवाने माटे जे पुरुष पोतानो हाथ, यावत्—उरु संकोचे के पसारे ते पुरुषने कायिकी वगेरे पांचे क्रियाओ लागे.

कायिकी आदि क्रिया.

९. [प्र०] हे भगवन् ! मोटी ऋद्धिवाळो यावत्—मोटा सुखवाळो देव लोकांतमां रहीने अलोकमां पोताना हाथने, यावत्—उरुने संकोचवा के पसारवा समर्थ छे ? [उ०] हे गौतम ! ते अर्थ समर्थ नथी. [प्र०] हे भगवन् ! आप ए प्रमाणे शा हेतुथी कहो छो के 'मोटी ऋद्धिवाळो देव लोकान्तमां रहीने अलोकमां पोताना हाथने, यावत्—उरुने पसारवा समर्थ नथी' [उ०] हे गौतम ! *जीवोने [अनुगत एवा] आहारोपचित, शरीरोपचित अने कलेवरोपचित पुद्गलो होय छे, तथा पुद्गलोने आश्रयीनेज जीवोनो अने अजीवोनो [पुद्गलोनो] गतिपर्याय कहेवाय छे. अलोकमां तो जीवो नथी, तेम पुद्गलो पण नथी माटे ते हेतुथी पूर्वोक्त देव यावत्—पसारवा समर्थ नथी. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

देव अलोकमां हस्तादि पसारवा समर्थ छे ?

सोळमा शतकमां अष्टम उद्देशक समाप्त.

भांगा जाणवा अने द्वीन्द्रियना बब्बे भांगा जाणवा. ग्रैवेयक तथा अनुत्तर विमानमां देवोनु गमनागमन नहि होवाथी पंचेन्द्रियमां पण बब्बे भांगा थाय छे. यद्यपि त्रीजी नरकपृथिवी सुधी देवोनुं गमनागमन होवाथी वालुकाप्रभाना उपरना चरमान्त सुधी देशने आश्रयी पंचेन्द्रियना त्रण त्रण भांगानो संभव छे, अने त्यांथी आगळनी नरकपृथिवीने विषे देवोनुं गमनागमन नहि होवाथी पंचेन्द्रियना बब्बे भांगा थाय छे, पण अहिं शर्कराप्रभानी पेठे साते नरकपृथिवी सुधी पंचेन्द्रियना त्रण भांगा कह्या छे ते विचारणीय छे.—टीका.

ईषत्प्राग्भारा (सिद्धशिला) ना पूर्वादि चारे दिशाओना चरमान्तने आश्रयी जीवदेश अने जीवप्रदेशोना भांगाओनुं यन्त्र.—

एक के अनेक जीवोना एक के अनेक देशादि.

	एकेन्द्रिय.	बेइन्द्रिय.	तेइन्द्रिय.	चउरिन्द्रिय.	पंचेन्द्रिय.	अनिन्द्रिय.	कुल भांगा.
देश.	२-२	१-१	१ १	१ १	१ १	१-२	१५
		१-२	१-२	१-२	१-२	२-२	
		२-२	२-२	२-२	२-२		
प्रदेश.	२-२	१-२	१-२	१-२	१-२	१-२	११
		२-२	२-२	२-२	२-२	२-२	

अहिं पूर्ववत् देशने आश्रयी असंयोगी एक अने तेनी साथे बे इन्द्रियादिनो योग करता द्विकसंयोगी चौद भांगा तथा प्रदेशने आश्रयी असंयोगी एक अने द्विकसंयोगी दश भांगा जाणवा.

९ * जीवोनी साथे रहेला पुद्गलो आहाररूपे, शरीररूपे, कलेवररूपे तथा श्वासोच्छ्वासादिरूपे उपचित थयेला होय छे. अर्थात्—पुद्गलो हमेशां जीवानुगामी स्वभाववाळा होय छे, जे क्षेत्रमां जीवो छे त्यांज पुद्गलोनी गति होय छे, तेमज पुद्गलोने आश्रयी जीवोनो अने पुद्गलोनो गतिधर्म होय छे. तात्पर्य ए छे के जे क्षेत्रमां पुद्गलो छे तेज क्षेत्रमां जीवोनी अने पुद्गलोनी गति थाय छे, धर्मास्तिकायना अभावथी अलोकमां जीव अने पुद्गलो होता नथी माटे त्यां जीव अने पुद्गलोनी गति पण नथी.—टीका.

नवमो उद्देसो.

१. [प्र०] कहिणं भंते ! बलिस्स वइरोयणिंदस्स वइरोयणरन्नो सभा सुहम्मा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! जंबुद्दीवे दीवे मंदरस्स पव्वयस्स उत्तरेणं तिरियमसंखेज्जे जहेव चमरस्स जाव–बायालीसं जोयणसहस्साइं ओगाहित्ता एत्थ णं बलिस्स वइरोयणिंदस्स वइरोयणरन्नो रुयगिंदे नामं उप्पायपव्वए पन्नत्ते । सत्तरस एक्कवीसे जोयणसए–एवं पमाणं जहेव तिगिच्छिकूडस्स । पासायवडेंसगस्स वि तं चेव पमाणं, सीहासणं सपरिवारं बलिस्स परियारेणं, अट्ठो तहेव, नवरं रुयगिंदप्पभाइं ३, सेसं तं चेव, जाव–बलिचंचाए रायहाणीए अन्नेसिं च जाव–रुयगिंदस्स णं उप्पायपव्वयस्स उत्तरेणं छक्कोडिसए तहेव, जाव–चत्तालीसं जोयणसहस्साइं ओगाहित्ता एत्थ णं बलिस्स वइरोयणिंदस्स वइरोयणरन्नो बलिचंचा नामं रायहाणी पन्नत्ता । एगं जोयणसयसहस्सं पमाणं, तहेव जाव–बलिपेढस्स उववाओ, जाव–आयरक्खा सव्वं तहेव निरवसेसं; नवरं सातिरेगं सागरोवमं ठिती पन्नत्ता, सेसं तं चेव जाव–बली वइरोयणिंदे बली० २ । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! जाव–विहरति ।

सोलसमे सए नवमो उद्देसो समत्तो ।

नवम उद्देशक.

१ [प्र०] हे भगवन् ! वैरोचनेन्द्र अने वैरोचन राजा एवा बलिनी सुधर्मा सभा क्यां कहेली (आवेली) छे ? [उ०] हे गौतम ! जंबूद्वीप नामे द्वीपमां मंदर पर्वतनी उत्तरे तिरछुं असंख्येय [द्वीप–समुद्रो ओळंगीने]–इत्यादि जेम [*]चमरनी हकीकतमां कह्युं छे तेम अरुणवर द्वीपनी बाह्यवेदिकाथी अरुणवर समुद्रमां बेतालीश हजार योजन अवगाह्या पछी वैरोचनेन्द्र अने वैरोचनराजा एवा बलिनो रुचकेंद्र नामनो उत्पात पर्वत कह्यो छे. ते उत्पात पर्वत १७२१ योजनन उंचो छे. बाकीनुं बधुं तेनुं प्रमाण तिगिच्छिकूट पर्वतनी पेठे जाणवुं तेना प्रासादावतंसकनुं पण प्रमाण तेज प्रमाणे जाणवुं. तथा बलिना परिवार साथे सपरिवार सिंहासन पण ते प्रमाणे कहेवुं. रुचकेन्द्र नामनो अर्थ पण ते प्रमाणे कहेवो. विशेष ए के अहिं रुचकेन्द्र [रत्नविशेष] नी प्रभावाळां उत्पलादि जाणवां. बाकी बधुं तेज प्रमाणे यावत्–ते बलिचंचा राजधानीनुं तथा अन्योनुं [आधिपत्य करतो विहरे छे.] त्यां सुधी कहेवुं. ते रुचकेन्द्र उत्पात पर्वतनी उत्तरे छ सो | पचावन क्रोड, पांत्रीश लाख, पचास हजार योजन अरुणोदय समुद्रमां तिरछुं जइने नीचे रत्नप्रभा पृथिवीमां] इत्यादि पूर्ववत् यावत्–चालीस हजार योजन गया पछी त्यां वैरोचनेन्द्र वैरोचनराजा एवा बलिनी 'बलिचंचा' नामनी राजधानी कही (आवेली) छे. ते राजधानीनो विष्कंभ–विस्तार एक लाख योजन छे. बाकीनुं बधुं प्रमाण पूर्व प्रमाणे जाणवुं, अने ते यावत्–बलिपीठ सुधी समजवुं. तथा उपपात, यावत्–आत्मरक्षको–ए बधुं पूर्ववत् समजवुं. विशेष ए के वैरोचनेन्द्र वैरोचन राजा एवा बलिनी स्थिति सागरोपम करतां कंइक अधिक कही छे. अने बाकी बधुं ते संबंधे पूर्व प्रमाणेज [1]जाणवुं. यावत्–' वैरोचनेन्द्र बलि छे, वैरोचनेन्द्र बलि छे' त्यां सुधी कहेवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.'

सोळमा शतकमां नवम उद्देशक समाप्त.

---

१ * भग० खं० १ श० २ उ० ८ पृ० २९७–२९८

1 जेम बीजा शतकना आठमां उद्देशकमां चमरेन्द्रनी सुधर्मा सभासंबंधे हकीकत कही छे तेम बलि संबंधे पण कहेवी. त्यां जेम तिगिच्छिकूटनामे उत्पात पर्वतनुं प्रमाण कह्युं छे ते प्रमाणे अहिं रुचकेन्द्र उत्पात पर्वतनुं प्रमाण जाणवुं. तिगिच्छिकूटना उपर रहेला प्रासादावतंसकनुं जे प्रमाण कह्युं छे ते प्रमाणे रुचकेन्द्रनामे उत्पात पर्वत उपर रहेला प्रासादनुं प्रमाण पण जाणवुं. हवे ते प्रासादावतंसकना मध्यभागे रहेलुं बलिनुं सिंहासन तेना परिवारना सिंहासनो सहित चमरेन्द्रनी पेठे जाणवुं तेमां मात्र विशेष ए छे के बलिना सामानिक देवोना आसनो साठ हजार छे अने आत्मरक्षक देवोना आसनो तेथी चार गुणा छे. जेम तिगिच्छिकूट नामनो अन्वर्थ कहेलो छे, तेम अहिं रुचकेन्द्रनो पण जाणवो. त्यां तिगिच्छिकूटमां तिगिच्छिरत्ननी प्रभावाळां उत्पलादि होय छे माटे ते तिगिच्छिकूट कहेवाय छे, तेम अहिं रुचकेन्द्ररत्ननी प्रभावाळां उत्पलादि होय छे माटे रुचकेन्द्रकूट कहेवाय छे. नगरीनुं प्रमाण कह्या पछी प्राकार, तेना द्वार, उपकारिकालयन, द्वारना उपरनुं गृह, प्रासादावतंसक, सुधर्मसभा, चैत्यभवन, उपपातसभा, हृद, अभिषेकसभा, आलंकारिकसभा अने व्यवसायसभा वगेरेनुं स्वरूप अने प्रमाण बलिपीठना वर्णन सुधी कहेवुं.–टीका.

दसमो उद्देसो.

१. [प्र०] कतिविहे णं भंते ! ओही पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! दुविहा ओही पन्नत्ता । ओहीपदं निरवसेसं भाणियव्वं । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! जाव–विहरति ।

सोलसमे सए दसमो उद्देसो समत्तो ।

दशम उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! अवधिज्ञान केटला प्रकारे कह्युं छे ? [उ०] हे गौतम ! अवधिज्ञान बे प्रकारे कह्युं छे. अहिं *'प्रज्ञापना' सूत्रनुं तेत्रीसमुं अवधिपद संपूर्ण कहेवुं. हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे–एम कही यावद्–विहरे छे.

अवधिज्ञान.

सोळमा शतकमां दशम उद्देशक समाप्त.

इक्कारसमो उद्देसो.

१. [प्र०] दीवकुमारा णं भंते ! सव्वे समाहारा, सव्वे समुस्सासनिस्सासा ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे । एवं जहा पढमसए बितियउद्देसए दीवकुमाराणं वत्तव्वया तहेव जाव–समाउया, समुस्सासनिस्सासा ।

२. [प्र०] दीवकुमाराणं भंते ! कति लेस्साओ पन्नत्ताओ ? [उ०] गोयमा ! चत्तारि लेस्साओ पन्नत्ताओ, तंजहा–१ कण्हलेस्सा, जाव–४ तेउलेस्सा ।

३. [प्र०] एएसि णं भंते ! दीवकुमाराणं कण्हलेस्साणं जाव–तेउलेस्साण य कयरे कयरेहिंतो जाव–विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! सव्वत्थोवा दीवकुमारा तेउलेस्सा, काउलेस्सा असंखेज्जगुणा, नीललेस्सा विसेसाहिया, कण्हलेस्सा विसेसाहिया ।

४. [प्र०] एएसि णं भंते ! दीवकुमाराणं कण्हलेसाणं जाव–तेउलेस्साण य कयरे कयरेहिंतो अप्पड्ढिया वा महड्ढिया वा ? [उ०] गोयमा ! कण्हलेस्साहिंतो नीललेस्सा महड्ढिया, जाव–सव्वमहड्ढीया तेउलेस्सा । 'सेवं भंते ! सेवं भंते ! जाव–विहरति ।

सोलसमे सए इक्कारसमो उद्देसो समत्तो.

अगियारमो उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! द्वीपकुमारो बधा समानआहारवाळा छे, समानउच्छ्वास–निःश्वासवाळा छे ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी. अहिं जेम †प्रथम शतकना द्वितीय उद्देशकमां द्वीपकुमारोनी वक्तव्यता कहेली छे ते बधी कहेवी, यावत्–समान आयुष्यवाळा अने समान उच्छ्वास–निःश्वास वाळा [नथी] त्यां सुधी जाणवुं.

द्वीपकुमारो समान आहारवाळा छे– इत्यादि प्रश्न.

२. [प्र०] हे भगवन् ! द्वीपकुमारोने केटली लेश्याओ कही छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओने चार लेश्याओ कही छे. ते आ प्रमाणे–१ कृष्णलेश्या, यावत्–४ तेजोलेश्या.

द्वीपकुमारोने लेश्याओ.

३. [प्र०] हे भगवन् ! कृष्णलेश्यावाळा यावत्–तेजोलेश्यावाळा ए द्वीपकुमारोमां कोण कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! सौथी थोडा द्वीपकुमारो तेजोलेश्यावाळा छे, कापोतलेश्यावाळा असंख्येयगुणा छे, तेथी नीललेश्यावाळा विशेषाधिक छे, अने तेना करतां कृष्णलेश्यावाळा विशेषाधिक छे.

४. [प्र०] हे भगवन् ! कृष्णलेश्यावाळा, यावत् तेजोलेश्यावाळा–ए द्वीपकुमारोमां कोण कोनाथी अल्पर्धिक छे अने महर्धिक छे ? [उ०] हे गौतम ! कृष्णलेश्यावाळा करतां नीललेश्यावाळा द्वीपकुमारो महर्धिक छे; यावत्–तेजोलेश्यावाळा सौथी महर्धिक छे. 'हे भगवन् ! ते एमज छे हे भगवन् ! ते एमज छे'–एम कही यावद् विहरे छे.

सोळमा शतकमां अगियारमो उद्देशक समाप्त.

---

१ * अवधिज्ञान बे प्रकारनुं छे–भवप्रत्ययिक अने क्षायोपशमिक. देवो अने नैरयिकोने भवप्रत्ययिक अने मनुष्य तथा पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकने क्षायोपशमिक–अवधिज्ञानावरणना क्षयोपशमजन्य अवधिज्ञान होय छे. विशेष माटे जुओ प्रज्ञा० प० ३३ प० ५३६–५४२.

द्विविधोऽवधिः । भवप्रत्ययो नारकदेवानाम् । यथोक्तनिमित्तः षड्विकल्पः शेषाणाम् ॥ तत्त्वा० अ० १ सू० २१–२२–२३ ॥ अर्थः—अवधिज्ञान बे प्रकारे छे—भवप्रत्यय अने क्षयोपशमनिमित्त. नारक अने देवोने भवप्रत्यय अवधिज्ञान होय छे अने शेष मनुष्य अने पंचेन्द्रिय तिर्यंचोने क्षयोपशमनिमित्तक होय छे. तेना छ प्रकार छे.

१ † भ० गु० खं० १ श० १ उ० २ पृ० ९६.

१२–१४ उद्देसा.

१. [प्र०] उदहिकुमारा णं भंते ! सव्वे समाहारा० [उ०] एवं चेव 'सेवं भंते सेवं भंते' ! त्ति । (१६–१२) एवं दिसाकुमारा वि (१६–१३) एवं थणियकुमारा वि । 'सेवं भंते सेवं भंते' ! जाव–विहरइ (१६–१४) ।

सोलसमे सए १२–१४ उद्देसा समत्ता

सोलसमं सयं समत्तं.

१२—१४ उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! शुं उदधिकुमारो बधा समान आहारवाळा छे–इत्यादि पूर्व प्रमाणे प्रश्न. [उ०] पूर्व प्रमाणेज बधुं जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'–(१६–१२) ए प्रमाणे दिक्कुमारो विषे तेरमो उद्देशक जाणवो अने ए प्रमाणे स्तनितकुमारो विषे चौदमो उद्देशक समजवो. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'–एम कही यावद्–विहरे छे.

सोळमा शतकमां १२–१४ उद्देशको समाप्त

सोळमुं शतक समाप्त.
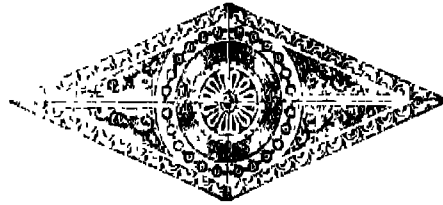
वि-

सत्तरसमं सयं

कुंजरे संजये सेलेसिते किरिये ईसाणे पुढवि दगे वाउे ।
एगिंदिये नागे सुवन्ने विज्जु वायु-ग्गि सत्तरसे ॥

पढमो उद्देसो.

१. [प्र०] रायगिहे जाव-एवं वयासी-उदायी णं भंते! हत्थिराया कओहिंतो अणंतरं उव्वट्टित्ता उदायिहत्थिरायत्ताए उववन्ने ? [उ०] गोयमा! असुरकुमारेहिंतो देवेहिंतो अणंतरं उव्वट्टित्ता उदायिहत्थिरायत्ताए उववन्ने ।

२. [प्र०] उदायी णं भंते! हत्थिराया कालमासे कालं किच्चा कहिं गच्छिहिति, कहिं उववज्जिहिति ? [उ०] गोयमा! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए उक्कोसं सागरोवमट्ठितीयंसि निरयावासंसि नेरइयत्ताए उववज्जिहिति ।

३. [प्र०] से णं भंते! तओहिंतो अणंतरं उव्वट्टित्ता कहिं गच्छिहिति, कहिं उववज्जिहिति ? [उ०] गोयमा! महाविदेहे वासे सिज्झिहिति, जाव-अंतं काहिति ।

४. [प्र०] भूयाणंदे णं भंते! हत्थिराया कओहिंतो अणंतरं उव्वट्टित्ता भूयाणंदे हत्थिरायत्ताए० ? [उ०] एवं जहेव उदायी, जाव-अंतं काहिति ।

सत्तरमुं शतक.

[उद्देशक संग्रह-]१ कुंजर--कोणिकना प्रधान हस्ती संबन्धे प्रथम उद्देशक, २ संयतादि संबन्धे बीजो उद्देशक, ३ शैलेशी प्राप्त अनगार संबन्धे त्रीजो उद्देशक, ४ क्रिया-कर्म संबन्धे चोथो उद्देशक, ५ ईशानेन्द्रनी सुधर्मा सभा संबन्धे पांचमो उद्देशक, ६-७ पृथिवीकायिक संबन्धे छट्ठो अने सातमो उद्देशक, ८-९ अप्कायिक संबन्धे आठमो अने नवमो उद्देशक, १०-११ वायुकायिक संबन्धे दशमो अने अगीयारमो उद्देशक, १२ एकेन्द्रिय जीव संबन्धे बारमो उद्देशक, १३-१७ नागकुमार, सुवर्णकुमार, विद्युत्कुमार अने अग्निकुमार संबन्धे अनुक्रमे तेरथी आरंभी सत्तर उद्देशको-ए प्रमाणे सत्तरमा शतकमां सत्तर उद्देशको कहेवामां आवशे.

प्रथम उद्देशक.

१. [प्र०] राजगृह नगरमां भगवान् गौतम यावत्-आ प्रमाणे बोल्या-हे भगवन् ! उदायी नामे प्रधान हस्ती कई गतिमांथी मरण पामी तुरत अहीं उदायी नामे प्रधान हस्तीपणे उत्पन्न थयो छे ? [उ०] हे गौतम ! ते असुरकुमार देव थकी मरण पामी तुरत अहीं उदायी नामे प्रधान हस्तीपणे उत्पन्न थयो छे.

उदायी हस्ती कई गतिमांथी आवी उत्पन्न थयो छे?

२. [प्र०] हे भगवन् ! आ उदायी नामे हस्ती मरणसमये मरी क्यां जशे, क्यां उत्पन्न थशे ? [उ०] हे गौतम ! आ रत्नप्रभा पृथिवीने विषे एक सागरोपमनी उत्कृष्ट स्थितिवाळा नरकावासमां नैरयिकपणे उत्पन्न थशे.

उदायी मरीने क्यां जशे?

३. [प्र०] हे भगवन् ! ते (उदायी हस्ती) त्यांथी मरण पामी तुरत क्यां जशे, क्यां उत्पन्न थशे ? [उ०] हे गौतम ! महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थई सिद्ध थशे, सर्व दुःखोनो अन्त करशे.

त्यांथी मरण पामी क्यां जशे?

४. [प्र०] हे भगवन् ! भूतानंद नामे प्रधान हस्ती कई गतिमांथी मरण पामी तुरत अहिं भूतानंद नामे हस्तीपणे उत्पन्न थयो छे ? [उ०] जेम उदायी नामे हस्तीनी वक्तव्यता कही तेम भूतानंदनी पण वक्तव्यता अहिं जाणवी. यावत्-सर्व दुःखोनो अन्त करशे.

भूतानंद क्यांथी आव्यो छे अने मरीने क्यां जशे?

५. [प्र०] पुरिसे णं भंते! तालमारुहइ, तालमारुहित्ता तालाओ तालफलं पचालेमाणे वा पवाडेमाणे वा कतिकिरिए? [उ०] गोयमा! जावं च णं से पुरिसे तालमारुहइ, तालमारुहित्ता तालाओ तालफलं पचालेइ वा पवाडेइ वा तावं च णं से पुरिसे काइयाए जाव-पंचहिं किरियाहिं पुट्ठे; जेसिं पि णं सरीरेहिंतो ताले निव्वत्तिए, तालफले निव्वत्तिए ते वि णं जीवा काइयाए जाव-पंचहिं किरियाहिं पुट्ठा।

६. [प्र०] अहे णं भंते! से तालफले अप्पणो गरुयत्ताए, जाव-पच्चोवयमाणे जाइं तत्थ पाणाइं जाव-जीवियाओ ववरोवेति तए णं भंते! से पुरिसे कतिकिरिए? [उ०] गोयमा! जावं च णं से पुरिसे तलप्फले अप्पणो गरुयत्ताए जाव-जीवियाओ ववरोवेति तावं च णं से पुरिसे काइयाए जाव-पंचहिं किरियाहिं पुट्ठे; जेसिं पि णं जीवाणं सरीरेहिंतो तले निव्वत्तिए ते वि णं जीवा काइयाए जाव-चउहिं किरियाहिं पुट्ठा; जेसिं पि णं जीवाणं सरीरेहिंतो तलफले निव्वत्तिए ते वि णं जीवा काइयाए जाव-पंचहिं किरियाहिं पुट्ठा; जे वि य से जीवा अहे वीससाए पच्चोवयमाणस्स उवग्गहे वट्टंति ते वि य णं जीवा काइयाए जाव-पंचहिं किरियाहिं पुट्ठा।

७. [प्र०] पुरिसे णं भंते! रुक्खस्स मूलं पचालेमाणे वा, पवाडेमाणे वा कतिकिरिए? [उ०] गोयमा! जावं च णं से पुरिसे रुक्खस्स मूलं पचालेइ वा, पवाडेइ वा तावं च णं से पुरिसे काइयाए जाव-पंचहिं किरियाहिं पुट्ठे; जेसिं पि य णं जीवाणं सरीरेहिंतो मूले निव्वत्तिए, जाव-बीए निव्वत्तिए, ते वि य णं जीवा काइयाए जाव-पंचहिं किरियाहिं पुट्ठा।

८. [प्र०] अहे णं भंते! से मूले अप्पणो गरुययाए जाव-जीवियाओ ववरोवेइ तओ णं भंते! से पुरिसे कतिकिरिए? [उ०] गोयमा! जावं च णं से मूले अप्पणो जाव-ववरोवेइ तावं च णं से पुरिसे काइयाए जाव-चउहिं किरियाहिं पुट्ठे; जेसिं पि य णं जीवाणं सरीरेहिंतो कंदे निव्वत्तिए, जाव-बीए निव्वत्तिए ते वि णं जीवा काइयाए जाव-चउहिं पुट्ठा;

कायिकी आदि क्रियाओ.

५. [प्र०] हे भगवन्! कोई पुरुष ताडना झाड उपर चढे, अने ते ताडना झाड उपर चढी त्यां रहेला ताडना फळने हलावे के नीचे पाडे तो ते पुरुषने केटली क्रियाओ लागे? [उ०] हे गौतम! *जेटलामां पुरुष ताड उपर चढी ताडना फळने हलावे के नीचे पाडे, तेटलामां ते पुरुषने कायिकी वगेरे पांच क्रियाओ लागे. जे जीवोना शरीरद्वारा ताड वृक्ष तथा ताडनुं फळ उत्पन्न थयुं छे ते जीवोने पण कायिकी वगेरे पांच क्रियाओ लागे.

६. [प्र०] हे भगवन्! [ते पुरुषे हलाव्या के तोड्या पछी] ते ताडनुं फळ पोताना भारने लीधे यावत्-नीचे पडे, अने नीचे पडता ते ताडना फळद्वारा जे जीवो हणाय, यावत्-जीवितथी जुदा थाय, तो तेथी ते फळ तोडनार पुरुषने केटली क्रियाओ लागे? [उ०] हे गौतम! जेटलामां ते पुरुष ताडना फळने तोडे अने पछी ते फळ पोताना भारने लीधे नीचे पडता जीवोने यावत्-जीवितथी जुदा करे तो तेटलामां (तोडनार) पुरुषने कायिकी वगेरे चार क्रियाओ लागे, जे जीवोना शरीरथी ताडनुं वृक्ष नीपज्युं छे ते जीवोने यावत् चार क्रियाओ लागे, अने जे जीवोना शरीरथी ताडनुं फळ नीपज्युं छे ते जीवोने तो कायिकी यावत् पांचे क्रियाओ लागे. तथा जे जीवो स्वाभाविक रीते नीचे पडता ताडना फळना उपकारक थाय छे ते जीवोने पण कायिकी यावत्-पांचे क्रियाओ लागे.

वृक्षनुं मूळ चलाव-नारने क्रिया.

७. [प्र०] हे भगवन्! कोइ पुरुष झाडना मूळने हलावे के नीचे पाडे तो ते पुरुषने केटली क्रिया लागे? [उ०] हे गौतम! झाडना मूळने हलावनार के नीचे पाडनार पुरुषने कायिकी वगेरे पांचे क्रियाओ लागे, अने जे जीवोना शरीरथी मूळ यावत् बीज नीपज्यां छे ते जीवोने पण कायिकी वगेरे पांचे क्रियाओ लागे.

वृक्षना मूळने क्रिया.

८. [प्र०] हे भगवन्! त्यार पछी ते मूळ पोताना भारने लीधे नीचे पडे अने बीजा जीवोनुं घातक थाय तो तेथी मूळने हलावनार के तोडनार ते पुरुषने केटली क्रिया लागे? [उ०] हे गौतम! जेटलामां ते मूळ पोताना भारने लीधे नीचे पडे अने बीजा जीवोनुं घातक थाय तेटलामां ते पुरुषने कायिकी वगेरे चार क्रियाओ लागे. तथा जे जीवोना शरीरथी कंद नीपज्यो छे, यावत्-बीज

५ * कोई पुरुष ताडना झाडने हलावे के तेना फळने नीचे पाडे तो ते ताडना फळनी अने ताडना फळने आश्रयी रहेला जीवोनी हिंसा करे छे, जे हिंसा रूप क्रिया करे छे ते कायिकी आदि चार क्रियाओ पण अवश्य करे छे, माटे ते पुरुषने कायिकी वगेरे पांच क्रियाओ लागे छे १. जेओ ताड अने फळना जीवो छे तेने पण पूर्वोक्त पांच क्रियाओ लागे छे, कारण के ते बीजा जीवोने स्पर्शादि वडे साक्षात् हणे छे २. ज्यारे पुरुष ताडना फळने हलावे के तोडे, पछी ते फळ पोताना भारथी नीचे पडे अने ते द्वारा अन्य जीवोनी हिंसा थाय त्यारे ते पुरुषने चार क्रियाओ लागे, कारण के अहिं फळना पडवाथी जे हिंसा थाय छे तेमां पुरुष साक्षात् कारण नथी, पण परंपरा कारण छे, माटे तेने प्राणातिपात सिवाय बीजी चार क्रियाओ लागे ३. ए प्रमाणे ताडना झाडने पण चार क्रिया लागे, अने फळना जीवोने पांच क्रिया लागे, कारण के ते वधनुं साक्षात् कारण छे ५. नीचे पडता ताडना फळना जे उपकारक जीवो छे तेने पण पूर्वोक्त युक्तिथी पांच क्रियाओ लागे ६. ए प्रमाणे फळद्वारा छ क्रिया स्थानो कह्या. ए रीते मूळ, कन्द, स्कंध, त्वचा, शाखा, प्रवाल, पांदडा, पुष्प, फळ अने बीजने विषे पूर्वोक्त छ क्रियास्थानो समजवा. विशेष माटे बाण फेंकनार पुरुष संबन्धे जुओ भग० खं० २ श० ५ उ० ६ पृ० २०६-२०७.

जेसिं पि य णं जीवाणं सरीरेहिंतो मूले निव्वत्तिए ते वि णं जीवा काइयाए जाव–पंचहिं किरियाहिं पुट्ठा; जे वि य णं से जीवा अहे वीससाए पच्चोवयमाणस्स उवग्गहे वट्टंति ते वि णं जीवा काइयाए जाव–पंचहिं किरियाहिं पुट्ठा।

९. [प्र०] पुरिसे णं भंते! रुक्खस्स कंदं पचालेइ० ? [उ०] गोयमा! तावं च णं से पुरिसे जाव–पंचहिं किरियाहिं पुट्ठे, जेसिं पि णं जीवाणं सरीरेहिंतो मूले निव्वत्तिए, जाव–बीए निव्वत्तिए ते वि णं जीवा पंचहिं किरियाहिं पुट्ठा।

१०. [प्र०] अहे णं भंते! से कंदे अप्पणो० ? [उ०] जाव–चउहिं पुट्ठे; जेसिं पि णं जीवाणं सरीरेहिंतो मूले निव्वत्तिए, खंधे निव्वत्तिए, जाव–चउहिं पुट्ठा; जेसिं पि णं जीवाणं सरीरेहिंतो कंदे निव्वत्तिए ते वि य णं जीवा जाव–पंचहिं पुट्ठा; जे वि य से जीवा अहे वीससाए पच्चोवयमाणस्स जाव–पंचहिं पुट्ठा, जहा कंदे, एवं जाव–बीयं।

११. [प्र०] कति णं भंते! सरीरगा पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! पंच सरीरगा पण्णत्ता, तं जहा–१ ओरालिए, जाव–कम्मए।

१२. [प्र०] कति णं भंते! इंदिया पण्णत्ता? [उ०] गोयमा! पंच इंदिया पण्णत्ता, तं जहा–१ सोइंदिए, जाव–५ फासिंदिए।

१३. [प्र०] कतिविहे णं भंते! जोए पण्णत्ते? [उ०] गोयमा? तिविहे जोए पण्णत्ते, तं जहा–मणजोए, वयजोए, कायजोए।

१४. [प्र०] जीवे णं भंते! ओरालियसरीरं निव्वत्तेमाणे कतिकिरिए? [उ०] गोयमा! सिय तिकिरिए, सिय चउकिरिए, सिय पंचकिरिए; एवं पुढविकाइए वि, एवं जाव–मणुस्से।

१५. [प्र०] जीवा णं भंते! ओरालियसरीरं निव्वत्तेमाणा कतिकिरिया? [उ०] गोयमा! तिकिरिया वि, चउकिरिया वि, पंचकिरिया वि; एवं पुढविकाइया वि, एवं जाव–मणुस्सा। एवं वेउव्वियसरीरेण वि दो दंडगा, नवरं जस्स अत्थि वेउ-

नीपज्युं छे ते जीवोने कायिकी यावत्–चार क्रियाओ लागे. वळी जे जीवोना शरीरथी मूळ नीपज्युं छे ते जीवोने कायिकी यावत्–पांच क्रियाओ लागे. तथा जे जीवो स्वाभाविक रीते नीचे पडता मूळना उपग्राहक–उपकारक छे ते जीवोने पण कायिकी वगेरे पांच क्रियाओ लागे छे.

९. [प्र०] हे भगवन्! कोइ पुरुष वृक्षना कंदने हलावे तो तेने केटली क्रिया लागे? [उ०] हे गौतम! कंदने हलावनार ते पुरुषने यावत्–पाच क्रियाओ लागे. तथा जे जीवोना शरीरथी मूळ यावत्–बीज नीपज्युं छे ते जीवोने पण पाच क्रियाओ लागे छे.

वृक्षना कन्द चलावनारने क्रिया.

१०. [प्र०] हे भगवन्! त्यार पछी ते कन्द पोताना भारने लीधे नीचे पडे अने यावत्–जीवोनो घात करे तो ते पुरुषने केटली क्रियाओ लागे? [उ०] ते पुरुषने यावत्–चार क्रियाओ लागे. [साक्षात घातक नहि होवाथी प्राणातिपातक्रिया न लागे.] तथा जे जीवोना शरीरोथी मूळ, स्कंध वगेरे नीपज्यां छे ते जीवोने परंपराए घातक होवाथी प्राणातिपात क्रिया सिवाय चार क्रियाओ लागे, अने जे जीवोना शरीरोथी कंद नीपज्यो छे ते जीवोने यावत् पांचे क्रियाओ लागे. वळी जे जीवो स्वाभाविक रीते नीचे पडता ते कंदना उपकारक होय ते जीवोने पण पांचे क्रियाओ लागे. जेम कंद संबन्धे वक्तव्यता कही तेम यावत्–बीज संबन्धे पण जाणवी.

कन्दने क्रिया.

११. [प्र०] हे भगवन्! केटलां शरीरो कह्यां छे? [उ०] हे गौतम! पांच शरीरो कह्यां छे, ते आ प्रमाणे–१ औदारिक, यावत्–५ कार्मण.

शरीरो.

१२. [प्र०] हे भगवन्! केटली इन्द्रियो कही छे? [उ०] हे गौतम! पांच इन्द्रियो कही छे, ते आ प्रमाणे–१ श्रोत्रेन्द्रिय, यावत्–५ स्पर्शेन्द्रिय.

इन्द्रियो.

१३. [प्र०] हे भगवन्! योग केटला प्रकारनो कह्यो छे? [उ०] हे गौतम! योग त्रण प्रकारनो कह्यो छे, ते आ प्रमाणे–मनयोग, वचनयोग अने काययोग.

योग.

१४. [प्र०] हे भगवन्! औदारिक शरीरने बांधतो जीव केटली क्रियावाळो होय? [उ०] हे गौतम! *औदारिक शरीरने बांधतो जीव कोइवार त्रण क्रियावाळो, कोइवार चारक्रियावाळो अने कोइवार पांच क्रियावाळो होय. ए रीते पृथिवीकायिक संबन्धे कहेवुं. तथा ए प्रमाणे दंडकना क्रमथी यावत्–मनुष्य सुधी जाणवुं.

औदारिकादि शरीरने बांधतो जीव केटली क्रिया करे?

१५. [प्र०] हे भगवन्! औदारिक शरीरने बांधता अनेक जीवोने केटली क्रियाओ लागे? [उ०] हे गौतम! तेओने कदाचित् त्रण क्रियाओ, कदाचित् चार क्रियाओ अने कदाचित् पांच क्रियाओ लागे. ए प्रमाणे यावत् दंडकना क्रमथी पृथिवीकायिको सुधी

अनेक जीवो केटली क्रिया करे?

१४ * ज्यारे औदारिक शरीरने बांधतो जीव ज्यां सुधी बीजा जीवोने परितापादि न उत्पन्न करे त्यांसुधी तेने कायिकी, आधिकरणिकी अने प्राद्वेषिकी–ए त्रण क्रियाओ लागे, ज्यारे परने परितापादि उत्पन्न करे त्यारे तेने पारितापनिकी सहित चार क्रियाओ लागे, अने अन्य जीवनी हिंसा करे त्यारे तेने प्राणातिपात सहित पांच क्रियाओ लागे.—टीका.

ब्वियं, एवं जाव-कम्मगसरीरं; एवं सोइंदियं, जाव-फासिंदियं; एवं मणयोगं, वयजोगं, कायजोगं, जस्स जं अत्थि तं भाणियव्वं; एए एगत्त-पुहुत्तेणं छव्वीसं दंडगा।

१६. [प्र०] कतिविहे णं भंते! भावे पण्णत्ते? [उ०] गोयमा! छव्विहे भावे पन्नत्ते, तं जहा-१ उदइए, २ उवसमिए, जाव-६ सन्निवाइए।

१७. [प्र०] से किं तं उदइए? [उ०] उदइए भावे दुविहे पन्नत्ते, तं जहा-उदइए, उदयनिप्फन्ने य; एवं एएणं अभिलावेणं जहा अणुओगदारे छन्नामं तहेव निरवसेसं भाणियव्वं, जाव-सेत्तं सन्निवाइए भावे। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

सत्तरसमसए पढमो उद्देसो समत्तो।

जाणवुं. तथा ए क्रमथी यावत्-मनुष्यो सुधी जाणवुं. ए प्रमाणे वैक्रिय शरीर संबन्धे पण एक वचन अने बहुवचनने आश्रयी बे दंडको कहेवा. परन्तु जे जीवोने वैक्रिय शरीर होय ते जीवोने आश्रयी कहेवुं. ए प्रमाणे यावत्-कार्मणशरीर सुधी समजवुं. श्रोत्रेन्द्रियथी आरंभी यावत्-स्पर्शेन्द्रिय सुधी पण एज क्रमथी जाणवुं. वळी मनयोग, वचनयोग अने काययोग विषे पण ए प्रमाणे कहेवुं, परन्तु जेने जे योग होय तेने ते योगसंबन्धे कहेवुं. एम बधा मळीने एकवचन अने बहुवचनने आश्रयी छव्वीश दंडको कहेवा.

औदयिकादि भावो.

१६. [प्र०] हे भगवन्! भाव केटला *प्रकारना कह्या छे? [उ०] हे गौतम! भाव छ प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे-१ औदयिक, २ औपशमिक, यावत्-६ सांनिपातिक.

१७. [प्र०] हे भगवन्! औदयिक भाव केटला प्रकारे कह्यो छे. [उ०] हे गौतम! औदयिक भाव बे प्रकारे कह्यो छे, ते आ प्रमाणे-औदयिक अने उदयनिष्पन्न. ए प्रमाणे आ अभिलाप वडे ‡अनुयोगद्वारमां जेम †छ नामनी वक्तव्यता कही छे ते बधी अहिं कहेवी. यावत्-ए प्रमाणे सांनिपातिक भाव सुधी कहेवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

सत्तरमा शतकमां प्रथम उद्देशक समाप्त.

बीओ उद्देसो।

१. [प्र०] से णूणं भंते! संयत-विरत-पडिहय-पच्चक्खायपापकम्मे धम्मे ठिए, अस्संजय-अविरय-अपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे अधम्मे ठिते, संजयासंजए धम्माधम्मे ठिते? [उ०] हंता गोयमा! संजय-विरय० जाव-धम्माधम्मे ठिए। [प्र०] एयंसि णं भंते! धम्मंसि वा, अहम्मंसि वा, धम्माधम्मंसि वा चकिया केइ आसइत्तए वा, जाव-तुयट्टित्तए वा? [उ०] गोयमा! णो तिणट्ठे समट्ठे। [प्र०] से केणं खाति अट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ-'जाव-धम्माधम्मे ठिते'। [उ०] गोयमा! संजय-

द्वितीय उद्देशक.

संयतादि धर्म, अधर्म के धर्माधर्ममां स्थित होय?

१. [प्र०] हे भगवन्! संयत, प्राणातिपातादिथी विरतिवाळो अने जेणे पापकर्मनो प्रतिघात अने प्रत्याख्यान कर्युं छे एवो जीव ¶चारित्र धर्ममां स्थित होय, असंयत, अविरत अने जेणे पापकर्मनो प्रतिघात अने प्रत्याख्यान कर्युं नथी एवो जीव अधर्ममां स्थित होय, तथा संयतासंयत जीव धर्माधर्ममां स्थित होय? [उ०] हे गौतम! हा, संयत अने विरत जीव धर्ममां स्थित होय, संयतासंयत जीव यावत्-धर्माधर्ममां स्थित होय. [प्र०] हे भगवन्! ए धर्ममां, अधर्ममां अने धर्माधर्ममां कोइ जीव बेसवाने यावत्-आळोटवाने समर्थ छे? [उ०] हे गौतम! ए अर्थ समर्थ नथी [अर्थात्-ते जीवनो स्वभाव होवाथी धर्ममां, अधर्ममां के धर्माधर्ममां कोइ जीव बेसी शकतो नथी.] [प्र०] हे भगवन्! शा कारणथी आप एम कहो छो के-'यावत्-धर्माधर्ममां स्थित होय'? [उ०] हे गौतम! संयत, विरत अने जेणे पापकर्मनुं प्रत्याख्यान कर्युं छे एवो जीव धर्ममां स्थित होय एटले धर्मनो आश्रय करी-स्वीकार करीने विहरे. ए प्रमाणे असंयत, अविरत अने जेणे

कोइ जीव धर्म, अधर्म के धर्माधर्ममां बेसी शके? धर्म, अधर्म के धर्माधर्ममां स्थित होय एटले शुं?

---

१६ * पांच शरीर, पांच इन्द्रिय अने त्रण योगना एकत्व अने बहुत्वने आश्रयी २६ दंडको थाय छे.

१७ † औदयिक भावना औदयिक अने उदयनिष्पन्न-ए बे भेद छे. आठ कर्मप्रकृतिओनो उदय ते औदयिक. उदयनिष्पन्नना बे प्रकार छे. जीवोदयनिष्पन्न अने अजीवोदयनिष्पन्न. कर्मना उदयथी जीवमां निष्पन्न थयेला नारक, तिर्यंच इत्यादि पर्यायो जीवोदयनिष्पन्न कहेवाय छे. कर्मना उदयथी अजीवने विषे थयेला पर्यायो, जेमके औदारिकादिशरीर तथा औदारिकादि शरीरने विषे रहेला वर्णादि ते औदारिकशरीरनाम कर्मना उदयथी पुद्गलद्रव्यरूप अजीवने विषे निष्पन्न होवाथी अजीवोदयनिष्पन्न कहेवाय छे. जुओ-अनुयोग० प० २१४.

‡ अनुयोगद्वार सूत्रमां एक नामथी मांडी छ नाम वगेरे संबंधे कथन छे, तेमां छ नामनी वक्तव्यतामां छ भावना स्वरूपनुं वर्णन छे. जुओ-प० ११३-१२७.

१ ¶ अहिं धर्म, अधर्म अने धर्माधर्मपदथी अनुक्रमे चारित्र धर्म, अविरति अने देशविरति विवक्षित छे.

विरए० जाव-पावकम्मे धम्मे ठिए, धम्मं चेव उवसंपज्जित्ता णं विहरति; असंजय० जाव-पावकम्मे अधम्मे ठिते, अधम्मं चेव उवसंपज्जित्ता णं विहरति; संजयासंजए धम्माधम्मे ठिए, धम्माधम्मं उवसंपज्जित्ता णं विहरति, से तेणट्ठेणं जाव-ठिए।

२. [प्र०] जीवा णं भंते! किं धम्मे ठिया, अधम्मे ठिया, धम्माधम्मे ठिया? [उ०] गोयमा! जीवा धम्मे वि ठिया, अधम्मे वि ठिया, धम्माधम्मे वि ठिया।

३. [प्र०] नेरतिआणं पुच्छा। [उ०] गोयमा! णेरइया नो धम्मे ठिता, अधम्मे ठिता, णो धम्माधम्मे ठिता। एवं जाव-चउरिंदियाणं।

४. [प्र०] पंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं पुच्छा। [उ०] गोयमा! पंचिंदियतिरिक्खजोणिया नो धम्मे ठिया, अधम्मे ठिया, धम्माधम्मे वि ठिया। मणुस्सा जहा जीवा। वाणमंतर-जोइसिय-वेमाणिया जहा नेरतिया।

५. [प्र०] अन्नउत्थिया णं भंते! एवं आइक्खंति, जाव-परूवेंति-एवं खलु समणा पंडिया, समणोवासया बालपंडिया, जस्स णं एगपाणाए वि दंडे अणिक्खित्ते से णं 'एगंतबाले' त्ति वत्तव्वं सिया, से कहमेयं भंते! एवं? [उ०] गोयमा! जण्णं ते अन्नउत्थिया एवं आइक्खंति, जाव-वत्तव्वं सिया; जे ते एवं आहंसु मिच्छं ते एवं आहंसु। अहं पुण गोयमा! एवं आइक्खामि, जाव-परूवेमि-'एवं खलु समणा पंडिया, समणोवासगा बालपंडिया, जस्स णं एगपाणाए वि दंडे निक्खित्ते से णं नो 'एगंतबाले' त्ति वत्तव्वं सिया।

६. [प्र०] जीवा णं भंते! किं बाला, पंडिया, बालपंडिया? [उ०] गोयमा! बाला वि, पंडिया वि, बालपंडिया वि।

७. [प्र०] नेरइयाणं पुच्छा। [उ०] गोयमा! नेरतिया बाला, नो पंडिया, नो बालपंडिया। एवं जाव-चउरिंदियाणं।

पापकर्मनुं प्रत्याख्यान कर्युं नथी एवो जीव अधर्ममां स्थित होय-एटले अधर्मनो आश्रय करी विहरे, तथा संयतासंयत जीव धर्माधर्ममां स्थित होय-एटले जीव धर्माधर्मनो-देशविरतिनो आश्रय करी विहरे. ते माटे हे गौतम! यावत्-'स्थित होय'.

२. [प्र०] हे भगवन्! शुं जीवो धर्ममां स्थित होय, अधर्ममां स्थित होय के धर्माधर्ममां स्थित होय? [उ०] हे गौतम! जीवो धर्ममां पण स्थित होय, अधर्ममां पण स्थित होय अने धर्माधर्ममां पण स्थित होय.

दंडकना क्रमथी नैरयिकादि संबन्धे पूर्वोक्त प्रश्न.

३. [प्र०] हे भगवन्! ए प्रमाणे नैरयिक संबन्धे पृच्छा करवी. [उ०] हे गौतम! नैरयिको धर्ममां स्थित न होय, तेम धर्माधर्ममां स्थित न होय, पण अधर्ममां स्थित होय. ए प्रमाणे यावत्-चउरिन्द्रिय जीवो सुधी जाणवुं.

४. [प्र०] पंचेन्द्रिय तिर्यंच जीवो संबन्धे पृच्छा. [उ०] हे गौतम! पंचेन्द्रिय तिर्यंच जीवो धर्ममां स्थित नथी, पण तेओ अधर्ममां अने धर्माधर्ममां स्थित छे. मनुष्योने विषे सामान्य जीवोनी पेठे वक्तव्यता कहेवी. वानव्यंतरो, ज्योतिषिको अने वैमानिको विषेनी वक्तव्यता नैरयिकोनी पेठे कहेवी.

अन्यतीर्थिको. बालपंडित अने बाल संबन्धे तेओनुं मन्तव्य.

५. [प्र०] हे भगवन्! अन्यतीर्थिको एम कहे छे, यावत् एम प्ररूपे छे के 'श्रमणो पंडित कहेवाय छे अने श्रमणोपासको बाल-पंडित कहेवाय छे, पण *जे जीवने एक पण जीवना वधनी अविरति छे ते जीव 'एकांत बाल' कहेवाय, तो हे भगवन्! आ (अन्यतीर्थिकोनुं कथन) सत्य केम होय? [उ०] हे गौतम! जे अन्यतीर्थिको आ प्रमाणे कहे छे के यावत्-'एकान्त बाल' कहेवाय, परन्तु जेओए एम कह्युं छे तेओए मिथ्या-असत्य कह्युं छे, हे गौतम! हुं तो आ प्रमाणे कहुं छुं-यावत् प्ररूपुं छुं के-ए प्रमाणे खरेखर श्रमणो पंडित छे अने श्रमणोपासको बालपंडित छे, पण जे जीवे एक पण प्राणिना वधनी विरति करी छे ते जीव 'एकांतबाल' न कहेवाय. [परन्तु 'बालपंडित' कहेवाय.]

पंडित, बालपंडित अने बाल.

६. [प्र०] हे भगवन्! शुं जीवो बाल-विरतिरहित छे, पंडित-सर्वविरतिवाळा छे के बालपंडित-देशविरति युक्त छे? [उ०] हे गौतम! जीवो बाल पण छे, पंडित पण छे अने बालपंडित पण छे.

नैरयिकादि दंडकना क्रमथी प्रश्न.

७. [प्र०] नैरयिको संबन्धे ए प्रमाणे प्रश्न करवो. [उ०] हे गौतम! नैरयिको बाल छे, पण पंडित नथी, तेम बालपंडित पण नथी. ए प्रमाणे दंडकना क्रमथी यावत्-चउरिंद्रियो सुधी जाणवुं.

---

५ * अन्यतीर्थिको 'श्रमणो पंडित-सर्वविरतिचारित्रवाळा-छे अने श्रमणोपासक बालपंडित-देशविरति सहित छे'-ए जिनसंमत बे पक्षनो अनुवाद करी तेमांना द्वितीय पक्षने दूषित करे छे-सर्व जीवोना वधनी विरति छतां जेने एक पण जीवना वधनी अविरति छे एवा श्रमणोपासकने पण 'एकान्तबाल' कहेवा जोइए. तेनुं आ मन्तव्य अयोग्य छे तेम भगवान् महावीर जणावे छे-'जेने एक पण जीवना वधनी विरति छे तेने पण एकान्तबाल न कहेवाय, पण बालपंडित कहेवाय, कारण के तेनामां देशविरति छे; अने जेनामां देशविरति होय तेने 'एकान्तबाल' न कहेवाय.

८. [प्र०] पंचेंदियतिरिक्ख० पुच्छा। [उ०] गोयमा! पंचिंदियतिरिक्खजोणिया बाला, नो पंडिया, बालपंडिया वि। मणुस्सा जहा जीवा। वाणमंतर-जोइसिय-वेमाणिया जहा नेरतिया।

९. [प्र०] अन्नउत्थिया णं भंते! एवं आइक्खंति, जाव-परूवेंति-'एवं खलु पाणातिवाए, मुसावाए, जाव-मिच्छादंसणसल्ले वट्टमाणस्स अन्ने जीवो, अन्ने जीवाया, पाणाइवायवेरमणे, जाव-परिग्गहवेरमणे, कोहविवेगे, जाव-मिच्छादंसणसल्लविवेगे वट्टमाणस्स अन्ने जीवे, अन्ने जीवाया; उप्पत्तियाए, जाव-परिणामियाए वट्टमाणस्स अन्ने जीवे, अन्ने जीवाया; उग्गहे, ईहा-अवाए, धारणाए य वट्टमाणस्स जाव-जीवाया; उट्ठाणे, जाव-परक्कमे वट्टमाणस्स जाव-जीवाया; नेरइयत्ते, तिरिक्ख-मणुस्स-देवत्ते वट्टमाणस्स जाव-जीवाया; नाणावरणिज्जे, जाव-अंतराइए वट्टमाणस्स जाव-जीवाया; एवं कण्हलेस्साए, जाव-सुक्कलेस्साए; सम्मदिट्ठीए ३, एवं चक्खुदंसणे ४, आभिणिबोहियणाणे ५, मतिअन्नाणे ३, आहारसन्नाए ४, एवं ओरालियसरीरे ५, एवं मणोजोए ३, सागारोवओगे, अणागारोवओगे वट्टमाणस्स अन्ने जीवे, अन्ने जीवाया'; से कहमेयं भंते एवं? [उ०] गोयमा! जं णं ते अन्नउत्थिया एवं आइक्खंति, जाव-मिच्छं ते एवं आहंसु। अहं पुण गोयमा! एवं आइक्खामि, जाव-परूवेमि-'एवं खलु पाणातिवाए, जाव-मिच्छादंसणसल्ले वट्टमाणस्स सच्चेव जीवे, सच्चेव जीवाया, जाव-अणागारोवओगे वट्टमाणस्स जाव-सेच्चेव जीवाया'।

१०. [प्र०] देवे णं भंते! महिड्ढिए, जाव-महेसक्खे पुव्वामेव रूवी भवित्ता पभू अरूविं विउव्वित्ता णं चिट्ठित्तए? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे। [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ-'देवे णं जाव-नो पभू अरूविं विउव्वित्ता णं चिट्ठित्तए? [उ०] गोयमा! अहमेयं जाणामि, अहमेयं पासामि, अहमेयं बुज्झामि, अहमेयं अभिसमन्नागच्छामि, मए एयं नायं, मए एयं दिट्ठं, मए एयं बुद्धं, मए एयं अभिसमन्नागयं-'जं णं तहागयस्स जीवस्स सरूविस्स, सकम्मस्स, सरागस्स, सवेदगस्स, समोहस्स, सले-

८. [प्र०] पंचेंद्रिय तिर्यंचो संबंधे प्रश्न. [उ०] हे गौतम! पंचेंद्रिय तिर्यंचो बाल अने बालपंडित होय छे, पण पंडित होता नथी. मनुष्यो संबंधे सामान्य जीवोनी वक्तव्यता कहेवी. तथा वानव्यंतर, ज्योतिषिक अने वैमानिक संबंधे नैरयिकनी वक्तव्यता (सू० ७) कहेवी.

'जीव अने जीवात्मा भिन्न छे' एवो अन्यतीर्थिकनो मत.

९. [प्र०] हे भगवन्! अन्यतीर्थिको आ प्रमाणे कहे छे, यावत् प्ररूपे छे के प्राणातिपातमां, मृषावादमां यावत्-मिथ्यादर्शनशल्यमां वर्तता प्राणीनो जीव अन्य छे अने जीवात्मा तेथी अन्य छे; प्राणातिपातविरमणमां, यावत्-परिग्रहविरमणमां, क्रोधना त्यागमां-यावत्-मिथ्यादर्शनशल्यना त्यागमां वर्तता प्राणीनो जीव अन्य छे अने तेथी तेनो जीवात्मा अन्य छे. औत्पत्तिकी बुद्धिमां, यावत्-पारिणामिकी बुद्धिमां वर्तमान प्राणीनो जीव अन्य छे अने तेथी जीवात्मा अन्य छे; अवग्रह, ईहा, अवाय अने धारणामां वर्तमान प्राणीनो जीव अन्य छे अने जीवात्मा तेथी अन्य छे; उत्थानमां, यावत्-पुरुषकार-पराक्रममां वर्तमान प्राणीनो जीव अन्य छे अने जीवात्मा तेथी अन्य छे; नैरयिकपणामां, पंचेंद्रियतिर्यंचपणामां, मनुष्यपणामां तथा देवपणामां वर्तमान जीव अन्य छे अने जीवात्मा अन्य छे; ज्ञानावरणीयमां यावत्-अंतरायमां वर्तमान प्राणीनो जीव अन्य छे अने तेथी जीवात्मा अन्य छे; कृष्णलेश्यामां, यावत्-शुक्ललेश्यामां, तथा सम्यग्दृष्टि मिथ्यादृष्टि अने सम्यग्मिथ्यादृष्टिमां, १ चक्षुर्दर्शन २ अचक्षुर्दर्शन, ३ अवधिदर्शन अने ४ केवळ दर्शनमां, ५ आभिनिबोधिकज्ञान, श्रुतज्ञान, अवधिज्ञान, मनःपर्यवज्ञान अने केवळज्ञानमां, मतिअज्ञान, श्रुतअज्ञान, अने विभंगज्ञानमां, आहारसंज्ञा, भयसंज्ञा, निद्रासंज्ञा अने मैथुनसंज्ञामां, अने एज प्रमाणे औदारिक शरीर, वैक्रिय शरीर, आहारक शरीर, तैजस शरीर अने कार्मण शरीरमां, तथा मनोयोग, वचनयोग, अने काययोगमां, साकारोपयोग अने अनाकारोपयोगमां वर्तमान प्राणीनो जीव अन्य छे अने तेनो जीवात्मा अन्य छे. तो हे भगवन्! ते केम सत्य होय? [उ०] हे गौतम! जे अन्यतीर्थिको ए प्रमाणे कहे छे, यावत्-तेओ मिथ्या कहे छे. हे गौतम! हुं तो आ प्रमाणे कहुं छुं, यावत् प्ररूपुं छुं- "प्राणातिपात यावत्-मिथ्यादर्शनमां वर्तमान प्राणीनो तेज जीव छे अने तेज जीवात्मा छे, यावत्-अनाकारोपयोगमां वर्तमान प्राणीनो तेज जीव छे अने तेज जीवात्मा छे."

सशरीरी देवमा अरूपी रूप विकुर्वबाना सामर्थ्यनो अभाव अने तेनो हेतु.

१०. [प्र०] हे भगवन्! मोटी ऋद्धिवाळो, यावत्-मोटा सुखवाळो देव पहेलां रूपी होईने-मूर्त स्वरूप धारण करी पछी अरूपी रूप (अमूर्त रूप) विकुर्वीने रहेवा समर्थ छे? [उ०] ते अर्थ समर्थ नथी. [प्र०] हे भगवन्! आप ए प्रमाणे शा हेतुथी कहो छो के 'मोटी ऋद्धिवाळो देव यावत्-अरूपी रूप विकुर्वीने रहेवा समर्थ नथी'? [उ०] गौतम! हुं ए जाणुं छुं, हुं ए जोउं छुं, हुं ए निश्चित जाणुं छुं, हुं ए सर्वथा जाणुं छुं, में ए जाण्युं छे, में ए जोयुं छे, में निश्चित जाण्युं छे अने में ए सर्वथा जाण्युं छे के, तेवा प्रकारना रूपवाळा, कर्मवाळा, रागवाळा, वेदवाळा, मोहवाळा, लेश्यावाळा, शरीरवाळा, अने ते शरीरथी नहि मूकायेला-जूदा नहीं थयेला जीवने

९ * अहिं 'सर्वत्र प्राणातिपातादि क्रियामां प्रवर्तमान जीव एटले प्रकृति अने जीवात्मा-पुरुष परस्पर भिन्न छे'-आवो सांख्यदर्शननो मत छे. सांख्यो प्रकृतिनुं कर्तृत्व अने पुरुषने अकर्ता अने भोक्ता माने छे, उपनिषदो पण जीव-अन्तःकरणविशिष्ट चैतन्य-नुं कर्तृत्व अने जीवात्मा-ब्रह्मनुं अकर्तृत्व माने छे, तेओने मते पण जीव अने ब्रह्मनो औपाधिक भेद छे, माटे ते बन्ने दर्शनो अन्यतीर्थिकतरीके ग्रहण करेला होय तेम संभवे छे.

सस्स, ससरीरस्स, ताओ सरीराओ अविप्पमुक्कस्स एवं पन्नायति, तं जहा–कालत्ते वा, जाव–सुक्किलत्ते वा, सुब्भिगंधत्ते वा, दुब्भिगंधत्ते वा, तित्ते वा, जाव–महुरत्ते वा, कक्खडत्ते वा, जाव–लुक्खत्ते वा से तेणट्ठेणं गोयमा! जाव–चिट्ठित्तए।

११ [प्र०] सच्चेव णं भंते! से जीवे पुव्वामेव अरूवी भवित्ता पभू रूविं विउव्वित्ता णं चिट्ठित्तए? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे, जाव–चिट्ठित्तए। गोयमा! अहं एयं जाणामि, जाव–जं णं तहागयस्स जीवस्स अरूविस्स, अकम्मस्स, अरागस्स, अवेदस्स, अमोहस्स, अलेसस्स, असरीरस्स, ताओ सरीराओ विप्पमुक्कस्स नो एवं पन्नायति, तं जहा–कालत्ते वा, जाव–लुक्खत्ते वा से तेणट्ठेणं जाव–चिट्ठित्तए वा। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

सत्तरसमे सए बीओ उद्देसो समत्तो।

विषे एम जणाय छे, ते आ प्रमाणे–ते शरीरयुक्त जीवमां–काळापणुं, यावत्–धोळापणुं, सुगंधिपणुं के दुर्गंधिपणुं, कडवापणुं के यावत्–मधुरपणुं, तथा कर्कशपणुं के यावत्–रुक्षपणुं होय छे, माटे हे गौतम! ते हेतुथी ते देव पूर्वे प्रमाणे यावत्–अरूपी रूप विकुर्वेवा समर्थ नथी.

११. [प्र०] हे भगवन्! तेज देवरूप जीव पहेलां अरूपी थईने पछी रूपी आकार विकुर्वेवा समर्थ छे? [उ०] ए अर्थ समर्थ नथी–इत्यादि यावत्–'विकुर्वेवा समर्थ नथी' त्यांसुधी जाणवुं. कारण के हे गौतम! हुं ए जाणुं छुं के, यावत्–रूप विनाना, कर्म विनाना, राग विनाना, वेद विनाना, मोह विनाना, लेश्या विनाना, शरीर विनाना अने शरीरथी जूदा थयेला तेवा प्रकारना जीवने विषे एम जणातुं नथी के, ते जीवमां काळापणुं यावत्–लुखापणुं छे. माटे हे गौतम! ते हेतुथी यावत्–ते देव पूर्वे प्रमाणे विकुर्ववा समर्थ नथी. "हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे."

शरीर रहित जीवमां रूपी आकार विकुर्ववाना सामर्थ्यनो अभाव अने तेनुं कारण.

सत्तरमा शतकमां बीजो उद्देशक समाप्त.

तईओ उद्देसो.

१. [प्र०] सेलेसिं पडिवन्नए णं भंते! अणगारे सया समियं एयति, वेयति, जाव–तं तं भावं परिणमति? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे, णण्णत्थ एगेणं परप्पयोगेणं।

२. [प्र०] कतिविहा णं भंते! एयणा पण्णत्ता? [उ०] गोयमा! पंचविहा पण्णत्ता, तं जहा–१ दव्वेयणा, २ खित्तेयणा, ३ कालेयणा, ४ भावेयणा, ५ भवेयणा।

३. [प्र०] दव्वेयणा णं भंते! कतिविहा पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! चउव्विहा पन्नत्ता। तं जहा–१ नेरइयदव्वेयणा, २ तिरिक्ख०, ३ मणुस्स०, ४ देवदव्वेयणा।

तृतीय उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन्! शैलेशी अवस्थाने प्राप्त थयेल अनगार शुं सदा निरन्तर कंपे, विशेष कंपे, अने यावत्–ते ते भावे परिणमे? [उ०] ए अर्थ समर्थ नथी, मात्र एक परप्रयोग विना (अर्थात्–शैलेशी अवस्थामां आत्मा अत्यन्त स्थिरताने प्राप्त थयेल होवाथी परप्रयोग सिवाय न कंपे).

शैलेशी प्राप्त अनगार एजनादि क्रिया करे?

२. [प्र०] हे भगवन्! एजना (कंपन) केटला प्रकारनी कही छे? [उ०] हे गौतम! एजना पांच प्रकारनी छे, ते आ प्रमाणे–१ द्रव्यएजना, २ क्षेत्रएजना, ३ काळएजना, ४ भावएजना अने ५ भवएजना.

एजनाना प्रकार.

३. [प्र०] हे भगवन्! द्रव्यएजना केटला प्रकारनी कही छे? [उ०] हे गौतम! ते चार प्रकारनी कही छे, ते आ प्रमाणे–१ नैरयिकद्रव्यएजना, २ तिर्यंचयोनिकद्रव्यएजना, ३ मनुष्यद्रव्यएजना अने ४ देवद्रव्यएजना.

द्रव्यएजनाना प्रकार.

---

२ * एजना–योगद्वारा आत्मप्रदेशोनुं अथवा पुद्गलद्रव्योनुं चलन के कंपन. तेना द्रव्यादि पांच प्रकार छे. मनुष्यादि जीव द्रव्योनुं के मनुष्यादि जीव सहित पुद्गल द्रव्यनुं कंपन ते द्रव्यैजना, मनुष्यादिक्षेत्रने विषे वर्तमान जीवोनुं कंपन ते क्षेत्रैजना, मनुष्यादि काळे वर्तमान जीवोनुं कंपन ते कालैजना, औदयिकादि भावमां वर्तता जीवोनुं के पुद्गलोनुं कंपन ते भावैजना अने मनुष्यादि भवमां वर्तता जीवोनी एजना-कंपन ते भवैजना.

४. [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ–'नेरइयदव्वेयणा' २? [उ०] गोयमा! जं णं नेरइया नेरइयदव्वे वट्टिंसु वा वट्टंति वा, वट्टिस्संति वा ते णं तत्थ नेरइया नेरतियदव्वे वट्टमाणा नेरइयदव्वेयणं एयंसु वा, एयंति वा, एइस्संति वा, से तेणट्ठेणं जाव–दव्वेयणा।

५. [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चति–'तिरिक्खजोणियदव्वेयणा' २? [उ०] एवं चेव, नवरं–तिरिक्खजोणियदव्वे भाणियव्वं, सेसं तं चेव, एवं जाव–देवदव्वेयणा।

६. [प्र०] खेत्तेयणा णं भंते! कतिविहा पण्णत्ता? [उ०] गोयमा! चउव्विहा पण्णत्ता, तं जहा–१ नेरइयखेत्तेयणा, जाव–४ देवखेत्तेयणा।

७. [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ–'नेरइयखेत्तेयणा' २? [उ०] एवं चेव, नवरं 'नेरइयखेत्तेयणा' भाणियव्वा, एवं जाव–देवखेत्तेयणा; एवं कालेयणा वि, एवं भवेयणा वि, एवं भावेयणा वि, एवं जाव–देवभावेयणा।

८. [प्र०] कतिविहा णं भंते! चलणा पण्णत्ता? [उ०] गोयमा! तिविहा चलणा पण्णत्ता, तं जहा–सरीरचलणा, इंदियचलणा, जोगचलणा।

९. [प्र०] सरीरचलणा णं भंते! कतिविहा पण्णत्ता? [उ०] गोयमा! पंचविहा पण्णत्ता, तं जहा–१ ओरालियसरीरचलणा, जाव–५ कम्मगसरीरचलणा।

१०. [प्र०] इंदियचलणा णं भंते! कतिविहा पण्णत्ता? [उ०] गोयमा! पंचविहा पण्णत्ता, तं जहा–१ सोइंदियचलणा, जाव–५ फासिंदियचलणा।

११. [प्र०] जोगचलणा णं भंते! कतिविहा पण्णत्ता? [उ०] गोयमा! तिविहा पण्णत्ता, तं जहा–मणजोगचलणा, वइजोगचलणा, कायजोगचलणा।

१२. [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ–'ओरालियसरीरचलणा २? [उ०] गोयमा! जं णं जीवा ओरालियसरीरे

नैरयिकद्रव्यएजना कहेवानुं कारण.

४. [प्र०] हे भगवन्! शा कारणथी 'नैरयिकद्रव्यएजना' २ कहेवामां आवे छे? [उ०] हे गौतम! जे माटे *नैरयिको नैरयिकद्रव्यमां वर्तता हता, वर्ते छे अने वर्तशे, ते नैरयिकोए नैरयिकद्रव्यमां वर्तता नैरयिकद्रव्यनी एजना करी हती, करे छे अने करशे, ते माटे यावत्–नैरयिकद्रव्यएजना कहेवामां आवे छे.

तिर्यंचादिद्रव्यएजना कहेवानुं कारण

५. [प्र०] हे भगवन्! तिर्यंचयोनिकद्रव्यएजना २ कहेवाय छे तेनुं शुं कारण? [उ०] पूर्व प्रमाणेज जाणवुं. विशेष ए के नैरयिकद्रव्यने बदले तिर्यंचयोनिकद्रव्य कहेवुं. बाकी बधुं तेज प्रमाणे जाणवुं. तथा ए प्रमाणे मनुष्यद्रव्यएजना अने देवद्रव्यएजना पण जाणवी.

क्षेत्रएजनाना प्रकार

६. [प्र०] हे भगवन्! क्षेत्रएजना केटला प्रकारनी कही छे? [उ०] हे गौतम! ते चार प्रकारनी कही छे. ते आ प्रमाणे–१ नैरयिकक्षेत्रएजना, यावत्–४ देवक्षेत्रएजना.

नैरयिकादि क्षेत्रएजना कहेवानुं कारण.

७. [प्र०] हे भगवन्! नैरयिकक्षेत्रएजना २ कहेवानुं शुं कारण? [उ०] पूर्व प्रमाणे जाणवुं. विशेष ए के नैरयिकद्रव्यएजनाने बदले नैरयिकक्षेत्रएजना कहेवी. अने एम यावत्–देव क्षेत्रएजना सुधी जाणवुं. तथा कालएजना, भवएजना अने भावएजना विषे पण ए प्रमाणे जाणवुं. यावत्–देवभावएजना सुधी समजवुं.

चलनाना प्रकार.

८. [प्र०] हे भगवन्! चलना केटला प्रकारनी कही छे? [उ०] हे गौतम! चलना त्रण प्रकारनी कही छे. ते आ प्रमाणे–शरीरचलना, इन्द्रियचलना अने योगचलना.

शरीरचलनाना प्रकार.

९. [प्र०] हे भगवन्! शरीरचलना केटला प्रकारनी कही छे? [उ०] हे गौतम! शरीरचलना पांच प्रकारनी कही छे, ते आ प्रमाणे–१ औदारिकशरीरचलना, यावत्–५ कार्मणशरीरचलना.

इन्द्रियचलनाना प्रकार.

१०. [प्र०] हे भगवन्! इन्द्रियचलना केटला प्रकारनी कही छे? [उ०] हे गौतम! पांच प्रकारनी कही छे, ते आ प्रमाणे–१ श्रोत्रेन्द्रियचलना, यावत्–५ स्पर्शेन्द्रियचलना.

योगचलनाना प्रकार.

११. [प्र०] हे भगवन्! योगचलना केटला प्रकारनी कही छे? [उ०] हे गौतम! योगचलना त्रण प्रकारनी कही छे, ते आ प्रमाणे–मनोयोगचलना, वचनयोगचलना अने काययोगचलना.

औदारिकशरीरचलना कहेवानुं कारण.

१२. [प्र०] हे भगवन्! शा हेतुथी औदारिकशरीरचलना २ कहेवाय छे? [उ०] हे गौतम! जे माटे औदारिक शरीरमां वर्तता

४ * नैरयिक जीवो नैरयिक शरीरमां रही ते शरीरद्वारा जे एजना करे ते नैरयिकद्रव्यैजना कहेवाय छे. ए प्रमाणे तिर्यंचादि द्रव्यैजना जाणवी.

वट्टमाणा ओरालियसरीरपायोग्गाइं दव्वाइं ओरालियसरीरत्ताए परिणामेमाणा ओरालियसरीरचलणं चलिंसु वा, चलंति वा, चलिस्संति वा से तेणट्ठेणं जाव–'ओरालियसरीरचलणा' २ ।

१३. [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ 'वेउव्वियसरीरचलणा' २ ? [उ०] एवं चेव, नवरं–वेउव्वियसरीरे वट्टमाणा, एवं जाव–कम्मगसरीरचलणा ।

१४. [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ–'सोइंदियचलणा' २ ? [उ०] गोयमा ! जं णं जीवा सोइंदिये वट्टमाणा सोइंदियपाओग्गाइं दव्वाइं सोइंदियत्ताए परिणामेमाणा सोइंदियचलणं चलिंसु वा, चलंति वा, चलिस्संति वा, से तेणट्ठेणं जाव–सोतिंदियचलणा २ । एवं जाव–फासिंदियचलणा ।

१५. [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ–'मणजोगचलणा' २ ? [उ०] गोयमा ! जं णं जीवा मणजोए वट्टमाणा मणजोगपाओग्गाइं दव्वाइं मणजोगत्ताए परिणामेमाणा मणजोगचलणं चलिंसु वा, चलंति वा, चलिस्संति वा से तेणट्ठेणं जाव–मणजोगचलणा २ । एवं वइजोगचलणा वि, एवं कायजोगचलणा वि ।

१६. [प्र०] अह भंते ! संवेगे, निव्वेए, गुरु–साहम्मियसुस्सूसणया, आलोयणया, निंदणया, गरहणया, खमावणया, सुयसहायता, विउसमणया, भावे अप्पडिबद्धया, विणिवट्टणया, विवित्तसयणासणसेवणया, सोइंदियसंवरे, जाव–फासिंदियसंवरे, जोगपच्चक्खाणे, सरीरपच्चक्खाणे, कसायपच्चक्खाणे, संभोगपच्चक्खाणे, उवहिपच्चक्खाणे, भत्तपच्चक्खाणे, खमा, विरागया, भावसच्चे, जोगसच्चे, करणसच्चे, मणसमन्नाहरणया, वइसमन्नाहरणया, कायसमन्नाहरणया, कोहविवेगे, जाव–मिच्छादंसणसल्लविवेगे, णाणसंपन्नया, दंसणसंपन्नया, चरित्तसंपन्नया, वेदणअहियासणया, मारणंतियअहियासणया–एए णं भंते ! पया किंपज्जवसाणफला पन्नत्ता समणाउसो ? [उ०] गोयमा ! संवेगे, निव्वेए, जाव–मारणंतियअहियासणया–एए णं सिद्धिपज्जवसाणफला पन्नत्ता समणाउसो ! । 'सेवं भंते !, सेवं भंते' ! त्ति जाव–विहरइ ।

सत्तरसमे सए तईओ उद्देसो समत्तो ।

जीवोए औदारिकशरीरयोग्य द्रव्योने औदारिकशरीरपणे परिणमावता औदारिकशरीरनी चलना करी छे, करे छे अने करशे, ते कारणथी हे गौतम ! औदारिकशरीरचलना २ कहेवामां आवे छे.

वैक्रिय चलना कहेवानुं कारण.

१३ [प्र०] हे भगवन् ! शा कारणथी वैक्रियशरीरचलना २ कहेवामां आवे छे ? [उ०] पूर्व प्रमाणे बधुं जाणवुं. विशेष ए के 'वैक्रियशरीरने विषे वर्तता' इत्यादि कहेवुं. [अर्थात्–औदारिकने बदले बधे वैक्रिय कहेवुं.] अने एज प्रमाणे यावत्–कार्मणशरीरचलना सुधी जाणवुं.

श्रोत्रेंद्रियादिचलना कहेवानुं कारण.

१४. [प्र०] हे भगवन् ! शा कारणथी श्रोत्रेन्द्रियचलना २ कहेवामां आवे छे ? [उ०] हे गौतम ! श्रोत्रेन्द्रियने धारण करता जीवोए श्रोत्रेन्द्रिययोग्य द्रव्योने श्रोत्रेन्द्रियपणे परिणमावता श्रोत्रेन्द्रियनी चलना करी छे, करे छे अने करशे, ते कारणथी श्रोत्रेन्द्रियचलना २ कहेवामां आवे छे. ए प्रमाणे यावत्–स्पर्शेन्द्रियचलना सुधी जाणवुं.

मनोयोग चलना कहेवानुं कारण.

१५. [प्र०] हे भगवन् ! शा कारणथी मनोयोगचलना २ कहेवामां आवे छे ? [उ०] हे गौतम ! जे कारणथी मनयोगने धारण करता जीवोए मनयोग्य द्रव्योने मनयोगपणे परिणमावता मनोयोगनी चलना करी छे, करे छे अने करशे, ते कारणथी मनोयोगचलना २ कहेवामां आवे छे. ए प्रमाणे वचनयोगचलना तथा काययोगचलना पण जाणवी.

संवेगादिनुं फळ.

१६. [प्र०] हे भगवन् ! संवेग–मोक्षनो अभिलाष, निर्वेद–संसारथी विरक्तता, गुरुओनी तथा साधर्मिकोनी सेवा, पापोनी आलोचना–गुरु समक्ष कथन, निंदा–आत्मद्वारा दोषोनी निन्दा, गर्हा–परसमक्ष पोताना दोषो प्रगट करवा, क्षमापना, उपशांतता, श्रुतसहायता–श्रुताभ्यास, भावाप्रतिबद्धता–हास्यादि भावोने विषे अप्रतिबंध, पापस्थानोथी निवृत्त थवुं, विविक्तशयनासता–स्त्र्यादिरहित वसति अने आसननो उपयोग, श्रोत्रेन्द्रियसंवर, यावत्–स्पर्शेन्द्रियसंवर, योगप्रत्याख्यान, *शरीरप्रत्याख्यान, कषायप्रत्याख्यान, †संभोगप्रत्याख्यान, ‡उपधिप्रत्याख्यान, भक्तप्रत्याख्यान, क्षमा, विरागता, भावसत्य, योगसत्य, करणसत्य–प्रतिलेखनादि क्रियानुं यथार्थ करवुं, मनःसमन्वाहरण–मननुं संगोपन, वचःसमन्वाहरण–वचनसंगोपन, कायसमन्वाहरण–कायसंगोपन, क्रोधनो त्याग, यावत्–मिथ्यादर्शनशल्यनो त्याग, ज्ञानसंपन्नता, दर्शनसंपन्नता, चारित्रसंपन्नता, क्षुधादि वेदनामां सहनशीलता अने मारणान्तिक कष्टमां सहनशीलता–ए बधा पदोनुं हे आयुष्मान् श्रमण ! अन्तिम फळ शुं कह्युं छे ? [उ०] हे गौतम ! संवेग, निर्वेद, यावत्–मारणांतिक कष्टमां सहनशीलता–ए बधा पदोनुं अंतिम फळ मोक्ष कह्युं छे. "हे भगवन् ! ते एमज छे. हे भगवन् ! ते एमज छे."

सत्तरमा शतकमां तृतीय उद्देशक समाप्त.

---

१६ * शरीरमां आसक्तिनो त्याग करवो. † साधुओ परस्पर एक मंडलीमां बेसी भोजन करे ते संभोग, जिनकल्पादिने स्वीकारी तेनो त्याग करवो ते संभोगप्रत्याख्यान. ‡ अधिक वस्त्रादिनो त्याग करवो ते उपधिप्रत्याख्यान.

चउत्थो उद्देसो.

१. [प्र०] तेणं कालेणं, तेणं समएणं रायगिहे नगरे जाव–एवं वयासी–अत्थि णं भंते ! जीवाणं पाणाइवाएणं किरिया कज्जइ ? [उ०] हंता, अत्थि ।

२. [प्र०] सा भंते ! किं पुट्ठा कज्जइ, अपुट्ठा कज्जइ ? [उ०] गोयमा ! पुट्ठा कज्जइ, नो अपुट्ठा कज्जइ । एवं जहा पढमसए छट्ठुद्देसए जाव-णो 'अणाणुपुव्विकडा' ति वत्तव्वं सिया, एवं जाव–वेमाणियाणं, नवरं–जीवाणं एगिंदियाण य निव्वाघाएणं छद्दिसिं, वाघायं पडुच्च सिय तिदिसिं, सिय चउदिसिं, सिय पंचदिसिं; सेसाणं नियमं छद्दिसिं ।

३. [प्र०] अत्थि णं भंते ! जीवाणं मुसावाएणं किरिया कज्जइ ? [उ०] हंता, अत्थि ।

४. [प्र०] सा भंते ! किं पुट्ठा कज्जइ, अपुट्ठा कज्जति ? [उ०] जहा पाणाइवाएणं दंडओ एवं मुसावाएण वि; एवं अदिन्नादाणेण वि, मेहुणेण वि, परिग्गहेण वि । एवं एए पंच दंडगा ।

५. [प्र०] जं समयं णं भंते ! जीवाणं पाणाइवाएणं किरिया कज्जइ सा भंते ! किं पुट्ठा कज्जइ, अपुट्ठा कज्जइ ? [उ०] एवं तहेव जाव–वत्तव्वं सिया, जाव–वेमाणियाणं, एवं जाव–परिग्गहेणं, एवं एते वि पंच दंडगा ।

६. [प्र०] जं देसेणं भंते ! जीवाणं पाणाइवाएणं किरिया कज्जइ ? [उ०] एवं चेव, जाव–परिग्गहेणं, एते वि पंच दंडगा ।

७. [प्र०] जं पएसं णं भंते ! जीवाणं पाणातिवाएणं किरिया कज्जइ सा भंते किं पुट्ठा कज्जइ ?–एवं तहेव दंडओ । [उ०] एवं जाव–परिग्गहेणं । एवं एए वीसं दंडगा ।

चतुर्थ उद्देशक.

प्राणातिपात वगेरे द्वारा थती क्रिया.

१. [प्र०] ते काळे ते समये राजगृह नगरमां [भगवान् गौतम] यावत्–आ प्रमाणे बोल्या के, हे भगवन् ! जीवो वडे प्राणातिपात-द्वारा क्रिया–कर्म कराय छे ? [उ०] हा, कराय छे.

स्पृष्ट के अस्पृष्ट कर्म कराय ?

२. [प्र०] हे भगवन् ! ते क्रिया (कर्म) स्पृष्ट–आत्माए स्पर्शेली कराय के अस्पृष्ट–आत्माना स्पर्श विना कराय ? [उ०] हे गौतम ! ते स्पृष्ट कराय, पण अस्पृष्ट न कराय–इत्यादि बधुं प्रथम शतकना *छट्ठा उद्देशकमां कह्या प्रमाणे कहेवुं; यावत्–ते क्रिया (कर्म) अनुक्रमे कराय छे, पण अनुक्रम विना करातो नथी. ए प्रमाणे दंडकना क्रमथी यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं. परन्तु विशेष ए के जीवो अने एकेन्द्रियो व्याघात–प्रतिबंध सिवाय छ ए दिशामांथी आवेलां कर्म करे छे, अने जो व्याघात होय तो कदाच त्रण दिशामांथी, कदाच चार दिशामांथी अने कदाच पांच दिशामांथी, आवेलां कर्म करे छे. [जे एकेन्द्रियो लोकान्ते रहेला छे, तेने उपरनी अने आसपासनी दिशाथी कर्म आववानो संभव नथी, तेथी तेओ कचित् त्रण दिशामांथी कदाचित् चार दिशामांथी, अने कदाचित् पांच दिशामांथी आवेलुं कर्म करे छे. अने बाकीना जीवो लोकना मध्य भागमां होवाथी व्याघातना अभावे छ ए दिशामांथी आवेलुं कर्म करे छे. ते सिवाय बाकीना जीवो तो अवश्य छ ए दिशामांथी आवेलां कर्म करे छे.]

मृषावाद द्वारा थती क्रिया.

३. [प्र०] हे भगवन् ! जीवो मृषावादद्वारा कर्म करे छे ? [उ०] हा, करे छे.

४. [प्र०] हे भगवन् ! शुं ते क्रिया–कर्म स्पृष्ट कराय–इत्यादि प्रश्न. [उ०] जेम प्राणातिपात संबन्धे दंडक कह्यो छे तेम मृषावाद संबन्धे पण दंडक कहेवो. एम अदत्तादान, मैथुन अने परिग्रहसंबन्धे पांचे दंडको कहेवा.

५. [प्र०] हे भगवन् ! जे समये जीवो प्राणातिपातद्वारा (कर्म) करे छे ते समये हे भगवन् ! ते स्पृष्ट कर्म करे छे के अस्पृष्ट कर्म करे छे ? [उ०] पूर्व प्रमाणे जाणवुं. यावत्–ते 'अनानुपूर्वीकृत नथी' त्यांसुधी कहेवुं. ए प्रमाणे–यावत्–दंडकना क्रमथी वैमानिको सुधी यावत्–परिग्रह संबन्धे जाणवुं. बधा मळीने पूर्ववत् पांचे दंडको मृषावाद संबन्धे कहेवा.

क्षेत्रने आश्रयी कर्म.

६. [प्र०] हे भगवन् ! जे क्षेत्रमां जीवो प्राणातिपात द्वारा कर्म करे छे ते क्षेत्रमां स्पृष्ट के अस्पृष्ट कर्म करे छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्व प्रमाणे उत्तर कहेवो. यावत्–परिग्रह सुधी जाणवुं. एम पांचे दंडको कहेवा.

प्रदेशने आश्रयी क्रिया.

७. [प्र०] हे भगवन् ! जे प्रदेशमां जीवो प्राणातिपात द्वारा कर्म करे छे ते प्रदेशमां शुं स्पृष्ट कर्म करे छे के अस्पृष्ट कर्म करे छे–इत्यादि पूर्व प्रमाणे दंडक कहेवो. [उ०] ए प्रमाणे यावत्–परिग्रह सुधी जाणवुं. एम बधा मळीने †वीश दंडको कहेवा.

---

२ * भग० खं० १ श० १ उ० ६ पृ० १६५–१६६

७ † प्राणातिपातथी परिग्रह सुधीना सामान्य पांच दंडको, अने ए प्रमाणे समय, देश अने प्रदेश आश्रयी पण पांच पांच दंडको मळी वीश दंडको जाणवा.

८. [प्र०] जीवाणं भंते ! किं अत्तकडे दुक्खे, परकडे दुक्खे, तदुभयकडे दुक्खे ? [उ०] गोयमा ! अत्तकडे दुक्खे, नो परकडे दुक्खे, नो तदुभयकडे दुक्खे; एवं जाव–वेमाणियाणं ।

९. [प्र०] जीवा णं भंते ! किं अत्तकडं दुक्खं वेदेंति, परकडं दुक्खं वेदेंति, तदुभयकडं दुक्खं वेदेंति ? [उ०] गोयमा ! अत्तकडं दुक्खं वेदेंति, नो परकडं दुक्खं वेदेंति, नो तदुभयकडं दुक्खं वेदेंति; एवं जाव–वेमाणियाणं ।

१०. [प्र०] जीवाणं भंते ! अत्तकडा वेयणा, परकडा वेयणा–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! अत्तकडा वेयणा, णो परकडा वेयणा, णो तदुभयकडा वेयणा । एवं जाव–वेमाणियाणं ।

११. [प्र०] जीवा णं भंते ! किं अत्तकडं वेदणं वेदेंति, परकडं वेदणं वेदेंति, तदुभयकडं वेदणं वेदेंति ? [उ०] गोयमा ! जीवा अत्तकडं वेयणं वेयंति, नो परकडं, नो तदुभयकडं; एवं जाव–वेमाणियाणं । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

सत्तरसमे सए चउत्थो उद्देसो समत्तो ।

८. [प्र०] हे भगवन् ! जीवोने जे दुःख छे ते शुं आत्मकृत छे, परकृत छे के उभयकृत छे ? [उ०] हे गौतम ! जीवोने जे दुःख छे ते आत्मकृत छे, परकृत नथी, तेम उभयकृत पण नथी, ए प्रमाणे दंडकना क्रमथी यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं.

दुःख आत्मकृत, परकृत के उभयकृत छे?

९. [प्र०] हे भगवन् ! जीवो शुं आत्मकृत [*]दुःख वेदे छे, परकृत दुःख वेदे छे के तदुभयकृत दुःख वेदे छे ? [उ०] हे गौतम ! जीवो आत्मकृत दुःख वेदे छे; परकृत के उभयकृत दुःख वेदता नथी. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं.

दुःखनुं वेदन आत्मकृत, परकृत के उभयकृत छे?

१०. [प्र०] हे भगवन् ! जीवोने जे वेदना छे ते शुं आत्मकृत छे, परकृत छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! वेदना आत्मकृत छे, परकृत के उभयकृत नथी. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं.

वेदना आत्मकृत, परकृत के उभयकृत छे ?

११. [प्र०] हे भगवन् ! जीवो शुं आत्मकृत वेदनाने वेदे छे, परकृत वेदनाने वेदे छे के उभयकृत वेदनाने वेदे छे ? [उ०] हे गौतम ! जीवो आत्मकृत वेदनाने वेदे छे; परकृत के उभयकृत वेदनाने वेदता नथी. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

वेदनाना वेदनसंबन्धे प्रश्न.

सत्तरमा शतकमां चतुर्थ उद्देशक समाप्त.

पंचमो उद्देसो.

१. [प्र०] कहि णं भंते ! ईसाणस्स देविंदस्स देवरन्नो सभा सुहम्मा पण्णत्ता ? [उ०] गोयमा ! जंबुद्दीवे दीवे मंदरस्स पव्वयस्स उत्तरेणं इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए बहुसमरमणिज्जाओ भूमिभागाओ उड्ढं चंदिम–सूरिय० जहा ठाणपदे जाव–मज्झे ईसाणवडेंसए । से णं ईसाणवडेंसए महाविमाणे अद्धतेरसजोयणसयसहस्साइं–एवं जहा दसमसए सक्कविमाणवत्तव्वया सा इह वि ईसाणस्स निरवसेसा भाणियव्वा, जाव–आयरक्ख त्ति । ठिती सातिरेगाइं दो सागरोवमाइं, सेसं तं चेव, जाव–ईसाणे देविंदे देवराया २ । 'सेवं भंते !, सेवं भंते' ! त्ति ।

सत्तरसमे सए पंचमो उद्देसो समत्तो ।

पंचम उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! देवेंद्र देवराज ईशानेन्द्रनी सुधर्मा सभा क्यां कही छे ? [उ०] हे गौतम ! जंबूद्वीप नामे द्वीपमां मंदरपर्वतनी उत्तरे आ रत्नप्रभा पृथिवीना अत्यन्त सम अने रमणीय भूमिभागथी उपर चंद्र अने सूर्यने मूकीने आगळ गया पछी–यावत्–[प्रज्ञापना-सूत्रना बीजा] [†]स्थानपदमां कह्या प्रमाणे मध्यभागमां ईशानावतंसक विमान आवे छे. ते ईशानावतंसक नामे महाविमान साडा बार लाख योजन लांबुं अने पहोळुं छे–इत्यादि यावत्–दशम [‡]शतकमां शक्रविमाननी वक्तव्यता कही छे ते बधी अहीं ईशान संबंधे यावत्–आत्मरक्षकनी वक्तव्यता सुधी कहेवी. ते ईशानेन्द्रनुं आयुष किंचित् अधिक बे सागरोपमनुं छे, बाकी बधुं तेज प्रमाणे जाणवुं. यावत्–देवेंद्र देवराज ईशान छे २. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

ईशानेन्द्रनी सुधर्मा सभा.

सत्तरमा शतकमां पंचम उद्देशक समाप्त.

---

९ * अहिं दुःखशब्द दुःखनो अथवा दुःखना हेतुभूत कर्मनो वाचक छे अने वेदनाशब्द सुख-दुःख उभयनो, अथवा सुखदुःखना हेतुभूत कर्मनो वाचक छे.

१ † प्रज्ञा० पद २१ प० १०२. ‡ भग० खं० ३ श० १० उ० ६ पृ० २०५.

छट्ठओ उद्देसो.

१. [प्र०] पुढविक्काइए णं भंते! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए समोहए, समोहणित्ता जे भविए सोहम्मे कप्पे पुढविक्काइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते! किं पुब्विं उववज्जित्ता पच्छा संपाउणेज्जा, पुब्विं संपाउणित्ता पच्छा उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! पुब्विं वा उववज्जित्ता पच्छा संपाउणेज्जा, पुब्विं वा संपाउणित्ता पच्छा उववज्जेज्जा। [प्र०] से केणट्ठेणं जाव–पच्छा उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! पुढविक्काइयाणं तओ समुग्घाया पन्नत्ता, तं जहा–वेदणासमुग्घाए, कसायसमुग्घाए, मारणंतियसमुग्घाए। मारणंतियसमुग्घाएणं समोहणमाणे देसेण वा समोहणति, सव्वेण वा समोहणति; देसेण वा समोहणमाणे पुब्विं संपाउणित्ता पच्छा उववज्जिज्जा, सव्वेणं समोहणमाणे पुब्विं उववज्जेत्ता पच्छा संपाउणेज्जा; से तेणट्ठेणं जाव–उववज्जिज्जा।

२. [प्र०] पुढविक्काइए णं भंते! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए जाव–समोहए, समोहणित्ता जे भविए ईसाणे कप्पे पुढवि०? [उ०] एवं चेव ईसाणे वि, एवं जाव–अच्चुय–गेविज्जविमाणे, अणुत्तरविमाणे; ईसिपब्भाराए य एवं चेव।

३. [प्र०] पुढविक्काइए णं भंते! सक्करप्पभाए पुढवीए समोहए, समोहणित्ता जे भविए सोहम्मे कप्पे पुढवि०? [उ०] एवं जहा रयणप्पभाए पुढविक्काइओ उववाइओ एवं सक्करप्पभाए वि पुढविक्काइओ उववाएयव्वो, जाव–ईसिपब्भाराए, एवं जहा रयणप्पभाए वत्तव्वया भणिया, एवं जाव–अहेसत्तमाए समोहए ईसीपब्भाराए उववाएयव्वो, सेसं तं चेव। 'सेवं भंते!, सेवं भंते'! त्ति।

सत्तरसमे सए छट्ठओ उद्देसो समत्तो।

षष्ठ उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन्! जे पृथिवीकायिक जीव आ रत्नप्रभा पृथिवीमां मरण समुद्घात करीने सौधर्मकल्पमां पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते हे भगवन्! शुं प्रथम उत्पन्न थाय अने पछी आहार करे–पुद्गल ग्रहण करे के प्रथम पुद्गल ग्रहण करे अने पछी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते *प्रथम उत्पन्न थाय अने पछी पुद्गल ग्रहण करे; अथवा प्रथम पुद्गल ग्रहण करे अने पछी उत्पन्न थाय. [प्र०] ते शा कारणथी यावत्–पछी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! पृथिवीकायिकोने त्रण समुद्घातो कह्या छे; ते आ प्रमाणे–वेदना समुद्घात, कषाय समुद्घात अने मारणांतिक समुद्घात. ज्यारे जीव मारणांतिक समुद्घात करे छे त्यारे †देशथी पण समुद्घात करे छे अने सर्वथी पण समुद्घात करे छे. ज्यारे देशथी समुद्घात करे छे त्यारे प्रथम पुद्गल ग्रहण करे छे अने पछी उत्पन्न थाय छे, ज्यारे सर्वथी समुद्घात करे छे त्यारे प्रथम उत्पन्न थाय छे अने पछी पुद्गल ग्रहण करे छे. ते कारणथी यावत्–पछीथी उत्पन्न थाय छे.

२. [प्र०] हे भगवन्! पृथिवीकायिक जीव आ रत्नप्रभा पृथिवीमां यावत्–मरणसमुद्घात करी जे ईशानकल्पमां पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] पूर्वे प्रमाणे ईशानकल्पसंबन्धे जाणवुं. एम यावत्–अच्युत, ग्रैवेयक विमान, अनुत्तर विमान अने ईषत्प्राग्भारा पृथिवी संबन्धे पण जाणवुं.

३. [प्र०] हे भगवन्! जे पृथिवीकायिक जीव आ शर्कराप्रभा पृथिवीमां मरण समुद्घात करीने सौधर्म कल्पमां पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] जेम रत्नप्रभा पृथिवीना पृथिवीकायिकनो उत्पाद कह्यो छे तेम शर्कराप्रभाना पृथिवीकायिकनो उत्पाद कहेवो. यावत्–ए प्रमाणे ईषत्प्राग्भारा पृथिवी सुधी जाणवुं. तथा जेम रत्नप्रभाना पृथिवीकायिकनी वक्तव्यता कही तेम यावत्–सातमी नरकपृथिवी सुधीमां मरणसमुद्घातथी समवहत थयेला जीवनो ईषत्प्राग्भारामां उपपात कहेवो. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

सत्तरमा शतकमां षष्ठ उद्देशक समाप्त.

---

१ * जीव मरणसमुद्घातथी निवृत्त थई ज्यारे पूर्वना शरीरने सर्वथा छोडी दडानी पेठे सर्व आत्मप्रदेशो साथे उत्पत्तिस्थळे जाय त्यारे पूर्वे उत्पन्न थाय अने पछी पुद्गलग्रहणरूप आहार करे. पण ज्यारे मरण समुद्घात करता ज मरण पामे अने ईलिकानी गतिथी उत्पत्तिस्थाने जाय, त्यारे पहेलां आहार करे अने पछी उत्पन्न थाय. अर्थात्–पूर्वना शरीरमां रहेला जीव प्रदेशोने ईयळनी पेठे संहरी समस्त जीवप्रदेशो साथे उत्पत्तिस्थाने जाय त्यारे प्रथम पुद्गलग्रहण करे अने पछी उत्पन्न थाय.—टीका.

† मारणान्तिक समुद्घात करतां ज मरण पामे त्यारे ते ईयळनी गतिथी उत्पत्तिस्थाने प्राप्त थाय, ते वखते जीवनो अंश पूर्वना शरीरमां रहेलो होवाथी अने अमुक अंश उत्पत्ति स्थाने प्राप्त थयेलो होवाथी 'देशथी समुद्घात करे' एम कहेवाय छे. पण ज्यारे मरणसमुद्घातथी निवृत्त थईने पछी मरण पामे छे त्यारे सर्व प्रदेशने संहरी दडानी पेठे उत्पत्तिस्थळे प्राप्त थाय छे, माटे 'सर्वथी समुद्घात करे छे' एम कहेवाय छे.—टीका.

सत्तमो उद्देसो.

१. [प्र०] पुढविकाइए णं भंते! सोहम्मे कप्पे समोहए, समोहणित्ता जे भविए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते! किं पुव्विं०—सेसं तं चेव। [उ०] जहा रयणप्पभाए पुढविकाइए सव्वकप्पेसु जाव–ईसिप्पब्भाराए ताव उववाइओ, एवं सोहम्मपुढविकाइओ वि सत्तसु वि पुढवीसु उववाएयव्वो जाव–अहेसत्तमाए, एवं जहा सोहम्मपुढविकाइओ सव्वपुढवीसु उववाइओ, एवं जाव–ईसिपब्भारापुढविकाइओ सव्वपुढवीसु उववाएयव्वो जाव–अहेसत्तमाए। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

सत्तरसमे सए सत्तमो उद्देसो समत्तो।

सप्तम उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन्! जे पृथिवीकायिक जीव सौधर्मकल्पमां मरणसमुद्घात करी आ रत्नप्रभा पृथिवीमां पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते हे भगवन्! प्रथम उत्पन्न थाय अने पछी आहार करे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] जेम रत्नप्रभापृथिवीना पृथिवीकायिक जीवनो बधा कल्पोमां, यावत्–ईषत्प्राग्भारा पृथिवीमां उपपात कहेवामां आव्यो छे तेम सौधर्मकल्पना पृथिवीकायिक जीवनो पण साते नरकपृथिवीमां यावत्–सप्तम नरक सुधी उपपात कहेवो. तथा जेम सौधर्मकल्पना पृथिवीकायिक जीवनो सर्व पृथिवीओमां उपपात कह्यो छे तेम बधा स्वर्गो, यावत्–ईषत्प्राग्भारा पृथिवीना पृथिवीकायिक जीवनो पण सर्व पृथिवीओमां यावत्–सातमी नरकपृथिवी सुधी उपपात कहेवो. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.'

पृथिवीकायिकसंबन्धे प्रश्न.

सत्तरमा शतकमां सप्तम उद्देशक समाप्त.

अट्ठमो उद्देसो।

१. [प्र०] आउकाइए णं भंते! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए समोहए, समोहणित्ता जे भविए सोहम्मे कप्पे आउकाइयत्ताए उववज्जित्तए०? [उ०] एवं जहा पुढविकाइओ तहा आउकाइओ वि सव्वकप्पेसु, जाव–ईसिपब्भाराए तहेव उववाएयव्वो, एवं जहा–रयणप्पभआउकाइओ उववाइओ तहा जाव–अहेसत्तमपुढविआउकाइओ उववाएयव्वो, एवं जाव–ईसिप्पब्भाराए। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

सत्तरसमे सए अट्ठमो उद्देसो समत्तो।

अष्टम उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन्! जे अप्कायिक जीव आ रत्नप्रभा पृथिवीमां मरणसमुद्घात करीने सौधर्मकल्पमां अप्कायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] जेम पृथिवीकायिकसंबन्धे कह्युं छे तेम अप्कायिकसंबन्धे पण बधा कल्पोमां कहेवुं, यावत्–ईषत्प्राग्भारा पृथिवीमां पण ते प्रमाणे उपपात कहेवो. तथा जेम रत्नप्रभाना अप्कायिक जीवनो उपपात कह्यो छे तेम यावत्–सातमी पृथिवीना अप्कायिक जीवनो पण यावत्–ईषत्प्राग्भारा पृथिवी सुधी उपपात कहेवो. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.'

अप्कायिक.

सत्तरमा शतकमां अष्टम उद्देशक समाप्त.

नवमो उद्देसो।

१. [प्र०] आउकाइए णं भंते! सोहम्मे कप्पे समोहए, समोहणित्ता जे भविए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए घणोदहिवलएसु आउकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते०? [उ०] सेसं तं चेव, एवं जाव–अहेसत्तमाए। जहा सोहम्मआउकाइओ एवं जाव–ईसिपब्भाराआउकाइओ जाव–अहेसत्तमाए उववाएयव्वो! 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

सत्तरसमे सए नवमो उद्देसो समत्तो।

नवम उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन्! जे अप्कायिक जीव सौधर्मकल्पमां मरणसमुद्घातने प्राप्त थईने आ रत्नप्रभाना घनोदधिवलयोमां अप्कायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे, ते हे भगवन्!–इत्यादि प्रश्न. [उ०] बाकी बधुं पूर्व प्रमाणे जाणवुं. एम यावत्–अधःसप्तम पृथिवी सुधी जाणवुं. जेम सौधर्मकल्पना अप्कायिकनो [नरक पृथिवीमां] उपपात कह्यो तेम यावत्–ईषत्प्राग्भारापृथिवीना अप्कायिक जीवनो यावत्–अधःसप्तम पृथिवी सुधी उपपात कहेवो. हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.

अप्कायिक.

सत्तरमा शतकमां नवम उद्देशक समाप्त.

दसमो उद्देसो।

१. [प्र०] वाउकाइए णं भंते! इमीसे रयणप्पभाए जाव–जे भविए सोहम्मे कप्पे वाउकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं० ? [उ०] जहा पुढविकाइओ तहा वाउकाइओ वि, नवरं वाउकाइयाणं चत्तारि समुग्घाया पण्णत्ता, तंजहा–वेदणासमुग्घाए, जाव–वेउब्वियसमुग्घाए। मारणंतियसमुग्घाए णं समोहणमाणे देसेण वा समोहणइ०, सेसं तं चेव, जाव–अहेसत्तमाए समोहओ ईसिपब्भाराए उववाएयव्वो। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

सत्तरसमे सए दसमो उद्देसो समत्तो।

दशम उद्देशक.

वायुकायिक.

१. [प्र०] हे भगवन्! जे वायुकायिक जीव आ रत्नप्रभामां मरणसमुद्घातने प्राप्त थइने सौधर्मकल्पमां वायुकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते हे भगवन्!–इत्यादि प्रश्न. [उ०] जेम पृथिवीकायिकसंबन्धे कहेवामां आव्युं छे तेम वायुकायिकसंबन्धे पण जाणवुं. विशेष ए के वायुकायिकने चार समुद्घात होय छे; अने ते आ प्रमाणे–वेदनासमुद्घात, यावत्–वैक्रियसमुद्घात. ते वायुकायिक मारणांतिक समुद्घातवडे समवहत थई देशथी समुद्घात करे छे–इत्यादि बाकी बधुं तेज प्रमाणे जाणवुं; यावत्–सातमी नरकपृथिवीमां समुद्घातने प्राप्त थयेल वायुकायिकनो ईषत्प्राग्भारामां उपपात कहेवो. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.'

सत्तरमा शतकमां दशम उद्देशक समाप्त.

इक्कारसमो उद्देसो।

१. [प्र०] वाउकाइए णं भंते! सोहम्मे कप्पे समोहए, समोहणित्ता जे भविए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए घणवाए, तणुवाए, घणवायवलएसु, तणुवायवलएसु वाउकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते!० ? [उ०] सेसं तं चेव, एवं जहा सोहम्मे वाउकाइओ सत्तसु वि पुढवीसु उववाइओ एवं जाव–ईसिप्पब्भाराए वाउकाइओ अहेसत्तमाए जाव–उववाएयव्वो। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

सत्तरसमे सए इक्कारसमो उद्देसो समत्तो।

अगीयारमो उद्देशक.

वायुकायिक.

१. [प्र०] हे भगवन्! जे वायुकायिक जीव सौधर्मकल्पमां समुद्घात करी आ रत्नप्रभा पृथिवीना घनवात, तनुवात, घनवातवलयो के तनुवातवलयोमां वायुकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते हे भगवन्!–इत्यादि प्रश्न. [उ०] बाकी बधुं पूर्व प्रमाणे जाणवुं. अने जेम सौधर्मकल्पना वायुकायिकनो साते पृथिवीमां उपपात कह्यो छे ते प्रमाणे यावत्–ईषत्प्राग्भारा पृथिवीना वायुकायिकनो यावत्–अधःसप्तम पृथिवीपर्यंत उपपात कहेवो. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.'

सत्तरमा शतकमां अगीयारमो उद्देशक समाप्त.

बारसमो उद्देसो।

१. [प्र०] एगिंदिया णं भंते! सव्वे समाहारा? [उ०] एवं जहा पढमसए बितियउद्देसए पुढविकाइयाणं वत्तव्वया भणिया सा चेव एगिंदियाणं इह भाणियव्वा, जाव–समाउया, समोववन्नगा।

२. [प्र०] एगिंदियाणं भंते! कति लेस्साओ पन्नत्ताओ? [उ०] गोयमा! चत्तारि लेस्साओ पन्नत्ताओ, तं जहा–कण्हलेस्सा, जाव–तेउलेस्सा।

बारमो उद्देशक.

एकेन्द्रिय जीवो समान आहारवाळा छे–इत्यादि प्रश्न.

१. [प्र०] हे भगवन्! बधा एकेन्द्रिय जीवो समान आहारवाळा छे, समान शरीरवाळा छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] जेम प्रथम शतकना *द्वितीय उद्देशकमां पृथिवीकायिकनी वक्तव्यता कही छे तेम अहीं एकेन्द्रियो संबन्धे पण कहेवी. यावत्–समान आयुष्यवाळा नथी, तेम साथे उत्पन्न थता पण नथी.

एकेन्द्रियोने लेश्या.

२. [प्र०] हे भगवन्! एकेन्द्रियोने केटली लेश्याओ कही छे? [उ०] हे गौतम! तेओने चार लेश्याओ कही छे. ते आ प्रमाणे–१ कृष्णलेश्या, यावत्–४ तेजोलेश्या.

१ * भग० खं० १ श० १ उ० २ पृ० ९८.

३. [प्र०] एएसि णं भंते! एगिंदियाणं कण्हलेस्साणं जाव–विसेसाहिया वा? [उ०] गोयमा! सव्वत्थोवा एगिंदिया णं तेउलेस्सा, काउलेस्सा अणंतगुणा, णीललेस्सा विसेसाहिया, कण्हलेस्सा विसेसाहिया।

४. [प्र०] एएसि णं भंते! एगिंदियाणं कण्हलेस्साणं इड्ढी०? [उ०] जहेव दीवकुमाराणं। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

सत्तरसमे सए बारसमो उद्देसो समत्तो।

३. [प्र०] हे भगवन्! कृष्णलेश्यावाळा, यावत्–[तेजोलेश्यावाळा ए एकेन्द्रियोमां] कोण कोनाथी यावत् विशेषाधिक छे? [उ०] हे गौतम! सौथी थोडा तेजोलेश्यावाळा एकेन्द्रियो छे, तेथी अनंतगुण अधिक कापोतलेश्यावाळा छे, तेथी विशेषाधिक नीललेश्यावाळा छे, अने तेथी विशेषाधिक कृष्णलेश्यावाळा छे.

लेश्यावाळा एकेन्द्रियोनुं अल्पबहुत्व.

४. [प्र०] हे भगवन्! ए कृष्णलेश्यावाळा, यावत्–तेजोलेश्यावाळा एकेन्द्रियोनी ऋद्धि–सामर्थ्य संबन्धे प्रश्न.–एटले कृष्णलेश्यावाळा यावत्–तेजोलेश्यावाळा एकेन्द्रियोमां कोण अल्पऋद्धिवाळो अने कोण महर्द्धिक छे? [उ०] जेम *द्वीपकुमारोनी ऋद्धि कही छे तेम एकेन्द्रियोनी कहेवी. हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.

लेश्यावाळा एकेन्द्रियोनी ऋद्धिनुं अल्पबहुत्व.

सत्तरमा शतकमां बारमो उद्देशक समाप्त.

तेरसमो उद्देसो।

१. [प्र०] नागकुमारा णं भंते! सव्वे समाहारा०? [उ०] जहा सोलसमसए दीवकुमारुद्देसे तहेव निरवसेसं भाणियव्वं जाव–इड्ढी। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! जाव–विहरति।

सत्तरसमे सए तेरसमो उद्देसो समत्तो।

तेरमो उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन्! बधा नागकुमारो समान आहारवाळा छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] जेम सोळमा शतकना †द्वीपकुमार उद्देशकमां कहेवामां आव्युं छे तेम यावत्–ऋद्धि सुधी कहेवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'–एम कही यावत्–विहरे छे.

बधा नागकुमारो समान आहारवाळा छे–इत्यादि प्रश्न.

सत्तरमा शतकमां तेरमो उद्देशक समाप्त.

चोद्दसमो उद्देसो।

१. [प्र०] सुवण्णकुमारा णं भंते! सव्वे समाहारा०? [उ०] एवं चेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

सत्तरसमे सए चोद्दसमो उद्देसो समत्तो।

चौदमो उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन्! बधा सुवर्णकुमारो समान आहारवाळा छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्व प्रमाणे बधुं जाणवुं. हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.

सुवर्णकुमारो समान आहारवाळा छे–इत्यादि प्रश्न.

सत्तरमा शतकमां चौदमो उद्देशक समाप्त.

पन्नरसमो उद्देसो।

१. [प्र०] विज्जुकुमारा णं भंते! सव्वे समाहारा? [उ०] एवं चेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

सत्तरसमे सए पन्नरसमो उद्देसो समत्तो।

पंदरमो उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन्! बधा विद्युत्कुमारो समान आहारवाळा छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्व प्रमाणे बधुं जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.'

विद्युत्कुमार संबन्धे प्रश्न.

सत्तरमा शतकमां पंदरमो उद्देशक समाप्त.

---

४ * भग० खं० ४ श० १६ उ० ११ पृ० २७. १ † भग० खं० ४ श० १६ उ० ११ पृ० २७.

सोलसमो उद्देसो ।

१. [प्र०] वाउकुमारा णं भंते! सव्वे समाहारा०? [उ०] एवं चेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

सत्तरसमे सए सोलसमो उद्देसो समत्तो।

सोळमो उद्देशक.

वायुकुमार.

१. [प्र०] हे भगवन्! बधा वायुकुमारो समान आहारवाळा छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्व प्रमाणे बधुं जाणवुं. हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.

सत्तरमा शतकमां सोळमो उद्देशक समाप्त.

सत्तरसमो उद्देसो ।

१. [प्र०] अग्गिकुमारा णं भंते! सव्वे समाहारा०? [उ०] एवं चेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

सत्तरसमे सए सत्तरसमो उद्देसो समत्तो.

सत्तरसमं सयं समत्तं.

सत्तरमो उद्देशक.

बधा अग्निकुमारो समान आहारवाळा छे-इत्यादि प्रश्न.

१. [प्र०] हे भगवन्! बधा अग्निकुमारो समान आहारवाळा छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्व प्रमाणे बधुं जाणवुं. हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.

सत्तरमा शतकमां सत्तरमो उद्देशक समाप्त.

सत्तरमुं शतक समाप्त.
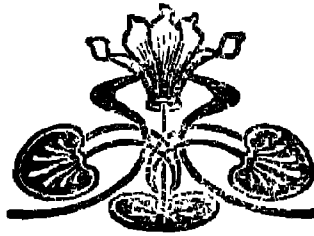
अट्ठारसमं सयं ।

१ पढमे २ विसाह ३ मायंदिए य ४ पाणाइवाय ५ असुरे य ६ ।
गुल ७ केवलि ८ अणगारे ९ भविए तह १० सोमिलट्ठारसे ॥

१. [प्र०] तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे जाव–एवं वयासी–जीवे णं भंते ! जीवभावेणं किं पढमे अपढमे ? [उ०] गोयमा ! नो पढमे, अपढमे । एवं नेरइए जाव–वेमाणिए ।

२. [प्र०] सिद्धे णं भंते ! सिद्धभावेणं किं पढमे अपढमे ? [उ०] गोयमा ! पढमे, नो अपढमे ।

३. [प्र०] जीवा णं भंते ! जीवभावेणं किं पढमा अपढमा ? [उ०] गोयमा ! नो पढमा, अपढमा । एवं जाव–वेमाणिया १ ।

अढारमुं शतक

[उद्देशकसंग्रह—] १ जीवादि अर्थ संबंधे प्रथम–अप्रथमादिभावनो प्रतिपादक प्रथम उद्देशक, २ विशाखा नगरीमां भगवान् महावीर समोसर्या–इत्यादि संबंधे बीजो उद्देशक, ३ माकंदीपुत्र अनगारना प्रश्न संबंधे त्रीजो उद्देशक, ४ प्राणातिपातादि संबंधे चोथो उद्देशक, ५ असुरकुमारनी वक्तव्यता संबंधे पांचमो उद्देशक, ६ गोळ वगेरेना वर्णादि संबंधे छट्ठो उद्देशक, ७ 'केवलज्ञानी यक्षना आवेशथी सत्य अने असत्य बोले'–एवा अन्यतीर्थिकना मन्तव्य बाबत सातमो उद्देशक, ८ अनगारने ऐर्यापथिकी क्रिया होय के सांपरायिक क्रिया होय वगेरे संबंधे आठमो उद्देशक, भविक द्रव्यनैरयिकादि संबंधे नवमो उद्देशक अने सोमिल ब्राह्मणना प्रश्न वगेरे संबंधे दशमो उद्देशक–ए प्रमाणे आ अढारमा शतकमां दश उद्देशको कहेवामां आवशे.

+प्रथम उद्देशक.

१. [प्र०] ते काळे, ते समये राजगृह नगरमां [भगवान् गौतम] यावत्–आ प्रमाणे बोल्या–हे भगवन् ! जीव जीवभाववडे (जीवत्वनी अपेक्षाए) *प्रथम छे के अप्रथम छे ? [उ०] हे गौतम ! ते प्रथम नथी, पण अप्रथम छे. ए प्रमाणे [दंडकना क्रमथी] नैरयिको यावत्–वैमानिको जाणवा.

जीवद्वार. प्रथम अने अप्रथम.

२. [प्र०] हे भगवन् ! सिद्ध सिद्धभाववडे (सिद्धत्वनी अपेक्षाए) प्रथम छे के अप्रथम छे ? [उ०] हे गौतम ! ते प्रथम छे, पण अप्रथम नथी.

३. [प्र०] हे भगवन् ! जीवो जीवभाववडे प्रथम छे के अप्रथम छे ? [उ०] हे गौतम ! प्रथम नथी पण अप्रथम छे. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं.

+ आ उद्देशकमां जीवादि चौद द्वारोमां प्रथम–अप्रथमादि भावनो विचार चोवीश दंडक अने सिद्धने आश्रयी कर्यो छे. ते चौद द्वार आ प्रमाणे–१ जीव, २ आहारक, ३ भवसिद्धिक, ४ संज्ञी, ५ लेश्या, ६ दृष्टि, ७ संयत, ८ कषाय, ९ ज्ञान, १० योग, ११ उपयोग, १२ वेद, १३ शरीर, १४ पर्याप्ति.

१ * जे जीवे जे भाव पूर्वे प्राप्त करेलो छे तेनी अपेक्षाए ते अप्रथम कहेवाय छे, जेमके जीवत्व अनादि काळथी जीवने प्राप्त थयेलुं छे माटे जीवत्वनी अपेक्षाए जीव अप्रथम कहेवाय छे. जे जीव पूर्वे अप्राप्त एवा जे भावने प्राप्त करे ते अपेक्षाए ते प्रथम कहेवाय छे, जेमके सिद्धत्वनी अपेक्षाए सिद्ध प्रथम छे, कारण के सिद्धत्व पूर्वे जीवने प्राप्त थयेलुं नथी.

४. [प्र०] सिद्धा णं पुच्छा। [उ०] गोयमा! पढमा, नो अपढमा।

५. [प्र०] आहारए णं भंते! जीवे आहारभावेणं किं पढमे अपढमे? [उ०] गोयमा! नो पढमे, अपढमे। एवं जाव–वेमाणिए, पोहत्तिए एवं चेव।

६. [प्र०] अणाहारए णं भंते! जीवे अणाहारभावेणं पुच्छा। [उ०] गोयमा! सिय पढमे, सिय अपढमे। [प्र०] नेरइए णं भंते०! [उ०] एवं नेरतिए, जाव–वेमाणिए नो पढमे, अपढमे। सिद्धे पढमे, नो अपढमे।

७. [प्र०] अणाहारगा णं भंते! जीवा अणाहारभावेणं पुच्छा। [उ०] गोयमा! पढमा वि, अपढमा वि। नेरइया जाव–वेमाणिया णो पढमा, अपढमा। सिद्धा पढमा, नो अपढमा एकेके पुच्छा भाणियव्वा २।

८. भवसिद्धीए एगत्तपुहुत्तेणं जहा आहारए, एवं अभवसिद्धीए वि। [प्र०] नोभवसिद्धीयनोअभवसिद्धीए णं भंते! जीवे नोभव०–पुच्छा। [उ०] गोयमा! पढमे, नो अपढमे। [प्र०] णोभवसिद्धी–नोअभवसिद्धीए णं भंते! सिद्धे नोभव०। [उ०] एवं पुहुत्तेण वि दोण्ह वि।

९. [प्र०] सन्नी णं भंते! जीवे सन्नीभावेणं किं पढमे–पुच्छा। [उ०] गोयमा! नो पढमे, अपढमे। एवं विगलिंदियवज्जं जाव–वेमाणिए। एवं पुहुत्तेण वि ३। असन्नी एवं चेव एगत्तपुहुत्तेणं, नवरं जाव–वाणमंतरा। नोसन्नी–नोअसन्नी जीवे मणुस्से सिद्धे पढमे, नो अपढमे। एवं पुहुत्तेण वि ४।

४. [प्र०] हे भगवन्! सिद्धो सिद्धभाववडे प्रथम छे के अप्रथम छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! ते प्रथम छे, पण अप्रथम नथी.

२ आहारक द्वार.

५. [प्र०] हे भगवन्! आहारक जीव आहारकभाव वडे प्रथम छे के अप्रथम छे? [उ०] हे गौतम! ते प्रथम नथी, पण अप्रथम छे. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं. बहुवचनमां पण तेज प्रमाणे समजवुं.

अनाहारक.

६. [प्र०] हे भगवन्! अनाहारक जीव अनाहारकभाववडे प्रथम छे—इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! कदाच *प्रथम होय अने कदाच अप्रथम पण होय. [प्र०] हे भगवन्! नैरयिक अनाहारकभाववडे प्रथम छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] ए प्रमाणे नैरयिक यावत्–वैमानिक अनाहारकभाववडे प्रथम नथी, पण अप्रथम छे. सिद्ध अनाहारकभाववडे प्रथम छे, पण अप्रथम नथी.

७. [प्र०] हे भगवन्! अनाहारक जीवो अनाहारकभाववडे प्रथम छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! प्रथम पण छे अने अप्रथम पण छे. नैरयिको यावत्–वैमानिको अनाहारकभाववडे प्रथम नथी पण अप्रथम छे. अने सिद्धो अनाहारकभाववडे प्रथम छे पण अप्रथम नथी. एम एक एक दंडके प्रश्न करवो.

३ भवसिद्धिक द्वार.

८. आहारकजीवनी पेठे भवसिद्धिकजीवो भवसिद्धिकपणे प्रथम नथी, पण अप्रथम छे–इत्यादि वक्तव्यता एकवचन अने बहुवचनने आश्रयी जाणवी. एज प्रमाणे अभवसिद्धिक पण कहेवा. [प्र०] हे भगवन्! नोभवसिद्धिक–नोअभवसिद्धिक (सिद्ध) जीव नोभवसिद्धिक–नोअभवसिद्धिकभाववडे (सिद्धत्वनी अपेक्षाए) प्रथम छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! ते प्रथम छे पण अप्रथम नथी. [प्र०] हे भगवन्! नोभवसिद्धिक–नोअभवसिद्धिक सिद्ध नोभवसिद्धिक–नोअभवसिद्धिकभाववडे प्रथम छे के अप्रथम छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] पूर्व प्रमाणे जाणवुं. ए प्रमाणे जीव अने सिद्ध बन्नेना बहुवचनने आश्रयी प्रश्नोत्तरो समजवा.

४ संज्ञीद्वार.

९. [प्र०] हे भगवन्! संज्ञी जीव संज्ञीभाववडे प्रथम छे—इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! प्रथम नथी पण अप्रथम छे. ए प्रमाणे विकलेन्द्रिय (एकेन्द्रिय, बेइन्द्रिय, त्रीन्द्रिय अने चउरिन्द्रिय) सिवाय यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं. एम बहुवचनवडे पण वक्तव्यता कहेवी. असंज्ञी जीवोने पण एकवचन अने बहुवचनवडे एज वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के, यावत्–†वानव्यंतरो सुधी समजवुं. नोसंज्ञी–नोअसंज्ञी जीव, मनुष्य अने सिद्ध नोसंज्ञी–नोअसंज्ञीभाववडे प्रथम छे पण अप्रथम नथी. ए प्रमाणे बहुवचनने आश्रयी पण आ प्रश्नोत्तर समजवो.

---

६ * सिद्ध अने विग्रहगतिने प्राप्त थयेल संसारी जीव अनाहारक होय छे. सिद्ध अनाहारकपणावडे प्रथम छे, कारण के तेने अनाहारकपणुं पूर्वे प्राप्त कर्युं नथी. संसारी जीव अप्रथम छे, केमके तेणे विग्रहगतिमां पूर्वे अनाहारकपणुं अनंत वार प्राप्त कर्युं छे. एम दंडकना क्रमथी नैरयिकथी मांडी वैमानिक सुधीना जीवो पण पूर्वोक्त हेतुथी अनाहारकभावे वडे अप्रथम जाणवा.

९ † असंज्ञीद्वारमां जीव अने नैरयिकथी मांडी दंडकना क्रमथी व्यन्तर सुधीना संज्ञी जीवो पण असंज्ञीभाववडे अप्रथम छे–एम जे कहेवामां आव्युं छे, तेमां असंज्ञीपणुं भूतपूर्वन्यायथी समजवुं, केमके असंज्ञी जीवोनो उत्पाद व्यन्तर सुधीना संज्ञी जीवोमां पण थाय छे. पृथिव्यादि असंज्ञी जीवो तो असंज्ञीभाव वडे अप्रथम छे.

१०. [प्र०] सलेसे णं भंते !–पुच्छा। [उ०] गोयमा ! जहा आहारए, एवं पुहुत्तेण वि। कण्हलेस्सा जाव–सुक्कलेस्सा एवं चेव, नवरं जस्स जा लेसा अत्थि। अलेसे णं जीव–मणुस्स–सिद्धे जहा नोसन्नीनोअसन्नी ५।

११. [प्र०] सम्मदिट्ठीए णं भंते ! जीवे सम्मदिट्ठिभावेणं किं पढमे–पुच्छा। [उ०] गोयमा ! सिय पढमे, सिय अपढमे। एवं एगिंदियवज्जं जाव–वेमाणिए। सिद्धे पढमे, नो अपढमे। पुहुत्तिया जीवा पढमा वि, अपढमा वि, एवं जाव–वेमाणिया। सिद्धा पढमा, नो अपढमा। मिच्छादिट्ठीए एगत्तपुहुत्तेणं जहा आहारगा। सम्मामिच्छादिट्ठी एगत्तपुहुत्तेणं जहा सम्मदिट्ठी, नवरं जस्स अत्थि सम्मामिच्छत्तं ६।

१२. संजए जीवे मणुस्से य एगत्तपुहुत्तेण जहा सम्मदिट्ठी, असंजए जहा आहारए, संजयासंजए जीवे पंचेंदियतिरिक्खजोणिय–मणुस्सा एगत्तपुहुत्तेणं जहा सम्मदिट्ठी। नोसंजए नोअस्संजए नोसंजयासंजए जीवे सिद्धे य एगत्तपुहुत्तेणं पढमे, नो अपढमे ७।

१३. सकसायी कोहकसायी जाव–लोभकसायी एए एगत्तपुहुत्तेणं जहा आहारए, अकसायी जीवे सिय पढमे सिय अपढमे, एवं मणुस्से वि। सिद्धे पढमे नो अपढमे, पुहुत्तेणं जीवा मणुस्सा वि पढमा वि अपढमा वि। सिद्धा पढमा, नो अपढमा ८।

१४. णाणी एगत्तपुहुत्तेणं जहा सम्मदिट्ठी, आभिणिबोहियनाणी जाव–मणपज्जवनाणी एगत्तपुहुत्तेणं एवं चेव, नवरं

१०. [प्र०] हे भगवन् ! सलेश्य जीव सलेश्यभाववडे प्रथम छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! आहारक जीवनी पेठे (सू. ५) अप्रथम जाणवो. बहुवचनवडे पण ए प्रमाणे जाणवुं. वळी कृष्णलेश्या यावत्–शुक्ललेश्या संबंधे पण एमज जाणवुं. विशेष ए के, जे लेश्या जेने होय ते लेश्या तेने कहेवी. लेश्यारहित जीव, मनुष्य अने सिद्धपदमां अलेश्यभाववडे नोसंज्ञी–नोअसंज्ञी पेठे (सू० ९) प्रथमपणुं जाणवुं. ५ लेश्याद्वार.

११. [प्र०] हे भगवन् ! सम्यग्दृष्टि जीव सम्यग्दृष्टिभाववडे प्रथम होय–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते कदाच *प्रथम पण होय अने अप्रथम पण होय. ए प्रमाणे एकेन्द्रिय सिवाय बीजा बधा दंडक यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं. सम्यग्दृष्टिभावे सिद्ध प्रथम छे, पण अप्रथम नथी. बहुवचनवडे सम्यग्दृष्टिभावे जीवो प्रथम पण छे अने अप्रथम पण छे. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं. †सम्यग्दृष्टिभाव वडे सिद्धो प्रथम छे, पण अप्रथम नथी. ‡मिथ्यादृष्टिभाववडे एकवचन अने बहुवचनने आश्रयी आहारकभावनी वक्तव्यता प्रमाणे (सू० ५) जीवने बधी वक्तव्यता कहेवी. मिश्रदृष्टिभाववडे एकवचन अने बहुवचनने आश्रयी सम्यग्दृष्टिभावनी वक्तव्यता प्रमाणे (सू० ११) जीवने बधी वक्तव्यता कहेवी. विशेष ए के, जे जीवने मिश्रदृष्टि होय तेने ते कहेवी. ६ दृष्टिद्वार.

१२. [प्र०] ¶संयत जीव अने मनुष्यना संबंधमां एक वचन अने बहुवचनवडे सम्यग्दृष्टि जीवनी वक्तव्यता पेठे (सू० ११) बधुं कहेवुं. असंयत आहारक जीवनी पेठे (अप्रथम) समजवो. अने संयतासंयत जीव, पंचेंद्रियतिर्यंच तथा मनुष्य ए त्रण पदे एकवचन अने बहुवचनवडे सम्यग्दृष्टिनी पेठे कदाच प्रथम अने कदाच अप्रथम जाणवा. वळी नोसंयत (संयत नहि) नोअसंयत (असंयत नहीं) तेम नोसंयतासंयत (संयतासंयत पण नहि) एवा जीव अने सिद्ध एकवचन अने बहुवचनवडे प्रथम छे पण अप्रथम नथी. ७ संयतद्वार

१३. सकषायी, क्रोधकषायी यावत्–लोभकषायी ए बधा एकवचन अने बहुवचनवडे आहारक जीवनी पेठे अप्रथम समजवा. तथा §अकषायी जीव कदाच प्रथम पण होय अने कदाच अप्रथम पण होय, ए प्रमाणे अकषायी मनुष्य संबंधे पण जाणवुं. पण अकषायी सिद्ध प्रथम छे पण अप्रथम नथी. बहुवचनवडे अकषायी जीवो अने मनुष्यो प्रथम पण होय छे अने अप्रथम पण होय छे. सिद्धो तो बहुवचनवडे अकषायी प्रथम छे पण अप्रथम नथी. ८ कषायद्वार.

१४. $ज्ञानी जीवो एकवचन अने बहुवचनवडे सम्यग्दृष्टि जीवनी पेठे (सू० ११) कदाच प्रथम अने कदाच अप्रथम जाणवा. ९ ज्ञानद्वार.

---

११ * कोई सम्यग्दृष्टि प्रथम सम्यग्दर्शन प्राप्त करे ते अपेक्षाए ते प्रथम जाणवो अने कोई सम्यग्दर्शनथी पडी फरी सम्यग्दर्शन प्राप्त करे ते अपेक्षाए ते अप्रथम जाणवो. एकेन्द्रिय जीवोने सम्यग्दर्शन प्राप्त थतुं नथी, तेथी एकेन्द्रिय सिवाय बाकीना नारकादि दंडके सम्यग्दर्शननी प्रथम प्राप्तिनी अपेक्षाए प्रथमपणुं अने फरीवार सम्यग्दर्शनप्राप्तिनी अपेक्षाए अप्रथमपणुं जाणवुं.

† सिद्ध सम्यग्दृष्टिभाव वडे प्रथम जाणवा. कारण के सिद्धत्वसहचरित सम्यग्दर्शन मोक्षगमनसमये प्रथम प्राप्त थाय छे.

‡ मिथ्यादृष्टि आहारकनी पेठे एकवचन अने बहुवचनने आश्रयी अप्रथम छे, कारण के मिथ्यादर्शन अनादि छे.

१२ ¶ संयतद्वारमां मात्र जीवपद अने मनुष्यपद ए बे पद होय छे अने तेमां संयत सम्यग्दृष्टिनी पेठे प्रथम अने अप्रथम जाणवा.

१३ § अकषायी जीव यथाख्यात चारित्रनी प्रथम प्राप्तिमां प्रथम, अने फरीवार प्राप्तिमां अप्रथम होय छे. ए प्रमाणे मनुष्यपद आश्रयीने जाणवुं. अकषायी सिद्ध प्रथम जाणवा, कारण के सिद्ध सिद्धत्वसहित अकषायभावनी अपेक्षाए प्रथम छे.

१४ $ ज्ञानद्वारमां ज्ञानी सम्यग्दृष्टिनी पेठे प्रथम अने अप्रथम जाणवा. तेमां केवलज्ञानी केवलज्ञाननी अपेक्षाए प्रथम, अने अकेवली केवलज्ञान सिवाय बाकीना ज्ञाननी प्रथम प्राप्तिमां प्रथम अने फरीवार प्राप्तिमां अप्रथम कहेवाय छे.

जस्स जं अत्थि, केवलनाणी जीवे मणुस्से सिद्धे य एगत्तपुहुत्तेणं पढमा नो अपढमा । अन्नाणी, मइअन्नाणी, सुयअन्नाणी, विभंगनाणी एगत्तपुहुत्तेणं जहा आहारए ९ ।

१५. सजोगी, मणजोगी, वयजोगी, कायजोगी एगत्तपुहुत्तेणं जहा आहारए, नवरं जस्स जो जोगो अत्थि । अजोगी जीव–मणुस्स–सिद्धा एगत्तपुहुत्तेणं पढमा, नो अपढमा १० ।

१६. सागारोवउत्ता अणागारोवउत्ता एगत्तपुहुत्तेणं जहा अणाहारए ११ ।

१७. सवेदगो जाव–नपुंसगवेदगो एगत्तपुहुत्तेणं जहा आहारए, नवरं जस्स जो वेदो अत्थि । अवेदओ एगत्तपुहुत्तेणं तिसु वि पदेसु जहा अकसायी १२ ।

१८. ससरीरी जहा आहारए, एवं जाव–कम्मगसरीरी, जस्स जं अत्थि सरीरं, नवरं आहारगसरीरी एगत्तपुहुत्तेणं जहा सम्मदिट्ठी । असरीरी जीवो सिद्धो एगत्तपुहुत्तेणं पढमो नो अपढमो १३ ।

१९. पंचहिं पज्जत्तीहिं पंचहिं अपज्जत्तीहिं एगत्तपुहुत्तेणं जहा आहारए, नवरं जस्स जा अत्थि, जाव–वेमाणिया नोपढमा, अपढमा १४ । इमा लक्खणगाहा—

"जो जेण पत्तपुव्वो भावो सो तेण अपढमओ होइ । सेसेसु होइ पढमो अपत्तपुव्वेसु भावेसु" ॥

२०. [प्र०] जीवे णं भंते ! जीवभावेणं किं चरिमे अचरिमे ? [उ०] गोयमा ! नो चरिमे, अचरिमे ।

आभिनिबोधिकज्ञानी यावत्–मनःपर्यवज्ञानी एकवचन अने बहुवचनवडे ए प्रमाणे समजवा. विशेष एके जे जीवने जे ज्ञान होय ते तेने कहेवुं. केवलज्ञानी जीव, मनुष्य अने सिद्ध ए बधा एकवचन तथा बहुवचनवडे प्रथम छे, पण अप्रथम नथी. अज्ञानी, मतिअज्ञानी श्रुतअज्ञानी अने विभंगज्ञानी ए बधा एकवचन तथा बहुवचनवडे आहारक जीवोनी पेठे (सू० ५) जाणवा.

१० योगद्वार.

१५. सयोगी, मनयोगी, वचनयोगी अने काययोगी ए बधा एकवचन तथा बहुवचन आश्रयी आहारक जीवोनी पेठे (सू० ५) अप्रथम जाणवा. विशेष ए के, जे जीवोने जे योग होय तेने ते योग कहेवो. अयोगी जीव, मनुष्य अने सिद्ध ए बधा एकवचन अने बहुवचनवडे प्रथम छे पण अप्रथम नथी.

११ उपयोगद्वार.

१६. *साकारोपयोगवाळा अने अनाकारोपयोगवाळा ए बन्ने एकवचन अने बहुवचनवडे अनाहारक जीवनी पेठे (सू० ६) जाणवा.

१२ वेदद्वार.

१७. सवेदक–वेदवाळा–यावत् नपुंसकवेदवाळा ए बधा एकवचन अने बहुवचनवडे आहारकजीवोनी पेठे (सू० ५) अप्रथम जाणवा. विशेष ए के, जे जीवने जे वेद होय तेने ते कहेवो. एकवचन अने बहुवचनवडे अवेदक–वेदरहित जीव, मनुष्य अने सिद्ध (ए त्रणे पदमां) अकषायी जीवनी पेठे (सू० १३) जाणवा.

१३ शरीरद्वार.

१८. सशरीर जीवो आहारक जीवनी पेठे (सू० ६) समजवा, अने ए प्रमाणे यावत्–कार्मणशरीरवाळा संबं[illegible] बहुवचनवडे [illegible] जीवने जे शरीर होय ते तेने कहेवुं. विशेष ए के, आहारकशरीरवाळा एकवचन अने बहुवचनवडे सम्यग्दृष्टि जीवोनी पे[illegible] [illegible]० १[illegible]) कदाच प्रथम अने कदाच अप्रथम समजवा, अशरीरी–शरीररहित जीव अने सिद्ध ए बन्ने एकवचन अने बहुवचनवडे [illegible]थम छे पण अप्रथम नथी.

१४ पर्याप्तिद्वार.

१९. पांच पर्याप्तिवडे पर्याप्ता अने पांच अपर्याप्तिवडे अपर्याप्ता एकवचन तथा बहुवचननी अपेक्षाए आहारक जीवनी पेठे (सू० ६) अप्रथम समजवा. विशेष ए के, जेने जे पर्याप्ति होय ते तेने कहेवी. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी समजवुं. [अर्थात् ते बधा प्रथम नथी पण अप्रथम छे.] प्रथम अने अप्रथमना स्वरूपने जणावनारी आ गाथा कहे छे–"जे जीवे जे भाव–अवस्था पूर्वे प्राप्त करेल छे ते भावनी अपेक्षाए ते जीव अप्रथम कहेवाय छे, अने ते सिवाय पूर्वे नहि प्राप्त थयेल पण प्रथम वार प्राप्त थयेल भावोनी अपेक्षाए ते जीवो प्रथम कहेवाय छे."

चरम अने अचरम १ जीवद्वार.

२०. [प्र०] हे भगवन् ! जीव जीवत्वभाववडे चरम छे के अचरम छे ? [उ०] हे गौतम ! चरम नथी पण अचरम छे.

---

१६ * साकार उपयोगवाळा अने अनाकार उपयोगवाळा अनाहारकनी पेठे जाणवा. तेओ जीवपदे सिद्धनी अपेक्षाए प्रथम अने संसारीनी अपेक्षाए अप्रथम जाणवा. नैरयिकथी मांडी वैमानिक सुधीना दंडकोमां प्रथम नथी, पण अप्रथम छे. सिद्धपदने विषे प्रथम छे पण अप्रथम नथी, कारण के साकारोपयोग अने अनाकारोपयोगविशिष्ट सिद्धत्वनी प्रथमज प्राप्ति थयेली छे.

२० । जेनो सर्वदा अन्त थाय छे ते चरम अने जेनो कदि अन्त थतो नथी ते अचरम कहेवाय छे. जीवनो जीवत्वभावथी कदि अन्त थतो नथी, माटे ते चरम नथी पण अचरम छे.

२१. [प्र०] नेरइए णं भंते ! नेरइयभावेणं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय चरिमे, सिय अचरिमे । एवं जाव–वेमाणिए । सिद्धे जहा जीवे ।

२२. [प्र०] जीवा णं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो चरिमा, अचरिमा । नेरइया चरिमा वि अचरिमा वि, एवं जाव–वेमाणिया । सिद्धा जहा जीवा १ ।

२३. आहारए सव्वत्थ एगत्तेणं सिय चरिमे, सिय अचरिमे, पुहुत्तेणं चरिमा वि अचरिमा वि । अणाहारओ जीवो सिद्धो य एगत्तेण वि पुहुत्तेण वि नो चरिमे, अचरिमे । सेसट्ठाणेसु एगत्तपुहुत्तेणं जहा आहारओ २ ।

२४. भवसिद्धीओ जीवपदे एगत्तपुहुत्तेणं चरिमे, नो अचरिमे, सेसट्ठाणेसु जहा आहारओ । अभवसिद्धीओ सव्वत्थ एगत्तपुहुत्तेणं नो चरिमे, अचरिमे । नोभवसिद्धीय–नोअभवसिद्धीय जीवा सिद्धा य एगत्तपुहुत्तेणं जहा अभवसिद्धीओ ३ ।

२५. सन्नी जहा आहारओ, एवं असन्नी वि । नोसन्नी–नोअसन्नी जीवपदे सिद्धपदे य अचरिमे, मणुस्सपदे चरिमे एगत्तपुहुत्तेणं ४ ।

२६. सलेस्सो जाव–सुक्कलेस्सो जहा आहारओ, नवरं जस्स जा अत्थि । अलेस्सो जहा नोसन्नी–नोअसन्नी ५ ।

२७. सम्मदिट्ठी जहा अणाहारओ, मिच्छादिट्ठी जहा आहारओ, सम्मामिच्छादिट्ठी एगिंदिय–विगलिंदियवज्जं सिय चरिमे, सिय अचरिमे, पुहुत्तेणं चरिमा वि अचरिमा वि ६ ।

२१. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिक नैरयिकभाववडे *चरम छे के अचरम छे? [उ०] हे गौतम ! ते कदाच चरम पण छे अने कदाच अचरम पण छे. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं. सिद्धने जीवनी पेठे (सू० २०) जाणवुं.

२२. [प्र०] जीवो संबंधे प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! जीवो चरम नथी पण अचरम छे. नैरयिको नैरयिकभाववडे चरम पण छे अने अचरम पण छे, ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं. सिद्धो जीवोनी पेठे अचरम जाणवा.

२३. †आहारक सर्वत्र एकवचनवडे कदाच चरम पण होय अने कदाच अचरम पण होय, तथा बहुवचन वडे आहारक चरम पण होय अने अचरम पण होय. अनाहारक जीव अने सिद्ध बन्ने स्थाने एकवचन अने बहुवचन वडे चरम न होय पण अचरम होय. बाकीना नैरयिकादि स्थानोमां अनाहारक आहारक जीवनी पेठे एकवचन अने बहुवचनवडे कदाच चरम होय अने कदाच अचरम होय २. (१ आहारक द्वार.)

२४. भवसिद्धिक जीवपदमां एकवचन अने बहुवचनवडे ‡चरम छे पण अचरम नथी. अने बाकीना स्थानोमां आहारकनी पेठे कदाच चरम होय अने कदाच अचरम होय. अभवसिद्धिक जीव सर्वत्र एकवचन अने बहुवचनवडे चरम नथी पण अचरम छे. तथा नोभवसिद्धिक–नोअभवसिद्धिक जीव अने सिद्ध ए बन्ने पदे एकवचन तथा बहुवचन वडे अभवसिद्धिकनी पेठे अचरम जाणवा. ३ (१ भवसिद्धिक द्वार.)

२५. संज्ञी अने असंज्ञी बन्ने आहारकनी पेठे (सू० २३) कदाचित् चरम अने कदाचित् अचरम समजवा. तथा नोसंज्ञीनोअसंज्ञी जीव अने सिद्ध ए बन्ने अचरम छे, अने मनुष्य पदे [केवलीनी अपेक्षाए] एकवचन तथा बहुवचनवडे चरम छे. ४ ([illegible])

२६. लेश्यासहित यावत्–शुक्ललेश्यावाळो आहारकनी पेठे (सू० २३) जाणवो. विशेष ए के, जेने जे लेश्या होय ते तेने कहेवी. लेश्यारहित जीव नोसंज्ञीनोअसंज्ञीनी पेठे जाणवो. ५. ([illegible])

२७. ¶सम्यग्दृष्टि अनाहारक पेठे अने मिथ्यादृष्टि आहारकनी पेठे (सू० २३) जाणवो. वळी एकेंद्रिय तथा विकलेन्द्रिय सिवायनो ([illegible])

---

२१ * जे नैरयिक नरकगतिमांथी नीकळी फरी नरकमां न जतां मोक्ष जशे ते नैरयिकभावनो सर्वदा अन्त करे छे माटे चरम कहेवाय छे अने तेथी भिन्न अचरम कहेवाय छे. ए प्रमाणे यावद् वैमानिक सुधी जाणवुं. सिद्धत्वनो सर्वदा अन्त थतो नथी माटे ते अचरम जाणवा.–टीका.

२३ † आहारक बधा जीवादि पदमां चरम के अचरम जाणवा. जे पछीना समये निर्वाण पामशे ते चरम अने तेथी भिन्न ते अचरम आहारक जाणवा.

२४ ‡ सिद्धिगमन वडे भव्यत्वनो अन्त थतो होवाथी भवसिद्धिक चरम होय छे. अभवसिद्धिकनो अन्त नहि थतो होवाथी ते अचरम होय छे. नोभवसिद्धिक–नोअभवसिद्धिक सिद्धो होय छे अने ते अभवसिद्धिकनी पेठे अचरम जाणवा.

२७ ¶ सम्यग्दृष्टि अनाहारकनी पेठे चरम तथा अचरम जाणवा. अनाहारक जीव अने सिद्ध ए बन्ने स्थानके होय छे, तेमां जीव अचरम छे, कारण के ते सम्यग्दर्शनथी पडी अवश्य तेने प्राप्त करे छे, अने सिद्ध चरम छे, कारण के ते सम्यग्दर्शनथी पडतात नथी. सम्यग्दृष्टि नैरयिकादि जे सम्यग्दर्शन फरीथी पामशे नहि ते चरम अने ते सिवायना बीजा अचरम कहेवाय छे. मिथ्यादृष्टि जीव आहारकनी पेठे कदाचित् चरम अने कदाचित् अचरम जाणवा. जे निर्वाण पामशे ते मिथ्यादृष्टिपणे चरम अने ते सिवायना बीजा अचरम. मिश्रदृष्टि नारकादि जे मिथ्यात्वरहित नारकादिपणुं फरीवार पामशे नहि ते चरम अने तेथी भिन्न अचरम कहेवाय छे. मिश्रदृष्टि एकेन्द्रिय अने विकलेन्द्रियने होती नथी माटे मिश्रदृष्टि संबन्धे नारकादि दंडकमां एकेन्द्रिय अने विकलेन्द्रिय न कहेवा. तथा सम्यग्दृष्टि संबन्धे एकेन्द्रिय पण न कहेवा, कारण तेओने सिद्धान्तने मते सास्वादन सम्यग्दर्शन होतुं नथी.

२८. संजओ जीवो मणुस्सो य जहा आहारओ, अस्संजओ वि तहेव, संजयासंजए वि तहेव, नवरं जस्स जं अत्थि। नोसंजय-नोअसंजय-नोसंजयासंजया जहा नोभवसिद्धीय-नोअभवसिद्धीओ ७।

२९. सकसाई जाव-लोभकसायी सव्वट्ठाणेसु जहा आहारओ, अकसायी जीवपदे सिद्धे य नो चरिमो, अचरिमो, मणुस्सपदे सिय चरिमो, सिय अचरिमो ८।

३०. णाणी जहा सम्मद्दिट्ठी सव्वत्थ, आभिणिबोहियनाणी, जाव-मणपज्जवनाणी जहा आहारओ, नवरं जस्स जं अत्थि। केवलनाणी जहा नोसन्नी-नोअसन्नी, अन्नाणी जाव-विभंगनाणी जहा आहारओ ९।

३१. सजोगी जाव-कायजोगी जहा आहारओ, जस्स जो जोगो अत्थि। अजोगी जहा नोसन्नी-नोअसन्नी १०।

३२. सागारोवउत्तो अणागारोवउत्तो य जहा अणाहारओ ११।

३३. सवेदओ जाव-नपुंसगवेदओ जहा आहारओ, अवेदओ जहा अकसाई १२।

३४. ससरीरी जाव-कम्मगसरीरी जहा आहारओ, नवरं जस्स जं अत्थि। असरीरी जहा नोभवसिद्धीय-नोअभवसिद्धीय १३।

मिश्रदृष्टि जीव कदाच चरम पण होय छे अने कदाच अचरम पण होय छे. ए प्रमाणे बहुवचनवडे चरम अने अचरम बन्ने जाणवा. ६

७ संयतद्वार. २८. *संयत जीव तथा मनुष्य ए बन्ने पदे आहारकनी पेठे (सू० २३) जाणवा. वळी असंयत अने संयतासंयत पण तेज प्रमाणे समजवा. विशेष ए के, जे जेने होय तेने ते कहेवुं. तथा नोसंयत-नोअसंयत-नोसंयतासंयत नोभवसिद्धिक-नोअभवसिद्धिकनी पेठे (सू० २४) अचरम समजवा. ७

८ कषायद्वार. २९. +सकषायी यावत्-लोभकषायी सर्वस्थानोमां आहारकनी पेठे समजवा. अकषायी-जीव अने सिद्ध ए बन्ने चरम नथी पण अचरम छे. अने अकषायी मनुष्य कदाच चरम पण होय छे अने कदाच अचरम पण होय छे ८.

९ ज्ञानद्वार. ३०. ‡ज्ञानी सर्वत्र सम्यग्दृष्टिनी पेठे बन्ने प्रकारना जाणवा. मतिज्ञानी यावत्-मनःपर्यवज्ञानी आहारकनी पेठे समजवा. विशेष ए के, जेने जे ज्ञान होय तेने ते कहेवुं. केवळज्ञानी, नोसंज्ञी-नोअसंज्ञीनी पेठे अचरम जाणवा. तथा अज्ञानी यावत्-विभंगज्ञानी आहारकनी पेठे बन्ने प्रकारना समजवा. ९

१० योगद्वार. ३१. सयोगी यावत्-काययोगी आहारकनी पेठे समजवा. विशेष ए के, जेने जे योग होय ते तेने कहेवो अने. अयोगी नोसंज्ञी-नोअसंज्ञीनी पेठे जाणवा. १०

११ साकारोपयोग-द्वार. ३२. साकारोपयोगवाळा अने अनाकारोपयोगवाळा अनाहारकनी पेठे चरम अने अचरम जाणवा. ११

१२ वेदद्वार. ३३. सवेदक यावत्-नपुंसकवेदवाळा आहारकनी पेठे जाणवा. अवेदक अकषायीनी पेठे समजवा. १२

१३ शरीरद्वार. ३४. सशरीरी यावत्-कार्मणशरीरवाळा आहारकनी पेठे जाणवा. विशेष ए के, जेने जे शरीर होय तेने ते कहेवुं. अशरीरी, नोभवसिद्धिक-नोअभवसिद्धिक सिद्धनी पेठे समजवा. १३

---

२८ * संयत जीव चरम अने अचरम बन्ने प्रकारे होय छे. जेने फरीथी संयतपणु प्राप्त थवानुं नथी ते चरम अने तेथी इतर अचरम कहेवाय छे. ए प्रमाणे मनुष्य संबन्धे पण जाणवु. असंयत पण आहारकनी पेठे चरम अने अचरम बन्ने प्रकारना होय छे. संयतासंयत-देशविरत पण ए प्रमाणे जाणवा, परन्तु देशविरतपणुं जीव, पंचेन्द्रिय तिर्यंच अने मनुष्य ए त्रण स्थानके होय छे. नोसंयतासंयत-सिद्ध अचरम जाणवा. कारण के सिद्धत्व नित्य होवाथी तेनो चरम क्षण होतो नथी.

२९ + सकषायी जीवादि कदाचित् चरम होय अने कदाचित् अचरम पण होय. जे निर्वाण पामशे ते चरम अने अन्य अचरम.

३० ‡ सम्यग्दृष्टिनी पेठे ज्ञानी जीव अने सिद्ध अचरम जाणवा. कारण के जीव ज्ञानावस्थाथी पडे तो पण तेने ते अवश्य फरीथी प्राप्त थाय छे माटे अचरम अने सिद्ध अवश्य ज्ञानावस्थामां ज रहे छे माटे अचरम. बाकीना जेओने ज्ञानसहित नारकत्वादिनी प्राप्तिनो फरीथी असंभव छे ते चरम, तेथी अन्य बीजा अचरम. आभिनिबोधिक ज्ञानी आहारकनी पेठे चरम अचरम एम बन्ने प्रकारना जाणवा तेमां जे आभिनिबोधिकादि ज्ञानने केवलज्ञाननी प्राप्ति थवाथी फरी नहि पामे ते चरम अने ते सिवाय बीजा ते अचरम. केवलज्ञानी अचरम होय छे.

३५. पंचहिं पज्जत्तीहिं पंचहिं अपज्जत्तीहिं जहा आहारओ, सव्वत्थ एगत्तपुहुत्तेणं दंडगा भाणियव्वा १४ ॥ इमा लक्खणगाहा—

"जो जं पाविहिति पुणो भावं सो तेण अचरिमो होइ । अच्चंतविओगो जस्स जेण भावेण सो चरिमो" ॥

"सेवं भंते ! सेवं भंते" ! त्ति जाव–विहरति । समत्तो ।

अठरसमे सए पढमो उद्देसो समत्तो ।

३५. पांच पर्याप्तिवडे पर्याप्ता अने पांच अपर्याप्तिवडे अपर्याप्ता संबंधे एकवचन तथा बहुवचनवडे सर्वत्र आहारकनी पेठे दंडक कहेवो. १४ चरम अने अचरमना स्वरूपने जणावनारी आ गाथा छे–"जे जीव जे भावने फरीवार पामशे, ते भावनी अपेक्षाए ते जीव अचरम कहेवाय छे, अने जे जीवने जे भावनो तद्दन वियोग होय छे, ते भावनी अपेक्षाए ते जीव चरम कहेवाय छे." 'हे भगवन् ! ते एमज छे हे भगवन् ! ते एमज छे' एम कही यावत्–विहरे छे.

१४ पर्याप्तद्वार.

अढारमा शतकमां प्रथम उद्देशक समाप्त.

बीओ उद्देसो.

१. तेणं कालेणं तेणं समएणं विसाहा नामं नगरी होत्था । वन्नओ । बहुपुत्तिए चेइए । वन्नओ । सामी समोसढे, जाव–पज्जुवासइ । तेणं कालेणं तेणं समएण सक्के देविंदे देवराया वज्जपाणी पुरंदरे–एवं जहा सोलसमसए बितियउद्देसए तहेव दिव्वेणं जाणविमाणेणं आगओ । नवरं एत्थ आभियोगा वि अत्थि, जाव–बत्तीसतिविहं नट्टविहिं उवदंसेति, उवदंसेत्ता जाव–पडिगए ।

२. 'भंते'त्ति भगवं गोयमे समणं भगवं महावीरं जाव–एवं वयासी–जहा तईयसए ईसाणस्स तहेव कूडागारदिट्ठंतो, तहेव पुव्वभवपुच्छा, जाव–अभिसमन्नागया ? [उ०] 'गोयमा'दि समणे भगवं महावीरे भगवं गोयमं एवं वयासी–'एवं खलु गोयमा ! तेणं कालेणं तेणं समएणं इहेव जंबुद्दीवे दीवे भारहे वासे हत्थिणापुरे नामं नगरे होत्था । वन्नओ । सहस्संबवणे उज्जाणे । वन्नओ । तत्थ णं हत्थिणागपुरे नगरे कत्तिए नामं सेट्ठी परिवसति, अड्ढे, जाव–अपरिभूए, णेगमपढमासणिए, णेगमट्ठसहस्सस्स बहुसु कज्जेसु य कारणेसु य कोडुंबेसु य–एवं जहा रायप्पसेणइज्जे चित्ते जाव–चक्खुभूए, णेगमट्ठसहस्सस्स सयस्स य कुडुंबस्स आहेवच्चं जाव–कारेमाणे पालेमाणे, समणोवासए, अहिगयजीवाजीवे जाव–विहरति ।

द्वितीय उद्देशक.

१. ते काळे, ते समये विशाखा नामे नगरी हती. वर्णक. अने त्यां बहुपुत्रिक नामे चैत्य हतुं. वर्णक. महावीर स्वामी समवसर्या. यावत्–परिषद् पर्युपासना करे छे. ते काळे, ते समये शक्र देवेन्द्र, देवराज, वज्रपाणि, पुरंदर–इत्यादि [1]*सोळमा शतकना बीजा उद्देशकमां शक्रनी वक्तव्यता कही छे ते प्रमाणे यावत्–ते दिव्यविमानमां बेसीने आव्यो. विशेष ए के, आ स्थळे आभियोगिक देवो पण होय छे. यावत्–तेणे आवी बत्रीश प्रकारनो नाट्यविधि देखाड्यो; अने ते ज्यांथी आव्यो हतो त्यां पाछो चाल्यो गयो.

कार्तिक शेठ.

२. 'हे भगवन्' ! एम कही पूज्य गौतमे श्रमण भगवंत महावीरने यावत्–आ प्रमाणे कह्युं के—जेम [2]†तृतीयशतकमां ईशानेन्द्र संबंधे कूटागार शालानो दृष्टांत अने पूर्वभवनो प्रश्न कर्यो छे तेम आ स्थळे यावत्–तेने 'ऋद्धि अभिमुख थई' त्यां सुधी बधुं कहेवुं. 'हे गौतम' ! एम कही श्रमण भगवंत महावीरे पूज्य गौतमने आ प्रमाणे कह्युं के–हे गौतम ! आ जंबूद्वीपना भारतवर्षमां हस्तिनापुर नामे नगर हतुं. वर्णक. सहस्राम्रवन नामे उद्यान हतुं. वर्णक. ते हस्तिनागपुर नगरमां धनिक यावत्–कोईथी पराभव न पामे एवो, वाणकोमां पहेलुं आसन प्राप्त करनार, एक हजार अने आठ वणिकोना घणा कार्योमां, कारणोमां अने कुटुम्बोमां यावत्–चक्षुरूप एवो कार्तिक नामे शेठ रहेतो हतो. जेम ‡राजप्रश्नीयसूत्रमां चित्रसारथिनुं वर्णन कर्युं छे तेम अहि बधुं वर्णन करवुं.—वळी ते कार्तिकशेठ एक हजार आठ वणिकोनुं अने पोताना कुटुम्बनुं अधिपतिपणुं करतो यावत्–पालन करतो रहेतो हतो. ते श्रमणोपासक तथा जीवाजीव तत्वोनो जाणकार हतो.

---

१ * भग० खं० ४ श० १६ उ० २ पृ० ५. २ † जुओ–भग० खं० २ श० ३ उ० १ पृ० १८. ‡ जुओ. राज० प० ११५–१६.

३. तेणं कालेणं तेणं समएणं मुणिसुव्वए अरहा आदिगरे–जहा सोलसमसए तहेव जाव–समोसढे, जाव–परिसा पज्जुवासति। तए णं से कत्तिए सेट्ठी इमीसे कहाए लद्धट्ठे समाणे हट्ठतुट्ठ० एवं जहा एक्कारसमसए सुदंसणे तहेव निग्गओ, जाव–पज्जुवासति। तए णं मुणिसुव्वए अरहा कत्तियस्स सेट्ठिस्स धम्मकहा जाव–परिसा पडिगया।

४. तए णं से कत्तिए सेट्ठी मुणिसुव्वय० जाव–निसम्म हट्ठतुट्ठ० उट्ठाए उट्ठेति, उ० २ उट्ठेत्ता मुणिसुव्वयं जाव–एवं वयासी–'एवमेयं भंते! जाव–से जहेयं तुब्भे वदह जं, नवरं देवाणुप्पिया! नेगमट्ठसहस्सं आपुच्छामि, जेट्ठपुत्तं च कुडुंबे ठावेमि, तए णं अहं देवाणुप्पियाणं अंतियं पव्वयामि। अहासुहं जाव–मा पडिबंधं। तए णं से कत्तिए सेट्ठी जाव–पडिनिक्खमति, २-मित्ता जेणेव हत्थिणागपुरे नगरे जेणेव सए गेहे तेणेव उवागच्छइ, २–च्छित्ता णेगमट्ठसहस्सं सद्दावेति, २–वेत्ता एवं वयासी–'एवं खलु देवाणुप्पिया! मए मुणिसुव्वयस्स अरहओ अंतियं धम्मे निसन्ते, से वि य मे धम्मे इच्छिए, पडिच्छिए, अभिरुइए। तए णं अहं देवाणुप्पिया! संसारभयुव्विग्गे, जाव–पव्वयामि, तं तुब्भे णं देवाणुप्पिया! किं करेह, किं ववसह, किं भे हियइच्छिए, किं भे सामत्थे'? तए णं तं णेगमट्ठसहस्सं पि तं कत्तियं सेट्ठिं एवं वयासी–'जइ णं देवाणुप्पिया! संसारभयुव्विग्गा जाव पव्वइस्संति, अम्हं देवाणुप्पिया! किं अन्ने आलंबणे वा, आहारे वा, पडिबंधे वा? अम्हे वि णं देवाणुप्पिया! संसारभयुव्विग्गा भीया जम्मणमरणाणं देवाणुप्पिएहिं सद्धिं मुणिसुव्वयस्स अरहओ अंतियं मुंडा भवित्ता आगाराओ जाव–पव्वयामो'।

५. तए णं से कत्तिए सेट्ठी तं नेगमट्ठसहस्सं एवं वयासी–'जदि णं देवाणुप्पिया! संसारभयुव्विग्गा भीया जम्मणमरणाणं मए सद्धिं मुणिसुव्वय० जाव–पव्वयह, तं गच्छह णं तुब्भे देवाणुप्पिया! सएसु गिहेसु, विपुलं असणं जाव–उवक्खडावेह, मित्तनाइ० जाव–जेट्ठपुत्तं कुडुंबे ठावेह, जेट्ठ० २ ठावेत्ता तं मित्तनाइ० जाव–जेट्ठपुत्ते आपुच्छह, आपुच्छेत्ता पुरिससहस्सवाहिणीओ सीयाओ दुरूहह, दुरूहित्ता मित्तनाइ० जाव–परिजणेणं जेट्ठपुत्तेहि य समणुगम्ममाणमग्गा सव्विड्ढीए जाव–रवेणं अकालपरिहीणं चेव मम अंतियं पाउब्भवह'। तए णं ते नेगमट्ठसहस्सं पि कत्तियस्स सेट्ठिस्स एयमट्ठं विणएणं पडिसुणेंति, पडिसुणेत्ता जेणेव साइं साइं गिहाइं तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता विपुलं असण० जाव–उवक्खडावेंति, उव-

३. ते काळे, ते समये धर्मना आदिकर–इत्यादि वर्णन जेम *सोळमा शतकमां करवामां आव्युं छे तेवा मुनिसुव्रत तीर्थंकर समोसर्या अने यावत्–पर्षदाए पर्युपासना करी. त्यारबाद कार्तिकशेठ भगवंत आव्यानी वात सांभळी हर्षवाळो अने संतुष्ट थयो–इत्यादि जेम अगीआरमा शतकमां कहेवामां आव्युं छे एवा †सुदर्शन शेठनी पेठे वांदवा नीकळ्यो अने यावत्–तेणे भगवंतनी पर्युपासना करी–वगेरे बधुं कहेवुं. पछी मुनिसुव्रत अर्हंते कार्तिक शेठने धर्मकथा कही, यावत्–परिषद् पाछी गई.

४. त्यारबाद कार्तिकशेठ, मुनिसुव्रत अर्हंत पासेथी यावत्–धर्मने सांभळी, अवधारी प्रसन्न अने संतुष्ट थई उभो थयो; उठीने मुनिसुव्रत अर्हन्तने यावत्–आ प्रमाणे कह्युं के—'हे भगवन्! ते एज प्रमाणे छे के यावत्–आप जे प्रमाणे कहो छो. परन्तु हे देवानुप्रिय! एक हजार आठ वणिकोने पूछी मोटा पुत्रने कुटुम्बनो भार सोंपी देवानुप्रिय एवा आपनी पासे प्रव्रज्या लेवा इच्छुं छुं. श्रीमुनिसुव्रत भगवंते कह्युं के, 'जेम सुख थाय तेम करो, यावत—प्रतिबंध न करो.' त्यारबाद कार्तिक शेठ यावत्–त्यांथी नीकळी ज्यां हस्तिनागपुर नगर छे, अने ज्यां पोतानुं घर छे त्यां आव्यो. पछी तेणे एक हजार आठ वणिकोने बोलावी आ प्रमाणे कह्युं—'हे देवानुप्रियो! में मुनिसुव्रत अर्हंत पासेथी धर्म सांभळ्यो छे, अने ते धर्म मने इष्ट, विशेष इष्ट अने प्रिय छे. तथा हे देवानुप्रियो! ते धर्म सांभळी हुं संसारभयथी उद्विग्न थयो छुं, यावत्—प्रव्रज्या लेवा इच्छुं छुं. माटे हे देवानुप्रियो! तमे शुं करवा इच्छो छो, शी प्रवृत्ति करवा धारो छो, तमारा हृदयने शुं इष्ट छे, अने तमारुं सामर्थ्य शुं छे'? त्यारबाद ते एक हजार आठ वणिकोए ते कार्तिकशेठने आ प्रमाणे कह्युं—'हे देवानुप्रिय! जो तमे संसारभयथी उद्विग्न थई यावत्—प्रव्रज्या ग्रहण करशो तो अमने बीजुं शुं आलंबन छे, बीजो शो आधार छे, अने बीजो शो प्रतिबन्ध छे? हे देवानुप्रिय! अमे पण संसारभयथी उद्विग्न थया छीए, जन्म अने मरणथी भय पाम्या छीए, तो आपनी साथे मुनिसुव्रत अर्हंतनी पासे मुंड थईने गृहत्याग करी अनगारपणुं यावत्–ग्रहण करीशुं.

५. त्यार बाद ते कार्तिकशेठे ते एक हजार आठ वणिकोने आ प्रमाणे कह्युं के, हे देवानुप्रियो! जो तमे पण संसार भयथी उद्विग्न थया हो, जन्म अने मरणथी भय पाम्या हो, तथा मारी साथेज मुनिसुव्रत अर्हंत पासे यावत्–प्रव्रज्या लेवा इच्छता हो तो तमे तमारे घेर जाओ, अने पुष्कळ अशनादि यावत्–तैयार करावो, मित्र ज्ञाति वगेरेने बोलावी यावत्–ज्येष्ठ पुत्रने कुटुम्बनो भार सोंपी अने मित्रादिक तथा ज्येष्ठ पुत्रने पूछी हजार पुरुषो वडे उचकी शकाय तेवी शिबिकामां बेसी, अने मार्गमां तमारी पाछळ चालता मित्र ज्ञाति यावत्–परिवार वडे अने ज्येष्ठ पुत्र वडे अनुसरायेला, सर्व ऋद्धिथी युक्त यावत्–वाद्योना घोषपूर्वक विलंब कर्या सिवाय मारी पासे आवो. त्यार पछी कार्तिक शेठना ए कथनने विनयपूर्वक स्वीकारी ते बधा वणिको पोतपोताने घेर गया अने तेओए पुष्कळ अशन, पान, यावत्–

१ * भग० खं० ४ श० १६ उ० ५ पृ० १४. † जुओ-भग० खं० ३ श० ११ उ० ११ पृ० २१४.

करावेत्ता मित्तनाइ० जाव-तस्सेव मित्तनाइ० जाव-पुरओ जेट्टपुत्ते कुडुंबे ठावेंति, जेट्ठ० २ ठावेत्ता तं मित्तनाइ० जाव-जेट्टपुत्ते य आपुच्छंति, जेट्ठ० २ आपुच्छेत्ता पुरिससहस्सवाहिणीओ सीयाओ दुरूहंति, दुरूहित्ता मित्तणाति० जाव-परिजणेणं जेट्टपुत्तेहि य समणुगम्ममाणमग्गा सव्वड्ढीए जाव-रवेणं अकालपरिहीणं चेव कत्तियस्स सेट्ठिस्स अंतियं पाउब्भवंति।

६. तए णं से कत्तिए सेट्ठी विपुलं असणं ४ जहा गंगदत्तो जाव-मित्त-णाति० जाव-परिजणेणं जेट्टपुत्तेणं णेगमट्ठसहस्सेण य समणुगम्ममाणमग्गे सव्वड्ढिए जाव-रवेणं हत्थिणापुरं नगरं मज्झंमज्झेणं जहा गंगदत्तो जाव-आलित्ते णं भंते! लोए, पलित्ते णं भंते! लोए, आलित्तपलित्ते णं भंते! लोए, जाव-अणुगामियत्ताए भविस्सति, तं इच्छामि णं भंते! णेगमट्ठसहस्सेण सद्धिं सयमेव पव्वावियं, जाव-धम्ममाइक्खियं'। तए णं मुणिसुव्वए अरहा कत्तियं सेट्ठिं णेगमट्ठसहस्सेणं सद्धिं सयमेव पव्वावेति, जाव-धम्ममाइक्खइ-'एवं देवाणुप्पिया! गंतव्वं, एवं चिट्ठियव्वं, जाव-संजमियव्वं।

७. तए णं से कत्तिए सेट्ठी नेगमट्ठसहस्सेण सद्धिं मुणिसुव्वयस्स अरहओ इमं एयारूवं धम्मियं उवदेसं सम्मं पडिवज्जइ, तमाणाए तहा गच्छति, जाव-संजमेति'। तए णं से कत्तिए सेट्ठी णेगमट्ठसहस्सेणं सद्धिं अणगारे जाए, ईरियासमिए जाव-गुत्तबंभयारी। तए णं से कत्तिए अणगारे मुणिसुव्वयस्स अरहओ तहारूवाणं थेराणं अंतियं सामाइयमाइयाइं चोद्दस पुव्वाइं अहिज्जइ, सा० २ अहिज्जित्ता बहूहिं चउत्थ छट्ठ-ट्ठम० जाव-अप्पाणं भावेमाणे बहुपडिपुण्णाइं दुवालस वासाइं सामण्णपरियागं पाउणइ, पाउणित्ता मासियाए संलेहणाए अत्ताणं झोसेइ, मा० २ झोसित्ता सट्ठिं भत्ताइं अणसणाए छेदेति, स० २ छेदेत्ता आलोइय० जाव-कालं किच्चा सोहम्मे कप्पे सोहम्मवडेंसए विमाणे उववायसभाए देवसयणिज्जंसि जाव-सक्के देविंदत्ताए उववन्ने। तए णं से सक्के देविंदे देवराया अहुणोववण्णे० सेसं जहा गंगदत्तस्स जाव-अंतं काहिति, नवरं ठिती दो सागरोवमाइं, सेसं तं चेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते'त्ति।

अट्ठारसमे सए बीओ उद्देसो समत्तो।

तैयार करावी पोताना मित्र, ज्ञाति यावत्-स्वजनने बोलावी अने तेओनी समक्ष यावत्-मोटा पुत्रने कुटुंबनो भार सोंपी ते मित्र, ज्ञाति वगेरे अने पुत्रने पूछी हजार पुरुषोथी उपाडी शकाय एवी शिबिकामां बेसी, मार्गमां मित्र, ज्ञाति यावत्-परिजन वडे तथा ज्येष्ठ पुत्र वडे अनुसराता, यावत्-सर्वऋद्धियुक्त वाघना घोषपूर्वक तेओ तुरत कार्तिक शेठनी पासे हाजर थया.

६. त्यार बाद ते कार्तिक शेठे *गंगदत्तनी पेठे पुष्कळ अशन-यावत्-तैयार कराव्या. यावत्-मित्र, ज्ञाति, यावत्-परिवार, ज्येष्ठ पुत्र अने एक हजारने आठ वणिको वडे अनुसरातो सर्व ऋद्धिथी युक्त एवो कार्तिक शेठ यावत्-वाघना घोषपूर्वक हस्तिनापुर नगरनी वच्चोवच्च थई गंगदत्तनी पेठे नीकळ्यो, अने श्री मुनिसुव्रत अर्हत पासे जई आ प्रमाणे बोल्यो—'हे भगवन्! आ संसार चो तरफ सळगी रहेलो छे, हे भगवन्! आ संसार अत्यन्त प्रज्वलित थई रहेलो छे, हे भगवन्! आ संसार चो तरफ अत्यंत प्रज्वलित थई रहेलो छे. माटे आपनी पासे प्रव्रज्या ग्रहण करवी ए मने श्रेयोरूप थशे तेथी हे भगवन्! आ एक हजार आठ वणिको साथे हुं आपनी पासे स्वयमेव प्रव्रज्या लेवाने अने आपे कहेल धर्म सांभळवाने इच्छुं छुं.' त्यार पछी श्रीमुनिसुव्रत अर्हने ते कार्तिक शेठने एक हजार आठ वणिको साथे प्रव्रज्या आपी अने यावत्-धर्मोपदेश कर्यो—'हे देवानुप्रियो! आ प्रमाणे चालवु, आ प्रमाणे रहेवुं-इत्यादि यावत्-आ प्रमाणे संयमनुं पालन करवुं.'

७. त्यार बाद ते कार्तिक शेठे एक हजार आठ वणिको साथे मुनिसुव्रत अर्हने कहेला आवा प्रकारना धार्मिक उपदेशनो सारी रीते स्वीकार कर्यो, अने तेणे तेमनी आज्ञा प्रमाणे तेवीज रीते आचरण कर्युं, यावत्-संयमनु पालन कर्युं. त्यार बाद ते कार्तिक शेठ एक हजार आठ वणिको साथे अनगार थया, ईर्यासमितियुक्त अने यावत्-गुप्त ब्रह्मचारी-ब्रह्मचर्यनी गुप्तिने धारण करनारा थया. पछी ते कार्तिक अनगारे मुनिसुव्रत अर्हतना तेवा प्रकारना स्थविरोनी पासे सामायिकथी आरंभी चौद पूर्व पर्यंत अध्ययन कर्युं, अने घणा उपवास, छट्ठ तथा अट्ठमोथी यावत्-आत्माने भावित करता सम्पूर्ण बार वरस श्रमणपर्याय पाळ्यो. त्यार बाद ते कार्तिक शेठ एक मासनी संलेखना तप वडे शरीरने शोषवी साठ भक्त (त्रीश दिवस) अनशनपणे वीतावी, आलोचना करी यावत्-काळ करी सौधर्म कल्पमां सौधर्मावतंसक नामना विमानमां आवेली उपपातसभामां देवशयनीय विषे यावत्-शक्र-देवेंद्रपणे उत्पन्न थया. त्यार पछी हमणां उत्पन्न थयेल शक्र देवेन्द्र देवराज इत्यादि-†बधी वक्तव्यता 'गंगदत्तनी जेम कहेवी, यावत्-ते सर्व दुःखोनो अंत करशे.' पण विशेष ए के, (शक्रनी) स्थिति बे सागरोपमनी छे. बाकी बधुं तेज प्रमाणे जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

अढारमा शतकमां द्वितीय उद्देशक समाप्त.

---

६ * गंगदत्त संबन्धे जुओ भग० खं० ४ श० १६ उ० ५ पृ० १४. ७ † जुओ भग० खं० ४ श० १६ उ० ५ पृ० १५.

तईओ उद्देसो.

१. तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे नगरे होत्था । वन्नओ । गुणसिलए चेइए । वन्नओ । जाव–परिसा पडिगया । तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स जाव–अंतेवासी मागंदियपुत्ते नामं अणगारे पगइभद्दए–जहा मंडियपुत्ते जाव–पज्जुवासमाणे एवं वयासी—

[प्र०] से नूणं भंते ! काउलेस्से पुढविकाइए काउलेस्सेहिंतो पुढविकाइएहिंतो अणंतरं उव्वट्टित्ता माणुसं विग्गहं लभति, मा० २ लभित्ता केवलं बोहिं बुज्झति, के० २ बुज्झित्ता तओ पच्छा सिज्झति, जाव–अंतं करेति ? [उ०] हंता मागंदियपुत्ता ! काउलेस्से पुढविकाइए जाव–अंतं करेति ।

२. [प्र०] से नूणं भंते ! काउलेसे आउकाइए काउलेसेहिंतो आउकाइएहिंतो अणंतरं उव्वट्टित्ता माणुसं विग्गहं लभति, मा० २ लभित्ता केवलं बोहिं बुज्झति, जाव अंतं करेति ? [उ०] हंता मागंदियपुत्ता ! जाव–अंतं करेति ।

३. [प्र०] से नूणं भंते ! काउलेस्से वणस्सइकाइए–एवं चेव जाव–अंतं करेति । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति मागंदियपुत्ते अणगारे समणं भगवं महावीरं जाव–नमंसित्ता जेणेव समणे निग्गंथे तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता समणे निग्गंथे एवं वयासी–एवं खलु अज्जो ! काउलेस्से पुढविकाइए तहेव जाव–अंतं करेति, एवं खलु अज्जो ! काउलेस्से आउकाइए जाव–अंतं करेति, एवं खलु अज्जो ! काउलेस्से वणस्सइकाइए जाव–अंतं करेति' । तए णं ते समणा निग्गंथा मागंदियपुत्तस्स अणगारस्स एवमाइक्खमाणस्स जाव–एवं परूवेमाणस्स एयमट्ठं नो सद्दहंति ३, एयमट्ठं असद्दहमाणा ३ जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता समणं भगवं महावीरं वंदंति नमंसंति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी–[प्र०] एवं खलु भंते ! मागंदियपुत्ते अणगारे अम्हं एवमाइक्खति, जाव–परूवेति–एवं खलु अज्जो ! काउलेस्से पुढविकाइए जाव–अंतं करेति, एवं खलु अज्जो ! काउलेस्से आउकाइए जाव–अंतं करेति, एवं वणस्सइकाइए वि जाव–अंतं करेति' से कहमेयं भंते ! एवं ? [उ०] 'अज्जो'त्ति समणे भगवं महावीरे ते समणे निग्गंथे आमंतित्ता एवं वयासी–'जण्णं

तृतीय उद्देशक.

मार्कंदिकपुत्र अनगारना प्रश्नो.

पृथिवीकायिकादि मनुष्यशरीर पामी तुरत सिद्ध थाय ?

१. ते काळे, ते समये राजगृह नामे नगर हतुं. वर्णक. गुणसिलक चैत्य हतुं. वर्णक. यावत्–पर्षदा वांदीने पाछी गई. ते काळे, ते समये श्रमण भगवंत महावीरना अंतेवासी यावत्–भद्रप्रकृतिवाळा माकंदिपुत्र अनगारे, *मंडितपुत्र अनगारनी जेम पर्युपासना करतां श्रमण भगवंत महावीरने आ प्रमाणे प्रश्न कर्यो–[प्र०] हे भगवन ! कापोतलेश्यावाळो पृथिवीकायिक जीव, कापोतलेश्यावाळा पृथिवीकायिकोमांथी मरण पामी तुरतज मनुष्यना शरीरने प्राप्त करी, केवळज्ञान प्राप्त करे अने त्यार बाद सिद्ध थाय, यावत्–सर्वदुःखोनो नाश करे ? [उ०] हे मार्कंदिकपुत्र ! हा, कापोतलेश्यावाळो पृथिवीकायिक, यावत्–सर्व दुःखोनो नाश करे.

अप्कायिक.

२. [प्र०] हे भगवन ! कापोतलेश्यावाळो अप्कायिक, कापोतलेश्यावाळा अप्कायिकोमांथी मरण पामी तुरतज मनुष्यशरीर प्राप्त करी केवळज्ञान प्राप्त करे अने त्यार बाद सिद्ध थाय, यावत्–सर्वदुःखोनो नाश करे ? [उ०] हे मार्कंदिकपुत्र ! हा, ते यावत्–सर्व दुःखोनो नाश करे.

३. हे भगवन् ! कापोतलेश्यावाळो वनस्पतिकायिक जीव, वनस्पतिकायिकमांथी नीकळी–इत्यादि प्रश्न, अने उत्तर पूर्व प्रमाणे जाणवा. 'हे भगवन ! ते एमज छे हे भगवन ! ते एमज छे' एम कही मार्कंदिकपुत्र अनगार श्रमण भगवंत महावीरने वांदी, नमी ज्यां श्रमण निर्ग्रन्थो छे त्यां आवी ते श्रमण निर्ग्रंथोने तेणे आ प्रमाणे कह्युं–'हे आर्यो ! कापोतलेश्यावाळो पृथिवीकायिक यावत्–सर्वदुःखोनो नाश करे, तेज प्रकारे हे आर्यो ! कापोतलेश्यावाळो अप्कायिक अने वनस्पतिकायिक जीव पण यावत्–सर्व दुःखोनो नाश करे.'–ए प्रमाणे कथन करता यावत्–प्ररूपणा करता मार्कंदिकपुत्र अनगारनी आ वातने ते श्रमण निर्ग्रन्थोए मान्य न करी अने तेओ ज्यां श्रमण भगवंत महावीर विराजमान हता त्यां आव्या; त्यां आवीने श्रमण भगवंत महावीरने वांदी नमी यावत्–तेओ आ प्रमाणे बोल्या–[प्र०] हे भगवन् ! मार्कंदिकपुत्र अनगारे अमने आ प्रमाणे कह्युं छे, यावत्–प्ररूप्युं छे के हे आर्यो ! कापोतलेश्यावाळो पृथिवीकायिक, कापोतलेश्यावाळो अप्कायिक अने कापोतलेश्यावाळो वनस्पतिकायिक यावत्–सर्वदुःखोनो नाश करे छे. तो हे भगवन् ! ते एम केवी रीते होय ? [उ०] 'हे आर्यो !' एम संबोधी ते श्रमण निर्ग्रंथोने श्रमण भगवंत महावीरे आ प्रमाणे कह्युं–'हे आर्यो ! मार्कंदिकपुत्र अनगारे तमने जे कह्युं छे, यावत्–जे प्ररूप्युं छे के कापोतलेश्यावाळो पृथिवीकायिक, कापोतलेश्यावाळो अप्कायिक अने कापोतलेश्यावाळो वनस्पतिकायिक पण यावत्–सर्व दुःखोनो नाश करे छे.' ते वात सत्य छे; हे आर्यो ! हुं पण एज प्रमाणे कहुं छुं के,

१ * मंडितपुत्र संबंधे जुओ—भग० खं० २ श० ३ उ० ३ पृ० ७३.

अज्जो ! मागंदियपुत्ते अणगारे तुज्झे एवं आइक्खति, जाव परूवेति-एवं खलु अज्जो ! काउलेस्से पुढविकाइए जाव-अंतं करेति, एवं खलु अज्जो ! काउलेस्से आउकाइए जाव-अंतं करेति, एवं खलु अज्जो ! काउलेस्से वणस्सइकाइए वि जाव-अंतं करेति, सच्चे णं एसमट्ठे, अहं पि णं अज्जो ! एवमाइक्खामि ४-एवं खलु अज्जो ! कण्हलेसे पुढविकाइए कण्हलेसेहिंतो पुढविकाइएहिंतो जाव-अंतं करेति, एवं खलु अज्जो ! नीललेस्से पुढविकाइए जाव-अंतं करेति, एवं काउलेस्से वि, जहा पुढविकाइए एवं आउकाइए वि, एवं वणस्सइकाइए वि, सच्चे णं एसमट्ठे । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति समणा निग्गंथा समणं भगवं महावीरं वंदंति नमंसंति, वंदित्ता नमंसित्ता जेणेव मागंदियपुत्ते अणगारे तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता मागंदियपुत्तं अणगारं वंदंति नमंसंति, वंदित्ता नमंसित्ता एयमट्ठं सम्मं विणएणं भुज्जो २ खामेंति ।

४. तए णं से मागंदियपुत्ते अणगारे उट्ठाए उट्ठेति, जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छति, ते० २ उवागच्छित्ता समणं भगवं महावीरं वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी—[प्र०] अणगारस्स णं भंते ! भावियप्पणो सव्वं कम्मं वेदेमाणस्स, सव्वं कम्मं निज्जरेमाणस्स सव्वं मारं मरमाणस्स, सव्वं सरीरं विप्पजहमाणस्स, चरिमं कम्मं वेदेमाणस्स, चरिमं कम्मं निज्जरेमाणस्स, चरिमं सरीरं विप्पजहमाणस्स, चरिमं मारं मरमाणस्स मारणंतियं कम्मं वेदेमाणस्स, मारणंतियं कम्मं निज्जरेमाणस्स, मारणंतियं मारं मरमाणस्स, मारणंतियं सरीरं विप्पजहमाणस्स जे चरिमा निज्जरापोग्गला सुहुमा णं ते पोग्गला पन्नत्ता समणाउसो ! सव्वं लोगं पि णं ते ओगाहित्ता णं चिट्ठंति ? [उ०] मागंदियपुत्ता ! अणगारस्स णं भंते ! भावियप्पणो जाव-ओगाहित्ता णं चिट्ठंति ।

५. [प्र०] छउमत्थे णं भंते ! मणुस्से तेसिं निज्जरापोग्गलाणं किंचि आणत्तं वा णाणत्तं वा० ? [उ०] एवं जहा इंदियउद्देसए पढमे जाव-वेमाणिया, जाव-तत्थ णं जे ते उवउत्ता ते जाणंति, पासंति, आहारेंति, से तेणट्ठेणं निक्खेवो भाणियव्वो त्ति न पासंति, आहारेंति ।

६. [प्र०] नेरइया णं भंते ! निज्जरापुग्गला न जाणंति न पासंति, आहारेंति, एवं जाव-पंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं ।

कृष्णलेश्यावाळो पृथिवीकायिक कृष्णलेश्यावाळा पृथिवीकायिकोथी नीकळी तुरत यावत्-सर्व दुःखोनो नाश करे; ए प्रमाणे हे आर्यो ! नीललेश्यावाळो तथा कापोतलेश्यावाळो पृथिवीकायिक पण यावत्-सर्व दुःखोनो नाश करे.' ए प्रमाणे पृथिवीकायिकनी पेठे अप्कायिक तथा वनस्पतिकायिक पण यावत्-सर्व दुःखोनो नाश करे. ए वात सत्य छे. 'हे भगवन् ! ते एमज छे हे भगवन् ! ते एमज छे'-एम कही ते श्रमण निर्ग्रंथो श्रमण भगवंत महावीरने वांदी नमी, ज्यां माकंदिकपुत्र अनगार छे त्यां आव्या, त्यां आवीने तेओए माकंदिकपुत्र अनगारने वांदी नमी ए बाबत सम्यग् रीते विनयपूर्वक वारंवार खमाव्या.

४. त्यार पछी माकंदिकपुत्र अनगार उठीने ज्यां श्रमण भगवंत महावीर विराजमान छे त्यां आव्या. आवीने भगवंतने वांदी नमी आ प्रमाणे कह्युं—[प्र०]-हे भगवन् ! बधा कर्मने वेदता, बधा कर्मने निर्जरता, सर्व मरणे मरता अने सर्व शरीरने छोडता, तथा चरम-छेल्ला कर्मने वेदता, चरम कर्मने निर्जरता, चरम शरीरने छोडता, चरम मरणे मरता तथा मारणान्तिक कर्मने वेदता, मारणान्तिक कर्मने निर्जरता, मारणान्तिक मरणे मरता अने मारणान्तिक शरीरने छोडता भावितात्मा अनगारना जे चरम-छेल्ला निर्जराना पुद्गलो छे हे आयुष्मन् श्रमण ! ते पुद्गलोने सूक्ष्म कहेवामां आव्या छे, अने हे आयुष्मन् श्रमण ! ते पुद्गलो समग्र लोकने अवगाहीने रहे छे ? [उ०] हा, माकंदिकपुत्र ! भावितात्मा अनगारना ते चरम निर्जरापुद्गलो यावत्-समग्र लोकने व्यापीने रहे छे.

निर्जरा पुद्गलो सर्वलोक व्यापी छे ?

५. [प्र०] हे भगवन् ! छद्मस्थ मनुष्य ते निर्जरा पुद्गलोनुं परस्पर जुदापणुं यावत्-नानात्वपणुं जाणे अने जुए ? [उ०] जेम प्रथम *इन्द्रियोद्देशकमां कहेवामां आव्युं छे ते प्रमाणे यावत्-[केटलाक देवो पण जाणता नथी अने जोता नथी] एम वैमानिको सुधी कहेवुं. तेमां जेओ †उपयोगयुक्त छे तेओ ते पुद्गलोने जाणे छे, जुए छे अने ग्रहण करे छे. ते कारण माटे ए समग्र निक्षेप-पाठ कहेवो. यावत्-जेओ उपयोगरहित छे तेओ जाणता नथी, अने देखता नथी, पण ते पुद्गलोनो ‡आहार-ग्रहण करे छे.

छद्मस्थ निर्जरापुद्गलोनुं भिन्नपणुं जुए ?

६. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको संबंधे प्रश्न. [उ०] तेओ निर्जरापुद्गलोने जाणता नथी, जोता नथी, पण तेनो आहार करे छे. एम यावत्-पंचेन्द्रियतिर्यंचयोनिक सुधी जाणवुं.

---

५ * प्रज्ञा० पद १५ उ० १ प० २९२

† जेओ विशिष्ट अवधिज्ञानादिना उपयोगयुक्त होय छे ते सूक्ष्म कार्मण पुद्गलोने जाणे छे अने जुए छे पण जेओ विशिष्ट अवधिज्ञानादिना उपयोगरहित छे ते सूक्ष्म कार्मण पुद्गलोने कांइ पण जाणता के जोता नथी.

‡ ओज आहार, लोमाहार अने प्रक्षेपाहार-ए त्रिविध आहारमांथी अहिं ओज आहार लेवो, कारण के कार्मण शरीरद्वारा पुद्गलोनुं ग्रहण करवुं ते ओज आहार कहेवाय छे अने ते आहार अहिं संभवे छे.

७. [प्र०] मणुस्सा णं भंते ! निज्जरापोग्गले किं जाणंति पासंति आहारंति, उदाहु न जाणंति न पासंति नाहारंति ? [उ०] गोयमा ! अत्थेगइया जाणंति ३, अत्थेगइआ न जाणंति न पासंति, आहारंति । [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ—*अत्थेगइया जाणंति पासंति आहारेंति, अत्थेगइआ न जाणंति न पासंति, आहारंति ? [उ०] गोयमा ! मणुस्सा दुविहा पन्नत्ता, तंजहा—सन्नीभूया य असन्नीभूया य । तत्थ णं जे ते असन्निभूया ते न जाणंति न पासंति, आहारंति । तत्थ णं जे ते सन्नीभूया ते दुविहा पन्नत्ता तंजहा—उवउत्ता अणुवउत्ता य । तत्थ णं जे ते अणुवउत्ता ते न याणंति न पासंति, आहारंति । तत्थ णं जे ते उवउत्ता ते जाणंति ३, से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ—अत्थेगइया न जाणंति, न पासंति, आहारेंति, अत्थेगइया जाणंति ३ । वाणमंतरजोइसिया जहा नेरइया ।

८. [प्र०] वेमाणिया णं भंते ! ते निज्जरापोग्गले किं जाणंति ६ ? [उ०] गोयमा ! जहा मणुस्सा, नवरं वेमाणिया दुविहा पन्नत्ता, तं जहा—माइमिच्छदिट्ठीउववन्नगा य अमाइसम्मदिट्ठीउववन्नगा य । तत्थ णं जे ते मायिमिच्छदिट्ठिउववन्नगा ते णं न जाणंति न पासंति आहारंति । तत्थ णं जे ते अमायिसम्मदिट्ठीउववन्नगा ते दुविहा पन्नत्ता, तं जहा—अणंतरोववन्नगा य परंपरोववन्नगा य । तत्थ णं जे ते अणंतरोववन्नगा ते णं न याणंति न पासंति आहारेंति । तत्थ णं जे ते परंपरोववन्नगा ते दुविहा पन्नत्ता, तं जहा—पज्जत्तगा य अपज्जत्तगा य । तत्थ णं जे ते अपज्जत्तगा ते णं न जाणंति, न पासंति, आहारंति । तत्थ णं जे ते पज्जत्तगा ते दुविहा पन्नत्ता, तंजहा—उवउत्ता य अणुवउत्ता य, तत्थ णं जे ते अणुवउत्ता ते ण याणंति न पासंति आहारंति ।

९. [प्र०] कतिविहे णं भन्ते ! बंधे पन्नत्ते ? [उ०] मागंदियपुत्ता ! दुविहे पन्नत्ते, तं जहा—दव्वबंधे य भावबंधे य ।

१०. [प्र०] दव्वबंधे णं भंते ! कतिविहे पन्नत्ते ? [उ०] मागंदियपुत्ता ! दुविहे पन्नत्ते तं जहा—पयोगबंधे य वीससाबंधे य ।

७. [प्र०] हे भगवन् ! मनुष्यो शुं निर्जरा पुद्गलोने जाणे छे, जुए छे अने आहारे छे-ग्रहण करे छे, के जाणता नथी, जोता नथी अने ग्रहण करता नथी ? [उ०] हे *गौतम ! केटलाक जाणे छे, जुए छे अने आहारे छे, अने केटलाक जाणता नथी, जोता नथी पण तेओनो आहार करे छे. [प्र०] हे भगवन् ! शा माटे एम कहेवामां आव्युं के, केटलाक जाणे छे, जुए छे अने आहारे छे अने केटलाक नथी जाणता, नथी जोता, पण आहारे छे' ? [उ०] हे गौतम ! मनुष्य बे प्रकारना कह्या छे, संज्ञीरूप—मनसहित अने असंज्ञीरूप—मनरहित. तेमां जे असंज्ञीरूप छे ते जाणता नथी, जोता नथी, पण ते निर्जरा पुद्गलोनो आहार करे छे; अने जे संज्ञीरूप छे ते पण बे प्रकारना छे, उपयुक्त अने अनुपयुक्त. तेमां जे विशिष्ट ज्ञानना उपयोग रहित छे ते जाणता नथी, जोता नथी, पण आहार करे छे. जे विशिष्ट ज्ञानना उपयोगवाळा छे तेओ तेने जाणे छे, जुए छे अने तेनो आहार करे छे, ते कारणथी हे गौतम ! एम कहेवाय छे के केटलाक जाणता नथी, जोता नथी पण तेनो आहार करे छे अने केटलाक जाणे छे, जुए छे अने तेनो आहार पण करे छे'. वाणव्यंतर अने ज्योतिष्कोनी वक्तव्यता नैरयिको प्रमाणे समजवी.

८. [प्र०] हे भगवन ! वैमानिको शुं ते निर्जरा पुद्गलोने जाणे छे, जुए छे अने आहारे छे के नथी जाणता, नथी जोता अने आहारता पण नथी ? [उ०] हे गौतम ! जेम मनुष्योनी वक्तव्यता कही छे (सू० ७) तेम वैमानिकोनी वक्तव्यता जाणवी. परन्तु विशेष ए छे के, वैमानिक बे प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे—मायी मिथ्यादृष्टि अने अमायी सम्यग्दृष्टि. तेमा जे मायी मिथ्यादृष्टि देव छे तेओ निर्जरापुद्गलोने जाणता नथी, जोता नथी पण आहारे छे. तथा जे अमायी सम्यग्दृष्टि छे, ते बे प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे—अनन्तरोपपन्नक अने परंपरोपपन्नक. तेमां जे अनंतरोपपन्नक—प्रथम समयोत्पन्न छे ते जाणता नथी, जोता नथी, पण आहारे छे, अने जे परंपरोपपन्नक (जेने उत्पन्न थयाने द्वितीयादि समयो थयेला छे.) छे ते बे प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे—पर्याप्तक अने अपर्याप्तक. तेमां जे अपर्याप्तक छे ते जाणता नथी, जोता नथी, पण आहारे छे. जे पर्याप्तक छे ते बे प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे—उपयुक्त अने अनुपयुक्त. तेमा जे अनुपयुक्त छे ते जाणता नथी, जोता नथी पण आहारे छे.

बन्ध.

९. [प्र०] हे भगवन् ! बंध केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] हे माकन्दिकपुत्र ! बंध बे प्रकारनो कह्यो छे, ते आ प्रमाणे—द्रव्यबंध अने भावबंध.

द्रव्यबंधना प्रकार.

१०. [प्र०] हे भगवन् ! द्रव्यबंध केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] हे माकंदिकपुत्र ! बे प्रकारनो कह्यो छे, ते आ प्रमाणे—प्रयोगबन्ध अने विस्रसाबन्ध (स्वाभाविकबन्ध).

---

७ * अहिं भगवंतने प्रश्न पूछनार तो माकंदिकपुत्र छे, छतां भगवाने गौतमने संबोधी उत्तर आप्यो तेनुं कारण ए छे के, आ पाठ प्रज्ञापना सूत्रमांथी उद्धृत करेलो छे अने प्रज्ञापनासूत्रनी रचनाशैली प्रायः गौतमप्रश्न अने भगवंतना उत्तर रूप होवाथी अहिं पण ते सळंग पाठ ग्रहण करेलो छे.

११. [प्र०] वीससाबंधे णं भंते! कतिविहे पन्नत्ते? । [उ०] मागंदियपुत्ता! दुविहे पन्नत्ते, तं जहा–साइयवीससाबंधे य अणादीयवीससाबंधे य ।

१२. [प्र०] पयोगबंधे णं भंते! कतिविहे पन्नत्ते? [उ०] मागंदियपुत्ता! दुविहे पन्नत्ते, तं जहा–सिढिलबंधणबन्धे य धणियबंधणबन्धे य ।

१३. [प्र०] भावबंधे णं भंते! कतिविहे पन्नत्ते? [उ०] मागंदियपुत्ता! दुविहे पन्नत्ते, तं जहा–मूलपगडिबंधे य उत्तरपगडिबंधे य ।

१४. [प्र०] नेरइयाणं भंते! कतिविहे भावबंधे पन्नत्ते? [उ०] मागंदियपुत्ता! दुविहे भावबंधे पन्नत्ते, तं जहा–मूलपगडिबंधे य उत्तरपगडिबंधे य । एवं जाव–वेमाणियाणं ।

१५. [प्र०] नाणावरणिज्जस्स णं भंते! कम्मस्स कतिविहे भावबंधे पन्नत्ते? [उ०] मागंदियपुत्ता! दुविहे भावबंधे पन्नत्ते, तं जहा–मूलपगडिबंधे य उत्तरपयडिबंधे य ।

१६. [प्र०] नेरतियाणं भंते! नाणावरणिज्जस्स कम्मस्स कतिविहे भावबंधे पन्नत्ते? [उ०] मागंदियपुत्ता! दुविहे भावबंधे पन्नत्ते, तं जहा–मूलपगडिबंधे य उत्तरपयडि०, एवं जाव–वेमाणियाणं, जहा नाणावरणिज्जेणं दंडओ भणिओ एवं जाव–अंतराइएणं भाणियव्वो ।

१७. [प्र०] जीवाणं भंते! पावे कम्मे जे य कडे, जाव–जे य कज्जिस्सइ, अत्थि याइ तस्स केइ णाणत्ते? [उ०] हंता अत्थि । [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ–'जीवाणं पावे कम्मे जे य कडे, जाव–जे य कज्जिस्सति, अत्थि याइ तस्स णाणत्ते'? [उ०] मागंदियपुत्ता! से जहानामए–केइ पुरिसे धणुं परामुसइ, धणुं परामुसित्ता उसुं परामुसइ, उसुं परामुसित्ता ठाणं ठाइ, ठाणं ठाएत्ता आययकन्नाययं उसुं करेति, आ० २ करेत्ता उड्ढं वेहासं उव्विहइ, से नूणं मागंदियपुत्ता! तस्स उसुस्स उड्ढं

विस्रसाबन्ध.

११. [प्र०] हे भगवन्! *विस्रसाबंध केटला प्रकारनो कह्यो छे? [उ०] हे माकंदिकपुत्र! ते बे प्रकारनो कह्यो छे, ते आ प्रमाणे–*सादि विस्रसाबन्ध अने अनादि विस्रसाबन्ध.

प्रयोगबन्ध.

१२. [प्र०] हे भगवन्! प्रयोगबन्ध केटला प्रकारनो कह्यो छे? [उ०] हे माकंदिकपुत्र! ते बे प्रकारनो कह्यो छे, ते आ प्रमाणे—शिथिलबन्धनवाळो बन्ध अने गाढबन्धनवाळो बन्ध.

भावबन्ध.

१३. [प्र०] हे भगवन्! भावबन्ध केटला प्रकारनो कह्यो छे? [उ०] हे माकंदिकपुत्र! बे प्रकारनो कह्यो छे, ते आ प्रमाणे—मूलप्रकृतिबन्ध अने उत्तरप्रकृतिबन्ध.

१४. [प्र०] हे भगवन्! नैरयिकोने केटला प्रकारनो भावबन्ध कह्यो छे? [उ०] हे माकंदिकपुत्र! तेओने बे प्रकारनो भावबन्ध कह्यो छे, ते आ प्रमाणे—मूलप्रकृतिबन्ध अने उत्तरप्रकृतिबन्ध. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं.

१५. [प्र०] हे भगवन्! ज्ञानावरणीय कर्मनो भावबन्ध केटला प्रकारनो कह्यो छे? [उ०] हे माकंदिकपुत्र! ते बे प्रकारनो कह्यो छे, ते आ प्रमाणे-मूलप्रकृतिबन्ध अने उत्तरप्रकृतिबन्ध.

१६. [प्र०] हे भगवन्! नैरयिकोने ज्ञानावरणीय कर्मनो भावबन्ध केटला प्रकारनो कह्यो छे? [उ०] हे माकंदिकपुत्र! ते बे प्रकारनो कह्यो छे, ते आ प्रमाणे–मूलप्रकृतिबन्ध अने उत्तरप्रकृतिबन्ध. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवु. जेम ज्ञानावरणीय संबंधे दंडक कह्यो तेम यावत्–अंतरायकर्म सुधी दंडक कहेवो.

†कर्मबंधनी भिन्नता.

१७. [प्र०] हे भगवन्! जीवे जे पाप कर्म कर्युं छे अने यावत्–हवे पछी करशे, तेमां परस्पर कांइ भेद छे? [उ०] हे माकंदिकपुत्र! हा, तेमां परस्पर भेद छे. [प्र०] हे भगवन्! शा हेतुथी एम कहो छो के, 'जीवे जे पाप कर्म कर्युं छे अने यावत्–जे पाप कर्म करशे, तेमां परस्पर भेद छे? [उ०] हे माकंदिकपुत्र! जेम कोइ एक पुरुष धनुषने ग्रहण करी, बाण लेइ अमुक आकारे उभो रही धनुषने कान सुधी खेंची छेवटे ते बाणने आकाशमां उंचे फेंके, तो हे माकंदिकपुत्र! आकाशमां उंचे फेंकेला ते बाणना कंपनमां

११ * विस्रसाबन्ध–वादळा वगेरेनो स्वाभाविकबन्ध. तेना सादि विस्रसाबन्ध अने अनादि विस्रसाबन्ध ए बे भेद छे. तेमां वादळा वगेरेनो सादि विस्रसाबन्ध, अने धर्मास्तिकायादिनो परस्पर अनादि विस्रसाबन्ध.

१७ † पुरुषे करेला भूत, वर्तमान अने भविष्यकाळना कर्ममां तीव्र मन्दादि परिणामना भेदथी भिन्नता होय छे. जेम कोई पुरुषे आकाशमां उंचे फेंकेला बाणना कंपनमां तेना प्रयत्ननी विशेषताथी भेद होय छे, तेवी रीते कर्ममां पण तीव्र मन्द इत्यादि परिणामनी विशेषताथी विशेषता होय छे.

वेहासं उव्वीढस्स समाणस्स पयति वि णाणत्तं, जाव-तं तं भावं परिणमति वि णाणत्तं ? [उ०] हंता भगवं ! पयति वि णाणत्तं, जाव-परिणमति वि णाणत्तं, से तेणट्ठेणं मागंदियपुत्ता ! एवं वुच्चइ-जाव-तं तं भावं परिणमति वि णाणत्तं।

१८. [प्र०] नेरइयाणं भंते ! पावे कम्मे जे य कडे० ? [उ०] एवं चेव, नवरं जाव-वेमाणियाणं।

१९. [प्र०] नेरइया णं भंते ! जे पोग्गले आहारत्ताए गेण्हंति, तेसि णं भंते ! पोग्गलाणं सेयकालंसि कतिभागं आहारेंति, कतिभागं निज्जरेंति ? [उ०] मागंदियपुत्ता ! असंखेज्जइभागं आहारेंति, अणंतभागं निज्जरेंति।

२०. [प्र०] चक्किया णं भंते ! केइ तेसु निज्जरापोग्गलेसु आसइत्तए वा जाव-तुयट्टित्तए वा ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे, अणाहरणमेयं वुइयं समणाउसो ! एवं जाव वेमाणियाणं। 'सेवं भंते ! सेवं भंते'त्ति।

अट्ठारसमे सए तईओ उद्देसो समत्तो।

भेद छे? यावत्-ते ते भावे परिणमे छे तेमां भेद छे? [उ०] हे भगवन् ! हा, तेना कंपनमां अने यावत्-तेना ते ते स्वरूपना परिणाममां पण भेद छे. तो हे माकंदिकपुत्र ! ते कारणथी एम कही शकाय छे के, 'यावत्-ते कर्मना ते ते रूपादि परिणाममां पण भेद छे'.

नैरयिकादिना कर्मबन्धमां भिन्नता.

१८. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिकोए जे पाप कर्म कर्युं छे अने यावत्-जे करशे, ते पाप कर्ममां कांइ भेद छे? [उ०] हे माकंदिकपुत्र ! हा भेद छे. ए प्रमाणे यावत्—वैमानिको सुधी जाणवुं.

आहाररूपे ग्रहण करेला पुद्गलोनो केटलामो भाग गृहीत थाय अने केटलामो भाग त्याग्या थाय छे?

१९. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको जे पुद्गलोने आहारपणे ग्रहण करे छे, भविष्य काळमां ते पुद्गलोनो केटलामो भाग आहाररूपे गृहीत थाय छे अने केटलामो भाग निर्जरे छे-त्यजे छे? [उ०] हे माकंदिकपुत्र ! आहार ग्रहण करेला पुद्गलोनो असंख्यातमो भाग आहाररूपे गृहीत थाय छे, अने अनंतमो भाग निर्जरे छे.

निर्जराना पुद्गलो उपर शयनादि थई शके?

२०. [प्र०] हे भगवन् ! ए निर्जराना पुद्गलो उपर बेसवाने यावत्-सूवाने कोइ पुरुष समर्थ छे? [उ०] हे माकंदिकपुत्र ! ए अर्थ समर्थ नथी. हे आयुष्मन् ! श्रमण ! ए निर्जराना पुद्गलो अनाधार रूप कहेलां छे. तेओ कांइ पण धारण करवाने समर्थ नथी, एम कह्युं छे. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'-एम कही यावत्-विहरे छे.

अढारमा शतकमां तृतीय उद्देशक समाप्त.

चउत्थो उद्देसो.

१. [प्र०] तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे जाव-भगवं गोयमे एवं वयासी-अह भंते ! पाणाइवाए, मुसावाए, जाव-मिच्छादंसणसल्ले, पाणाइवायवेरमणे, मुसावाय० जाव-मिच्छादंसणसल्लवेरमणे, पुढविकाइए, जाव-वणस्सइकाइए, धम्मत्थिकाए, अधम्मत्थिकाए, आगासत्थिकाए, जीवे असरीरपडिबद्धे, परमाणुपोग्गले, सेलेसिं पडिवन्नए अणगारे, सव्वे य बायरबोंदिधरा कलेवरा एए णं दुविहा जीवदव्वा य अजीवदव्वा य जीवाणं परिभोगत्ताए हव्वमागच्छंति ? [उ०] गोयमा ! पाणाइवाए जाव-एए णं दुविहा जीवदव्वा य अजीवदव्वा य अत्थेगतिया जीवाणं परिभोगत्ताए हव्वमागच्छंति, अत्थेगतिया जीवाणं जाव-नो हव्वमागच्छंति। [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-पाणाइवाए जाव-नो हव्वमागच्छंति ?

चतुर्थ उद्देशक.

प्राणातिपातादि जीवना परिभोगमा आवे के नहि?

१. [प्र०] ते काळे, ते समये राजगृहमा यावत्-भगवान् गौतमे आ प्रमाणे कह्युं के हे भगवन् ! [1]प्राणातिपात, मृषावाद, यावत्-मिथ्यादर्शनशल्य, प्राणातिपातविरमण, मृषावादविरमण यावत्-मिथ्यादर्शनशल्यविवेक, पृथिवीकायिक, यावत्-वनस्पतिकायिक, धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय, आकाशास्तिकाय, शरीररहित जीव, परमाणुपुद्गल, [†]शैलेशीने प्राप्त थयेलो अनगार, अने स्थूलाकारवाळा बधा कलेवरो-बेइंद्रियादि जीवो ए बधा मळीने बे प्रकारना छे, तेमांना केटलाक जीवद्रव्यरूप छे अने केटलाक अजीवद्रव्यरूप छे. तो हे भगवन् ! शुं ए बधा जीवना परिभोगमां आवे छे? [उ०] हे गौतम ! प्राणातिपात वगेरे जीवद्रव्यरूप अने अजीवद्रव्यरूप छे, तेमांना केटलाक, जीवना परिभोगमां आवे

---

१ * प्राणातिपात वगेरे बधा सामान्यरूपे बे प्रकारना छे, पण तेमाना प्रत्येकना बे प्रकार नथी. तेमा पृथिवीकायिकादि जीव द्रव्यरूप छे, अने धर्मास्तिकायादि अजीवद्रव्यरूप छे. प्राणातिपातादि अशुद्ध स्वभावरूप अने प्राणातिपातविरमणादि शुद्ध स्वभावरूप जीवना धर्मो छे, तेथी ते जीवरूप कही शकाय. ज्यारे जीव प्राणातिपातादि सेवे छे त्यारे चारित्रमोहनीय कर्म उदयमां आवे छे, तेथी प्राणातिपातादि ते द्वारा जीवना परिभोगमा आवे छे. पृथिवीकायिकादिनो परिभोग गमन शौचादि द्वारा स्पष्ट छे. प्राणातिपातविरमणादि जीवना शुद्ध स्वभावरूप होवाथी चारित्र मोहनीयकर्मोदयना हेतुरूप थता नथी, माटे ते जीवना परिभोगमां आवता नथी. धर्मास्तिकायादि चार द्रव्यो अमूर्त होवाथी, परमाणु सूक्ष्म होवाथी अने शैलेशीने प्राप्त थयेल साधु उपदेश वगेरे द्वारा प्रेरणादि न करता होवाथी अनुपयोगी छे, तेथी ते जीवना परिभोगमां आवता नथी.

† मोक्ष गमन समये मेरुपर्वतना जेवी योगनी अत्यंत स्थिरतारूप आत्मानी अवस्थाने शैलेशी कहे छे.

[उ०] गोयमा! पाणाइवाए, जाव–मिच्छादंसणसल्ले, पुढविकाइए, जाव–वणस्सइकाइए, सव्वे य बायरबोंदिधरा कलेवरा एए णं दुविहा जीवदव्वा य अजीवदव्वा य जीवाणं परिभोगत्ताए हव्वमागच्छंति । पाणाइवायवेरमणे, जाव–मिच्छादंसणसल्लविवेगे, धम्मत्थिकाए, अधम्मत्थिकाए, जाव–परमाणुपोग्गले, सेलेसीं(सिं) पडिवन्नए अणगारे एए णं दुविहा जीवदव्वा य अजीवदव्वा य जीवाणं परिभोगत्ताए नो हव्वमागच्छन्ति, से तेणट्ठेणं जाव–नो हव्वमागच्छंति ।

२. [प्र०] कति णं भंते! कसाया पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! चत्तारि कसाया पन्नत्ता, तं जहा–कसायपदं निरवसेसं भाणियव्वं जाव–'निज्जरिस्संति लोभेणं'।

३. [प्र०] कति णं भंते! जुम्मा पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! चत्तारि जुम्मा पन्नत्ता, तं जहा–१ कडजुम्मे, २ तेयोगे, ३ दावरजुम्मे, ४ कलिओगे। [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ–जाव–कलियोए? [उ०] गोयमा! जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे चउपज्जवसिए सेत्तं कडजुम्मे । जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे तिपज्जवसिए सेत्तं तेयोए। जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे दुपज्जवसिए सेत्तं दावरजुम्मे । जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे एगपज्जवसिए सेत्तं कलिओगे। से तेणट्ठेणं गोयमा! एवं वुच्चइ–जाव–कलिओए।

४. [प्र०] नेरइया णं भंते! किं कडजुम्मा, तेयोगा, दावरजुम्मा, कलियोगा ४? [उ०] गोयमा! जहन्नपदे कडजुम्मा, उक्कोसपदे तेयोगा, अजहन्नुक्कोसपदे सिय कडजुम्मा, जाव–सिय कलियोगा। एवं जाव–थणियकुमारा।

५. [प्र०] वणस्सइकाइयाणं पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नपदे अपदा, उक्कोसपदे य अपदा, अजहन्नुक्कोसपदे सिय कडजुम्मा, जाव–सिय कलियोगा।

छे अने केटलाक परिभोगमां नथी आवता. [प्र०] हे भगवन्! एम शा हेतुथी कहो छो के, 'प्राणातिपात वगेरे यावत्–केटलाक जीवना परिभोगमां आवे छे अने केटलाक जीवना परिभोगमां नथी आवता'? [उ०] हे गौतम! प्राणातिपात, यावत्–मिथ्यादर्शनशल्य, पृथिवीकायिक, यावत्–वनस्पतिकायिक अने बधा स्थूलाकारवाळा कलेवरधारी बेइंद्रियादिजीवो–ए बधा मळीने जीवद्रव्यरूप अने अजीवद्रव्यरूप बे प्रकारना छे, अने ते बधा जीवना परिभोगमां आवे छे. वळी प्राणातिपातविरमण, यावत्–मिथ्यादर्शनशल्य त्याग, धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय, यावत्–परमाणुपुद्गल, तथा शैलेशी प्राप्त अनगार, ए बधा मळीने जीवद्रव्यरूप अने अजीवद्रव्यरूप बे प्रकारना छे, ते जीवना परिभोगमां आवता नथी. ते कारणथी एम कह्युं छे के, 'कोइ द्रव्यो परिभोगमां आवे छे अने कोइ द्रव्यो परिभोगमां आवतां नथी'.

कषाय.

२. [प्र०] हे भगवन्! कषाय केटला कह्या छे? [उ०] हे गौतम! चार कषायो कह्या छे. अहिं समग्र *कषायपद यावत्–'लोभना वेदन वडे (आठकर्मप्रकृतिओनी) निर्जरा करशे'–त्यां सुधी कहेवुं.

कृतयुग्मादि चार राशिओ.

३. [प्र०] हे भगवन्! केटला युग्मो–राशिओ कह्यां छे, [उ०] हे गौतम! चार युग्मो कह्यां छे, ते आ प्रमाणे–१ कृतयुग्म, २ त्र्योज, ३ द्वापरयुग्म ४ अने कल्योज. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्म यावत्–कल्योज, एम चार राशिओ कहेवानुं शुं कारण छे? [उ०] हे गौतम! जे राशिमांथी चार चार काढतां छेवटे चार बाकी रहे ते राशि कृतयुग्म. जे राशिमांथी चार चार काढतां छेवटे त्रण बाकी रहे ते राशि त्र्योज. जेमांथी चार चार काढतां छेवटे बे बाकी रहे ते राशिने द्वापरयुग्म कहे छे, अने जे राशिमांथी चार चार काढतां एक बाकी रहे ते राशिने कल्योज कहे छे. ते माटे हे गौतम! यावत्–कल्योज राशि कहेवामां आवे छे.

नैरयिकादि दंडकने आश्रयी कृतयुग्मादिनुं अवतरण.

४. [प्र०] हे भगवन्! शुं नैरयिको कृतयुग्मराशिरूप छे, त्र्योज छे, द्वापरयुग्म छे के कल्योजरूप छे? [उ०] हे गौतम! तेओ जघन्यपदे कृतयुग्म छे अने उत्कृष्टपदे त्र्योज छे. तथा अजघन्योत्कृष्टपदे–मध्यमपदे कदाच कृतयुग्मरूप होय, यावत्–कदाच कल्योजरूप पण होय. ए प्रमाणे यावत्–स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं.

५. [प्र०] हे भगवन्! वनस्पतिकायिको संबंधे प्रश्न. [उ०] हे गौतम! तेओ जघन्यपद अने उत्कृष्टपदनी अपेक्षाए अपद छे. अर्थात् तेमां †जघन्य पद अने उत्कृष्ट पदनो संभव नथी. पण मध्यम पदनी अपेक्षाए कदाच कृतयुग्म अने यावत्–कदाच कल्योजरूप होय छे.

---

२ * जुओ कषायपद प्रज्ञा० प० २८९–२९२.

५ † जघन्यपद अने उत्कृष्टपद नियत संख्यारूप छे अने ते नैरयिकादिने विषे काळान्तरे पण घटी शके छे, पण वनस्पतिने विषे घटी शकतुं नथी. कारण के जेटला जीवोनो मोक्ष थाय छे तेटला जीवो अनन्त राशि छतां पण छेवटे तेमांथी घटवाथी ते राशि अनियत स्वरूपे होय छे.

६. [प्र०] बेइंदिया णं पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नपदे कडजुम्मा, उक्कोसपदे दावरजुम्मा, अजहन्नमणुक्कोसपदे सिय कडजुम्मा, जाव-सिय कलियोगा। एवं जाव-चतुरिंदिया। सेसा एगिंदिया जहा बेंदिया। पंचिंदियतिरिक्खजोणिया जाव-वेमाणिया जहा नेरइया। सिद्धा जहा वणस्सइकाइया।

७. [प्र०] इत्थीओ णं भंते! किं कडजुम्मा० [उ०] गोयमा! जहन्नपदे कडजुम्माओ, उक्कोसपदे कडजुम्माओ, अजहन्नमणुक्कोसपदे सिय कडजुम्माओ, जाव-सिय कलियोगाओ, एवं असुरकुमारित्थीओ वि जाव-थणियकुमारइत्थीओ। एवं तिरिक्खजोणियइत्थीओ, एवं मणुसित्थीओ, एवं जाव-वाणमंतर-जोइसिय-वेमाणियदेवित्थीओ।

८. [प्र०] जावतिया णं भंते! वरा अंधगवण्हिणो जीवा तावतिया परा अंधगवण्हिणो जीवा? [उ०] हंता गोयमा! जावतिया वरा अंधगवण्हिणो जीवा तावतिया परा अंधगवण्हिणो जीवा। 'सेवं भंते! सेवं भंते!' त्ति।

अट्ठारसमे सए चउत्थो उद्देसो समत्तो।

६. [प्र०] हे भगवन्! बेइंद्रियो संबंधे प्रश्न. [उ०] हे गौतम! तेओ जघन्यपदनी अपेक्षाए कृतयुग्म अने उत्कृष्टपदे द्वापरयुग्म, मध्यमपदे कदाच कृतयुग्म अने उत्कृष्टपदे द्वापरयुग्म तथा मध्यमपदे कदाच कृतयुग्म अने यावत्-कदाच कल्योजरूप होय. ए प्रमाणे यावत्-चउरिंद्रिय जीवो सुधी जाणवुं. बाकीना एकेंद्रियो, बेइंद्रियोनी पेठे जाणवा. पंचेंद्रियतिर्यंचो अने यावत्-वैमानिको नैरयिकोनी पेठे समजवा. अने *सिद्धो वनस्पतिकायिकोनी पेठे जाणवा.

७. [प्र०] हे भगवन्! शुं स्त्रीओ कृतयुग्म राशिरूप छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! तेओ जघन्यपदे कृतयुग्म छे, उत्कृष्टपदे पण कृतयुग्म छे, अने मध्यम पदे कदाच कृतयुग्म अने कदाच कल्योजरूप होय छे. ए प्रमाणे असुरकुमारनी यावत्-स्तनितकुमारनी स्त्रीओ होय छे. तिर्यंचयोनिकस्त्रीओ, मनुष्यस्त्रीओ यावत्-वानव्यंतर, ज्योतिषिक अने वैमानिकदेवनी स्त्रीओ पण एमज जाणवी.

८. [प्र०] हे भगवन्! जेटला अल्प आयुषवाळा †अंधक वह्निजीवो छे तेटला उत्कृष्ट आयुषवाळा अंधक वह्नि जीवो छे? [उ०] हे गौतम! हा, जेटला अल्प आयुषवाळा अंधक वह्नि जीवो छे तेटला उत्कृष्ट आयुषवाळा अंधक वह्नि जीवो छे. हे 'भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

अढारमा शतकमां चतुर्थ उद्देशक समाप्त.

पंचमो उद्देसो.

१. [प्र०] दो भंते! असुरकुमारा एगंसि असुरकुमारावासंसि असुरकुमारदेवत्ताए उववन्ना, तत्थ णं एगे असुरकुमारे देवे पासादीए, दरिसणिज्जे, अभिरूवे, पडिरूवे; एगे असुरकुमारे देवे से णं नो पासादीए-नो दरिसणिज्जे, नो अभिरूवे, नो पडिरूवे, से कहमेयं भंते! एवं? [उ०] गोयमा! असुरकुमारा देवा दुविहा पन्नत्ता, तं जहा-वेउव्वियसरीरा य अवेउव्वियसरीरा य; तत्थ णं जे से वेउव्वियसरीरे असुरकुमारे देवे से णं पासादीए, जाव-पडिरूवे; तत्थ णं जे से अवेउव्वियसरीरे असुरकुमारे देवे से णं नो पासादीए जाव-नो पडिरूवे [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ-तत्थ णं जे से वेउव्वियसरीरे तं चेव जाव-पडिरूवे? [उ०] गोयमा! से जहानामए-इह मणुयलोगंसि दुवे पुरिसा भवंति-एगे पुरिसे अलंकिय-विभू-

पंचम उद्देशक.

विभूषित असुरकुमार वगेरे देवो.

१. [प्र०] हे भगवन्! एक असुरकुमारावासमां बे असुरकुमारो असुरकुमारदेवपणे उत्पन्न थया. तेमांनो एक असुरकुमार देव प्रसन्नता उत्पन्न करनार, दर्शनीय, सुंदर अने मनोहर छे, अने बीजो असुरकुमार देव प्रसन्नता उत्पन्न करनार, दर्शनीय, सुंदर अने मनोहर नथी, तो हे भगवन्! एम होवानुं शुं कारण? [उ०] हे गौतम! असुरकुमार देवो बे प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे-वैक्रिय-‡विभूषित शरीरवाळा अने अवैक्रिय-अविभूषितशरीरवाळा. तेमां जे असुरकुमार देव विभूषित शरीरवाळो छे ते प्रसन्नता उत्पन्न करनार अने मनोहर छे, अने जे असुरकुमार देव अविभूषित शरीरवाळो छे ते प्रसन्नता उत्पन्न करनार अने मनोहर नथी. [प्र०] हे भगवन्! शा

६ * सिद्धोमां वनस्पतिकायिकोनी पेठे जघन्य अने उत्कृष्ट पद नथी, कारण के तेओनी संख्या वधती जती होवाथी तेओ अनियत परिमाणरूपे होय छे.

८ † टीकाकार 'अंधक-अंह्रिप, वृक्ष; तेने आश्रयी रहेलो वह्नि-बादर अग्निकायिक जीवो' आवो अर्थ करे छे, बीजा आचार्यो 'अन्धक-सूक्ष्मनामकर्मना उदयथी अप्रकाशक-प्रकाश नहि करनार अग्नि, अर्थात् सूक्ष्मअग्निकायिक जीवो' आवो अर्थ करे छे.

१ ‡ देवशय्यामां प्रथम, देव स्वाभाविक-अलंकार वगेरे विभूषा रहित उपजे छे, त्यार पछी अनुक्रमे अलंकार पहेरी विभूषित थाय छे.

सिए, एगे पुरिसे अणलंकियविभूसिए, एएसि णं गोयमा! दोण्हं पुरिसाणं कयरे पुरिसे पासादीए, जाव–पडिरूवे, कयरे पुरिसे नो पासादीए, जाव–नो पडिरूवे, जे वा से पुरिसे अलंकियविभूसिए, जे वा से पुरिसे अणलंकियविभूसिए? भगवं! तत्थ जे से पुरिसे अलंकियविभूसिए से णं पुरिसे पासादीए, जाव–पडिरूवे, तत्थ णं जे से पुरिसे अणलंकियविभूसिए से णं पुरिसे नो पासादीए, जाव–नो पडिरूवे, से तेणट्ठेणं जाव–नो पडिरूवे।

२. [प्र०] दो भंते! नागकुमारा देवा एगंसि नागकुमारावासंसि०? [उ०] एवं चेव जाव–थणियकुमारा। वाणमंतर–जोतिसिय–वेमाणिया एवं चेव।

३. [प्र०] दो भंते! नेरतिया एगंसि नेरतियावासंसि नेरतियत्ताए उववन्ना, तत्थ णं एगे नेरइए महाकम्मतराए चेव जाव–महावेयणतराए चेव; एगे नेरइए अप्पकम्मतराए चेव, जाव–अप्पवेयणतराए चेव; से कहमेयं भंते! एवं? [उ०] गोयमा! नेरइया दुविहा पन्नत्ता तं जहा–मायिमिच्छदिट्ठिउववन्नगा य अमायिसम्मदिट्ठिउववन्नगा य। तत्थ णं जे से मायिमिच्छदिट्ठिउववन्नए नेरइए से णं महाकम्मतराए चेव जाव–महावेयणतराए चेव; तत्थ णं जे से अमायिसम्मदिट्ठिउववन्नए नेरइए से णं अप्पकम्मतराए चेव जाव–अप्पवेयणतराए चेव।

४. [प्र०] दो भंते! असुरकुमारा० [उ०] एवं चेव, एवं एगिंदिय–विगलिंदियवज्जं जाव–वेमाणिया।

५. [प्र०] नेरइए णं भंते! अणंतरं उव्वट्टित्ता जे भविए पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जित्तए से णं भंते! कयरं आउयं पडिसंवेदेति? [उ०] गोयमा! नेरइयाउयं पडिसंवेदेति, पंचिंदियतिरिक्खजोणियाउए से पुरओ कडे चिट्ठति, एवं मणुस्सेसु वि, नवरं मणुस्साउए से पुरओ कडे चिट्ठइ।

६. [प्र०] असुरकुमारा णं भंते! अणंतरं उव्वट्टित्ता जे भविए पुढविकाइएसु उववज्जित्तए–पुच्छा। [उ०] असुरकुमाराउयं पडिसंवेदेति, पुढविकाइयाउए से पुरओ कडे चिट्ठइ, एवं जो जहिं भविओ उववज्जित्तए तस्स तं पुरओ कडं

कारणथी एम कहो छो के अलंकृत–विभूषित शरीरवाळो असुरकुमार देव यावत्–मनोहर छे अने बीजो असुरकुमार देव मनोहर नथी? [उ०] हे गौतम! 'आ मनुष्यलोकमां जेम कोइ बे पुरुषो होय, तेमां एक पुरुष आभूषणोथी अलंकृत अने विभूषित होय अने एक पुरुष अलंकृत अने विभूषित न होय. हे गौतम! ए बन्ने पुरुषोमां कयो पुरुष प्रसन्नता उत्पन्न करनार अने मनोहर होय अने कयो पुरुष अप्रसन्नता करनार यावत्–अमनोहर होय, जे पुरुष अलंकृत विभूषित होय ते के जे पुरुष अलंकृत विभूषित होतो नथी ते'? हे भगवन्! तेमां जे पुरुष अलंकृत विभूषित होय छे ते पुरुष प्रासादीय यावत्–मनोहर छे अने जे पुरुष अलंकृत विभूषित नथी होतो ते पुरुष प्रासादीय यावत्–मनोहर नथी. ते माटे हे गौतम! ते असुरकुमार यावत्–मनोहर नथी.

नागकुमार.

२. [प्र०] हे भगवन्! बे नागकुमारदेवो एक नागकुमारावासमां नागकुमार देवपणे उत्पन्न थया–इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्वे प्रमाणे समजवुं. ए प्रमाणे यावत्–स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं. व्यानव्यंतर, ज्योतिषिक अने वैमानिक संबंधे पण एज प्रमाणे जाणवुं.

अल्पकर्मवाळा अने महाकर्मवाळा नैरयिको.

३. [प्र०] हे भगवन्! एक नरकावासमां बे नैरयिको नैरयिकपणे उत्पन्न थाय, तेमानो एक नैरयिक महाकर्मवाळो यावत्–महावेदनावाळो होय, अने एक नैरयिक अल्प कर्मवाळो यावत्–अल्पवेदनावाळो होय तो हे भगवन्! एम केवी रीते होय? [उ०] हे गौतम! नैरयिको बे प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे–मायी मिथ्यादृष्टि उत्पन्न थयेला अने अमायिसम्यग्दृष्टि उत्पन्न थयेला. तेमां जे मायिमिथ्यादृष्टि उत्पन्न थयेला नैरयिको छे, तेओ महाकर्मवाळा, यावत्–महावेदनावाळा होय छे अने जे अमायी सम्यग्दृष्टि उत्पन्न थयेला नैरयिको छे तेओ अल्पकर्मवाळा, यावत्–अल्पवेदनावाळा होय छे.

४. [प्र०] हे भगवन्! बे असुरकुमारो संबंधे प्रश्न. [उ०] ए प्रमाणे समजवुं. एम *एकेंद्रिय अने विकलेंद्रिय सिवाय यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं.

नैरयिकने मरणसमये आ भवना के परभवना आयुषनो अनुभव होय?

५. [प्र०] हे भगवन्! जे नैरयिक मरीने तुरत ज पछीना समये पंचेंद्रिय तिर्यंचयोनिकमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते कया आयुषनो अनुभव करे? [उ०] हे गौतम! ते नैरयिक आयुषनो अनुभव करे छे, अने पंचेंद्रियतिर्यंचयोनिकनुं आयुष आगळ करे छे–उदयाभिमुख करे छे. ए प्रमाणे मनुष्य विषे पण समजवुं. विशेष ए के, ते मनुष्यनुं आयुष उदयाभिमुख करे छे.

६. [प्र०] हे भगवन्! जे असुरकुमार मरीने पछीना समये तुरत ज पृथिवीकायिक जीवोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! ते असुरकुमारना आयुषनो अनुभव करे छे अने पृथिवीकायिकनुं आयुष उदयाभिमुख करे छे. एम जे जीव

४ * एकेन्द्रिय अने विकलेन्द्रिय मायी मिथ्यादृष्टि होय छे, पण अमायी सम्यग्दृष्टि होता नथी माटे तेओमांना एकमां सम्यग्दर्शन सापेक्ष अल्पकर्मता अने एकमां मिथ्यादर्शन सापेक्ष महाकर्मता घटती नथी पण बधामां महाकर्मताज होय छे. तेथी 'एकेन्द्रियादि सिवाय' कह्युं छे.

चिट्ठति, जत्थ ठिओ तं पडिसंवेदेति, जाव-वेमाणिए, नवरं पुढविकाइए पुढविकाइएसु उववज्जति, पुढविकाइयाउयं पडि-संवेएति, अन्ने य से पुढविकाइयाउए पुरओ कडे चिट्ठति, एवं जाव-मणुस्सो सट्ठाणे उववाएअव्वो, परट्ठाणे तहेव।

७. [प्र०] दो भंते! असुरकुमारा एगंसि असुरकुमारावासंसि असुरकुमारदेवत्ताए उववन्ना, तत्थ णं एगे असुरकु-मारे देवे उज्जुयं विउव्विस्सामीति उज्जुयं विउव्वइ, वंकं विउव्विस्सामीति वंकं विउव्वइ, जं जहा इच्छइ तं तहा विउव्वइ, एगे असुरकुमारे देवे उज्जुयं विउव्विस्सामीति वंकं विउव्वइ, वंकं विउव्विस्सामीति उज्जुयं विउव्वइ, जं जहा इच्छति णो तं तहा विउव्वइ, से कहमेयं भंते! एवं? [उ०] गोयमा! असुरकुमारा देवा दुविहा पन्नत्ता, तं जहा—मायिमिच्छदिट्ठिउववन्नगा य अमायिसम्मद्दिट्ठीउववन्नगा य। तत्थ णं जे से मायिमिच्छदिट्ठिउववन्नए असुरकुमारे देवे से णं उज्जुयं विउव्विस्सामीति वंकं विउव्वति, जाव-णो तं तहा विउव्वइ, तत्थ णं जे से अमायिसम्मदिट्ठिउववन्नए असुरकुमारे देवे से उज्जुयं विउव्विस्सा-मीति जाव-तं तहा विउव्वइ।

८. [प्र०] दो भंते! नागकुमारा० ? [उ०] एवं चेव। एवं जाव-थणियकुमारा। वाणमंतर-जोइसिय-वेमाणिया एवं चेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

अट्ठारसमे सए पंचमो उद्देसो समत्तो।

ज्यां उत्पन्न थवाने योग्य छे, तेनुं आयुष उदयाभिमुख करे छे अने ज्यां रहेलो छे तेनुं आयुष अनुभवे छे. ए प्रमाणे यावत्-वैमानिको सुधी जाणवुं. विशेष ए के, जे पृथिवीकायिक जीव पृथिवीकायिकमां ज उत्पन्न थवाने योग्य छे ते पृथिवीकायिकनुं आयुष अनुभवे छे अने बीजुं पृथिवीकायिकनुं आयुष उदयाभिमुख करे छे. एम यावत्-मनुष्यो सुधी स्वस्थानमां उत्पाद संबंधे कहेवुं. परस्थानमां उत्पाद संबंधे पण पूर्व प्रकारे कहेवुं.

देवोनी इष्ट अने अनिष्ट विकुर्वणा.

७. [प्र०] हे भगवन्! एक असुरकुमारावासमां बे असुरकुमारो असुरकुमारदेवपणे उत्पन्न थाय, तेमांथी एक असुरकुमारदेव ऋजु—सरल रूप विकुर्ववा धारे तो ते ऋजु विकुर्वी शके छे अने वांकुं रूप विकुर्ववा धारे तो ते वांकुं विकुर्वी शके छे; जेवा प्रकारनुं अने जेवुं रूप विकुर्ववा इच्छे तेवा प्रकारनुं तेवुं रूप विकुर्वे छे. अने एक असुरकुमारदेव ऋजु विकुर्ववा धारे तो ते वांकुं रूप विकुर्वी शके छे अने जो वांकुं रूप विकुर्ववा धारे तो ते ऋजुरूप विकुर्वी शके छे. जे प्रकारे अने जेवा रूपने विकुर्ववा इच्छे तेवा प्रकारे अने तेवुं रूप विकुर्वी शकतो नथी; तो हे भगवन्! तेनुं शुं कारण? [उ०] हे गौतम! असुरकुमारदेवो बे प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे—मायी मिथ्यादृष्टि उत्पन्न थयेला अने अमायी सम्यग्दृष्टि उत्पन्न थयेला. तेमां जे *मायी मिथ्यादृष्टि उत्पन्न थयेलो असुरकुमार देव छे ते ऋजुरूप विकुर्ववा धारे तो वांकुं करे छे, यावत्-जेवुं रूप विकुर्ववा धारे छे तेवुं रूप विकुर्वी शकतो नथी. अने जे अमायी सम्यग्दृष्टि असुरकुमार छे ते ऋजुरूप विकुर्ववा धारे तो ते तेवुं रूप यावत्-विकुर्वी शके छे.

८. [प्र०] हे भगवन्! बे नागकुमारो—इत्यादि प्रश्न अने उत्तर पूर्व प्रमाणे जाणवा. ए प्रमाणे यावत्-स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं. वानव्यंतरो, ज्योतिषिको अने वैमानिको संबंधे पण एमज जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एम ज छे, हे भगवन्! ते एम ज छे'.

अढारमा शतकमां पंचम उद्देशक समाप्त.

छट्ठओ उद्देसो.

१. [प्र०] फाणियगुले णं भंते! कतिवन्ने, कतिगंधे, कतिरसे, कतिफासे पण्णत्ते? [उ०] गोयमा! एत्थ णं दो नया भवंति, तं जहा—निच्छइयनए य वावहारियनए य। वावहारियनयस्स गोड्डे फाणियगुले, नेच्छइयनयस्स पंचवन्ने दुगंधे पंचरसे अट्ठफासे पन्नत्ते।

षष्ठ उद्देशक.

गोळ वगेरे वावस्था-न्वना वर्णादि.

१. [प्र०] हे भगवन्! फाणित—प्रवाही गोळ केटला वर्ण, गंध, रस अने स्पर्शवाळो होय छे? [उ०] हे गौतम! अहिं नैश्च-यिक अने व्यावहारिक ए बे नयो विवक्षित छे, व्यावहारिक नयनी अपेक्षाए फाणित गोळ मधुर रसवाळो (गळ्यो) कह्यो छे, अने नैश्च-यिक नयनी अपेक्षाए पांच वर्ण, बे गंध, पांच रस अने आठ स्पर्शवाळो छे.

७ * केटलाक देवो पोतानी इच्छा प्रमाणे ऋजु के वक्र रूपो विकुर्वी शके छे अने केटलाक देवो पोतानी इच्छा मुजब रूपो विकुर्वी शकता नथी, तेनुं कारण क्रमशः आर्जवता अने सम्यग्दर्शननिमित्तक बांधेलुं तीव्र रसवाळुं वैक्रियनाम कर्म अने मायामिथ्यादर्शननिमित्तक बांधेलुं मन्दरसवाळुं वैक्रियनाम कर्म छे. तेथी एम कह्युं छे के अमायी सम्यग्दृष्टि देवो इच्छा मुजब रूपो विकुर्वी शके छे, अने मायी मिथ्यादृष्टि देव इच्छा मुजब विकुर्वी शकतो नथी, पण इच्छाविरुद्ध रूपो विकुर्वे छे'.

२. [प्र०] भमरे णं भंते ! कतिवन्ने०—पुच्छा । [उ०] गोयमा ! एत्थ णं दो नया भवंति, तं जहा—निच्छइयनए य वावहारियनए य । वावहारियनयस्स कालए भमरे, नेच्छइयनयस्स पंचवन्ने, जाव—अट्ठफासे पन्नत्ते ।

३. [प्र०] सुयपिच्छे णं भंते ! कतिवन्ने० ? [उ०] एवं चेव, नवरं वावहारियनयस्स नीलए सुयपिच्छे, नेच्छइयनयस्स पंचवण्णे, सेसं तं चेव । एवं एएणं अभिलावेणं लोहिया मंजिट्ठिया, पीतिया हालिद्दा, सुक्किलए संखे, सुब्भिगंधे कोट्ठे, दुब्भिगंधे मयगसरीरे, तित्ते निंबे, कडुया सुंठी, कसाए कविट्ठे, अंबा अंबिलिया, महुरे खंडे, कक्खडे वइरे, मउए नवणीए, गरुए अए, लहुए उलुयपत्ते, सीए हिमे, उसिणे अगणिकाए, णिद्धे तेल्ले ।

४. [प्र०] छारिया णं भंते !—पुच्छा । [उ०] गोयमा ! एत्थ दो नया भवंति, तं जहा—निच्छइयनए य ववहारियनए य, ववहारियनयस्स लुक्खा छारिया, नेच्छइयनयस्स पंचवन्ना, जाव—अट्ठफासा पन्नत्ता ।

५. [प्र०] परमाणुपोग्गले णं भंते ! कतिवन्ने, जाव—कतिफासे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! एगवन्ने, एगगंधे, एगरसे, दुफासे पन्नत्ते ।

६. [प्र०] दुपएसिए णं भंते ! खंधे कतिवन्ने—पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय एगवन्ने, सिय दुवन्ने, सिय एगगंधे, सिय दुगंधे, सिय एगरसे, सिय दुरसे, सिय दुफासे, सिय तिफासे, सिय चउफासे पन्नत्ते । एवं तिपएसिए वि, नवरं सिय एगवन्ने, सिय दुवन्ने, सिय तिवन्ने । एवं रसेसु वि, सेसं जहा दुपएसियस्स । एवं चउपएसिए वि, नवरं सिय एगवन्ने, जाव—सिय चउवन्ने । एवं रसेसु वि, सेसं तं चेव । एवं पंचपएसिए वि, नवरं सिय एगवन्ने, जाव—सिय पंचवन्ने, एवं रसेसु वि, गंधफासा तहेव । जहा पंचपएसिओ एवं जाव—असंखेज्जपएसिओ ।

७. [प्र०] सुहुमपरिणए णं भंते ! अणंतपएसिए खंधे कतिवन्ने ? [उ०] जहा पंचपएसिए तहेव निरवसेसं ।

२. [प्र०] हे भगवन् ! भ्रमर केटला वर्णवाळो छे—इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! अहिं व्यावहारिक अने नैश्चयिक ए बे नयो छे, व्यावहारिकनयनी दृष्टिथी भ्रमर काळो छे, अने नैश्चयिकनयनी दृष्टिथी भ्रमर पांच वर्ण, बे गंध, पांच रस अने आठ स्पर्शवाळो छे. (भ्रमरना वर्णादि.)

३. [प्र०] हे भगवन् ! पोपटनी पांख केटला वर्णवाळी छे—इत्यादि प्रश्न अने उत्तर पूर्व प्रमाणे जाणवो. परन्तु व्यावहारिक नयनी अपेक्षाए पोपटनी पांख लीली छे अने नैश्चयिक नयनी अपेक्षाए पांच वर्णवाळी—इत्यादि पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवी. एम ए पाठ वडे राती मजीठ, पिळी हळदर, धोळो शंख, सुगंधी कुष्ठ—पटवास, दुर्गंधी मडदुं, तिक्त—कडवो लींमडो, कटुक—तीखी सुंठ, तूरुं कोठुं, खाटी आमली, मधुर—गळी खांड, कर्कश वज्र, मृदु—सुंवाळु माखण, भारे लोढुं, हळवु उलुकपत्र—बोरडीनुं पांदडुं, ठंडो हिम, उष्ण अग्निकाय, अने स्निग्ध तेल विषे पण जाणवुं. (पोपटनी पांखना वर्णादि.)

४. [प्र०] हे भगवन् ! राख केटला वर्णवाळी होय—इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! अहिं नैश्चयिक अने व्यावहारिक ए बे नयो छे, तेमां व्यावहारिक नयनी अपेक्षाए राख लुखी—रूक्षस्पर्शवाळी छे, अने निश्चयनयनी अपेक्षाए राख पांच वर्णवाळी, यावत्—आठ स्पर्शवाळी छे.

५. [प्र०] हे भगवन् ! परमाणुपुद्गल केटला वर्णवाळो, यावत्—केटला स्पर्शवाळो होय छे ? [उ०] हे गौतम ! एकवर्णवाळो, एकगंधवाळो, एकरसवाळो अने बे स्पर्शवाळो होय छे. (परमाणुना वर्णादि.)

६. [प्र०] हे भगवन् ! द्विप्रदेशिक स्कंध केटला वर्णवाळो—इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! कदाच एक वर्णवाळो, कदाच बे वर्णवाळो, कदाच एक गंधवाळो कदाच बे गंधवाळो, कदाच एक रसवाळो कदाच बे रसवाळो, अने कदाच बे स्पर्शवाळो, कदाच त्रण स्पर्शवाळो, अने कदाच चार स्पर्शवाळो पण होय छे. ए प्रमाणे त्रिप्रदेशिक स्कंध पण जाणवो, विशेष ए के ते कदाच एक वर्णवाळो, कदाच बे वर्णवाळो अने कदाच त्रण वर्णवाळो होय, एम रससंबंधे पण ए प्रमाणे यावत्—त्रण रसवाळो होय. बाकी बधुं द्विप्रदेशिक स्कंधनी पेठे जाणवुं. एम चतुष्प्रदेशिक स्कंध विषे पण जाणवुं. विशेष ए के, ते कदाच एक वर्णवाळो, यावत्—कदाच चार वर्णवाळो पण होय. रस संबंधे पण एम ज जाणवुं. अने बाकी बधुं पूर्वोक्त रीते समजवुं. ए रीत पंचप्रदेशिक स्कंधने विषे पण समजवुं. विशेष ए के, ते कदाच एक वर्णवाळो, यावत्—कदाच पांच वर्णवाळो पण होय, ए प्रमाणे रसने विषे पण जाणवुं. गंध अने स्पर्श पूर्ववत् जाणवा. जेम पंचप्रदेशिक स्कंध संबंधे कह्युं, तेम यावत्—असंख्यातप्रदेशिक स्कंध संबंधे पण कहेवुं. (द्विप्रदेशिक स्कन्ध. त्रिप्रदेशिकादि स्कन्धो.)

७. [प्र०] हे भगवन् ! सूक्ष्मपरिणामवाळो अनंतप्रदेशिक स्कंध केटला वर्णवाळो होय—इत्यादि प्रश्न. [उ०] पंचप्रदेशिक स्कंधनी पेठे बधुं कहेवुं. (अनन्तप्रदेशिक स्कन्ध.)

८. [प्र०] बादरपरिणए णं भंते ! अणंतपएसिए खंधे कतिवन्ने-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय एगवन्ने, जाव-सिय पंचवन्ने, सिय एगगंधे, सिय दुगंधे, सिय एगरसे, जाव-सिय पंचरसे, सिय चउफासे, जाव-सिय अट्ठफासे पन्नत्ते । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

अट्ठारसमे सए छट्ठओ उद्देसो समत्तो ।

८. [प्र०]-हे भगवन् ! बादर-स्थूलपरिणामवाळो अनंतप्रदेशिकस्कंध, केटला वर्णवाळो होय-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते कदाच एक वर्णवाळो, यावत्-कदाच पांच वर्णवाळो, कदाच एक गंधवाळो, कदाच बे गंधवाळो, कदाच एक रसवाळो, यावत्-कदाच पांच रसवाळो अने कदाच चार स्पर्शवाळो, कदाच पांच स्पर्शवाळो, यावत्-कदा च आठ स्पर्शवाळो पण होय. हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

अढारमा शतकमां षष्ठ उद्देशक समाप्त.

सत्तमो उद्देसो ।

१. [प्र०] रायगिहे जाव-एवं वयासी-अन्नउत्थिया णं भंते ! एवमाइक्खंति, जाव-परूवेंति-'एवं खलु केवली जक्खाएसेणं आतिट्ठे समाणे आहच्च दो भासाओ भासति, तं जहा-मोसं वा, सच्चामोसं वा, से कहमेयं भंते ! एवं ? [उ०] गोयमा ! जण्णं ते अन्नउत्थिया जाव-जे ते एवमाहंसु मिच्छं ते एवमाहंसु; अहं पुण गोयमा ! एवमाइक्खामि ४-नो खलु केवली जक्खाएसेणं आइस्सति, नो खलु केवली जक्खाएसेणं आतिट्ठे समाणे आहच्च दो भासाओ भासति, तं जहा-मोसं वा सच्चामोसं वा, केवली णं असावज्जाओ अपरोवघाइयाओ आहच्च दो भासाओ भासति, तं जहा-सच्चं वा असच्चामोसं वा ।

२. [प्र०] कतिविहे णं भंते ! उवही पण्णत्ते ? [उ०] गोयमा ! तिविहे उवही पन्नत्ते, तं जहा-कम्मोवही, सरीरोवही, बाहिरभंडमत्तोवगरणोवही ।

३. [प्र०] नेरइयाणं भंते !-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! दुविहे उवही पन्नत्ते, तं जहा-कम्मोवही य सरीरोवही य, सेसाणं तिविहे उवही एगिंदियवज्जाणं जाव-वेमाणियाणं । एगिंदियाणं दुविहे उवही पन्नत्ते, तं जहा-कम्मोवही य सरीरोवही य ।

४. [प्र०] कतिविहे णं भंते ! उवही पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! तिविहे उवही पन्नत्ते, तंजहा-सच्चित्ते, अचित्ते, मीसए, एवं नेरइयाण वि, एवं निरवसेसं जाव-वेमाणियाणं ।

सप्तम उद्देशक.

यक्षाविष्ट केवली सत्य के असत्य बोले ते संबन्धे अन्यतीर्थिकनुं मन्तव्य.

१. [प्र०] राजगृह नगरमां भगवान् गौतम यावत्-आ प्रमाणे बोल्या के हे भगवन् ! अन्यतीर्थिको आ प्रमाणे कहे छे, यावत्-प्ररूपे छे के, ए प्रमाणे खरेखर केवली यक्षना आवेशथी आविष्ट थईने कदाच बे भाषा बोले छे, ते आ प्रमाणे-मृषाभाषा अने सत्यमृषा-मिश्र भाषा.' तो हे भगवन् ! ए प्रमाणे केम होइ शके ? [उ०] हे गौतम ! जे अन्यतीर्थिकोए यावत्-एम जे कहुं छे, तेओए ते असत्य कह्युं छे. हे गौतम ! हुं एम कहुं छुं, यावत्-प्ररूपुं छुं के, ए प्रमाणे खरेखर केवलज्ञानी यक्षना आवेशथी आविष्ट थता नथी, अने यक्षना आवेशथी आविष्ट थईने केवळी बे भाषा-असत्य अने सत्यासत्य-मिश्रभाषा बोलता पण नथी. केवली तो पापव्यापार विनानी अने बीजानो उपघात न करे तेवी बे भाषा कदाच बोले छे. ते बे भाषाओ आ प्रमाणे, सत्य अने असत्यामृषा-सत्य पण नहि अने असत्य पण नहि एवी भाषा.

उपधिना त्रण प्रकार.

२. [प्र०] हे भगवन् ! उपधि केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! *उपधि त्रण प्रकारनो कह्यो छे, ते आ प्रमाणे-१ कर्मोपधि, २ शरीरोपधि, ३ बाह्यभांडमात्रोपकरणोपधि.

३. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिकोने केटला प्रकारनो उपधि कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओने बे प्रकारनो उपधि कह्यो छे, ते आ प्रमाणे-कर्मरूप उपधि अने शरीररूप उपधि. एकेंद्रिय जीवो सिवाय बधा जीवोने यावत्-वैमानिको सुधी त्रणे प्रकारनो उपधि होय छे. एकेंद्रिय जीवोने कर्मरूप अने शरीररूप एम बे प्रकारनो उपधि होय छे.

उपधिना बीजा त्रण प्रकार.

४. [प्र०] हे भगवन् ! उपधि केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! उपधि त्रण प्रकारनो कह्यो छे, ते आ प्रमाणे-१ सचित्त, २ अचित्त अने ३ मिश्र-सचित्ताचित्त. ए प्रमाणे †नैरयिकोथी मांडी यावत्-वैमानिको सुधी (चोवीस दंडकने आश्रयी) त्रणे प्रकारनो उपधि जाणवो.

---

२ * जीवननिर्वाहमा उपयोगी शरीर वस्त्रादिने उपधि कहे छे, तेना बे प्रकार छे-आन्तर अने बाह्य. कर्म अने शरीर आन्तर उपधि छे अने वस्त्रपात्रादि वस्तुओ बाह्य उपधि छे.

४ † नैरयिकोथी मांडी वैमानिक सुधी चोवीसे दंडके त्रण प्रकारनो उपधि जाणवो. तेमां नारकोने सचित्त उपधि शरीर, अचित्त उपधि उत्पत्तिस्थान अने श्वासोच्छ्वासादि युक्त सचेतनाचेतनरूप मिश्र उपधि कहेवाय छे-टीका.

५. [प्र०] कतिविहे णं भंते ! परिग्गहे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! तिविहे परिग्गहे पन्नत्ते, तं जहा—१ कम्मपरिग्गहे, २ सरीरपरिग्गहे, ३ बाहिरगभंडमत्तोवगरणपरिग्गहे ।

६. [प्र०] नेरइयाणं भंते !० [उ०] एवं जहा उवहिणा दो दंडगा भणिया तहा परिग्गहेण वि दो दंडगा भाणियव्वा ।

७. [प्र०] कइविहे णं भंते ! पणिहाणे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! तिविहे पणिहाणे पन्नत्ते, तं जहा—मणपणिहाणे, वइपणिहाणे, कायपणिहाणे ।

८. [प्र०] नेरइयाणं भंते ! कइविहे पणिहाणे पन्नत्ते ! [उ०] एवं चेव, एवं जाव-थणियकुमाराणं ।

९. [प्र०] पुढविकाइयाणं पुच्छा । [उ०] गोयमा ! एगे कायपणिहाणे पन्नत्ते । एवं जाव-वणस्सइकाइयाणं ।

१०. [प्र०] बेइंदियाणं पुच्छा । [उ०] गोयमा ! दुविहे पणिहाणे पन्नत्ते, तं जहा—वइपणिहाणे य कायपणिहाणे य, एवं जाव-चउरिंदियाणं, सेसाणं तिविहे वि जाव-वेमाणियाणं ।

११. [प्र०] कतिविहे णं भंते ! दुप्पणिहाणे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! तिविहे दुप्पणिहाणे पन्नत्ते, तंजहा-मणदुप्पणिहाणे०, जहेव पणिहाणेणं दंडगो भणिओ तहेव दुप्पणिहाणेण वि भाणियव्वो ।

१२. [प्र०] कतिविहे णं भंते ! सुप्पणिहाणे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! तिविहे सुप्पणिहाणे पन्नत्ते, तंजहा-मणसुप्पणिहाणे, वइसुप्पणिहाणे, कायसुप्पणिहाणे ।

१३. [प्र०] मणुस्साणं भंते ! कइविहे सुप्पणिहाणे पन्नत्ते ? [उ०] एवं चेव । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति जाव—विहरति । तए णं समणे भगवं महावीरे जाव—बहिया जणवयविहारं विहरइ ।

५. [प्र०] हे भगवन् ! *परिग्रह केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! परिग्रह त्रण प्रकारनो कह्यो छे, ते आ प्रमाणे—१ कर्मपरिग्रह, २ शरीरपरिग्रह अने ३ बाह्य वस्त्रपात्रादि उपकरणरूप परिग्रह. परिग्रहना प्रकार.

६. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिकोने केटला प्रकारनो परिग्रह होय छे ? [उ०] जेम उपधिसंबंधे बे दंडक कह्या तेम परिग्रहविषे पण बे दंडक कहेवा.

७. [प्र०] हे भगवन् ! †प्रणिधान केटला प्रकारनुं कह्युं छे ? [उ०] हे गौतम ! प्रणिधान त्रण प्रकारनुं कह्युं छे, ते आ प्रमाणे—१ मनप्रणिधान, २ वचनप्रणिधान अने ३ कायप्रणिधान. प्रणिधानना प्रकार.

८. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिकोने केटला प्रकारनुं प्रणिधान होय छे ? [उ०] उपर कह्या प्रमाणे जाणवुं. एम यावत्—स्तनितकुमारो सुधी समजवुं.

९. [प्र०] हे भगवन् ! पृथिवीकायिक संबंधे प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! तेओने एक कायप्रणिधान होय छे, ए प्रमाणे यावत्—वनस्पतिकायिक जीवो सुधी जाणवुं.

१०. [प्र०] हे भगवन् ! बेइन्द्रिय जीव संबंधे प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! तेओने बे प्रकारनुं प्रणिधान होय छे. ते आ प्रमाणे—वचनप्रणिधान अने कायप्रणिधान. ए प्रमाणे यावत्—चउरिंद्रिय जीवो सुधी जाणवुं. बाकी बधा जीवोने यावत्—वैमानिको सुधी त्रणे प्रकारनुं प्रणिधान होय छे.

११. [प्र०] हे भगवन् ! दुष्प्रणिधान केटला प्रकारनुं कह्युं छे ? [उ०] हे गौतम ! दुष्प्रणिधान त्रण प्रकारनुं कह्युं छे, ते आ प्रमाणे—मनदुष्प्रणिधान, वचनदुष्प्रणिधान अने कायदुष्प्रणिधान, जेम प्रणिधान विषे दंडक कह्यो, तेम दुष्प्रणिधान विषे पण कहेवो. दुष्प्रणिधानना प्रकार.

१२. [प्र०] हे भगवन् ! सुप्रणिधान केटला प्रकारनुं छे ? [उ०] हे गौतम ! सुप्रणिधान त्रण प्रकारनुं छे, ते आ प्रमाणे—मनसुप्रणिधान, वचनसुप्रणिधान अने कायसुप्रणिधान. सुप्रणिधान.

१३. [प्र०] हे भगवन् ! मनुष्योने केटला प्रकारनुं सुप्रणिधान होय छे ? [उ०] त्रणे प्रकारनुं सुप्रणिधान होय छे. अने ए प्रमाणे यावत्—वैमानिको सुधी जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे' एम कही पूज्य गौतम स्वामी यावत्-विहरे छे. त्यार पछी श्रमण भगवंत महावीर यावत्—बहारना देशोमां विहरे छे.

५ * उपधि अने परिग्रहमां भेद एटलो छे के जीवननिर्वाहमां उपकारक कर्म, शरीर अने वस्त्रादि उपधि कहेवाय छे अने तेज ममत्वबुद्धिथी गृहीत थाय त्यारे ते परिग्रह कहेवाय छे.—टीका.

७ † कोइपण प्रकारना निश्चित आलंबनमां मन, वचन अने काययोगने स्थिर करवा ते प्रणिधान.

१४. तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे नामं नगरे। गुणसिलए चेइए। वन्नओ। जाव–पुढविसिलापट्टओ। तस्स णं गुणसिलस्स चेइयस्स अदूरसामंते बहवे अन्नउत्थिया परिवसंति, तं जहा–कालोदायी, सेलोदायी, एवं जहा सत्तमसए अन्नउत्थिउद्देसए जाव–से कहमेयं मन्ने एवं? तत्थ णं रायगिहे नगरे मदुए नामं समणोवासए परिवसति, अड्ढे, जाव–अपरिभूए, अभिगय० जाव–विहरति। तए णं समणे भगवं महावीरे अन्नया कदायि पुव्वाणुपुव्विं चरमाणे जाव–समोसढे, परिसा जाव–पज्जुवासति। तए णं मदुए समणोवासए इमीसे कहाए लद्धट्ठे समाणे हट्ठतुट्ठ० जाव–हियए ण्हाए जाव–सरीरे सयाओ गिहाओ पडिनिक्खमति, स० २ पडिनिक्खमित्ता पादविहारचारेणं रायगिहं नगरं जाव–निग्गच्छति, निग्गच्छित्ता तेसिं अन्नउत्थियाणं अदूरसामंतेणं वीयीवयति। तए णं ते अन्नउत्थिया मदुयं समणोवासयं अदूरसामंतेणं वीयीवयमाणं पासंति, पासित्ता अन्नमन्नं सद्दावेंति, अन्नमन्नं सद्दावेत्ता एवं वयासी–'एवं खलु देवाणुप्पिया! अम्हं इमा कहा अविउप्पकडा, इमं च णं मदुए समणोवासए अम्हं अदूरसामंतेणं वीइवयइ, तं सेयं खलु देवाणुप्पिया! अम्हं मदुयं समणोवासयं पयमट्ठं पुच्छित्तए'त्ति कट्टु अन्नमन्नस्स अंतियं पयमट्ठं पडिसुणेंति, अन्नमन्नस्स० २ पडिसुणेत्ता जेणेव मदुए समणोवासए तेणेव उवागच्छन्ति, उवागच्छित्ता मदुयं समणोवासयं एवं वदासी–

१५. एवं खलु मदुया! तव धम्मायरिए धम्मोवदेसए समणे णायपुत्ते पंच अत्थिकाये पन्नवेइ–जहा सत्तमे सए अन्नउत्थिउद्देसए, जाव–से कहमेयं मदुया! एवं'? तए णं से मदुए समणोवासए ते अन्नउत्थिए एवं वयासी–'जति कज्जं कज्जति जाणामो पासामो, अह कज्जं न कज्जति न जाणामो न पासामो'। तए णं ते अन्नउत्थिया मदुयं समणोवासयं एवं वयासी—'केस णं तुमं मदुया! समणोवासगाणं भवसि, जे णं तुमं पयमट्ठं न जाणसि न पाससि'?

अन्यतीर्थिको अने मद्दुकश्रमणोपासक.

१४. ते काले ते समये *राजगृह नामे नगर हतुं. गुणसिलक नामे चैत्य हतुं. वर्णक. यावत्–पृथिवीशिलापट्ट हतो. ते गुणसिलक चैत्यनी आसपास घणा अन्यतीर्थिको रहेता हता. ते आ प्रमाणे–†कालोदायी, शैलोदायी–इत्यादि सप्तम शतकना अन्यतीर्थिक उद्देशकमां कह्या प्रमाणे यावत्–'ए वात एम केम मानी शकाय'? त्यां सुधी कहेवुं. हवे ते राजगृह नगरमां आढ्य–धनिक यावत्–कोइथी पराभव न पामे तेवो अने जीवादि तत्त्वोनो जाणकार, मद्दुक नामे श्रमणोपासक–श्रावक रहेतो हतो. त्यार पछी अहिं अन्य कोइ एक दिवसे अनुक्रमे विहार करता, यावत्–श्रमण भगवंत महावीर समोसर्या. पर्षदा यावत्–पर्युपासना करे छे. त्यार बाद श्रमण भगवंत महावीर आव्यानी आ वात सांभळी, हृष्ट अने संतुष्ट हृदयवाळो थयेलो मद्दुक श्रमणोपासक, स्नान करी यावत्–शरीरने अलंकृत करी पोताना घरथी बहार नीकळी पगे चाली राजगृह नगरनी वच्चोवच्च थईने ते अन्यतीर्थिकोनी बहु दूर नहि तेम बहु पासे नहि एवी रीते जाय छे. त्यारे ते अन्यतीर्थिकोए ते मद्दुक श्रमणोपासकने पोतानी पासे थईने जतो जोई, परस्पर एक बीजाने बोलावी आ प्रमाणे कह्युं–'हे देवानुप्रियो! ए प्रमाणे खरेखर आपणने आ वात ‡अत्यंत विदित छे, अने आ मद्दुक श्रमणोपासक आपणी पासे थईने जाय छे, तो हे देवानुप्रियो! आपणे ते वात मद्दुक श्रमणोपासकने पूछवी योग्य छे.' एम विचारी परस्पर ते वात कबूल करी ज्यां मद्दुक श्रमणोपासक छे, त्यां जईने ते अन्यतीर्थिकोए ते मद्दुक श्रमणोपासकने आ प्रमाणे कह्युं—

अन्यतीर्थिकोनो अस्तिकायसंबन्धे मद्दुक श्रावकने प्रश्न.

१५. हे मद्दुक! ए प्रमाणे खरेखर तारा धर्माचार्य अने धर्मोपदेशक श्रमण ज्ञातपुत्र पांच अस्तिकाय प्ररूपे छे–इत्यादि सातमा शतकना ¶अन्यतीर्थिक उद्देशकमां कह्या प्रमाणे बधुं कहेवुं. यावत्–हे मद्दुक! एम केवी रीते मानी शकाय? त्यार पछी ते मद्दुक श्रमणो-

१४ * राजगृह नगरमां जीवाजीवादि तत्त्वनो ज्ञाता मद्दुक नामे श्रमणोपासक रहेतो हतो. भगवान् महावीर अनुक्रमे विहार करता अहिं आवी गुणशिल चैत्यमां समोसर्या. भगवंत आव्यानो वृत्तांत सांभळी मद्दुक श्रावक प्रसन्न अने संतुष्ट थयो अने भगवंतने वंदन करवा घेरथी नीकळ्यो. ते गुणसिल चैत्यनी आसपास कालोदायी वगेरे घणा अन्यतीर्थिको रहेता हता. तेओए मद्दुक श्रावकने भगवंतने वंदन करवा पासे थईने जतो जोयो अने तेओए तेने उभो राखी पूछ्युं के तमारा धर्मोपदेशक श्रमण ज्ञातपुत्र धर्मास्तिकायादि पांच अस्तिकायनी प्ररूपणा करे छे, ते केवी रीते मानी शकाय? तुं शुं धर्मास्तिकायादिने जाणे छे? मद्दुके उत्तर आप्यो के जो कोई वस्तु कांइ कार्य करे तो आपणे तेने कार्यद्वारा जाणी शकीए, पण ते कांइ पण कार्य न करे, निष्क्रिय होय तो आपणे तेने जाणी शकता नथी, तेम जोई शकता पण नथी. ते सांभळी अन्यतीर्थिकोए उपालंभपूर्वक कह्युं के तुं श्रमणोपासक छे अने तने धर्मास्तिकायादिनी पण खबर नथी'? त्यार पछी मद्दुके ते अन्यतीर्थिकोने नीचे प्रमाणे उत्तर आप्यो—वायु वाय छे ए बरोबर छे? तेनुं रूप तमे जाणी के जोई शको छो? गन्धवाळा पुद्गलो छे ए सत्य छे? तेने तमे जुओ छो? समुद्रने पार अने देवलोकमां रूपो खरेखर छे? तेने तमे जाणो छो? ते अन्यतीर्थिकोए ना कही एटले मद्दुके तेओने कह्युं के छद्मस्थ मनुष्य जे न जाणे के न देखे ते बधुं न होय तो आ दुनीयामां घणी वस्तुओनो अभाव थई जाय. माटे छद्मस्थथी धर्मास्तिकायादि जाणी शकाता नथी तेथी तेनो अभाव सिद्ध न थाय एम कही मद्दुक श्रावके तेओने निरुत्तर कर्या. त्यार पछी मद्दुक श्रावक भगवंत महावीरनी पासे गयो अने वंदन नमस्कार करी पर्युपासना करवा लाग्यो. त्यार बाद भगवान् महावीरे तेने संबोधीने कह्युं के हे मद्दुक! तें अन्यतीर्थिकोने ठीक उत्तर आप्यो. 'जे माणस दीठा के सांभळ्या सिवाय अदृष्ट, अज्ञात अर्थ, हेतु, प्रश्न के उत्तरने कहे छे ते अर्हतनी अने अर्हते कहेला धर्मनी आशातना करे छे. ते सांभळी मद्दुक प्रसन्न अने संतुष्ट थई पोताने घेर गयो.

† भग० खं० ३ श० ७ पृ० ३६.

‡ अहिं मूळ पाठमां 'अविउप्पकडा' शब्दनो अर्थ 'अविद्वानोए कहेलो छे' एवो बीजो अर्थ टीकाकार करे छे.

१५ ¶ भग० खं० ३ श० ७ उ० १० पृ० ३६.

तए णं से मद्दुए समणोवासए ते अन्नउत्थिए एवं वयासी—'अत्थि णं आउसो! वाउयाए वाति'? हंता अत्थि, 'तुज्झे णं आउसो! 'वाउयायस्स वायमाणस्स रूवं पासह'? णो तिणट्ठे समट्ठे । अत्थि णं आउसो! 'घाणसहगया पोग्गला'? हंता अत्थि, 'तुज्झे णं आउसो! घाणसहगयाणं पोग्गलाणं रूवं पासह'? णो तिणट्ठे समट्ठे । अत्थि णं आउसो! अरणिसहगए अगणिकाये'? 'हंता अत्थि'। 'तुज्झे णं आउसो! अरणिसहगयस्स अगणिकायस्स रूवं पासह'? णो तिणट्ठे समट्ठे । 'अत्थि णं आउसो! समुद्दस्स पारगयाइं रूवाइं'? 'हंता अत्थि' 'तुज्झे णं आउसो! समुद्दस्स पारगयाइं रूवाइं पासह'? णो तिणट्ठे समट्ठे । 'अत्थि णं आउसो! देवलोगगयाइं रूवाइं'? 'हंता अत्थि' । 'तुज्झे णं आउसो! देवलोगगयाइं रूवाइं पासह'? णो तिणट्ठे समट्ठे । 'एवामेव आउसो! अहं वा तुज्झे वा अन्नो वा छउमत्थो जइ जो जं न जाणइ न पासइ तं सव्वं न भवति, एवं भे सुबहुए लोए ण भविस्सती'ति कट्टु ते णं अन्नउत्थिए एवं पडिहणइ, एवं पडिहणित्ता जेणेव गुणसिलए चेइए जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता समणं भगवं महावीरं पंचविहेणं अभिगमेणं जाव–पज्जुवासति ।

१६. 'मद्दुया'! दी समणे भगवं महावीरे मद्दुयं समणोवासगं एवं वयासी–'सुट्ठु णं मद्दुया! तुमं ते अन्नउत्थिए एवं वयासी, साहु णं मद्दुया! तुमं ते अन्नउत्थिए एवं वयासी, जे णं मद्दुया! अट्ठं वा हेउं वा पसिणं वा वागरणं वा अन्नायं अदिट्ठं अस्सुतं अमयं अविण्णायं बहुजणमज्झे आघवेति पन्नवेति, जाव–उवदंसेति, से णं अरिहंताणं आसायणाए वट्टति, अरिहंतपन्नत्तस्स धम्मस्स आसायणाए वट्टति, केवलीणं आसायणाए वट्टति, केवलिपन्नत्तस्स धम्मस्स आसायणाए वट्टति, तं सुट्ठु णं तुमं मद्दुया! ते अन्नउत्थिए एवं वयासी, साहु णं तुमं मद्दुया! जाव–एवं वयासी'। तए णं मद्दुए समणोवासए समणेणं भगवया महावीरेणं एवं वुत्ते समाणे हट्ठ–तुट्ठे समणं भगवं महावीरं वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता णच्चा-सन्ने जाव–पज्जुवासइ । तए णं समणे भगवं महावीरे मद्दुयस्स समणोवासगस्स तीसे य जाव–परिसा पडिगया । तए णं

पासके ते अन्यतीर्थिकोने आ प्रमाणे कह्युं–'जो कोइ (वस्तु) कार्य करे तो आपणे तेने कार्यद्वारा जाणी शकीए के जोई शकीए. पण जो ते पोतानुं कार्य न करे तो आपणे तेने जाणी शकता नथी, तेम जोई शकता पण नथी.' त्यार पछी ते अन्यतीर्थिकोए ते मद्रुक श्रमणोपासकने आ प्रमाणे कह्युं 'हे मद्रुक! तुं आ केवो श्रमणोपासक छो के जे तुं आ (पंचास्तिकायनी) वात जाणतो नथी अने जोतो नथी'?

मद्रुकनो प्रतिप्रश्न–द्वारा उत्तर.

त्यार पछी ते मद्रुक श्रमणोपासके ते अन्यतीर्थिकोने आ प्रमाणे कह्युं–'हे आयुष्मन्! पवन वाय छे ए बरोबर छे? हा, बरोबर छे, हे आयुष्मन्! तमे वाता एवा पवननुं रूप जुओ छो? ना, ए वात यथार्थ नथी. अर्थात् अमे पवननुं रूप जोई शकता नथी. हे आयुष्मन्! गंधगुणवाळा पुद्गलो छे? हा, छे. हे आयुष्मन्! ते गंधगुणवाळा पुद्गलोनुं रूप तमे जुओ छो? ए अर्थ समर्थ नथी. अमे तेनुं रूप जोई शकता नथी. हे आयुष्मन्! अरणिना काष्ठ साथे अग्नि छे? हा, छे. हे आयुष्मन्! ते अरणिना काष्ठमां रहेला अग्निनुं रूप तमे जुओ छो? ना, ए वात यथार्थ नथी. हे आयुष्मन्! समुद्रना पेले पार रहेलां रूपो (पदार्थो) छे? हा, छे. हे आयुष्मन्! समुद्रने पेले पार रहेला रूपोने तमे जुओ छो? ना, ए वात यथार्थ नथी. हे आयुष्मन्! देवलोकमां रहेला रूपो (पदार्थो) छे? हा, छे. हे आयुष्मन्! देवलोकमा रहेला पदार्थोने तमे जुओ छो? ना, ए वात समर्थ नथी. 'हे आयुष्मन्! ए प्रमाणे हुं, तमे के बीजो कोइ छद्मस्थ, जेने न जाणे के न देखे ते बधुं न होय तो (तमारा मानवा प्रमाणे) घणा लोकनो–घणी वस्तुओनो अभाव थशे'–एम कहीने ते मद्रुके ते अन्यतीर्थिकोनो पराभव कर्यो–तेओने निरुत्तर कर्या, एम निरुत्तर करीने ते मद्रुक श्रमणोपासके ज्या गुणसिलक चैत्य छे अने ज्यां श्रमण भगवंत महावीर छे त्यां आवीने पांच प्रकारना अभिगम वडे श्रमण भगवंत महावीरनी पासे जइने यावत्–पर्युपासना करी.

१६. त्यार बाद 'हे मद्रुक'! एम संबोधी श्रमण भगवंत महावीरे मद्रुक श्रमणोपासकने एम कह्युं के, हे मद्रुक! तें ते अन्यतीर्थिकोने बरोबर कह्युं, हे मद्रुक! तें ते अन्यतीर्थिकोने ए प्रमाणे ठीक उत्तर आप्यो, हे मद्रुक! जे कोइ जाण्या, देख्या के सांभळ्या सिवाय, जे कोइ अदृष्ट, अश्रुत, असंमत के अविज्ञात अर्थने, हेतुने, प्रश्न के उत्तरने घणा माणसोनी वच्चे कहे छे, जणावे छे, यावत्–दर्शावे छे, ते अर्हंतोनी, अर्हंते कहेला धर्मनी, केवलज्ञानीनी अने केवलीए कहेला धर्मनी आशातना करे छे, माटे हे मद्रुक! तें ते अन्यतीर्थिकोने ए प्रमाणे ठीक कह्युं छे, तें यावत्–ते अन्यतीर्थिकोने ए प्रमाणे सारुं कह्युं छे.' ज्यारे श्रमण भगवंत महावीरे ते मद्रुक श्रमणोपासकने एम कह्युं त्यारे ते हृष्ट अने संतुष्ट थई श्रमण भगवंत महावीरने वंदन अने नमस्कार करी बहु दूर नहि तेम बहु नजीक नहि एवी रीते उभा रहीने यावत्–तेओनी पर्युपासना करी. त्यार पछी श्रमण भगवंत महावीरे ते मद्रुक श्रमणोपासक अने ते पर्षदाने धर्मकथा कही,

मद्दुए समणोवासए समणस्स भगवओ महावीरस्स जाव-निसम्म हट्ठ-तुट्ठे पसिणाइं पुच्छति, प० २ पुच्छित्ता अट्ठाइं परियातिइ, अ० २ परियादित्ता उट्ठाए उट्ठेइ, उ० २ उट्ठेत्ता समणं भगवं महावीरं वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता जाव-पडिगए।

१७. [प्र०] 'भंते'त्ति भगवं गोयमे समणे भगवं महावीरं वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी-पभू णं भंते ! मद्दुए समणोवासए देवाणुप्पियाणं अंतियं जाव-पव्वइत्तए ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे, एवं जहेव संखे तहेव अरुणाभे जाव-अंतं काहिति।

१८. [प्र०] देवे णं भंते ! महड्ढिए जाव-महेसक्खे रूवसहस्सं विउव्वित्ता पभू अन्नमन्नेणं सद्धिं संगामं संगामित्तए ? [उ०] हंता पभू।

१९. [प्र०] ताओ णं भंते ! बोंदीओ किं एगजीवफुडाओ अणेगजीवफुडाओ ? [उ०] गोयमा ! एगजीवफुडाओ, णो अणेगजीवफुडाओ।

२०. [प्र०] ते णं भंते ! तासि णं बोंदीणं अंतरा किं एगजीवफुडा अणेगजीवफुडा ?, [उ०] गोयमा ! एगजीवफुडा, नो अणेगजीवफुडा।

२१. [प्र०] पुरिसे णं भंते ! अंतरे णं हत्थेण वा० एवं जहा अट्ठमसए तइए उद्देसए जाव-नो खलु तत्थ सत्थं कमति।

२२. [प्र०] अत्थि णं भंते ! देवासुराणं संगामे दे० २ ? [उ०] हंता अत्थि।

२३. [प्र०] देवासुरेसु णं भंते ! संगामेसु वट्टमाणेसु किन्नं तेसिं देवाणं पहरणरयणत्ताए परिणमति ? [उ०] गोयमा ! जन्नं ते देवा तणं वा कट्ठं वा पत्तं वा सक्करं वा परामुसंति तं णं तेसिं देवाणं पहरणरयणत्ताए परिणमति।

२४. [प्र०] जहेव देवाणं तहेव असुरकुमाराणं ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे, असुरकुमाराणं देवाणं निच्चं विउव्विया पहरणरयणा पन्नत्ता।

यावत्-ते पर्षदा पाछी गई. पछी ते मद्रुक श्रमणोपासके श्रमण भगवंत महावीर पासेथी यावत्-धर्मोपदेश सांभळी हृष्ट अने संतुष्ट थई प्रश्नो पूछ्या, अर्थो जाण्या, अने त्यार बाद उभा थई श्रमण भगवंत महावीरने वांदी नमी यावत्-ते पाछो गयो.

१७. [प्र०] 'हे भगवन्' ! एम कही भगवान् गौतमे श्रमण भगवंत महावीरने वांदी नमी आ प्रमाणे कह्युं के हे भगवन् ! मद्रुक श्रमणोपासक आप देवानुप्रियनी पासे यावत्-प्रव्रज्या लेवा समर्थ छे ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी--इत्यादि जेम *शंख श्रमणोपासक संबन्धे कह्युं हतुं तेम यावत्-अरुणाभविमानमां देव तरीके उत्पन्न थई यावत्-सर्व दुःखोनो अन्त करशे.

देवोनुं वैक्रिय रूप करवानुं सामर्थ्य.

१८. [प्र०] हे भगवन् ! महर्द्धिक यावत्-मोटा सुखवाळो देव हजार रूपो विकुर्वी, परस्पर संग्राम करवा समर्थ छे ? [उ०] हा गौतम ! समर्थ छे.

वैक्रिय शरीरोनो जीव साथे संबन्ध.

१९. [प्र०] हे भगवन् ! ते विकुर्वेलां शरीरो एक जीवनी साथे संबंधवाळां होय छे के अनेक जीव साथे संबंधवाळां होय छे ? [उ०] हे गौतम ! ते बधां शरीरो एक जीव साथे संबन्धवाळां होय छे, पण अनेक जीव साथे संबंधवाळां होता नथी.

तेना परस्पर अंतरनो जीव साथे संबन्ध.

२०. [प्र०] हे भगवन् ! ते शरीरोना परस्पर अंतरो-वच्चेना भागो एक जीव वडे संबद्ध छे के अनेक जीव वडे संबद्ध छे ? [उ०] हे गौतम ! ते शरीरो वच्चेनां अंतरो एक जीव वडे संबद्ध छे पण अनेक जीव वडे संबद्ध नथी.

तेना परस्पर अंतरनो शस्त्रादिथी छेद थाय के नहि ?

२१. [प्र०] हे भगवन् ! कोइ पुरुष ते शरीरो वच्चेना आंतराओने पोताना हाथवडे, पगवडे स्पर्श करतो यावत्-तीक्ष्ण शस्त्र वडे छेदतो कांइ पण पीडा उत्पन्न करी शके ?-इत्यादि †आठमा शतकना त्रीजा उद्देशकमां कह्या प्रमाणे यावत्-'त्यां शस्त्र असर करी शके नहि' त्यां सुधी कहेवुं.

देवासुर संग्राम.

२२. [प्र०] हे भगवन् ! देव अने असुरोनो संग्राम थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! हा, थाय छे.

२३. [प्र०] हे भगवन् ! ज्यारे देव अने असुरोनो संग्राम थतो होय त्यारे ते देवोने कई वस्तु शस्त्ररूपे परिणत थाय ? [उ०] हे गौतम ! तणखलुं, लाकडुं, पांदडुं के कांकरो वगेरे जे कोइ वस्तुनो स्पर्श करे ते वस्तु ते देवोने शस्त्ररूपे परिणत थाय छे.

२४. [प्र०] जेम देवोने कोई पण वस्तु स्पर्शमात्रथी शस्त्ररूपे परिणत थाय छे तेम असुरोने पण थाय ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी, पण असुरकुमार देवोने तो हमेशां विकुर्वेला शस्त्रो होय छे.

१७ * जुओ भग० श० १२ उ० १ पृ० २५६.

२१ † जुओ भग० खं० ३ पृ० ७८ सू० ७.

२५. [प्र०] देवे णं भंते! महड्ढिए जाव-महेसक्खे पभू लवणसमुद्दं अणुपरियट्टित्ता णं हव्वमागच्छित्तए? [उ०] हंता पभू।

२६. [प्र०] देवे णं भंते! महड्ढिए एवं धायइसंडं दीवं जाव-हंता पभू, एवं जाव-रुयगवरं दीवं जाव-हंता पभू, ते णं परं वीतीवएज्जा, नो चेव णं अणुपरियट्टेज्जा।

२७. [प्र०] अत्थि णं भंते! देवा जे अणंते कम्मंसे जहन्नेणं एक्केण वा दोहिं वा तीहिं वा, उक्कोसेणं पंचहिं वाससएहिं खवयंति? [उ०] हंता अत्थि।

२८. [प्र०] अत्थि णं भंते! देवा जे अणंते कम्मंसे जहन्नेणं एक्केण वा दोहिं वा तीहिं वा, उक्कोसेणं पंचहिं वाससहस्सेहिं खवयंति? [उ०] हंता अत्थि।

२९. [प्र०] अत्थि णं भंते! ते देवा जे अणंते कम्मंसे जहन्नेणं एक्केण वा दोहिं वा तीहिं वा, उक्कोसेणं पंचहिं वाससयसहस्सेहिं खवयंति? [उ०] हंता अत्थि।

३०. [प्र०] कयरे णं भंते! ते देवा जे अणंते कम्मंसे जहन्नेणं एक्केण वा जाव-पंचहिं वाससएहिं खवयंति? कयरे णं भंते! ते देवा जाव-पंचहिं वाससहस्सेहिं खवयंति? कयरे णं भंते! ते देवा जाव-पंचहिं वाससयसहस्सेहिं खवयंति? [उ०] गोयमा! वाणमंतरा देवा अणंते कम्मंसे एगेणं वाससएणं खवयंति, असुरिंदवज्जिया भवणवासी देवा अणंते कम्मंसे दोहिं वाससएहिं खवयंति, असुरकुमारा णं देवा अणंते कम्मंसे तीहिं वाससएहिं खवयंति, गह-नक्खत्त-तारारूवा जोइसिया देवा अणंते कम्मंसे चउहिं वास० जाव-खवयंति, चंदिम-सूरिया जोइसिंदा जोतिसरायाणो अणंते कम्मंसे पंचहिं वाससएहिं खवयंति, सोहम्मी-साणगा देवा अणंते कम्मंसे एगेणं वाससहस्सेणं जाव-खवयंति, सणंकुमार-माहिंदगा देवा अणंते कम्मंसे दोहिं वाससहस्सेहिं खवयंति, एवं एएणं अभिलावेणं बंभलोग-लंतगा देवा अणंते कम्मंसे तीहिं वाससहस्सेहिं खवयंति, महासुक्क-सहस्सारगा देवा अणंते चउहिं वाससहस्सेहिं, आणय-पाणय-आरण-अच्चुयगा देवा अणंते पंचहिं वाससहस्सेहिं खवयंति, हिट्ठिमगेविज्जगा देवा अणंते कम्मंसे एगेणं वाससयसहस्सेणं खवयंति, मज्झिमगेवेज्जगा देवा अणंते दोहिं वाससयसहस्सेहिं जाव-खवयंति, उवरिमगेवेज्जगा देवा अणंते कम्मंसे तिहिं वास० जाव-खवयंति, विजय-वेजयंत-जयंत-

२५. [प्र०] हे भगवन्! मोटी ऋद्धिवाळो यावत्-मोटा सुखवाळो देव, लवणसमुद्रनी चोतरफ फरी शीघ्र आववा समर्थ छे? [उ०] हा, समर्थ छे. देवोनु गमनसामर्थ्य.

२६. [प्र०] हे भगवन्! मोटी ऋद्धिवाळो यावत्-देव धातकिखंड द्वीपनी चारे तरफ फरी शीघ्र आववा समर्थ छे? [उ०] हा, समर्थ छे. [प्र०] ए प्रमाणे यावत्-रुचकवर द्वीप सुधी चोतरफ आंटो मारी शीघ्र आववा समर्थ छे? [उ०] हा, समर्थ छे. त्यार पछी आगळना द्वीप-समुद्र सुधी जाय, पण तेनी *चारे बाजु फरे नहि.

२७. [प्र०] हे भगवन्! शुं एवा देवो छे के, जेओ अनंत (शुभप्रकृतिरूप) कर्मांशोने जघन्यथी एकसो, बसो के त्रणसो वर्षे अने उत्कृष्टथी पांचसो वर्षे खपावे? [उ०] हा, एवा देवो छे. देवोना पुण्यकर्मोना क्षयनुं तारतम्य.

२८. [प्र०] हे भगवन्! एवा देवो छे के, जेओ अनंत कर्मांशोने जघन्यथी एक हजार, बे हजार के त्रण हजार वर्षे अने उत्कृष्टथी पांच हजार वर्षे खपावे? [उ०] हा, छे.

२९. [प्र०] हे भगवन्! एवा देवो छे, के जेओ अनंत कर्मांशोने जघन्यथी एक लाख, बे लाख के त्रण लाख वरसे अने उत्कृष्टथी पांच लाख वरसे खपावे? [उ०] हा, छे.

३०. [प्र०] हे भगवन्! एवा कया देवो छे के जेओ अनंत कर्मांशोने जघन्यथी एक सो वर्षे यावत्-पांचसो वरसे खपावे? हे भगवन्! एवा कया देवो छे के यावत्-पांच हजार वर्षे खपावे? हे भगवन्! एवा कया देवो छे के यावत्-पांच लाख वरसे खपावे? [उ०] हे गौतम! वानव्यंतर देवो एकसो वर्षे अनंत कर्मांशोने खपावे, असुरेन्द्र सिवायना भवनवासी देवो अनंत कर्मांशोने बसो वरसे खपावे, असुरकुमार देवो अनंत कर्मांशोने त्रणसो वर्षे खपावे, ग्रह-नक्षत्र अने तारारूप ज्योतिषिक देवो अनंत कर्मांशोने चारसो वरसे खपावे, तथा ज्योतिषिकना राजा अने ज्योतिषिकना इन्द्र, चन्द्र अने सूर्य अनंत कर्मांशोने पांचसो वरसे खपावे. सौधर्म अने ईशान कल्पना देवो अनंत कर्मांशोने एक हजार वर्षे खपावे, सनत्कुमार अने माहेन्द्रना देवो अनंत कर्मांशोने बे हजार वर्षे खपावे, एम ए सूत्रना पाठ वडे ब्रह्मलोक अने लांतकना देवो त्रण हजार वर्षे, महाशुक्र अने सहस्रारना देवो चार हजार वर्षे, आनत-प्राणत अने आरण-अच्युतना देवो

२६ * देवो प्रयोजनना अभावथी चोतरफ फरे नहि एम संभवे छे—टीका.

अपराजियगा देवा अणंते चउहिं वास० जाव–खवयंति, सव्वट्ठसिद्धगा देवा अणंते कम्मंसे पंचहिं वाससयसहस्सेहिं खवयंति, एएणट्ठेणं गोयमा ! ते देवा जे अणंते कम्मंसे जहन्नेणं एक्केण वा दोहिं वा तीहिं वा, उक्कोसेणं पंचहिं वाससएहिं खवयंति, एएणं गोयमा ! ते देवा जाव–पंचहिं वाससहस्सेहिं खवयंति, एएणट्ठेणं गोयमा ! ते देवा जाव–पंचहिं वाससयसहस्सेहिं खवयंति । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

अट्ठारसमसए सत्तमो उद्देसो समत्तो ।

पांच हजार वर्षे, हेठला ग्रैवेयकना देवो एक लाख वर्षे, वचला ग्रैवेयकना देवो बे लाख वर्षे, उपरना ग्रैवेयकना देवो त्रण लाख **वर्षे,** विजय, वैजयंत, जयंत अने अपराजितना देवो चार लाख वर्षे, अने सर्वार्थसिद्धना देवो पांच लाख वर्षे अनंत कर्मांशोने खपावे **छे. ते** माटे हे गौतम ! एवा देवो छे के, जेओ अनंत कर्मांशोने जघन्यथी एक, बे के त्रण सो वर्षे अने उत्कृष्टथी पांचसो वर्षे खपावे **छे. एवा** पण देवो छे के जेओ जघन्यथी एक, बे के त्रण हजार वर्षे अने उत्कृष्टथी पांच हजार वर्षे खपावे छे. तथा एवा देवो **छे के, जेओ** जघन्यथी एक, बे के त्रण लाख वर्षे अने उत्कृष्टथी पांच लाख वर्षे अनंत कर्मांशोने खपावे छे. **'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.'**

अढारमा शतकमां सप्तम उद्देशक समाप्त.

अट्ठमो उद्देसो.

१ [प्र०] रायगिहे जाव–एवं वयासी–**अणगारस्स णं भंते ! भावियप्पणो पुरओ दुहओ जुगमायाए पेहाए रीयं रीयमाणस्स पायस्स अहे कुक्कुडपोते वा वट्टापोते वा कुलिंगच्छाए वा परियावज्जेज्जा, तस्स णं भंते ! किं ईरियावहिया किरिया कज्जइ, संपराइया किरिया कज्जइ ?** [उ०] **गोयमा ! अणगारस्स णं भावियप्पणो जाव–तस्स णं ईरियावहिया किरिया कज्जइ, नो संपराइया किरिया कज्जइ ।** [प्र०] **से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ–जहा सत्तमसए संवुडुद्देसए जाव–अट्ठो निक्खित्तो । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! जाव–विहरति । तए णं समणे भगवं महावीरे बहिया जाव–विहरति ।**

२. तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे जाव–पुढविसिलापट्टए, तस्स णं गुणसिलस्स चेइयस्स अदूरसामंते बहवे अन्नउत्थिया परिवसंति । तए णं समणे भगवं महावीरे जाव–समोसढे, जाव–परिसा पडिगया । तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स जेट्ठे अंतेवासी इंदभूती नामं अणगारे जाव–उड्ढंजाणू जाव–विहरइ । तए णं ते अन्नउत्थिया जेणेव भगवं गोयमे तेणेव उवागच्छन्ति, उवागच्छित्ता भगवं गोयमं एवं वयासी–'तुज्झे णं अज्जो ! तिविहं तिविहेणं अस्संजया जाव–एगंतबाला यावि भवह' ।

३. तए णं भगवं गोयमे अन्नउत्थिए एवं वयासी–'से केणं कारणेणं अज्जो ! अम्हे तिविहं तिविहेणं अस्संजया जाव–

अष्टम उद्देशक.

ऐर्यापथिक. बंधक.

१. [प्र०] राजगृह नगरमां भगवान् गौतम यावत्–आ प्रमाणे बोल्या के, हे भगवन् ! आगळ अने बाजुए युग(धूसरा)प्रमाण भूमिने जोईने गमन करता भावितात्मा अनगारना पग नीचे कुकडीनुं बच्चुं, बतकनुं बच्चुं के कुलिंगच्छाय (कीडी जेवो सूक्ष्म जंतु) आवीने मरण पामे तो हे भगवन् ! ते अनगारने शुं ऐर्यापथिकी क्रिया लागे के सांपरायिकी क्रिया लागे ? [उ०] हे गौतम ! ते भावितात्मा अनगारने यावत्–ऐर्यापथिकी क्रिया लागे, पण सांपरायिकी क्रिया न लागे. [प्र०] हे भगवन् ! एम शा हेतुथी कहो छो–इत्यादि प्रश्न अने उत्तर सातमा *शतकना संवृत उद्देशकमां कह्या प्रमाणे जाणवो. यावत्–अर्थनो निक्षेप–निगमन करवो. **'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे** भगवन् ! ते एमज छे'–एम कही यावत्–विहरे छे. त्यार पछी श्रमण भगवंत महावीर बहारना देशोमां विहार करे छे.

अन्यतीर्थिको अने भगवंत गौतमनो संवाद.

२. ते काळे, ते समये राजगृह नामे नगर हतुं. यावत्–पृथिवीशिलापट्ट हतो. ते गुणसिलक चैत्यनी आसपास घणा अन्यतीर्थिको रहेता हता. त्यां श्रमण भगवंत महावीर समोसर्या. यावत्–पर्षदा वांदीने पाछी गई. ते काळे, ते समये श्रमण भगवंत महावीरना मोटा शिष्य इन्द्रभूति नामे अनगार यावत्–ढींचण उंचा राखी संयमथी आत्माने भावित करता विहरे छे. त्यारे ते अन्यतीर्थिको ज्यां

अन्यतीर्थिको.

भगवंत गौतम छे त्यां आव्या, आवीने भगवंत गौतमने आ प्रमाणे कह्युं–'हे आर्यो ! तमे त्रिविध त्रिविधे असंयत–संयमरहित अने यावत्–एकांत बाल–विरतिरहित छो.'

गौतम.

३. त्यार पछी भगवंत गौतमे ते अन्यतीर्थिकोने आ प्रमाणे कह्युं—'हे आर्यो! कया कारणथी अमे त्रिविध त्रिविधे असंयत यावत्–एकांत बाल छीए' ? त्यारे ते अन्यतीर्थिकोए भगवंत गौतमने आ प्रमाणे कह्युं- 'हे आर्यो ! तमे गमन करतां जीवोने आक्रान्त करो छो–

१ * जुओ भग० खं० ३ श० ७ उ० १ पृ० २३.

एगंतबाला यावि भवामो' । तए णं ते अन्नउत्थिया भगवं गोयमं एवं वयासी–'तुज्झे णं अज्जो ! रीयं रीयमाणा पाणे पेच्चेह, अभिहणह, जाव–उवद्दवेह, तए णं तुज्झे पाणे पेच्चेमाणा जाव- उवद्दवेमाणा तिविहंतिविहेणं जाव–एगंतबाला यावि भवह' ।

४. तएणं भगवं गोयमे ते अन्नउत्थिए एवं वयासी–'नो खलु अज्जो ! अम्हे रीयं रीयमाणा पाणे पेच्चेमो, जाव– उवद्दवेमो, अम्हे णं अज्जो ! रीयं रीयमाणा कायं च जोयं च रीयं च पडुच्च दिस्सा २ पदिस्सा २ वयामो, तए णं अम्हे दिस्सा दिस्सा वयमाणा पदिस्सा पदिस्सा वयमाणा णो पाणे पेच्चेमो, जाव णो उवद्दवेमो, तए णं अम्हे पाणे अपेच्चेमाणा जाव–अणोद्दवेमाणा तिविहं तिविहेणं जाव–एगंतपंडिया यावि भवामो, तुज्झे णं अज्जो ! अप्पणा चेव तिविहं तिविहेणं जाव–एगंतबाला यावि भवह' ।

५. तए णं ते अन्नउत्थिया भगवं गोयमं एवं वयासी–'केणं कारणेणं अज्जो ! अम्हे तिविहं तिविहेणं जाव–भवामो' । तए णं भगवं गोयमे ते अन्नउत्थिए एवं वयासी–तुज्झे णं अज्जो ! रीयं रीयमाणा पाणे पेच्चेह, जाव–उवद्दवेह, तए णं तुज्झे पाणे पेच्चेमाणा जाव–उवद्दवेमाणा तिविहं जाव–एगंतबाला यावि भवह' । तए णं भगवं गोयमे ते अन्नउत्थिए एवं पडिहणइ, पडिहणित्ता जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता समणं भगवं महावीरं वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता णच्चासन्ने जाव–पज्जुवासति ।

६. 'गोयमा'दी समणे भगवं महावीरे भगवं गोयमं एवं वयासी–'सुट्ठु णं तुमं गोयमा ! ते अन्नउत्थिए एवं वदासी, साहु णं तुमं गोयमा ! ते अन्नउत्थिए एवं वदासी, अत्थि णं गोयमा ! ममं बहवे अंतेवासी समणा निग्गथा छउमत्था, जे णं नो पभू एयं वागरणं वागरेत्तए, जहा णं तुमं, तं सुट्ठु णं तुमं गोयमा ! ते अन्नउत्थिए एवं वयासी, साहु णं तुमं गोयमा ! ते अन्नउत्थिए एवं वयासी । तए णं भगवं गोयमे समणेणं भगवया महावीरेण एवं वुत्ते समाणे हट्ठ–तुट्ठे समणं भगवं महावीरं वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी—

७. [प्र०] छउमत्थे णं भंते ! मणूसे परमाणुपोग्गलं किं जाणति पासति, उदाहु न जाणति न पासति ? [उ०] गोयमा ! अत्थेगतिए जाणति न पासति, अत्थेगतिए न जाणति न पासति ।

दबावो छो, मारो छो, यावत्–उपद्रव करो छो, माटे प्राणोने आक्रांत करता यावत्–उपद्रव करता तमे त्रिविध त्रिविधे संयमरहित अने एकांत बाल छो.' अन्यतीर्थिको.

४. त्यारे भगवंत गौतमे ते अन्यतीर्थिकोने आ प्रमाणे कह्युं–'हे आर्यो ! अमे गमन करता प्राणोने कचरता नथी, यावत्–तेने पीडा करता नथी. पण अमे गमन करता *काय, संयमयोग अने [त्वरादि सिवाय] गमनने आश्रयी जोइ जोइने, बारीकीथी जोइ जोइने चालीए छीए, तेथी तेवी रीते चालता अमे प्राणोने कचरता नथी, यावत्–उपद्रव करता नथी. ते माटे प्राणोने नहि कचरता तेम यावत्–नहि पीडा करता अमे त्रिविध त्रिविधे यावत्- एकांत पंडित–विरतिसहित छीए. हे आर्यो ! तमे पोतेज त्रिविध त्रिविधे यावत्– एकांत बाल–विरतिरहित छो.' गौतम.

५. त्यार बाद ते अन्यतीर्थिकोए भगवंत गौतमने आ प्रमाणे कह्युं के, हे आर्यो ! अमे शा हेतुथी त्रिविध त्रिविधे असंयत यावत्– एकांत बाल–विरतिरहित छीए ? त्यारे भगवंत गौतमे ते अन्यतीर्थिकोने आ प्रमाणे कह्युं के, हे आर्यो ! तमे हालतां चालतां जीवोने कचरो छो, यावत्–तेने उपद्रव करो छो अने तेथी जीवोने कचरता यावत्–उपद्रव करता तमे त्रिविध त्रिविधे असंयत यावत्–एकांत बाल छो.' ए प्रमाणे भगवंत गौतमे ते अन्यतीर्थिकोने निरुत्तर कर्या. त्यार पछी तेमणे ज्यां श्रमण भगवंत महावीर विराजमान हता त्यां आवी श्रमण भगवंत महावीरने वांदी नमी अने बहु दूर नहि तेम बहु नजीक नहि एवी रीते तेमनी पासे बेसी यावत्–पर्युपासना करी. अन्यतीर्थिक. गौतम.

६. 'हे गौतम' ! एम संबोधी श्रमण भगवंत महावीरे भगवंत गौतमने आ प्रमाणे कह्युं के, हे गौतम ! तें ते अन्यतीर्थिकोने ठीक कह्युं, हे गौतम ! तें ते अन्यतीर्थिकोने ए प्रमाणे सारुं कह्युं, हे गौतम ! मारा घणा शिष्यो श्रमण निर्ग्रंथो छद्मस्थ छे, जेओ तारी पेठे ए प्रमाणे उत्तर देवाने समर्थ नथी, माटे हे गौतम ! तें ते अन्यतीर्थिकोने ए प्रमाणे ठीक कह्युं, हे गौतम ! तें ते अन्यतीर्थिकोने सारुं कह्युं.' ज्यारे श्रमण भगवंत महावीरे भगवंत गौतमने ए प्रमाणे कह्युं त्यारे प्रसन्न अने संतुष्ट थइ पूज्य गौतमे श्रमण भगवंत महावीरने वांदी नमी आ प्रमाणे कह्युं.—

७. [प्र०] हे भगवन् ! शुं छद्मस्थ मनुष्य परमाणुपुद्गलने जाणे अने जुए के न जाणे अने न जुए ? [उ०] हे गौतम ! कोइ जाणे, पण जुए नहि, अने कोइ जाणे नहि अने जुए पण नहि. छद्मस्थना ज्ञाननो विषय. परमाणु.

४ * अमे मात्र काय–शरीरनो आधार राखी चालीए छीए, पण अश्व, गाडी वगेरे वाहनमां बेसी गमन करता नथी.

८. [प्र०] छउमत्थे णं भंते! मणूसे दुपएसियं खंधं किं जाणति पासति? [उ०] एवं चेव। एवं जाव-असंखेज्जपदेसियं।

९. [प्र०] छउमत्थे णं भंते! मणूसे अणंतपएसियं खंधं किं-पुच्छा। [उ०] गोयमा! अत्थेगतिए जाणति पासति १, अत्थेगतिए जाणति न पासति २, अत्थेगतिए न जाणति पासइ ३, अत्थेगतिए न जाणइ न पासति ४।

१०. [प्र०] आहोहिए णं भंते! मणुस्से परमाणुपोग्गलं०? [उ०] जहा छउमत्थे एवं आहोहिए वि, जाव-अणंतपदेसियं।

११. [प्र०] परमाहोहिए णं भंते! मणूसे परमाणुपोग्गलं जं समयं जाणति तं समयं पासति, जं समयं पासति तं समयं जाणति? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे। [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ-'परमाहोहिए णं मणूसे परमाणुपोग्गलं जं समयं जाणति नो तं समयं पासति, जं समयं पासति नो तं समयं जाणति'? [उ०] गोयमा! सागारे से नाणे भवइ, अणागारे से दंसणे भवइ, से तेणट्ठेणं जाव-नो तं समयं जाणति, एवं जाव-अणंतपदेसियं।

१२. [प्र०] केवली णं भंते! मणुस्से परमाणुपोग्गलं०? [उ०] जहा परमाहोहिए तहा केवली वि, जाव-अणंतपएसियं। 'सेवं भंते! सेवं भंते!' त्ति।

अट्ठारसमे सए अट्ठमो उद्देसो समत्तो।

द्विप्रदेशिक स्कंध.

८. [प्र०] हे भगवन्! शुं छद्मस्थ मनुष्य द्विप्रदेशिक स्कंधने जाणे अने जुए के न जाणे अने न जुए? [उ०] पूर्व प्रमाणे जाणवुं अने एम यावत्-असंख्यातप्रदेशिक स्कंध सुधी कहेवुं.

अनन्त प्रदेशिक स्कंध.

९. [प्र०] हे भगवन्! शुं छद्मस्थ मनुष्य अनंतप्रदेशिक स्कंधने जाणे—इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! १ कोइ जाणे अने जुए, २ कोई जाणे पण जुए नहि, ३ कोई जाणे नहि पण जुए अने ४ कोई जाणे नहि तेम जुए पण नहि.

अवधिज्ञाननो विषय.

१०. [प्र०] आधोऽवधिक-अवधिज्ञानी मनुष्य परमाणुपुद्गलने जाणे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] जेम छद्मस्थने कह्युं तेम अवधिज्ञानीने पण कहेवुं. ए प्रमाणे यावत्-अनंतप्रदेशिक स्कंध सुधी जाणवु.

ज्ञान अने दर्शनना समयनी भिन्नता.

११. [प्र०] हे भगवन्! परमावधि ज्ञानी मनुष्य परमाणुपुद्गलने जे समये जाणे ते समये जुए, अने जे समये जुए ते समये जाणे? [उ०] ए अर्थ यथार्थ नथी. [प्र०] हे भगवन्! एम शा हेतुथी कहो छो के, परमावधि ज्ञानी मनुष्य परमाणु पुद्गलने जे समये जाणे ते समये न जुए अने जे समये जुए ते समये न जाणे? [उ०] हे गौतम! ते परमावधिज्ञानीनुं ज्ञान साकार (विशेषग्राहक) होय छे, अने दर्शन अनाकार (सामान्यग्राहक) होय छे, माटे ते हेतुथी एम कह्युं छे के-'यावत्-जे समये जुए छे ते समये जाणतो नथी.' ए प्रमाणे यावत्-अनंतप्रदेशिक स्कंध सुधी समजवुं.

१२. [प्र०] हे भगवन्! केवलज्ञानी परमाणुपुद्गलने जे समये जाणे ते समये जुए-इत्यादि प्रश्न. [उ०] जेम परमावधिज्ञानीने कह्युं तेम केवलज्ञानीने पण कहेवुं. ए प्रमाणे यावत्-अनंतप्रदेशिक स्कंध सुधी जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे. हे भगवन्! ते एमज छे'.

अढारमा शतकमां अष्टम उद्देशक समाप्त.

नवमो उद्देसो।

१. [प्र०] रायगिहे जाव-एवं वयासी-अत्थि णं भंते! भवियदव्वनेरइया भवि० २? [उ०] हंता अत्थि। [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ-'भवियदव्वनेरइआ भ० २'? [उ०] गोयमा! जे भविए पंचिंदिए तिरिक्खजोणिए वा मणुस्से वा नेरइएसु उववज्जित्तए से तेणट्ठेणं०। एवं जाव-थणियकुमाराणं।

नवम उद्देशक.

भव्यद्रव्य नैरयिकादि

१. [प्र०] राजगृहनगरमां भगवान् गौतम यावत् आ प्रमाणे बोल्या के, हे भगवन्! भव्यद्रव्यनैरयिको २ छे? [उ०] हे गौतम! हा छे. [प्र०] हे भगवन्! आप 'भव्यद्रव्यनैरयिको' २ शा कारणथी कहो छो? [उ०] हे गौतम! जे कोई पंचेंद्रिय तिर्यंच के मनुष्य नैरयिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे, ते 'भव्यद्रव्यनैरयिक' २ कहेवाय छे. ए प्रमाणे यावत्-'स्तनितकुमारो' सुधी जाणवुं.

१ * भूत अथवा भावी पर्यायनुं कारण द्रव्य कहेवाय छे. भावी नारकपर्यायनुं कारण पंचेन्द्रिय तिर्यंच के मनुष्य भव्यद्रव्यनैरयिक कहेवाय छे, तेना त्रण प्रकार छे-१ एकभविक, २ बद्धायुष्क अने ३ अभिमुखनामगोत्र.

२. [प्र०] अत्थि णं भंते ! भवियदव्वपुढविकाइया भ० २ ? [उ०] हंता अत्थि । [प्र०] से केणट्ठेणं० ? [उ०] गोयमा ! जे भविए तिरिक्खजोणिए वा मणुस्से वा देवे वा पुढविकाइएसु उववज्जित्तए से तेणट्ठेणं० । आउक्काइय–वणस्सइकाइयाणं एवं चेव । तेउ–वाऊ–बेइंदिय–तेइंदिय–चउरिंदियाण य जे भविए तिरिक्खजोणिए वा मणुस्से वा, पंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं जे भविए नेरइए वा तिरिक्खजोणिए वा मणुस्से वा देवे वा पंचिंदियतिरिक्खजोणिए वा, एवं मणुस्सा वि । वाणमंतर–जोइसिय–वेमाणियाणं जहा नेरइया ।

३. [प्र०] भवियदव्वनेरइयस्स णं भंते ! केवतियं कालं ठिती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी ।

४. [प्र०] भवियदव्वअसुरकुमारस्स णं भंते ! केवतियं कालं ठिती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं तिन्नि पलिओवमाइं । एवं जाव–थणियकुमारस्स ।

५. भवियदव्वपुढविकाइयस्स णं पुच्छा । [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं सातिरेगाइं दो सागरोवमाइं । एवं आउक्काइयस्स वि । तेउ–वाऊ जहा नेरइयस्स । वणस्सइकाइयस्स जहा पुढविकाइयस्स । बेइंदियस्स तेइंदियस्स चउरिंदियस्स जहा नेरइयस्स । पंचिंदियतिरिक्खजोणियस्स जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं । एवं मणुस्सा वि । वाणमंतर–जोइसिय–वेमाणियस्स जहा असुरकुमारस्स । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

अट्ठारसमे सए नवमो उद्देसो समत्तो ।

भव्यद्रव्य पृथिवीकायिकादि.

२. [प्र०] हे भगवन् ! 'भव्यद्रव्यपृथिवीकायिको' २ शा हेतुथी कहेवाय छे ? [उ०] हे गौतम ! जे कोइ तिर्यंच, मनुष्य के देव पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य होय छे ते 'भव्यद्रव्यपृथिवीकायिक' २ कहेवाय छे. ए प्रमाणे 'अप्कायिक' अने 'वनस्पतिकायिक' पण जाणवा. अग्निकाय, वायुकाय, द्वीन्द्रिय, त्रीन्द्रिय अने चउरिंद्रिय विषे जे कोइ तिर्यंच के मनुष्य उत्पन्न थवाने योग्य होय ते 'भव्यद्रव्यअग्निकायादि' कहेवाय छे. जे कोई नैरयिक, तिर्यंचयोनिक, मनुष्य, देव के पंचेंद्रियतिर्यंचयोनिक पंचेंद्रियतिर्यंचयोनिकमां उत्पन्न थवाने योग्य होय ते 'भव्य द्रव्यपंचेंद्रियतिर्यंचयोनिक' कहेवाय छे. ए प्रमाणे मनुष्यो संबंधे पण जाणवुं. वानव्यंतर, ज्योतिषिको अने वैमानिको नैरयिकोनी पेठे जाणवा.

भव्यद्रव्य नैरयिकादिनी आयुष स्थिति.

३. [प्र०] हे भगवन् ! भव्य द्रव्यनैरयिकनी केटला काळनी स्थिति कही छे ? [उ०] हे गौतम ! तेनी स्थिति जघन्यथी *अंतर्मुहूर्त अने उत्कृष्टथी पूर्वकोटि वर्षनी कही छे.

४. [प्र०] हे भगवन् ! भव्य द्रव्य असुरकुमारनी स्थिति केटला काळनी कही छे ? [उ०] हे गौतम ! तेनी स्थिति जघन्यथी †अंतर्मुहूर्तनी अने उत्कृष्टथी त्रण पल्योपमनी कही छे. ए प्रमाणे यावत्–स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं.

५. [प्र०] हे भगवन् ! भव्यद्रव्यपृथिवीकायिकनी स्थिति केटला काळनी कही छे ? [उ०] हे गौतम ! तेनी स्थिति जघन्यथी अंतर्मुहूर्तनी अने उत्कृष्टथी ‡कांइक अधिक बे सागरोपमनी कही छे. ए प्रमाणे अप्कायिक संबन्धे पण जाणवुं. भव्यद्रव्यअग्निकायिक अने भव्यद्रव्यवायुकायिक संबन्धे नैरयिकनी पेठे समजवुं. वनस्पतिकायिकने पृथिवीकायिक समान जाणवुं भव्य द्रव्य बेइन्द्रिय, तेइन्द्रिय अने चउरिन्द्रियनी स्थिति नैरयिकनी पेठे जाणवी. वळी भव्यद्रव्यपंचेद्रियतिर्यंचयोनिकनी स्थिति जघन्यथी अंतर्मुहूर्तनी अने उत्कृष्टथी तेत्रीश सागरोपमनी जाणवी. एज प्रमाणे मनुष्यने विषे पण जाणवुं. वानव्यंतर, ज्योतिषिक तथा वैमानिको असुरकुमारनी पेठे समजवा. 'हे भगवन् ! ते एमज छे हे भगवन् ! ते एमज छे.'

अढारमा शतकमां नवमो उद्देशक समाप्त.

३ * जे संज्ञी के असंज्ञी अन्तर्मुहूर्तना आयुषवाळा मरीने नरकगतिमां जवाना छे ते अपेक्षाए भव्यद्रव्यनैरयिकनी अन्तर्मुहूर्तनी जघन्य स्थिति कही छे, अने उत्कृष्ट पूर्वकोटि आयुषवाळो संज्ञी नरकगतिमां जाय ते अपेक्षाए उत्कृष्ट स्थिति कहेवामां आवी छे—टीका.

४ † जघन्य अन्तर्मुहूर्तना आयुषवाळा मनुष्य के पंचेन्द्रिय तिर्यंचने आश्रयी भव्य द्रव्य असुरकुमारादिनी जघन्य स्थिति जाणवी अने देवकुर्वादि युगलिक मनुष्यने आश्रयी त्रण पल्योपमनी उत्कृष्ट स्थिति जाणवी.

५ ‡ भव्य द्रव्य पृथिवीकायिकनी उत्कृष्ट स्थिति ईशानदेवलोकने आश्रयी साधिक बे सागरोपमनी जाणवी भव्य द्रव्य अग्निकायिक अने वायुकायिकनी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट पूर्वकोटि स्थिति जाणवी, कारण के देवादि तथा युगलिक मनुष्यो त्यां उत्पन्न थता नथी. भव्य द्रव्य पंचेन्द्रिय तिर्यंचनी तेत्रीश सागरोपनी स्थिति सातमी नरक पृथिवीना नारकोनी अपेक्षाए जाणवी.—टीका.

दसमो उद्देसो ।

१. [प्र०] रायगिहे जाव-एवं वयासी-अणगारे णं भंते ! भावियप्पा असिधारं वा खुरधारं वा ओगाहेज्जा ? [उ०] हंता ओगाहेज्जा । [प्र०] से णं तत्थ छिज्जेज्ज वा भिज्जेज्ज वा ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे, णो खलु तत्थ सत्थं कमइ । एवं जहा पंचमसए परमाणुपोग्गलवत्तव्वया, जाव-अणगारे णं भंते ! भावियप्पा उदावत्तं वा जाव-नो खलु तत्थ सत्थं कमइ ।

२. [प्र०] परमाणुपोग्गले णं भंते ! वाउयाएणं फुडे, वाउयाए वा परमाणुपोग्गलेणं फुडे ? [उ०] गोयमा ! परमाणुपोग्गले वाउयाएणं फुडे, नो वाउयाए परमाणुपोग्गलेणं फुडे ।

३. [प्र०] दुप्पएसिए णं भंते ! खंधे वाउयाएणं० ? [उ०] एवं चेव, एवं जाव-असंखेज्जपएसिए ।

४. [प्र०] अणंतपएसिए णं भंते ! खंधे वाउ-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! अणंतपएसिए खंधे वाउयाएणं फुडे, वाउयाए अणंतपएसिएणं खंधेणं सिय फुडे, सिय नो फुडे ।

५. [प्र०] वत्थी भंते ! वाउयाएणं फुडे, वाउयाए वत्थिणा फुडे ? [उ०] गोयमा ! वत्थी वाउयाएणं फुडे, नो वाउयाए वत्थिणा फुडे ।

६. [प्र०] अत्थि णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए अहे दव्वाइं वण्णओ काल-नील-लोहिय-हालिद्द-सुक्किल्लाइं, गंधओ सुब्भिगंधाइं, दुब्भिगंधाइं, रसओ तित्त-कडुय-कसाय-अंबिल-महुराइं, फासओ कक्खड-मउय-गरुय-लहुय-सीय-उसिण-निद्ध-लुक्खाइं, अन्नमन्नबद्धाइं, अन्नमन्नपुट्ठाइं, जाव-अन्नमन्नघडत्ताए चिट्ठंति ? [उ०] हंता अत्थि । एवं जाव-अहेसत्तमाए । [प्र०] अत्थि णं भंते ! सोहम्मस्स कप्पस्स अहे० ? [उ०] एवं चेव, एवं जाव-ईसिपब्भाराए पुढवीए । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! जाव-विहरइ । तए णं समणे भगवं महावीरे जाव-बहिया जणवयविहारं विहरति ।

दशम उद्देशक.

वैक्रिय लब्धिनं सामर्थ्य.

१. [प्र०] राजगृह नगरमां भगवान् गौतम यावत्-आ प्रमाणे बोल्या के, हे भगवन् ! भावितात्मा अनगार [वैक्रिय लब्धिना सामर्थ्यथी] तरवारनी धार उपर के अस्त्रानी धार उपर रहे ? [उ०] हे गौतम ! हा रहे. [प्र०] हे भगवन् ! त्यां ते छेदाय के भेदाय ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ-यथार्थ नथी. कारण के त्यां शस्त्र संक्रमतुं नथी-इत्यादि बधी पांचमा शतकमां कहेली [1]परमाणुपुद्गलनी वक्तव्यता यावत्-हे भगवन् ! 'भावितात्मा अनगार उदकावर्तमां यावत्-प्रवेश करे ?-इत्यादि यावत् कहेवी, पण त्यां शस्त्र संक्रमतुं नथी.'

परमाणु.

२. [प्र०] हे भगवन् ! परमाणुपुद्गल वायुकायवडे स्पृष्ट-व्याप्त छे के वायुकाय परमाणुपुद्गल वडे स्पृष्ट-व्याप्त छे ? [उ०] हे गौतम ! परमाणुपुद्गल वायुकाय वडे व्याप्त छे, पण वायुकाय परमाणुपुद्गल वडे व्याप्त नथी.

द्विप्रदेशिकस्कन्ध.

३. [प्र०] हे भगवन् ! द्विप्रदेशिक स्कंध वायुकाय वडे स्पृष्ट-व्याप्त छे के वायुकाय द्विप्रदेशिक स्कंध वडे स्पृष्ट-व्याप्त छे ? [उ०] पूर्व प्रमाणे जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्-असंख्यातप्रदेशिक स्कंध सुधी समजवुं.

अनन्तप्रदेशिक स्कन्ध.

४. [प्र०] हे भगवन् ! अनंतप्रदेशिक स्कंध वायुकायवडे स्पृष्ट छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! अनंतप्रदेशिक स्कंध वायुकायवडे स्पृष्ट छे, पण वायुकाय अनंतप्रदेशिक स्कंध वडे कदाच स्पृष्ट होय अने कदाच स्पृष्ट न होय.

बस्ति अने वायुकायिकनी स्पर्शना.

५. [प्र०] हे भगवन् ! बस्ति-मसक वायुकायवडे स्पृष्ट छे के वायुकाय मसक वडे स्पृष्ट छे ? [उ०] हे गौतम ! बस्ति वायुकायवडे स्पृष्ट-व्याप्त छे पण वायुकाय बस्ति वडे स्पृष्ट-व्याप्त नथी.

रत्नप्रभादि पृथिवी तथा सौधर्मादि देवलोकनी नीचेना द्रव्यो.

६. [प्र०] हे भगवन् ! आ रत्नप्रभा पृथिवीनी नीचे वर्णथी काळां, लीलां, पीळां, लाल अने धोळां, गंधथी सुगंधी अने दुर्गंधी, रसथी कडवां, तीखां, तुरां, खाटां अने मीठां, स्पर्शथी कर्कश, कोमळ, भारे, हळवां, ठंडा, उनां, चीकणां अने लुखां द्रव्यो अन्योन्य बद्ध, अन्योन्य स्पृष्ट, यावत्-अन्योन्य संबद्ध थयेलां छे ? [उ०] हे गौतम ! छे. ए प्रमाणे यावत्-अधःसप्तम पृथिवी सुधी जाणवुं. [प्र०] हे भगवन् ! सौधर्म कल्पनी नीचे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्व प्रमाणेज जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्-ईषत्प्राग्भारा सुधी जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे' एम कही यावत्-विहरे छे. त्यार पछी श्रमण भगवंत महावीर यावत्-बहारना देशोमां विहरे छे.

---

[1] * जुओ भग० खं० २ श० ५ उ० ७ पृ० २१४.

७. तेणं कालेणं तेणं समएणं वाणियगामे नामं नगरे होत्था। वन्नओ। दूतिपलासए चेतिए। वन्नओ। तत्थ णं वाणियगामे नगरे सोमिले नामं माहणे परिवसति, अड्ढे, जाव–अपरिभूए, रिउव्वेद० जाव–सुपरिनिट्ठिए, पंचण्हं खंडियसयाणं, सयस्स कुडुंबस्स आहेवच्चं जाव–विहरति। तए णं समणे भगवं महावीरे जाव–समोसढे। जाव–परिसा पज्जुवासति। तए णं तस्स सोमिलस्स माहणस्स इमीसे कहाए लद्धट्ठस्स समाणस्स अयमेयारूवे जाव–समुप्पज्जित्था–'एवं खलु समणे णायपुत्ते पुव्वाणुपुव्विं चरमाणे गामाणुगामं दूइज्जमाणे सुहंसुहेणं जाव–इहमागए, जाव–दूतिपलासए चेइए अहापडिरूवं जाव–विहरइ। तं गच्छामि णं समणस्स नायपुत्तस्स अंतियं पाउब्भवामि, इमाइं च णं एयारूवाइं अट्ठाइं जाव–वागरणाइं पुच्छिस्सामि; तं जइ मे से इमाइं एयारूवाइं अट्ठाइं जाव–वागरणाइं वागरेहिति ततो णं वंदीहामि नमंसीहामि. जाव–पज्जुवासीहामि। अह मे से इमाइं अट्ठाइं जाव–वागरणाइं नो वागरेहिति तो णं एएहिं चेव अट्ठेहि य जाव–वागरणेहि य निप्पट्ठपसिणवागरणं करेस्सामी' ति कट्टु एवं संपेहेइ। संपेहेत्ता ण्हाए जाव–सरीरे साओ गिहाओ पडिनिक्खमति, पडिनिक्खमित्ता पायविहारचारेणं एगेणं खंडियसएणं सद्धिं संपरिवुडे वाणियगामं नगरं मज्झंमज्झेणं निग्गच्छइ, निग्गच्छित्ता जेणेव दूतिपलासए चेइए जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता समणस्स भगवओ महावीरस्स अदूरसामंते ठिच्चा समणं भगवं महावीरं एवं वयासी–

८. [प्र०] 'जत्ता ते भंते! जवणिज्जं, अव्वाबाहं, फासुयविहारं'? [उ०] सोमिला! 'जत्ता वि मे, जवणिज्जं पि मे, अव्वाबाहं पि मे, फासुयविहारं पि मे'।

९. [प्र०] किं ते भंते! जत्ता? [उ०] सोमिला! जं मे तव–नियम–संजम–सज्झाय–झाणा–वस्सयमादीएसु जोगेसु जयणा सेत्तं जत्ता।

१०. [प्र०] किं ते भंते! जवणिज्जं? [उ०] सोमिला! जवणिज्जे दुविहे पन्नत्ते, तंजहा–इंदियजवणिज्जे य नोइंदियजवणिज्जे य।

११. [प्र०] से किं तं इंदियजवणिज्जे? [उ०] इंदिय० २ जं मे सोइंदिय–चक्खिदिय–घाणिंदिय–जिब्भिंदिय–फासिंदियाइं निरुवहयाइं वसे वट्टंति। सेत्तं इंदियजवणिज्जे।

सोमिलना प्रश्नो.

७. ते काळे ते समये वाणिज्यग्राम नामे नगर हतुं. वर्णक. दूतिपलाश चैत्य हतुं. वर्णक. ते वाणिज्यग्राम नामे नगरमां सोमिल नामे ब्राह्मण रहेतो हतो, जे आढ्य–धनिक यावत्—अपरिभूत–समर्थ हतो, तथा ऋग्वेद यावत्—बीजा ब्राह्मणना शास्त्रोमां कुशळ हतो. ते पांचसो शिष्यो तथा पोताना कुटुंबनुं अधिपतिपणुं करतो यावत्–रहेतो हतो. त्यार बाद कोई दिवसे श्रमण भगवंत महावीर त्यां समोसर्या. यावत्–पर्षदा पर्युपासना करे छे. त्यार पछी श्रमण भगवंत महावीर आव्यानी आ वात सांभळी ते सोमिल ब्राह्मणने आवा प्रकारनो यावत्–संकल्प थयो के; "ए प्रमाणे खरेखर अनुक्रमे विहरता अने एक गामथी बीजे गाम जता श्रमण ज्ञातपुत्र सुखपूर्वक अहिं आव्या छे, अने यावत्–दूतिपलाश चैत्यमां यथा योग्य अवग्रहने ग्रहण करी यावत्–विहरे छे, तो हुं ते श्रमण ज्ञातपुत्रना पासे जाउं, अने तेनी पासे प्रगट थाउं तथा तेने आ आवा प्रकारना अर्थो, यावत् व्याकरणो–उत्तरो पूछुं. जो ते मने आवा प्रकारना आ अर्थ अने यावत्–प्रश्नना उत्तरो कहेशे तो तेमने वांदीश नमीश, यावत्–तेमनी पर्युपासना करीश, जो मने आ अर्थो अने प्रश्नोत्तरो नहि कहे तो आ अर्थ अने उत्तरो वडे निरुत्तर करीश." एम विचारी स्नान करी यावत्–शरीरने अलंकृत करी पोताना घरथी नीकळी एकसो शिष्योनी परिवार साथे पगे चाली वाणिज्यग्रामनी वच्चोवच्च नीकळी ज्यां दूतिपलाश चैत्य छे अने ज्यां श्रमण भगवंत महावीर छे त्यां ते आव्यो अने आवी श्रमण भगवंत महावीरनी थोडे दूर पासे बेसी तेणे तेमने आ प्रमाणे कह्युं—

यात्रा, यापनीय अव्याबाध अने प्रासुक विहार.

८. [प्र०] हे भगवन्! तमने यात्रा, यापनीय, अव्याबाध अने प्रासुक विहार छे? [उ०] हे सोमिल! मने यात्रा पण छे, यापनीय पण छे, अव्याबाध पण छे अने प्रासुक विहार पण छे.

भगवत्यात्रा.

९. [प्र०] हे भगवन्! तमने यात्रा शुं छे? [उ०] हे सोमिल! तप, नियम, संयम, स्वाध्याय, ध्यान अने आवश्यकादिक योगोमां जे मारी यतना–प्रवृत्ति छे ते मारी यात्रा छे.

यापनीय.

१०. [प्र०] हे भगवन्! तमने यापनीय ए शुं छे? [उ०] हे सोमिल! यापनीय बे प्रकारनुं छे, ते आ प्रमाणे–इन्द्रिययापनीय अने नोइन्द्रिययापनीय.

इन्द्रिययापनीय.

११. [प्र०] हे भगवन्! इंद्रिययापनीय एटले शुं? [उ०] हे सोमिल! श्रोत्रेन्द्रिय, चक्षुरिन्द्रिय, घ्राणेंद्रिय, जिह्वेन्द्रिय अने स्पर्शनेन्द्रिय–ए पांचे इन्द्रियो उपघात रहित मारे अधीन वर्ते छे ते मारे इन्द्रिययापनीय छे.

१२. [प्र०] से किं तं नोइंदियजवणिज्जे? [उ०] नोइंदियजवणिज्जे जं मे कोह-माण-माया-लोभा वोच्छिन्ना नो उदीरेंति, सेत्तं नोइंदियजवणिज्जे, सेत्तं जवणिज्जे।

१३. [प्र०] किं ते भंते! अव्वाबाहं? [उ०] सोमिला! जं मे वातिय-पित्तिय-सिंभिय-सन्निवाइया विविहा रोगायंका सरीरगया दोसा उवसंता नो उदीरेंति। सेत्तं अव्वाबाहं।

१४. [प्र०] किं ते भंते! फासुयविहारं? [उ०] सोमिला! जन्नं आरामेसु उज्जाणेसु देवकुलेसु सभासु पवासु इत्थी-पसु-पंडगविवज्जियासु वसहीसु फासु-एसणिज्जं पीढ-फलग-सेज्जा-संथारगं उवसंपज्जित्ता णं विहरामि, सेत्तं फासुयविहारं।

१५. [प्र०] सरिसवा ते भंते! किं भक्खेया, अभक्खेया? [उ०] सोमिला! सरिसवा [मे] भक्खेया वि अभक्खेया वि। [प्र०] से केणट्ठेणं भंते एवं वुच्चइ-'सरिसवा मे भक्खेया वि अभक्खेया वि'? [उ०] से नूणं ते सोमिला! बंभन्नएसु नएसु दुविहा सरिसवा पन्नत्ता, तंजहा-मित्तसरिसवा य धन्नसरिसवा य। तत्थ णं जे ते मित्तसरिसवा ते तिविहा पन्नत्ता, तंजहा-सहजायया, सहवड्ढियया, सहपंसुकीलियया, ते णं समणाणं निग्गंथाणं अभक्खेया। तत्थ णं जे ते धन्नसरिसवा ते दुविहा पन्नत्ता, तंजहा-सत्थपरिणया य असत्थपरिणया य, तत्थ णं जे ते असत्थपरिणया ते णं समणाणं निग्गंथाणं अभक्खेया। तत्थ णं जे ते सत्थपरिणया ते दुविहा पन्नत्ता, तंजहा-एसणिज्जा य अणेसणिज्जा य। तत्थ णं जे ते अणेसणिज्जा ते समणाणं निग्गंथाणं अभक्खेया। तत्थ णं जे ते एसणिज्जा ते दुविहा पन्नत्ता, तंजहा-जाइया य अजाइया य। तत्थ णं जे ते अजाइया ते णं समणाणं निग्गंथाणं अभक्खेया। तत्थ णं जे ते जातिया ते दुविहा पन्नत्ता, तंजहा-लद्धा य अलद्धा य। तत्थ णं जे ते अलद्धा ते णं समणाणं निग्गंथाणं अभक्खेया। तत्थ णं जे ते लद्धा ते णं समणाणं निग्गंथाणं भक्खेया, से तेणट्ठेणं सोमिला! एवं वुच्चइ-जाव-'अभक्खेया वि'।

१६. [प्र०] मासा ते भंते! किं भक्खेया, अभक्खेया? [उ०] सोमिला! मासा मे भक्खेया वि अभक्खेया वि।

नोइन्द्रिययापनीय.

१२. [प्र०] हे भगवन्! नोइन्द्रिययापनीय ए शुं? [उ०] हे सोमिल! जे मारा क्रोध, मान, माया अने लोभ ए चारे कषायो व्युच्छिन्न थयेला छे अने उदयमां आवता नथी ते नोइंद्रिययापनीय छे. ए प्रमाणे यापनीय कह्युं.

अव्याबाध.

१३. [प्र०] हे भगवन्! तमने अव्याबाध ए शुं छे? [उ०] हे सोमिल! जे मारा वात, पित्त, कफ अने संनिपातजन्य अनेक प्रकारना शरीरसंबंधी दोषो-रोगातंको उपशांत थया छे अने उदयमां आवता नथी ते अव्याबाध छे.

प्रासुकविहार.

१४. [प्र०] हे भगवन्! तमारे प्रासुकविहार ए शुं छे? [उ०] हे सोमिल! आरामो, उद्यानो, देवकुलो, सभाओ, परबो तथा स्त्री, पशु अने नपुंसकरहित वसतिओमां निर्दोष अने एषणीय पीठ, फलक, शय्या अने संथारानें प्राप्त करीने हुं विहरुं छुं ते प्रासुक विहार छे.

सरिसव भक्ष्य के अभक्ष्य.

१५. [प्र०] हे भगवन्! सरिसवो आपने भक्ष्य छे के अभक्ष्य छे? [उ०] हे सोमिल! *सरिसव मारे भक्ष्य पण छे अने अभक्ष्य पण छे. [प्र०] हे भगवन्! एम शा हेतुथी कहो छो के 'सरिसव भक्ष्य पण छे अने अभक्ष्य पण छे?' [उ०] हे सोमिल! तारा ब्राह्मणना नयोमां—शास्त्रोमां बे प्रकारना सरिसव कह्या छे, ते आ प्रमाणे-मित्र सरिसव-समानवयस्क अने धान्यसरिसव. तेमां जे मित्र-सरिसव छे ते त्रण प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे-सहजात-साथे जन्मेला, साथे उछरेला अने साथे धूळमां रमेला. ते त्रणे प्रकारना सरिसवा समानवयस्क-मित्रो श्रमण निर्ग्रन्थने अभक्ष्य छे. अने जे धान्यसरिसव छे ते बे प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे-शस्त्रपरिणत अने अशस्त्रपरिणत. तेमां जे अशस्त्रपरिणत-अग्न्यादि शस्त्रथी निर्जीव थयेला नथी ते श्रमण निर्ग्रन्थोने अभक्ष्य छे. अने शस्त्रपरिणत (अग्नि आदिथी निर्जीव थयेला) छे ते बे प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे-एषणीय-इच्छवा लायक, निर्दोष अने अनेषणीय-नहि इच्छवा लायक सदोष. तेमां जे अनेषणीय छे ते श्रमण निर्ग्रंथोने अभक्ष्य छे. वळी जे एषणीय सरिसवो छे ते बे प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे-याचित-मागेला अने अयाचित-नहि मागेला. तेमां जे अयाचित सरिसव छे, ते श्रमण निर्ग्रन्थोने अभक्ष्य छे, अने जे याचित सरिसव छे, ते बे प्रकारना छे, ते आ प्रमाणे-मळेला अने नहि मळेला. तेमां जे नहि मळेला छे ते श्रमण निर्ग्रन्थोने अभक्ष्य छे, अने जे मळेला छे ते श्रमण निर्ग्रन्थोने भक्ष्य छे. माटे हे सोमिल! ते कारणथी में कह्युं छे के 'सरिसव मारे भक्ष्य पण छे अने अभक्ष्य पण छे.'

मास भक्ष्य के अभक्ष्य?

१६. [प्र०] हे भगवन्! †मास तमारे भक्ष्य छे के अभक्ष्य छे? [उ०] हे सोमिल! मास मारे भक्ष्य पण छे अने अभक्ष्य पण

१ 'सहजायए सहवड्ढियए सहपंसुकीलियए' इति क पुस्तके पाठः।

१५ * अहिं 'सरिसव' श्लिष्ट प्राकृत शब्द छे, तेनो एक अर्थ सर्षप एटले सरसव थाय छे अने बीजो अर्थ सदृशवयाः-मित्र थाय छे.

१६ † अहिं मास शब्द श्लिष्ट छे अने एनो एक अर्थ माष-अडद थाय छे अने बीजो अर्थ मास-महिनो थाय छे.

[प्र०] से केणट्ठेणं जाव-अभक्खेया वि ? [उ०] से नूणं ते सोमिला ! बंभन्नएसु नएसु दुविहा मासा पन्नत्ता, तंजहा-दव्वमासा य कालमासा य । तत्थ णं जे ते कालमासा ते णं सावणादीया आसाढपज्जवसाणा दुवालसं पन्नत्ता, तंजहा-सावणे, भद्दवए, आसोए, कत्तिए, मग्गसिरे, पोसे, माहे, फागुणे, चित्ते, वइसाहे, जेट्ठामूले, आसाढे, ते णं समणाणं निग्गंथाणं अभक्खेया । तत्थ णं जे ते दव्वमासा ते दुविहा पन्नत्ता, तंजहा-अत्थमासा य धण्णमासा य । तत्थ णं जे ते अत्थमासा ते दुविहा पन्नत्ता, तंजहा-सुवन्नमासा य रुप्पमासा य, ते णं समणाणं निग्गंथाणं अभक्खेया । तत्थ णं जे ते धन्नमासा ते दुविहा पन्नत्ता, तंजहा-सत्थपरिणया य असत्थपरिणया य-एवं जहा धन्नसरिसवा जाव-से तेणट्ठेणं जाव-अभक्खेया वि ।

१७. [प्र०] कुलत्था ते भंते ! किं भक्खेया अभक्खेया ? [उ०] सोमिला ! कुलत्था भक्खेया वि अभक्खेया वि । [प्र०] से केणट्ठेणं जाव-अभक्खेया वि ? [उ०] से नूणं सोमिला ! ते बंभन्नएसु नयेसु दुविहा कुलत्था पन्नत्ता, तंजहा-इत्थिकुलत्था य धन्नकुलत्था य । तत्थ णं जे ते इत्थिकुलत्था ते तिविहा पन्नत्ता, तंजहा-कुलकन्नया इ वा कुलवहुया ति वा कुलमाउया इ वा, ते णं समणाणं निग्गंथाणं अभक्खेया । तत्थ णं जे ते धन्नकुलत्था एवं जहा धन्नसरिसवा, से तेणट्ठेणं जाव-अभक्खेया वि ।

१८. [प्र०] एगे भवं, दुवे भवं, अक्खए भवं, अव्वए भवं, अवट्ठिए भवं, अणेगभूयभावभविए भवं ? [उ०] सोमिला ! एगे वि अहं, जाव-अणेगभूयभावभविए वि अहं । [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-जाव-'भविए वि अहं' ? [उ०] सोमिला ! दव्वट्ठयाए एगे अहं, नाणदंसणट्ठयाए दुविहे अहं, पएसट्ठयाए अक्खए वि अहं, अव्वए वि अहं, अवट्ठिए वि अहं, उवयोगट्ठयाए अणेगभूयभावभविए वि अहं, से तेणट्ठेणं जाव-भविए वि अहं' ।

१९. एत्थ णं से सोमिले माहणे संबुद्धे, समणं भगवं महावीरं० जहा खंदओ, जाव-से जहेयं तुज्झे वदह, जहा णं देवाणुप्पियाणं अंतिए बहवे राईसर० एवं 'जहा रायप्पसेणइज्जे चित्तो, जाव'-दुवालसविहं सावगधम्मं पडिवज्जति,

छे [प्र०] हे भगवन् ! एम शा कारणथी कहो छो के 'मास मारे भक्ष्य पण छे अने अभक्ष्य पण छे' ? [उ०] हे सोमिल ! तारा ब्राह्मणना नयो-शास्त्रोमां मास बे प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे-द्रव्यमास अने कालमास. तेमां जे कालमास छे ते श्रावणथी मांडी आषाढ मास सुधी बार प्रकारना छे, ते आ प्रमाणे-१ श्रावण, २ भादरवो, ३ आसो, ४ कार्तिक, ५ मार्गशीर्ष, ६ पोष, ७ माघ, ८ फाल्गुन, ९ चैत्र, १० वैशाख, ११ जेठ अने १२ आषाढ. ते श्रमण निर्ग्रन्थोने अभक्ष्य छे. तेमां जे द्रव्यमास छे ते बे प्रकारे छे, ते आ प्रमाणे-अर्थमास अने धान्य मास. तेमां जे अर्थमास छे ते बे प्रकारना छे, ते आ प्रमाणे-*सुवर्ण माष अने रौप्यमाष. अने ते श्रमण निर्ग्रन्थने अभक्ष्य छे. वळी जे धान्यमाष छे ते बे प्रकारना छे-शस्त्रपरिणत (अग्न्यादिथी अचित्त थयेला) अने अशस्त्रपरिणत (अग्न्यादिथी अचित्त नहि थयेला, सजीव) छे-इत्यादि जेम धान्यसरसव संबन्धे कह्युं तेम धान्यमास संबन्धे पण जाणवुं. यावत्-ते हेतुथी यावत्-'अभक्ष्य पण छे.'

कुलत्था भक्ष्य के अभक्ष्य ?

१७. [प्र०] हे भगवन् ! आपने कुलत्था भक्ष्य छे के अभक्ष्य छे ? [उ०] हे सोमिल ! कुलत्था भक्ष्य छे अने अभक्ष्य पण छे. [प्र०] हे भगवन् ! शा हेतुथी यावत्-अभक्ष्य छे ? [उ०] हे सोमिल ! तारा ब्राह्मण शास्त्रमां कुलत्था बे प्रकारे छे-स्त्रीकुलत्था (कुलिन स्त्री) अने धान्यकुलत्था (कळथी). तेमां जे स्त्री कुलत्था छे ते त्रण प्रकारे छे, ते आ प्रमाणे-कुलकन्यका, कुलवधू अने कुलमाता. ते श्रमण निर्ग्रन्थोने अभक्ष्य छे. तेमां जे धान्यकुलत्था छे-इत्यादि-वक्तव्यता धान्यसरिसव प्रमाणे जाणवी. ते माटे यावत्-'अभक्ष्य पण छे'.

एक, अनेक इत्यादि

१८. [प्र०] आप एक छो के बे छो, अक्षय छो, अव्यय छो, अवस्थित छो के अनेक भूत, वर्तमान अने भावी परिणामने योग्य छो? [उ०] हे सोमिल ! हुं एक पण छुं, यावत्-अनेक भूत, वर्तमान अने भावी परिणामोने योग्य छुं. [प्र०] हे भगवन् ! शा कारणथी आप कहो छो के हुं एक यावत्-अनेक भूत, वर्तमान अने भावी परिणामने योग्य छुं ? [उ०] हे सोमिल ! हुं द्रव्यरूपे एक छुं अने ज्ञानरूपे अने दर्शनरूपे बे प्रकारे पण छुं. प्रदेश (आत्मप्रदेश) रूपे हुं अक्षय छुं, अव्यय छुं अने अवस्थित पण छुं, उपयोगनी दृष्टिए हुं अनेक भूत वर्तमान अने भावी परिणामने योग्य छुं. ते कारणथी हुं यावत्-अनेक भूत, वर्तमान अने भावी परिणामने योग्य पण छुं.

१९. अहिं सोमिल ब्राह्मण प्रतिबोध पाम्यो, अने ते श्रमण भगवंत महावीरने वंदन-नमस्कार करे छे-इत्यादि †स्कंदकनी पेठे यावत्-'जेम आप कहो छो तेमज छे' त्यां सुधी कहेवुं । हे देवानुप्रिय ! आपनी पासे जेम घणा राजेश्वर-वगेरे [हिरण्यादिनो त्याग करी मुंड थई

---

१ फग्गुणे क.

१६ * सुवर्ण अने रुपुं तोळवानो माष.

१९ † भग० खं० १ श० २ उ० १.

पडिवज्जित्ता समणं भगवं महावीरं वंदति, जाव-पडिगए। तए णं से सोमिले माहणे समणोवासए जाए, अभिगयजीवा० जाव-विहरइ। 'भंते'त्ति भगवं गोयमे समणं भगवं महावीरं वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी-[प्र०] पभू णं भंते! सोमिले माहणे देवाणुप्पियाणं अंतिए मुंडे भवित्ता० जहेव संखे तहेव निरवसेसं जाव-अंतं काहिति। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति जाव-विहरति।

अट्ठारसमे सए दसमो उद्देसो समत्तो।

अनगारपणुं स्वीकारे छे तेम हुं करी शकतो नथी]-इत्यादि राजप्रश्नीय सूत्रमां *चित्रकनुं वर्णन छे तेम यावत्-बार प्रकारनो श्रावक धर्म अंगीकार करे छे' त्यां सुधी कहेवुं. श्रावक धर्मनो स्वीकार करी श्रमण भगवंत महावीरने वांदीने यावत्-ते पोताना घेर गयो. त्यार पछी ते सोमिल ब्राह्मण श्रमणोपासक थई जीवाजीवादिक तत्त्वोने जाणतो यावत्-विहरे छे.

२०. [प्र०] 'हे भगवन्'! एम कही भगवंत गौतम श्रमण भगवंत महावीरने वांदी नमी आ प्रमाणे बोल्या-हे भगवन्! सोमिल ब्राह्मण आप देवानुप्रियनी पासे मुंड थई अनगारपणुं लेवा समर्थ छे-इत्यादि जेम †शंख श्रावकनी वक्तव्यता कही छे ते प्रमाणे यावत्-'सर्व दुःखोनो अंत करशे' त्यां सुधी बधी वक्तव्यता कहेवी. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'-एम कही यावत्-विहरे छे.

अढारमा शतकमां दशम उद्देशक समाप्त.

अढारमुं शतक समाप्त.

---

१९ * जुओ राज० पृ० १२०.

२० † जुओ भग० खं० ३ श० १२ उ० १ पृ० २५६.

एगूणवीसइमं सयं।

१ लेस्सा य २ गब्भ ३ पुढवी ४ महासवा ५ चरम ६ दीव ७ भवणा य।
८ निव्वत्ति ९ करण १० वणचरसुरा य एगूणवीसइमे ॥

पढमो उद्देसो।

१. [प्र०] रायगिहे जाव–एवं वयासी–कति णं भंते! लेस्साओ पन्नत्ताओ? [उ०] गोयमा! छल्लेसाओ पन्नत्ताओ, तं जहा–एवं जहा पन्नवणाए चउत्थो लेसुद्देसओ भाणियव्वो निरवसेसो। 'सेवं भंते! सेवं भंते!' त्ति।

एगूणवीसइमे सए पढमो उद्देसो समत्तो।

ओगणीशमुं शतक.

[उद्देशक संग्रह–] लेश्या विषयक प्रथम उद्देशक, गर्भसंबंधे बीजो उद्देशक, पृथिवीकायिकादिनी वक्तव्यता संबंधे तृतीय उद्देशक, 'नारको महास्रववाळा अने महाक्रियावाळा होय'–इत्यादि अर्थ संबंधे चोथो उद्देशक, 'चरम–अल्पस्थितिवाळा नारको करतां परम–अधिक-स्थितिवाळा नारको महाकर्मवाळा होय' इत्यादि वक्तव्यता संबंधे पांचमो उद्देशक, द्वीपादिक संबंधे छट्ठो उद्देशक, भवनादि विषे सातमो उद्देशक, निर्वृत्ति–एकेन्द्रियादि जीव वगेरेनी उत्पत्ति संबंधे आठमो उद्देशक, द्रव्यादि करण संबंधे नवमो उद्देशक, अने वनचरसुर–वान-व्यन्तर देव संबंधे दशमो उद्देशक. ए प्रमाणे आ ओगणीशमा शतकमां दश उद्देशको कहेवाना छे.

प्रथम उद्देशक.

१. [प्र०] राजगृह नगरमां यावत्–भगवान्! गौतम आ प्रमाणे बोल्या के हे भगवन्! लेश्याओ केटली कही छे? [उ०] हे गौतम! छ *लेश्याओ कही छे, ते आ प्रमाणे–इत्यादि प्रज्ञापना सूत्रनो चोथो †लेश्या उद्देशक अहिं समग्र कहेवो. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

लेश्या.

ओगणीशमा शतकमां प्रथम उद्देशक समाप्त.

---

१ * कृष्णादि द्रव्यना संबन्धथी आत्माना परिणामविशेष ते लेश्या. ज्यां सुधी योग होय छे त्यां सुधी लेश्या होय छे अने योगना अभावे लेश्या होती नथी माटे योग साथे लेश्यानो नियत संबन्ध होवाथी योगनिमित्तक लेश्या छे एम जाणी शकाय छे. हवे ते लेश्या योगान्तर्गत द्रव्यरूप छे के योगनिमित्तक कर्मद्रव्यरूप छे ते विचारणीय छे. जो योगनिमित्तक कर्मद्रव्यरूप मानीए तो ते घातीकर्म द्रव्यरूप छे के अघाती कर्मद्रव्यरूप छे ए बे प्रश्न उत्पन्न थाय छे. लेश्या घाती कर्मद्रव्यरूप तो नथी, कारण के सयोगी केवलीने घाती कर्म नहि होवा छतां लेश्या होय छे. ते अघाती कर्मरूप छे एम पण नहि कही शकाय, केमके अयोगी केवलीने अघाती कर्म होवा छतां पण लेश्या नथी. माटे लेश्या योगान्तर्गत द्रव्यरूप छे एम मानवुं जोईए. अर्थात् मन, वचन अने शरीरना अन्तर्गत शुभाशुभ परिणामना कारणरूप कृष्णादि वर्णना पुद्गलो ते लेश्या. ते लेश्या ज्यां सुधी कषायो छे त्यां सुधी तेना उदयने वधारे छे. कारण के योगान्तर्गत पुद्गलोनुं कषायोदयने वधारवानुं सामर्थ्य छे. जेम के पित्तना प्रकोपथी क्रोधनी वृद्धि थाय छे. ते सिवाय बीजा बाह्य द्रव्यो पण कर्मना उदय अने क्षयोपशमादिना कारणभूत थाय छे, जेमके ब्राह्मी ज्ञानावरणक्षयोपशमनुं अने मद्यपान ज्ञानावरणोदयनुं निमित्त थाय छे, तो पछी योगद्रव्योनुं तेवुं सामर्थ्य होय तेमां कशो विरोध नथी. ते लेश्याना छ प्रकार छे. जुओ प्रज्ञापना टीका पद १७ पृ० ३३०.

† कृष्णलेश्यादि द्रव्यो ज्यारे नीललेश्यादि द्रव्योने मळे छे त्यारे ते नीललेश्यादिना स्वभावरूपे तथा तेना वर्णादि रूपे परिणत थाय छे. जेम दूधमां छाश नांखवाथी के वस्त्रने रंगवाथी दूध अने वस्त्रनो वर्णादि परिणाम थाय छे. आवो लेश्यापरिणाम मात्र तिर्यंच अने मनुष्यनी लेश्याने आश्रयी जाणवो. देव अने नारकोने स्वस्वभवपर्यन्त लेश्या द्रव्य अवस्थित होवाथी अन्य लेश्या द्रव्योनो संबन्ध थता सर्वथा तेवो परिणाम थतो नथी, अर्थात् ते लेश्या सर्वथा अन्य लेश्यारूपे थती नथी पण पोताना मूळ वर्णादि स्वभावने छोड्या सिवाय अन्य लेश्यानी छाया मात्र धारण करे छे. जेम वैडूर्य मणिने लाल सूत्रथी परोववामां आव्यो होय तो ते पोताना नील वर्णने नहि छोडता लाल छाया धारण करे छे, तेम कृष्णादि द्रव्यो अन्य लेश्या द्रव्यना संबन्धमां आवे छे त्यारे पोतानो मूळ स्वभाव के वर्णादि नहि छोडतां तेनी छाया–आकार मात्र धारण करे छे. जुओ प्रज्ञा० पद १७ प० ३५८-३६८.

बीओ उद्देसो.

१. [प्र०] कति णं भंते ! लेस्साओ पन्नत्ताओ ? [उ०] एवं जहा पन्नवणाए गब्भुद्देसो सो चेव निरवसेसो भाणियव्वो । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

एगूणवीसइमे सए बीओ उद्देसो समत्तो ।

द्वितीय उद्देशक.

गर्भ.

१. [प्र०] हे भगवन्! लेश्याओ केटली कही छे? [उ०] ए प्रमाणे प्रज्ञापना सूत्रना सत्तरमा पदनो छट्ठो *गर्भोद्देशक सम्पूर्ण कहेवो. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

ओगणीशमा शतकमां द्वितीय उद्देशक समाप्त.

तईओ उद्देसो ।

१. [प्र०] रायगिहे जाव-एवं वयासी-सिय भंते ! जाव-चत्तारि पंच पुढविकाइया एगयओ साधारणसरीरं बंधंति, एग० २ बंधित्ता तओ पच्छा आहारेंति वा परिणामेंति वा सरीरं वा बंधंति ? [उ०] नो इणट्ठे समट्ठे । पुढविकाइयाणं पत्तेयाहारा पत्तेयपरिणामा पत्तेयं सरीरं बंधंति, प० २ बंधित्ता ततो पच्छा आहारेंति वा परिणामेंति वा सरीरं वा बंधंति १ ।

२. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं कति लेस्साओ पन्नत्ताओ ? [उ०] गोयमा ! चत्तारि लेस्साओ पन्नत्ताओ, तं जहा-कण्हलेस्सा, नीललेस्सा, काउलेस्सा तेउलेस्सा ।

३. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किं सम्मदिट्ठी, मिच्छादिट्ठी, सम्मामिच्छादिट्ठी ? [उ०] गोयमा ! नो सम्मदिट्ठी, मिच्छादिट्ठी, नो सम्मामिच्छदिट्ठी ३ ।

†तृतीय उद्देशक.

१. स्याद् द्वार.

१. [प्र०] राजगृह नगरमां यावत्-भगवान् गौतम आ प्रमाणे बोल्या के, हे भगवन्! ‡कदाच वे यावत्-चार पांच पृथिवीकायिको एकठा थईने एक साधारण शरीर बांधे, बांध्या पछी आहार करे पछी ते आहारने परिणमावे, अने त्यार बाद शरीरनो बंध करे? [उ०] ए अर्थ समर्थ-यथार्थ नथी. कारण के पृथिवीकायिको प्रत्येक-जूदो जूदो आहार करवावाळा अने ते आहारनो जूदो जूदो परिणाम करवावाळा होय छे, तेथी तेओ भिन्न भिन्न शरीर बांधे छे. अने त्यार पछी तेओ आहार करे छे, तेने परिणमावे छे अने पोतानुं शरीर बांधे छे.

२. लेश्याद्वार.

२. [प्र०] हे भगवन्! ते पृथिवीकायिक जीवोने केटली लेश्याओ कही छे? [उ०] हे गौतम! तेओने चार लेश्याओ कही छे, ते आ प्रमाणे-१ कृष्णलेश्या, २ नीललेश्या, ३ कापोतलेश्या, ४ तेजोलेश्या.

३ दृष्टिद्वार.

३. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो सम्यग्दृष्टि छे, मिथ्यादृष्टि छे के सम्यग्मिथ्यादृष्टि-मिश्रदृष्टि छे? [उ०] हे गौतम! तेओ सम्यग्दृष्टि नथी, मिश्रदृष्टि नथी, पण तेओ मिथ्यादृष्टि छे.

---

१ * कृष्णलेश्यावाळो मनुष्य कृष्णलेश्यावाळा गर्भने उत्पन्न करे? हा, उत्पन्न करे. एवी रीते कृष्णलेश्यावाळो मनुष्य नीललेश्यावाळा, यावत् शुक्ललेश्यावाळा गर्भने पण उत्पन्न करे. एम नीललेश्यावाळो मनुष्य कृष्णादिलेश्यावाळा गर्भने उत्पन्न करे. ए प्रमाणे कापोत, तेजो, पद्म अने शुक्ललेश्या संबंधे पण जाणवुं. तेवीज रीते कृष्णलेश्यावाळो मनुष्य कृष्णलेश्यावाळी स्त्री थकी कृष्णलेश्यावाळा गर्भने उत्पन्न करे. एम बधी कर्मभूमि तथा अकर्मभूमिना मनुष्य संबन्धे जाणवुं. मात्र एटलो विशेष के अकर्मभूमिना मनुष्यने प्रथमनी चार लेश्याओ होवाथी तेने आश्रयी जाणवुं जुओ प्रज्ञा० पद १७ उ० ५ पृ० ३७३.

† आ उद्देशकमां १ स्यात्, २ लेश्या, ३ दृष्टि, ४ ज्ञान, ५ योग ६ उपयोग, ७ किमाहार-केवा प्रकारनो आहार, ८ प्राणातिपात, ९ उत्पाद, १० स्थिति, ११ समुद्घात अने १२ उद्वर्तना-ए बार द्वारो पृथिवीकायिकथी आरंभी वनस्पतिकायिक जीव पर्यन्त कहेवाना छे. तेमां प्रथम स्यात् द्वारने आश्रयी प्रश्न कर्यो छे.

१ ‡ कदाच अनेक पृथिवीकायिको मळी साधारण शरीर बांधे, त्यार पछी विशेष आहार तथा तेनो परिणाम करे अने पछी शरीरनो विशेष बन्ध करे? ए प्रश्न छे. अहिं सामान्य रीते सर्व संसारी जीवोने प्रति समय निरंतर आहारग्रहण- पुद्गलग्रहण होय छे. तेथी प्रथम सामान्य शरीरबन्धसमये पण आहार तो चालुज होय छे छतां प्रथम शरीर बांधे पछी आहार करे एम प्रश्न कर्यो ते विशेषाहारनी अपेक्षाए जाणवो. एटले जीव उत्पत्तिसमये प्रथम ओजाहार करे, अने त्यार पछी शरीरस्पर्शद्वारा लोमाहार करे अने तेने परिणमावे. अने त्यार बाद विशेष विशेष शरीर बन्ध करे-आ प्रश्न छे. तेना उत्तरमां जणाव्युं के पृथिवीकायिको प्रत्येक-भिन्न भिन्न आहार करे छे अने तेनो परिणाम पण भिन्न भिन्न करे छे, माटे तेओ प्रत्येक-भिन्न भिन्न शरीर बांधे छे, साधारण शरीर बांधता नथी त्यार पछी तेओ विशेषाहार, विशेष परिणाम अने विशेष शरीरबन्ध करे छे.

४. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किं नाणी अन्नाणी ? [उ०] गोयमा ! नो नाणी, अन्नाणी, नियमा दुअन्नाणी, तं जहा–मइअन्नाणी य सुयअन्नाणी य ४।

५. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किं मणजोगी, वयजोगी, कायजोगी ? [उ०] गोयमा ! नो मणजोगी, नो वयजोगी, कायजोगी ५।

६. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किं सागारोवउत्ता, अणागारोवउत्ता ? [उ०] गोयमा ! सागारोवउत्ता वि अणागारोवउत्ता वि ६।

७. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किमाहारमाहारेंति ? [उ०] गोयमा ! दव्वओ णं अणंतपदेसियाइं दव्वाइं–एवं जहा पन्नवणाए पढमे आहारुद्देसए जाव–सव्वप्पणयाए आहारमाहारेंति ७।

८. [प्र०] ते णं भन्ते ! जीवा जमाहारेंति तं चिज्जंति, जं नो आहारेंति तं नो चिज्जंति, चिन्ने वा से उद्दाइ पलिसप्पति वा ? [उ०] हंता गोयमा ! ते णं जीवा जमाहारेंति तं चिज्जंति, जं नो जाव-पलिसप्पति वा।

९. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं एवं सन्नाति वा पन्नाति वा मणोति वा वईइ वा 'अम्हे णं आहारमाहारेमो' ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे, आहारेंति पुण ते।

१०. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं एवं सन्नाइ वा जाव–वईति वा 'अम्हे णं इट्ठाणिट्ठे फासे य पडिसंवेदेमो' ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे, पडिसंवेदेंति पुण ते।

११. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किं पाणाइवाए उवक्खाइज्जंति, मुसावाए, अदिन्ना०, जाव–मिच्छादंसणसल्ले उवक्खा-

४. [प्र०] हे भगवन् ! शुं ते (पृथिवीकायिक) जीवो ज्ञानी छे के अज्ञानी छे? [उ०] हे गौतम ! तेओ ज्ञानी नथी, पण अज्ञानी छे, अने तेओने अवश्य बे अज्ञान होय छे. ते आ प्रमाणे–मतिअज्ञान अने श्रुतअज्ञान. ४ ज्ञानद्वार.

५. [प्र०] हे भगवन् ! शुं ते पृथिवीकायिक जीवो मनोयोगी, वचनयोगी के काययोगी छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ मनयोगी नथी, वचनयोगी नथी, पण काययोगवाळा छे. ५ योगद्वार.

६. [प्र०] हे भगवन् ! शुं ते जीवोने साकार–ज्ञानोपयोग होय छे के निराकार–दर्शनोपयोग उपयोग होय छे? [उ०] हे गौतम ! तेओने साकार उपयोग पण होय छे अने निराकार पण होय छे.* ६ उपयोग.

७. [प्र०] हे भगवन् ! ते (पृथिवीकायिक) जीवो केवो आहार करे छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ द्रव्यथी अनंत प्रदेशवाळां पुद्गलोनो आहार करे छे–इत्यादि बधुं †प्रज्ञापनासूत्रना प्रथम आहारोद्देशकमां कह्या प्रमाणे जाणवुं. यावत्–'सर्व आत्मप्रदेशो वडे आहार ग्रहण करे छे. ७ किमाहार.

८. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो जे आहार करे छे तेनो चय थाय छे अने जेनो आहार नथी करता तेनो चय नथी थतो, तथा जे आहारनो चय थएलो होय छे ते आहार [असार भागरूपे] बहार नीकळे छे अने [साररूपे] शरीर–इन्द्रियपणे परिणमे छे ? [उ०] हे गौतम ! ते जीवो जेनो आहार करे छे तेनो तेने चय–संग्रह थाय छे अने जेनो आहार नथी करता तेनो चय थतो नथी. यावत्–ते आहार शरीर–इन्द्रियपणे परिणत थाय छे.

९. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवोने 'अमे आहार करीए छीए' एवी संज्ञा, प्रज्ञा, मन अने वचन छे ? [उ०] ए अर्थ यथार्थ नथी. अर्थात् ते जीवोने 'अमे आहार करीए छीए' एवी संज्ञा वगेरे होता नथी, तो पण तेओ आहार तो करे छे.

१०. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवोने 'अमे इष्ट के अनिष्ट स्पर्शने अनुभवीए छीए' एवी संज्ञा, प्रज्ञा, मन अने वचन छे ? [उ०] ए अर्थ समर्थ–यथार्थ नथी, तो पण एओ तेनो अनुभव तो करे छे.

११. [प्र०] हे भगवन् ! ‡ते पृथिवीकायिक जीवो प्राणातिपात (हिंसा), मृषावाद, अदत्तादान, यावत्–मिथ्यादर्शन शल्यमां रहेला एम कहेवाय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ प्राणातिपातमां रहेला छे, यावत्–मिथ्यादर्शनशल्यमां पण रहेला छे एम कहेवाय छे, ते ८ प्राणातिपातादिमां स्थिति.

७ † क्षेत्रथी असंख्यात प्रदेशमां रहेला, काळथी जघन्य मध्यम के उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळा अने भावथी वर्ण, गंध, रस अने स्पर्शवाळा पुद्गलस्कंधोनो आहार करे छे. जुओ प्रज्ञा० पद १८ उ० १ प० ४९८–५११

११ ‡ पृथिवीकायिकादि जीवोने वचनादिनो अभाव छतां तेओ मृषावादादिमां रहेला कहेवाय छे, ते मृषावादादिनी अविरतिने आश्रयी जाणवुं.–टीका.

इज्जंति ? [उ०] गोयमा ! पाणाइवाए वि उवक्खाइज्जंति, जाव–मिच्छादंसणसल्ले वि उवक्खाइज्जंति । जेसिं पि णं जीवाणं ते जीवा एवमाहिज्जंति तेसिं पि णं जीवाणं नो विन्नाए नाणत्ते ८ ।

१२. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा कओहिंतो उववज्जंति, किं नेरइएहिंतो उववज्जंति ? [उ०] एवं जहा वक्कंतीए पुढविकाइयाणं उववाओ तहा भाणियव्वो ९ ।

१३. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं केवतियं कालं ठिती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं बावीसं वाससहस्साइं १० ।

१४. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं कति समुग्घाया पन्नत्ता ?, [उ०] गोयमा ! तओ समुग्घाया पन्नत्ता, तं जहा– वेयणासमुग्घाए, कसायसमुग्घाए, मारणंतियसमुग्घाए ।

१५. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा मारणंतियसमुग्घाएणं किं समोहया मरंति, असमोहया मरंति ? [उ०] गोयमा ! समोहया वि मरंति, असमोहया वि मरंति ११ ।

१६. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा अणंतरं उवट्टित्ता कहिं गच्छंति, कहिं उववज्जंति ? [उ०] एवं उवट्टणा जहा वक्कंतीए १२ ।

१७. [प्र०] सिय भंते ! जाव–चत्तारि पंच आउक्काइया एगयओ साहारणसरीरं बंधंति, एग० २ बंधित्ता तओ पच्छा आहारेंति ? [उ०] एवं जो पुढविकाइयाणं गमो सो चेव भाणियव्वो जाव–उवट्टंति; नवरं ठिती सत्त वाससहस्साइं उक्कोसेणं, सेसं तं चेव ।

१८. [प्र०] सिय भंते ! जाव–चत्तारि पंच तेउक्काइया० एवं चेव, नवरं उववाओ ठिती उवट्टणा य जहा पन्नवणाए, सेसं तं चेव । वाउकाइयाणं एवं चेव, नाणत्तं नवरं चत्तारि समुग्घाया ।

जीवो जे बीजा पृथिवीकायिकादि जीवोनी हिंसादि करे छे एम कहेवाय छे ते जीवोने पण ('आ जीवो अमारी हिंसा करनार छे') एवो भेद ज्ञान नथी. ९.

९ उत्पातद्वार.

१२. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो क्यांथी आवीने उत्पन्न थाय–शुं नैरयिकोथी आवीने उत्पन्न थाय ?–इत्यादि. [उ०] जेम *व्युत्क्रान्तिपदमां पृथिवीकायिकोनो उत्पाद कहेल छे तेम अहिं कहेवो.

१० स्थितिद्वार.

१३. [प्र०] हे भगवन् ! ते पृथिवीकायिक जीवोनी केटला काळनी स्थिति (आयुष) कही छे ? [उ०] हे गौतम ! जघन्यथी अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्टथी बावीश हजार वर्षनी स्थिति कही छे.

११ समुद्घात.

१४. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवोने केटला समुद्घातो कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! त्रण समुद्घातो कह्या छे, ते आ प्रमाणे–१ वेदना समुद्घात, २ कषाय समुद्घात अने ३ मारणान्तिक समुद्घात.

१५. [प्र०] हे भगवन् ! शुं ते जीवो मारणान्तिक समुद्घात करीने मरे के मारणान्तिक समुद्घात कर्या सिवाय मरे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ मारणान्तिक समुद्घात करीने पण मरे अने ते कर्या सिवाय पण मरे.

१२ उद्वर्तनाद्वार.

१६. [प्र०] हे भगवन् ! तेओ मरीने तुरत क्यां जाय, क्यां उत्पन्न थाय ? [उ०] †व्युत्क्रान्ति पदमां कह्या प्रमाणे तेओनी उद्वर्तना कहेवी. १२

अप्कायिक.

१७. [प्र०] हे भगवन् ! कदाच बे, त्रण चार के पांच अप्कायिको भेगा थईने एक साधारण शरीर बांधे अने पछी आहार करे ? [उ०] पृथिवीकायिकोने आश्रयी जे पाठ कहेवामां आवेल छे ते अहिं उद्वर्तना द्वार सुधी कहेवो. परन्तु अप्कायिकोनी स्थिति उत्कृष्टथी सात हजार वर्षनी जाणवी. बाकी बधुं पूर्व प्रमाणे जाणवुं.

अग्निकायिक.

१८. [प्र०] हे भगवन् ! कदाच यावत्–चार के पांच अग्निकायिक जीवो भेगा थईने एक साधारण शरीर बांधे–इत्यादि पूर्ववत् (सू० १) प्रश्न अने उत्तर कहेवो. परन्तु विशेष ए छे के तेओनो उपपात, स्थिति अने उद्वर्तना ‡प्रज्ञापनासूत्रमां कह्या प्रमाणे जाणवां, अने बाकी बधुं ‡पूर्ववत् जाणवुं. वायुकायिकोने पण ए प्रमाणे जाणवुं; परन्तु एटलो विशेष के तेओने चार समुद्घात होय छे.

---

१२ * पृथिवीकायिको नैरयिकोथी आवी उत्पन्न थता नथी, पण तिर्यंचयोनिक, मनुष्य अने देवोथी आवी उत्पन्न थाय छे–जुओ प्रज्ञा० पद० ६. प० २१२–१.

१६ † जुओ प्रज्ञा० पद ३ प० ३११.

१८ ‡ तेजस्कायिक जीवो तिर्यंच अने मनुष्यमांथी आवी उपजे छे. तेओनी स्थिति उत्कृष्ट त्रण अहोरात्रनी होय छे. त्यांथी नीकळीने तेओ तिर्यंचमां ज उत्पन्न थाय छे. वळी तेमां लेश्यानी पण विशेषता छे. ज्यारे पृथिवीकायिकने चार लेश्याओ होय छे, त्यारे अग्निकायिकने त्रण लेश्याओ होय छे. वायुकायिकने अग्निकायिकनी पेठे जाणवुं, परन्तु तफावत एटलो छे के वायुकायिकने वैक्रिय समुद्घात अधिक होवाथी चार समुद्घात होय छे. जुओ–प्रज्ञा० पद ६ प० २१२.

१९. [प्र०] सिय भंते ! जाव–चत्तारि पंच वणस्सइकाइया०–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! णो तिणट्ठे समट्ठे । अणंता वणस्सइकाइया एगयओ साहारणसरीरं बंधंति, एग० २ बंधित्ता तओ पच्छा आहारेंति वा परि० २ । सेसं जहा तेउकाइयाणं–उव्वट्टंति, नवरं आहारो नियमं छद्दिसिं, ठिती जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तं, सेसं तं चेव ।

२०. [प्र०] एएसि णं भंते ! पुढविकाइयाणं आउ–तेउ–वाउ–वणस्सइकाइयाणं सुहुमाणं बादराणं पज्जत्तगाणं अपज्जत्तगाणं जाव–जहन्नुक्कोसियाए ओगाहणाए कयरे २ जाव–विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! सव्वत्थोवा सुहुमनिओयस्स अपज्जत्तस्स जहन्निया ओगाहणा १, सुहुमवाउकाइयस्स अपज्जत्तगस्स जहन्निया ओगाहणा असंखेज्जगुणा २, सुहुमतेउकाइयस्स अपज्जत्तस्स जहन्निया ओगाहणा असंखेज्जगुणा ३, सुहुमआउकाइयस्स अपज्जत्तस्स जहन्निया ओगाहणा असंखेज्जगुणा ४, सुहुमपुढविकाइयस्स अपज्जत्तस्स जहन्निया ओगाहणा असंखेज्जगुणा ५, बादरवाउकाइयस्स अपज्जत्तगस्स जहन्निया ओगाहणा असंखेज्जगुणा ६, बादरतेउकाइयस्स अपज्जत्तस्स जहन्निया ओगाहणा असंखेज्जगुणा ७, बादरआउकाइयस्स अपज्जत्तस्स जहन्निया ओगाहणा असंखेज्जगुणा ८, बादरपुढविकाइयस्स अपज्जत्तस्स जहन्निया ओगाहणा असंखेज्जगुणा ९, पत्तेयसरीरबादरवणस्सइकाइयस्स बादरनिओयस्स एएसि णं पज्जत्तगाणं एएसि णं अपज्जत्तगाणं जहन्निया ओगाहणा दोण्ह वि तुल्ला असंखेज्जगुणा १०–११, सुहुमनिगोयस्स पज्जत्तगस्स जहन्निया ओगाहणा असंखेज्जगुणा १२, तस्सेव अपज्जत्तगस्स उक्कोसिया ओगाहणा विसेसाहिया १३, तस्स चेव पज्जत्तगस्स उक्कोसिया ओगाहणा विसेसाहिया १४, सुहुमवाउकाइयस्स पज्जत्तगस्स जहन्निया ओगाहणा असंखेज्जगुणा १५, तस्स चेव अपज्जत्तगस्स उक्कोसिया ओगाहणा विसेसाहिया १६, तस्स चेव पज्जत्तगस्स उक्कोसिया ओगाहणा विसेसाहिया १७, एवं सुहुमतेउकाइयस्स वि १८–१९–२०, एवं सुहुमआउकाइयस्स वि २१–२२–२३, एवं सुहुमपुढविकाइयस्स वि २४–२५–२६, एवं बादरवाउकाइयस्स वि २७–२८–२९, एवं बायरतेउकाइयस्स वि ३०–३१–३२, एवं बादरआउकाइयस्स वि ३३–३४–३५, एवं बादरपुढविकाइयस्स वि ३६–३७–३८, सव्वेसिं तिविहेणं गमेणं भाणियव्वं, बादरनिगोयस्स पज्जत्तगस्स जहन्निया ओगाहणा असंखेज्जगुणा ३९, तस्स चेव अपज्जत्तगस्स उक्कोसिया

वनस्पतिकायिक.

१९. [प्र०] हे भगवन् ! कदाच यावत्–चार के पांच वनस्पतिकायिको भेगा थईने एक साधारण शरीर बांधे ?–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी. पण अनंतवनस्पतिकायिक जीवो भेगा थईने एक साधारण शरीर बांधे छे, पछी आहार करे छे अने परिणमावे छे–इत्यादि बधुं अग्निकायिकोनी पेठे यावत्–'उद्वर्ते छे त्यांसुधी' कहेवुं. विशेष ए के तेओने आहार अवश्य *छ दिशानो होय छे, वळी तेओनी जघन्य अने उत्कृष्ट स्थिति अन्तर्मुहूर्तनी होय छे. बाकीनुं बधुं पूर्वनी पेठे ज जाणवुं.

पृथिवीकायिकादिनी अवगाहनानुं अल्पबहुत्व.

२०. [प्र०] हे भगवन् ! सूक्ष्म, बादर, पर्याप्त अने अपर्याप्त एवा पृथिवीकायिको, अप्कायिको, अग्निकायिको, वायुकायिको अने वनस्पतिकायिकोनी जे जघन्य अने उत्कृष्ट अवगाहनामां कोनी अवगाहना कोनाथी यावद्–विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! अपर्याप्त सूक्ष्म-निगोदनी जघन्य अवगाहना सौथी थोडी छे १, अपर्याप्त सूक्ष्म वायुकायिकनी जघन्य अवगाहना तेथी असंख्यगुण छे २, अपर्याप्त सूक्ष्म अग्निकायनी जघन्य अवगाहना तेथी असंख्यगुण छे ३, अपर्याप्त सूक्ष्म अप्कायनी जघन्य अवगाहना तेथी असंख्यगुण छे ४, अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकनी जघन्य अवगाहना तेथी असंख्यगुण छे ५, अपर्याप्त बादर वायुकायिकनी जघन्य अवगाहना तेथी असंख्यगुण छे ६, तेथी अपर्याप्त बादर अग्निकायिकनी जघन्य अवगाहना असंख्यगुण छे ७, तेथी अपर्याप्त बादर अप्कायिकनी जघन्य अवगाहना असंख्यगुण छे ८, तेथी अपर्याप्त बादर पृथिवीकायिकनी जघन्य अवगाहना असंख्यगुण छे ९, तेथी पर्याप्त अने अपर्याप्त प्रत्येक शरीरवाळा बादर वनस्पतिकायिकनी अने बादर निगोदनी जघन्य अवगाहना असंख्यातगुण अने परस्पर सरखी छे १०–११, तेथी पर्याप्त सूक्ष्म निगोदनी जघन्य अवगाहना असंख्यातगुण छे १२, तेथी अपर्याप्त सूक्ष्म निगोदनी उत्कृष्ट अवगाहना विशेषाधिक छे १३, तेनाथी पर्याप्त सूक्ष्म निगोदनी उत्कृष्ट अवगाहना विशेषाधिक छे १४, तेथी पर्याप्त सूक्ष्मवायुकायनी जघन्य अवगाहना असंख्यातगुण छे १५, तेथी अपर्याप्त सूक्ष्म वायुकायनी उत्कृष्ट अवगाहना विशेषाधिक छे १६, तेनाथी पर्याप्त सूक्ष्म वायुकायनी उत्कृष्ट अवगाहना विशेषाधिक छे १७, ए प्रमाणे वायुकायनी पेठे सूक्ष्म अग्निकाय पर्याप्तनी जघन्य अवगाहना असंख्यातगुण, अने तेथी अपर्याप्त सूक्ष्म अग्निकायनी उत्कृष्ट अवगाहना अने पर्याप्तनी उत्कृष्ट अवगाहना उत्तरोत्तर विशेषाधिक जाणवी. १८–१९–२०, एम सूक्ष्म अप्काय २१, २२, २३, अने सूक्ष्म पृथिवीकाय संबंधे पण जाणवुं. २४–२५–२६. ए प्रमाणे बादर वायुकायिक २७–२८–२९, बादर अग्निकायिक ३०–३१–३२, बादर अप्कायिक ३३–३४–३५, अने बादर पृथिवीकायिक संबंधे पण समजवुं. ३६–३७–३८, ए बधाने एम त्रिविधपाठवडे कहेवुं. तेथी पर्याप्त बादर निगोदनी जघन्य अवगाहना असंख्यातगुण छे ३९, तेथी अपर्याप्त बादर निगोदनी उत्कृष्ट अवगाहना विशेषाधिक छे ४०,

१९ * वनस्पतिकायिकोने अवश्य छ दिशाओनो आहार होय छे एम जे कहेवामां आव्युं छे तेनुं शुं तात्पर्य छे ते समजातुं नथी, कारणके लोकान्त निष्कुटमां रहेला सूक्ष्म वनस्पतिकायिकोने त्रण चार के पांच दिशाओना पण आहारनो संभव छे. पण जो बादर निगोद–साधारण वनस्पतिकायिक–ने आश्रयी आ सूत्र होय तो तेने अवश्य छ दिशानोज आहार घटी शके छे, कारण के ते लोकना मध्य भागमां रहेला होवाथी तेने अवश्य छ दिशानो आहार होय छे. टीका.

ओगाहणा विसेसाहिया ४०, तस्स चेव पज्जत्तगस्स उक्कोसिया ओगाहणा विसेसाहिया ४१, पत्तेयसरीरबादरवणं जीवाणं ... यस्स पज्जत्तगस्स जहन्निया ओगाहणा असंखेज्जगुणा ४२, तस्स चेव अपज्जत्तगस्स उक्कोसिया ओगाहणा असंखेज ... तस्स चेव पज्जत्तगस्स उक्कोसिया ओगाहणा असंखेज्जगुणा ४४।

२१. [प्र०] एयस्स णं भंते! पुढविकाइयस्स आउक्काइयस्स तेउकाइयस्स वाउक्काइयस्स वणस्सइक... काये सव्वसुहुमे, कयरे काए सव्वसुहुमतराए? [उ०] गोयमा! वणस्सइकाए सव्वसुहुमे, वणस्सइकाए सव्वसुहुम...

२२. [प्र०] एयस्स णं भंते! पुढविकाइयस्स आउक्काइयस्स तेउकाइयस्स वाउक्काइयस्स कयरे काये सव्व... काये सव्वसुहुमतराए? [उ०] गोयमा! वाउकाए सव्वसुहुमे, वाउकाए सव्वसुहुमतराए २।

२३. [प्र०] एयस्स णं भंते! पुढविक्काइयस्स आउक्काइयस्स तेउक्काइयस्स कयरे काये सव्वसुहुमे, कयरे काए... मतराए? [उ०] गोयमा! तेउकाए सव्वसुहुमे, तेउकाए सव्वसुहुमतराए ३।

२४. [प्र०] एयस्स णं भंते! पुढविकाइयस्स आउक्काइयस्स कयरे काए सव्वसुहुमे, कयरे काए सव्वसुहुमतराए? [उ०] गोयमा! आउकाए सव्वसुहुमे, आउकाए सव्वसुहुमतराए ४।

२५. [प्र०] एयस्स णं भंते! पुढविकाइयस्स आउकाइयस्स तेउकाइयस्स वाउकाइयस्स वणस्सइकाइयस्स कयरे काये सव्वबादरे, कयरे काये सव्वबादरतराए? [उ०] गोयमा! वणस्सइकाये सव्वबादरे, वणस्सइकाये सव्वबादरतराए १।

२६. [प्र०] एयस्स णं भंते! पुढविकाइयस्स आउक्काइयस्स तेउकाइयस्स वाउक्काइयस्स कयरे काए सव्वबादरे, कयरे काए सव्वबादरतराए? [उ०] गोयमा! पुढविकाए सव्वबादरे, पुढविकाए सव्वबादरतराए २।

२७. [प्र०] एयस्स णं भंते! आउक्काइयस्स तेउक्काइयस्स वाउकाइयस्स कयरे काए सव्वबादरे, कयरे काए सव्वबादरतराए? [उ०] गोयमा! आउक्काए सव्वबादरे, आउकाए सव्वबादरतराए ३।

२८. [प्र०] एयस्स णं भंते! तेउकाइयस्स वाउक्काइयस्स कयरे काए सव्वबादरे, कयरे काए सव्वबादरतराए? [उ०] गोयमा! तेउकाए सव्वबादरे, तेउकाए सव्वबादरतराए ४।

तेथी पर्याप्त बादर निगोदनी उत्कृष्ट अवगाहना विशेषाधिक छे ४१, तेथी प्रत्येक शरीरवाळा पर्याप्त बादर वनस्पतिकायिकनी जघन्य अवगाहना असंख्यातगुण छे ४२, तेथी प्रत्येक शरीरवाळा अपर्याप्त बादर वनस्पतिकायिकनी उत्कृष्ट अवगाहना असंख्यातगुण छे ४३, अने तेथी प्रत्येक शरीरवाळा बादर वनस्पतिकायिकनी उत्कृष्ट अवगाहना असंख्यातगुण छे ४४.

पृथिवीकायादिनी परस्पर सूक्ष्मता.

२१. [प्र०] हे भगवन्! पृथिवीकायिक, अप्कायिक, अग्निकायिक, वायुकायिक अने वनस्पतिकायिक ए बधामां कइ काय सौथी सूक्ष्म अने सूक्ष्मतर छे? [उ०] हे गौतम! वनस्पतिकायिक सौथी *सूक्ष्म अने सूक्ष्मतर छे.

२२. हे भगवन्! ए पृथिवीकाय, अप्काय, अग्निकाय अने वायुकायमां कई काय सर्वथी सूक्ष्म अने सूक्ष्मतर छे? [उ०] हे गौतम! वायुकाय सौथी सूक्ष्म अने सूक्ष्मतर छे.

२३. हे भगवन्! ए पृथिवीकाय, अप्काय अने तेजस्कायमां कई काय सर्व सूक्ष्म अने सर्व सूक्ष्मतर छे? [उ०] हे गौतम! अग्निकाय सौथी सूक्ष्म अने सूक्ष्मतर छे.

२४. [प्र०] हे भगवन्! ए पृथिवीकाय अने अप्कायमां कई काय सर्व सूक्ष्म अने सर्व सूक्ष्मतर छे? [उ०] हे गौतम! अप्काय सौथी सूक्ष्म अने सूक्ष्मतर छे.

पृथिवीकायादिनुं परस्पर बादरपणुं.

२५. [प्र०] हे भगवन्! ए पृथिवीकाय, अप्काय, अग्निकाय, वायुकाय अने वनस्पति कायमां कई काय सौथी बादर अने बादरतर छे? [उ०] हे गौतम! वनस्पतिकाय सौथी बादर अने बादरतर छे.

२६. [प्र०] हे भगवन्! ए पृथिवीकाय, अप्काय, अग्निकाय अने वायुकायमां कई काय बादर अने बादरतर छे? [उ०] हे गौतम! पृथिवीकाय सौथी बादर अने बादरतर छे.

२७. [प्र०] हे भगवन्! ए अप्काय, अग्निकाय अने वायुकायमां कई काय सौथी बादर अने बादरतर छे? [उ०] हे गौतम! अप्काय सौथी बादर अने बादरतर छे.

२८. [प्र०] हे भगवन्! ए अग्निकाय अने वायुकायमां कई काय सर्वथी बादर अने सर्वथी बादरतर छे? [उ०] हे गौतम! अग्निकाय सौथी बादर अने बादरतर छे.

---

२१ * वनस्पतिकाय सूक्ष्म वनस्पतिकायनी अपेक्षाए सर्व करतां अधिक सूक्ष्म छे अने प्रत्येक वनस्पतिकायनी अपेक्षाए सर्व करतां अधिक बादर छे.

२९. [प्र०] केमहालए णं भंते ! पुढविसरीरे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! अणंताणं सुहुमवणस्सइकाइयाणं जावइया सरीरा से एगे सुहुमवाउसरीरे, असंखेज्जाणं सुहुमवाउसरीराणं जावतिया सरीरा से एगे सुहुमतेउसरीरे, असंखेज्जाणं सुहुमतेउकाइयसरीराणं जावतिया सरीरा से एगे सुहुमे आउसरीरे, असंखेज्जाणं सुहुमआउकाइयसरीराणं जावइया सरीरा से एगे सुहुमे पुढविसरीरे, असंखेज्जाणं सुहुमपुढविकाइयसरीराणं जावइया सरीरा से एगे बादरवाउसरीरे, असंखेज्जाणं बादरवाउकाइयाणं जावइया सरीरा से एगे बादरतेउसरीरे, असंखेज्जाणं बादरतेउकाइयाणं जावतिया सरीरा से एगे बादरआउसरीरे, असंखेज्जाणं बादरआउकाइयाणं जावतिया सरीरा से एगे बादरपुढविसरीरे । एमहालए णं गोयमा ! पुढविसरीरे पन्नत्ते ।

३०. [प्र०] पुढविकाइयस्स णं भंते ! केमहालिया सरीरोगाहणा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! से जहानामए रन्नो चाउरंतचक्कवट्टिस्स वन्नगपेसिया तरुणी बलवं जुगवं जुवाणी अप्पायंका० वन्नओ जाव–निउणसिप्पोवगया, नवरं चम्मेट्ठ–दुहण–मुट्ठियसमाहयणिचियगत्तकाया न भण्णति, सेसं तं चेव जाव–निउणसिप्पोवगया तिक्खाए वयरामईए सण्हकरणीए तिक्खेणं वइरामएणं वट्टावरएणं एगं महं पुढविकाइयं जतुगोलासमाणं गहाय पडिसाहरिय प० २ पडिसंखिविय पडि० २ जाव–'इणामेव'-त्ति कट्टु तिसत्तक्खुत्तो उप्पीसेज्जा, तत्थ णं गोयमा ! अत्थेगतिया पुढविकाइया आलिद्धा अत्थेगइया पुढविकाइया नो आलिद्धा, अत्थेगइया संघट्टि(ट्टि)या अत्थेगइया नो संघट्टि(ट्टि)या, अत्थेगइया परियाविया अत्थेगइया नो परियाविया, अत्थेगइया उद्दविया अत्थेगइया नो उद्दविया, अत्थेगइया पिट्ठा अत्थेगतिया नो पिट्ठा, पुढविकाइयस्स णं गोयमा ! एमहालिया सरीरोगाहणा पण्णत्ता ।

३१. [प्र०] पुढविकाइए णं भंते ! अक्कंते समाणे केरिसियं वेदणं पच्चणुब्भवमाणे विहरति ? [उ०] गोयमा ! से जहानामए–केइ पुरिसे तरुणे बलवं जाव–निउणसिप्पोवगए एगं पुरिसं जुन्नं जराजज्जरियदेहं जाव–दुब्बलं किलंतं जमलपाणिणा मुद्धाणंसि अभिहणिज्जा, से णं गोयमा ! पुरिसे तेणं पुरिसेणं जमलपाणिणा मुद्धाणंसि अभिहए समाणे केरिसियं वेदणं पच्चणुब्भवमाणे विहरति ? अणिट्ठं समणाउसो ! तस्स णं गोयमा ! पुरिसस्स वेदणाहिंतो पुढविकाइए अक्कंते समाणे एत्तो अणिट्ठतरियं चेव अकंततरियं जाव–अमणामतरियं चेव वेदणं पच्चणुब्भवमाणे विहरति ।

२९. [प्र०] हे भगवन् ! पृथिवीकायिकोनुं केटलुं मोटुं शरीर कह्युं छे? [उ०] हे गौतम ! अनंत सूक्ष्म वनस्पतिकायिकोना जेटलां शरीरो थाय तेटलुं एक सूक्ष्म वायुकायनुं शरीर छे. असंख्य सूक्ष्म वायुकायनां जेटलां शरीरो थाय तेटलुं एक सूक्ष्म अग्निकायनुं शरीर छे. असंख्य सूक्ष्म अग्निकायनां जेटलां शरीरो थाय छे, तेटलुं एक सूक्ष्म अप्कायनुं शरीर छे, असंख्य सूक्ष्म अप्कायनां जेटलां शरीरो थाय तेटलुं एक सूक्ष्म पृथिवीकायनुं शरीर छे, असंख्य सूक्ष्म पृथिवीकायनां जेटलां शरीरो थाय तेटलुं एक बादर वायुकायनुं शरीर छे, असंख्य बादर वायुकायना जेटलां शरीरो थाय तेटलुं एक बादर अग्निकायनुं शरीर छे, असंख्य बादर अग्निकायनां जेटलां शरीरो थाय, तेटलुं एक बादर अप्कायनुं शरीर छे अने असंख्य बादर अप्कायनां जेटलां शरीरो थाय तेटलुं एक बादर पृथिवीकायनुं शरीर छे. हे गौतम ! [बीजी कायनी अपेक्षाए] एटलुं मोटुं पृथिवीकायनुं शरीर कह्युं छे.

पृथिवीकायिकना शरीरनुं प्रमाण.

३०. [प्र०] हे भगवन् ! पृथिवीकायना शरीरनी केटली मोटी अवगाहना कही छे? [उ०] हे गौतम ! जेमके कोइ एक चार दिशाना स्वामी चक्रवर्ती राजानी चंदन घसनारी दासी होय, ते दासी युवान, बलवान्, युगवान्–सुषमादि विशिष्ट काळमां उत्पन्न थयेली, उमर लायक, नीरोगी–इत्यादि वर्णन जाणवुं, यावत्–अत्यंत कळाकुशळ होय, परन्तु 'चमेष्ट,* द्रुघण, अने मौष्टिकादि व्यायामना साधनोथी मजबूत थयेला शरीरवाळी' ए विशेषण न कहेवुं. पूर्वोक्त एवी ते दासी चूर्ण वाटवानी वज्रनी कठण शिला उपर वज्रमय कठण पाषाणवडे लाखना दडा जेटला एक मोटा पृथिवीकायना पिंडने लईने तेने वारंवार एकठो करी करीने, तेनो संक्षेप करी करीने वाटे, यावत्–'आ तुरतमां वाटी नाखुं छुं' एम धारी एकवीस वार पीसे, तो पण हे गौतम ! तेमां केटलाएक पृथिवीकायिकोने ते शिला अने वाटवाना पाषाणनो मात्र स्पर्श थाय छे अने केटलाएकने स्पर्श पण थतो नथी, केटलाएकने संघर्ष थाय छे अने केटलाएकने संघर्ष पण थतो नथी, केटलाएकने पीडा थाय छे अने केटलाएकने पीडा पण थती नथी, केटलाएक मरे छे अने केटलाएक मरता पण नथी; तथा केटलाएक पीसाय छे अने केटला एक पीसाता पण नथी. हे गौतम ! पृथिवीकायना शरीरनी एटली [सूक्ष्म] अवगाहना कही छे.

पृथिवीकायिकना शरीरनी अवगाहना.

३१. [प्र०] हे भगवन् ! ज्यारे पृथिवीकाय दबाय त्यारे ते केवी पीडानो अनुभव करे ? [उ०] हे गौतम ! जेम कोई एक पुरुष जुवान, बलवान्, यावत्–अत्यन्तकळा कुशळ होय, ते बीजा कोई घडपणथी जीर्ण थयेला शरीरवाळा यावत्–दुबळा ग्लान पुरुषना माथामां पोताना बन्ने हाथे मारे तो हे गौतम ! ते पुरुषना बन्ने हाथना मारथी घवायेलो ते वृद्ध पुरुष केवी पीडा अनुभवे ? हे आयुष्मन् श्रमण ! ते वृद्ध घणीज अनिष्ट पीडाने अनुभवे. हे गौतम ! ते पृथिवीकाय ज्यारे दबाय त्यारे ते पुरुषनी वेदना करतां पण अनिष्टतर, अप्रिय अने अणगमती एवी घणी वेदना अनुभवे.

पृथिवीकायिकने केवी पीडा थाय?

१ 'सुहुमवाउकाइयाणं'–टीका.

३० * दासीने साधनो द्वारा व्यायामनी प्रवृत्तिनो असंभव होवाथी आ विशेषण न कहेवुं.–टीका.

३२. [प्र०] आउयाए णं भंते ! संघट्टिए समाणे केरिसियं वेदणं पच्चणुब्भवमाणे विहरति ? [उ०] गोयमा ! जहा पुढविकाए एवं चेव, एवं तेऊयाए वि, एवं वाऊयाएवि, एवं वणस्सइकाए वि, जाव–विहरति । 'सेवं भंते ! सेवं भंते !' त्ति ।

एगूणवीसइमे सए तईओ उद्देसो समत्तो ।

अप्कायिकने केवी पीडा थाय ?

३२. [प्र०] हे भगवन् ! ज्यारे अप्कायिक जीवनो स्पर्श थाय त्यारे ते केवी वेदना अनुभवे ? [उ०] हे गौतम ! जेम पृथिवीकाय संबंधे कह्युं तेम अप्काय संबंधे पण कहेवुं. ए प्रमाणे अग्निकाय, वायुकाय अने वनस्पतिकाय संबंधे पण जाणवुं. 'हे भगवन् ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.'

ओगणीशमा शतकमां तृतीय उद्देशक समाप्त.

चउत्थो उद्देसो ।

१. [प्र०] सिय भंते ! नेरइया महासवा महाकिरिया महावेयणा महानिज्जरा ? [उ०] गोयमा ! णो तिणट्ठे समट्ठे १ ।

२. [प्र०] सिय भंते ! नेरइया महासवा महाकिरिया महावेयणा अप्पनिज्जरा ? [उ०] हंता सिया २ ।

३. [प्र०] सिय भंते ! नेरइया महासवा महाकिरिया अप्पवेयणा महानिज्जरा ? [उ०] गोयमा ! णो तिणट्ठे समट्ठे ३ ।

४. [प्र०] सिय भंते ! नेरइया महासवा महाकिरिया अप्पवेदणा अप्पनिज्जरा ? [उ०] गोयमा ! णो तिणट्ठे समट्ठे ४ ।

५. [प्र०] सिय भंते ! नेरइया महासवा अप्पकिरिया महावेदणा महानिज्जरा ? [उ०] गोयमा ! णो तिणट्ठे समट्ठे ५ ।

चतुर्थ उद्देशक.

महास्रव, महाक्रिया, महावेदना अने महानिर्जरा.

१. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको महास्रव–*मोटा आस्रववाळा, मोटी क्रियावाळा, मोटी वेदनावाळा अने मोटी निर्जरावाळा होय ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी.

२. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको मोटा आस्रववाळा, मोटी क्रियावाळा, मोटी वेदनावाळा अने थोडी निर्जरावाळा ? होय [उ०] हे गौतम ! हा होय.

३. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको मोटा आस्रववाळा, मोटी क्रियावाळा, अल्प वेदनावाळा अने मोटी निर्जरावाळा होय ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी.

४. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको मोटा आस्रववाळा, मोटी क्रियावाळा, अल्प वेदनावाळा अने अल्प निर्जरावाळा होय ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी.

५. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको महाआस्रववाळा, अल्प क्रियावाळा, मोटी वेदनावाळा अने मोटी निर्जरावाळा होय ! [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी.

---

१ एवं आउकाए वि ङ.

१ *नैरयिकोने घणां कर्मोनो बन्ध थतो होवाथी ते महास्रववाळा, कायिकी वगेरे घणी क्रियावाळा, असातानो तीव्र उदय होवाथी घणी वेदनावाळा अने घणा कर्मनो क्षय थतो होवाथी महानिर्जरावाळा होय ?–ए प्रश्न छे तेमां उपरना चार पदना नीचे प्रमाणे सोळ भांगा थाय छेः—

	आस्रव	क्रिया	वेदना	निर्जरा		आस्रव	क्रिया	वेदना	निर्जरा
१	महा–	महा–	महा–	महा–	९	अल्प	महा	महा	महा
२	,,	,,	,,	अल्प	१०	,,	,,	,,	अल्प
३	,,	,,	अल्प	महा	११	,,	,,	अल्प	महा
४	,,	,,	,,	अल्प	१२	,,	,,	,,	अल्प
५	,,	अल्प	महा	महा	१३	,,	अल्प	महा	महा
६	,,	,,	,,	अल्प	१४	,,	,,	,,	अल्प
७	,,	,,	अल्प	महा	१५	,,	,,	अल्प	महा
८	,,	,,	,,	अल्प	१६	,,	,,	,,	अल्प

तेमां नैरयिकोने 'महास्रववाळा, महाक्रियावाळा, महावेदनावाळा अने अल्पनिर्जरावाळा'-आ बीजो भांगो लागु पडे छे. केमके तेने महास्रवादि भणे होय छे, परन्तु अविरति होवाथी अल्प निर्जरा होय छे. बाकीना भांगाओ नैरयिकोने लागु पडता नथी. असुरकुमारादि देवोमां 'महास्रव, महाक्रिया, अल्प वेदना अने अल्प निर्जरा' '–ए चोथो भांगो होय छे. केमके तेओमां अविरति होवाथी महास्रव, महाक्रिया अने अल्प निर्जरा होय छे, पण असातानो उदय प्रायः नहि होवाथी अल्प वेदना होय छे. बाकीना भांगाओ तेओमां होता नथी. पृथिवीकायिकादिमां बधा सोळे भांगाओ होय छे.–टीका.

६. [प्र०] सिय भंते ! नेरइया महासवा अप्पकिरिया महावेयणा अप्पनिज्जरा ? [उ०] गोयमा ! नो तिणट्ठे समट्ठे ६ ।

७. [प्र०] सिय भंते ! नेरतिया महासवा अप्पकिरिया अप्पवेदणा महानिज्जरा ? [उ०] नो तिणट्ठे समट्ठे ७ ।

८. [प्र०] सिय भंते ! नेरतिया महासवा अप्पकिरिया अप्पवेदणा अप्पनिज्जरा ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे ८ ।

९. [प्र०] सिय भंते ! नेरइया अप्पासवा महाकिरिया महावेदणा महानिज्जरा ? [उ०] नो तिणट्ठे समट्ठे ९ ।

१०. [प्र०] सिय भंते ! नेरइया अप्पासवा महाकिरिया महावेदणा अप्पनिज्जरा ? [उ०] नो तिणट्ठे समट्ठे १० ।

११. [प्र०] सिय भंते ! नेरइया अप्पासवा महाकिरिया अप्पवेयणा महानिज्जरा ? [उ०] नो तिणट्ठे समट्ठे ११ ।

१२. [प्र०] सिय भंते ! नेरइया अप्पासवा महाकिरिया अप्पवेदणा अप्पनिज्जरा ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे १२ ।

१३. [प्र०] सिय भंते ! नेरइया अप्पासवा अप्पकिरिया महावेयणा महानिज्जरा ? [उ०] नो तिणट्ठे समट्ठे १३ ।

१४. [प्र०] सिय भंते ! नेरतिया अप्पासवा अप्पकिरिया महावेदणा अप्पनिज्जरा ? [उ०] नो तिणट्ठे समट्ठे १४ ।

१५. [प्र०] सिय भंते ! नेरइया अप्पासवा अप्पकिरिया अप्पवेयणा महानिज्जरा ? [उ०] नो तिणट्ठे समट्ठे १५ ।

१६. [प्र०] सिय भंते ! नेरइया अप्पासवा अप्पकिरिया अप्पवेयणा अप्पनिज्जरा ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे १६ । एते सोलस भंगा ।

१७. [प्र०] सिय भंते ! असुरकुमारा महासवा महाकिरिया महावेदणा महानिज्जरा ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे । एवं चउत्थो भंगो भाणियव्वो, सेसा पन्नरस भंगा खोडेयव्वा, एवं जाव–थणियकुमारा ।

६. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको मोटा आश्रववाळा, अल्प क्रियावाळा, मोटी वेदनावाळा अने अल्प निर्जरावाळा होय ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी.

७. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको मोटा आश्रववाळा, अल्प क्रियावाळा, अल्प वेदनावाळा अने महानिर्जरावाळा होय ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी.

८. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको मोटा आश्रववाळा, अल्प क्रियावाळा, अल्प वेदनावाळा अने अल्प निर्जरावाळा होय ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी.

९. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको अल्प आश्रववाळा, मोटी क्रियावाळा, मोटी वेदनावाळा अने मोटी निर्जरावाळा होय ? [उ०] ए अर्थ समर्थ नथी.

१०. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको अल्प आश्रववाळा, मोटी क्रियावाळा, मोटी वेदनावाळा अने अल्प निर्जरावाळा होय ? [उ०] ए अर्थ समर्थ नथी.

११. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको अल्प आश्रववाळा, मोटी क्रियावाळा, अल्प वेदनावाळा अने मोटी निर्जरावाळा होय ? [उ०] ए अर्थ समर्थ नथी.

१२. हे भगवन् ! नैरयिको अल्प आश्रववाळा, मोटी क्रियावाळा, अल्प वेदनावाळा अने अल्प निर्जरावाळा होय ? [उ०] ए अर्थ समर्थ नथी.

१३. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको अल्प आश्रववाळा, अल्प क्रियावाळा, मोटी वेदनावाळा अने मोटी निर्जरावाळा होय ? [उ०] ए अर्थ समर्थ नथी.

१४. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको अल्प आस्रववाळा, अल्प क्रियावाळा, मोटी वेदनावाळा अने अल्प निर्जरावाळा होय ? [उ०] ए अर्थ समर्थ नथी.

१५. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको थोडा आश्रववाळा, थोडी क्रियावाळा, थोडी वेदनावाळा अने मोटी निर्जरावाळा होय ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी.

१६. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको अल्प आश्रववाळा, अल्प क्रियावाळा अल्प वेदनावाळा अने अल्प निर्जरावाळा होय ? [उ०] ए अर्थ समर्थ नथी. ए प्रमाणे सोळ भांगा जाणवा.

१७. [प्र०] हे भगवन् ! असुरकुमारो मोटा आश्रववाळा, मोटी क्रियावाळा, मोटी वेदनावाळा अने मोटी निर्जरावाळा होय ? [उ०] ए अर्थ समर्थ नथी. ए प्रमाणे अहिं चोथो भांगो कहेवो, अने बाकीना पंदर भांगाओनो प्रतिषेध करवो. एम यावत्–स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं.

१८. [प्र०] सिय भंते ! पुढविकाइया महासवा महाकिरिया महावेयणा महानिज्जरा ? [उ०] हंता सिया । [प्र०] एवं जाव–सिय भंते ! पुढविकाइया अप्पासवा अप्पकिरिया अप्पवेयणा अप्पनिज्जरा ? [उ०] हंता सिया, एवं जाव–मणुस्सा, वाणमंतर–जोइसिय–वेमाणिया जहा असुरकुमारा । 'सेवं भंते ! सेवं भंते !' त्ति ।

एगूणवीसइमे सए चउत्थो उद्देसो समत्तो ।

१८. [प्र०] हे भगवन् ! पृथिवीकायिको मोटा आश्रववाळा, मोटी क्रियावाळा, मोटी वेदनावाळा अने मोटी निर्जरावाळा होय? [उ०] हा होय.–ए प्रमाणे यावत्–[प्र०] हे भगवन् ! पृथिवीकायिको अल्प आश्रववाळा, अल्प क्रियावाळा, अल्प वेदनावाळा अने अल्प निर्जरावाळा होय? [उ०] गौतम ! हा, होय. ए प्रमाणे यावत्–मनुष्यो सुधी जाणवुं. वानव्यंतरो, ज्योतिषिको तथा वैमानिको असुरकुमारोनी पेठे कहेवा. हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.

ओगणीशमा शतकमां चतुर्थ उद्देशक समाप्त.

पंचमो उद्देसो.

१. [प्र०] अत्थि णं भंते ! चरिमा वि नेरतिया परमा वि नेरतिया ? [उ०] हंता अत्थि ।

२. [प्र०] से नूणं भंते ! चरमेहिंतो नेरइएहिंतो परमा नेरइया महाकम्मतरा ए चेव, महाकिरियतरा ए चेव, महस्सवतरा ए चेव, महावेयणतरा ए चेव; परमेहिंतो वा नेरइएहिंतो चरमा नेरइया अप्पकम्मतरा ए चेव, अप्पकिरियतरा ए चेव, अप्पासवतरा चेव, अप्पवेयणतरा चेव ? [उ०] हंता गोयमा ! चरमेहिंतो नेरइएहिंतो परमा जाव–महावेयणतरा ए चेव, परमेहिंतो वा नेरइएहिंतो चरमा नेरइया जाव–अप्पवेयणतरा चेव । [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ–जाव–'अप्पवेयणतरा चेव' ? [उ०] गोयमा ! ठिइं पडुच्च, से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ–जाव–'अप्पवेदणतरा चेव' ।

३. [प्र०] अत्थि णं भंते ! चरमा वि असुरकुमारा परमा वि असुरकुमारा० ? [उ०] एवं चेव, नवरं विवरीयं भाणियव्वं, परमा अप्पकम्मा, चरमा महाकम्मा । सेसं तं चेव, जाव–थणियकुमारा ताव एवमेव । पुढविकाइया जाव–मणुस्सा एते जहा नेरइया । वाणमंतर–जोइसिय–वेमाणिया जहा असुरकुमारा ।

४. [प्र०] कइविहा णं भंते ! वेदणा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दुविहा वेदणा पन्नत्ता । तं जहा–निदा य अनिदा य ।

पञ्चम उद्देशक.

चरम अने परम.

१ [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको चरम–अल्प आयुषवाळा अने परम–अधिक आयुषवाळा छे ? [उ०] हे गौतम ! छे.

२. [प्र०] हे भगवन् ! चरम नैरयिको करतां परम नैरयिको महाकर्मवाळा, महाक्रियावाळा, महाआस्रववाळा अने महावेदनावाळा होय छे ? तथा परम–अधिक स्थितिवाळा नैरयिको करतां चरम–अल्पस्थितिवाळा नैरयिको अल्पकर्मवाळा, अल्पक्रियावाळा, अल्पआस्रववाळा अने अल्पवेदनावाळा होय छे ? [उ०] हा गौतम ! अल्प आयुषवाळा नैरयिको करतां अधिक आयुषवाळा नैरयिको यावत्–महावेदनावाळा होय छे, अने अधिक आयुषवाळा नैरयिको करतां अल्प आयुषवाळा नैरयिको यावत्–अल्प वेदनावाळा होय छे. [प्र०] हे भगवन् ! शा हेतुथी एम कहो छो के यावत्–अधिक आयुषवाळा नैरयिको करतां अल्प आयुषवाळा नैरयिको यावत्–अल्प वेदनावाळा होय छे ? [उ०] हे गौतम *आयुषनी स्थितिने आश्रयी यावत्–अल्प वेदनावाळा होय छे.

३. [प्र०] हे भगवन् ! असुरकुमारो अल्पआयुषवाळा अने अधिक आयुषवाळा पण होय छे ? [उ०] पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. पण विशेष ए के अहीं पूर्व करतां विपरीत कहेवुं. अधिकआयुषवाळा असुरकुमारो [अशुभ कर्मनी अपेक्षाए] अल्प कर्मवाळा, अने अल्प-आयुषवाळा असुरकुमारो महाकर्मवाळा होय छे. बाकी बधुं तेज प्रमाणे कहेवुं, यावत्—स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं. जेम नैरयिको कह्या तेम पृथिवीकायिकादि यावत्–मनुष्यो सुधी कहेवा, असुरकुमारोनी पेठे वानव्यंतरो, ज्योतिषिको अने वैमानिको कहेवा.

४. [प्र०] हे भगवन् ! वेदना केटला प्रकारनी कही छे ? [उ०] हे गौतम ! वेदना बे प्रकारनी कही छे, ते आ प्रमाणे–निदा–ज्ञानपूर्वक वेदना अने अनिदा–अज्ञानपूर्वक वेदना.

२ * जे नैरयिकोनी मोटी स्थिति होय छे, तेने बीजा नैरयिको करतां घणां अशुभ कर्म होवाथी ते अपेक्षाए महाकर्मवाळा इत्यादि कह्या छे, अने जेओनी अल्प स्थिति छे तेने बीजा करतां अशुभ कर्म थोडां होवाथी अल्प कर्मवाळा इत्यादि कह्या छे–टीका.

५. [प्र०] नेरइया णं भंते ! किं निदायं वेदणं वेयंति, अनिदायं० जहा–पन्नवणाए जाव–'वेमाणिय' त्ति । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

एगूणवीसइमे सए पंचमो उद्देसो समत्तो ।

५. [प्र०] हे भगवन् ! शुं नैरयिको ज्ञानपूर्वक वेदनाने वेदे–अनुभवे छे के अज्ञानपूर्वक वेदनाने वेदे छे ? [उ०] हे गौतम ! *प्रज्ञापनासूत्रमां कह्या प्रमाणे अहिं कहेवुं. ए प्रमाणे यावत्—वैमानिको सुधी जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.'

ओगणीशमा शतकमां पंचम उद्देशक समाप्त.

छट्ठओ उद्देसो.

१. [प्र०] कहि णं भंते ! दीवसमुद्दा ? केवइया णं भंते ! दीवसमुद्दा ? किंसंठिया णं भंते ! दीवसमुद्दा ? [उ०] एवं जहा जीवाभिगमे दीवसमुद्दुद्देसो सो चेव इह वि जोइसियमंडिउद्देसगवज्जो भाणियव्वो जाव–परिणामो, जीवउववाओ, जाव–अणंतखुत्तो । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

एगूणवीसइमे सए छट्ठओ उद्देसो समत्तो ।

षष्ठ उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! द्वीप अने समुद्रो क्यां कह्या छे, हे भगवन् ! द्वीप समुद्रो केटला कह्या छे अने हे भगवन् ! द्वीप समुद्रो केवा आकारे कह्या छे ? [उ०] †जीवाभिगमसूत्रमां कहेल ज्योतिषिकमंडित उद्देशक सिवाय द्वीपसमुद्रोद्देशक यावत्–'परिणाम, जीवनो उपपात अने यावत्–अनंतवार'घटित वाक्य सुधी कहेवो. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

द्वीप अने समुद्रो.

ओगणीशमा शतकमां छट्ठो उद्देशक समाप्त.

सत्तमो उद्देसो.

१. [प्र०] केवतिया णं भंते ! असुरकुमारभवणावाससयसहस्सा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! चउसट्ठिं असुरकुमारभवणावाससयसहस्सा पन्नत्ता ।

२. [प्र०] ते णं भंते ! किंमया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! सव्वरयणामया, अच्छा, सण्हा, जाव–पडिरूवा । तत्थ णं बहवे जीवा य पोग्गला य वक्कमंति, विउक्कमंति, चयंति, उववज्जंति । सासया णं ते भवणा दव्वट्ठयाए, वन्नपज्जवेहिं, जाव–फासपज्जवेहिं असासया, एवं जाव–थणियकुमारावासा ।

सप्तम उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! असुरकुमारोना भवनावासो केटला लाख कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! असुरकुमारोना भवनावासो चोसठ लाख कह्या छे.

भवनावासो अने विमानावासो.

२. [प्र०] हे भगवन् ! ते भवनावासो केवा छे ? [उ०] हे गौतम ! ते भवनावासो सर्वरत्नमय, स्वच्छ, सुंवाळा, यावत्–प्रतिरूप–सुन्दर छे. अने त्यां घणा जीवो अने पुद्गलो उपजे छे अने विनाश पामे छे, तथा च्यवे छे अने उपजे छे. ते भवनो द्रव्यार्थिकपणे शाश्वत छे अने वर्णपर्यायोवडे यावत्–स्पर्शपर्यायोवडे अशाश्वत छे. ए प्रमाणे यावत्–स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं.

५. * निदा–ज्ञानपूर्वक अथवा सम्यग्विवेकपूर्वक अने अनिदा–अज्ञानपूर्वक अथवा सम्यग्विवेकशून्यपणे वेदना–सुखदुःखादिनो अनुभव करवो. तेमां नारकोने बन्ने प्रकारनी वेदना होय छे. जेओ संज्ञीथी आवी उत्पन्न थयेला छे तेने निदा वेदना होय छे अने जेओ असंज्ञीथी आवी उत्पन्न थयेला छे तेने अनिदा वेदना होय छे. ए प्रमाणे असुरकुमारादि देवोने पण जाणवुं. पृथिवीकायादिथी मांडी चउरिंद्रिय सुधीना जीवोने मात्र अनिदा वेदना होय छे. पंचेन्द्रिय तिर्यंच, मनुष्य अने वानव्यंतरने नारकोनी पेठे बन्ने प्रकारनी वेदना होय छे. ज्योतिषिक अने वैमानिकने पण बन्ने प्रकारनी वेदना होय छे, परन्तु तेनुं कारण बीजा जीवो करतां जुदुं कह्युं छे. त्यां जे मायी मिथ्यादृष्टि देवो छे तेओ अनिदा–सम्यग्विवेकरहितपणे वेदना वेदे छे अने जेओ अमायी सम्यग्दृष्टि देवो छे ते निदा–सम्यक् विवेकपूर्वक वेदना वेदे छे. जुओ–प्रज्ञा० पद ३५ प० ५५६–५७.

१ † परिणामसंबंधे 'हे भगवन् ! बधा द्वीपसमुद्रो शुं पृथिवीना परिणामरूप छे' ?–जीवना उपपात सबन्धे 'हे भगवन् ! द्वीपसमुद्रोमां सर्वे जीवो पृथिवीकायिकादिपणे पूर्वे उत्पन्न थया छे' ?–ए बन्ने वाक्यो गौतम स्वामीना प्रश्नरूपे छे, अने अनन्तवार संबन्धे 'हा गौतम ! अनेकवार अथवा 'अनंतवार' उत्पन्न थया छे'–ए वाक्य भगवान् महावीरना उत्तररूपे छे. जुओ–जीवाभि० प्रति० ३ प० १७३.

३. [प्र०] केवतिया णं भंते ! वाणमंतरभोमेज्जनगरावाससयसहस्सा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! असंखेज्जा वाणमंतर-भोमेज्जनगरावाससयसहस्सा पन्नत्ता ।

४. [प्र०] ते णं भंते ! किंमया पन्नत्ता ? [उ०] सेसं तं चेव ।

५. [प्र०] केवतिया णं भंते ! जोइसियविमाणावाससयसहस्सा-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! असंखेज्जा जोइसिय० ।

६. [प्र०] ते णं भंते ! किंमया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! सव्वफालिहामया, अच्छा, सेसं तं चेव ।

७. [प्र०] सोहम्मे णं भंते ! कप्पे केवतिया विमाणावाससयसहस्सा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! बत्तीसं विमाणावास-सयसहस्सा पन्नत्ता ।

८. [प्र०] ते णं भंते ! किंमया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! सव्वरयणामया, अच्छा, सेसं तं चेव जाव-अणुत्तरविमाणा, नवरं जाणेयव्वा जत्थ जत्तिया भवणा विमाणा वा । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

एगूणवीसइमे सए सत्तमो उद्देसो समत्तो ।

३. [प्र०] हे भगवन ! वानव्यन्तरोना भूमिनी अन्तर्गत केटला लाख नगरो कह्यां छे ? [उ०] हे गौतम ! वानव्यन्तरोना भूमिनी अन्तर्गत असंख्याता नगरो कह्या छे.

४. [प्र०] हे भगवन् ! ते वानव्यन्तरना नगरो केवां छे ? [उ०] पूर्व प्रमाणे बाकीनुं बधुं छे.

५. [प्र०] हे भगवन् ! ज्योतिषिकना केटला लाख विमानावासो कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! ज्योतिषिकना असंख्य लाख विमानावासो कह्या छे.

६. [प्र०] हे भगवन ! ते विमानावासो केवा छे ? [उ०] हे गौतम ! ते विमानावासो बधा स्फटिकमय अने स्वच्छ छे. बाकी बधुं पूर्व प्रमाणे जाणवुं.

७. [प्र०] हे भगवन ! सौधर्म कल्पमां केटला लाख विमानावासो कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! त्यां बत्रीश लाख विमानावासो कह्या छे.

८. [प्र०] हे भगवन ! ते बधा विमानावासो केवा छे ? [उ०] हे गौतम ! ते बधा सर्व रत्नमय अने स्वच्छ छे. बाकी बधुं पूर्व प्रमाणे यावत्-अनुत्तरविमान सुधी जाणवुं, विशेष ए के ज्यां जेटलां भवनो के विमानो होय त्यां तेटलां कहेवां. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

ओगणीशमा शतकमां सप्तम उद्देशक समाप्त.

अट्ठमो उद्देसो ।

१. [प्र०] कतिविहा णं भंते ! जीवनिव्वत्ती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंचविहा जीवनिव्वत्ती पन्नत्ता, तं जहा-एगिंदिय-जीवनिव्वत्ती, जाव-पंचिंदियजीवनिव्वत्ती ।

२. [प्र०] एगिंदियजीवनिव्वत्ती णं भंते ! कतिविहा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंचविहा पन्नत्ता, तं जहा-पुढविकाइय-एगिंदियजीवनिव्वत्ती, जाव-वणस्सइकाइयएगिंदियजीवनिव्वत्ती ।

३. [प्र०] पुढविकाइयएगिंदियजीवनिव्वत्ती णं भंते ! कतिविहा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दुविहा पन्नत्ता, तं जहा-सुहुमपुढविकाइयएगिंदियजीवनिव्वत्ती य बादरपुढवि०, एवं एएणं अभिलावेणं भेदो जहा वड्डगबंधो तेयगसरीरस्स, जाव-

अष्टम उद्देशक.

जीवनिर्वृत्ति.

१. [प्र०] हे भगवन ! जीवनिर्वृत्ति केटला प्रकारनी कही छे ? [उ०] हे गौतम ! जीवनिर्वृत्ति पांच प्रकारनी कही छे, ते आ प्रमाणे-एकेन्द्रियजीवनिर्वृत्ति, यावत्-पंचेन्द्रियजीवनिर्वृत्ति.

२. [प्र०] हे भगवन ! एकेन्द्रियजीवनिर्वृत्ति केटला प्रकारनी कही छे ? [उ०] हे गौतम ! पांच प्रकारनी कही छे, ते आ प्रमाणे-पृथिवीकायिक एकेन्द्रिय जीवनिर्वृत्ति, यावत् वनस्पतिकायिक एकेन्द्रिय जीवनिर्वृत्ति.

३. [प्र०] हे भगवन् ! पृथिवीकायिक एकेन्द्रिय जीवनिर्वृत्ति केटला प्रकारनी कही छे ? [उ०] हे गौतम ! बे प्रकारनी कही छे, ते आ प्रमाणे-सूक्ष्मपृथिवीकायिक-एकेन्द्रिय जीवनिर्वृत्ति अने बादर पृथिवीकायिक-एकेन्द्रियजीवनिर्वृत्ति. ए प्रमाणे ए पाठ वडे महद् बंधना अधिकारमां जेम तैजसशरीरनो भेद कह्यो छे तेम अहिं कहेवो. यावत्-[प्र०] हे भगवन् ! सर्वार्थसिद्ध अनुत्तरौपपातिक वैमानिक

---

१ † भग० खं० ३ श० ८ उ० ९ पृ० ११२. प्रज्ञा० पद २१ प० ४२५.

[प्र०] 'सव्वट्ठसिद्धअणुत्तरोववातियकप्पातीतवेमाणियदेवपंचिंदियजीवनिव्वत्ती णं भंते ! कतिविहा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दुविहा पन्नत्ता, तं जहा–पज्जत्तगसव्वट्ठसिद्धअणुत्तरोववातिय–जाव–देवपंचिंदियजीवनिव्वत्ती य अपज्जत्तगसव्वट्ठसिद्धाणुत्तरोववाइय–जाव–देवपंचिंदियजीवनिव्वत्ती य' ।

४. [प्र०] कतिविहा णं भंते ! कम्मनिव्वत्ती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! अट्ठविहा कम्मनिव्वत्ती पन्नत्ता, तं जहा–नाणावरणिज्जकम्मनिव्वत्ती, जाव–अंतराइयकम्मनिव्वत्ती ।

५. [प्र०] नेरइयाणं भंते ! कतिविहा कम्मनिव्वत्ती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! अट्ठविहा कम्मनिव्वत्ती पन्नत्ता, तं जहा–नाणावरणिज्जकम्मनिव्वत्ती, जाव–अंतराइयकम्मनिव्वत्ती, एवं जाव–वेमाणियाणं ।

६. [प्र०] कतिविहा णं भंते ! सरीरनिव्वत्ती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंचविहा सरीरनिव्वत्ती पन्नत्ता, तं जहा–ओरालियसरीरनिव्वत्ती, जाव कम्मगसरीरनिव्वत्ती ।

७. [प्र०] नेरइयाणं भंते !० ? [उ०] एवं चेव, एवं जाव वेमाणियाणं । नवरं नायव्वं जस्स जइ सरीराणि ।

८. [प्र०] कइविहा णं भंते ! सव्विंदियनिव्वत्ती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंचविहा सव्विंदियनिव्वत्ती पन्नत्ता, तं जहा–सोइंदियनिव्वत्ती, जाव फासिंदियनिव्वत्ती, एवं जाव–नेरइया(णं), जाव थणियकुमाराणं ।

९. [प्र०] पुढविकाइयाणं पुच्छा । [उ०] गोयमा ! एगा फासिंदियनिव्वत्ती पन्नत्ता, एवं जस्स जइ इंदियाणि, जाव–वेमाणियाणं ।

१०. [प्र०] कइविहा णं भंते ! भासानिव्वत्ती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! चउव्विहा भासानिव्वत्ती पन्नत्ता, तं जहा–सच्चाभासानिव्वत्ती, मोसाभासानिव्वत्ती, सच्चामोसभासानिव्वत्ती, असच्चामोसभासानिव्वत्ती । एवं एगिंदियवज्जं जस्स जा भासा जाव–वेमाणियाणं ।

११. [प्र०] कइविहा णं भंते ! मणनिव्वत्ती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! चउव्विहा मणनिव्वत्ती पन्नत्ता, तं जहा–१ सच्चमणनिव्वत्ती, जाव–असच्चामोसमणनिव्वत्ती । एवं एगिंदियविगलिंदियवज्जं जाव–वेमाणियाणं ।

१२. [प्र०] कइविहा णं भंते ! कसायनिव्वत्ती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! चउव्विहा कसायनिव्वत्ती पन्नत्ता, तं जहा–कोहकसायनिव्वत्ती, जाव–लोभकसायनिव्वत्ती, एवं जाव–वेमाणियाणं ।

देवपंचेन्द्रिय जीवनिर्वृत्ति केटला प्रकारे कही छे ? [उ०] हे गौतम ! बे प्रकारे कही छे, ते आ प्रमाण—पर्याप्त सर्वार्थसिद्ध अनुत्तरौपपातिक यावत्—देवपंचेन्द्रियजीवनिर्वृत्ति अने अपर्याप्त सर्वार्थसिद्ध अनुत्तरौपपातिक यावत्—देवपंचेन्द्रिय जीवनिर्वृत्ति.

कर्मनिर्वृत्ति.

४. [प्र०] हे भगवन् ! कर्मनिर्वृत्ति केटला प्रकारनी कही छे ? [उ०] हे गौतम ! कर्मनिर्वृत्ति आठ प्रकारनी कही छे, ते आ प्रमाणे—१ ज्ञानावरणीय कर्मनिर्वृत्ति, यावत्–अन्तराय कर्मनिर्वृत्ति.

५. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिकोने केटला प्रकारनी कर्मनिर्वृत्ति कही छे, [उ०] हे गौतम ! आठ प्रकारनी कर्मनिर्वृत्ति कही छे, ते आ प्रमाणे १ ज्ञानावरणीय कर्मनिर्वृत्ति, यावत् ८ अन्तराय कर्मनिर्वृत्ति. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिक सुधी जाणवु.

शरीरनिर्वृत्ति.

६. [प्र०] हे भगवन ! शरीरनिर्वृत्ति केटला प्रकारनी कही छे ? [उ०] हे गौतम ! शरीरनिर्वृत्ति पांच प्रकारनी कही छे, ते आ प्रमाणे—१ औदारिकशरीरनिर्वृत्ति यावत्–५ कार्मणशरीरनिर्वृत्ति.

७. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिकोने शरीरनिर्वृत्ति केटला प्रकारनी छे ? [उ०] पूर्व प्रमाणे जाणवुं. तथा ए प्रमाणे यावत्–वैमानिकोने जाणवुं. विशेष ए के, जेने जेटलां शरीरो होय तेने तेटलां कहेवां.

सर्वेन्द्रियनिर्वृत्ति.

८. [प्र०] हे भगवन् ! सर्वेन्द्रियनिर्वृत्ति केटला प्रकारनी कही छे ? [उ०] हे गौतम ! सर्वेन्द्रियनिर्वृत्ति पांच प्रकारनी कही छे, ते आ प्रमाणे–श्रोत्रेन्द्रियनिर्वृत्ति यावत्–स्पर्शेन्द्रियनिर्वृत्ति. ए प्रमाणे नैरयिको यावत्–स्तनितकुमारो सबन्धे जाणवुं.

९. [प्र०] हे भगवन् ! पृथिवीकायिकोने केटली इन्द्रियनिर्वृत्ति कही छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओने एक स्पर्शेन्द्रियनिर्वृत्ति कही छे. ए प्रमाणे जेने जेटली इन्द्रियो होय तेने तेटली इन्द्रियनिर्वृत्ति कहेवी. ए प्रमाणे यावत् वैमानिको सुधी जाणवुं.

भाषानिर्वृत्ति.

१०. [प्र०] हे भगवन् ! भाषानिर्वृत्ति केटला प्रकारनी कही छे ? [उ०] हे गौतम ! भाषानिर्वृत्ति चार प्रकारनी कही छे, ते आ प्रमाणे–१ सत्यभाषानिर्वृत्ति, २ मृषाभाषानिर्वृत्ति, ३ सत्यमृषाभाषानिर्वृत्ति अने ४ असत्यामृषाभाषानिर्वृत्ति. ए प्रमाणे एकेन्द्रिय सिवाय यावत्–वैमानिको सुधी जेने जे भाषा होय तेने तेटली भाषानिर्वृत्ति कहेवी.

मनोनिर्वृत्ति.

११. [प्र०] हे भगवन् ! मनोनिर्वृत्ति केटला प्रकारनी कही छे ? [उ०] हे गौतम ! मनोनिर्वृत्ति चार प्रकारनी कही छे, ते आ प्रमाणे–सत्यमनोनिर्वृत्ति यावत्–असत्याऽमृषामनोनिर्वृत्ति. ए प्रमाणे एकेन्द्रिय अने विकलेन्द्रिय सिवाय बाकी बधा माटे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं.

कषायनिर्वृत्ति.

१२. [प्र०] हे भगवन् ! कषायनिर्वृत्ति केटला प्रकारनी कही छे ? [उ०] हे गौतम ! कषायनिर्वृत्ति चार प्रकारनी कही छे, ते आ प्रमाणे–क्रोधकषायनिर्वृत्ति, यावत्–लोभकषायनिर्वृत्ति. ए प्रमाणे–यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं.

१३. [प्र०] कइविहा णं भंते ! वन्ननिवत्ती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंचविहा वन्ननिवत्ती पन्नत्ता, तं जहा–कालवन्ननिवत्ती, जाव–सुक्किलवन्ननिवत्ती, एवं निरवसेसं जाव–वेमाणियाणं । एवं गंधनिवत्ती दुविहा जाव–वेमाणियाणं । रसनिवत्ती पंचविहा जाव–वेमाणियाणं । फासनिवत्ती अट्ठविहा जाव–वेमाणियाणं ।

१४. [प्र०] कतिविहा णं भंते ! संठाणनिवत्ती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! छव्विहा संठाणनिवत्ती पन्नत्ता, तंजहा–समचउरंससंठाणनिवत्ती, जाव हुंडसंठाणनिवत्ती ।

१५. [प्र०] नेरइयाणं पुच्छा । [उ०] गोयमा ! एगा हुंडसंठाणनिवत्ती पन्नत्ता ।

१६. [प्र०] असुरकुमाराणं पुच्छा । [उ०] गोयमा ! एगा समचउरंससंठाणनिवत्ती पन्नत्ता, एवं जाव–थणियकुमाराणं ।

१७. [प्र०] पुढविकाइयाणं पुच्छा । [उ०] गोयमा ! एगा मसूरचंदसंठाणनिवत्ती पन्नत्ता, एवं जस्स जं संठाणं जाव–वेमाणियाणं ।

१८. [प्र०] कइविहा णं भंते ! सन्नानिवत्ती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! चउव्विहा सन्ना निवत्ती पन्नत्ता, तं जहा–आहारसन्नानिवत्ती, जाव–परिग्गहसन्नानिवत्ती, एवं जाव–वेमाणियाणं ।

१९. [प्र०] कइविहा णं भंते ! लेस्सानिवत्ती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! छव्विहा लेस्सानिवत्ती पन्नत्ता, तं जहा–कण्हलेस्सानिवत्ती, जाव- सुक्कलेस्सानिवत्ती, एवं जाव–वेमाणियाणं जस्स जइ लेस्साओ ।

२०. [प्र०] कइविहा णं भंते ! दिट्ठीनिवत्ती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! तिविहा दिट्ठीनिवत्ती पन्नत्ता, तंजहा–सम्मादिट्ठिनिवत्ती, मिच्छादिट्ठिनिवत्ती, सम्मामिच्छदिट्ठीनिवत्ती । एवं जाव–वेमाणियाणं जस्स जइविहा दिट्ठी ।

२१. [प्र०] कतिविहा णं भंते ! णाणनिवत्ती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंचविहा णाणनिवत्ती पन्नत्ता, तं जहा–आभिणिबोहियणाणनिवत्ती, जाव–केवलनाणनिवत्ती । एवं एगिंदियवज्जं जाव–वेमाणियाणं जस्स जइ णाणा ।

२२. [प्र०] कतिविहा णं भंते ! अन्नाणनिवत्ती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! तिविहा अन्नाणनिवत्ती पन्नत्ता, तं जहा–मइअन्नाणनिवत्ती, सुयअन्नाणनिवत्ती, विभंगनाणनिवत्ती । एवं जस्स जइ अन्नाणा जाव–वेमाणियाणं ।

वर्णनिर्वृत्ति.

१३. [प्र०] हे भगवन् ! वर्णनिर्वृत्ति केटला प्रकारनी कही छे ? [उ०] हे गौतम ! वर्णनिर्वृत्ति पांच प्रकारनी कही छे, ते आ प्रमाणे -काळावर्णनी निर्वृत्ति, यावत्–श्वेतवर्णनी निर्वृत्ति. ए प्रमाणे सघळुं यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं. एम बे प्रकारनी गंधनिर्वृत्ति, पांच प्रकारनी रसनिर्वृत्ति अने आठ प्रकारनी स्पर्शनिर्वृत्ति यावत्–वैमानिक सुधी कहेवी.

संस्थाननिर्वृत्ति

१४. [प्र०] हे भगवन् ! संस्थाननिर्वृत्ति केटला प्रकारे कही छे ? [उ०] हे गौतम ! संस्थाननिर्वृत्ति छ प्रकारनी कही छे, ते आ प्रमाणे–समचतुरस्रसंस्थाननिर्वृत्ति, यावत्–हुंडसंस्थाननिर्वृत्ति.

१५. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिकोने केटली संस्थाननिर्वृत्ति छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओने एक हुंडसंस्थाननिर्वृत्ति कही छे.

१६. [प्र०] हे भगवन् ! असुरकुमारो संबंधे प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! तेओने एक समचतुरस्रसंस्थाननिर्वृत्ति छे. ए प्रमाणे यावत्–स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं.

१७. [प्र०] हे भगवन् ! पृथिवीकायिकोने आश्रयी प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! तेओने एक मसूर अने चंद्राकारसंस्थाननिर्वृत्ति छे. एम जेने जे संस्थान होय तेने ते यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं.

संज्ञानिर्वृत्ति.

१८. [प्र०] हे भगवन् ! संज्ञानिर्वृत्ति केटला प्रकारे कही छे ? [उ०] हे गौतम ! संज्ञानिर्वृत्ति चार प्रकारे कही छे, ते आ प्रमाणे–१ आहारसंज्ञानिर्वृत्ति, यावत्–४ परिग्रहसंज्ञानिर्वृत्ति. ए रीते यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं.

लेश्यानिर्वृत्ति.

१९. [प्र०] हे भगवन् ! लेश्यानिर्वृत्ति केटला प्रकारे कही छे ? [उ०] हे गौतम ! लेश्यानिर्वृत्ति छ प्रकारे कही छे, ते आ प्रमाणे–१ कृष्णलेश्यानिर्वृत्ति, यावत्–६ शुक्ललेश्यानिर्वृत्ति. ए प्रमाणे यावत्- वैमानिको सुधी जेने जे लेश्या होय ते तेने लेश्यानिर्वृत्ति कहेवी.

दृष्टिनिर्वृत्ति.

२०. [प्र०] हे भगवन् ! दृष्टिनिर्वृत्ति केटला प्रकारे कही छे ? [उ०] हे गौतम ! दृष्टिनिर्वृत्ति त्रण प्रकारनी कही छे, ते आ प्रमाणे–१ सम्यग्दृष्टिनिर्वृत्ति, २ मिथ्यादृष्टिनिर्वृत्ति अने ३ सम्यग्मिथ्यादृष्टिनिर्वृत्ति. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जेने जे दृष्टि होय तेने ते दृष्टिनिर्वृत्ति कहेवी.

ज्ञाननिर्वृत्ति.

२१. [प्र०] हे भगवन् ! ज्ञाननिर्वृत्ति केटला प्रकारे कही छे ? [उ०] हे गौतम ! ज्ञाननिर्वृत्ति पांच प्रकारनी कही छे, ते आ प्रमाणे–१ आभिनिबोधिकज्ञाननिर्वृत्ति, यावत्–५ केवलज्ञाननिर्वृत्ति. ए प्रमाणे एकेन्द्रिय सिवाय यावत्–वैमानिको सुधी जेने जेटलां ज्ञान होय तेने तेटली निर्वृत्ति कहेवी.

अज्ञाननिर्वृत्ति.

२२. [प्र०] हे भगवन् ! अज्ञाननिर्वृत्ति केटला प्रकारनी कही छे ? [उ०] हे गौतम ! अज्ञाननिर्वृत्ति त्रण प्रकारे कही छे, ते आ प्रमाणे–१ मतिअज्ञाननिर्वृत्ति, २ श्रुतअज्ञाननिर्वृत्ति अने ३ विभंगज्ञाननिर्वृत्ति. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जेने जेटलां अज्ञानो होय तेने तेटली अज्ञाननिर्वृत्ति कहेवी.

२३. [प्र०] कइविहा णं भंते ! जोगनिव्वत्ती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! तिविहा जोगनिव्वत्ती पन्नत्ता, तं जहा–मणजोगनिव्वत्ती, वयजोगनिव्वत्ती, कायजोगनिव्वत्ती । एवं जाव–वेमाणियाणं जस्स जइविहो जोगो ।

२४. [प्र०] कइविहा णं भंते ! उवओगनिव्वत्ती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दुविहा उवओगनिव्वत्ती पन्नत्ता, तं जहा–सागारोवओगनिव्वत्ती, अणागारोवओगनिव्वत्ती । एवं जाव–वेमाणियाणं । [अत्र सङ्ग्रहणीगाथे वाचनान्तरे–]

"जीवाणं निव्वत्ती कम्मप्पगडी सरीरनिव्वत्ती । सव्विंदियनिव्वत्ती भासा य मणे कसाया य ॥

वन्ने गंधे रसे फासे संठाणविही य होइ बोद्धव्वो । लेसा दिट्ठी णाणे उवओगे चेव जोगे य" ॥

'सेवं भंते ! 'सेवं भंते' ! त्ति ।

एगूणवीसइमे सए अट्ठमो उद्देसो समत्तो ।

२३. [प्र०] हे भगवन् ! योगनिर्वृत्ति केटला प्रकारे कही छे ? [उ०] हे गौतम ! योगनिर्वृत्ति त्रण प्रकारे कही छे, ते आ प्रमाणे–१ मनोयोगनिर्वृत्ति, २ वचनयोगनिर्वृत्ति अने ३ काययोगनिर्वृत्ति. ए रीते यावत्–वैमानिको सुधी जेने जेटला योगो होय तेने तेटली योगनिर्वृत्ति कहेवी. योगनिर्वृत्ति.

२४. [प्र०] हे भगवन् ! उपयोगनिर्वृत्ति केटला प्रकारे कही छे ? [उ०] हे गौतम ! उपयोगनिर्वृत्ति बे प्रकारनी कही छे, ते आ प्रमाण–साकारोपयोगनिर्वृत्ति अने निराकारोपयोगनिर्वृत्ति. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं. अहिं बीजी वाचनामां बे संग्रहगाथाओ छे.—"१ जीव, २ कर्मप्रकृति, ३ शरीर, ४ सर्वेन्द्रिय, ५ भाषा, ६ मन, ७ कषाय, ८ वर्ण, ९ गंध, १० रस, ११ स्पर्श, १२ संस्थान, १३ लेश्या, १४ दृष्टि, १५ ज्ञान, १६ उपयोग अने योग ए बधानी निर्वृत्ति आ उद्देशकमां कही छे." 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'. उपयोगनिर्वृत्ति.

ओगणीशमा शतकमां अष्टम उद्देशक समाप्त.

नवमो उद्देसो ।

१. [प्र०] कइविहे णं भंते ! करणे पण्णत्ते ? [उ०] गोयमा ! पंचविहे करणे पन्नत्ते, तं जहा–१ दव्वकरणे, २ खेत्तकरणे, ३ कालकरणे ४ भवकरणे, ५ भावकरणे ।

२. [प्र०] नेरइयाणं भंते ! कतिविहे करणे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! पंचविहे करणे पन्नत्ते, तं जहा–दव्वकरणे, जाव–भावकरणे । एवं जाव–वेमाणियाणं ।

३. [प्र०] कतिविहे णं भंते ! सरीरकरणे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! पंचविहे सरीरकरणे पन्नत्ते, तं जहा–१ ओरालियसरीरकरणे, जाव–कम्मगसरीरकरणे । एवं जाव–वेमाणियाणं जस्स जइ सरीराणि ।

४. [प्र०] कइविहे णं भंते ! इंदियकरणे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! पंचविहे इंदियकरणे पन्नत्ते, तंजहा–सोइंदियक-

नवम उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! *करण केटला प्रकारे कह्युं छे ? [उ०] हे गौतम ! करण पांच प्रकारे कह्युं छे, ते आ प्रमाणे–१ द्रव्यकरण, २ क्षेत्रकरण, ३ कालकरण, ४ भवकरण अने ५ भावकरण.

२. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिकोने केटला प्रकारनुं करण कह्युं छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओने पांचे प्रकारनुं करण कह्युं छे, ते आ प्रमाण–१ द्रव्यकरण, यावत्–भावकरण. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं.

३. [प्र०] हे भगवन् ! शरीरकरण केटला प्रकारनुं कह्युं छे ? [उ०] हे गौतम ! शरीरकरण पांच प्रकारनुं कह्युं छे, ते आ प्रमाणे–१ औदारिकशरीरकरण, यावत् ५ कार्मणशरीरकरण. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं. जेने जेटलां शरीरो होय तेने तेटलां शरीरकरणो कहेवां. शरीरकरण.

४. [प्र०] हे भगवन् ! इंद्रियकरण केटला प्रकारनुं कह्युं छे ? [उ०] हे गौतम ! इंद्रियकरण पांच प्रकारनुं कह्युं छे, ते आ इन्द्रियकरण.

---

१ * जे वडे कराय ते करण—क्रियानुं साधन अथवा करवुं ते करण, आ बीजी व्युत्पत्ति प्रमाणे करण अने निष्पत्ति एक ज थई जशे माटे ते जाणवुं कारण के करण ए आरंभक्रियारूप छे अने निर्वृत्ति कार्यनी समाप्तिरूप छे. तेना पांच प्रकार छे—१ द्रव्यरूप दातरडा वगेरे करण ते द्रव्यकरण, अथवा शलाकादि द्रव्यवडे कटादि द्रव्यनुं करवुं ते द्रव्यकरण, २ क्षेत्ररूप करण, अथवा शालिक्षेत्रादिनुं करण, अथवा क्षेत्रद्वारा स्वाध्यायनुं करवुं ते क्षेत्रकरण, ३ कालरूप करण, अथवा काळनुं, काळवडे अथवा काळमां करवुं ते काळकरण ४ नारकादि भवरूप करण ते भवकरण ए प्रमाणे ५ भावकरण संबन्धे पण जाणवुं.—टीका

* अहिं ७ पुस्तकमां करणसंबन्धे बे संग्रहणी गाथा आपेली छे, तेनो अर्थ:—१ द्रव्य, २ क्षेत्र, ३ काल, ४ भव, ५ भाव, ६ शरीर, ७ इन्द्रिय, ८ भाषा, ९ मन, १० कषाय, ११ समुद्घात, १२ संज्ञा, १३ लेश्या, १४ दृष्टि, १५ वेद, १६ प्राणातिपात, १७ पुद्गल, १८ वर्ण, १९ गंध, २० रस, २१ स्पर्श अने २२ संस्थान–ए बावीश करण छे.

रणे, जाव–फासिंदियकरणे। एवं जाव वेमाणियाणं जस्स जइ इंदियाइं। एवं एएणं कमेणं भासाकरणे चउव्विहे, मणकरणे चउव्विहे, कसायकरणे चउव्विहे, समुग्घायकरणे सत्तविहे, सन्नाकरणे चउव्विहे, लेसाकरणे छव्विहे, दिट्ठीकरणे तिविहे, वेयकरणे तिविहे पन्नत्ते, तं जहा–१ इत्थिवेदकरणे, २ पुरिसवेदकरणे, ३ नपुंसगवेदकरणे। एए सव्वे नेरइयादी दंडगा जाव–वेमाणियाणं जस्स जं अत्थि तं तस्स सव्वं भाणियव्वं।

५. [प्र०] कतिविहे णं भंते! पाणाइवायकरणे पन्नत्ते? [उ०] गोयमा! पंचविहे पाणाइवायकरणे पन्नत्ते, तं जहा–एगिंदियपाणाइवायकरणे, जाव–पंचिंदियपाणाइवायकरणे। एवं निरवसेसं जाव–वेमाणियाणं।

६. [प्र०] कइविहे णं भंते! पोग्गलकरणे पन्नत्ते? [उ०] गोयमा! पंचविहे पोग्गलकरणे पन्नत्ते, तं जहा–१ वन्नकरणे, २ गंधकरणे, ३ रसकरणे, ४ फासकरणे, ५ संठाणकरणे।

७. [प्र०] वन्नकरणे णं भंते! कतिविहे पन्नत्ते? [उ०] गोयमा! पंचविहे पन्नत्ते, तं जहा–कालवन्नकरणे, जाव–सुक्किलवन्नकरणे, एवं भेदो, गंधकरणे दुविहे, रसकरणे पंचविहे, फासकरणे अट्ठविहे।

८. [प्र०] संठाणकरणे णं भंते! कतिविहे पन्नत्ते? [उ०] गोयमा! पंचविहे पन्नत्ते, तं जहा–परिमंडलसंठाणकरणे, जाव–आयतसंठाणकरणे। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति जाव–विहरति।

एगूणवीसइमे सए नवमो उद्देसो समत्तो।

प्रमाणे–१ श्रोत्रेन्द्रियकरण, यावत्–५ स्पर्शेन्द्रियकरण. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जेने जेटली इंद्रियो होय तेने तेटलां इंद्रियकरणो कहेवा. एम ए क्रमवडे चार प्रकारे भाषाकरण, चार प्रकारे मनकरण, चार प्रकारे कषायकरण, सात प्रकारे समुद्घातकरण, चार प्रकारे संज्ञाकरण, छ प्रकारे लेश्याकरण, अने त्रण प्रकारे दृष्टिकरण कहेवुं. वेदकरण पण त्रण प्रकारनुं छे, ते आ प्रमाणे १ स्त्रीवेदकरण, २ पुरुषवेदकरण, अने ३ नपुंसकवेदकरण. ए सघळुं नैरयिकोथी मांडी यावत्–वैमानिको सुधी जेने जे होय तेने ते बधुं कहेवुं.

प्राणातिपातकरण। ५. [प्र०] हे भगवन्! प्राणातिपातकरण केटला प्रकारे कह्युं छे? [उ०] हे गौतम! प्राणातिपातकरण पांच प्रकारे कह्युं छे, ते आ प्रमाणे–१ एकेन्द्रियप्राणातिपातकरण, यावत्–पंचेन्द्रियप्राणातिपातकरण. ए प्रमाणे सघळुं यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं.

पुद्गलकरण. ६. [प्र०] हे भगवन्! पुद्गलकरण केटला प्रकारे कह्युं छे? [उ०] हे गौतम! पुद्गलकरण पांच प्रकारे कह्युं छे, ते आ प्रमाणे–१ वर्णकरण, २ गंधकरण, ३ रसकरण, ४ स्पर्शकरण अने ५ संस्थानकरण.

वर्णकरण ७. [प्र०] हे भगवन्! वर्णकरण केटला प्रकारनुं कह्युं छे? [उ०] हे गौतम! वर्णकरण पांच प्रकारनुं कह्युं छे, ते आ प्रमाणे–१ कृष्णवर्णकरण, यावत्–५ श्वेतवर्णकरण. ए प्रमाणे पुद्गलकरणना वर्णादि भेदो कहेवा. एम बे प्रकारे गंधकरण, पांच प्रकारे रसकरण अने आठ प्रकारे स्पर्शकरण छे.

संस्थानकरण. ८. [प्र०] हे भगवन्! संस्थानकरण केटला प्रकारे कह्युं छे? [उ०] हे गौतम! संस्थानकरण पांच प्रकारे कह्युं छे, ते आ प्रमाणे–१ परिमंडलसंस्थानकरण, यावत्–५ आयतसंस्थानकरण. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'–एम कही यावत्–विहरे छे.

ओगणीशमा शतकमां नवम उद्देशक समाप्त.

दसमो उद्देसो.

१. [प्र०] वाणमंतरा णं भंते! सव्वे समाहारा०–एवं जहा सोलसमसए दीवकुमारुद्देसओ जाव–'अप्पिड्ढिय'त्ति। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

एगूणवीसइमे सए दसमो उद्देसो समत्तो।
एगूणवीसतिमं सयं समत्तं।

दशम उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन्! बधा वानव्यन्तरो समानआहारवाळा होय छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! *सोळमां शतकना द्वीपकुमारोद्देशकमां कह्या प्रमाणे यावत्–'अल्पर्धिक सुधी जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.'

ओगणीशमा शतकमां दशम उद्देशक समाप्त.

ओगणीशमुं शतक समाप्त.

* १ अल्पर्द्धिक संबन्धे आ प्रमाणे उल्लेख छे—'हे भगवन्! कृष्णलेश्यावाळा यावत्—तेजोलेश्यावाळा वानव्यंतरोमां कोण कोनाथी अल्पर्द्धिक छे के महर्द्धिक छे? हे गौतम! कृष्णलेश्यावाळा करतां नीललेश्यावाळा वानव्यंतर महर्द्धिक छे, यावत्—सर्वथी महर्द्धिक तेजोलेश्यावाळा वानव्यंतर छे. जुओ—भग० खं० ४ श० १६. उ० ११ पृ० २७ सू० ३.

वीसइमं सयं ।

१ बेइंदिय २ मागासे ३ पाणवहे ४ उवचए य ५ परमाणू ।
६ अंतर ७ बंधे ८ भूमी ९ चारण १० सोवक्कमा जीवा ॥

पढमो उद्देसो.

१. [प्र०] रायगिहे जाव–एवं वयासी–सिय भंते ! जाव–चत्तारि पंच बेंदिया एगयओ साहारणसरीरं बंधंति, एगयओ० २ बंधित्ता तओ पच्छा आहारेंति वा परिणामेंति वा सरीरं वा बंधंति. [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे । बेंदिया णं पत्तेयाहारा पत्तेयपरिणामा पत्तेयसरीरं बंधंति, प० २ बंधित्ता तओ पच्छा आहारेंति वा परिणामेंति वा सरीरं वा बंधंति ।

२. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं कति लेस्साओ पन्नत्ताओ ? [उ०] गोयमा ! तओ लेस्साओ पन्नत्ताओ, तंजहा–कण्हलेस्सा, नीललेस्सा, काउलेस्सा । एवं जहा एगूणवीसतिमे सए तेउकाइयाणं जाव 'उव्वट्टंति' । नवरं सम्मद्दिट्ठी वि मिच्छद्दिट्ठी वि. नो सम्मामिच्छद्दिट्ठी, दो नाणा दो अन्नाणा नियमं, नो मणजोगी. वयजोगी वि कायजोगी वि; आहारो नियमं छद्दिसिं ।

वीशमुं शतक.

[उद्देशक संग्रह–] बेइन्द्रियादिनी वक्तव्यता संबंधे प्रथम उद्देशक, आकाशादि अर्थ विषे बीजो उद्देशक, प्राणातिपातादि अर्थ परत्वे त्रीजो उद्देशक, इन्द्रियोपचय संबंधे चोथो उद्देशक, परमाणुथी आरभी अनन्तप्रदेशिकस्कंध विषे पांचमो उद्देशक, रत्नप्रभादि नरकपृथिवीना अन्तराल संबंधे छट्ठो उद्देशक, जीवप्रयोगादि बन्ध विषे सातमो उद्देशक, कर्मभूमि अने अकर्मभूमि संबंधे आठमो उद्देशक, विद्याचारणादि विषे नवमो उद्देशक अने सोपक्रम तथा निरुपक्रम आयुवाळा जीव संबंधे दशमो उद्देशक–एम आ वीशमा शतकमां दश उद्देशको कहेवामां आवशे.

प्रथम उद्देशक.

बेइन्द्रियादि जीवोना शरीरबन्धना क्रम. बेइन्द्रिय साधारण शरीर बांधे के प्रत्येक शरीर बांधे ?

१. [प्र०] राजगृहनगरमां यावत्–भगवान् गौतम आ प्रमाणे बोल्या के, हे भगवन् ! कदाचित्–बे यावत्–चार के पांच बेइन्द्रिय जीवो एकठा थईने एक साधारण शरीर बांधे, त्यार पछी आहार करे, तेने परिणमावे अने पछी विशिष्ट शरीर बांधे ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी. कारण के बेइन्द्रिय जीवो जुदा जुदा आहार करनारा अने तेनो भिन्न भिन्न परिणाम करनारा होय छे, तेथी तेओ प्रत्येक–जुदा जुदा शरीरने बांधे छे, अने प्रत्येक शरीर बांधी आहार करे छे, तेनो परिणाम करे छे अने पछी विशिष्ट शरीर बांधे छे.

लेश्या

२. [प्र०] हे भगवन् ! बेइन्द्रिय जीवोने केटली लेश्याओ कही छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओने त्रण लेश्याओ कही छे, ते आ प्रमाणे–१ कृष्णलेश्या, २ नीललेश्या अने ३ कापोतलेश्या. ए प्रमाणे जेम *ओगणीशमा शतकमां तेजस्कायिक जीवो विषे कह्युं छे, तेम अहिं पण यावत्–'उद्वर्ते छे' त्यां सुधी कहेवुं. विशेष ए के, बेइन्द्रिय जीवो सम्यग्दृष्टि पण होय छे अने मिथ्यादृष्टि पण होय छे, पण सम्यग्मिथ्या (मिश्रदृष्टि) दृष्टि होता नथी. तेओने अवश्य बे ज्ञान के बे अज्ञान होय छे, तेओने मनोयोग नथी, पण वचनयोग अने काययोग होय छे. तेओने अवश्य छ दिशानो आहार होय छे.

---

२ * भग० श० १९ उ० ३ सू० १८, पृ० ८२.

३. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं एवं सन्ना ति वा पन्ना ति वा मणे ति वा वई ति वा–'अम्हे णं इट्ठाणिट्ठे रसे इट्ठाणिट्ठे फासे पडिसंवेदेमो' ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे, पडिसंवेदेंति पुण ते। ठिती जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं बारस संवच्छराइं, सेसं तं चेव, एवं तेइंदिया(ण)वि, एवं चउरिंदिया(ण)वि, नाणत्तं इंदिएसु ठितीए य, सेसं तं चेव, ठिती जहा पन्नवणाए।

४. [प्र०] सिय भंते ! जाव–चत्तारि पंच पंचिंदिया एगयओ साहारणं० [उ०] एवं जहा बेंदियाणं, नवरं छल्लेसाओ, दिट्ठी तिविहा वि, चत्तारि नाणा तिन्नि अन्नाणा भयणाए, तिविहो जोगो।

५. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं एवं सन्ना ति वा पन्ना ति वा जाव–वती ति वा–'अम्हे णं आहारमाहारेमो' ? [उ०] गोयमा ! अत्थेगइयाणं एवं सन्ना इ वा पन्ना इ वा मणे इ वा वती ति वा–'अम्हे णं आहारमाहारेमो'। अत्थेगइयाणं नो एवं सन्ना ति वा जाव–वती ति वा–'अम्हे णं आहारमाहारेमो', आहारेंति पुण ते।

६. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं एवं सन्ना ति वा जाव–वइ ति वा–'अम्हे णं इट्ठाणिट्ठे सद्दे इट्ठाणिट्ठे रूवे, इट्ठाणिट्ठे गंधे, इट्ठाणिट्ठे रसे, इट्ठाणिट्ठे फासे पडिसंवेदेमो' ? [उ०] गोयमा ! अत्थेगतियाणं एवं सन्ना ति वा जाव–वयी ति वा–'अम्हे णं इट्ठाणिट्ठे सद्दे, जाव–इट्ठाणिट्ठे फासे पडिसंवेदेमो'; अत्थेगतियाणं नो एवं सन्ना इ वा जाव–वयी इ वा–'अम्हे णं इट्ठाणिट्ठे सद्दे, जाव–इट्ठाणिट्ठे फासे पडिसंवेदेमो'; पडिसंवेदेंति पुण ते।

७. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किं पाणाइवाए उवक्खाइज्जंति० ? [उ०] गोयमा ! अत्थेगतिया पाणातिवाए वि उवक्खाइज्जंति, जाव–मिच्छादंसणसल्ले वि उवक्खाइज्जंति; अत्थेगतिया नो पाणाइवाए उवक्खातिज्जंति, नो मुसा० जाव–नो मिच्छादंसणसल्ले उवक्खातिज्जंति। जेसिं पि णं जीवाणं ते जीवा एवमाहिज्जंति तेसिं पि णं जीवाणं अत्थेगतियाणं विन्नाए

संज्ञा अने प्रज्ञादिनो अभाव.

३. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवोने 'अमे इष्ट अने अनिष्ट रसने तथा इष्ट अने अनिष्ट स्पर्शने अनुभवीए छीए' एवी संज्ञा, प्रज्ञा, मन के वचन होय छे ? [उ०] ए अर्थ समर्थ नथी, परन्तु तेओ ते रसादिकनो अनुभव करे छे. तेओनी जघन्य स्थिति–आयुष अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट स्थिति बार वरसनी छे. बाकी बधुं पूर्व प्रमाणे जाणवुं. ए प्रमाणे तेइन्द्रिय अने चउरिन्द्रिय जीवो संबंधे पण कहेवुं. मात्र स्थितिमां अने इन्द्रियोमां विशेष छे, बाकी बधुं पूर्व प्रमाणे जाणवुं. स्थिति *प्रज्ञापनासूत्रमां कह्या प्रमाणे जाणवी.

पंचेन्द्रिय साधारण के प्रत्येक शरीर बांधे?

४. [प्र०] हे भगवन् ! कदाचित् यावत्–चार पांच पंचेन्द्रियो भेगा मळीने एक साधारण शरीर बांधे ? [उ०] बधुं बेइन्द्रियोनी पेठे कहेवुं. विशेष ए के तेओने छ लेश्याओ होय छे, सम्यग्, मिथ्यात्व अने मिश्र ए त्रणे दृष्टि होय छे, [†]चार ज्ञान अने त्रण अज्ञान भजनाए–विकल्पे होय छे अने योग त्रणे होय छे.

५. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवोने 'अमे आहार करीए छीए'–एवी संज्ञा, प्रज्ञा, मन के वचन होय छे ? [उ०] हे गौतम ! केटलाक जीवोने (संज्ञी जीवोने) 'अमे आहार ग्रहण करीए छीए' एवी संज्ञा, प्रज्ञा, मन के वचन होय छे, अने केटलाक जीवोने (असंज्ञी जीवोने) 'अमे आहार ग्रहण करीए छीए'–एवी संज्ञा, यावत्–वचन होतुं नथी, पण तेओ आहार तो करे छे.

६. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवोने 'अमे इष्ट के अनिष्ट रूप, गंध, रस अने स्पर्शने अनुभवीए छीए'–एवी संज्ञा, यावत्–वचन होय छे ? [उ०] हे गौतम ! 'अमे इष्ट के अनिष्ट शब्द यावत्–स्पर्शने अनुभवीए छीए'–एवी संज्ञा, यावत्–वचन केटलाएक जीवोने (संज्ञी जीवोने) होय छे अने 'अमे इष्ट के अनिष्ट शब्दने यावत्–स्पर्शने अनुभवीए छीए' एवी संज्ञा, यावत्–वचन केटलाएक जीवोने (असंज्ञी जीवोने) नथी होतुं. पण तेओ ते शब्द वगेरेनो अनुभव तो करे छे.

७. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो 'प्राणातिपातमां रहेला छे'–इत्यादि कहेवाय ? [उ०] हे गौतम ! ते जीवोमांना केटलाएक 'प्राणातिपातमां यावत्–मिथ्यादर्शनशल्यमां पण रहेला छे'–एम कहेवाय छे अने केटलाएक जीवो 'प्राणातिपातमां, मृषावादमां यावत्–मिथ्यादर्शनशल्यमां रहेला छे'–एम कहेवातुं नथी. जे जीवोना प्राणातिपात–हिंसा वगेरे तेओ करे छे, ते जीवोमांना पण केटलाएक जीवोने 'अमे हणाइए छीए अने आ अमारा घातक छे' एवुं भेदज्ञान होय छे अने केटलाएक जीवोने एवुं भेदज्ञान होतुं नथी. तेमां उपपात सर्वजीवोथी यावत्–सर्वार्थसिद्धथी पण होय छे. स्थिति (आयुष) जघन्यथी अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्टथी तेत्रीश सागरोपम होय छे.

---

३ * तेइन्द्रिय जीवनी उत्कृष्ट स्थिति ओगणपचास दिवसनी अने चउरिन्द्रियनी छ मास होय छे, अने जघन्य स्थिति बन्नेनी अन्तर्मुहूर्त जाणवी. जुओ—प्रज्ञा० पद ६ प० ३११.

४ † पंचेन्द्रिय जीवने मत्यादि चार ज्ञान होय छे अने केवळज्ञान अनिन्द्रियने ज होय छे—टीका.

नाणत्ते, अत्थेगतियाणं नो विण्णाए नाणत्ते, उववाओ सव्वओ जाव–सव्वट्ठसिद्धाओ, ठिती जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं; छस्समुग्घाया केवलिवज्जा, उव्वट्टणा सव्वत्थ गच्छंति जाव–सव्वट्ठसिद्धं ति, सेसं जहा बेंदियाणं।

८. [प्र०] एएसि णं भंते! बेइंदियाणं जाव–पंचिंदियाण य कयरे कयरेहिंतो जाव–विसेसाहिया वा? [उ०] गोयमा! सव्वत्थोवा पंचिंदिया, चउरिंदिया विसेसाहिया, तेइंदिया विसेसाहिया, बेइंदिया विसेसाहिया। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति जाव–विहरति।

वीसइमे सए पढमो उद्देसो समत्तो।

तेओने (पंचेन्द्रियोने) केवलिसमुद्घात सिवाय बाकीना छ समुद्घातो जाणवा. उद्वर्तना–मरीने तेओ यावत्–सर्वार्थसिद्ध सुधी बधे जाय छे, बाकी बधुं बेइन्द्रियोनी पेठे जाणवुं.

८. [प्र०] हे भगवन्! पूर्वोक्त बेइन्द्रिय यावत्–पंचेन्द्रिय जीवोमां कया जीवो कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे? [उ०] हे गौतम! सौथी थोडा पंचेन्द्रिय जीवो छे, तेथी चउरिन्द्रिय जीवो विशेषाधिक छे, तेथी तेइन्द्रिय जीवो विशेषाधिक छे अने तेथी बेइन्द्रिय जीवो विशेषाधिक छे. 'हे भगवन्! ते एम ज छे, हे भगवन्! ते एम ज छे'–एम कही (भगवान् गौतम) यावत्–विहरे छे.

बेइन्द्रियादिनुं अल्प बहुत्व.

वीसमा शतकमां प्रथम उद्देशक समाप्त.

बीओ उद्देसो।

१. [प्र०] कइविहे णं भंते! आगासे पन्नत्ते? [उ०] गोयमा! दुविहे आगासे पन्नत्ते, तंजहा–लोयागासे य अलोयागासे य।

२. [प्र०] लोयागासे णं भंते! किं जीवा, जीवदेसा?–एवं जहा बितियसए अत्थिउद्देसे तह चेव इह वि भाणियव्वं, नवरं अभिलावो जाव–'धम्मत्थिकाए णं भंते! केमहालए पन्नत्ते? गोयमा! लोए लोयमेत्ते लोयप्पमाणे लोयफुडे लोयं चेव ओगाहित्ता णं चिट्ठति. एवं जाव–पोग्गलत्थिकाए।

३. [प्र०] अहेलोए णं भंते! धम्मत्थिकायस्स केवतियं ओगाढे? [उ०] गोयमा! सातिरेगं अद्धं ओगाढे, एवं एएणं अभिलावेणं जहा बितियसए जाव–'ईसिपब्भारा णं भंते! पुढवी लोयागासस्स किं संखेज्जइभागं० ओगाढा–पुच्छा। गोयमा! नो संखेज्जइभागं ओगाढा, असंखेज्जइभागं ओगाढा, नो संखेज्जे भागे ओगाढा, नो असंखेज्जे भागे, नो सव्वलोयं ओगाढा'। सेसं तं चेव।

द्वितीय उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन्! आकाश केटला प्रकारनुं कह्युं छे? [उ०] हे गौतम! आकाश बे प्रकारनुं कह्युं छे, ते आ प्रमाणे–लोकाकाश अने अलोकाकाश.

आकाश वगेरे द्रव्य.

२. [प्र०] हे भगवन्! लोकाकाश ए शुं जीवरूप छे, जीवदेशरूप छे–इत्यादि *बीजा शतकना अस्ति उद्देशकमां कह्या प्रमाणे अहिं कहेवुं. विशेष ए के, आ अभिलाप (पाठ) अहिं कहेवो'–'हे भगवन्! धर्मास्तिकाय केवडो मोटो छे? हे गौतम! धर्मास्तिकाय लोकरूप, लोकमात्र, लोकप्रमाण अने लोक वडे स्पर्शायलो छे अने लोकने अवगाहीने रह्यो छे.' ए प्रमाणे यावत्–पुद्गलास्तिकाय सुधी जाणवुं.

३. [प्र०] हे भगवन्! अधोलोक धर्मास्तिकायना केटला भागने अवगाहीने रह्यो छे? [उ०] हे गौतम! कंइक अधिक अर्ध भागने अवगाहीने रह्यो छे. ए प्रमाणे ए अभिलापथी जेम †बीजा शतकमां कह्युं छे तेम अहिं कहेवुं. यावत्–[प्र०] 'हे भगवन्! ईषत्प्राग्भारा पृथिवीए लोकाकाशनो शुं संख्यातमो भाग (के असंख्यातमो भाग) वगेरे अवगाह्यो छे? [उ०] हे गौतम! लोकाकाशनो संख्यातमो भाग अवगाह्यो नथी, पण असंख्यातमो भाग अवगाह्यो छे, संख्यातमा भागो अवगाह्या नथी, असंख्यातमा भागो अवगाह्या नथी, तेम सर्वलोकने पण अवगाह्यो नथी.' बाकी बधुं पूर्व प्रमाणे जाणवुं.

---

२ * भग० खं० १ श० २ उ० १० पृ० ३१०–३१२.

३ † भग० खं० १ श० २ उ० १० पृ० ३१३.

४. [प्र०] धम्मत्थिकायस्स णं भंते! केवइया अभिवयणा पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! अणेगा अभिवयणा पन्नत्ता, तंजहा–धम्मे इ वा धम्मत्थिकाये ति वा पाणाइवायवेरमणे इ वा मुसावायवेरमणे ति वा–एवं जाव–परिग्गहवेरमणे ति वा, कोहविवेगे ति वा जाव- मिच्छादंसणसल्लविवेगे ति वा, ईरियासमिती ति वा भासासमिती ति वा, एसणासमिती ति वा आयाणभंडमत्तनिक्खेवणसमिती ति वा, उच्चारपासवणखेलजल्लसिंघाणपारिट्ठावणियासमिती ति वा, मणगुत्ती ति वा, वइगुत्ती ति वा, कायगुत्ती ति वा, जे यावन्ने तहप्पगारा सव्वे ते धम्मत्थिकायस्स अभिवयणा।

५. [प्र०] अधम्मत्थिकायस्स णं भंते! केवतिया अभिवयणा पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! अणेगा अभिवयणा पन्नत्ता, तंजहा–अधम्मे ति वा, अधम्मत्थिकाए ति वा, पाणाइवाए ति वा, जाव- मिच्छादंसणसल्लेति वा, ईरियाअसमिती ति वा, जाव- उच्चारपासवण- जाव–पारिट्ठावणियाअसमिती ति वा, मणअगुत्ती ति वा वइअगुत्ती ति वा, कायअगुत्ती ति वा, जे यावन्ने तहप्पगारा सव्वे ते अधम्मत्थिकायस्स अभिवयणा।

६. [प्र०] आगासत्थिकायस्स णं–पुच्छा। [उ०] गोयमा! अणेगा अभिवयणा पन्नत्ता, तंजहा–आगासे ति वा, आगासत्थिकाये ति वा, गगणे ति वा, नभे ति वा, समे ति वा, विसमे ति वा, खहे ति वा, विहे ति वा, वीयी ति वा, विवरे ति वा, अंबरे ति वा, अंबरसे ति वा, छिड्डे ति वा, झुसिरे ति वा, मग्गे ति वा, विमुहे ति वा, अद्दे ति वा, (अट्टे ति वा) वियद्दे ति वा, आधारे ति वा, वोमे ति वा, भायणे ति वा, अंतरिक्खे ति वा, सामे ति वा, उवासंतरे इ वा, अगमि इ वा, फलिहे इ वा, अणंते ति वा, जे यावन्ने तहप्पगारा सव्वे ते आगासत्थिकायस्स अभिवयणा।

७. [प्र०] जीवत्थिकायस्स णं भंते! केवतिया अभिवयणा पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! अणेगा अभिवयणा पन्नत्ता, तंजहा–जीवे ति वा, जीवत्थिकाये ति वा, पाणे ति वा, भूए ति वा, सत्ते ति वा, विन्नू ति वा, चेया ति वा, जेया ति वा, आया ति वा, रंगणा ति वा, हिंडुए ति वा, पोग्गले ति वा, माणवे ति वा, कत्ता ति वा, विकत्ता ति वा, जए ति वा, जंतु ति वा- जोणी ति वा, सयंभू ति वा,ससरीरी ति वा, नायए ति वा, अंतरप्पा ति वा, जे यावन्ने तहप्पगारा सव्वे ते जाव- अभिवयणा।

धर्मास्तिकायना अभिवचनो.

४. [प्र०] हे भगवन्! *धर्मास्तिकायना अभिवचनो–अभिधायक शब्दो केटलां कह्यां छे? [उ०] हे गौतम! [illegible] अनेक अभिवचनो कह्यां छे, ते आ प्रमाणे–धर्म, धर्मास्तिकाय, प्राणातिपातविरमण, मृषावादविरमण, ए प्रमाणे यावत्–परिग्रहवि[illegible] [illegible]विवेक–क्रोधनो त्याग, यावत् मिथ्यादर्शनशल्यनो त्याग, ईर्यासमिति, भाषासमिति, एषणासमिति, †आदानभांडमात्रनिक्षेपणासमिति [illegible] [illegible]स्रवणखेलजल्लसिंघानकपारिष्ठापनिकासमिति, मनगुप्ति, वचनगुप्ति अने कायगुप्ति–ए बधां अने तेना जेवा बीजा शब्दो ते सर्वे धर्मास्तिकायनां अभिवचनो छे.

अधर्मास्तिकायना अभिवचनो.

५. [प्र०] हे भगवन्! अधर्मास्तिकायनां केटलां अभिवचनो कह्यां छे? [उ०] हे गौतम! तेना अनेक अभिवचनो कह्यां छे, ते आ प्रमाणे–अधर्म, अधर्मास्तिकाय, प्राणातिपात, यावत्–मिथ्यादर्शनशल्य, ईर्यासंबन्धी असमिति, यावत्–उच्चारप्रस्रवण–यावत्–पारिष्ठापनिका संबन्धे असमिति, मननी अगुप्ति, वचननी अगुप्ति, कायनी अगुप्ति–ए बधा अने तेनां जेवा बीजां अनेक वचनो छे ते सर्वे अधर्मास्तिकायनां अभिवचनो छे.

आकाशास्तिकायना अभिवचनो.

६. [प्र०] हे भगवन्! आकाशास्तिकाय संबंधे प्रश्न. [उ०] हे गौतम! तेनां अनेक अभिवचनो कह्यां छे. ते आ प्रमाणे–आकाश, आकाशास्तिकाय, गगन, नभ, सम, विषम, खह, विहाय, वीचि, विवर, अंबर, अंबरस (अंब–जलरूप रस जेनाथी प्राप्त थाय छे ते) छिद्र, शुषिर, मार्ग, विमुख (मुख–आदिरहित), अर्द [अट्ट] (जेद्वारा गमन कराय ते), व्यर्द, आधार, व्योम, भाजन, अंतरिक्ष, श्याम, अवकाशांतर, अगम, (गमन क्रियारहित) स्फटिक–स्वच्छ अने अनंत–ए बधां अने तेना जेवा बीजा अनेक शब्दो ते बधां आकाशास्तिकायनां अभिवचनो छे.

जीवास्तिकायना अभिवचनो.

७. [प्र०] हे भगवन्! जीवास्तिकायनां केटलां अभिवचनो कह्यां छे? [उ०] हे गौतम! जीवास्तिकायनां अनेक अभिवचनो कह्यां छे, ते आ प्रमाणे–जीव, जीवास्तिकाय, प्राण, भूत, सत्त्व, विज्ञ, चेता (पुद्गलोनो चय करनार), जेता–कर्मरूपी शत्रुने जीतनार, आत्मा, रंगण (रागयुक्त), हिंडुक–गमन करनार, पुद्गल, मानव (नवीन नहि पण प्राचीन) कर्ता, विकर्ता (विविधरूपे कर्मनो कर्ता) जगत्–(गमनशील), जंतु, योनि (उत्पादक), स्वयंभूति, शरीरी, नायक–कर्मनो नेता अने अन्तरात्मा. ए बधां अने तेना जेवा बीजा अनेक शब्दो जीवास्तिकायनां अभिवचनो छे.

---

४ * अहिं धर्मास्तिकायशब्द प्रतिपाद्य अर्थना वाचक शब्दो केटला छे ए प्रश्न छे. तेमा मुख्यत्वे धर्मास्तिकायशब्दना प्रतिपाद्य बे अर्थ छे—धर्मास्तिकाय द्रव्य तथा सामान्यधर्म अने विशेष धर्म. सामान्यधर्म प्रतिपादक अने धर्मास्तिकाय द्रव्य प्रतिपादक धर्म शब्द छे अने विशेष धर्मप्रतिपादक प्राणातिपातविरमणादि शब्दो छे. ते सिवाय बीजा सामान्यरूपे के विशेषरूपे चारित्रधर्मना प्रतिपादक जे शब्दो छे ते बधा धर्मास्तिकायना अभिवचनो कह्यां छे. ए प्रमाणे अधर्मास्तिकायादि संबन्धे पण जाणवुं.

† वस्त्रपात्रादि वस्तुने ग्रहण करवा अने मूकवामां सम्यक् प्रवृत्ति ते आदानभांडमात्रनिक्षेपणा समिति, उच्चार–विष्टा, प्रस्रवण–मूत्र, खेल–कफ, जल्ल–काननो मेल, सिंघानक–नाकनो मेल वगेरे त्याज्य वस्तुने त्याग करवा सम्यक् प्रवृत्ति करवी, अर्थात् निर्जीव भूमि उपर यतनापूर्वक तेनो त्याग करवो ते उच्चारप्रस्रवणखेलजल्लसिंघानकपारिष्ठापनिकासमिति.

८. पोग्गलत्थिकायस्स णं भंते ! पुच्छा । [उ०] गोयमा ! अणेगा अभिवयणा पन्नत्ता, तंजहा–पोग्गले ति वा, पोग्गलत्थिकाये ति वा, परमाणुपोग्गले ति वा, दुपएसिए ति वा, तिपएसिए ति वा जाव–असंखेज्जपएसिए ति वा, अणंतपएसिए ति वा, जे यावन्ने तहप्पगारा सव्वे ते पोग्गलत्थिकायस्स अभिवयणा । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

वीसइमे सए बीओ उद्देसो समत्तो ।

८. [प्र०] हे भगवन् ! पुद्गलास्तिकाय संबंधे प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! तेनां अनेक अभिवचनो कह्यां छे, ते आ प्रमाणे–पुद्गल, पुद्गलास्तिकाय, परमाणुपुद्गल, द्विप्रदेशिक, त्रिप्रदेशिक, यावत्–असंख्यातप्रदेशिक अने अनंतप्रदेशिक स्कंध. ए बधां अने तेनां जेवां बीजां अनेक पुद्गलास्तिकायनां अभिवचनो छे. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.'

पुद्गलास्तिकायना अभिवचनो.

वीशमा शतकमां द्वितीय उद्देशक समाप्त.

तईओ उद्देसो ।

१. [प्र०] अह भंते ! पाणाइवाए, मुसावाए जाव–मिच्छादंसणसल्ले, पाणातिवायवेरमणे, जाव–मिच्छादंसणसल्लविवेगे, उप्पत्तिया, जाव–पारिणामिया, उग्गहे, जाव धारणा, उट्ठाणे, कम्मे, बले, वीरिए, पुरिसक्कारपरक्कमे, नेरइयत्ते, असुरकुमारत्ते, जाव–वेमाणियत्ते, नाणावरणिज्जे, जाव–अंतराइए, कण्हलेस्सा, जाव सुक्कलेस्सा, सम्मदिट्ठी ३, चक्खुदंसणे ४, आभिणिबोहियणाणे, जाव–विभंगनाणे, आहारसन्ना ४, ओरालियसरीरे ५, मणजोगे ३, सागारोवओगे, अणागारोवओगे, जे यावन्ने तहप्पगारा सव्वे ते णण्णत्थ आयाए परिणमंति ? [उ०] हंता गोयमा ! पाणाइवाए, जाव–सव्वे ते णण्णत्थ आयाए परिणमंति ।

२. [प्र०] जीवे णं भंते ! गब्भं वक्कममाणे कतिवन्नं, कतिगन्धं० ? [उ०] एवं जहा बारसमसए पंचमुद्देसे जाव–'कम्मओ णं जए, णो अकम्मओ विभत्तिभावं परिणमति' । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति जाव–विहरति ।

वीसइमे सए तईओ उद्देसो समत्तो ।

तृतीय उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! प्राणातिपात, मृषावाद, यावत् मिथ्यादर्शनशल्य, प्राणातिपातविरमण, यावत्–मिथ्यादर्शनशल्यविवेक, औत्पत्तिकी, यावत्–पारिणामिकी, अवग्रह, यावत् धारणा, उत्थान, कर्म, बळ, वीर्य, पुरुषकारपराक्रम, नैरयिकपणुं, असुरकुमारपणुं, यावत्–वैमानिकपणुं, ज्ञानावरणीय, यावत्–अंतराय, कृष्णलेश्या, यावत् शुक्ललेश्या, सम्यग्दृष्टि, मिथ्यादृष्टि, मिश्रदृष्टि, चक्षुर्दर्शन, अचक्षुर्दर्शन, अवधिदर्शन, केवलदर्शन, आभिनिबोधिकज्ञान, यावत्–विभंगज्ञान, आहारसंज्ञा, भयसंज्ञा, परिग्रहसंज्ञा, मैथुनसंज्ञा, औदारिकशरीर, यावत्–कार्मणशरीर, मनोयोग, वचनयोग, काययोग, साकार उपयोग अने निराकार उपयोग; ए बधां अने बीजा तेना जेवा धर्मो आत्मा सिवाय अन्यत्र परिणमता नथी ? [उ०] हे गौतम ! प्राणातिपात, यावत्–अनाकार उपयोग ए बधा आत्मा सिवाय बीजे परिणमता नथी.

प्राणातिपातादि आत्मा सिवाय बीजे परिणमता नथी.

२. [प्र०] हे भगवन् ! गर्भमां उत्पन्न थतो जीव केटला वर्ण, गंध, रस अने स्पर्शवाळा परिणाम वडे परिणमे छे ? [उ०] *बारमा शतकना पांचमा उद्देशकमां कह्या प्रमाणे अहिं कहेवुं. यावत् 'कर्मथी जगत् छे, कर्म सिवाय तेनो विविधरूपे परिणाम थतो नथी. 'हे भगवन् ! ते एम ज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे–' एम कही [भगवान् गौतम] यावत्–विहरे छे.

वीशमा शतकमां तृतीय उद्देशक समाप्त.

चउत्थो उद्देसो ।

१. [प्र०] कइविहे णं भंते ! इंदियउवचए पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! पंचविहे इंदियोवचए पन्नत्ते, तंजहा–सोइंदियउवचए०–एवं बितिओ इंदियउद्देसओ निरवसेसो भाणियव्वो जहा पन्नवणाए । 'सेवं भंते ! सेवं भंते !' त्ति भगवं गोयमे जाव–विहरति ।

वीसइमे सए चउत्थो उद्देसो समत्तो ।

चतुर्थ उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! इन्द्रियोपचय केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! इन्द्रियोपचय पांच प्रकारनो कह्यो छे, ते आ प्रमाणे–श्रोत्रेन्द्रियोपचय–इत्यादि बधुं †प्रज्ञापनाना बीजा इन्द्रियउद्देशकमां कह्या प्रमाणे कहेवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे–' एम कही यावत्–विहरे छे.

इन्द्रियोपचय.

वीशमा शतकमां चतुर्थ उद्देशक समाप्त.

---

२ * भग० खं० ३ श० १२ उ० ५ पृ० २७८.

१ † प्रज्ञा० पद १५ उ० २ पृ० ३०८.

पंचमो उद्देसो ।

१. [प्र०] परमाणुपोग्गले णं भंते! कतिवन्ने, कतिगंधे, कतिरसे, कतिफासे पन्नत्ते? [उ०] गोयमा! एगवन्ने, एगगंधे, एगरसे, दुफासे पन्नत्ते, तंजहा–जइ एगवन्ने सिय कालए, सिय नीलए, सिय लोहिए, सिय हालिद्दए, सिय सुक्किल्लए, जइ एगगंधे सिय सुब्भिगंधे, सिय दुब्भिगंधे, जइ एगरसे सिय तित्ते, सिय कडुए, सिय कसाए, सिय अंबिले, सिय महुरे; जइ दुफासे सिय सीए य निद्धे य १, सिय सीए य लुक्खे य २, सिय उसिणे य निद्धे य ३, सिय उसिणे य लुक्खे य ४।

२. [प्र०] दुप्पएसिए णं भंते! खंधे कतिवन्ने०? [उ०] एवं जहा अट्ठारसमसए छट्ठुद्देसए जाव–'सिय चउफासे पन्नत्ते'। जइ एगवन्ने सिय कालए जाव–सिय सुक्किल्लए, जइ दुवन्ने सिय कालए य नीलए य १, सिय कालए य लोहियए य २, सिय कालए य हालिद्दए य ३, सिय कालए य सुक्किल्लए य ४, सिय नीलए य लोहियए य ५, सिय नीलए य हालिद्दए य ६, सिय नीलए य सुक्किल्लए य ७, सिय लोहियए य हालिद्दए य ८, सिय लोहियए य सुक्किल्लए य ९, सिय हालिद्दए य सुक्किल्लए य १०। एवं एए दुयासंजोगे दस भंगा। जइ एगगंधे सिय सुब्भिगंधे १, सिय दुब्भिगंधे य २, जइ दुगंधे सुब्भिगंधे य दुब्भिगंधे य। रसेसु जहा वन्नेसु। जइ दुफासे सिय सीए य निद्धे य, एवं जहेव परमाणुपोग्गले ४। जइ तिफासे सव्वे सीए देसे निद्धे देसे लुक्खे १, सव्वे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे २, सव्वे निद्धे देसे सीए देसे उसिणे ३, सव्वे लुक्खे देसे सीए देसे उसिणे ४। जइ चउफासे देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे १, एए नव भंगा फासेसु।

पंचम उद्देशक.

परमाणु वगेरेमां वर्णादि परमाणु.

१. [प्र०] हे भगवन्! परमाणुपुद्गल केटला वर्णवाळो, केटला गंधवाळो, केटला रसवाळो अने केटला स्पर्शवाळो छे? [उ०] हे गौतम! ते एक वर्णवाळो, एक गंधवाळो, एक रसवाळो अने बे स्पर्शवाळो छे. ते आ प्रमाणे–जो ते एक वर्णवाळो होय तो, कदाच काळो, कदाच लीलो, कदाच रातो, कदाच पीळो अने कदाच धोळो होय (५). जो ते एक गंधवाळो होय तो कदाच सुगंधी अने कदाच दुर्गंधी होय (२). जो ते एक रसवाळो होय तो कदाच कडवो, कदाच तीखो, कदाच तूरो, कदाच खाटो अने कदाच मधुर (मीठो) होय (५). जो ते *बे स्पर्शवाळो होय तो कदाच शीत अने स्निग्ध १, कदाच शीत अने रुक्ष–लुखो २, कदाच उष्ण अने स्निग्ध ३, कदाच उष्ण अने रुक्ष होय ४. [ए प्रमाणे परमाणुमां वर्णना ५, गंधना २, रसना ५, अने स्पर्शना ४ मळीने १६ भांगा थाय छे].

द्विप्रदेशिक स्कन्ध.

२. [प्र०] हे भगवन्! द्विप्रदेशिक स्कंध केटला वर्णवाळो होय–इत्यादि प्रश्न. [उ०] †अढारमा शतकना छट्ठा उद्देशकमां कह्या प्रमाणे कहेवुं, यावत्–'ते कदाच चार स्पर्शवाळो होय.' जो ते ‡एक वर्णवाळो होय तो कदाच काळो होय अने यावत्–कदाच धोळो होय ५. जो ते बे वर्णवाळो होय तो १ कदाच काळो अने लीलो, २ कदाच काळो अने रातो, ३ कदाच काळो अने पीळो, ४ कदाच काळो अने धोळो, ५ कदाच लीलो अने रातो, ६ कदाच लीलो अने पीळो, ७ कदाच लीलो अने धोळो, ८ कदाच रातो अने पीळो, ९ कदाच रातो अने धोळो अने १० कदाच पीळो अने धोळो होय. ए प्रमाणे द्विकसंयोगी दश भांगा जाणवा. जो ते एक गंधवाळो होय तो कदाच सुगंधी होय अने कदाच दुर्गंधी होय २. जो ते बे गंधवाळो होय तो सुगंधी अने दुर्गन्धी बन्ने गंधवाळो होय ३. जेम वर्णोमां भांगा कह्या, तेम ‡रसोमां पण १५ भांगाओ जाणवा. हवे जो ते बे स्पर्शवाळो होय तो कदाच शीत अने स्निग्ध होय–इत्यादि चार भांगा परमाणुपुद्गलनी पेठे समजवा. जो ते (द्विप्रदेशिकस्कंध) त्रण स्पर्शवाळो होय तो ते कदाच सर्वशीत होय अने तेनो एक देश–भाग स्निग्ध अने एक देश रूक्ष होय १; कदाच सर्व उष्ण होय अने तेनो एक देश स्निग्ध अने एक देश रूक्ष होय २, अथवा कदाच सर्व स्निग्ध होय अने एक देश शीत अने एक देश उष्ण होय ३, अथवा कदाच सर्व रुक्ष होय अने एक देश शीत अने एक देश उष्ण होय ४. हवे जो ते चार स्पर्शवाळो होय तो तेनो एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय १. ए प्रमाणे स्पर्शना नव भांगा जाणवा. [ए रीते द्विप्रदेशिक स्कंधमां वर्णना १५, गंधना ३, रसना १५, अने स्पर्शना ९ सर्व मळीने ४२ भांगा थाय छे].

द्विप्रदेशिक स्कन्धमां ४२ भांगाओ.

---

१ * परमाणुमां शीत, उष्ण, स्निग्ध अने रूक्ष–ए चार स्पर्शमांना अविरोधी बे स्पर्श होय छे.

२ † भग० खं० ४ श० १८ उ० ६ पृ० ६३ सू० ६.

‡ द्विप्रदेशिक स्कन्धमां ज्यारे बन्ने प्रदेशोनो एकवर्णरूपे परिणाम थाय छे त्यारे तेना काळो वगेरे पांच विकल्प थाय छे, अने ज्यारे बन्ने प्रदेशोनो भिन्न भिन्न वर्णरूपे परिणाम थाय छे त्यारे तेना द्विकसंयोगी दश विकल्प थाय छे. गन्धमां एकगन्धरूपे परिणाम थाय त्यारे बे भांगा अने बन्ने गन्धरूपे परिणाम थाय त्यारे एक भांगो, रसना एक रसरूपे परिणाम थाय त्यारे पांच भांगा अने बे रसरूपे परिणाम थाय त्यारे दश अने स्पर्शना पूर्वे कहेला चार भांगा मळीने ४२ भांगाओ थाय छे. तेमां रसना असंयोगी १ तीखो, २ कडवो, ३ तूरो, ४ खाटो, ५ मीठो–ए पांच भांगाओ अने द्विकसंयोगी दश भांगा छे—१ तीखो अने कडवो, २ तीखो अने तूरो, ३ तीखो अने खाटो, ४ तीखो अने मीठो, ५ कडवो अने तूरो, ६ कडवो अने खाटो, ७ कडवो अने मीठो, ८ तूरो अने खाटो, ९ तूरो अने मीठो, अने १० खाटो अने मीठो. बन्ने मळी रसना पंदर भांगा थाय छे.

३. [प्र०] तिपएसिए णं भंते ! खंधे कतिवन्ने० [उ०] जहा अट्ठारसमसए छट्ठुद्देसे जाव–चउफासे पन्नत्ते । जइ एग-वन्ने सिय कालए जाव–सुक्किलए ५ । जइ दुवन्ने सिय कालए य सिय नीलए य १, सिय कालए य नीलगा य २, सिय कालगा य नीलए य ३, सिय कालए य लोहियए य १, सिय कालए य लोहीयगा य २, सिय कालगा य लोहियए य ३, एवं हालिद्दएण वि समं भंगा ३, एवं सुक्किलएण वि सम ३, सिय नीलए य लोहियए य एत्थ वि भंगा ३, एवं हालि-द्दएण वि समं भंगा ३, एवं सुक्किल्लेण वि समं भंगा ३, सिय लोहियए य हालिद्दए य भङ्गा ३, एवं सुक्किल्लेण वि समं ३,

त्रिप्रदेशिकस्कन्ध.

३. [प्र०] हे भगवन् ! त्रिप्रदेशिक स्कंध केटला वर्णवाळो होय–इत्यादि प्रश्न. [उ०] जेम *अढारमा शतकना छट्ठा उद्देशकमां कह्युं छे तेम यावत्–'ते कदाच चार स्पर्शवाळो होय' त्यां सुधी कहेवुं. जो ते एक वर्णवाळो होय तो कदाच काळो होय अने यावत्–कदाच धोळो पण होय ५. जो ते बे वर्णवाळो होय तो तेनो एक अंश कदाच †काळो अने एक अंश लीलो होय १; कदाच तेनो एक अंश काळो अने बीजा बे अंशो लीला होय २; कदाच बे देशो काळा अने एक देश लीलो होय ३. कदाच एक अंश काळो अने एक अंश रातो होय १. अथवा कदाच तेनो एक देश काळो अने अनेक देशो राता होय २. कदाच अनेक देशो काळा अने एक देश रातो होय ३. ए प्रमाणे काळावर्णना पीळानी साथे पण त्रण भांगा करवा ३. तथा ए रीते ज काळा वर्णना धोळा वर्णनी साथे पण त्रण भांगा जाणवा ३. अथवा कदाच लीलो अने रातो होय. अहिं पण पूर्व प्रमाणे त्रण भांगा जाणवा ३. एम लीला वर्णना पीळानी साथे ३ अने धोळानी साथे त्रण त्रण भांगा करवा ३. कदाच रातो अने पीळो होय ३. ए प्रमाणे राता वर्णना धोळानी साथे पण त्रण भांगा करवा ३. कदाच पीळो अने धोळो होय ३. ए बधा मळीने दस द्विक संयोगना त्रीश भांगा थाय छे. हवे जो ते त्रिप्रदेशिकस्कंध त्रण वर्णवाळो होय तो कदाच १ काळो, लीलो अने रातो, २ कदाच काळो, लीलो अने पीळो, ३ कदाच काळो, लीलो अने धोळो, कदाच ४ काळो, रातो अने पीळो, कदाच ५ काळो, रातो अने धोळो, कदाच ६ काळो, पीळो अने धोळो होय. अथवा कदाच ७ लीलो, रातो अने पीळो, कदाच ८ लीलो, रातो अने धोळो होय, अथवा कदाच ९ लीलो, पीळो अने धोळो होय. कदाच १० रातो, पीळो अने धोळो होय. ए प्रमाणे ए दस त्रिकसंयोगी भांगाओ जाणवा. हवे जो ते एक गंधवाळो होय तो कदाच १ सुगंधी होय अने कदाच २ दुर्गंधी होय. जो बे गंधवाळो होय तो कदाच सुगंधी अने दुर्गंधी होय. अहिं एक वचन अने बहु वचनने आश्रयी त्रण भांगा जाणवा. (चोथो भांगो थतो नथी.) जेम वर्णने आश्रयी ४५ भांगा कह्या; तेम ‡रसोने आश्रयीने पण ४५ भांगा जाणवा. जो ते बे स्पर्शवाळो होय तो कदाच शीत अने स्निग्ध होय–इत्यादि चार भांगा द्विप्रदेशिकस्कंधनी पेठे अहिं कहेवा ४. जो (त्रिप्रदेशिक स्कन्ध) त्रण स्पर्शवाळो होय तो सर्व

३ * जुओ भग० खं० ४ श० १८ उ० ६ पृ० ६३ सू० ६.

† त्रिप्रदेशिक स्कन्धमां त्रण परमाणुओ होवा छतां तथाविध परिणामने लीधे ते एक प्रदेशावगाही, द्विप्रदेशावगाही अने त्रिप्रदेशावगाही होय छे. ज्यारे एक प्रदेशावगाही होय छे त्यारे तेमां अंशनी कल्पना थई शकती नथी ज्यारे द्विप्रदेशावगाही होय छे त्यारे तेमां बे अंशनी अने त्रिप्रदेशावगाही होय त्यारे त्रण अंशनी कल्पना थई शके छे. ज्यारे त्रणे प्रदेशोनो काळा वगेरे एकवर्णरूपे परिणाम थाय छे त्यारे तेना पांच विकल्प थाय छे. ज्यारे बे वर्णरूपे परिणाम थाय छे त्यारे एक प्रदेश काळो अने बे प्रदेशो एक आकाशप्रदेशावगाही होवाथी एक अंश लीलो होय-एम द्विकसंयोगी पहेलो भांगो थाय छे. अथवा एक प्रदेश काळो होय अने बे प्रदेशो भिन्न भिन्न बे आकाश प्रदेशावगाही होवाथी बे अंश लीला होय एम विवक्षा थई शके छे. ए रीते बीजो भांगो जाणवो. एज प्रमाणे बे अंश काळा होय अने एक अंश लीलो होय. एम एक द्विकसंयोगना त्रण त्रण भांगा थता होवाथी दस द्विक संयोगना त्रीश भांगा थाय छे. गन्धना एकगन्धरूपे परिणाम थाय त्यारे बे भांगा अने बे गन्धरूपे परिणाम थाय त्यारे एक अंश अने अनेक अंशनी कल्पनाथी पूर्वनी पेठे त्रण भांगा थाय छे. ज्यारे त्रिप्रदेशिक स्कन्धना बे स्पर्श होय छे त्यारे तेना द्विप्रदेशिकनी पेठे चार भांगा थाय छे. ज्यारे तेना त्रण स्पर्श होय छे त्यारे तेना त्रणे प्रदेशो शीत होवाथी सर्व शीत, एक प्रदेशात्मक एक देश स्निग्ध अने द्विप्रदेशात्मक एक देश रूक्ष होय-ए प्रथम भंग, एवी रीते सर्व शीत एक देश स्निग्ध अने अनेक देशो रूक्ष–ए बीजो भंग, सर्व शीत अनेक देश स्निग्ध अने एक देश रूक्ष–ए त्रीजो भंग–एम त्रण भांगा थाय. ए प्रमाणे सर्वोष्ण, सर्व स्निग्ध अने सर्वरूक्षनी साथे पण त्रण त्रण भांगा जाणवा.

‡ द्विप्रदेशिक स्कंधना रसना द्विकसंयोगी १० भांगा पृ० १६ मानां टिप्पनमां कह्या छे, ते दरेक भांगाना नीचेना त्रण त्रण भागाओ करवाथी ३० भांगा थाय छे. त्रिभंगी—१—१, १—२, २—१. तेनो अर्थ आ प्रमाणे छे—१ एक अंश तीखो अने एक अंश कडवो, २ एक अंश तीखो अने बे अंश कडवा, ३ बे अंश तीखा अने एक अंश कडवो. त्रिकसंयोगी दस भांगाओ नीचे प्रमाणे—

१ तीखो,	२ कडवो,	३ तुरो.
१ तीखो,	२ कडवो,	४ खाटो.
१ तीखो,	२ कडवो,	५ मीठो.
१ तीखो,	३ तूरो,	४ खाटो.
१ तीखो,	३ तूरो,	५ मीठो.
१ तीखो,	४ खाटो,	५ मीठो.
२ कडवो,	३ तूरो,	४ खाटो.
२ कडवो,	३ तूरो,	५ मीठो.
२ कडवो,	४ खाटो,	५ मीठो.
३ तूरो,	४ खाटो,	५ मीठो.

आ प्रमाणे त्रिप्रदेशिक स्कन्धना द्विकसंयोगी ३० भांगा, त्रिकसंयोगी १० भांगा अने असंयोगी ५ भांगा मेळवतां कुल ४५ भांगा रसने आश्रयी जाणवा.

सिय हालिद्दए य सुक्किल्लए य भंगा ३, एवं सब्वे ते दस दुयासंजोगा भंगा तीसं भवंति। जइ तिवन्ने सिय कालए य नीलए य लोहियए य १, सिय कालए य नीलए य हालिद्दए य २, सिय कालए य नीलए य सुक्किल्लए य ३, सिय कालए य लोहियए य हालिद्दए य ४, सिय कालए य लोहियए य सुक्किल्लए य ५, सिय कालए य हालिद्दए य सुकिलए य ६, सिय नीलए य लोहियए य हालिद्दए य ७, सिय नीलए य लोहियए य सुक्किल्लए य ८, सिय नीलए य हालिद्दए य सुक्किल्लए य ९, सिय लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लए य १०. एवं एए दस तियासंजोगा। जइ एगगंधे सिय सुब्भिगंधे १, सिय दुब्भिगंधे २। जइ दुगंधे सिय सुब्भिगंधे य दुब्भिगंधे य ३ भंगा। रसा जहा वन्ना। जइ दुफासे सिय सीए य निद्धे य, एवं जहेव दुपएसियस्स तहेव चत्तारि भंगा ४। जइ तिफासे सब्वे सीए देसे निद्धे देसे लुक्खे १, सब्वे सीए देसे निद्धे देसा लुक्खा २, सब्वे सीए देसा निद्धा देसे लुक्खे ३, सब्वे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे ३ एत्थ वि भंगा तिन्नि, सब्वे निद्धे देसे सीए देसे उसिणे भंगा तिन्नि ९, सब्वे लुक्खे देसे सीए देसे उसिणे भंगा तिन्नि एवं १२। जइ चउफासे देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे १, देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसा लुक्खा २, देसे सीए देसे उसिणे देसा निद्धा देसे लुक्खे ३, देसे सीए देसा उसिणा देसे निद्धे देसे लुक्खे ४, देसे सीए देसा उसिणा देसे निद्धे देसा लुक्खा ५, देसे सीए देसा उसिणा देसा निद्धा देसे लुक्खे ६, देसा सीया देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे ७, देसा सीया देसे उसिणे देसे निद्धे देसा लुक्खा ८, देसा सीया देसे उसिणे देसा निद्धा देसे लुक्खे ९. एवं एए तिपएसिए फासेसु पणवीसं भंगा।

४. [प्र०] चउप्पएसिए णं भंते! खंधे कतिवन्ने० ? [उ०] जहा अट्ठारसमसए जाव–'सिय चउफासे पन्नत्ते'। जइ एगवन्ने सिय कालए य जाव–सुक्किल्लए ५। जइ दुवन्ने सिय कालए य नीलए य १, सिय कालए य नीलगा य २, सिय कालगा य नीलए य ३, सिय कालगा य नीलगा य ४। सिय कालए य लोहियए य। एत्थ वि चत्तारि भंगा ४। सिय

शीत अने तेनो एक देश स्निग्ध अने एक देश रूक्ष होय १. अथवा सर्व शीत, एक देश स्निग्ध अने अनेक देशो रूक्ष होय २. अथवा सर्व शीत, अनेक देशो स्निग्ध अने एक देश रूक्ष होय ३. कदाच सर्व उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रूक्ष होय. अहिं पण पूर्व प्रमाणे त्रण भांगा जाणवा ३. अथवा कदाच सर्व स्निग्ध, एक देश शीत अने एक देश उष्ण होय. अहिं पण पूर्वनी पेठे त्रण भांगा जाणवा ३. अथवा कदाच सर्व रूक्ष, एक देश शीत अने एक देश उष्ण होय. अहिं पण पूर्व प्रमाणे त्रण भांगा जाणवा ३. [बधा मळीने त्रिकसंयोगी बार भांगा जाणवा.] जो ते *चार स्पर्शवाळो होय तो तेनो एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रूक्ष होय १. अथवा एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने अनेक देशो रूक्ष होय २. अथवा एक देश शीत, एक देश उष्ण, अनेक देशो स्निग्ध अने एक देश रूक्ष होय ३. अथवा एक देश शीत, अनेक देशो उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रूक्ष ४. अथवा एक देश शीत, अनेक देशो उष्ण, एक देश स्निग्ध अने अनेक देशो रूक्ष होय ५. अथवा एक देश शीत, अनेक देशो उष्ण, अनेक देशो स्निग्ध अने एक देश रूक्ष ६. अथवा अनेक देशो शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रूक्ष ७. अथवा अनेक देशो शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने अनेक देशो रूक्ष ८. अथवा अनेक देशो शीत, एक देश उष्ण, अनेक देशो स्निग्ध अने एक देश रूक्ष पण होय ९. ए प्रमाणे आ त्रिप्रदेशिक स्कंधने विषे स्पर्शोना बधा मळीने पचीश भांगा थाय छे. [एम त्रिप्रदेशिक स्कंधने विषे वर्णना ४५, गंधना ५, रसना ४५, अने स्पर्शना २५ सर्व मळीने १२० भांगाओ थाय छे.]

चतुःप्रदेशिक स्कन्धना भांगाओ.

४. [प्र०] हे भगवन्! चतुष्प्रदेशिक स्कंध केटला वर्णवाळो होय–इत्यादि प्रश्न. [उ०] जेम †अढारमा शतकमां कह्युं छे, ते प्रमाणे अहिं यावत्–'ते कदाच चार स्पर्शवाळो होय' त्यां सुधी कहेवुं. जो ते एक वर्णवाळो होय तो ते कदाच काळो होय अने यावत्–धोळो होय ५. जो ते बे वर्णवाळो होय तो (१) कदाच तेनो एक अंश काळो अने एक अंश लीलो होय, कदाच तेनो एक देश काळो अने अनेक देशो लीला होय २. कदाच अनेक देशो काळा अने एक देश लीलो होय ३. अथवा अनेक देशो काळा अने

---

३ * त्रिप्रदेशिक स्कन्धना चार स्पर्शोना बधा अंश एकवचनमां होय त्यारे प्रथम भंग थाय. जेम, १ एकदेश शीत, २ एक देश उष्ण, ३ एक देश स्निग्ध अने ४ एक देश रूक्ष. तेमां छेल्ला रूक्ष पदने अनेकवचनमां मूकीए त्यारे बीजो भंग थाय. एटले परमाणुरूप एक देश शीत अने परमाणु रूप एक देश उष्ण. पुनः बे शीत परमाणुमां एक परमाणु स्निग्ध अने बीजो शीत परमाणुमानो एक परमाणु तथा उष्ण परमाणुरूप एक देश ए बे अंश रूक्ष, त्रीजा पदने अनेक वचनमां मूकता त्रीजो भांगो थाय. ते आ प्रमाणे–एक परमाणुरूप देश शीत, बे परमाणुरूप देश उष्ण, जे शीत छे ते अने जे बे उष्ण परमाणुमानो एक छे ते बन्ने स्निग्ध अने जे एक उष्ण छे ते रूक्ष छे. बीजा पदने अनेक वचनमां मूकतां चोथो भांगो थाय. स्निग्ध बे परमाणुरूप एक देश शीत अने एक परमाणुरूप बीजो अंश रूक्ष, स्निग्ध बे परमाणुमांनो बाकीनो अंश तथा रूक्ष अंश बन्ने उष्ण. पांचमो भंग—एक अंश शीत अने स्निग्ध तथा बीजा बे अंश उष्ण अने रूक्ष. छट्ठो भंग—एक अंश शीत अने रूक्ष तथा बीजा बे अंशो उष्ण अने स्निग्ध. सातमा भंगमां स्निग्धरूप बे परमाणुमानो एक अने बीजो एक एम बे अंश शीत जाणवा, बाकीना एक एक अंश उष्ण, स्निग्ध अने रूक्ष जाणवा. आठमा भंगमां बे अंशो शीत अने रूक्ष तथा एक अंश उष्ण अने स्निग्ध जाणवो. नवमा भंगमां भिन्न देशवर्ती बे परमाणुओ शीत अने स्निग्ध होय अने एक अंश उष्ण अने रूक्ष होय. ए प्रमाणे त्रिप्रदेशिक स्कन्धना स्पर्शने आश्रयी पचीश भांगा थाय छे,—टीका.

४ † भग० खं० ४ श० १८ उ० ६ सू० ६.

कालए य हालिद्दए य ४। सिय कालए य सुकिल्लए य ४। सिय नीलए य लोहियए य ४। सिय नीलए य हालिद्दए य ४। सिय नीलए य सुकिल्लए य ४। सिय लोहियए य हालिद्दए य ४। सिय लोहियए य सुकिल्लए य ४। सिय हालिद्दए य सुकिल्लए य ४। एवं एए दस दुयासंजोगा भंगा पुण चत्तालीसं ४०। जइ तिवन्ने सिय कालए य नीलए य लोहियए य १, सिय कालए नीलए लोहियगा य २, सिय कालए य नीलगा य लोहियए य ३, सिय कालगा य नीलए य लोहियए य एए भंगा ४। एवं कालनीलहालिद्दएहिं भंगा ४, कालनीलसुकिल्ल० ४, काललोहियहालिद्द० ४, काललोहियसुकिल्ल० ४, कालहालिद्दसुकिल्ल० ४। नीललोहियहालिद्दगाणं ४ भंगा, नीललोहियसुकिल्ल० ४, नीलहालिद्दसुकिल्ल० ४, लोहिय-हालिद्दसुकिल्लगाणं ४ भंगा। एवं एए दसतियासंजोगा, एक्केक्के संजोए चत्तारि भंगा, सव्वे ते चत्तालीसं भंगा ४०। जइ चउवन्ने सिय कालए नीलए लोहियए हालिद्दए य १, सिय कालए नीलए लोहियए सुकिल्लए २, सिय कालए नीलए हालिद्दए सुकिल्लए ३, सिय कालए लोहियए हालिद्दए सुकिल्लए ४, सिय नीलए लोहियए हालिद्दए सुकिल्लए य ५। एवमेते चउक्कगसंजोए पंच भंगा। एए सव्वे नउइ भंगा।

जइ एगगंधे सिय सुब्भिगंधे १ सिय दुब्भिगंधे य २, जइ दुगंधे सिय सुब्भिगंधे य सिय दुब्भिगंधे य ४। रसा जहा वन्ना। जइ दुफासे जहेव परमाणुपोग्गले ४। जइ तिफासे सव्वे सीए देसे निद्धे देसे लुक्खे १, सव्वे सीए देसे निद्धे देसा लुक्खा २, सव्वे सीए देसा निद्धा देसे लुक्खे ३, सव्वे सीए देसा निद्धा देसा लुक्खा ४, सव्वे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे। एवं भंगा ४, सव्वे निद्धे देसे सीए देसे उसिणे ४, सव्वे लुक्खे देसे सीए देसे उसिणे ४। एए तिफासे सोलस भंगा।

अनेक देशो लीला होय ४. (२) अथवा कदाच एक अंश काळो अने एक अंश रातो होय. अहिं पण पूर्वनी पेठे चार भांगा करवा ४. (३) कदाच एक अंश काळो अने एक अंश पीळो होय ४. (४) कदाच एक अंश काळो अने एक अंश धोळो होय ४ (५) कदाच एक अंश लीलो अने एक अंश रातो होय ४. (६) कदाच लीलो अने पीळो होय ४. (७) कदाच लीलो अने धोळो होय ४. (८) कदाच रातो अने पीळो होय ४. (९) कदाच रातो अने धोळो होय ४. (१०) कदाच पीळो अने धोळो होय ४. ए प्रमाणे आ दश द्विकसंयोगना चालीश भांगा थाय छे. जो ते त्रण वर्णवाळो होय तो कदाच (१) काळो, लीलो अने रातो होय १. अथवा एक देश काळो, एक देश लीलो अने अनेक देशो राता होय २. अथवा एक देश काळो, अनेक देशो लीला अने एक देश रातो होय ३. अथवा अनेक देशो काळा, एक देश लीलो अने एक देश रातो होय ४. ए प्रमाणे एक त्रिकसंयोगनी चतुर्भंगी जाणवी. एज प्रमाणे (२) काळा, लीला अने पीळा वर्णना ४, (३) काळा, लीला अने धोळा वर्णना ४, (४) काळा, राता अने पीळा वर्णना ४, (५) काळा, राता अने धोळा वर्णना ४, (६) काळा, पीळा अने धोळा वर्णना ४. (७) अथवा लीला, राता अने पीळा वर्णना ४, (८) अथवा लीला, राता अने धोळा वर्णना ४, (९) अथवा लीला, पीळा अने धोळा वर्णना ४, (१०) अथवा कदाच राता, पीळा अने धोळा वर्णना ४. ए प्रमाणे दश त्रिकसंयोग थाय छे अने एक एक त्रिकसंयोगमां चार चार भांगा थाय छे. ए बधा मळीने चालीश भांगा थाय छे. जो ते चार वर्णवाळो होय तो कदाच काळो, लीलो, रातो अने पीळो होय १. कदाच काळो, लीलो रातो अने धोळो होय २. अथवा कदाच काळो, लीलो, पीळो अने धोळो होय ३. अथवा कदाच काळो, रातो, पीळो अने धोळो होय ४. अथवा कदाच लीलो, रातो, पीळो अने धोळो होय ५. ए प्रमाणे ए बधा मळीने चतुष्कसंयोगना पांच भांगा थाय छे अने बधा मळीने वर्णने आश्रयी नेवुं भांगा थाय छे.

वर्णने आश्रयी ९० भांगाओ.

जो ते चतुःप्रदेशिक स्कन्ध एक गंधवाळो होय तो कदाच सुगंधी होय अने कदाच दुर्गंधी होय २. जो बे गंधवाळो होय तो ते कदाच सुगंधी अने दुर्गंधी होय ४. (कुल छ भांगा थाय.) जेम वर्णोना भांगाओ कह्या तेम *रसोना ९० भांगाओ जाणवा. जो बे स्पर्शवाळो होय तो तेना परमाणुपुद्गलनी पेठे (चार) भांगा कहेवा. जो ते त्रण स्पर्शवाळो होय तो सर्व शीत होय अने तेनो एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय १. अथवा सर्व शीत होय अने तेनो एक देश स्निग्ध अने अनेक देशो रुक्ष होय २. अथवा सर्व शीत होय अने अनेक देशो स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय ३. अथवा सर्व शीत होय अने अनेक देशो स्निग्ध अने अनेक देशो रुक्ष होय ४. (२) कदाच सर्व उष्ण होय अने एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय ४. (३) अथवा सर्व स्निग्ध होय अने एक

रसने आश्रयी ९० भांगाओ.

---

* ४ रसना द्विकसंयोगी अने त्रिकसंयोगी दश दश भांगाओ थाय छे, अने एक एक संयोगमां एकवचन अने अनेकवचन वडे चतुर्भंगी थवाथी तेने चार गुणा करतां तेना कुल ८० भांगा थाय छे.

चतुःसंयोगी भांगाओ—

१ तीखो–२ कडवो–३ तूरो–४ खाटो.
१ तीखो–२ कडवो–३ तूरो–५ मीठो
१ तीखो–२ कडवो–४ खाटो–५ मीठो
१ तीखो–३ तूरो–४ खाटो–५ मीठो
२ कडवो–३ तूरो–४ खाटो ५ मीठो

ए प्रमाणे चतुःसंयोगी पांच भांगाओ अने असंयोगी पांच भांगाओ मेळवतां रसना कुल ९० भांगाओ जाणवा.

अह चउफासे देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे १, देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसा लुक्खा २, देसे सीए देसे उसिणे देसा निद्धा देसे लुक्खे ३, देसे सीए देसे उसिणे देसा निद्धा देसा लुक्खा ४, देसे सीए देसा उसिणा देसे निद्धे देसे लुक्खे ५, देसे सीए देसा उसिणा देसे निद्धे देसा लुक्खा ६, देसे सीए देसा उसिणा देसा निद्धा देसे लुक्खे ७, देसे सीए देसा उसिणा देसा निद्धा देसा लुक्खा ८, देसा सीया देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे ९, एवं एए चउफासे सोलस भंगा भाणियव्वा जाव–देसा सीया देसा उसिणा देसा निद्धा देसा लुक्खा। सव्वे एते फासेसु छत्तीसं भंगा।

५. [प्र०] पंचपएसिए णं भंते! खंधे कतिवन्ने० ? [उ०] जहा अट्ठारसमसए जाव–सिय चउफासे पन्नत्ते। जइ एगवन्ने एगवन्नदुवन्ना जहेव चउप्पएसिए। जइ तिवन्ने सिय कालए नीलए लोहियए य १, सिय कालए नीलए लोहियगा य २, सिय कालए नीलगा य लोहिए य ३, सिय कालए नीलगा य लोहियगा य ४, सिय कालगा य नीलए य लोहियए य ५, सिय कालगा य नीलए य लोहियगा य ६, सिय कालगा य नीलगा य लोहियए य ७। सिय कालए नीलए हालिद्दए य। एत्थ वि सत्त भंगा ७। एवं कालगनीलगसुक्किल्लएसु सत्त भंगा, कालगलोहियहालिद्देसु ७, कालगलोहियसुक्किल्लेसु ७,

देश शीत अने एक देश उष्ण होय ४. (४) अथवा सर्व रुक्ष होय अने एक देश शीत अने एक देश उष्ण होय ४. ए प्रमाणे बधा मळीने त्रण स्पर्शना सोळ भांगा थाय छे १६. कदाच चार स्पर्शवाळो होय तो तेनो एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय १. अथवा एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने अनेक देशो रुक्ष होय २. अथवा एक देश शीत, एक देश उष्ण, अनेक देशो स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय ३. अथवा एक देश शीत, एक देश उष्ण, अनेक देशो स्निग्ध अने अनेक देशो रुक्ष होय ४. अथवा एक देश शीत, अनेक देशो उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय ५. अथवा एक देश शीत अनेक देशो उष्ण, एक देश स्निग्ध अने अनेक देशो रुक्ष होय ६. अथवा एक देश शीत, अनेक देशो उष्ण, अनेक देशो स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय ७. अथवा एक देश शीत, अनेक देशो उष्ण, अनेक देशो स्निग्ध अने अनेक देशो रुक्ष होय ८. अथवा अनेक देशो शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय ९. ए प्रमाणे चार स्पर्शना *सोळ भांगा कहेवा. यावत्–तेना अनेक देशो शीत, अनेक देशो उष्ण, अनेक देशो स्निग्ध अने अनेक देशो रुक्ष होय १६. ए बधा मळीने [द्विक संयोगी ४, त्रिकसंयोगी १६, अने चतुःसंयोगी १६] स्पर्श संबंधे छत्रीश भांगा थाय छे. [चतुष्प्रदेशी स्कंधने आश्रयी वर्णना ९०, गंधना ६, रसना ९०, अने स्पर्शना ३६ मळी २२२ भांगाओ थाय छे.]

चतुष्प्रदेशिक स्कन्धना २२२ भांगाओ.

पांच प्रदेशिक स्कन्ध.

५. [प्र०] हे भगवन्! पांच प्रदेशवाळो स्कंध केटला वर्णवाळो होय–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! †अढारमां शतकमां कह्या प्रमाणे यावत्–'ते कदाच चार स्पर्शवाळो कह्यो छे' त्यां सुधी जाणवुं. जो ते एक वर्णवाळो के बे वर्णवाळो होय तो चार प्रदेशवाळा स्कन्धनी पेठे तेना (५, ४०) भांगा जाणवा. जो ते त्रण वर्णवाळो होय तो (१) कदाच तेनो एक देश काळो, एक देश लीलो अने एक देश रातो होय १. कदाच एक देश काळो, एक देश लीलो अने अनेक देशो राता होय २. कदाच एक देश काळो, अनेक देशो लीला अने एक देश रातो होय ३. कदाच एक देश काळो, अनेक देशो लीला अने अनेक देशो राता होय ४. अथवा तेना अनेक देशो काळा, एक देश लीलो अने एक देश रातो होय ५. अथवा अनेक देशो काळा, एक देश लीलो अने अनेक देशो राता होय ६. अथवा अनेक देशो काळा, अनेक देशो लीला अने एक देश रातो होय ७. अथवा कदाच (२) तेनो एक देश काळो, एक देश लीलो अने एक देश पीळो होय. आ त्रिकसंयोगमां पण सात भांगा कहेवा ७. एम (३) काळो, लीलो अने धोळो. अहिं पण सात भांगा समजवा ७. (४) अथवा काळो, रातो अने पीळो होय ७. (५) अथवा काळो, रातो अने धोळो होय ७. (६) अथवा काळो, पीळो अने धोळो होय ७. (७) लीलो, रातो अने पीळो ७. (८) अथवा लीलो, रातो अने धोळो ७. (९) अथवा लीलो, पीळो अने धोळो ७. (१०) अथवा रातो, पीळो अने धोळो होय ७. ए प्रमाणे दश त्रिकसंयोगना सीत्तेर भांगा थाय छे. हवे जो ते चार स्पर्शवाळो होय तो (१) कदाच एक देश काळो, एक देश लीलो, एक देश रातो अने एक देश पीळो होय १. अथवा एक देश काळो, लीलो, रातो अने अनेक देश पीळा होय २, अथवा एक देश काळो, लीलो, अनेक देशो राता अने एक देश पीळो होय ३, अथवा एक देश काळो, अनेक देशो लीला, एक देश रातो अने एक देश पीळो होय ४. अथवा तेना अनेक देशो काळा, एक देश लीलो, एक देश रातो अने एक देशो पीळो होय ५. ए प्रमाणे एक चतुःसंयोगमां पांच भांगा जाणवा. वळी ए रीते (२) कदाच एक देश काळो, लीलो, रातो अने धोळो ५. (३) एक देश काळो, लीलो, पीळो अने धोळो ५. (४) अथवा काळो, रातो, पीळो अने धोळो होय ५. (५) अथवा कदाच लीलो, रातो, पीळो अने धोळो होय ५. ए प्रमाणे पांच चतुःसंयोगना पचीश भांगा थाय छे. वळी जो ते पांच वर्णवाळो होय तो काळो, लीलो,

४ * अनेक देशो शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने अनेक देशो रुक्ष होय १०. अनेक देशो शीत, एक देश उष्ण अनेक देशो स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय ११. अथवा अनेक देशो शीत, एक देश उष्ण, अनेक देशो स्निग्ध अने अनेक देशो रुक्ष होय १२. अथवा अनेक देशो शीत, अनेक देशो उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय १३. अथवा अनेक देशो शीत, अनेक देशो उष्ण, एक देश स्निग्ध अने अनेक देशो रुक्ष होय १४. अथवा अनेक देशो शीत, अनेक देशो उष्ण, अनेक देशो स्निग्ध अने एक देश रुक्ष १५. अने छेल्लो भांगो मूळमां कहेलो छे.

५ † भग० खं० ४ श० १८ उ० ६ पृ० ६१ सू० ६.

कालगहालिद्दसुक्किल्लेसु ७, नीलगलोहियहालिद्देसु ७, नीलगलोहियसुक्किल्लेसु सत्त भंगा ७, नीलगहालिद्दसुक्किल्लेसु ७, लोहियहालिद्दसुक्किल्लेसु वि सत्त भंगा ७। एवमेते तियासंजोए सत्तरि भंगा। जइ चउवन्ने सिय कालए य नीलए लोहियए हालिद्दए य १, सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दगा य २, सिय कालए य नीलए य लोहियगा य हालिद्दगे य ३, सिय कालए नीलगा य लोहियगे य हालिद्दगे य ४, सिय कालगा य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य ५। एए पंच भंगा। सिय कालए य नीलए य लोहियए य सुक्किल्लए य एत्थ वि पंच भंगा ५, एवं कालगनीलगहालिद्दसुक्किल्लेसु वि पंच भंगा ५, कालगलोहियहालिद्दसुक्किल्लएसु वि पंच भंगा ५, नीलगलोहियहालिद्दसुक्किल्लेसु वि पंच भंगा ५, एवमेते चउक्कगसंजोएणं पणवीसं भंगा। जइ पंचवन्ने कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लए य। सव्वमेते एक्कग-दुयग-तियग-चउक्क-पंचगसंजोएणं ईयालं भंगसयं भवति। गंधा जहा चउप्पएसियस्स। रसा जहा वन्ना। फासा जहा चउप्पएसियस्स।

६. [प्र०] छप्पएसिए णं भंते! खंधे कतिवन्ने? [उ०] एवं जहा पंचपएसिए, जाव-'सिय चउफासे पन्नत्ते'। जइ एगवन्ने एगवन्न-दुवन्ना जहा पंचपएसियस्स। जइ तिवन्ने सिय कालए य नीलए य लोहियए य, एवं जहेव पंचपएसियस्स सत्त भंगा जाव-सिय कालगा य नीलगा य लोहियए य ७, सिय कालगा य नीलगा य लोहियगा य ८। एए अट्ठ भङ्गा। एवमेते दस तियासंजोगा, एक्केक्कए संजोगे अट्ठ भंगा, एवं सव्वे वि तियगसंजोगे असीति भंगा। जइ चउवन्ने सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य १, सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दगा य २, सिय कालए य नीलए य लोहियगा य हालिद्दए य ३, सिय कालए य नीलए य लोहियगा य हालिद्दगा य ४, सिय कालए य नीलगा य लोहियए य हालिद्दए य ५, सिय कालए य नीलगा य लोहियए य हालिद्दगा य ६, सिय कालए य नीलगा य लोहियगा य हालिद्दए य ७, सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य ८, सिय कालगा य नीलए य लोहियए य हालिद्दगा य ९, सिय कालगा य नीलए य लोहियगा य हालिद्दए य १०, सिय कालगा य नीलगा य लोहियए य हालिद्दए य ११। एए एक्कारस भंगा, एवमेते पंचचउक्कासंजोगा कायव्वा, एक्केक्कसंजोए एक्कारस भंगा, सव्वे ते चउक्कसंजोएणं पणपन्नं भंगा। जइ पंचवन्ने सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लए य १, सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य

रातो, पीळो अने धोळो होय १. ए प्रमाणे असंयोगी ५, द्विकसंयोगी ४०, त्रिकसंयोगी ७०, चतुःसंयोगी २५, अने पंचसंयोगी १—एम बधा मळीने वर्णना १४१ भांगा थाय छे. गंध संबंधे चतुष्प्रदेशिक स्कंधनी पेठे छ भांगा जाणवा. अने वर्णोनी पेठे रसना पण १४१ भांगा जाणवा. तेमज स्पर्शना ३६ भांगा पण चतुष्प्रदेशिक स्कंधनी पेठे जाणवा. [पंच प्रदेशिक स्कंधने आश्रयी वर्णना १४१, गंधना ६, रसना १४१ अने स्पर्शना ३६ मळीने कुल ३२४ भांगाओ थाय छे.]

पंचप्रदेशिक स्कन्धना वर्णादिने आश्रयी ३२४ भांगाओ.

६. [प्र०] हे भगवन्! छ प्रदेशवाळो स्कंध केटला वर्णवाळो होय?—इत्यादि प्रश्न. [उ०] जेम पंचप्रदेशिक स्कन्ध माटे कह्युं छे तेम ते यावत्—'कदाच चार स्पर्शवाळो होय' त्यां सुधी बधुं कहेवुं. जो ते एक के बे वर्णवाळो होय तो एक वर्ण अने बे वर्णना भांगा पंचप्रदेशिकनी पेठे (५ अने ४५) जाणवा. जो त्रण वर्णवाळो होय तो (१) कदाच काळो, लीलो अने रातो होय १, ए प्रमाणे पंच प्रदेशिक स्कंधना सात भांगा कह्या छे तेम अहिं कहेवा. यावत्—७ 'कदाच तेना अनेक देशो काळा, लीला अने एक देश रातो होय.' ८ कदाच अनेक देशो काळा, लीला अने राता होय. ए प्रमाणे एक त्रिकसंयोगना आठ भांगा जाणवा. एवा दश त्रिक संयोगना एंशी भांगा थाय. जो ते चार वर्णवाळो होय तो कदाच एक देश काळो, लीलो, रातो अने पीळो होय १, कदाच एक देश काळो, एक देश लीलो, एक देश रातो अने अनेक देशो पीळा होय २, अथवा एक देश काळो, एक देश लीलो, अनेक देशो राता अने एक देश पीळो होय ३, कदाच एक देश काळो, एक देश लीलो, अनेक देशो राता अने अनेक देशो पीळा होय ४, कदाच एक देश काळो, अनेक देशो लीला, एक देश रातो अने एक देश पीळो होय ५, अथवा एक देश काळो, अनेक देशो लीला, एक देश रातो अने अनेक देशो पीळा होय ६, अथवा एक देश काळो, अनेक देशो लीला, अनेक देशो राता अने एक देश पीळो होय ७, अथवा एक देश काळो, एक देश लीलो, एक देश रातो अने एक देश पीळो होय ८, कदाच तेना अनेक देशो काळा, एक देश लीलो, एक देश रातो अने अनेक देशो पीळा होय ९, कदाच तेना अनेक देशो काळा, एक देश लीलो, अनेक देशो राता अने एक देश पीळो होय १०, अथवा अनेक देशो काळा, अनेक देशो लीला, एक देश रातो अने एक देश पीळो होय ११. ए प्रमाणे ए चतुःसंयोगी अगीयार भांगा थया. एवा पांच चतुःसंयोग करवा. प्रत्येक चतुःसंयोगमां अगियार अगियार भांगा गणतां बधा मळीने चतुःसंयोगी पंचावन भांगा थाय छे. हवे जो ते पांचवर्णवाळो होय तो (१) कदाच एक देश काळो, लीलो, रातो, पीळो अने धोळो होय १, कदाच एक देश काळो, एक देश लीलो, एक देश रातो, एक देश पीळो अने अनेक देशो धोळा होय २, अथवा एक देश काळो, लीलो, रातो, अनेक देशो पीळा अने एक देश धोळो होय ३, कदाच एक देश काळो, एक देश लीलो, अनेक देशो राता, एक देश पीळो अने एक देश धोळो होय ४, अथवा एक देश काळो, अनेक देशो लीला, एक देश रातो, पीळो अने धोळो होय ५, अथवा

छ प्रदेशिक स्कन्धना वर्णादिना भांगाओ

सुक्किल्लगा य २, सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दगा य सुक्किल्लए य ३, सिय कालए य नीलए य लोहियगा य हालिद्दए य सुक्किल्लए य ४, सिय कालए य नीलगा य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लए य ५, सिय कालगा य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लए य ६, एवं एए छब्भंगा भाणियव्वा, एवमेते सव्वे वि एक्कग–दुयग–तियग–चउक्कग–पंचगसंजोगेसु छासीयं भंगसयं भवंति। गंधा जहा पंचपएसियस्स। रसा जहा एयस्सेव वन्ना। फासा जहा चउप्पएसियस्स।

७. [प्र०] सत्तपएसिए णं भंते! खंधे कतिवन्ने० ? [उ०] जहा पंचपएसिए जाव–'सिय चउफासे' पन्नत्ते। जइ एगवन्ने० एवं एगवन्नदुवण्णतिवन्ना जहा छप्पएसियस्स। जइ चउवन्ने सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य १, सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दगा य २, सिय कालए य नीलए य लोहियगा य हालिद्दए य ३, एवमेते चउक्कगसंजोगेणं पन्नरस भंगा भाणियव्वा जाव–'सिय कालगा य नीलगा य लोहियगा य हालिद्दए य १५। एवमेते पंचचउक्कसंजोगा नेयव्वा, एक्केक्के संजोए पन्नरस भंगा, सव्वमेते पंचसत्तरि भंगा भवंति। जइ पंचवन्ने सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लए य १, सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लगा य २, सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दगा य सुक्किल्लए य ३, सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दगा य सुक्किल्लगा य ४, सिय कालए य नीलए य लोहियगा य हालिद्दए य सुक्किल्लए य ५, सिय कालए य नीलए य लोहियगा य हालिद्दगे य सुक्किल्लगा य ६, सिय कालए य नीलए य लोहियगा य हालिद्दगा य सुक्किल्लए य ७, सिय कालए य नीलगा य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लए य ८, सिय कालए य नीलगा य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लगा य ९, सिय कालए य नीलगा य लोहियगे य हालिद्दगा य सुक्किल्लए य १०, सिय कालए य नीलगा य लोहियगा य हालिद्दए य सुक्किल्लए य ११, सिय कालगा य नीलगे य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लए य १२, सिय कालगा य नीलए य लोहियगे य हालिद्दए य सुक्किल्लगा य १३, सिय कालगा य नीलए य लोहियए य हालिद्दगा य सुक्किल्लए य १४, सिय कालगा य नीलए य लोहियगा

अनेक देशो काळा, एक देश लीलो, रातो, पीळो, अने धोळो होय. ए प्रमाणे छ भांगा समजवा. ए प्रमाणे [असंयोगी ५, द्विकसंयोगी ४०, त्रिकसंयोगी ८०, चतुःसंयोगी ५५ अने पंचसंयोगी ६–सर्व मळीने वर्णने आश्रयी] १८६ भांगा थाय छे. गंध संबंधे पंचप्रदेशिकनी पेठे ६ भांगा जाणवा, रसो वर्णोनी पेठे जाणवा. अने स्पर्शना चतुष्प्रदेशिक स्कंधनी पेठे भांगा जाणवा. [ए प्रमाणे छ प्रदेशिक स्कंधने आश्रयी वर्णना १८६, गंधना ६, रसना १८६, अने स्पर्शना ३६ मळी कुल ४१४ भांगाओ थाय छे.]

छ प्रदेशिक स्कन्धना ४१४ भांगा.

सात प्रदेशिक स्कन्धना वर्णादिना भांगाओ.

७. [प्र०] हे भगवन्! सात प्रदेशवाळो स्कंध केटला वर्णवाळो होय?–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! जेम पंचप्रदेशिक स्कंध संबंधे कह्युं तेम अहिं पण कहेवुं. यावत्—'कदाच चार स्पर्शवाळो होय.' जो ते एक वर्णवाळो–इत्यादि होय तो एक वर्ण, बे वर्ण अने त्रण वर्णना भांगा छ प्रदेशिक स्कंधनी पेठे जाणवा. हवे जो ते कदाच चार वर्णवाळो होय तो (१) कदाच एक देश काळो, लीलो, रातो अने पीळो होय. १, कदाच एक देश काळो, एक देश लीलो, एक देश रातो अने अनेक देशो पीळा होय २, कदाच एक देश काळो, एक देश लीलो, अनेक देशो राता अने एक देश पीळो होय ३, [कदाच एक देश काळो, अनेक देशो लीला, एक देश रातो अने एक देश पीळो होय ४] ए प्रमाणे आ चतुष्कसंयोगमां पंदर भांगा कहेवा, यावत्–१५ कदाच अनेक देशो काळा, अनेक देशो लीला, अनेक देशो राता अने एक देश पीळो होय. ए प्रमाणे पांच चतुष्कसंयोग जाणवा. एक एक चतुष्कसंयोगमां पंदर पंदर भांगाओ थाय छे. बधा मळीने पंचोतेर भांगा थाय छे. जो ते पांचवर्णवाळो होय तो (१) कदाच एक देश काळो, लीलो, रातो, पीळो अने धोळो होय १, कदाच एक देश काळो, लीलो, रातो, पीळो अने अनेक देशो धोळा होय २, कदाच एक देश काळो, एक देश लीलो, एक देश रातो, अनेक देशो पीळा अने एक देश धोळो होय ३, कदाच एक देश काळो, एक देश लीलो, एक देश रातो, अनेक देशो पीळा अने अनेक देशो धोळा होय ४, कदाच एक देश काळो, एक देश लीलो, अनेक देशो राता, एक देश पीळो अने एक देश धोळो होय ५. अथवा एक देश काळो, एक देश लीलो, अनेक देशो राता, एक देश पीळो अने अनेक देशो धोळा होय ६, कदाच एक देश काळो, एक देश लीलो, अनेक देशो राता, अनेक देशो पीळा अने एक देश धोळो होय ७, कदाच एक देश काळो, अनेक देशो लीला, एक देश रातो, एक देश पीळो अने एक देश धोळो होय ८, कदाच एक देश काळो, अनेक देशो लीला, एक देश रातो, पीळो अने अनेक देशो धोळा होय ९, कदाच एक देश काळो, अनेक देशो लीला, एक देश रातो, अनेक देशो पीळा अने एक देश धोळो होय १०, कदाच एक देश काळो, अनेक देशो लीला, राता, एक देश पीळो अने धोळो होय ११, कदाच अनेक देशो काळा, एक देश लीलो, रातो, पीळो अने धोळो होय १२, कदाच अनेक देशो काळा, एक देश लीलो, रातो, पीळो अने अनेक देशो धोळा होय १३, कदाच अनेक देशो काळा, एक देश लीलो, रातो, अनेक देशो पीळा अने एक देश धोळो होय १४, कदाच अनेक देशो काळा, एक देश लीलो, अनेक देशो राता, एक देश पीळो अने धोळो होय १५, तथा कदाच अनेक देशो काळा, लीला, एक देश रातो, पीळो अने धोळो होय १६. ए प्रमाणे सोळ भांगाओ थाय छे. असंयोगी ५, द्विकसंयोगी ४०, त्रिकसंयोगी ८०, चतुष्कसंयोगी ७५ अने पंचसंयोगी १६ सोळ. बधा मळीने वर्णने आश्रयी बसो ने सोळ भांगा थाय छे. गंध संबंधे चतुष्प्रदेशिक स्कंधनी

य हालिद्दए य सुक्किलए य १५, सिय कालगा य नीलगा य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किलए य १६। एए सोलस भंगा, एवं सव्वमेते एक्कग-दुयग-तियग-चउक्कग-पंचगसंजोगेणं दो सोला भंगसया भवंति। गंधा जहा चउप्पएसियस्स। रसा जहा एयस्स चेव वन्ना। फासा जहा चउप्पएसियस्स।

८. [प्र०] अट्ठपएसियस्स णं भंते! खंधे०-पुच्छा। [उ०] गोयमा! सिय एगवन्ने० जहा सत्तपएसियस्स जाव-सिय चउफासे पन्नत्ते जइ एगवन्ने० एवं एगवन्नदुवन्नतिवन्ना जहेव सत्तपएसिए। जइ चउवन्ने सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य १, सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दगा य, एवं जहेव सत्तपएसिए जाव-'सिय कालगा य नीलगा य लोहियगा य हालिद्दगे य १५, सिय कालगा य नीलगा य लोहियगा य हालिद्दगा य १६'। एए सोलस भंगा, एवमेते पंच चउक्कसंजोगा, एवमेते असीति भंगा ८०। जइ पंचवन्ने सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किलए य १, सिय कालए य नीलए य लोहियगे य हालिद्दगे य सुक्किलगा य २, एवं एएणं कमेणं भंगा चारेयव्वा जाव-सिय कालए य नीलगा य लोहियगा य हालिद्दगा य सुक्किलगे य १५, एसो पन्नरसमो भंगो, सिय कालगा य नीलगे य लोहियगे य हालिद्दए य सुक्किलए य १६, सिय कालगा य नीलगे य लोहियगे य हालिद्दगे य सुक्किलगा य १७, सिय कालगा य नीलगे य लोहियगे य हालिद्दगा य सुक्किलए य १८, सिय कालगा य नीलगे य लोहियगे य हालिद्दगा य सुक्किलगा य १९, सिय कालगा य नीलगे य लोहियगा य हालिद्दए य सुक्किलए य २०, सिय कालगा य नीलगे य लोहियगा य हालिद्दए य सुक्किलगा य २१, सिय कालगा य नीलए य लोहियगा य हालिद्दगा य सुक्किलए य २२, सिय कालगा य नीलगा य लोहियगे य हालिद्दए य सुक्किलए य २३, सिय कालगा य नीलगा य लोहियगे य हालिद्दए य सुक्किलगा य २४, सिय कालगा य नीलगा य लोहियगे य हालिद्दगा य सुक्किलए य २५, सिय कालगा य नीलगा य लोहियगा य हालिद्दए य सुक्किलए य २६, एए पंचसंजोएणं छव्वीसं भंगा भवंति, एवमेव सपुव्वावरेणं एक्कग-दुयग-तियग-चउक्कग-पंचगसंजोएहिं दो एक्कतीसं भंगसया भवंति। गंधा जहा सत्तपएसियस्स, रसा जहा एयस्स चेव वन्ना, फासा जहा चउप्पएसियस्स।

पेठे जाणवुं. अहिं जेम वर्णना कह्या तेम रसना भांगा जाणवा अने स्पर्शना भांगा चतुष्प्रदेशिक स्कंधनी पेठे जाणवा. [ए प्रमाणे सप्तप्रदेशिक स्कंधने आश्रयी वर्णना २१६, गंधना ६, रसना २१६ अने स्पर्शना ३६. मळीने कुल ४७४ भांगाओ थाय छे.]

सात प्रदेशिक स्कंधना वर्णादिने आश्रयी ४७४ भांगा.

आठ प्रदेशिक स्कंधना वर्णादिना भंगो.

८. [प्र०] हे भगवन्! आठ प्रदेशवाळो स्कंध केटला वर्णवाळो होय?-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! ते कदाच एक वर्णवाळो होय-इत्यादि सप्तप्रदेशिक स्कंधनी पेठे यावत्-कदाच 'चार स्पर्शवाळो होय वगेरे कहेवुं.' हवे जो ते एक वर्णवाळो-इत्यादि होय तो तेना एक वर्ण, बे वर्ण अने त्रण वर्णना भांगाओ सप्तप्रदेशिक स्कंधनी पेठे समजवा. जो ते चारवर्णवाळो होय तो, कदाच तेनो एक देश काळो, लीलो, रातो अने पीळो होय १. कदाच तेनो एक देश काळो, लीलो, रातो अने अनेक देशो पीळा होय २. ए प्रमाणे सप्तप्रदेशिक स्कंधनी पेठे पंदर भांगा जाणवा, यावत्-'अनेक देशो काळा, लीला, राता अने एक देश पीळो होय' १५. सोळमो भंग—कदाच अनेक देशो काळा, लीला, राता अने पीळा होय १६. एक चतुष्कसंयोगमां सोळ भांगाओ थाय छे. बधा मळीने पांच चतुष्कसंयोगना सोळ सोळ भांगा करतां एंशी भांगा थाय छे. हवे जो ते पांच वर्णवाळो होय तो कदाच एक देश काळो, लीलो, रातो, पीळो अने धोळो होय १, कदाच एक देश काळो, लीलो, रातो, पीळो अने अनेक देशो धोळा होय. ए प्रमाणे अनुक्रमे भांगाओ कहेवा, यावत् एक देश काळो, अनेक देशो लीला, राता, पीळा अने एक देश धोळो होय १५. ए पंदरमो भांगो जाणवो. कदाच अनेक देशो काळा, एक देश लीलो, रातो, पीळो अने धोळो होय १६, कदाच अनेक देशो काळा, एक देश लीलो, रातो, पीळो अने अनेक देशो धोळा होय १७, कदाच अनेक देशो काळा, एक देश लीलो, रातो, अनेक देशो पीळा अने एक देश धोळो होय १८, कदाच अनेक देशो काळा, एक देश लीलो, रातो अने अनेक देशो पीळा अने धोळा होय १९, कदाच अनेक देशो काळा, एक देश लीलो, अनेक देशो राता, एक देश पीळो अने धोळो होय २०, कदाच अनेक देशो काळा, एक देश लीलो, अनेक देशो राता, एक देश पीळो, अने अनेक देशो धोळा होय २१, कदाच अनेक देशो काळा, एक देश लीलो, अनेक देशो राता, पीळा अने एक देश धोळो होय २२, कदाच अनेक देशो काळा, लीला, एक देश रातो, पीळो अने धोळो होय २३, कदाच अनेक देशो काळा, लीला, एक देश रातो, पीळो अने अनेक देशो धोळा होय २४, कदाच अनेक देशो काळा, लीला, एक देश रातो, अनेक देशो पीळा अने एक देश धोळो होय २५, कदाच अनेक देशो काळा, लीला, राता, एक देश पीळो अने धोळो होय २६. ए प्रमाणे ए पंच संयोगना पूर्वोक्त छव्वीश भांगाओ थाय छे. अने पूर्वापर बधा मळीने असंयोगी ५, द्विकसंयोगी ४०, त्रिकसंयोगी १८०, चतुःसंयोगी ८० अने पंचसंयोगी २६-एम वर्णना बसो ने एकत्रीश भांगाओ थाय छे. गंध संबंधे सप्तप्रदेशिकनी पेठे भांगाओ समजवा. वर्णोनी पेठे रसो कहेवा, अने स्पर्शना भांगा चतुष्प्रदेशिकनी पेठे कहेवा. [ए प्रमाणे अष्टप्रदेशिक स्कंधने आश्रयी वर्णना २३१, गंधना ६, रसना २३१, अने स्पर्शना ३६ सर्व मळीने ५०४ भांगाओ थाय छे.]

अष्ट प्रदेशिक स्कंधना वर्णादिने आश्रयी ५०४ भांगा

९. [प्र०] नवपएसियस्स पुच्छा। [उ०] गोयमा! सिय एगवन्ने, जहा अट्ठपएसिए जाव–'सिय चउफासे पन्नत्ते'। जइ एगवन्ने एगवन्न–दुवन्न–तिवन्न–चउवन्ना जहेव अट्ठपएसियस्स। जइ पंचवन्ने सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किलए य १, सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किलगा य २, एवं परिवाडीए एकतीसं भंगा भाणियव्वा जाव–सिय कालगा य नीलगा य लोहियगा य हालिद्दगा य सुक्किलए य। एए एकतीसं भंगा। एवं एक्कग–दुयग–तियग–चउक्कग–पंचगसंजोएहिं दो छत्तीसा भंगसया भवंति। गंधा जहा अट्ठपएसियस्स। रसा जहा एयस्स चेव वन्ना, फासा जहा चउपएसियस्स।

१०. [प्र०] दसपएसिए णं भंते! खंधे–पुच्छा। [उ०] गोयमा! सिय एगवन्ने० जहा नवपएसिए जाव–'सिय चउफासे पन्नत्ते'। जइ एगवन्ने एगवन्न-दुवन्न-तिवन्न-चउवन्ना जहेव नवपएसियस्स। पंचवन्ने वि तहेव, नवरं बत्तीसतिमो भंगो भन्नति। एवमेते एक्कग–दुयग–तियग–चउक्कग–पंचगसंजोएसु दोन्नि सत्ततीसा भंगसया भवंति। गंधा जहा नवपएसियस्स। रसा जहा एयस्स चेव वन्ना। फासा जाव–चउप्पएसियस्स। जहा दसपएसिओ एवं संखेज्जपएसिओ वि, एवं असंखेज्जपएसिओ वि, सुहुमपरिणओ अणंतपएसिओ वि एवं चेव।

११. [प्र०] बायरपरिणए णं भंते! अणंतपएसिए खंधे कतिवन्ने०? [उ०] एवं जहा अट्ठारसमसए जाव–'सिय अट्ठफासे पन्नत्ते'। वन्न–गंध–रसा जहा दसपएसियस्स। जइ चउफासे सव्वे कक्खडे सव्वे गरुए सव्वे सीए सव्वे निद्धे १, सव्वे कक्खडे सव्वे गरुए सव्वे सीए सव्वे लुक्खे २, सव्वे कक्खडे सव्वे गरुए सव्वे उसिणे सव्वे निद्धे ३, सव्वे कक्खडे सव्वे गरुए सव्वे उसिणे सव्वे लुक्खे ४, सव्वे कक्खडे सव्वे लहुए सव्वे सीए सव्वे निद्धे ५, सव्वे कक्खडे सव्वे लहुए सव्वे सीए सव्वे लुक्खे ६, सव्वे कक्खडे सव्वे लहुए सव्वे उसिणे सव्वे निद्धे ७, सव्वे कक्खडे सव्वे लहुए सव्वे उसिणे सव्वे लुक्खे ८, सव्वे मउए सव्वे गरुए सव्वे सीए सव्वे निद्धे ९, सव्वे मउए सव्वे गरुए सव्वे सीए सव्वे लुक्खे १०, सव्वे मउए सव्वे गरुए सव्वे उसिणे सव्वे

नव प्रदेशिक स्कन्धना वर्णादिना भंगो.

९. [प्र०] हे भगवन्! नव प्रदेशिक स्कंध केटला वर्णवाळो होय?–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! अष्टप्रदेशिक स्कंधनी पेठे कदाच एक वर्णवाळो यावत्–'कदाच चार स्पर्शवाळो होय छे.' जो ते एक वर्णवाळो इत्यादि होय तो एक, बे, त्रण अने चार वर्णना भांगाओ अष्टप्रदेशिक स्कंधनी पेठे जाणवा. हवे जो ते पांचवर्णवाळो होय तो कदाच एक देश काळो, लीलो, रातो, पीळो अने धोळो होय १, कदाच एक देश काळो, लीलो, रातो, पीळो अने अनेक देशो धोळा होय २, ए प्रमाणे क्रम पूर्वक एकत्रीश भांगाओ कहेवा. यावत्–कदाच तेना अनेक देशो काळा, लीला, राता, पीळा अने एक देश धोळो होय ३१. ए प्रमाणे एकत्रीश भांगा जाणवा. एम वर्णने आश्रयी असंयोगी ५, द्विकसंयोगी ४०, त्रिकसंयोगी ८०, चतुःसंयोगी ८० अने पंचसंयोगी ३१–बधा मळीने बसो ने छत्रीश भांगा थाय छे. गंधसंबंधे अष्टप्रदेशिकनी जेम कहेवुं. रस संबंधे पोताना वर्णनी जेम जाणवुं अने स्पर्श संबंधे चतुष्प्रदेशिक स्कंधनी पेठे कहेवुं. [ए प्रमाणे नवप्रदेशिक स्कंधने आश्रयी वर्णना २३६, गंधना ६, रसना २३६ अने स्पर्शना ३६, सर्व मळीने ५१४ भांगाओ थाय छे.]

नव प्रदेशिक स्कन्धना वर्णादिने आश्रयी ५१४ भंगो.

दश प्रदेशिक स्कन्धना वर्णादिना भंगो.

१०. [प्र०] हे भगवन्! दशप्रदेशिक स्कंध संबंधे प्रश्न. [उ०] हे गौतम! नवप्रदेशिक स्कंधनी पेठे कदाच एक वर्णवाळो होय, यावत्–कदाच चार स्पर्शवाळो होय. जो ते एक वर्णवाळो इत्यादि होय तो, एक, बे, त्रण अने चार वर्ण संबंधे नवप्रदेशिक स्कंधनी जेम कहेवुं. जो ते पांच वर्णवाळो होय तो पण नवप्रदेशिकनी पेठे ज जाणवुं. पण विशेष ए के, अहिं *बत्रीशमो भांगो अधिक कहेवो. ए प्रमाणे असंयोगी ५, द्विकसंयोगी ४०, त्रिकसंयोगी ८०, चतुःसंयोगी ८० अने पंचसंयोगी ३२–बधा मळीने बसोने साडत्रीश भांगा थाय छे. गंध संबंधे नवप्रदेशिक स्कन्धनी पेठे भांगा कहेवा. रसना भांगा पोताना वर्णनी पेठे जाणवा. अने स्पर्श संबंधी भांगा चतुष्प्रदेशिकनी पेठे जाणवा. [ए प्रमाणे दशप्रदेशिक स्कंधने आश्रयी वर्णना २३७, गंधना ६, रसना २३७, अने स्पर्शना ३६. बधा मळीने ५१६ भांगाओ थाय छे.] जेम दशप्रदेशिक स्कंध कह्यो तेम संख्यातप्रदेशिक, असंख्यातप्रदेशिक अने सूक्ष्मपरिणामवाळो अनंतप्रदेशिक स्कंध पण जाणवो.

दश प्रदेशिक स्कन्धना ५१६ भंगो.

अनंत प्रदेशिक स्थूल परिणामवाळा स्कन्धना वर्णादिना भंगो.

११. [प्र०] हे भगवन्! बादरपरिणामवाळो (स्थूल) अनंतप्रदेशिक स्कंध केटला वर्णवाळो होय?–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! †अढारमा शतकमां कह्या प्रमाणे यावत्–'ते कदाच आठ स्पर्शवाळो पण कह्यो छे' त्यां सुधी जाणवुं. तेना वर्ण, गंध अने रसना भांगाओ दशप्रदेशिक स्कंधनी पेठे जाणवा. हवे जो ते चारस्पर्शवाळो होय तो, कदाच सर्व कर्कश, सर्व गुरु, सर्व शीत अने सर्व स्निग्ध होय १, कदाच सर्व कर्कश, सर्व गुरु, सर्व शीत अने सर्व रुक्ष होय २, कदाच सर्व कर्कश, सर्व गुरु, सर्व उष्ण अने सर्व स्निग्ध होय ३, कदाच सर्व कर्कश, सर्व गुरु, सर्व उष्ण अने सर्व रुक्ष होय ४, कदाच सर्व कर्कश, सर्व लघु, सर्व शीत अने सर्व स्निग्ध होय ५, कदाच सर्व कर्कश, सर्व लघु, सर्व शीत अने सर्व रुक्ष होय ६, कदाच सर्व कर्कश, सर्व लघु, सर्व उष्ण अने सर्व स्निग्ध होय ७, कदाच सर्व कर्कश, सर्व लघु, सर्व उष्ण अने सर्व रुक्ष होय ८, कदाच सर्व मृदु–कोमळ, सर्व गुरु, सर्व शीत अने सर्व स्निग्ध होय ९, कदाच

---

१० * अनेक देशो काळा, लीला, राता, पीळा अने धोळा होय छे ३२.

११ † भग० खं० ४ श० १८ उ० ६ पृ० ६४.

सिद्धे ११, सव्वे मउए सव्वे गरुए सव्वे उसिणे सव्वे लुक्खे १२, सव्वे मउए सव्वे लहुए सव्वे सीए सव्वे निद्धे १३, सव्वे मउए सव्वे लहुए सव्वे सीए सव्वे लुक्खे १४, सव्वे मउए सव्वे लहुए सव्वे उसिणे सव्वे निद्धे १५, सव्वे मउए सव्वे लहुए सव्वे उसिणे सव्वे लुक्खे १६। एए सोलस भंगा।

जइ पंचफासे सव्वे कक्खडे सव्वे गरुए सव्वे सीए देसे निद्धे देसे लुक्खे १, सव्वे कक्खडे सव्वे गरुए सव्वे सीए देसे निद्धे देसा लुक्खा २, सव्वे कक्खडे सव्वे गरुए सव्वे सीए देसा निद्धा देसे लुक्खे ३, सव्वे कक्खडे सव्वे गरुए सव्वे सीए देसा निद्धा देसा लुक्खा ४, सव्वे कक्खडे सव्वे गरुए सव्वे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे ४, सव्वे कक्खडे सव्वे लहुए सव्वे सीए देसे निद्धे देसे लुक्खे ४, सव्वे कक्खडे सव्वे लहुए सव्वे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे ४, एवं एए कक्खडेणं सोलस भंगा। सव्वे मउए सव्वे गरुए सव्वे सीए देसे निद्धे देसे लुक्खे ४, एवं मउएण वि सोलस भंगा, एवं बत्तीसं भंगा। सव्वे कक्खडे सव्वे गरुए सव्वे निद्धे देसे सीए देसे उसिणे ४, सव्वे कक्खडे सव्वे गरुए सव्वे लुक्खे देसे सीए देसे उसिणे ४, एए बत्तीसं भंगा। सव्वे कक्खडे सव्वे सीए सव्वे निद्धे देसे गरुए देसे लहुए, एत्थ वि बत्तीसं भंगा, सव्वे गरुए सव्वे सीए सव्वे निद्धे देसे कक्खडे देसे मउए, एत्थ वि बत्तीसं भंगा, एवं सव्वे ते पंचफासे अट्ठावीसं भंगसयं भवति।

जइ छफासे सव्वे कक्खडे सव्वे गरुए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे १, सव्वे कक्खडे सव्वे गरुए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसा लुक्खा २, एवं जाव-सव्वे कक्खडे सव्वे गरुए देसा सीया देसा उसिणा देसा निद्धा देसा लुक्खा १६, एए सोलस भंगा। सव्वे कक्खडे सव्वे लहुए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे, एत्थ वि सोलस भंगा। सव्वे मउए सव्वे गरुए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे, एत्थ वि। सव्वे मउए सव्वे लहुए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे, एत्थ वि सोलस भंगा, एए चउसट्ठिं भंगा। सव्वे कक्खडे सव्वे सीए देसे गरुए देसे लहुए देसे निद्धे देसे लुक्खे, एवं जाव-सव्वे मउए सव्वे उसिणे देसा गरुया देसा लहुया देसा णिद्धा देसा लुक्खा,

सर्व मृदु, सर्व गुरु, सर्व शीत अने सर्व रुक्ष होय १०, कदाच सर्व मृदु, सर्व गुरु, सर्व उष्ण अने सर्व स्निग्ध होय ११, कदाच सर्व मृदु, सर्व गुरु, सर्व उष्ण अने सर्व रुक्ष होय १२, कदाच सर्व मृदु, सर्व लघु, सर्व शीत अने सर्व स्निग्ध होय १३. कदाच सर्व मृदु, सर्व लघु, सर्व शीत अने सर्व रुक्ष होय १४, कदाच सर्व मृदु, सर्व लघु, सर्व उष्ण अने सर्व स्निग्ध होय १५, कदाच सर्व मृदु, सर्व लघु, सर्व उष्ण अने सर्व रुक्ष होय १६. ए सोळ भांगाओ जाणवा.

पांच स्पर्शना भंगो.

हवे जो ते पांचस्पर्शवाळो होय तो (१) सर्व कर्कश, सर्व गुरु, सर्व शीत, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय १, अथवा सर्व कर्कश, सर्व गुरु, सर्व शीत, एक देश स्निग्ध अने अनेक देशो रुक्ष होय २, अथवा सर्व कर्कश, सर्व गुरु, सर्व शीत, अनेक देशो स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय ३, अथवा सर्व कर्कश, सर्व गुरु, सर्व शीत, अनेक देशो स्निग्ध अने अनेक देशो रुक्ष होय ४, अथवा (२) कदाच सर्व कर्कश, सर्व गुरु, सर्व उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय ४, [अहिं उपर प्रमाणे चार भांगा जाणवा.] (३) सर्व कर्कश, सर्व लघु, सर्व शीत, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय ४, (४) कदाच सर्व कर्कश, सर्व लघु, सर्व उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय ४. ए प्रमाणे कर्कशनी साथे सोळ भांगा थया. अथवा सर्व मृदु, सर्व गुरु, सर्व शीत, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय १६. अहिं मृदुनी साथे पण कर्कशनी पेठे सोळ भांगा करवा. ए रीते बधा मळीने बत्रीश भांगा थाय छे. अथवा सर्व कर्कश, सर्व गुरु, सर्व स्निग्ध एक देश शीत अने एक देश उष्ण १६, अथवा सर्व कर्कश, सर्व गुरु, सर्व रुक्ष, एक देश शीत अने एक देश उष्ण १६, ए बधा मळीने बत्रीश भांगा जाणवा. कदाच सर्व कर्कश, सर्व शीत, सर्व स्निग्ध, एक देश गुरु अने एक देश लघु. अहिं पण बत्रीश भांगा करवा. अथवा कदाच सर्व गुरु, सर्व शीत, सर्व स्निग्ध, एक देश कर्कश अने एक देश मृदु ३२. अहिं पण बत्रीश भांगा करवा. ए प्रमाणे बधा मळीने पांच स्पर्शना एकसोने अठ्यावीश भांगा थाय छे.

छ स्पर्शना भंगो.

हवे जो ते छ स्पर्शवाळो होय तो (१) सर्व कर्कश, सर्व गुरु, एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय १, कदाच सर्व कर्कश, सर्व गुरु, एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने अनेक देशो रुक्ष होय २, ए प्रमाणे यावत्-सर्व कर्कश, सर्व गुरु, अनेक देशो शीत, अनेक देशो उष्ण, अनेक देशो स्निग्ध अने अनेक देशो रुक्ष होय १६. ए प्रमाणे सोळ भांगा करवा. (२) कदाच सर्व कर्कश, सर्व लघु, एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय १६. अहिं पण सोळ भांगा कहेवा. (३) कदाच सर्व मृदु, सर्व गुरु, एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय १६. अहिं पण सोळ भांगा कहेवा. (४) कदाच सर्व मृदु, सर्व लघु, एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय १६. अहिं पण सोळ भांगा कहेवा. ए बधा मळीने चोसठ भांगा थाय छे. अथवा कदाच सर्व कर्कश, सर्व शीत, एक देश गुरु, एक देश लघु, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय. ए प्रमाणे यावत्-सर्व मृदु, सर्व उष्ण, अनेक देशो गुरु, अनेक देशो लघु, अनेक देशो स्निग्ध अने अनेक देशो रुक्ष होय. अहिं चोसठ भांगा जाणवा. कदाच सर्व कर्कश, सर्व स्निग्ध, एक देश गुरु, एक

एत्थ वि चउसट्ठिं भंगा। सबे कक्खडे सबे निद्धे देसे गरुए देसे लहुए देसे सीए देसे उसिणे १, जाव–सबे मउए सबे लुक्खे देसा गरुया देसा लहुया देसा सीया देसा उसिणा, एए चउसट्ठिं भंगा। सबे गरुए सबे सीए देसे कक्खडे देसे मउए देसे निद्धे देसे लुक्खे, एवं जाव–सबे लहुए सबे उसिणे देसा कक्खडा देसा मउया देसा निद्धा देसा लुक्खा, एए चउसट्ठिं भंगा। सबे गरुए सबे निद्धे देसे कक्खडे देसे मउए देसे सीए देसे उसिणे, जाव–सबे लहुए सबे लुक्खे देसा कक्खडा देसा मउया देसा सीया देसा उसिणा, एए चउसट्ठिं भंगा। सबे सीए सबे निद्धे देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरुए देसे लहुए, जाव–सबे उसिणे सबे लुक्खे देसा कक्खडा देसा मउया देसा गरुया देसा लहुया, एए चउसट्ठिं भंगा। सबे ते छफासे तिन्नि चउरासीया भंगसया भवंति ३८४।

जइ सत्तफासे सबे कक्खडे देसे गरुए देसे लहुए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे १, सबे कक्खडे देसे गरुए देसे लहुए देसे सीए देसे उसिणे देसा निद्धा देसा लुक्खा ४, सबे कक्खडे देसे गरुए देसे लहुए देसे सीए देसा उसिणा देसे निद्धे देसे लुक्खे ४, सबे कक्खडे देसे गरुए देसे लहुए देसा सीया देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे ४, सबे कक्खडे देसे गरुए देसे लहुए देसा सीया देसा उसिणा देसे निद्धे देसे लुक्खे। सबे ते सोलस भंगा भाणियबा। सबे कक्खडे देसे गरुए देसा लहुया देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे, एवं गरुएणं एगत्तेणं लहुएणं पुहुत्तेणं एते वि सोलस भंगा। सबे कक्खडे देसा गरुया देसे लहुए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे, एए वि सोलस भंगा भाणियबा। सबे कक्खडे देसा गरुया देसा लहुया देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे, एए वि सोलस भंगा भाणियबा। एवमेते चउसट्ठिं भंगा कक्खडेणं समं। सबे मउए देसे गरुए देसे लहुए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे। एवं मउएण वि समं चउसट्ठिं भंगा भाणियबा। सबे गरुए देसे कक्खडे देसे मउए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे। एवं गरुएण वि समं चउसट्ठिं भंगा कायबा। सबे लहुए देसे कक्खडे देसे मउए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे। एवं लहुएण वि समं चउसट्ठिं भंगा कायबा। सबे सीए देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरुए देसे लहुए देसे निद्धे देसे लुक्खे। एवं सीतेण वि समं चउसट्ठिं भंगा कायबा। सबे उसिणे देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरुए देसे लहुए देसे निद्धे देसे

देश लघु, एक देश शीत अने एक देश उष्ण होय, यावत्–कदाच सर्व मृदु, सर्व रुक्ष, अनेक देशो गुरु, अनेक देशो लघु, अनेक देशो शीत अने अनेक देशो उष्ण होय. ए प्रमाणे अहिं पण चोसठ भांगा करवा. कदाच सर्व गुरु, सर्व शीत, एक देश कर्कश, एक देश मृदु, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय, ए प्रमाणे यावत्–सर्व लघु, सर्व उष्ण, अनेक देशो कर्कश, अनेक देशो मृदु, अनेक देशो स्निग्ध अने अनेक देशो रुक्ष होय. ए प्रमाणे चोसट भांगा समजवा. कदाच सर्व गुरु, सर्व स्निग्ध, एक देश कर्कश, एक देश मृदु, एक देश शीत अने एक देश उष्ण होय, यावत्–कदाच सर्व लघु, सर्व रुक्ष, अनेक देशो कर्कश, अनेक देशो मृदु, अनेक देशो शीत अने अनेक देशो उष्ण होय. ए प्रमाणे अहिं पण चोसट भांगा जाणवा. कदाच सर्व शीत, सर्व स्निग्ध, एक देश कर्कश, एक देश मृदु, एक देश गुरु अने एक देश लघु होय, यावत्–कदाच सर्व उष्ण, सर्व रुक्ष, अनेक देशो कर्कश, अनेक देशो मृदु, अनेक देशो गुरु अने अनेक देशो लघु होय. ए प्रमाणे अहिं पण चोसट भांगा जाणवा. ते बधा मळीने छ स्पर्श संबंधे ३८४ भांगा थाय छे.

सात स्पर्शना भंगो.

हवे जो ते सात स्पर्शवाळो होय तो (१) सर्व कर्कश, एक देश गुरु, एक देश लघु, एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय १, कदाच सर्व कर्कश, एक देश गुरु, एक देश लघु, एक देश शीत, एक देश उष्ण, अनेक देशो स्निग्ध अने अनेक देशो रुक्ष होय ४. [ए प्रमाणे चार भांगा करवा]. (२) कदाच सर्व कर्कश, एक देश गुरु, एक देश लघु, एक देश शीत, अनेक देशो उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय ४. [अहिं पण चार भांगा करवा]. (३) कदाच सर्व कर्कश, एक देश गुरु, एक देश लघु, अनेक देशो शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय ४. (४) कदाच सर्व कर्कश, एक देश गुरु, एक देश लघु, अनेक देशो शीत, अनेक देशो उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय ४. ए बधा मळीने सोळ भांगा कहेवा. (२) कदाच सर्व कर्कश, एक देश गुरु, अनेक देशो लघु, एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय. ए प्रमाणे 'गुरु' पद एक वचनमां अने 'लघु' पदने अनेक वचनमां राखी उपरना ज सोळ भांगा अहिं पण कहेवा १६. (३) कदाच सर्व कर्कश, अनेक देशो गुरु, एक देश लघु, एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय १६. अहिं पण सोळ भांगा कहेवा. (४) कदाच सर्व कर्कश, अनेक देशो गुरु, अनेक देशो लघु, एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय १६. ए पण सोळ भांगा कहेवा. (१) ए प्रमाणे ए चोसठ भांगा 'कर्कश' साथे कह्या ६४. (२) कदाच सर्व मृदु, एक देश गुरु, एक देश लघु, एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय. ए प्रमाणे 'मृदु'नी साथे पण चोसठ भांगा करवा. (३) कदाच सर्व गुरु, एक देश कर्कश, एक देश मृदु, एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष. ए प्रमाणे 'गुरु'नी साथे पण चोसठ भांगा कहेवा. (४) कदाच सर्व लघु, एक देश कर्कश, एक देश मृदु, एक देश

लुक्खे । एवं उसिणेण वि समं चउसट्ठिं भंगा कायवा । सवे निद्धे देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरुए देसे लहुए देसे सीए देसे उसिणे । एवं निद्धेण वि चउसट्ठिं भंगा कायवा । सवे लुक्खे देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरुए देसे लहुए देसे सीए देसे उसिणे । एवं लुक्खेण वि समं चउसट्ठिं भंगा कायवा जाव–सवे लुक्खे देसा कक्खडा देसा मउया देसा गरुया देसा लहुया देसा सीया देसा उसिणा । एवं सत्तफासे पंच बारसुत्तरा भंगसया भवंति । १५

जइ अट्ठफासे देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरुए देसे लहुए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे ४, देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरुए देसे लहुए देसे सीए देसा उसिणा देसे निद्धे देसे लुक्खे ४, देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरुए देसे लहुए देसा सीया देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे ४, देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरुए देसे लहुए देसा सीया देसा उसिणा देसे निद्धे देसे लुक्खे ४, एए चत्तारि चउक्का सोलस भंगा । देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरुए देसा लहुया देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे, एवं एते गरुएणं एगत्तएणं लहुएणं पुहत्तएणं सोलस भंगा कायवा । देसे कक्खडे देसे मउए देसा गरुया देसे लहुए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे ४ । एए वि सोलस भंगा कायवा । देसे कक्खडे देसे मउए देसा गरुया देसा लहुया देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे । एते वि सोलस भंगा कायवा । सवे वि ते चउसट्ठिं भंगा कक्खड–मउएहिं एगत्तएहिं । ताहे कक्खडेणं एगत्तएणं मउएणं पुहत्तेणं एते चउसट्ठिं भंगा कायवा । ताहे कक्खडेणं पुहत्तएणं मउएणं एगत्तएणं चउसट्ठिं भंगा कायवा । ताहे एतेहिं चेव दोहि वि पुहुत्तेहिं चउसट्ठिं भंगा कायवा जाव–'देसा कक्खडा देसा मउया देसा गरुया देसा लहुया देसा सीया देसा उसिणा देसा निद्धा देसा लुक्खा' एसो अपच्छिमो भंगो । सवे ते अट्ठफासे दो छप्पन्ना भंगसया भवंति । एवं एते बादरपरिणए अणंतपएसिए खंधे सवेसु संजोएसु बारस छन्नउया भंगसया भवंति ।

शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय. ए प्रमाणे 'लघु'नी साथे पण चोसठ भांगा कहेवा. (५) कदाच सर्व शीत, एक देश कर्कश, एक देश मृदु, एक देश गुरु, एक देश लघु, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय. ए प्रमाणे 'शीत'नी साथे पण चोसठ भांगा कहेवा. (६) कदाच सर्व उष्ण. एक देश कर्कश, एक देश मृदु, एक देश गुरु, एक देश लघु, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय. ए प्रमाणे 'उष्ण'नी साथे पण चोसठ भांगा कहेवा. (७) कदाच सर्व स्निग्ध, एक देश कर्कश, एक देश मृदु, एक देश गुरु, एक देश लघु, एक देश शीत, अने एक देश उष्ण होय. ए प्रमाणे 'स्निग्ध'नी साथे पण चोसठ भांगा कहेवा. (८) कदाच सर्व रुक्ष, एक देश कर्कश, एक देश मृदु, एक देश गुरु, एक देश लघु, एक देश शीत अने एक देश उष्ण होय ए प्रमाणे 'रुक्ष' साथे पण चोसठ भांगा करवा. यावत्–सर्व रुक्ष, अनेक देशो मृदु, अनेक देशो गुरु, अनेक देशो लघु. अनेक देशो शीत अने अनेक देशो उष्ण होय ६४. ए रीते बधा मळीने सात स्पर्शना पांचसोने बार भांगा थाय छे.

आठ स्पर्शना भंगो.

जो ते आठ स्पर्शवाळो होय तो (१) कदाच एक देश कर्कश, एक देश मृदु, एक देश गुरु, एक देश लघु, एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय ४. [अहिं चार भांगा करवा.] (२) कदाच एक देश कर्कश, एक देश मृदु, एक देश गुरु, एक देश लघु, एक देश शीत, अनेक देशो उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय ४, (३) कदाच एक देश कर्कश, एक देश मृदु, एक देश गुरु, एक देश लघु, अनेक देशो शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय ४. [अहिं पण चार भांगा करवा]. (४) कदाच एक देश कर्कश, एक देश मृदु, एक देश गुरु, एक देश लघु, अनेक देशो शीत, अनेक देशो उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय ४. ए प्रमाणे चार चतुष्कना सोळ भांगा करवा. (२) कदाच एक देश कर्कश, एक देश मृदु, एक देश गुरु, अनेक देशो लघु, एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय. ए प्रमाणे 'गुरु' ने एक वचनमां अने 'लघु'ने बहुवचनमां राखी (उपरना ज) सोळ भांगा करवा १६. (३) कदाच एक देश कर्कश, एक देश मृदु, अनेक देशो गुरु, एक देश लघु, एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय. ए प्रमाणे अहिं पण सोळ भांगा करवा. (४) कदाच एक देश कर्कश, एक देश मृदु, अनेक देशो गुरु, अनेक देशो लघु, एक देश शीत, एक देश उष्ण, एक देश स्निग्ध अने एक देश रुक्ष होय. अहिं पण सोळ भांगा करवा. ए बधा मळीने चोसठ भांगा 'कर्कश अने मृदु' ने एक वचनमां राखवाथी थाय. (२) तेमां कर्कशने एक वचनमां अने मृदुने अनेक वचनमां राखी एज प्रमाणे बीजा चोसठ भांगा करवा. वळी तेमां (३) कर्कशने बहुवचनमां अने मृदुने एक वचनमां राखी पुनः चोसठ भांगा करवा. वळी पण (४) कर्कश अने मृदु बन्नेने बहुसंख्यामां राखी बीजा चोसठ भांगा करवा. यावत्–अनेक देशो कर्कश, अनेक देशो मृदु, अनेक देशो गुरु, अनेक देशो लघु, अनेक देशो शीत, अनेक देशो उष्ण, अनेक देशो स्निग्ध अने अनेक देशो रुक्ष होय ६४. ए छेल्लो भांगो छे. ए बधा मळीने आठ स्पर्शना बसो ने छप्पन भांगा थाय छे. ए प्रमाणे बादर-परिणामवाळा अनंतप्रदेशिक स्कंधमां स्पर्शना सर्व संयोगोने आश्रयी [चतुःसंयोगी १६, पंचसंयोगी १२८, छसंयोगी ३८४, सप्तसंयोगी ५१२ अने अष्टसंयोगी २५६–] बधा मळीने १२९६ भांगा थाय छे.

बादर स्कन्धमां स्पर्शने आश्रयी १२९६ भंगो.

१२. [प्र०] कइविहे भंते ! परमाणू पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! चउव्विहे परमाणू पन्नत्ते तंजहा–१ दव्वपरमाणू, २ खेत्त-परमाणू, ३ कालपरमाणू, ४ भावपरमाणू ।

१३. [प्र०] दव्वपरमाणू णं भंते ! कइविहे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! चउव्विहे पन्नत्ते तंजहा–१ अच्छेज्जे, २ अभेज्जे, ३ अडज्झे, ४ अगेज्झे ।

१४. [प्र०] खेत्तपरमाणू णं भंते ! कइविहे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! चउव्विहे पन्नत्ते तंजहा–१ अणद्धे, २ अमज्झे, ३ अपदेसे, ४ अविभाइमे ।

१५. [प्र०] कालपरमाणू–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! चउव्विहे पन्नत्ते, तंजहा–१ अवण्णे, २ अगंधे, ३ अरसे, ४ अफासे ।

१६. [प्र०] भावपरमाणू णं भंते ! कइविहे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! चउव्विहे पन्नत्ते तंजहा–१ वण्णमंते, २ गंधमंते, ३ रसमंते, ४ फासमंते । 'सेवं भंते ! सेवं भंते !' त्ति जाव–विहरति ।

वीसइमे सए पंचमो उद्देसो समत्तो ।

परमाणुना चार प्रकार.

१२. [प्र०] हे भगवन् ! परमाणु केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! परमाणु चार प्रकारनो कह्यो छे, ते आ प्रमाणे—१ *द्रव्यपरमाणु, २ क्षेत्रपरमाणु, ३ कालपरमाणु अने ४ भावपरमाणु.

द्रव्यपरमाणुना प्रकार.

१३. [प्र०] हे भगवन् ! द्रव्यपरमाणु केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! द्रव्यपरमाणु चार प्रकारनो कह्यो छे, ते आ प्रमाणे—१ अछेद्य, २ अभेद्य, ३ अदाह्य अने ४ अग्राह्य.

क्षेत्रपरमाणुना प्रकार.

१४. [प्र०] हे भगवन् ! क्षेत्रपरमाणु केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! क्षेत्रपरमाणु चार प्रकारनो कह्यो छे; ते आ प्रमाणे—१ †अनर्ध, २ अमध्य, ३ अप्रदेश अने ४ अविभाग.

कालपरमाणुना प्रकार.

१५. [प्र०] हे भगवन् ! कालपरमाणु केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! चार प्रकारनो कह्यो छे, ते आ प्रमाणे— १ अवर्ण, २ अगंध, ३ अरस अने ४ अस्पर्श.

भावपरमाणुना प्रकार.

१६. [प्र०] हे भगवन् ! भावपरमाणु केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! चार प्रकारनो कह्यो छे, ते आ प्रमाणे— १ वर्णवाळो, २ गंधवाळो, ३ रसवाळो अने ४ स्पर्शवाळो. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.' एम कही [भगवान् गौतम] यावत्–विहरे छे.

वीशमा शतकमां पंचम उद्देशक समाप्त.

छट्ठओ उद्देसो ।

१. [प्र०] पुढविकाइए णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए य सक्करप्पभाए य पुढवीए अंतरा समोहए, समोहणित्ता जे भविए सोहम्मे कप्पे पुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! किं पुव्विं उववज्जित्ता पच्छा आहारेज्जा पुव्विं आहारित्ता

षष्ठ उद्देशक.

पृथिवीकायिकनुं आहार अने उत्पत्तिनुं पौर्वापर्य.

१. [प्र०] हे भगवन् ! जे पृथिवीकायिक जीव, आ रत्नप्रभा पृथिवी अने शर्कराप्रभा पृथिवीनी वच्चे ‡मरणसमुद्घात करीने सौधर्मकल्पमां पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे, ते शुं पहेलां उत्पन्न थईने पछी आहार करे के पहेलां आहार करीने पछी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते पहेलां उत्पन्न थईने पछी आहार करे, अथवा पहेलां आहार करीने पछी उत्पन्न थाय–इत्यादि हकीकत ¶सत्तरमा

१२ * वर्णादि धर्मनी विवक्षा सिवायनो एक परमाणु द्रव्य परमाणु कहेवाय छे: कारण के अहिं केवल द्रव्यनी ज विवक्षा छे, एक आकाश प्रदेश क्षेत्र परमाणु, समय काळ परमाणु अने वर्णादि धर्मना प्राधान्यनी विवक्षा थी भाव परमाणु कहेवाय छे.

१४ † परमाणुना समसंख्यावाळा अवयव नथी माटे ते अनर्ध, विषम संख्यावाळा अवयवो नथी माटे अमध्य, अवयवो नथी माटे अप्रदेश अने तेनो विभाग थई शकतो नथी माटे अविभाग कहेवाय छे.

१ ‡ अन्तर्मुहूर्तनुं आयुष बाकी होय त्यारे मरणान्त दुःखथी पीडित थयेल जीव पोताना आत्मप्रदेशो वडे मुखादि छिद्रोने पूरीने तथा शरीर प्रमाण पहोळाइ अने जाडाइ राखी तथा लंबाइमां उत्पत्ति स्थानपर्यंत क्षेत्र व्यापीने अन्तर्मुहूर्तमां मरण पामे अने आयुष कर्मना घणा पुद्गलोनो क्षय करे ते मरणसमुद्घात कहेवाय छे. कोइ एक जीव समुद्घात करीने भवान्तरमां उत्पन्न थाय छे अने त्यां आहार करे छे अने शरीर बांधे छे, कोइ जीव समुद्घातथी निवृत्त थई पोताना शरीरमां आवीने फरी समुद्घात करी भवान्तरमां उत्पन्न थाय छे. जुओ भग० खं० १ श० ६ उ० ६ पृ० २१६.

¶ जीवो देशथी अने सर्वथी एम बे प्रकारे मरणसमुद्घात करे छे, ज्यारे देशथी मरणसमुद्घात करे छे त्यारे ते मरणसमुद्घातथी निवृत्त थई पूर्वना शरीरने सर्वथा छोडी दडानी गतिथी जाय छे अने ते प्रथम उत्पन्न थाय छे अने पछी आहार करे छे. पण जे सर्व समुद्घात करे छे ते ईलिका गतिथी त्यां जई पछी शरीरनो त्याग करे छे ते पण प्रथम आहार करे छे अने पछी उत्पन्न थाय छे–जुओ भग० खं० ४ श० १७ उ० ६ पृ० ४०.

पच्छा उववज्जेज्जा ? [उ०] गोयमा ! पुव्विं वा उववज्जित्ता० एवं जहा सत्तरसमसए छट्ठुद्देसे जाव–से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ–'पुव्विं वा जाव–उववज्जेज्जा' । नवरं तेहिं संपाउणणा, इमेहिं आहारो भन्नति, सेसं तं चेव ।

२. [प्र०] पुढविकाइए णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए सक्करप्पभाए य पुढवीए अंतरा समोहए, समोहणित्ता जे भविए ईसाणे कप्पे पुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए० ? [उ०] एवं चेव, एवं जाव–ईसीपब्भाराए उववाएयव्वो ।

३. [प्र०] पुढविकाइए णं भंते ! सक्करप्पभाए वालुयप्पभाए य पुढवीए अंतरा समोहते, समोहणित्ता जे भविए सोहम्मे जाव–ईसीपब्भाराए, एवं एतेण कमेणं जाव–तमाए अहेसत्तमाए य पुढवीए अंतरा समोहए समाणे जे भविए सोहम्मे जाव–ईसिपब्भाराए उववाएयव्वो ।

४. [प्र०] पुढविकाइए णं भंते ! सोहम्मी–साणाणं सणंकुमार–माहिंदाण य कप्पाणं अंतरा समोहए, समोहणित्ता जे भविए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! पुव्विं उववज्जित्ता पच्छा आहारेज्जा, सेसं तं चेव जाव–से तेणट्ठेणं जाव–णिक्खेवओ ।

५. [प्र०] पुढविकाइए णं भंते ! सोहम्मी–साणाणं सणंकुमार–माहिंदाण य कप्पाणं अंतरा समोहए, समोहणित्ता जे भविए सक्करप्पभाए पुढवीए पुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए० ? [उ०] एवं चेव, एवं जाव–अहेसत्तमाए उववाएयव्वो । एवं सणंकुमार-माहिंदाणं बंभलोगस्स य कप्पस्स अंतरा समोहए, समोहणित्ता पुणरवि जाव–अहेसत्तमाए उववाएयव्वो, एवं बंभलोगस्स लंतगस्स य कप्पस्स अंतरा समोहए, पुणरवि जाव–अहेसत्तमाए, एवं लंतगस्स महासुक्कस्स कप्पस्स य अंतरा समोहए, पुणरवि जाव–अहेसत्तमाए, एवं महासुक्कस्स सहस्सारस्स य कप्पस्स अंतरा पुणरवि जाव–अहेसत्तमाए, एवं सहस्सारस्स आणय-पाणयकप्पाण य अंतरा पुणरवि जाव–अहेसत्तमाए, एवं आणय–पाणयाणं आरण–अच्चुयाण य कप्पाणं अंतरा पुणरवि जाव–अहेसत्तमाए, एवं आरण–च्चुयाणं गेवेज्जविमाणाण य अंतरा जाव–अहेसत्तमाए, एवं गेवेज्जविमाणाणं अणुत्तरविमाणाण य अंतरा पुणरवि जाव–अहेसत्तमाए, एवं अणुत्तरविमाणाणं ईसीपब्भाराए य पुणरवि जाव–अहेसत्तमाए उववाएयव्वो १ ।

६. [प्र०] आउकाइए णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए सक्करप्पभाए य पुढवीए अंतरा समोहए, समोहणित्ता जे भविए सोहम्मे कप्पे आउकाइयत्ताए उववज्जित्तए० सेसं जहा पुढविकाइयस्स, जाव–से तेणट्ठेणं० । एवं पढम–दोच्चाणं अंतरा समोहए

शतकना छट्ठा उद्देशकमां कह्या प्रमाणे कहेवी. यावत्–ते हेतुथी हे गौतम ! एम कहेवाय छे के–'ते पहेलां उत्पन्न थईने पछी आहार करे, अथवा पहेलां आहार करीने पछी उत्पन्न थाय.' पण विशेष ए के, त्यां पृथिवीकायिको 'संप्राप्त करे–पुद्गलग्रहण करे' ए कथन छे अने अहिं 'आहार करे' एम कहेवानुं छे. बाकी बधु पूर्ववत् जाणवुं.

२. [प्र०] हे भगवन् ! जे पृथिवीकायिक आ रत्नप्रभा अने शर्कराप्रभापृथिवीनी वच्चे मरणसमुद्घात करीने ईशानकल्पमां पृथिवी-कायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे, ते शुं पहेलां उत्पन्न थाय अने पछी आहार करे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्व प्रमाणे जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्–ईषत्प्राग्भारा पृथिवी सुधी उपपात कहेवो.

३. [प्र०] हे भगवन् ! जे पृथिवीकायिक शर्कराप्रभा अने वालुकाप्रभा पृथिवीनी वच्चे मरणसमुद्घात करीने सौधर्मकल्पमां यावत्–ईषत्प्राग्भारा पृथिवीमां उत्पन्न थवाने योग्य होय–इत्यादि प्रश्न अने उत्तर पूर्ववत् जाणवो. ए प्रमाणे ए क्रमवडे यावत्–तमा अने अधःसप्तम (तमतमा) पृथिवीनी वच्चे मरणसमुद्घातपूर्वक पृथिवीकायिकनो सौधर्मकल्पमां यावत्–ईषत्प्राग्भारा पृथिवीमां उपपात कहेवो.

४. [प्र०] हे भगवन् ! जे पृथिवीकायिक सौधर्म–ईशान अने सनत्कुमार–माहेन्द्रकल्पनी वच्चे मरणसमुद्घात करीने आ रत्नप्रभा-पृथिवीमां पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य होय ते शुं पहेलां उत्पन्न थईने पछी आहार करे के पहेलां आहार करीने पछी उत्पन्न थाय ? [उ०] बधुं पूर्व प्रमाणे जाणवुं. यावत्–ते हेतुथी यावत्–एम कहेवाय छे–इत्यादि उपसंहार कहेवो.

५. [प्र०] हे भगवन् ! जे पृथिवीकायिक सौधर्म–ईशान अने सनत्कुमार–माहेन्द्र कल्पनी वच्चे मरणसमुद्घात करीने शर्कराप्रभा पृथि-वीमां पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य होय–इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्व प्रमाणे जाणवुं. ते प्रमाणे यावत्–अधःसप्तम पृथिवी सुधी उप-पात कहेवो. एम सनत्कुमार–माहेन्द्र अने ब्रह्मलोक कल्पनी वच्चे मरणसमुद्घात पूर्वक फरीथी रत्नप्रभाथी मांडी यावत्–अधःसप्तम पृथिवी सुधी उपपात कहेवो. एज रीते ब्रह्मलोक अने लांतककल्पनी वच्चे मरणसमुद्घात करी पुनः यावत्–अधःसप्तम नरक सुधी, एम लांतक अने महाशुक्र कल्पनी वच्चे, महाशुक्र अने सहस्रार कल्पनी वच्चे, सहस्रार अने आनत–प्राणतकल्पनी वच्चे, आनत–प्राणत अने आरण–अच्युतकल्पनी वच्चे, आरण–अच्युत अने ग्रैवेयकविमाननी वच्चे, ग्रैवेयकविमान अने अनुत्तरविमाननी वच्चे तथा अनुत्तरविमान अने ईषत्प्राग्भारा पृथिवीनी वच्चे मरणसमुद्घात करवा पूर्वक रत्नप्रभाथी आरंभी अधःसप्तम पृथिवी सुधी पृथिवीकायिकनो उपपात कहेवो.

अप्कायिक.

६. [प्र०] हे भगवन् ! जे अप्कायिक आ रत्नप्रभा अने शर्कराप्रभा पृथिवीनी वच्चे मरणसमुद्घात करीने सौधर्मकल्पमां अप्कायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे–इत्यादि बधुं पृथिवीकायिकनी पेठे यावत्–ते हेतुथी यावत्–[पूर्वे आहार करे अने] पछी पण उपजे' त्यां सुधी कहेवुं. ए

जाव-ईसीपब्भाराए उववाएयव्वो, एवं एएणं कमेणं जाव-तमाए अहेसत्तमाए य पुढवीए अंतरा समोहए, समोहणित्ता जाव-ईसीपब्भाराए उववाएयव्वो आउक्काइयत्ताए।

७. [प्र०] आउयाए णं भंते! सोहम्मी-साणाणं सणंकुमार-माहिंदाण य कप्पाणं अंतरा समोहए, समोहणित्ता जे भविए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए घणोदहि-घणोदहिवलएसु आउक्काइयत्ताए उववज्जित्तए० सेसं तं चेव, एवं एएहिं चेव अंतरा समोहओ जाव-अहेसत्तमाए पुढवीए घणोदहि-घणोदहिवलएसु आउक्काइयत्ताए उववाएयव्वो, एवं जाव-अणुत्तरविमाणाणं ईसिपब्भाराए य पुढवीए अंतरा समोहए जाव-अहेसत्तमाए घणोदहि-घणोदहिवलएसु उववाएयव्वो २।

८. [प्र०] वाउक्काइए णं भंते! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए सक्करप्पभाए य पुढवीए अंतरा समोहए, समोहणित्ता जे भविए सोहम्मे कप्पे वाउक्काइयत्ताए उववज्जित्तए० एवं जहा सत्तरसमसए वाउक्काइयउद्देसए तहा इह वि, नवरं अंतरेसु समोहणा नेयव्वा, सेसं तं चेव, जाव-अणुत्तरविमाणाणं ईसीपब्भाराए य पुढवीए अंतरा समोहए, समोहणित्ता जे भविए घणवाय-तणुवाए घणवाय-तणुवायवलएसु वाउक्काइयत्ताए उववज्जित्तए, सेसं तं चेव, जाव-से तेणट्ठेणं जाव-उववज्जेजा। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

वीसइमे सए छट्ठओ उद्देसो समत्तो।

प्रमाणे पहेली अने बीजी पृथिवीनी वच्चे मरणसमुद्घातने प्राप्त थयेल अप्कायिकनो यावत्-ईषत्प्राग्भारा पृथिवी सुधी उपपात कहेवो. ए प्रमाणे ए क्रम वडे यावत्-तमा अने अधःसप्तम पृथिवीनी वच्चे मरणसमुद्घातने प्राप्त थयेल अप्कायिकनो यावत्-ईषत्प्राग्भारा पृथिवी सुधी अप्कायिकपणे उपपात कहेवो.

७. [प्र०] हे भगवन्! जे अप्कायिक सौधर्म-ईशान अने सनत्कुमार-माहेन्द्रकल्पनी वच्चे मरणसमुद्घात करीने आ रत्नप्रभापृथिवीमां घनोदधि अने घनोदधिवलयोमां अप्कायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे-इत्यादि बधुं पूर्ववत् कहेवुं. ए प्रमाणे पूर्वे कहेला आंतराओमां मरणसमुद्घातने प्राप्त थयेल अप्कायिकनो अधःसप्तम पृथिवी सुधीना घनोदधि अने घनोदधिवलयोमां अप्कायिकपणे उपपात कहेवो यावत्-अनुत्तर विमान अने ईषत्प्राग्भारा पृथिवीनी वच्चे मरणसमुद्घातने प्राप्त थयेल अप्कायिकनो यावत्-सातमी पृथिवी सुधी घनोदधि अने घनोदधिवलयोमां अप्कायिकपणे उपपात कहेवो.

वायुकायिक. ८. [प्र०] हे भगवन्! जे वायुकायिक आ रत्नप्रभा अने शर्कराप्रभा पृथिवीनी वच्चे मरणसमुद्घात करीने सौधर्मकल्पमां वायुकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] जेम *सत्तरमा शतकना वायुकायिक उद्देशकमां कह्युं छे ते प्रमाणे अहिं पण कहेवुं विशेष ए के, रत्नप्रभादि पृथिवीओना आंतरामां मरण समुद्घातसंबन्धे कहेवुं. बाकी बधुं पूर्ववत् जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्-अनुत्तर विमान अने ईषत्प्राग्भारा पृथिवीनी वच्चे मरणसमुद्घात करीने जे वायुकायिक घनवात अने तनुवातमां तथा घनवात अने तनुवातना वलयोमां वायुकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य होय-इत्यादि बाकीनुं बधुं पूर्ववत् कहेवुं. यावत्-ते हेतुथी यावत्-'उत्पन्न थाय.' 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'-एम कही यावत्-विहरे छे.

वीशमा शतकमां छट्ठो उद्देशक समाप्त.

सत्तमो उद्देसो।

१. [प्र०] कइविहे णं भंते! बंधे पन्नत्ते? [उ०] गोयमा! तिविहे बंधे पन्नत्ते, तं जहा-१ जीवप्पयोगबंधे, २ अणंतरबंधे, ३ परंपरबंधे।

२. [प्र०] नेरइयाणं भंते! कइविहे बंधे पन्नत्ते? [उ०] एवं चेव, एवं जाव-वेमाणियाणं।

सप्तम उद्देशक.

कर्मबन्ध. १. [प्र०] हे भगवन्! बंध केटला प्रकारनो कह्यो छे? [उ०] हे गौतम! बंध त्रण प्रकारनो कह्यो छे, ते आ प्रमाणे-†जीवप्रयोगबंध, अनंतरबंध अने परंपरबंध.

२. [प्र०] हे भगवन्! नैरयिकोने केटला प्रकारनो बंध कह्यो छे? [उ०] पूर्व प्रमाणे जाणवुं. एम यावत्-वैमानिको सुधी कहेवुं.

---

८ * भग० खं० ४ श० १७ उ० १०-११ पृ० ४२.

१ † जीवना प्रयोग-मन, वचन अने कायना व्यापार-वडे कर्मपुद्गलोनो आत्मानी साथे संबन्ध थवो ते जीवप्रयोग बन्ध. कर्मपुद्गलोनो बन्ध थया पछीना समये जे बन्ध ते अनन्तर बन्ध कहेवाय छे अने त्यार पछी द्वितीयादि समये जे बन्ध ते परंपर बन्ध कहेवाय छे.

३. [प्र०] नाणावरणिज्जस्स णं भंते ! कम्मस्स कइविहे बंधे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! तिविहे बंधे पन्नत्ते, तंजहा–जीवप्पयोगबंधे, अणंतरबंधे, परंपरबंधे ।

४. [प्र०] नेरइयाणं भंते ! नाणावरणिज्जस्स कम्मस्स कइविहे बंधे पन्नत्ते ? [उ०] एवं चेव, एवं जाव–वेमाणियाणं, एवं जाव–अंतराइयस्स ।

५. [प्र०] णाणावरणिज्जोदयस्स णं भंते ! कम्मस्स कइविहे बंधे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! तिविहे बंधे पन्नत्ते एवं चेव, एवं नेरइयाण वि, एवं जाव–वेमाणियाणं, एवं जाव–अंतराइउदयस्स ।

६. [प्र०] इत्थीवेदस्स णं भंते ! कइविहे बंधे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! तिविहे बंधे पन्नत्ते एवं चेव ।

७. [प्र०] असुरकुमाराणं भंते ! इत्थीवेदस्स कतिविहे बंधे पन्नत्ते ? [उ०] एवं चेव, एवं जाव–वेमाणियाणं, नवरं जस्स इत्थिवेदो अत्थि, एवं पुरिसवेदस्स वि, एवं नपुंसगवेदस्स वि, जाव–वेमाणियाणं, नवरं जस्स जो अत्थि वेदो ।

८. [प्र०] दंसणमोहणिज्जस्स णं भंते ! कम्मस्स कइविहे बंधे पन्नत्ते ? [उ०] एवं चेव, निरंतरं जाव–वेमाणियाणं । एवं चरित्तमोहणिज्जस्स वि जाव–वेमाणियाणं । एवं एएणं कमेणं ओरालियसरीरस्स जाव–कम्मगसरीरस्स, आहारसन्नाए जाव–परिग्गहसन्नाए, कण्हलेसाए जाव–सुक्कलेसाए, सम्मदिट्ठीए मिच्छादिट्ठीए सम्मामिच्छादिट्ठीए, आभिणिबोहियणाणस्स जाव–केवलनाणस्स, मइअन्नाणस्स, सुयअन्नाणस्स, विभंगनाणस्स, एवं आभिणिबोहियणाणविसयस्स भंते ! कइविहे बंधे पन्नत्ते, जाव–केवलनाणविसयस्स मइअन्नाणविसयस्स सुयअन्नाणविसयस्स विभंगणाणविसयस्स एएसिं सव्वेसिं पदाणं तिविहे बंधे पन्नत्ते । सव्वे एते चउव्वीसं दंडगा भाणियव्वा, नवरं जाणियव्वं जस्स जं अत्थि । जाव–[प्र०] वेमाणियाणं भंते ! विभंगणाण-

३. [प्र०] हे भगवन् ! ज्ञानावरणीय कर्मनो बंध केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! त्रण प्रकारनो कह्यो छे, ते आ प्रमाणे–१ जीवप्रयोगबंध, २ अनंतरबंध अने ३ परंपरबंध.

ज्ञानावरणीय कर्मनो बन्ध.

४. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिकोने ज्ञानावरणीय कर्मनो बंध केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] पूर्व प्रमाणे जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी ज्ञानावरणीयनो बंध कहेवो. ए रीते यावत्–अंतराय कर्मनो बंध पण जाणवो.

५. [प्र०] हे भगवन् ! *ज्ञानावरणीयोदय (उदयप्राप्त ज्ञानावरणीय) कर्मनो बंध केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! पूर्वनी पेठे त्रण प्रकारनो कह्यो छे. ए प्रमाणे नैरयिको अने यावत्–वैमानिकोने पण बंध कहेवो. एम यावत्–अंतरायोदय कर्मनो बंध पण जाणवो.

ज्ञानावरणीयोदय कर्मनो बन्ध.

६. [प्र०] हे भगवन् ! (उदय प्राप्त) स्त्रीवेदनो बंध केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! पूर्व प्रमाणे त्रण प्रकारनो कह्यो छे.

स्त्रीवेदनो बन्ध.

७. [प्र०] हे भगवन् ! असुरकुमारोने (उदय प्राप्त) स्त्रीवेदनो बंध केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! पूर्वनी पेठे त्रण प्रकारनो कह्यो छे, ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं. विशेष ए के, जेने स्त्रीवेद होय तेने ते कहेवो. एम पुरुषवेद अने नपुंसकवेद संबंधे पण ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी कहेवुं. विशेष ए के जेने जे वेद होय तेने ते कहेवो.

८. [प्र०] हे भगवन् ! दर्शनमोहनीयकर्मनो बंध केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! पूर्व प्रमाणे त्रण प्रकारनो कह्यो छे. ए प्रमाणे निरंतर यावत्–वैमानिको सुधी कहेवुं. तथा ए रीते चारित्रमोहनीय संबंधे पण यावत्–वैमानिको सुधी कहेवुं. ए क्रम वडे औदारिकशरीर, यावत्–कार्मणशरीरनो, आहार, संज्ञा, यावत्–परिग्रह संज्ञानो, कृष्णलेश्या, यावत्–शुक्ललेश्यानो, †सम्यग्दृष्टि, मिथ्यादृष्टि अने सम्यग्मिथ्यादृष्टिनो, मतिज्ञाननो, यावत्–केवलज्ञाननो, मतिअज्ञाननो, श्रुतअज्ञाननो अने विभंगज्ञाननो, तथा ए प्रमाणे मतिज्ञानना विषयनो, यावत्–केवलज्ञानना विषयनो, मतिअज्ञानना विषयनो, श्रुतअज्ञानना विषयनो, अने विभंगज्ञानना विषयनो, ए बधानो बंध हे भगवन् ! केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] ए बधानो बंध त्रण प्रकारनो कह्यो छे, अने ते बधा संबंधे चोवीश चोवीश दंडको कहेवा. विशेष ए के, जेने जे होय ते तेने कहेवुं. यावत्–[प्र०] हे भगवन् ! वैमानिकोने विभंगज्ञानना विषयनो बंध केटला प्रकारनो कह्यो छे ? [उ०] हे

दर्शनमोहनीय कर्मनो बन्ध.

५. * १ उदय प्राप्त ज्ञानावरणीय कर्मनो बन्ध पूर्वकाळनी अपेक्षाए जाणवो, २ अथवा ज्ञानावरणीयपणे जेनो उदय छे एवा कर्मनो बन्ध समजवो, केमके कर्म विपाक अने प्रदेश ए बन्ने रूपे वेदाय छे, माटे अहिं विपाकोदयरूपे वेदवा लायक कर्मनो बन्ध ग्रहण करवो, ३ अथवा ज्ञानावरण कर्मना उदयमां जे कर्म बंधाय अथवा वेदाय ते कर्मनो बन्ध जाणवो–आ त्रण विकल्पो टीकाकारे जणाव्या छे.

८ † पूर्वे कर्मनो आत्मानी साथे संबन्ध ते बन्ध एम कहेलुं छे, पण अहिं कर्मपुद्गल के इतर पुद्गलोनो आत्मानी साथे संबन्ध ते बन्ध एम लइए तो औदारिकादि शरीर, आहारादिसंज्ञाजनक कर्म अने कृष्णादि लेश्यानो बन्ध होइ शके, पण दृष्टि, ज्ञान, अज्ञान अने तेना विषयनो बन्ध केम होइ शके ? कारण के ते बधा अपौद्गलिक छे, परन्तु अहिं बन्धनो अर्थ संबन्ध मात्र विवक्षित छे, तेथी सम्यग्दृष्टि इत्यादिनो जीवप्रयोगादि बन्ध घटी शके छे.

विसयस्स कइविहे बंधे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! तिविहे बंधे पन्नत्ते, तं जहा-जीवप्पयोगबंधे, अणंतरबंधे, परंपरबंधे। 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! [त्ति] जाव-विहरति ।

वीसइमे सए सत्तमो उद्देसो समत्तो ।

गौतम ! त्रण प्रकारनो कह्यो छे, ते आ प्रमाणे-जीवप्रयोगबंध, अनंतरबंध अने परंपरबंध. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.' एम कही यावत्-विहरे छे.

वीशमा शतकमां सप्तम उद्देशक समाप्त.

अट्ठमो उद्देसो ।

१. [प्र०] कइ णं भंते ! कम्मभूमीओ पन्नत्ताओ ? [उ०] गोयमा ! पन्नरस कम्मभूमीओ पन्नत्ताओ, तं जहा-पंच भरहाइं, पंच एरवयाइं, पंच महाविदेहाइं ।

२. [प्र०] कति णं भंते ! अकम्मभूमीओ पन्नत्ताओ ? [उ०] गोयमा ! तीसं अकम्मभूमीओ पन्नत्ताओ, तं जहा-पंच हेमवयाइं, पंच हेरन्नवयाइं, पंच हरिवासाइं, पंच रम्मगवासाइं, पंच देवकुराइं, पंच उत्तरकुराइं ।

३. [प्र०] एयासु णं भंते ! तीसासु अकम्मभूमीसु अत्थि उस्सप्पिणीति वा ओसप्पिणीति वा ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे ।

४. [प्र०] एएसु णं भंते ! पंचसु भरहेसु पंचसु एरवएसु अत्थि उस्सप्पिणीति वा ओसप्पिणीति वा ? [उ०] हंता अत्थि । एएसु णं पंचसु महाविदेहेसु णेवत्थि उस्सप्पिणी, नेवत्थि ओसप्पिणी, अवट्ठिए णं तत्थ काले पन्नत्ते समणाउसो ! ।

५. [प्र०] एएसु णं भंते ! पंचसु महाविदेहेसु अरहंता भगवंतो पंचमहव्वइयं सपडिक्कमणं धम्मं पन्नवयंति ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे । एएसु णं भंते ! पंचसु भरहेसु, पंचसु एरवएसु, पुरिम-पच्छिमगा दुवे अरहंता भगवंतो पंचमहव्वइयं (पंचाणुव्वइयं) सपडिक्कमणं धम्मं पन्नवयंति, अवसेसा णं अरहंता भगवंतो चाउज्जामं धम्मं पन्नवयंति । एएसु णं पंचसु महाविदेहेसु अरहंता भगवंतो चाउज्जामं धम्मं पन्नवयंति ।

६. [प्र०] जंबुद्दीवे णं भंते ! दीवे भारहे वासे इमीसे ओसप्पिणीए कति तित्थगरा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! चउवीसं तित्थगरा पन्नत्ता, तंजहा-उसभ-अजिय-संभव-अभिनंदण-सुमति-सुप्पभ-सुपास-ससि-पुप्फदंत-सीयल-सेज्जंस-वासु-

अष्टम उद्देशक.

कर्मभूमि.

१. [प्र०] हे भगवन् ! कर्मभूमिओ केटली कही छे ? [उ०] हे गौतम ! पंदर कर्मभूमिओ कही छे, ते आ प्रमाणे—पांच भरत, पांच ऐरवत अने पांच महाविदेह.

अकर्मभूमि.

२. [प्र०] हे भगवन् ! अकर्मभूमिओ केटली कही छे ? [उ०] हे गौतम ! त्रीश अकर्मभूमिओ कही छे, ते आ प्रमाणे—पांच हैमवत, पांच हैरण्यवत, पांच हरिवर्ष, पांच रम्यकवर्ष, पांच देवकुरु अने पांच उत्तरकुरु.

अकर्मभूमिमां उत्सर्पिणी अने अवसर्पिणीरूप काळ होय ?

३. [प्र०] हे भगवन् ! ए त्रीश अकर्मभूमिओमां उत्सर्पिणी अने अवसर्पिणीरूप काळ छे ? [उ०] ए अर्थ समर्थ नथी.

भरत अने ऐरवतमां काळ.

४. [प्र०] हे भगवन् ! ए पांच भरतोमां अने पांच ऐरवतोमां उत्सर्पिणी अने अवसर्पिणीरूप काळ छे ? [उ०] हा छे. [प्र०] ए पांच महाविदेहमां उत्सर्पिणी अने अवसर्पिणी काळ छे ? [उ०] नथी. हे आयुष्मान् श्रमण ! त्यां एकरूपे अवस्थित काळ कह्यो छे.

महाविदेहमां धर्मनो उपदेश.

५. [प्र०] हे भगवन् ! ए पांच महाविदेहोमां अरहंत भगवंतो पांच महाव्रतवाळा अने प्रतिक्रमण सहित धर्मनो उपदेश करे छे ? [उ०] ए अर्थ समर्थ नथी. परन्तु ए पांच भरतोमां अने पांच ऐरवतोमां पहेला अने छेल्ला ए बे अरहंत भगवंतो पांचमहाव्रतवाळा (अने पांच अणुव्रतवाळा) तथा प्रतिक्रमणसहित धर्मनो उपदेश करे छे, बाकीना अरहन्त भगवंतो चारमहाव्रतवाळा धर्मनो उपदेश करे छे. वळी ए पांच महाविदेहोमां पण अरहंत भगवंतो चारमहाव्रतवाळा धर्मनो उपदेश करे छे.

भारतवर्षमां तीर्थंकरो.

६. [प्र०] हे भगवन् ! जंबूद्वीप नामे द्वीपना भारतवर्षमां आ अवसर्पिणीमां केटला तीर्थंकरो थया छे ? [उ०] हे गौतम ! चोवीश तीर्थंकरो थया छे, ते आ प्रमाणे-१ ऋषभ, २ अजित, ३ संभव, ४ अभिनंदन, ५ सुमति, ६ सुप्रभ, ७ सुपार्श्व, ८ शशी-

पुप्फ–विमल–अणंत–धम्म–संति–कुंथु–अर–मल्लि–मुणिसुव्वय–नमि–नेमि–पास–वद्धमाणा २४।

७. [प्र०] एएसि णं भंते! चउवीसाए तित्थगराणं कति जिणंतरा पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! तेवीसं जिणंतरा पन्नत्ता।

८. [प्र०] एएसि णं भंते! तेवीसाए जिणंतरेसु कस्स कहिं कालियसुयस्स वोच्छेदे पन्नत्ते? [उ०] गोयमा! एएसु णं तेवीसाए जिणंतरेसु पुरिमपच्छिमएसु अट्ठसु २ जिणंतरेसु एत्थ णं कालियसुयस्स अवोच्छेदे पन्नत्ते, मज्झिमएसु सत्तसु जिणंतरेसु एत्थ णं कालियसुयस्स वोच्छेदे पन्नत्ते, सव्वत्थ वि णं वोच्छिन्ने दिट्ठिवाए।

९. [प्र०] जंबुद्दीवे णं भंते! दीवे भारहे वासे इमीसे ओसप्पिणीए देवाणुप्पियाणं केवतियं कालं पुव्वगए अणुसज्जिस्सति? [उ०] गोयमा! जंबुद्दीवे णं दीवे भारहे वासे इमीसे ओसप्पिणीए ममं एगं वाससहस्सं पुव्वगए अणुसज्जिस्सति।

१०. [प्र०] जहा णं भंते! जंबुद्दीवे दीवे भारहे वासे इमीसे ओसप्पिणीए देवाणुप्पियाणं एगं वाससहस्सं पुव्वगए अणुसज्जिस्सइ, तहा णं भंते! जंबुद्दीवे दीवे भारहे वासे इमीसे ओसप्पिणीए अवसेसाणं तित्थगराणं केवतियं कालं पुव्वगए अणुसज्जित्था? [उ०] गोयमा! अत्थेगतियाणं संखेज्जं कालं, अत्थेगइयाणं असंखेज्जं कालं।

११. [प्र०] जंबुद्दीवे णं भंते! दीवे भारहे वासे इमीसे ओसप्पिणीए देवाणुप्पियाणं केवतियं कालं तित्थे अणुसज्जिस्सति? [उ०] गोयमा! जंबुद्दीवे दीवे भारहे वासे इमीसे ओसप्पिणीए ममं एगवीसं वाससहस्साइं तित्थे अणुसज्जिस्सति।

१२. [प्र०] जहा णं भंते! जंबुद्दीवे दीवे भारहे वासे इमीसे ओसप्पिणीए देवाणुप्पियाणं एक्कवीसं वाससहस्साइं तित्थं अणुसज्जिस्सति तहा णं भंते जंबुद्दीवे दीवे भारहे वासे आगमेस्साणं चरिमतित्थगरस्स केवतियं कालं तित्थे अणुसज्जिस्सति? [उ०] गोयमा! जावतिए णं उसभस्स अरहओ कोसलियस्स जिणपरियाए एवइयाइं संखेज्जाइं आगमेस्साणं चरिमतित्थगरस्स तित्थे अणुसज्जिस्सति।

१३. [प्र०] तित्थं भंते! तित्थं तित्थगरे तित्थं? [उ०] गोयमा! अरहा ताव नियमं तित्थकरे, तित्थं पुण चाउवण्णाइन्ने समणसंघो, तं जहा–समणा, समणीओ, सावया, सावियाओ।

चन्द्रप्रभ, ९ पुष्पदंत—सुविधि, १० शीतल, ११ श्रेयांस, १२ वासुपूज्य, १३ विमल, १४ अनंत, १५ धर्म, १६ शांति, १७ कुंथु, १८ अर, १९ मल्लि, २० मुनिसुव्रत, २१ नमि, २२ नेमि, २३ पार्श्व अने २४ वर्धमान.

७. [प्र०] हे भगवन्! ए चोवीश तीर्थंकरोनां केटलां अंतरो कह्यां छे? [उ०] हे गौतम! त्रेवीश अंतरो कह्यां छे.

चोवीश जिननां अंतरो.

८. [प्र०] हे भगवन्! ए जिनोना त्रेवीश अंतरोमां कया जिनना अंतरमां *कालिकश्रुतनो विच्छेद कह्यो छे? [उ०] हे गौतम! ए त्रेवीश जिनांतरोमां पहेला अने छेल्ला आठ आठ जिनांतरोमां कालिकश्रुतनो अविच्छेद कह्यो छे, अने वचला सात जिनांतरोमां कालिकश्रुतनो विच्छेद कह्यो छे. दृष्टिवादनो विच्छेद तो बधाय जिनांतरोमां कह्यो छे.

कालिक श्रुतनो विच्छेद अने अविच्छेद.

९. [प्र०] हे भगवन्! जंबूद्वीप नामे द्वीपना भारतवर्षमां आ अवसर्पिणीमां आप देवानुप्रियनुं पूर्वगत श्रुत केटला काळ सुधी रहेशे? [उ०] हे गौतम! जंबूद्वीप नामे द्वीपना भारतवर्षमां आ अवसर्पिणी काळमां मारुं पूर्वगत श्रुत एक हजार वर्ष सुधी रहेशे.

पूर्वगत श्रुतनी स्थिति.

१०. [प्र०] हे भगवन्! जेम जंबूद्वीप नामे द्वीपना भारतवर्षमां आ अवसर्पिणी काळमां आप देवानुप्रियनुं पूर्वगत श्रुत एक हजारवर्ष सुधी रहेशे तेम बाकी बधा तीर्थंकरोनुं पूर्वगत श्रुत केटला काळ सुधी रह्युं हतुं? [उ०] हे गौतम! केटलाक तीर्थंकरोनुं संख्याता काळ सुधी अने केटलाक तीर्थंकरोनुं असंख्याता काळ सुधी पूर्वगत श्रुत रह्युं हतुं.

११. [प्र०] हे भगवन्! जंबूद्वीप नामे द्वीपना भारतवर्षमां आ अवसर्पिणीकाळमां आप देवानुप्रियनुं तीर्थ केटला काळ सुधी रहेशे? [उ०] हे गौतम! जंबूद्वीप नामे द्वीपना भारत वर्षमां आ अवसर्पिणी काळमां मारुं तीर्थ एकवीश हजार वर्ष सुधी रहेशे.

तीर्थनी स्थिति.

१२. [प्र०] हे भगवन्! जेम जंबूद्वीप नामे द्वीपना भारतवर्षमां आ अवसर्पिणीकाळमां आप देवानुप्रियनुं तीर्थ एकवीश हजार वर्ष सुधी रहेशे तेम हे भगवन्! जंबूद्वीपना भारतवर्षमां भावी तीर्थंकरोमांना छेल्ला तीर्थंकरनुं तीर्थ केटला काळ सुधी रहेशे? [उ०] हे गौतम! कोशलदेशना ऋषभ देव अर्हंतनो जेटलो जिनपर्याय कह्यो छे, तेटलां (हजार वर्षन्यून लाख पूर्व) वर्ष सुधी भावी तीर्थंकरोमांना छेल्ला तीर्थंकरनुं तीर्थ रहेशे.

भावी छेल्ला तीर्थंकरना तीर्थनी स्थिति.

१३. [प्र०] हे भगवन्! तीर्थ ए तीर्थ छे के तीर्थंकर तीर्थ छे? [उ०] हे गौतम! अर्हंत तो अवश्य तीर्थंकर छे, (पण तीर्थ नथी.) परन्तु चार प्रकारनो श्रमण प्रधान संघ–१ साधु, २ साध्वी, ३ श्रावक अने ४ श्राविका ते तीर्थ रूप छे.

तीर्थ अने तीर्थंकर.

---

७ * जेना अध्ययनादि काळे–दिवस अने रात्रिना पहेला अने छेल्ला प्रहरे ज थई शके ते आचारांगादि कालिक श्रुत कहेवाय छे अने जेना अध्ययनादि बधा काळे थई शके ते दशवैकालिकादि उत्कालिक श्रुत कहेवाय छे–जुओ नंदिसूत्र श्रुतज्ञानाधिकार प० २०१

१४. [प्र०] पवयणं भंते ! पवयणं, पावयणी पवयणं ? [उ०] गोयमा ! अरहा ताव नियमं पावयणी, पवयणं पुण दुवालसंगे गणिपिडगे, तं जहा—आयारो, जाव—दिट्ठिवाओ ।

१५. [प्र०] जे इमे भंते ! उग्गा, भोगा, राइन्ना, इक्खागा, नाया, कोरव्वा एए णं अस्सिं धम्मे ओगाहंति, अस्सिं० २ ओगाहित्ता अट्ठविहं कम्मरयमलं पवाहेंति, अट्ठ० २ पवाहित्ता तओ पच्छा सिज्झंति, जाव—अंतं करेंति ? [उ०] हंता गोयमा ! जे इमे उग्गा भोगा तं चेव जाव—अंतं करेंति, अत्थेगइया अन्नयरेसु देवलोएसु देवत्ताए उववत्तारो भवंति ।

१६. [प्र०] कइविहा णं भंते ! देवलोया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! चउव्विहा देवलोया पन्नत्ता, तंजहा—भवणवासी, वाणमंतरा, जोतिसिया वेमाणिया । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

वीसइमे सए अट्ठमो उद्देसो समत्तो ।

प्रवचन अने प्रवचनी

१४. [प्र०] हे भगवन् ! प्रवचन ए प्रवचन छे, के प्रवचनी ए प्रवचन छे ? [उ०] हे गौतम ! अर्हंत तो अवश्य प्रवचनी (प्रवचनना उपदेशक) छे, (पण प्रवचन नथी.) अने द्वादशांगगणिपिटक (आचारादि) प्रवचन छे, ते आ प्रमाणे—१ आचारांग यावत्—१२ दृष्टिवाद.

उग्र वगेरे क्षत्रियोनो धर्ममां प्रवेश.

१५. [प्र०] हे भगवन् ! जे आ उग्रकुलना, भोगकुलना, राजन्यकुलना, इक्ष्वाकुकुलना, ज्ञातकुलना अने कौरव्यकुलना क्षत्रीयो, ए बधा आ धर्ममां प्रवेश करे छे अने प्रवेश करीने आठ प्रकारना कर्मरूप रजोमलने धुए छे, त्यार पछी तेओ सिद्ध थाय छे, यावत्—सर्व दुःखोनो अंत करे छे ? [उ०] हे गौतम ! हा, जे आ उग्रकुल वगेरेना क्षत्रियो छे ते यावत्—सर्व दुःखोनो अंत करे छे, अने केटलाक कोइएक देवलोकोमां देवपणे उत्पन्न थाय छे.

देवलोकना प्रकार.

१६. [प्र०] हे भगवन् ! देवलोको केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! देवलोको चार प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे—१ भवनवासी, २ वानव्यंतर, ३ ज्योतिषिक अने ४ वैमानिक. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.'

वीशमा शतकमां अष्टम उद्देशक समाप्त.

नवमो उद्देसो ।

१. [प्र०] कइविहा णं भंते ! चारणा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दुविहा चारणा पन्नत्ता, तं जहा—विज्जाचारणा य जंघाचारणा य ।

२. [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ—'विज्जाचारणा' २ ? [उ०] गोयमा ! तस्स णं छट्ठंछट्ठेणं अनिक्खित्तेणं तवोकम्मेणं विज्जाए उत्तरगुणलद्धिं खममाणस्स विज्जाचारणलद्धी नामं लद्धी समुप्पज्जइ, से तेणट्ठेणं जाव—विज्जाचारणा २ ।

३. [प्र०] विज्जाचारणस्स णं भंते ! कहं सीहा गती, कहं सीहे गतिविसए पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! अयन्नं जंबुद्दीवे दीवे जाव—किंचिविसेसाहिए परिक्खेवेणं । देवे णं महड्ढीए जाव—महेसक्खे जाव—'इणामेव'त्तिकट्टु केवलकप्पं जंबुद्दीवं दीवं तिहिं अच्छरानिवाएहिं तिक्खुत्तो अणुपरियट्टित्ता णं हव्वमागच्छेज्जा, विज्जाचारणस्स णं गोयमा ! तहा सीहा गती, तहा सीहे गतिविसए पन्नत्ते ।

नवम उद्देशक.

चारण मुनिना प्रकार अने तेनु सामर्थ्य.

१. [प्र०] हे भगवन् ! चारणो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! चारणो बे प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे—*विद्याचारण अने जंघाचारण.

विद्याचारण कहेवानु कारण.

२. [प्र०] हे भगवन् ! विद्याचारण मुनिने 'विद्याचारण' एम शा हेतुथी कहेवाय छे ? [उ०] हे गौतम ! निरंतर छट्ठ छट्ठना तपकर्मवडे अने पूर्वगतश्रुतरूप विद्यावडे उत्तरगुणलब्धि—तपोलब्धिने प्राप्त थयेला मुनिने विद्याचारण नामे लब्धि उत्पन्न थाय छे, माटे ते कारणथी ते यावत्—विद्याचारण मुनिने 'विद्याचारण' कहेवाय छे.

विद्याचारणनी शीघ्र गति.

३. [प्र०] हे भगवन् ! विद्याचारणनी केवी शीघ्र गति होय, अथवा तेनो गतिविषय केटलो शीघ्र होय ? [उ०] हे गौतम ! आ जंबूद्वीप नामे द्वीपनी यावत्—कांइक विशेषाधिक [त्रण लाख, सोळ हजार बसो सत्तावीश योजन] परिधि छे, ते संपूर्ण जंबूद्वीपने कोइएक महर्द्धिक यावत्—मोटा सुखवाळो देव यावत्—'आ फरुं छुं' एम कही त्रण चपटी वगाडे तेटली वारमां त्रणवार फरीने पाछो शीघ्र आवे, हे गौतम ! विद्याचारणनी तेवी शीघ्र गति अने तेवा प्रकारनो शीघ्र गतिनो विषय कह्यो छे.

---

१ * चरण-आकाशमां लब्धिथी अतिशय गमन करवानी शक्ति-वाळा मुनिने चारण कहे छे, तेना बे प्रकार छे-विद्या-पूर्वगत श्रुतद्वारा गमन करवानी लब्धिने प्राप्त थयेला विद्याचारण अने जंघाना व्यापारथी गमन करवानी लब्धिवाळा जंघाचारण कहेवाय छे.

४. [प्र०] विज्जाचारणस्स णं भंते ! तिरियं केवतियं गतिविसए पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! से णं इओ एगेणं उप्पाएणं माणुसुत्तरे पव्वए समोसरणं करेति, माणु० २ करेत्ता तहिं चेइयाइं वंदति, तहिं० २ वंदित्ता बितिएणं उप्पाएणं नंदीसरवरे दीवे समोसरणं करेति, नंदीस० २ करेत्ता तहिं चेइयाइं वंदति, तहिं० २ वंदित्ता तओ पडिनियत्तति, तओ पडिनियत्तित्ता इहमागच्छइ, आगच्छित्ता इह चेइयाइं वंदति । विज्जाचारणस्स णं गोयमा ! तिरियं एवतिए गतिविसए पन्नत्ते ।

५. [प्र०] विज्जाचारणस्स णं भंते ! उड्ढं केवतिए गतिविसए पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! से णं इओ एगेणं उप्पाएणं नंदणवणे समोसरणं करेइ, नंद० २ करेत्ता तहिं चेइयाइं वंदति, तहिं० २ वंदित्ता बितिएणं उप्पाएणं पंडगवणे समोसरणं करेइ, पंडग० २ करेत्ता तहिं चेइयाइं वंदइ, तहिं० २ वंदित्ता तओ पडिनियत्तति, तओ पडिनियत्तित्ता इहमागच्छइ, इहमागच्छित्ता इहं चेइयाइं वंदति । विज्जाचारणस्स णं गोयमा ! उड्ढं एवतिए गतिविसए पन्नत्ते । से णं तस्स ठाणस्स अणालोइय-पडिक्कंते कालं करेति, नत्थि तस्स आराहणा, से णं तस्स ठाणस्स आलोइयपडिक्कंते कालं करेति अत्थि तस्स आराहणा ।

६. [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ–'जंघाचारणा' २ ? [उ०] गोयमा ! तस्स णं अट्ठमंअट्ठमेणं अनिक्खित्तेणं तवोकम्मेणं अप्पाणं भावेमाणस्स जंघाचारणलद्धी नाम लद्धी समुप्पज्जति, से तेणट्ठेणं जाव–जंघाचारणा २ ।

७. [प्र०] जंघाचारणस्स णं भंते ! कहं सीहा गती, कहं सीहे गतिविसए पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! अयन्नं जंबुद्दीवे दीवे० एवं जहेव विज्जाचारणस्स, नवरं तिसत्तखुत्तो अणुपरियट्टित्ता णं इहमागच्छेज्जा, जंघाचारणस्स णं गोयमा ! तहा सीहा गती, तहा सीहे गतिविसए पन्नत्ते, सेसं तं चेव ।

८. [प्र०] जंघाचारणस्स णं भंते ! तिरियं केवतिए गतिविसए पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! से णं इओ एगेणं उप्पाएणं रुयगवरे दीवे समोसरणं करेति, रुयग० २ करेत्ता तहिं चेइयाइं वंदइ, तहिं० २ वंदित्ता तओ पडिनियत्तमाणे बितिएणं उप्पाएणं नंदीसरवरदीवे समोसरणं करेति, नंदी० २ करेत्ता तहिं चेइयाइं वंदइ, तहिं० २ वंदित्ता इहमागच्छइ, आगच्छित्ता इहं चेइयाइं वंदइ, जंघाचारणस्स णं गोयमा ! तिरियं एवतिए गइविसए पन्नत्ते ।

४. [प्र०] हे भगवन् ! विद्याचारणनी तिर्यग्गतिनो विषय केटलो कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! ते विद्याचारण एक उत्पात–पगलावडे मानुषोत्तर पर्वत उपर समवसरण (स्थिति) करे–त्यां जाय १, त्यां जइने त्यां रहेलां चैत्योने वांदे, वांदीने त्यांथी बीजा उत्पातवडे नंदीश्वरद्वीपमां समवसरण–स्थिति करे २, त्यां रहेलां चैत्योने वांदी पछी त्यांथी पाछो वळी अहिं आवे ३, अने अहिंनां चैत्यो वांदे. हे गौतम ! विद्याचारणनो तिर्यग् गतिनो विषय एटलो कह्यो छे.

विद्याचारणनी तिर्यग्गतिनो विषय.

५. [प्र०] हे भगवन् ! विद्याचारणनी ऊर्ध्व गतिनो विषय केटलो कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! ते विद्याचारण एक उत्पातवडे नंदनवनमां समवसरण करे १, त्यां रहेलां चैत्योने वांदे, पछी बीजा उत्पातवडे पांडुकवनमां समवसरण करे २, त्यां रहेलां चैत्योने वांदे, पछी त्यांथी पाछो आवी अहिं रहेलां चैत्योने वांदे ३. हे गौतम ! विद्याचारणनी ऊर्ध्व गतिनो विषय एटलो कह्यो छे. वळी हे गौतम ! जो ते विद्याचारण, गमनागमन संबंधी पापस्थानकने आलोच्या के प्रतिक्रम्या सिवाय काळ करे तो ते आराधक थतो नथी*, अने जो ते स्थानने आलोची तथा प्रतिक्रमी काळ करे तो ते आराधक थाय छे.

विद्याचारणनी ऊर्ध्वगतिनो विषय.

६. [प्र०] हे भगवन् ! जंघाचारणने 'जंघाचारण' शा हेतुथी कहेवाय छे ? [उ०] हे गौतम ! निरंतर अट्ठम अट्ठमना तपकर्मवडे आत्माने भावता मुनिने जंघाचारण नामे लब्धि उत्पन्न थाय छे. माटे ते हेतुथी जंघाचारणने 'जंघाचारण' एम कहेवाय छे.

जंघाचारण शाथी कहेवाय छे?

७. [प्र०] हे भगवन् ! जंघाचारणनी केवी शीघ्र गति होय छे, या तो तेनो गतिविषय केटलो शीघ्र होय छे ? [उ०] हे गौतम ! आ जंबूद्वीप नामे द्वीपनी परिधि–इत्यादि जेम विद्याचारण संबंधे कह्युं छे तेम अहिं कहेवुं, पण विशेष ए के, [कोई महर्द्धिक देव] आ जंबूद्वीपने यावत्–त्रण चपटी वगाडे एटली वारमां एकवीश वार फरीने शीघ्र आवे, हे गौतम ! तेवी जंघाचारणनी शीघ्र गति छे, या तो तेनो गतिविषय एवो शीघ्र होय छे, बाकी बधुं ते प्रमाणे जाणवुं.

जंघाचारणनी गति.

८. [प्र०] हे भगवन् ! जंघाचारणनी तिर्यग् गतिनो विषय केटलो कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! ते जंघाचारण एक उत्पातवडे रुचकवरद्वीपमां समवसरण करे १, पछी त्यां रहेलां चैत्योने वांदे, वांदी त्यांथी पाछा वळतां बीजा उत्पातवडे नंदीश्वरद्वीपमां समवसरण करे २, पछी त्यांना चैत्योने वांदी, अहिं शीघ्र आवी अहिंना चैत्योने वांदे ३. हे गौतम ! जंघाचारणनी तिर्यग् गति या तेनो तिर्यग् गतिविषय एटलो शीघ्र कह्यो छे.

जंघाचारणनो तिर्यग् गतिविषय.

---

५ * लब्धिनो उपयोग करवो ते प्रमाद छे, लब्धिनो उपयोग कर्यो होय अने तेनी आलोचना न करी होय तो तेने चारित्रनी आराधना थती नथी.

९. [प्र०] जंघाचारणस्स णं भंते ! उड्ढं केवतिए गतिविसए पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! से णं इओ एगेणं उप्पाएणं पंडगवणे समोसरणं करेति, स० २ करेत्ता तहिं चेइयाइं वंदति, तहिं० २ वंदित्ता ततो पडिनियत्तमाणे बितिएणं उप्पाएणं नंदणवणे समोसरणं करेति, नंदण० २ करेत्ता तहिं चेइयाइं वंदति, तहिं० २ वंदित्ता इह आगच्छइ, इह चेइयाइं वंदति, जंघाचारणस्स णं गोयमा ! उड्ढं एवतिए गतिविसए पन्नत्ते । से णं तस्स ठाणस्स अणालोइयपडिक्कंते कालं करेइ नत्थि तस्स आराहणा, से णं तस्स ठाणस्स आलोइयपडिक्कंते कालं करेति अत्थि तस्स आराहणा । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति । जाव–विहरइ ।

वीसइमे सए नवमो उद्देसो समत्तो ।

जंघाचारणनो ऊर्ध्व गतिविषय.

९. [प्र०] हे भगवन् ! जंघाचारणनी गति अने गतिविषय उंचे केटलो कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! ते जंघाचारण एक *उत्पातवडे पांडुकवनमां समवसरण करे १, पछी त्यांना चैत्यो वांदी, त्यांथी पाछा वळतां बीजा उत्पातवडे नंदनवनमां समवसरण करे २, पछी त्यांना चैत्यो वांदी त्यांथी अहिं आवी, अहिंना चैत्योने वांदे ३, हे गौतम ! जंघाचारणनी गति या गतिविषय उंचे एटलो कह्यो छे. वळी जो ते जंघाचारण ते स्थानने आलोच्या के प्रतिक्रम्या सिवाय काळ करे तो ते आराधक थतो नथी अने ते स्थानकने आलोची के प्रतिक्रमी काळ करे तो ते आराधक थाय छे. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.' एम कही यावत्–विहरे छे.

वीशमा शतकमा नवमो उद्देशक समाप्त.

दसमो उद्देसो ।

१. [प्र०] जीवा णं भंते ! किं सोवक्कमाउया, निरुवक्कमाउया ? [उ०] गोयमा ! जीवा सोवक्कमाउया वि निरुवक्कमाउया वि ।

२. [प्र०] नेरइयाणं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नेरइया नो सोवक्कमाउया, निरुवक्कमाउया । एवं जाव–थणियकुमारा । पुढविक्काइया जहा जीवा, एवं जाव–मणुस्सा । वाणमंतर–जोइसिय–वेमाणिया जहा नेरइया ।

३. [प्र०] नेरइया णं भंते ! किं आतोवक्कमेणं उववज्जंति, परोवक्कमेणं उववज्जंति, निरुवक्कमेणं उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! आतोवक्कमेण वि उववज्जंति, परोवक्कमेण वि उववज्जंति, निरुवक्कमेण वि उववज्जंति, एवं जाव–वेमाणियाणं ।

दशम उद्देशक.

सोपक्रम अने निरुपक्रम आयुष.

१. [प्र०] हे भगवन् ! शुं जीवो सोपक्रम आयुषवाळा होय छे के निरुपक्रम आयुषवाळा होय छे ? [उ०] हे गौतम ! जीवो †सोपक्रम आयुषवाळा अने निरुपक्रम आयुषवाळा होय छे.

२. [प्र०] हे भगवन् ! शुं नैरयिको सोपक्रम आयुषवाळा होय छे के निरुपक्रम आयुषवाळा होय छे ? [उ०] हे गौतम ! नैरयिको सोपक्रम आयुषवाळा होता नथी पण निरुपक्रमआयुषवाळा होय छे. ए प्रमाणे यावत्–स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं. पृथिवीकायिको जीवोनी पेठे बन्ने प्रकारना जाणवा. ए प्रमाणे यावत्–मनुष्यो सुधी समजवुं. तेमज वानव्यंतर, ज्योतिषिक अने वैमानिकोने नैरयिकोनी पेठे (निरुपक्रम आयुषवाळा) जाणवा.

नैरयिकोनो उत्पाद आत्मोपक्रम, परोपक्रम अने निरुपक्रमथी थाय छे ?

३. [प्र०] हे भगवन् ! शुं नैरयिको आत्मोपक्रमवडे–पोते पोताना वडेज [पूर्वभवना आयुषने] उपक्रमी–घटाडी उत्पन्न थाय छे, परोपक्रमवडे—अन्यवडे पूर्वभवना आयुषने घटाडी उत्पन्न थाय छे, के निरुपक्रमवडे–कोइ पण रीते आयुषने घटाड्या सिवाय पूरेपूरं आयुष भोगवीने उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ आत्मोपक्रमवडे, परोपक्रमवडे अने निरुपक्रमवडे उत्पन्न थाय छे. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं.

---

* विद्याचारणनुं गमन बे उत्पातथी अने आगमन एक उत्पातथी थाय छे अने जंघाचारणनुं गमन एक उत्पातथी अने आगमन बे उत्पातथी थाय छे ते लब्धिना स्वभावथी जाणवुं. अन्य आचार्यो आ संबन्धे एवुं कहे छे के विद्याचारणनी विद्या आवधाना समये वधारे अभ्यासवाळी थाय छे अने गमनसमये तेवी होती नथी, तेथी एक उत्पातथी अहिं आगमन थाय छे अने बे उत्पाते गमन थाय छे, पण जंघाचारणनी लब्धिनो जेम जेम उपयोग थाय छे तेम तेम ते अल्पसामर्थ्यवाळी थाय छे माटे ते एक उत्पाते गमन करे छे अने बे उत्पाते अहिं आवे छे—टीका.

१ † जेओ अप्राप्त काळे आयुषनो क्षय करे छे ते सोपक्रमायुषवाळा अने ते सिवायना बीजा निरुपक्रम आयुषवाळा कहेवाय छे. देवो, नैरयिको, असंख्यात वर्षना आयुषवाळा तिर्यंच अने मनुष्यो, उत्तम पुरुषो तथा चरमशरीरी निरुपक्रम आयुषवाळा होय छे, अने बाकीना सर्व संसारी जीवो सोपक्रम आयुषवाळा अने निरुपक्रमआयुषवाळा होय छे—टीका.

४. [प्र०] नेरइया णं भंते ! किं आओवक्कमेणं उव्वट्टंति, परोवक्कमेणं उव्वट्टंति, निरुवक्कमेणं उव्वट्टंति ? [उ०] गोयमा ! नो आओवक्कमेणं उव्वट्टंति, नो परोवक्कमेणं उव्वट्टंति, निरुवक्कमेणं उव्वट्टंति, एवं जाव-थणियकुमारा। पुढविकाइया जाव-मणुस्सा तिसु उव्वट्टंति, सेसा जहा नेरइया, नवरं जोइसिय-वेमाणिया चयंति।

५. [प्र०] नेरइया णं भंते ! किं आइड्ढीए उववज्जंति, परिड्ढीए उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! आइड्ढीए उववज्जंति, नो परिड्ढीए उववज्जंति, एवं जाव-वेमाणिया।

६. [प्र०] नेरइया णं भंते ! किं आइड्ढीए उव्वट्टंति, परिड्ढीए उव्वट्टंति ? [उ०] गोयमा ! आइड्ढीए उव्वट्टंति, नो परिड्ढीए उव्वट्टंति, एवं जाव-वेमाणिया, नवरं जोइसिया वेमाणिया य चयंतीति अभिलावो।

७. [प्र०] नेरइया णं भंते ! किं आयकम्मुणा उववज्जंति, परकम्मुणा उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! आयकम्मुणा उववज्जंति, नो परकम्मुणा उववज्जंति। एवं जाव-वेमाणिया। एवं उव्वट्टणादंडओ वि।

८. [प्र०] नेरइया णं भंते ! किं आयप्पओगेणं उववज्जंति, परप्पओगेणं उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! आयप्पओगेणं उववज्जंति, नो परप्पयोगेणं उववज्जंति, एवं जाव-वेमाणिया, एवं उव्वट्टणादंडओ वि।

९. [प्र०] नेरइया णं भंते ! किं कतिसंचिया, अकतिसंचिया, अवत्तव्वगसंचिया ? [उ०] गोयमा ! नेरइया कतिसंचिया वि, अकतिसंचिया वि, अवत्तव्वगसंचिया वि। [प्र०] से केणट्ठेणं जाव-अवत्तव्वगसंचिया वि ? [उ०] गोयमा ! जे णं नेरइया संखेज्जएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं नेरइया कतिसंचिया, जे णं नेरइया असंखेज्जएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं नेरइया

४. [प्र०] हे भगवन् ! शुं नैरयिको आत्मोपक्रमवडे उद्वर्ते-मरे छे, परोपक्रमवडे उद्वर्ते छे के निरुपक्रमवडे उद्वर्ते छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ आत्मोपक्रमवडे के परोपक्रमवडे उद्वर्तता नथी, पण निरुपक्रमवडे उद्वर्ते छे. ए प्रमाणे यावत्-स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं. पृथिवीकायिको अने यावत्-मनुष्यो त्रणे-आत्मोपक्रम, परोपक्रम अने निरुपक्रम-वडे उद्वर्ते छे. बाकी बधा नैरयिकोनी पेठे जाणवा. विशेष ए के ज्योतिषिको अने वैमानिको 'च्यवे छे' एम कहेवुं.

नैरयिकोनी उद्वर्तना आत्मोपक्रमथी परोपक्रमथी के निरुपक्रमथी थाय छे ?

५. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको आत्मर्द्धि-पोताना सामर्थ्य-वडे उपजे छे के परर्द्धि-बीजाना सामर्थ्य-वडे उपजे छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ पोताना सामर्थ्यवडे उपजे छे, पण बीजाना सामर्थ्यवडे उपजता नथी. ए प्रमाणे यावत्-वैमानिको सुधी कहेवुं.

नैरयिकोनो उत्पाद आत्मशक्तिथी के परनी शक्तिथी ?

६. [प्र०] हे भगवन् ! शुं नैरयिको आत्मर्द्धि पोताना सामर्थ्य-वडे उद्वर्ते छे के अन्यना सामर्थ्यवडे उद्वर्ते छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ आत्मशक्तिवडे उद्वर्ते छे पण परनी शक्तिवडे उद्वर्तता नथी. ए प्रमाणे यावत्-वैमानिको सुधी जाणवुं. विशेष ए के ज्योतिषिक अने वैमानिको 'च्यवे छे' एवो अभिलाप-पाठ कहेवो.

७. [प्र०] हे भगवन् ! शुं नैरयिको पोताना कर्म वडे उत्पन्न थाय छे के बीजाना कर्मवडे उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ पोताना कर्मवडे उत्पन्न थाय छे, पण बीजाना कर्मवडे उत्पन्न थता नथी. ए रीते यावत्-वैमानिको सुधी जाणवुं. अने ए प्रमाणे उद्वर्तनानो दंडक पण कहेवो.

नैरयिकोना उत्पत्ति स्वकर्मथी के अन्यना कर्मथी ?

८. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिको आत्मप्रयोग-आत्मप्रयत्न-वडे उत्पन्न थाय छे, के परप्रयोगवडे उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ आत्मप्रयोगवडे उत्पन्न थाय छे पण परप्रयोगवडे उत्पन्न थता नथी. ए प्रमाणे यावत्-वैमानिको सुधी जाणवुं. तथा उद्वर्तना दंडक पण एज प्रमाणे कहेवो.

नैरयिकोनी उत्पत्ति आत्मप्रयोगथी के परप्रयोगथी ?

९. [प्र०] हे भगवन् ! शुं नैरयिको कतिसंचित-एकसमये संख्याता उत्पन्न थएला, अकतिसंचित-एक समये असंख्याता उत्पन्न थएला के अवक्तव्यसंचित-एकसमये एक ज उत्पन्न थएला होय छे ? [उ०] हे गौतम ! नैरयिको कतिसंचित पण छे, अकतिसंचित पण छे अने अवक्तव्यसंचित पण छे. [प्र०] हे भगवन् ! शा हेतुथी 'तेओ यावत्-अवक्तव्यसंचित पण होय छे' ? [उ०] हे गौतम ! जे नैरयिको नरकगतिमां एक साथे संख्याता प्रवेश करे छे ते †कतिसंचित छे, वळी जे नैरयिको असंख्या-

नैरयिको कतिसंचित, अकतिसंचित के अवक्तव्यसंचित होय छे ? नैरयिको कतिसंचितादि होय छे तेनुं कारण.

९-१०-११ † जेओ बीजी जातिमांथी आवी एक साथे संख्याता उत्पन्न थाय छे ते कतिसंचित, असंख्याता उत्पन्न थाय छे ते अकतिसंचित अने एकज उत्पन्न थाय छे ते अवक्तव्यसंचित कहेवाय छे. तेमां बेथी मांडी शीर्षप्रहेलिका सुधी संख्यात व्यवहार थाय छे अने त्यार पछी असंख्यात व्यवहार थाय छे. तेमां नारको त्रणे प्रकारना छे, कारण के एक समये एकथी मांडी असंख्याता सुधी उत्पन्न थाय छे. पृथिवीकायिकादि पांचे दंडको अकतिसंचित छे, केमके एक समये असंख्याता उत्पन्न थाय छे. यद्यपि वनस्पतिकायिको अनन्ता उत्पन्न थाय छे, परन्तु विजातीय जीवोथी आवीने उत्पन्न थाय तेनी ज अहिं विवक्षा होवाथी तेओ पण असंख्याता ज उपजे छे. सिद्धो अकतिसंचित नथी, कारण के एक साथे एकथी मांडी संख्याता ज सिद्धत्व पामे छे.

अकतिसंचिया, जे णं नेरइया एक्कएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं नेरइया अवत्तव्वगसंचिया, से तेणट्ठेणं गोयमा! जाव-अवत्तव्वगसंचिया वि। एवं जाव-थणियकुमारा वि।

१०. [प्र०] पुढविकाइयाणं पुच्छा। [उ०] गोयमा! पुढविकाइया नो कइसंचिया, अकइसंचिया, नो अवत्तव्वगसंचिया। [प्र०] से केणट्ठेणं एवं वुच्चइ-जाव-'नो अवत्तव्वगसंचिया'? [उ०] गोयमा! पुढविकाइया असंखेज्जएणं पवेसणएणं पविसंति से तेणट्ठेणं जाव-नो अवत्तव्वगसंचिया, एवं जाव-वणस्सइकाइया, बेंदिया जाव-वेमाणिया जहा नेरइया।

११. [प्र०] सिद्धाणं पुच्छा। [उ०] गोयमा! सिद्धा कतिसंचिया, नो अकतिसंचिया, अवत्तव्वगसंचिया वि। [प्र०] से केणट्ठेणं जाव-'अवत्तव्वगसंचिया वि'? [उ०] गोयमा! जे णं सिद्धा संखेज्जएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं सिद्धा कतिसंचिया, जे णं सिद्धा एक्कएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं सिद्धा अवत्तव्वगसंचिया, से तेणट्ठेणं जाव-अवत्तव्वगसंचिया वि।

१२. [प्र०] एएसि णं भंते! नेरइयाणं कतिसंचियाणं अकतिसंचियाणं अवत्तव्वगसंचियाण य कयरे २ जाव-विसेसाहिया वा? [उ०] गोयमा! सव्वत्थोवा नेरइया अवत्तव्वगसंचिया, कतिसंचिया संखेज्जगुणा, अकतिसंचिया असंखेज्जगुणा, एवं एगिंदियवज्जाणं जाव-वेमाणियाणं अप्पाबहुगं, एगिंदियाणं नत्थि अप्पाबहुगं।

१३. [प्र०] एएसि णं भंते! सिद्धाणं कतिसंचियाणं अवत्तव्वगसंचियाण य कयरे २ जाव-विसेसाहिया वा? [उ०] गोयमा! सव्वत्थोवा सिद्धा कतिसंचिया, अवत्तव्वगसंचिया संखेज्जगुणा।

१४. [प्र०] नेरइयाणं भंते! किं छक्कसमज्जिया १, नोछक्कसमज्जिया २, छक्केण य नोछक्केण य समज्जिया ३, छक्केहि य समज्जिया ४, छक्केहि य नोछक्केण य समज्जिया ५? [उ०] गोयमा! नेरइया छक्कसमज्जिया वि १, नोछक्कसमज्जिया वि २, छक्केण य नोछक्केण य समज्जिया वि ३, छक्केहि य समज्जिया वि ४, छक्केहि य नोछक्केण य समज्जिया वि ५। [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ-'नेरइया छक्कसमज्जिया वि जाव-छक्केहि य नोछक्केण य समज्जिया वि'? [उ०] गोयमा! जे णं नेरइया छक्कएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं नेरइया छक्कसमज्जिया १। जे णं नेरइया जहन्नेणं एक्केण वा दोहिं वा तीहिं वा उक्कोसेणं पंचएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं नेरइया नोछक्कसमज्जिया २। जे णं नेरइया एगेणं छक्कएणं अन्नेण य जहन्नेणं

ता प्रवेश करे छे ते नैरयिको अकतिसंचित छे, अने जे नैरयिको एक एक प्रवेश करे छे ते नैरयिको यावत्-अवक्तव्यसंचित छे. ए प्रमाणे यावत्-स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं.

पृथिवीकायिकादि.

१०. [प्र०] हे भगवन्! पृथिवीकायिको कतिसंचित छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! तेओ कतिसंचित नथी, अवक्तव्यसंचित नथी पण अकतिसंचित छे. [प्र०] हे भगवन्! 'तेओ यावत्-अवक्तव्यसंचित नथी' तेनुं शुं कारण छे? [उ०] हे गौतम! पृथिवीकायिको एक साथे असंख्य प्रवेश करे छे माटे तेओ अकतिसंचित छे, पण यावत्-अवक्तव्यसंचित नथी. ए प्रमाणे यावत्-वनस्पतिकायिक जीवो सुधी जाणवुं. बेइन्द्रियथी यावत्-वैमानिको सुधी नैरयिकोनी पेठे जाणवा.

सिद्धो.

११. [प्र०] हे भगवन्! शुं सिद्धो कतिसंचित छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! सिद्धो कतिसंचित अने अवक्तव्यसंचित छे, पण अकतिसंचित नथी. [प्र०] हे भगवन्! सिद्धो यावत्-शा हेतुथी अवक्तव्यसंचित छे? [उ०] हे गौतम! जे सिद्धो संख्याता प्रवेश करे छे तेओ कतिसंचित छे, अने जे सिद्धो एक एक प्रवेशनकवडे प्रवेश करे छे ते अवक्तव्यसंचित छे, माटे सिद्धो यावत्-अवक्तव्यसंचित छे.

नैरयिकोने आश्रयी कतिसंचितादिनुं अल्पबहुत्व.

१२. [प्र०] हे भगवन्! कतिसंचित, अकतिसंचित अने अवक्तव्यसंचित नैरयिकोमां कोण कोनाथी यावत्-विशेषाधिक छे? [उ०] हे गौतम! अवक्तव्यसंचित नैरयिको सौथी थोडा छे, कतिसंचित नैरयिको संख्यातगुण छे अने अकतिसंचित नैरयिको असंख्यातगुण छे. ए प्रमाणे एकेन्द्रिय सिवाय यावत्-वैमानिको सुधी अल्पबहुत्व कहेवुं. एकेन्द्रियोनुं अल्पबहुत्व नथी.

सिद्धने आश्रयी कतिसंचितादिनुं अल्पबहुत्व.

१३. [प्र०] हे भगवन्! कतिसंचित अने अवक्तव्यसंचित सिद्धोमां कोण कोनाथी यावत्-विशेषाधिक छे? [उ०] हे गौतम! कतिसंचित सिद्धो सौथी थोडा छे, अने अवक्तव्यसंचित सिद्धो संख्यातगुण छे.

नैरयिकादिने आश्रयी षट्क समर्जितादि.

१४. [प्र०] हे भगवन्! शुं नैरयिको षट्कसमर्जित-एक साथे छ उत्पन्न थएला होय छे १? नोषट्कसमर्जित-एकथी आरंभी पांच सुधी उत्पन्न थएला होय छे २? एक षट्क अने एक नोषट्करूपे उत्पन्न थया होय छे? अथवा एक षट्क अने एक नोषट्कनी संख्यामां उत्पन्न थएला होय छे ३? अनेक षट्कनी संख्यावडे ४, के अनेक षट्क अने एक नोषट्कनी संख्यावडे उत्पन्न थयेला होय छे ५? [उ०] हे गौतम! नैरयिको एक साथे एक षट्कनी संख्याथी उत्पन्न थयेला होय छे १, नोषट्कनी संख्याथी उत्पन्न थया होय छे २, एक षट्क अने नोषट्कवडे उत्पन्न थया होय छे ३, अनेक षट्कनी संख्यावडे उत्पन्न थया होय छे ४, अने अनेक षट्क तथा एक नोषट्कनी संख्यावडे पण उत्पन्न थयेला होय छे ५. [प्र०] हे भगवन्! आप शा हेतुथी एम कहो छो के, नैरयिको षट्कसंख्यावडे उत्पन्न थया होय छे, यावत्-अनेक षट्क तथा

एक्केण वा दोहिं वा तीहिं वा उक्कोसेणं पंचएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं नेरइया छक्केण य नोछक्केण य समज्जिया ३। जे णं नेरइया णेगेहिं छक्केहिं पवेसणएणं पविसंति ते णं नेरइया छक्केहि य समज्जिया ४। जे णं नेरइया णेगेहिं छक्केहिं अण्णेण य जहन्नेणं एक्केण वा दोहिं वा तीहिं वा उक्कोसेणं पंचएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं नेरइया छक्केहि य नोछक्केण य समज्जिया ५। से तेणट्ठेणं तं चेव जाव–समज्जिया वि। एवं जाव–थणियकुमारा।

१५. [प्र०] पुढविकाइयाणं–पुच्छा। [उ०] गोयमा! पुढविकाइया नो छक्कसमज्जिया १, नो नोछक्कसमज्जिया २, नो छक्केण य नोछक्केण य समज्जिया ३, छक्केहिं समज्जिया ४, छक्केहि य नोछक्केण य समज्जिया वि ५। [प्र०] से केणट्ठेणं जाव–'समज्जिया वि'? [उ०] गोयमा! जे णं पुढविकाइया णेगेहिं छक्कएहिं पवेसणगं पविसंति ते णं पुढविकाइया छक्केहिं समज्जिया। जे णं पुढविकाइया णेगेहिं छक्कएहि य अन्नेण य जहन्नेणं एक्केण वा दोहिं वा तीहिं वा उक्कोसेणं पंचएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं पुढविकाइया छक्केहि य नोछक्केण य समज्जिया, से तेणट्ठेणं जाव–'समज्जियावि'। एवं जाव–वणस्सइकाइया। बेंदिया जाव–वेमाणिया, सिद्धा जहा नेरइया।

१६. [प्र०] एएसि णं भंते! नेरइयाणं छक्कसमज्जियाणं, नोछक्कसमज्जियाणं, छक्केण य नोछक्केण य समज्जियाणं, छक्केहि य समज्जियाणं, छक्केहि य नोछक्केण य समज्जियाणं कयरे २ जाव–विसेसाहिया वा? [उ०] गोयमा! सव्वत्थोवा नेरइया छक्कसमज्जिया, नोछक्कसमज्जिया संखेज्जगुणा, छक्केण य नोछक्केण य समज्जिया संखेज्जगुणा, छक्केहि य समज्जिया असंखेज्जगुणा, छक्केहि य नोछक्केण य समज्जिया संखेज्जगुणा। एवं जाव–थणियकुमारा।

१७. [प्र०] एएसि णं भंते! पुढविकाइयाणं छक्केहिं समज्जियाणं, छक्केहि य नोछक्केण य समज्जियाणं कयरे २ जाव–विसेसाहिया वा? [उ०] गोयमा! सव्वत्थोवा पुढविकाइया छक्केहिं समज्जिया, छक्केहि य नोछक्केण य समज्जिया संखेज्जगुणा। एवं जाव–वणस्सइकाइयाणं। बेइंदियाणं जाव–वेमाणियाणं जहा नेरइयाणं।

एक नोषट्क संख्यावडे पण उत्पन्न थयेला होय छे? [उ०] हे गौतम! जे नैरयिको एक समये छनी संख्याथी प्रवेश करे छे ते नैरयिको षट्कसमर्जित कहेवाय छे, जे नैरयिको जघन्य एक, बे के त्रण अने उत्कृष्ट पांच संख्यावडे प्रवेश करे छे ते नैरयिको नोषट्कसमर्जित कहेवाय छे, जे नैरयिको एक षट्कसंख्याथी अने बीजा जघन्य एक, बे के त्रण तथा उत्कृष्ट पांचनी संख्यावडे प्रवेश करे छे ते नैरयिको एक षट्क अने नोषट्कवडे समर्जित कहेवाय छे, जे नैरयिको अनेक षट्कनी संख्यामां प्रवेश करे छे ते नैरयिको अनेक षट्कसमर्जित कहेवाय छे, जे नैरयिको अनेक षट्क तथा जघन्यथी एक, बे के त्रण अने उत्कृष्ट पांच संख्यावडे प्रवेश करे छे ते नैरयिको अनेक षट्क तथा नोषट्क समर्जित कहेवाय छे. ते हेतुथी हे गौतम! ए प्रमाणे कह्युं छे के यावत्–अनेक षट्कवडे अने नोषट्कवडे समर्जित पण होय छे. ए प्रमाणे यावत्–स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं.

१५. [प्र०] हे भगवन्! शुं पृथिवीकायिको षट्कसमर्जित छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! पृथिवीकायिको षट्कसमर्जित नथी, नोषट्कसमर्जित नथी, एक षट्क अने नोषट्कवडे समर्जित नथी, पण अनेक षट्कोवडे समर्जित छे, अने अनेक षट्क तथा नोषट्कवडे पण समर्जित छे. [प्र०] हे भगवन्! आप शा हेतुथी एम कहो छो के, तेओ यावत्–[अनेक षट्क तथा नोषट्क] समर्जित छे? [उ०] हे गौतम! जे पृथिवीकायिको अनेक षट्कोवडे प्रवेश करे छे ते पृथिवीकायिको अनेक षट्क समर्जित छे, अने जे पृथिवीकायिको अनेक षट्को तथा जघन्यथी एक, बे के त्रण अने उत्कृष्ट पांचनी संख्या वडे प्रवेश करे छे ते पृथिवीकायिको अनेक षट्को तथा नोषट्कवडे पण समर्जित कहेवाय छे, माटे ते हेतुथी तेओ यावत्–'समर्जित छे.' ए प्रमाणे यावत्–वनस्पतिकायिको सुधी जाणवुं. अने बेइन्द्रियथी आरंभी यावत्–वैमानिको अने सिद्धो नैरयिकोनी पेठे जाणवा.

पृथिवीकायिकादिने आश्रयी षट्कसमर्जितादि.

१६. [प्र०] हे भगवन्! १ षट्कसमर्जित, २ नोषट्कसमर्जित, ३ एक षट्क अने नोषट्कवडे समर्जित, ४ अनेक षट्क समर्जित, ५ अनेक षट्क तथा नोषट्कसमर्जित नैरयिकोमां कोण कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे? [उ०] हे गौतम! १ एक षट्कसमर्जित नैरयिको सौथी थोडा छे, २ नोषट्कसमर्जित नैरयिको संख्यातगुण छे, ३ तेथी एक षट्क अने नोषट्कवडे समर्जित नैरयिको संख्यातगुणा छे, ४ तेथी अनेक षट्क समर्जित नैरयिको असंख्यातगुणा छे, ५ अने तेथी अनेक षट्क तथा नोषट्कसमर्जित नैरयिको संख्यातगुणा छे. ए प्रमाणे यावत्–स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं.

नैरयिकादिने आश्रयी षट्कसमर्जितादिनुं अल्पबहुत्व.

१७. [प्र०] हे भगवन्! अनेकषट्कसमर्जित तथा अनेक षट्को अने नोषट्कसमर्जित पृथिवीकायिकोमां कोण कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे? [उ०] हे गौतम! अनेकषट्कवडे समर्जित पृथिवीकायिको सौथी थोडा छे. अने तेथी अनेक षट्को तथा नोषट्कसमर्जित पृथिवीकायिको संख्यातगुण छे. ए प्रमाणे यावत्–वनस्पतिकायिको सुधी जाणवुं. बेइन्द्रियो यावत्–वैमानिको नैरयिकोनी पेठे जाणवा.

पृथिवीकायिकादिने आश्रयी अल्पबहुत्व.

१८. [प्र०] एएसि णं भंते! सिद्धाणं छक्कसमज्जियाणं नोछक्कसमज्जियाणं जाव–छक्केहि य नोछक्केण य समज्जियाण य कयरे २ जाव–विसेसाहिया वा? [उ०] गोयमा! सव्वत्थोवा सिद्धा छक्केहि य नोछक्केण य समज्जिया, छक्केहिं समज्जिया संखेज्जगुणा, छक्केण य नोछक्केण य समज्जिया संखेज्जगुणा, छक्कसमज्जिया संखेज्जगुणा, नोछक्कसमज्जिया संखेज्जगुणा।

१९. [प्र०] नेरइया णं भंते! किं बारससमज्जिया १, नोबारससमज्जिया २, बारसएण य नोबारसएण य समज्जिया ३, बारसएहिं समज्जिया ४, बारसएहि य नोबारसएण य समज्जिया ५? [उ०] गोयमा! नेरतिया बारससमज्जिया वि, जाव–बारसएहि य नोबारसएण य समज्जिया वि। [प्र०] से केणट्ठेणं जाव–'समज्जिया वि'? [उ०] गोयमा! जे णं नेरइया बारसएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं नेरइया बारससमज्जिया १। जे णं नेरइया जहन्नेणं एक्केण वा दोहिं वा तीहिं वा उक्कोसेणं, एक्कारसएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं नेरइया नोबारससमज्जिया २। जे णं नेरइया बारसएणं अन्नेण य जहन्नेणं एक्केण वा दोहिं वा तीहिं वा उक्कोसेणं एक्कारसएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं नेरइया बारसएण य नोबारसएण य समज्जिया ३। जे णं नेरइया णेगेहिं बारसएहिं पवेसणगं पविसंति ते णं नेरतिया बारसएहिं समज्जिया ४। जे णं नेरइया णेगेहिं बारसएहिं अन्नेण य जहन्नेणं एक्केण वा दोहिं वा तीहिं वा उक्कोसेणं एक्कारसएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं नेरइया बारसएहि य नोबारसएण य समज्जिया ५। से तेणट्ठेणं जाव–समज्जिया वि। एवं जाव–थणियकुमारा।

२०. [प्र०] पुढविक्काइयाणं–पुच्छा। [उ०] गोयमा! पुढविक्काइया नोबारससमज्जिया १, नो नोबारससमज्जिया २ नो बारसएण य नोबारसएण य समज्जिया ३, बारसएहिं समज्जिया ४, बारसेहि य नोबारसेण य समज्जिया वि ५। [प्र०] से केणट्ठेणं जाव- 'समज्जिया वि'? [उ०] गोयमा! जे णं पुढविक्काइया णेगेहिं बारसएहिं पवेसणगं पविसंति ते णं पुढविक्काइया बारसएहिं समज्जिया। जे णं पुढविक्काइया णेगेहिं बारसएहिं अन्नेण य जहन्नेणं एक्केण वा दोहिं वा तीहिं वा उक्कोसेणं

सिद्धोने आश्रयी अल्पबहुत्व.

१८. हे भगवन्! षट्कसमर्जित, नोषट्कसमर्जित, यावत्- अनेक षट्क अने नोषट्क समर्जित सिद्धोमां कोण कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे? [उ०] हे गौतम! अनेक षट्को तथा नोषट्कसमर्जित सिद्धो सौथी थोडा छे. तेथी अनेक षट्कसमर्जित सिद्धो संख्यातगुण छे, तेथी एक षट्क तथा नोषट्कसमर्जित सिद्धो संख्यातगुण छे, तेथी षट्कसमर्जित सिद्धो संख्यातगुण छे, अने तेथी नोषट्कसमर्जित सिद्धो संख्यातगुण छे.

नैरयिकादिने आश्रयी द्वादशसमर्जितादि

१९. [प्र०] हे भगवन्! शुं नैरयिको १ द्वादशसमर्जित (एक समये बारनी संख्यावडे उत्पन्न थएला) छे, २ नोद्वादशसमर्जित (एक समये एकथी आरंभी अगियार सुधी उत्पन्न थएला) छे, ३ द्वादश अने नोद्वादशसमर्जित (एकथी आरंभी अगियार सुधी उत्पन्न थएला) छे, ४ अनेक द्वादश समर्जित (एकसमये अनेक बारनी संख्यामा उत्पन्न थयेला) छे, के ५ अनेक द्वादश तथा नोद्वादशसमर्जित (एक समये एकथी अगीयार सुधी उत्पन्न थएला) छे? [उ०] हे गौतम! नैरयिको १ द्वादशसमर्जित पण छे, यावत्–'५ अनेक द्वादश तथा नोद्वादशसमर्जित पण छे. [प्र०] हे भगवन्! शा हेतुथी आप एम कहो छो के तेओ यावत्–अनेक द्वादश तथा नोद्वादश समर्जित पण छे? [उ०] हे गौतम! जे नैरयिको एक समये बारनी संख्यामां प्रवेश करे छे तेओ १ द्वादशसमर्जित छे, जे नैरयिको जघन्यथी एक, बे के त्रण अने उत्कृष्टथी अगियार प्रवेश करे छे तेओ २ नोद्वादशसमर्जित छे, जे नैरयिको एक समये बार अने जघन्यथी एक, बे के त्रण तथा उत्कृष्टथी अगिआर प्रवेश करे छे तेओ ३ द्वादश तथा नोद्वादशसमर्जित छे, जे नैरयिको एक समये अनेक बारनी संख्यामां प्रवेश करे छे तेओ ४ अनेक द्वादशसमर्जित छे, वळी जे नारको एक समये अनेक बार तथा जघन्यथी एक, बे के त्रण तथा उत्कृष्टथी अगिआर प्रवेश करे छे तेओ ५ अनेक द्वादश अने नोद्वादश समर्जित छे. ते हेतुथी हे गौतम! यावत्–तेओ अनेक द्वादश अने नोद्वादश समर्जित कहेवाय छे ए प्रमाणे यावत्–स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं.

पृथिवीकायिकोने आश्रयी द्वादशसमर्जित.दि.

२०. [प्र०] हे भगवन्! शुं पृथिवीकायिको द्वादशसमर्जित छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! पृथिवीकायिको १ द्वादशसमर्जित नथी, २ नोद्वादशसमर्जित नथी, ३ द्वादश तथा नोद्वादश समर्जित नथी, पण ४ अनेक द्वादशसमर्जित छे, ५ तेम ज अनेक द्वादश तथा नोद्वादश समर्जित छे. [प्र०] हे भगवन्! आप शा हेतुथी एम कहो छो के तेओ यावत्–'अनेक द्वादश तथा नोद्वादश समर्जित छे'? [उ०] हे गौतम! पृथिवीकायिको १ द्वादशसमर्जित–एक समये बारनी संख्यामां उत्पन्न थता–नथी, २ नोद्वादशसमर्जित–एकथी मांडीने अगियार सुधी पण उत्पन्न थता–नथी, ३ द्वादश तथा नोद्वादशसमर्जित पण नथी, पण ४ अनेकद्वादशसमर्जित छे, तेमज ५ अनेक द्वादशो अने नोद्वादशसमर्जित छे. [प्र०] हे भगवन्! आप शा हेतुथी एम कहो छो के तेओ यावत्–अनेक द्वादशो अने नोद्वादशसमर्जित छे? [उ०] हे गौतम! जे पृथिवीकायिको एक समये [असंख्य उपजता होवाथी] अनेक बारनी संख्यामां प्रवेश करे छे ते अनेक द्वादशसमर्जित कहेवाय छे, अने जे पृथिवीकायिको एक समये अनेक द्वादश तथा नोद्वादश–एकथी अगियार सुधी–प्रवेश करे छे तेओ

बारसएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं पुढविकाइया बारसएहिं य नोबारसएण य समज्जिया, से तेणट्ठेणं जाव-'समज्जिया वि'। एवं जाव-वणस्सइकाइया। बेइंदिया जाव-सिद्धा जहा नेरइया।

२१. [प्र०] एएसि णं भंते! नेरतियाणं बारससमज्जियाणं० सव्वेसिं अप्पाबहुगं जहा छक्कसमज्जियाणं, नवरं बारसाभिलावो, सेसं तं चेव।

२२. [प्र०] नेरतिया णं भंते! किं चुलसीतिसमज्जिया १, नोचुलसीतिसमज्जिया २, चुलसीतीए य नोचुलसीतीए य समज्जिया ३, चुलसीतीहिं समज्जिया ४, चुलसीतीहि य नोचुलसीतीए य समज्जिया ५? [उ०] गोयमा! नेरतिया चुलसीतिसमज्जिया वि, जाव-चुलसीतीहि य नोचुलसीतीए य समज्जिया वि। [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ-जाव-'समज्जिया वि'? [उ०] गोयमा! जे णं नेरइया चुलसीतीएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं नेरइया चुलसीतिसमज्जिया १। जे णं नेरइया जहन्नेणं एक्केण वा दोहिं वा तीहिं वा उक्कोसेणं तेसीतिपवेसणएणं पविसंति ते णं नेरइया नोचुलसीतिसमज्जिया २। जे णं नेरइया चुलसीतीए णं अन्नेण य जहन्नेणं एक्केण वा दोहिं वा तीहिं वा जाव-उक्कोसेणं तेसीतीएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं नेरतिया चुलसीतीए य नोचुलसीतीए य समज्जिया ३। जे णं नेरइया णेगेहिं चुलसीतीएहिं पवेसणगं पविसंति ते णं नेरतिया चुलसीतीएहिं समज्जिया ४। जे णं नेरइया णेगेहिं चुलसीतीएहि य अन्नेण य जहन्नेणं एक्केण वा जाव-उक्कोसेणं तेसीईएणं जाव-पविसंति ते णं नेरतिया चुलसीतीहि य नोचुलसीतीए य समज्जिया ५, से तेणट्ठेणं जाव-'समज्जिया वि'। एवं जाव-थणियकुमारा। पुढविकाइया तहेव पच्छिल्लएहिं दोहिं, नवरं अभिलावो चुलसीतीओ, एवं जाव-वणस्सइकाइया। बेंदिया जाव-वेमाणिया जहा नेरतिया।

२३. [प्र०] सिद्धाणं-पुच्छा। [उ०] गोयमा! सिद्धा चुलसीतिसमज्जिया वि १, नोचुलसीतिसमज्जिया वि २, चुलसीतीए य नोचुलसीतीए य समज्जिया वि ३, नो चुलसीतीहिं समज्जिया ४, नोचुलसीतीहि य नोचुलसीतीए य समज्जिया ५। [प्र०] से केणट्ठेणं जाव-'समज्जिया'? [उ०] गोयमा! जे णं सिद्धा चुलसीतीएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं सिद्धा चुलसीतिसमज्जिया। जे णं सिद्धा जहन्नेणं एक्केण वा दोहिं तीहिं वा उक्कोसेणं तेसीतएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं सिद्धा नोचुल-

अनेक द्वादश तथा नोद्वादशसमर्जित कहेवाय छे ते हेतुथी हे गौतम! तेओ यावत्-'समर्जित' छे. ए प्रमाणे यावत्-वनस्पतिकायिको सुधी जाणवुं. तथा बेइन्द्रियथी मांडी वैमानिको सुधीना जीवो अने सिद्धो नैरयिकोनी पेठे जाणवा.

नैरयिकादिने आश्रयी द्वादशसमर्जितादिनुं अल्पबहुत्व.

२१. [प्र०] हे भगवन्! १ द्वादशसमर्जित, २ नोद्वादशसमर्जित, ३ द्वादश तथा नोद्वादशसमर्जित, ४ अनेक द्वादशसमर्जित अने ५ अनेक द्वादश तथा नोद्वादशसमर्जित एवा नैरयिकादिक सर्वनुं अल्पबहुत्व जेम षट्कसमर्जितोनुं अल्पबहुत्व कह्युं तेम कहेवुं. विशेष ए के, षट्कने स्थाने द्वादशनो पाठ कहेवो. बाकी बधुं पूर्ववत् जाणवुं.

नैरयिकादिने आश्रयी चोरासीसमर्जित.

२२. [प्र०] हे भगवन्! शुं नैरयिको एक समये १ चोरासी समर्जित-एक समये चोरासीनी संख्यामां उत्पन्न थएला छे, २ नोचोरासीसमर्जित-एक समये एकथी मांडी त्र्यासी सुधी उत्पन्न थएला छे, ३ चोरासी अने नोचोरासी समर्जित-एकथी आरंभी त्र्यासी सुधी उत्पन्न थएला छे, ४ अनेक चोरासी समर्जित छे, के अनेक चोरासी अने नोचोरासी समर्जित छे? [उ०] हे गौतम! नैरयिको १ चोरासीसमर्जित छे, अने यावत्-५ अनेक चोरासी तथा नोचोरासीसमर्जित पण छे. [प्र०] हे भगवन्! आप शा हेतुथी एम कहो छो के तेओ यावत्-'अनेक चोरासी तथा नोचोरासी समर्जित छे? [उ०] हे गौतम! १ जे नैरयिको एक समये चोरासीनी संख्यामां प्रवेश करे छे तेओ चोरासीसमर्जित छे, २ जे नैरयिको जघन्यथी एक, बे के त्रण अने उत्कृष्ट त्र्यासीनी संख्यावडे प्रवेश करे छे तेओ नोचोरासीसमर्जित छे, ३ जे नैरयिको एक चोरासी अने नोचोरासी-एकथी त्र्यासी सुधी प्रवेश करेछे तेओ चोरासी तथा नोचोरासीसमर्जित छे, ४ जे नैरयिको अनेक चोरासीनी संख्या वडे प्रवेश करे छे तेओ अनेक चोरासीसमर्जित छे, ५ अने जेओ अनेक चोरासी तथा नोचोरासी संख्यावडे प्रवेश करे छे तेओ अनेक चोरासी तथा नोचोरासीसमर्जित छे माटे हे गौतम! ते हेतुथी तेओ यावत्-'समर्जित छे.' ए प्रमाणे यावत्-स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं. पृथिवीकायिको संबंधे ए प्रमाणे ४ अनेक चोरासी समर्जित अने ५ अनेक चोरासी तथा नोचोरासीसमर्जित ए बे भंगो कहेवा. एम यावत्-वनस्पतिकायिको सुधी जाणवुं. बेइन्द्रियो अने यावत्-वैमानिको पण नैरयिकोनी पेठे कहेवा.

सिद्धने आश्रयी चोरासीसमर्जितादि.

२३. [प्र०] सिद्धो संबंधे प्रश्न. [उ०] हे गौतम! सिद्धो चोरासीसमर्जित छे १, नोचोरासीसमर्जित छे २, चोरासी तथा नोचोरासीसमर्जित छे ३, पण अनेक चोरासीसमर्जित नथी अने ५ अनेक चोरासी तथा नोचोरासीसमर्जित पण नथी. [प्र०] हे भगवन्! आप शा हेतुथी एम कहो छो के सिद्धो यावत्-'समर्जित छे'? [उ०] हे गौतम! जे सिद्धो एक समये चोरासीनी संख्यामां प्रवेश करे छे तेओ चोरासीसमर्जित छे १, जे सिद्धो जघन्यथी एक, बे के त्रण अने उत्कृष्ट त्र्यासीनी संख्यामां प्रवेश करे छे तेओ नोचोरासी

सीतिसमज्जिया । जे णं सिद्धा चुलसीतएणं अन्नेण य जहन्नेणं एक्केण वा दोहिं वा तीहिं वा उक्कोसेणं तेसीतएणं पवेसणएणं पविसंति ते णं सिद्धा चुलसीतीए य नोचुलसीतीए य समज्जिया । से तेणट्ठेणं जाव-'समज्जिया' ।

२४. [प्र०] एएसि णं भंते ! नेरतियाणं चुलसीतिसमज्जियाणं नोचुलसीतिसमज्जियाणं० सव्वेसिं अप्पाबहुगं जहा छक्कसमज्जियाणं जाव-वेमाणियाणं, नवरं अभिलावो चुलसीतीओ ।

२५. [प्र०] एएसि णं भंते ! सिद्धाणं चुलसीतिसमज्जियाणं, नोचुलसीतिसमज्जियाणं, चुलसीतीए य नोचुलसीतीए य समज्जियाणं कयरे २ जाव-विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! सव्वत्थोवा सिद्धा चुलसीतीए य नोचुलसीतीए य समज्जिया, चुलसीतीसमज्जिया अणंतगुणा, नोचुलसीतिसमज्जिया अणंतगुणा । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति जाव-विहरइ ।

वीसइमे सए दसमो उद्देसो समत्तो ।

वीसतिमं सयं समत्तं ।

समर्जित छे २, जे सिद्धो एक समये एक चोरासी अने जघन्यथी एक, बे के त्रण अने उत्कृष्ट त्र्यासी सुधी प्रवेश करे छे तेओ चोरासी तथा नोचोरासीसमर्जित छे ३. माटे ते हेतुथी यावत्-तेओ 'समार्जित छे.'

चोराशीसमर्जिता-दिनुं अल्पबहुत्व.

२४. [प्र०] हे भगवन् ! चोराशीसमर्जित, नोचोरासीसमर्जित-इत्यादि यावत्-बधा नैरयिकोनुं अल्पबहुत्व षट्कसमर्जितोनी पेठे कहेवुं. ए प्रमाणे यावत्-वैमानिको सुधी जाणवुं. विशेष ए के, अहिं षट्कने बदले चोरासीनो पाठ कहेवो.

२५. [प्र०] हे भगवन् ! १ चोरासीसमर्जित, २ नोचोरासीसमर्जित अने ३ चोरासीनोचोरासीसमर्जित सिद्धोमां कोण कोनाथी यावत्-विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! चोरासी तथा नोचोरासीसमर्जित सिद्धो सौथी थोडा छे, तेथी चोरासीसमर्जित सिद्धो अनंतगुण छे अने नोचोरासीसमर्जित सिद्धो अनंतगुण छे. 'हे भगवन् ! ते एम ज छे, हे भगवन् ! ते एम ज छे.'-एम कही यावत्-विहरे छे.

वीशमा शतकमां दशमो उद्देशक सम्पूर्ण.

वीशमुं शतक समाप्त.

एगवीसइमं सयं ।

सालि कल [1]अयसि वंसे इक्खू दब्भे य अब्भ तुलसी य ।
अट्ठेए दस वग्गा [2]असीतिं पुण होंति उद्देसा ॥

पढमो वग्गो

पढमो उद्देसो ।

१. [प्र०] रायगिहे जाव–एवं वयासी–अह भंते ! साली–वीही–गोधूम० जाव–जवजवाणं, एएसि णं भंते ! जीवा मूलत्ताए वक्कमंति ? ते णं भंते ! जीवा कओहिंतो उववज्जंति–किं नेरइएहिंतो० जाव–उववज्जंति ? तिरि०, मणु०, देवे–जहा वक्कंतीए तहेव उववाओ, नवरं देववज्जं ।

२. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवतिया उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा असंखेज्जा वा उववज्जंति । अवहारो जहा उप्पलुद्देसे ।

एकवीशमुं शतक.

१ शालि वगेरे धान्य संबंधे दश उद्देशात्मक प्रथम वर्ग, २ कलाय–वटाणा वगेरे धान्य विषे बीजो वर्ग, ३ अळसीप्रमुख धान्य संबंधे त्रीजो वर्ग, ४ वांस वगेरे पर्ववाळी वनस्पतिसंबंधे चतुर्थ वर्ग, ५ इक्षु वगेरे पर्ववाळी वनस्पति विषे पांचमो वर्ग, ६ दर्भ वगेरे तृण संबंधे छट्ठो वर्ग, ७ अभ्र वगेरे वनस्पति संबंधे सातमो वर्ग, ८ तुलसी प्रमुख वनस्पति विषे आठमो वर्ग. ए प्रमाणे एकवीशमां शतकमां *दश दश उद्देशकना समूहरूप आठ वर्ग अने एंशी उद्देशको कहेवाना छे.

प्रथम वर्ग

प्रथम उद्देशक.

१. [प्र०] राजगृह नगरमां [भगवान् गौतम] यावत्–आ प्रमाणे बोल्या के, हे भगवन् ! शालि, व्रीहि, घउं, यावत्–जवजव–ए बधाना मूळतरीके जे जीवो उत्पन्न थाय छे, हे भगवन् ! ते जीवो क्यांथी आवीने उपजे छे ?–शुं नैरयिकोथी आवीने उपजे छे के तिर्यंचो, मनुष्यो अने देवोथी पण आवीने उपजे छे ? [उ०] ‡व्युत्क्रान्तिपदमां कह्या प्रमाणे तेओनो उपपात जाणवो. विशेष ए के, ¶तेओ देवगतिथी आवीने मूळपणे उपजता नथी.

शाल्यादि वर्ग.

२. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! जघन्यथी एक, बे के त्रण अने उत्कृष्टथी संख्याता के असंख्याता उत्पन्न थाय छे. तेओनो अपहार §उत्पलोद्देशकमां कह्या प्रमाणे जाणवो.

उत्पात–एक समये केटला उपजे ?

---

१ वक्खू क । २ असीती क–ग–ङ ।

१ * मूळ, कन्द, स्कंध, त्वचा, शाखा, प्रवाल, (कोमल पांदडा) पांदडां, पुष्प, फळ अने बीज–ए दश उद्देशको एक एक वर्गमां जाणवा—टीका.

‡ प्रज्ञा० पद ६ प० २१२

¶ व्युत्क्रान्तिपदमां देवोनी वनस्पतिमां उत्पत्ति कही छे, देवो वनस्पतिना पुष्पादि शुभ अंगमां उत्पन्न थाय छे, परन्तु मूळादि अशुभ अंगमां उत्पन्न थता नथी, माटे एम कह्युं छे के 'तेओ देवगतिथी आवीने मूळपणे उत्पन्न थता नथी'—टीका.

१ § अपहार—ते उत्पलना जीवो असंख्य उत्सर्पिणी अने अवसर्पिणी सुधी प्रतिसमय असंख्याता काढवामां आवे तो पूरा काढी शकाय नहि. जुओ—भग. खं० ३ श० ११ उ० १ पृ० २०८.

३. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं केमहालिया सरीरोगाहणा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं धणुहपुहुत्तं ।

४. [प्र०] ते णं भंते जीवा ! नाणावरणिज्जस्स कम्मस्स किं बंधगा, अबंधगा ? [उ०] जहा उप्पलुद्देसे, एवं वेदे वि, उदए वि, उदीरणाए वि ।

५. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किं कण्हलेस्सा, नील० काउ० छव्वीसं भंगा, दिट्ठी जाव-इंदिया जहा उप्पलुद्देसे ।

६. [प्र०] ते णं भंते ! साली-वीही-गोधूम० जाव-जवजवगमूलगजीवे कालओ केवचिरं होति ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं ।

७. [प्र०] से णं भंते ! साली-वीही-गोधूम०जाव-जवजवगमूलगजीवे पुढवीजीवे, पुणरवि साली-वीही-जाव-जवजवगमूलगजीवे केवतियं कालं सेवेज्जा, केवतियं कालं गतिरागतिं करिज्जा ? [उ०] एवं जहा उप्पलुद्देसे । एएणं अभिलावेणं जाव-मणुस्सजीवे, आहारो जहा उप्पलुद्देसे, ठिती जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं वासपुहुत्तं, समुग्घाय(या),समोहया, उव्वट्टणा य जहा उप्पलुद्देसे ।

८. [प्र०] अह भंते ! सव्वपाणा, जाव-सव्वसत्ता साली-वीही-जाव-जवजवगमूलगजीवत्ताए उववन्नपुव्वा ? [उ०] हंता गोयमा ! असतिं अदुवा अणंतखुत्तो । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

एकवीसइमे सए पढमवग्गस्स पढमो उद्देसो समत्तो ।

अवगाहना.

३. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवोना शरीरनी केटली मोटी अवगाहना कही छे ? [उ०] जघन्यथी अंगुलनो असंख्यातमो भाग अने उत्कृष्टथी धनुषपृथक्त्व-बेथी नव धनुष सुधीनी-कही छे.

कर्मना बन्धक.

४. [प्र०] हे भगवन् ! शुं ते जीवो ज्ञानावरणीयकर्मना बंधक छे के अबंधक छे ? [उ०] जेम *उत्पलोद्देशकमां कह्युं छे ते प्रमाणे अहिं कहेवुं. ए प्रमाणे कर्मना वेदक (वेदनार) संबंधे जाणवुं. उदय अने उदीरणा विषे पण ए प्रमाणे समजवुं.

लेश्या.

५. [प्र०] हे भगवन् ! शुं ते जीवो कृष्णलेश्यावाळा, नीललेश्यावाळा के कापोतलेश्यावाळा होय ? [उ०] अहिं लेश्यासंबंधे †छव्वीश भांगा कहेवा. दृष्टि अने यावत्-इन्द्रियो संबंधे ‡उत्पलोद्देशकमां कह्या प्रमाणे कहेवुं.

शाल्यादिना मूलपणे जीवनी स्थिति.

६. [प्र०] हे भगवन् ! शालि, व्रीहि, गोधूम, यावत्-जवजव-ए बधाना मूळनो जीव काळथी काळ सुधी रहे ? [उ०] हे गौतम ! जघन्यथी अंतर्मुहूर्त, अने उत्कृष्टथी असंख्याता काळ सुधी रहे.

शाल्यादि अने पृथिवीकायिकनो संवेध.

७. [प्र०] हे भगवन् ! शालि, व्रीहि, गोधूम, यावत्-जवजव-ए बधाना मूळनो जीव पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय, पाछो फरीने शालि, व्रीहि अने यावत्-जवजवना मूळपणे उपजे-ए प्रमाणे केटला काळ सुधी सेवे-केटला काळ सुधी गमनागमन करे ? [उ०] जेम *उत्पल उद्देशकमां कह्युं छे ते प्रमाणे अहिं कहेवुं. अने ए अभिलाप वडे यावत्-मनुष्य सुधी समजवुं. वळी तेओनो आहार पण उत्पलोद्देशकमां कह्या प्रमाणे जाणवो. स्थिति जघन्यथी अंतर्मुहूर्त अने उत्कृष्टथी वर्षपृथक्त्व (बे वर्षथी नव वर्ष सुधी) समजवी. वळी $समुद्घात, समवहत-समुद्घातनी प्राप्ति अने उद्वर्तना उत्पलोद्देशकमां कह्या प्रमाणे जाणवी.

८. [प्र०] हे भगवन् ! सर्वप्राणो, यावत्-सर्व सत्त्वो शालि, व्रीहि, यावत्-जवजवना मूळना जीवपणे पूर्वे उत्पन्न थएला छे ? [उ०] हा गौतम ! अनेक वार अथवा अनंतवार उत्पन्न थएला छे. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.'

एकवीशमा शतकमां प्रथमवर्गनो प्रथम उद्देशक समाप्त.

---

४ * (शाल्यादिना जीवो) अबंधक नथी, तेमांनो एक जीव ज्ञानावरणीय कर्मनो बंधक छे, घणा जीवो पण बन्धक छे. ए प्रमाणे वेदक-उदयवाळा अने उदीरक जाणवा. जुओ भग० खं० ३ श० ११ उ० १ पृ० २०८

५ † कृष्ण, नील अने कापोत-ए त्रण लेश्याना एकवचन अने बहुवचनना असंयोगी त्रण त्रण भांगा गणतां छ भांगा थाय छे तथा तेना द्विकसंयोगी 'कृष्ण नील, कृष्ण कापोत अने नील कापोत ए त्रण विकल्प थाय, अने प्रत्येकना एक अने अनेकना चार चार भांगा गणतां बार भांगा थाय. तेमज त्रिकसंयोगी एक अने अनेकना आठ विकल्प थाय-ए प्रमाणे बधा मळीने छव्वीश भांगा जाणवा—टीका.

‡ भग० खं० ३ श० ११ उ० १ पृ० २१०

७ * जघन्यथी बे भव अने उत्कृष्टथी असंख्यात भव सुधी गमनागमननी स्थिति जाणवी-इत्यादि जुओ भग० खं० ३ श० ११ उ० १ पृ० २१२

$ 'तेओने (शाल्यादि जीवोने) वेदना, कषाय अने मरण-ए त्रण समुद्घातो कहेला छे, 'तेओ समुद्घातने प्राप्त थईने मरे अने प्राप्त थया सिवाय पण मरे,' तेओ मरीने मनुष्य अने तिर्यंचगतिमां जाय छे.-इत्यादि माटे जुओ—भग० खं० ३ श० ११ उ० १ पृ० २१२

पढमवग्गस्स बीआईआ उद्देसा ।

१. [प्र०] अह भंते ! साली–वीही०जाव–जवजवाणं एएसि णं जे जीवा कंदत्ताए वक्कमंति ते णं भंते ! जीवा कओहिंतो उववज्जंति ? [उ०] एवं कंदाहिगारेण सच्चेव मूलुद्देसो अपरिसेसो भाणियव्वो, जाव–असतिं अदुवा अणंतखुत्तो । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति । २१–२ । एवं खंधे वि उद्देसओ नेयव्वो । २१–३ । एवं तयाए वि उद्देसो भाणियव्वो । २१–४ । साले वि उद्देसो भाणियव्वो । २१–५ । पवाले वि उद्देसो भाणियव्वो । २१–६ । पत्ते वि उद्देसो भाणियव्वो । एए सत्त वि उद्देसगा अपरिसेसं जहा मूले तहा नेयव्वा । २१–७ । एवं पुप्फे वि उद्देसओ, नवरं देवा उववज्जंति जहा उप्पलुद्देसे । चत्तारि लेस्साओ, असीति भंगा । ओगाहणा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं अंगुलपुहुत्तं, सेसं तं चेव । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति । २१–८ । जहा पुप्फे एवं फले वि उद्देसओ अपरिसेसो भाणियव्वो । २१–९ । एवं बीए वि उद्देसओ । २१–१० । एए दस उद्देसगा ॥

एगवीसइमे सए पढमो वग्गो समत्तो ।

प्रथमवर्गना २–१० उद्देशको.

१. [प्र०] हे भगवन् ! शालि, व्रीहि, यावत्–जवजव–ए बधाना कंदरूपे जे जीवो उत्पन्न थाय छे तेओ हे भगवन् ! क्यांथी आवीने उपजे छे ? [उ०] आ कंदना अधिकारमां तेज समग्र मूळनो उद्देशक यावत्–'अनेक वार अथवा अनंतवार उत्पन्न थयेला छे' त्यां सुधी कहेवो. विशेष ए के मूळने बदले कंदनो पाठ कहेवो. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.' (२१–२.) ए प्रमाणे स्कंध संबंधे तथा त्वचा, शाखा, प्रवाल–कुंपळो अने पांदडां संबंधे पण एक एक उद्देशक कहेवो. ए साते उद्देशको जेम मूळ संबंधे बधुं कह्युं छे तेम कहेवा. (२१–७.) वळी पुष्पसंबंधे पण पूर्वनी पेठे उद्देशक कहेवो. पण तेमां विशेष ए के 'पुष्पमां देवो पण उत्पन्न थाय छे' एम कहेवुं. जेम उत्पलोद्देशकमां चार लेश्या अने तेना *एंशी भांगा कह्या छे तेम अहिं कहेवा. अवगाहना जघन्य अंगुलनो असंख्यातमो भाग अने उत्कृष्ट अंगुलपृथक्त्व–बेथी नव अंगुल जाणवी. बाकी बधुं ते प्रमाणे जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.' (२१–८.) जेम पुष्प संबंधे कह्युं तेम फळ अने बीज संबन्धे पण समग्र उद्देशक कहेवो (२१–१०.) ए प्रमाणे ए दश उद्देशको जाणवा.

एकवीशमा शतकमां प्रथम वर्ग समाप्त.

बीओ वग्गो ।

१. [प्र०] अह भंते ! †कलाय–मसूर–तिल–मुग्ग–मास–निप्फाव–कुलत्थ–आलिसंदग–सडिण–पलिमंथगाणं एएसि णं जे जीवा मूलत्ताए वक्कमंति ते णं भंते ! जीवा कओहिंतो उववज्जंति ? [उ०] एवं मूलादीया दस उद्देसगा भाणियव्वा जहेव सालीणं निरवसेसं तहेव ।

एगवीसइमे सए बितिओ वग्गो समत्तो ।

द्वितीय वर्ग.

१. [प्र०] हे भगवन् ! कलाय–वटाणा, मसुर, तल, मग, अडद, वाल, कलथी, आलिसंदक, सटिन अने पलिमंथक–चणा–ए बधाना मूळपणे जे जीवो उत्पन्न थाय छे ते क्यांथी आवीने उपजे छे ? [उ०] पूर्वे कह्या प्रमाणे मूळादिक दश उद्देशको अहिं कहेवा अने जेम शालिसंबंधे कह्युं तेम बधुं अहिं कहेवुं.

कलाय वगेरे धान्य.

एकवीशमा शतकमां द्वितीय वर्ग समाप्त.

तईओ वग्गो ।

१. [प्र०] अह भंते ! ‡अयसि–कुसुंभ–कोद्दव–कंगु–रालग–तुवरी–कोदूसा–सण–सरिसव–मूलगबीयाणं एएसि णं

तृतीय वर्ग.

१. [प्र०]–हे भगवन् ! अळसी, कुसुंब, कोद्रव, कांग, राळ, तुवेर, कोदूसा, सण, सरसव अने मूळकबीज—ए वनस्पतिना

---

१ * प्रथमनी चार लेश्याना एकत्व अने बहुत्वने आश्रयी असंयोगी चार चार भांगा गणता आठ भांगा, द्विकसंयोगी छ विकल्प, अने प्रत्येकना एकत्व अने बहुत्वने आश्रयी चार चार भंग गणता चोवीश भांगाओ, त्रिकसंयोगी आठ विकल्प अने तेना पूर्वोक्त रीते चार चार भंग गणता बत्रीश विकल्पो तथा चतुःसंयोगी सोळ विकल्पो–ए बधा मळीने एंशी विकल्पो थाय छे.—टीका.

१ † ×× कल–मसूर–तिल–मुग्ग–मास–णिप्फाव–कुलत्थ–आलिसंद–सत्तीण–पलिमंथा । ×× जुओ प्रज्ञा० पद १ प० ३३.

१ ‡ अयसी–कुसुंभ–कोद्दव–कंगू–रालग–मास–कोदूसा । सण–सरिसव–मूलगबीया जे यावन्ने तहप्पगारा । सेत्तं ओसहीओ । जुओ प्रज्ञा० पद १ प० ३३.

जे जीवा मूलत्ताए वक्कमंति ते णं भंते ! जीवा कओहिंतो उववज्जंति ? [उ०] एवं एत्थ वि मूलादीया दस उद्देसगा जहेव सालीणं निरवसेसं तहेव भाणियव्वं ।

एगवीसइमे सए तइओ वग्गो समत्तो ।

मूळपणे जे जीवो उत्पन्न थाय छे ते जीवो क्यांथी आवीने उपजे छे ? [उ०] अहिं पण शालिउद्देशकनी पेठे मूळादिक दश उद्देशको समग्र कहेवा.

एकवीशमा शतकमां तृतीय वर्ग समाप्त.

चउत्थो वग्गो ।

१. [प्र०] अह भंते ! *वंस-वेणु-कणक-कक्कावंस-चारुवंस-दंडा-कुडा-विमा-चंडा-वेणुया-कल्लाणीणं एएसि णं जे जीवा मूलत्ताए वक्कमंति० ? [उ०] एवं एत्थ वि मूलादीया दस उद्देसगा जहेव सालीणं, नवरं देवो सव्वत्थ वि न उववज्जति, तिन्नि लेसाओ, सव्वत्थ वि छव्वीसं भंगा, सेसं तं चेव ।

एगवीसइमे सए चउत्थो वग्गो समत्तो ।

चतुर्थ वर्ग.

वांस वगेरे पर्ववाळी वनस्पति.

१. [प्र०] हे भगवन् ! वांस, वेणु, कनक, कर्कावंश, चारुवंश, दंडा, कुडा, विमा, चंडा, वेणुका अने कल्याणी—ए बधी वनस्पतिना मूळपणे जे जीवो उत्पन्न थाय छे ते जीवो क्याथी आवीने उपजे छे ? [उ०] पूर्व प्रमाणे शालिवर्गनी पेठे अहिं पण मूळादिक दश उद्देशको कहेवा. विशेष ए के अहिं कोइ पण ठेकाणे देवो उत्पन्न थता नथी. त्रण लेश्याओ तथा ते संबंधे छव्वीश भांगा कहेवा. बाकी बधुं पूर्वनी पेठे जाणवुं.

एकवीशमा शतकमां चतुर्थ वर्ग समाप्त.

पंचमो वग्गो ।

१. [प्र०] अह भंते ! †उक्खु-इक्खुवाडिया-वीरणा-इक्कड-भमास-सुंठि-सर-वेत्त-तिमिर-सतपोरग-नलाणं एएसि णं जे जीवा मूलत्ताए वक्कमंति ? [उ०] एवं जहेव वंसवग्गो तहेव एत्थ वि मूलादीया दस उद्देसगा, नवरं खंधुद्देसे देवो उववज्जति, चत्तारि लेस्साओ, सेसं तं चेव ।

एगवीसइमे सए पंचमो वग्गो समत्तो ।

पंचम वर्ग.

इक्षुवगेरे पर्ववाळी वनस्पति.

१. [प्र०] हे भगवन् ! इक्षु-शेलडी, इक्षुवाटिका, वीरण, इक्कड, भमास, सुंठ, शर, वेत्र (नेतर), तिमिर, सतपोरग अने नड—ए बधी वनस्पतिना मूळपणे जे जीवो उपजे छे तेओ क्यांथी आवीने उपजे छे ? [उ०] जेम वंशवर्गसंबंधे कह्युं छे तेम अहिं पण मूळादिक दश उद्देशको कहेवा. विशेष ए के स्कंधोद्देशकमां 'देवो पण उत्पन्न थाय छे अने तेओने चार लेश्याओ होय छे'—एम कहेवुं. बाकी बधुं पूर्वनी पेठे जाणवुं.

एकवीशमा शतकमां पंचम वर्ग समाप्त.

छट्ठओ वग्गो ।

१. [प्र०] अह भंते ! ‡सेडिय-भंतिय-दब्भ-कोंतिय-दब्भकुस-पव्वग-पोदेइल-अज्जुण-आसाढग-रोहिय-समु-अव-

षष्ठ वर्ग.

सेडिय वगेरे वनस्पति.

१. [प्र०] हे भगवन् ! सेडिय, भंतिय (भंडिय), दर्भ, कोंतिय, दर्भकुश, पर्वक, पोदेइळ (पोइदइळ), अर्जुन (अंजन), आषाढक,

---

१ कंडा-वे-ड । २ सत्तवत्त-ग । ३ भंडिय-ग । ४ पोइदइल-ग । ५ अंजण-ग ।

१ * वंसे वेच्छू(णू) कणए कंकावंसे य चाववंसे य ।
उदए कुडए विसए कंडा वेळ्ळ य कल्लाणे ॥ ३२ ॥ जुओ प्रज्ञा० पद १ प० ३२

१ † इक्खू य इक्खुवाडी वीरुणी तह इक्कडे य मासे य ।
सुंठे सरे य वेत्ते तिमिरे सतपोरग नले य ॥ जुओ प्रज्ञा० पद १ प० ३२.

१ ‡ संडिय मंतिय हो(को)त्तिय दब्भकुसे पव्वए य पोडइला ।
अज्जुण असाढए रोहियंसे सुयवेय खीरभुसे ॥
एरंडे कुरुविंदे करजर सुंठे तहा विभंगू य ।
महुरतण छुरय सिप्पिय सोढव्वे सुंकलितणे य ॥ ३४ ॥ जुओ प्रज्ञा० पद १ प० ३३.

खीर–भुस–एरंड–कुरुकुंद–करकर–सुंठ–विभंगु–महुरयण–थुरग–सिप्पिय–सुंकलितणाणं एएसि णं जे जीवा मूलत्ताए वक्कमंति० ? [उ०] एवं एत्थ वि दस उद्देसगा निरवसेसं जहेव वंसवग्गो ।

एगवीसइमे सए छट्ठो वग्गो समत्तो ।

रोहितक, समु, अ(त)वखीर, भुस, एरंड, कुरुकुंद, करकर, सुंठ, विभंग, मधुरयण (मधुवयण), थुरग, शिल्पिक अने सुंकलितृण–ए बधाना मूळ तरीके जे जीवो उपजे छे, तेओ क्यांथी आवीने उपजे छे ? [उ०] ए प्रमाणे समग्र वंशवर्गनी पेठे मूळादिक दश उद्देशको कहेवा.

एकवीशमा शतकमां षष्ठ वर्ग समाप्त.

सत्तमो वग्गो

१. **[प्र०] अह भंते ! *अब्भरुह–वोयण–हरितग–तंदुलेज्जग–तण–वत्थुल–पोरग–मज्जारयाई–विल्लि–पालक्क–दगपिप्पलिय–दव्वि–सोत्थिय–सायमंडुक्कि–मूलग–सरिसव–अंबिलसाग–जियंतगाणं एएसि णं जे जीवा मूल० ? [उ०] एवं एत्थ वि दस उद्देसगा जहेव वंसवग्गो ।**

एगवीसइमे सए सत्तमो वग्गो समत्तो ।

सप्तम वर्ग.

१. [प्र०] हे भगवन् ! †अभ्ररुह, वायण, हरितक, तांदळजो, तृण, वत्थुल, पोरक, मार्जारक, विल्लि (चिल्लि), पालक, दगपिप्पली, दर्वि–दर्वी, स्वस्तिक, शाकमंडुकी, मूलक, सरसव, अंबिलशाक, जियंतग, ए बधाना मूळपणे जे जीवो उपजे छे ते जीवो क्यांथी आवीने उपजे छे ? [उ०] पूर्वोक्त वंशवर्गनी पेठे अहिं पण मूळादिक दश उद्देशको कहेवा.

अभ्ररुहादि.

एकवीशमा शतकमां सप्तम वर्ग समाप्त.

अट्ठमो वग्गो

१. **[प्र०] अह भंते ! तुलसी–कण्ह–दराल–फणेज्जा–अज्जा–चूयणा–चोरा–जीरा–दमणा–मरुया–इंदीवर–सयपुप्फाणं एएसि णं जे जीवा मूलत्ताए वक्कमंति० ? [उ०] एत्थ वि दस उद्देसगा निरवसेसं जहा वंसाणं । एवं एएसु अट्ठसु वग्गेसु असीतिं उद्देसगा भवंति ।**

एगवीसइमे सए अट्ठमो वग्गो समत्तो ।

एक्कवीसतिमं सयं समत्तं.

अष्टम वर्ग.

१. [प्र०] हे भगवन् ! तुलसी, कृष्ण, दराल, फणेज्जा, अज्जा, चूतणा, चोरा, जीरा, दमणा, मरुया, इंदीवर अने शतपुष्प–ए बधाना मूळपणे जे जीवो उपजे छे ते जीवो क्यांथी आवीने उपजे छे ? [उ०] वंशवर्गनी पेठे अहिं पण मूळादिक दश उद्देशको कहेवा. ए प्रमाणे ए बधा मळीने आठ वर्गना एंशी उद्देशको जाणवा. (२१–८)

तुलसी वगेरे हरित वर्ग.

एकवीशमा शतकमां अष्टम वर्ग समाप्त.

एकवीशमुं शतक समाप्त.

१ कुन–क । २ महुवयण–ग । ३ चायण–क । ४ चोरग–ग–घ । ५ वल्लिपाइ–क, चिल्लियाक्क–ग । ६ भूणा–क; भूयणा–ङ ।

१ * अज्जो(ब्भ)रुह वोडाणे हरितग तह तंदुलेज्ज तणे य
वत्थल पोरग मज्जारयाइ बिल्ली य पालक्का ॥ ३७ ॥
दगपिप्पली य दव्वी सोत्थिय साए तहेव मंडुक्की ।
मूलग सरिसव अंबिलसाए य जियंतए चेव ॥ ३८ ॥ जुओ प्रज्ञा० पद १ प० ३३.

१ † वृक्ष उपर अमुक प्रकारनी वनस्पति थाय छे तेने अभ्ररुह कहे छे.

१ ‡ तुलस कण्ह उराले फणिज्जए अज्जए य भूयणए ।
चारग दमणग मरुयग सतपुप्फीवीवरे य तहा ॥३९॥ जे यावन्ने तहप्पगारा । सेत्तं हरिया । जुओ प्रज्ञा० पद १ प० ३३.

बावीसतिमं सयं।

ताले–गट्ठिय–बहुबीयगा य गुच्छा य गुम्म वल्ली य।
छद्दस वग्गा एए सट्ठिं पुण होंति उद्देसा॥

पढमो वग्गो।

१. [प्र०] रायगिहे जाव–एवं वयासी–अह भंते! *ताल–तमाल–तक्कलि–तेतलि–साल–सरला–सारगल्लाणं जाव–केयति–कदलि–कंदलि–चम्मरुक्ख–गुंतरुक्ख[1]–हिंगुरुक्ख–लवंगरुक्ख–पूयफल–खज्जूरि–नालएरीणं एएसि णं जे जीवा मूलत्ताए वक्कमंति ते णं भंते! जीवा कओहिंतो उववज्जंति? [उ०] एवं एत्थ वि मूलादीया दस उद्देसगा कायव्वा जहेव सालीणं, नवरं इमं नाणत्तं–मूले कंदे खंधे तयाए साले य एएसु पंचसु उद्देसगेसु देवो न उववज्जति। तिन्नि लेसाओ। ठिती जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं दसवाससहस्साइं। उवरिल्लेसु पंचसु उद्देसएसु देवो उववज्जति। चत्तारि लेसाओ। ठिती जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं वासपुहुत्तं। ओगाहणा मूले कंदे धणुहपुहुत्तं, खंधे तयाए साले य गाउयपुहुत्तं, पवाले पत्ते धणुहपुहुत्तं, पुप्फे हत्थपुहत्तं, फले बीए य अंगुलपुहत्तं। सव्वेसिं जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं। सेसं जहा सालीणं। एवं एए दस उद्देसगा।

बावीसतिमे सए पढमो वग्गो समत्तो।

बावीशमुं शतक.

१ ताल–तमालप्रमुख वृक्ष संबंधे दश उद्देशकना समुदायरूप प्रथम वर्ग, २ एकबीजवाळा वृक्ष संबंधे बीजो वर्ग, ३ जेना फळोमां घणां बीज छे तेवा बहुबीज वृक्षो संबंधे त्रीजो वर्ग, ४ रींगणी वगेरे गुच्छ वनस्पति विषे चोथो वर्ग, ५ सिरिय, नवमालिका वगेरे गुल्म वनस्पति विषे पांचमो वर्ग अने ६ वल्लि–पुंकली वगेरे वेल संबंधे छट्ठो वर्ग–ए प्रमाणे दश दश उद्देशकना छ वर्ग अने तेना बधा मळीने साठ उद्देशको आ शतकमां कहेवामां आवशे.

प्रथम वर्ग.

ताड वगेरे वलयवर्ग.

१. [प्र०] राजगृहनगरमां यावत्–[भगवान् गौतम] आ प्रमाणे बोल्या के, हे भगवन्! ताड, तमाल, तक्कलि, तेतलि, साल, सरल–देवदार, सारगल्ल, यावत्–केतकी (केवडो), केळ, कंदली, चर्मवृक्ष, गुंदवृक्ष, हिंगुवृक्ष, लवंगवृक्ष, सोपारीनुं वृक्ष, खजूरी अने नाळीएरी–ए बधाना मूळपणे जे जीवो उपजे छे ते जीवो क्यांथी आवीने उपजे छे? [उ०] शालिवर्गनी पेठे अहिं पण मूळादिक दश उद्देशको कहेवा. परंतु तेमां विशेष ए छे के, आ वृक्षना मूळ, कंद, स्कंध, छाल, अने शाखा–ए पांचे उद्देशकमां देवो आवी उपजता नथी, तेथी त्यां तेओने त्रण लेश्याओ होय छे. तेओनी स्थिति जघन्य अंतर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट दश हजार वर्ष छे. अने बाकीना पांच उद्देशकमां देवो उत्पन्न थाय छे, माटे त्यां तेओने चार लेश्याओ होय छे. तेओनी स्थिति जघन्य अंतर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट वर्षपृथक्त्व–बे वरसथी नव वरस सुधीनी होय छे. अवगाहना–शरीर प्रमाण मूळ अने कंदनी धनुषपृथक्त्व, तथा शाखानी गाउपृथक्त्व होय छे, प्रवाल अने पांदडानी अवगाहना धनुषपृथक्त्व, पुष्पनी हस्तपृथक्त्व अने बीजनी अंगुलपृथक्त्व उत्कृष्ट अवगाहना होय छे. ए बधानी जघन्य अवगाहना अंगुलना असंख्यातमा भागनी जाणवी. बाकी बधुं शालिवर्गनी पेठे कहेवुं. ए प्रमाणे ए दस उद्देशको कहेवा.

बावीशमा शतकमां प्रथम वर्ग समाप्त.

---

१ गुंदरु ग–क।

१ * ताल तमाले तक्कलि तो(ते)यली साली (ले) य सारकल्लाणे।
सरले जावति केतइ कदली तह ध(च)म्मरुक्खे य॥ ३६॥
भुयरुक्ख हिंगुरुक्खे लवंगरुक्खे य होइ बोद्धव्वे॥ ३६॥
पूयफली खज्जुरी बोद्धव्वा णालिएरी य॥ ३७॥ जेयावन्ने तहप्पगारा। सेत्तं वलया। जुओ प्रज्ञा० पद १ प० ३१–१.

बीओ वग्गो ।

१. [प्र०] अह भंते ! *निंब–ब–जंबु–कोसंब–ताल–अंकोल्ल–पीलु–सेलु–सल्लइ–मोयइ–मालुय–बउल–पलास–करंज–पुत्तंजीवग–रिट्ठ–बिहेलग–हरितग–भल्लाय–उंबे(बे)भरिय–खीरणि–धायई–पियाल–पूतियणिंबीयग–(करंज)–सेण्हय–पासिय–सीसव–अयसि–पुन्नाग–नागरुक्ख–सीवण्ण–असोगाणं एएसि णं जे जीवा मूलत्ताए वक्कमंति० ? [उ०] एवं मूलादीया दस उद्देसगा कायव्वा निरवसेसं जहा तालवग्गो ।

बाविसतिमे सए बितिओ वग्गो समत्तो ।

द्वितीय वर्ग.

लीमडा वगेरे एकास्थिक वर्ग.

१. [प्र०] हे भगवन् ! लीमडो, आंबो, जांबू, कोशंब, ता(सा)ल, अंकोल्ल, पीलु, सेलु, सल्लकी, मोचकी, मालुक, बकुल, पलाश, करंज, पुत्रंजीवक, अरिष्ट–अरिठा, बहेडा, हरडे, भिलामा, उंबेभरिका, क्षीरिणी, धावडी, प्रियाल–चारोळी, पूतिनिंब, [करंज], सेण्हय, पासिय, सीसम, अतसी (असन), नागकेसर, नागवृक्ष, श्रीपर्णी (सेवन) अने अशोक–ए बधा वृक्षोना मूळपणे जे जीवो उपजे छे ते जीवो क्यांथी आवीने उपजे छे ? [उ०] ए प्रमाणे अहिं पण मूळादिक दश उद्देशको समग्र तालवर्गनी पेठे कहेवा.

बावीशमा शतकमां द्वितीय वर्ग समाप्त.

तइओ वग्गो ।

१. [प्र०] अह भंते ! †अत्थिय–तिंदुय–बोर–कविट्ठ–अंबाडग–माउलिंग–बिल्ल–आमलग–फणस–दाडिम–आसत्थ–उंबर–वड–णग्गोह–नंदिरुक्ख–पिप्पलि–सतर–पिलक्खुरुक्ख–काउंबरिय–कुच्छुंभरिय–देवदालि–तिलग–लउय–छत्तोह–सिरीस–सत्तवन्न–दहिवन्न–लोद्ध–धव–चंदण–अज्जुण–णीव–कुडु(ड)ग–कलंबाणं एएसि णं जे जीवा मूलत्ताए वक्कमंति ते णं भंते !० ? [उ०] एवं एत्थ वि मूलादीया दस उद्देसगा तालवग्गसरिसा नेयव्वा जाव–बीयं ।

बाविसतिमे सए तइओ वग्गो समत्तो ।

तृतीय वर्ग.

अगस्तिक वगेरे बहुबीज वर्ग.

१. [प्र०] हे भगवन् ! अगस्तिक, तिंदुक, बोर, कोठी, अंबाडग, बीजोरुं, बिल्व, आमलक, फणस, दाडिम, अश्वत्थ–पीपळो, उंबरो, वड, न्यग्रोध, नंदिवृक्ष, पीपर, सतर, प्लक्षवृक्ष (खाखरो), काकोदुंबरी, कुस्तुंभरि, देवदालि, तिलक, लकुच, छत्रौघ, शिरिष, सप्तपर्ण–सादड, दधिपर्ण, लोध्रक, धव, चंदन, अर्जुन, नीप, कुटज अने कदंब–ए बधा वृक्षोना मूळपणे जे जीवो उपजे छे ते जीवो क्यांथी आवीने उपजे छे ? [उ०] ए बधुं तालवर्गनी पेठे कहेवुं. अहिं पण मूळथी मांडी बीज सुधी दश उद्देशको जाणवा.

बावीशमा शतकमां तृतीय वर्ग समाप्त.

---

१ बहेडग–ग, बहेलग ङ । २ उंबभरिय क । ३–णिबारग–क । ४–वग्गे क । ५ अत्थिया–ग–ङ ।

१ * णिंबं–ब–जंबु–कोसंब–साल–अकुल्ल–पिलु सेलू य ।
सल्लइ–मोयइ–मालुय–बउल–पलासे करंजे य ॥ १२ ॥
पुत्तंजीवय–रिट्ठे बिहेलए हरिडए य भिल्लाए ।
उंबेभरिया खीरिणी बोद्धव्वे धायइ पियाले ॥ १३ ॥
पूइयनिंब–करंजे सुण्हा तह सीसवा य असणे य ।
पुन्नाग–नागरुक्खे सीवण्णि तह असोगे य ॥ १४ ॥	जुओ प्रज्ञा० पद १ प० ३१–१.

१ † अत्थिय तेंदु कविट्ठे अंबाडग–माउलिंग–बिल्ले य ।
आमलग फणिस दालिम आसोठे(त्थे)उंबर वडे य ॥ १५ ॥
णग्गोह णंदिरुक्खे पिप्परी सयरी पिलुक्खरुक्खे य ।
काउंबरि कुत्थुंभरि बोद्धव्वा देवदाली य ॥ १६ ॥
तिलए लउए छत्तोह सिरीस सत्तवन्न दहिवन्ने ।
लोद्धव–चंदण–अज्जुण–णीए कुडए कयंबे य ॥ १७ ॥

चउत्थो वग्गो।

१. [प्र०] अह भंते! *वाइंगणि–अल्लइ–पोंडइ० एवं जहा पन्नवणाए गाहाणुसारेणं णेयव्वं, जाव– गंज–पाडला–वासि–अंकोल्लाणं एएसि णं जे जीवा मूलत्ताए वक्कमंति० ? [उ०] एवं एत्थ वि मूलादीया दस उद्देसगा नेयव्वा जाव–बीयं ति निरवसेसं जहा वंसवग्गो।

बावीसतिमे सए चउत्थो वग्गो समत्तो।

चतुर्थ वर्ग.

वेंगण वगेरे गुच्छ वर्ग.

१. [प्र०] हे भगवन्! वेंगण, अल्लइ, पोंडइ–इत्यादि वृक्षोना नामो प्रज्ञापनासूत्रनी गाथाने अनुसारे यावत्–गंज, पाटला, वासी अने अंकोल्ल सुधी जाणवां. ए बधा वृक्षोना मूळपणे जे जीवो उपजे छे ते जीवो क्यांथी आवीने उपजे छे? [उ०] अहिं पण मूळादिक यावत्–बीजपर्यंत दश उद्देशको वंशवर्गनी पेठे कहेवा.

बावीशमा शतकमां चतुर्थ वर्ग समाप्त.

पंचमो वग्गो।

१. [प्र०] अह भंते! †सिरियका–णवमालिय–कोरंटग–बंधुजीवग–मणोज्जा० जहा पन्नवणाए पढमपदे गाहाणुसारेणं जाव– नलणीय–कुंद–महाजाईणं एएसि णं जे जीवा मूलत्ताए वक्कमंति० ? [उ०] एवं एत्थ वि मूलादीया दस उद्देसगा निरवसेसं जहा सालीणं।

बावीसतिमे सए पंचमो वग्गो समत्तो।

पंचम वर्ग.

सिरियक वगेरे गुल्मवर्ग.

१. [प्र०] हे भगवन्! सिरियक, नवमालिका, कोरंटक, बंधुजीवक, मणोज्जा–इत्यादि बधां नामो प्रज्ञापनासूत्रमां कहेल प्रथमपदनी गाथाने अनुसारे यावत्–नलिनी, कुंद अने महाजाति सुधी जाणवां. ए बधा वृक्षोना मूळपणे जे जीवो उपजे छे ते जीवो क्यांथी आवीने उपजे छे? [उ०] अहिं पण शालिवर्गनी पेठे मूळादिक दश उद्देशको समग्र कहेवा.

बावीशमा शतकमां पंचम वर्ग समाप्त.

छट्ठो वग्गो।

१. [प्र०] अह भंते! ‡पूसफलि–कालिंगी–तुंबी–तउसी–एलायालुंकी० एवं पदाणि छिंदियव्वाणि पन्नवणागाहाणुसारेणं जहा तालवग्गे जाव–दधिफोल्लइ–काकलि–सोकलि–अक्कबोंदीणं एएसि णं जे जीवा मूलत्ताए वक्कमंति० ? [उ०]

षष्ठ वर्ग.

पूसफली वगेरे वल्ली वर्ग.

१. [प्र०] हे भगवन्! पूसफलिका, कालिंगी, तुंबडी, त्रपुषी–चीभडी, एलवालुंकी–इत्यादि नामो प्रज्ञापनासूत्रनी गाथाने अनुसारे तालवर्गमां कह्या प्रमाणे समजवां, यावत्–दधिफोल्लइ, काकलि, सोकलि अने अर्कबोंदी, ए बधा वृक्षोना मूळपणे जे जीवो उपजे छे ते

---

१ उद्देसगा तालवग्गसरिसा ने–ग–घ। २–नालिय–ग–ङ।

१ * वाइंगणि–गल्लइ–भुंडई य तह कत्थुरी य जीभुमणा।
रुवी आढई णीली तुलसी तह माउलिंगी य ॥ १८ ॥ इत्यादि यावत्—
जीयट केयट तह गंज पाडला दा(वा)सि अंकोल्ले ॥ २२ ॥ जुओ प्रज्ञा० पद १ प० ३१–२

१ † सेणा(रि)यए णोमालिय कोरेंटय बंधुजीवग–मणोज्जे।
पिइय पाणं कणयर कुंजय तह सिंदुवारे य ॥ २३ ॥
जाई मोग्गर तह जूहिया य तह मल्लिया य वासंती।
वत्थुल कत्थुल सेवाल गंठी मगदंतिया चेव ॥ २४ ॥
चंपकजी(जा)इ णीइया कुंदो तहा महाजाई। ×× जुओ प्रज्ञा० पद १ प० ३२–२

१ ‡ पूसफली कालिंगी तुंबी तउसी य एलवालुंकी।
घोसाडइ पंडोला पंचंगुली आयणीली य ॥ २६ ॥ यावत—
दधिफोल्लई कागली सोगली य तह अक्कबोंदी य ॥ ३० ॥ जुओ प्रज्ञा० पद १ प० ३३–१

एवं मूलादीया दस उद्देसगा कायव्वा जहा तालवग्गो। नवरं फलउद्देसे ओगाहणाए जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं धणुहपुहुत्तं। ठिती सव्वत्थ जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं वासपुहुत्तं, सेसं तं चेव। छट्ठो वग्गो समत्तो। एवं छसु वि वग्गेसु सट्ठि उद्देसगा भवंति।

बावीसतिमे सए छट्ठो वग्गो समत्तो।

बावीसतिमं सयं समत्तं।

जीवो क्यांथी आवीने उपजे छे? [उ०] अहिं पण तालवर्गनी पेठे मूलादिक दश उद्देशको संपूर्ण कहेवा. विशेष ए के फलोद्देशकमां फलनी जघन्य अवगाहना अंगुलना असंख्यातमा भागनी अने उत्कृष्ट धनुषपृथक्त्व–बेथी नव धनुषनी होय छे. बधे स्थळे स्थिति जघन्य अंतर्मुहूर्तनी अने उत्कृष्ट बेथी नव वरसनी जाणवी. बाकी बधुं पूर्व प्रमाणे जाणवुं. ए प्रमाणे छ वर्गना मळीने साठ उद्देशको थाय छे.

बावीशमा शतकमां षष्ठ वर्ग समाप्त.

बावीशमुं शतक समाप्त.
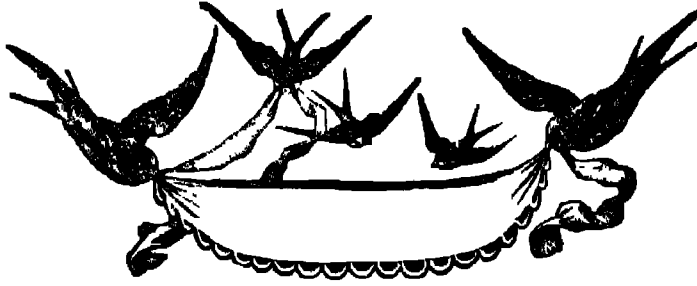
तेवीसतिमं सयं।

आलुय लोही अवए पाढा तह मासवण्णि वल्ली य।
पंचेते दसवग्गा पण्णासं होंति उद्देसा ॥

पढमो वग्गो।

१. [प्र०] रायगिहे जाव–एवं वयासी–अह भंते! *आलुय–मूलग–सिंगबेर–हलिद्द–[1]रुरु–कंडरिय–जीरु[2]–च्छीरबिरालि–किट्टि–कुंदुंक–कण्ह–कडउसु–[3]मधु–पयलइ–महुसिंगि–णिरुहा–[4]सप्पसुगंधा–छिन्नरुहा–बीयरुहाणं एएसि णं जे जीवा मूलत्ताए वक्कमंति०? [उ०] एवं मूलादीया दस उद्देसगा कायव्वा वंसवग्गसरिसा, नवरं परिमाणं जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा असंखेज्जा वा अणंता वा उववज्जंति। अवहारो–गोयमा! ते णं अणंता समये २ अवहीरमाणा २ अणंताहिं ओसप्पिणीहिं उस्सप्पिणीहिं एवतिकालेणं अवहीरंति, नो चेव णं अवहरिया सिया। ठिती जहन्नेण वि उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तं, सेसं तं चेव।

तेवीसतिमे सए पढमो वग्गो समत्तो।

त्रेवीशमुं शतक.

[उद्देशकार्थसंग्रह–] १ आलुक वगेरे साधारण वनस्पतिना भेद संबन्धे दश उद्देशात्मक प्रथम वर्ग, २ लोही प्रमुख अनंतकायिक वनस्पति संबंधे बीजो वर्ग, ३ अवक वगेरे वनस्पति विषे त्रीजो वर्ग, ४ पाठा, मृगवालुंकी वगेरे वनस्पति संबंधे चतुर्थ वर्ग अने ५ मापपर्णी वगेरे वनस्पति विषे पंचम वर्ग. ए प्रमाणे पांच वर्गना दस दस उद्देशको मळीने पचास उद्देशको आ त्रेवीशमां शतकमां कहेवाना छे.

प्रथम वर्ग.

आलु वगेरे साधारण वनस्पति.

१. [प्र०] राजगृहनगरमां भगवान् गौतम यावत्–आ प्रमाणे बोल्या के—हे भगवन्! आलुक, मूळा, आदु, हळदर, रुरु, कंडरिक, जीरुं, क्षीरविराली (क्षीरविदारीकन्द), किट्टि, कुंदु, कृष्ण, कडसु, मधु, पयलइ, मधुसिंगी, निरुहा, सर्पसुगंधा, छिन्नरुहा अने बीजरुहा–ए बधा वृक्षोना मूळपणे जे जीवो उपजे छे ते जीवो क्यांथी आवीने उपजे छे? [उ०] अहिं वंशवर्गनी पेठे मूळादिक दश उद्देशको कहेवा. विशेष ए के तेओनुं परिमाण जघन्यथी एक समये एक, बे के त्रण अने उत्कृष्ट संख्याता, असंख्याता अने अनंता आवीने उपजे छे. वळी हे गौतम! तेओनो अपहार आ प्रमाणे छे–जो ते अनंत जीवो, समये समये अपहरीए तो अनंत उत्सर्पिणी अने अवसर्पिणी काळे अपहराय, पण ए प्रमाणे अपहराता नथी. वळी तेओनी जघन्य अने उत्कृष्ट स्थिति अंतर्मुहूर्तनी छे. बाकी बधुं तेज प्रमाणे जाणवुं.

त्रेवीशमा शतकमां प्रथम वर्ग समाप्त.

---

१ अवय–ग। २ पन्नासा–ग। ३ जारु–क। ४ कडुकण्ण–ङ। ५ कडडमु–ग। ६ मधुमयलइ–क। ७ रुप्पसुगंधा ङ।

१ * अवए पणए सेवाले मिहुत्थु हत्थिभागा य।
अस्सकण्णि सिहकण्णि सिंढि तत्तो मुसुंढी य ॥ ४३ ॥
रुरु कुंडरिया जीरु छीरविराली तहेव किट्टीया।
हालिद्दा सिंगबेरे य आलूलुगा मूलए इय ॥ ४४ ॥ जुओ प्रज्ञा० पद १ प० ३४–२

बीओ वग्गो।

१. [प्र०] अह भंते! लोही–णीहू–थीहू–थिभगा–अस्सकन्नी–सिंहकन्नी–सीउंढी–मुसंढीणं एएसि णं जीवा मूल० ? [उ०] एवं एत्थ वि दस उद्देसगा जहेव आलुवग्गे। णवरं ओगाहणा तालवग्गसरिसा, सेसं तं चेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

तेवीसतिमे सए बितिओ वग्गो समत्तो।

द्वितीय वर्ग.

लोही वगेरे अनन्तकायिक वनस्पति.

१. [प्र०] हे भगवन्! *लोही, नीहू, थीहू, थिभगा, अश्वकर्णी, सिंहकर्णी, सीउंढी अने मुसुंढी–ए बधा वृक्षोना मूळपणे जे जीवो उपजे छे तेओ क्यांथी आवीने उपजे छे? [उ०] आलुवर्गनी पेठे अहिं पण मूळादिक दस उद्देशको कहेवा. परंतु विशेष ए के, अवगाहना ताडवर्गनी पेठे जाणवी. बाकी बधुं तेज प्रमाणे समजवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे. हे भगवन्! ते एमज छे.'

त्रेवीशमा शतकमां द्वितीय वर्ग समाप्त.

तइओ वग्गो।

१. [प्र०] अह भंते! आय–काय–कुहुण–कुंदुरुक्क–उव्वेहलिय–सफा–सज्जा–छत्ता–वंसाणिय–कुमाराणं एतेसि णं जे जीवा मूलत्ताए० ? [उ०] एवं एत्थ वि मूलादीया दस उद्देसगा निरवसेसं जहा आलुवग्गो, नवरं ओगाहणा तालवग्गसरिसा, सेसं तं चेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

तेवीसतिमे सए तइओ वग्गो समत्तो।

तृतीय वर्ग.

आयादि कुहुणावर्ग.

१. [प्र०] हे भगवन्! †आय, काय, कुहुणा, कुंदुरुक्क, उव्वेहलिय, सफा, सेज्जा, छत्रा, वंशानिका अने कुमारी–ए बधा वृक्षोना मूळ तरीके जे जीवो उपजे छे ते जीवो क्यांथी आवीने उपजे छे? [उ०] हे गौतम! बधुं आलुवर्गनी पेठे कहेवुं. अने ए प्रमाणे दशे उद्देशको कहेवा. विशेष ए के, अवगाहना तालवर्गनी पेठे कहेवी. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.'

त्रेवीशमा शतकमां तृतीय वर्ग समाप्त.

चउत्थो वग्गो।

१. [प्र०] अह भंते! पाढा–मियवालुंकि–मधुररसा–रायवल्लि–पउमा–मोढरि–दंति–चंडीणं एतेसि णं जे जीवा मूल० ? [उ०] एवं एत्थ वि मूलादीया दस उद्देसगा आलुयवग्गसरिसा, नवरं ओगाहणा जहा वल्लीणं, सेसं तं चेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

तेवीसइमे सए चउत्थो वग्गो समत्तो।

चतुर्थ वर्ग.

पाठावर्ग.

१. [प्र०] हे भगवन्! ‡पाठा, मृगवालुंकी, मधुररसा, राजवल्ली, पद्मा, मोढरी, दंती अने चंडी–ए बधाना मूळपणे जे जीवो उपजे छे ते जीवो क्यांथी आवीने उपजे छे? [उ०] आलुवर्गनी पेठे अहिं पण मूळादिक दस उद्देशको कहेवा. विशेष ए के शरीरनुं प्रमाण वल्लीनी पेठे जाणवुं. बाकी बधुं तेज प्रमाणे कहेवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.'

त्रेवीशमा शतकमां चतुर्थ वर्ग समाप्त.

---

१ * जुओ प्रज्ञा० पद १ प० ३४—२

१ 'नवरं ओगाहणा! तालवग्गसरिसा' इति पाठो क–ग पुस्तके नोपलभ्यते। २ मोंढरि ग–घ।

१ † कुहणा अणेगविहा पन्नत्ता, तंजहा–आए, काए, कुहणे, कुणक्के, दव्वहलिया, सफाए, सज्जाए, छत्तोए, वंसीण, हिनाकुराए। जुओ—प्रज्ञा० पद १ प० ३३—२

१ ‡ पाढा–मियवालुंकी महुररसा चेव रायवत्ती(ल्ली)य।
पउमा माढरि दंतीति चंडी किट्टीति यावरा॥ जुओ—प्रज्ञा० पद १ प० ३४—२

पंचमो वग्गो ।

१ [प्र०] अह भंते ! [1] मासपन्नी–मुग्गपन्नी–जीवग–सरिसव–करेणुय–काओलि–खीरकाकोलि–भंगि–णहि–किमिरासि–भद्दमुच्छ–णंगलइ–पओय–किंणा (किण्हा य) पउल–पा(ह)ढे–हरेणुया–लोहीणं एएसि णं जे जीवा मूल० ? [उ०] एवं एत्थ वि दस उद्देसगा निरवसेसं आलुयवग्गसरिसा । एवं एत्थ पंचसु वि वग्गेसु पन्नासं उद्देसगा भाणियव्वा । सव्वत्थ देवा ण उववज्जंति, तिन्नि लेसाओ । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

तेवीसतिमे सए पंचमो वग्गो समत्तो ।

तेवीसइमं सयं समत्तं ।

पंचम वर्ग.

मासपर्णी आदि अनिवर्ग.

१. [प्र०] हे भगवन् ! मासपर्णी, मुद्गपर्णी, जीवक, सरसव (?), करेणुक, काकोली, क्षीरकाकोली, भंगी, णही, कृमिराशि, भद्रमुस्ता, लांगली, पउय (पयोद), किण्णापउलय, पाढ (हढ), हरेणुका अने लोही–ए बधा वृक्षोना मूळपणे जे जीवो उपजे छे ते क्यांथी आवीने उपजे छे ? [उ०] आलुवर्गना पेठे अहिं पण मूळादिक दश उद्देशको कहेवा. ए प्रमाणे अहिं आ पांच वर्गोमां बधा मळीने पचास उद्देशको कहेवा. बधे ठेकाणे देवो उपजता नथी, तेथी दरेक ठेकाणे प्रथमनी त्रणज लेश्याओ होय छे. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.'

त्रेवीशमा शतकमां पंचम वर्ग समाप्त.

त्रेवीशमुं शतक समाप्त.

[1] मासपण्णि मुग्गपण्णी जीवि(व)य रसहे य रेणुया चेव ।
काओली खीरकाओली तहा भंगी नही इय ॥ ४७ ॥
किमिरासि भद्दमुच्छा णंगलइ पेलुया इय ।
किण्ह पउले य हढे हरतणुया चेव लोयाणी ॥ ४८ ॥
कण्हे कंदे वज्जे सूरणकंदे तहेव खल्लूरे ।
एए अणतजीवा जे यावन्ने तहाविहा ॥ ४९ ॥ जुओ—प्रज्ञा० पद १ प० ३४-२

चउवीसइमं सयं।

१ उववाय २ परीमाणं ३ संघयणु–४ च्चत्तमेव ५ संठाणं।
६ लेस्सा ७ दिट्ठी ८ णाणे अन्नाणे ९ जोग १० उवओगे॥
११ सन्ना १२ कसाय १३ इंदिय १४ समुग्घाया १५ वेदणा य १६ वेदे य।
१७ आउं १८ अज्झवसाणा १९ अणुबंधो २० कायसंवेहो॥
जीवपदे जीवपदे जीवाणं दंडगंमि उद्देसो।
चउवीसतिमंमि सए चउव्वीसं होंति उद्देसा॥

पढमो उद्देसो।

१. [प्र०] रायगिहे जाव–एवं वयासी–णेरइया णं भंते! कओहिंतो उववज्जंति, किं नेरइएहिंतो उववज्जंति, तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, मणुस्सेहिंतो उववज्जंति, देवेहिंतो उववज्जंति? [उ०] गोयमा! णो नेरइएहिंतो उववज्जंति, तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, मणुस्सेहिंतो वि उववज्जंति, णो देवेहिंतो उववज्जंति।

२. [प्र०] जइ तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं एगिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, बेइंदियतिरि०, तेइंदियतिरि० चउरिंदियतिरि० पंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति? [उ०] गोयमा! नो एगिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, णो बेंदिय०, णो तेइंदिय०, णो चउरिंदिय०, पंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति।

चोवीशमुं शतक.

[उद्देशकसंग्रह–] १ *उपपात, २ परिमाण, ३ संहनन–संघयण, ४ उंचाई, ५ संस्थान–आकार, ६ लेश्या, ७ दृष्टि, ८ ज्ञान–अज्ञान, ९ योग, १० उपयोग, ११ संज्ञा, १२ कषाय, १३ इन्द्रिय, १४ समुद्घात, १५ वेदना, १६ वेद, १७ आयुष, १८ अध्यवसाय, १९ अनुबंध, अने २० कायसंवेध–आ बधा विषयो चोवीश दंडकोने आश्रयी प्रत्येक जीवपदे कहेवाना छे. अर्थात्–एक एक दंडके आ वीश द्वारो कहेवाना छे. ए रीते चोवीशमा शतकमां चोवीश दंडकने आश्रयी चोवीश उद्देशको कहेवामां आवशे.

प्रथम उद्देशक.

१. [प्र०] राजगृह नगरमां [भगवान् गौतम] यावत् आ प्रमाणे बोल्या के, हे भगवन्! नैरयिको क्यांथी आवीने उत्पन्न थाय छे, शुं नैरयिकोथी आवी उत्पन्न थाय छे, तिर्यंचयोनिकोथी, मनुष्योथी के देवोथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! नैरयिको नैरयिकोथी आवी उत्पन्न थता नथी, तेम देवोथी आवी उत्पन्न थता नथी, पण तिर्यंचयोनिकोथी अने मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय छे.

नैरयिकोनो उपपात.

२. [प्र०] हे भगवन्! जो तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं एकेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवीने उत्पन्न थाय छे के बेइन्द्रिय, तेइन्द्रिय, चउरिन्द्रिय अने पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! एकेन्द्रिय, बेइन्द्रिय, तेइन्द्रिय के चउरिन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थता नथी, पण पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय छे.

तिर्यंचोनो नैरयिकोमां उपपात.

---

* १ उपपातद्वारमां चोवीश दंडकने आश्रयी नारकादि जीवो क्यांथी आवीने उत्पन्न थाय छे? परिमाणद्वारमां जे जीवो नारकादिमां उत्पन्न थवाना छे तेओ पोतानी कायमां केटला उत्पन्न थाय छे? संहननद्वारमां नारकादिमां उत्पन्न थवाने योग्य जीवोने कयुं संघयण होय? उच्चत्वद्वारमां नारकादि गतिमां जनारा जीवोनी उंचाई केटली होय? ए प्रमाणे बीजा संस्थानादि द्वारो जाणवा. अनुबन्ध–विवक्षित पर्यायनुं सातत्य. अमुक कायथी अन्य कायमां अथवा तेनी समान कायमां जई पुनः त्यां आववुं ते कायसंवेध. आ बधा द्वारो प्रत्येक उद्देशकमां कहेवानां छे.

३. [प्र०] जइ पंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं सन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, असन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! सन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, असन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो वि उववज्जंति ।

४. [प्र०] जइ असन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं जलचरेहिंतो उववज्जंति, थलचरेहिंतो उववज्जंति, खहचरेहिंतो उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! जलचरेहिंतो उववज्जंति, थलचरेहिंतो वि उववज्जंति, खहचरेहिंतो वि उववज्जंति ।

५. [प्र०] जइ जलचर–थलचर–खहचरेहिंतो उववज्जंति किं पज्जत्तएहिंतो उववज्जंति अपज्जत्तएहिंतो उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! पज्जत्तएहिंतो उववज्जंति, णो अपज्जत्तएहिंतो उववज्जंति ।

६. [प्र०] पज्जत्ताअसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए नेरइएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! कतिसु पुढवीसु उववज्जेज्जा ? [उ०] गोयमा ! एगाए रयणप्पभाए पुढवीए उववज्जेज्जा ।

७. [प्र०] पज्जत्ताअसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए रयणप्पभाए पुढवीए नेरइएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवतिकालट्ठितीएसु उववज्जेज्जा ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं दसवाससहस्सट्ठितीएसु, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठितीएसु उववज्जेज्जा १ ।

८. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवतिया उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्को वा दोवा वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा असंखेज्जा वा उववज्जंति २ ।

९. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं सरीरगा किंसंघयणी पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! छेवट्टसंघयणी पन्नत्ता ३ ।

१०. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं केमहालिया सरीरोगाहणा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं जोयणसहस्सं ४.

११. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं सरीरगा किंसंठिता पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! हुंडसंठाणसंठिया पन्नत्ता ५ ।

पं० तिर्यंचोनो नारकोमां उपपात.

३. [प्र०] हे भगवन् ! जो नैरयिको पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय छे तो शुं संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय छे के असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक अने असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकथी आवी उत्पन्न थाय छे.

असंज्ञी पं० तिर्यंचनो नारकोमां उपपात.

४. [प्र०] हे भगवन् ! जो (नारको) असंज्ञी पंचेंद्रिय तिर्यंचयोनिकथी आवी उत्पन्न थाय छे तो शुं जलचरोथी, स्थलचरोथी के खेचरोथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ जलचरोथी, स्थलचरोथी अने खेचरोथी आवीने उत्पन्न थाय छे.

पर्याप्ता असंज्ञी पं० तिर्यंचनो नारकोमा उपपात.

५. [प्र०] जो तेओ जळचरोथी, स्थलचरोथी अने खेचरोथी आवी उत्पन्न थाय छे तो शुं ते पर्याप्ता के अपर्याप्ता जलचरो, स्थलचरो के खेचरोथी आवी उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! पर्याप्ता जलचरो, स्थलचरो अने खेचरोथी आवी उत्पन्न थाय छे, पण अपर्याप्ताथी आवी उत्पन्न थता नथी.

असंज्ञी पं० तिर्यंचो केटली नरकपृथिवी सुधी उत्पन्न थाय ?

६. [प्र०] पर्याप्ता असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक जीव, जे नैरयिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटली नरकपृथिवीमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते प्रथम रत्नप्रभा नरकपृथिवीमां उत्पन्न थाय.

केटला आयुषवाळा नारकमां असंज्ञी तिर्यंचो उपजे ?

७. [प्र०] हे भगवन् ! पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक जीव, जे रत्नप्रभापृथिवीना नैरयिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळना आयुषवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य दस हजार वर्ष अने उत्कृष्ट पल्योपमना असंख्यातमा भागनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय.

२ परिमाण.

८. [प्र०] हे भगवन् ! तेओ (रत्नप्रभापृथिवीमां उत्पन्न थवाने योग्य असंज्ञी तिर्यंचो) एक समये केटला उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ जघन्यथी एक, बे के त्रण अने उत्कृष्ट संख्याता के असंख्याता उत्पन्न थाय.

३ संघयण.

९. [प्र०] हे भगवन् ! ते असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचोना शरीरो कया संघयणवाळां होय ? [उ०] हे गौतम ! छेवट्ठ–सेवार्तसंघयणवाळां होय.

४ शरीरनी अवगाहना.

१०. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवोनी केटली मोटी शरीरावगाहना–उंचाई होय ? [उ०] हे गौतम ! तेओनी शरीरावगाहना जघन्य अंगुलना असंख्यातमा भागनी अने उत्कृष्ट एक हजार योजननी होय छे.

५ संस्थान.

११. [प्र०] तेओना शरीरोनुं कयुं संस्थान होय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओना शरीरनुं हुंडकसंस्थान होय छे.

१२. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं कति लेस्साओ पन्नत्ताओ ? [उ०] गोयमा ! तिन्नि लेस्साओ पन्नत्ताओ । तं जहा–कण्हलेस्सा, नीललेस्सा, काउलेस्सा ६ ।

१३. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किं सम्मदिट्ठी, मिच्छादिट्ठी, सम्मामिच्छादिट्ठी ? [उ०] गोयमा ! णो सम्मदिट्ठी, मिच्छादिट्ठी, णो सम्मामिच्छादिट्ठी ७ ।

१४. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किं णाणी, अन्नाणी ? [उ०] गोयमा ! णो णाणी, अन्नाणी, नियमा दुअन्नाणी, तं जहा–मइअन्नाणी य सुयअन्नाणी य ८ ।

१५. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किं मणजोगी, वयजोगी, कायजोगी ? [उ०] गोयमा ! णो मणजोगी, वयजोगी वि, कायजोगी वि ९ ।

१६. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किं सागारोवउत्ता अणागारोवउत्ता ? [उ०] गोयमा ! सागारोवउत्ता वि अणागारोवउत्ता वि १० ।

१७. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं कति सन्नाओ पन्नत्ताओ ? [उ०] गोयमा ! चत्तारि सन्ना पन्नत्ता, तं जहा–आहारसन्ना, भयसन्ना, मेहुणसन्ना, परिग्गहसन्ना ११ ।

१८. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं कति कसाया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! चत्तारि कसाया पन्नत्ता, तं जहा–कोहकसाए, माणकसाए, मायाकसाए, लोभकसाए १२ ।

१९. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं कति इंदिया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंचेंदिया पन्नत्ता, तं जहा–सोइंदिए, चक्खिदिए, जाव–फासिंदिए १३ ।

२०. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं कति समुग्घाया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! तओ समुग्घाया पन्नत्ता, तं जहा–वेयणासमुग्घाए, कसायसमुग्घाए, मारणंतियसमुग्घाए, १४ ।

२१. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किं सायावेयगा असायावेयगा ? [उ०] गोयमा ! सायावेयगा वि, असायावेयगा वि १५ ।

१२. [प्र०] हे भगवन् ! तेओने (असंज्ञी पंचेन्द्रियतिर्यंचोने) केटली लेश्याओ कही छे ? [उ०] हे गौतम ! त्रण लेश्याओ कही छे. ते आ प्रमाणे–कृष्णलेश्या, नीललेश्या अने कापोतलेश्या. ६ लेश्या.

१३ [प्र०] हे भगवन् ! शुं ते जीवो सम्यग्दृष्टि छे, मिथ्यादृष्टि छे के सम्यग्मिथ्यादृष्टि छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ सम्यग्दृष्टि के सम्यग्मिथ्यादृष्टि नथी, पण मिथ्यादृष्टि छे. ७ दृष्टि.

१४. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो ज्ञानी छे के अज्ञानी छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ ज्ञानी नथी, पण अज्ञानी छे अने तेओने अवश्य बे अज्ञान होय छे, ते आ प्रमाणे–मतिअज्ञान अने श्रुतअज्ञान. ८ ज्ञान अने अज्ञान.

१५. [प्र०] हे भगवन् ! ते असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचो मनयोगवाळा, वचनयोगवाळा के काययोगवाळा छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ मनयोगवाळा नथी पण वचनयोग अने काययोगवाळा छे. ९ योग.

१६. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो साकार उपयोगवाळा छे के अनाकार उपयोगवाळा छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ साकार अने अनाकार बन्ने उपयोगवाळा छे. १० उपयोग.

१७. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवोने केटली संज्ञाओ होय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओने चार संज्ञाओ होय छे, ते आ प्रमाणे–१ आहारसंज्ञा, २ भयसंज्ञा, ३ मैथुनसंज्ञा अने ४ परिग्रहसंज्ञा. ११ संज्ञा.

१८. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवोने केटला कषायो होय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओने चार कषायो होय छे, ते आ प्रमाणे–१ क्रोधकषाय, २ मानकषाय, ३ मायाकषाय अने ४ लोभकषाय. १२ कषाय.

१९. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवोने केटली इन्द्रियो होय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओने पांच इन्द्रियो होय छे, ते आ प्रमाणे–१ श्रोत्रेन्द्रिय, २ चक्षुइन्द्रिय, यावत्–५ स्पर्शेन्द्रिय. १३ इन्द्रिय.

२०. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवोने केटला समुद्घातो कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओने त्रण समुद्घातो कह्या छे, ते आ प्रमाणे–१ वेदनासमुद्घात, २ कषायसमुद्घात अने ३ मारणान्तिक समुद्घात. १४ समुद्घात.

२१. [प्र०] हे भगवन् ! शुं ते जीवो साता–सुख अनुभवे छे के असाता–दुःख अनुभवे छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ सुख अनुभवे छे अने दुःख पण अनुभवे छे. १५ वेदना.

२२. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किं इत्थीवेयगा, पुरिसवेयगा, नपुंसगवेयगा ? [उ०] गोयमा ! णो इत्थीवेयगा, णो पुरिसवेयगा, नपुंसगवेयगा १६ ।

२३. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं केवतियं कालं ठिती पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी १७ ।

२४. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं केवतिया अज्झवसाणा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! असंखेज्जा अज्झवसाणा पन्नत्ता ।

२५. [प्र०] ते णं भंते ! किं पसत्था अप्पसत्था ? [उ०] गोयमा ! पसत्था वि अप्पसत्था वि १८ ।

२६. [प्र०] से णं भंते ! पज्जत्ताअसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणियत्ति कालओ केवचिरं होइ ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी १९ ।

२७. [प्र०] से णं भंते ! पज्जत्ताअसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए रयणप्पभाए पुढवीए णेरइए, पुणरवि पज्जत्ताअसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिएत्ति केवतियं कालं सेवेज्जा–केवतियं कालं गतिरागतिं करेज्जा ? [उ०] गोयमा ! भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहन्नेणं दस वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं पुव्वकोडिमब्भहियं, एवतियं कालं सेवेज्जा–एवतियं कालं गतिरागतिं करेज्जा २० ।

२८. [प्र०] पज्जत्ताअसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए जहन्नकालट्ठितीएसु रयणप्पभापुढविनेरइएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवइकालट्ठितीएसु उववज्जेज्जा ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं दसवाससहस्सट्ठितीएसु, उक्कोसेण वि दसवाससहस्सट्ठितीएसु उववज्जेज्जा ।

२९. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवतिया उववज्जंति ? [उ०] एवं सच्चेव वत्तव्वया निरवसेसा भाणियव्वा, जाव–अणुबंधो त्ति ।

१६ वेद. — २२. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो स्त्रीवेदवाळा, पुरुषवेदवाळा के नपुंसकवेदवाळा होय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ स्त्रीवेदवाळा के पुरुषवेदवाळा नथी, पण नपुंसकवेदवाळा छे.

१७ आयुष. — २३. [प्र०] हे भगवन् ! तेओनी केटला काळनी स्थिति–आयुष कही छे ? [उ०] हे गौतम ! जघन्यथी अंतर्मुहूर्तनी अने उत्कृष्टथी पूर्वकोटीनी स्थिति कही छे.

१८ अध्यवसाय. — २४. [प्र०] हे भगवन् ! तेओना अध्यवसायस्थानो केटलां कह्यां छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओनां असंख्याता अध्यवसायस्थानो कह्यां छे.

२५. [प्र०] हे भगवन् ! ते अध्यवसायस्थानो प्रशस्त छे के अप्रशस्त छे ? [उ०] हे गौतम ! ते प्रशस्त पण छे अने अप्रशस्त पण छे.

१९ अनुबंध. — २६. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीव पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकरूपे केटला काळ सुधी रहे ? [उ०] हे गौतम ! जघन्यथी अंतर्मुहूर्त सुधी अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी सुधी रहे.

२० कायसंवेध. — २७. [प्र०] हे भगवन् ! ते पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक थाय, पछी रत्नप्रभा पृथिवीमां नैरयिकपणे उपजे अने फरीवार पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक थाय–एम केटलो काळ सेवे, केटलो काळ गमनागमन करे ? [उ०] हे गौतम ! भवादेश–भवनी अपेक्षाए *बे भव अने काळनी अपेक्षाए जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक दसहजार वर्ष तथा उत्कृष्टथी पूर्वकोटी अधिक पल्योपमनो असंख्यातमो भाग–एटलो काळ सेवे, एटलो काळ गमनागमन करे (१).

२ असंज्ञी पं० तिर्यंचनो जघन्य आयुषवाळा रत्नप्रभा नारकमां उपपात. — २८. [प्र०] हे भगवन् ! पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक जीव, जे रत्नप्रभा पृथिवीमां जघन्य काळनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला वर्षनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य दस हजार वर्ष अने उत्कृष्ट पण दस हजार वर्षनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय.

परिमाणादि. — २९. [प्र०] हे भगवन् ! ते (असंज्ञी पंचेन्द्रियतिर्यंचो) एक समये केटला उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! पूर्वे कहेली बधी वक्तव्यता यावत्–'अनुबंध' (सू. ७–२६) सुधी अहिं कहेवी.

---

२७ * प्रथम भवमां असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक थाय अने बीजा भवमां नारक थाय, त्यांथी नीकळी ते पुनः असंज्ञी पं० तिर्यंचयोनिक न थाय, पण अवश्य संज्ञीपणुं प्राप्त करे, माटे भवनी अपेक्षाए बे भवनो कायसंवेध जाणवो अने काळनी अपेक्षाए जघन्य कायसंवेध असंज्ञीना जघन्य अन्तर्मुहूर्त आयुषसहित नारकनी जघन्य दश हजार वर्षनी स्थिति अने उत्कृष्ट कायसंवेध असंज्ञीना पूर्वकोटिवर्ष प्रमाण उत्कृष्ट आयुष सहित रत्नप्रभामां उत्कृष्ट आयुष पल्योपमना असंख्यातमा भाग प्रमाण जाणवो–टीका.

३०. [प्र०] से णं भंते! पज्जत्ताअसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए जहन्नकालट्ठितीयरयणप्पमापुढविणेरइए, पुणरवि पज्जत्तअसन्नि० जाव-गतिरागतिं करेज्जा? [उ०] गोयमा! भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहन्नेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहियाइं, एवतियं कालं सेवेज्जा-एवतियं कालं गतिरागतिं करेज्जा २।

३१. [प्र०] पज्जत्ताअसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं जे भविए उक्कोसकालट्ठितीएसु रयणप्पभापुढविनेरइएसु उववज्जित्तए से णं भंते! केवतियकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागठिईएसु उववज्जेज्जा, उक्कोसेण वि पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठितीएसु उववज्जेज्जा।

३२. [प्र०] ते णं भंते! जीवा० [उ०] अवसेसं तं चेव, जाव-अणुबंधो।

३३. [प्र०] से णं भंते! पज्जत्ताअसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए उक्कोसकालट्ठितीयरयणप्पभापुढविनेरइए, पुणरवि पज्जत्ता० जाव-करेज्जा? [उ०] गोयमा! भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहन्नेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं अंतोमुहुत्तमब्भहियं, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं पुव्वकोडिअब्भहियं, एवतियं कालं सेवेज्जा-एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ३।

३४. [प्र०] जहन्नकालट्ठितीयपज्जत्ताअसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते! जे भविए रयणप्पभापुढविनेरइएसु उववज्जित्तए से णं भंते! केवतियकालठितीएसु उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं दसवाससहस्सट्ठितीएसु, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठितीएसु उववज्जेज्जा।

३५. [प्र०] ते णं भंते! जीवा एगसमएणं केवतिआ०? [उ०] सेसं तं चेव, णवरं इमाइं तिन्नि णाणत्ताइं-आउं, अज्झवसाणा, अणुबंधो य। जहन्नेणं ठिती अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तं। २ तेसि णं भंते! जीवाणं केवतिया अज्झवसाणा पन्नत्ता? गोयमा! असंखेज्जा अज्झवसाणा पन्नत्ता। ते णं भंते! किं पसत्था अप्पसत्था? गोयमा! णो पसत्था, अप्पसत्था। ३ अणुबंधो अंतोमुहुत्तं, सेसं तं चेव।

कायसंवेध.

३०. [प्र०] हे भगवन्! पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक थई जघन्यस्थितिवाळा रत्नप्रभा पृथिवीना नैरयिकपणे उत्पन्न थाय, अने पुनः पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक थाय-एम यावत् केटला काळ सुधी गति आगति करे? [उ०] हे गौतम! भवनी अपेक्षाए बे भव अने काळनी अपेक्षाए जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक दस हजार वर्ष, तथा उत्कृष्ट पूर्वकोटी अधिक दस हजार वर्ष-एटलो काळ सेवे, एटलो काळ गति आगति करे (२).

३ असंज्ञी पं० तिर्यंचनो उत्कृष्टस्थिति रत्नप्रभानारकमां उपपात.

३१. [प्र०] हे भगवन्! पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक, जे उत्कृष्टस्थितिवाळा रत्नप्रभानैरयिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला वर्षनी स्थितिवाळा नारकने विषे उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते जघन्य अने उत्कृष्ट पल्योपमना असंख्यातमा भागनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय.

परिमाणादि.

३२. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय-इत्यादि बाकीनी बधी हकीकत यावत्-अनुबंध सुधी (सू० ७-२६) पूर्वनी पेठे कहेवी.

कायसंवेध.

३३. [प्र०] हे भगवन्! ते पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक थाय, पछी उत्कृष्ट स्थितिवाळा रत्नप्रभामां नैरयिकपणे उत्पन्न थाय, वळी पाछो पर्याप्त असंज्ञी पचेंन्द्रिय तिर्यंच योनिक थाय-एम केटला काळ सुधी यावत्-गमनागमन करे? [उ०] हे गौतम! भवनी अपेक्षाए बे भवो अने काळनी अपेक्षाए जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक पल्योपमनो असंख्यातमो भाग तथा उत्कृष्ट पूर्वकोटी अधिक पल्योपमनो असंख्यातमो भाग-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे (३).

४ जघन्य स्थितिवाळा असंज्ञी तिर्यंचनो रत्नप्रभामा उपपात.

३४. [प्र०] हे भगवन्! जघन्यस्थितिवाळो पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक जीव, जे रत्नप्रभा पृथिवीना नैरयिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला वर्षनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते जघन्य दस हजारवर्षनी स्थितिवाळा अने उत्कृष्ट पल्योपमना असंख्यातमा भागनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय.

परिमाणादि.

३५. [प्र०] हे भगवन्! ते जघन्यआयुषवाळा असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिको एक समये केटला उत्पन्न थाय-इत्यादि बधी वक्तव्यता पूर्वनी पेठे कहेवी. पण तेमां आयुष, अध्यवसाय अने अनुबंध संबंधे *विशेषता आ प्रमाणे छे-१ आयुष जघन्य अने उत्कृष्ट अन्तर्मुहूर्तनुं छे. [प्र०] हे भगवन्! तेओने केटलां अध्यवसायो होय छे? [उ०] हे गौतम! तेओने असंख्याता अध्यवसायो होय छे २. [प्र०] हे भगवन्! ते अध्यवसायो प्रशस्त छे के अप्रशस्त छे? [उ०] हे गौतम! ते प्रशस्त नथी पण अप्रशस्त छे. ३ अनुबंध अन्तर्मुहूर्तनो छे. बाकी बधुं पूर्वोक्त जाणवुं.

---

३५ * असंज्ञीनुं जघन्य आयुष अन्तर्मुहूर्त होय छे, तेथी तेने अध्यवसायस्थानो अप्रशस्त होय छे, आयुषनी दीर्घ स्थिति होय तो बन्ने प्रकारना प्रशस्त अने अप्रशस्त अध्यवसायनो संभव छे. अनुबन्ध अहिं आयुषना समान जाणवो-टीका.

३६. [प्र०] से णं भंते! जहन्नकालट्ठितीए पज्जत्ताअसन्निपंचिंदिय० रयणप्पमा० जाव-करेज्जा? [उ०] गोयमा! भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहन्नेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं अंतोमुहुत्तमब्भहियं, एवतियं कालं सेवेज्जा, जाव-गतिरागतिं करेज्जा ४।

३७. [प्र०] जहन्नकालट्ठितीयपज्जत्तअसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते! जे भविए जहन्नकालट्ठिइएसु रयणप्पभा-पुढविनेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते! केवतियकालट्ठितीएसु उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं दसवाससहस्सट्ठि-तीएसु, उक्कोसेण वि दसवाससहस्सट्ठितीएसु उववज्जेज्जा ३।

३८. [प्र०] ते णं भंते! जीवा०? [उ०] सेसं तं चेव, ताइं चेव तिन्नि णाणत्ताइं, जाव—

३९. [प्र०] से णं भंते! जहन्नकालट्ठितीयपज्जत्त० जाव-जोणिए जहन्नकालट्ठितीयरयणप्पमा० पुणरवि जाव-? [उ०] गोयमा! भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहन्नेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेण वि दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा-जाव-करेज्जा ५।

४०. [प्र०] जहन्नकालट्ठितीयपज्जत्ता० जाव-तिरिक्खजोणिए णं भंते! जे भविए उक्कोसकालट्ठितीएसु रयणप्पमापुढ-विनेरइएसु उववज्जित्तए से णं भंते! केवतियकालठितीएसु उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं पलिओवमस्स असंखेज्ज-इमागट्ठितीएसु उववज्जेज्जा, उक्कोसेण वि पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठितीएसु उववज्जेज्जा।

४१. [प्र०] ते णं भंते! जीवा०? [उ०] अवसेसं तं चेव। ताइं चेव तिन्नि णाणत्ताइं-जाव—

४२. [प्र०] से णं भंते! जहन्नकालट्ठितीयपज्जत्त० जाव-तिरिक्खजोणिए उक्कोसकालट्ठितीयरयण० जाव-करेज्जा? [उ०] गोयमा! भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहन्नेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं, अंतोमुहुत्तमब्भहियं, उक्कोसेण वि पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं अंतोमुहुत्तमब्भहियं, एवतियं कालं जाव-करेज्जा ६।

कायसंवेध.

३६. [प्र०] हे भगवन्! जघन्यस्थितिवाळो पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक जीव थाय, पछी रत्नप्रभामां नैरयिकपणे उत्पन्न थाय अने पाछो जघन्यस्थितिवाळो पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक थाय-एम केटला काळसुधी सेवे, क्यां सुधी गमनागमन करे? [उ०] हे गौतम! भवनी अपेक्षाए बे भव सुधी अने काळनी अपेक्षाए जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक दस हजार वर्ष अने उत्कृष्ट अन्तर्मुहूर्त अधिक पल्योपमनो असंख्यातमो भाग—एटलो काळ यावत्—गमनागमन करे (४).

५ जघन्य० असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचनो जघ० रत्नप्रभा नैरयिकमां उपपात.

३७. [प्र०] हे भगवन्! जघन्य आयुषवाळो पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक जीव, जे जघन्य आयुषवाळा रत्नप्रभापृथिवीना नैरयिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला आयुषवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! जघन्य अने उत्कृष्ट दस हजार वर्षना आयुषवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय.

परिमाणादि.

३८. [प्र०] हे भगवन्! ते जघन्य आयुषवाळा असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय-इत्यादि बधी वक्तव्यता पूर्ववत् जाणवी. तथा आयुष, अध्यवसाय अने अनुबंध-ए बधी विशेषताओ पण पूर्ववत् जाणवी. यावत्—

कायसंवेध.

३९. [प्र०] हे भगवन्! ते जघन्य आयुषवाळो पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक थाय, त्यार पछी ते जघन्य आयुषवाळा रत्नप्रभा पृथिवीना नैरयिकपणे उत्पन्न थाय, वळी पुनः असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक थाय-एम केटला काळ सुधी यावत्-गमनागमन करे? [उ०] हे गौतम! भवादेशथी बे भव सुधी अने काळादेशथी जघन्य अने उत्कृष्ट अन्तर्मुहूर्त अधिक दस हजार वर्ष-एटलो काळ सेवे, एटलो काळ गति आगति करे (५).

६ जघ० असंज्ञी तिर्यंचनी उत्कृ० रत्नप्रभानैरयिकमां उत्पत्ति.

४०. [प्र०] हे भगवन्! जघन्यस्थितिवाळो पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक जीव जे उत्कृष्ट स्थितिवाळा रत्नप्रभा नैरयिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला वर्षनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते जघन्य अने उत्कृष्ट पल्योपमना असंख्यातमा भागनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय.

परिमाणादि.

४१. [प्र०] हे भगवन्! ते (पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचो) एक समये केटला उत्पन्न थाय-इत्यादि बधी वक्तव्यता पूर्वनी पेठे जाणवी. आयुष, अध्यवसाय तथा अनुबंधसंबंधे त्रण विशेषता छे ते पूर्ववत् जाणवी.

कायसंवेध.

४२. [प्र०] हे भगवन्! ते जघन्यस्थितिवाळो पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक थई उत्कृष्ट स्थितिवाळा रत्नप्रभा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय अने पाछो पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक थाय-एम केटला काळ सुधी यावत्-गमनागमन करे? [उ०] हे गौतम! भवनी अपेक्षाए बे भव अने काळनी अपेक्षाए जघन्य अने उत्कृष्ट अन्तर्मुहूर्त अधिक पल्योपमनो असंख्यातमो भाग-एटलो काळ यावत्—गमनागमन करे (६).

४३. [प्र०] उक्कोसकालट्ठियपज्जत्तअसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते! जे भविए रयणप्पभापुढविनेरइएसु उववज्जित्तए से णं भंते! केवतियकाल० जाव–उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं दसवाससहस्सठिइएसु, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइ० जाव–उववज्जेज्जा।

४४. [प्र०] ते णं भंते! जीवा एगसमएणं०? [उ०] अवसेसं जहेव ओहियगमएणं तहेव अणुगंतव्वं। नवरं इमाइं दोन्नि नाणत्ताइं–ठिती जहन्नेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी, एवं अणुबंधो वि, अवसेसं तं चेव।

४५. [प्र०] से णं भंते! उक्कोसकालट्ठितीयपज्जत्तअसन्नि० जाव–तिरिक्खजोणिए रयणप्पभा० जाव–? [उ०] गोयमा! भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहन्नेणं पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं पुव्वकोडीए अब्भहियं, एवतियं जाव–करेज्जा ७।

४६. [प्र०] उक्कोसकालट्ठितीयपज्जत्त० तिरिक्खजोणिए णं भंते! जे भविए जहन्नकालट्ठितीएसु रयण० जाव–उववज्जित्तए से णं भंते! केवति० जाव–उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेण दसवाससहस्सट्ठितीएसु, उक्कोसेण वि दसवाससहस्सट्ठितीएसु उववज्जेज्जा।

४७. [प्र०] ते णं भंते! ०? [उ०] सेसं तं चेव, जहा सत्तमगमए। जाव–

४८. [प्र०] से णं भंते! उक्कोसकालट्ठितीय–जाव–तिरिक्खजोणिए जहन्नकालट्ठितीयरयणप्पभा० जाव–करेज्जा? [उ०] गोयमा! भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहन्नेणं पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी दसवाससहस्सेहिं अब्भहिया, एवतियं जाव–करेज्जा ८।

४९. [प्र०] उक्कोसकालट्ठितीयपज्जत्त– जाव–तिरिक्खजोणिए णं भंते! जे भविए उक्कोसकालट्ठितीएसु रयण० जाव–उववज्जित्तए से णं भंते! केवतियकाल० जाव–उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठितीएसु, उक्कोसेण वि पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठितीएसु उववज्जेज्जा।

४३. [प्र०] हे भगवन्! उत्कृष्ट आयुषवाळो पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक जीव, जे रत्नप्रभा नैरयिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला वर्षनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! जघन्यथी दस हजारवर्षनी अने उत्कृष्टथी पल्योपमना असंख्यातमा भागनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय.

७ उत्कृष्ट० असंज्ञी तिर्यंचनी रत्नप्रभा नारकमां उत्पत्ति.

४४. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय–इत्यादि बधी वक्तव्यता सामान्य पाठमां कह्या प्रमाणे जाणवी. परन्तु स्थिति अने अनुबंध ए बे बाबत विशेषता छे. स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी वर्षनी छे अने अनुबंध पण ए प्रमाणे ज जाणवो. बाकी बधुं पूर्ववत् जाणवुं.

परिमाणादि.

४५. [प्र०] हे भगवन्! ते उत्कृष्टस्थितिवाळो पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक थई रत्नप्रभामां नैरयिकपणे उपजे अने पुनः उत्कृष्ट स्थितिवाळो असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक थाय–एम केटला काळ सुधी यावत्–गमनागमन करे? [उ०] हे गौतम! भवनी अपेक्षाए बे भवसुधी अने काळनी अपेक्षाए जघन्य दश हजारवर्ष अधिक पूर्वकोटी, अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी अधिक पल्योपमनो असंख्यातमो भाग–एटला काळ सुधी यावत्–गमनागमन करे (७).

कायसंवेध.

४६. [प्र०] हे भगवन्! उत्कृष्ट स्थितिवाळो पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक जीव जे जघन्यस्थितिवाळा रत्नप्रभानैरयिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! जघन्यथी अने उत्कृष्टथी दस हजारवर्षनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय.

८ उत्कृष्ट० असंज्ञी तिर्यंचनी जघन्य० रत्नप्रभानारकमां उत्पत्ति.

४७. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय? [उ०] बाकी बधुं यावत्–अनुबंध सुधी सातमा गमकमां कह्या प्रमाणे जाणवुं.

परिमाणादि.

४८. [प्र०] हे भगवन्! ते उत्कृष्ट स्थितिवाळो पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक थई जघन्य स्थितिवाळा रत्नप्रभानैरयिकोमां उत्पन्न थाय अने पुनः उत्कृष्टस्थितिवाळो पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक थाय–एम केटलो काळ यावत्–गमनागमन करे? [उ०] गौतम! भवनी अपेक्षाए बे भव सुधी अने काळनी अपेक्षाए जघन्य अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी अधिक दस हजार वर्ष–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (८).

कायसंवेध.

४९. [प्र०] हे भगवन्! उत्कृष्ट स्थितिवाळो पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक, जे उत्कृष्ट स्थितिवाळा रत्नप्रभा नैरयिकोमां उपजवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा रत्नप्रभानारकने विषे उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते जघन्यथी अने उत्कृष्टथी पल्योपमना असंख्यातमा भागनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय.

९ उत्कृष्ट० असंज्ञी पं० तिर्यंचनी उत्कृष्ट० रत्नप्रभानारकमां उत्पत्ति.

५०. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं० ? [उ०] सेसं जहा सत्तमगमए। जाव–

५१. [प्र०] से णं भंते ! उक्कोसकालट्ठितीयपज्जत्त० जाव–तिरिक्खजोणिए उक्कोसकालट्ठितीयरयणप्पमा० जाव–करेज्जा ? [उ०] गोयमा ! भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहन्नेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं पुव्वकोडीए अब्भहियं, उक्कोसेण वि पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं पुव्वकोडीए अब्भहियं, एवतियं कालं सेवेज्जा, जाव–गतिरागतिं करेज्जा ९। एवं एते ओहिया तिन्नि गमगा ३, जहन्नकालट्ठितीएसु तिन्नि गमगा ६, उक्कोसकालट्ठितीएसु तिन्नि गमगा ९, सव्वे ते नव गमा भवंति ।

५२. [प्र०] जइ सन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं संखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, असंखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदियतिरिक्ख० जाव–उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! संखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, णो असंखेज्जवासाउय० जाव–उववज्जंति ।

५३. [प्र०] जइ संखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदिय० जाव–उववज्जंति किं जलचरेहिंतो उववज्जंति–पुच्छा [उ०] गोयमा ! जलचरेहिंतो उववज्जंति, जहा असन्नी, जाव–पज्जत्तएहिंतो उववज्जंति, णो अपज्जत्तएहिंतो उववज्जंति ।

५४. [प्र०] पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए नेरइएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! कतिसु पुढवीसु उववज्जेज्जा ? [उ०] गोयमा ! सत्तसु पुढवीसु उववज्जेज्जा, तंजहा–रयणप्पभाए, जाव–अहेसत्तमाए ।

५५. [प्र०] पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए रयणप्पभपुढविनेरइएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवतियकालट्ठितीएसु उववज्जेज्जा ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं दसवाससहस्सट्ठितीएसु, उक्कोसेणं सागरोवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा ।

५६. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवतिया उववज्जंति ? [उ०] जहेव असन्नी ।

परिमाणादि.

५०. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय–इत्यादि सातमा गमकमां (सू० ४३) कह्या प्रमाणे जाणवुं.

कायसंवेध.

५१. [प्र०] हे भगवन् ! ते उत्कृष्ट स्थितिवाळो पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक थई उत्कृष्टस्थितिवाळा रत्नप्रभा नैरयिकोमां यावत्–उत्पन्न थाय अने पाछो असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक थाय–ए प्रमाणे केटला काळ सुधी यावत्–गमनागमन करे ? [उ०] हे गौतम ! भवनी अपेक्षाए बे भव अने काळनी अपेक्षाए जघन्य अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी अधिक पल्योपमनो असंख्यातमो भाग–एटलो काळ सेवे, यावत्–गतिआगति करे (९). ए प्रमाणे औधिक–सामान्य त्रण गम, जघन्यकाळनी स्थितिवाळा संबंधे त्रण गम अने उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळा संबंधे त्रण गम–ए बधा मळीने नव गमो थाय छे.

संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचनो नारकमां उपपात.

५२. [प्र०] हे भगवन् ! जो [नैरयिको] संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकथी आवी उत्पन्न थाय के असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते संख्यात वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकथी आवी उत्पन्न थाय, पण असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकथी आवी उत्पन्न न थाय.

संख्याता० सं० प० तिर्यंचोनो नारकमां उपपात.

५३. [प्र०] हे भगवन् ! जो [नैरयिको] संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकथी आवी उत्पन्न थाय तो जलचरोथी, स्थलचरोथी के खेचरोथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते जलचरोथी आवी उत्पन्न थाय–इत्यादि बधुं असंज्ञीनी पेठे जाणवुं. यावत्–पर्याप्ताथी आवी उत्पन्न थाय, पण अपर्याप्ताथी आवी न उत्पन्न थाय.

पर्याप्त संख्याता० सं० पं० तिर्यंचनो नारकमां उपपात.

५४. [प्र०] हे भगवन् ! पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिको जे नैरयिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटली नरक पृथिवीओमां उत्पन्न थाय ? [उ०] ते साते नरक पृथिवीओमां उत्पन्न थाय. ते आ प्रमाणे–रत्नप्रभा, यावत्–अधः सप्तम पृथिवी.

संख्याता० सं० पं० तिर्यंचोनो रत्नप्रभा-नारकमां उपपात.

५५. [प्र०] हे भगवन् ! पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक जीवो, जे रत्नप्रभा पृथिवीना नैरयिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे, ते केटला वर्षनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! जघन्य दस हजार वर्षनी स्थितिवाळा अने उत्कृष्ट सागरोपमनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय.

परिमाण.

५६. [प्र०] हे भगवन् ! ते [संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक जीवो] एक समये केटला उपजे–इत्यादि बधुं असंज्ञीनी पेठे जाणवुं.

५७. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं सरीरगा किंसंघयणी पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! छव्विहसंघयणी पन्नत्ता, तं जहा— वइरोसभनारायसंघयणी, उसभनारायसंघयणी, जाव—छेवट्ठसंघयणी । सरीरोगाहणा जहेव असन्नीणं जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं उक्कोसेणं जोयणसहस्सं ।

५८. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं सरीरगा किंसंठिया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! छव्विहसंठिया पन्नत्ता, तंजहा— समचउरंसा, निग्गोहा, जाव—हुंडा ।

५९. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं कति लेस्साओ पन्नत्ताओ ? [उ०] गोयमा ! छल्लेसाओ पन्नत्ताओ । तंजहा—कण्हलेस्सा, जाव—सुक्कलेस्सा । दिट्ठी तिविहा वि । तिन्नि नाणा तिन्नि अन्नाणा भयणाए । जोगो तिविहो वि । सेसं जहा असन्नीणं जाव—अणुबंधो । नवरं पंच समुग्घाया आदिल्लगा । वेदो तिविहो वि, अवसेसं तं चेव । जाव—

६०. [प्र०] से णं भंते ! पज्जत्तसंखेज्जवासाउय० जाव—तिरिक्खजोणिए रयणप्पभा० जाव—करेज्जा ? [उ०] गोयमा ! भवादेसेणं जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं । कालादेसेणं जहन्नेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवतियं कालं सेवेज्जा, जाव—करेज्जा १ ।

६१. [प्र०] पज्जत्तसंखेज्ज० जाव—जे भविए जहन्नकाल० जाव—से णं भंते ! केवतियकालट्ठितीएसु उववज्जेज्जा ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं दसवाससहस्सठितीएसु, उक्कोसेण वि दसवाससहस्सट्ठितीएसु जाव—उववज्जेज्जा ।

६२. [प्र०] ते णं भंते जीवा० ? [उ०] एवं सो चेव पढमो गमओ निरवसेसो भाणियव्वो, जाव—कालादेसेणं जहन्नेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ चत्तालीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहियाओ, एवतियं कालं सेवेज्जा, एवतियं कालं गतिरागतिं करेज्जा २ ।

६३. सो चेव उक्कोसकालट्ठितीएसु उववन्नो जहन्नेणं सागरोवमट्ठितीएसु, उक्कोसेण वि सागरोवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा । अवसेसो परिमाणादीओ भवादेसपज्जवसाणो सो चेव पढमगमो णेयव्वो जाव—कालादेसेणं जहन्नेणं सागरो-

५७. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवोनां शरीरो केटलां संघयणवाळां होय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओना शरीरो छए संघयणवाळां होय छे, ते आ प्रमाणे—१ वज्रऋषभनाराच संघयणवाळां, २ ऋषभनाराच संघयणवाळा, यावत्—६ छेवट्ठ संघयणवाळां. शरीरनी उंचाइ असंज्ञीनी पेठे जघन्य अंगुलनो असंख्यातमो भाग अने उत्कृष्ट एक हजार योजन होय छे.

संघयण.

५८. [प्र०] हे भगवन् ! तेओनां शरीरो कया संस्थानवाळां होय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओनां शरीरो छए संस्थानवाळां होय छे, ते आ प्रमाणे—१ समचतुरस्रसंस्थानवाळां, २ न्यग्रोधपरिमंडलसंस्थानवाळां अने यावत्—६ हुंडकसंस्थानवाळां.

संस्थान.

५९. [प्र०] हे भगवन् ! ते संज्ञी पचेन्द्रिय तिर्यंचोने केटली लेश्याओ होय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओने छए लेश्याओ होय छे. ते आ प्रमाणे —१ कृष्णलेश्या, यावत्—शुक्ललेश्या. तेओने दृष्टि त्रणे होय छे, तथा त्रण ज्ञान अने त्रण अज्ञान भजनाए—विकल्पे होय छे. योग त्रणे होय छे. बाकी बधुं असंज्ञीनी पेठे यावत्—अनुबंध सुधी जाणवुं. पण विशेष ए छे के तेओने प्रथमना पांच समुद्घातो होय छे. वेद त्रणे होय छे. बाकी बधुं पूर्ववत् जाणवुं. यावत्—

लेश्या.

दृष्टि ज्ञान अने अज्ञान.

६०. [प्र०] हे भगवन् ! ते पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळो संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच थई रत्नप्रभामां नैरयिकपणे उत्पन्न थाय, पुनः संख्याता वर्षना आयुषवाळो संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच थाय—एम केटला काळ सुधी यावत्—गमनागमन करे ? [उ०] हे गौतम ! भवनी अपेक्षाए जघन्यथी बे भव अने उत्कृष्टथी आठ भव सुधी, तथा काळनी अपेक्षाए जघन्यथी अन्तर्मुहूर्त अधिक दस हजार वर्ष अने उत्कृष्टथी चार पूर्वकोटी अधिक चार सागरोपम—एटलो काळ सेवे, यावत्—गमनागमन करे (१).

कायसंवेध.

६१. [प्र०] हे भगवन् ! पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळो संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक जीव, जे जघन्य आयुषवाळा रत्नप्रभाना नैरयिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला वर्षनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! जघन्यथी अने उत्कृष्टथी पण दस हजार वर्षनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां यावत्—उत्पन्न थाय.

संख्याता० संज्ञी पं० तिर्यंचनी जघ० रत्नप्रभानारकमां उत्पत्ति.

६२. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय—इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्वोक्त (सू० ५६—५८) प्रथम गमक सम्पूर्ण कहेवो, यावत्—कालादेश वडे जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक दस हजार वर्ष अने उत्कृष्टथी चालीश हजार वर्ष अधिक चार पूर्वकोटी—एटलो काळ सेवे, यावत्—गमनागन करे (२).

परिमाण.

६३. ते (संख्याता वर्षना—आयुषवाळो संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच) उत्कृष्ट स्थितिवाळा रत्नप्रभानैरयिकोमां उत्पन्न थाय तो जघन्य सागरोपमस्थितिवाळा अने उत्कृष्ट पण सागरोपम स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय. बाकी परिमाणथी मांडी भवादेश सुधीनो

वमं अंतोमुहुत्तमब्भहियं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवतियं कालं सेवेज्जा, जाव-करेज्जा ३।

६४. [प्र०] जहन्नकालट्ठितीयपज्जत्तसंखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते! जे भविए रयणप्पभपुढवि० जाव-उववज्जित्तए से णं भंते! केवतिकालट्ठितीएसु उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं दसवाससहस्सट्ठितीएसु, उक्कोसेणं सागरोवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा।

६५. [प्र०] ते णं भंते! जीवा० ? [उ०] अवसेसो सो चेव गमओ। नवरं इमाइं अट्ठ णाणत्ताइं-१ सरीरोगाहणा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं धणुहपुहुत्तं, २ लेस्साओ तिन्नि आदिल्लाओ, ३ णो सम्मद्दिट्ठी, मिच्छादिट्ठी, णो सम्मामिच्छादिट्ठी, ४ णो णाणी, दो अन्नाणा णियमं, ५ समुग्घाया आदिल्ला तिन्नि, ६ आउं, ७ अज्झवसाणा, ८ अणुबंधो य जहेव असन्नीणं। अवसेसं जहा पढमगमए जाव-कालादेसेणं जहन्नेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, एवतियं कालं-जाव करेज्जा ४।

६६. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो जहन्नेणं दसवाससहस्सट्ठितीएसु, उक्कोसेण वि दसवाससहस्सट्ठितीएसु उववज्जेज्जा। ते णं भंते!० एवं सो चेव चउत्थो गमओ निरवसेसो भाणियव्वो, जाव-कालादेसेणं जहन्नेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तालीसं वाससहस्साइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, एवतियं जाव-करेज्जा ५।

६७. सो चेव उक्कोसकालट्ठितीएसु उववन्नो जहन्नेणं सागरोवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा, उक्कोसेण वि सागरोवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा। ते णं भंते०! एवं सो चेव चउत्थो गमओ निरवसेसो भाणियव्वो, जाव-कालादेसेणं जहन्नेणं सागरोवमं अंतोमुहुत्तमब्भहियं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, एवतियं जाव-करेज्जा ६।

६८. [प्र०] उक्कोसकालट्ठितीयपज्जत्तसंखेज्जवासाउय० जाव-तिरिक्खजोणिए णं भंते! जे भविए रयणप्पभापुढविनेरइएसु उववज्जित्तए से णं भंते! केवतिकालट्ठितीएसु उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं दसवाससहस्सट्ठितीएसु, उक्कोसेणं सागरोवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा।

पूर्वोक्त प्रथम गमक अहिं जाणवो. यावत्-काळनी अपेक्षाए जघन्यथी अन्तर्मुहूर्त अधिक सागरोपम अने उत्कृष्टथी चार पूर्वकोटी अधिक चार सागरोपम-एटलो काळ सेवे, यावत्-गमनागमन करे (३).

जघ० संज्ञी पं० तिर्यंचनी रत्नप्रभानारकमां उत्पत्ति.

६४. [प्र०] हे भगवन्! जघन्य स्थितिवाळो पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळो संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक जीव, जे रत्नप्रभा पृथिवीमां नैरयिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला वर्षना आयुषवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते जघन्यथी दस हजार वर्ष अने उत्कृष्टथी सागरोपमनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय.

परिमाण.

६५. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय-इत्यादि बधी वक्तव्यता माटे प्रथम गमक कहेवो. पण आ आठ बाबत संबंधे विशेषता छे-१ तेओना शरीरनी उंचाई जघन्यथी अंगुलनो असंख्यातमो भाग अने उत्कृष्टथी धनुषपृथक्त्व-बेथी नव धनुष सुधीनी जाणवी. २ तेओने प्रथमनी त्रण लेश्याओ होय छे, ३ तेओ सम्यग्दृष्टि के मिश्रदृष्टि नथी, पण मिथ्यादृष्टि होय छे. ४ तेओ ज्ञानी नथी पण बे अज्ञानवाळा होय छे. ५ तेओने प्रथमना त्रण समुद्घातो होय छे. ६ आयुष. ७ अध्यवसाय अने ८ अनुबंध असंज्ञीनी पेठे जाणवा. बाकी बधुं प्रथम गमकनी पेठे जाणवुं, यावत्-काळनी अपेक्षाए अन्तर्मुहूर्त अधिक दस हजार वर्ष अने उत्कृष्ट चार अन्तर्मुहूर्त अधिक चार सागरोपम-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे (४).

जघ० संज्ञी पं० तिर्यंचनी जघ० रत्नप्रभानारकमां उत्पत्ति. परिमाण.

६६. ते (जघन्य स्थितिवाळो संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच) जघन्य काळनी स्थितिवाळा रत्नप्रभा नैरयिकमां उत्पन्न थाय तो जघन्य अने उत्कृष्ट दस हजार वर्षनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय. हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय-इत्यादि संबंधे संपूर्ण चोथो गम कहेवो. यावत्-काळनी अपेक्षाए जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक दस हजार वर्ष अने उत्कृष्ट चार अन्तर्मुहूर्त अधिक चालीश हजार वर्ष-एटलो काळ सेवे, यावत्-गमनागमन करे (५).

जघ० संज्ञी पं० तिर्यंचनी उत्कृष्ट० रत्नप्रभा नारकमां उत्पत्ति.

६७. ते (जघन्य आयुषवाळो संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच) उत्कृष्ट स्थितिवाळा रत्नप्रभा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय तो जघन्य अने उत्कृष्ट सागरोपम स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय. हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उपजे-इत्यादि चोथो गम सम्पूर्ण कहेवो. यावत्-काळनी अपेक्षाए जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक सागरोपम अने उत्कृष्ट चार अन्तर्मुहूर्त अधिक चार सागरोपम-एटलो काळ. यावत्-गमनागमन करे (६).

उत्कृष्ट० संज्ञी पं० तिर्यंचनी उत्कृष्ट० रत्नप्रभानारकमां उत्पत्ति.

६८. [प्र०] हे भगवन्! उत्कृष्ट स्थितिवाळो संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक जीव, जे रत्नप्रभा पृथिवीमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला वर्षनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते जघन्यथी दस हजार वर्षनी अने उत्कृष्टथी एक सागरोपमनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय.

६९. ते णं भंते! जीवा० अवसेसो परिमाणादीओ भवाएसपज्जवसाणो एएसिं चेव पढमगमओ णेयव्वो, नवरं ठिती जहन्नेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी। एवं अणुबंधो वि, सेसं तं चेव। कालादेसेणं जहन्नेणं पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवतियं कालं जाव–करेज्जा ७।

७०. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो जहन्नेणं दसवाससहस्सट्ठितीएसु, उक्कोसेण वि दसवाससहस्सट्ठितीएसु उववज्जेज्जा।

७१. ते णं भंते! जीवा० सो चेव सत्तमो गमओ निरवसेसो. भाणियव्वो, जाव–'भवादेसो'त्ति। कालादेसेणं जहन्नेणं पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ चत्तालीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहियाओ, एवतियं जाव–करेज्जा ८।

७२. [प्र०] उक्कोसकालट्ठितीयपज्जत्त० जाव–तिरिक्खजोणिए णं भंते! जे भविए उक्कोसकालट्ठितीय० जाव–उववज्जित्तए से णं भंते! केवतिकालट्ठितीएसु उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं सागरोवमट्ठितीएसु, उक्कोसेण वि सागरोवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा।

७३. ते णं भंते! जीवा० सो चेव सत्तमगमओ निरवसेसो भाणियव्वो, जाव–'भवादेसो'त्ति। कालादेसेणं जहन्नेणं सागरोवमं पुव्वकोडीए अब्भहियं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं जाव–करेज्जा ९। एवं एते णव गमका उक्खेवनिक्खेवओ नवसु वि जहेव असन्नीणं।

७४. [प्र०] पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते! जे भविए सक्करप्पभाए पुढवीए णेरइएसु उववज्जित्तए से णं भंते! केवइकालट्ठितीएसु उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं सागरोवमट्ठितीएसु, उक्कोसेणं तिसागरोवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा।

७५. [प्र०] ते णं भंते! जीवा एगसमएणं० [उ०] एवं जहेव रयणप्पभाए उववज्जंतगस्स लद्धी सच्चेव निरवसेसा भाणियव्वा जाव–'भवादेसो'त्ति। कालादेसेणं जहन्नेणं सागरोवमं अंतोमुहुत्तमब्भहियं, उक्कोसेणं बारस सागरोवमाइं

६९. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय इत्यादि–परिमाणथी मांडी भवादेश सुधीनी वक्तव्यता कहेवा माटे एओनो (संज्ञी पंचेन्द्रियोनो) प्रथम गम कहेवो. परन्तु विशेष ए के स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी वर्षनी छे. ए प्रमाणे अनुबंध पण जाणवो. बाकी बधुं पूर्ववत् समजवुं. तथा काळनी अपेक्षाए जघन्यथी दस हजार वर्ष अधिक पूर्वकोटी वर्ष अने उत्कृष्टथी चार पूर्वकोटी अधिक चार सागरोपम–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (७).

उत्कृष्ट० संज्ञी पं० तिर्यंचनी जघन्य० रत्नप्रभानारकमां उत्पत्ति. परिमाण.

७०. जो ते (उत्कृष्ट० संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच) जघन्य स्थितिवाळा रत्नप्रभा पृथिवीना नैरयिकोमां उत्पन्न थाय तो ते जघन्य अने उत्कृष्ट दस हजार वर्षनी स्थितिवाळा नैरयिकमां उत्पन्न थाय.

७१. हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय–इत्यादि यावत्–भवादेश सुधी सातमो गम कहेवो. काळनी अपेक्षाए जघन्यथी दस हजार अधिक पूर्वकोटी वर्ष अने उत्कृष्टथी चालीश हजार अधिक चार पूर्वकोटी वर्ष–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (८).

उत्कृष्ट० संज्ञी पं० तिर्यंचनी उत्कृष्ट० रत्नप्रभानारकमां उत्पत्ति.

७२. [प्र०] हे भगवन्! उत्कृष्ट स्थितिवाळो पर्याप्त यावत्–तिर्यंचयोनिक, जे उत्कृष्ट स्थितिवाळा रत्नप्रभा नैरयिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! जघन्यथी अने उत्कृष्टथी एक सागरोपमनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय.

परिमाणादि.

७३. हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय–इत्यादि यावत्–भवादेश सुधी पूर्वे कहेल सातमो गम संपूर्ण कहेवो. यावत्–काळनी अपेक्षाए जघन्यथी पूर्वकोटी अधिक सागरोपम अने उत्कृष्टथी चार पूर्वकोटी अधिक चार सागरोपम–एटला काळ सुधी यावत्–गमनागमन करे, (९). ए प्रमाणे ए नव गमो जाणवा. अने नवे गमोमां प्रारंभ अने उपसंहार असंज्ञीनी पेठे कहेवो.

संज्ञी पं० तिर्यंचनी शर्कराप्रभामां उत्पत्ति.

७४. [प्र०] हे भगवन्! पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक जीव, जे शर्कराप्रभा पृथिवीमां नैरयिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे, ते केटला वर्षनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते जघन्यथी एक सागरोपमनी स्थितिवाळा अने उत्कृष्टथी त्रण सागरोपमनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय.

परिमाणादि.

७५. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय? [उ०] रत्नप्रभा नरकमां उत्पन्न थनार पर्याप्त संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकनी समग्र वक्तव्यता अहिं भवादेश सुधी कहेवी. तथा काळनी अपेक्षाए अन्तर्मुहूर्त अधिक सागरोपम अने उत्कृष्टथी चार

१–सत्तमगमस्स इ।

चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवतियं जाव-करेज्जा १। एवं रयणप्पभपुढविगमसरिसा णव वि गमगा भाणियव्वा। नवरं सव्वगमएसु वि नेरइयट्ठितीसंवेहेसु सागरोवमा भाणियव्वा, एवं जाव-'छट्ठपुढवि'त्ति०। णवरं नेरइयठिई जा जत्थ पुढवीए जहन्नुक्कोसिया सा तेणं चेव कमेण चउगुणा कायव्वा। वालुयप्पभाए पुढवीए अट्ठावीसं सागरोवमाइं चउगुणिया भवंति, पंकप्पभाए चत्तालीसं, धूमप्पभाए अट्ठसट्ठि, तमाए अट्ठासीइं। संघयणाइं-वालुयप्पभाए पंचविहसंघयणी, तं जहा-वयरोसहनारायसंघयणी, जाव-कीलियासंघयणी, पंकप्पभाए चउव्विहसंघयणी, धूमप्पभाए तिविहसंघयणी, तमाए दुविहसंघयणी, तं जहा-वयरोसभनारायसंघयणी य १ उसभनारायणसंघयणी य २, सेसं तं चेव।

७६. [प्र०] पज्जत्तसंखेज्जवासाउय० जाव-तिरिक्खजोणिए णं भंते! जे भविए अहेसत्तमाए पुढवीए नेरइएसु उववज्जित्तए से णं भंते! केवतिकालट्ठितीएसु उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं बावीसंसागरोवमट्ठितीएसु, उक्कोसेणं तेत्तीसंसागरोवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा।

७७. [प्र०] ते णं भंते! जीवा० [उ०] एवं जहेव रयणप्पभाए णव गमका लद्धी वि सच्चेव। णवरं वयरोसभणारायसंघयणी। इत्थिवेयगा न उववज्जंति, सेसं तं चेव, जाव-'अणुबंधो'त्ति,। संवेहो भवादेसेणं जहन्नेणं तिन्नि भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं सत्त भवग्गहणाइं। कालादेसेणं जहन्नेणं बावीसं सागरोवमाइं दोहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवतियं जाव-करेज्जा १।

७८. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो० सच्चेव वत्तव्वया जाव-'भवादेसो'त्ति। कालादेसेणं जहन्नेणं० कालादेसो वि तहेव, जाव-चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवतियं जाव-करेज्जा २।

७९. [प्र०] सो चेव उक्कोसकालट्ठितीएसु उववन्नो० सच्चेव लद्धी जाव-'अणुबंधो'त्ति। भवादेसेणं जहन्नेणं तिन्नि

पूर्वकोटी अधिक बार सागरोपम-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे १. ए प्रमाणे रत्नप्रभा पृथिवीना गमकनी समान नवे गमक जाणवा. पण विशेष ए छे के बधा गमकोमां नैरयिकनी स्थिति अने संवेधने विषे *'सागरोपमो' कहेवा. अने एम यावत्-छठ्ठी नरक पृथिवी सुधी जाणवुं. परन्तु जे नरक पृथिवीमां जघन्य अने उत्कृष्ट स्थिति जेटला काळनी होय ते स्थितिने तेज क्रमथी चारगुणी करवी. जेमके वालुकाप्रभा नरकपृथिवीमां सात सागरोपमनी स्थितिने चारगणी करता अठ्यावीश सागरोपम थाय. ते प्रमाणे पंकप्रभामां चालीश सागरोपम, धूमप्रभामां अडसठ, अने तमःप्रभामां अठ्याशी सागरोपम थाय छे. हवे संघयणने आश्रयी वालुकाप्रभामां वज्रऋषभनाराच, यावत्-कीलिका ए पांच संघयणवाळा, पंकप्रभामां प्रथमना चार संघयणवाळा, धूमप्रभामां प्रथमना त्रण संघयणवाळा अने तमःप्रभामां प्रथमना बे संघयणवाळा नारको उत्पन्न थाय छे. बाकी बधुं पूर्ववत् जाणवुं.

संख्याता० सं० पं० तिर्यंचनो सप्तम नरकमां उपपात.

७६. [प्र०] हे भगवन्! पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक, जे सप्तम नरक पृथिवीना नैरयिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला वर्षनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! जघन्य बावीश सागरोपमनी अने उत्कृष्ट तेत्रीश सागरोपमनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय.

७७. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय-इत्यादि रत्नप्रभाना नव गमकोनी अने बीजी बधी वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के त्यां वज्रऋषभनाराच संघयणवाळा (पंचेन्द्रिय तिर्यंच) उपजे छे, *स्त्रीवेदवाळा जीवो त्यां उत्पन्न थता नथी. बाकी बधुं यावत्-अनुबंध सुधी पूर्वोक्त कहेवुं. संवेध-जघन्यथी भवनी अपेक्षाए †त्रण भव अने उत्कृष्ट सात भव, तथा ‡काळनी अपेक्षाए जघन्य बे अन्तर्मुहूर्त अधिक बावीश सागरोपम अने उत्कृष्ट चार पूर्वकोटी अधिक छासठ सागरोपम-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे (१).

संज्ञी तिर्यंचनी जघ० सप्तम नरक पृथिवीना नारकमां उत्पत्ति.

७८. ते (संज्ञी पचेन्द्रिय तिर्यंच) जघन्य स्थितिवाळा सप्तम नरक पृथिवीना नैरयिकोमां उत्पन्न थाय-इत्यादि वक्तव्यता यावत्-भवादेश सुधी पूर्वे कह्या प्रमाणे कहेवी. जघन्यथी काळादेश पण तेज प्रकारे कहेवो, यावत्-चार पूर्वकोटी अधिक (छासठ सागरोपम)-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे (२).

संज्ञी पं० तिर्यंचनो उत्कृष्ट० सप्तम नारकमां उपपात.

७९. ते जीव उत्कृष्टस्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय-इत्यादि वक्तव्यता यावत्-अनुबंध सुधी पूर्व प्रमाणे कहेवी.

१ छट्ठीपुढ-ग-घ। २ कीलिया-ग-ङ।

७५ * रत्नप्रभामां नैरयिकनी जघन्य स्थिति दश हजार वर्ष अने उत्कृष्ट स्थिति एक सागरोपमनी छे. अने शर्कराप्रभादि नरकपृथिवीने विषे त्रण, सात, दस, सत्तर, बावीश, अने तेत्रीश सागरोपमनी क्रमशः उत्कृष्ट स्थिति छे. पूर्व पूर्वेनी नरकपृथिवीमां जे उत्कृष्ट स्थिति होय ते पछी पछीनी नरकपृथिवीमां कनिष्ठ स्थिति जाणवी, माटे स्थिति अने संवेधमां सागरोपमो कहेवा—एम कह्युं छे.

* ७७ स्त्रीओ छठ्ठी नरक पृथिवी सुधी ज उपजे छे.—टीका.

† बे मत्स्यना भव अने एक नारकभव-एम जघन्य त्रण भव, अने उत्कृष्ट चार मत्स्यभव अने त्रण नारकभव-एम सात भव जाणवा.—टीका.

‡ सातमी नरकपृथिवीना जघन्य स्थितिवाळा नारकमां उत्कृष्ट त्रण वार ज उपजे छे, जो एम न होय तो उपर कहेलो काळ घटी शके नहिं.—टीका.

भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं पंच भवग्गहणाइं। कालादेसेणं जहन्नेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं दोहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं तिहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवतियं जाव-करेज्जा ३।

८०. सो चेव अप्पणा जहन्नकालट्ठितीओ जाओ० सच्चेव रयणप्पभपुढविजहन्नकालट्ठितीयवत्तव्वया भाणियव्वा, जाव-'भवादेसो'त्ति, नवरं पढमसंघयणं, णो इत्थिवेयगा। भवादेसेणं जहन्नेणं तिन्नि भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं सत्त भवग्गहणाइं। कालादेसेणं जहन्नेणं बावीसं सागरोवमाइं दोहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, एवतियं जाव-करेज्जा ४।

८१. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो० एवं सो चेव चउत्थो गमओ निरवसेसो भाणियव्वो, जाव-'कालादेसो'त्ति ५।

८२. सो चेव उक्कोसकालट्ठितीएसु उववन्नो० सच्चेव लद्धी जाव-'अणुबंधो'त्ति। भवादेसेणं जहन्नेणं तिन्नि भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं पंच भवग्गहणाइं। कालादेसेणं जहन्नेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं दोहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं तिहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं जाव-करेज्जा ६।

८३. सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठितीओ जहन्नेणं बावीससागरोवमट्ठिईएसु, उक्कोसेणं तेत्तीससागरोवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा।

८४. ते णं भंते!० अवसेसा सच्चेव सत्तमपुढविपढमगमवत्तव्वया भाणियव्वा, जाव-'भवादेसो'त्ति। नवरं ठिती अणुबंधो य जहन्नेणं पुव्वकोडी उक्कोसेण वि-पुव्वकोडी, सेसं तं चेव। कालादेसेणं जहन्नेणं बावीसं सागरोवमाइं दोहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं जाव-करेज्जा ७।

८५. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो० सच्चेव लद्धी संवेहो वि तहेव सत्तमगमगसरिसो ८।

८६. सो चेव उक्कोसकालट्ठितीएसु उववन्नो० एस चेव लद्धी जाव-'अणुबंधो'त्ति। भवादेसेणं जहन्नेणं तिन्नि

भवनी अपेक्षाए जघन्यथी त्रण भव अने उत्कृष्टथी पांच भव, तथा काळनी अपेक्षाए जघन्य बे अन्तर्मुहूर्त अधिक तेत्रीश सागरोपम अने उत्कृष्टथी त्रण पूर्वकोटी अधिक छासठ सागरोपम-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे (३).

८०. जो ते (संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच) जीव पोते जघन्य स्थितिवाळो होय अने ते सप्तम नरक पृथिवीना नैरयिकोमां उत्पन्न थाय-ते संबंधे बधी वक्तव्यता रत्नप्रभामां उत्पन्न थनार जघन्यस्थितिवाळा संज्ञी पंचेन्द्रियनी वक्तव्यता प्रमाणे यावत्-भवादेश सुधी कहेवी. परन्तु विशेष ए के ते (सप्तम नरक पृथिवीमां उत्पन्न थनार) प्रथम संघयणवाळो होय छे, अने स्त्रीवेदी होतो नथी. भवनी अपेक्षाए जघन्य त्रण भव अने उत्कृष्ट सात भव, तथा काळनी अपेक्षाए जघन्य बे अन्तर्मुहूर्त अधिक बावीश सागरोपम अने उत्कृष्ट चार अन्तर्मुहूर्त अधिक छासठ सागरोपम-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे (४).

जघ० संज्ञी पं० तिर्यंचनी सप्तम नारकमां उत्पत्ति.

८१. ते (जघन्यस्थितिवाळो संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक जीव) जघन्यस्थितिवाळा सप्तम नरक पृथिवीमां नैरयिकपणे उत्पन्न थाय तो ते संबंधे चोथो गम यावत्-कालादेश सुधी समग्र कहेवो (५).

जघ० संज्ञी पं० तिर्यंचनो जघ० सप्तम नरकमां उपपात.

८२. ते (जघ० संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच) उत्कृष्टस्थितिवाळा सप्तम नरक पृथिवीना नैरयिकोमां उत्पन्न थाय तो ते संबंधे यावत्-अनुबंध सुधी पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. भवनी अपेक्षाए जघन्य त्रण भव, उत्कृष्ट पांच भव, तथा काळनी अपेक्षाए जघन्य बे अन्तर्मुहूर्त अधिक तेत्रीश सागरोपम अने उत्कृष्ट त्रण अन्तर्मुहूर्त अधिक छासठ सागरोपम-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे (६).

जघ० सं० पं० तिर्यंचनो उत्कृष्ट० सप्तम नरकमां उपपात.

८३. ते पोते उत्कृष्ट स्थितिवाळो (संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच) होय अने सप्तम नरक पृथिवीमां उत्पन्न थाय तो ते जघन्य बावीश सागरोपमनी अने उत्कृष्ट तेत्रीश सागरोपमनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय.

उत्कृष्ट० सं० पं० तिर्यंचनी सप्तम नरकमां उत्पत्ति. परिमाण.

८४. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय-इत्यादि बधी वक्तव्यता सप्तम नरक पृथिवीना प्रथम गमकनी पेठे यावत्-भवादेश सुधी कहेवी. परन्तु विशेष ए के स्थिति अने अनुबंध जघन्य अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी जाणवो. बाकी बधुं पूर्ववत् जाणवुं. संवेध काळनी अपेक्षाए जघन्य बे पूर्वकोटी अधिक बावीश सागरोपम अने उत्कृष्ट चार पूर्वकोटी अधिक छासठ सागरोपम-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे (७).

८५. जो ते (उत्कृष्ट० संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच) जघन्यस्थितिवाळा सप्तम नरकपृथिवीना नैरयिकोमां उत्पन्न थाय तो ते संबंधे ते ज वक्तव्यता अने संवेध सातमा गमकनी पेठे कहेवो (८).

उत्कृष्ट० सं० पं० तिर्यंचनी जघ० सप्तम नरकमां उत्पत्ति.

८६. [प्र०] जो ते उत्कृष्ट स्थितिवाळो संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक उत्कृष्टस्थितिवाळा सप्तम नरकपृथिवीना नैरयिकोमां उत्पन्न थाय तो ए ज पूर्वोक्त वक्तव्यता यावत्-अनुबंध सुधी कहेवी. संवेध-भवनी अपेक्षाए जघन्य *त्रण भव अने उत्कृष्ट पांच भव

उत्कृष्ट० सं० पं० तिर्यंचनी उ० सप्तम नरकमां उत्पत्ति.

८६ * बे मत्स्यना भव अने एक नारक भव-एम जघन्यथी त्रण भव अने उत्कृष्ट त्रण मत्स्यभव अने बे नारक भव-एम पांच भव होय छे-टीका.

भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं पंच भवग्गहणाइं। कालादेसेणं जहन्नेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं दोहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठि सागरोवमाइं तिहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवतियं कालं सेवेज्जा, जाव–करेज्जा।

८७. [प्र०] जइ मणुस्सेहिंतो उववज्जंति किं सन्निमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, असन्निमणुस्सेहिंतो उववज्जंति? [उ०] गोयमा! सन्निमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, णो असन्नीमणुस्सेहिंतो उववज्जंति।

८८. [प्र०] जइ सन्निमणुस्सेहिंतो उववज्जन्ति किं संखेज्जवासाउयसन्निमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, असंखेज्ज० जाव–उववज्जंति? [उ०] गोयमा! संखेज्जवासाउयसन्निमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, णो असंखेज्जवासाउय० जाव–उववज्जन्ति।

८९. [प्र०] जइ संखेज्जवासाउय० जाव–उववज्जन्ति किं पज्जत्तसंखेज्जवासाउय०, अपज्जत्तसंखेज्जवासाउय०? [उ०] गोयमा! पज्जत्तसंखेज्जवासाउय०, नो अपज्जत्तसंखेज्जवासाउय० जाव–उववज्जंति।

९०. [प्र०] पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसन्निमणुस्से णं भंते! जे भविए नेरइएसु उववज्जित्तए से णं भंते! कति पुढवीसु उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! सत्तसु पुढवीसु उववज्जेज्जा, तं जहा–रयणप्पभाए, जाव–अहेसत्तमाए।

९१. [प्र०] पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसन्निमणुस्से णं भंते! जे भविए रयणप्पभाए पुढवीए नेरइएसु उववज्जित्तए से णं भंते! केवतिकालट्ठिइएसु उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं दसवाससहस्सट्ठितीएसु, उक्कोसेणं सागरोवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा।

९२. [प्र०] ते णं भंते! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा उववज्जंति। संघयणा छ, सरीरोगाहणा जहन्नेणं अंगुलपुहुत्तं, उक्कोसेणं पंचधणुसयाइं। एवं सेसं जहा सन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं जाव–'भवादेसो'त्ति। नवरं चत्तारि णाणा तिन्नि अन्नाणा भयणाए। छ समुग्घाया केवलि-

तथा काळनी अपेक्षाए जघन्यथी बे पूर्वकोटी अधिक तेत्रीश सागरोपम अने उत्कृष्ट त्रण पूर्वकोटी अधिक छासठ सागरोपम–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (९).

संज्ञी मनुष्योनो नरकमां उपपात.

८७. [प्र०] जो ते (नारक) मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय के असंज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय, पण असंज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न न थाय.

संख्यात० संज्ञी मनुष्योनी नारकपणे उत्पत्ति.

८८. [प्र०] हे भगवन्! जो ते संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय के असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय, पण असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न न थाय.

पर्याप्त मनुष्योनी नारकपणे उत्पत्ति.

८९. [प्र०] जो ते संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय के अपर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय, पण अपर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न न थाय.

उपपात.

९०. [प्र०] हे भगवन्! संख्याता वर्षना आयुषवाळो पर्याप्त संज्ञी मनुष्य जे नैरयिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे, ते हे भगवन्! केटली नरकपृथिवीओमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते साते नरक पृथिवीओमां उत्पन्न थाय. ते आ प्रमाणे–१ रत्नप्रभा, यावत्–७ अधःसप्तम नरकपृथिवीमां.

१ संख्याता० मनुष्यनो रत्नप्रभानारकपणे उपपात.

९१. [प्र०] हे भगवन्! संख्याता वर्षना आयुषवाळो पर्याप्त संज्ञी मनुष्य, जे रत्नप्रभाना नैरयिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे, ते हे भगवन्! केटला काळनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते जघन्यथी दस हजार वर्षना आयुषवाळा अने उत्कृष्टथी एक सागरोपमना आयुषवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय.

परिमाण.

९२. [प्र०] हे भगवन्! तेओ (संख्यात वर्षना आयुषवाळा मनुष्यो) एक समये केटला उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! जघन्यथी एक बे के त्रण अने उत्कृष्टथी संख्याता उत्पन्न थाय छे. तेओने छए संघयण होय छे. शरीरनी उंचाई जघन्य बेथी नव आंगळ प्रमाण अने उत्कृष्ट पांचसो धनुष प्रमाण होय छे. बाकी बधुं संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यचयोनिकोनी पेठे यावत्–भवादेश सुधी कहेवुं. पण विशेष एके मनुष्योने *चार ज्ञान अने त्रण अज्ञान भजनाए होय छे. केवलिसमुद्घात सिवाय छ समुद्घात होय छे. स्थिति अने

९२* अहिं चूर्णिकार कहे छे के, जे मनुष्य अवधि, मनःपर्यव अने आहारक शरीर प्राप्त करी त्यांथी पछी नरकमां उपजे छे' ते मनुष्यने चार ज्ञान अने त्रण अज्ञान विकल्पे होय छे.

वज्जा। ठिती अणुबंधो य जहन्नेणं मासपुहुत्तं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी, सेसं तं चेव। कालादेसेणं जहन्नेणं दसवाससहस्साइं मासपुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं–एवतियं जाव–करेज्जा १।

९३. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो–एस चेव वत्तव्वया। नवरं कालादेसेणं जहन्नेणं दसवाससहस्साइं मासपुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ चत्तालीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहियाओ–एवतियं० २।

९४. सो चेव उक्कोसकालट्ठितीएसु उववन्नो–एस चेव वत्तव्वया। नवरं कालादेसेणं जहन्नेणं सागरोवमं मासपुहुत्तमब्भहियं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं–एवतियं जाव–करेज्जा ३।

९५. सो चेव अप्पणा जहन्नकालट्ठितीओ जाओ–एस चेव वत्तव्वया। नवरं इमाइं पंच नाणत्ताइं–१ सरीरोगाहणा जहन्नेणं अंगुलपुहुत्तं, उक्कोसेण वि अंगुलपुहुत्तं, २ तिन्नि नाणा तिन्नि अन्नाणाइं भयणाए, ३ पंच समुग्घाया आदिल्ला, ४ ठिती ५ अणुबंधो य जहन्नेणं मासपुहुत्तं, उक्कोसेण वि मासपुहुत्तं, सेसं तं चेव, जाव–'भवादेसो'त्ति। कालादेसेणं जहन्नेणं दसवाससहस्साइं मासपुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं मासपुहुत्तेहिं अब्भहियाइं–एवतियं जाव–करेज्जा ४।

९६. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो–एस चेव वत्तव्वया चउत्थगमगसरिसा णेयव्वा। नवरं कालादेसेणं जहन्नेणं दसवाससहस्साइं मासपुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तालीसं वाससहस्साइं चउहिं मासपुहुत्तेहिं अब्भहियाइं–एवतियं जाव–करेज्जा ५।

९७. सो चेव उक्कोसकालट्ठितीएसु उववन्नो–एस चेव गमगो। नवरं कालादेसेणं जहन्नेणं सागरोवमं मासपुहुत्तमब्भहियं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं मासपुहुत्तेहिं अब्भहियाइं–एवइयं जाव–करेज्जा ६।

अनुबंध जघन्यथी *मासपृथक्त्व–बे मासथी नवमास सुधी अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनो होय छे. बाकी बधुं पूर्ववत् जाणवुं. संवेध–काळनी अपेक्षाए जघन्यथी †मासपृथक्त्व अधिक दस हजार वर्ष अने उत्कृष्ट चार पूर्वकोटी अधिक चार सागरोपम–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे, (१).

९३. जो ते मनुष्य जघन्य काळनी स्थितिवाळा रत्नप्रभा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय तो तेने उपर कहेली सर्व वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए छे के काळनी अपेक्षाए जघन्य मासपृथक्त्व अधिक दस हजार वर्ष अने उत्कृष्ट चार पूर्वकोटी अधिक चालीश हजार वर्ष–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (२).

२ सं० मनुष्यनी जघ० रत्नप्रभानार-कमां उत्पत्ति.

९४. जो ते मनुष्य उत्कृष्ट स्थितिवाळा रत्नप्रभा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय तो तेने ए ज पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के काळादेशथी मासपृथक्त्व अधिक एक सागरोपम अने उत्कृष्ट चार पूर्वकोटी अधिक चार सागरोपम–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (३).

३ सं० मनुष्यनी उत्कृष्ट रत्नप्रभा नैरयिकमां उत्पत्ति.

९५. जो ते मनुष्य पोते जघन्य काळनी स्थितिवाळो होय अने रत्नप्रभा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय तो तेने पण ए ज वक्तव्यता कहेवी. तेमां आ पांच बाबतनी विशेषता छे–१ तेओना शरीरनी अवगाहना जघन्य अने उत्कृष्ट अंगुलपृथक्त्व होय छे, २ तेओने त्रण ज्ञान अने त्रण अज्ञान भजनाए होय छे, ३ प्रथमना पांच समुद्घातो होय छे, ४–५ स्थिति अने अनुबंध जघन्य अने उत्कृष्ट मासपृथक्त्व होय छे. बाकी बधुं यावत्–भवादेश सुधी पूर्व प्रमाणे जाणवुं. काळनी अपेक्षाए जघन्यथी मासपृथक्त्व अधिक दस हजार वर्ष अने उत्कृष्ट चार मासपृथक्त्व अधिक चार सागरोपम–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (४).

४ जघ० सं० पं० मनुष्यनी रत्नप्रभामां उत्पत्ति.

९६. जो ते (जघन्य स्थितिवाळो) मनुष्य जघन्य काळनी स्थितिवाळा रत्नप्रभा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय तो तेने पूर्वोक्त चोथा गमकना समान वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के काळनी अपेक्षाए जघन्य मासपृथक्त्व अधिक दस हजार वर्ष अने उत्कृष्ट चार मासपृथक्त्व अधिक चालीश हजार वर्ष–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (५).

५ जघ० मनुष्यनी जघ० रत्नप्रभामां उत्पत्ति.

९७. हवे तेज (जघन्य स्थितिवाळो) मनुष्य उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळा रत्नप्रभा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय तो तेने एज (पूर्वोक्त) गमक कहेवो. पण विशेष ए के काळादेश वडे जघन्य मासपृथक्त्व अधिक सागरोपम अने उत्कृष्ट चार मासपृथक्त्व अधिक चार सागरोपम–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (६).

६ जघ० मनुष्यनी उत्कृष्ट० रत्नप्रभामां उत्पत्ति.

---

* ९१ बे मासनी अंदरना आयुषवाळो मनुष्य नरकगतिमां जतो नथी, तेथी नरकगतिमां जनार मनुष्यनुं जघन्य आयुष मासपृथक्त्व होय छे. —टीका.

† मनुष्य थईने नरकगतिमां जाय तो एक नरकपृथिवीमां चार ज वार नारकपणे उपजे छे अने पछीथी अवश्य तिर्यंच थाय छे, माटे मनुष्यभव संबंधी चार पूर्वकोटी अधिक चार सागरोपम संवेध जाणवो.—टीका.

९८. सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठितीओ जाओ, सो चेव पढमगमओ णेयव्वो। नवरं सरीरोगाहणा जहन्नेणं पंचधणुसयाइं, उक्कोसेण वि पंचधणुसयाइं, ठिती जहन्नेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी, एवं अणुबंधो वि। कालादेसेणं जहन्नेणं पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं-एवतियं कालं जाव-करेज्जा ७।

९९. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो, स चेव सत्तमगमगवत्तव्वया। नवरं कालादेसेणं जहन्नेणं पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ चत्तालीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहियाओ-एवतियं कालं जाव-करेज्जा ८।

१००. सो चेव उक्कोसकालट्ठितीएसु उववन्नो, स चेव सत्तमगमगवत्तव्वया। नवरं कालादेसेणं जहन्नेणं सागरोवमं पुव्वकोडीए अब्भहियं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं-एवतियं कालं जाव-करेज्जा ९।

१०१. [प्र०] पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसन्निमणुस्से णं भंते! जे भविए सक्करप्पभाए पुढवीए नेरइएसु जाव-उववज्जित्तए से णं भंते! केवति० जाव-उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं सागरोवमट्ठितीएसु, उक्कोसेणं तिसागरोवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा।

१०२. [प्र०] ते णं भंते!० [उ०] सो चेव रयणप्पभपुढविगमओ णेयव्वो। नवरं सरीरोगाहणा जहन्नेणं रयणिपुहुत्तं, उक्कोसेणं पंचधणुसयाइं। ठिती जहन्नेणं वासपुहुत्तं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी। एवं अणुबंधो वि। सेसं तं चेव, जाव-'भवादेसो'त्ति। कालादेसेणं जहन्नेणं सागरोवमं, वासपुहत्तमब्भहियं, उक्कोसेणं बारस सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं-एवतियं जाव-करेज्जा। एवं एसा ओहिएसु तिसु गमएसु मणूसस्स लद्धी। नाणत्तं-नेरइयट्ठिती कालादेसेणं संवेहं च जाणेज्जा १-२-३।

१०३. सो चेव अप्पणा जहन्नकालट्ठितीओ जाओ, तस्स वि तिसु वि गमएसु एस चेव लद्धी। नवरं सरीरोगाहणा

७ उत्कृष्ट० मनुष्यनी रत्नप्रभामां उत्पत्ति.

९८. जो ते मनुष्य पोते उत्कृष्ट स्थितिवाळो होय अने रत्नप्रभा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय तो ते संबंधे प्रथम गमक कहेवो. पण विशेष ए के शरीरनी अवगाहना जघन्य अने उत्कृष्ट पांचसो धनुषनी होय छे. स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी वर्षनी अने अनुबंध पण ते प्रमाणे जाणवो. काळनी अपेक्षाए जघन्य पूर्वकोटी अधिक दस हजार वर्ष अने उत्कृष्ट चार पूर्वकोटी अधिक चार सागरोपम-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे (७).

८ उत्कृष्ट० मनुष्यनी जघ० रत्नप्रभामां उत्पत्ति.

९९. जो ते ज मनुष्य जघन्यकाळनी स्थितिवाळा रत्नप्रभा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय तो ते संबंधे ए ज सातमा गमकनी वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के काळनी अपेक्षाए जघन्य दश हजार वर्ष अधिक पूर्वकोटी अने उत्कृष्ट चालीश हजार वर्ष अधिक चार पूर्वकोटी-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे (८).

उत्कृष्ट० मनुष्यनी उत्कृष्ट० रत्नप्रभामां उत्पत्ति.

१००. जो ते उत्कृष्टस्थितिवाळो मनुष्य उत्कृष्ट स्थितिवाळा रत्नप्रभा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय तो तेने सातमा गमकनी वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए छे के काळनी अपेक्षाए जघन्य पूर्वकोटी अधिक सागरोपम अने उत्कृष्ट चार पूर्वकोटी अधिक चार सागरोपम-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे (९).

मनुष्यनी शर्कराप्रभामां उत्पत्ति.

१०१. [प्र०] हे भगवन्! संख्याता वर्षना आयुषवाळो पर्याप्त संज्ञी मनुष्य जे शर्कराप्रभामां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते हे भगवन्! केटला वर्षना आयुषवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! जघन्यथी एक सागरोपमनी स्थितिवाळा अने उत्कृष्टथी त्रण सागरोपमनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय.

परिमाण.

१०२. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय? [उ०] अहिं रत्नप्रभा नैरयिकनो गमक कहेवो. परन्तु विशेष ए के शरीरनी अवगाहना जघन्यथी रत्निपृथक्त्व-बेथी नव हाथ अने उत्कृष्ट पांचसो धनुष होय छे. स्थिति जघन्यथी वर्षपृथक्त्व अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी वर्षनी होय छे. एनी रीते अनुबंध पण जाणवो. बाकी बधुं ते ज पूर्वोक्त यावत्-भवादेश सुधी कहेवुं. काळनी अपेक्षाए जघन्य वर्षपृथक्त्व अधिक एक सागरोपम अने उत्कृष्ट चार पूर्वकोटी अधिक बार सागरोपम-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे. ए प्रमाणे *औधिक त्रणे गमकमां मनुष्योनी वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए छे के नैरयिकनी स्थिति अने काळादेश वडे तेनो संवेध जाणवो १-२-३.

१ जघन्य० मनुष्यनी शर्कराप्रभामां उत्पत्ति.

१०३. [प्र०] ते संज्ञी पंचेन्द्रिय पर्याप्त मनुष्य पोते जघन्य काळनी स्थितिवाळो होय अने ते शर्कराप्रभामां उत्पन्न थाय तो ते संबंधे

१०१ * १ औधिक औधिकमां २ औधिक जघन्य स्थितिवाळामां अने ३ औधिक उत्कृष्टस्थितिवाळामां-ए त्रणे गममां मनुष्यनी वक्तव्यता कहेवी.

जहन्नेणं रयणिपुहुत्तं, उक्कोसेण वि रयणिपुहुत्तं, ठिती जहन्नेणं वासपुहुत्तं, उक्कोसेण वि वासपुहुत्तं, एवं अणुबंधो वि। सेसं जहा ओहियाणं। संवेहो सेवो उवजुंजिऊण भाणियव्वो ४-५-६।

१०४. सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठितीओ जाओ। तस्स वि तिसु वि गमएसु इमं णाणत्तं-सरीरोगाहणा जहन्नेणं पंचधणुसयाइं, उक्कोसेण वि पंचधणुसयाइं, ठिती जहन्नेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी, एवं अणुबंधो वि। सेसं जहा पढमगमए। नवरं नेरइयठिई य कायसंवेहं च जाणेज्जा ७-८-९। एवं जाव-छट्ठपुढवी। नवरं तच्चाए आढवेत्ता एक्केक्कं संघयणं परिहायति जहेव तिरिक्खजोणियाणं। कालादेसो वि तहेव, नवरं मणुस्सट्ठिती भाणियव्वा।

१०५. [प्र०] पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसन्निमणुस्से णं भंते! जे भविए अहेसत्तमाए पुढवि (वीए) नेरइएसु उववज्जित्तए से णं भंते! केवतिकालट्ठितीएसु उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं बावीसंसागरोवमठितीएसु, उक्कोसेणं तेत्तीसंसागरोवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा।

१०६. [प्र०] ते णं भंते! जीवा एगसमएणं०? [उ०] अवसेसो सो चेव सक्करप्पभापुढविगमओ णेयव्वो। नवरं पढमं संघयणं, इत्थिवेयगा न उववज्जंति, सेसं तं चेव, जाव-'अणुबंधो'त्ति। भवादेसेणं दोभवग्गहणाइं। कालादेसेणं जहन्नेणं बावीसं सागरोवमाइं वासपुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं-एवतियं जाव-करेज्जा १।

१०७. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो-एस चेव वत्तव्वया। नवरं नेरइयट्ठिंतिं संवेहं च जाणेज्जा २।

१०८. सो चेव उक्कोसकालट्ठितीएसु उववन्नो-एस चेव वत्तव्वया। नवरं संवेहं च जाणेज्जा ३।

१०९. सो चेव अप्पणा जहन्नकालट्ठितीओ जाओ, तस्स वि तिसु वि गमएसु एस चेव वत्तव्वया। नवरं सरी-

त्रणे गमकमां ए पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के शरीरनी उंचाई जघन्य अने उत्कृष्ट *बेथी नव हाथ सुधीनी होय छे, अने आयुष जघन्य तथा उत्कृष्ट वर्षपृथक्त्व होय छे. अनुबंध पण ए ज प्रमाणे जाणवो. बाकी बधुं सामान्य गमकनी पेठे कहेवुं. अने सर्व संवेध पण विचारीने कहेवो. (४-५-६.)

१०४. [प्र०] जो ते मनुष्य पोते उत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळो होय अने ते शर्कराप्रभामां नैरयिक थाय तो ते संबंधे त्रणे गमकोमां आ प्रमाणे विशेषता छे—१ शरीरनी अवगाहना जघन्य अने उत्कृष्ट पांचसो धनुषनी होय छे, २ स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनी होय छे, ३ अनुबंध पण ए ज प्रमाणे जाणवो. बाकी बधुं प्रथम गमकनी पेठे समजवुं. पण विशेष ए के नैरयिकनी स्थिति अने कायसंवेध विचारीने कहेवो (७-८-९). ए प्रमाणे यावत्-छट्ठी नरक पृथिवी सुधी जाणवुं. पण विशेष ए छे के त्रीजी नरकथी मांडी तिर्यंचयोनिकनी पेठे एक एक संघयण घटाडवुं, अने काळादेश पण तेमज कहेवो. पण विशेष ए छे के अहिं मनुष्योनी स्थिति कहेवी.

३ उत्कृष्ट० मनुष्यनी शर्कराप्रभामां उत्पत्ति.

१०५. [प्र०] हे भगवन्! संख्याता वर्षना आयुषवाळो पर्याप्त संज्ञी पंचेन्द्रिय मनुष्य जे सप्तम नरक पृथिवीना नैरयिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते हे भगवन्! केटला काळनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते जघन्यथी बावीश सागरोपमनी स्थितिवाळा अने उत्कृष्टथी तेत्रीश सागरोपमनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय.

१ संख्याता० सं० मनुष्यनी सप्तम नरकमां उत्पत्ति.

१०६. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय? [उ०] बाकीनी बधी वक्तव्यता शर्कराप्रभा पृथिवीना गमकनी पेठे जाणवी. परन्तु विशेष ए छे के सप्तम नरकमां प्रथम संघयणवाळा उपजे छे, अने स्त्रीवेदवाळा नथी उपजता, बाकी बधुं यावत्-अनुबंध सुधी पूर्ववत् जाणवुं. भवादेशथी बे भव, अने काळादेशथी जघन्य वर्षपृथक्त्व अधिक बावीश सागरोपम तथा उत्कृष्टथी पूर्वकोटी अधिक तेत्रीश सागरोपम-एटलो काळ यावत् गमनागमन करे (१).

परिमाण.

१०७. जो ते ज मनुष्य जघन्यकाळनी स्थितिवाळा सप्तम नरकपृथिवीना नैरयिकोमां उत्पन्न थाय तो तेने पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए छे के अहिं नैरयिकनी स्थिति तथा संवेध विचारीने कहेवो (२).

२ मनुष्यनी जघन्य सप्तम नरकमां उत्पत्ति.

१०८. जो ते मनुष्य उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळा सप्तम नरकमां नैरयिकपणे उत्पन्न थाय तो तेने पण ए ज वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए छे के संवेध विचारीने कहेवो (३).

३ मनुष्यनी उत्कृष्ट० सप्तम नरकमां उत्पत्ति.

१०९. जो ते संज्ञी मनुष्य पोते जघन्यकाळनी स्थितिवाळो होय अने सप्तम पृथिवीना नैरयिकोमां उत्पन्न थाय तो तेने त्रणे

जघन्य० मनुष्यनी सप्तम नरकमां उत्पत्ति.

---

१ 'सव्वो' क-ग-ङ इस्तेतपुस्तकत्रये नास्ति।

१०३ * आ कथनथी एम जणाय छे के बे हाथथी ओछी शरीरनी उंचाइवाळा अने बे वरसथी ओछा आयुषवाळा मनुष्यो बीजी नरकपृथिवीमां उत्पन्न थता नथी—टीका.

रीरोगाहणा जहन्नेणं रयणिपुहुत्तं, उक्कोसेण वि रयणिपुहुत्तं। ठिती जहन्नेणं वासपुहुत्तं, उक्कोसेण वि वासपुहुत्तं, एवं अणुबंधो वि। संवेहो उवजुंजिऊण भाणियव्वो ४–५–६।

११०. सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठितीओ जाओ, तस्स वि तिसु वि गमएसु एस चेव वत्तव्वया। नवरं सरीरोगाहणा जहन्नेणं पंचधणुसयाइं, उक्कोसेण वि पंचधणुसयाइं। ठिती जहन्नेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी, एवं अणुबंधो वि। णवसु वि एतेसु गमएसु नेरइयट्ठिती (तिं) संवेहं च जाणेज्जा। सव्वत्थ भवग्गहणाइं दोन्नि, जाव–णवमगमए। कालादेसेणं जहन्नेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं, उक्कोसेण वि तेत्तीसं सागरोवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं–एवतियं कालं सेवेज्जा, एवतियं कालं गतिरागतिं करेज्जा ७–८–९। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति जाव–विहरति।

चउवीसतिमे सए पढमो उद्देसो समत्तो।

गमकोमां ए ज वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के शरीरनी अवगाहना जघन्य अने उत्कृष्ट बेथी नव हाथ सुधी तथा स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट वर्षपृथक्त्व होय छे. ए प्रमाणे अनुबंध पण जाणवो. तथा संवेध ध्यान राखीने कहेवो. (४–५–६).

उत्कृष्ट० मनुष्यनी सप्तम नरकमां उत्पत्ति.

११०. जो ते रांज्ञी मनुष्य पोते उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळो होय अने सप्तम नरक पृथिवीमां उत्पन्न थाय तो तेने त्रणे गमकमां ए ज पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. परन्तु विशेष ए छे के शरीरनी उंचाई जघन्य अने उत्कृष्ट पांचसो धनुषनी होय छे, स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी वर्षनी होय छे. ए प्रमाणे अनुबंध पण जाणवो. तथा उपर कहेला नवे गमोमां नैरयिकनी स्थिति अने संवेध विचारीने कहेवो. सर्वत्र बे भव जाणवा. यावत्–नवमा गमकमां काळनी अपेक्षाए जघन्य अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी अधिक तेत्रीश सागरोपम–एटलो काळ सेवे, यावत्–गमनागमन करे (७–८–९). 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एम ज छे.'–एम कही यावत्–विहरे छे.

चोवीशमा शतकमां प्रथम उद्देशक समाप्त.

बीओ उद्देसो।

१. [प्र०] रायगिहे जाव–एवं वयासी–असुरकुमारा णं भंते! कओहिंतो उववज्जंति–किं नेरइएहिंतो उववज्जंति, तिरि०, मणु०, देवेहिंतो उववज्जंति? [उ०] गोयमा! णो णेरइएहिंतो उववज्जंति, तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, मणुस्सेहिंतो उववज्जंति, नो देवेहिंतो उववज्जंति। एवं जहेव नेरइयउद्देसए। जाव–

२. [प्र०] पज्जत्तअसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते! जे भविए असुरकुमारेसु उववज्जित्तए से णं भंते! केवतिकालट्ठितीएसु उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं दसवाससहस्सट्ठितीएसु, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठितीएसु उववज्जेज्जा।

३. [प्र०] ते णं भंते! जीवा०? [उ०] एवं रयणप्पभागमगसरिसा णव वि गमा भाणियव्वा। नवरं जाहे अप्पणा जहन्नकालट्ठितीओ भवति ताहे अज्झवसाणा पसत्था, णो अप्पसत्था तिसु वि गमएसु। अवसेसं तं चेव ९।

द्वितीय उद्देशक.

असुरकुमारना उपपात.

१. [प्र०] राजगृह नगरमां यावत्–[भगवान् गौतम] आ प्रमाणे बोल्या के–हे भगवन्! असुरकुमारो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे–शुं तेओ नैरयिकोथी आवी उत्पन्न थाय छे, तिर्यंचोथी, मनुष्योथी के देवोथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! तेओ नैरयिकोथी के देवोथी आवी उत्पन्न थता नथी, परन्तु तिर्यंचोथी अने मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय छे. ए प्रमाणे बधुं यावत्–नैरयिकोद्देशकनी पेठे जाणवुं. यावत्–

असंज्ञी पं० तिर्यंचनी असुरकुमारमां उत्पत्ति.

२. [प्र०] हे भगवन्! पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक जीव जे असुरकुमारोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे, ते केटला काळनी स्थितिवाळा असुरकुमारोमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! जघन्य दस हजार वर्षनी अने उत्कृष्ट *पल्योपमना असंख्यातमा भागनी स्थितिवाळा असुरकुमारोमां उत्पन्न थाय.

परिमाण.

३. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय? [उ०] ए प्रमाणे रत्नप्रभाना गमकनी पेठे नव गमको अहिं कहेवा. पण विशेष ए के ज्यारे ते पोते जघन्यकाळनां स्थितिवाळो होय त्यारे तेना (वचला) त्रणे गमकोमां अध्यवसायो प्रशस्त होय छे, पण अप्रशस्त होता नथी. बाकी बधुं ते प्रमाणे जाणवुं ९.

---

२ * अहिं पल्योपमनो असंख्यातमो भाग पूर्वकोटीरूप लेवो, कारण के संमूर्च्छिम तिर्यंचनुं उत्कृष्ट आयुष पूर्वकोटिप्रमाण होय छे, अने ते पोताना आयुषना समान देवायुष बांधे छे, अधिक बांधतो नथी.—टीका.

४. [प्र०] जइ सन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं संखेज्जवासाउयसन्नि०-जाव उववज्जंति, असंखेज्जवासाउय० जाव-उववज्जंति? [उ०] गोयमा! संखेज्जवासाउय० जाव-उववज्जंति, असंखेज्जवासाउय० जाव-उववज्जंति।

५. [प्र०] असंखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते! जे भविए असुरकुमारेसु उववज्जित्तए से णं भंते! केवइकालट्ठितीएसु उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं दसवाससहस्सट्ठितीएसु, उक्कोसेणं तिपलिओवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा।

६. [प्र०] ते णं भंते! जीवा एगसमएणं-पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा उक्कोसेणं संखेज्जा उववज्जंति। वयरोसभनारायसंघयणी। ओगाहणा जहन्नेणं धणुपुहुत्तं, उक्कोसेणं छ गाउयाइं। समचउरंससंठाणसंठिया पन्नत्ता। चत्तारि लेस्साओ आदिल्लाओ। णो सम्मदिट्ठी, मिच्छादिट्ठी, णो सम्मामिच्छादिट्ठी। णो णाणी, अन्नाणी, नियमं दुअन्नाणी-मतिअन्नाणी सुयअन्नाणी य। जोगो तिविहो वि। उवओगो दुविहो वि। चत्तारि सन्नाओ। चत्तारि कसाया। पंच इंदिया। तिन्नि समुग्घाया आदिल्लगा। समोहया वि मरंति, असमोहया वि मरंति। वेदणा दुविहा वि-सायावेयगा असायावेयगा। वेदो दुविहो वि-इत्थिवेयगा वि पुरिसवेयगा वि, णो नपुंसगवेदगा। ठिती जहन्नेणं सातिरेगा पुव्वकोडी, उक्कोसेणं तिन्नि पलिओवमाइं। अज्झवसाणा पसत्था वि अप्पसत्था वि। अणुबंधो जहेव ठिती। कायसंवेहो भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहन्नेणं सातिरेगा पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं छप्पलिओवमाइं-एवतियं जाव-करेज्जा १।

७. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो-एस चेव वत्तव्वया। नवरं असुरकुमारट्ठिती (तिं) संवेहं च जाणेज्जा २।

८. सो चेव उक्कोसकालट्ठितीएसु उववन्नो जहन्नेणं तिपलिओवमट्ठितीएसु, उक्कोसेण वि तिपलिओवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा-एस चेव वत्तव्वया। नवरं ठिती से जहन्नेणं तिन्नि पलिओवमाइं, उक्कोसेण वि तिन्नि पलिओवमाइं। एवं अणुबंधो वि। कालादेसेणं जहन्नेणं छप्पलिओवमाइं, उक्कोसेण वि छप्पलिओवमाइं-एवतियं० सेसं तं चेव ३।

४. [प्र०] जो संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं संख्यात वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय के असंख्यात वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! संख्यातवर्षना आयुषवाळा अने असंख्यात वर्षना आयुषवाळा बन्ने प्रकारना तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय.

संज्ञी पं० तिर्यंचनी असुरकुमारमां उत्पत्ति.

५. [प्र०] हे भगवन्! असंख्यातवर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक, जे असुरकुमारोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा असुरकुमारोमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! जघन्य दस हजारवर्षनी स्थितिवाळा अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी स्थितिवाळा असुरकुमारोमां उत्पन्न थाय.

असं० संज्ञी पं० तिर्यंचनी असुरकुमारमां उत्पत्ति.

६. [प्र०] हे भगवन्! ते (असंख्यात० संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचो) एक समये केटला उत्पन्न थाय-ए प्रश्न. [उ०] हे गौतम! जघन्यथी एक, बे के त्रण अने उत्कृष्ट संख्याता उत्पन्न थाय. तेओ (असं० पंचेन्द्रिय तिर्यंचो) वज्रऋषभनाराचसंघयणवाळा होय छे. तेओना शरीरनी उंचाई जघन्य धनुषपृथक्त्व अने उत्कृष्ट छ गाउनी होय छे. तेओ समचतुरस्र संस्थानवाळा होय छे, सम्यग्दृष्टि के मिश्रदृष्टि होता नथी, पण मिथ्यादृष्टि होय छे. ज्ञानी नथी पण अज्ञानी छे अने तेने अवश्य मतिअज्ञान अने श्रुत अज्ञान ए बे अज्ञान होय छे. योग त्रणे होय छे. उपयोग साकार अने अनाकार बन्ने प्रकारनो होय छे. चार संज्ञाओ, चार कषायो अने पांच इन्द्रियो होय छे. समुद्घात प्रथमना त्रणे होय छे. समुद्घात करीने पण मरे छे अने कर्या विना पण मरे छे. वेदना सुखरूप अने दुःखरूप-एम बन्ने प्रकारनी होय छे. पुरुषवेद अने स्त्रीवेद-एम बे वेद होय छे, पण नपुंसक वेद होतो नथी. स्थिति जघन्यथी कांइक अधिक पूर्वकोटी अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी होय छे. अध्यवसायो प्रशस्त अने अप्रशस्त बन्ने प्रकारना होय छे. स्थितिनी पेठे अनुबंध पण जाणवो. कायसंवेध-भवनी अपेक्षाए बे भव अने काळनी अपेक्षाए जघन्यथी कंइक अधिक पूर्वकोटी सहित दस हजार वर्ष तथा उत्कृष्ट छ पल्योपम-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे (१).

परिमाण.

७. जो ते (असंख्यात वर्षना आयुषवाळो संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच) जघन्यकाळनी स्थितिवाळा असुरकुमारमां उत्पन्न थाय तो तेने एज पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. पण अहिं असुरकुमारनी स्थिति अने संवेध विचारीने कहेवो (२).

२ असंख्या० पं० तिर्यंचनी जघ० असुरकुमारमां उत्पत्ति.

८. जो ते उत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळा असुरकुमारमां उत्पन्न थाय तो ते जघन्य अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी स्थितिवाळा असुरकुमारोमां उत्पन्न थाय-इत्यादि पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए छे के तेनी स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी होय छे. ए प्रमाणे अनुबंध पण जाणवो. काळनी अपेक्षाए जघन्य अने उत्कृष्ट छ पल्योपम-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे, बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं (३).

३ असंख्या० पं० तिर्यंचनी उत्कृष्ट० असुरकुमारमां उत्पत्ति.

९. सो चेव अप्पणा जहन्नकालट्ठितीओ जाओ, जहन्नेणं दसवाससहस्सट्ठितीएसु, उक्कोसेणं सातिरेगपुव्वकोडीआउएसु उववज्जेज्जा।

१०. ते णं भंते!० अवसेसं तं चेव जाव–'भवादेसो'त्ति। नवरं ओगाहणा जहन्नेणं धणुहपुहुत्तं, उक्कोसेणं सातिरेगं धणुसहस्सं। ठिती जहन्नेणं सातिरेगा पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि सातिरेगा पुव्वकोडी। एवं अणुबंधो वि। कालादेसेणं जहन्नेणं सातिरेगा पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं सातिरेगाओ दो पुव्वकोडीओ–एवतियं० ४।

११. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो, एस चेव वत्तव्वया। नवरं असुरकुमारट्ठिइं संवेहं च जाणेज्जा ५।

१२. सो चेव उक्कोसकालट्ठितीएसु उववन्नो, जहन्नेणं सातिरेगपुव्वकोडिआउएसु, उक्कोसेण वि सातिरेगपुव्वकोडीआउएसु उववज्जेज्जा, सेसं तं चेव। नवरं कालादेसेणं जहन्नेणं सातिरेगाओ दो पुव्वकोडीओ, उक्कोसेण वि सातिरेगाओ दो पुव्वकोडीओ–एवतियं कालं सेवेज्जा ६।

१३. सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठितीओ जाओ, सो चेव पढमगमगो भाणियव्वो। नवरं ठिती जहन्नेणं तिन्नि पलिओवमाइं, उक्कोसेण वि तिन्नि पलिओवमाइं। एवं अणुबंधो वि। कालादेसेणं जहन्नेणं तिन्नि पलिओवमाइं दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छ पलिओवमाइं–एवतियं० ७।

१४. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो, एस चेव वत्तव्वया। नवरं असुरकुमारट्ठितिं संवेहं च जाणिज्जा ८।

१५. सो चेव उक्कोसकालट्ठितीएसु उववन्नो, जहन्नेणं तिपलिओवम०, उक्कोसेण तिपलिओवम० एस चेव वत्तव्वया। नवरं कालादेसेणं जहन्नेणं छप्पलिओवमाइं, उक्कोसेण वि छप्पलिओवमाइं–एवतियं० ९।

१६. [प्र०] जइ संखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदिय० जाव–उववज्जंति किं जलचर०, एवं जाव–पज्जत्तसंखेज्जवासाउयस-

जघ० असंख्यात० संज्ञी पं० तिर्यंचनी असुरकुमारमां उत्पत्ति. परिमाणादि.

९. जो ते (असंख्यात वर्षना आयुषवाळो संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक) पोते जघन्यकाळनी स्थितिवाळो होय अने असुरकुमारमां उत्पन्न थाय तो ते जघन्य दस हजार वर्ष अने उत्कृष्ट कांइक अधिक पूर्वकोटी वर्षना आयुषवाळा असुरकुमारमां उत्पन्न थाय.

१०. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय? [उ०] बाकी बधुं यावत्–भवादेश सुधी तेज प्रमाणे जाणवुं. विशेष ए छे के शरीरनी उंचाई जघन्यथी बेथी *नव धनुष सुधी अने उत्कृष्ट कांइक अधिक एक हजार धनुष होय छे. स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट कांइक अधिक पूर्वकोटी वर्षनी होय छे. ए प्रमाणे अनुबंध पण जाणवो. काळनी अपेक्षाए जघन्यथी कांइक अधिक पूर्वकोटी सहित दस हजार वर्ष अने उत्कृष्ट कांइक अधिक बे पूर्वकोटी वर्ष–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (४).

असंख्यात० प० तिर्यंचनी जघ० असुरकुमारमां उत्पत्ति.

११. जो ते जघन्यकाळनी स्थितिवाळा असुरकुमारमां उत्पन्न थाय तो तेने एज वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के अहिं असुरकुमारनी स्थिति अने संवेध विचारीने कहेवो (५).

असंख्यात० पं० तिर्यंचनी उत्कृष्ट० असुरकुमारमां उत्पत्ति.

१२. हवे जो तेज जीव उत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळा असुरकुमारमां उत्पन्न थाय तो जघन्य अने उत्कृष्ट कांइक अधिक पूर्वकोटी वर्षनी स्थितिवाळा असुरकुमारमां उत्पन्न थाय. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. पण विशेष ए के काळादेशथी जघन्य अने उत्कृष्ट कांइक अधिक बे पूर्वकोटी वर्ष–एटलो काळ यावत्— गमनागमन करे (६).

उत्कृष्ट० असंख्यात० तिर्यंचनी असुरकुमारमां उत्पत्ति.

१३. हवे तेज पोते उत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळो होय अने असुरकुमारमां उत्पन्न थाय तो तेने प्रथम गमक कहेवो. पण विशेष ए के स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी होय छे, तथा अनुबंध पण एज प्रमाणे जाणवो. काळादेशथी जघन्य दस हजार वर्ष अधिक त्रण पल्योपम अने उत्कृष्ट छ पल्योपम एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (७).

उत्कृष्ट० असंख्यात० प० तिर्यंचनी जघ० असुरकुमारमां उत्पत्ति.

१४. जो ते (उत्कृष्ट स्थितिवाळो पंचेन्द्रिय तिर्यंच) जघन्य काळनी स्थितिवाळा असुरकुमारमां उत्पन्न थाय तो तेने एज वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के अहिं असुरकुमारनी स्थिति अने संवेध विचारीने कहेवो (८).

उत्कृष्ट असंख्यात० तिर्यंचनी उत्कृष्ट० असुरकुमारमां उत्पत्ति.

१५. जो ते (उत्कृष्ट स्थितिवाळो पंचेन्द्रिय तिर्यंच) उत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळा असुरकुमारमां उत्पन्न थाय तो ते जघन्य अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी स्थितिवाळा असुरकुमारमां उत्पन्न थाय–इत्यादि पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के काळनी अपेक्षाए जघन्य अने उत्कृष्ट छ पल्योपम–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे ९.

संख्यात० संज्ञी तिर्यंचनी असुरकुमारमां उत्पत्ति.

१६. [प्र०] हे भगवन्! जो ते असुरकुमारो संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचोथी आवीने उत्पन्न थाय तो शुं जलचरोथी आवी उत्पन्न थाय–इत्यादि यावत्–'हे भगवन्! पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक, जे

१० * पक्षीओनुं उत्कृष्ट शरीर धनुषपृथक्त्व प्रमाण होय छे तेने आश्रयी आ कथन छे.

क्खिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए असुरकुमारेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठितीएसु उववज्जेज्जा ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं दसवाससहस्सट्ठितीएसु, उक्कोसेणं सातिरेगसागरोवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा ।

१७. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं० ? [उ०] एवं एतेसिं रयणप्पभपुढविगमगसरिसा नव गमगा नेयव्वा । नवरं जाहे अप्पणा जहन्नकालट्ठिइओ भवइ, ताहे तिसु वि गमएसु इमं णाणत्तं–चत्तारि लेस्साओ, अज्झवसाणा पसत्था, नो अप्पसत्था, सेसं तं चेव । संवेहो सातिरेगेण सागरोवमेण कायव्वो ९ ।

१८. [प्र०] जइ मणुस्सेहिंतो उववज्जंति किं सन्निमणुस्सेहिंतो० असन्निमणुस्सेहिंतो० ? [उ०] गोयमा ! सन्निमणुस्सेहिंतो०, नो असन्निमणुस्सेहिंतो उववज्जंति ।

१९. [प्र०] जइ सन्निमणुस्सेहिंतो उववज्जंति किं संखेज्जवासाउयसन्निमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, असंखेज्जवासाउयसन्निमणुस्सेहिंतो उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! संखेज्जवासाउय० जाव–उववज्जंति, असंखेज्जवासाउय० जाव–उववज्जंति ।

२०. [प्र०] असंखेज्जवासाउयसन्निमणुस्से णं भंते ! जे भविए असुरकुमारेसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवतिकालट्ठितीएसु उववज्जेज्जा ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं दसवाससहस्सट्ठितीएसु, उक्कोसेणं तिपलिओवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा । एवं असंखेज्जवासाउयतिरिक्खजोणियसरिसा आदिल्ला तिन्नि गमगा नेयव्वा । नवरं सरीरोगाहणा पढमबितिएसु गमएसु जहन्नेणं सातिरेगाइं पंचधणुसयाइं, उक्कोसेणं तिन्नि गाउयाइं, सेसं तं चेव । तईयगमे ओगाहणा जहन्नेणं तिन्नि गाउयाइं, उक्कोसेण वि तिन्नि गाउयाइं, सेसं जहेव तिरिक्खजोणियाणं ३ ।

२१. सो चेव अप्पणा जहन्नकालट्ठितीओ जाओ, तस्स वि जहन्नकालट्ठितियतिरिक्खजोणियसरिसा तिन्नि गमगा भाणियव्वा । नवरं सरीरोगाहणा तिसु वि गमएसु जहन्नेणं साइरेगाइं पंचधणुसयाइं, उक्कोसेण वि सातिरेगाइं पंचधणुसयाइं, सेसं तं चेव ६ ।

असुरकुमारोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते हे भगवन् ! केटला काळनी स्थितिवाळा असुरकुमारोमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य दस हजार वर्षनी अने उत्कृष्ट कांइक अधिक एक सागरोपमनी स्थितिवाळा असुरकुमारोमां उत्पन्न थाय'.

परिमाण.

१७. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो (संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचो) एक समये केटला उत्पन्न थाय ? [उ०] पूर्वे कह्या प्रमाणे रत्नप्रभापृथिवीना समान नवे गमको अहिं जाणवा. पण विशेष ए के ज्यारे पोते जघन्यकाळनी स्थितिवाळो होय त्यारे बच्चेना त्रणे गमोमां आ भेद जाणवो—तेने चार लेश्याओ होय छे, अध्यवसायो प्रशस्त होय छे, पण अप्रशस्त होता नथी. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. *संवेध कांइक अधिक सागरोपमथी करवो.

मनुष्योनी असुरकुमारोमा उत्पत्ति.

१८. [प्र०] जो ते असुरकुमारो मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय के असंज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय, पण असंज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न न थाय.

संज्ञी मनुष्योनो असुरकुमारमां उपपात.

१९. [प्र०] हे भगवन् ! जो तेओ संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय के असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ बंने प्रकारना आयुषवाळा मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय छे.

असंख्यात० मनुष्यनी असुरकुमारोमा उत्पत्ति.

२०. [प्र०] हे भगवन् ! असंख्याता वर्षना आयुषवाळो संज्ञी मनुष्य, जे असुरकुमारोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा असुरकुमारमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य दस हजार वर्षनी अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी स्थितिवाळा असुरकुमारोमां उत्पन्न थाय. ए प्रमाणे असंख्यात वर्षना आयुषवाळा तिर्यंचयोनिकोनी पेठे प्रथमना त्रण गमको जाणवा. पण विशेष ए के शरीरनी उंचाई प्रथम अने द्वितीय गमकमां कांइक अधिक पांचसो धनुष अने उत्कृष्टथी त्रण गाउनी होय छे. बाकी बधुं पूर्वोक्त कहेवुं. त्रीजा गमकमां शरीरनी उंचाई जघन्य अने उत्कृष्ट पण त्रण गाउनी जाणवी. बाकी बधुं तिर्यंचयोनिकनी पेठे समजवुं. १–२–३.

जघन्य० संज्ञी मनुष्यनी असुरकुमारमां उत्पत्ति.

२१. जो ते पोते जघन्यकाळनी स्थितिवाळो होय तो तेने जघन्यकाळनी स्थितिवाळा तिर्यंचयोनिकोनी पेठे त्रणे गमो कहेवा. पण विशेष ए के अहिं त्रणे गममां शरीरनी उंचाई जघन्य अने उत्कृष्ट कांइक अधिक पांचसो धनुष जाणवी. बाकी बधुं पूर्वोक्त कहेवुं (४–५–६).

---

१७ * असुरकुमारनिकायनुं आयुष उत्कृष्ट कांइक अधिक सागरोपम होवाथी तेवडे कायसंवेध करवो.

२२. सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठितीओ जाओ, तस्स वि ते चेव पच्छिल्लगा तिन्नि गमगा भाणियव्वा। नवरं सरीरो-गाहणा तिसु वि गमएसु जहन्नेणं तिन्नि गाउयाइं, उक्कोसेण वि तिन्नि गाउयाइं, अवसेसं तं चेव ९।

२३. [प्र०] जइ संखेज्जवासाउयसन्निमणुस्सेहिंतो उववज्जंति किं पज्जत्तसंखेज्जवासाउय०, अपज्जत्तसंखेज्जवासाउय० ? [उ०] गोयमा ! पज्जत्तसंखेज्ज०, णो अपज्जत्तसंखेज्ज०।

२४. [प्र०] पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसन्निमणुस्से णं भंते ! जे भविए असुरकुमारेसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केव-तिकालट्ठितीएसु उववज्जेज्जा ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं दसवाससहस्सट्ठितीएसु, उक्कोसेणं सातिरेगसागरोवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा।

२५. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा० ? [उ०] एवं जहेव एतेसिं रयणप्पभाए उववज्जमाणाणं णव गमगा तहेव इह वि णव गमगा भाणियव्वा। णवरं संवेहो सातिरेगेण सागरोवमेण कायव्वो, सेसं तं चेव ९। 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति।

चउवीसतिमे सए बीओ उद्देसो समत्तो।

उत्कृष्ट० संज्ञी मनुष्यनी असुरकुमारमां उत्पत्ति.

२२. जो ते पोते उत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळो होय तो ते संबंधे पण पूर्वोक्त छेल्ला त्रण गमो कहेवा. पण विशेष ए के त्रणे गमोमां शरीरनुं प्रमाण जघन्य अने उत्कृष्ट त्रण गाउनुं होय छे. बाकी बधुं ते प्रमाणे जाणवुं (७-८-९).

संख्यात० संज्ञी मनुष्यनी असुरकुमारमां उत्पत्ति.

२३. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते असुरकुमारो संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा के अपर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय, पण अपर्याप्त संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न न थाय.

२४. [प्र०] हे भगवन् ! पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळो संज्ञी मनुष्य, जे असुरकुमारोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा असुरकुमारोमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य दस हजार वर्ष अने उत्कृष्ट कांइक अधिक सागरोपमनी स्थितिवाळा असुरकुमारोमां उत्पन्न थाय.

परिमाणादि.

२५. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय ? [उ०] ए प्रमाणे जेम रत्नप्रभामां उत्पन्न थनार मनुष्योना नव गमो कह्या तेम अहिं पण नव गमो कहेवा. पण विशेष ए के अहीं संवेध पूर्वकोटी सहित सागरोपमनो कहेवो. बाकी बधुं पूर्वोक्त जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

चोवीशमा शतकमां द्वितीय उद्देशक समाप्त.

तईआइआ उद्देसा।

१. [प्र०] रायगिहे जाव-एवं वयासी-नागकुमारा णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति, किं नेरइएहिंतो उववज्जंति, तिरि० मणु०, देवेहिंतो उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! णो णेरइएहिंतो उववज्जंति, तिरिक्खजोणि०, मणुस्सेहिंतो उववज्जंति, नो देवेहिंतो उववज्जंति।

२. [प्र०] जइ तिरिक्ख० ? [उ०] एवं जहा असुरकुमाराणं वत्तव्वया तहा एतेसिं पि जाव-'असन्नित्ति'।

३-११ उद्देशको.

नागकुमारमां उपपात.

१. [प्र०] राजगृहमां [भगवान् गौतम !] यावत्-आ प्रमाणे बोल्या के-हे भगवन् ! नागकुमारो क्यांथी आवीने उत्पन्न थाय छे-शुं नैरयिकोथी, तिर्यंचोथी, मनुष्योथी के देवोथी आवीने उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ नैरयिकोथी के देवोथी आवी उत्पन्न थता नथी, पण तिर्यंचोथी अने मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय छे.

२. जो तेओ तिर्यंचोथी आवी उत्पन्न थाय छे-इत्यादि जेम असुरकुमारोनी वक्तव्यता कही तेम एओनी पण वक्तव्यता यावत्-असंज्ञी सुधी कहेवी.

३. [प्र०] जइ सन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो० किं संखेज्जवासाउय०, असंखेज्जवासाउय० ? [उ०] गोयमा ! संखेज्जवासाउय०, असंखेज्जवासाउय० जाव–उववज्जंति ।

४. [प्र०] असंखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए नागकुमारेसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवतिकालट्ठिति० ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं दसवाससहस्सट्ठितिएसु, उक्कोसेणं देसूणदुपलिओवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा ।

५. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा० [उ०] अवसेसो सो चेव असुरकुमारेसु उववज्जमाणस्स गमगो भाणियव्वो जाव–'भवादेसो'त्ति । कालादेसेणं जहन्नेणं सातिरेगा पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं देसूणाइं पंच पलिओवमाइं–एवतियं जाव–करेज्जा १ ।

६. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो, एस चेव वत्तव्वया । नवरं नागकुमारट्ठितिं संवेहं च जाणेज्जा २ ।

७. सो चेव उक्कोसकालट्ठितीएसु उववन्नो, तस्स वि एस चेव वत्तव्वया । नवरं ठिती जहन्नेणं देसूणाइं दो पलिओवमाइं, उक्कोसेणं तिन्नि पलिओवमाइं, सेसं तं चेव जाव–'भवादेसो'त्ति । कालादेसेणं जहन्नेणं देसूणाइं चत्तारि पलिओवमाइं, उक्कोसेणं देसूणाइं पंच पलिओवमाइं–एवतियं कालं० ३ ।

८. सो चेव अप्पणा जहन्नकालट्ठितीओ जाओ, तस्स वि तिसु वि गमएसु जहेव असुरकुमारेसु उववज्जमाणस्स जहन्नकालट्ठितियस्स तहेव निरवसेसं ६ ।

९. सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठितीओ जातो, तस्स वि तहेव तिन्नि गमगा जहा असुरकुमारेसु उववज्जमाणस्स । नवरं नागकुमारट्ठितिं संवेहं च जाणेज्जा सेसं तं चेव ७–८–९ ।

१०. [प्र०] जइ संखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदिय० जाव–किं पज्जत्तसंखेज्जवासाउय०, अपज्जत्तसंखेज्ज० ? [उ०] गोयमा ! पज्जत्तसंखेज्जवासाउय०, णो अपज्जत्तसंखेज्जवासाउय० ।

संज्ञी तिर्यंचनी नागकुमारमां उत्पत्ति.

३. [प्र०] जो संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय के असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ बन्ने प्रकारना तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय.

४. [प्र०] हे भगवन् ! असंख्यात वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक, जे नागकुमारोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा नागकुमारोमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्यथी दश हजार वर्षनी स्थितिवाळा अने उत्कृष्टथी कांइक न्यून बे पल्योपमनी स्थितिवाळा नागकुमार देवोमां उत्पन्न थाय.

५. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय–इत्यादि असुरकुमारमां उत्पन्न थनार असंख्याता वर्षना आयुषवाळा तिर्यंचोनो यावत्–भवादेश सुधी समग्र पाठ कहेवो. काळनी अपेक्षाए जघन्य कांइक अधिक पूर्वकोटी सहित दस हजार वर्ष अने उत्कृष्ट कांइक न्यून पांच पल्योपम–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (१).

असंख्यात० संज्ञी पं० तिर्यंचनी जघ० नागकुमारमां उत्पत्ति.

६. जो ते जीव जघन्यकाळनी स्थितिवाळा नागकुमारोमां उत्पन्न थाय तो तेने एज वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के अहिं नागकुमारोनी स्थिति अने संवेध जाणवो (२).

असंख्यात० संज्ञी पं० तिर्यंचनी उत्कृष्ट० नागकुमारमां उत्पत्ति.

७. जो ते जीव उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळा नागकुमारमां उत्पन्न थाय तो तेने पण ए ज वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के जघन्य स्थिति कांइक न्यून बे पल्योपमनी अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी होय छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे यावत्–भवादेश सुधी जाणवुं. काळादेशथी जघन्य कांइक न्यून चार पल्योपम अने उत्कृष्ट कांइक न्यून पांच पल्योपम–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (३).

जघन्य० असंख्यात० संज्ञी पं० तिर्यंचनो नागकुमारमां उत्पत्ति

८. जो ते जीव पोते जघन्य काळनी स्थितिवाळो होय तो तेने पण त्रणे गमकोमां असुरकुमारोमां उत्पन्न थनार जघन्य काळनी स्थितिवाळा (असंख्यातवर्षना आयुषवाळा तिर्यंचनी) पेठे बधुं कहेवुं (४–५–६).

उत्कृष्ट० असंख्यात० पं० तिर्यंचनी नागकुमारमां उत्पत्ति.

९. जो ते पोते उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळो होय तो तेने पण त्रणे गमको असुरकुमारोमां उत्पन्न थता तिर्यंचयोनिकनी पेठे कहेवा. पण विशेष ए के अहीं नागकुमारोनी स्थिति अने संवेध कहेवो. बाकी बधुं तेज प्रमाणे कहेवुं (७–८–९).

प० संख्यात० संज्ञी प० तिर्यंचनी नागकुमारमां उत्पत्ति.

१०. [प्र०] जो ते नागकुमारो संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं तेओ पर्याप्त के अपर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी तिर्यंचयोनिकथी आवी उत्पन्न थाय, पण अपर्याप्तथी आवी न उत्पन्न थाय.

११. [प्र०] पज्जत्तसंखेज्जवासाउय० जाव– जे भविए णागकुमारेसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवतिकालट्ठितीएसु उववज्जेज्जा ? [उ०] जहन्नेणं दस वाससहस्साइं, उक्कोसेणं देसूणाइं दो पलिओवमाइं । एवं जहेव असुरकुमारेसु उववज्जमाणस्स वत्तव्वया तहेव इह वि णवसु वि गमएसु । णवरं णागकुमारट्ठितिं संवेहं च जाणेज्जा, सेसं तं चेव ९ ।

१२. [प्र०] जइ मणुस्सेहिंतो उववज्जंति किं सन्निमणु०, असन्निमणु० ? [उ०] गोयमा ! सन्निमणु०, णो असन्निमणुस्सेहिंतो०, जहा असुरकुमारेसु उववज्जमाणस्स जाव–

१३. [प्र०] असंखेज्जवासाउयसन्निमणुस्से णं भंते ! जे भविए णागकुमारेसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवतिकालट्ठितीएसु उववज्जइ ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं दसवाससहस्साइं उक्कोसेणं देसूणाइं दो पलिओवमाइं, एवं जहेव असंखेज्जवासाउयाणं तिरिक्खजोणियाणं नागकुमारेसु आदिल्ला तिन्नि गमगा तहेव इमस्स वि । नवरं पढमबितिएसु गमएसु सरीरोगाहणा जहन्नेणं सातिरेगाइं पंचधणुसयाइं, उक्कोसेणं तिन्नि गाउयाइं, तइयगमे ओगाहणा जहन्नेणं देसूणाइं दो गाउयाइं, उक्कोसेणं तिन्नि गाउयाइं, सेसं तं चेव ३ ।

१४. सो चेव अप्पणा जहन्नकालट्ठितीओ जाओ, तस्स तिसु वि गमएसु जहा तस्स चेव असुरकुमारेसु उववज्जमाणस्स तहेव निरवसेसं ६ ।

१५. सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठितीओ जाओ, तस्स तिसु वि गमएसु जहा तस्स चेव उक्कोसकालट्ठितियस्स असुरकुमारेसु उववज्जमाणस्स, नवरं णागकुमारट्ठितिं संवेहं च जाणेज्जा, सेसं तं चेव ९ ।

१६. [प्र०] जइ संखेज्जवासाउयसन्निमणु० किं पज्जत्तसंखेज्ज०, अपज्जत्तसंखेज्ज० ? [उ०] गोयमा ! पज्जत्तसंखेज्ज०, णो अपज्जत्तसंखेज्ज० ।

११. [प्र०] हे भगवन् ! पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक, जे नागकुमारमां उत्पन्न थवाने योग्य छे, ते केटला काळनी स्थितिवाळा नागकुमारमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! जघन्य दस हजार वर्षनी अने उत्कृष्ट कांइक न्यून बे पल्योपमनी स्थितिवाळा नागकुमारोमां उत्पन्न थाय–इत्यादि जेम असुरकुमारोमां उत्पन्न थता संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचनी वक्तव्यता कही छे तेम अहिं नवे गमकोमां कहेवी. पण विशेष ए के अहीं नागकुमारनी स्थिति अने संवेध जाणवो. बाकी बधुं तेज प्रमाणे समजवुं.

संज्ञी मनुष्यनी नागकुमारमां उत्पत्ति.

१२. [प्र०] जो तेओ मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय के असंज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय, पण असंज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न न थाय–इत्यादि जेम असुरकुमारोमां उत्पन्न थवाने योग्य मनुष्योनी वक्तव्यता कही छे तेम कहेवी. यावत्—

असंख्यवर्षीय संज्ञी पं० मनुष्यनी नागकुमारमां उत्पत्ति.

१३. [प्र०] हे भगवन् ! असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्य जे नागकुमारोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे, ते केटला काळनी स्थितिवाळा नागकुमारोमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य दस हजार वर्षनी अने उत्कृष्ट कांइक न्यून बे पल्योपमनी स्थितिवाळा नागकुमारोमां उत्पन्न थाय. ए प्रमाणे बधुं असंख्यात वर्षना आयुषवाळा तिर्यंचयोनिकोना नागकुमारोमां उत्पन्न थवा संबंधे आदिना त्रण गमको कह्या छे ते अहिं पण कहेवा. पण विशेष ए के प्रथम अने बीजा गमकमां शरीरनुं प्रमाण जघन्य कांइक अधिक पांचसो धनुष अने उत्कृष्ट त्रण गाउनुं छे. त्रीजा गमकमां शरीरनी उंचाइ जघन्य कांइक न्यून बे गाउ अने उत्कृष्ट त्रण गाउनी छे. बाकी बधुं ते प्रमाणे जाणवुं (३).

जघ० असंख्यात० सं० मनुष्यनी नागकुमारमां उत्पत्ति.

१४. जो ते पोते जघन्य काळनी स्थितिवाळो होय तो तेने पण त्रणे गमकोमां असुरकुमारमां उत्पन्न थवाने योग्य असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्यनी पेठे बधी हकीकत कहेवी (६).

उत्कृष्ट० असंख्यात० मनुष्यनी नागकुमारमां उत्पत्ति.

१५. जो ते पोते उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळो होय तो ते संबंधे पण त्रणे गमकोमां असुरकुमारोमां उत्पन्न थवाने योग्य उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळा संज्ञी असंख्यातवर्षीय मनुष्यनी पेठे जाणवुं. पण विशेष ए के अहीं नागकुमारोनी स्थिति अने संवेध जाणवो, बाकी बधुं तेज प्रमाणे समजवुं (९).

संख्यातवर्षीय संज्ञी मनुष्योनी नागकुमारमां उत्पत्ति.

१६. [प्र०] जो तेओ संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी के अपर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय, पण अपर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी न उत्पन्न थाय.

१७. [प्र०] पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसन्निमणुस्से णं भंते ! जे भविए णागकुमारेसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवति० ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं दसवाससहस्सट्ठितिएसु, उक्कोसेणं देसूणदोपलिओवमट्ठितिएसु उववज्जंति, एवं जहेव असुरकुमारेसु उववज्जमाणस्स सच्चेव लद्धी निरवसेसा नवसु गमएसु, णवरं णागकुमारट्ठितिं संवेहं च जाणेज्जा । 'सेवं भंते ! सेवं भंते !' त्ति ।

चउवीसतिमे सए ततिओ उद्देसो समत्तो ।

१७. [प्र०] हे भगवन् ! पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्य जे नागकुमारोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा नागकुमारोमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते कनिष्ठ दस हजार वर्षनी स्थितिवाळा अने उत्कृष्ट कांइक न्यून बे पल्योपमनी स्थितिवाळा नागकुमारोमां उत्पन्न थाय—इत्यादि जेम असुरकुमारोमां उत्पन्न थवाने योग्य मनुष्यनी वक्तव्यता कही छे तेम अहीं पण नवे गमकोमां बधी कहेवी. पण विशेष ए के अहींआं नागकुमारनी स्थिति अने संवेध जाणवो. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.'

चोवीशमां शतकमां तृतीय उद्देशक समाप्त.

चउत्थयाई उद्देसा ।

अवसेसा सुवन्नकुमाराई जाव—थणियकुमारा एए अट्ठ वि उद्देसगा जहेव नागकुमारा तहेव निरवसेसा भाणियव्वा । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

चउवीसतिमे सते चउत्थयाई उद्देसा समत्ता ।

४—११ उद्देशको.

सुवर्णकुमारथी मांडी स्तनितकुमार सुधीना बाकीना आठे उद्देशको नागकुमारोनी पेठे कहेवा. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

चोवीशमा शतकमां ४—११ उद्देशको समाप्त.

दुवालसमो उद्देसो ।

१. [प्र०] पुढविक्काइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति, किं नेरइएहिंतो उववज्जंति, तिरिक्ख०, मणुस्से०, देवेहिंतो उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! णो णेरइएहिंतो उववज्जंति, तिरि०, मणु०, देवेहिंतो वि उववज्जंति ।

२. [प्र०] जइ तिरिक्खजोणिएहिंतो० किं एगिंदियतिरिक्खजोणिए० एवं जहा वक्कंतीए उववाओ, जाव—[प्र०] जइ बायरपुढविक्काइयएगिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं पज्जत्तबादर० जाव—उववज्जंति, अपज्जत्तबादरपुढवि० ? [उ०] गोयमा ! पज्जत्तबादरपुढवि०, अपज्जत्तबादरपुढवि० जाव—उववज्जंति ।

बारमो उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! पृथिवीकायिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे—शुं नैरयिकोथी, तिर्यंचोथी, मनुष्योथी के देवोथी आवी उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ नैरयिकोथी आवी उत्पन्न थता नथी, पण तिर्यंच, मनुष्य अने देवोथी आवी उत्पन्न थाय छे.

पृथिवीकायिकोनो उपपात.

२. [प्र०] हे भगवन् ! जो तेओ [पृथिवीकायिको] तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय, तो शुं एकेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय—इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! जेम *व्युत्क्रान्तिपदमां कह्युं छे ते प्रमाणे अहिं उपपात कहेवो, यावत्—'हे भगवन् ! जो तेओ बादर पृथिवीकायिक एकेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं पर्याप्त बादर पृथिवीकायिकथी के अपर्याप्त बादर पृथिवीकायिकथी आवी यावत्—उत्पन्न थाय छे ? हे गौतम ! तेओ पर्याप्त अने अपर्याप्त बन्ने प्रकारना बादर पृथिवीकायिकोथी आवी उत्पन्न थाय छे'.

तिर्यंचोनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

---

२ * हे गौतम ! एकेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकथी आवी उत्पन्न थाय छे, यावत्-पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकथी आवी उत्पन्न थाय छे-इत्यादि संबंधे जुओ प्रज्ञा० पद ६ प० २१२-१

३. [प्र०] पुढविकाइए णं भंते ! जे भविए पुढविकाइएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवतिकालट्ठितीएसु उववज्जेज्जा ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तट्ठितिएसु, उक्कोसेणं बावीसवाससहस्सट्ठितीएसु उववज्जेज्जा।

४. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं–पुच्छा। [उ०] गोयमा ! अणुसमयं अविरहिया असंखेज्जा उववज्जंति। छेवट्ठसंघयणी। सरीरोगाहणा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेण वि अंगुलस्स असंखेज्जइभागं। मसूरचंदसंठिया। चत्तारि लेस्साओ। णो सम्मदिट्ठी, मिच्छादिट्ठी, णो सम्मामिच्छादिट्ठी। णो णाणी, अन्नाणी, दो अन्नाणा नियमं। णो मणजोगी, णो वइजोगी, कायजोगी। उवओगो दुविहो वि। चत्तारि सन्नाओ। चत्तारि कसाया। एगे फासिंदिए पन्नत्ते। तिन्नि समुग्घाया। वेदणा दुविहा। णो इत्थिवेदगा, णो पुरिसवेदगा, नपुंसगवेदगा। ठितीए जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं बावीसं वाससहस्साइं। अज्झवसाणा पसत्था वि, अपसत्था वि। अणुबंधो जहा ठिती १।

५. [प्र०] से णं भंते ! पुढविकाइए पुणरवि 'पुढविकाइए'त्ति केवतियं कालं सेवेज्जा, केवतियं कालं गतिरागतिं करेज्जा ? [उ०] गोयमा ! भवादेसेणं जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं असंखेज्जाइं भवग्गहणाइं। कालादेसेणं जहन्नेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं–एवतियं जाव–करेज्जा १।

६. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो जहन्नेणं अंतोमुहुत्तठितीएसु, उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तट्ठितीएसु–एवं चेव वत्तव्वया निरवसेसा २।

७. सो चेव उक्कोसकालट्ठितीएसु उववन्नो, जहन्नेणं बावीसवाससहस्सट्ठितीएसु, उक्कोसेण वि बावीसवाससहस्सट्ठितीएसु, सेसं तं चेव, जाव–'अणुबंधो'त्ति। णवरं जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा असंखेज्जा वा उववज्जेज्जा। भवादेसेणं जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहन्नेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावत्तरिंवाससहस्सुत्तरं सयसहस्सं–एवतियं कालं–जाव–करेज्जा ३।

३. [प्र०] हे भगवन् ! जे पृथिवीकायिक पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थाय ? [उ०] गौतम ! ते जघन्य अन्तर्मुहूर्तनी स्थितिवाळा अने उत्कृष्ट बावीश हजार वर्षनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय.

परिमाणादि.

४. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ समये समये निरंतर असंख्याता उत्पन्न थाय. तेओ छेवट्ठ संघयणवाळा होय छे. तेओनुं शरीर जघन्य अने उत्कृष्ट पण अंगुलना असंख्यातमा भाग प्रमाण होय छे. तेओनुं संस्थान–आकार मसुरनी दाळ जेवुं छे. तेओने चार लेश्याओ होय छे. ते सम्यग्दृष्टि के मिश्रदृष्टि नथी होता, पण मिथ्यादृष्टि होय छे. ज्ञानी नथी होता पण अज्ञानी होय छे, तेओने अवश्य मतिअज्ञान अने श्रुतअज्ञान ए बे अज्ञान होय छे. तेओ मनोयोगी के वचनयोगी नथी, पण काययोगी छे. उपयोग साकार अने निराकार बन्ने प्रकारनो छे, चार संज्ञाओ अने चारे कषायो होय छे. इन्द्रियोमां एक स्पर्शेन्द्रिय होय छे. आदिना त्रण समुद्घातो अने वेदना बन्ने प्रकारनी होय छे. तेओने स्त्रीवेद के पुरुषवेद होतो नथी, पण नपुंसकवेद होय छे. स्थिति जघन्य अन्तर्मुहूर्तनी अने उत्कृष्ट बावीश हजार वर्षनी होय छे. अध्यवसायो प्रशस्त अने अप्रशस्त बन्ने प्रकारनां होय छे. अनुबंध स्थिति प्रमाणे जाणवो.

कायसंवेध

५. [प्र०] हे भगवन् ! ते पृथिवीकायिक मरीने पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थाय, पुनः पृथिवीकायिक थाय–एम केटला काळ सुधी सेवे–केटला काळ सुधी गमनागमन करे ? [उ०] हे गौतम ! भवनी अपेक्षाए जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट संख्याता भवो, काळनी अपेक्षाए जघन्य बे अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट असंख्याता वर्ष–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (१).

पृथिवीकायिकनो जघ० पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

६. जो ते पृथिवीकायिक जघन्यकाळनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय तो ते जघन्य अने उत्कृष्ट अन्तर्मुहूर्तनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय. ए प्रमाणे बधी वक्तव्यता कहेवी (२).

पृथिवीकायिकनी उत्कृष्ट० पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

७. जो ते पृथिवीकायिक उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय तो ते जघन्य अने उत्कृष्ट बावीश हजार वर्षनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय. बाकी बधुं अनुबंध सुधी पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. पण विशेष ए के जघन्य एक, बे के त्रण अने उत्कृष्ट संख्याता के असंख्याता उत्पन्न थाय छे. भवनी अपेक्षाए जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट *आठ भव तथा काळनी अपेक्षाए जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक बावीश हजार वर्ष अने उत्कृष्ट एक लाखने छोतेर हजार (१७६०००) वर्ष–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (३).

* ७ जे संवेधमां बे पक्षमांना कोइ पण पक्षमां उत्कृष्ट स्थिति होय त्यां वधारेमां वधारे आठ भवनी कायस्थिति होय छे अने ते सिवाय बीजे असंख्यात भवो जाणवा. तेथी बावीश हजारने आठे गुणतां एक लाख अने छोतेर हजार वर्ष थाय छे.

८. सो चेव अप्पणा जहन्नकालट्ठितीओ जाओ, सो चेव पढमिल्लओ गमओ भाणियव्वो। नवरं लेस्साओ तिन्नि। ठिती जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तं। अप्पसत्था अज्झवसाणा। अणुबंधो जहा ठिती। सेसं तं चेव ४।

९. सो चेव जहन्नकालट्ठितिएसु उववन्नो स चेव चउत्थगमगवत्तव्वया भाणियव्वा ५।

१०. सो चेव उक्कोसकालट्ठितीएसु उववन्नो, एस चेव वत्तव्वया। नवरं जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, जाव-भवादेसेणं जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहन्नेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठासीइं वाससहस्साइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं-एवतियं० ६।

११. सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठितिओ जाओ, एवं तइयगमगसरिसो निरवसेसो भाणियव्वो। नवरं अप्पणा से ठिई जहन्नेणं बावीसं वाससहस्साइं, उक्कोसेण वि बावीसं वाससहस्साइं ७।

१२. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो जहन्नेणं अंतोमुहुत्त०, उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्त०। एवं जहा सत्तमगमगो जाव-'भवादेसो'। कालादेसेणं जहन्नेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठासीइं वाससहस्साइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं-एवतियं० ८।

१३. सो चेव उक्कोसकालट्ठितीएसु उववन्नो जहन्नेणं बावीसंवाससहस्सट्ठितीएसु, उक्कोसेण वि बावीसवाससहस्सट्ठितीएसु, एस चेव सत्तमगमगवत्तव्वया भाणियव्वा जाव-'भवादेसो'त्ति। कालादेसेणं जहन्नेणं चोयालीसं वाससहस्साइं, उक्कोसेणं छावत्तरिवाससहस्सुत्तरं सयसहस्सं-एवतियं ९।

१४. [प्र०] जइ आउक्काइयएगिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं सुहुमआउ०, बादरआउ०। [उ०] एवं चउक्कओ भेदो भाणियव्वो जहा पुढविकाइयाणं।

१५. [प्र०] आउक्काइए णं भंते! जे भविए पुढविक्काइएसु उववज्जित्तए से णं भंते! केवइकालट्ठितीएसु उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तट्ठितीएसु, उक्कोसेणं बावीसंवाससहस्सट्ठितिएसु उववज्जेज्जा। एवं पुढविक्काइयग-

८. जो ते पृथिवीकायिक पोते जघन्य काळनी स्थितिवाळो होय अने पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय तो ते संबंधे पूर्वोक्त प्रथम गमक कहेवो. विशेष ए के अहीं त्रण लेश्याओ होय छे. स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट अन्तर्मुहूर्तनी होय छे. अध्यवसायो अप्रशस्त होय छे. अनुबंध स्थिति समान जाणवो. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे कहेवुं (४).

जघन्य० पृथिवीकायिकनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

९. जो ते पृथिवीकायिक जघन्य काळनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय तो तेने पूर्वोक्त चोथा गमकमां कहेली वक्तव्यता कहेवी (५).

जघन्य० पृथिवीकायिकनी जघन्य पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

१०. जो ते (जघन्य स्थितिवाळो) पृथिवीकायिक उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय तो ते संबंधे ए ज वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के जघन्य एक, बे अने त्रण अने उत्कृष्ट संख्याता के असंख्याता उत्पन्न थाय. यावत्-भवादेशथी जघन्य बे भव अने उत्कृष्टथी आठ भव तथा काळनी अपेक्षाए जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक बावीश हजार वर्ष अने उत्कृष्टथी चार अन्तर्मुहूर्त अधिक अठ्याशी हजार वर्ष-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे (६).

जघन्य० पृथिवीकायिकनी उत्कृष्ट० पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

११. जो ते पोते उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळो होय तो तेने ए प्रमाणे त्रीजा गमकना समान आखो गमक कहेवो. पण विशेष ए के तेनी पोतानी स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट बावीश हजार वर्षनी होय छे (७).

उत्कृष्ट० पृथिवीकायिकनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

१२. जो ते जीव जघन्यकाळनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय, तो ते जघन्य अने उत्कृष्ट अन्तर्मुहूर्तनी स्थितिवाळामां उत्पन्न थाय-ए प्रमाणे अहीं सातमा गमकनी वक्तव्यता यावत्-भवादेश सुधी कहेवी. कालादेशथी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक बावीश हजार वर्ष अने उत्कृष्ट चार अन्तर्मुहूर्त अधिक अठ्याशी हजार वर्ष-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे (८).

उत्कृष्ट० पृथिवीकायिकनी जघन्य० पृथिवी कायिकमां उत्पत्ति

१३. जो ते जीव उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय तो जघन्य अने उत्कृष्ट बावीश हजार वर्षनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय. अहीं बधी सप्तम गमकनी वक्तव्यता यावत्-भवादेश सुधी कहेवी. काळादेशथी जघन्य चुम्मालीश हजार वर्ष अने उत्कृष्ट एक लाखने छोतेर हजार वर्ष-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे (९).

उत्कृष्ट० पृथ्वीकायिकनी उत्कृष्ट० पृथ्वीकायिकमां उत्पत्ति.

१४. [प्र०] जो ते (पृथिवीकायिक) अप्कायिक एकेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं सूक्ष्म अप्कायिकथी के बादर अप्कायिकथी आवी उत्पन्न थाय-इत्यादि पृथिवीकायिकनी पेठे सूक्ष्म, बादर, पर्याप्ता अने अपर्याप्ता-ए चार भेद कहेवा.

अप्कायिकनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

१५. [प्र०] हे भगवन्! जे अप्कायिक पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट बावीश हजार वर्षनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय.

भगसरिसा नव गमगा भाणियव्वा ९ । नवरं थिबुगबिंदुसंठिए । ठिती जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं सत्त वाससहस्साइं । एवं अणुबंधो वि । एवं तिसु वि गमएसु । ठिती संवेहो तइयछट्ठसत्तमट्ठमणवमगमेसु-भवादेसेणं जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं, सेसेसु चउसु गमएसु जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं असंखेज्जाइं भवग्गहणाइं । ततियगमए कालादेसेणं जहन्नेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं सोलसुत्तरं वाससयसहस्सं–एवतियं० । छट्ठे गमए कालादेसेणं जहन्नेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठासीतिं वाससहस्साइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं–एवतियं० । सत्तमे गमए कालादेसेणं जहन्नेणं सत्त वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं सोलसुत्तरं वाससयसहस्सं–एवतियं० । अट्ठमे गमए कालादेसेणं जहन्नेणं सत्त वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठावीसं वाससहस्साइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं–एवतियं० । णवमे गमए भवादेसेणं जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहन्नेणं एकूणतीसं वाससहस्साइं, उक्कोसेणं सोलसुत्तरं वाससयसहस्सं–एवतियं० । एवं णवसु वि गमएसु आउकाइयठिई जाणियव्वा ९ ।

१६. [प्र०] जइ तेउकाइएहिंतो उववज्जंति० ? [उ०] तेउकाइयाण वि एस चेव वत्तव्वया । नवरं नवसु वि गमएसु तिन्नि लेस्साओ । तेउकाइया णं सुईकलावसंठिया । ठिई जाणियव्वा । तइयगमए कालादेसेणं जहन्नेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं उक्कोसेणं अट्ठासीतिं वाससहस्साइं बारसहिं राइंदिएहिं अब्भहियाइं–एवतियं० । एवं संवेहो उवजुंजिऊण भाणियव्वो ।

१७. [प्र०] जइ वाउकाइएहिंतो० ? [उ०] वाउकाइयाण वि एवं चेव णव गमगा जहेव तेउकाइयाणं । णवरं पडागासंठिया पन्नत्ता । संवेहो वाससहस्सेहिं कायव्वो । तइयगमए कालादेसेणं जहन्नेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं एगं वाससयसहस्सं । एवं संवेहो उवजुंजिऊण भाणियव्वो ।

१८. [प्र०] जइ वणस्सइकाइएहिंतो उववज्जंति० ? [उ०] वणस्सइकाइयाणं आउकाइयगमगसरिसा णव गमगा भाणियव्वा । नवरं णाणासंठिया । सरीरोगाहणा–पढमएसु पच्छिल्लएसु य तिसु गमएसु जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं,

ए प्रमाणे पृथिवीकायिकनी पेठे अहिं अप्काय संबंधे पण नवे गमको कहेवा. पण विशेष ए के अप्कायिकना शरीरनुं संस्थान स्तिबुक–पाणीना परपोटाना आकारे छे. स्थिति जघन्यथी अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट सात हजार वर्षनी होय छे. अनुबंध पण ए प्रमाणे जाणवो. ए रीते त्रणे गमनां जाणवुं. त्रीजा, छट्ठा, सातमा, आठमा अने नवमा गममां संवेध भवादेशथी जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट आठ भव होय छे, तथा बाकीना चारे गममां जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट असंख्याता भवो होय छे. त्रीजा गममां काळादेशथी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक बावीश हजार वर्ष अने उत्कृष्टथी एक लाख अने सोळ हजार वर्ष–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे. छट्ठा गममां काळादेशथी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक बावीश हजार वर्ष अने उत्कृष्ट चार अन्तर्मुहूर्त अधिक अठ्याशी हजार वर्ष–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे. सातमा गममां काळादेशथी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक सात हजार वर्ष अने उत्कृष्ट एक लाखने सोळ हजार वर्ष–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे. आठमा गममां काळादेशथी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक सात हजार वर्ष अने उत्कृष्ट अठ्याशी हजार वर्ष–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे. तथा नवमा गममां भवादेशथी जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट आठ भवो, तथा काळादेशथी जघन्य ओगणत्रीश हजार वर्ष अने उत्कृष्ट एक लाख सोळ हजार वर्ष–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे. ए प्रमाणे नवे गमोमां अप्कायिकनी स्थिति जाणवी (९).

तेजःकायिकनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

१६. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते तेउकायथी (अग्निकायिकथी) आवी उपजे तो तेउकायिकने पण एज वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के नवे गममां त्रण लेश्याओ कहेवी. तेउकायनुं संस्थान सोयना समूहना आकारे होय छे. अने स्थिति (त्रण अहोरात्रनी) जाणवी. त्रीजा गममां काळादेशथी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक बावीश हजार वर्ष अने उत्कृष्ट बार अहोरात्र (रात्रिदिवस) अधिक अठ्याशी हजार वर्ष एटलो काळ–यावत्–गमनागमन करे. ए प्रमाणे संवेध ध्यान राखीने कहेवो (९).

वायुकायिकनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

१७. जो तेओ वायुकायिकोथी आवी उत्पन्न थाय तो तेने तेजस्कायिकोनी पेठे नवे गमको कहेवा. पण विशेष ए के वायुकायिकोना शरीरोनो आकार (संस्थान) ध्वजाना आकारे होय छे. संवेध हजारो वर्षवडे करवो. त्रीजा गममां काळादेशथी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक बावीश हजार वर्ष अने उत्कृष्ट एक लाख वर्ष–ए प्रमाणे संवेध विचारीने कहेवो.

वनस्पतिकायिकोनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

१८. [प्र०] हे भगवन् ! जो तेओ वनस्पतिकायिकोथी आवी उत्पन्न थाय तो–इत्यादि वनस्पतिकायिकना नवे गमको अप्कायिकनी पेठे कहेवा. पण विशेष ए के वनस्पतिना शरीरो अनेक प्रकारना संस्थान–आकृतिवाळा होय छे. पहेला अने छेल्ला त्रणे गमकोमां शरीरनुं प्रमाण जघन्य अंगुलना असंख्यातमा भाग जेटलुं अने उत्कृष्ट एक हजार योजन करतां अधिक होय छे. मध्यमना त्रणे

उक्कोसेणं सातिरेगं जोयणसहस्सं, मज्झिल्लएसु तिसु तहेव जहा पुढविकाइयाणं। संवेहो ठिती य जाणियव्वा। तइयगमे कालादेसेणं जहन्नेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठासीइसुत्तरं वाससयसहस्सं–एवतियं०। एवं संवेहो उवजुंजिऊण भाणियव्वो ९।

१९. [प्र०] जइ बेइंदिएहिंतो उववज्जंति किं पज्जत्तबेइंदिएहिंतो उववज्जंति, अपज्जत्तबेइंदिएहिंतो० ? [उ०] गोयमा ! पज्जत्तबेइंदिएहिंतो उववज्जंति, अपज्जत्तबेइंदिएहिंतो वि उववज्जंति।

२०. [प्र०] बेइंदिए णं भंते ! जे भविए पुढविक्काइएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवतिकाल० ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तट्ठितीएसु, उक्कोसेणं बावीसंवाससहस्सट्ठितीएसु।

२१. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं० ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा असंखेज्जा वा उववज्जंति। छेवट्ठसंघयणी। ओगाहणा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं बारस जोयणाइं। हुंडसंठिया। तिन्नि लेसाओ। सम्मदिट्ठी वि, मिच्छादिट्ठी वि, नो सम्मामिच्छादिट्ठी। दो णाणा, दो अन्नाणा नियमं। णो मणजोगी, वयजोगी वि कायजोगी वि। उवओगो दुविहो वि। चत्तारि सन्नाओ। चत्तारि कसाया। दो इंदिया पन्नत्ता, तं जहा–जिब्भिंदिए य फासिंदिए य। तिन्नि समुग्घाया। सेसं जहा पुढविक्काइयाणं। णवरं ठिती जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं बारस संवच्छराइं। एवं अणुबंधो वि, सेसं तं चेव। भवादेसेणं जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं संखेज्जाइं भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहन्नेणं दो अंतोमुहुत्ताइं उक्कोसेणं संखेज्जं कालं–एवतियं० १।

२२. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो एस चेव वत्तव्वया सव्वा २।

२३. सो चेव उक्कोसकालट्ठितिएसु उववन्नो एस चेव बेंदियस्स लद्धी। नवरं भवादेसेणं जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं। कालादेसेणं जहन्नेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठासीतिं वाससहस्साइं अडयालीसाए संवच्छरेहिं अब्भहियाइं–एवतियं० ३।

गममां पृथिवीकायिकोनी पेठे जाणवुं. संवेध अने स्थिति (भिन्न) जाणवी. त्रीजा गममां काळनी अपेक्षाए जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक बावीश हजार वर्ष अने उत्कृष्ट एक लाखने अठ्याशी हजार वर्ष–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे. ए प्रमाणे संवेध उपयोग पूर्वक कहेवो (९).

१९. [प्र०] जो तेओ बेइन्द्रियथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं पर्याप्त बेइन्द्रियथी के अपर्याप्त बेइन्द्रियथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! पर्याप्त अने अपर्याप्त बन्ने प्रकारना बेइन्द्रियोथी आवी उत्पन्न थाय.

बेइन्द्रियनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

२० [प्र०] हे भगवन् ! जे बेइन्द्रिय, पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे, ते केटला काळनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! जघन्य अन्तर्मुहूर्तनी स्थितिवाळा अने उत्कृष्ट बावीश हजार वर्षनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय.

२१. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! जघन्य एक, बे के त्रण, अने उत्कृष्ट संख्याता के असंख्याता उत्पन्न थाय. तेओ छेवट्ठ संघयणवाळा होय छे. तेओना शरीरनुं प्रमाण जघन्य अंगुलना असंख्यातमा भाग प्रमाण अने उत्कृष्ट बार योजन होय छे, तेओना शरीर हुंडकसंस्थानवाळा होय छे. तेओने त्रण लेश्याओ होय छे. तेओ सम्यग्दृष्टि अने मिथ्यादृष्टि होय छे, पण मिश्रदृष्टि होता नथी. तेओने बे ज्ञान अने बे अज्ञान अवश्य होय छे. तेओ मनोयोगी नथी, पण वचनयोगी अने काययोगी होय छे. उपयोग बन्ने प्रकारनो होय छे. चार संज्ञाओ, चार कषायो, बे इन्द्रियो–जीह्वेन्द्रिय अने स्पर्शेन्द्रिय अने त्रण समुद्घातो होय छे. बाकी बधुं पृथिवीकायिकोनी पेठे कहेवुं. पण विशेष ए के स्थिति जघन्य अन्तर्मुहूर्तनी अने उत्कृष्ट बार वर्षनी होय छे. ए प्रमाणे अनुबंध पण जाणवो. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. भवादेशथी जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट संख्याता भवो तथा काळादेशथी जघन्य बे अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट संख्यातो काळ–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे.

परीमाणादि.

२२. जो ते बेइन्द्रिय जघन्य काळनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय तो तेने बधी ए ज पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी (२).

बेइन्द्रियनी जघन्य० पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

२३. जो ते बेइन्द्रिय, उत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय तो तेने पण आ ज वक्तव्यता कहेवी. विशेष एके भवादेशथी जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट आठ भव, तथा काळादेशथी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक बावीश हजार वर्ष अने उत्कृष्ट अडतालीश वर्ष अधिक अठ्याशी हजार वर्ष–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (३).

बेइन्द्रियनी उत्कृष्ट० पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

२४. सो चेव अप्पणा जहन्नकालट्ठितीओ जाओ, तस्स वि एस चेव वत्तव्वया तिसु वि गमएसु। नवरं इमाइं सत्त णाणत्ताइं–१ सरीरोगाहणा जहा पुढविकाइयाणं। २ णो सम्मदिट्ठी, मिच्छदिट्ठी, णो सम्मामिच्छादिट्ठी। ३ दो अन्नाणा णियमं। ४ णो मणजोगी, णो वयजोगी, कायजोगी। ५ ठिती जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तं। ६ अज्झवसाणा अप्पसत्था। ७ अणुबंधो जहा ठिती। संवेहो तहेव आदिल्लेसु दोसु गमएसु, तइयगमए भवादेसो तहेव अट्ठ भवग्गहणाइं। कालादेसेणं जहन्नेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठासीतिं वाससहस्साइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं ६।

२५. सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठितीओ जाओ, एयस्स वि ओहियगमगसरिसा तिन्नि गमगा भाणियव्वा। नवरं तिसु वि गमएसु ठिती जहन्नेणं बारस संवच्छराइं, उक्कोसेण वि बारस संवच्छराइं। एवं अणुबंधो वि। भवादेसेणं जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं। कालादेसेणं उवजुंजिऊण भाणियव्वं, जाव–णवमे गमए जहन्नेणं बावीसं वाससहस्साइं बारसहिं संवच्छरेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठासीतिं वाससहस्साइं अडयालीसाए संवच्छरेहिं अब्भहियाइं–एवतियं० ९।

२६. [प्र०] जइ तेइंदिएहिंतो उववज्जंति०? [उ०] एवं चेव नव गमगा भाणियव्वा, नवरं आदिल्लेसु तिसु वि गमएसु सरीरोगाहणा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं तिन्नि गाउयाइं। तिन्नि इंदियाइं। ठिती जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं एगूणपन्नं राइंदियाइं। तइयगमए कालादेसेणं जहन्नेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठासीतिं वाससहस्साइं छन्नउइं राइंदियसयमब्भहियाइं–एवतियं०। मज्झिमा तिन्नि गमगा तहेव, पच्छिमा वि तिन्नि गमगा तहेव। नवरं ठिती जहन्नेणं एगूणपन्नं राइंदियाइं, उक्कोसेण वि एगूणपन्नं राइंदियाइं। संवेहो उवजुंजिऊण भाणियव्वो ९।

२७. [प्र०] जइ चउरिंदिएहिंतो उववज्जंति०? [उ०] एवं चेव चउरिंदियाण वि नव गमगा भाणियव्वा। नवरं एतेसु

जघन्य० बेइन्द्रियनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

२४. जो ते बेइन्द्रिय जघन्यकाळनी स्थितिवाळो होय अने ते पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय तो तेने पण त्रणे गमकोमां पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. पण अहिं आ सात विशेषता छे–१ *शरीरनुं प्रमाण पृथिवीकायिकोनी पेठे (अंगुलना असंख्यातमा भागनुं) जाणवुं, २ सम्यग्दृष्टि अने मिश्रदृष्टि नथी पण मिथ्यादृष्टि छे, ३ तेने अवश्य बे †अज्ञान होय छे, ४ मनयोग के वचनयोग नथी, पण काययोग छे, ५ स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट अन्तर्मुहूर्तनी होय छे, ६ अध्यवसायो अप्रशस्त होय छे. ७ अनुबंध स्थितिनी पेठे जाणवो. तथा बीजा त्रिकना प्रथमना बे गमकोमां संवेध पण ते ज प्रमाणे जाणवो. त्रीजा गमकमां भवादेश ते ज प्रमाणे आठ भव सुधीनो जाणवो. अने काळादेशथी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक बावीश हजार वर्ष अने उत्कृष्ट चार अन्तर्मुहूर्त अधिक अठ्यासी हजार वर्ष–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (४–५–६).

उत्कृष्ट० बेइन्द्रियनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

२५. जो ते बेइन्द्रिय पोते उत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळो होय अने पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय तेने औधिक गमक समान त्रण गमक कहेवा. पण विशेष ए के ए त्रण गमोमां स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट बार वर्षनी होय छे, अनुबंध पण ए ज प्रमाणे छे. भवादेशथी जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट आठ भव तथा काळादेशथी विचारीने संवेध कहेवो. यावत्–नवमा गममां जघन्य बार वर्ष अधिक बावीश हजार वर्ष, अने उत्कृष्ट अडतालीश वर्ष अधिक अठ्यासी हजार वर्ष–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (९).

तेइन्द्रियनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

२६. जो ते पृथिवीकायिको तेइन्द्रियोथी आवी उत्पन्न थाय तो तेने पण ए प्रमाणे नव गमको कहेवा. पण विशेष ए के प्रथमना त्रणे गमकमां शरीरनुं प्रमाण जघन्य अंगुलना असंख्यातमां भागनुं अने उत्कृष्ट त्रण गाउनुं होय छे. त्रण इन्द्रियो होय छे. स्थिति जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट ओगणपचास रात्रिदिवसनी छे. त्रीजा गमकमां काळनी अपेक्षाए जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक बावीश हजार वर्ष अने उत्कृष्ट एकसो छन्नु रात्रिदिवस अधिक अठ्यासी हजार वर्ष–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे. वच्चेना त्रण गमको पण ते ज प्रमाणे जाणवा. छेल्ला त्रण गम पण एम ज जाणवा. पण विशेष ए के स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट ओगणपचास रात्रिदिवसनी छे अने संवेध विचारीने कहेवो (९).

चउरिन्द्रियनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

२७. जो ते पृथिवीकायिको चउरिन्द्रियथी आवी उपजे तो तेने पण ए ज प्रमाणे नवे गमो कहेवा. परन्तु आ नीचेनी विशेषता

२४ * अहिं बेइन्द्रिय जघन्य स्थितिवाळो होवाथी तेनुं शरीर अंगुलना असंख्यातमा भागनुं जाणवुं. वळी तेओनी जघन्य स्थिति होवाथी तेमां सास्वादन सम्यग्दृष्टि उत्पन्न थतो नथी, तेथी त्यां सम्यग्दृष्टि नथी. तेम मिश्रदृष्टि पण नथी. केमके सास्वादन सम्यग्दृष्टि अजघन्य स्थितिवाळा बेइन्द्रियोमां उत्पन्न थाय छे.

† अहिं बे अज्ञान कह्यां छे अने पूर्वे ज्ञान अने अज्ञान बन्ने कहेलां छे. योगद्वारमां जघन्य स्थितिवाळो होवाथी तेओने वचन योग होतो नथी, अने पूर्वेना गमकमां वचन योग पण कहेलो छे. स्थिति अन्तर्मुहूर्तनी जाणवी, अने पूर्वेना गममां बार वरसनी कही छे. पूर्वे प्रशस्त अने अप्रशस्त–एम बन्ने प्रकारना अध्यवसायो होय छे, पण अहिं अप्रशस्त अध्यवसायो होय छे. अनुबन्ध तो स्थिति प्रमाणे जाणवो.

चेव ठाणेसु नाणत्ता भाणियव्वा । सरीरोगाहणा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं चत्तारि गाउयाइं । ठिती जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेण य छम्मासा । एवं अणुबंधो वि । चत्तारि इंदियाइं, सेसं तं चेव जाव–नवमगमए 'कालादेसेणं जहन्नेणं बावीसं वाससहस्साइं छहिं मासेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठासीतिं वाससहस्साइं चउवीसाए मासेहिं अब्भहियाइं'–एवतियं० ९।

२८. [प्र०] जइ पंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं सन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, असन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए० ? [उ०] गोयमा ! सन्निपंचिंदिय०, असन्निपंचिंदिय० ।

२९. [प्र०] जइ असन्निपंचिंदिय० किं जलचरेहिंतो उववज्जंति जाव–किं पज्जत्तएहिंतो उववज्जंति, अपज्जत्तएहिंतो उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! जाव–पज्जत्तएहिंतो वि उववज्जंति, अपज्जत्तएहिंतो वि उववज्जंति ।

३०. [प्र०] असन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए पुढविक्काइएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवति० ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं बावीसं वाससहस्साइं ।

३१. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा० [उ०] एवं जहेव बेइंदियस्स ओहियगमए लद्धी तहेव । नवरं सरीरोगाहणा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं जोयणसहस्सं । पंचिंदिया । ठिती अणुबंधो (य) जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी । सेसं तं चेव । भवादेसेणं जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं । कालादेसेणं जहन्नेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ अट्ठासीतीए वाससहस्सेहिं अब्भहियाओ–एवतियं० । णवसु वि गमएसु कायसंवेहो–भवादेसेणं जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं । कालादेसेणं उवजुंजिऊण भाणियव्वं । नवरं मज्झिमएसु तिसु गमएसु जहेव बेइंदियस्स, पच्छिल्लएसु तिसु गमएसु जहा एतस्स चेव पढमगमएसु । नवरं ठिती अणुबंधो (य) जहन्नेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी, सेसं तं चेव जाव–नवमगमएसु–'जहन्नेणं पुव्वकोडी बावीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ अट्ठासीतीए वाससहस्सेहिं अब्भहियाओ'–एवतियं कालं सेवेज्जा ९ ।

३२. [प्र०] जइ सन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं संखेज्जवासाउय०, असंखेज्जवासाउय० ? [उ०] गोयमा ! संखेज्जवासाउय०, णो असंखेज्जवासाउय० ।

जाणवी–'शरीरनी अवगाहना जघन्य अंगुलनो असंख्यातमो भाग अने उत्कृष्ट चार गाउनी होय छे. स्थिति जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट छ मासनी होय छे. अनुबंध पण एमज जाणवो. इन्द्रियो चार होय छे.' बाकी बधुं तेज प्रमाणे जाणवुं, यावत्–नवमा गमकमां काळादेशथी जघन्य छ मास अधिक बावीश हजार वर्ष अने उत्कृष्ट चोवीश मास अधिक अठ्याशी हजार वर्ष–एटलो काळ सेवे–यावत्–गमनागमन करे (९).

२८. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते पृथिवीकायिक पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय, तो शुं संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय के असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! संज्ञी अने असंज्ञी बन्ने प्रकारना पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय.

पंचेन्द्रिय तिर्यंचनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

२९. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं जलचरोथी आवी उत्पन्न थाय के यावत्–पर्याप्ता के अपर्याप्ताथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! पर्याप्ता अने यावत्–अपर्याप्ताथी पण आवी उत्पन्न थाय.

असंज्ञी तिर्यंचनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

३०. [प्र०] हे भगवन् ! असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक, जे पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थवाने योग्य छे, ते केटला काळनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट बावीश हजार वर्षनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थाय.

३१. [प्र०] हे भगवन् ! ते असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचो एक समये केटला उत्पन्न थाय–इत्यादि जेम बेइन्द्रियना औघिक–सामान्य गमकमां जे वक्तव्यता कही छे ते वक्तव्यता अहिं कहेवी. पण विशेष ए के अहिं शरीरनी जघन्य अवगाहना अंगुलनो असंख्यातमो भाग अने उत्कृष्ट एक हजार योजन जेटली छे. तेओने पांच इन्द्रियो छे. स्थिति अने अनुबंध जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनो छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. भवनी अपेक्षाए जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट आठ भव तथा काळनी अपेक्षाए जघन्य बे अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट अठ्याशी हजार वर्ष अधिक चार पूर्वकोटी–एटलो काळ यावत्–गतिआगति करे. नवे गमकोमां भवनी अपेक्षाए जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट आठ भव होय छे. अने काळनी अपेक्षाए उपयोगपूर्वक कायसंवेध कहेवो. पण विशेष एके वचेना त्रणे गमकोमां बेइन्द्रियना वचेना गमको पेठे जाणवुं. अने छेल्ला त्रणे गमकोमां आना प्रथमना त्रण गमकोनी पेठे समजवुं. पण विशेष ए के स्थिति अने अनुबंध जघन्य तथा उत्कृष्ट पूर्वकोटी होय छे. बाकी बधुं पूर्वे प्रमाणे जाणवुं. यावत्–नवमा गमकमां जघन्य पूर्वकोटी अधिक बावीश हजार वर्ष अने उत्कृष्ट चार पूर्वकोटी अधिक अठ्याशी हजार वर्ष–एटलो काळ यावत्–गतिआगति करे (९).

परिमाणादि.

३२. [प्र०] जो ते पृथिवीकायिक संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं संख्याता वर्षना आयुषवाळा के असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते संख्याता वर्षना आयुषवाळा तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय पण असंख्याता वर्षना आयुषवाळा तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न न थाय.

संज्ञी तिर्यंचनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

३३. [प्र०] जइ संखेज्जवासाउय० किं जलयरेहिंतो० ? [उ०] सेसं जहा असन्नीणं, जाव—

३४. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवतिया उववज्जंति ? [उ०] एवं जहा रयणप्पभाए उववज्जमाणस्स सन्निस्स तहेव इह वि । नवरं ओगाहणा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं जोयणसहस्सं, सेसं तहेव जाव–काला-देसेणं जहन्नेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ अट्ठासीतीए वाससहस्सेहिं अब्भहियाओ–एवतियं० । एवं संवेहो णवसु वि गमएसु जहा असन्नीणं तहेव निरवसेसं । लद्धी से आदिल्लएसु तिसु वि गमएसु एस चेव मज्झिल्लएसु तिसु वि गमएसु एस चेव । नवरं इमाइं नव णाणत्ताइं–१ ओगाहणा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जतिभागं, उक्कोसेणं अंगु-लस्स असंखेज्जतिभागं । तिन्नि लेस्साओ । मिच्छादिट्ठी । दो अन्नाणा । कायजोगी । तिन्नि समुग्घाया । ठिती जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तं । अप्पसत्था अज्झवसाणा । अणुबंधो जहा ठिती, सेसं तं चेव । पच्छिल्लएसु तिसु वि गमएसु जहेव पढमगमए । णवरं ठिती अणुबंधो जहन्नेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी, सेसं तं चेव ९ ।

३५. [प्र०] जइ मणुस्सेहिंतो उववज्जंति किं सन्निमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, असन्निमणुस्सेहिंतो० ? [उ०] गोयमा ! सन्निमणुस्सेहिंतो०, असन्निमणुस्सेहिंतो वि उववज्जंति ।

३६. [प्र०] असन्निमणुस्से णं भंते ! जे भविए पुढविकाइएसु से णं भंते ! केवतिकाल० ? [उ०] एवं जहा असन्नि-पंचिंदियतिरिक्खजोणियस्स जहन्नकालट्ठितीयस्स तिन्नि गमगा तहा एयस्स वि ओहिया तिन्नि गमगा भाणियव्वा तहेव निरवसेसं, सेसा छ न भण्णंति १ ।

३७. [प्र०] जइ सन्निमणुस्सेहिंतो उववज्जंति किं संखेज्जवासाउय०, असंखेज्जवासाउय० ? [उ०] गोयमा ! संखेज्ज-वासाउय०, णो असंखेज्जवासाउय० ।

३८. [प्र०] जइ संखेज्जवासाउय० किं पज्जत्त०, अपज्जत्त० ? [उ०] गोयमा ! पज्जत्तसंखेज्ज०, अपज्जत्तसंखेज्जवासा-उय० जाव–उववज्जंति ।

३३. [प्र०] जो संख्याता वर्षना आयुषवाळा सं० पं० तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं जळचरोथी आवी उत्पन्न थाय–इत्यादि बाकीनी बधी वक्तव्यता असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यचोनी पेठे जाणवी. यावत्—

३४. [प्र०] हे भगवन् ! ते (पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थवा योग्य संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यचो) एक समये केटला उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! जेम रत्नप्रभामां उपजवाने योग्य संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचनी वक्तव्यता कही छे तेम अहिं पण कहेवी. पण विशेष ए के शरीरनी अवगाहना जघन्य अंगुलनो असंख्यातमो भाग अने उत्कृष्ट एक हजार योजन होय छे. बाकी बधुं ते प्रमाणे जाणवुं. यावत्–काळनी अपेक्षाए जघन्य बे अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट चार पूर्वकोटी अधिक अठ्याशी हजार वर्ष–एटलो काळ यावत्–गतिआगति करे. ए प्रमाणे नवे गमकोमां बधो संवेध असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचनी पेठे कहेवो. प्रथमना त्रणे अने वच्चेना त्रणे गमकोमां पण ए ज लब्धि–वक्तव्यता कहेवी. पण वच्चेना त्रणे गमकोमां आ नव विशेषताओ छे–१ 'शरीरनी अवगाहना जघन्य अने उत्कृष्ट अंगुलनो असंख्यातमो भाग होय छे, २ तेओने त्रण लेश्याओ होय छे, ३ तेओ मिथ्यादृष्टि होय छे, ४ तेने बे अज्ञान छे, ५ तेओ काययोगवाळा छे, ६ तेओने त्रण समुद्घातो होय छे, ७ स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट अन्तर्मुहूर्त होय छे, ८ अध्यवसायो अप्रशस्त छे अने ९ अनुबंध स्थितिनी प्रमाणे जाणवो.' बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे कहेवुं. तथा छेल्ला त्रणे आलापकमां प्रथम गमकनी पेठे वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के स्थिति अने अनुबंध जघन्य अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनो होय छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं (९).

मनुष्योनी पृथिवी-कायिकोमां उत्पत्ति.

३५. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते पृथिवीकायिको मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय के असंज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! संज्ञी अने असंज्ञी बन्ने प्रकारना मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय.

असंज्ञी मनुष्योनी पृथिवीकायिकोमां उत्पत्ति.

३६. [प्र०] हे भगवन् ! असंज्ञी मनुष्य, जे पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा पृथिवीका-यिकमां उत्पन्न थाय ? [उ०] जेम जघन्यकाळनी स्थितिवाळा असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक संबन्धे त्रण गमो कह्या छे तेम आ संबंधे पण सामान्य त्रण गमको सम्पूर्ण कहेवा अने बाकीना छ गमको न कहेवा.

संज्ञी मनुष्योनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

३७. [प्र०] जो तेओ संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं संख्याता वर्षना आयुषवाळा के असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय, पण असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न न थाय.

३८. [प्र०] जो तेओ संख्याता वर्षना आयुषवाळा मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं पर्याप्ता के अपर्याप्ता मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! पर्याप्ता अने अपर्याप्ता बन्ने प्रकारना संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय छे.

३९. [प्र०] सन्निमणुस्से णं भंते ! जे भविए पुढविकाइएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवतिकाल० ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्त०, उक्कोसेणं बावीसंवाससहस्सठितीएसु ।

४०. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा० ? [उ०] एवं जहेव रयणप्पभाए उववज्जमाणस्स तहेव तिसु वि गमएसु लद्धी । नवरं ओगाहणा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोस्सेणं पंचधणुसयाइं । ठिती जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी । एवं अणुबंधो । संवेहो नवसु गमएसु जहेव सन्निपंचिंदियस्स । मज्झिल्लएसु तिसु गमएसु लद्धी जहेव सन्निपंचिंदियस्स, सेसं तं चेव निरवसेसं, पच्छिल्ला तिन्नि गमगा जहा एयस्स चेव ओहिया गमगा । नवरं ओगाहणा जहन्नेणं पंच धणुसयाइं, उक्कोसेणं पंच धणुसयाइं । ठिती अणुबंधो जहन्नेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी, सेसं तहेव ।*

४१. [प्र०] जइ देवेहिंतो उववज्जंति किं भवणवासिदेवेहिंतो उववज्जंति, वाणमंतर०, जोइसियदेवेहिंतो०, वेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! भवणवासिदेवेहिंतो वि उववज्जंति, जाव–वेमाणियदेवेहिंतो वि उववज्जंति ।

४२. [प्र०] जइ भवणवासिदेवेहिंतो उववज्जंति किं असुरकुमारभवणवासिदेवेहिंतो उववज्जंति, जाव–थणियकुमारभवणवासिदेवेहिंतो० ? [उ०] गोयमा ! असुरकुमारभवणवासिदेवेहिंतो उववज्जंति, जाव–थणियकुमारभवणवासिदेवेहिंतो उववज्जंति ।

४३. [प्र०] असुरकुमारेणं भंते ! जे भविए पुढविकाइएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवति० ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्त०, उक्कोसेणं बावीसंवाससहस्सठिती० ।

४४. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा० पुच्छा । [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा असंखेज्जा वा उववज्जंति ।

४५. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं सरीरगा किंसंघयणी पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! छण्हं संघयणाणं असंघयणी, जाव–परिणमंति ।

३९. [प्र०] हे भगवन् ! संख्याता वर्षना आयुषवाळा पर्याप्त संज्ञी मनुष्य, जे पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! जघन्य अन्तर्मुहूर्तनी अने उत्कृष्ट बावीश हजार वर्षनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थाय.

४०. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय ? [उ०] रत्नप्रभामां उत्पन्न थवाने योग्य मनुष्यनी जे वक्तव्यता कही छे ते अहिं त्रणे आलापकमां कहेवी. पण विशेष ए के शरीरनी अवगाहना जघन्य अंगुलनो असंख्यातमो भाग अने उत्कृष्ट पांचसो धनुष होय छे. स्थिति जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनी छे. ए प्रमाणे अनुबंध पण जाणवो. संवेध जेम संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचनो कह्यो छे तेम नवे गमोमां कहेवो. वचेना त्रण गमोमां संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचनी वक्तव्यता कहेवी. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. तथा छेल्ला त्रण गमको आ औघिक–सामान्य गमनी पेठे कहेवा. विशेष ए के शरीरनी अवगाहना जघन्य अने उत्कृष्ट पांचसो धनुषनी होय छे. स्थिति अने अनुबंध जघन्य अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनो होय छे. बाकी बधुं ते प्रमाणे जाणवुं.

परिमाणादि.

४१. [प्र०] जो ते पृथिवीकायिको देवोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं भवनपति देवोथी, वानव्यन्तर देवोथी, ज्योतिषिक देवोथी के वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! भवनवासी देवोथी यावत्–वैमानिकोथी पण आवीने उत्पन्न थाय.

देवोनी पृथिवीकायिकोमां उत्पत्ति.

४२. [प्र०] जो ते भवनपति देवोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं असुरकुमारोथी आवी उत्पन्न थाय के यावत्–स्तनितकुमारोथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते असुरकुमार भवनवासी देवोथी यावत्–स्तनितकुमार भवनवासी देवोथी पण आवी उत्पन्न थाय.

भवनपति देवोनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

४३. [प्र०] हे भगवन् ! असुरकुमार जे पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य अन्तर्मुहूर्तनी अने उत्कृष्ट बावीस हजार वर्षनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थाय.

असुरकुमारनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

४४. [प्र०] हे भगवन् ! ते असुरकुमारो एक समये केटला उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ जघन्य एक, बे के त्रण अने उत्कृष्ट संख्याता के असंख्याता उत्पन्न थाय.

परिमाण.

४५. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवोनां शरीरो केटला संघयणवाळां होय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओना शरीरो छ प्रकारना संघयण रहित होय छे [केमके तेने अस्थि, शिरा, स्नायु–इत्यादि नथी. परन्तु जे पुद्गलो इष्ट, कान्त अने मनोज्ञ छे ते शरीरसंघातरूपे] यावत्–परिणमे छे.

संघयण.

---

* 'नवरं पच्छिल्लएसु गमएसु संखेज्जा उववज्जंति, नो असंखेज्जा उववज्जंति'–इति पाठो घ–पुस्तके एव उपलभ्यते, परं क–ग–ङ–पुस्तकेषु नास्ति, अत संभाव्यते ।

४६. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं केमहालिया सरीरोगाहणा ? [उ०] गोयमा ! दुविहा पन्नत्ता, तं जहा–भवधारणिज्जा य उत्तरवेउव्विया य । तत्थ णं जा सा भवधारणिज्जा सा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं सत्त रयणीओ ॥ तत्थ णं जा सा उत्तरवेउव्विया सा जहन्नेणं अंगुलस्स संखेज्जइभागं, उक्कोसेणं जोयणसयसहस्सं ।

४७. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं सरीरगा किंसंठिया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दुविहा पन्नत्ता,तंजहा–भवधारणिज्जा य उत्तरवेउव्विया य । तत्थ णं जे ते भवधारणिज्जा ते समचउरंसंठिया पन्नत्ता । तत्थ णं जे से उत्तरवेउव्विया ते णाणासंठाणसंठिया पन्नत्ता । लेस्साओ चत्तारि । दिट्ठी तिविहा वि । तिन्नि णाणा नियमं, तिन्नि अन्नाणा भयणाए । जोगो तिविहो वि । उवओगो दुविहो वि । चत्तारि सन्नाओ । चत्तारि कसाया । पंच इंदिया । पंच समुग्घाया । वेयणा दुविहा वि । इत्थिवेदगा वि पुरिसवेयगा वि, णो णपुंसगवेयगा । ठिती जहन्नेणं दसवाससहस्साइं, उक्कोसेणं सातिरेगं सागरोवमं । अज्झवसाणा असंखेज्जा पसत्था वि अप्पसत्था वि । अणुबंधो जहा ठिती । भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहन्नेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं सातिरेगं सागरोवमं बावीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहियं–एवतियं० । एवं णव वि गमा णेयव्वा । नवरं मज्झिल्लएसु पच्छिल्लएसु तिसु गमएसु असुरकुमाराणं ठिइविसेसो जाणियव्वो, सेसा ओहिया चेव लद्धी कायसंवेहं च जाणेज्जा । सव्वत्थ दो भवग्गहणाइं, जाव–णवमगमए कालादेसेणं जहन्नेणं सातिरेगं सागरोवमं बावीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहियं । उक्कोसेण वि सातिरेगं सागरोवमं बावीसाए वाससहस्सेहिं–अब्भहियं–एवतियं. ९ ।

४८. [प्र०] णागकुमारे णं भंते ! जे भविए पुढविक्काइएसु० ? [उ०] एस चेव वत्तव्वया जाव–'भवादेसो'त्ति ! णवरं ठिती जहन्नेणं दसवाससहस्साइं, उक्कोसेणं देसूणाइं दो पलिओवमाइं । एवं अणुबंधो वि । कालादेसेणं जहन्नेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं देसूणाइं दो पलिओवमाइं बावीसाए वाससस्सेहिं अब्भहियाइं । एवं णव वि गमगा असुरकुमारगमगसरिसा, नवरं ठितिं कालादेसं च जाणेज्जा, एवं जाव–थणियकुमाराणं ।

शरीरनी ऊंचाई

४६. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवोनां शरीरोनी केटली मोटी अवगाहना कही छे? [उ०] हे गौतम ! तेओने भवधारणीय अने उत्तरवैक्रिय एम बे जातनी अवगाहना होय छे. तेमां जे भवधारणीय अवगाहना छे ते जघन्य अंगुलनो असंख्यातमो भाग अने उत्कृष्ट सात हाथनी छे, अने जे उत्तरवैक्रिय अवगाहना छे ते जघन्य अंगुलनो संख्यातमो भाग अने उत्कृष्ट एक लाख योजन होय छे.

संस्थान.

४७. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवोनां शरीरो केटला संस्थानवाळां कह्यां छे? [उ०] हे गौतम ! तेओनां शरीरो भवधारणीय अने उत्तरवैक्रिय एम बे जातनां कह्यां छे. तेमां जे भवधारणीय शरीर छे तेने समचतुरस्र संस्थान होय छे, अने जे उत्तरवैक्रिय छे तेने अनेक प्रकारनुं संस्थान होय छे. लेश्याओ चार छे. दृष्टि त्रण प्रकारनी होय छे. तेओने *त्रण ज्ञान अवश्य होय छे अने अज्ञान त्रण भजनाए होय छे. तेओने त्रण योग, बन्ने उपयोग, चार संज्ञाओ, चार कषायो, पांच इन्द्रियो अने पांच समुद्घात होय छे. वेदना बन्ने प्रकारनी होय छे. स्त्रीवेद अने पुरुषवेद होय छे पण नपुंसकवेद नथी होतो. स्थिति जघन्य दस हजार वर्षनी अने उत्कृष्ट कांइक अधिक सागरोपम होय छे. अध्यवसायो प्रशस्त अने अप्रशस्त एम बन्ने प्रकारना होय छे. अनुबंध स्थितिनी पेठे जाणवो. (संवेध–) भवनी अपेक्षाए बे भव अने काळनी अपेक्षाए जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक दस हजार वर्ष अने उत्कृष्ट बावीश हजार वर्ष अधिक साधिक सागरोपम–एटलो काळ यावत्–गति आगति करे. ए प्रमाणे नवे गमो जाणवा. पण विशेष ए के मध्यना त्रण अने छेल्ला त्रण गमोमां असुरकुमारोनी स्थितिसंबन्धे विशेषता होय छे, बाकी बधी औधिक वक्तव्यता अने कायसंवेध जाणवो. संवेधमां बधे ठेकाणे बे भव जाणवा. ए प्रमाणे यावत्–नवमा गममां काळादेशथी जघन्य अने उत्कृष्ट साधिक सागरोपम सहित बावीश हजार वर्ष–एटलो काळ यावत्–गतिआगति करे (९).

नागकुमारनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

४८. [प्र०] हे भगवन्! जे नागकुमार देव पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय? [उ०] अहिं पूर्वोक्त बधी असुरकुमारनी वक्तव्यता यावत्–भवादेश सुधी कहेवी. पण विशेष ए के स्थिति जघन्य दस हजार वर्ष अने उत्कृष्ट कांइक न्यून बे पल्योपमनी होय छे. ए प्रमाणे अनुबंध पण जाणवो. काळनी अपेक्षाए जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक दस हजार वर्ष अने उत्कृष्ट कांइक न्यून बे पल्योपम सहित बावीश हजार वर्ष–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे. ए प्रमाणे नवे आलापको असुरकुमारना आलापकनी पेठे जाणवा. पण विशेष ए के अहिं स्थिति अने काळादेश (भिन्न) जाणवो. ए प्रमाणे यावत्–स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं.

---

४७ * जेओ सम्यग्दृष्टि छे तेओने त्रण ज्ञान अवश्य होय छे अने मिथ्यादृष्टिने त्रण अज्ञान होय छे. पण जेओ असंज्ञीथी आवीने उत्पन्न थाय छे तेओने अपर्याप्तावस्थामां विभंग होतुं नथी, बाकीना जीवोने विभंग होय छे तेथी मिथ्यादृष्टिने त्रण अज्ञान भजनाए होय छे—एम कह्युं छे.

४९. [प्र०] जइ वाणमंतरेहिंतो उववज्जंति किं पिसायवाणमंतर० जाव—गंधव्ववाणमंतर० ? [उ०] गोयमा ! पिसायवाणमंतर०, जाव—गंधव्ववाणमंतर० ।

५०. [प्र०] वाणमंतरदेवे णं भंते ! जे भविए पुढविकाइएसु० ? [उ०] एतेसिं पि असुरकुमारगमगसरिसा नव गमगा भाणियव्वा । नवरं ठितिं कालादेसं च जाणेज्जा । ठिती जहन्नेणं दसवाससहस्साइं, उक्कोसेणं पलिओवमं, सेसं तहेव ।

५१. [प्र०] जइ जोइसियदेवेहिंतो उववज्जंति किं चंदविमाणजोतिसियदेवेहिंतो उववज्जंति, जाव—ताराविमाणजोइसिय० ? [उ०] गोयमा ! चंदविमाण०, जाव—ताराविमाण० ।

५२. [प्र०] जोइसियदेवे णं भंते ! जे भविए पुढविकाइएसु० ? [उ०] लद्धी जहा असुरकुमाराणं । णवरं एगा तेउलेस्सा पन्नत्ता । तिन्नि णाणा, तिन्नि अन्नाणा णियमं । ठिती जहन्नेणं अट्ठभागपलिओवमं, उक्कोसेण पलिओवमं वाससयसहस्समब्भहियं । एवं अणुबंधो वि । कालादेसेणं जहन्नेणं अट्ठभागपलिओवमं अंतोमुहुत्तमब्भहियं, उक्कोसेणं पलिओवमं वाससयसहस्सेणं बावीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहियं, एवतियं० । एवं सेसा वि अट्ठ गमगा भाणियव्वा । नवरं ठितिं कालादेसं च जाणेज्जा ।

५३. [प्र०] जइ वेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति किं कप्पोवगवेमाणिय०, कप्पातीयवेमाणिय० ? [उ०] गोयमा ! कप्पोवगवेमाणिय०, णो कप्पातीतवेमाणिय० ।

५४. [प्र०] जइ कप्पोवगवेमाणिय० किं सोहम्मकप्पोवगवेमाणिय०, जाव—अच्चुयकप्पोवगवेमा० ? [उ०] गोयमा ! सोहम्मकप्पोवगवेमाणिय०, ईसाणकप्पोवगवेमाणिय०, णो सणंकुमार०, जाव—णो अच्चुयकप्पोवगवेमाणिय० ।

५५. [प्र०] सोहम्मदेवे णं भंते ! जे भविए पुढविकाइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवतिय० ? [उ०] एवं जहा जोइसियस्स गमगो । णवरं ठिती अणुबंधो य जहन्नेणं पलिओवमं, उक्कोसेणं दो सागरोवमाइं । कालादेसेणं जहन्नेणं पलि-

४९. [प्र०] जो तेओ वानव्यन्तरोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं पिशाच वानव्यन्तरोथी, के यावत्—गांधर्वव्यानव्यन्तरोथी आवी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! तेओ पिशाच व्यानव्यंतरोथी यावत्—गांधर्वव्यानव्यन्तरोथी आवी उत्पन्न थाय.

वानव्यंतरोनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

५०. [प्र०] हे भगवन्! वानव्यन्तरदेव जे पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकोमां आवी उत्पन्न थाय? [उ०] अहिं पण असुरकुमारोनी पेठे नवे गमको कहेवा. पण विशेष ए के अहिं स्थिति तथा काळादेश (भिन्न) जाणवो. स्थिति जघन्य दस हजार वर्षनी अने उत्कृष्ट पल्योपमनी होय छे. बाकी बधुं तेज प्रमाणे जाणवुं.

५१. [प्र०] जो तेओ ज्योतिष्क देवोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं चन्द्र विमान ज्योतिष्क देवोथी के यावत्—ताराविमान ज्योतिष्क देवोथी आवी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! तेओ चन्द्रविमान ज्योतिष्क देवोथी, अने यावत्—ताराविमान ज्योतिष्क देवोथी आवी उत्पन्न थाय.

ज्योतिष्क देवनी पृथिवीकायिकमां उत्पत्ति.

५२. [प्र०] हे भगवन्! जे ज्योतिष्कदेव पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थवाने योग्य छे, ते केटला काळनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय? [उ०] अहिं असुरकुमारोनी लब्धि—वक्तव्यतानी पेठे सघळी वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के तेओने एक तेजोलेश्या होय छे. त्रण ज्ञान अथवा त्रण अज्ञान अवश्य होय छे. स्थिति जघन्य पल्योपमनो आठमो भाग अने उत्कृष्ट एक लाख वर्ष अधिक एक पल्योपम होय छे. ए प्रमाणे अनुबंध पण जाणवो. (संवेध—) काळनी अपेक्षाए जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक पल्योपमनो आठमो भाग अने उत्कृष्ट एक लाख बावीश हजार वर्ष अधिक एक पल्योपम—एटलो काळ यावत्—गमनागमन करे. ए प्रमाणे बाकीना आठ गमो पण जाणवा. पण विशेष ए के अहिं स्थिति अने काळादेश (पूर्व करतां भिन्न) जाणवो.

५३. [प्र०] जो तेओ (पृथिवीकायिको) वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न थाय, तो शुं कल्पोपपन्नक वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न थाय, के कल्पातीत वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! तेओ कल्पोपपन्नक वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न थाय, पण कल्पातीत वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न न थाय.

वैमानिक देवोनी पृथिवीकायिकमा उत्पत्ति.

५४. [प्र०] हे भगवन्! जो तेओ कल्पोपपन्न वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं सौधर्मकल्पोपपन्न वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न थाय के यावत्—अच्युत कल्पोपपन्न वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! सौधर्म अने ईशान कल्पोपपन्न देवोथी आवी उत्पन्न थाय, पण सनत्कुमार, यावत्—अच्युतकल्पोपपन्न वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न न थाय.

५५. [प्र०] हे भगवन्! जे सौधर्मकल्पोपपन्न वैमानिक देव पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थवाने योग्य छे, ते केटला काळनी स्थितिवाळा पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थाय? [उ०] अहिं ज्योतिषिकना गमकनी पेठे कहेवुं. पण विशेष ए के स्थिति अने अनुबंध जघन्य पल्योपम

ओवमं अंतोमुहुत्तमब्भहियं, उक्कोसेणं दो सागरोवमाइं बावीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहियाइं–एवतियं कालं० । एवं सेसा वि अट्ठ गमगा भाणियव्वा । णवरं ठिति कालादेसं च जाणेज्जा ।

५६. [प्र०] ईसाणदेवे णं भंते ! जे भविए० ? [उ०] एवं ईसाणदेवेण वि नव गमगा भाणियव्वा । नवरं ठिती अणुबंधो जहन्नेणं सातिरेगं पलिओवमं, उक्कोसेणं सातिरेगाइं दो सागरोवमाइं, सेसं तं चेव । 'सेवं भंते ! सेवं भंते !' त्ति जाव–विहरति ।

चउवीसतिमे सए दुवालसमो उद्देसो समत्तो ।

अने उत्कृष्ट बे सागरोपम होय छे. (संवेध–) काळनी अपेक्षाए जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक पल्योपम अने उत्कृष्ट बावीश हजार वर्ष अधिक बे सागरोपम–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे. ए प्रमाणे बाकीना आठे गमो जाणवा. परन्तु विशेष ए के अहिं स्थिति अने काळादेश (पूर्व करतां भिन्न) जाणवो.

५६. [प्र०] हे भगवन् ! जे ईशानदेव, पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे–इत्यादि संबंधे पण नवे गमो कहेवा. पण विशेष ए के स्थिति, अनुबंध जघन्य साधिक पल्योपम, अने उत्कृष्ट साधिक बे सागरोपम. अने बाकी बधुं तेज प्रमाणे जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'–एम कही यावत्–विहरे छे.

चोवीशमा शतकमां बारमो उद्देशक समाप्त.

तेरसमो उद्देसो ।

१. [प्र०] आउक्काइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति [उ०] एवं जहेव पुढविकाइयउद्देसए, जाव–[प्र०] पुढविक्काइए णं भंते ! जे भविए आउक्काइएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवति० ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्त०, उक्कोसेणं सत्तवाससहस्सट्ठिइएसु उववज्जेज्जा–एवं पुढविकाइयउद्देसगसरिसो भाणियव्वो । णवरं ठिती(तिं) संवेहं च जाणेज्जा, सेसं तहेव । 'सेवं भंते ! सेवं भंते !' त्ति ।

चउवीसतिमे सए तेरसमो उद्देसो समत्तो ।

तेरमो उद्देशक.

अप्कायिक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! अप्कायिको क्यांथी आवीने उत्पन्न थाय–इत्यादि जेम पृथिवीकायिकना उद्देशकमां कह्युं छे तेम जाणवुं. यावत्–[प्र०] हे भगवन् ! जे पृथिवीकायिको अप्कायिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा अप्कायिकमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट सात हजार वर्षनी स्थितिवाळा अप्कायिकमां उत्पन्न थाय. ए प्रमाणे पृथिवीकायिकना उद्देशकनी पेठे आ उद्देशक कहेवो. परन्तु विशेष ए के अहीं स्थिति अने संवेध जुदो जाणवो. बाकी बधुं पूर्वप्रमाणे कहेवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

चोवीशमा शतकमां तेरमो उद्देशक समाप्त.

चोद्दसमो उद्देसो ।

१. [प्र०] तेउक्काइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ? [उ०] एवं जहेव पुढविकाइयउद्देसगसरिसो उद्देसो भाणियव्वो । नवरं ठितिं संवेहं च जाणेज्जा, देवेहिंतो ण उववज्जंति, सेसं तं चेव । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति जाव–विहरति ।

चउवीसतिमे सए चोद्दसमो उद्देसो समत्तो ।

चउदमो उद्देशक.

तेजस्कायिक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! तेजस्कायिको क्यांथी आवीने उत्पन्न थाय–इत्यादि पृथिवीकायिक उद्देशकनी पेठे आ उद्देशक पण कहेवो. पण विशेष ए के अहीं स्थिति अने संवेध (भिन्न) जाणवो–तथा तेजस्कायिको देवोथी आवी उत्पन्न थता नथी. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे' एम कही यावत्–विहरे छे.

चोवीशमा शतकमां चउदमो उद्देशक समाप्त.

पन्नरसमो उद्देसो ।

१. [प्र०] वाउक्काइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ? [उ०] एवं जहेव तेउक्काइयउद्देसओ तहेव । नवरं ठिती(तिं) संवेहं च जाणेज्जा । 'सेवं भंते ! सेवं भंते ! त्ति ।

चउवीसतिमे सए पन्नरसमो उद्देसो समत्तो ।

पंदरमो उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! वायुकायिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे—इत्यादि जेम तेजस्कायिक उद्देशकमां कह्युं छे तेम कहेवुं. पण विशेष ए के अहीं स्थिति अने संवेध (भिन्न) जाणवो. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.'

वायुकायिकनो उपपात.

चोवीशमा शतकमां पंदरमो उद्देशक समाप्त.

सोलसमो उद्देसो ।

१. [प्र०] वणस्सइकाइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ? [उ०] एवं पुढविक्काइयसरिसो उद्देसो । नवरं जाहे वणस्सइकाइओ वणस्सइकाइएसु उववज्जति ताहे पढम-बितिय-चउत्थ-पंचमेसु गमएसु परिमाणं अणुसमयं अविरहियं अणंता उववज्जंति । भवादेसेणं जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अणंताइं भवग्गहणाइं । कालादेसेणं जहन्नेणं दो अंतो-मुहुत्ता, उक्कोसेणं अणंतं कालं-एवतियं० । सेसा पंच गमा अट्ठभवग्गहणिया तहेव । नवरं ठितिं संवेहं च जाणेज्जा । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

चउवीसतिमे सए सोलसमो उद्देसो समत्तो ।

सोळमो उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! वनस्पतिकायिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय—इत्यादि पृथिवीकायिकना उद्देशकनी पेठे आ उद्देशक कहेवो. पण विशेष ए के ज्यारे वनस्पतिकायिक वनस्पतिकायिकोमां उत्पन्न थाय त्यारे पहेला, बीजा, चोथा अने पांचमा आलापकमां 'प्रतिसमय निरन्तर अनंत जीवो उत्पन्न थाय छे'—एम कहेवुं. भवनी अपेक्षाए जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट अनंत भव तथा काळनी अपेक्षाए जघन्य बे अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट अनंत काळ—एटलो काळ यावत्—गमनागमन करे. बाकीना पांच आलापकोमां तेज रीते आठ भव जाणवा. पण विशेष ए के अहीं *स्थिति अने संवेध ए भिन्न भिन्न जाणवा. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.'

वनस्पतिकायिक.

चोवीशमा शतकमां सोळमो उद्देशक समाप्त.

सत्तरसमो उद्देसो ।

१. [प्र०] बेंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ? जाव-पुढविक्काइए णं भंते ! जे भविए बेंदिएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवति० ? [उ०] स च्चेव पुढविकाइयस्स लद्धी, जाव-कालादेसेणं जहन्नेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं संखेज्जाइं भवग्गहणाइं-एवतियं० । एवं तेसु चेव चउसु गमएसु संवेहो, सेसेसु पंचसु तहेव अट्ठ भवा । एवं जाव-चउरिंदिएणं समं

सत्तरमो उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! बेइन्द्रिय जीवो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे—इत्यादि यावत्—[प्र०] हे भगवन् ! जे पृथिवीकायिक जीव बेइन्द्रियमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा बेइन्द्रियमां उत्पन्न थाय ? [उ०] अहिं पूर्वोक्त [पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थवाने योग्य] पृथिवीकायिकनी वक्तव्यता कहेवी, यावत्—काळनी अपेक्षाए जघन्य बे अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट संख्याता भवो—एटलो काळ यावत्—गति आगति करे. जेम (पृथिवीकायिकनी साथे बेइन्द्रियनो संवेध कह्यो छे) ते प्रमाणे पहेला, बीजा, चोथा अने पांचमा—ए चार

बेइन्द्रिय.

---

१ * सर्व गमोमां जघन्य अने उत्कृष्ट स्थिति प्रसिद्ध छे. संवेध—त्रीजा अने सातमां गममां जघन्यथी अन्तर्मुहूर्त अधिक दश हजार वर्ष अने उत्कृष्ट आठ भवने आश्रयी एंसी हजार वर्ष. छट्ठा अने आठमां गममां जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक दश हजार वर्ष अने उत्कृष्ट चार अन्तर्मुहूर्त अधिक चालीश हजार वर्ष, नवमा गममां जघन्य वीश हजार वर्ष अने उत्कृष्ट एंसी हजार वर्ष होय छे—टीका.

चउसु संखेज्जा भवा, पंचसु अट्ठ भवा। पंचिंदियतिरिक्खजोणियमणुस्सेसु समं तहेव अट्ठ भवा। देवेसु न चेव उववज्जंति, ठितीं (तिं) संवेहं च जाणेज्जा। 'सेवं भंते! सेवं भंते!' त्ति।

चउवीसतिमे सए सत्तरसमो उद्देसो समत्तो।

आलापकमां संवेध कहेवो अने बाकीना पांच आलापकमां पूर्वोक्त आठ भवो जाणवा. ए प्रमाणे अप्कायिकथी मांडी यावत्–चउरिन्द्रियो साथे चार आलापकमां संख्याता भवो अने बाकीना पांच आलापकमां आठ भवो जाणवा. पंचेन्द्रिय तिर्यंचो अने मनुष्योनी साथे पूर्वोक्त आठ भवो जाणवा. तथा देवोमांथी आवी उत्पन्न थता नथी. अहिं स्थिति अने संवेध भिन्न जाणवो. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.'

चोवीशमा शतकमां सत्तरमो उद्देशक समाप्त.

अट्ठारसमो उद्देसो।

१. [प्र०] तेइंदिया णं भंते! कओहिंतो उववज्जंति? [उ०] एवं तेइंदियाणं जहेव बेइंदियाणं उद्देसो। नवरं ठितिं संवेहं च जाणेज्जा। तेउक्काइएसु समं ततियगमे उक्कोसेणं अट्ठुत्तराइं बेराइंदियसयाइं, बेइंदिएहिं समं ततियगमे उक्कोसेणं अडयालीसं संवच्छराइं छन्नउयराइंदियसतमब्भहियाइं, तेइंदिएहिं समं ततियगमे उक्कोसेणं बाणउयाइं तिन्नि राइंदियसयाइं। एवं सव्वत्थ जाणेज्जा जाव–'सन्निमणुस्स'त्ति। 'सेवं भंते! सेवं भंते!' त्ति।

चउवीसतिमे सए अट्ठारसमो उद्देसो समत्तो।

अष्टादश उद्देशक.

तेइन्द्रियनी उत्पत्ति.

१. [प्र०] हे भगवन्! तेइन्द्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे–इत्यादि बेइन्द्रियना उद्देशकनी पेठे त्रीन्द्रियो संबंधे पण कहेवुं. विशेष ए के अहीं स्थिति अने संवेध (भिन्न भिन्न) जाणवो. तेजस्कायिकोनी साथे [तेइन्द्रियोनो संवेध] त्रीजा गममां उत्कृष्ट *बसोने आठ रात्रिदिवसोनो होय छे अने बेइन्द्रियोनी साथे त्रीजा गममां उत्कृष्ट एकसो छन्नुं रात्रिदिवस अधिक अडतालीश वर्ष होय छे. तेइन्द्रियोनी साथे त्रीजा गममां उत्कृष्ट त्रणसोने बाणुं रात्रिदिवस जाणवो. ए प्रमाणे यावत्–संज्ञी मनुष्य सुधी †सर्वत्र जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.'

चोवीशमा शतकमां अढारमो उद्देशक समाप्त.

एगूणवीसइमो उद्देसो।

१. [प्र०] चउरिंदिया णं भंते! कओहिंतो उववज्जंति? [उ०] जहा तेइंदियाणं उद्देसओ तहेव चउरिंदियाण वि। नवरं ठितिं संवेहं च जाणेज्जा। 'सेवं भंते! सेवं भंते!' त्ति।

चउवीसतिमे सए एगूणवीसतिमो उद्देसो समत्तो।

ओगणीशमो उद्देशक.

चउरिन्द्रियनी उत्पत्ति.

१. [प्र०] हे भगवन्! चउरिन्द्रिय जीवो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] जेम तेइन्द्रियोनो उद्देशक कह्यो तेम चउरिन्द्रियो संबंधे पण कहेवो. परन्तु विशेष ए के स्थिति अने संवेध भिन्न जाणवो. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.'

चोवीशमा शतकमां ओगणीशमो उद्देशक समाप्त.

---

१ * तेजस्कायिकनी उत्कृष्ट स्थिति त्रण रात्रि–दिवसनी छे. तेने चार भवनी स्थिति साथे गुणता बार रात्रि–दिवस थाय. तेइन्द्रियनी उत्कृष्ट स्थिति ओगण पचास दिवसनी छे, ते चार भवने आश्रयी १९६ रात्रि–दिवस थाय. बन्ने राशि मेळवता २०८ रात्रि–दिवस थाय छे–टीका.

† ए प्रमाणे चउरिन्द्रिय, असंज्ञी, संज्ञी तिर्यंच अने मनुष्य साथे त्रीजा गमनो संवेध जाणवो. त्रीजा गमनो संवेध बताववा वडे छट्ठा वगेरे गमनो संवेध सूचित थयेलो जाणवो. केमके तेमां पण आठ भवो होय छे. प्रथम वगेरे चार गमनो संवेध भवनी अपेक्षाए संख्याता भवरूप अने काळनी अपेक्षाए संख्यात काळ रूप जाणवो.

वीसइमो उद्देसो ।

१. [प्र०] पंचिंदियतिरिक्खजोणिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ? [उ०] किं नेरइएहिंतो०, तिरिक्ख०, मणुस्सेहिंतो देवेहिंतो उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! नेरइएहिंतो उववज्जंति, तिरिक्ख०, मणुस्सेहिंतो वि०, देवेहिंतो वि उववज्जंति ।

२. [प्र०] जइ नेरइएहिंतो उववज्जंति, किं रयणप्पभपुढविनेरइएहिंतो उववज्जंति, जाव–अहेसत्तमपुढविनेरइएहिंतो उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! रयणप्पभपुढविनेरइएहिंतो उववज्जंति, जाव–अहेसत्तमपुढविनेरइएहिंतो० ।

३. [प्र०] रयणप्पभपुढविनेरइए णं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवइकालट्ठितिएसु उववज्जेज्जा ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तट्ठितीएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडिआउएसु उववज्जेज्जा ।

४. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ? [उ०] एवं जहा असुरकुमाराणं वत्तव्वया । नवरं संघयणे पोग्गला अणिट्ठा अकंता जाव–परिणमंति । ओगाहणा दुविहा पन्नत्ता, तं जहा–भवधारणिज्जा उत्तरवेउव्विया य । तत्थ णं जा सा भवधारणिज्जा सा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं सत्त धणूइं तिन्नि रयणीओ छच्चंगुलाइं । तत्थ णं जा सा उत्तरवेउव्विया सा जहन्नेणं अंगुलस्स संखेज्जइभागं, उक्कोसेणं पन्नरस धणूइं अड्ढाइज्जाओ रयणीओ ।

५. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं सरीरगा किंसंठिया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दुविहा पन्नत्ता, तं जहा–भवधारणिज्जा य उत्तरवेउव्विया य । तत्थ णं जे ते भवधारणिज्जा ते हुंडसंठिया पन्नत्ता । तत्थ णं जे ते उत्तरवेउव्विया ते वि हुंडसंठिता पन्नत्ता । एगा काउलेस्सा पन्नत्ता । समुग्घाया चत्तारि । णो इत्थिवेदगा, णो पुरिसवेदगा, णपुंसगवेदगा । ठिती जहन्नेणं दसवाससहस्साइं, उक्कोसेणं सागरोवमं । एवं अणुबंधो वि, सेसं तहेव । भवादेसेणं जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं । कालादेसेणं जहन्नेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं–एवतियं० ।

६. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो, जहन्नेणं अंतोमुहुत्तट्ठितीएसु०, उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तट्ठितीएसु०, अवसेसं तहेव । नवरं कालादेसेणं जहन्नेणं तहेव, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं–एव-

वीशमो उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय ? शुं नैरयिकोथी, तिर्यंचयोनिकोथी, मनुष्योथी के देवोथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ नैरयिकोथी, तिर्यंचोथी, मनुष्योथी अने देवोथी पण आवी उत्पन्न थाय छे. *(पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकनी उत्पत्ति.)*

२. [प्र०] जो तेओ नैरयिकोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं रत्नप्रभापृथिवीना नैरयिकोथी के यावत्–अधःसप्तम पृथिवीना नैरयिकोथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ रत्नप्रभापृथिवीना नैरयिकोथी आवी उत्पन्न थाय, यावत्–अधःसप्तमपृथिवीना नैरयिकोथी पण आवी उत्पन्न थाय. *(नैरयिकोनी पंचेन्द्रिय तिर्यंचमां उत्पत्ति.)*

३. [प्र०] हे भगवन् ! रत्नप्रभा पृथिवीनो नैरयिक जे पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा तिर्यंचोमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनी स्थितिवाळा पंचेन्द्रिय तिर्यंचोमां उत्पन्न थाय. *(रत्नप्रभानैरयिकोनी पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.)*

४. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय ? [उ०] जेम असुरकुमारनी वक्तव्यता कही छे तेम अहिं कहेवी. पण विशेष ए के [रत्नप्रभाना नारकोने] संघयणमां अनिष्ट अने अमनोज्ञ पुद्गलो यावत्–परिणमे छे. अवगाहना भवधारणीय अने उत्तरवैक्रिय–एम बे प्रकारनी छे. तेमां जे भवधारणीय शरीरनी अवगाहना छे ते [उत्पत्तिसमयनी अपेक्षाए] जघन्य अंगुलना असंख्यातमा भागनी अने उत्कृष्ट सात धनुष, त्रण हाथ अने छ अंगुलनी छे. तथा जे उत्तरवैक्रिय शरीरनी अवगाहना छे ते जघन्य अंगुलनो संख्यातमो भाग अने उत्कृष्ट पंदर धनुष अने अढी हाथनी होय छे. *(परिमाण.)*

५. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवोनां शरीरो केटलां संस्थानवाळां कह्यां छे ? [उ०] हे गौतम ! तेनां शरीरो बे प्रकारनां कह्यां छे, भवधारणीय अने उत्तरवैक्रिय. तेमां जे भवधारणीय शरीर छे, ते हुंडकसंस्थानवाळुं होय छे, अने जे उत्तरवैक्रिय छे ते पण हुंडकसंस्थानवाळुं छे. तेने एक कापोतलेश्या छे. समुद्घात चार छे. स्त्रीवेद अने पुरुष वेद नथी, पण एक नपुंसक वेद छे. स्थिति जघन्य दस हजार वर्षनी अने उत्कृष्ट सागरोपम प्रमाण छे. ए प्रमाणे अनुबंध पण जाणवो. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. भवनी अपेक्षाए जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट आठ भव, तथा काळनी अपेक्षाए जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक दस हजार वर्ष अने उत्कृष्ट चार पूर्वकोटी अधिक चार सागरोपम–एटलो काळ यावत्–गतिआगति करे. (१). *(शरीर.)*

६. जो ते [रत्नप्रभा नैरयिक] जघन्य काळनी स्थितिवाळा पंचेन्द्रिय तिर्यंचमां उत्पन्न थाय तो जघन्य अने उत्कृष्ट पण अन्तर्मुहूर्तनी स्थितिवाळा पंचेन्द्रिय तिर्यंचमां उत्पन्न थाय. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे कहेवुं. पण विशेष ए के काळनी अपेक्षाए जघन्य उपर *(रत्नप्रभानैरयिकनी जघ० पंचेन्द्रिय तिर्यंचमां उत्पत्ति.)*

तियं कालं० २ । एवं सेसा वि सत्त गमगा भाणियव्वा जहेव नेरइयउद्देसए सन्निपंचिंदिएहिं समं । णेरइयाणं मज्झिमएसु य तिसु वि गमएसु पच्छिमएसु तिसु वि गमएसु ठितिणाणत्तं भवति, सेसं तं चेव । सव्वत्थ ठितिं संवेहं च जाणेज्जा ९ ।

७. [प्र०] सक्करप्पभापुढविनेरइए णं भंते ! जे भविए० ? [उ०] एवं जहा रयणप्पभाए णव गमगा तहेव सक्करप्पभाए वि । नवरं सरीरोगाहणा जहा ओगाहणासंठाणे । तिन्नि णाणा तिन्नि अन्नाणा नियमं । ठिती अणुबंधा पुव्वभणिया । एवं णव वि गमगा उवजुंजिऊण भाणियव्वा, एवं जाव-छट्ठपुढवी । नवरं ओगाहणा लेस्सा ठिति अणुबंधो संवेहो य जाणियव्वा ।

८. [प्र०] अहेसत्तमपुढवीनेरइए णं भंते ! जे भविए० ? [उ०] एवं चेव णव गमगा । णवरं ओगाहणा-लेस्सा-ठिति-अणुबंधा जाणियव्वा । संवेहो भवादेसेणं जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं छब्भवग्गहणाइं । कालादेसेणं जहन्नेणं बावीसं सागरोवमाइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं तिहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं-एवतियं० । आदिल्लएसु छसु वि गमएसु जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं छ भवग्गहणाइं, पच्छिल्लएसु तिसु गमएसु जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं चत्तारि भवग्गहणाइं । लद्धी नवसु वि गमएसु जहा पढमगमए । नवरं ठितीविसेसो कालादेसो य बितियगमएसु जहन्नेणं बावीसं सागरोवमाइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं तिहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं-एवतियं कालं० । तइयगमए जहन्नेणं बावीसं सागरोवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं तिहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं । चउत्थगमे जहन्नेणं बावीसं सागरोवमाइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं तिहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं । पंचमगमए जहन्नेणं बावीसं सागरोवमाइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं तिहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं । छट्ठगमए जहन्नेणं बावीसं सागरोवमाइं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं तिहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं । सत्तमगमए जहन्नेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं दोहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं । अट्ठमगमए जहन्नेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं दोहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं । णवमगमए जहन्नेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं दोहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं-एवतियं० ९ ।

प्रमाणे अने उत्कृष्ट चार अन्तर्मुहूर्त अधिक चार सागरोपम-एटलो काळ यावत्-गतिआगति करे (२). ए प्रमाणे बाकीना सात गमो जेम नैरयिकउद्देशकमां संज्ञी पंचेन्द्रियो साथे कह्या छे तेम अहिं पण जाणवा. वचेना त्रण गमको अने छेल्ला त्रण गमकोमां स्थितिनी विशेषता छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. बधे ठेकाणे स्थिति अने संवेध भिन्न भिन्न विचारीने कहेवो ९.

शर्कराप्रभानारकनी प० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

७. [प्र०] हे भगवन् ! शर्कराप्रभानो नैरयिक जे पंचेन्द्रिय तिर्यंचोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे-इत्यादि जेम रत्नप्रभा संबंधे नव गमको कह्या छे तेम शर्कराप्रभा संबंधे पण नव गमको कहेवा. परन्तु विशेष ए के शरीरनी अवगाहना *अवगाहना-संस्थानपदमां कह्या प्रमाणे जाणवी. तेने त्रण ज्ञान अने त्रण अज्ञान अवश्य होय छे. स्थिति अने अनुबंध पूर्वे कहेल छे. ए प्रमाणे नवे गमो विचारपूर्वक कहेवा. एम यावत्-छट्ठी नरकपृथिवी सुधी जाणवुं. पण विशेष ए के अहीं अवगाहना, लेश्या, स्थिति, अनुबंध अने संवेध भिन्न भिन्न जाणवा.

सप्तमनरकना नैरयिकनी पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

८. [प्र०] हे भगवन् ! अधःसप्तम नरक पृथिवीनो नैरयिक जे पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा पंचेन्द्रिय तिर्यंचमां उत्पन्न थाय ? [उ०] पूर्व प्रमाणे नवे गमको कहेवा. विशेष ए के अहीं अवगाहना, लेश्या, स्थिति अने अनुबंध भिन्न भिन्न जाणवा. संवेध-भवनी अपेक्षाए जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट छ भव, तथा काळनी अपेक्षाए जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक बावीश सागरोपम अने उत्कृष्ट त्रण पूर्वकोटी अधिक छासठ सागरोपम -एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे. पहेला छ ए गमकोमां जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट छ भव, तथा पाछलना त्रणे गमकोमां जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट चार भव जाणवा. नवे गमकोमां प्रथम गमकनी पेठे वक्तव्यता कहेवी. पण बीजा गममां स्थितिनी विशेषता छे. तथा काळनी अपेक्षाए जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक बावीश सागरोपम अने उत्कृष्ट त्रण अन्तर्मुहूर्त अधिक छासठ सागरोपम-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे. त्रीजा गममां जघन्य पूर्वकोटी अधिक बावीश सागरोपम अने उत्कृष्ट त्रण पूर्वकोटी अधिक छासठ सागरोपम, चोथा गममां जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक बावीश सागरोपम अने उत्कृष्ट त्रण पूर्वकोटी अधिक छासठ सागरोपम; पांचमा गममां जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक बावीश सागरोपम अने उत्कृष्ट त्रण अन्तर्मुहूर्त अधिक छासठ सागरोपम; छट्ठा गममां जघन्य पूर्वकोटी अधिक बावीश सागरोपम अने उत्कृष्ट त्रण पूर्वकोटी अधिक छासठ सागरोपम; सातमा गममां जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक तेत्रीश सागरोपम अने उत्कृष्ट बे पूर्वकोटी अधिक छासठ सागरोपम, आठमा गममां जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक तेत्रीश सागरोपम, अने उत्कृष्ट बे अन्तर्मुहूर्त अधिक छासठ सागरोपम; तथा नवमा गममां जघन्य पूर्वकोटी अधिक तेत्रीश सागरोपम, अने उत्कृष्ट बे पूर्वकोटी अधिक छासठ सागरोपम-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे.

७ * प्रज्ञा० पद २१ प० ४१७-१.

९. [प्र०] जइ तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जन्ति किं एगिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो० ? [उ०] एवं उववाओ जहा पुढविकाइयउद्देसए, जाव–

१०. [प्र०] पुढविकाइए णं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवति० ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तट्ठितिएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडीआउएसु उववज्जंति ।

११. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा० ? [उ०] एवं परिमाणादीया अणुबंधपज्जवसाणा जच्चेव अप्पणो सट्ठाणे वत्तव्वया सच्चेव पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु वि उववज्जमाणस्स भाणियव्वा । णवरं णवसु वि गमएसु परिमाणे जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा असंखेज्जा वा उववज्जंति । भवादेसेण वि णवसु वि गमएसु जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं, सेसं तं चेव । कालादेसेणं उभओ ठितीए करेज्जा ।

१२. [प्र०] जइ आउक्काइएहिंतो उववज्जंति० ? [उ०] एवं आउक्काइयाण वि । एवं जाव–चउरिंदिया उववाएयव्वा । नवरं सव्वत्थ अप्पणो लद्धी भाणियव्वा । णवसु वि गमएसु भवादेसेणं जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं । कालादेसेणं उभओ ठितिं करेज्जा सव्वेसिं सव्वगमएसु । जहेव पुढविकाइएसु उववज्जमाणाणं लद्धी तहेव सव्वत्थ ठितिं संवेहं च जाणेज्जा ।

१३. [प्र०] जइ पंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं सन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, असन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! सन्निपंचिंदिय०, असन्निपंचिंदिय०, भेओ जहेव पुढविकाइएसु उववज्जमाणस्स, जाव–

१४. [प्र०] असन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवतिकाल० ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्त०, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठितीएसु उववज्जंति ।

१५. [प्र०] ते णं भंते !० ? [उ०] अवसेसं जहेव पुढविकाइएसु उववज्जमाणस्स असन्निस्स तहेव निरवसेसं, जाव–'भवादेसो'त्ति । कालादेसेणं जहन्नेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं पुव्वकोडिपुहुत्तमब्भहियं–

९. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते (संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच) तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं एकेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय–इत्यादि पृथिवीकायिक उद्देशकमां कह्या प्रमाणे अहीं उपपात कहेवो. यावत्–

पृथिवीकायिकनी पंचेन्द्रिय तिर्यंचमां उत्पत्ति.

१०. [प्र०] हे भगवन् ! जे पृथिवीकायिक, पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनी स्थितिवाळामां उत्पन्न थाय.

परिमाण.

११. [प्र०] हे भगवन् ! ते (पृथिवीकायिको) एक समये केटला उत्पन्न थाय–इत्यादि परिमाणथी मांडी अनुबंध सुधी जे पोताना स्वस्थानमां वक्तव्यता कही छे तेज प्रमाणे अहिं पण कहेवी. परन्तु विशेष ए के नवे गमकोमां परिमाण जघन्य एक, बे के त्रण अने उत्कृष्ट संख्याता के असंख्याता उत्पन्न थाय छे. संवेध–भवनी अपेक्षाए नवे गमोमां जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट आठ भव जाणवा. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. काळनी अपेक्षाए बन्नेनी स्थिति एकठी करवावडे संवेध करवो.

अप्कायिकोनी पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

१२. जो ते (पं० तिर्यंचो) अप्कायिकोथी आवी उत्पन्न थाय तो–इत्यादि पूर्व प्रमाणे अप्काय संबंधे पण कहेवुं. अने ए प्रमाणे यावत्–चउरिन्द्रिय सुधीनो उपपात कहेवो. परन्तु सर्व ठेकाणे पोतपोतानी वक्तव्यता कहेवी. नवे गमकोमां भवादेश जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट आठ भव, तथा काळादेश बन्नेनी स्थिति जोडीने करवो. जे प्रमाणे पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थनारनी वक्तव्यता कही छे तेज प्रमाणे बधा गमोमां बधा जीवो संबंधे कहेवी, अने बधे ठेकाणे स्थिति अने संवेध भिन्न जाणवो.

पं० तिर्यंचोनी पं० तिर्यंचोमां उत्पत्ति.

१३. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते (पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिको) पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं संज्ञी पंचेन्द्रिय-तिर्यंचयोनिकथी आवी उत्पन्न थाय के असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ बन्ने प्रकारना तिर्यंचोमांथी आवी उत्पन्न थाय–इत्यादि पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थनार तिर्यंचोना भेदो *कह्या छे तेम अहीं पण कहेवा. यावत्–

असंज्ञी पं० तिर्यंचनी सं० पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

१४. [प्र०] हे भगवन् ! असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक, जे पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा सं० पंचेन्द्रिय तिर्यंचमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट पल्योपमना असंख्यातमा भागनी स्थितिवाळा पंचेन्द्रिय तिर्यंचमां उत्पन्न थाय.

उत्पात परिमाण.

१५. [प्र०] हे भगवन् ! ते (असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिको) एक समये केटला उत्पन्न थाय–इत्यादि संबंधे पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थनार असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचोनी वक्तव्यता कही छे ते प्रमाणे यावत्–भवादेश सुधी कहेवी. काळनी अपेक्षाए जघन्य बे

१३ * भग० खं० ४ श० २४ उ० १२ सू० २८.

पवतियं० १ । बितियगमए एस चेव लद्धी । नवरं कालादेसेणं जहन्नेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं चत्तारि पुवकोडिओ चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाओ-एवतियं० २ ।

१६. सो चेव उक्कोसकालट्ठितीएसु उववन्नो जहन्नेणं पलिओवमस्स असंखेज्जतिभागट्ठिइएसु, उक्कोसेण वि पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठितिएसु उववज्जति । [प्र०] ते णं भंते ! जीवा० ? [उ०] एवं जहा रयणप्पभाए उववज्जमाणस्स असन्निस्स तहेव निरवसेसं जाव-'कालादेसो'त्ति । नवरं परिमाणे जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा उववज्जंति, सेसं तं चेव ३ ।

१७. सो चेव अप्पणा जहन्नकालट्ठितीओ जाओ जहन्नेणं अंतोमुहुत्तट्ठितीएसु, उक्कोसेणं पुवकोडिआउएसु उववज्जंति । ते णं भंते !- अवसेसं जहा एयस्स पुढविक्काइएसु उववज्जमाणस्स मज्झिमेसु तिसु गमएसु तहा इह वि मज्झिमेसु तिसु गमएसु जाव-अणुबंधो'त्ति । भवादेसेणं जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं । कालादेसेणं जहन्नेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं चत्तारि पुवकोडीओ चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाओ ४ ।

१८. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो एस चेव वत्तवया । नवरं कालादेसेणं जहन्नेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं अट्ठ अंतोमुहुत्ता-एवतियं० ५ ।

१९. सो चेव उक्कोसकालट्ठितिएसु उववन्नो जहन्नेणं पुवकोडिआउएसु, उक्कोसेण वि पुवकोडिआउएसु उववज्जइ-एस चेव वत्तवया । नवरं कालादेसेणं जाणेज्जा ६ ।

२०. सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठितीओ जाओ सच्चेव पढमगमगवत्तवया । नवरं ठिती जहन्नेणं पुवकोडी, उक्कोसेण वि पुवकोडी, सेसं तं चेव । कालादेसेणं जहन्नेणं पुवकोडी अंतोमुहुत्तमब्भहिया, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं पुवकोडिपुहुत्तमब्भहियं-एवतियं० ७ ।

२१. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो, एस चेव वत्तवया जहा सत्तमगमे । नवरं कालादेसेणं जहन्नेणं पुवकोडी अंतोमुहुत्तमब्भहिया, उक्कोसेणं चत्तारि पुवकोडीओ चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाओ-एवतियं० ८ ।

अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीपृथक्त्व अधिक पल्योपमनो असंख्यातमो भाग-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे (१). बीजा गममां पण एज वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के कालादेशथी जघन्य बे अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट चार अन्तर्मुहूर्त अधिक चार पूर्वकोटी-एटलो काळ यावत्-गतिआगति करे (२).

असंज्ञी पं० तिर्यंचनी उ० संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

१६. जो ते (असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक) उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच योनिकोमां उत्पन्न थाय तो जघन्य अने उत्कृष्ट पल्योपमना असंख्यातमा भागनी स्थितिवाळा संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पन्न थाय. हे भगवन् ! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय-इत्यादि जेम रत्नप्रभा पृथिवीमां उत्पन्न थनार असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचनी वक्तव्यता कही छे तेम यावत्-काळादेश सुधी बधी वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के परिमाण—जघन्य एक, बे, के त्रण अने उत्कृष्ट संख्याता उत्पन्न थाय छे. बाकी बधुं ते प्रमाणे जाणवुं (३).

जघ० असंज्ञी पं० तिर्यंचनी संज्ञी प० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

१७. जो ते पोते जघन्यकाळनी स्थितिवाळो होय तो जघन्य अन्तर्मुहूर्तनी स्थितिवाळा अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी वर्षनी स्थितिवाळा संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पन्न थाय. हे भगवन् ! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय—इत्यादि पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थता जघन्य आयुषवाळा असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचने वचेना त्रण गममा जेम कह्युं छे तेम अहिं पण त्रणे गमकोमां यावत्- अनुबंध सुधी बधुं कहेवुं. भवादेशथी जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट आठ भव तथा काळादेश वडे जघन्य बे अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट चार अन्तर्मुहूर्त अधिक चार पूर्वकोटी वर्ष-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे (४).

असंज्ञी पं० तिर्यंचनी जघ० संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

१८. जो ते (असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच) जघन्य काळनी स्थितिवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचोमां उत्पन्न थाय तो तेने पण एज वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के काळादेशथी जघन्य बे अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट आठ अन्तर्मुहूर्त-एटलो काळ यावत्-गतिआगति करे (५).

असंज्ञी पं० तिर्यंचनी उ० संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

१९. जो ते ज उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोमां उत्पन्न थाय तो जघन्य अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी वर्षनी स्थितिवाळा संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पन्न थाय. अहीं एज पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के अहीं काळादेश भिन्न जाणवो (६).

उ० असंज्ञी पं० तिर्यंचनी सं० पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

२०. जो ते ज जीव पोते उत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळो होय तो तेने प्रथम गमकनी वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनी होय छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. काळादेशथी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक पूर्वकोटी अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीपृथक्त्व अधिक पल्योपमनो असंख्यातमो भाग-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे (७).

उ० असंज्ञी पं० तिर्यंचनी जघ० संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

२१. जो ते जीव जघन्यकाळनी स्थितिवाळा तिर्यंचमां उत्पन्न थाय तो तेने पण एज (सातमा गमकनी) वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के काळादेशथी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक पूर्वकोटी अने उत्कृष्ट चार अन्तर्मुहूर्त अधिक चार पूर्वकोटी-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे (८).

२२. सो चेव उक्कोसकालट्ठिइएसु उववन्नो, जहन्नेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेण वि पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं, एवं जहा रयणप्पभाए उववज्जमाणस्स असन्निस्स नवमगमए तहेव निरवसेसं जाव–'कालादेसो'त्ति। नवरं परिमाणं जहा एयस्सेव ततियगमे, सेसं तं चेव ९।

२३. [प्र०] जइ सन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं संखेज्जवासाउय०, असंखेज्जवासाउय० ? [उ०] गोयमा ! संखेज्ज०, णो असंखेज्ज०।

२४. [प्र०] जइ संखेज्ज० जाव–किं पज्जत्तसंखेज्ज०, अपज्जत्तसंखेज्ज० ? [उ०] दोसु वि।

२५. [प्र०] संखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए जे भविए पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवति० ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्त०, उक्कोसेणं तिपलिओवमट्ठितिएसु उववज्जेज्जा।

२६. [प्र०] ते णं भंते ! अवसेसं जहा एयस्स चेव सन्निस्स रयणप्पभाए उववज्जमाणस्स पढमगमए। नवरं ओगाहणा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं जोयणसहस्सं, सेसं तं चेव जाव–'भवादेसो'त्ति। कालादेसेणं जहन्नेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं तिन्नि पलिओवमाइं पुव्वकोडीपुहुत्तमब्भहियाइं–एवतियं० १।

२७. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो एस चेव वत्तव्वया। नवरं कालादेसेणं जहन्नेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाओ २।

२८. सो चेव उक्कोसकालट्ठितीएसु उववन्नो जहन्नेणं तिपलिओवमट्ठितीएसु, उक्कोसेण वि तिपलिओवमट्ठितीएसु उववज्जति–एस चेव वत्तव्वया। नवरं परिमाणं जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा उववज्जंति। ओगाहणा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं जोयणसहस्सं, सेसं तं चेव जाव–'अणुबंधो'त्ति। भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं। कालादेसेणं जहन्नेणं तिन्नि पलिओवमाइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं तिन्नि पलिओवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं ३।

उ० असंज्ञी पं० तिर्यंचनी उ० संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

२२. जो ते उत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचमां उत्पन्न थाय तो ते जघन्य अने उत्कृष्ट पल्योपमना असंख्यातमा भागनी स्थितिवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचमां, उत्पन्न थाय—इत्यादि जेम रत्नप्रभामां उत्पन्न थनार असंज्ञी पंचेन्द्रियनी वक्तव्यता कही छे तेम यावत्–काळादेश सुधी बधी वक्तव्यता कहेवी. परन्तु आना त्रीजा गममां कह्या प्रमाणे परिमाण कहेवुं. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं (९).

१ संज्ञी पं० तिर्यंचनी सं० पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

२३. [प्र०] जो ते (संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच) संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं संख्याता वर्षना आयुषवाळा के असंख्याता वर्षना आयुषवाळामांथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ संख्याता वर्षना आयुषवाळा तिर्यंचोमांथी आवी उत्पन्न थाय, पण असंख्याता वर्षना आयुषवाळा तिर्यंचोमांथी आवी न उत्पन्न थाय.

२४. [प्र०] जो तेओ संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचमांथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा के अपर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पं० तिर्यंचमांथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] तेओ बन्नेमांथी आवी उत्पन्न थाय.

२५. [प्र०] हे भगवन् ! संख्याता वर्षना आयुषवाळो संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक, जे संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी स्थितिवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचमां उत्पन्न थाय.

परिमाणादि.

२६. [प्र०] हे भगवन् ! ते संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचो एक समये केटला उत्पन्न थाय–इत्यादि रत्नप्रभामां उत्पन्न थनार आ संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचना प्रथम गमकनी पेठे बधुं जाणवुं. परन्तु शरीरप्रमाण जघन्य अंगुलनो असंख्यातमो भाग अने उत्कृष्ट एक हजार योजन होय छे. बाकी बधुं ते ज प्रमाणे यावत्–भवादेश सुधी जाणवुं. काळादेशथी जघन्य बे अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी पृथक्त्व अधिक त्रण पल्योपम–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (१).

२ संज्ञी पं० तिर्यंचनी जघन्य० संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

२७. जो ते ज जीव जघन्यकाळनी स्थितिवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचमां उत्पन्न थाय तो तेने ए ज पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. परन्तु काळादेशथी जघन्य बे अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट चार अन्तर्मुहूर्त अधिक चार पूर्वकोटी–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे. (२)

३ संज्ञी पं० तिर्यंचनी उत्कृष्ट० संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

२८. जो ते ज उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळा संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पन्न थाय तो जघन्य अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी स्थितिवाळा संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पन्न थाय–इत्यादि पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. पण परिमाण–जघन्य एक, बे के त्रण अने उत्कृष्ट *संख्याता जीवो उत्पन्न थाय. तेनुं शरीर जघन्य अंगुलनो असंख्यातमो भाग अने उत्कृष्ट एक हजार योजन होय छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे यावत्–अनुबंध सुधी जाणवुं. भवादेशथी बे भव अने काळादेशथी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक त्रण पल्योपम तथा उत्कृष्ट पूर्वकोटी अधिक त्रण पल्योपम–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (३).

---

२८ * उत्कृष्ट स्थितिवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचो असंख्यात वर्षना आयुषवाळा ज होय छे, अने ते संख्याता होवाथी उत्कृष्टपणे पण संख्याता ज उपजे छे.

२९. सो चेव अप्पणा जहन्नकालट्ठितीओ जातो, जहन्नेणं अंतोमुहुत्त०, उक्कोसेणं पुव्वकोडीआउएसु उववज्जति । लद्धी से जहा एयस्स चेव सन्निपंचिंदियस्स पुढविक्काइएसु उववज्जमाणस्स मज्झिल्लएसु तिसु गमएसु सच्चेव इह वि मज्झिमेसु तिसु गमएसु कायव्वा । संवेहो जहेव एत्थ चेव असन्निस्स मज्झिमेसु तिसु गमएसु ६ ।

३०. सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठितीओ जाओ जहा पढमगमओ । नवरं ठिती अणुबंधो जहन्नेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी । कालादेसेणं जहन्नेणं पुव्वकोडी अंतोमुहुत्तमब्भहिया, उक्कोसेणं तिन्नि पलिओवमाइं पुव्वकोडीपुहुत्तमब्भहियाइं ७ ।

३१. सो चेव जहन्नकालट्ठितिएसु उववन्नो एस चेव वत्तव्वया । नवरं कालादेसेणं जहन्नेणं पुव्वकोडी अंतोमुहुत्तमब्भहिया, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाओ ८ ।

३२. सो चेव उक्कोसकालट्ठितिएसु उववन्नो जहन्नेणं तिपलिओवमट्ठितिएसु, उक्कोसेण वि तिपलिओवमट्ठितिएसु, अवसेसं तं चेव । नवरं परिमाणं ओगाहणा य जहा एयस्सेव तइयगमए । भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहन्नेणं तिन्नि पलिओवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं, उक्कोसेणं तिन्नि पलिओवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं–एवतियं ९ ।

३३. [प्र०] जइ मणुस्सेहिंतो उववज्जंति किं सन्निमणु०, असन्निमणु० ? [उ०] गोयमा ! सन्निमणुस्सेहिंतो वि, असन्निमणुस्सेहिंतो वि उववज्जंति ।

३४. [प्र०] असन्निमणुस्से णं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवतिकाल० ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्त०, उक्कोसेणं पुव्वकोडिआउएसु उववज्जति । लद्धी से तिसु वि गमएसु जहेव पुढविक्काइएसु उववज्जमाणस्स । संवेहो जहा एत्थ चेव असन्निपंचिंदियस्स मज्झिमेसु तिसु गमएसु तहेव निरवसेसो भाणियव्वो ।

४ जघन्य० संज्ञी पं० तिर्यंचनी संज्ञी प० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

२९. जो ते (संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच) पोते ज जघन्य स्थितिवाळो होय [अने ते संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पन्न थाय] तो ते जघन्य अन्तर्मुहूर्त आयुषवाळा अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनी स्थितिवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकमां उत्पन्न थाय. तेने पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थता आज संज्ञी पंचेन्द्रियनी जे वक्तव्यता कही छे ते आ उद्देशकमां मध्यना चोथा, पांचमा अने छट्टा ए त्रण गमकमां कहेवी. अने [संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचमां उत्पन्न थता] असंज्ञी पंचेन्द्रियने मध्यना त्रण गमकमां जे संवेध कह्यो छे ते प्रमाणे अहिं कहेवो (६).

७ उत्कृष्ट० सं० प० तिर्यंचनी सं० पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

३०. जो ते पोते उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळो होय तो तेने प्रथम गमकनी पेठे कहेवुं. परन्तु स्थिति अने अनुबंध जघन्य तथा उत्कृष्ट पूर्वकोटी होय छे. काळादेशथी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक पूर्वकोटी अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी पृथक्त्व अधिक त्रण पल्योपम– एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (७).

८ उत्कृष्ट० सं० पं० तिर्यंचनी ज० सं० पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

३१. जो ते ज जीव (उ० संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच) जघन्य स्थितिवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकमां उत्पन्न थाय तो तेने ए ज पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के काळादेशथी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक पूर्वकोटी अने उत्कृष्ट चार अन्तर्मुहूर्त अधिक चार पूर्वकोटी–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (८).

उ० सं० पं० तिर्यंचनी उ० सं० प० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

३२. जो ते उत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकमां उत्पन्न थाय तो ते जघन्य अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी स्थितिवाळा सं० पं० तिर्यंचमां उत्पन्न थाय. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. पण विशेष ए के परिमाण अने अवगाहना आना त्रीजा गमकमां कह्या प्रमाणे जाणवां. भवादेशथी बे भव अने काळादेशथी जघन्य अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी अधिक त्रण पल्योपम–एटलो काळ यावत्–गतिआगति करे (९).

मनुष्योनी सं० पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

३३. [प्र०] जो (सं० पं० तिर्यंचो) मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय के असंज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ संज्ञी अने असंज्ञी ए बन्ने प्रकारना मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय.

असंज्ञी मनुष्योनी सं० पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

३४. [प्र०] हे भगवन् ! असंज्ञी मनुष्य, जे पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनी स्थितिवाळा संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पन्न थाय. पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थनार असंज्ञी मनुष्यनी प्रथमना त्रण गमकमां जे वक्तव्यता कही छे ते अहीं प्रथमना त्रणे गमकमां कहेवी. अने संवेध असंज्ञी पंचेन्द्रियना मध्यम त्रण गमकमां कह्यो छे ते प्रमाणे अहिं कहेवो.

३५. [प्र०] जइ सन्निमणुस्सेहिंतो० किं संखेज्जवासाउयसन्निमणुस्सेहिंतो०, असंखेज्जवासाउयसन्निमणुस्सेहिंतो० ? [उ०] गोयमा ! संखेज्जवासाउय०, नो असंखेज्जवासाउय० ।

३६. [प्र०] जइ संखेज्जवासाउय० किं पज्जत्त०, अपज्जत्त० ? [उ०] गोयमा ! पज्जत्तसंखेज्जवासाउय०, अपज्जत्तसंखेज्जवासाउय० ।

३७. [प्र०] सन्निमणुस्से णं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवति० ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्त०, उक्कोसेणं तिपलिओवमट्ठितिएसु उववज्जति ।

३८. [प्र०] ते णं भंते !० [उ०] लद्धी से जहा एयस्सेव सन्निमणुस्सस्स पुढविकाइएसु उववज्जमाणस्स पढमगमए जाव–'भवादेसो'त्ति । कालादेसेणं जहन्नेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं तिन्नि पलिओवमाइं पुव्वकोडिपुहत्तमब्भहियाइं १ ।

३९. सो चेव जहन्नकालट्ठितिएसु उववन्नो एस चेव वत्तव्वया । णवरं कालादेसेणं जहन्नेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाओ २ ।

४०. सो चेव उक्कोसकालट्ठितिएसु उववन्नो जहन्नेणं तिपलिओवमट्ठिइएसु, उक्कोसेण वि तिपलिओवमट्ठिइएसु–सच्चेव वत्तव्वया । नवरं ओगाहणा जहन्नेणं अंगुलपुहत्तं, उक्कोसेणं पंच धणुसयाइं । ठिती जहन्नेणं मासपुहत्तं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी । एवं अणुबंधो वि । भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहन्नेणं तिन्नि पलिओवमाइं मासपुहत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं तिन्नि पलिओवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं–एवतियं० ३ ।

३५. [प्र०] हे भगवन् ! जो (संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच) संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी के असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय, पण असंख्याता वर्षना आयुषवाळा मनुष्योथी आवी उत्पन्न न थाय.

संज्ञी मनुष्योनी संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

३६. [प्र०] जो तेओ (संज्ञी पं० तिर्यंचो) संख्याता वर्षना आयुषवाळा मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं पर्याप्त मनुष्योथी के अपर्याप्त मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ पर्याप्त अने अपर्याप्त बन्ने प्रकारना मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय.

३७. [प्र०] संख्याता वर्षना आयुषवाळो संज्ञी पंचेन्द्रिय मनुष्य, जे संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचमां उत्पन्न थवाने योग्य छे, ते केटला काळनी स्थितिवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचमा उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी स्थितिवाळा सं० पं० तिर्यंचमां उत्पन्न थाय.

३८. [प्र०] हे भगवन् ! ते संज्ञी मनुष्यो एक समये केटला उत्पन्न थाय–इत्यादि पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थता ए ज संज्ञी मनुष्यनी प्रथम गमकमां कहेली *वक्तव्यता यावत्–भवादेश सुधी अहीं कहेवी. काळादेशथी जघन्य बे अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी पृथक्त्व अधिक त्रण पल्योपम–एटलो काळ यावत्–गतिआगति करे (१).

परिमाणादि.

३९. जो ते संज्ञी मनुष्य जघन्य काळनी स्थितिवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकमां उत्पन्न थाय तो तेने ए ज पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. परन्तु काळादेशथी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट चार अन्तर्मुहूर्त अधिक चार पूर्वकोटी वर्ष–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (२).

संज्ञी मनुष्यनी जघ० सं० पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

४०. जो ते ज मनुष्य उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळा तिर्यंचमां उत्पन्न थाय तो ते जघन्य अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी स्थितिवाळा संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पन्न थाय. (अहीं पण) ए ज †पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के शरीरप्रमाण जघन्य अंगुलपृथक्त्व अने उत्कृष्ट पांचसो धनुष होय छे. आयुष जघन्य मासपृथक्त्व अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी होय छे. ए प्रमाणे अनुबंध पण जाणवो. भवादेशथी बे भव तथा काळादेशथी जघन्य मासपृथक्त्व अधिक त्रण पल्योपम अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी अधिक त्रण पल्योपम–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (३).

संज्ञी मनुष्यनी उ० सं० पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

३८–३९ * पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थता संज्ञी मनुष्यनी प्रथम गममां कहेली वक्तव्यता आ प्रमाणे छे. परिमाण—एक समये जघन्य एक, बे अने उत्कृष्ट संख्याता उत्पन्न थाय छे. कारण के संज्ञी मनुष्यो हमेशां संख्याता ज होय छे. तेने छ संघयण होय छे. उत्कृष्ट पांचसो धनुषनी अवगाहना, छ संस्थान, त्रण दृष्टि, विकल्पे चार ज्ञान अने त्रण अज्ञान, त्रण योग, बे प्रकारनो उपयोग, चार संज्ञा, चार कषाय, पांच इन्द्रिय, छ समुद्घात, साता अने असाता, त्रण वेद, ज० अन्तर्मुहूर्तनुं आयुष, उ० पूर्वकोटिनुं आयुष, प्रशस्त अने अप्रशस्त अध्यवसाय, स्थितिना समान अनुबन्ध अने संवेध. जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट आठ भव होय छे. बीजा गममां प्रथम गममां कहेली वक्तव्यता कहेवी. परन्तु काळनी अपेक्षाए ज० बे अन्तर्मुहूर्त अने उ० चार अन्तर्मुहूर्त अधिक चार पूर्वकोटि संवेध जाणवो.—टीका.

४० † त्रीजा गममां पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. परन्तु अवगाहना अंगुलपृथक्त्व—बे अंगुलथी नव अंगुल प्रमाण अने आयुष मासपृथक्त्व जाणवुं. आ कथनथी एटलुं जाणी शकाय छे के अंगुलपृथक्त्वथी न्यून शरीरवाळो तथा मासपृथक्त्वथी हीन आयुषवाळो मनुष्य उत्कृष्ट आयुषवाळा तिर्यंचमां उत्पन्न थतो नथी.—टीका.

४१. सो चेव अप्पणा जहन्नकालट्ठिइओ जाओ, जहा सन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणियस्स पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जमाणस्स मज्झिमेसु तिसु गमएसु वत्तव्वया भणिया एस चेव एयस्स वि मज्झिमेसु तिसु गमएसु निरवसेसा भाणियव्वा । नवरं परिमाणं उक्कोसेणं संखेज्जा उववज्जंति, सेसं तं चेव ६ ।

४२. सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठितिओ जातो सच्चेव पढमगमगवत्तव्वया । नवरं ओगाहणा जहन्नेणं पंच धणुसयाइं। उक्कोसेणं पंच धणुसयाइं । ठिती अणुबंधो जहन्नेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी, सेसं तहेव जाव–'भवादेसो'त्ति, कालादेसेणं जहन्नेणं पुव्वकोडी अंतोमुहुत्तमब्भहिया, उक्कोसेणं तिन्नि पलिओवमाइं पुव्वकोडिपुहत्तमब्भहियाइं–एवतियं ७ ।

४३. सो चेव जहन्नकालट्ठितिएसु उववन्नो एस चेव वत्तव्वया । नवरं कालादेसेणं जहन्नेणं पुव्वकोडी अंतोमुहुत्तमब्भहिया, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाओ ८ ।

४४. सो चेव उक्कोसकालट्ठितिएसु उववन्नो, जहन्नेणं तिन्नि पलिओवमाइं, उक्कोसेण वि तिन्नि पलिओवमाइं, एस चेव लद्धी जहेव सत्तमगमे । भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं । कालादेसेणं जहन्नेणं तिन्नि पलिओवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं, उक्कोसेण वि तिन्नि पलिओवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं–एवतियं ९ ।

४५. [प्र०] जइ देवेहिंतो उववज्जंति किं भवणवासिदेवेहिंतो उववज्जंति, वाणमंतर०, जोइसिय०, वेमाणियदेवेहिंतो० ? [उ०] गोयमा ! भवणवासिदेवेहिंतो वि०, जाव–वेमाणियदेवेहिंतो वि० ।

४६. [प्र०] जइ भवणवासि० किं असुरकुमारभवण०, जाव–थणियकुमारभवण० ? [उ०] गोयमा ! असुरकुमार०, जाव–थणियकुमारभवण० ।

४७. [प्र०] असुरकुमारे णं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवति० ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तट्ठितिएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडिआउएसु उववज्जति । असुरकुमाराणं लद्धी णवसु वि गमएसु जहा पुढविकाइएसु उववज्जमाणस्स, एवं जाव–ईसाणदेवस्स तहेव लद्धी । भवादेसेणं सव्वत्थ अट्ठ भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं जहन्नेणं दोन्नि भवग्गहणाइं । ठितिं संवेहं च सव्वत्थ जाणेज्जा ९ ।

जघ० संज्ञी मनुष्यनी सं० पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

४१. जो ते संज्ञी मनुष्य पोते जघन्यस्थितिवाळो होय तो तेने जेम पंचेन्द्रिय तिर्यंचमां उत्पन्न थता पंचेन्द्रिय तिर्यंचनी मध्यम त्रण गमकोनी वक्तव्यता कही छे तेम आनी पण मध्यम त्रण गमकोनी बधी वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के परिमाण 'उत्कृष्ट संख्याता उपजे' एम कहेवुं, अने बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. (६)

उत्कृष्ट० संज्ञी मनुष्यनी सं० पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

४२. जो ते (संज्ञी मनुष्य) पोते उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळो होय तो तेने प्रथम गमकनी वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के शरीरनी अवगाहना जघन्य अने उत्कृष्ट पांचसो धनुषनी होय छे. स्थिति अने अनुबंध जघन्य अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी होय छे. बाकी बधुं यावत्–भवादेश सुधी ते ज प्रमाणे जाणवुं. काळादेशथी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक पूर्वकोटी अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी पृथक्त्व अधिक त्रण पल्योपम–एटलो काळ यावत्—गतिआगति करे (७).

उ० संज्ञी मनुष्यनी जघ० सं० पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

४३. जो ते ज मनुष्य जघन्य स्थितिवाळा तिर्यंचमां उत्पन्न थाय तो तेने ए ज वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के काळादेशथी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक पूर्वकोटी अने उत्कृष्ट चार अन्तर्मुहूर्त अधिक चार पूर्वकोटी—एटलो काळ यावत्–गतिआगति करे (८).

उ० संज्ञी मनुष्यनी उ० संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

४४. जो ते ज मनुष्य उत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळा संज्ञी पं० तिर्यंचयोनिकमां उत्पन्न थाय तो ते जघन्य अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी स्थितिवाळा संज्ञी० पं० तिर्यंचमां उत्पन्न थाय. अहिं पूर्वोक्त सातमा गमकनी वक्तव्यता कहेवी. भवादेशथी बे भव अने काळादेशथी जघन्य अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी अधिक त्रण पल्योपम–एटलो काळ यावत्–गतिआगति करे (९).

देवोनी सं० पं० तिर्यंचोमां उत्पत्ति.

४५. जो ते (सं० पं० तिर्यंचो) देवोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं भवनवासी देवोथी, वानव्यन्तर देवोथी, ज्योतिषिक देवोथी के वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम ! तेओ भवनवासी देवोथी, अने यावत्–वैमानिक देवोथी पण आवी उत्पन्न थाय.

असुरकुमार० भवनवासी देवोनो सं० पं० तिर्यंचोमां उपपात.

४६. [प्र०] जो ते भवनवासी देवोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं असुरकुमार भवनवासीथी के यावत्–स्तनितकुमार भवनवासी देवोथी आवी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम ! तेओ असुरकुमारोथी, यावत्–स्तनितकुमार भवनवासी देवोथी आवी उत्पन्न थाय छे.

४७. [प्र०] हे भगवन् ! जे असुरकुमार भवनवासी देव सं० पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम ! जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनी स्थितिवाळा संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पन्न थाय. तेने नवे गमकमां जे वक्तव्यता पृथिवीकायिकोमां उत्पन्न थता असुरकुमारोनी कही छे तेम कहेवी. ए प्रमाणे यावत्–ईशानदेव लोक सुधी पण ते प्रमाणे वक्तव्यता कहेवी. भवादेश बधे ठेकाणे उत्कृष्ट आठ भव अने जघन्य बे भव होय छे. अहीं सर्व ठेकाणे स्थिति अने संवेध भिन्न जाणवो (९).

४८. [प्र०] नागकुमारे णं भंते ! जे भविए० ? [उ०] एस चेव वत्तव्वया। नवरं ठिर्ति संवेहं च जाणेज्जा। एवं जाव–थणियकुमारे ९।

४९. [प्र०] जइ वाणमंतरेहिंतो० किं पिसाय० ? [उ०] तहेव। जाव–

५०. [प्र०] वाणमंतरे णं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्ख० ? [उ०] एवं चेव। नवरं ठिर्ति संवेहं च जाणेज्जा ९।

५१. [प्र०] जइ जोतिसिय० ? [उ०] उववाओ तहेव। जाव–

५२. [प्र०] जोतिसिए णं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्ख० ? [उ०] एस चेव वत्तव्वया। जहा पुढविकाइयउद्देसए भवग्गहणाइं णवसु वि गमएसु अट्ठ, जाव–कालादेसेणं जहन्नेणं अट्ठभागपलिओवमं अंतोमुहुत्तमब्भहियं, उक्कोसेणं चत्तारि पलिओवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं चउहि य वाससयसहस्सेहिं अब्भहियाइं–एवतियं०। एवं नवसु वि गमएसु, नवरं ठिर्ति संवेहं च जाणेज्जा ९।

५३. [प्र०] जइ वेमाणियदेवेहिंतो० किं कप्पोवगवेमाणिय०, कप्पातीतवेमाणिय० ? [उ०] गोयमा ! कप्पोवगवेमाणिय०, नो कप्पातीतवेमाणिय०। जइ कप्पोवग० जाव–सहस्सारकप्पोवगवेमाणियदेवेहिंतो वि उववज्जंति, नो आणय०, जाव–णो अच्चुयकप्पोवगवेमाणिय०।

५४. [प्र०] सोहम्मदेवे णं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवति० ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्त०, उक्कोसेणं पुव्वकोडीआउएसु, सेसं जहेव पुढविकाइयउद्देसए नवसु वि गमएसु। नवरं नवसु वि गमएसु जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं। ठिर्ति कालादेसं च जाणिज्जा, एवं ईसाणदेवे वि। एवं एएणं कमेणं अवसेसा वि जाव–सहस्सारदेवेसु उववाएयव्वा। नवरं ओगाहणा जहा ओगाहणासंठाणे, लेस्सा–सणंकुमार–

४८. [प्र०] हे भगवन् ! जे नागकुमार, पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा सं० पं० तिर्यंचमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! अहीं बधी पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के स्थिति अने संवेध (भिन्न) जाणवो. ए प्रमाणे यावत्–स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं.

नागकुमारनी सं० पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

४९. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते (संज्ञी पं० तिर्यंचो) वानव्यन्तरोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं पिशाच वानव्यन्तरोथी आवी उत्पन्न थाय–इत्यादि बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. यावत्–

वानव्यन्तरोथी सं० पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

५०. [प्र०] हे भगवन् ! जे वानव्यन्तर, पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा संज्ञी पं० तिर्यंचमां उत्पन्न थाय ? [उ०] पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. पण विशेष ए के अहीं स्थिति अने संवेध भिन्न जाणवो.

५१. [प्र०] जो ते (संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच) ज्योतिषिकोथी आवी उत्पन्न थाय तो तेने पूर्वे कह्या प्रमाणे–पृथिवीकायिकमां उत्पन्न थता संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचने कह्या प्रमाणे उपपात कहेवो. यावत्—

ज्योतिषिकोनी सं० पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

५२. [प्र०] हे भगवन् ! जे ज्योतिषिक, पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा सं० पं० तिर्यंचमां उत्पन्न थाय ? [उ०] ए ज पूर्वोक्त वक्तव्यता जेम पृथिवीकायिक उद्देशकमां कहेली छे तेम कहेवी. नवे गमकमां आठ भवो जाणवा. यावत्–काळादेशथी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक पल्योपमनो आठमो भाग अने उत्कृष्ट चार पूर्वकोटी अधिक पल्योपम—एटलो काळ यावत्–गतिआगति करे. ए प्रमाणे नवे गमकोमां जाणवुं. पण विशेष ए के अहीं स्थिति अने संवेध भिन्न जाणवो. (९)

५३. [प्र०] जो तेओ वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं कल्पोपपन्न वैमानिक देवोथी के कल्पातीत वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ कल्पोपपन्नक वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न थाय, पण कल्पातीत वैमानिक देवोथी आवी न उत्पन्न थाय. जो कल्पोपपन्न वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न थाय तो यावत्–सहस्रार कल्पोपपन्नक वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न थाय, पण आनत कल्पोपपन्नक, यावत्–अच्युतकल्पोपपन्नकथी आवी उत्पन्न न थाय.

वैमानिक देवोनी सं० पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

५४. [प्र०] हे भगवन् ! जे सौधर्म देव, पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा पंचेन्द्रिय तिर्यंचमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी आयुषवाळा पंचेन्द्रिय तिर्यंचमां उत्पन्न थाय. बाकी बधुं नवे गमकोने आश्रयी पृथिवीकायिक उद्देशकमां कह्या प्रमाणे कहेवुं. पण विशेष ए के नवे गमकोमां संवेध–भवनी अपेक्षाए जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट आठ भवनो होय छे. स्थिति अने काळादेश (भिन्न भिन्न) जाणवा. ए प्रमाणे ईशान देव संबंधे पण जाणवुं.

सौधर्मथी सहस्रार पर्यंत देवोनी सं० पं० तिर्यंचमां उत्पत्ति.

माहिंद–बंभलोएसु एगा पम्हलेस्सा, सेसाणं एगा सुक्कलेस्सा। वेदे नो इत्थिवेदगा, पुरिसवेदगा, णो नपुंसगवेदगा। आउ–अणुबंधा जहा ठितिपदे, सेसं जहेव ईसाणगाणं कायसंवेहं च जाणेज्जा। 'सेवं भंते! सेवं भंते' ! त्ति।

चउवीसतिमे सए वीसतिमो उद्देसो समत्तो।

तथा ए ज क्रमवडे बाकी बधा देवोनो यावत्–सहस्रार देव सुधी उपपात कहेवो. परन्तु अवगाहना, *अवगाहनासंस्थानपदमां कह्या प्रमाणे जाणवी. लेश्या—सनत्कुमार, माहेन्द्र अने ब्रह्मलोकमां एक पद्मलेश्या अने बाकी बधाने एक शुक्ललेश्या जाणवी. वेदमां स्त्रीवेदवाळा अने नपुंसकवेदवाळा नथी, पण पुरुषवेदवाळा होय छे. †स्थितिपदमां कह्या प्रमाणे आयुष अने अनुबंध जाणवो. बाकी बधुं ईशान देवोनी पेठे जाणवुं, तेमज अहिं कायसंवेध जुदो कहेवो. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

चोवीशमा शतकमां वीशमो उद्देशक समाप्त.

एगवीसतिमो उद्देसो।

१. [प्र०] मणुस्सा णं भंते! कओहिंतो उववज्जंति? किं नेरइएहिंतो उववज्जंति? जाव–देवेहिंतो उववज्जंति? [उ०] गोयमा! णेरइएहिंतो वि उववज्जंति, जाव–देवेहिंतो वि उववज्जंति–एवं उववाओ जहा पंचिंदियतिरिक्खजोणिउद्देसए जाव–तमापुढविनेरइएहिंतो वि उववज्जंति, णो अहेसत्तमपुढविनेरइएहिंतो उववज्जंति।

२. [प्र०] रयणप्पभपुढविनेरइए णं भंते! जे भविए मणुस्सेसु उववज्जित्तए से णं भंते! केवतिकाल०? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं मासपुहत्तट्ठितिएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडिआउएसु, अवसेसा वत्तव्वया जहा पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जंतस्स तहेव। नवरं परिमाणे जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा उववज्जंति। जहा तहिं अंतोमुहुत्तेहिं तहा इहं मासपुहत्तेहिं संवेहं करेज्जा, सेसं तं चेव ९। जहा रयणप्पभाए वत्तव्वया तहा सक्करप्पभाए वि। नवरं जहन्नेणं वासपुहुत्त-ट्ठिइएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडी०। ओगाहणा–लेस्सा–णाण–ट्ठिति–अणुबंध–संवेहं णाणत्तं च जाणेज्जा जहेव तिरिक्खजोणिय-उद्देसए। एवं–जाव–तमापुढविनेरइए ९।

३. [प्र०] जइ तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं एगिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति? जाव–पंचिंदियतिरि-क्खजोणिएहिंतो उववज्जंति? [उ०] गोयमा! एगिंदियतिरिक्खजोणिए० भेदो जहा पंचिंदियतिरिक्खजोणिउद्देसए। नवरं तेउ–वाऊ पडिसेहेयव्वा, सेसं तं चेव। जाव–

एकवीशमो उद्देशक.

मनुष्योनो उपपात.

१. [प्र०] हे भगवन्! मनुष्यो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय? शुं नैरयिकोथी, के यावत्–देवोथी आवी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! तेओ नैरयिकोथी आवी उत्पन्न थाय, यावत्–देवोथी पण आवी उत्पन्न थाय. ए प्रमाणे अहीं पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक उद्देशकमां कह्या प्रमाणे उपपात कहेवो. यावत्–छट्ठी तमा पृथिवीना नैरयिकोथी आवी उत्पन्न थाय, पण सातमी तमतमा पृथिवीना नैरयिकोथी आवी न उत्पन्न थाय.

रत्नप्रभानैरयिकनो मनुष्यमां उपपात.

२. [प्र०] हे भगवन्! रत्नप्रभापृथिवीनो नैरयिक जे मनुष्योमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा मनुष्यमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते जघन्य बे मासथी आरंभी नव मास सुधीनी अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनी स्थितिवाळा मनुष्यमां उत्पन्न थाय. बाकी बधी वक्तव्यता पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकमां उत्पन्न थता रत्नप्रभानैरयिकनी पेठे कहेवी. परन्तु परिमाण—जघन्य एक, बे के त्रण अने उत्कृष्ट संख्याता उत्पन्न थाय छे. जेम त्यां अन्तर्मुहूर्तवडे संवेध कर्यो छे तेम अहीं मासपृथक्त्ववडे संवेध करवो. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं, रत्नप्रभानी वक्तव्यतानी पेठे शर्कराप्रभानी पण वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के जघन्य वर्षपृथक्त्वनी स्थिति-वाळा अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनी स्थितिवाळा मनुष्यमां उत्पन्न थाय. तथा अवगाहना, लेश्या, ज्ञान, स्थिति, अनुबंध अने संवेध अने तेनी विशेषता तिर्यंचयोनिकना उद्देशकमां कह्या प्रमाणे जाणवी. ए प्रमाणे यावत्–तमा पृथिवीना नैरयिक सुधी जाणवुं.

तिर्यचयोनिकनो मनुष्यमां उपपात.

३. [प्र०] जो तेओ तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं एकेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी के यावत्–पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! एकेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय–इत्यादि वक्तव्यता पंचेन्द्रियतिर्यंचयोनिक उद्देशकमां कह्या प्रमाणे जाणवी. पण विशेष ए के, तेजस्काय अने वायुकायनो निषेध करवो. [त्यांथी आवी मनुष्यमां उत्पन्न न थाय.] बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. यावत्—

 * जुओ प्रज्ञा० पद २१ प० ४१३–१ † प्रज्ञा० पद ४ प० १७३–१

४. [प्र०] पुढविकाइए णं भंते ! जे भविए मणुस्सेसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवति० ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तट्ठितिएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडीआउएसु उववज्जिज्जा ।

५. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा० ? [उ०] एवं जहेव पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जमाणस्स पुढविकाइयस्स वत्तव्वया सा चेव इह वि उववज्जमाणस्स भाणियव्वा णवसु वि गमएसु । नवरं ततिय–छट्ठ–णवमेसु गमएसु परिमाणं जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा उववज्जंति । जाहे अप्पणा जहन्नकालट्ठितिओ भवति ताहे पढमगमए अज्झवसाणा पसत्था वि अप्पसत्था वि, बितियगमए अप्पसत्था, ततियगमए पसत्था भवंति, सेसं तं चेव निरवसेसं ९ ।

६. [प्र०] जइ आउकाइए० ? [उ०] एवं आउकाइयाण वि । एवं वणस्सइकाइयाण वि । एवं जाव–चउरिंदियाण वि । असन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिय–सन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिय–असन्निमणुस्स–सन्निमणुस्सा य एते सव्वे वि जहा पंचिंदियतिरिक्खजोणियउद्देसए तहेव भाणियव्वा । नवरं एयाणि चेव परिमाण–अज्झवसाण–णाणत्ताणि जाणिज्जा पुढविकाइयस्स एत्थ चेव उद्देसए भणियाणि । सेसं तहेव निरवसेसं ।

७. [प्र०] जइ देवेहिंतो उववज्जंति किं भवणवासिदेवेहिंतो उववज्जंति, वाणमंतर०, जोइसिय०, वेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! भवणवासिदेवेहिंतो वि०, जाव–वेमाणियदेवेहिंतो वि उववज्जंति ।

८. [प्र०] जइ भवणवासि० किं असुर०, जाव–थणिय० ? [उ०] गोयमा ! असुरकुमार०, जाव–थणिय० ।

९. [प्र०] असुरकुमारे णं भंते ! जे भविए मणुस्सेसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवति० ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं मासपुहत्तट्ठितिएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडिआउएसु उववज्जेज्जा । एवं जच्चेव पंचिंदियतिरिक्खजोणिउद्देसए वत्तव्वया सच्चेव एत्थ वि भाणियव्वा । नवरं जहा तर्हि जहन्नगं अंतोमुहुत्तट्ठितिएसु तहा इहं मासपुहत्तट्ठिइएसु । परिमाणं जहन्नेणं एक्को वा दो वा

४. [प्र०] हे भगवन् ! जे पृथिवीकायिक, मनुष्योमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा मनुष्यमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनी स्थितिवाळा मनुष्यमां उत्पन्न थाय.

पृथिवीकायिकोनो मनुष्यमां उपपात.

५. [प्र०] हे भगवन् ! ते (पृथिवीकायिको) एक समये केटला उत्पन्न थाय—इत्यादि पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकमां उत्पन्न थता पृथिवीकायिकनी पेठे अहीं मनुष्यमां उत्पन्न थनार पृथिवीकायिकनी वक्तव्यता नवे गमकोमां कहेवी. विशेष ए के त्रीजा, छट्ठा, अने नवमा गमकमां परिमाण जघन्य एक, बे के त्रण अने उत्कृष्ट संख्याता उत्पन्न थाय छे. ज्यारे (पृथिवीकायिक) पोते जघन्यकाळना स्थितिवाळो होय त्यारे [मध्यमना त्रण गमकमांना] *प्रथम गमकमा अध्यवसायो प्रशस्त अने अप्रशस्त बन्ने प्रकारना होय छे. बीजा गमकमां अप्रशस्त अने त्रीजा गमकमां प्रशस्त होय छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं.

६. [प्र०] हे भगवन् ! जो तेओ (मनुष्यो) अप्कायिकोथी आवी उत्पन्न थाय तो अप्कायिकोने तथा वनस्पतिकायिकोने पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. ए प्रमाणे यावत्–चउरिन्द्रियो सुधी जाणवुं. असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक, संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक, असंज्ञी मनुष्य अने संज्ञी मनुष्य ए बधाने पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकउद्देशकमां कह्या प्रमाणे कहेवुं. परन्तु विशेष ए के बधाने परिमाण अने अध्यवसायोनी भिन्नता पृथिवीकायिकने आज उद्देशकमां कह्या प्रमाणे जाणवी. बाकी बधुं पूर्वोक्त जाणवुं.

अप्कायिकनो मनुष्यमां उपपात.

७. [प्र०] हे भगवन् ! जो तेओ (मनुष्यो) देवोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं भवनवासी, व्यानव्यन्तर, ज्योतिषिक के वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ भवनवासी देवोथी, यावत्–वैमानिक देवोथी पण आवी उत्पन्न थाय.

देवोनो मनुष्योमां उपपात.

८. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते भवनवासी देवोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं असुरकुमारोथी आवी उत्पन्न थाय के यावत्–स्तनितकुमारोथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ असुरकुमारोथी, यावत्–स्तनितकुमारोथी पण आवी उत्पन्न थाय.

भवनवासी देवोनो मनुष्यमां उपपात.

९. [प्र०] हे भगवन् ! असुरकुमारदेव, जे मनुष्यमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा मनुष्यमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य मासपृथक्त्व अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनी स्थितिवाळा मनुष्यमां उत्पन्न थाय. ए प्रमाणे पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकना उद्देशकमां जे वक्तव्यता कही छे ते वक्तव्यता अहिं पण कहेवी. पण विशेष ए के जेम त्यां जघन्य अन्तर्मुहूर्तनी स्थितिवाळा तिर्यंचमां उत्पन्न थवानुं कह्युं छे तेम अहीं मासपृथक्त्वनी स्थितिवाळामां उत्पन्न थवानुं कहेवुं. परिमाण–जघन्य एक, बे के त्रण अने उत्कृष्ट संख्याता उत्पन्न थाय छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्–ईशानदेवो सुधी वक्तव्यता कहेवी. ए ज–उपर कह्या

असुरकुमारादि देवोनो मनुष्यमां उपपात.

५ * मध्यमत्रिकना प्रथम गमकमां जघन्य० पृथिवीकायिकनो मनुष्यमां औधिक उपपात थाय छे. ज्यारे पृथिवीकायिक उ० मनुष्यमां उत्पन्न थवानो होय त्यारे तेना अध्यवसायो प्रशस्त होय छे, जघन्य० मनुष्यमां उत्पन्न थवानो होय त्यारे अप्रशस्त अध्यवसायो होय छे. मध्यत्रिकना बीजा गमकमां जघन्य० पृथिवीकायिक जघन्य० मनुष्यमां उपजवानो होवाथी तेना अध्यवसायो अप्रशस्त होय छे, कारण के प्रशस्त अध्यवसायोथी जघन्य स्थितिपणे उपपात थतो नथी. त्रीजा गमकमां जघन्य० पृथिवीकायिक उ० मनुष्यमां उपजतो होवाथी तेना प्रशस्त अध्यवसायो होय छे.—टीका.

तिन्नि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा उववज्जंति, सेसं तं चेव । एवं जाव–'ईसाणदेवो'त्ति । एयाणि चेव णाणत्ताणि । सणंकुमारादीया जाव–'सहस्सारो'त्ति जहेव पंचिंदियतिरिक्खजोणिउद्देसए । नवरं परिमाणं जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा उववज्जंति । उववाओ जहन्नेणं वासपुहत्तट्ठितिएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडीआउएसु उववज्जंति, सेसं तं चेव । संवेहं वासपुहुत्तं पुव्वकोडीसु करेज्जा । सणंकुमारे ठिती चउगुणिया अट्ठावीसं सागरोवमा भवंति, माहिंदे ताणि चेव सातिरेगाणि, बम्हलोए चत्तालीसं, लंतए छप्पन्नं, महासुक्के अट्ठसट्ठिं, सहस्सारे बावत्तरिं सागरोवमाइं । एसा उक्कोसा ठिती भणिया । जहन्नट्ठितिं पि चउ गुणेज्जा ९ ।

१०. [प्र०] आणयदेवे णं भंते ! जे भविए मणुस्सेसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवति० ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं वासपुहत्तट्ठितिएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडीठितीएसु० ।

११. [प्र०] ते णं भंते !० [उ०] एवं जहेव सहस्सारदेवाणं वत्तव्वया । नवरं ओगाहणा–ठिति–अणुबंधे य जाणेज्जा, सेसं तं चेव । भवादेसेणं जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं छ भवग्गहणाइं । कालादेसेणं जहन्नेणं अट्ठारस सागरोवमाइं वासपुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं सत्तावन्नं सागरोवमाइं तिहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं–एवतियं कालं० । एवं णव वि गमा, नवरं ठितिं अणुबंधं संवेहं च जाणेज्जा, एवं जाव–अच्चुयदेवो, नवरं ठितिं अणुबंधं संवेहं च जाणेज्जा । पाणयदेवस्स ठिती तिगुणिया सट्ठिं सागरोवमाइं, आरणगस्स तेवट्ठिं सागरोवमाइं, अच्चुयदेवस्स छावट्ठिं सागरोवमाइं ।

१२. [प्र०] जइ कप्पातीतवेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति किं गेवेज्जकप्पातीत०, अणुत्तरोववातियकप्पातीत० ? [उ०] गोयमा ! गेवेज्जकप्पातीत०, अणुत्तरोववातिय० ।

१३. [प्र०] जइ गेवेज्ज० किं हेट्ठिम २ गेविज्जगकप्पातीत० जाव–उवरिम २ गेवेज्ज० ? [उ०] गोयमा ! हेट्ठिम २ गेवेज्ज०, जाव–उवरिम २० ।

१४. [प्र०] गेवेज्जदेवे णं भंते ! जे भविए मणुस्सेसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवतिकाल ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं

यावत् सहस्रार देवोनो मनुष्यमां उपपात.

प्रमाणे विशेषता पण जाणवी. जेम पंचेन्द्रियतिर्यंचयोनिकउद्देशकमां कह्युं छे तेम सनत्कुमारथी मांडी यावत्–सहस्रारसुधीना देवो संबंधे कहेवुं. पण विशेष ए के परिमाण जघन्य एक, बे के त्रण अने उत्कृष्ट संख्याता उत्पन्न थाय छे. तेओ जघन्य वर्षपृथक्त्व स्थितिवाळा अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनी स्थितिवाळा मनुष्यमां उत्पन्न थाय छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे कहेवुं. संवेध जघन्य वर्षपृथक्त्व अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी वडे करवो. सनत्कुमारमां पोताना आयुषनी स्थितिथी चारगुणी करतां अठ्यावीश सागरोपम थाय छे. माहेन्द्रमां कांइक अधिक अठ्यावीश सागरोपम, ब्रह्मलोकमां चालीश, लांतकमां छप्पन्न, महाशुक्रमां अडसठ अने सहस्रारमां बहोंतेर सागरोपम थाय छे. ए प्रमाणे उत्कृष्ट स्थिति कहेवी. अने जघन्य स्थितिने पण चारगणी करवी. [एम कायसंवेध कहेवो.] (९.)

आनत देवोनो मनुष्यमां उपपात.

१०. [प्र०] हे भगवन् ! जे आनतदेव, मनुष्योमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा मनुष्योमां उत्पन्न थाय [उ०] हे गौतम ! जघन्य वर्षपृथक्त्वनी अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनी स्थितिवाळा मनुष्यमां उत्पन्न थाय.

परिमाणादि.

११. [प्र०] हे भगवन् ! ते (मनुष्यो) एक समये केटला उत्पन्न थाय–इत्यादि जेम सहस्रार देवनी वक्तव्यता कही छे तेम कहेवी. पण अवगाहना, स्थिति अने अनुबंधनी विशेषता जाणवी. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. भवादेशथी जघन्य बे भव अने उत्कृष्ट छ भव तथा काळादेशथी जघन्य वर्षपृथक्त्व अधिक अढार सागरोपम, अने उत्कृष्ट त्रण पूर्वकोटी अधिक सत्तावन सागरोपम–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे. ए प्रमाणे नवे गमकोमां जाणवुं. परन्तु विशेष ए के स्थिति, अनुबंध अने संवेध भेदपूर्वक जाणवो. ए प्रमाणे यावत्–अच्युत देव सुधी समजवुं. विशेष ए के स्थिति, अनुबंध अने संवेध भिन्न भिन्न जाणवा. प्राणत देवनी स्थिति त्रणगुणी करतां साठ सागरोपम, आरणनी त्रेसठ सागरोपम, अने अच्युतदेवनी छासठ सागरोपम स्थिति थाय छे.

कल्पातीत देवोनो मनुष्यमां उपपात.

१२. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते (मनुष्यो) कल्पातीत वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं ग्रैवेयक कल्पातीत वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न थाय के अनुत्तरौपपातिक कल्पातीत देवोथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ ग्रैवेयक अने अनुत्तरौपपातिक ए बन्ने प्रकारना कल्पातीत देवोथी आवी उत्पन्न थाय.

ग्रैवेयक देवोनो मनुष्यमां उपपात.

१३. [प्र०] जो (मनुष्यो) ग्रैवेयककल्पातीत देवोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं सौथी नीचेना के सौथी उपरना ग्रैवेयककल्पातीत देवोथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ सौथी नीचेना यावत्–सौथी उपरना ग्रैवेयककल्पातीत देवोथी पण उत्पन्न थाय.

१४. [प्र०] हे भगवन् ! ग्रैवेयक देव, जे मनुष्यमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा मनुष्यमां उत्पन्न थाय ?

वासपुहुत्तठितीएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडी०, अवसेसं जहा आणयदेवस्स वत्तव्वया। नवरं ओगाहणा–गोयमा ! एगे भवधारणिज्जे सरीरए, से जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं उक्कोसेणं दो रयणीओ। संठाणं–एगे भवधारणिज्जे सरीरे, से समचउरंससंठिए पन्नत्ते। पंच समुग्घाया पन्नत्ता, तं जहा–वेयणासमुग्घाए, जाव–तेयगसमुग्घाए, णो चेव णं वेउव्वियतेयगसमुग्घाएहिं समोहणिंसु वा, समोहणंति वा, समोहणिस्संति वा। ठिती अणुबंधो जहन्नेणं बावीसं सागरोवमाइं, उक्कोसेणं एक्कतीसं सागरोवमाइं, सेसं तं चेव। कालादेसेणं जहन्नेणं बावीसं सागरोवमाइं वासपुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं तेणउतिं सागरोवमाइं तिहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं–एवतियं०। एवं सेसेसु वि अट्ठगमएसु। नवरं ठितिं संवेहं च जाणेज्जा ९।

१५. [प्र०] जइ अणुत्तरोववाइयकप्पातीतवेमाणिय० किं विजयअणुत्तरोववाइय०, वेजयंतअणुत्तरोववातिय०, जाव–सव्वट्ठसिद्ध० ? [उ०] गोयमा ! विजयअणुत्तरोववातिय० जाव–सव्वट्ठसिद्धअणुत्तरोववातिय०।

१६. [प्र०] विजय–वेजयंत–जयंत–अपराजियदेवे णं भंते ! जे भविए मणुस्सेसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवति० [उ०] एवं जहेव गेवेज्जदेवाणं। नवरं ओगाहणा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइ भागं, उक्कोसेणं एगा रयणी। सम्मदिट्ठी, णो मिच्छदिट्ठी, णो सम्मामिच्छदिट्ठी। णाणी, णो अन्नाणी, नियमं तिन्नाणी, तं जहा–आभिणिबोहियनाणी, सुयनाणी, ओहिणाणी। ठिती जहन्नेणं एक्कतीसं सागरोवमाइं, उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं, सेसं तं चेव। भवादेसेणं जहन्नेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं चत्तारि भवग्गहणाइं। कालादेसेणं जहन्नेणं एक्कतीसं सागरोवमाइं वासपुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं दोहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं–एवतियं०। एवं सेसा वि अट्ठ गमगा भाणियव्वा। नवरं ठितिं अणुबंधं संवेधं च जाणेज्जा, सेसं एवं चेव।

१७. [प्र०] सव्वट्ठसिद्धगदेवे णं भंते ! जे भविए मणुस्सेसु उववज्जित्तए० ? [उ०] सा चेव विजयादिदेववत्तव्वया भाणियव्वा। णवरं ठिती अजहन्नमणुक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं। एवं अणुबंधो वि, सेसं तं चेव। भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहन्नेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं वासपुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं–एवतियं० १।

[उ०] हे गौतम ! ते जघन्य वर्षपृथक्त्व अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनी स्थितिवाळा मनुष्यमां उत्पन्न थाय. बाकी बधी वक्तव्यता आनत देवनी पेठे कहेवी. परन्तु हे गौतम ! तेने एक भवधारणीय शरीर होय छे अने तेनी अवगाहना जघन्य अंगुलनो असंख्यातमो भाग अने उत्कृष्ट बे हाथनी होय छे. तेने एक भवधारणीय शरीर समचतुरस्र संस्थानवाळुं होय छे. पांच समुद्घातो होय छे, ते आ प्रमाणे–१ वेदना समुद्घात अने यावत्–तैजस समुद्घात. पण तेओए वैक्रिय के तैजस समुद्घात करी नथी, करता नथी अने करशे पण नहि. स्थिति अने अनुबंध जघन्य बावीश सागरोपम तथा उत्कृष्ट एकत्रीश सागरोपम होय छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. काळादेशथी जघन्य वर्षपृथक्त्व अधिक त्राणुं सागरोपम अने उत्कृष्ट त्रण पूर्वकोटी अधिक त्राणुं सागरोपम–एटलो काळ–यावत्–गमनागमन करे. बाकीना आठे गमकोमां पण ए प्रमाणे जाणवुं. विशेष ए के स्थिति अने संवेध (भिन्न) जाणवो.

अनुत्तरौपपातिक देवोनो उपपात.

१५. जो तेओ (मनुष्यो) अनुत्तरौपपातिक कल्पातीत वैमानिक देवोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं विजय, वैजयंत के यावत्–सर्वार्थसिद्ध अनुत्तरौपपातिक देवोथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ विजय अनुत्तरौपपातिकथी यावत्–सर्वार्थसिद्ध अनुत्तरौपपातिकथी आवीने उत्पन्न थाय छे.

१६. [प्र०] हे भगवन् ! अनुत्तरौपपातिक विजय, वैजयंत, जयंत अने अपराजित देव, जे मनुष्यमां उत्पन्न थवाने योग्य छे, ते केटला काळनी स्थितिवाळा मनुष्यमां उत्पन्न थाय ? [उ०] इत्यादि जेम ग्रैवेयक देवो संबंधे कह्युं तेम अहीं कहेवुं. विशेष ए के अवगाहना जघन्य अंगुलनो असंख्यातमो भाग अने उत्कृष्ट एक हाथनी होय छे. ते सम्यग्दृष्टि होय छे पण मिथ्यादृष्टि के मिश्रदृष्टि नथी होता. ज्ञानी होय छे पण अज्ञानी नथी. तेने अवश्य मति, श्रुत अने अवधि–ए त्रण ज्ञान होय छे. तेओनी स्थिति जघन्य एकत्रीश सागरोपमनी अने उत्कृष्ट तेत्रीश सागरोपमनी छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. भवादेशथी जघन्य बे भव, अने उत्कृष्ट चार भव, तथा काळादेशथी जघन्य वर्षपृथक्त्व अधिक एकत्रीश सागरोपम अने उत्कृष्ट बे पूर्वकोटी अधिक छासठ सागरोपम–एटलो काळ यावत्–गतिआगति करे. ए प्रमाणे बाकीना आठे गमको कहेवा. परन्तु विशेष ए के स्थिति, अनुबंध अने संवेध (भिन्न भिन्न) जाणवो. तथा बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं.

सर्वार्थसिद्ध देवोनो मनुष्यमां उपपात.

१७. [प्र०] हे भगवन् ! सर्वार्थसिद्ध देव, जे मनुष्योमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा मनुष्यमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओनी वक्तव्यता विजयादिदेवनी वक्तव्यता पेठे कहेवी. विशेष ए के अहीं जघन्य नहि तेम उत्कृष्ट नहि एवी एकज प्रकारे तेत्रीश सागरोपमनी स्थिति होय छे. ए प्रमाणे अनुबंध पण जाणवो. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. भवादेशथी बे भव तथा काळादेशथी जघन्य वर्षपृथक्त्व अधिक तेत्रीश सागरोपम अने उत्कृष्टथी पूर्वकोटी अधिक तेत्रीश सागरोपम–एटलो काळ यावत्–गतिआगति करे (१).

१८. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो एस चेव वत्तव्वया। नवरं कालादेसेणं जहन्नेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं वास-पुहत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेण वि तेत्तीसं सागरोवमाइं वासपुहत्तमब्भहियाइं–एवतियं० २।

१९. सो चेव उक्कोसकालट्ठितीएसु उववन्नो एस चेव वत्तव्वया। नवरं कालादेसेणं जहन्नेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं पुव्व-कोडीए अब्भहियाइं, उक्कोसेण वि तेत्तीसं सागरोवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं–एवतियं० ३। एते चेव तिन्नि गमगा, सेसा न भण्णंति। 'सेवं भंते! सेवं भंते!' त्ति।

चउवीसतिमे सए एकवीसतिमो उद्देसो समत्तो।

सर्वार्थसिद्ध देवनो ज० मनुष्यमां उपपात.

१८. जो ते (सर्वार्थसिद्ध देव) जघन्यकाळनी स्थितिवाळा मनुष्यमां उत्पन्न थाय तो तेने ए ज वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के काळादेशथी जघन्य अने उत्कृष्ट वर्षपृथक्त्व अधिक तेत्रीश सागरोपम–एटलो काळ यावत्–गतिआगति करे (२).

सर्वार्थसिद्धनो उ० मनुष्यमां उपपात.

१९. जो ते उत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळा मनुष्यमां उत्पन्न थाय तो तेने पण ए ज वक्तव्यता कहेवी. परन्तु विशेष ए के काळा-देशथी जघन्य अने उत्कृष्ट पूर्वकोटी अधिक तेत्रीश सागरोपम–एटलो काळ यावत्–गतिआगति करे (३). अहींआ त्रण गमको ज कहे-वाना छे, बाकीना गमको अहीं कहेवाना नथी. 'हे भगवन्! ते एम ज छे, हे भगवन्! ते एम ज छे.'

चोवीशमा शतकमां एकवीशमो उद्देशक समाप्त.

बावीसतिमो उद्देसो।

१. [प्र०] वाणमन्तरा णं भंते! कओहिंतो उववज्जंति? किं नेरइएहिंतो उववज्जंति, तिरिक्ख०? [उ०] एवं जहेव नागकुमारउद्देसए असन्नी तहेव निरवसेसं। जइ सन्निपंचिंदिय० जाव–असंखेज्जवासाउय०।

२. [प्र०] सन्निपंचिंदिय० जे भविए वाणमंतरेसु उववज्जित्तए से णं भंते! केवति०? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं दस-वाससहस्सठितीएसु, उक्कोसेणं पलिओवमठितिएसु, सेसं तं चेव जहा नागकुमारउद्देसए, जाव–कालादेसेणं जहन्नेणं साति-रेगा पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं चत्तारि पलिओवमाइं–एवतियं १।

३. सो चेव जहन्नकालट्ठितिएसु उववन्नो जहेव णागकुमाराणं बितियगमे वत्तव्वया २।

बावीशमो उद्देशक.

व्यन्तर देवोनो उपपात. संज्ञी.

१. [प्र०] हे भगवन्! वानव्यन्तर देवो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे–शुं नैरयिकोथी, तिर्यंचयोनिकोथी, के देवोथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] इत्यादि जेम *नागकुमारना उद्देशकमां कह्युं छे ते प्रमाणे असंज्ञी सुधी बधी वक्तव्यता कहेवी. जो ते (वानव्यन्तर देव) संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकथी आवी उत्पन्न थाय–इत्यादि यावत्–†पूर्व प्रमाणे जाणवुं.

असंख्याता० सं० पं० तिर्यंचनो वानव्यन्तरमां उपपात.

२. [प्र०] हे भगवन्! असंख्याता वर्षना आयुषवाळो संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक, जे वानव्यन्तरोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा वानव्यन्तरोमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते जघन्य दस हजार वर्षनी अने उत्कृष्ट पल्योपमनी स्थिति-वाळा वानव्यंतरमां उत्पन्न थाय. बाकी बधुं नागकुमारना उद्देशकमां कह्युं छे तेम जाणवुं. यावत्–काळादेशथी जघन्य कांइक अधिक पूर्वकोटी सहित दस हजार वर्ष अने ‡उत्कृष्ट चार पल्योपम–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (१).

असंख्यात० सं० पं० तिर्यंचनी ज० वानव्यंतरमां उत्पत्ति.

३. जो ते जघन्यकाळनी स्थितिवाळा वानव्यन्तरमां उत्पन्न थाय तो ते संबंधे नागकुमारना §बीजा गमकमां कहेली वक्तव्यता कहेवी (२).

---

१ * भग० श० २४ उ० ३ पृ० ११

† शुं संख्याता वरसना आयुषवाळा सं० पं० तिर्यंचोथी उत्पन्न थाय के असंख्याता वरसना आयुषवाळा सं० पं० तिर्यंचोथी आवी उत्पन्न थाय? हे गौतम! बन्ने प्रकारना तिर्यंचोथी आवी उत्पन्न थाय छे. जुओ–सू० ३

२ ‡ त्रण पल्योपमना आयुषवाळो संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच पल्योपमना आयुषवाळा व्यंतरमां उत्पन्न थाय. एटले उत्कृष्ट चार पल्योपमनो कायसंवेध थाय छे.

३ § नागकुमारना बीजा गमनी वक्तव्यता प्रथम गम समान ज छे, परन्तु अहिं जघन्य अने उत्कृष्ट स्थिति दश हजार वर्षनी जाणवी. संवेध काळादेश-थी जघन्य दश हजार वर्ष अधिक साधिक पूर्वकोटी अने उत्कृष्ट दश हजार वर्ष अधिक त्रण पल्योपमनो जाणवो. त्रीजा गममां जघन्य स्थिति पल्योपमनी होय छे. जो के असंख्यात वर्षना आयुषवाळा सं० पं० तिर्यंचोनी जघन्य स्थिति साधिक पूर्व कोटी वर्षनी होय छे, तो पण अहिं पल्योपमनी कही तेनुं कारण ए छे के तेने पल्योपमना आयुषवाळा व्यन्तरमां उपजवानुं छे अने असंख्यात वर्षना आयुषवाळा पोताना आयुष करता अधिक आयुषवाळा देवोमां उपजता नथी.—टीका.

४. सो चेव उक्कोसकालट्ठितिएसु उववन्नो जहन्नेणं पलिओवमट्ठितीएसु, उक्कोसेण वि पलिओवमट्ठितिएसु एस चेव वत्तव्वया। नवरं ठिती से जहन्नेणं पलिओवमं, उक्कोसेणं तिन्नि पलिओवमाइं। संवेहो जहन्नेणं दो पलिओवमाइं, उक्कोसेणं चत्तारि पलिओवमाइं–एवतियं० ३। मज्झिमगमगा तिन्नि वि जहेव नागकुमारेसु पच्छिमेसु तिसु गमएसु तं चेव जहा नागकुमारुद्देसए। नवरं ठितिं संवेहं च जाणेज्जा। संखेज्जवासाउय० तहेव, नवरं ठिती अणुबंधो संवेहं च उभओ ठितीए जाणेज्जा।

५. जइ मणुस्स० असंखेज्जवासाउयाणं जहेव नागकुमाराणं उद्देसे तहेव वत्तव्वया। नवरं तइयगमए ठिती जहन्नेणं पलिओवमं, उक्कोसेणं तिन्नि पलिओवमाइं। ओगाहणा जहन्नेणं गाउयं, उक्कोसेणं तिन्नि गाउयाइं, सेसं तहेव। संवेहो से जहा एत्थ चेव उद्देसए असंखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदियाणं। संखेज्जवासाउयसन्निमणुस्से जहेव नागकुमारुद्देसए। नवरं वाणमंतरे ठितिं संवेहं च जाणेज्जा। 'सेवं भंते! सेवं भंते' त्ति।

चउवीसतिमे सए बावीसतिमो उद्देसो समत्तो।

असंख्यात० सं० पं० तिर्यंचनी उ० वानव्यंतरमां उत्पत्ति.

४. जो ते ज उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळा वानव्यन्तरमां उत्पन्न थाय तो जघन्य अने उत्कृष्ट पल्योपमनी स्थितिवाळा वानव्यन्तरमां उत्पन्न थाय–इत्यादि पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के तेनी स्थिति जघन्य पल्योपमनी अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी जाणवी. संवेध जघन्य बे पल्योपम अने उत्कृष्ट चार पल्योपमनो होय–एटलो काळ यावत्–गतिआगति करे (३). मध्यमना त्रण गमको नागकुमारना मध्यम त्रण गमकोनी पेठे कहेवा. अने छेल्ला त्रण गमको नागकुमारना उद्देशकमां कह्या प्रमाणे कहेवा. परन्तु विशेष ए के स्थिति अने संवेध भिन्न भिन्न जाणवो. संख्याता वर्षना आयुषवाळा सं० पं० तिर्यंचोनी वक्तव्यता ते ज प्रमाणे जाणवी. पण विशेष ए के स्थिति अने अनुबंध भिन्न भिन्न जाणवो. तथा संवेध बन्नेनी स्थितिने एकठी करीने कहेवो.

असंख्याता० मनुष्योनो वानव्यंतरमां उपपात.

५. [प्र०] जो तेओ (वानव्यन्तरो) मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय तो तेने नागकुमारना उद्देशकमां कह्या प्रमाणे असंख्याता वर्षना आयुषवाळा मनुष्योनी वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के त्रीजा गमकमां स्थिति जघन्य पल्योपमनी अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी जाणवी. अवगाहना जघन्यथी एक गाउ अने उत्कृष्ट त्रण गाउनी होय छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. वळी तेनो संवेध आज उद्देशकमां जेम असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचनो कह्यो छे तेम कहेवो. तथा जेम नागकुमारना उद्देशकमां कह्युं छे ते प्रमाणे संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योनी वक्तव्यता कहेवी. पण विशेष ए के वानव्यन्तरनी स्थिति अने संवेध भिन्न जाणवो. 'हे भगवन्! ते एम ज छे, हे भगवन्! ते एम ज छे.'

चोवीशमा शतकमां बावीशमो उद्देशक समाप्त.

तेवीसतिमो उद्देसो।

१. [प्र०] जोइसिया णं भंते! कओहिंतो उववज्जंति? किं नेरइए०? [उ०] भेदो जाव–सन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, नो असन्निपंचिंदियतिरिक्ख०।

२. [प्र०] जइ सन्नि० किं संखेज्ज०, असंखेज्ज०? [उ०] गोयमा! संखेज्जवासाउय० असंखेज्जवासाउय०।

३. [प्र०] असंखेज्जवासाउअसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते! जे भविए जोतिसिएसु उववज्जित्तए से णं भंते! केवति०? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं अट्ठभागपलिओवमट्ठितिएसु, उक्कोसेणं पलिओवमवाससयसहस्सट्ठितिएसु उववज्जइ, अवसेसं जहा असुरकुमारुद्देसए। नवरं ठिती जहन्नेणं अट्ठभागपलिओवमं, उक्कोसेणं तिन्नि पलिओवमाइं। एवं अणुबंधो

त्रेवीशमो उद्देशक.

ज्योतिषिकनो उपपात.

१. [प्र०] हे भगवन्! ज्योतिषिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय?–शुं नैरयिकोथी–इत्यादि भेद कहेवो. यावत्–तेओ संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचोथी आवी उत्पन्न थाय, पण असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थता नथी.

सं० पं० तिर्यंचनो ज्योतिषिकमां उपपात.

२. [प्र०] जो संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचोथी आवी उत्पन्न थाय तो शुं संख्याता वर्षना आयुषवाळा सं० पं० तिर्यंचोथी के असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! संख्याता के असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचोथी आवी उत्पन्न थाय.

असंख्यात० सं० पं० तिर्यंचोनो ज्योतिषिकमां उपपात.

३. [प्र०] हे भगवन्! असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक, जे ज्योतिषिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा ज्योतिषिकोमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते जघन्य पल्योपमना आठमा भागनी अने उत्कृष्ट एक लाख

वि, सेसं तहेव। नवरं कालादेसेणं जहन्नेणं दो अट्ठभागपलिओवमाइं, उक्कोसेणं चत्तारि पलिओवमाइं वाससयसहस्समब्भहियाइं-एवतियं० १।

४. सो चेव जहन्नकालट्ठितीएसु उववन्नो, जहन्नेणं अट्ठभागपलिओवमट्ठितिएसु, उक्कोसेणं वि अट्ठभागपलिओवमट्ठितीएसु एस चेव वत्तव्वया। नवरं कालादेसेणं जाणेज्जा २।

५. सो चेव उक्कोसकालठिइएसु उववन्नो, एस चेव वत्तव्वया। णवरं ठिती जहन्नेणं पलिओवमं वाससयसहस्समब्भहियं, उक्कोसेणं तिन्नि पलिओवमाइं। एवं अणुबंधो वि। कालादेसेणं जहन्नेणं दो पलिओवमाइं दोहिं वाससयसहस्सेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तारि पलिओवमाइं वाससयसहस्समब्भहियाइं ३।

६. सो चेव अप्पणा जहन्नकालट्ठितिओ जाओ, जहन्नेणं अट्ठभागपलिओवमट्ठितीएसु, उक्कोसेण वि अट्ठभागपलिओवमट्ठितिएसु उववज्जिज्जा ४।

७. [प्र०] ते णं भंते! जीवा० ? [उ०] एस चेव वत्तव्वया। नवरं ओगाहणा जहन्नेणं धणुपुहत्तं, उक्कोसेणं सातिरेगाइं अट्ठारसधणुसयाइं। ठिती जहन्नेणं अट्ठभागपलिओवमं, उक्कोसेण वि अट्ठभागपलिओवमं। एवं अणुबंधोऽवि, सेसं तहेव। कालादेसेणं जहन्नेणं दो अट्ठभागपलिओवमाइं, उक्कोसेण वि दो अट्ठभागपलिओवमाइं-एवतियं। जहन्नकालट्ठितियस्स एस चेव एक्को गमो ६।

८. सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठितिओ जाओ, सा चेव ओहिया वत्तव्वया। नवरं ठिती जहन्नेणं तिन्नि पलिओवमाइं, उक्कोसेण वि तिन्नि पलिओवमाइं। एवं अणुबंधो वि, सेसं तं चेव। एवं पच्छिमा तिन्नि गमगा णेयव्वा। नवरं ठितिं संवेहं च जाणेज्जा। एते सत्त गमगा।

९. [प्र०] जइ संखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदिय० ? [उ०] संखेज्जवासाउयाणं जहेव असुरकुमारेसु उववज्जमाणाणं तहेव नव वि गमा भाणियव्वा। नवरं जोतिसियठितिं संवेहं च जाणेज्जा, सेसं तहेव निरवसेसं भाणियव्वं ९।

वर्ष अधिक एक पल्योपमनी स्थितिवाळा ज्योतिषिकोमां उत्पन्न थाय. बाकी बधुं असुरकुमारना उद्देशकमां कह्या प्रमाणे जाणवुं. विशेष ए के जघन्य स्थिति पल्योपमना आठमा भागनी अने उत्कृष्ट स्थिति त्रण पल्योपमनी होय छे. अनुबंध पण ए प्रमाणे जाणवो. बाकी बधुं ते ज प्रमाणे जाणवुं. परन्तु काळादेशथी जघन्य पल्योपमना बे आठमा भाग अने उत्कृष्ट लाख वर्ष अधिक चार पल्योपम-एटलो काळ यावत्-गतिआगति करे (१).

४. जो ते (संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच) जघन्यकाळनी स्थितिवाळा ज्योतिषिकमां उत्पन्न थाय तो जघन्य अने उत्कृष्ट पल्योपमना आठमा भागनी स्थितिवाळा ज्योतिषिकमां उत्पन्न थाय-इत्यादि पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. विशेष ए के अहीं काळादेश [भिन्न] जाणवो. (२).

असंख्यात० सं० पं० तिर्यंचनो ज्योतिषिकमां उपपात.

५. जो ते ज जीव उत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळा ज्योतिषिकमां उत्पन्न थाय तो तेने पण ए ज वक्तव्यता कहेवी. परन्तु स्थिति जघन्य एक लाख वर्ष अधिक पल्योपम अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी होय छे. अनुबंध पण ए ज प्रमाणे जाणवो. काळादेशथी जघन्य बे लाख वर्ष अधिक बे पल्योपम अने उत्कृष्ट एक लाख वर्ष अधिक चार पल्योपम-एटलो काळ यावत्-गतिआगति करे (३).

जघ० असंख्यात० सं० पं० तिर्यंचोनो ज्योतिषिकमां उपपात.

६. जो ते (संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंच) पोते जघन्य काळनी स्थितिवाळो होय अने ज्योतिषिकमां उत्पन्न थाय तो ते जघन्य अने उत्कृष्ट पल्योपमना आठमा भागनी स्थितिवाळा ज्योतिषिकमां उत्पन्न थाय (४).

असंख्यात० सं० पं० तिर्यंचोनी उपपात-संख्या.

७. [प्र०] हे भगवन्! ते (असंख्य वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचो) एक समये केटला उत्पन्न थाय ? [उ०] पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. विशेष ए के शरीरनुं प्रमाण जघन्य धनुषपृथक्त्व अने उत्कृष्ट अढारसो धनुष करतां कांइक अधिक होय छे. स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट पल्योपमना आठमा भागनी अने अनुबंध पण ए ज प्रमाणे होय छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. काळादेशथी जघन्य अने उत्कृष्ट पल्योपमना बे आठमा भाग-एटलो काळ यावत्-गतिआगति करे. जघन्यकाळनी स्थितिवाळा माटे आ एक ज गम होय छे (६).

असंख्यात० सं० पं० तिर्यंचोनो ज्योतिषिकमां उपपात.

८. जो ते (असंख्यात० संज्ञी पं० तिर्यंच) पोते उत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळो होय (अने ज्योतिषिकमां उत्पन्न थाय) तो तेने सामान्य गमकनी जेम वक्तव्यता कहेवी. परन्तु स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी जाणवी. अनुबंध पण ए ज प्रमाणे छे. बाकी बधुं ते ज प्रमाणे जाणवुं. ए रीते छेल्ला त्रण गमको जाणवा. पण विशेष ए के, स्थिति अने संवेध भेदपूर्वक जाणवो. ए प्रमाणे ए सात गमको थया. (७).

संख्यात० सं० पं० तिर्यंचोनो ज्योतिषिकमां उपपात.

९. जो तेओ संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पं० तिर्यंचोथी आवी उत्पन्न थाय तो तेने असुरकुमारोमां उत्पन्न थता संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचनी पेठे नवे गमको कहेवा. विशेष ए के ज्योतिषिकनी स्थिति अने संवेध भेदपूर्वक जाणवो. तथा बाकी बधुं ते ज प्रमाणे जाणवुं (९).

१०. [प्र०] जइ मणुस्सेहिंतो उववज्जंति० ? [उ०] भेदो तहेव । जाव—

११. [प्र०] असंखेज्जवासाउयसन्निमणुस्से णं भंते ! जे भविए जोइसिएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! ० ? [उ०] एवं जहा असंखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदियस्स जोइसिएसु चेव उववज्जमाणस्स सत्त गमगा तहेव मणुस्साण वि । नवरं ओगाहणा-विसेसो पढमेसु तिसु गमएसु । ओगाहणा जहन्नेणं सातिरेगाइं नव धणुसयाइं, उक्कोसेणं तिन्नि गाउयाइं । मज्झिमगमए जह-न्नेणं सातिरेगाइं नव धणुसयाइं, उक्कोसेण वि सातिरेगाइं नव धणुसयाइं । पच्छिमेसु तिसु गमएसु जहन्नेणं तिन्नि गाउयाइं, उक्कोसेण वि तिन्नि गाउयाइं । सेसं तहेव निरवसेसं जाव–'संवेहो'त्ति ।

१२. [प्र०] जइ संखेज्जवासाउयसन्निमणुस्से० ? [उ०] संखेज्जवासाउयाणं जहेव असुरकुमारेसु उववज्जमाणाणं तहेव नव गमगा भाणियव्वा । नवरं जोतिसियठितिं संवेहं च जाणेज्जा, सेसं तं चेव निरवसेसं । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

चउवीसतिमे सए तेवीसइमो उद्देसो समत्तो ।

१०. जो तेओ मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय तो तेने बधी विशेषता पूर्वे कहेला संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचनी पेठे कहेवी. यावत्— *मनुष्योनो ज्योतिषिकमां उपपात.*

११. [प्र०] हे भगवन् ! असंख्याता वर्षना आयुषवाळो संज्ञी मनुष्य जे ज्योतिषिकोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा ज्योतिषिकोमां उत्पन्न थाय ? [उ०] जेम ज्योतिषिकोमां उत्पन्न थता असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचने सात गमको कह्या छे तेम ज मनुष्योने पण सात गमको कहेवा. परन्तु प्रथमना त्रण गमकोमां शरीरनी अवगाहनानो विशेष छे. अवगाहना जघन्य कांइक अधिक नवसो धनुष अने उत्कृष्ट त्रण गाउनी होय छे. मध्यमना गमकमां जघन्य अने उत्कृष्ट कांइक अधिक नवसो धनुष अने छेल्ला त्रण गमकोमां जघन्य अने उत्कृष्ट त्रण गाउनी छे. बाकी बधुं यावत्–संवेध सुधी ते ज प्रमाणे छे.

१२. जो ते संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय तो तेने असुरकुमारोमां उपजता संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योनी पेठे नवे गमको कहेवा. पण ज्योतिषिकनी स्थिति अने संवेध भिन्न जाणवो. बाकी बधुं ते ज प्रमाणे जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एम ज छे, हे भगवन् ! ते एम ज छे.' *संख्यात० सं० मनुष्योनो ज्योतिषिकमां उपपात.*

चोवीशमा शतकमां त्रेवीशमो उद्देशक समाप्त.

चउवीसतिमो उद्देसो ।

१. [प्र०] सोहम्मदेवा णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ? किं नेरइएहिंतो उववज्जंति ? [उ०] भेदो जहा जोइसिय-उद्देसए ।

२. [प्र०] असंखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए सोहम्मगदेवेसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवतिकाल० ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं पलिओवमट्ठितिएसु, उक्कोसेणं तिपलिओवमट्ठितीएसु उववज्जेज्जा ।

३. [प्र०] ते णं भंते ! [उ०] अवसेसं जहा जोइसिएसु उववज्जमाणस्स । नवरं सम्मदिट्ठी वि, मिच्छादिट्ठी वि, णो

चोवीशमो उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! सौधर्मदेवो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय ? शुं नैरयिकोथी आवी उत्पन्न थाय–इत्यादि. [उ०] त्रेवीशमा ज्योतिषिक उद्देशकमां कह्या प्रमाणे भेद कहेवो. *वैमानिकोनो उपपात.*

२. [प्र०] हे भगवन् ! असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक, जे सौधर्मदेवलोकमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा सौधर्म देवमां उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! जघन्य *पल्योपमनी अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी स्थितिवाळा सौधर्मदेवोमां उत्पन्न थाय. *असंख्यात० सं० पं० तिर्यंचनो सौधर्म देवलोकमां उपपात.*

३. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय–इत्यादि बाकीनी हकीकत ज्योतिषिकमां उत्पन्न थता असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी तिर्यंचनी पेठे कहेवी. परन्तु विशेष ए के ते सम्यग्दृष्टि पण होय अने मिथ्यादृष्टि पण होय, पण मिश्रदृष्टि न *परिमाणादि.*

---

२ * सौधर्म देवलोकमां जघन्य आयुष एक पल्योपमनुं होय छे, तेथी तिर्यंचो जघन्य पल्योपमनी स्थितिवाळा देवोमां उत्पन्न थाय छे; अने उत्कृष्ट आयुष बे सागरोपमनुं होय छे. पण तिर्यंचो उत्कर्षथी त्रण पल्योपम आयुषवाळा ज होय छे, तेनाथी अधिक देवायुष बांधता नथी. माटे तिर्यंचो उत्कृष्ट त्रण पल्योपमना आयुषवाळा सौधर्म देवोमां उत्पन्न थाय छे एम कह्युं छे.

सम्मामिच्छादिट्ठी । णाणी वि, अन्नाणी वि, दो णाणा दो अन्नाणा नियमं । ठिती जहन्नेणं पलिओवमं, उक्कोसेणं तिन्नि पलिओवमाइं । एवं अणुबंधो वि, सेसं तहेव । कालादेसेणं जहन्नेणं दो पलिओवमाइं, उक्कोसेणं छप्पलिओवमाइंएव–तियं० १ ।

४. सो चेव जहन्नकालट्ठितिएसु उववन्नो एस चेव वत्तव्वया । नवरं कालादेसेणं जहन्नेणं दो पलिओवमा, उक्कोसेणं चत्तारि पलिओवमाइं–एवतियं० २ ।

५. सो चेव उक्कोसकालट्ठितिएसु उववन्नो जहन्नेणं तिपलिओवम०, उक्कोसेण वि तिपलिओवम०–एस चेव वत्तव्वया । नवरं ठिती जहन्नेणं तिन्नि पलिओवमाइं, उक्कोसेण वि तिन्नि पलिओवमाइं, सेसं तहेव । कालादेसेणं जहन्नेणं छप्पलिओवमाइं, उक्कोसेण वि छप्पलिओवमाइं–एवतियं० ३ ।

६. सो चेव अप्पणा जहन्नकालट्ठितिओ जाओ, जहन्नेणं पलिओवमट्ठितिएसु, उक्कोसेण वि पलिओमट्ठितिएसु०, एस चेव वत्तव्वया । नवरं ओगाहणा जहन्नेणं धणुपुहत्तं, उक्कोसेणं दो गाउयाइं । ठिती जहन्नेणं पलिओवमं, उक्कोसेण वि पलिओवमं, सेसं तहेव । कालादेसेणं जहन्नेणं दो पलिओवमाइं, उक्कोसेणं पि दो पलिओवमाइं–एवतियं० ६ ।

७. सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठितिओ जाओ, आदिल्लगमगसरिसा तिन्नि गमगा णेयव्वा । नवरं ठितिं कालादेसं च जाणेज्जा ९ ।

८. [प्र०] जइ संखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदिय० ? [उ०] संखेज्जवासाउयस्स जहेव असुरकुमारेसु उववज्जमाणस्स तहेव नव वि गमा । नवरं ठितिं संवेहं च जाणेज्जा । जाहे य अप्पणा जहन्नकालट्ठितिओ भवति ताहे तिसु वि गमएसु सम्मदिट्ठी वि, मिच्छादिट्ठी वि, णो सम्मामिच्छादिट्ठी । दो नाणा दो अन्नाणा नियमं, सेसं तं चेव ।

९. [प्र०] जइ मणुस्सेहिंतो उववज्जंति० ? [उ०] भेदो जहेव जोतिसिएसु उववज्जमाणस्स । जाव—

१०. [प्र०] असंखेज्जवासाउयसन्निमणुस्से णं भंते ! जे भविए सोहम्मे कप्पे देवत्ताए उववज्जित्तए० ? [उ०] एवं

होय, ज्ञानी पण होय अने अज्ञानी पण होय. तेओने बे ज्ञान के बे अज्ञान अवश्य होय छे. तेओनी स्थिति जघन्य पल्योपमनी अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी होय छे. ए प्रमाणे अनुबंध पण जाणवो. बाकी बधुं ते ज प्रमाणे जाणवुं. काळादेशथी जघन्य बे पल्योपम अने उत्कृष्ट छ पल्योपम–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (१).

असंख्यात० सं० पं० तिर्यंचयोनिकनो ज० सौधर्म देवलोकमां उपपात.

४. हवे जो ते (असंख्यात वर्षना आयुषवाळो संज्ञी तिर्यंचयोनिक) जघन्यकाळनी स्थितिवाळा सौधर्मदेवमां उत्पन्न थाय तो तेने ए ज वक्तव्यता कहेवी. विशेष ए के काळादेशथी जघन्य बे पल्योपम अने उत्कृष्ट चार पल्योपम–एटलो काळ यावत्–गतिआगति करे (२).

असंख्यात० सं० पं० तिर्यंचनी उ० सौधर्म देवलोकमां उत्पत्ति.

५. जो ते ज जीव उत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळा सौधर्म देवमां उत्पन्न थाय तो जघन्य अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी स्थितिवाळा सौधर्म देवलोकमां उत्पन्न थाय–इत्यादि पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. विशेष ए के स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट त्रण पल्योपमनी जाणवी. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे कहेवुं. काळादेशथी जघन्य अने उत्कृष्ट छ पल्योपम–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (३).

ज० असंख्यात० सं० पं० तिर्यंचनो सौधर्म देवलोकमां उपपात.

६. जो ते पोते जघन्य स्थितिवाळो होय (अने सौधर्म देवमां उत्पन्न) थाय तो ते जघन्य अने उत्कृष्ट पल्योपमनी स्थितिवाळा सौधर्म देवलोकमां उत्पन्न थाय. तेने पण ए ज पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. विशेष ए के शरीरनुं प्रमाण जघन्य धनुषपृथक्त्व अने उत्कृष्ट बे गाउनुं होय छे. स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट पल्योपमनी होय छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. काळादेशथी जघन्य अने उत्कृष्ट बे पल्योपम–एटलो काळ यावत्–गमनागमन करे (६).

उ० असंख्यात० सं० पं० तिर्यंचनो सौधर्म देवलोकमां उपपात.

७. जो ते पोते उत्कृष्ट स्थितिवाळो होय तो तेने प्रथम गमक जेवा त्रण गमको कहेवा. विशेष ए के स्थिति अने काळादेश भिन्न जाणवो (९).

संख्यात० सं० पं० तिर्यंचनो सौधर्म देवलोकमां उपपात.

८. जो तेओ (सौधर्म देवो) संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचोथी आवी उत्पन्न थाय तो तेने असुरकुमारोमां उत्पन्न थता संख्याता वर्षना आयुषवाळा तिर्यंचनी पेठे नवे गमको कहेवा. विशेष ए के अहीं स्थिति अने संवेध भिन्न भिन्न जाणवो. ज्यारे ते पोते जघन्य स्थितिवाळो होय त्यारे त्रणे गमकोमां सम्यग्दृष्टि अने मिथ्यादृष्टि होय, पण मिश्रदृष्टि न होय. बे ज्ञान अने बे अज्ञान अवश्य होय. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं.

मनुष्योनो सौधर्म देवलोकमां उपपात.

९. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते (सौधर्म देवो) मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय तो–इत्यादि ज्योतिषिकमां उत्पन्न थता संज्ञी मनुष्यनी पेठे भेद कहेवो. यावत्—

१०. [प्र०] हे भगवन् ! असंख्य वर्षना आयुषवाळो संज्ञी मनुष्य, जे सौधर्मकल्पमां देवपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला

जहेव असंखेज्जवासाउयस्स सन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणियस्स सोहम्मे कप्पे उववज्जमाणस्स तहेव सत्त गमगा। नवरं आदिल्लएसु दोसु गमएसु ओगाहणा जहन्नेणं गाउयं, उक्कोसेणं तिन्नि गाउयाइं। ततियगमे जहन्नेणं तिन्नि गाउयाइं, उक्कोसेण वि तिन्नि गाउयाइं। चउत्थगमए जहन्नेणं गाउयं, उक्कोसेण वि गाउयं। पच्छिमएसु तिसु गमएसु जहन्नेणं तिन्नि गाउयाइं, उक्कोसेण वि तिन्नि गाउयाइं। सेसं तहेव निरवसेसं ९।

११. [प्र०] जइ संखेज्जवासाउयसन्निमणुस्सेहिंतो०? [उ०] एवं संखेज्जवासाउयसन्निमणुस्साणं जहेव असुरकुमारेसु उववज्जमाणाणं तहेव नव गमगा भाणियव्वा। नवरं सोहम्मदेवट्ठितिं संवेहं च जाणेज्जा, सेसं तं चेव ९।

१२. [प्र०] ईसाणदेवा णं भंते! कओहिंतो उववज्जंति? [उ०] ईसाणदेवाणं एस चेव सोहम्मगदेवसरिसा वत्तव्वया। नवरं असंखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणियस्स जेसु ठाणेसु सोहम्मे उववज्जमाणस्स पलिओवमठिती तेसु ठाणेसु इह सातिरेगं पलिओवमं कायव्वं। चउत्थगमे ओगाहणा—जहन्नेणं धणुपुहत्तं, उक्कोसेणं सातिरेगाइं दो गाउयाइं, सेसं तहेव ९।

१३. असंखेज्जवासाउयसन्निमणुसस्स वि तहेव ठिती जहा पंचिंदियतिरिक्खजोणियस्स असंखेज्जवासाउयस्स। ओगाहणा वि जेसु ठाणेसु गाउयं तेसु ठाणेसु इहं सातिरेगं गाउयं, सेसं तहेव ९।

१४. संखेज्जवासाउयाणं तिरिक्खजोणियाणं मणुस्साण य जहेव सोहम्मेसु उववज्जमाणाणं तहेव निरवसेसं णव वि गमगा। नवरं ईसाणठितिं संवेहं च जाणेज्जा ९।

१५. [प्र०] सणंकुमारदेवा णं भंते! कओहिंतो उववज्जंति? [उ०] उववाओ जहा सक्करप्पभापुढविनेरइयाणं। जाव—

१६. [प्र०] पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते! जे भविए सणंकुमारदेवेसु उववज्जित्तए०? [उ०] अवसेसा परिमाणादीया भवाएसपज्जवसाणा सच्चेव वत्तव्वया भाणियव्वा जहा सोहम्मे उववज्जमाणस्स। नवरं सणंकुमारट्ठितिं संवेहं च जाणेज्जा। जाहे य अप्पणा जहन्नकालट्ठितीओ भवति ताहे तिसु वि गमएसु पंच लेस्साओ आदिल्लाओ कायव्वाओ, सेसं तं चेव ९।

काळनी स्थितिवाळा सौधर्म देवोमां उत्पन्न थाय? [उ०] सौधर्मकल्पमां उत्पन्न थता असंख्यवर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकनी पेठे साते गमको कहेवा. विशेष ए के प्रथमना बे गमकमां शरीरनुं प्रमाण जघन्य एक गाउनुं अने उत्कृष्ट त्रण गाउनुं, त्रीजा गमकमां जघन्य अने उत्कृष्ट त्रण गाउनुं, चोथा गमकमां जघन्य अने उत्कृष्ट एक गाउनुं, अने छेल्ला त्रण गमकोमां जघन्य अने उत्कृष्ट त्रण गाउनुं होय छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं (९).

११. [प्र०] हे भगवन्! जो ते संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय—इत्यादि असुरकुमारोमां उत्पन्न थता संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्योनी पेठे नवे गमको कहेवा. विशेष ए के अहीं सौधर्मदेवनी स्थिति अने संवेध भिन्न जाणवो. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं (९).

संख्यात० सं० मनुष्योनो सौधर्म देवलोकमां उपपात.

१२. [प्र०] हे भगवन्! ईशान देवो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय? [उ०] ईशानदेवोनी वक्तव्यता सौधर्मदेवनी पेठे कहेवी. परन्तु जे स्थानोमां असंख्यात वर्षना आयुषवाळा संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकनी पल्योपमनी स्थिति कही छे, ते स्थानोमां अहीं कांइक अधिक पल्योपमनी कहेवी. चोथा गमकमां शरीरनुं प्रमाण जघन्य धनुषपृथक्त्व अने उत्कृष्ट कांइक अधिक बे गाउनुं होय छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं (९).

ईशान देवोनो उपपात.

१३. असंख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी मनुष्यनी स्थिति तेमज जाणवी—एटले असंख्यातवर्षना आयुषवाळा पंचेन्द्रियतिर्यंचयोनिकनी पेठे जाणवी. अने जे स्थानोमां शरीरनुं प्रमाण गाउनुं कह्युं छे ते स्थानोमां अहीं साधिक गाउ कहेवुं. बाकी बधुं ते ज प्रमाणे जाणवुं ९.

१४. सौधर्ममां उत्पन्न थनार संख्याता वर्षना आयुषवाळा तिर्यंचयोनिको अने मनुष्यो संबंधे नवे गमको कह्या छे तेम ईशान देवो संबंधे अहीं कहेवा. विशेष ए के अहीं ईशानदेवोनी स्थिति अने संवेध जाणवो (९).

संख्यात० संज्ञी० पं० तिर्यंचो अने मनुष्योनो ईशान देवलोकमां उपपात.

१५. [प्र०] हे भगवन्! सनत्कुमारदेवो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] शर्कराप्रभाना नैरयिकोनी पेठे तेनो उपपात कहेवो. यावत्—

सनत्कुमार देवोनो उपपात.

१६. [प्र०] हे भगवन्! संख्याता वर्षना आयुषवाळो पर्याप्त संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक, जे सनत्कुमार देवोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा सनत्कुमार देवमां उत्पन्न थाय—इत्यादि परिमाणथी मांडी भवादेश सुधीनी बधी वक्तव्यता सौधर्ममां उत्पन्न थनार संख्याता वर्षना आयुषवाळा संज्ञी तिर्यंचनी पेठे कहेवी. विशेष ए के अहीं सनत्कुमारोनी स्थिति अने संवेध जुदो जाणवो. ज्यारे ते पोते जघन्य स्थितिवाळो होय त्यारे त्रणे गमकोमां प्रथमनी पांच लेश्याओ जाणवी. बाकी बधुं ते ज प्रमाणे कहेवुं (९).

संख्यात० सं० पं० तिर्यंचनो सनत्कुमारमां उपपात.

१७. [प्र०] जइ मणुस्सेहिंतो उववज्जंति० ? [उ०] मणुस्साणं जहेव सक्करप्पभाए उववज्जमाणाणं तहेव णव वि गमा भाणियव्वा । नवरं सणंकुमारट्ठितिं संवेहं च जाणेज्जा ९ ।

१८. [प्र०] माहिंदगदेवा णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ? [उ०] जहा सणंकुमारगदेवाणं वत्तव्वया तहा माहिंदगदेवाणं भाणियव्वा । नवरं माहिंदगदेवाणं ठिती सातिरेगा भाणियव्वा स चेव । एवं बंभलोगदेवाण वि वत्तव्वया । नवरं बंभलोगट्ठितिं संवेहं च जाणेज्जा । एवं जाव-सहस्सारो । णवरं ठितिं संवेहं च जाणेज्जा । लंतगादीणं जहन्नकालट्ठितियस्स तिरिक्खजोणियस्स तिसु वि गमएसु छप्पि लेस्साओ कायव्वाओ । संघयणाइं बंभलोग-लंतएसु पंच आदिल्लगाणि, महासुक्कसहस्सारेसु चत्तारि । तिरिक्खजोणियाण वि मणुस्साण वि, सेसं तं चेव ९ ।

१९. [प्र०] आणयदेवा णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ? [उ०] उववाओ जहा सहस्सारदेवाणं । णवरं तिरिक्खजोणिया खोडेयव्वा, जाव-

२०. [प्र०] पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसन्निमणुस्से णं भंते ! जे भविए आणयदेवेसु उववज्जित्तए० ? [उ०] मणुस्साण य वत्तव्वया जहेव सहस्सारेसु उववज्जमाणाणं । णवरं तिन्नि संघयणाणि, सेसं तहेव जाव-अणुबंधो । भवादेसेणं जहन्नेणं तिन्नि भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं सत्त भवग्गहणाइं । कालादेसेणं जहन्नेणं अट्ठारस सागरोवमाइं दोहिं वासपुहत्तेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं सत्तावन्नं सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं-एवतियं० । एवं सेसा वि अट्ठ गमगा भाणियव्वा । नवरं ठितिं संवेहं च जाणेज्जा, सेसं तं चेव ९ । एवं जाव-अच्चुयदेवा, नवरं ठितिं संवेहं च जाणेज्जा ९ । चउसु वि संघयणा तिन्नि आणयादीसु ।

२१. [प्र०] गेवेज्जगदेवा णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ? [उ०] एस चेव वत्तव्वया । नवरं दो संघयणा । ठितिं संवेहं च जाणेज्जा ।

२२. [प्र०] विजय-वेजयंत-जयंत-अपराजितदेवा णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ? [उ०] एस चेव वत्तव्वया निर-

मनुष्योनो सनत्कुमारमां उपपात.

१७. [प्र०] जो मनुष्योथी आवी उत्पन्न थाय तो तेने शर्कराप्रभामां उपजता मनुष्योनी पेठे नवे गमको कहेवा. विशेष ए के अहीं सनत्कुमारनी स्थिति अने संवेध जुदो जाणवो (९).

माहेन्द्र देवोनो उपपात.

१८. [प्र०] हे भगवन् ! माहेन्द्र देवो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे ? [उ०] जेम सनत्कुमार देवनी वक्तव्यता कही छे तेम माहेन्द्रदेवोनी पण जाणवी. विशेष ए के, माहेन्द्र देवोनी स्थिति सनत्कुमार देवो करतां कांइक वधारे कहेवी. ए प्रमाणे ब्रह्मलोकना देवोनी पण वक्तव्यता कहेवी. विशेष ए के अहीं ब्रह्मलोकनी स्थिति अने संवेध जुदो जाणवो. ए प्रमाणे यावत्-सहस्रार देवलोक सुधी जाणवुं. विशेष ए के अहीं स्थिति अने संवेध जुदो जाणवो. लांतक वगेरे देवलोकमां उत्पन्न थता जघन्यस्थितिवाळा तिर्यंचयोनिकने त्रणे गमकोमां छ ए लेश्याओ जाणवी. ब्रह्मलोक अने लांतकमां प्रथमना पांच संघयण होय छे, अर्थात् आदिना पांच सुधीना संघयणवाळा त्यां उत्पन्न थाय छे. महाशुक्र अने सहस्रारमां प्रथमना चार संघयणवाळा उपजे छे. आ वक्तव्यता तिर्यंचो अने मनुष्योने आश्रयी जाणवी. बाकी बधुं ते ज प्रमाणे कहेवुं (९).

आनत देवोनो उपपात.

१९. [प्र०] हे भगवन् ! आनत देवो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] सहस्रार देवोनी पेठे उपपात कहेवो. विशेष ए के अहीं तिर्यंचयोनिकोनो निषेध करवो. अर्थात् तेओ अहीं उपजता नथी. यावत्-

२०. [प्र०] हे भगवन् ! संख्याता वर्षना आयुषवाळो पर्याप्त संज्ञी मनुष्य, जे आनतदेवोमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला काळनी स्थितिवाळा आनत देवोमां उत्पन्न थाय-इत्यादि प्रश्न. [उ०] सहस्रारदेवोमां उत्पन्न थनार मनुष्योनी वक्तव्यता अहीं कहेवी. विशेष ए के प्रथमना त्रण संघयणो अहीं कहेवा. अर्थात्-प्रथमना त्रण संघयणवाळा अहीं उपजे छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे यावत्-अनुबंध सुधी जाणवुं. भवादेशथी जघन्य त्रण भव अने उत्कृष्ट सात भव तथा काळादेशथी जघन्य बे वर्षपृथक्त्व अधिक अढार सागरोपम अने उत्कृष्ट चारपूर्वकोटी अधिक सत्तावन सागरोपम-एटलो काळ यावत्-गतिआगति करे. ए प्रमाणे बाकीना आठ गमको कहेवा. विशेष ए के अहीं स्थिति अने संवेध भिन्न जाणवो. तथा बाकी बधुं तेज प्रमाणे कहेवुं (९). ए प्रमाणे यावत्-अच्युतदेव सुधी जाणवुं. पण विशेष ए के पोतपोतानी स्थिति अने संवेध भिन्न जाणवा. आनतादि चारे स्वर्गोमां प्रथमना त्रण संघयणवाळा उपजे छे.

ग्रैवेयकोनो उपपात.

२१. [प्र०] हे भगवन् ! ग्रैवेयक देवो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय-इत्यादि पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. विशेष ए के अहीं प्रथमना बे संघयणवाळा उपजे छे. तथा पोतानी स्थिति अने संवेध जुदो जाणवो.

विजयादिमां उपपात.

२२. [प्र०] हे भगवन् ! विजय, वैजयंत, जयंत अने अपराजित देवो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे-इत्यादि पूर्वोक्त बधी

वत्तव्वया, जाव-'अणुबंधो'त्ति। नवरं पढमं संघयणं, सेसं तहेव। भवादेसेणं जहन्नेणं तिन्नि भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं पंच भवग्गहणाइं। कालादेसेणं जहन्नेणं एक्कतीसं सागरोवमाइं दोहिं वासपुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं तिहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं-एवतियं०। एवं सेसा वि अट्ठ गमगा भाणियव्वा। नवरं ठितिं संवेहं च जाणेज्जा। मणूसे लद्धी नवसु वि गमएसु जहा गेवेज्जेसु उववज्जमाणस्स। नवरं पढमसंघयणं।

२३. [प्र०] सव्वट्ठगसिद्धगदेवा णं भंते! कओहिंतो उववज्जंति? [उ०] उववाओ जहेव विजयादीणं। जाव-

२४. [प्र०] से णं भंते! केवतिकालट्ठितिएसु उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं तेत्तीसंसागरोवमट्ठितिएसु, उक्कोसेण वि तेत्तीससागरोवमट्ठितिएसु उववज्जंति, अवसेसा जहा विजयाईसु उववज्जंताणं। नवरं भवादेसेणं तिन्नि भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहन्नेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं दोहिं वासपुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेण वि तेत्तीसं सागरोवमाइं दोहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं-एवतियं० १।

२५. सो चेव अप्पणा जहन्नकालट्ठितिओ जाओ एस वत्तव्वया। नवरं ओगाहणाठितीओ रयणिपुहुत्त-वासपुहुत्ताणि, सेसं तहेव, संवेहं च जाणेज्जा २।

२६. सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठितिओ जाओ, एस चेव वत्तव्वया। नवरं ओगाहणा जहन्नेणं पंच धणुसयाइं, उक्कोस्सेणं पंचधणुसयाइं। ठिती जहन्नेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी, सेसं तहेव जाव-'भवादेसो'त्ति। कालादेसेणं जहन्नेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं दोहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेण वि तेत्तीसं सागरोवमाइं, दोहि वि पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं-एवतियं कालं सेवेज्जा, एवतियं कालं गतिरागतिं करेज्जा ३। एते तिन्नि गमगा सव्वट्ठसिद्धगदेवाणं। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति भगवं गोयमे जाव-विहरइ।

चउवीसतिमे सए चउवीसइमो उद्देसो समत्तो।

चउवीसतिमं सयं समत्तं।

वक्तव्यता यावत्-अनुबंध सुधी कहेवी. विशेष ए के अहीं प्रथम संघयणवाळा उपजे छे, बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. भवादेशथी जघन्य त्रण भव अने उत्कृष्ट पांच भव सुधी तथा काळादेशथी जघन्य बे वर्षपृथक्त्व अधिक एकत्रीश सागरोपम अने उत्कृष्ट त्रण पूर्वकोटी अधिक छासठ सागरोपम-एटलो काळ यावत्—गमनागमन करे. ए प्रमाणे बाकीना आठे गमको कहेवा. विशेष ए के पोतानी स्थिति अने संवेध भिन्न भिन्न जाणवो. मनुष्यने नवे गमकोमां ग्रैवेयकमां उत्पन्न थनार मनुष्यनी पेठे लब्धि—उत्पत्ति कहेवी. विशेष ए के त्यां [विजयादिमां] प्रथम संघयणवाळो उपजे छे.

२३. [प्र०] हे भगवन्! सर्वार्थसिद्धना देवो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! तेओनो उपपात विजयादिकनी पेठे कहेवो. अने ते यावत्—

सर्वार्थसिद्ध देवोमां उपपात.

२४. [प्र०] हे भगवन्! ते (संज्ञी मनुष्यो) केटला काळ सुधीनी स्थितिवाळा सर्वार्थसिद्ध देवोमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! तेओ जघन्य अने उत्कृष्ट तेत्रीश सागरोपमनी स्थितिवाळा सर्वार्थसिद्ध देवोमां उत्पन्न थाय. ए संबंधे बीजी बधी वक्तव्यता विजयादिकमां उत्पन्न थता मनुष्यनी पेठे कहेवी. विशेष ए के भवादेशथी त्रण भव अने काळादेशथी जघन्य बे वर्षपृथक्त्व अधिक तेत्रीश सागरोपम तथा उत्कृष्ट बे पूर्वकोटी अधिक तेत्रीश सागरोपम-एटलो काळ यावत्-गतिआगति करे.

२५. जो ते (संज्ञी पं० मनुष्य) पोते जघन्य काळनी स्थितिवाळो होय तो तेने पण ए ज पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. विशेष ए के शरीरनुं प्रमाण बेथी नव हाथ, अने स्थिति बेथी नव वर्ष सुधीनी जाणवी. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे कहेवुं. तथा अहीं स्थिति अने संवेध भिन्न जाणवो.

ज० संज्ञी मनुष्यनो सर्वार्थसिद्ध देवोमां उपपात.

२६. जो ते (संज्ञी मनुष्य) पोते उत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळो होय तो तेने ए ज पूर्वोक्त वक्तव्यता कहेवी. विशेष ए के शरीरनुं प्रमाण जघन्य अने उत्कृष्ट पांचसो धनुषनुं तथा स्थिति जघन्य अने उत्कृष्ट पूर्वकोटीनी होय छे. बाकी बधुं पूर्व प्रमाणे यावत्-भवादेश सुधी जाणवुं. काळादेशथी जघन्य अने उत्कृष्ट बे पूर्वकोटी अधिक तेत्रीश सागरोपम-एटलो काळ यावत्-गमनागमन करे. सर्वार्थसिद्ध देवोने आ त्रण गमको ज होय छे. 'हे भगवन्! ते एम ज छे, हे भगवन्! ते एम ज छे'-एम कही भगवान् गौतम यावत्-विहरे छे.

उ० संज्ञी मनुष्यनो सर्वार्थसिद्धमां उपपात.

चोवीशमा शतकमां चोवीशमो उद्देशक समाप्त.

चोवीशमुं शतक समाप्त.

पंचवीसतिमं सयं ।

१ लेसा य २ दव्व ३ संठाण ४ जुम्म ५ पज्जव ६ नियंठ, ७ समणा य ।
८ ओहे ९-१० भवियाभविए ११ सम्मा १२ मिच्छे य उद्देसा ॥

पढमो उद्देसो ।

१. [प्र०] तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे जाव-एवं वयासी-कति णं भंते ! लेस्साओ पन्नत्ताओ ? [उ०] गोयमा ! छल्लेसाओ पन्नत्ताओ, तंजहा-कण्हलेसा-जहा पढमसए बितिए उद्देसए तहेव लेस्साविभागो । अप्पाबहुगं य जाव-'चउविहाणं देवाणं चउविहाणं देवीणं. मीसगं अप्पाबहुगंति ।

२. [प्र०] कतिविहा णं भंते ! संसारसमावन्नगा जीवा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! चोद्दसविहा संसारसमावन्नगा जीवा पन्नत्ता, तंजहा-१ सुहुमअपज्जत्तगा, २ सुहुमपज्जत्तगा, ३ बादरअपज्जत्तगा, ४ बादरपज्जत्तगा, ५ बेइंदिया अपज्जत्तगा, ६ बेइंदिया पज्जत्तगा, ७-८ एवं तेइंदिया, ९-१० एवं चउरिंदिया, ११ असन्निपंचिंदिया अपज्जत्तगा, १२ असन्निपंचिंदिया पज्जत्तगा, १३ सन्निपंचिंदिया अपज्जत्तगा, १४ सन्निपंचिंदिया पज्जत्तगा ।

पचीशमुं शतक.

[उद्देशकार्थसंग्रह-] १ लेश्या वगेरे संबन्धे प्रथम उद्देशक, २ द्रव्य विषे बीजो उद्देशक, ३ संस्थान वगेरे संबन्धे त्रीजो उद्देशक, ४ युग्म-कृतयुग्मादि राशि संबन्धे चोथो उद्देशक, ५ पर्यवादि संबन्धे पांचमो उद्देशक, ६ पुलाकादि निर्ग्रन्थ विषे छट्ठो उद्देशक, ७ श्रमणो संबंधे सातमो उद्देशक, ८ ओघ—सामान्य नारकादिनी उत्पत्ति विषे आठमो उद्देशक, ९ भव्य नारकादि संबन्धे नवमो उद्देशक, १० अभव्य नारकादि संबन्धे दशमो उद्देशक, ११ सम्यग्दृष्टि नारकादि संबन्धे अगियारमो उद्देशक अने १२ मिथ्यादृष्टि नारकादि संबन्धे बारमो उद्देशक—ए प्रमाणे पचीशमा शतकने विषे आ बार उद्देशको कहेवाना छे.

प्रथम उद्देशक.

लेश्या.

१. [प्र०] ते काळे अने ते समये राजगृह नगरमां [भगवान् गौतम] यावत्—आ प्रमाणे बोल्या—हे भगवन् ! केटली लेश्याओ कही छे ? [उ०] हे गौतम ! छ लेश्याओ कही छे, ते आ प्रमाणे-कृष्णलेश्या-इत्यादि *प्रथम शतकना बीजा उद्देशकमां कह्या प्रमाणे लेश्याओनो विभाग अने तेनुं अल्पबहुत्व यावत्-चार प्रकारना देवो अने चार प्रकारनी देवीओना †मिश्र अल्पबहुत्व सुधी कहेवुं.

संसारी जीवना चौद भेद.

२. [प्र०] हे भगवन् ! संसारी जीवो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! संसारी जीवो चौद प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे-१ अपर्याप्त सूक्ष्म एकेन्द्रिय, २ पर्याप्त सूक्ष्म एकेन्द्रिय, ३ अपर्याप्त बादर एकेन्द्रिय, ४ पर्याप्त बादर एकेन्द्रिय, ५ अपर्याप्त बेइन्द्रिय, ६ पर्याप्त बेइन्द्रिय, ७-८ ए प्रमाणे पर्याप्त अने अपर्याप्त तेइन्द्रिय, ९-१० पर्याप्त अने अपर्याप्त चउरिन्द्रिय, ११ अपर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय, १२ पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय, १३ अपर्याप्त संज्ञी पंचेन्द्रिय अने १४ पर्याप्त संज्ञी पंचेन्द्रिय.

---

१ * भग० खं० १ श० १ उ० २ पृ० १०४.

† जुओ-प्रज्ञा० पद १७ उ० २ प० ३४३—३४९.

३. [प्र०] एतेसि णं भंते ! चोद्दसविहाणं संसारसमावन्नगाणं जीवाणं जहन्नुक्कोसगस्स जोगस्स कयरे कयरे० जाव–विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! सव्वत्थोवे सुहुमस्स अपज्जत्तगस्स जहन्नए जोए १, बादरस्स अपज्जत्तगस्स जहन्नए जोए असंखेज्जगुणे २, बेंदियस्स अपज्जत्तगस्स जहन्नए जोए असंखेज्जगुणे ३, एवं तेइंदियस्स ४, एवं चउरिंदियस्स ५, असन्निस्स पंचिंदियस्स अपज्जत्तगस्स जहन्नए जोए असंखेज्जगुणे ६, सन्निस्स पंचिंदियस्स अपज्जत्तगस्स जहन्नए जोए असंखेज्जगुणे ७, सुहुमस्स पज्जत्तगस्स जहन्नए जोए असंखेज्जगुणे ८, बादरस्स पज्जत्तगस्स जहन्नए जोए असंखेज्जगुणे ९, सुहुमस्स अपज्जत्तगस्स उक्कोसए जोए असंखेज्जगुणे १०, बादरस्स अपज्जत्तगस्स उक्कोसए जोए असंखेज्जगुणे ११, सुहुमस्स पज्जत्तगस्स उक्कोसए जोए असंखेज्जगुणे १२, बादरस्स पज्जत्तगस्स उक्कोसए जोए असंखेज्जगुणे १३, बेंदियस्स पज्जत्तगस्स जहन्नए जोए असंखेज्जगुणे १४, एवं तेंदियस्स० १५, एवं जाव–सन्निपंचिंदियस्स पज्जत्तगस्स जहन्नए जोए असंखेज्जगुणे १८, बेंदियस्स अपज्जत्तगस्स उक्कोसए जोए असंखेज्जगुणे १९, एवं तेंदियस्स वि २०, एवं चउरिंदियस्स वि २१, एवं जाव–सन्निपंचिंदियस्स अपज्जत्तगस्स उक्कोसए जोए असंखेज्जगुणे २३, बेंदियस्स पज्जत्तगस्स उक्कोसए जोए असंखेज्जगुणे २४, एवं तेइंदियस्स वि पज्जत्तगस्स उक्कोसए जोए असंखेज्जगुणे २५, चउरिंदियस्स पज्जत्तगस्स उक्कोसए जोए असंखेज्जगुणे २६, असन्निपंचिंदियस्स पज्जत्तगस्स उक्कोसए जोए असंखेज्जगुणे २७, एवं सन्निपंचिंदियस्स पज्जत्तगस्स उक्कोसए जोए असंखेज्जगुणे २८।

योगनुं अल्पबहुत्व.

३. [प्र०] हे भगवन् ! ए चौद प्रकारना संसारी जीवोना जघन्य अने उत्कृष्ट योगने *आश्रयी कया जीवो कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! सूक्ष्म अपर्याप्त जीवनो जघन्य योग सौथी थोडो छे १. तेथी बादर अपर्याप्त जीवनो जघन्य योग असंख्य गुण छे २. तेथी बेइन्द्रिय अपर्याप्तनो जघन्य योग असंख्यातगुण छे ३. तेथी तेइन्द्रिय अपर्याप्तनो जघन्य योग असंख्यात गुण छे ४. तेथी चउरिन्द्रिय अपर्याप्तनो जघन्य योग असंख्यात गुण छे ५. तेथी अपर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रियनो जघन्य योग असंख्यातगुण छे ६. तेथी अपर्याप्त संज्ञी पंचेन्द्रियनो जघन्य योग असंख्यात गुण छे ७. तेथी पर्याप्त सूक्ष्म एकेन्द्रियनो जघन्य योग असंख्यात गुण छे ८. तेथी पर्याप्त बादर एकेन्द्रियनो जघन्य योग असंख्यात गुण छे ९. तेथी अपर्याप्त सूक्ष्म एकेन्द्रियनो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुण छे १०. तेथी अपर्याप्त बादर एकेन्द्रियनो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुण छे. ११. तेथी पर्याप्त सूक्ष्म एकेन्द्रियनो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुण छे १२. तेथी पर्याप्त बादर एकेन्द्रियनो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुण छे १३. तेथी पर्याप्त बेइन्द्रियनो जघन्य योग असंख्यात गुण छे १४. ए प्रमाणे पर्याप्त तेइन्द्रिय, यावत्–पर्याप्त संज्ञी पंचेन्द्रियनो जघन्य योग (उत्तरोत्तर) असंख्यात गुण छे १५–१८. तेथी अपर्याप्त बेइन्द्रियनो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुण छे १९. ए प्रमाणे अपर्याप्त तेइन्द्रिय, चउरिन्द्रिय, यावत्–संज्ञी पंचेन्द्रियनो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुण छे २०–२३. तेथी पर्याप्त बेइन्द्रियनो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुण छे २४. ए प्रमाणे अपर्याप्त तेइन्द्रियनो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुण छे २५. तेथी पर्याप्त चउरिन्द्रियनो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुण छे २६. तेथी पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रियनो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुण छे २७. अने तेथी पर्याप्त संज्ञी पंचेन्द्रियनो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुण छे २८.

---

* आत्मप्रदेशोना परिस्पन्दम के कंपनने योग कहे छे. ते योग वीर्यान्तरायकर्मना क्षयोपशमादिनी विचित्रताथी अनेकविध होय छे. कोइ जीवने आश्रयी अल्प योग होय छे अने तेज बीजा जीवनी अपेक्षाए उत्कृष्ट होय छे. तेना चौद जीवस्थानकोने आश्रयी प्रत्येकना जघन्य अने उत्कृष्ट भेद गणतां अठ्यावीस प्रकार थाय छे. आ सूत्रमां तेना अल्पबहुत्वनुं कथन छे. तेमां सूक्ष्म अपर्याप्त एकेन्द्रियनो जघन्य योग सौथी अल्प होय छे. कारण के तेओनुं शरीर सूक्ष्म होवाथी अने अपर्याप्त होवाने लीधे अपूर्ण होवाथी बीजा बधा योगो करतां तेनो योग सौथी थोडो छे अने ते कार्मणशरीर द्वारा औदारिक पुद्गलो ग्रहण करवाना प्रथम समये होय छे अने पछी समये समये योगनी वृद्धि थाय छे अने ते उत्कृष्ट योगपर्यन्त वधे छे.

जघन्य अने उत्कृष्ट योगनुं अल्पबहुत्व.

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
सूक्ष्म एकेन्द्रिय अपर्याप्त	सूक्ष्म एकेन्द्रिय पर्याप्त	बादर एकेन्द्रिय अपर्याप्त	बादर एकेन्द्रिय पर्याप्त	बेइन्द्रिय अपर्याप्त	बेइन्द्रिय पर्याप्त	तेइन्द्रिय अपर्याप्त	तेइन्द्रिय पर्याप्त	चउरिन्द्रिय अपर्याप्त	चउरिन्द्रिय पर्याप्त	असंज्ञी पंचेन्द्रिय अपर्याप्त	असंज्ञी पंचेन्द्रिय पर्याप्त	संज्ञी पंचेन्द्रिय अपर्याप्त	संज्ञी पंचेन्द्रिय पर्याप्त
जघन्य १	जघन्य ८	जघन्य २	जघन्य ९	जघन्य ३	जघन्य १४	जघन्य ४	जघन्य १५	जघन्य ५	जघन्य १६	जघन्य ६	जघन्य १७	जघन्य ७	जघन्य १८
उत्कृष्ट १०	उत्कृष्ट १२	उत्कृष्ट ११	उत्कृष्ट १३	उत्कृष्ट १९	उत्कृष्ट २४	उत्कृष्ट २०	उत्कृष्ट २५	उत्कृष्ट २१	उत्कृष्ट २६	उत्कृष्ट २२	उत्कृष्ट २७	उत्कृष्ट २३	उत्कृष्ट २८

४. [प्र०] दो भंते ! नेरतिया पढमसमयोववन्नगा किं समजोगी, किं विसमजोगी ? [उ०] गोयमा ! सिय समजोगी, सिय विसमजोगी। [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चति–'सिय समजोगी, सिय विसमजोगी' ? [उ०] गोयमा ! आहारयाओ वा से अणाहारए, अणाहारयाओ वा से आहारए सिय हीणे, सिय तुल्ले, सिय अब्भहिए। जइ हीणे असंखेज्जइभागहीणे वा, संखेज्जइभागहीणे वा, असंखेज्जगुणहीणे वा, संखेज्जगुणहीणे वा। अह अब्भहिए असंखेज्जइभागमब्भहिए वा, संखेज्जइभागमब्भहिए वा, संखेज्जगुणमब्भहिए वा, असंखेज्जगुणमब्भहिए वा, से तेणट्ठेणं जाव–सिय 'विसमजोगी'। एवं जाव–वेमाणियाणं।

५. [प्र०] कतिविहे णं भंते ! जोए पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! पन्नरसविहे जोए पन्नत्ते, तंजहा–सच्चमणजोए १, मोसमणजोए २, सच्चामोसमणजोए ३, असच्चामोसमणजोए ४, सच्चवइजोए ५, मोसवइजोए ६, सच्चामोसवइजोए ७, असच्चामोसवइजोए ८, ओरालियसरीरकायजोए ९, ओरालियमीसासरीरकायजोए १०, वेउव्वियसरीरकायजोए ११, वेउव्वियमीसासरीरकायजोगे १२, आहारगसरीरकायजोगे १३, आहारगमीसासरीरकायजोगे १४, कम्मासरीरकायजोगे १५।

६. [प्र०] एयस्स णं भंते ! पन्नरसविहस्स जहन्नुक्कोसगस्स कयरे कयरे० जाव–विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! सव्वत्थोवे कम्मगसरीरगस्स जहन्नए जोए १, ओरालियमीसगस्स जहन्नए जोए असंखेज्जगुणे २, वेउव्वियमीसगस्स जहन्नए जोए असंखेज्जगुणे ३, ओरालियसरीरगस्स जहन्नए जोए असंखेज्जगुणे ४, वेउव्वियसरीरस्स जहन्नए जोए असंखेज्जगुणे ५, कम्मगसरीरस्स उक्कोसए जोए असंखेज्जगुणे ६, आहारगमीसस्स जहन्नए जोए असंखेज्जगुणे ७, तस्स चेव उक्कोसए जोए असंखेज्जगुणे ८, ओरालियमीसगस्स, वेउव्वियमीसगस्स य एएसि णं उक्कोसए जोए दोण्हवि तुल्ले असंखेज्जगुणे ९–१०, असच्चामोसमणजोगस्स जहन्नए जोए असंखेज्जगुणे ११, आहारगसरीरस्स जहन्नए जोए असंखेज्जगुणे १२, तिविहस्स मणजोगस्स चउ-

प्रथम समयमां उत्पन्न थयेला बे नैरयिकने आश्रयी योग.

४. [प्र०] हे भगवन् ! प्रथम समये उत्पन्न थयेला बे नैरयिको समान योगवाळा होय के विषम योगवाळा होय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ कदाच समान योगवाळा होय अने कदाच विषम योगवाळा पण होय. [प्र०] हे भगवन् ! शा हेतुथी एम कहेवाय छे के तेओ कदाच समान योगवाळा होय अने कदाच विषम योगवाळा होय ? [उ०] हे गौतम ! *आहारक नारकथी अनाहारक नारक अने अनाहारकथी आहारक नारक कदाच हीन योगवाळो, कदाच तुल्य योगवाळो अने कदाच अधिक योगवाळो होय. अर्थात् आहारक नारकथी अनाहारक नारक हीन योगवाळो, अनाहारकथी आहारक नारक अधिक योगवाळो, अने बन्ने आहारक के बन्ने अनाहारक नारको परस्पर तुल्य योगवाळा होय. जो ते हीनयोगवाळो होय तो ते असंख्यातमा भाग हीन, संख्यातमा भाग हीन, संख्यातगुण हीन के असंख्यात गुण हीन होय. जो अधिक योगवाळो होय तो असंख्यातमा भाग अधिक, संख्यातमा भाग अधिक, संख्यात गुण अधिक के असंख्यात गुण अधिक होय छे. ते कारणथी यावत्–ते कदाच विषम योगवाळो पण होय. ए प्रमाणे वैमानिको सुधी जाणवुं.

योगना प्रकार.

५. [प्र०] हे भगवन् ! केटला प्रकारनो योग कह्यो छे ? [उ०] हे गौतम ! पंदर प्रकारनो योग कह्यो छे, ते आ प्रमाणे— १ सत्य मनोयोग, २ मृषा मनोयोग, ३ सत्यमृषा मनोयोग, ४ असत्यामृषा मनोयोग, ५ सत्य वचनयोग, ६ असत्य वचनयोग, ७ सत्यमृषा वचनयोग, ८ असत्यामृषा वचनयोग, ९ औदारिकशरीरकाययोग, १० औदारिकमिश्रशरीरकाययोग, ११ वैक्रिय शरीरकाययोग, १२ वैक्रियमिश्रशरीरकाययोग, १३ आहारकशरीरकाययोग, १४ आहारकमिश्रशरीरकाययोग अने १५ कार्मणशरीरकाययोग.

योगनुं अल्पबहुत्व.

६. [प्र०] हे भगवन् ! जघन्य अने उत्कृष्ट पंदर प्रकारना योगमां कयो योग कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! कार्मण शरीरनो जघन्य योग सौथी अल्प छे १, तेथी औदारिकमिश्रनो जघन्य योग असंख्यात गुण छे २, तेथी वैक्रियमिश्रनो जघन्य योग असंख्यात गुण छे ३, तेथी औदारिक शरीरनो जघन्य योग असंख्यात गुण छे ४, तेथी वैक्रिय शरीरनो जघन्य योग असंख्यात गुण छे ५, तेथी कार्मण शरीरनो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुण छे ६, तेथी आहारकमिश्रनो जघन्य योग असंख्यातगुण छे ७, तेथी आहारकशरीरनो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुण छे ८, तेथी औदारिकमिश्र अने वैक्रियमिश्रनो उत्कृष्ट योग असंख्यात गुण अने परस्पर समान छे ९–१०, तेथी असत्यामृषा मनोयोगनो जघन्य योग असंख्यातगुण छे ११, तेथी आहारक शरीरनो जघन्य योग असंख्यातगुण छे,

---

४ * आहारक नारकनी अपेक्षाए अनाहारक नारक हीन योगवाळो होय छे, कारण के जे नारक ऋजु गतिथी आवीने आहारकपणे उत्पन्न थाय छे, ते निरन्तर आहारक होवाने लीधे पुद्गलोथी उपचित होय छे तेथी ते अधिक योगवाळो होय छे. जे नारक विग्रह गतिवडे अनाहारकपणे उत्पन्न थाय छे ते अनाहारक होवाथी पुद्गलोथी अनुपचित होवाने लीधे हीन योगवाळो होय छे. जेओ समान समयनी विग्रह गतिथी अनाहारकपणे उत्पन्न थाय, अथवा ऋजुगतिथी आवीने आहारकपणे उत्पन्न थाय ते बन्ने एक बीजानी अपेक्षाए समानयोगवाळा होय छे.—टीका.

विहस्स वयजोगस्स—एएसि णं सत्तण्ह वि तुल्ले जहन्नए जोए असंखेज्जगुणे १३-१९, आहारगसरीरस्स उक्कोसए जोए असंखेज्जगुणे २०, ओरालियसरीरस्स, वेउव्वियसरीरस्स, चउव्विहस्स य मणजोगस्स, चउव्विहस्स य वइजोगस्स—एएसि णं दसण्ह वि तुल्ले उक्कोसए जोए असंखेज्जगुणे २१-३० । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

पणवीसइमे सए पढमो उद्देसो समत्तो ।

१२, तेथी त्रण प्रकारना मनोयोग अने चार प्रकारना वचनयोग—ए सातनो जघन्य योग असंख्यातगुण अने परस्पर तुल्य होय छे १३-१९, तेथी आहारक शरीरनो उत्कृष्ट योग असंख्यातगुण होय छे २०, तेथी औदारिक शरीर, वैक्रियशरीर, चार प्रकारना मनोयोग अने चार प्रकारना वचनयोग—ए दसनो उत्कृष्ट योग असंख्यातगुण अने परस्पर तुल्य होय छे २१-३०. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.' ।

पचीशमा शतकमां प्रथम उद्देशक समाप्त.

बीओ उद्देसो ।

१. [प्र०] कतिविहा णं भंते ! दव्वा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दुविहा दव्वा पन्नत्ता, तंजहा—जीवदव्वा य अजीवदव्वा य ।

२. [प्र०] अजीवदव्वा णं भंते ! कतिविहा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दुविहा पन्नत्ता, तंजहा—रूविअजीवदव्वा य अरूविअजीवदव्वा य । एवं एएणं अभिलावेणं जहा अजीवपज्जवा, जाव—से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ—'ते णं नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता' ।

३. [प्र०] जीवदव्वा णं भंते ! किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ? [उ०] गोयमा ! नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता । [प्र०] केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ—'जीवदव्वा णं नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता' ? [उ०] गोयमा ! असंखेज्जा नेरइया, जाव—असंखेज्जा वाउकाइया, अणंता वणस्सइकाइया, असंखेज्जा बेंदिया, एवं जाव—वेमाणिया, अणंता सिद्धा, से तेणट्ठेणं जाव—'अणंता' ।

४. [प्र०] जीवदव्वाणं भंते ! अजीवदव्वा परिभोगत्ताए हव्वमागच्छंति, अजीवदव्वाणं जीवदव्वा परिभोगत्ताए हव्वमागच्छंति ? [उ०] गोयमा ! जीवदव्वाणं अजीवदव्वा परिभोगत्ताए हव्वमागच्छंति, नो अजीवदव्वाणं जीवदव्वा परिभोगत्ताए हव्वमागच्छंति । [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ—जाव—'हव्वमागच्छंति' ? [उ०] गोयमा ! जीवदव्वा णं अजीवदव्वे परियादि-

द्वितीय उद्देशक.

द्रव्यना प्रकार.

१. [प्र०] हे भगवन् ! द्रव्यो केटलां प्रकारनां कह्यां छे ? [उ०] हे गौतम ! द्रव्यो बे प्रकारनां कह्यां छे. ते आ प्रमाणे—जीवद्रव्य अने अजीवद्रव्य.

अजीव द्रव्योना प्रकार.

२. [प्र०] हे भगवन् ! अजीवद्रव्यो केटलां प्रकारनां कह्यां छे ? [उ०] हे गौतम ! ते बे प्रकारनां कह्यां छे. ते आ प्रमाणे—रूपी अजीवद्रव्यो अने अरूपी अजीवद्रव्यो, ए प्रमाणे ए सूत्रपाठवडे जेम [*प्रज्ञापना सूत्रना विशेष नामना पांचमा] पदमां अजीवपर्यवो संबन्धे कह्युं छे तेम अहिं अजीव द्रव्यसंबंधे यावत्—'हे गौतम ! ते कारणथी एम कह्युं छे के, ते [अजीव द्रव्य] संख्याता नथी, असंख्याता नथी, पण अनंत छे' त्यां सुधी कहेवुं.

जीवद्रव्यनी संख्या. जीवद्रव्यो अनंत होवानुं कारण ?

३. [प्र०] हे भगवन् ! शुं जीवद्रव्यो संख्याता छे, असंख्याता छे के अनंत छे ? [उ०] हे गौतम ! जीवो संख्याता नथी, असंख्याता नथी, पण अनंत छे. [प्र०] हे भगवन् ! शा हेतुथी एम कहेवाय छे के 'जीवद्रव्यो संख्याता नथी, असंख्याता नथी, पण अनंत छे' ? [उ०] हे गौतम ! नैरयिको असंख्य छे, यावत्—वायुकायिक असंख्य छे, वनस्पतिकायिको अनंत छे, बेइंद्रियो अने ए प्रमाणे यावत्—वैमानिको असंख्याता छे, तथा सिद्धो अनंत छे. माटे ते हेतुथी जीवो यावत्—अनंत छे.

अजीवद्रव्योनो परिभोग.

४. [प्र०] हे भगवन् ! अजीवद्रव्यो जीवद्रव्योना परिभोगमां तुरत आवे के जीवद्रव्यो अजीवद्रव्योना परिभोगमां तुरत आवे ? [उ०] हे गौतम ! अजीवद्रव्यो जीवद्रव्योना परिभोगमां तुरत आवे पण जीवद्रव्यो अजीवद्रव्योना परिभोगमां तुरत आवतां नथी† [प्र०] हे भगवन् ! शा हेतुथी एम कहो छो के यावत्—'जीवद्रव्यो अजीवद्रव्योना परिभोगमां यावत्—तुरत आवता नथी' ? [उ०] हे गौतम !

---

२ * जुओ—प्रज्ञा० पद ५ प० १९६.

४ † जीवद्रव्यो सचेतन होवाथी अजीवद्रव्योने ग्रहण करी तेनो शरीरादिरूपे परिभोग करे छे, माटे ते परिभोक्ता छे, अने अजीवद्रव्यो अचेतन होवाथी ग्रहण योग्य छे माटे ते भोग्य छे.

यंति, अजीवदव्वे परियादिइत्ता ओरालियं वेउव्वियं आहारगं तेयगं कम्मगं, सोइंदियं जाव-फासिंदियं, मणजोगं वइजोगं कायजोगं, आणापाणुत्तं च निव्वत्तयंति, से तेणट्ठेणं जाव-'हव्वमागच्छंति'।

५. [प्र०] नेरतियाणं भंते! अजीवदव्वा परिभोगत्ताए हव्वमागच्छंति, अजीवदव्वाणं नेरतिया परिभोगत्ताए० ? [उ०] गोयमा! नेरतियाणं अजीवदव्वा जाव-हव्वमागच्छंति, नो अजीवदव्वाणं नेरतिया हव्वमागच्छंति। [प्र०] से केणट्ठेणं० ? [उ०] गोयमा! नेरतिया अजीवदव्वे परियादियंति, अ० २ परियादिइत्ता वेउव्विय-तेयग-कम्मगं सोइंदियं० जाव-फासिंदियं आणापाणुत्तं च निव्वत्तयंति, से तेणट्ठेणं गोयमा! एवं वुच्चइ-एवं जाव-वेमाणिया। नवरं सरीरइंदियजोगा भाणियव्वा जस्स जे अत्थि।

६. [प्र०] से नूणं भंते! असंखेज्जे लोए अणंताइं दव्वाइं आगासे भइयव्वाइं ? [उ०] हंता गोयमा! असंखेज्जे लोए जाव-भइयव्वाइं।

७. [प्र०] लोगस्स णं भंते! एगंमि आगासपएसे कतिदिसिं पोग्गला चिज्जंति ? [उ०] गोयमा! निव्वाघाएणं छद्दिसिं, वाघायं पडुच्च सिय तिदिसिं, सिय चउदिसिं, सिय पंचदिसिं।

८. [प्र०] लोगस्स णं भंते! एगंमि आगासपएसे कतिदिसिं पोग्गला छिज्जंति ? [उ०] एवं चेव, एवं उवचिज्जंति, एवं अवचिज्जंति।

९. [प्र०] जीवे णं भंते! जाइं दव्वाइं ओरालियसरीरत्ताए गेण्हइ ताइं किं ठियाइं गेण्हइ, अठियाइं गेण्हइ ? [उ०] गोयमा! ठियाइं पि गेण्हइ, अठियाइं पि गेण्हइ।

१० [प्र०] ताइं भंते! किं दव्वओ गेण्हइ, खेत्तओ गेण्हइ, कालओ गेण्हइ, भावओ गेण्हइ ? [उ०] गोयमा! दव्वओ वि गेण्हइ, खेत्तओ वि गेण्हइ, कालओ वि गेण्हइ, भावओ वि गेण्हइ। ताइं दव्वओ अणंतपएसियाइं दव्वाइं, खेत्तओ असं-

जीवद्रव्यो अजीवद्रव्योने ग्रहण करे छे अने ग्रहण करी तेने औदारिक, वैक्रिय, आहारक, तैजस, अने कार्मण-ए पांच शरीररूपे, श्रोत्रेंद्रिय, यावत्-स्पर्शेन्द्रिय-ए पांच इन्द्रियपणे, मनोयोग, वचनयोग अने काययोग तथा श्वासोच्छ्वासपणे परिणमावे, ते कारणथी अजीवद्रव्यो जीवद्रव्योना परिभोगमां यावत्-तुरत आवे छे, पण जीवद्रव्यो अजीवद्रव्योना परिभोगमां तुरत आवतां नथी.

नैरयिकोने अजीवद्रव्योनो परिभोग.

५. [प्र०] हे भगवन्! अजीवद्रव्यो नैरयिकोना परिभोगमां तुरत आवे के नैरयिको अजीवद्रव्योना परिभोगमां तुरत आवे ? [उ०] हे गौतम! अजीवद्रव्यो नैरयिकोना परिभोगमां शीघ्र आवे छे, पण नैरयिको अजीवद्रव्योना परिभोगमां तुरत आवतां नथी. [प्र०] हे भगवन्! शा हेतुथी एम कहेवाय छे ? [उ०] हे गौतम! नैरयिको अजीवद्रव्योने ग्रहण करे छे अने ग्रहण करीने वैक्रिय, तैजस, अने कार्मणशरीररूपे, श्रोत्रेंद्रिय यावत्-स्पर्शेन्द्रियरूपे तथा श्वासोच्छ्वासरूपे परिणमावे छे. ते हेतुथी हे गौतम! एम कह्युं छे, ए रीते यावत्-वैमानिको सुधी जाणवुं. परन्तु जेने जेटलां शरीर, इन्द्रिय अने योग होय तेटलां तेने कहेवां.

असंख्य लोकाकाशमां अनन्त द्रव्योनी स्थिति.

६. [प्र०] हे भगवन्! असंख्य लोकाकाशमां अनंत द्रव्यो रही शके ? [उ०] हे गौतम! हा, असंख्य प्रदेशात्मक लोकाकाशमां अनन्त द्रव्यो रही शके.

एक आकाश प्रदेशमां पुद्गलोनो चयापचय.

७. [प्र०] हे भगवन्! लोकना एक आकाशप्रदेशमां केटली दिशाओथी (आवीने) पुद्गलो एकठां थाय ? [उ०] हे गौतम! व्याघात (प्रतिबंध) न होय तो छए दिशामांथी आवीने अने जो प्रतिबंध होय तो कदाच त्रण दिशामांथी, कदाच चार दिशामांथी अने कदाच पांच दिशामांथी आवी पुद्गलो एकठां थाय छे.

८. [प्र०] हे भगवन्! लोकना एक आकाशप्रदेशमां केटली दिशाओमांथी आवी पुद्गलो छेदाय-छूटां थाय ? [उ०] हे गौतम! पूर्व प्रमाणे जाणवुं. ए प्रमाणे स्कन्धरूपे पुद्गलो [अन्य पुद्गलोना मळवाथी] उपचित थाय अने (जुदा पडवाथी) अपचित थाय.

औदारिकादि शरीररूपे स्थित के अस्थित द्रव्यो ग्रहण कराय ? द्रव्य, क्षेत्र, काळ अने भावथी द्रव्यग्रहण.

९. [प्र०] हे भगवन्! जीव जे पुद्गल द्रव्योने औदारिकशरीरपणे ग्रहण करे ते *स्थित द्रव्योने ग्रहण करे के अस्थित द्रव्योने ग्रहण करे ? [उ०] हे गौतम! ते स्थित द्रव्योने ग्रहण करे अने अस्थित द्रव्योने पण ग्रहण करे.

१०. [प्र०] हे भगवन्! शुं ते द्रव्योने द्रव्यथी, क्षेत्रथी, काळथी अने भावथी ग्रहण करे ? [उ०] हे गौतम! ते द्रव्योने द्रव्यथी, क्षेत्रथी, काळथी अने भावथी ग्रहण करे छे. द्रव्यथी अनंतप्रदेशिक द्रव्यने ग्रहण करे छे. क्षेत्रथी असंख्य प्रदेशाश्रित द्रव्यने ग्रहण करे छे.

१ * जेटला आकाशक्षेत्रमां जीव रहेलो छे तेनी अंदर रहेलां जे पुद्गलद्रव्यो ते स्थित द्रव्यो कहेवाय छे अने तेनी बहारना क्षेत्रमां रहेलां पुद्गलद्रव्यो ते अस्थित द्रव्यो कहेवाय छे, तेने खांची खेंचीने ग्रहण करे छे. ते संबन्धे अन्य आचार्य एम कहे छे के गति रहित द्रव्यो ते स्थितद्रव्यो अने गतिसहित द्रव्यो ते अस्थित द्रव्यो कहेवाय छे-टीका.

सेज्जपएसोगाढाइं–एवं जहा पन्नवणाए पढमे आहारुद्देसए, जाव–निव्वाघाएणं छद्दिसिं, वाघायं पडुच्च सिय तिदिसिं सिय चउद्दिसिं, सिय पंचदिसिं ।

११. [प्र०] जीवे णं भंते ! जाइं दव्वाइं वेउव्वियसरीरत्ताए गेण्हइ ताइं किं ठियाइं गेण्हइ, अठियाइं गेण्हइ ? [उ०] एवं चेव, नवरं नियमं छद्दिसिं, एवं आहारगसरीरत्ताए वि ।

१२. [प्र०] जीवे णं भंते ! जाइं दव्वाइं तेयगसरीरत्ताए गिण्हइ–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ठियाइं गेण्हइ, नो अठियाइं गेण्हइ, सेसं जहा ओरालियसरीरस्स । कम्मगसरीरे एवं चेव । एवं जाव–भावओ वि गिण्हइ ।

१३. [प्र०] जाइं दव्वाइं दव्वओ गेण्हइ ताइं किं एगपएसियाइं गेण्हइ, दुपएसियाइं गेण्हइ ? [उ०] एवं जहा भासापदे, जाव–'आणुपुव्विं गेण्हइ, नो अणाणुपुव्विं गेण्हइ ।

१४. [प्र०] ताइं भंते ! कतिदिसिं गेण्हइ ? [उ०] गोयमा ! निव्वाघाएणं०, जहा ओरालियस्स ।

१५. [प्र०] जीवे णं भंते ! जाइं दव्वाइं सोइंदियत्ताए गेण्हइ० ? [उ०] जहा वेउव्वियसरीरं, एवं जाव–जिब्भिंदियत्ताए, फासिंदियत्ताए जहा ओरालियसरीरं, मणजोगत्ताए जहा कम्मगसरीरं । नवरं नियमं छद्दिसिं, एवं वइजोगत्ताए वि, कायजोगत्ताए वि जहा ओरालियसरीरस्स ।

१६. [प्र०] जीवे णं भंते ! जाइं दव्वाइं आणापाणुत्ताए गेण्हइ जहेव ओरालियसरीरत्ताए, जाव–सिय पंचदिसिं । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! [त्ति] केइ चउवीसदंडएणं एयाणि पदाणि भन्नंति–'जस्स जं अत्थि'

पणवीसइमे सए बीओ उद्देसो समत्तो ।

ए प्रमाणे *प्रज्ञापनासूत्रना प्रथम आहारोद्देशकमां कह्या प्रमाणे यावत्–'प्रतिबंध सिवाय छए दिशाओमांथी अने प्रतिबंध होय तो कदाच त्रण दिशामांथी, कदाच चार दिशामांथी अने कदाच पांच दिशामांथी आवेला पुद्गलोने ग्रहण करे'–त्यां सुधी कहेवुं.

११. [प्र०] हे भगवन् ! जीव जे पुद्गल द्रव्योने वैक्रियशरीरपणे ग्रहण करे ते स्थित द्रव्यो होय छे के अस्थित द्रव्यो होय छे ? [उ०] हे गौतम ! पूर्व प्रमाणे जाणवुं. विशेष ए के वैक्रियशरीरपणे जे द्रव्योने ग्रहण करे छे ते अवश्य †छए दिशामांथी आवेला होय छे. ए प्रमाणे आहारकशरीर संबंधे पण जाणवुं.

१२. [प्र०] हे भगवन् ! जीव जे द्रव्योने तैजसशरीरपणे ग्रहण करे छे, ते स्थित द्रव्यो होय तो ग्रहण करे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते द्रव्यो स्थित होय तो ग्रहण करे छे, पण अस्थित होय तो ग्रहण करतो नथी. बाकी बधुं औदारिक शरीरनी पेठे जाणवुं. तथा कार्मण शरीर संबंधे पण एमज समजवुं, ए प्रमाणे यावत्–'भावथी पण ग्रहण करे छे' त्यां सुधी कहेवुं.

१३. [प्र०] हे भगवन् ! द्रव्यथी जे द्रव्योने ग्रहण करे छे, ते द्रव्यो शुं (द्रव्यथी) एक प्रदेशवाळां ग्रहण करे, बे प्रदेशवाळां ग्रहण करे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] ए प्रमाणे ‡भाषापदमां कह्या प्रमाणे यावत्–क्रमपूर्वक ग्रहण करे छे, पण क्रम सिवाय ग्रहण करतो नथी' त्यां सुधी जाणवुं.

१४. [प्र०] हे भगवन् ! ते केटली दिशामांथी आवेला पुद्गलोने ग्रहण करे छे ? [उ०] हे गौतम ! प्रतिबंध सिवाय–[छए दिशाथी आवेला स्कन्धो ग्रहण करे–इत्यादि] औदारिक शरीरनी पेठे (सू० ८) जाणवुं.

१५. [प्र०] हे भगवन् ! जे जीव जे द्रव्योने श्रोत्रेंद्रियपणे ग्रहण करे छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! वैक्रिय शरीरनी पेठे [सू० ९] यावत्—जिह्वेंद्रिय सुधी जाणवुं, अने स्पर्शेंद्रिय संबंधे औदारिक शरीरनी पेठे समजवुं. मनोयोग संबंधे कार्मण शरीरनी पेठे जाणवुं. पण विशेष एके अवश्य छए दिशामांथी आवेलां पुद्गलो ग्रहण करे छे. ए प्रमाणे वचनयोग संबंधे पण जाणवुं. काययोग संबंधे औदारिक शरीरनी पेठे समजवुं.

१६. [प्र०] हे भगवन् ! जीव जे द्रव्योने श्वासोच्छ्वासपणे ग्रहण करे छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] औदारिक शरीरनी पेठे जाणवुं, यावत्–कदाच त्रण दिशा, चार दिशा, के पांच दिशामांथी आवेलां पुद्गलो ग्रहण करे छे. कोई आचार्यो 'जेने जे होय तेने ते कहेवुं'– ए पदोने चोवीस दंडके कहे छे. हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.

पचीशमा शतकमां द्वितीय उद्देशक समाप्त.

---

१० * प्रज्ञा० पद [ ].

११ † 'वैक्रियशरीरप्रायोग्य द्रव्यो छए दिशामांथी आवेलां ग्रहण करे छे'–ते कहेवानो एवो अभिप्राय छे के उपयोगपूर्वक वैक्रिय शरीर करनार पंचेन्द्रिय ज होय छे अने ते त्रसनाडीना मध्यभागमां होवाथी तेने अवश्य छ दिशाना आहारनो संभव छे. यद्यपि वायुकायिकने वैक्रिय शरीर होवाथी तेनी अपेक्षाए वैक्रिय शरीरने आश्रयी लोकान्त निष्कुटने विषे पांच दिशादिना आहारनो संभव छे, परन्तु तेओ उपयोगपूर्वक वैक्रिय शरीर करता नथी, तेमज तेने सातिशय वैक्रिय शरीर नथी, तेथी तेनी विवक्षा कर्या सिवाय कह्युं छे.

१३ ‡ यावत्–अनन्तप्रदेशिक स्कन्ध ग्रहण करे ? हे गौतम ! एक प्रदेशिक, यावत्–असंख्य प्रदेशिक स्कन्धो न ग्रहण करे, पण अनन्त प्रदेशिक स्कन्धो ग्रहण करे.—जुओ प्रज्ञा० पद ११ प० २६१–१.

तईओ उद्देसो।

१. [प्र०] कति णं भंते! संठाणा पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! छ संठाणा पन्नत्ता, तं जहा–१ परिमंडले, २ वट्टे, ३ तंसे, ४ चउरंसे, ५ आयते, ६ अणित्थंथे।

२. [प्र०] परिमंडला णं भंते! संठाणा दव्वट्ठयाए किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता? [उ०] गोयमा! नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता।

३. [प्र०] वट्टा णं भंते! संठाणा०? [उ०] एवं चेव, एवं जाव–अणित्थंथा, एवं पएसट्ठयाए वि, एवं दव्वट्ठपएसट्ठयाए वि।

४. [प्र०] एएसि णं भंते! परिमंडल–वट्ट–तंस–चउरंस–आयत–अणित्थंथाणं संठाणाणं दव्वट्ठयाए पएसट्ठयाए दव्वट्ठपएसट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो जाव–विसेसाहिया वा? [उ०] गोयमा! सव्वत्थोवा परिमंडलसंठाणा दव्वट्ठयाए, वट्टा संठाणा दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा, चउरंसा संठाणा दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा, तंसा संठाणा दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा, आयतसंठाणा दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा, अणित्थंथा संठाणा दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा। पएसट्ठयाए–सव्वत्थोवा परिमंडला संठाणा पएसट्ठयाए, वट्टा संठाणा पदेसट्ठयाए संखेज्जगुणा; जहा दव्वट्ठयाए तहा पएसट्ठयाए वि, जाव–अणित्थंथा संठाणा पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा। दव्वट्ठपएसट्ठयाए–सव्वत्थोवा परिमंडला संठाणा दव्वट्ठयाए, सो चेव गमओ भाणियव्वो, जाव–अणित्थंथा संठाणा दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा, अणित्थंथेहिंतो संठाणेहिंतो [1]दव्वट्ठयाए परिमंडला संठाणा पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा, वट्टा संठाणा पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा–सो चेव पएसट्ठयाए गमओ भाणियव्वो, जाव–अणित्थंथा संठाणा पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा।

५. [प्र०] कति णं भंते! संठाणा पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! पंच संठाणा पन्नत्ता, तं जहा–परिमंडले, जाव–आयते।

तृतीय उद्देशक.

संस्थान. १. [प्र०] हे भगवन्! संस्थानो—पौद्गलिक स्कंधना आकारो केटलां कह्यां छे? [उ०] हे गौतम! छ संस्थानो कह्यां छे, ते आ प्रमाणे—१ परिमंडल–वलयाकार, २ वृत्त–गोळ, ३ त्र्यस्र–त्रिकोण, ४ चतुरस्र–चतुष्कोण, ५ आयत–दीर्घ अने ६ अनित्थंस्थ–परिमंडलादिथी भिन्न आकारवाळुं.

परिमंडलनी संख्या. २. [प्र०] हे भगवन्! परिमंडल संस्थान द्रव्यार्थरूपे शुं संख्याता छे, असंख्याता छे के अनंत छे? [उ०] हे गौतम! ते संख्याता नथी, असंख्याता नथी, पण अनंत छे.

वृत्तादिनी संख्या. ३. [प्र०] हे भगवन्! वृत्त संस्थान द्रव्यार्थरूपे शुं संख्याता छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्व प्रमाणे जाणवुं. एम यावत्–अनित्थंस्थ संस्थान सुधी जाणवुं. ए प्रमाणे प्रदेशार्थपणे अने द्रव्यार्थ–प्रदेशार्थपणे पण समजवुं.

अल्पबहुत्व. ४. [प्र०] हे भगवन्! परिमंडल, वृत्त, त्र्यस्र, चतुरस्र, आयत अने अनित्थंस्थ संस्थानोमां द्रव्यार्थरूपे, प्रदेशार्थरूपे अने द्रव्यार्थप्रदेशार्थरूपे कयां संस्थानो कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे? [उ०] हे गौतम! द्रव्यार्थरूपे *परिमंडल संस्थानो सौथी थोडां छे, तेथी वृत्त संस्थानो द्रव्यार्थरूपे संख्यातगुणां छे. तेथी चतुरस्र संस्थानो द्रव्यार्थरूपे संख्यातगुणां छे, तेथी त्र्यस्रसंस्थानो द्रव्यार्थरूपे संख्यातगुणां छे, तेथी आयत संस्थानो द्रव्यार्थरूपे संख्यातगुणां छे, अने तेथी अनित्थंस्थ संस्थानो द्रव्यार्थरूपे असंख्यातगुणां छे. प्रदेशार्थरूपे परिमंडल संस्थानो सौथी थोडां छे, तेथी वृत्त संस्थानो प्रदेशार्थरूपे संख्यातगुणां छे–इत्यादि जेम द्रव्यार्थरूपे कह्युं छे तेम प्रदेशार्थरूपे पण यावत्—'प्रदेशार्थरूपे अनित्थंस्थ संस्थानो असंख्यातगुणां छे' त्यां सुधी कहेवुं. द्रव्यार्थ–प्रदेशार्थरूपे–परिमंडल संस्थानो सौथी थोडां छे–इत्यादि द्रव्यार्थ संबन्धी पूर्वोक्त गमक–पाठ कहेवो, यावत्–'अनित्थंस्थ संस्थानो द्रव्यार्थरूपे असंख्यातगुणां छे.' द्रव्यार्थरूपे अनित्थंस्थ संस्थानो करतां परिमंडल संस्थानो प्रदेशार्थरूपे असंख्यातगुण छे, तेथी वृत्त संस्थानो प्रदेशार्थरूपे संख्यातगुणां छे—इत्यादि पूर्वोक्त प्रदेशार्थपणानो पाठ यावत्–'अनित्थंस्थ संस्थानो असंख्यात गुण छे' त्यां सुधी कहेवो.

द्रव्यार्थरूपे.

संस्थान. ५. [प्र०] हे भगवन्! केटला †संस्थानो कह्यां छे? [उ०] हे गौतम! पांच संस्थानो कह्यां छे, ते आ प्रमाणे–१ परिमंडल, यावत्–५ आयत.

---

१ 'दव्वट्ठयाए हिंतो' ग–ङ।

* ४ अहिं संस्थानोनी जघन्य अवगाहनानो विचार कर्यो छे. जे संस्थानो जे संस्थाननी अपेक्षाए बहुप्रदेशावगाही छे ते स्वाभाविक रीते थोडां छे. परिमंडल संस्थान जघन्यथी वीश प्रदेशनी अवगाहनावाळुं होय छे, अने वृत्त, चतुरस्र, त्र्यस्र अने आयत संस्थान जघन्यथी अनुक्रमे पांच, चार, त्रण अने बे प्रदेशावगाही छे. माटे परिमंडल बहुतरप्रदेशावगाही होवाथी सर्वथी थोडां छे, तेथी वृत्तादि संस्थानो अल्प अल्प प्रदेशावगाही होवाथी संख्यातगुणा अधिक अधिक होय छे.

५ † संस्थाननी सामान्य प्ररूपणा करी. हवे रत्नप्रभादिने विषे प्ररूपणा करवानी इच्छाथी पुनः संस्थान संबन्धी प्रश्न करे छे. अहीं अन्य संस्थानोना संयोगजन्य होवाथी छठ्ठा अनित्थंस्थ संस्थाननी विवक्षा करी नथी, तेथी पांच ज संस्थान कह्यां छे—टीका.

६. [प्र०] परिमंडला णं भंते ! संठाणा किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ? [उ०] गोयमा ! नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता ।

७. [प्र०] वट्टा णं भंते ! संठाणा किं संखेज्जा० ? [उ०] एवं चेव । एवं जाव–आयता ।

८. [प्र०] इमीसे णं भंते ! रयणप्पभाए पुढवीए परिमंडला संठाणा किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ? [उ०] गोयमा ! नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता ।

९. [प्र०] वट्टा णं भंते ! संठाणा किं संखेज्जा, असंखेज्जा० ? [उ०] एवं चेव, एवं जाव–आयया ।

१०. [प्र०] सक्करप्पभाए णं भंते ! पुढवीए परिमंडला संठाणा० ? [उ०] एवं चेव, एवं जाव–आयया । एवं जाव–अहेसत्तमाए ।

११. [प्र०] सोहम्मे णं भंते ! कप्पे परिमंडला संठाणा० ? [उ०] एवं चेव, एवं जाव–अच्चुए ।

१२. [प्र०] गेवेज्जविमाणाणं भंते ! परिमंडलसंठाणा० ? [उ०] एवं चेव, एवं अणुत्तरविमाणेसु वि, एवं ईसिपब्भाराए वि ।

१३. [प्र०] जत्थ णं भंते ! एगे परिमंडले संठाणे जवमज्झे तत्थ परिमंडला संठाणा किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ? [उ०] गोयमा ! नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता ।

१४. [प्र०] वट्टा णं भंते ! संठाणा किं संखेज्जा, असंखेज्जा० ? [उ०] एवं चेव, जाव–आयता ।

६. [प्र०] हे भगवन् ! परिमंडल संस्थानो शुं संख्याता छे, असंख्याता छे के अनंत छे? [उ०] हे गौतम ! संख्याता नथी, असंख्याता नथी, पण अनंत छे. (परिमंडलनी संख्या.)

७. [प्र०] हे भगवन् ! वृत्त संस्थान शुं संख्याता छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्व प्रमाणे समजवुं. ए प्रमाणे यावत्–आयत संस्थान सुधी जाणवुं. (वृत्तनी संख्या.)

८. [प्र०] हे भगवन् ! आ रत्नप्रभा पृथिवीमां परिमंडल संस्थानो शुं संख्याता छे, असंख्याता छे के अनंत छे? [उ०] हे गौतम ! ते संख्याता नथी, असंख्याता नथी, पण अनंत छे. (रत्नप्रभामां परिमंडल संस्थानो.)

९. [प्र०] हे भगवन् ! वृत्त संस्थानो शुं संख्याता छे, असंख्याता छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्व प्रमाणे. यावत्–आयत संस्थान सुधी समजवुं. (वृत्तसंस्थान.)

१०. [प्र०] हे भगवन् ! शर्कराप्रभा पृथिवीमां परिमंडल संस्थानो शुं संख्याता छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्–आयत संस्थान सुधी समजवुं. यावत्–अधःसप्तम पृथिवी सुधी ए प्रमाणे जाणवुं. (शर्कराप्रभामां परिमंडल संस्थान.)

११. [प्र०] हे भगवन् ! सौधर्म कल्पमां *परिमंडल संस्थानो शुं संख्याता छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. एम यावत्–अच्युतकल्प सुधी जाणवुं. (सौधर्मादि कल्पमा परिमंडल संस्थान.)

१२. [प्र०] हे भगवन् ! ग्रैवेयक विमानोमां शुं परिमंडल संस्थानो संख्याता छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. एम यावत्–अनुत्तर विमानो तथा ईषत्प्राग्भाराने विषे पण समजवुं. (ग्रैवेयक विमानमा परिमंडल संस्थान.)

१३. [प्र०] हे भगवन् ! †ज्यां एक यवाकार परिमंडलसंस्थानसमुदाय छे त्यां यवाकार परिमंडलसमुदाय सिवाय बीजां परिमंडल संस्थानो संख्याता, असंख्याता के अनंत छे? [उ०] हे गौतम ! संख्याता नथी, असंख्याता नथी पण अनंत छे. (यवमध्यक्षेत्रमा बीजा परिमंडल संस्थानो.)

१४. [प्र०] हे भगवन् ! त्यां वृत्त संस्थानो शुं संख्याता छे, असंख्याता छे के अनंत छे? [उ०] पूर्व प्रमाणे जाणवुं. एम यावत्–आयत संस्थान सुधी समजवुं. (वृत्त संस्थानो.)

---

११ * सर्व लोक परिमंडलसंस्थानवाळा पुद्गलस्कन्धोवडे निरंतर भरेलो छे. तेमां तुल्यप्रदेशवाळा, तुल्यप्रदेशावगाही अने तुल्य वर्णादि पर्यायवाळा जे जे परिमंडल द्रव्यो होय ते बधाने कल्पनाथी एक एक पंक्तिमां स्थापित करवा. अने तेना उपर अने नीचे एक एक जातिवाळा परिमंडल द्रव्यो एक एक पंक्तिमां स्थापित करवा. तेथी तेमां अल्पबहुत्व थवाथी परिमंडल संस्थाननो समुदाय यवना आकारवाळो थाय छे. तेमां जघन्य प्रदेशिक द्रव्यो स्वभावथी अल्प होवाथी प्रथम पंक्ति नानी होय छे अने त्यार पछी बाकीनी पंक्ति अधिक अधिकतर प्रदेशवाळी होवाथी अनुक्रमे मोटी अने वधारे मोटी थाय छे. त्यार पछी क्रमशः घटतां छेवटे उत्कृष्ट प्रदेशवाळां द्रव्यो अत्यंत अल्प होवाथी छेल्ली पंक्ति अत्यन्त नानी होय छे. ए प्रमाणे तुल्य प्रदेशवाळा अने तेथी अन्य परिमंडल द्रव्यो वडे यवाकार क्षेत्र थाय छे.

१३ † ज्यां एक यवाकृतिनिष्पादक परिमंडलसंस्थानसमुदाय होय छे ते क्षेत्रमां यवाकारनिष्पादक परिमंडल सिवाय बीजा केटला परिमंडल संस्थानो होय छे–ए प्रश्न छे. तेनो उत्तर अनंत परिमंडल संस्थानो होय छे. ए प्रमाणे वृत्तादि संस्थानो संबन्धे पण जाणवुं.—टीका.

१५. [प्र०] जत्थ णं भंते ! एगे वट्टे संठाणे जवमज्झे तत्थ परिमंडला संठाणा० ? [उ०] एवं चेव, वट्टा संठाणा एवं चेव, एवं जाव-आयता । एवं एक्केक्केणं संठाणेणं पंच वि चारेयव्वा ।

१६. [प्र०] जत्थ णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए एगे परिमंडले संठाणे जवमज्झे तत्थ णं परिमंडला संठाणा किं संखेज्जा-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता । [प्र०] वट्टा णं भंते ! संठाणा किं संखेज्जा-? [उ०] एवं चेव, एवं जाव-आयता ।

१७. [प्र०] जत्थ णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए एगे वट्टे संठाणे जवमज्झे तत्थ णं परिमंडला संठाणा किं संखेज्जा०-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता । वट्टा संठाणा एवं चेव, एवं जाव-आयता । एवं पुणरवि एक्केक्केणं संठाणेणं पंच वि चारेयव्वा जहेव हेट्ठिल्ला, जाव-आयतेणं, एवं जाव-अहेसत्तमाए, एवं कप्पेसु वि, जाव-ईसीपब्भाराए पुढवीए ।

१८. [प्र०] वट्टे णं भंते ! संठाणे कतिपदेसिए कतिपदेसोगाढे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! वट्टे संठाणे दुविहे पन्नत्ते, तं जहा-घणवट्टे य पयरवट्टे य । तत्थ णं जे से पयरवट्टे से दुविहे पन्नत्ते, तंजहा-ओयपएसिए य जुम्मपएसिए य । तत्थ णं जे से ओयपएसिए से जहन्नेणं पंचपएसिए, पंचपएसोगाढे; उक्कोसेणं अणंतपएसिए, असंखेज्जपएसोगाढे । तत्थ णं जे से जुम्मपएसिए से जहन्नेणं बारसपएसिए, बारसपएसोगाढे; उक्कोसेणं अणंतपएसिए, असंखेज्जपएसोगाढे । तत्थ णं जे से घणवट्टे से दुविहे पन्नत्ते, तंजहा-ओयपएसिए य जुम्मपएसिए य । तत्थ णं जे से ओयपएसिए से जहन्नेणं सत्तपएसिए, सत्तपएसोगाढे पन्नत्ते, उक्कोसेणं अणंतपएसिए असंखेज्जपएसोगाढे पन्नत्ते । तत्थ णं जे से जुम्मपएसिए से जहन्नेणं बत्तीसपएसिए बत्तीसपएसोगाढे पन्नत्ते, उक्कोसेणं अणंतपएसिए असंखेज्जपएसोगाढे ।

वृत्त संस्थान साथे परिमंडलादिनो संबन्ध.

१५. [प्र०] हे भगवन् ! ज्यां (यवाकृति निष्पादक) एक वृत्त संस्थान छे त्यां परिमंडल संस्थानो केटलां छे? [उ०] पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं, त्यां वृत्त संस्थानो पण एज प्रमाणे अनन्त समजवां. ए प्रमाणे यावत्-आयत संस्थान सुधी जाणवुं. एक एक संस्थान साथे पांचे संस्थानोनो संबन्ध विचारवो.

रत्नप्रभामां परिमंडलादि संस्थानो.

१६. [प्र०] हे भगवन् ! आ रत्नप्रभा पृथिवीमां ज्यां यवाकारनिष्पादक एक परिमंडल संस्थान समुदाय छे त्यां बीजा परिमंडल संस्थानो शुं संख्याता छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! संख्याता नथी, पण अनंत छे. [प्र०] हे भगवन् ! वृत्त संस्थानो शुं संख्याता छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] ए प्रमाणे (अनंत) छे. एम यावत्-आयत सुधी जाणवुं.

१७. [प्र०] हे भगवन् ! आ रत्नप्रभा पृथिवीमां ज्यां एक (यवाकृतिनिष्पादक) वृत्तसंस्थानसमुदाय होय छे त्यां परिमंडल संस्थानो शुं संख्याता छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! संख्याता नथी, असंख्याता नथी, पण अनंत छे. वृत्त संस्थानो पण एज प्रमाणे जाणवा. एम आयत संस्थान सुधी समजवुं. वळी ए प्रमाणे पूर्वे कह्या प्रमाणे अहिं फरीने पण एक एक संस्थान साथे पांचे संस्थाननो आयत संस्थान सुधी विचार करवो, तथा यावत्—अधःसप्तम पृथिवी, कल्पो अने ईषत्प्राग्भारा पृथिवीने विषे पण समजवुं.

वृत्त संस्थान केटला प्रदेशवाळुं अने केटला प्रदेशमा अवगाढ होय?

१८. [प्र०] हे भगवन् ! वृत्त संस्थान केटला प्रदेशवाळुं छे अने केटला आकाश प्रदेशमां अवगाढ-रहेलुं छे? [उ०] हे गौतम ! वृत्त संस्थान बे प्रकारनुं कह्युं छे, ते आ प्रमाणे-*घनवृत्त अने प्रतरवृत्त. तेमां जे प्रतरवृत्त छे, ते बे प्रकारनुं कह्युं छे, ते आ प्रमाणे-ओजप्रदेशवाळुं-एकीसंख्यावाळुं अने युग्मसंख्याप्रदेशवाळुं-बेकी संख्यावाळुं. तेमां जे ओजप्रदेशवाळुं प्रतरवृत्त छे ते जघन्यथी पांच प्रदेशवाळुं अने पांच आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे, तथा उत्कृष्ट अनंत प्रदेशवाळुं अने असंख्यात आकाशप्रदेशमां अवगाढ छे. तेमां जे युग्मप्रदेशवाळुं प्रतरवृत्त छे ते जघन्य बार प्रदेशवाळुं अने बार आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे, तथा उत्कृष्ट अनंत प्रदेशवाळुं अने असंख्यात आकाशप्रदेशमां अवगाढ छे. तेमां जे घनवृत्त छे ते बे प्रकारनुं कह्युं छे, ते आ प्रमाणे-ओजप्रदेशिक-एकीसंख्यावाळुं अने युग्मप्रदेशिक-बेकी संख्यावाळुं. तेमां जे ओजप्रदेशिक घनवृत्त छे ते जघन्य सात प्रदेशवाळुं अने सात आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे, अने उत्कृष्ट अनंत प्रदेशवाळुं अने असंख्यात आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे. तेमां जे †युग्मप्रदेशिक घनवृत्त छे ते जघन्य बत्रीश प्रदेशवाळुं अने बत्रीश आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे, अने उत्कृष्टथी अनंत प्रदेशवाळुं अने असंख्य आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे.

---

१ 'पुच्छा गोयमा ! नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता'-इति घपुस्तके ।

१८ * दडानी पेठे सर्व बाजु समप्रमाण ते घनवृत्त अने मांडानी पेठे मात्र जाडाइमां ओछुं होय ते प्रतरवृत्त. ओजप्रदेशिक प्रतरवृत्त ⁘ आ प्रमाणे पांच प्रदेशानुं अने युग्मप्रदेशिक प्रतरवृत्त आ प्रमाणे ⁙ बार प्रदेशोनुं होय छे. ओज प्रदेशिक घनवृत्त एक मध्य परमाणुनी नीचे एक परमाणु अने उपर एक परमाणु, तथा तेनी चारे बाजु चार परमाणुओ एम ए जघन्य सात प्रदेशोनुं छे. ते आ प्रमाणे.—⁘

† युग्मप्रदेशिक घनवृत्त बत्रीश प्रदेशोनुं होय छे. तेमां प्रथम आ प्रमाणे ⁙ बार प्रदेशोनो प्रतर स्थापवो, तेना उपर एज रीते बीजो बार प्रदेशोनो प्रतर मूकवो अने बन्ने प्रतरना मध्य भागना चार चार अणुओनी उपर बीजा चार अणुओ मूकवा. ए रीते बत्रीश प्रदेशोनो युग्मप्रदेशिक घनवृत्त थाय छे.

१९. [प्र०] तंसे णं भंते ! संठाणे कतिपदेसिए कतिपदेसोगाढे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! तंसे णं संठाणे दुविहे पन्नत्ते। तंजहा–घणतंसे य पयरतंसे य । तत्थ णं जे से पयरतंसे से दुविहे पन्नत्ते, तंजहा–ओयपएसिए य जुम्मपएसिए य । तत्थ णं जे से ओयपएसिए से जहन्नेणं तिपएसिए तिपएसोगाढे पन्नत्ते, उक्कोसेणं अणंतपएसिए असंखेज्जपएसोगाढे पन्नत्ते । तत्थ णं जे से जुम्मपएसिए से जहन्नेणं छप्पएसिए छप्पएसोगाढे पन्नत्ते, उक्कोसेणं अणंतपएसिए असंखेज्जपएसोगाढे पन्नत्ते । तत्थ णं जे से घणतंसे से दुविहे पन्नत्ते, तंजहा–ओयपएसिए य जुम्मपएसिए य । तत्थ णं जे से ओयपएसिए से जहन्नेणं पणतीसपएसिए पणतीसपएसोगाढे, उक्कोसेणं अणंतपएसिए–तं चेव । तत्थ णं जे से जुम्मपएसिए से जहन्नेणं चउप्पएसिए चउप्पएसोगाढे पन्नत्ते, उक्कोसेणं अणंतपएसिए–तं चेव ।

२०. [प्र०] चउरंसे णं भंते ! संठाणे कतिपदेसिए–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! चउरंसे संठाणे दुविहे पन्नत्ते, भेदो जहेव वट्टस्स, जाव–तत्थ णं जे से ओयपएसिए से जहन्नेणं नवपएसिए नवपएसोगाढे पन्नत्ते, उक्कोसेणं अणंतपएसिए असंखेज्जपएसोगाढे पन्नत्ते । तत्थ णं जे से जुम्मपदेसिए से जहन्नेणं चउपएसिए चउपएसोगाढे पन्नत्ते, उक्कोसेणं अणंतपएसिए–तं चेव । तत्थ णं जे से घणचउरंसे से दुविहे पन्नत्ते, तंजहा–ओयपएसिए य जुम्मपएसिए य । तत्थ णं जे से ओयपएसिए से जहन्नेणं सत्तावीसइपएसिए सत्तावीसतिपएसोगाढे, उक्कोसेणं अणंतपएसिए तहेव । तत्थ णं जे से जुम्मपएसिए से जहन्नेणं अट्ठपएसिए अट्ठपएसोगाढे पन्नत्ते, उक्कोसेणं अणंतपएसिए तहेव ।

२१. [प्र०] आयए णं भंते ! संठाणे कतिपदेसिए कतिपएसोगाढे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! आयए णं संठाणे तिविहे पन्नत्ते । तंजहा–सेढिआयते, पयरायते, घणायते । तत्थ णं जे से सेढिआयते से दुविहे पन्नत्ते, तंजहा–ओयपएसिए य जुम्म-

१९. [प्र०] हे भगवन् ! त्र्यस्र संस्थान केटला प्रदेशवाळुं अने केटला आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे? [उ०] हे गौतम ! त्र्यस्र संस्थान बे प्रकारनुं कह्युं छे. ते आ प्रमाणे–घन त्र्यस्र अने प्रतरत्र्यस्र. तेमां जे प्रतर त्र्यस्र छे ते बे प्रकारनुं कह्युं छे ते आ प्रमाणे–ओजप्रदेशिक अने युग्मप्रदेशिक. तेमां जे ओजप्रदेशिक प्रतर त्र्यस्र छे ते जघन्य त्रण प्रदेशवाळुं अने त्रण आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे, तथा उत्कृष्टथी अनंतप्रदेशवाळुं अने असंख्य आकाशप्रदेशमां अवगाढ छे. तेमां जे युग्म प्रदेशिक प्रतर त्र्यस्र छे ते जघन्य छ प्रदेशवाळुं अने छ आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे, अने उत्कृष्टथी अनंत प्रदेशवाळुं अने असंख्य आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे. तेमां जे घन त्र्यस्र छे ते बे प्रकारनुं कह्युं छे, ते आ प्रमाणे–ओजप्रदेशिक अने युग्मप्रदेशिक. तेमां जे ओजप्रदेशिक *घन त्र्यस्र छे ते जघन्य पांत्रीश प्रदेशवाळुं अने पांत्रीश आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे. उत्कृष्ट अनंत प्रदेशवाळुं अने असंख्य प्रदेशमां अवगाढ छे. तेमां जे युग्मप्रदेशिक घन त्र्यस्र छे ते जघन्य चार प्रदेशवाळुं अने चार आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे, तथा उत्कृष्टथी अनंत प्रदेशवाळुं अने असंख्य प्रदेशमां अवगाढ छे.

त्र्यस्रसंस्थान केटला प्रदेशवाळुं अने केटला आकाश प्रदेशमां अवगाढ होय?

२०. [प्र०] हे भगवन् ! चतुरस्र संस्थान केटला प्रदेशवाळुं छे अने केटला आकाश प्रदेशमां अवगाढ होय छे? [उ०] हे गौतम ! चतुरस्र–चतुष्कोण संस्थान बे प्रकारनुं छे, तेना वृत्त संस्थानर्ना पेठे घन चतुरस्र अने प्रतर चतुरस्र भेद कहेवा. यावत्–तेमां जे ओज प्रदेशिक प्रतर चतुरस्र छे ते जघन्य नव प्रदेशवाळुं अने नव आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे, अने उत्कृष्ट अनंत प्रदेशवाळुं अने असंख्य आकाशप्रदेशमां अवगाढ छे. अने जे युग्म प्रदेशिक प्रतर चतुरस्र छे ते जघन्य चार प्रदेशवाळुं अने चार आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे, अने उत्कृष्ट अनंत प्रदेशवाळुं अने असंख्य आकाशप्रदेशमां अवगाढ छे. तेमां जे घन चतुरस्र छे ते बे प्रकारनुं कह्युं छे, ते आ प्रमाणे–ओजप्रदेशिक अने युग्मप्रदेशिक. तेमां जे ओजप्रदेशिक घन चतुरस्र छे ते जघन्य सत्तावीश प्रदेशवाळुं अने सत्तावीश आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे, तथा उत्कृष्ट अनंतप्रदेशवाळुं अने असंख्य आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे. अने जे युग्म प्रदेशिक घन चतुरस्र छे ते जघन्य †आठ प्रदेशवाळुं अने आठ आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे, अने उत्कृष्ट अनंत प्रदेशवाळुं अने असंख्य आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे.

चतुरस्र सं० केटला प्रदेशवाळुं अने केटला प्रदेशमां अवगाढ होय?

२१. [प्र०] हे भगवन् ! आयत संस्थान केटला प्रदेशवाळुं छे अने केटला आकाशप्रदेशमां अवगाढ छे? [उ०] हे गौतम ! आयत संस्थान त्रण प्रकारनुं छे, ते आ प्रमाणे–§श्रेणिआयत, प्रतरायत अने घनायत. तेमां जे श्रेणि आयत छे ते बे प्रकारनुं छे, ते आ

आयत सं० केटला प्रदेशवाळुं अने केटला आकाश प्रदेशमां अवगाढ होय?

---

१९ * ओजप्रदेशिक घन त्र्यस्र जघन्य पांत्रीश प्रदेशोनुं थाय छे. तेमां प्रथम [आकृति] आ प्रमाणे प्रथम पंदर प्रदेशोना प्रतर उपर बीजो दश प्रदेशोनो प्रतर, तेना उपर त्रीजो छ प्रदेशोनो प्रतर, तेना उपर चोथो त्रण प्रदेशोनो प्रतर अने तेना उपर एक परमाणु मूकवो. ए प्रमाणे पांत्रीश प्रदेशो थाय छे.

२० † ∴∴ आ प्रमाणे नवप्रदेशिक प्रतरनी उपर तेवा बीजा बे प्रतर मूकवा एटले सत्तावीश प्रदेशनुं ओजप्रदेशिक घन चतुरस्र थाय छे.

¶ चतुःप्रदेशिक प्रतरनी उपर बीजुं चतुःप्रदेशिक प्रतर मुकवाथी आठ प्रदेशनुं युग्मप्रदेशिक घन चतुरस्र थाय छे. ∷

२१ § प्रदेशनी श्रेणिरूप श्रेण्यायत कहेवाय छे. तेमां जघन्य ओजप्रदेशिक श्रेण्यायत त्रणप्रदेशात्मक होय छे. •••. युग्मप्रदेशिक श्रेण्यायत बे प्रदेशनुं होय छे:—••

बे त्रण–इत्यादि विष्कम्भ श्रेणिरूप प्रतरायत कहेवाय छे. जाडाई अने विष्कम्भ सहित अनेक श्रेणिओने घनायत कहे छे. ओजप्रदेशिक श्रेण्यायत जघन्य त्रिप्रदेशिक होय छे:— ••• अने युग्म प्रदेशिक श्रेण्यायत द्विप्रदेशिक छे:— ••

पएसिए य । तत्थ णं जे ओयपएसिए से जहन्नेणं तिपएसिए तिपएसोगाढे, उक्कोसेणं अणंतपएसिए–तं चेव । तत्थ णं जे से जुम्मपएसिए से जहन्नेणं दुपएसिए दुपएसोगाढे, उक्कोसेणं अणंत० तहेव । तत्थ णं जे से पयरायते से दुविहे पन्नत्ते तंजहा–ओयपएसिए य जुम्मपएसिए य । तत्थ णं जे से ओयपएसिए से जहन्नेणं पन्नरसपएसिए पन्नरसपएसोगाढे, उक्कोसेणं अणंत० तहेव । तत्थ णं जे से जुम्मपएसिए से जहन्नेणं छप्पएसिए छप्पएसोगाढे, उक्कोसेणं अणंत० तहेव । तत्थ णं जे से घणायते से दुविहे पन्नत्ते, तंजहा–ओयपएसिए य जुम्मपएसिए य । तत्थ णं जे से ओयपएसिए से जहन्नेणं पणयालीसपएसिए पणयालीसपएसोगाढे, उक्कोसेणं अणंत० तहेव । तत्थ णं जे से जुम्मपएसिए से जहन्नेणं बारसपएसिए बारसपएसोगाढे, उक्कोसेणं अणंत० तहेव ।

२२. [प्र०] परिमंडले णं भंते ! संठाणे कतिपदेसिए–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! परिमंडले णं संठाणे दुविहे पन्नत्ते, तंजहा–घणपरिमंडले य पयरपरिमंडले य । तत्थ णं जे से पयरपरिमंडले से जहन्नेणं वीसतिपदेसिए वीसइपएसोगाढे, उक्कोसेणं अणंतपदेसिए तहेव । तत्थ णं जे से घणपरिमंडले से जहन्नेणं चत्तालीसतिपदेसिए चत्तालीसपएसोगाढे पन्नत्ते, उक्कोसेणं अणंतपएसिए असंखेज्जपएसोगाढे पन्नत्ते ।

२३. [प्र०] परिमंडले णं भंते ! संठाणे दव्वट्ठयाए किं कडजुम्मे, तेओए, दावरजुम्मे, कलियोए ? [उ०] गोयमा ! नो कडजुम्मे, णो तेयोए, णो दावरजुम्मे, कलियोए । वट्टे णं भंते ! संठाणे दव्वट्ठयाए० ? [उ०] एवं चेव, एवं जाव–आयते ।

प्रमाणे–ओजप्रदेशिक अने युग्मप्रदेशिक. तेमां जे ओजप्रदेशिक श्रेणि आयत छे ते जघन्य त्रण प्रदेशवाळुं अने त्रण आकाशप्रदेशमां अवगाढ छे, अने उत्कृष्ट अनंत प्रदेशवाळुं अने असंख्य आकाशप्रदेशमां अवगाढ छे. जे युग्मप्रदेशिक श्रेणि आयत छे ते जघन्य बे प्रदेशवाळुं अने बे आकाशप्रदेशमां अवगाढ छे, तथा उत्कृष्ट अनंत प्रदेशवाळुं अने असंख्य आकाशप्रदेशमां अवगाढ छे. तेमां जे प्रतरायत छे ते बे प्रकारनुं कह्युं छे, ते आ प्रमाणे–ओजप्रदेशिक अने युग्मप्रदेशिक. जे *ओजप्रदेशिक प्रतरायत छे ते जघन्य पंदर प्रदेशवाळुं अने पंदर आकाशप्रदेशमां अवगाढ छे, अने उत्कृष्ट अनंत प्रदेशवाळुं अने असंख्य आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे. तेमां जे युग्मप्रदेशिक प्रतरायत ते जघन्य छ प्रदेशवाळुं अने छ आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे, अने उत्कृष्ट अनंत प्रदेशवाळुं अने असंख्यात आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे. तेमां जे घनायत छे ते बे प्रकारनुं कह्युं छे, ते आ प्रमाणे–ओजप्रदेशिक अने युग्मप्रदेशिक. तेमां जे ओजप्रदेशिक घनायत छे ते जघन्य पिस्तालीश प्रदेशवाळुं अने पिस्तालीश आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे, अने उत्कृष्ट अनंत प्रदेशवाळुं अने असंख्यात आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे. तेमां जे युग्मप्रदेशिक घनायत छे ते जघन्य बार प्रदेशवाळुं अने बार आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे, तथा उत्कृष्ट अनंत प्रदेशवाळुं अने असंख्य आकाशप्रदेशमां अवगाढ छे.

परिमंडल सं० केटला प्रदेशवाळुं अने केटला आकाश प्रदेशमां अवगाढ होय ?

२२. [प्र०] हे भगवान् ! परिमंडल संस्थान केटला प्रदेशवाळुं, अने केटला आकाशप्रदेशमां अवगाढ होय? [उ०] हे गौतम परिमंडल संस्थान बे प्रकारनुं कह्युं छे, ते आ प्रमाणे–घन परिमंडल अने प्रतर परिमंडल. तेमां जे प्रतर परिमंडल छे ते जघन्य †वीश प्रदेशवाळुं अने वीश आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे, अने उत्कृष्ट अनंत प्रदेशवाळुं अने असंख्यात आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे. तेमां जे घन परिमंडल छे ते जघन्य चाळीस प्रदेशवाळुं अने चाळीस आकाश प्रदेशमां अवगाढ छे, तथा उत्कृष्ट अनंत प्रदेशवाळुं अने असंख्य प्रदेशमां अवगाढ छे.

परिमंडलादि संस्थाननी कृतयुग्मादिरूपता.

२३. [प्र०] हे भगवन् ! परिमंडल संस्थान द्रव्यार्थरूपे शुं ‡कृतयुग्म छे, त्र्योज छे, द्वापरयुग्म छे के कल्योज छे? [उ०] हे गौतम ! ते कृतयुग्म नथी, त्र्योज नथी, द्वापरयुग्म नथी, पण कल्योजरूप छे. [प्र०] हे भगवन् ! वृत्तसंस्थान द्रव्यार्थपणे शुं कृतयुग्म छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] उत्तर पूर्व प्रमाणे जाणवो. ए प्रमाणे यावत्–आयत संस्थान सुधी समजवुं.

---

२१ * ओजप्रदेशिक प्रतरायत जघन्य पंदर प्रदेशनुं होय छेः– ⁙⁙⁙, अने युग्मप्रदेशिक प्रतरायत छ प्रदेशनुं होय छेः– ⁖⁖. एम पंदर प्रदेशना प्रतरायत उपर बीजा बे तेवा प्रतरायतो मूकवाथी जघन्य पीस्तालीश प्रदेशनुं ओजप्रदेशिक घनायत थाय छे, अने छ प्रदेशना युग्म प्रदेशिक प्रतरायत उपर बीजुं तेज प्रतरायत मूकवाथी बार प्रदेशनुं युग्मप्रदेशिक घनायत थाय छे.

२२ † परिमंडल संस्थान मात्र युग्मप्रदेशिक छे, तेमां प्रतर परिमंडल जघन्य वीश प्रदेशवाळुं छे, तेना बीजुं प्रतर परिमंडल मूकवाथी जघन्य चाळीश प्रदेशनुं घन परिमंडल थाय छे.

२३ ‡ परिमंडल संस्थान द्रव्यरूपे एक छे, अने एक वस्तुनो चार चारथी अपहार थतो नथी, तेथी एकज बाकी रहे छे माटे ते कल्योजरूप छे. ए प्रमाणे वृत्तादि संस्थान माटे जाणवुं. परन्तु सामान्य रीते बधा परिमंडल संस्थाननो विचार करीए त्यारे तेनो चार चारथी अपहार करता कोइ वखते कांइ पण बाकी न रहे, कदाचित् त्रण, कदाचित् बे अने कदाचित् एक पण बाकी रहे, माटे कदाचित् कृतयुग्मरूप होय अने यावत्–कदाचित् कल्योजरूप पण होय. ज्यारे विशेष दृष्टिथी एक एक संस्थाननो विचार करीए त्यारे चारथी अपहार न थतो होवाथी एकज बाकी रहे तेथी कल्योजरूपज होय.

२४. [प्र०] परिमंडला णं भंते ! संठाणा दव्वट्टयाए किं कडजुम्मा, तेयोया–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा, सिय तेओगा, सिय दावरजुम्मा, सिय कलियोगा; विहाणादेसेणं नो कडजुम्मा, नो तेओगा, नो दावरजुम्मा, कलिओगा, एवं जाव–आयता ।

२५. [प्र०] परिमंडले णं भंते ! संठाणे पएसट्ठयाए किं कडजुम्मे–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय कडजुम्मे, सिय तेयोगे, सिय दावरजुम्मे, सिय कलियोए । एवं जाव–आयते ।

२६. [प्र०] परिमंडला णं भंते ! संठाणा पएसट्ठयाए किं कडजुम्मा–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा, जाव–सिय कलियोगा; विहाणादेसेणं कडजुम्मा वि, तओगा वि, दावरजुम्मा वि, कलियोगा वि । एवं जाव–आयता ।

२७. [प्र०] परिमंडले णं भंते ! संठाणे किं कडजुम्मपएसोगाढे, जाव–कलियोगपएसोगाढे ? [उ०] गोयमा ! कडजुम्मपएसोगाढे, णो तेयोगपएसोगाढे, नो दावरजुम्मपएसोगाढे, नो कलियोगपएसोगाढे ।

२८. [प्र०] वट्टे णं भंते ! संठाणे किं कडजुम्मे–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय कडजुम्मपदेसोगाढे, सिय तेयोगपएसोगाढे, नो दावरजुम्मपएसोगाढे, सिय कलियोगपएसोगाढे ।

२९. [प्र०] तंसे णं भंते ! संठाणे०–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय कडजुम्मपएसोगाढे, सिय तेयोगपएसोगाढे, सिय दावरजुम्मपदेसोगाढे, नो कलिओगपएसोगाढे ।

३०. [प्र०] चउरंसे णं भंते ! संठाणे० ? [उ०] जहा वट्टे तहा चउरंसे वि ।

३१. [प्र०] आयए णं भंते !०–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय कडजुम्मपएसोगाढे, जाव–सिय कलिओगपएसोगाढे ।

२४. [प्र०] हे भगवन् ! परिमंडल संस्थानो द्रव्यार्थपणे शुं कृतयुग्म छे, त्र्योज छे, द्वापरयुग्म छे के कलियोग छे? [उ०] हे गौतम ! ओघादेश–सामान्यतः सर्वसमुदितरूपे कदाच कृतयुग्म, कदाच त्र्योज, कदाच द्वापरयुग्म, अने कदाच कल्योजरूप होय छे. तथा विधानादेश–प्रत्येकनी अपेक्षाए कृतयुग्म रूप नथी, त्र्योज नथी, द्वापरयुग्म नथी, पण कल्योजरूप छे. ए प्रमाणे यावत्–आयत संस्थान सुधी जाणवुं.

परिमंडलादिसंस्थाननी कृतयुग्मादिरूपता.

२५. [प्र०] हे भगवन् ! परिमंडल संस्थान प्रदेशार्थपणे शुं कृतयुग्म छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! कदाच कृतयुग्म होय, कदाच त्र्योज, कदाच द्वापरयुग्म अने कदाच कल्योजरूप होय छे. ए प्रमाणे यावत्–आयत संस्थान सुधी जाणवुं.

परिमंडलादिसंस्थानोनी प्रदेशरूपे कृतयुग्मादिरूपता.

२६. [प्र०] हे भगवन् ! परिमंडल संस्थानो प्रदेशार्थपणे शुं कृतयुग्म छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ओघादेश–सामान्यरूपे कदाच कृतयुग्म होय, यावत्–कदाच कल्योजरूप पण होय. विधानादेश–एक एकनी अपेक्षाए कृतयुग्म होय, त्र्योज पण होय, द्वापरयुग्म पण होय अने कल्योजरूप पण होय. ए प्रमाणे यावत्–आयत संस्थानो सुधी जाणवुं.

परिमंडलादिसंस्थानो प्रदेशरूपे शुं कृतयुग्मादिरूपे छे ?

२७. [प्र०] हे भगवन् ! परिमंडल संस्थान शुं कृतयुग्मप्रदेशावगाढ छे के यावत्–कल्योजप्रदेशावगाढ छे? [उ०] हे गौतम ! कृतयुग्मप्रदेशावगाढ छे, पण त्र्योज प्रदेशावगाढ नथी, द्वापरयुग्मप्रदेशावगाढ नथी, तेम कल्योजप्रदेशावगाढ पण नथी.

परिमंडलसंस्थान केटला प्रदेशावगाढ होय.

२८. [प्र०] हे भगवन् ! वृत्त संस्थान शुं कृतयुग्मप्रदेशावगाढ छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते कदाच कृतयुग्म प्रदेशावगाढ होय, कदाच त्र्योजप्रदेशावगाढ होय, कदाच कल्योजप्रदेशावगाढ होय, पण द्वापरयुग्मप्रदेशावगाढ न होय.

वृत्तसंस्थान.

२९. [प्र०] हे भगवन् ! त्र्यस्र संस्थान शुं कृतयुग्मप्रदेशावगाढ होय–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते कदाच कृतयुग्मप्रदेशावगाढ होय, कदाच त्र्योजप्रदेशावगाढ होय, कदाच द्वापरयुग्मप्रदेशावगाढ होय, पण कल्योजप्रदेशावगाढ न होय.

त्र्यस्रसंस्थान

३०. [प्र०] हे भगवन् ! चतुरस्र–चोरस संस्थान शुं कृतयुग्मप्रदेशावगाढ छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] वृत्तसंस्थाननी पेठे चतुरस्र संस्थान जाणवुं.

चतुरस्रसंस्थान.

३१. [प्र०] हे भगवन् ! आयतसंस्थान संबन्धे प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते कदाच कृतयुग्मप्रदेशावगाढ होय अने यावत्–कदाच कल्योजप्रदेशावगाढ पण होय.

आयतसंस्थान.

१–या दावरजुम्मा कलियोगा पु–ग–घ ।

३२. [प्र०] परिमंडला णं भंते ! संठाणा किं कडजुम्मपएसोगाढा, तेयोगपएसोगाढा-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ओघादेसेण वि विहाणादेसेण वि कडजुम्मपएसोगाढा, णो तेयोगपएसोगाढा, नो दावरजुम्मपएसोगाढा, नो कलियोगपएसोगाढा ।

३३. [प्र०] वट्टा णं भंते ! संठाणा किं कडजुम्मपएसोगाढा-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ओघादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा, नो तेयोगपएसोगाढा, नो दावरजुम्मपएसोगाढा, नो कलियोगपएसोगाढा । विहाणादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा वि, तेयोगपएसोगाढा वि, नो दावरजुम्मपएसोगाढा, कलियोगपएसोगाढा वि ।

३४. [प्र०] तंसा णं भंते ! संठाणा किं कडजुम्म०-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ओघादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा, नो तेयोगपएसोगाढा, नो दावरजुम्मपएसोगाढा, नो कलियोगपएसोगाढा । विहाणादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा वि, तेयोगपएसोगाढा वि, नो दावरजुम्मपएसोगाढा, कलियोगपएसोगाढा । चउरंसा जहा वट्टा ।

३५. [प्र०] आयया णं भंते ! संठाणा-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ओघादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा, नो तेयोगपएसोगाढा, नो दावरजुम्मपएसोगाढा, नो कलिओगपएसोगाढा । विहाणादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा वि, जाव-कलिओगपएसोगाढा वि ।

३६. [प्र०] परिमंडले णं भंते ! संठाणे किं कडजुम्मसमयठितीए, तेयोगसमयठितीए, दावरजुम्मसमयट्ठितीए, कलिओगसमयठितीए ? [उ०] गोयमा ! सिय कडजुम्मसमयठितीए, जाव-सिय कलिओगसमयठितीए; एवं जाव-आयते ।

३७. [प्र०] परिमंडला णं भंते ! संठाणा किं कडजुम्मसमयठितीया-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मसमयट्ठितीया, जाव-सिय कलियोगसमयट्ठितीया । विहाणादेसेणं कडजुम्मसमयठितीया वि, जाव-कलियोगसमयठितीया वि । एवं जाव-आयता ।

३८. [प्र०] परिमंडले णं भंते ! संठाणे कालवन्नपज्जवेहिं किं कडजुम्मे, जाव-कलियोगे ? [उ०] गोयमा ! सिय कडजुम्मे; एवं एएणं अभिलावेणं जहेव ठितीए; एवं नीलवन्नपज्जवेहिं, एवं पंचहिं वन्नेहिं, दोहिं गंधेहिं, पंचहिं रसेहिं, अट्ठहिं फासेहिं, जाव-लुक्खफासपज्जवेहिं ।

परिमंडलसंस्थानो.

३२. [प्र०] हे भगवन् ! परिमंडल संस्थानो शुं कृतयुग्मप्रदेशावगाढ होय, त्र्योजप्रदेशावगाढ होय-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते सामान्यतः बधां मळीने तथा विधानादेश-एक एकनी अपेक्षाए कृतयुग्मप्रदेशावगाढ छे, पण त्र्योजप्रदेशावगाढ नथी, द्वापरयुग्मप्रदेशावगाढ नथी, तेम कल्योजप्रदेशावगाढ पण नथी.

वृत्तसंस्थानो.

३३. [प्र०] हे भगवन् ! वृत्त संस्थानो शुं कृतयुग्मप्रदेशावगाढ छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते सामान्यतः बधां मळीने कृतयुग्मप्रदेशावगाढ छे, पण त्र्योजप्रदेशावगाढ नथी, द्वापरयुग्मप्रदेशावगाढ नथी, तेम कल्योजप्रदेशावगाढ पण नथी. विधानादेश वडे कृतयुग्मप्रदेशावगाढ पण छे, त्र्योजप्रदेशावगाढ पण छे, द्वापरयुग्मप्रदेशावगाढ नथी, पण कल्योजप्रदेशावगाढ छे.

त्र्यस्रसंस्थानो.

३४. [प्र०] हे भगवन् त्र्यस्र संस्थानो शुं कृतयुग्मप्रदेशावगाढ छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! सामान्य विवक्षाए कृतयुग्म प्रदेशावगाढ छे, पण त्र्योज, द्वापर के कल्योज प्रदेशावगाढ नथी. विशेषनी अपेक्षाए कृतयुग्मप्रदेशावगाढ पण छे, त्र्योजप्रदेशावगाढ पण छे, पण द्वापरयुग्मप्रदेशावगाढ नथी, कल्योज प्रदेशावगाढ छे. चतुरस्र-चोरससंस्थानो वृत्त संस्थाननी पेठे जाणवां.

चतुरस्रसंस्थानो.

आयतसंस्थानो.

३५. [प्र०] हे भगवन् ! आयत संस्थानो शुं कृतयुग्मप्रदेशावगाढ छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते ओघादेशवडे कृतयुग्म प्रदेशावगाढ छे, पण त्र्योज, द्वापर के कल्योजप्रदेशावगाढ नथी. विधानादेशवडे कृतयुग्मप्रदेशावगाढ पण छे अने यावत्-कल्योजप्रदेशावगाढ पण छे.

परिमंडलसंस्थाननी स्थिति.

३६. [प्र०] हे भगवन् ! परिमंडल संस्थान शुं कृतयुग्मसमयनी स्थितिवाळुं छे, त्र्योज समयनी स्थितिवाळुं छे, द्वापरसमयनी स्थितिवाळुं छे के कल्योजसमयनी स्थितिवाळुं छे? [उ०] हे गौतम ! कदाच कृतयुग्मसमयनी स्थितिवाळुं छे, अने यावत्-कदाच कल्योजसमयनी स्थितिवाळुं पण छे. ए प्रमाणे यावत्-आयत संस्थान सुधी जाणवुं.

परिमंडल संस्थानोनी स्थिति.

३७. [प्र०] हे भगवन् ! परिमंडल संस्थानो शुं कृतयुग्म समयनी स्थितिवाळां छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ओघादेशवडे कदाच कृतयुग्मसमयनी स्थितिवाळां छे, यावत्-कदाच कल्योजसमयनी स्थितिवाळां पण छे. विधानादेशवडे कृतयुग्म समयनी स्थितिवाळां पण छे, यावत्-कल्योज समयनी स्थितिवाळां पण छे. ए प्रमाणे यावत्-आयत संस्थानो सुधी समजवुं.

परिमंडलादि संस्थानना वर्णादि पर्यायो.

३८. [प्र०] हे भगवन् ! परिमंडल संस्थानना काळावर्णना पर्यायो शुं कृतयुग्म छे के यावत्-कल्योजरूप छे? [उ०] हे गौतम ! कदाच कृतयुग्मरूप होय-इत्यादि पूर्वोक्त पाठवडे जेम स्थिति संबन्धे कह्युं छे तेम कहेवुं. एम लीला वगेरे पांच वर्ण, बे गंध, पांच रस, अने आठ स्पर्श संबन्धे यावत्-रुक्ष स्पर्शपर्यवो सुधी कहेवुं.

३९. [प्र०] सेढीओ णं भंते ! दव्वट्ठयाए किं संखेज्जाओ, असंखेज्जाओ, अणंताओ ? [उ०] गोयमा ! नो संखेज्जाओ, नो असंखेज्जाओ, अणंताओ ।

४०. [प्र०] पाईणपडीणायताओ णं भंते ! सेढीओ दव्वट्ठयाए किं संखेज्जाओ० ? [उ०] एवं चेव । एवं दाहिणुत्तरायताओ वि, एवं उड्डमहायताओ वि ।

४१. [प्र०] लोगागाससेढीओ णं भंते ! दव्वट्ठयाए किं संखेज्जाओ, असंखेज्जाओ, अणंताओ ? [उ०] गोयमा ! नो संखेज्जाओ, असंखेज्जाओ, नो अणंताओ ।

४२. [प्र०] पाईणपडीणायताओ णं भंते ! लोगागाससेढीओ दव्वट्ठयाए किं संखेज्जाओ० ? [उ०] एवं चेव; एवं दाहिणुत्तराययाओ वि, एवं उड्डमहायताओ वि ।

४३. [प्र०] अलोयागाससेढीओ णं भंते ! दव्वट्ठयाए किं संखेज्जाओ, असंखेज्जाओ, अणंताओ ? [उ०] गोयमा ! नो संखेज्जाओ, नो असंखेज्जाओ, अणंताओ । एवं पाईणपडीणाययाओ वि, एवं दाहिणुत्तराययाओ वि, एवं उड्डमहायताओ वि ।

४४. [प्र०] सेढीओ णं भंते ! पएसट्ठयाए किं संखेज्जाओ० ? [उ०] जहा दव्वट्ठयाए तहा पएसट्ठयाए वि, जाव–उड्डमहाययाओ वि, सव्वाओ अणंताओ ।

४५. [प्र०] लोयागाससेढीओ णं भंते ! पएसट्ठयाए किं संखेज्जाओ–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय संखेज्जाओ, सिय असंखेज्जाओ, नो अणंताओ । एवं पाईणपडीणायताओ वि, दाहिणुत्तरायताओ वि एवं चेव, उड्डमहायताओ वि नो संखेज्जाओ, असंखेज्जाओ, नो अणंताओ ।

३९. [प्र०] हे भगवन् ! (आकाशप्रदेशनी) श्रेणिओ द्रव्यरूपे शुं संख्याती छे, असंख्याती छे, के अनंत छे ? [उ०] हे गौतम ! ते संख्याती नथी, असंख्याती नथी, पण अनंत छे.

द्रव्यरूपे आकाश प्रदेशनी श्रेणिओनी संख्या.

४०. [प्र०] हे भगवन् ! पूर्व अने पश्चिम लांबी श्रेणिओ द्रव्यरूपे शुं संख्याती छे, असंख्याती छे के अनंत छे ? [उ०] पूर्वे प्रमाणे (अनंत) जाणवी. एज प्रमाणे दक्षिण अने उत्तर लांबी तथा ऊर्ध्व अने अधो लांबी श्रेणिओ संबंधे पण जाणवुं.

४१. [प्र०] हे भगवन् ! लोकाकाशनी श्रेणिओ द्रव्यरूपे शुं संख्याती छे, असंख्याती के अनंत छे ? [उ०] हे गौतम ! ते संख्याती नथी, तेम अनंत नथी, पण असंख्याती छे.

लोकाकाशनी श्रेणिओ.

४२. [प्र०] हे भगवन् ! पूर्व अने पश्चिम लांबी लोकाकाशनी श्रेणिओ द्रव्यरूपे शुं संख्याती छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! पूर्वे प्रमाणे (असंख्याती) जाणवी. दक्षिण अने उत्तर लांबी तथा ऊर्ध्व अने अधो लांबी लोकाकाशनी श्रेणिओ संबंधे पण ए प्रमाणे जाणवुं.

४३. [प्र०] हे भगवन् ! अलोकाकाशनी श्रेणिओ द्रव्यरूपे शुं संख्याती छे, असंख्याती छे के अनंत छे ? [उ०] हे गौतम ! ते संख्याती नथी, असंख्याती नथी, पण अनंत छे. ए प्रमाणे पूर्व अने पश्चिम लांबी, दक्षिण अने उत्तरमां लांबी तथा उंचे अने नीचे लांबी अलोकाकाशनी श्रेणिओ संबन्धे पण जाणवुं.

अलोकाकाशनी श्रेणिओ.

४४. [प्र०] हे भगवन् ! आकाशनी श्रेणिओ प्रदेशरूपे शुं संख्याती छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! जेम द्रव्यरूपे कह्युं छे तेम प्रदेशरूपे पण कहेवुं. ए प्रमाणे यावत्–ऊर्ध्व अने अधो लांबी बधी श्रेणिओ अनंत जाणवी.

४५. [प्र०] हे भगवन् ! लोकाकाशनी श्रेणिओ प्रदेशरूपे शुं संख्याती छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! कोई *संख्यात प्रदेशरूप छे, कोई असंख्यात प्रदेशरूप छे, पण अनंतप्रदेश रूप नथी. ए प्रमाणे पूर्व अने पश्चिम, दक्षिण अने उत्तर लांबी श्रेणिओ जाणवी. तथा ऊर्ध्व अने अधो लांबी लोकाकाशनी श्रेणिओ †संख्यात प्रदेशरूप नथी, पण असंख्यात प्रदेशात्मक छे.

आकाश श्रेणिनी प्रदेशरूपे संख्या.

---

४५ * लोकाकाशनी पूर्व–पश्चिम अने उत्तर–दक्षिण श्रेणिओ संख्याता प्रदेशरूपे शी रीते होय ? आ संबन्धे टीकामां नीचे प्रमाणे चूर्णिकार अने प्राचीन टीकाकारना उल्लेखो टांकी समाधान करे छे–अहिं चूर्णिकार जणावे छे के वृत्ताकार लोकना दन्तक जे अलोकमां गयेला छे तेनी श्रेणिओ संख्यातप्रदेशात्मक अने बाकीनी श्रेणिओ असंख्यात प्रदेशात्मक होय छे. प्राचीन टीकाकार कहेछे के लोकाकाश वृत्ताकार होवाथी पर्यन्तवर्ती श्रेणिओ संख्यात प्रदेशनी होय छे.

† लोकाकाशनी ऊर्ध्व लोकथी आरंभी अधोलोक पर्यन्त ऊर्ध्व–अधो लांबी श्रेणि असंख्यात प्रदेशनी छे, पण संख्यात के अनन्त प्रदेशनी नथी, अधोलोकना खुणाथी के ब्रह्मदेव लोकना तीरछा प्रान्त भागथी जे श्रेणिओ नीकळे छे ते पण आ सूत्रना कथनथी संख्यात प्रदेशनी नथी होती, पण असंख्यात प्रदेशनीज होय छे.

४६. [प्र०] अलोगागाससेढीओ णं भंते! पएसट्ठयाए–पुच्छा। [उ०] गोयमा! सिय संखेज्जाओ, सिय असंखेज्जाओ, सिय अणंताओ।

४७. [प्र०] पाईणपडीणाययाओ णं भंते! अलोया०–पुच्छा। [उ०] गोयमा! नो संखेज्जाओ, नो असंखेज्जाओ, अणंताओ। एवं दाहिणुत्तरायताओ वि।

४८. [प्र०] उड्ढमहायताओ–पुच्छा। [उ०] गोयमा! सिय संखेज्जाओ, सिय असंखेज्जाओ, सिय अणंताओ।

४९. [प्र०] सेढीओ णं भंते! किं साईयाओ सपज्जवसियाओ १, साईयाओ अपज्जवसियाओ २, अणादीयाओ सपज्जवसियाओ ३, अणादीयाओ अपज्जवसियाओ ४? [उ०] गोयमा! नो सादीयाओ सपज्जवसियाओ, नो सादीयाओ अपज्जवसियाओ, णो अणादीयाओ सपज्जवसियाओ, अणादीयाओ अपज्जवसियाओ। एवं जाव–उड्ढमहायताओ।

५०. [प्र०] लोयागाससेढीओ णं भंते! किं सादीयाओ सपज्जवसियाओ–पुच्छा। [उ०] गोयमा! सादीयाओ सपज्जवसियाओ, नो सादीयाओ अपज्जवसियाओ, नो अणादीयाओ सपज्जवसियाओ, नो अणादीयाओ अपज्जवसियाओ। एवं जाव–उड्ढमहायताओ।

५१. [प्र०] अलोयागाससेढीओ णं भंते! किं सादीयाओ०–पुच्छा। [उ०] गोयमा! सिय साइयाओ सपज्जवसियाओ १, सिय साईयाओ अपज्जवसियाओ २, सिय अणादीयाओ सपज्जवसियाओ ३, सिय अणाइयाओ अपज्जवसियाओ ४। पाईणपडीणाययाओ दाहिणुत्तरायताओ य एवं चेव। नवरं नो सादीयाओ सपज्जवसियाओ, सिय साईयाओ अपज्जवसियाओ; सेसं तं चेव। उड्ढमहायताओ जहा ओहियाओ तहेव चउभंगो।

अलोकनी श्रेणि.

४६. [प्र०] हे भगवन्! अलोकाकाशनी श्रेणिओ शुं संख्यातप्रदेशरूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! कोईक *संख्यात प्रदेशरूप होय, कोई असंख्यात प्रदेशरूप होय अने कोई अनंतप्रदेशात्मक पण होय.

४७. [प्र०] हे भगवन्! पूर्व अने पश्चिम लांबी अलोकाकाशनी श्रेणिओ शुं संख्यात प्रदेशनी होय–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! संख्यात प्रदेशनी नथी, पण अनंत प्रदेशनी होय छे. ए प्रमाणे दक्षिण अने उत्तर लांबी श्रेणिओ संबंधे पण जाणवुं.

४८. [प्र०] हे भगवन्! उंचे अने नीचे लांबी अलोकाकाशनी श्रेणिओ संबन्धे प्रश्न. [उ०] हे गौतम! कदाच ते संख्यात प्रदेशनी होय, कदाच असंख्यात प्रदेशनी होय, अने कदाच अनंत प्रदेशनी होय.

४९. [प्र०] हे भगवन्! श्रेणिओ शुं १ सादि–आदिवाळी अने सपर्यवसित–सान्त छे, २ सादि अने अन्तरहित छे, ३ अनादि अने सान्त छे के ४ अनादि अने अनन्त (अन्तरहित) छे? [उ०] हे गौतम! १ सादि अने सान्त नथी, २ सादि अने अनंत नथी, ३ अनादि अने सान्त नथी, पण ४ अनादि अने अनन्त छे. ए प्रमाणे यावत्–ऊर्ध्व अने अधो लांबी श्रेणिओ संबंधे समजवुं.

लोकाकाश श्रेणिओ अने सादि सपर्यवसित भंग.

५०. [प्र०] हे भगवन्! लोकाकाशनी श्रेणिओ शुं सादि अने सान्त छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! ते सादि अने सान्त छे, पण सादि अने अनन्त नथी, अनादि अने सान्त नथी, तेम अनादि अने अनन्त पण नथी. ए प्रमाणे यावत्–ऊर्ध्व अने अधो लांबी श्रेणिओ संबंधे पण जाणवुं.

अलोकाकाशनी श्रेणिओ संबंधे सादि सपर्यवसितादि भांगा.

५१. [प्र०] हे भगवन्! अलोकाकाशनी श्रेणिओ शुं सादि अने सान्त छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! कोइक †सादि अने सान्त होय, कोइक सादि अने अनन्त होय, कोइक अनादि अने सान्त होय, तथा कोइक अनादि अने अनन्त होय. ए प्रमाणे ‡पूर्व–पश्चिम लांबी अने दक्षिण–उत्तर लांबी श्रेणिओ संबंधे जाणवुं. परन्तु ते सादि अने सांत नथी, पण कोइक सादि अने अनन्त छे–इत्यादि बाकी बधुं पूर्वोक्त कहेवुं. तथा सामान्य श्रेणिओना पेठे ऊर्ध्व–अधो लांबी श्रेणिओ संबंधे पण पूर्व प्रमाणे चार भांगा करवा.

---

४६ * अलोकाकाशनी संख्यात अने असंख्यात प्रदेशनी श्रेणिओ कही छे ते लोकमध्यवर्ती क्षुल्लक प्रतरनी नजीकमां आवेली ऊर्ध्व–अधो लांबी अधो लोकनी श्रेणिओने आश्रयी समजवुं. तेमां जे प्रारंभमां आवेली श्रेणिओ छे ते संख्यात प्रदेशनी छे, अने त्यार पछी आवेली श्रेणिओ असंख्यात प्रदेशनी छे. तिरछी लांबी अलोकाकाशनी श्रेणिओ तो अवश्य अनंत प्रदेशरूप होय छे

५१ † मध्यलोकवर्ती क्षुल्लक प्रतरनी नजीक आवेली ऊर्ध्व अने अधो लांबी श्रेणिओने आश्रयी प्रथम सादि सान्त भांगो जाणवो. लोकान्तथी आरंभी चोतरफ जती श्रेणिओने आश्रयी बीजो सादि अनन्त भंग जाणवो लोकान्तनी पासे बधी श्रेणिओनो अन्त थतो होवाथी तेने आश्रयी त्रीजो अनादि सान्त भांगो जाणवो. लोकने छोडीने जे श्रेणिओ आवेली छे ते आश्रयी चोथो अनादि अनन्त भांगो थाय छे.

‡ अलोकने विषे पूर्व–पश्चिम अने उत्तर-दक्षिण श्रेणिओनी आदि छे, पण तेनो अन्त नथी तेथी प्रथम सादि सान्त भांगो घटी शकतो नथी. ते सिवायना बाकीना त्रण भांगाओ संभवे छे.

५२. [प्र०] सेढीओ णं भंते ! दव्वट्ठयाए किं कडजुम्माओ, तेओयाओ–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! कडजुम्माओ, नो तेओयाओ, नो दावरजुम्माओ, नो कलियोगाओ । एवं जाव–उड्ढमहायताओ । लोगागाससेढीओ एवं चेव । एवं अलोगागाससेढीओ वि ।

५३. [प्र०] सेढीओ णं भंते ! पएसट्ठयाए किं कडजुम्माओ०–पुच्छा । [उ०] एवं चेव, एवं जाव–उड्ढमहायताओ ।

५४. [प्र०] लोयागाससेढीओ णं भंते ! पएसट्ठयाए–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय कडजुम्माओ, नो तेओयाओ, सिय दावरजुम्माओ, नो कलिओगाओ । एवं पाईणपडीणायताओ वि, दाहिणुत्तरायताओ वि ।

५५. [प्र०] उड्ढमहाययाओ णं०–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! कडजुम्माओ, नो तेओगाओ, नो दावरजुम्माओ, नो कलियोगाओ ।

५६. [प्र०] अलोगागाससेढीओ णं भंते ! पएसट्ठयाए–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय कडजुम्माओ, जाव–सिय कलिओगाओ । एवं पाईणपडीणायताओ वि; एवं दाहिणुत्तरायताओ वि; उड्ढमहायताओ वि एवं चेव । नवरं नो कलिओगाओ, सेसं तं चेव ।

५७. [प्र०] कति णं भंते ! सेढीओ पन्नत्ताओ ? [उ०] गोयमा ! सत्त सेढीओ पन्नत्ताओ, तंजहा–१ उज्जुआयता, २ एगओवंका, ३ दुहओवंका, ४ एगओखहा, ५ दुहओखहा, ६ चक्कवाला, ७ अद्धचक्कवाला ।

५२. [प्र०] हे भगवन् ! आकाशनी श्रेणिओ द्रव्यार्थपणे–द्रव्यरूपे शुं कृतयुग्म छे, त्र्योज छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते कृतयुग्मरूप छे. पण त्र्योज, द्वापरयुग्म के कल्योजरूप नथी. ए प्रमाणे यावत्–ऊर्ध्व अने अधो लांबी श्रेणिओ संबन्धे पण जाणवुं. तथा लोकाकाशनी अने अलोकाकाशनी श्रेणिओ पण ए प्रमाणे कृतयुग्मरूप जाणवी.

आकाशनी श्रेणिओ द्रव्यरूपे कृतयुग्मादि रूपे छे ?

५३. [प्र०] हे भगवान् ! श्रेणिओ प्रदेशार्थपणे–प्रदेशरूपे शुं कृतयुग्म छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवी. ए प्रमाणे यावत्–ऊर्ध्व अने अधो लांबी श्रेणिओ जाणवी.

प्रदेशरूपे कृतयुग्मादि छे ?

५४. [प्र०] हे भगवन् ! लोकाकाशनी श्रेणिओ प्रदेशरूपे शुं कृतयुग्म छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते कदाच कृतयुग्म छे, त्र्योज नथी, कदाच द्वापरयुग्म छे, पण कल्योजरूप नथी. ए प्रमाणे पूर्व–पश्चिम अने दक्षिण–उत्तर लांबी श्रेणिओ संबंधे जाणवुं.

लोकाकाशनी श्रेणिओ.

५५. [प्र०] ऊर्ध्व अने अधो लांबी लोकाकाशनी श्रेणिओ संबन्धे प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते कृतयुग्म रूप छे, पण त्र्योज, द्वापरयुग्म अने कल्योजरूप नथी.

ऊर्ध्व अने अधो लांबी श्रेणिओ.

५६. [प्र०] हे भगवन् ! अलोकाकाशनी श्रेणिओ प्रदेशरूपे कृतयुग्म होय–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! कोई कृतयुग्म रूप होय, यावत्–कोई कल्योज रूप पण होय. एम पूर्व अने पश्चिम लांबी तथा दक्षिण अने उत्तर लांबी श्रेणिओ संबन्धे जाणवुं. ऊर्ध्व अने अधो लांबी श्रेणिओ संबन्धे पण एमज समजवुं, परन्तु ते कल्योजरूप नथी. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं.

अलोकाकाशनी श्रेणिओ.

५७. [प्र०] हे भगवन् ! केटली श्रेणिओ कही छे ? [उ०] हे गौतम ! सात श्रेणिओ कही छे. ते आ प्रमाणे १*ऋज्वायत–सीधी लांबी श्रेणि, २ एकतः वक्रा–एक तरफ वांकी, ३ उभयतः वक्रा–बे तरफ वांकी, ४ एकतः खा–एक तरफ लोकनाडी सिवायना आकाशवाळी. ५ उभयतःखा–बे तरफ लोकनाडी सिवायना आकाशवाळी, ६ चक्रवाल–मंडलाकार गतिवाळी, तथा ७ अर्धचक्रवाल–अर्धमंडलाकार गतिवाळी.

श्रेणिना सात प्रकार.

---

५७ * श्रेणि–ज्यां जीव अने पुद्गलोनी गति थाय ते आकाश प्रदेशनी पंक्ति, तेना सात प्रकार छे. १ जीव अने पुद्गलो जे श्रेणिद्वारा ऊर्ध्व लोकादिथी अधोलोकादिमां सीधा जाय छे ते ऋज्वायत श्रेणि कहेवाय छे. (२) जे श्रेणिद्वारा ऋजु–सीधा जइने वक्रगति करे अर्थात् बीजी श्रेणिमां प्रवेश करे ते एकतः वक्रश्रेणि कहेवाय छे. (३) जे श्रेणिद्वारा जईने बे वार वक्रगति करे एटले बे वार बीजी श्रेणिमां प्रवेश करे ते उभयतः वक्रश्रेणि कहेवाय छे आ श्रेणि ऊर्ध्व लोकनी आग्नेयी दिशाथी अधोलोकनी वायवी दिशामां जे उत्पन्न थाय तेने होय छे. प्रथम समये आग्नेयी दिशामांथी तीरछो नैर्ऋती दिशामां जाय, त्यांथी बीजा समये तीरछो वायवी दिशामां जाय, अने त्यांथी त्रीजा समये अधो–नीचे वायवी दिशामां जाय. आ त्रण समयनी गति त्रसनाडीमां अथवा तेनी बहारना भागमां थाय छे. (४) जे श्रेणिद्वारा जीव अने पुद्गल त्रसनाडीना वाम पार्श्वादि भागथी त्रसनाडीमां प्रवेश करे अने पुनः ते त्रसनाडीद्वारा जईने तेना वाम पार्श्वादि भागमां उत्पन्न थाय ते एकतःखा श्रेणि कहेवाय छे, कारण के तेनी एक दिशामां ख–लोकनाडी सिवायनो आकाश–आवेलो छे. आ श्रेणि बे, त्रण अने चार समयनी वक्रगति सहित होवा छतां क्षेत्रनी विशेषताथी जुदी कही छे. (५) त्रसनाडीनी बहार तेना वाम पार्श्वादि भागथी प्रवेश करीने ते त्रसनाडीद्वारा जइने तेना ज दक्षिण पार्श्वादि भागमां उत्पन्न थाय ते उभयतःखा श्रेणि कहेवाय छे. केमके तेने त्रसनाडीनी बहारना वाम अने दक्षिण आकाशनी बाजुनो स्पर्श थाय छे. (६) जे श्रेणिद्वारा परमाण्वादि गोळ भमीने उत्पन्न थाय ते चक्रवाल. (७) अने अर्ध गोळ भमीने उत्पन्न थाय ते अर्धचक्रवाल.

५८. [प्र०] परमाणुपोग्गलाणं भंते ! किं अणुसेढीं गती पवत्तति, विसेढिं गती पवत्तति ? [उ०] गोयमा ! अणुसेढीं गति पवत्तति, नो विसेढीं गती पवत्तति ।

५९. [प्र०] दुपएसियाणं भंते ! खंधाणं अणुसेढीं गती पवत्तति, विसेढीं गती पवत्तति ? [उ०] एवं चेव; एवं जाव–अणंतपएसियाणं खंधाणं ।

६०. [प्र०] नेरइयाणं भंते ! किं अणुसेढीं गती पवत्तति, विसेढीं गती पवत्तति ? [उ०] एवं चेव, एवं जाव–वेमाणियाणं ।

६१. [प्र०] इमीसे णं भंते ! रयणप्पभाए पुढवीए केवतिया निरयावाससयसहस्सा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! तीसं निरयावाससयसहस्सा पन्नत्ता; एवं जहा पढमसते पंचमुद्देसगे जाव–'अणुत्तरविमाण' त्ति ।

६२. [प्र०] कइविहे णं भंते ! गणिपिडए पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! दुवालसंगे गणिपिडए पन्नत्ते; तंजहा–आयारो, जाव–दिट्ठिवाओ ।

६३. [प्र०] से किं तं आयारो ? [उ०] आयारे णं समणाणं निग्गंथाणं आयार–गोयर०–एवं अंगपरूवणा भाणियव्वा जहा नंदीए, जाव–"सुत्तत्थो खलु पढमो बीओ निज्जुत्तिमीसओ भणिओ । तइओ य निरवसेसो एस विही होइ अणुओगे" ॥

६४. [प्र०] एएसि णं भंते ! नेरतियाणं, जाव–देवाणं, सिद्धाण य पंचगतिसमासेणं कयरे कयरे०–पुच्छा । गोयमा ! अप्पाबहुयं जहा बहुवत्तव्वयाए, अट्ठगइसमासअप्पाबहुगं च ।

६५. [प्र०] एएसि णं भंते ! सइंदियाणं, एगिंदियाणं, जाव–अणिंदियाण य कयरे कयरे० ? [उ०] एयं पि जहा बहुवत्तव्वयाए तहेव ओहियं पयं भाणियव्वं, सकाइयअप्पाबहुगं तहेव ओहियं भाणियव्वं ।

परमाणुनी गति.

५८. [प्र०] हे भगवन् ! परमाणुपुद्‌गलनी गति *अनुश्रेणि–आकाशप्रदेशनी श्रेणिने अनुसारे–थाय छे के विश्रेणि–श्रेणि विना गति थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! परमाणु पुद्गलनी गति अनुश्रेणि–श्रेणिने अनुसारे थाय छे, पण विश्रेणि–श्रेणि सिवाय थती नथी.

द्विप्रदेशिक स्कन्ध.

५९. [प्र०] हे भगवन् ! द्विप्रदेशिक स्कन्धनी गति श्रेणिने अनुसारे थाय छे के श्रेणि विना थाय छे ? [उ०] पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. एम यावत्–अनंत प्रदेशिक स्कंध संबंधे पण समजवुं.

नैरयिकोनी गति.

६०. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिकोनी गति श्रेणिने अनुसारे थाय छे के श्रेणि सिवाय थाय छे ? [उ०] पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. एम यावत्–वैमानिको सुधी समजवुं.

नरकावास.

६१. [प्र०] हे भगवन् ! आ रत्नप्रभा पृथिवीमां केटला लाख नरकावासो कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! तेमां त्रीश लाख नरकावासो कह्या छे–इत्यादि †प्रथम शतकना पांचमां उद्देशकमां कह्या प्रमाणे यावत्–अनुत्तर विमान सुधी कहेवुं.

६२. [प्र०] हे भगवन् ! गणिपिटक–आगम केटला प्रकारनुं कह्युं छे ? [उ०] हे गौतम ! बार अंगवाळुं गणिपिटक कह्युं छे. ते आ रीते–१ आचारांग यावत्–१२ दृष्टिवाद.

आचारांगादि.

६३. [प्र०] हे भगवन् ! आचारांग ए शुं छे ? [उ०] हे गौतम ! आचारांगमां श्रमण निर्ग्रंथोनो आचार, गोचर–भिक्षाविधि–इत्यादि चारित्र धर्मनी प्ररूपणा कराय छे. ए प्रमाणे नंदीसूत्रमां कह्या प्रमाणे बधा अंगोनी प्ररूपणा करवी. यावत्–"प्रथम सूत्रार्थमात्र कहेवो, बीजो निर्युक्तिमिश्र अर्थ कहेवो, अने त्रीजुं सर्व अर्थनुं कथन करवुं. आ अनुयोग संबंधे विधि छे.

पांच गतिनुं अल्पबहुत्व. आठ गतिनुं अल्पबहुत्व.

६४. [प्र०] हे भगवन् ! ए नैरयिको, यावत्–देवो अने सिद्धो–ए पांच गतिना समुदायमां कया जीवो कोनाथी यावत्–विशेषाधिक होय छे ? [उ०] हे गौतम ! ¶प्रज्ञापना सूत्रना बहुवक्तव्यता पदमां कह्या प्रमाणे अल्पबहुत्व जाणवुं. तथा आठ गतिना समुदायनुं पण अल्पबहुत्व जाणवुं.

सेन्द्रियादि जीवोनुं अल्पबहुत्व.

६५. [प्र०] हे भगवन् ! सेन्द्रिय, एकेन्द्रिय यावत्–अनिन्द्रिय–इन्द्रियना उपयोग रहित जीवोमां कया जीवो कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे ? [उ०] ए संबन्धे पण \$प्रज्ञापनाना बहुवक्तव्यना पदमां कहेल सामान्य पद कहेवुं. §सकायिकोनुं पण तेज प्रमाणे सामान्य अल्पबहुत्व कहेवुं.

---

५८ * पूर्वादि दिशाना अभिमुख आकाशप्रदेशनी श्रेणि ते अनुश्रेणि, अने विदिशाने आश्रित जे श्रेणि ते विश्रेणि.

६१ † भग० खं० १ श० १ उ० ५ पृ० १४१.

६३ ‡ जुओ नंदीसूत्र प. २१२.

६४ ¶ जुओ–प्रज्ञा० पद० ३ प० ११९

६५ \$ सर्वथी थोडा पंचेन्द्रिय जीवो छे, तेथी चउरिन्द्रिय विशेषाधिक छे, तेथी तेइन्द्रिय विशेषाधिक छे, तेथी बेइन्द्रिय विशेषाधिक छे, तेथी अनिन्द्रिय अनन्तगुण छे, तेथी एकेन्द्रिय अनन्तगुण छे, अने तेथी सेन्द्रिय विशेषाधिक छे. जुओ प्रज्ञा० पद ३ प० १२०.

§ अहिं सकायिक, पृथिवीकायिकादि अने अकायिकनुं अल्पबहुत्व कहेवानुं छे. सर्व करतां थोडा त्रसकायिको छे, तेथी सकायिक जीवो असंख्यात गुण छे, तेथी पृथिवीकायिक, अप्कायिक, अने वायुकायिक उत्तरोत्तर विशेषाधिक छे. तेथी अकायिक अनन्तगुण छे. तेथी वनस्पतिकायिक अनन्तगुण छे अने तेथी सकायिक विशेषाधिक छे. जुओ प्रज्ञा० पद ३ प० ११२.

६६. [प्र०] एएसि णं भंते ! जीवाणं, पोग्गलाणं, जाव–सव्वपज्जवाण य कयरे कयरे० जाव–बहुवत्तव्वयाए ।

६७. [प्र०] एएसि णं भंते ! जीवाणं, आउयस्स कम्मस्स बंधगाणं अबंधगाणं–? [उ०] जहा बहुवत्तव्वयाए जाव–आउयस्स कम्मस्स अबंधगा विसेसाहिया । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' त्ति ।

पणवीसइमे सए तईओ उद्देसो समत्तो ।

६६. [प्र०] हे भगवन् ! ए जीव अने पुद्गल यावत्–सर्व पर्यायोमां कया कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे–इत्यादि–[उ०] यावत् *बहुवक्तव्यतामां कह्या प्रमाणे अल्पबहुत्व कहेवुं.

जीव, पुद्गलोना सर्व पर्यायोनुं अल्पबहुत्व.

६७. [प्र०] हे भगवन् ! ए आयुष कर्मना बंधक अने अबंधक इत्यादि जीवोमां कया जीवो कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे ? [उ०] †बहुवक्तव्यतामां कह्या प्रमाणे जाणवुं. यावत्–आयुष कर्मना अबंधक जीवो विशेषाधिक छे. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.'

आयुषकर्मबन्धक अबन्धक इत्यादिनुं अल्पबहुत्व.

पचवीशमा शतकमां तृतीय उद्देशक समाप्त.

चउत्थो उद्देसो ।

१. [प्र०] कति णं भंते ! जुम्मा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! चत्तारि जुम्मा पन्नत्ता, तं जहा–कडजुम्मे, जाव–कलिओगे । [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ–'चत्तारि जुम्मा, पन्नत्ता–कडजुम्मे जाव–कलिओगे' ? [उ०] एवं जहा अट्ठारसमसते चउत्थे उद्देसए तहेव जाव–से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ ।

२. [प्र०] नेरइयाणं भंते ! कति जुम्मा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! चत्तारि जुम्मा पन्नत्ता, तं जहा–कडजुम्मे, जाव–कलिओए । [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ–'नेरइयाणं चत्तारि जुम्मा पन्नत्ता, तं जहा–कडजुम्मे' ? [उ०] अट्ठो तहेव । एवं जाव–वाउकाइयाणं ।

३. [प्र०] वणस्सइकाइयाणं भंते !–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! वणस्सइकाइया सिय कडजुम्मा, सिय तेयोया, सिय

चतुर्थ उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! केटलां युग्मो–राशिओ कह्यां छे ? [उ०] हे गौतम ! चार युग्मो कह्यां छे, ते आ प्रमाणे–कृतयुग्म अने यावत्–कल्योज. [प्र०] हे भगवन् ! एम शा हेतुथी कहो छो के 'चार युग्मो कह्यां छे–कृतयुग्म, यावत्–कल्योज' ? [उ०] ‡अढारमा शतकना चोथा उद्देशकमां कह्या प्रमाणे अहिं जाणवुं, यावत्–'ते कारणथी हे गौतम ! ए प्रमाणे कह्युं छे.'

युग्मना प्रकार.

२. [प्र०] हे भगवन् ! नैरयिकोने विषे केटलां युग्मो कह्यां छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओने विषे चार युग्मो कह्यां छे, ते आ रीते–कृतयुग्म, अने यावत्–कल्योज. [प्र०] हे भगवन् ! शा हेतुथी एम कहो छो के 'नैरयिकोने विषे चार युग्मो छे, ते आ प्रमाणे–कृतयुग्म'–इत्यादि पूर्वोक्त अर्थ कहेवो, ए प्रमाणे यावत्–वायुकायिक सुधी जाणवुं.

नैरयिकोमां केटला युग्मो होय ?

३. [प्र०] हे भगवन् ! वनस्पतिकायिकोमां केटलां युग्मो कह्यां छे ? [उ०] हे गौतम ! वनस्पतिकायिको कदाचित् कृतयुग्म होय, कदाचित् त्र्योज होय, कदाचित् द्वापरयुग्म होय, अने कदाचित् कल्योज होय. [प्र०] हे भगवन् ! एम शा हेतुथी कहो छो के 'वनस्पतिकायिको यावत्–कल्योजरूप होय' ? [उ०] हे गौतम ! §उपपातनी अपेक्षाए ए प्रमाणे कह्युं छे, ते हेतुथी यावत्–पूर्वोक्त रूपे वनस्पति

वनस्पतिकायिकमां कृतयुग्मादिनुं अवतरण.

---

६६ * जीव, पुद्गल, अद्धासमय, सर्व द्रव्य, सर्व प्रदेशो अने सर्व पर्यायोना अल्पबहुत्व संबन्धे प्रश्न छे. तेनो उत्तर आ प्रमाणे छे–सर्व करतां थोडा जीवो छे, तेथी पुद्गल अनन्तगुण छे, तेथी अद्धासमय अनन्तगुण छे, तेथी सर्व द्रव्यो विशेषाधिक छे, तेथी सर्व प्रदेशो अनन्तगुण छे, तेथी सर्व पर्यायो अनन्त गुण छे. जुओ प्रज्ञा० पद ३ प० १४३–२.

६७ † अहिं आयुष कर्मना बन्धक, अबन्धक, पर्याप्त, अपर्याप्त, सुतेला, जागृत, समुद्घातने प्राप्त थयेला, समुद्घातने नहि पामेला, साता वेदक, असाता-वेदक, इन्द्रियना उपयोगवाळा, नोइन्द्रियना उपयोगवाळा, साकार उपयोगवाळा अने अनाकार उपयोगवाळाओनुं अल्पबहुत्व कहेलुं छे. जुओ प्रज्ञा० पद ३ प० १५२.

१ ‡ जे राशिमांथी चार चार नो अपहार करतां छेवटे चार बाकी रहे ते राशिने कृतयुग्म कहे छे, त्रण बाकी रहे तेने त्र्योज कहे छे, बे बाकी रहे तेने द्वापरयुग्म अने एक बाकी रहे तेने कल्योज कहे छे. जुओ—भग० खं० ३ श० १८ उ० ४ पृ० ५९.

३ § यद्यपि वनस्पतिकायिको अनन्त होवाथी स्वाभाविक रीते कृतयुग्म रूप ज होय छे, तो पण तेमां बीजी गतिथी आवीने एक बे इत्यादि जीवोनो उपपात थतो होवाथी ते जीवो चारे राशिरूप होय छे. जेम उपपातने आश्रयी कह्युं तेम उद्वर्तना–मरणने आश्रयीने पण वनस्पतिकायिको चारे राशिरूप होई शके, परन्तु अहिं तेनी विवक्षा नथी.—टीका.

दावरजुम्मा, सिय कलियोगा । [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ–'वणस्सइकाइया जाव–कलियोगा' ? [उ०] गोयमा ! उववायं पडुच्च, से तेणट्ठेणं तं चेव । बेंदियाणं जहा नेरइयाणं । एवं जाव–वेमाणियाणं; सिद्धाणं जहा वणस्सइकाइयाणं ।

४. [प्र०] कतिविहा णं भंते ! सव्वदव्वा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! छव्विहा सव्वदव्वा पन्नत्ता, तंजहा–धम्मत्थिकाए, अधम्मत्थिकाए, जाव–अद्धासमए ।

५. [प्र०] धम्मत्थिकाए णं भंते ! दव्वट्ठयाए किं कडजुम्मे, जाव–कलिओगे ? [उ०] गोयमा ! नो कडजुम्मे, नो तेयोए, नो दावरजुम्मे, कलिओए । एवं अहम्मत्थिकाए वि, एवं आगासत्थिकाए वि ।

६. [प्र०] जीवत्थिकाए णं भंते !–पुच्छा [उ०] गोयमा ! कडजुम्मे, नो तेयोये, नो दावरजुम्मे, नो कलियोये ।

७. [प्र०] पोग्गलत्थिकाए णं भंते !–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय कडजुम्मे, जाव–सिय कलियोगे । अद्धासमये जहा जीवत्थिकाए ।

८. [प्र०] धम्मत्थिकाए णं भंते ! पएसट्ठयाए किं कडजुम्मे–पुच्छा । गोयमा ! कडजुम्मे, नो तेयोए, नो दावरजुम्मे, नो कलियोगे । एवं जाव–अद्धासमए ।

९. [प्र०] एएसि णं भंते ! धम्मत्थिकाय–अधम्मत्थिकाय० जाव–अद्धासमयाणं दव्वट्ठयाए० ? [उ०] एएसि णं अप्पाबहुगं जहा बहुवत्तव्वयाए तहेव निरवसेसं ।

१०. [प्र०] धम्मत्थिकाए णं भंते ! किं ओगाढे, अणोगाढे ? [उ०] गोयमा ! ओगाढे; नो अणोगाढे ।

११. [प्र०] जइ ओगाढे किं संखेज्जपएसोगाढे, असंखेज्जपएसोगाढे, अणंतपएसोगाढे ? [उ०] गोयमा ! नो संखेज्जपएसोगाढे, असंखेज्जपएसोगाढे, नो अणंतपएसोगाढे ।

कायिको कह्या छे. नैरयिकोनी पेठे बेइंद्रियो विषे समजवुं. तथा ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं. सिद्धो वनस्पतिकायिकोनी पेठे जाणवा.

द्रव्यना प्रकार.

४. [प्र०] हे भगवन् ! सर्व द्रव्यो केटलां प्रकारनां कह्यां छे ? [उ०] हे गौतम ! सर्व द्रव्यो छ प्रकारनां कह्यां छे, ते आ प्रमाणे– १ धर्मास्तिकाय, २ अधर्मास्तिकाय, अने यावत्–६ अद्धा समय (काल).

धर्मास्तिकायादि द्रव्यमां कृतयुग्मादिनुं अवतरण.

५. [प्र०] हे भगवन् ! धर्मास्तिकाय द्रव्यार्थरूपे कृतयुग्म छे के यावत्–कल्योज छे ? [उ०] हे गौतम ! ते कृतयुग्म नथी- त्र्योज नथी, द्वापरयुग्म नथी, पण *कल्योज छे. ए प्रमाणे अधर्मास्तिकाय तथा आकाशास्तिकाय संबंधे पण जाणवुं.

जीवास्तिकाय द्रव्यरूपे शुं होय ?

६. [प्र०] हे भगवन् ! जीवास्तिकाय द्रव्यार्थरूपे शुं कृतयुग्म छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! †जीवास्तिकाय द्रव्यरूपे कृतयुग्मरूप छे, पण त्र्योज, द्वापर के कल्योजरूप नथी.

पुद्गलास्तिकायमां कृतयुग्मादिनुं अवतरण.

७. [प्र०] हे भगवन् ! पुद्गलास्तिकाय संबन्धे प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते कदाच ‡कृतयुग्म होय अने यावत्–कदाच कल्योज-रूप पण होय. जीवास्तिकायनी पेठे अद्धासमय पण [कृतयुग्मरूप] जाणवो.

धर्मास्तिकायना प्रदेशो.

८. [प्र०] हे भगवन् ! धर्मास्तिकाय प्रदेशार्थरूपे शुं कृतयुग्म छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! [तेना अवस्थित अनन्त प्रदेशो होवाथी] ते कृतयुग्म छे, पण त्र्योज, द्वापरयुग्म के कल्योज नथी. ए प्रमाणे यावत्–अद्धा समय सुधी जाणवुं.

धर्मास्तिकायादिनं अल्पबहुत्व.

९. [प्र०] हे भगवन् ! ए धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय, यावत्–अद्धासमयोनुं द्रव्यार्थरूपे अल्पबहुत्व केवी रीते छे ? [उ०] $बहुवक्तव्यतामां कह्या प्रमाणे एओनुं बधुं अल्पबहुत्व कहेवुं.

धर्मास्तिकाय अवगाढ छे के अनवगाढ ?

१०. [प्र०] हे भगवन् ! धर्मास्तिकाय शुं अवगाढ–आश्रित छे के अनवगाढ–अनाश्रित छे ? [उ०] हे गौतम ! ते अवगाढ छे, पण अनवगाढ नथी.

लोकाकाशमां अवगाहना.

११. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते अवगाढ छे तो शुं संख्यात प्रदेशमां अवगाढ–आश्रित छे, असंख्यात प्रदेशमां आश्रित छे के अनंत प्रदेशमां आश्रित छे ? [उ०] हे गौतम ! ते लोकाकाशना संख्यात प्रदेश के अनंत प्रदेशमां आश्रित नथी पण असंख्यात प्रदेशमां आश्रित छे.

---

५ * धर्मास्तिकाय एक द्रव्यरूप होवाथी तेनो चारथी अपहार करतां एक ज बाकी रहे छे तेथी ते कल्योज रूप छे.

६ † जीवास्तिकाय अनन्त होवाथी ते कृतयुग्म रूप ज छे.

७ ‡ पुद्गलास्तिकाय अनन्त छे तो पण तेना संघात अने भेदथी तेनुं अनन्तपणुं अनवस्थित होवाथी ते चारे राशिरूप होय छे.

९ $ धर्मास्तिकायादि त्रणे एक एक द्रव्यरूप होवाथी द्रव्यरूपे तुल्य छे अने बीजा द्रव्य करतां थोडा छे, तेथी जीवास्तिकाय अनन्तगुण छे, तेथी पुद्गलास्तिकाय अने अद्धासमय उत्तरोत्तर अनन्तगुण छे. प्रदेशरूपे धर्मास्तिकाय अने अधर्मास्तिकायना असंख्यात प्रदेश होवाथी परस्पर तुल्य छे अने बीजा बधा द्रव्यथी थोडा छे, तेथी जीव, पुद्गल, अद्धासमय अने आकाशास्तिकाय उत्तरोत्तर अनन्तगुण छे. जुओ प्रज्ञा० पद ३ प० १४०–१.

१२. [प्र०] जइ असंखेज्जपएसोगाढे किं कडजुम्मपएसोगाढे–पुच्छा। [उ०] गोयमा! कडजुम्मपएसोगाढे, नो तेओग०, नो दावरजुम्म०, नो कलियोगपएसोगाढे। एवं अधम्मत्थिकाये वि, एवं आगासत्थिकाये वि; जीवत्थिकाये, पुग्गलत्थिकाये, अद्धासमए एवं चेव।

१३. [प्र०] इमा णं भंते! रयणप्पभा पुढवी किं ओगाढा, अणोगाढा? [उ०] जहेव धम्मत्थिकाए, एवं जाव–अहेसत्तमा; सोहम्मे एवं चेव; एवं जाव–ईसिपब्भारा पुढवी।

१४. [प्र०] जीवे णं भंते! दव्वट्ठयाए किं कडजुम्मे–पुच्छा। [उ०] गोयमा! नो कडजुम्मे, नो तेयोगे, नो दावरजुम्मे, कलिओए। एवं नेरइए वि; एवं जाव–सिद्धे।

१५. [प्र०] जीवा णं भंते! दव्वट्ठयाए किं कडजुम्मा–पुच्छा। [उ०] गोयमा! ओघादेसेणं कडजुम्मा, नो तेयोगा, नो दावरजुम्मा, नो कलिओगा। विहाणादेसेणं नो कडजुम्मा, नो तेयोगा, नो दावरजुम्मा, कलियोगा।

१६. [प्र०] नेरइया णं भंते! दव्वट्ठयाए–पुच्छा। [उ०] गोयमा! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा, जाव–सिय कलियोगा। विहाणादेसेणं णो कडजुम्मा, णो तेयोगा, णो दावरजुम्मा, कलिओगा। एवं जाव–सिद्धा।

१७. [प्र०] जीवे णं भंते! पएसट्ठयाए किं कडजुम्मे–पुच्छा। [उ०] गोयमा! जीवपएसे पडुच्च कडजुम्मे, नो तेयोगे, नो दावरजुम्मे, नो कलियोगे। सरीरपएसे पडुच्च सिय कडजुम्मे, जाव–सिय कलियोगे। एवं जाव–वेमाणिए।

१८. [प्र०] सिद्धे णं भंते! पएसट्ठयाए किं कडजुम्मे–पुच्छा। [उ०] गोयमा! कडजुम्मे, नो तेयोगे, नो दावरजुम्मे, नो कलिओए।

१२. [प्र०] हे भगवन्! जो ते असंख्याता आकाशप्रदेशमां आश्रित छे तो शुं कृतयुग्म राशिवाळा प्रदेशोमां आश्रित छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! ते कृतयुग्म राशिवाळा प्रदेशमां आश्रित छे, पण त्र्योज, द्वापर के कल्योज राशिवाळा प्रदेशमां आश्रित नथी. ए प्रमाणे अधर्मास्तिकाय, आकाशास्तिकाय, जीवास्तिकाय, पुद्गलास्तिकाय अने अद्धासमय संबंधे पण जाणवुं.

असंख्यातप्रदेशमां अवगाहना.

१३. [प्र०] हे भगवन्! आ रत्नप्रभा पृथिवी कोइने आश्रित छे के अनाश्रित छे? [उ०] गौतम! धर्मास्तिकायनी पेठे जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्–अधःसप्तम पृथिवी सुधी जाणवुं. तथा सौधर्म अने यावत्–ईषत्प्राग्भारा पृथिवी संबंधे पण एमज समजवुं.

रत्नप्रभानी अवगाहना.

१४. [प्र०] हे भगवन्! जीव द्रव्यार्थरूपे शुं कृतयुग्म छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! ते कृतयुग्म, त्र्योज के द्वापरयुग्म रूप नथी, पण *कल्योज रूप छे. ए प्रमाणे नैरयिक यावत्–सिद्ध सुधी जाणवुं.

जीवद्रव्यमां कृतयुग्मादिनी प्ररूपणा.

१५. [प्र०] हे भगवन्! जीवो द्रव्यार्थपणे शुं कृतयुग्म छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! जीवो सामान्यतः–बधा मळीने कृतयुग्म छे, पण त्र्योज, द्वापर के कल्योज रूप नथी. अने विशेष–एक एकनी अपेक्षाए कृतयुग्म, त्र्योज के द्वापरयुग्म नथी, पण कल्योजरूप छे.

जीवोमां कृतयुग्मादि राशिओनुं अवतरण.

१६. [प्र०] हे भगवन्! नैरयिको संबन्धे द्रव्यार्थरूपे प्रश्न. [उ०] हे गौतम! नैरयिको सामान्यतः कदाच कृतयुग्म अने यावत्–कदाच कल्योज पण होय, अने विशेष–व्यक्तिनी अपेक्षाए कृतयुग्म, त्र्योज के द्वापरयुग्म नथी, पण कल्योज रूप छे. ए प्रमाणे यावत्–सिद्धो सुधी जाणवुं.

नैरयिकोमां कृतयुग्मादि राशिओनुं अवतरण.

१७. [प्र०] हे भगवन्! जीव प्रदेशार्थरूपे शुं कृतयुग्म छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! †जीवप्रदेशनी अपेक्षाए जीव कृतयुग्म छे, पण त्र्योज, द्वापर के कल्योज नथी, अने शरीरप्रदेशनी अपेक्षाए कदाच कृतयुग्म होय अने यावत्–कदाच कल्योज पण होय. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं.

जीवप्रदेशोमां कृतयुग्मादि राशिओ.

१८. [प्र०] हे भगवन्! सिद्ध प्रदेशार्थपणे शुं कृतयुग्म छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! कृतयुग्म छे, पण त्र्योज, द्वापरयुग्म के कल्योजरूप नथी.

सिद्धोमां कृतयुग्मादिनो समवतार.

---

१४ * जीव द्रव्यरूपे एक ज व्यक्ति होवाथी मात्र कल्योज रूप छे, अने जीवो द्रव्यरूपे अनन्ता अवस्थित होवाथी सामान्यरूपे तेओ कृतयुग्म रूपज होय छे.

१७ † जीवप्रदेशनी अपेक्षाए समस्त जीवोना प्रदेशो अवस्थित अनन्तरूपे होवाथी अने एक एक जीवना प्रदेशो अवस्थित असंख्याता होवाथी चार चारनो अपहार करतां छेवटे चार बाकी रहे छे, माटे कृतयुग्म रूपज होय छे. शरीरप्रदेशनी अपेक्षाए सामान्यरूपे सर्व जीवना शरीरप्रदेशो संघात अने भेदथी अनवस्थित अनन्त रूपे होवाथी भिन्न भिन्न समये तेमां चतुर्विध राशिनो समवतार थई शके छे. विशेषरूपे एक एक जीवशरीरना प्रदेशोमां एक समये पण चतुर्विध राशिनो समवतार थाय छे. कारण के कोइक जीवशरीरना प्रदेशो कृतयुग्म रूप होय छे, तो अन्य जीवशरीरना प्रदेशो बीजी राशिरूप होय छे.

१९. [प्र०] जीवा णं भंते ! पएसट्ठयाए किं कडजुम्मा० पुच्छा । [उ०] गोयमा ! जीवपएसे पडुच्च ओघादेसेण वि विहाणादेसेण वि कडजुम्मा, नो तेयोगा, नो दावरजुम्मा, नो कलिओगा । सरीरपएसे पडुच्च ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा, जाव-सिय कलियोगा; विहाणादेसेणं कडजुम्मा वि जाव-कलियोगा वि । एवं नेरइया वि; एवं जाव-वेमाणिया । [प्र०] सिद्धा णं भंते !-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ओघादेसेण वि विहाणादेसेण वि कडजुम्मा, नो तेयोगा, नो दावरजुम्मा, नो कलिओगा ।

२०. [प्र०] जीवे णं भंते ! किं कडजुम्मपएसोगाढे-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय कडजुम्मपएसोगाढे, जाव-सिय कलिओगपएसोगाढे । एवं जाव-सिद्धे ।

२१ [प्र०] जीवा णं भंते ! किं कडजुम्मपएसोगाढा-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ओघादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा, नो तेयोग०, नो दावर०, नो कलियोग० । विहाणादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा वि, जाव-कलियोगपएसोगाढा वि ।

२२. [प्र०] नेरइयाणं-पुच्छा [उ०] गोयमा ! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मपएसोगाढा, जाव-सिय कलियोगपएसोगाढा । विहाणादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा वि, जाव-कलियोगपएसोगाढा वि । एवं एगिंदिय-सिद्धवज्जा सव्वे वि; सिद्धा एगिंदिया य जहा जीवा ।

२३. [प्र०] जीवे णं भंते ! किं कडजुम्मसमयट्ठितीए-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! कडजुम्मसमयट्ठितीए, नो तेयोग०, नो दावर०, नो कलियोगसमयट्ठितीए ।

२४. [प्र०] नेरइए णं भंते !-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय कडजुम्मसमयट्ठितीए, जाव-सिय कलियोगसमयट्ठितीए । एवं जाव-वेमाणिए; सिद्धे जहा जीवे ।

२५. [प्र०] जीवा णं भंते !-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ओघादेसेण वि विहाणादेसेण वि कडजुम्मसमयट्ठितीया, नो तेओग०, नो दावर०, नो कलिओग० ।

जीवोमां प्रदेशापेक्षाथी कृतयुग्मादि. सिद्धोमां प्रदेशनी अपेक्षाए कृतयुग्मादि.

१९. [प्र०] हे भगवन् ! जीवो प्रदेशार्थरूपे शुं कृतयुग्म छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! जीवप्रदेशोनी अपेक्षाए जीवो सामान्य अने विशेषरूपे कृतयुग्म छे, पण त्र्योज, द्वापरयुग्म के कल्योज नथी. अने शरीरप्रदेशोनी अपेक्षाए सामान्यतः कदाच कृतयुग्म होय अने यावत्-कदाच कल्योज पण होय. विशेषनी अपेक्षाए कृतयुग्म पण होय अने यावत्-कल्योज पण होय. ए प्रमाणे नैरयिकोथी आरंभी यावत्-वैमानिको सुधी जाणवुं. [प्र०] हे भगवन् ! सिद्धो (जीवप्रदेशनी अपेक्षाए) शुं कृतयुग्म छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! सामान्य अने विशेषने आश्रयी सिद्धो कृतयुग्म छे, पण त्र्योज, द्वापर के कल्योज रूप नथी.

एकजीवाश्रित आकाशप्रदेशमां कृतयुग्मादि राशिओ.

२०. [प्र०] हे भगवन् ! शुं जीव आकाशना कृतयुग्म संख्यावाळा प्रदेशोने आश्रयी रहेलो छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! कदाच कृतयुग्म प्रदेशोने आश्रयी रहेलो होय अने यावत्-कदाच कल्योज प्रदेशोने आश्रयी रहेलो होय छे. ए प्रमाणे यावत्-सिद्ध सुधी जाणवुं.

अनेक जीवो संबन्धे प्रश्न.

२१. [प्र०] हे भगवन् ! शुं जीवो आकाशना कृतयुग्म प्रदेशोने आश्रयी रहेला छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! सामान्य रूपे कृतयुग्म प्रदेशोने आश्रयी रहेला छे, पण त्र्योज, द्वापर के कल्योज प्रदेशोने आश्रयी रहेला नथी. अने विशेषरूपे कृतयुग्म प्रदेशोने आश्रयी रहेला छे, यावत्-कल्योज प्रदेशोने आश्रयी रहेला छे.

नैरयिकादि दंडको अने सिद्धो.

२२. [प्र०] हे भगवन् ! शुं नैरयिको कृतयुग्म संख्यावाळा आकाश प्रदेशोने आश्रयी रहेला छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! सामान्य रूपे कदाच कृतयुग्म प्रदेशोने आश्रयी रहेला होय अने यावत्-कदाच कल्योज प्रदेशोने आश्रयी रहेला होय. विशेषरूपे कृतयुग्म प्रदेशावगाढ पण होय यावत्-कल्योज प्रदेशावगाढ पण होय. एकेन्द्रिय अने सिद्ध सिवाय बाकीना बधा जीवो माटे एज प्रमाणे जाणवुं. सिद्धो अने एकेंन्द्रियो सामान्य जीवोनी पेठे जाणवा.

जीवना स्थितिकाळना समयोमा कृतयुग्मादि राशिओ.

२३. [प्र०] हे भगवन् ! शुं जीव कृतयुग्म समयनी स्थितिवाळो छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! *कृतयुग्म समयनी स्थितिवाळो छे, पण त्र्योज, द्वापर के कल्योज समयनी स्थितिवाळो नथी.

नैरयिकादि.

२४. [प्र०] हे भगवन् ! शुं नैरयिक कृतयुग्म समयनी स्थितिवाळो छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! कदाच कृतयुग्म समयनी स्थितिवाळो होय अने कदाच कल्योज समयनी स्थितिवाळो होय. ए प्रमाणे यावत्-वैमानिक सुधी जाणवुं. सिद्धने जीवनी पेठे जाणवुं.

जीवोनी स्थितिकाळना समयोमां कृतयुग्मादि राशिओ.

२५. [प्र०] हे भगवन् ! शुं जीवो कृतयुग्म समयनी स्थितिवाळा होय छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! तेओ †सामान्यादेश अने विशेषादेशनी अपेक्षाए कृतयुग्म समयनी स्थितिवाळा होय छे, पण त्र्योज, द्वापर के कल्योज समयनी स्थितिवाळा होता नथी.

---

२३ * सामान्य जीवनी स्थिति सर्व काळमां शाश्वत होवाथी अने सर्वकाळ नियत अनन्त समयात्मक होवाथी जीव कृतयुग्म समयनी स्थितिवाळो कहेवाय छे. अने नारकादिनी भिन्न भिन्न स्थिति होवाथी कोईवार ते कृतयुग्म समयनी स्थितिवाळो होय छे, तो कोई वार यावत्-कल्योज समयनी स्थितिवाळो होय छे.

२५ † सामान्यादेश अने विशेषादेशथी जीवोनी स्थिति अनाद्यनन्त काळनी होवाथी तेओ कृतयुग्म समयनी स्थितिवाळा छे.

२६. [प्र०] नेरइयाणं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मसमयट्ठितीया, जाव–सिय कलियोगसमयट्ठितीया वि । विहाणादेसेणं कडजुम्मसमयट्ठितीया वि, जाव–कलियोगसमयट्ठितीया वि । एवं जाव–वेमाणिया; सिद्धा जहा जीवा ।

२७. [प्र०] जीवे णं भंते ! कालवन्नपज्जवेहिं किं कडजुम्मे–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! जीवपएसे पडुच्च णो कडजुम्मे, जाव–णो कलियोगे । सरीरपएसे पडुच्च सिय कडजुम्मे, जाव–सिय कलियोगे । एवं जाव–वेमाणिए । सिद्धो ण चेव पुच्छिज्जति ।

२८. [प्र०] जीवा णं भंते ! कालवन्नपज्जवेहिं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! जीवपएसे पडुच्च ओघादेसेण वि विहाणादेसेण वि णो कडजुम्मा, जाव–णो कलिओगा । सरीरपएसे पडुच्च ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा, जाव–सिय कलियोगा; विहाणादेसेणं कडजुम्मा वि, जाव–कलिओगा वि । एवं जाव–वेमाणिया । एवं नीलवन्नपज्जवेहिं दंडओ भाणियव्वो । एगत्तपुहत्तेणं; एवं जाव–लुक्खफासपज्जवेहिं ।

२९. [प्र०] जीवे णं भंते ! आभिणिबोहियणाणपज्जवेहिं किं कडजुम्मे–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय कडजुम्मे, जाव–सिय कलियोगे । एवं एगिंदियवज्जं जाव–वेमाणिए ।

३०. [प्र०] जीवा णं भंते ! आभिणिबोहियणाणपज्जवेहिं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा, जाव–सिय कलियोगा । विहाणादेसेणं कडजुम्मा वि, जाव–कलियोगा वि । एवं एगिंदियवज्जं जाव–वेमाणिया । एवं

नैरयिकादि दंडको.

२६. [प्र०] हे भगवन् ! शुं नैरयिको कृतयुग्मसमयनी स्थितिवाळा छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! तेओ सामान्यादेशनी अपेक्षाए कदाच *कृतयुग्म समयनी स्थितिवाळा होय, यावत् कदाच कल्योज समयनी स्थितिवाळा पण होय. तथा विशेषादेशनी अपेक्षाए कृतयुग्म समयनी अने यावत्–कल्योज समयनी स्थितिवाळा पण होय. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं. सामान्य जीवोनी पेठे सिद्धोने पण समजवुं.

जीवना काळावर्णना पर्यायो.

२७. [प्र०] हे भगवन् ! शुं जीवना †काळावर्णना पर्यायो कृतयुग्म राशिरूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! जीवप्रदेशोनी अपेक्षाए ते कृतयुग्म, त्र्योज, द्वापर के कल्योज रूप नथी; पण शरीर प्रदेशोनी अपेक्षाए ते कदाच कृतयुग्म रूप होय, यावत्–कल्योज रूप पण होय. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिक सुधी जाणवुं तथा सिद्ध संबन्धे आ विषय बाबत कांइ न पूछवुं.

२८. [प्र०] हे भगवन् ! शुं जीवोना काळा वर्णपर्यायो कृतयुग्मराशिरूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! जीव प्रदेशोने आश्रयी सामान्यादेशथी अने विशेषादेशथी कृतयुग्म रूप नथी, अने यावत्–कल्योज रूप पण नथी. शरीरप्रदेशोनी अपेक्षाए सामान्यादेशथी कदाच कृतयुग्म अने यावत्–कदाच कल्योज रूप पण होय, विशेषादेशथी कृतयुग्म, यावत्–कल्योजराशिरूप पण होय. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं. तथा ए प्रमाणे एक वचन अने बहुवचनवडे लीला वर्णना पर्यायोनो पण दंडक कहेवो. एम यावत्–रूक्ष स्पर्श पर्यायो सुधी जाणवुं.

जीवना आभिनिबोधिक पर्यायो.

२९. [प्र०] हे भगवन् शुं जीवना आभिनिबोधिकज्ञानपर्यायो कृतयुग्म राशिरूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! कदाच ‡कृतयुग्म रूप होय अने यावत्–कदाच कल्योज रूप पण होय. ए प्रमाणे एकेन्द्रिय सिवायना जीवोने यावत्–वैमानिक सुधी जाणवा.

जीवोना आभिनिबोधिकादि ज्ञानना पर्यायो.

३०. [प्र०] हे भगवन् ! शुं जीवो आभिनिबोधिक ज्ञान पर्यायो वडे कृतयुग्म छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते ¶सामान्यादेशथी कदाच कृतयुग्म अने कदाच कल्योज रूप पण होय, तथा विशेषादेशथी कृतयुग्म, यावत्–कल्योज रूप पण होय. ए प्रमाणे एकेन्द्रिय सिवायना जीवोने यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं. श्रुतज्ञानना पर्यायो अने अवधिज्ञानना पर्यायो संबन्धे एमज समजवुं. पण

---

२६ * बधा नारकादिनी स्थितिना समयो मेळवतां अने चारथी अपहार करता बधा नैरयिको सामान्यादेशथी कृतयुग्म समयनी स्थितिवाळा, यावत्–कल्योज समयनी स्थितिवाळा होय छे. अने विशेषादेशथी एक समये चारे प्रकारना होय छे.—टीका.

२७ † अहिं जीवप्रदेशो अमूर्त होवाथी तेने आश्रयी काळादिवर्णना पर्यायो होता नथी, पण शरीरविशिष्ट जीवनुं ग्रहण होवाथी शरीरना वर्णनी अपेक्षाए क्रमशः चारे राशिनो व्यवहार थइ शके छे.

२९ ‡ आवरणना क्षयोपशमनी विचित्रताथी आभिनिबोधिक ज्ञाननी विशेषताओ अने तेना सूक्ष्म अविभाज्य अंशोने आभिनिबोधिक ज्ञानना पर्यायो कहे छे. ते अनन्त छे, पण क्षयोपशमनी विचित्रताथी तेनुं अनन्तपणुं चोकस नथी, तेथी ते भिन्न भिन्न समयने आश्रयी चारे राशिरूप होय छे. एकेन्द्रिय जीवने सम्यक्त्व नहि होवाथी आभिनिबोधिक होतुं नथी, माटे एकेन्द्रिय सिवायना जीवोने कह्युं छे.

३० ¶ बधा जीवोने आश्रयी सर्व आभिनिबोधिकज्ञानना पर्यायो एकठा करीए तो सामान्यादेशथी भिन्न भिन्न काळनी अपेक्षाए चारे राशिरूप थाय, कारण के क्षयोपशमनी विचित्रताथी तेना पर्यायो अनवस्थितपणे अनन्ता होय छे. विशेषादेशथी एक काळे पण चारे राशिरूप थाय. केवल ज्ञानना पर्यायोनुं अनन्तपणुं अवस्थित होवाथी ते कृतयुग्मराशिरूपज होय छे—टीका.

सुयणाणपज्जवेहि वि। ओहिणाणपज्जवेहि वि एवं चेव। नवरं विकलिंदियाणं नत्थि ओहिनाणं। मणपज्जवनाणं पि एवं चेव; नवरं जीवाणं मणुस्साण य, सेसाणं नत्थि।

३१. [प्र०] जीवे णं भंते! केवलनाणपज्जवेहिं किं कडजुम्मे–पुच्छा। [उ०] गोयमा! कडजुम्मे, णो तेयोगे, णो दावरजुम्मे, णो कलियोगे। एवं मणुस्से वि; एवं सिद्धे वि।

३२. जीवा णं भंते! केवलनाण–पुच्छा। [उ०] गोयमा! ओघादेसेण वि विहाणादेसेण वि कडजुम्मा, नो तेओगा, नो दावरजुम्मा, णो कलियोगा। एवं मणुस्सा वि; एवं सिद्धा वि।

३३. [प्र०] जीवे णं भंते! मइअन्नाणपज्जवेहिं किं कडजुम्मे०? [उ०] जहा आभिणिबोहियणाणपज्जवेहिं तहेव दो दंडगा। एवं सुयअन्नाणपज्जवेहि वि; एवं विभंगनाणपज्जवेहि वि। चक्खुदंसण–अचक्खुदंसण–ओहिदंसणपज्जवेहि वि एवं चेव; नवरं जस्स जं अत्थि तं भाणियव्वं। केवलदंसणपज्जवेहिं जहा केवलनाणपज्जवेहिं।

३४. [प्र०] कति णं भंते! सरीरगा पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! पंच सरीरगा पन्नत्ता, तंजहा–ओरालिए, जाव–कम्मए। एत्थ सरीरगपदं निरवसेसं भाणियव्वं जहा पन्नवणाए।

३५. [प्र०] जीवा णं भंते! किं सेया णिरेया? [उ०] गोयमा! जीवा सेया वि, निरेया वि। [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चति–'जीवा सेया वि निरेया वि'? [उ०] गोयमा! जीवा दुविहा पन्नत्ता, तंजहा–संसारसमावन्नगा य असंसारसमावन्नगा य, तत्थ णं जे ते असंसारसमावन्नगा ते णं सिद्धा। सिद्धा णं दुविहा पन्नत्ता, तंजहा–अणंतरसिद्धा य परंपरसिद्धा य। तत्थ णं जे ते परंपरसिद्धा ते णं निरेया; तत्थ णं जे ते अणंतरसिद्धा ते णं सेया।

३६. [प्र०] ते णं भंते! किं देसेया सव्वेया? [उ०] गोयमा! णो देसेया, सव्वेया। तत्थ णं जे ते संसारसमावन्नगा ते दुविहा पन्नत्ता, तंजहा–सेलेसिपडिवन्नगा य असेलेसिपडिवन्नगा य। तत्थ णं जे ते सेलेसिपडिवन्नगा ते णं निरेया,

विशेष ए के, विकलेंद्रिय जीवोने अवधिज्ञान होतुं नथी. एम मनःपर्यवज्ञानना पर्यायो संबन्धे पण जाणवुं, पण विशेष ए के, ते सामान्य जीवो अने मनुष्योने होय छे, पण बाकीना दंडकोमां होतुं नथी.

जीवना केवलज्ञानना पर्यायो.

३१. [प्र०] हे भगवन्! जीवना केवलज्ञानना पर्यायो शुं कृतयुग्म राशिरूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! ते कृतयुग्मरूप छे, पण त्र्योज, द्वापर के कल्योज रूप नथी. ए प्रमाणे मनुष्य तथा सिद्ध संबंधे पण समजवुं.

जीवोना केवलज्ञानना पर्यायो.

३२. [प्र०] हे भगवन्! जीवोना केवलज्ञानना पर्यायो शुं कृतयुग्म रूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! ते सामान्य अने विशेषादेशवडे कृतयुग्म रूप छे, परंतु त्र्योज, द्वापर के कल्योजरूप नथी. ए प्रमाणे मनुष्यो अने सिद्धो संबंधे पण जाणवुं.

जीवना मतिअज्ञानना पर्यायो.

३३. [प्र०] हे भगवन्! जीव मतिअज्ञानना पर्यायोवडे शुं कृतयुग्म रूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! जेम आभिनिबोधिक ज्ञानना पर्यायो संबन्धे बे दंडको कह्या छे तेमज अहिं पण बे दंडको कहेवा. श्रुत अज्ञान, विभंगज्ञान, चक्षुर्दर्शन अचक्षुर्दर्शन अने अवधिदर्शनना पर्यायो संबंधे पण ए ज प्रमाणे कहेवुं. विशेष ए के, श्रुतअज्ञानादिमांथी जेने जे होय ते तेने कहेवुं. तथा केवलदर्शनना पर्यायो संबन्धे केवलज्ञानना पर्यायोनी पेठे समजवुं.

शरीरना प्रकार.

३४. [प्र०] हे भगवन्! केटलां शरीरो कह्यां छे? [उ०] हे गौतम! पांच शरीरो कह्यां छे, ते आ प्रमाणे–औदारिक, यावत्–कार्मण. अहिं *प्रज्ञापनासूत्रनुं बधुं शरीरपद कहेवुं.

सकंप अने निष्कम्प.

३५. [प्र०] हे भगवन्! शुं जीवो सकंप होय छे के निष्कंप होय छे? [उ०] हे गौतम! जीवो सकंप पण छे अने निष्कंप पण छे. [प्र०] हे भगवन्! शा हेतुथी एम कहो छो के 'जीवो सकंप पण छे अने निष्कंप पण छे'? [उ०] हे गौतम! जीवो बे प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे–संसारसमापन्न–संसारी अने असंसारसमापन्नक–मुक्त, तेमां जे असंसारसमापन्न जीवो छे ते सिद्ध जीवो छे. ते सिद्धो बे प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे–अनंतर सिद्ध अने परंपर सिद्ध. तेमां जे जीवो परंपर सिद्ध छे ते निष्कंप छे, अने जे जीवो अनंतर सिद्ध छे ते †सकंप छे.

देशथी के सर्वथी सकम्प?

३६. [प्र०] हे भगवन्! ते (अनन्तर सिद्धो) शुं अमुक अंशे सकंप छे के सर्वांशे सकंप छे? [उ०] हे गौतम! ते अमुक अंशे सकंप नथी, पण सर्वांशे सकंप छे. तेमां जे संसारने प्राप्त थयेला जीवो छे ते बे प्रकारे कह्या छे, ते आ प्रमाणे–शैलेशीने प्राप्त थयेला

३४ * जुओ प्रज्ञा० पद १२ प० २६८.

३५ † सिद्धत्वनी प्राप्तिना प्रथम समये अनन्तर सिद्ध कहेवाय छे, कारण के त्यारे एक समयनुं पण अन्तर नथी. जेओ सिद्धत्वने प्रथम समये वर्तमान सिद्ध जीवो छे तेओमां कंपन छे, कारण के सिद्धिगमनसमय अने सिद्धत्वप्राप्तिनो समय एक ज होवाथी अने सिद्धिगमनसमये गमन क्रिया थती होवाथी ते वखते तेओ सकंप होय छे. जेने सिद्धत्व प्राप्ति थया पछी समयादिनुं अन्तर पडे छे ते परम्पर सिद्ध कहेवाय छे अने तेओ निष्कंप होय छे.

तत्थ णं जे ते असेलेसीपडिवन्नगा ते णं सेया। [प्र०] ते णं भंते! किं देसेया सव्वेया? [उ०] गोयमा! देसेया वि, सव्वेया वि, से तेणट्ठेणं जाव–निरेया वि।

३७. [प्र०] नेरइया णं भंते! किं देसेया सव्वेया? [उ०] गोयमा! देसेया वि, सव्वेया वि। [प्र०] से केणट्ठेणं जाव–सव्वेया वि? [उ०] गोयमा! नेरइया दुविहा पन्नत्ता, तंजहा–विग्गहगतिसमावन्नगा य अविग्गहगतिसमावन्नगा य। तत्थ णं जे ते विग्गहगतिसमावन्नगा ते णं सव्वेया; तत्थ णं जे ते अविग्गहगतिसमावन्नगा ते णं देसेया; से तेणट्ठेणं जाव–'सव्वेया वि'। एवं जाव–वेमाणिया।

३८. [प्र०] परमाणुपोग्गला णं भंते! किं संखेज्जा असंखेज्जा अणंता? [उ०] गोयमा! नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता। एवं जाव–अणंतपएसिया खंधा।

३९. [प्र०] एगपएसोगाढा णं भंते! पोग्गला किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता? [उ०] एवं चेव। एवं जाव–असंखेज्जपएसोगाढा।

४०. [प्र०] एगसमयठितीया णं भंते! पोग्गला किं संखेज्जा० ? [उ०] एवं चेव; एवं जाव–असंखेज्जसमयट्ठितीया।

४१. [प्र०] एगगुणकालगा णं भंते! पोग्गला किं संखेज्जा० ? [उ०] एवं चेव, एवं जाव–अणंतगुणकालगा; एवं अवसेसा वि वण्णगंधरसफासा णेयव्वा जाव–'अणंतगुणलुक्ख'त्ति।

४२. [प्र०] एएसि णं भंते! परमाणुपोग्गलाणं, दुपएसियाण य खंधाणं दव्वट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा, बहुया वा, तुल्ला वा, विसेसाहिया वा? [उ०] गोयमा! दुपएसिएहिंतो खंधेहिंतो परमाणुपोग्गला दव्वट्ठयाए बहुगा।

अने शैलेशीने अप्राप्त. तेमां जे* शैलेशीने प्राप्त जीवो छे ते निष्कंप छे अने जे शैलेशीने प्राप्त थयेला नथी ते सकंप छे. [प्र०] हे भगवन्! जेओ शैलेशीने प्राप्त थयेला नथी ते जीवो शुं अंशतः† सकंप छे के सर्वांशे सकंप छे? [उ०] हे गौतम! ते अंशतः सकंप छे अने सर्वांशे पण सकंप छे. ते हेतुथी यावत्–ते निष्कंप पण छे.

३७. [प्र०] हे भगवन्! नैरयिको शुं अंशतः सकंप छे के सर्वांशे सकंप छे? [उ०] हे गौतम! तेओ अंशतः सकंप छे अने सर्वांशे पण सकंप छे. [प्र०] शा हेतुथी एम कहो छो के ते यावत्–सर्वांशे पण सकंप छे? [उ०] हे गौतम! नैरयिको बे प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे–‡विग्रहगतिने प्राप्त थयेला अने विग्रह गतिने नहि प्राप्त थयेला. तेमां जे विग्रह गतिने प्राप्त थयेला छे ते सर्वांशे सकंप छे. अने जे विग्रहगतिने प्राप्त थयेला नथी ते अमुक अंशे सकंप छे. ते हेतुथी यावत्–तेओ सर्वांशे पण सकंप छे. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं.

परमाणु.

३८. [प्र०] हे भगवन्! शुं परमाणुपुद्गलो संख्याता छे, असंख्याता छे के अनंत छे? [उ०] हे गौतम! ते संख्याता नथी, असंख्याता नथी, पण अनंत छे. ए प्रमाणे यावत्–अनंत प्रदेशवाळा स्कंधो सुधी जाणवुं.

एक आकाशप्रदेशमां रहेला पुद्गलो.

३९. [प्र०] हे भगवन्! आकाशना एक प्रदेशमां रहेलां पुद्गलो शुं संख्याता छे, असंख्याता छे के अनंत छे? [उ०] पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. ए रीते यावत्–असंख्यात प्रदेशमां रहेलां पुद्गलो विषे पण समजवुं.

एकसमयनी स्थितिवाळा पुद्गलो.

४०. [प्र०] हे भगवन्! एक समयनी स्थितिवाळां पुद्गलो शुं संख्याता छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्–असंख्याता समयनी स्थितिवाळां पुद्गलो संबंधे पण जाणवुं.

एकगुण काळा पुद्गलो.

४१. [प्र०] हे भगवन्! एकगुण काळां पुद्गलो शुं संख्याता होय–इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्–अनंतगुण काळां पुद्गलो संबन्धे पण समजवुं. एम एज रीते बाकीना वर्ण, गंध, रस अने स्पर्श संबंधे यावत्–अनंत गुण रुक्ष सुधी समजवुं.

परमाणु अने द्विप्रदेशिक स्कन्धनुं अल्पबहुत्व.

४२. [प्र०] हे भगवन्! परमाणुपुद्गल अने द्विप्रदेशिक स्कंध, एमां द्रव्यार्थरूपे कोण कोनाथी अल्प, अधिक, तुल्य अने विशेषाधिक छे? [उ०] हे गौतम! द्विप्रदेशिक स्कंधो करतां परमाणु पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे घणां छे.

---

३६ * जेओ मोक्षगमनसमय पहेलां शैलेशीने प्राप्त थयेला छे तेओने योगनो रोध सर्वथा होवाथी ते निष्कंप छे

† ईलिका गतिथी उत्पत्तिस्थाने जतां जीवो देशतः सकम्प छे, कारण के तेनो पूर्वना शरीरमां रहेलो अंश गतिक्रियारहित होवाथी ते निश्चल छे.

३७ ‡ विग्रहगतिने प्राप्त थयेला एटले जेओ मरीने विग्रह गतिवडे उत्पत्ति स्थाने जाय छे तेओ दडानी गतिथी सर्वात्मरूपे उपजे छे, माटे ते सर्वरूपे सकम्प छे. अने जेओ विग्रहगतिने प्राप्त थयेला नथी ते ऋजुगतिवाळा अने अवस्थित ए बे प्रकारना छे तेमां अहिं मात्र अवस्थित ग्रहण करेला होय तेम संभवे छे. तेओ शरीरमां रहीने मरणसमुद्घात करी ईलिका गतिवडे उत्पत्ति क्षेत्रनो अंशतः स्पर्श करे छे, माटे ते देशथी सकंप छे. अथवा स्वक्षेत्रमां रहेला जीवो हस्तपादादि अवयवोने चलाववा द्वारा देशथी सकंप छे.—टीका.

४३. [प्र०] एएसि णं भंते ! दुपएसियाणं तिप्पएसियाण य खंधाणं दव्वट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो बहुया ? [उ०] गोयमा ! तिपएसिएहिंतो खंधेहिंतो दुपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए बहुया; एवं एएणं गमएणं जाव–दसपएसिएहिंतो खंधेहिंतो नवपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए बहुया ।

४४. [प्र०] एएसि णं भंते ! दसपएसिए०–पुच्छा [उ०] गोयमा ! दसपएसिएहिंतो खंधेहिंतो संखेज्जपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए बहुया ।

४५. [प्र०] एएसि णं भंते ! संखेज्ज०–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! संखेज्जपएसिएहिंतो खंधेहिंतो असंखेज्जपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए बहुया ।

४६. एएसि णं भंते ! असंखेज्ज०–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! अणंतपएसिएहिंतो खंधेहिंतो असंखेज्जपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए बहुया ।

४७. [प्र०] एएसि णं भंते ! परमाणुपोग्गलाणं दुपएसियाण य खंधाणं पएसट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो बहुया ? [उ०] गोयमा ! परमाणुपोग्गलेहिंतो दुपएसिया खंधा पएसट्ठयाए बहुया । एवं एएणं गमएणं जाव–नवपएसिएहिंतो खंधेहिंतो दसपएसिया खंधा पएसट्ठयाए बहुया; एवं सव्वत्थ पुच्छियव्वं । दसपएसिएहिंतो खंधेहिंतो संखेज्जपएसिया खंधा पएसट्ठयाए बहुया । संखेज्जपएसिएहिंतो खंधेहिंतो असंखेज्जपएसिया खंधा पएसट्ठयाए बहुया ।

४८. [प्र०] एएसि णं भंते ! असंखेज्जपएसियाणं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! अणंतपएसिएहिंतो खंधेहिंतो असंखेज्जपएसिया खंधा पएसट्ठयाए बहुया ।

४९. एएसि णं भंते ! एगपएसोगाढाणं दुपएसोगाढाण य पोग्गलाणं दव्वट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो जाव–विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! दुपएसोगाढेहिंतो पोग्गलेहिंतो एगपएसोगाढा पोग्गला दव्वट्ठयाए विसेसाहिया । एवं एएणं गमएणं

द्विप्रदेशिक अने त्रिप्रदेशिक स्कन्धनुं अल्पबहुत्व.

४३. [प्र०] हे भगवन् ! ए द्विप्रदेशिक स्कंध अने त्रिप्रदेशिक स्कंध एमां द्रव्यार्थपणे कया पुद्गलस्कन्धो कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! त्रिप्रदेशिक स्कंधो करतां *द्विप्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थपणे घणा छे. ए प्रमाणे ए गमक–पाठ वडे यावत्–दश प्रदेशवाळा स्कंधो करतां नव प्रदेशवाळा स्कंधो द्रव्यार्थपणे घणा छे.

दशप्रदेशिक अने संख्यात प्रदेशिकनुं अल्पबहुत्व.

४४. [प्र०] हे भगवन् ! दश प्रदेशवाळा स्कंधो संबंधे पूर्व प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! दश प्रदेशवाळा स्कंधो करतां संख्यात प्रदेशवाळा स्कंधो द्रव्यार्थरूपे घणा छे.

संख्यात प्रदेशिक अने असंख्यात प्रदेशिक स्कन्धनु अल्पबहुत्व.

४५. [प्र०] हे भगवन् ! ए संख्यात प्रदेशवाळा स्कंधो संबंधे प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! संख्यात प्रदेशिक स्कंधो करतां असंख्यात प्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थपणे घणा छे.

असंख्यात प्रदेशिक अने अनन्त प्रदेशिक स्कन्धनुं अल्पबहुत्व.

४६. [प्र०] हे भगवन् ! ए असंख्यात प्रदेशिक स्कंधो संबन्धे प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! द्रव्यार्थ रूपे अनंत प्रदेशिक स्कंधो करतां असंख्यात प्रदेशिक स्कंधो घणा छे.

परमाणु अने द्विप्रदेशिक स्कन्धनुं प्रदेशार्थरूपे अल्पबहुत्व.

४७. [प्र०] हे भगवन् ! परमाणु पुद्गल अने द्विप्रदेशिक स्कंधमां प्रदेशार्थरूपे कया कया शाथी यावत्–विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! प्रदेशार्थरूपे परमाणुपुद्गलो करतां द्विप्रदेशिक स्कंधो घणा छे. एम आ पाठ वडे यावत्–नव प्रदेशिक स्कंधो करतां दश प्रदेशिक स्कंधो प्रदेशार्थरूपे घणा छे. ए रीते सर्वत्र प्रश्न करवो. दश प्रदेशिक स्कंधो करतां संख्यात प्रदेशवाळा स्कंधो प्रदेशार्थरूपे घणा छे. संख्यात प्रदेशवाळा स्कंधो करतां असंख्यात प्रदेशिक स्कंधो प्रदेशार्थरूपे घणा छे.

असंख्यात प्रदेशिक अने अनन्तप्रदेशिकनुं अल्पबहुत्व.

४८. [प्र०] हे भगवन् ! ए असंख्यात प्रदेशिक स्कंधो संबंधे प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! अनंत प्रदेशिक स्कंधो करतां असंख्य प्रदेशिक स्कंधो प्रदेशार्थपणे घणा छे.

प्रदेशावगाढ पुद्गलोनुं द्रव्यरूपे अल्पबहुत्व.

४९. [प्र०] हे भगवन् ! एक प्रदेशमां रहेला अने बे प्रदेशमां रहेला पुद्गलोमां द्रव्यार्थरूपे कया कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! बे प्रदेशमां रहेला पुद्गलो करतां †एक प्रदेशमां रहेला पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे विशेषाधिक छे. ए प्रमाणे ए पाठवडे त्रण

४३ * द्व्यणुक करतां परमाणुओ सूक्ष्मपणाथी अने एक होवाथी घणा छे, द्विप्रदेशिक स्कन्धो परमाणु करतां स्थूल होवाथी थोडा छे. एम पछीना सूत्र माटे जाणवुं. पूर्व पूर्वनी संख्या बहु छे अने पछी पछीनी थोडी छे. पण दशप्रदेशिक स्कन्धो करतां संख्यात प्रदेशिक स्कन्धो घणा छे. कारण के संख्यातना घणा स्थानो होय छे. संख्यातप्रदेशिक स्कन्ध करतां असंख्यात प्रदेशिक स्कन्धो घणा छे, कारण के, संख्यातप्रदेशिक करतां असंख्यातना घणा स्थानो होय छे. परंतु असंख्यात प्रदेशिक स्कन्धो करतां अनन्त प्रदेशिक स्कन्धो थोडा छे. कारण के तेनो तथाविध सूक्ष्म परिणाम थाय छे.—टीका.

४९ † परमाणुथी मांडी अनन्त प्रदेशिक स्कन्ध सुधी एक प्रदेशावगाढ होय छे अने द्व्यणुकथी मांडी अनन्ताणु स्कन्ध सुधी बे प्रदेशावगाढ होय छे. एम त्रिप्रदेशिक स्कन्धथी आरंभी अनन्त प्रदेशिक स्कन्ध सुधी त्रिप्रदेशावगाढ होय छे. ए प्रमाणे चतुःप्रदेशावगाढ, यावत्–असंख्य प्रदेशावगाढ स्कन्धो जाणवा.

तिपएसोगाढेहिंतो पोग्गलेहिंतो दुपएसोगाढा पोग्गला दबट्टयाए विसेसाहिया; जाव-दसपएसोगाढेहिंतो पोग्गलेहिंतो नवपएसोगाढा पोग्गला दबट्टयाए विसेसाहिया। दसपएसोगाढेहिंतो पोग्गलेहिंतो संखेज्जपएसोगाढा पोग्गला दबट्टयाए बहुया; संखेज्जपएसोगाढेहिंतो पोग्गलेहिंतो असंखेज्जपएसोगाढा पोग्गला दबट्टयाए बहुया। पुच्छा सबत्थ भाणियबा।

५०. [प्र०] एएसि णं भंते! एगपएसोगाढाणं दुपएसोगाढाण य पोग्गलाणं पएसट्टयाए कयरे कयरेहिंतो जाव-विसेसाहिया वा? [उ०] गोयमा! एगपएसोगाढेहिंतो पोग्गलेहिंतो दुपएसोगाढा पोग्गला पएसट्टयाए विसेसाहिया, एवं जाव-नवपएसोगाढेहिंतो पोग्गलेहिंतो दसपएसोगाढा पोग्गला पएसट्टयाए विसेसाहिया; दसपएसोगाढेहिंतो पोग्गलेहिंतो संखेज्जपएसोगाढा पोग्गला पएसट्टयाए बहुया; संखेज्जपएसोगाढेहिंतो पोग्गलेहिंतो असंखेज्जपएसोगाढा पोग्गला-पएसट्टयाए बहुया।

५१. [प्र०] एएसि णं भंते! एगसमयट्टितीयाणं दुसमयट्टितीयाण य पोग्गलाणं दबट्टयाए०? [उ०] जहा ओगाहणाए वत्तबया एवं ठितीए वि।

५२. [प्र०] एएसि णं भंते! एगगुणकालयाणं दुगुणकालयाण य पोग्गलाणं दबट्टयाए०? [उ०] एएसि णं जहा परमाणुपोग्गलादीणं तहेव वत्तबया निरवसेसा; एवं सबेसिं वन्न-गंध-रसाणं।

५३. [प्र०] एएसि णं भंते! एगगुणकक्खडाणं दुगुणकक्खडाण य पोग्गलाणं दबट्टयाए कयरे कयरेहिंतो जाव-विसेसाहिया वा? [उ०] गोयमा! एगगुणकक्खडेहिंतो पोग्गलेहिंतो दुगुणकक्खडा पोग्गला दबट्टयाए विसेसाहिया; एवं जाव-नवगुणकक्खडेहिंतो पोग्गलेहिंतो दसगुणकक्खडा पोग्गला दबट्टयाए विसेसाहिया; दसगुणकक्खडेहिंतो पोग्गलेहिंतो संखेज्जगुणकक्खडा पोग्गला दबट्टयाए बहुया; संखेज्जगुणकक्खडेहिंतो पोग्गलेहिंतो असंखेज्जगुणकक्खडा पोग्गला दबट्टयाए बहुया; असंखेज्जगुणकक्खडेहिंतो पोग्गलेहिंतो अणंतगुणकक्खडा पोग्गला दबट्टयाए बहुया। एवं पएसट्टयाए। सबत्थ पुच्छा भाणियबा। जहा कक्खडा एवं मउय-गरुय-लहुया वि। सीय-उसिण-निद्ध-लुक्खा जहा वन्ना।

प्रदेशमां रहेला पुद्गलो करतां बे प्रदेशमां रहेला पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे विशेषाधिक छे. यावत्-दश प्रदेशमां रहेला पुद्गलो करतां नव प्रदेशमां रहेला पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे विशेषाधिक छे. दश प्रदेशमां रहेला पुद्गलो करतां संख्याता प्रदेशमां रहेला पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे घणां छे. संख्याता प्रदेशमां रहेला पुद्गलो करतां असंख्याता प्रदेशमां रहेला पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे घणां छे. सर्वत्र प्रश्न करवा.

५०. [प्र०] हे भगवन्! एक प्रदेशमां रहेला अने बे प्रदेशमा रहेला ए पुद्गलोमां प्रदेशार्थरूपे कया पुद्गलो कोनाथी यावत्-विशेषाधिक छे? [उ०] हे गौतम! एक प्रदेशमां रहेला पुद्गलो करतां बे प्रदेशमां रहेला पुद्गलो प्रदेशार्थरूपे विशेषाधिक छे. ए प्रमाणे यावत्-नव प्रदेशमां रहेला पुद्गलो करतां दश प्रदेशमां रहेला पुद्गलो प्रदेशार्थरूपे विशेषाधिक छे. दश प्रदेशमां रहेला पुद्गलो करतां संख्याता प्रदेशमां रहेला पुद्गलो प्रदेशार्थरूपे घणां छे. संख्याता प्रदेशमां रहेला पुद्गलो करतां असंख्याता प्रदेशमां रहेला पुद्गलो प्रदेशार्थरूपे घणां छे.

प्रदेशावगाढ पुद्गलोनुं प्रदेशरूपे अल्पबहुत्व.

५१. [प्र०] हे भगवन्! एक समयनी स्थितिवाळां अने बे समयनी स्थितिवाळां पुद्गलोमां द्रव्यार्थरूपे कयां पुद्गलो कोनाथी यावत्-विशेषाधिक छे? [उ०] जेम अवगाहनानी वक्तव्यता कही छे (सू० ४८-४९) तेम स्थितिनी पण वक्तव्यता कहेवी.

समयस्थितिवाळा पुद्गलोनुं अल्पबहुत्व

५२. [प्र०] हे भगवन्! एक गुण काळां अने द्विगुण काळां पुद्गलोमां द्रव्यार्थरूपे कया पुद्गलो कोनाथी विशेषाधिक छे-इत्यादि परमाणुपुद्गलादिनी वक्तव्यतानी पेठे बधी वक्तव्यता कहेवी. ए प्रमाणे बधा वर्ण, गंध अने रस संबंधे पण वक्तव्यता कहेवी.

वर्ण, गन्ध अने रस विशिष्ट पुद्गलोनुं अल्पबहुत्व.

५३. [प्र०] हे भगवन्! एकगुण कर्कश अने द्विगुण कर्कश पुद्गलोमां द्रव्यार्थरूपे कया पुद्गलो कोनाथी यावत्-विशेषाधिक छे? [उ०] हे गौतम! एकगुण कर्कश पुद्गलो करतां द्विगुण कर्कश पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे विशेषाधिक छे. ए प्रमाणे यावत्-नवगुण कर्कश पुद्गलो करतां दशगुण कर्कश पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे विशेषाधिक छे. दशगुण कर्कश पुद्गलो करतां संख्यातगुण कर्कश पुद्गलो द्रव्यार्थपणे घणां छे. संख्यातगुण कर्कश पुद्गलो करतां असंख्यातगुण कर्कश पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे घणां छे. असंख्यातगुण कर्कश पुद्गलो करतां अनंतगुण कर्कश पुद्गलो द्रव्यार्थपणे घणां छे. ए प्रमाणे प्रदेशार्थपणे पण सर्वत्र प्रश्न करवो. जेम कर्कश स्पर्श संबंधे कह्युं छे तेम मृदु, गुरु अने लघु स्पर्श विषे पण कहेवुं. तथा शीत, उष्ण, स्निग्ध अने रुक्ष स्पर्श संबन्धे वर्णनी पेठे कहेवुं.

स्पर्शविशिष्ट पुद्गलोनुं अल्पबहुत्व.

५४. [प्र०] एएसि णं भंते ! परमाणुपोग्गलाणं संखेज्जपएसियाणं, असंखेज्जपएसियाणं, अणंतपएसियाण य खंधाणं दव्वट्ठयाए पएसट्ठयाए दव्वट्ठपएसट्ठयाए कयरे कयरे० जाव–विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! सव्वत्थोवा अणंतपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए, परमाणुपोग्गला दव्वट्ठयाए अणंतगुणा, संखेज्जपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा, असंखेज्जपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा; पएसट्ठयाए–सव्वत्थोवा अणंतपएसिया खंधा पएसट्ठयाए, परमाणुपोग्गला अपएसट्ठयाए अणंतगुणा, संखेज्जपएसिया खंधा पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा, असंखेज्जपएसिया खंधा पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा; दव्वट्ठपएसट्ठयाए–सव्वत्थोवा अणंतपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए, ते चेव पएसट्ठयाए अणंतगुणा, परमाणुपोग्गला दव्वट्ठपएसट्ठयाए अणंतगुणा, संखेज्जपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा, ते चेव पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा, असंखेज्जपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा, ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा ।

५५. [प्र०] एएसि णं भंते ! एगपएसोगाढाणं, संखेज्जपएसोगाढाणं, असंखेज्जपएसोगाढाण य पोग्गलाणं दव्वट्ठयाए पएसट्ठयाए दव्वट्ठपएसट्ठयाए कयरे कयरे० जाव विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! सव्वत्थोवा एगपएसोगाढा पोग्गला दव्वट्ठयाए, संखेज्जपएसोगाढा पोग्गला दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा, असंखेज्जपएसोगाढा पोग्गला दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा; पएसट्ठयाए–सव्वत्थोवा एगपएसोगाढा पोग्गला [1]अपएसट्ठयाए, संखेज्जपएसोगाढा पोग्गला पएसट्ठयाए [2]संखेज्जगुणा, असंखेज्जपएसोगाढा पोग्गला पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा; दव्वट्ठपएसट्ठयाए–सव्वत्थोवा एगपएसोगाढा पोग्गला [3]दव्वट्ठअपदेसट्ठयाए, संखेज्जपएसोगाढा पोग्गला दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा, ते चेव पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा; असंखेज्जपएसोगाढा पोग्गला दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा, ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा ।

५६. [प्र०] एएसि णं भंते ! एगसमयट्ठितीयाणं, संखेज्जसमयट्ठितीयाणं, असंखेज्जसमयट्ठितीयाण य पोग्गलाणं० ? [उ०] जहा ओगाहणाए तहा ठितीए वि भाणियव्वं अप्पाबहुगं ।

परमाणुथी आरभी अनन्त प्रदेशिक स्कंधोनुं अल्पबहुत्व.

५४. [प्र०] हे भगवन् ! ए परमाणुपुद्गलो संख्यातप्रदेशिक, असंख्यातप्रदेशिक अने अनंतप्रदेशिक स्कंधोमां द्रव्यार्थरूपे, प्रदेशार्थरूपे अने द्रव्यार्थ–प्रदेशार्थरूपे कयां पुद्गलस्कन्धो कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! द्रव्यार्थरूपे सौथी थोडा अनंतप्रदेशिक स्कंधो छे. तेथी परमाणु पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे अनंतगुण छे, तेथी संख्यातप्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थरूपे संख्यातगुण छे, तेथी असंख्यातप्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थरूपे असंख्यातगुण छे. प्रदेशार्थरूपे–अनंतप्रदेशवाळा स्कंधो प्रदेशार्थरूपे सौथी थोडा छे, तेथी परमाणुपुद्गलो *अप्रदेशार्थरूपे अनंतगुण छे, तेथी संख्यातप्रदेशिक स्कंधो प्रदेशार्थरूपे संख्यातगुण छे, तेथी असंख्यातप्रदेशिक स्कंधो प्रदेशार्थरूपे असंख्यातगुण छे, द्रव्यार्थरूपे–अनंतप्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थरूपे सौथी थोडा छे, अने तेज स्कंधो प्रदेशार्थरूपे अनंतगुण छे; तेथी परमाणुपुद्गलो द्रव्यार्थ–अप्रदेशार्थरूपे अनंतगुण छे, तेथी संख्यातप्रदेशिक स्कंधो †द्रव्यार्थरूपे संख्यातगुण छे, अने तेथी तेज स्कंधो प्रदेशार्थरूपे संख्यातगुण छे, तेथी असंख्यातप्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थरूपे असंख्यात गुण छे, अने तेथी ते ज स्कंधो प्रदेशार्थरूपे असंख्यातगुण छे.

प्रदेशावगाढ पुद्गलोनुं अल्पबहुत्व.

५५. [प्र०] हे भगवन् ! एक प्रदेशमां रही शके तेवा, संख्यात प्रदेशमां रही शके तेवा अने असंख्यात प्रदेशमां रही शके तेवा ए पुद्गलोमां द्रव्यार्थपणे, प्रदेशार्थपणे अने द्रव्यार्थ–प्रदेशार्थपणे कया पुद्गलो कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! एक प्रदेशमां रही शके तेवा पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे सौथी थोडां छे, तेथी संख्यात प्रदेशमां रही शके तेवा पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे संख्यातगुण छे, तेथी असंख्यात प्रदेशमां रही शके तेवा पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे असंख्यातगुण छे. प्रदेशार्थरूपे–एक प्रदेशमां रही शके तेवा पुद्गलो अप्रदेशार्थपणे सौथी थोडां छे, तेथी संख्याता प्रदेशमां रही शके तेवा पुद्गलो प्रदेशार्थरूपे संख्यातगुण छे, तेथी असंख्यात प्रदेशमां रहेला पुद्गलो प्रदेशार्थरूपे असंख्यातगुण छे. द्रव्यार्थ–प्रदेशार्थरूपे–एक प्रदेशमां रही शके तेवा पुद्गलो द्रव्यार्थ–अप्रदेशार्थरूपे सौथी थोडां छे, तेथी संख्याता प्रदेशमां रही शके तेवा पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे संख्यातगुण छे, अने तेज पुद्गलो प्रदेशार्थरूपे संख्यातगुण छे, तेथी असंख्यात प्रदेशमां रही शके तेवा पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे असंख्यातगुण छे अने ते तेथी तेज पुद्गलो प्रदेशार्थरूपे असंख्यातगुण छे.

एक समयादि स्थितिवाळा पुद्गलोनुं अल्पबहुत्व.

५६. [प्र०] हे भगवन् ! एक समयनी स्थितिवाळा, संख्यात समयनी स्थितिवाळा अने असंख्यात समयनी स्थितिवाळा ए पुद्गलोमां कयां कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे ? [उ०] जेम अवगाहना संबंधे अल्पबहुत्व कह्युं छे, तेम स्थिति संबन्धे पण अल्पबहुत्व कहेवुं.

---

१ पएसट्ठयाए ग–क । २ असंखेज क । ३ दव्वट्ठपएसट्ठ–क ।

५४ * परमाणु अप्रदेशी होवाथी एटले तेने प्रदेश नहि होवाथी अप्रदेशार्थरूपे अनन्तगुण कह्या छे.

† परमाणुओ द्रव्यनी विवक्षामां द्रव्यरूप छे अने प्रदेशविवक्षामां तेने प्रदेशो नहि होवाथी द्रव्यार्थ–अप्रदेशार्थरूपे अनन्तगुण कह्या छे.

५७. [प्र०] एएसि णं भंते ! एगगुणकालगाणं, संखेज्जगुणकालगाणं, असंखेज्जगुणकालगाणं, अणंतगुणकालगाण य पोग्गलाणं दव्वट्ठयाए, पएसट्ठयाए, दव्वट्ठपएसट्ठयाए० ? [उ०] एएसिं जहा परमाणुपोग्गलाणं अप्पाबहुगं तहा एएसिं पि अप्पाबहुगं; एवं सेसाण वि वन्न-गंध-रसाणं।

५८. [प्र०] एएसि णं भंते ! एगगुणकक्खडाणं, संखेज्जगुणकक्खडाणं, असंखेज्जगुणकक्खडाणं, अणंतगुणकक्खडाण य पोग्गलाणं दव्वट्ठयाए, पएसट्ठयाए, दव्वट्ठपएसट्ठयाए कयरे कयरे० जाव-विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! सव्वत्थोवा एगगुणकक्खडा पोग्गला दव्वट्ठयाए, संखेज्जगुणकक्खडा पोग्गला दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा, असंखेज्जगुणकक्खडा पोग्गला दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा, अणंतगुणकक्खडा पोग्गला दव्वट्ठयाए अणंतगुणा, पएसट्ठयाए एवं चेव; नवरं संखेज्जगुणकक्खडा पोग्गला पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा, सेसं तं चेव। दव्वट्ठपएसट्ठयाए-सव्वत्थोवा एगगुणकक्खडा पोग्गला दव्वट्ठपएसट्ठयाए, संखेज्जगुणकक्खडा पोग्गला दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा; ते चेव पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा, असंखेज्जगुणकक्खडा दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा, ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा; अणंतगुणकक्खडा दव्वट्ठयाए अणंतगुणा, ते चेव पएसट्ठयाए अणंतगुणा। एवं मउय-गरुय-लहुयाण वि अप्पाबहुयं। सीय-उसिण-निद्ध-लुक्खाणं जहा वन्नाणं तहेव।

५९. [प्र०] परमाणुपोग्गले णं भंते ! दव्वट्ठयाए किं कडजुम्मे, तेयोए, दावरजुम्मे, कलियोगे ? [उ०] गोयमा ! नो कडजुम्मे, नो तेयोए, नो दावरजुम्मे, कलियोगे। एवं जाव-अणंतपएसिए खंधे।

६०. [प्र०] परमाणुपोग्गला णं भंते ! दव्वट्ठयाए किं कडजुम्मा-पुच्छा। [उ०] गोयमा ! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा, जाव-सिय कलियोगा; विहाणादेसेणं नो कडजुम्मा, नो तेयोगा, नो दावरजुम्मा, कलियोगा। एवं जाव-अणंतपएसिया खंधा।

६१. [प्र०] परमाणुपोग्गले णं भंते ! पएसट्ठयाए किं कडजुम्मे० पुच्छा। [उ०] गोयमा ! नो कडजुम्मे, नो तेयोगे, नो दावरजुम्मे, कलियोगे।

वर्णादिविशिष्ट पुद्गलोनुं अल्पबहुत्व.

५७. [प्र०] हे भगवन् ! एकगुण काळा, संख्यातगुण काळा, असंख्यातगुण काळा अने अनंतगुण काळा ए पुद्गलोमां द्रव्यार्थरूपे, प्रदेशार्थरूपे अने द्रव्यार्थप्रदेशार्थरूपे कया पुद्गलो कोनाथी यावद्-विशेषाधिक छे ? [उ०] जेम परमाणुपुद्गलोनुं अल्पबहुत्व कह्युं छे (सू० ५३) तेम एओनुं पण अल्पबहुत्व कहेवुं. एम काळा सिवायना बाकीना वर्ण, गंध अने रस संबंधे पण जाणवुं.

५८. [प्र०] हे भगवन् ! एकगुण कर्कश, संख्यातगुण कर्कश, असंख्यातगुण कर्कश अने अनंतगुण कर्कश ए पुद्गलोमां द्रव्यार्थरूपे, प्रदेशार्थरूपे तथा द्रव्यार्थप्रदेशार्थरूपे कया पुद्गलो कोनाथी यावत्-विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! एकगुण कर्कश पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे सौथी थोडां छे, तेथी संख्यातगुण कर्कश पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे संख्यातगुणा छे, तेथी असंख्यातगुण कर्कश पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे असंख्यातगुण छे, तेथी अनंतगुण कर्कश पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे अनंतगुण छे. प्रदेशार्थरूपे पण ए ज रीते जाणवुं. परन्तु विशेष ए के, संख्यातगुण कर्कश पुद्गलो प्रदेशार्थरूपे असंख्यातगुणा छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. द्रव्यार्थप्रदेशार्थरूपे-एकगुण कर्कश पुद्गलो द्रव्यार्थ-प्रदेशार्थपणे सौथी थोडां छे; तेथी संख्यातगुण कर्कश पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे संख्यातगुणां छे, अने तेज पुद्गलो प्रदेशार्थरूपे तेथी संख्यातगुणां छे, तेथी असंख्यातगुण कर्कश पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे असंख्यातगुण छे, अने तेथी तेज पुद्गलो प्रदेशार्थरूपे असंख्यातगुण छे, अनंतगुण कर्कश पुद्गलो द्रव्यार्थरूपे तेथी अनंतगुण छे, अने तेज पुद्गलो प्रदेशार्थरूपे तेथी अनंतगुण छे. एज रीते मृदु, गुरु अने लघु स्पर्शोनुं पण अल्पबहुत्व कहेवुं. शीत, उष्ण, स्निग्ध अने रूक्ष स्पर्शोनुं अल्पबहुत्व वर्णोनी पेठे जाणवुं.

परमाणुमां कृतयुग्मादि राशिनो समवतार.

५९. [प्र०] हे भगवन् ! शुं परमाणुपुद्गल द्रव्यार्थरूपे कृतयुग्म छे, त्र्योज छे, द्वापरयुग्म छे के कल्योज छे ? [उ०] हे गौतम ! कृतयुग्म नथी, त्र्योज नथी, द्वापरयुग्म नथी, पण *कल्योजरूप छे. ए प्रमाणे यावत्-अनंतप्रदेशिक स्कंध सुधी जाणवुं.

परमाणुओ.

६०. [प्र०] हे भगवन् ! शुं परमाणुपुद्गलो द्रव्यार्थपणे कृतयुग्म छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! कदाच सामान्यादेशथी कृतयुग्म होय, यावत्-कदाच कल्योज रूप होय. अने विशेषादेशथी कृतयुग्म, त्र्योज के द्वापरयुग्म नथी, पण कल्योजरूप होय छे. ए प्रमाणे यावत्-अनंत प्रदेशिक स्कंधो सुधी जाणवुं.

परमाणु प्रदेशरूपे.

६१. [प्र०] हे भगवन् ! शुं परमाणुपुद्गल प्रदेशार्थरूपे कृतयुग्म छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते कृतयुग्म नथी, त्र्योज नथी, तेम द्वापरयुग्म नथी, पण कल्योजरूप छे.

५९ * विधानादेशथी एक परमाणुपुद्गलने चार संख्याथी अपहार करतां एक बाकी रहे माटे ते हमेशां कल्योजरूप होय छे.

६२. [प्र०] दुपएसिए-पुच्छा। [उ०] गोयमा! नो कडजुम्मे, नो तेयोये, दावरजुम्मे, नो कलियोगे।

६३. [प्र०] तिपएसिए-पुच्छा। [उ०] गोयमा! नो कडजुम्मे, तेयोए, नो दावरजुम्मे, नो कलियोए।

६४. [प्र०] चउप्पएसिए-पुच्छा। [उ०] गोयमा! कडजुम्मे, नो तेओए, नो दावरजुम्मे, नो कलियोगे। पंचपएसिए जहा परमाणुपोग्गले। छप्पएसिए जहा दुप्पएसिए। सत्तपएसिए जहा तिपएसिए। अट्ठपएसिए जहा चउप्पएसिए। नवपएसिए जहा परमाणुपोग्गले। दसपएसिए जहा दुप्पएसिए।

६५. [प्र०] संखेज्जपएसिए णं भंते! पोग्गले-पुच्छा। [उ०] गोयमा! सिय कडजुम्मे, जाव-सिय कलियोए। एवं असंखेज्जपएसिए वि, अणंतपएसिए वि।

६६. [प्र०] परमाणुपोग्गला णं भंते! पएसट्ठयाए किं कडजुम्मा-पुच्छा। [उ०] गोयमा! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा, जाव-सिय कलियोगा। विहाणादेसेणं नो कडजुम्मा, नो तेयोया, नो दावरजुम्मा, कलियोगा।

६७. [प्र०] दुप्पएसिया णं पुच्छा। [उ०] गोयमा! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा, नो तेयोया, सिय दावरजुम्मा, नो कलियोगा। विहाणादेसेणं नो कडजुम्मा, नो तेयोया, दावरजुम्मा, नो कलियोगा।

६८. [प्र०] तिपएसिया णं-पुच्छा। [उ०] गोयमा! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा, जाव-सिय कलियोगा। विहाणादेसेणं नो कडजुम्मा, तेयोगा, नो दावरजुम्मा, नो कलियोगा।

६९. [प्र०] चउप्पएसिया णं-पुच्छा। [उ०] गोयमा! ओघादेसेण वि विहाणादेसेण वि कडजुम्मा, नो तेयोगा, नो दावरजुम्मा, नो कलियोगा। पंचपएसिया जहा परमाणुपोग्गला। छप्पएसिया जहा दुप्पएसिया। सत्तपएसिया जहा तिपएसिया। अट्ठपएसिया जहा चउपएसिया। नवपएसिया जहा परमाणुपोग्गला। दसपएसिया जहा दुपएसिया।

७०. [प्र०] संखेज्जपएसिया णं-पुछा। [उ०] गोयमा! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा, जाव-सिय कलियोगा। विहाणादेसेणं कडजुम्मा वि, जाव-कलियोगा वि। एवं असंखेज्जपएसिया वि, अणंतपएसिया वि।

द्विप्रदेशिक स्कन्ध.

६२. [प्र०] द्विप्रदेशिक स्कंध संबन्धे प्रश्न. [उ०] हे गौतम! ते कृतयुग्म, त्र्योज के कल्योज रूप नथी, पण द्वापरयुग्म छे.

त्रिप्रदेशिक स्कन्ध.

६३. [प्र०] त्रिप्रदेशिक स्कंध संबन्धे प्रश्न. [उ०] हे गौतम! ते कृतयुग्म, द्वापर के कल्योज नथी, पण त्र्योज छे.

चतुःप्रदेशिकादि स्कन्ध.

६४. [प्र०] चार प्रदेशवाळो स्कंध संबन्धे प्रश्न. [उ०] हे गौतम! कृतयुग्म छे, पण त्र्योज, द्वापर के कल्योज नथी. परमाणुपुद्गलनी पेठे पांच प्रदेशवाळो स्कंध, द्विप्रदेशिक स्कन्धनी पेठे षट्प्रदेशिक स्कंध, त्रिप्रदेशिक स्कन्धनी पेठे सप्त प्रदेशिक स्कंध, चतुःप्रदेशिकनी पेठे आठ प्रदेशवाळो स्कंध, परमाणुपुद्गलनी पेठे नव प्रदेशिक स्कंध अने द्विप्रदेशिक स्कन्धनी पेठे दशप्रदेशिक स्कंध जाणवो.

संख्यातप्रदेशिक स्कन्ध.

६५. [प्र०] हे भगवन्! शुं संख्यातप्रदेशिक स्कंध कृतयुग्म छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! ते कदाच कृतयुग्म होय अने यावत्-कदाच कल्योजरूप होय. ए प्रमाणे असंख्यात प्रदेशिक तथा अनंतप्रदेशिक स्कंध संबंधे जाणवुं.

परमाणुओमां प्रदेशरूपे कृतयुग्मादि राशिओ.

६६. [प्र०] हे भगवन्! शुं परमाणुपुद्गलो प्रदेशार्थपणे कृतयुग्म छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! सामान्यादेशथी कदाच कृतयुग्म छे, अने यावत्-कदाच कल्योज छे. तथा विशेषादेशनी अपेक्षाए कृतयुग्म, त्र्योज के द्वापरयुग्म नथी, पण कल्योज छे.

द्विप्रदेशिक स्कन्धो.

६७. [प्र०] द्विप्रदेशिक स्कंधो संबंधे प्रश्न. [उ०] हे गौतम! सामान्यादेशनी अपेक्षाए कदाच कृतयुग्म होय अने कदाच द्वापरयुग्म होय, पण त्र्योज के कल्योजराशि रूप न होय. विशेषनी अपेक्षाए कृतयुग्म, त्र्योज के कल्योजरूप न होय, पण द्वापरयुग्म राशिरूप होय.

त्रिप्रदेशिक स्कन्धो.

६८. [प्र०] त्रिप्रदेशिक स्कंधो संबन्धे प्रश्न. [उ०] हे गौतम! सामान्यादेशथी कदाच कृतयुग्म, यावत्-कदाच कल्योज होय, विशेषादेशथी कृतयुग्म, द्वापरयुग्म के कल्योज न होय, पण त्र्योज होय.

चतुष्प्रदेशिकादि स्कन्धो.

६९. [प्र०] शुं चतुष्प्रदेशिक स्कन्धो कृतयुग्म छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! सामान्यादेश अने विशेषादेशनी अपेक्षाए कृतयुग्मरूप छे, पण त्र्योज, द्वापरयुग्म अने कल्योजरूप नथी. पंचप्रदेशिक स्कन्धो परमाणुपुद्गलनी पेठे (सू० ६०-६१) जाणवा. छप्रदेशिक स्कन्धोने द्विप्रदेशिक स्कन्धोनी पेठे (सू० ६७) जाणवुं. सप्तप्रदेशिक स्कन्धो त्रिप्रदेशिक स्कन्धोनी पेठे (सू० ६८), अष्टप्रदेशिक स्कन्धो चतुष्प्रदेशिकनी पेठे, नवप्रदेशिक स्कन्धो परमाणुपुद्गलोनी जेम (सू० ६०-६१) अने दशप्रदेशिक स्कन्धो द्विप्रदेशिक स्कन्धोनी पेठे (सू० ६१) जाणवा.

संख्यातप्रदेशिकादि स्कन्धो.

७०. [प्र०] शुं संख्यातप्रदेशिक स्कन्धो कृतयुग्मराशि रूप होय-इत्यादि प्रश्न. [उ०] सामान्यादेशथी कदाच कृतयुग्मरूप होय, यावत्-कदाच कल्योजरूप पण होय. विशेषादेशथी पण कदाच कृतयुग्मरूप होय, यावत्-कदाच कल्योजरूप पण होय. एम असंख्यात प्रदेशिक अने अनन्तप्रदेशिक स्कन्धो जाणवा.

७१. [प्र०] परमाणुपोग्गले णं भंते ! किं कडजुम्मपएसोगाढे–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो कडजुम्मपएसोगाढे, नो तेयोग०, नो दावरजुम्म०, कलियोगपएसोगाढे ।

७२. [प्र०] दुपएसिए णं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो कडजुम्मपएसोगाढे, णो तेयोग०, सिय दावरजुम्मपएसोगाढे, सिय कलियोगपएसोगाढे ।

७३. [प्र०] तिपएसिए णं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! णो कडजुम्मपएसोगाढे, सिय तेयोगपएसोगाढे, सिय दावरजुम्मपएसोगाढे, सिय कलियोगपएसोगाढे ३ ।

७४. [प्र०] चउप्पएसिए णं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय कडजुम्मपएसोगाढे, जाव–सिय कलियोगपएसोगाढे ४ । एवं जाव–अणंतपएसिए ।

७५. [प्र०] परमाणुपोग्गला णं भंते ! किं कडजुम्म–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ओघादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा, णो तेयोग०, नो दावर०, नो कलियोग० । विहाणादेसेणं नो कडजुम्मपएसोगाढा, णो तेयोग०, नो दावर०, कलिओगपएसोगाढा ।

७६. [प्र०] दुप्पएसिया णं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ओघादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा, नो तेयोग०, नो दावर०, नो कलिओग० । विहाणादेसेणं नो कडजुम्मपएसोगाढा, नो तेयोगपएसोगाढा, दावरजुम्मपएसोगाढा वि, कलियोगपएसोगाढा वि ।

७७. [प्र०] तिप्पएसिया णं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ओघादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा, नो तेयोग०, नो दावर०, नो कलि० । विहाणादेसेणं नो कडजुम्मपएसोगाढा, तेओगपएसोगाढा वि, दावरजुम्मपएसोगाढा वि, कलिओगपएसोगाढा वि ३।

७८. [प्र०] चउप्पएसिया णं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ओघादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा, नो तेयोग०, नो दावर०, नो कलिओग० । विहाणादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा वि, जाव–कलिओगपएसोगाढा वि ४ । एवं जाव–अणंतपएसिया ।

७९. [प्र०] परमाणुपोग्गले णं भंते ! किं कडजुम्मसमयट्ठितीए–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय कडजुम्मसमयट्ठितीए, जाव–सिय कलिओगसमयट्ठितीए । एवं जाव–अणंतपएसिए ।

७१. [प्र०] हे भगवन् ! परमाणुपुद्गल कृतयुग्मप्रदेशावगाढ होय–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! कृतयुग्मप्रदेशावगाढ, त्र्योज प्रदेशावगाढ अने द्वापरयुग्मप्रदेशावगाढ न होय, पण कल्योजप्रदेशावगाढ होय.

परमाणुनी प्रदेशावगाढता.

७२. [प्र०] द्विप्रदेशिक स्कंध संबन्धे प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते कृतयुग्म के त्र्योज प्रदेशाश्रित नथी, पण कदाच द्वापरयुग्म के कदाच कल्योज प्रदेशाश्रित छे.

द्विप्रदेशिक.

७३. [प्र०] हे भगवन् ! शुं त्रिप्रदेशिक स्कंध कृतयुग्मप्रदेशावगाढ छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते कृतयुग्मप्रदेशाश्रित नथी, पण कदाच त्र्योज, कदाच द्वापरयुग्म के कदाच कल्योजप्रदेशाश्रित होय छे.

त्रिप्रदेशिक.

७४. [प्र०] चतुःप्रदेशिक स्कंध संबन्धे प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते कदाच कृतयुग्मप्रदेशाश्रित होय छे अने यावत्–कदाच कल्योजप्रदेशाश्रित होय छे. ए प्रमाणे यावत्–अनंतप्रदेशिक स्कंध सुधी जाणवुं.

चतुःप्रदेशिक.

७५. [प्र०] हे भगवन् ! शुं परमाणुपुद्गलो कृतयुग्मप्रदेशाश्रित होय छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! सामान्यादेशथी कृतयुग्म प्रदेशाश्रित होय छे, पण त्र्योज, द्वापर के कल्योजप्रदेशाश्रित नथी. तथा विशेषादेशथी कृतयुग्म, त्र्योज के द्वापरयुग्मप्रदेशाश्रित नथी, पण कल्योजप्रदेशाश्रित होय छे.

परमाणुपुद्गलो.

७६. [प्र०] हे भगवन् ! शुं द्विप्रदेशिक स्कंधो कृतयुग्मप्रदेशावगाढ छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! सामान्यादेशथी कृतयुग्मप्रदेशावगाढ छे, पण त्र्योज, द्वापर के कल्योजप्रदेशावगाढ नथी, अने विशेषादेशथी कृतयुग्म प्रदेशमां रहेल नथी, त्र्योज प्रदेशमां रहेल नथी, पण द्वापरयुग्म प्रदेशाश्रित अने कल्योजप्रदेशाश्रित छे.

द्विप्रदेशिक स्कन्धो.

७७. [प्र०] हे भगवन् ! त्रिप्रदेशिक स्कन्ध कृतयुग्मप्रदेशावगाढ छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! सामान्यादेशथी कृतयुग्मप्रदेशाश्रित छे, पण त्र्योज, द्वापर के कल्योज प्रदेशाश्रित नथी. तथा विशेषादेशथी कृतयुग्मप्रदेशाश्रित नथी, पण त्र्योज, द्वापर के कल्योजप्रदेशाश्रित होय छे.

त्रिप्रदेशिक स्कन्धो.

७८. [प्र०] चतुःप्रदेशिक स्कंधो संबन्धे प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! सामान्यादेशथी कृतयुग्मप्रदेशाश्रित होय छे, पण त्र्योज, द्वापरयुग्म के कल्योजप्रदेशाश्रित नथी, तथा विशेषादेशथी कृतयुग्मप्रदेशाश्रित होय छे, यावत्–कल्योजप्रदेशाश्रित पण होय छे. ए प्रमाणे यावत्–अनंतप्रदेशिक स्कंधो सुधी जाणवुं.

चतुःप्रदेशिक स्कन्धो.

अनन्तप्रदेशिक

७९. [प्र०] हे भगवन् ! शुं परमाणुपुद्गल कृतयुग्मसमयनी स्थितिवाळुं छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! कदाच कृतयुग्म समयनी स्थितिवाळुं होय छे, यावत्–कदाच कल्योज समयनी स्थितिवाळुं होय छे. ए प्रमाणे यावत्–अनंतप्रदेशिक स्कंध सुधी जाणवुं.

परमाण्वादिनी कृतयुग्मादि समयनी स्थिति.

८०. [प्र०] परमाणुपोग्गला णं भंते ! किं कडजुम्म०-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मसमयठितीया, जाव-सिय कलियोगसमयट्ठितीया ४ । विहाणादेसेणं कडजुम्मसमयट्ठितीया वि, जाव-कलियोगसमयट्ठितीया वि ४ । एवं जाव-अणंतपएसिया ।

८१. [प्र०] परमाणुपोग्गले णं भंते ! कालवन्नपज्जवेहिं किं कडजुम्मे, तेओगे-? [उ०] जहा ठितीए वत्तव्वया एवं वन्नेसु वि सव्वेसु, गंधेसु वि एवं चेव, [एवं] रसेसु वि जाव-'महुरो रसो' त्ति ।

८२. [प्र०] अणंतपएसिए णं भंते ! खंधे कक्खडफासपज्जवेहिं किं कडजुम्मे-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय कडजुम्मे, जाव-सिय कलिओगे ।

८३. [प्र०] अणंतपएसिया णं भंते ! खंधा कक्खडफासपज्जवेहिं किं कडजुम्मा-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा, जाव-सिय कलियोगा ४ । विहाणादेसेणं कडजुम्मा वि, जाव-कलियोगा वि ४ । एवं मउय-गरुय-लहुया वि भाणियव्वा । सीय-उसिण-निद्ध-लुक्खा जहा वन्ना ।

८४. [प्र०] परमाणुपोग्गले णं भंते ! किं सड्ढे अणड्ढे ? [उ०] गोयमा ! नो सड्ढे, अणड्ढे ।

८५. [प्र०] दुपएसिए णं-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सड्ढे, नो अणड्ढे । तिपएसिए जहा परमाणुपोग्गले । चउपएसिए जहा दुपएसिए । पंचपएसिए जहा तिपएसिए । छप्पएसिए जहा दुपएसिए । सत्तपएसिए जहा तिपएसिए । अट्ठपएसिए जहा दुपएसिए । नवपएसिए जहा तिपएसिए । दसपएसिए जहा दुपएसिए ।

८६. [प्र०] संखेज्जपएसिए णं भंते ! खंधे-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय सड्ढे, सिय अणड्ढे । एवं असंखेज्जपएसिए वि । एवं अणंतपएसिए वि ।

८०. [प्र०] हे भगवन् ! शुं परमाणुपुद्गलो कृतयुग्म समयनी स्थितिवाळां छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! सामान्यादेशथी कदाच कृतयुग्म समयनी स्थितिवाळां होय अने यावत्-कदाच कल्योज समयनी स्थितिवाळां होय. तथा विशेषादेशथी कृतयुग्म-समयनी स्थितिवाळां पण होय अने यावत्-कल्योज समयनी स्थितिवाळां पण होय. ए प्रमाणे यावत्-अनंतप्रदेशिक स्कंधो सुधी जाणवुं.

वर्णादि पर्यायोनी कृतयुग्मादिरूपता.

८१. [प्र०] हे भगवन् ! शुं परमाणुपुद्गलना काळा वर्णपर्यायो कृतयुग्मरूप छे, त्र्योज छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] जेम स्थितिनी वक्तव्यता कही तेम सर्व वर्णनी वक्तव्यता कहेवी. एम बधा गंधो अने रसोने विषे पण यावत्-मधुर रस सुधी एज प्रमाणे जाणवुं.

८२. [प्र०] हे भगवन् ! शुं अनंतप्रदेशिक स्कंधना कर्कशस्पर्शपर्यायो कृतयुग्म छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते कदाच कृतयुग्म छे अने यावत्-कदाच कल्योजरूप छे.

८३. [प्र०] हे भगवन् ! शुं अनंत प्रदेशवाळा स्कंधोना कर्कशस्पर्शपर्यायो कृतयुग्म छे-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! सामान्यादेशथी कदाच कृतयुग्म अने यावत्-कदाच कल्योज रूप पण होय छे. विशेषादेशथी कृतयुग्म पण छे अने यावत्-कल्योजरूप पण छे. ए प्रमाणे मृदु-कोमळ, गुरु-भारे अने लघु-हळवो-ए स्पर्शो कहेवा. अने शीत-टंडो, उष्ण-उनो, स्निग्ध-चिकणो अने रुक्ष-लुखो-ए स्पर्शो वर्णोनी पेठे कहेवा.

परमाणु सार्ध के अनर्ध ?

८४. [प्र०] हे भगवन् ! शुं परमाणुपुद्गल सार्ध (जेनो अरधो भाग थइ शके तेवुं) छे, के अनर्ध (जेनो अरधो भाग न थइ शके तेवुं) छे ? [उ०] हे गौतम ! ते सार्ध नथी, पण अनर्ध छे.

द्विप्रदेशिकादि स्कन्ध.

८५. [प्र०] हे भगवन् ! शुं बे प्रदेशवाळो स्कंध सार्ध छे के अनर्ध छे ? [उ०] हे गौतम ! ते *सार्ध छे, पण अनर्ध नथी. ए रीते परमाणुपुद्गलनी पेठे त्रण प्रदेशवाळो स्कंध, बे प्रदेशवाळा स्कंधनी पेठे चार प्रदेशवाळो स्कंध, त्रण प्रदेशवाळानी पेठे पांच प्रदेशवाळो स्कंध, बे प्रदेशवाळानी पेठे छ प्रदेशवाळो स्कंध, त्रण प्रदेशवाळानी पेठे सात प्रदेशवाळो स्कंध, बे प्रदेशवाळानी पेठे आठ प्रदेशवाळो स्कंध, त्रण प्रदेशवाळानी पेठे नव प्रदेशवाळो स्कंध अने बे प्रदेशवाळानी पेठे दश प्रदेशवाळो स्कंध समजवो.

८६. [प्र०] हे भगवन् ! शुं संख्यातप्रदेशवाळो स्कंध सार्ध छे के अनर्ध छे ? [उ०] हे गौतम ! ते कदाच सार्ध छे अने कदाच अनर्ध छे. ए प्रमाणे असंख्यात प्रदेशवाळा तथा अनंत प्रदेशवाळा स्कंध संबंधे पण समजवुं.

---

८५ * सम-बेकी संख्यावाळा प्रदेशोना जे स्कन्धो छे ते सार्ध छे, कारण के तेना सरखा बे अर्ध भाग थइ शके छे. अने विषम-एकी संख्यावाळा प्रदेशोना जे स्कन्धो छे ते अनर्ध छे, कारण के तेना सरखा बे अर्ध भाग थइ शकता नथी.

८७. [प्र०] परमाणुपोग्गला णं भंते ! किं सड्ढा, अणड्ढा ? [उ०] गोयमा ! सड्ढा वा, अणड्ढा वा । एवं जाव–अणंतपएसिया ।

८८. [प्र०] परमाणुपोग्गले णं भंते ! किं सेए, निरेए ? [उ०] गोयमा ! सिय सेए, सिय निरेए । एवं जाव–अणंतपएसिए ।

८९. [प्र०] परमाणुपोग्गला णं भंते ! किं सेया, निरेया ? [उ०] गोयमा ! सेया वि, निरेया वि । एवं जाव–अणंतपएसिया ।

९०. [प्र०] परमाणुपुग्गले णं भंते ! सेए कालओ केवचिरं होइ ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइभागं ।

९१. [प्र०] परमाणुपोग्गले णं भंते ! निरेए कालओ केवचिरं होइ ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं । एवं जाव–अणंतपएसिए ।

९२. [प्र०] परमाणुपोग्गला णं भंते ! सेया कालओ केवचिरं होन्ति ? [उ०] गोयमा ! सव्वद्धं ।

९३. [प्र०] परमाणुपोग्गला णं भंते ! निरेया कालओ केवचिरं होंति ? [उ०] गोयमा ! सव्वद्धं । एवं जाव–अणंतपएसिया ।

९४. [प्र०] परमाणुपोग्गलस्स णं भंते ! सेयस्स केवतियं कालं अंतरं होइ ? [उ०] गोयमा ! सट्ठाणंतरं पडुच्च जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं; परट्ठाणंतरं पडुच्च जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं ।

८७. [प्र०] हे भगवन् ! शुं परमाणुपुद्गलो सार्ध छे के अनर्ध छे ? [उ०] हे गौतम ! ते *सार्ध पण छे अने अनर्ध पण छे. ए प्रमाणे यावत्–अनंत प्रदेशवाळा स्कंधो सुधी समजवुं.

८८. [प्र०] हे भगवन् ! शुं परमाणुपुद्गल सकंप छे के निष्कंप छे ? [उ०] हे गौतम ! ते कदाच सकंप छे अने कदाच निष्कंप पण छे. ए प्रमाणे यावत्–अनंतप्रदेशिक स्कंध सुधी जाणवुं.

सकंप अने निष्कंप

८९. [प्र०] हे भगवन् ! शुं परमाणुपुद्गलो सकंप छे के निष्कंप छे ? [उ०] हे गौतम ! ते सकंप पण छे अने निष्कंप पण छे. ए प्रमाणे यावत्–अनंत प्रदेशवाळा स्कंधो सुधी समजवुं.

९०. [प्र०] हे भगवन् ! परमाणुपुद्गल केटला काळ सुधी सकंप रहे ? [उ०] हे गौतम ! ते (परमाणुपुद्गल) जघन्य एक समय सुधी अने उत्कृष्ट आवलिकाना असंख्यातमा भाग सुधी सकंप रहे.

परमाणुनो सकंपावस्थानो काळ.

९१. [प्र०] हे भगवन् ! परमाणुपुद्गल केटला काळ सुधी निष्कंप रहे ? [उ०] हे गौतम ! परमाणुपुद्गल जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट असंख्याता काळ सुधी निष्कंप रहे. ए प्रमाणे यावत्–अनंतप्रदेशिक स्कंध सुधी जाणवुं.

परमाणुनो निष्कंपतानो काळ.

९२. [प्र०] हे भगवन् ! परमाणुपुद्गलो केटला काळ सुधी कंपायमान रहे ? [उ०] हे गौतम ! परमाणुपुद्गलो सदा काळ कंपायमान रहे.

९३. [प्र०] हे भगवन् ! परमाणुपुद्गलो केटलो काळ निष्कंप रहे ? [उ०] हे गौतम ! सदा काळ निष्कंप रहे. ए प्रमाणे यावत्–अनंतप्रदेशवाळा स्कंधो सुधी जाणवुं.

परमाणुओनो निष्कंपतानो काळ.

९४. [प्र०] हे भगवन् ! सकंप परमाणुपुद्गलने केटला काळनुं अंतर होय ? अर्थात् पोतानी कंपायमान अवस्थाथी बंध पडी पाछो केटले काळे कंपे ? [उ०] हे गौतम ! †स्वस्थानने आश्रयी जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट असंख्य काळनुं अंतर होय. परस्थानने आश्रयी जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट असंख्य काळनुं अंतर होय.

सकंप परमाणुनुं अंतर.

---

८७ * ज्यारे घणा परमाणुओ समसंख्यावाळा होय छे त्यारे ते सार्ध अने विषमसंख्यावाळा होय छे त्यारे अनर्ध कहेवाय छे, कारण के संघात–परस्पर मळवाथी अने भेद–जुदा पडवाथी तेनी संख्या अवस्थित होती नथी, तेथी ते बन्ने रूपे छे.

९४ † परमाणु परमाणुअवस्थामां–स्कन्धथी वियुक्तावस्थामां होय त्यारे स्वस्थान कहेवाय छे, अने ज्यारे स्कन्धावस्थामां होय छे त्यारे परस्थान कहेवाय छे. तेमां एक परमाणु एकसमय पर्यन्त चलनक्रियाथी बन्ध पडी फरी चाले त्यारे स्वस्थानने आश्रयी जघन्यथी एक समयनुं अंतर होय छे, अने उत्कृष्टथी ते परमाणु असंख्यात काळ पर्यन्त कोइ स्थळे स्थिर रहीने पुनः चाले त्यारे असंख्यात काळनुं अन्तर होय छे. ज्यारे परमाणु द्विप्रदेशादिक स्कन्धना अन्तर्गत होय अने जघन्यथी एक समय चलनक्रियाथी निवृत्त थईने पुनः चाले त्यारे परस्थानने आश्रयी जघन्य एक समयनुं अन्तर होय पण ज्यारे ते परमाणु असंख्यात काळ पर्यन्त द्विप्रदेशादिक स्कन्धरूपे रहीने पुनः ते स्कन्धथी जुदो पडीने चाले त्यारे परस्थानने आश्रयी उत्कृष्ट असंख्यात काळनुं अन्तर होय छे.

९५. [प्र०] निरेयस्स केवतियं कालं अंतरं होइ ? [उ०] गोयमा ! सट्ठाणंतरं पडुच्च जहन्नेणं एकं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइभागं; परट्ठाणंतरं पडुच्च जहन्नेणं एकं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं।

९६. [प्र०] दुपएसियस्स णं भंते ! खंधस्स सेयस्स पुच्छा। [उ०] गोयमा ! सट्ठाणंतरं पडुच्च जहन्नेणं एकं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं, परट्ठाणंतरं पडुच्च जहन्नेणं एकं समयं, उक्कोसेणं अणंतं कालं। [प्र०] निरेयस्स केवतियं कालं अंतरं होइ ? [उ०] गोयमा ! सट्ठाणंतरं पडुच्च जहन्नेणं एकं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइभागं; परट्ठाणंतरं पडुच्च जहन्नेणं एकं समयं, उक्कोसेणं अणंतं कालं। एवं जाव-अणंतपएसियस्स।

९७. [प्र०] परमाणुपोग्गलाणं भंते ! सेयाणं केवतियं कालं अंतरं होइ ? [उ०] गोयमा ! नत्थि अंतरं। [प्र०] निरेयाणं केवतियं कालं अंतरं होइ ? [उ०] गोयमा ! नत्थि अंतरं। एवं जाव-अणंतपएसियाणं खंधाणं।

९८. [प्र०] एएसि णं भंते ! परमाणुपोग्गलाणं सेयाणं, निरेयाण य कयरे कयरेहिंतो जाव-विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! सव्वत्थोवा परमाणुपोग्गला सेया, निरेया असंखेज्जगुणा, एवं जाव-असंखिज्जपएसियाणं खंधाणं।

९९. [प्र०] एएसि णं भंते ! अणंतपएसियाणं खंधाणं सेयाणं, निरेयाण य कयरे कयरे० जाव-विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! सव्वत्थोवा अणंतपएसिया खंधा निरेया, सेया अणंतगुणा।

१००. [प्र०] एएसि णं भंते ! परमाणुपोग्गलाणं संखेज्जपएसियाणं, असंखेज्जपएसियाणं, अणंतपएसियाण य खंधाणं सेयाणं निरेयाण य दव्वट्ठयाए पएसट्ठयाए दव्वट्ठपएसट्ठयाए कयरे कयरे० जाव-विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! सव्वत्थोवा

निष्कम्प परमाणुनुं अन्तर.

९५. [प्र०] हे भगवन् ! निष्कंप परमाणुपुद्गलनुं केटला काळनुं अंतर होय ?-निष्कंप परमाणुपुद्गल कंपीने पाछो केटले काळे निष्कंप थाय ? [उ०] हे गौतम ! *स्वस्थानने आश्रयी जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट आवलिकाना असंख्य भागनुं तथा परस्थानने आश्रयी जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट असंख्य काळनुं अंतर होय.

सकम्प अने निष्कम्प द्विप्रदेशिकादि स्कन्धनु अन्तर.

निष्कम्प द्विप्रदेशिकादि स्कन्धनु अन्तर.

९६. [प्र०] हे भगवन् ! सकम्प बे प्रदेशवाळा स्कंधने केटला काळनुं अंतर होय ? [उ०] हे गौतम ! †स्वस्थाननी अपेक्षाए जघन्य एक समयनुं अने उत्कृष्ट असंख्यात काळनुं तथा परस्थाननी अपेक्षाए जघन्य एक समयनुं अने उत्कृष्ट अनंत काळनुं अंतर होय. [प्र०] हे भगवन् ! बे प्रदेशवाळा निष्कंप स्कंधने केटला काळनुं अंतर होय ? [उ०] हे गौतम ! स्वस्थाननी अपेक्षाए जघन्य एक समयनुं अने उत्कृष्ट आवलिकाना असंख्य भागनुं तथा परस्थाननी अपेक्षाए जघन्य एक समयनुं अने उत्कृष्ट अनंत काळनुं अंतर होय. ए प्रमाणे यावत्-अनंतप्रदेशिक स्कंध सुधी जाणवुं.

सकम्प परमाणुओनु अन्तर.

९७. [प्र०] हे भगवन् ! सकम्प परमाणुपुद्गलोनुं केटला काळनुं अंतर होय ? [उ०] हे गौतम ! ‡तेओनुं अंतर नथी. [प्र०] निष्कंप परमाणुपुद्गलोनुं केटलुं अंतर होय ? [उ०] हे गौतम ! अंतर नथी. ए प्रमाणे यावत्-अनंतप्रदेशिक स्कंधो सुधी जाणवुं.

सकप अने निष्कप परमाणुओनु अल्पबहुत्व.

असंख्यात प्रदेशिक स्कन्धो.

९८. [प्र०] हे भगवन् ! पूर्वोक्त सकंप अने निष्कंप परमाणुपुद्गलोमां कया परमाणुपुद्गलो कोनाथी यावत्-विशेषाधिक होय छे ? [उ०] हे गौतम ! सकम्प परमाणुपुद्गलो सौथी थोडां छे, अने निष्कंप परमाणुपुद्गलो असंख्यातगुणां छे. ए प्रमाणे यावत्-असंख्यात प्रदेशवाळा स्कंधो सुधी जाणवुं.

सकम्प अने निष्कम्प अनन्त प्रदेशिक स्कन्धोनु अल्पबहुत्व.

९९. [प्र०] हे भगवन् ! ए पूर्वोक्त सकम्प अने निष्कंप अनंत प्रदेशवाळा स्कंधोमां कया स्कन्धो कोनाथी यावत्-विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! अनंत प्रदेशवाळा निष्कंप स्कंधो सौथी थोडा छे, अने तेथी अनंत प्रदेशवाळा सकंप स्कंधो अनंतगुण छे.

अल्पबहुत्व.

१००. [प्र०] हे भगवन् ! ए सकंप अने निष्कंप परमाणुपुद्गलो, संख्यात प्रदेशवाळा स्कंधो, असंख्यात प्रदेशवाळा स्कंधो अने अनंत प्रदेशवाळा स्कंधोमां द्रव्यार्थपणे, प्रदेशार्थपणे तथा द्रव्यार्थप्रदेशार्थपणे कया पुद्गलो कोनाथी यावत्-विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! १ ¶अनंत प्रदेशवाळा निष्कंप स्कंधो द्रव्यार्थपणे सौथी थोडा छे. २ तेथी अनंत प्रदेशवाळा सकंप स्कंधो द्रव्यार्थपणे अनं-

---

९५. * ज्यारे परमाणु निश्चल-स्थिर थईने जघन्य एक समय पर्यन्त परिभ्रमण करी पुनः स्थिर थाय अने उत्कृष्ट आवलिकाना असंख्यातमा भागरूप असंख्य समय पर्यन्त परिभ्रमण करी पुनः स्थिर थाय त्यारे स्वस्थानने आश्रयी जघन्य समय अने उत्कृष्ट आवलिकानो असंख्यातमो भाग अन्तर होय. परमाणु निश्चल थई पोताना स्थानथी चलित थाय अने जघन्य एक समय पर्यन्त द्विप्रदेशादि स्कन्धरूपे रहीने पुनः निश्चल थाय अने उत्कृष्ट असंख्यात काळ सुधी द्विप्रदेशादि स्कन्धरूपे रही तेथी जुदो थईने स्थिर थाय त्यारे परस्थानने आश्रयी जघन्य अने उत्कृष्ट अन्तर होय.

९६ † द्विप्रदेशिक स्कन्ध चलित थईने अनन्त काळपर्यन्त उत्तरोत्तर बीजा अनन्त पुद्गलोनी साथे संबन्ध करतो पुनः तेज परमाणुनी साथे संबद्ध थईने पुनः चाले त्यारे परस्थानने आश्रयी उत्कृष्ट अनन्त काळनुं अन्तर होय.—टीका.

९७ ‡ सकम्प परमाणुपुद्गलो लोकमां सर्वदा विद्यमान होवाथी तेने विषे अन्तर होतुं नथी.

१०० ¶ परमाणुपुद्गलो, संख्यातप्रदेशिक, असंख्यातप्रदेशिक अने अनन्तप्रदेशिक स्कन्धोना सकंप अने निष्कम्प पक्षना द्रव्यार्थरूपे आठ विकल्प थाय छे, ए प्रमाणे प्रदेशार्थरूपे पण आठ विकल्प थाय छे. उभयार्थरूपे चौद विकल्पो थाय छे, कारण के सकम्प अने निष्कम्प परमाणुओना द्रव्यार्थता अने प्रदेशार्थता पदने बदले द्रव्यार्थाप्रदेशार्थता रूप एकज पद कहेवुं. एटले सोळ विकल्पना बदले चौद विकल्पो थाय छे.

अणंतपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए १, अणंतपएसिया खंधा सेया दव्वट्ठयाए अणंतगुणा २, परमाणुपोग्गला सेया दव्वट्ठयाए अणंतगुणा ३, संखेज्जपएसिया खंधा सेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा ४, असंखेज्जपएसिया खंधा सेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा ५, परमाणुपोग्गला निरेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा ६, संखेज्जपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा ७, असंखेज्जपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा ८। पएसट्ठयाए एवं चेव । नवरं परमाणुपोग्गला अपएसट्ठयाए भाणियव्वा । संखेज्जपएसिया खंधा निरेया पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा; सेसं तं चेव । दव्वट्ठपएसट्ठयाए–सव्वत्थोवा अणंतपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए १, ते चेव पएसट्ठयाए अणंतगुणा २, अणंतपएसिया खंधा सेया दव्वट्ठयाए अणंतगुणा ३, ते चेव पएसट्ठयाए अणंतगुणा ४, परमाणुपोग्गला सेया दव्वट्ठअपएसट्ठयाए अणंतगुणा ५, संखेज्जपएसिया खंधा सेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा ६, ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा ७, असंखेज्जपएसिया खंधा सेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा ८, ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा ९, परमाणुपोग्गला निरेया दव्वट्ठअपएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा १०, संखेज्जपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा ११, ते चेव पएसट्ठयाए असंखिज्जगुणा १२, असंखेज्जपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा १३, ते चेव पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा १४ ।

१०१. [प्र०] परमाणुपोग्गले णं भंते ! किं देसेए, सव्वेए, निरेए ? [उ०] गोयमा ! नो देसेए, सिय सव्वेए, सिय निरेए ।

१०२. [प्र०] दुपएसिए णं भंते ! खंधे–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय देसेए, सिय सव्वेए, सिय निरेए । एवं जाव–अणंतपएसिए ।

१०३. [प्र०] परमाणुपोग्गला णं भंते ! किं देसेया, सव्वेया, निरेया ? [उ०] गोयमा ! नो देसेया, सव्वेया वि निरेया वि ।

१०४. [प्र०] दुपएसिया णं भंते ! खंधा–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! देसेया वि, सव्वेया वि, निरेया वि । एवं जाव–अणंतपएसिया ।

तगुणा छे. ३ तेथी सकंप परमाणुपुद्गलो द्रव्यार्थपणे अनंतगुणां छे. ४ तेथी संख्यात प्रदेशवाळा सकंप स्कंधो द्रव्यार्थपणे असंख्यातगुणां छे. ५ तेथी असंख्यात प्रदेशवाळा सकंप स्कंधो द्रव्यार्थपणे असंख्यातगुणां छे. ६ तेथी निष्कंप परमाणुपुद्गलो द्रव्यार्थपणे असंख्यातगुणां छे. ७ तेथी संख्यात प्रदेशवाळा निष्कंप स्कंधो द्रव्यार्थपणे संख्यातगुणां छे. ८ तेथी असंख्यात प्रदेशवाळा निष्कंप स्कंधो द्रव्यार्थपणे असंख्यातगुणां छे. प्रदेशार्थपणे पण एज रीते आठ विकल्पो जाणवा. विशेष ए के, परमाणुपुद्गलो (प्रदेशार्थने बदले) अप्रदेशार्थपणे कहेवां. संख्यात प्रदेशवाळा निष्कंप स्कंधो प्रदेशार्थपणे असंख्यातगुणा छे. बाकी बधुं तेज प्रमाणे समजवुं. द्रव्यार्थ–प्रदेशार्थपणे—१ अनंतप्रदेशवाळा निष्कंप स्कंधो द्रव्यार्थपणे सौथी थोडा छे. २ अने तेज स्कंधो प्रदेशार्थपणे अनंतगुणां छे. ३ अनंत प्रदेशवाळा सकंप स्कंधो द्रव्यार्थपणे अनंतगुणा छे. ४ अने तेज स्कंधो प्रदेशार्थपणे अनंतगुणा छे. ५ सकंप परमाणुपुद्गलो द्रव्यार्थ–अप्रदेशार्थपणे अनंतगुणा छे. ६ संख्यात प्रदेशवाळा सकंप स्कंधो द्रव्यार्थपणे असंख्यातगुणा छे. ७ अने तेज स्कंधो प्रदेशार्थपणे असंख्यातगुणा छे. ८ असंख्यात प्रदेशवाळा सकंप स्कंधो द्रव्यार्थपणे असंख्यातगुणा छे. ९ अने तेज स्कंधो प्रदेशार्थपणे असंख्यात गुणा छे. १० निष्कंप परमाणुपुद्गलो द्रव्यार्थ–अप्रदेशार्थपणे असंख्यातगुणां छे. ११ संख्यात प्रदेशवाळा निष्कंप स्कंधो द्रव्यार्थपणे असंख्यातगुणा छे. १२ अने तेज स्कंधो प्रदेशार्थपणे *असंख्यातगुणा छे. १३ असंख्य प्रदेशवाळा निष्कंप स्कंधो द्रव्यार्थपणे असंख्यातगुणा छे. १४ अने तेज स्कंधो प्रदेशार्थपणे असंख्यातगुणा छे.

परमाणुनो कम्प

१०१. [प्र०] हे भगवन् ! शुं परमाणुपुद्गल अमुक अंशे कंपे छे, सर्व अंशे कंपे छे, के निष्कंप छे ? [उ०] हे गौतम ! ते अमुक अंशे कंपतो नथी, पण कदाच सर्व अंशे कंपे छे अने कदाच निष्कंप रहे छे.

द्विप्रदेशिकादि स्कन्धनो कम्प.

१०२. [प्र०] हे भगवन् ! शुं द्विप्रदेशिक स्कंध अमुक अंशे कंपे छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते कदाच अमुक अंशे कंपे छे, कदाच सर्व अंशे कंपे छे अने कदाच निष्कंप पण रहे छे. ए प्रमाणे यावत्–अनंत प्रदेशवाळा स्कंध सुधी जाणवुं.

परमाणुओनो कम्प.

१०३. [प्र०] हे भगवन् ! शुं परमाणुपुद्गलो अमुक अंशे कंपे छे, सर्व अंशे कंपे छे के निष्कंप रहे छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ अमुक अंशे कंपता नथी, पण सर्व अंशे कंपे छे अने निष्कंप पण रहे छे.

द्विप्रदेशिकादि स्कन्धोनो कम्प.

१०४. [प्र०] हे भगवन् ! शुं द्विप्रदेशिक स्कंधो अमुक अंशे कंपे छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! तेओ अमुक अंशे कंपे छे, सर्व अंशे पण कंपे छे अने निष्कंप पण रहे छे. ए प्रमाणे यावत्–अनंत प्रदेशवाळा स्कंध सुधी जाणवुं.

१०० * द्रव्यार्थतासूत्रने विषे संख्यातप्रदेशिक निष्कंप स्कन्धो निष्कम्प परमाणुओथी संख्यातगुणा कह्या, अने प्रदेशार्थतासूत्रमां ते परमाणुओ करतां ते स्कन्धो असंख्यात गुणा कह्या, तेनुं कारण ए छे के निष्कम्प परमाणुओथी निष्कम्प संख्यातप्रदेशिक स्कन्धो द्रव्यार्थरूपे संख्यातगुणा होय छे, अने तेमांना घणा स्कन्धोमां उत्कृष्ट संख्यावाळा प्रदेशो होवाथी निष्कम्प परमाणुओथी प्रदेशार्थरूपे असंख्यातगुणा होय छे. केमके उत्कृष्ट संख्यामां एक संख्या उमेरतां असंख्यात थाय छे.

१०५. [प्र०] परमाणुपोग्गले णं भंते ! सव्वेए कालओ केवचिरं होइ ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइभागं ।

१०६. [प्र०] निरेये कालओ केवचिरं होइ ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं ।

१०७. [प्र०] दुपएसिए णं भंते ! खंधे देसेए कालओ केवचिरं होइ ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइभागं ।

१०८. [प्र०] सव्वेए कालओ केवचिरं होइ ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइभागं ।

१०९. [प्र०] निरेए कालओ केवचिरं होइ ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं । एवं जाव–अणंतपएसिए ।

११०. [प्र०] परमाणुपोग्गला णं भंते ! सव्वेया कालओ केवचिरं होंति ? [उ०] गोयमा ! सव्वद्धं ।

१११. [प्र०] निरेया कालओ केवचिरं होंति ? [उ०] सव्वद्धं ।

११२. [प्र०] दुप्पएसिया णं भंते ! खंधा देसेया कालओ केवचिरं० ? [उ०] सव्वद्धं ।

११३. [प्र०] सव्वेया कालओ केवचिरं० ? [उ०] सव्वद्धं ।

११४. [प्र०] निरेया कालओ केवचिरं० ? [उ०] सव्वद्धं । एवं जाव–अणंतपएसिया ।

११५. [प्र०] परमाणुपोग्गलस्स णं भंते ! सव्वेयस्स केवतियं कालं अंतरं होइ ? [उ०] गोयमा ! सट्ठाणंतरं पडुच्च जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं; परट्ठाणंतरं पडुच्च जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं एवं चेव ।

११६. [प्र०] निरेयस्स केवतियं अंतरं होइ ? [उ०] सट्ठाणंतरं पडुच्च जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइभागं; परट्ठाणंतरं पडुच्च जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं ।

परमाणुना कंपननो काळ.

१०५. [प्र०] हे भगवन् ! परमाणुपुद्गल केटला वखत सुधी सर्व अंशे कंपे ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य एक समय सुधी अने उत्कृष्ट आवलिकाना असंख्यातमा भाग सुधी सकंप होय.

परमाणुना अकंपननो काळ.

१०६. [प्र०] ते केटला वखत सुधी निष्कंप रहे ? [उ०] हे गौतम ! जघन्यथी एक समय सुधी अने उत्कृष्ट असंख्यात काळ सुधी निष्कंप रहे.

द्विप्रदेशिकादि स्कन्धनो देशकंपनकाळ.

१०७. [प्र०] हे भगवन् ! द्विप्रदेशिक स्कंध केटला काळ सुधी देशथी–अमुक अंशे कंपे ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य एक समय सुधी अने उत्कृष्ट आवलिकाना असंख्यातमा भाग सुधी देशथी कंपे.

सर्वकंपनकाळ.

१०८. [प्र०] हे भगवन् ! ते केटला वखत सुधी सर्व अंशे कंपे ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट आवलिकाना असंख्यातमा भाग सुधी सर्व अंशे कंपे.

निष्कंपन काळ

१०९. [प्र०] हे भगवन् ! ते केटला काळ सुधी निष्कंप रहे ? [उ०] हे गौतम ! जघन्य एक समय सुधी अने उत्कृष्ट असंख्य काळ सुधी निष्कंप रहे. ए प्रमाणे यावत्–अनंतप्रदेशिक स्कंध सुधी जाणवुं.

परमाणुओनो कंपन काळ. निष्कंपन काळ. द्विप्रदेशिकादि स्कन्धोनो देशकंपन काळ.

११०. [प्र०] हे भगवन् ! परमाणुपुद्गलो केटला काळ सुधी सर्व अंशे कंपे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ सदा काळ कंपे.

१११. [प्र०] हे भगवन् ! तेओ केटला काळ सुधी निष्कंप रहे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ बधो काळ निष्कंप रहे.

११२. [प्र०] हे भगवन् ! बे प्रदेशवाळा स्कंधो केटला वखत सुधी देशथी कंपे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ बधो काळ देशथी कंपे.

सर्वकंपन काळ.

११३. [प्र०] तेओ केटला वखत सुधी सर्व अंशे कंपे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ बधो काळ सर्व अंशे कंपे.

अकंपन काळ.

११४. [प्र०] तेओ केटला वखत सुधी निष्कंप रहे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ बधो काळ निष्कंप रहे. ए प्रमाणे यावत्–अनंत प्रदेशवाळा स्कंधो सुधी जाणवुं.

सर्वांशे सकंप परमाणुनुं अंतर.

११५. [प्र०] हे भगवन् ! सर्वांशे सकंप परमाणुपुद्गलनुं केटला काळनुं अंतर होय ? [उ०] हे गौतम ! स्वस्थानने आश्रयी जघन्य एक समयनुं अने उत्कृष्ट असंख्यात काळनुं अंतर होय. तथा परस्थाननी अपेक्षाए जघन्य एक समयनुं अने उत्कृष्ट असंख्य काळनुं अंतर होय.

निष्कंप परमाणुनुं अंतर.

११६. [प्र०] हे भगवन् ! निष्कंप परमाणुपुद्गलनुं केटला काळनुं अंतर होय ? [उ०] हे गौतम ! स्वस्थानने आश्रयी जघन्य एक समयनुं अने उत्कृष्ट आवलिकाना असंख्यातमा भागनुं अंतर होय. तथा परस्थानने आश्रयी जघन्य एक समयनुं अने उत्कृष्ट असंख्यात काळनुं अंतर होय.

---

१ संखेज्जगुणा ग–घ.

११७. [प्र०] दुपएसियस्स णं भंते ! खंधस्स देसेयस्स केवतियं कालं अंतरं होइ ? [उ०] सट्ठाणंतरं पडुच्च जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं; परट्ठाणंतरं पडुच्च जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अणंतं कालं ।

११८. [प्र०] सव्वेयस्स केवतियं कालं० ? [उ०] एवं चेव जहा देसेयस्स ।

११९. [प्र०] निरेयस्स केवतियं० ? [उ०] सट्ठाणंतरं पडुच्च जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइभागं, परट्ठाणंतरं पडुच्च जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अणंतं कालं । एवं जाव–अणंतपएसियस्स ।

१२०. [प्र०] परमाणुपोग्गलाणं भंते ! सव्वेयाणं केवतियं कालं अंतरं होइ ? [उ०] नत्थि अंतरं ।

१२१. [प्र०] निरेयाणं केवतियं० ? [उ०] नत्थि अंतरं ।

१२२. [प्र०] दुपएसियाणं भंते ! खंधाणं देसेयाणं केवतियं कालं० ? [उ०] नत्थि अंतरं ।

१२३. [प्र०] सव्वेयाणं केवतियं कालं० ? [उ०] नत्थि अंतरं ।

१२४. [प्र०] निरेयाणं केवतियं कालं० ? [उ०] नत्थि अंतरं । एवं जाव–अणंतपएसियाणं ।

१२५. [प्र०] एएसि णं भंते ! परमाणुपोग्गलाणं सव्वेयाणं निरेयाण य कयरे कयरे० जाव–विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! सव्वत्थोवा परमाणुपोग्गला सव्वेया, निरेया असंखेज्जगुणा ।

१२६. [प्र०] एएसि णं भंते ! दुपएसियाणं खंधाणं देसेयाणं, सव्वेयाणं, निरेयाण य कयरे कयरे० जाव–विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! सव्वत्थोवा दुपएसिया खंधा सव्वेया, देसेया असंखेज्जगुणा, निरेया असंखेज्जगुणा । एवं जाव–असंखेज्जपएसियाणं खंधाणं ।

११७. [प्र०] हे भगवन् ! अंशतः सकंप द्विप्रदेशिक स्कंधने केटला काळनुं अंतर होय ? [उ०] हे गौतम ! स्वस्थाननी अपेक्षाए जघन्य एक समयनुं, अने उत्कृष्ट असंख्यात काळनुं अंतर होय; तथा परस्थाननी अपेक्षाए जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट अनंत काळनुं अंतर होय.

देशथी सकंप द्विप्रदेशिक स्कन्धनुं अंतर.

११८. [प्र०] हे भगवन् ! सर्व अंशे सकंप द्विप्रदेशिक स्कंधने केटला काळनुं अंतर होय ? [उ०] हे गौतम ! देशथी–अमुक अंशे सकंप द्विप्रदेशिक स्कंधनी पेठे तेनुं अंतर जाणवुं.

सर्वसकंप द्विप्रदेशिक स्कन्धनुं अंतर.

११९. [प्र०] हे भगवन् ! निष्कंप द्विप्रदेशिक स्कंधने केटला काळनुं अंतर होय ? [उ०] हे गौतम ! स्वस्थाननी अपेक्षाए जघन्य एक समयनुं अने उत्कृष्ट आवलिकाना असंख्यातमा भागनुं; तथा परस्थाननी अपेक्षाए जघन्य एक समयनुं अने उत्कृष्ट अनंत काळनुं अंतर होय. ए प्रमाणे यावत्–अनंतप्रदेशिक स्कंध सुधी जाणवुं.

निष्कंप द्विप्रदेशिकनुं अंतर.

१२०. [प्र०] हे भगवन् ! सर्वांशे सकंप परमाणुपुद्गलोने केटला काळनुं अंतर होय ? [उ०] हे गौतम ! तेओने अंतर नथी.

सकंप परमाणुओनुं अन्तर.

१२१. [प्र०] हे भगवन् ! निष्कंप परमाणुपुद्गलोने केटला काळनुं अंतर होय ? [उ०] हे गौतम ! तेओनुं अंतर नथी.

अकंप परमाणुओनुं अंतर.

१२२. [प्र०] हे भगवन् ! अमुक अंशे सकंप द्विप्रदेशिक स्कंधोने केटला काळनुं अंतर होय ? [उ०] हे गौतम ! तेओने अंतर नथी.

अंशतः सकंप द्विप्रदेशिक स्कन्धोनुं अंतर.

१२३. [प्र०] हे भगवन् ! सर्वांशे सकंप द्विप्रदेशिक स्कंधोने केटला काळनुं अंतर होय ? [उ०] हे गौतम ! तेओने अंतर नथी.

सर्वतः सकंप द्विप्रदेशिक स्कन्धोनुं अंतर.

१२४. [प्र०] हे भगवन् ! निष्कंप द्विप्रदेशिक स्कंधोने केटला काळनुं अंतर होय ? [उ०] हे गौतम ! तेओने अंतर नथी, ए प्रमाणे यावत्–अनंत प्रदेशवाळा स्कंधो सुधी समजवुं.

निष्कंप द्विप्रदेशिक स्कन्धनुं अन्तर.

१२५. [प्र०] हे भगवन् ! सकंप अने निष्कंप ए परमाणुपुद्गलोमां कया परमाणुपुद्गलो कोनाथी यावत्–विशेषाधिक होय ? [उ०] हे गौतम ! सकंप परमाणुपुद्गलो सौथी थोडां छे, अने तेथी निष्कंप परमाणुपुद्गलो असंख्यातगुणां छे.

सकंप अने निष्कंप परमाणुओनुं अल्पबहुत्व.

१२६. [प्र०] हे भगवन् ! ए अंशतः सकंप, सर्वांश सकंप अने अकंप द्विप्रदेशिक स्कन्धोमां कया स्कन्धो कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! सर्वांश सकंप द्विप्रदेशिक स्कंधो सौथी थोडा छे, तेथी अंशतः सकंप द्विप्रदेशिक स्कंधो असंख्यात गुणा छे अने तेथी अकंप द्विप्रदेशिक स्कंधो असंख्यातगुणा छे. ए प्रमाणे यावत्–असंख्यातप्रदेशिक स्कंधो सुधी जाणवुं.

सकंप अने निष्कंप द्विप्रदेशिक स्कन्धोनुं अल्पबहुत्व.

१२७. [प्र०] एएसि णं भंते ! अणंतपएसियाणं खंधाणं देसेयाणं, सब्वेयाणं, निरेयाण य कयरे कयरे० जाव–विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! सबत्थोवा अणंतपएसिया खंधा सव्वेया, निरेया अणंतगुणा, देसेया अणंतगुणा ।

१२८. [प्र०] एएसि णं भंते ! परमाणुपोग्गलाणं संखेज्जपएसियाणं, असंखेज्जपएसियाणं, अणंतपएसियाण य खंधाणं देसेयाणं, सव्वेयाणं, निरेयाणं दव्वट्ठयाए, पएसट्ठयाए, दव्वट्ठपएसट्ठयाए कयरे कयरे–जाव–विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! सव्वत्थोवा अणंतपएसिया खंधा सव्वेया दव्वट्ठयाए १, अणंतपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए अणंतगुणा २, अणंतपएसिया खंधा देसेया दव्वट्ठयाए अणंतगुणा ३, असंखेज्जपएसिया खंधा सव्वेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा ४, संखेज्जपएसिया खंधा सव्वेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा ५, परमाणुपोग्गला सव्वेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा ६, संखेज्जपएसिया खंधा देसेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा ७, असंखेज्जपएसिया खंधा देसेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा ८, परमाणुपोग्गला निरेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा ९, संखेज्जपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा १०, असंखेज्जपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा ११ । पदेसट्ठयाए–सव्वत्थोवा अणंतपदेसिया० । एवं पएसट्ठयाए वि । नवरं परमाणुपोग्गला अपएसट्ठयाए भाणियव्वा । संखेज्जपएसिया खंधा निरेया पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा; सेसं तं चेव । दव्वट्ठपएसट्ठयाए–सव्वत्थोवा अणंतपएसिया खंधा सव्वेया दव्वट्ठयाए १, ते चेव पएसट्ठयाए अणंतगुणा २, अणंतपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए अणंतगुणा ३, ते चेव पएसट्ठयाए अणंतगुणा ४, अणंतपएसिया खंधा देसेया दव्वट्ठयाए अणंतगुणा ५, ते चेव पएसट्ठयाए अणंतगुणा ६, असंखेज्जपएसिया खंधा सव्वेया दव्वट्ठयाए अणंतगुणा ७, ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा ८, संखेज्जपएसिया खंधा सव्वेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा ९, ते चेव पएसट्ठयाए [1]असंखेज्जगुणा १०, परमाणुपोग्गला सव्वेया दव्वट्ठअपएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा ११, संखेज्जपएसिया खंधा देसेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा १२, ते चेव पएसट्ठयाए [2]संखेज्जगुणा १३, असंखेज्जपएसिया खंधा देसेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा १४, ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा १५, परमाणुपोग्गला निरेया दव्वट्ठअपदेसट्ठयाए असंखे-

अनन्तप्रदेशिकनुं अल्पबहुत्व.

१२७. [प्र०] हे भगवन् ! अंशतः सकंप, सर्वांश सकंप अने अकंप अनंत प्रदेशिक स्कंधोमां कया स्कन्धो कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! सर्वांश सकंप अनंतप्रदेशिक स्कंधो सौथी थोडा छे, तेथी निष्कंप अनंत प्रदेशिक स्कंधो अनंतगुणा छे, अने तेथी अंशतः सकंप अनंतप्रदेशिक स्कंधो पण अनंतगुणा छे.

द्रव्यार्थादिरूपे परमाणु वगेरेनु अल्पबहुत्व.

१२८. [प्र०] हे भगवन् ! अंशतः सकंप, सर्वांश सकंप अने निष्कंप परमाणुपुद्गलोना संख्यात प्रदेशिक स्कंधो, असंख्यात प्रदेशिक स्कंधो तथा अनंतप्रदेशिक स्कंधोमां द्रव्यार्थपणे, प्रदेशार्थपणे अने द्रव्यार्थ–प्रदेशार्थपणे कया स्कन्धो कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! १ सर्वांश सकंप अनंतप्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थपणे सौथी थोडा छे. २ निष्कंप अनंतप्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थपणे अनंतगुणा छे. ३ अंशतः सकंप अनंत प्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थपणे अनंतगुणा छे. ४ सर्वांश सकंप असंख्यातप्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थपणे असंख्यातगुण छे. ५ सर्वांशे सकंप संख्यातप्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थपणे असंख्यातगुणा छे. ६ सर्वांशे सकंप परमाणुपुद्गलो द्रव्यार्थपणे असंख्यातगुणा छे. ७ अंशतः सकंप संख्यातप्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थपणे असंख्यातगुणा छे. ८ अंशतः सकंप असंख्यातप्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थपणे असंख्यातगुणा छे. ९ निष्कंप परमाणुपुद्गलो द्रव्यार्थपणे असंख्यातगुणा छे. १० निष्कंप संख्यातप्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थपणे संख्यातगुणा छे. ११ निष्कंप असंख्यातप्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थपणे असंख्यातगुणा छे. प्रदेशार्थपणे–सर्वांशे सकंप अनंतप्रदेशिक स्कंधो प्रदेशार्थपणे सौथी थोडा छे. ए प्रमाणे प्रदेशार्थपणे पण जाणवुं. विशेष ए के, परमाणुपुद्गलो अप्रदेशार्थपणे कहेवां. संख्यातप्रदेशिक निष्कंप स्कंधो प्रदेशार्थपणे असंख्यातगुणा छे. बाकी बधुं तेज प्रमाणे जाणवुं. द्रव्यार्थप्रदेशार्थपणे—१ सर्वांशे सकंप अनंतप्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थपणे सौथी थोडा छे. २ अने तेज स्कंधो प्रदेशार्थपणे अनंतगुणा छे. ३ अनंतप्रदेशिक निष्कंप स्कंधो द्रव्यार्थपणे अनंतगुणा छे. अने ४ तेज स्कंधो प्रदेशार्थपणे अनंतगुणा छे. ५ अंशतः सकंप अनंतप्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थपणे अनंतगुणा छे. ६ अने तेज स्कंधो प्रदेशार्थपणे अनंतगुणा छे. ७ सर्वांशे सकंप असंख्यातप्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थपणे अनंतगुणा छे. ८ अने तेज प्रदेशार्थपणे असंख्यातगुणा छे. ९ सर्वांशे सकंप संख्यातप्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थपणे असंख्यातगुणा छे. १० अने तेज स्कंधो प्रदेशार्थपणे संख्यातगुणा छे. ११ सर्वांशे सकंप परमाणुपुद्गलो द्रव्यार्थ–अप्रदेशार्थपणे असंख्यातगुणा छे. १२ अंशतः सकंप संख्यात प्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थपणे असंख्यातगुणा छे. १३ अने तेज स्कंधो प्रदेशार्थपणे संख्यातगुणा छे. १४ अंशतः सकंप असंख्यातप्रदेशिक स्कंधो द्रव्यार्थपणे असंख्यातगुणा छे. १५ अने तेज स्कंधो प्रदेशार्थपणे असंख्यातगुणा छे. १६ निष्कंप परमाणुपुद्गलो द्रव्यार्थ–अप्रदेशार्थपणे असंख्यातगुणा छे. १७ संख्यातप्रदेशिक निष्कंप स्कंधो द्रव्यार्थपणे संख्यातगुणा

१ संखेज्जगुणा घ–ङ । २ असंखेज–घ ।

ज्जगुणा १६, संखेज्जपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा १७, ते चेव पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा १८, असंखेज्जपएसिया निरेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा १९, ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा २० ।

१२९. [प्र०] कति णं भंते ! धम्मत्थिकायस्स मज्झपएसा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! अट्ठ धम्मत्थिकायस्स मज्झपएसा पन्नत्ता ।

१३०. [प्र०] कति णं भंते ! अधम्मत्थिकायस्स मज्झपएसा पन्नत्ता ? [उ०] एवं चेव ।

१३१. [प्र०] कति णं भंते ! आगासत्थिकायस्स मज्झपएसा पन्नत्ता ? [उ०] एवं चेव ।

१३२. [प्र०] कति णं भंते ! जीवत्थिकायस्स मज्झपएसा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! अट्ठ जीवत्थिकायस्स मज्झपएसा पन्नत्ता ।

१३३. [प्र०] एए णं भंते ! अट्ठ जीवत्थिकायस्स मज्झपएसा कतिसु आगासपएसेसु [1]ओगाहंति ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्कंसि वा दोहिं वा तीहिं वा चउहिं वा पंचहिं वा छहिं वा उक्कोसेणं अट्ठसु, नो चेव णं सत्तसु । 'सेवं भंते ! सेवं भंते ! ति' ।

पणवीसइमे सए चउत्थो उद्देसो समत्तो ।

छे. १८ अने तेज स्कंधो प्रदेशार्थपणे संख्यातगुणा छे. १९ असंख्यात प्रदेशिक निष्कंप स्कंधो द्रव्यार्थपणे असंख्यातगुणा छे. २० अने तेज स्कंधो प्रदेशार्थपणे असंख्यातगुणा छे.

धर्मास्तिकायना मध्य प्रदेशो.

१२९. [प्र०] *हे भगवन् ! धर्मास्तिकायना मध्य प्रदेशो केटला कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! धर्मास्तिकायना *आठ मध्य प्रदेशो कह्या छे.

अधर्मास्तिकायना मध्य प्रदेशो.

१३०. [प्र०] हे भगवन् ! अधर्मास्तिकायना मध्य प्रदेशो केटला कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! एज प्रमाणे जाणवुं.

आकाशना मध्य प्रदेशो.

१३१. [प्र०] हे भगवन् ! आकाशास्तिकायना मध्य प्रदेशो केटला कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! एज प्रमाणे जाणवुं.

जीवना मध्य प्रदेशो.

१३२. [प्र०] हे भगवन् ! जीवास्तिकायना मध्य प्रदेशो केटला कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! जीवास्तिकायना आठ मध्य प्रदेशो कह्या छे.

जीवना मध्य प्रदेशोनी अवगाहना.

१३३. [प्र०] हे भगवन् ! जीवास्तिकायना ए आठ मध्य प्रदेशो आकाशास्तिकायना केटला प्रदेशोमां समाइ शके ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य †एक, बे, त्रण, चार, पांच, अने छ प्रदेशमां समाय तथा उत्कृष्ट आठ प्रदेशमां समाय, पण सात प्रदेशमां न समाय. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'–एम कही यावत्–विहरे छे.

पचीशमां शतकमां चतुर्थ उद्देशक समाप्त.

पंचमो उद्देसो ।

१. [प्र०] कतिविहा णं भंते ! पज्जवा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दुविहा पज्जवा पन्नत्ता; तंजहा–जीवपज्जवा य अजीवपज्जवा य । पज्जवपदं निरवसेसं भाणियव्वं जहा पन्नवणाए ।

पंचम उद्देशक.

पर्याय.

१. [प्र०] हे भगवन् ! ‡पर्यवो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! पर्यवो बे प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे– जीवपर्यवो अने अजीवपर्यवो. अहिं प्रज्ञापनासूत्रनुं समग्र पर्यवपद कहेवुं.

---

[1] ओगाढा हौंति क ।

१२९. * 'धर्मास्तिकायना आठ मध्य प्रदेशो आठ रुचकप्रदेशवर्ती होय छे,' एम चूर्णिकार कहे छे, अने ते रुचकप्रदेशो मेरुना मूळभागना मध्यवर्ती छे. यद्यपि धर्मास्तिकायादि लोकप्रमाण होवाथी तेनो मध्य भाग रुचकथी असंख्य योजन दूर रत्नप्रभाना आकाशनी अंदर आवेलो छे, रुचकवर्ती नथी, तो पण दिशा अने विदिशानी उत्पत्तिस्थान रुचक होवाथी धर्मास्तिकायादिना मध्य तरीके तेनी विवक्षा करी होय एम संभवे छे.–टीका.

१३३ † जीवप्रदेशोनो संकोच अने विकास धर्म होवाथी तेना मध्यवर्ती आठ प्रदेशो जघन्यथी एक आकाशप्रदेशथी मांडी छ आकाशप्रदेशमां रही शके छे अने उत्कृष्ट आठ आकाश प्रदेशमां रहे छे, पण वस्तुस्वभावथी सात आकाशप्रदेशने आश्रयी रहेता नथी.–टीका.

‡ १ पर्यव—गुण, धर्म, विशेष. जीवपर्यव–जीवधर्म, अजीवपर्यव–अजीवधर्म. ते धर्मो अनन्त होय छे. जुओ प्रज्ञा० पद ५ प० १७९-२०३ .

२. [प्र०] आवलिया णं भंते ! किं संखेज्जा समया, असंखेज्जा समया, अणंता समया ? [उ०] गोयमा ! नो संखेज्जा समया, असंखेज्जा समया, नो अणंता समया ।

३. [प्र०] आणापाणू णं भंते ! किं संखेज्जा० ? [उ०] एवं चेव ।

४. [प्र०] थोवे णं भंते ! किं संखेज्जा० ? [उ०] एवं चेव । एवं लवे वि; मुहुत्ते वि; एवं अहोरत्ते, एवं पक्खे, मासे, उऊ, अयणे, संवच्छरे, जुगे, वाससये, वाससहस्से, वाससयसहस्से, पुव्वंगे, पुव्वे, तुडियंगे, तुडिए, अडडंगे, अडडे, अववंगे, अववे, हूहुयंगे, हूहुए, उप्पलंगे, उप्पले, पउमंगे, पउमे, नलिणंगे, नलिणे, अच्छणिपूरंगे, अच्छणिपूरे, अउयंगे, अउये, नउयंगे, नउए, पउयंगे, पउए, चूलियंगे, चूलिए, सीसपहेलियंगे, सीसपहेलिया; पलिओवमे, सागरोवमे, ओसप्पिणी, एवं उस्सप्पिणी वि ।

५. [प्र०] पोग्गलपरियट्टे णं भंते ! किं संखेज्जा समया, असंखेज्जा समया, अणंता समया–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो संखेज्जा समया, नो असंखेज्जा समया, अणंता समया । एवं तीयद्धा, अणागयद्धा, सव्वद्धा ।

६. [प्र०] आवलियाओ णं भंते ! किं संखेज्जा समया–पुच्छा। [उ०] गोयमा ! नो संखेज्जा समया, सिय असंखेज्जा समया, सिय अणंता समया ।

७. [प्र०] आणापाणू णं भंते ! किं संखेज्जा समया ३ ? [उ०] एवं चेव ।

८. [प्र०] थोवा णं भंते ! किं संखेज्जा समया ३ ? [उ०] एवं चेव । एवं जाव–'ओसप्पिणीओ' त्ति ।

९. [प्र०] पोग्गलपरियट्टा णं भंते ! किं संखेज्जा समया–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! णो संखेज्जा समया, णो असंखेज्जा समया, अणंता समया ।

१०. [प्र०] आणापाणू णं भंते ! किं संखेज्जाओ आवलियाओ–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! संखेज्जाओ आवलियाओ, णो असंखेज्जाओ आवलियाओ, नो अणंताओ आवलियाओ । एवं थोवे वि, एवं जाव–'सीसपहेलिय' त्ति ।

आवलिका. २. [प्र०] हे भगवन् ! आवलिका संख्याता समयरूप छे, असंख्याता समयरूप छे के अनंत समयरूप छे ? [उ०] हे गौतम ! आवलिका संख्याता समयरूप नथी, तेम अनंत समयरूप पण नथी, परंतु असंख्याता समयरूप छे.

आनप्राणादि. ३. [प्र०] हे भगवन् ! आनप्राण–श्वासोच्छ्वास ए शुं संख्याता समयरूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! पूर्व प्रमाणे जाणवुं.

४. [प्र०] हे भगवन् ! स्तोक संख्याता समयरूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! एज प्रमाणे जाणवुं. अने ए प्रमाणे लव, मुहूर्त, अहोरात्र, पक्ष, मास, ऋतु, अयन , संवत्सर, युग, सो वर्ष, हजार वर्ष, लाख वर्ष, पूर्वांग, पूर्व, त्रुटितांग, त्रुटित, अटटांग, अटट, अववांग, अवव, हूहूकांग, हूहूक, उत्पलांग, उत्पल, पद्मांग, पद्म, नलिनांग, नलिन, अच्छनिपूरांग, अच्छनिपूर, अयुतांग, अयुत, नयुतांग, नयुत, प्रयुतांग, प्रयुत, चूलिकांग, चूलिका, शीर्षप्रहेलिकांग, शीर्षप्रहेलिका, पल्योपम, सागरोपम, अवसर्पिणी अने उत्सर्पिणीना समयो संबंधे पण जाणवुं. अर्थात्—एमांना प्रत्येकना असंख्याता समयो छे.

पुद्गलपरिवर्त. ५. [प्र०] हे भगवन् ! पुद्गलपरिवर्त ए शुं संख्याता समयरूप छे, असंख्याता समयरूप छे के अनंत समयरूप छे ? [उ०] हे गौतम ! ते संख्याता समयरूप नथी, असंख्याता समयरूप नथी, पण अनंत समयरूप छे. ए प्रमाणे भूतकाळ, भविष्यत्काळ तथा सर्वकाळ विषे पण जाणवुं.

आवलिकाओ. ६. [प्र०] हे भगवन् ! आवलिकाओ शुं संख्याता समयरूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! आवलिकाओ संख्याता समयरूप नथी, पण कदाच असंख्याता समयरूप होय, अने कदाच अनंत समयरूप होय.

आनप्राणो. ७. [प्र०] हे भगवन् ! आनप्राणो शुं संख्याता समयरूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्व प्रमाणे जाणवुं.

स्तोको. ८. [प्र०] हे भगवन् ! स्तोको शुं संख्याता समयरूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] पूर्व प्रमाणे जाणवुं. अने ए प्रमाणे यावत्–अवसर्पिणीओ सुधी समजवुं.

पुद्गलपरिवर्तो. ९. [प्र०] हे भगवन् ! पुद्गलपरिवर्तो ए शुं संख्याता समयरूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! संख्याता समयरूप नथी, असंख्याता समयरूप नथी, पण अनंत समयरूप छे.

आनप्राण. १०. [प्र०] हे भगवन् ! आनप्राण ए शुं संख्याती आवलिकारूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते संख्याती आवलिकारूप छे, पण असंख्याती के अनंत आवलिकारूप नथी. ए प्रमाणे स्तोक संबंधे पण जाणवुं. यावत्–शीर्षप्रहेलिका सुधी पण एम जाणवुं.

---

१ अच्छिणि.उपूरंगे अच्छिणिउपूरे ग, अच्छिणिपूरंगे अच्छिणिपूरे क ।

११. [प्र०] पलिओवमे णं भंते ! किं संखेज्जा ३–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! णो संखेज्जाओ आवलियाओ, असंखेज्जाओ आवलियाओ, नो अणंताओ आवलियाओ । एवं सागरोवमे वि; एवं ओसप्पिणी वि, उस्सप्पिणी वि ।

१२. [प्र०] पोग्गलपरियट्टे–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो संखेज्जाओ आवलियाओ, णो असंखेज्जाओ आवलियाओ, अणंताओ आवलियाओ । एवं जाव–सव्वद्धा ।

१३. [प्र०] आणापाणू णं भंते ! किं संखेज्जाओ आवलियाओ–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय संखेज्जाओ आवलियाओ, सिय असंखेज्जाओ, सिय अणंताओ । एवं जाव–सीसपहेलियाओ ।

१४. [प्र०] पलिओवमा णं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! णो संखेज्जाओ आवलियाओ, सिय असंखेज्जाओ आवलियाओ, सिय अणंताओ आवलियाओ । एवं जाव–उस्सप्पिणीओ ।

१५. [प्र०] पोग्गलपरियट्टा णं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! णो संखेज्जाओ आवलियाओ, णो असंखेज्जाओ आवलियाओ, अणंताओ आवलियाओ ।

१६. [प्र०] थोवे णं भंते ! किं संखेज्जाओ आणापाणूओ, असंखेज्जाओ० ? [उ०] जहा आवलियाए वत्तव्वया एवं आणापाणूओ वि निरवसेसा । एवं एतेणं गमएणं जाव–सीसपहेलिया भाणियव्वा ।

१७. [प्र०] सागरोवमे णं भंते ! किं संखेज्जा पलिओवमा ?–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! संखेज्जा पलिओवमा, णो असंखेज्जा पलिओवमा, णो अणंता पलिओवमा । एवं ओसप्पिणीए वि, उस्सप्पिणीए वि ।

१८. [प्र०] पोग्गलपरियट्टे णं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! णो संखेज्जा पलिओवमा, णो असंखेज्जा पलिओवमा, अणंता पलिओवमा । एवं जाव–सव्वद्धा ।

१९. [प्र०] सागरोवमा णं भंते ! किं संखेज्जा पलिओवमा–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय संखेज्जा पलिओवमा, सिय असंखेज्जा पलिओवमा, सिय अणंता पलिओवमा । एवं जाव–ओसप्पिणी वि, उस्सप्पिणी वि ।

११. [प्र०] हे भगवन् ! पल्योपम शुं संख्याती आवलिकारूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते संख्याती आवलिकारूप नथी, तेम अनंत आवलिकारूप नथी, पण असंख्याती आवलिकारूप छे. ए प्रमाणे सागरोपम, अवसर्पिणी अने उत्सर्पिणी संबंधे पण जाणवुं. पल्योपम.

१२. [प्र०] पुद्गलपरिवर्त केटली आवलिकारूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते संख्याती आवलिकारूप नथी, असंख्याती आवलिकारूप नथी, पण अनंत आवलिकारूप छे. ए प्रमाणे यावत्–सर्वाद्धा सुधी जाणवुं. पुद्गलपरिवर्त.

१३. [प्र०] हे भगवन् ! आनप्राणो शुं संख्याती आवलिकारूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते कदाच संख्याती आवलिकारूप होय, कदाच असंख्याती आवलिकारूप पण होय अने कदाच अनंत आवलिकारूप पण होय. ए प्रमाणे यावत्–शीर्षप्रहेलिका सुधी जाणवुं. आनप्राणो.

१४. [प्र०] हे भगवन् ! पल्योपमो शुं संख्याती आवलिकारूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते संख्याती आवलिकारूप नथी, पण कदाच असंख्याती अने कदाच अनंत आवलिकारूप छे. ए प्रमाणे यावत्–उत्सर्पिणीओ सुधी जाणवुं. पल्योपमो.

१५. [प्र०] हे भगवन् ! पुद्गलपरिवर्तो शुं संख्याती आवलिकारूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! संख्याती आवलिकारूप नथी, असंख्याती आवलिकारूप नथी, पण अनंत आवलिकारूप छे. पुद्गलपरिवर्तो.

१६. [प्र०] हे भगवन् ! स्तोक शुं संख्याता आनप्राणरूप छे के असंख्याता आनप्राणरूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] जेम आवलिका संबंधे वक्तव्यता कही तेम बधी आनप्राण संबंधे पण जाणवी. ए प्रमाणे ए पूर्वोक्त गम–पाठवडे यावत्–शीर्षप्रहेलिका सुधी समजवुं. स्तोक.

१७. [प्र०] हे भगवन् ! सागरोपम शुं संख्याता पल्योपमरूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते संख्याता पल्योपमरूप छे, पण असंख्याता के अनंत पल्योपमरूप नथी. ए प्रमाणे अवसर्पिणी अने उत्सर्पिणी संबन्धे पण जाणवुं. सागरोपम.

१८. [प्र०] हे भगवन् ! पुद्गलपरिवर्त शुं संख्याता पल्योपमरूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! संख्याता के असंख्याता पल्योपमरूप नथी, पण अनंत पल्योपमरूप छे. ए प्रमाणे यावत्–सर्वाद्धा सुधी जाणवुं. पुद्गलपरिवर्त.

१९. [प्र०] हे भगवन् ! सागरोपमो शुं संख्याता पल्योपमरूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते कदाच संख्याता पल्योपमरूप होय छे, कदाच असंख्याता पल्योपमरूप होय छे अने कदाच अनंत पल्योपमरूप पण होय छे. ए प्रमाणे यावत्–अवसर्पिणी तथा उत्सर्पिणी संबंधे पण जाणवुं. सागरोपमो.

२०. [प्र०] पोग्गलपरियट्टा णं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! णो संखेज्जा पलिओवमा, णो असंखेज्जा पलिओवमा, अणंता पलिओवमा ।

२१. [प्र०] ओसप्पिणी णं भंते ! किं संखेज्जा सागरोवमा० ? [उ०] जहा पलिओवमस्स वत्तव्वया तहा सागरोवमस्स वि ।

२२. [प्र०] पोग्गलपरियट्टे णं भंते ! किं संखेज्जाओ ओसप्पिणि–उस्सप्पिणीओ–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! णो संखेज्जाओ ओसप्पिणि–उस्सप्पिणीओ, णो असंखेज्जाओ, अणंताओ ओसप्पिणि–उस्सप्पिणीओ । एवं जाव–सव्वद्धा ।

२३. [प्र०] पोग्गलपरियट्टा णं भंते ! किं संखेज्जाओ ओसप्पिणि–उस्सप्पिणीओ–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! णो संखेज्जाओ ओसप्पिणि–उस्सप्पिणीओ, णो असंखेज्जाओ, अणंताओ ओसप्पिणि–उस्सप्पिणीओ ।

२४. [प्र०] तीतद्धा णं भंते ! किं संखेज्जा पोग्गलपरियट्टा–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो संखेज्जा पोग्गलपरियट्टा, नो असंखेज्जा, अणंता पोग्गलपरियट्टा । एवं अणागयद्धा वि; एवं सव्वद्धा वि ।

२५. [प्र०] अणागयाद्धा णं भंते ! किं संखेज्जाओ तीतद्धाओ, असंखेज्जाओ, अणंताओ ? [उ०] गोयमा ! णो संखेज्जाओ तीतद्धाओ, णो असंखेज्जाओ तीतद्धाओ, णो अणंताओ तीतद्धाओ । अणागयद्धा णं तीतद्धाओ समयाहिया, तीतद्धा णं अणागयद्धाओ समयूणा ।

२६. [प्र०] सव्वद्धा णं भंते ! किं संखेज्जाओ तीतद्धाओ–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! णो संखेज्जाओ तीतद्धाओ, णो असंखेज्जाओ, णो अणंताओ तीयद्धाओ । सव्वद्धा णं तीयद्धाओ सातिरेगदुगुणा, तीतद्धा णं सव्वद्धाओ थोवूणए अद्धे ।

पुद्गलपरिवर्तो.

२०. [प्र०] हे भगवन् ! पुद्गलपरिवर्तो शुं संख्याता पल्योपमरूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते संख्याता पल्योपमरूप नथी, असंख्याता पल्योपमरूप नथी, पण अनंत पल्योपमरूप छे.

अवसर्पिणी.

२१. [प्र०] हे भगवन् ! अवसर्पिणी शुं संख्याता सागरोपमो छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! जेम पल्योपमनी वक्तव्यता कही तेम सागरोपमनी पण वक्तव्यता कहेवी.

पुद्गलपरिवर्त.

२२. [प्र०] हे भगवन् ! पुद्गलपरिवर्त शुं संख्याती उत्सर्पिणी अने अवसर्पिणीरूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते संख्याती के असंख्याती उत्सर्पिणी अने अवसर्पिणीरूप नथी, पण अनंत उत्सर्पिणी अने अवसर्पिणीरूप छे. ए प्रमाणे यावत्–सर्वाद्धा सुधी जाणवुं.

पुद्गलपरिवर्तो.

२३. [प्र०] हे भगवन् ! पुद्गलपरिवर्तो शुं संख्याती उत्सर्पिणीओ अने अवसर्पिणीओ छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते संख्याती के असंख्याती उत्सर्पिणीओ अने अवसर्पिणीओ नथी, पण अनंत उत्सर्पिणीओ अने अवसर्पिणीओ छे.

अतीताद्धा.

२४. [प्र०] हे भगवन् ! अतीताद्धा–भूतकाळ ए शुं संख्याता पुद्गलपरिर्तो छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते संख्याता के असंख्याता पुद्गलपरिवर्तो नथी, पण अनंत पुद्गलपरिवर्तो छे. ए प्रमाणे अनागत काळ अने सर्वाद्धा विषे पण जाणवुं.

अनागताद्धा.

२५. [प्र०] हे भगवन् ! अनागताद्धा–भविष्यत्काळ शुं संख्याता *अतीताद्धारूप छे, असंख्याता अतीताद्धारूप छे के अनंत अतीताद्धारूप छे ? [उ०] हे गौतम ! भविष्यत्काळ संख्याता अतीताद्धा, असंख्याता, के अनंत अतीताद्धारूप नथी, पण अतीताद्धा–भूतकाळथी अनागताद्धा–भविष्यत्काळ एक समय अधिक छे अने भविष्य काळ करतां भूतकाळ एक समय न्यून छे.

सर्वाद्धा.

२६. [प्र०] हे भगवन् ! सर्वाद्धा संख्याता अतीताद्धारूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! संख्याता, असंख्याता के अनंत अतीताद्धारूप नथी, किंतु अतीताद्धा–भूतकाळ करतां †सर्वाद्धा कांइक अधिक बमणो छे, अने अतीताद्धा–भूतकाळ सर्वाद्धा करतां कांइक न्यून अर्धभागरूप छे.

---

२५ * अतीताद्धाथी अनागताद्धा समयाधिक छे, कारण के अतीतकाळ अने अनागत काळ अनादिपणाथी अने अनन्तपणाथी समान छे, ते बन्नेनी वच्चे भगवंतनो प्रश्न समय छे अने ते अविनष्ट होवाथी अतीतकाळमां तेनो समावेश थतो नथी, पण अविनष्टत्व धर्मना साधर्म्यथी तेनो अनागत काळमां समावेश थाय छे. माटे अतीतकाळथी अनागतकाळ समयाधिक छे, अने अनागत काळथी अतीतकाळ समय न्यून छे.

२६ † सर्वाद्धा अतीतकाळ करतां वर्तमान समय अधिक बमणो छे, अने अतीतकाळ सर्वाद्धा करतां समय न्यून अर्ध भागरूप छे. अहिं कोइ आचार्य कहे छे के अतीतकाळथी अनागतकाळ अनन्त गुण छे, "तेणंता तीअद्धा अणागयद्धा अनन्तगुणा" ॥ अनन्त पुद्गल परावर्तरूप अतीताद्धा छे, तेथी अनन्तगुण अनागताद्धा छे. जो वर्तमान समये अतीतकाळ अने अनागत काळ सरखा होय तो वर्तमान समयनो अतिक्रम थतां अनागतकाळ एक समय न्यून थशे, अने पछी बे, त्रण, चार इत्यादि समयो घटता तेनुं सरखापणुं रहेशे नहि, माटे बन्ने काळ समान नथी, पण अतीतकाळथी अनागत काळ अनन्तगुण छे. तेथी अनन्त काळनो अतिक्रम थवा छतां तेनो क्षय थतो नथी." तेनो उत्तर ए छे के अतीतकाळ अने अनागत काळनुं समानपणुं कहेवामां आवे छे ते अनादित्व अने अनन्तत्वबडे विवक्षित छे. जेम अतीतकाळनी आदि नथी, तेम अनागत काळनो अन्त नथी, माटे बन्नेनुं सरखापणुं छे.–टीका.

२७. [प्र०] सव्वद्धा णं भन्ते ! किं संखेज्जाओ अणागयद्धाओ–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! णो संखेज्जाओ अणागयद्धाओ, णो असंखेज्जाओ अणागयद्धाओ, णो अणंताओ अणागयद्धाओ । सव्वद्धा णं अणागयद्धाओ थोवूणगदुगुणा; अणागयद्धा णं सव्वद्धाओ सातिरेगे अद्धे ।

२८. [प्र०] कतिविहा णं भंते ! णिओदा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दुविहा णिओदा पन्नत्ता । तंजहा–णिओयगा य णिओयगजीवा य ।

२९. [प्र०] णिओदा णं भंते ! कतिविहा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दुविहा पन्नत्ता, तंजहा–सुहुमनिगोदा य बायरनिओगा य, एवं निओगा भाणियव्वा जहा जीवाभिगमे तहेव निरवसेसं ।

३०. [प्र०] कतिविहे णं भंते ! णामे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! छव्विहे णामे पन्नत्ते, तंजहा–१ओदइए, जाव–६सन्निवाइए । [प्र०] से किं तं उदइए णामे ? [उ०] उदइए णामे दुविहे पन्नत्ते, तंजहा–उदए य उदयनिप्फन्ने य–एवं जहा सत्तरसमसए पढमे उद्देसए भावो तहेव इह वि । नवरं इमं नामणाणत्तं, सेसं तहेव, जाव–सन्निवाइए । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

पणवीसइमे सए पंचमो उद्देसो समत्तो ।

२७. [प्र०] हे भगवन् ! सर्वाद्धा शुं संख्याता अनागताद्धा–भविष्यत्काळ रूप छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! ते संख्याता, असंख्याता के अनंत अनागताद्धारूप नथी, किंतु भविष्यत्काळ करतां सर्वाद्धा कांईक न्यून बमणो छे, अने अनागताद्धा सर्वाद्धा करतां कांइक अधिक अरधो छे. *सर्वाद्धा अने भविष्यत्काळ.*

२८. [प्र०] हे भगवन् ! निगोदो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! निगोदो बे प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे–*निगोदो अने निगोदजीवो. *निगोदना प्रकार.*

२९. [प्र०] हे भगवन् ! निगोदो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! निगोदो बे प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे–सूक्ष्मनिगोद अने बादरनिगोद. ए प्रमाणे †जीवाभिगम सूत्रमां कह्या प्रमाणे बधा निगोदो कहेवा. *निगोदोना प्रकार.*

३०. [प्र०] हे भगवन् ! नाम–भाव केटला प्रकारनुं कह्युं छे ? [उ०] हे गौतम ! नाम–भाव छ प्रकारनुं कह्युं छे. ते आ प्रमाणे–१ औदयिक, यावत्–६ सांनिपातिक. [प्र०] हे भगवन् ! औदयिक नाम-भाव केटला प्रकारनुं छे ? [उ०] हे गौतम ! औदयिक नाम बे प्रकारनुं कह्युं छे. ते आ प्रमाणे–उदय अने उदयनिष्पन्न. ए प्रमाणे बधुं ‡सत्तरमा शतकना प्रथम उद्देशकमां भाव संबन्धे कह्युं छे ते प्रमाणे अहिं पण कहेवुं. पण तेमा विशेष आ प्रमाणे छे–त्यां भाव संबन्धे कह्युं छे अने अहीं नाम संबंधे यावत्–सांनिपातिक सुधी कहेवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'–एम कही यावत्–विहरे छे. *नामना प्रकार.*

पचीशमा शतकमां पंचम उद्देशक समाप्त.

छट्ठओ उद्देसो ।

पन्नवण १ वेद २ रागे ३ कप्प ४ चरित्त ५ पडिसेवणा ६ णाणे ७ ।
तित्थे ८ लिंग ९ सरीरे १० खेत्ते ११ काल १२ गइ १३ संजम १४ निगासे १५ ॥ १ ॥
जोगु १६ वओग १७ कसाए १८ लेसा १९ परिणाम २० बंध २१ वेदे २२ य ।
कम्मोदीरण २३ उवसंपजहन्न २४ सन्ना २५ य आहारे २६ ॥ २ ॥
भव २७ आगरिसे २८ कालं २९ तरे ३० य समुग्घाय ३१ खेत्त ३२ फुसणा य ३३ ।
भावे ३४ परिमाणे ३५ वि य अप्पाबहुयं ३६ नियंठाणं ॥ ३ ॥

छट्ठो उद्देशक.

आ उद्देशकमां निर्ग्रन्थोने विषे नीचे दर्शावेला छत्रीश विषयो कहेवाना छे–१ प्रज्ञापन, २ वेद, ३ राग, ४ कल्प, ५ चारित्र, ६ प्रतिसेवना, ७ ज्ञान, ८ तीर्थ, ९ लिंग, १० शरीर, ११ क्षेत्र, १२ काळ, १३ गति, १४ संयम, १५ निकाश–संनिकर्ष, १६ योग, १७ उपयोग, १८ कषाय, १९ लेश्या, २० परिणाम, २१ बन्ध, २२ वेद–कर्मनुं वेदन, २३ उदीरणा, २४ उपसंपद्–हान (स्वीकार अने त्याग), २५ संज्ञा, २६ आहार, २७ भव, २८ आकर्ष, २९ काळमान, ३० अन्तर, ३१ समुद्घात, ३२ क्षेत्र ३३ स्पर्शना, ३४ भाव, ३५ परिमाण, अने ३६ अल्पबहुत्व.

---

२९ * अनन्तकायिक जीवना शरीरने निगोद कहेवामां आवे छे अने अनन्तकायिक जीवोने निगोदना जीवो कहे छे. चर्मचक्षुथी जे शरीरो देखी शकाय ते बादर निगोद अने जे देखी न शकाय तेने सूक्ष्म निगोद कहे छे. २९ † जीवा० प्रति० ५ उ० २ प० ४२३–२ ‡ ३० जुओ भग० श० १७ उ० १ पृ० ३२.

१. [प्र०] रायगिहे जाव–एवं वयासी–कति णं भंते ! णियंठा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंच णियंठा पन्नत्ता, तंजहा– १ पुलाए, २ बउसे, ३ कुसीले, ४ णियंठे, सिणाए।

२. [प्र०] पुलाए णं भंते ! कतिविहे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! पंचविहे पन्नत्ते, तंजहा–१ नाणपुलाए, २ दंसणपुलाए, ३ चरित्तपुलाए, ४ लिंगपुलाए, ५ अहासुहुमपुलाए णामं पंचमे।

३. [प्र०] बउसे णं भंते ! कतिविहे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! पंचविहे पन्नत्ते, तंजहा–१ आभोगबउसे, २ अणाभोगबउसे, ३ संवुडबउसे, ४ असंवुडबउसे, ५ अहासुहुमबउसे णामं पंचमे।

४. [प्र०] कुसीले णं भंते ! कतिविहे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! दुविहे पन्नत्ते, तंजहा–पडिसेवणाकुसीले य कसायकुसीले य।

५. [प्र०] पडिसेवणाकुसीले णं भंते ! कतिविहे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! पंचविहे पन्नत्ते, तंजहा–१ नाणपडिसेवणाकुसीले, २ दंसणपडिसेवणाकुसीले, ३ चरित्तपडिसेवणाकुसीले, ४ लिंगपडिसेवणाकुसीले, ५ अहासुहुमपडिसेवणाकुसीले णामं पंचमे।

१ प्रज्ञापन–निर्ग्रन्थना प्रकार.

१. [प्र०] राजगृह नगरमां [भगवान् गौतम] यावत्–आ प्रमाणे बोल्या–हे भगवन् ! निर्ग्रन्थो केटला कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! निर्ग्रन्थो पांच प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे– १ पुलाक, २ बकुश, ३ कुशील, ४ निर्ग्रन्थ अने ५ स्नातक.

पुलाकना प्रकार.

२. [प्र०] हे भगवन् ! पुलाकना केटला प्रकार कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! पुलाकना पांच प्रकार कह्या छे. ते आ प्रमाणे– १ †ज्ञानपुलाक, २ दर्शनपुलाक, ३ चारित्रपुलाक, ४ लिंगपुलाक अने ५ यथासूक्ष्मपुलाक.

बकुशना प्रकार.

३. [प्र०] हे भगवन् ! बकुशना केटला प्रकार कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! बकुशना पांच प्रकार कह्या छे, ते आ प्रमाणे– ‡१ आभोगबकुश, २ अनाभोगबकुश, ३ संवृतबकुश, ४ असंवृतबकुश अने ५ पांचमो यथासूक्ष्मबकुश.

कुशीलना प्रकार.

४. [प्र०] हे भगवन् ! कुशीलना केटला प्रकार कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! कुशीलना बे प्रकार कह्या छे, ते आ प्रमाणे ¶प्रतिसेवनाकुशील अने कषायकुशील.

प्रतिसेवना कुशीलना प्रकार

५. [प्र०] हे भगवन् ! प्रतिसेवनाकुशीलना केटला प्रकार कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! प्रतिसेवनाकुशीलना पांच प्रकार कह्या छे, ते आ प्रमाणे–$१ ज्ञानप्रतिसेवनाकुशील, २ दर्शनप्रतिसेवनाकुशील, ३ चारित्रप्रतिसेवनाकुशील, ४ लिंगप्रतिसेवनाकुशील अने ५ पांचमो यथासूक्ष्मप्रतिसेवनाकुशील.

---

१ * बाह्य अने अभ्यन्तर ग्रन्थ–परिग्रहरहित निर्ग्रन्थ या साधुओ कहेवाय छे ते बधाने सर्वविरति चारित्र छता चारित्रमोहनीय कर्मना क्षयोपशमादिकृत विशेषताथी तेना पुलाकादि पांच भेदो छे. पुलाक–निःसार धान्यनो कण, तेनी पेठे संयमसाररहित पुलाक कहेवाय छे. ते संयमवान् छतां दोषवडे संयमने कइंक असार करे छे. बकुश–चित्र वर्ण, तेनुं चारित्र विचित्र होवाथी ते बकुश कहेवाय छे. दोषना संबन्धथी जेनुं शील कुत्सित–मलिन थयुं छे ते कुशील. ग्रन्थ–मोहनीय रहित ते निर्ग्रन्थ अने घाती कर्मनुं क्षालन करवाथी स्नात–शुद्ध थयेल ते स्नातक कहेवाय छे. पुलाकना बे प्रकार छे–लब्धिपुलाक अने प्रतिसेवापुलाक. लब्धिपुलाक–पुलाकलब्धियुक्त, जे पोतानी लब्धिथी संघादिना कार्यनिमित्ते चक्रवर्तिनो पण नाश करे. आ संबन्धे अन्य आचार्यो आ प्रमाणे कहे छे–'प्रतिसेवनथी–विराधनाथी जे ज्ञानपुलाक छे तेने ज आवी लब्धि होय छे अने तेज लब्धिपुलाक कहेवाय छे. ते सिवाय बीजो कोइ लब्धिपुलाक नथी.

२ † प्रतिसेवनापुलाकने आश्रयी पुलाकना पांच प्रकार छे. ज्ञाननी विराधना करनार ज्ञानपुलाक. एवी रीते दर्शनादिपुलाक पण जाणवा. "जे स्खलितादि दूषणवडे ज्ञानने, शंकादि दूषणवडे सम्यक्त्वने अने अहिंसादि मूलगुण तथा उत्तरगुणनी विराधनाथी चारित्रने विराधे छे–दूषित करे छे ते अनुक्रमे ज्ञानपुलाक, दर्शनपुलाक अने चारित्रपुलाक जाणवा. जे निष्कारण अन्य लिंग धारण करे ते लिंगपुलाक, अने जे मनथी अकल्पित–सेववा अयोग्य दोषोने सेवे ते यथासूक्ष्म कहेवाय छे.—टीका.

३ ‡ बकुशना बे प्रकार छे–उपकरणबकुश अने शरीरबकुश. जे वस्त्रपात्रादि उपकरणनी विभूषा करवाना स्वभाववाळो होय ते उपकरणबकुश अने जे हाथ, पग, नख, मुख वगेरे शरीरना अवयवने सुशोभित राखे ते शरीरबकुश. आ बन्ने प्रकारना बकुशना पांच प्रकार छे–१ शरीर–उपकरणादिने सुशोभित करवा साधुओने अयोग्य छे एम जाणवा छतां तेवा प्रकारनो दोष सेवे ते आभोगबकुश अने अजाणतां दोष सेवे ते अनाभोगबकुश. चारित्रना अहिंसादि मूळ गुणो अने उत्तरगुणोवडे ढंकायेलो होय ते संवृत अने तेथी भिन्न ते असंवृत. आंख अने मुखने साफ राखनार यथासूक्ष्मबकुश कहेवाय छे.

४ ¶ प्रतिसेवना–विराधना, कथंचिद् उत्तर गुणोनी विराधनावडे कुशील–दूषित चारित्रवाळो प्रतिसेवनाकुशील अने संज्वलन कषायोवडे दूषित चारित्रवाळो कषायकुशील.

५ $ प्रतिसेवनाकुशीलना पांच प्रकार छे. ज्ञानादिवडे उपजीविका करनार ज्ञानादिकुशील कहेवाय छे. अने 'आ तपस्वी छे'–एवी प्रशंसाथी जे खुश थाय ते यथासूक्ष्म कुशील कहेवाय छे.

६. [प्र०] कसायकुसीले णं भंते ! कतिविहे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! पंचविहे पन्नत्ते, तंजहा—१ नाणकसायकुसीले, २ दंसणकसायकुसीले, ३ चरित्तकसायकुसीले, ४ लिंगकसायकुसीले, ५ अहासुहुमकसायकुसीले णामं पंचमे ।

७. [प्र०] नियंठे णं भंते ! कतिविहे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! पंचविहे पन्नत्ते, तंजहा—१ पढमसमयनियंठे, २ अपढमसमयनियंठे, ३ चरमसमयनियंठे, ४ अचरमसमयनियंठे, ५ अहासुहुमनियंठे णामं पंचमे ।

८. [प्र०] सिणाए णं भंते ! कतिविहे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! पंचविहे पन्नत्ते, तंजहा—१ अच्छवी, २ असबले, ३ अकम्मंसे, ४ संसुद्धनाणदंसणधरे अरहा जिणे केवली, ५ अपरिस्सावी १ ।

९. [प्र०] पुलाए णं भंते ! किं सवेयए होज्जा, अवेयए होज्जा ? [उ०] गोयमा ! सवेयए होज्जा, णो अवेयए होज्जा ।

१०. [प्र०] जइ सवेयए होज्जा किं इत्थिवेयए होज्जा, पुरिसवेयए होज्जा, पुरिसनपुंसगवेदए होज्जा ? [उ०] गोयमा ! नो इत्थिवेदए होज्जा, पुरिसवेयए होज्जा, पुरिसनपुंसगवेयए वा होज्जा ।

११. [प्र०] बउसे णं भंते ! किं सवेदए होज्जा, अवेदए होज्जा ? [उ०] गोयमा ! सवेदए होज्जा, णो अवेदए होज्जा।

१२. [प्र०] जइ सवेदए होज्जा किं इत्थिवेयए होज्जा, पुरिसवेयए होज्जा, पुरिसनपुंसगवेदए होज्जा ? [उ०] गोयमा ! इत्थिवेयए वा होज्जा, पुरिसवेयए वा होज्जा, पुरिसनपुंसगवेयए वा होज्जा । एवं पडिसेवणाकुसीले वि ।

६. [प्र०] हे भगवन् ! कषायकुशीलना केटला प्रकार कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! *कषायकुशीलना पांच प्रकार कह्या छे. ते आ प्रमाणे—१ ज्ञानकषायकुशील, २ दर्शनकषायकुशील, ३ चारित्रकषायकुशील, ४ लिंगकषायकुशील अने पांचमो ५ यथासूक्ष्मकषायकुशील.

कषायकुशीलना प्रकार.

७. [प्र०] हे भगवन् ! निर्ग्रंथना केटला प्रकार कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! निर्ग्रंथना पांच प्रकार कह्या छे. ते आ प्रमाणे—१ †प्रथमसमयवर्ती निर्ग्रंथ, २ अप्रथमसमयवर्ती (प्रथम समय सिवायना समयोमां वर्तमान) निर्ग्रंथ, ३ चरमसमयवर्ती निर्ग्रंथ, ४ अचरमसमयवर्ती (चरम समय सिवायना समयोमां वर्तमान) निर्ग्रंथ अने पांचमो ५ यथासूक्ष्म निर्ग्रंथ.

निर्ग्रन्थना प्रकार.

८. [प्र०] हे भगवन् ! स्नातकना केटला प्रकार कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! स्नातकना ‡पांच प्रकार कह्या छे, ते आ प्रमाणे—१ अच्छवी (शरीररहित, काययोगरहित) २ अशबल—दोषरहित विशुद्ध चारित्रवाळो, ३ अकमांश (घाती कर्मरहित), ४ संशुद्ध ज्ञान अने दर्शनने धरनार—अरिहंत—जिन—केवली अने ५ पांचमो अपरिस्रावी (कर्मबन्धरहित)

स्नातकना प्रकार.

९. [प्र०] हे भगवन् ! शुं पुलाक निर्ग्रन्थ वेदसहित छे के वेदरहित छे ? [उ०] हे गौतम ! ¶पुलाक वेदसहित छे, पण वेदरहित नथी.

२ वेदद्वार—पुलाकने वेद.

१०. [प्र०] हे भगवन् ! जो पुलाक वेदसहित छे तो शुं ते स्त्रीवेदवाळो छे, पुरुषवेदवाळो छे के पुरुषनपुंसकवेदवाळो छे ? [उ०] हे गौतम ! ते §स्त्रीवेदवाळो नथी, पण पुरुषवेदवाळो अने पुरुषनपुंसकवेदवाळो छे.

११. [प्र०] हे भगवन् ! शुं बकुश वेदसहित छे के वेदरहित छे ? [उ०] हे गौतम ! बकुश वेदसहित छे, पण वेदरहित नथी.

बकुश सवेद के वेदरहित ?

१२. [प्र०] हे भगवन् ! जो बकुश वेदसहित छे तो शुं ते स्त्रीवेदवाळो छे, पुरुषवेदवाळो छे के पुरुषनपुंसकवेदवाळो छे ? [उ०] हे गौतम ! ते स्त्रीवेदवाळो, पुरुषवेदवाळो अने पुरुषनपुंसकवेदवाळो होय छे. ए प्रमाणे प्रतिसेवनाकुशील पण जाणवो.

---

६ * ज्ञान, दर्शन अने लिंग—वेशनो क्रोधमानादि कषायमां उपयोग करे ते अनुक्रमे ज्ञानकषायकुशील, दर्शनकषायकुशील अने लिंगकषायकुशील कहेवाय छे. कषायथी जे शाप आपे ते चारित्रकषायकुशील अने जे मात्र मनथी क्रोधादिने सेवे ते यथासूक्ष्मकषायकुशील कहेवाय छे. अथवा कषायोवडे ज्ञानादिनो विराधक ते ज्ञानादिकषायकुशील कहेवाय छे.

७ † उपशांतमोह अने क्षीणमोह छद्मस्थनो काळ अन्तर्मुहूर्त प्रमाण छे, तेना प्रथम समयमां वर्तमान प्रथमसमय निर्ग्रन्थ अने बाकीना समयमां वर्तमान अप्रथमसमय निर्ग्रन्थ कहेवाय छे. एम उपशांतमोह अने क्षीणमोहना चरम समयमां वर्तमान चरम समयनिर्ग्रन्थ अने बाकीना समयमां वर्तमान अचरमसमयनिर्ग्रन्थ कहेवाय छे. सामान्यतः प्रथमादि समयनी विवक्षा सिवायनो निर्ग्रन्थ यथासूक्ष्म निर्ग्रन्थ कहेवाय छे.

८ ‡ कोइपण टीकाकारे अहिं के अन्यत्र स्नातकना अवस्थाकृत भेदोनी व्याख्या करी नथी, माटे शक्र—पुरन्दरादिनी पेठे तेओनो शब्दनयकृत भेद होय एम संभवे छे—टीका.

९ ¶ अहिं पुलाक, बकुश अने प्रतिसेवाकुशीलने उपशमश्रेणि अने क्षपकश्रेणिनो अभाव होवाथी तेओ अवेदक नथी.

१० § स्त्रीने पुलाकलब्धि होती नथी, पण पुलाकलब्धिवाळो पुरुष के पुरुष—नपुंसक होय छे. अहिं पुरुष छतां लिंगछेदादिवडे कृत्रिमनपुंसक होय ते पुरुषनपुंसक जाणवो, पण स्वरूपतः नपुंसकवेदवाळो न होय.

१३. [प्र०] कसायकुसीले णं भंते ! किं सवेदए–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सवेदए वा होज्जा, अवेदए वा होज्जा ।

१४. [प्र०] जइ अवेदए किं उवसंतवेदए, खीणवेदए होज्जा ? [उ०] गोयमा ! उवसंतवेदए वा खीणवेदए वा होज्जा ।

१५. [प्र०] जइ सवेयए होज्जा किं इत्थिवेदए–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! तिसु वि जहा बउसो ।

१६. [प्र०] णियंठे णं भंते ! किं सवेदए–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! णो सवेयए होज्जा, अवेयए होज्जा ।

१७. [प्र०] जइ अवेयए होज्जा किं उवसंत–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! उवसंतवेयए वा होज्जा, खीणवेयए वा होज्जा ।

१८. [प्र०] सिणाए णं भंते ! किं सवेयए होज्जा० ? [उ०] जहा नियंठे तहा सिणाए वि । नवरं णो उवसंतवेयए होज्जा, खीणवेयए होज्जा ।

१९. [प्र०] पुलाए णं भंते ! किं सरागे होज्जा, वीयरागे होज्जा ? [उ०] गोयमा ! सरागे होज्जा, णो वीयरागे होज्जा, एवं जाव–कसायकुसीले ।

२०. [प्र०] णियंठे णं भंते ! किं सरागे होज्जा–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! णो सरागे होज्जा, वीयरागे होज्जा ।

२१. [प्र०] जइ वीयरागे होज्जा किं उवसंतकसायवीयरागे होज्जा, खीणकसायवीयरागे होज्जा ? [उ०] गोयमा ! उवसंतकसायवीयरागे वा होज्जा, खीणकसायवीयरागे वा होज्जा । सिणाए एवं चेव । नवरं णो उवसंतकसायवीयरागे होज्जा, खीणकसायवीयरागे होज्जा ३ ।

२२. [प्र०] पुलाए णं भंते ! किं ठियकप्पे होज्जा, अट्ठियकप्पे होज्जा ? [उ०] गोयमा ! ठियकप्पे वा होज्जा, अट्ठियकप्पे वा होज्जा । एवं जाव–सिणाए ।

२३. [प्र०] पुलाए णं भंते ! किं जिणकप्पे होज्जा, थेरकप्पे होज्जा, कप्पातीते होज्जा ? [उ०] गोयमा ! नो जिणकप्पे होज्जा, थेरकप्पे होज्जा, णो कप्पातीते होज्जा ।

कषायकुशील सवेदी के अवेदी ?

१३. [प्र०] हे भगवन् ! शुं कषायकुशील वेदसहित छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! कषायकुशील *वेदसहित पण होय अने वेदरहित पण होय.

१४. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते वेदरहित होय तो शुं ते उपशांतवेदवाळो होय के क्षीणवेदवाळो होय ? [उ०] हे गौतम ! ते उपशांतवेदवाळो पण होय अने क्षीणवेदवाळो पण होय.

१५. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते वेदसहित छे तो शुं ते स्त्रीवेदसहित होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! ते बकुशनी पेठे त्रणे वेदमां होय.

निर्ग्रन्थ वेदसहित के वेदरहित ?

१६. [प्र०] हे भगवन् ! शुं निर्ग्रंथ वेदसहित छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! निर्ग्रंथ वेदसहित नथी, पण वेदरहित छे.

१७. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते वेदरहित होय तो शुं ते उपशांतवेद होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! ते उपशांतवेद पण होय अने क्षीणवेद पण होय.

स्नातक सवेद के निर्वेद ?

१८. [प्र०] हे भगवन् ! शुं स्नातक वेदसहित होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! ते निर्ग्रंथनी पेठे वेदरहित होय. पण विशेष ए के, स्नातक उपशांतवेद न होय, पण क्षीणवेद होय.

३ रागद्वार– पुलाक, बकुश अने कुशील सराग छे के वीतराग ? निर्ग्रन्थ सराग के वीतराग ?

१९. [प्र०] हे भगवन् ! शुं पुलाक रागसहित होय के वीतराग होय ? [उ०] हे गौतम ! पुलाक रागसहित होय, पण वीतराग न होय. ए प्रमाणे यावत्–कषायकुशील सुधी जाणवुं.

२०. [प्र०] हे भगवन् ! शुं निर्ग्रंथ सराग होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! ते सराग नथी, पण वीतराग होय छे.

२१. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते वीतराग होय तो शुं उपशांतकषाय वीतराग होय के क्षीणकषाय वीतराग होय. [उ०] हे गौतम ! ते उपशांतकषाय वीतराग होय अने क्षीणकषाय वीतराग पण होय. ए प्रमाणे स्नातक पण जाणवो. विशेष ए के स्नातक उपशांतकषाय वीतराग न होय, पण क्षीणकषाय वीतराग होय.

४ कल्पद्वार– स्थित अने अस्थित कल्प. पुलाक अने कल्प.

२२. [प्र०] हे भगवन् ! शुं पुलाक †स्थितकल्पमां होय के अस्थितकल्पमां होय ? [उ०] हे गौतम ! ते स्थितकल्पमां पण होय अने अस्थितकल्पमां पण होय. ए प्रमाणे यावत्–स्नातक सुधी जाणवुं.

२३. [प्र०] हे भगवन् ! शुं पुलाक जिनकल्पमां होय, स्थविरकल्पमां होय के कल्पातीत होय ? [उ०] हे गौतम ! ते जिनकल्पमां न होय, कल्पातीत न होय, पण स्थविरकल्पमां होय.

---

१४ * कषायकुशील सूक्ष्मसंपराय गुणस्थानक सुधी होय छे, ते प्रमत्त, अप्रमत्त अने अपूर्वकरणने विषे सवेद होय अने अनिवृत्तिबादर अने सूक्ष्मसंपरायने विषे उपशांत के क्षीणवेद थाय त्यारे अवेदक होय.—टीका.

२२ † पहेला अने छेल्ला तीर्थंकरना साधुओ आचेलक्यादि दश कल्पमां स्थित छे, कारण के तेनुं पालन तेओने आवश्यक छे, माटे तेओनो स्थितकल्प कहेवाय छे, अने तेमां पुलाक होय छे. मध्यम बावीश तीर्थंकरना साधुओ ते कल्पमां कदाच स्थित होय के अस्थित होय, कारण के तेओनुं पालन तेमने आवश्यक नथी, माटे तेओनो अस्थित कल्प छे, अने तेमां पण पुलाक होय छे. एम स्नातक सुधी जाणवुं.

२४. [प्र०] बउसे णं–पुच्छा। [उ०] गोयमा! जिणकप्पे वा होज्जा, थेरकप्पे वा होज्जा, नो कप्पातीते होज्जा। एवं पडिसेवणाकुसीले वि।

२५. [प्र०] कसायकुसीले णं–पुच्छा। [उ०] गोयमा! जिणकप्पे वा होज्जा, थेरकप्पे वा होज्जा, कप्पातीते वा होज्जा।

२६. [प्र०] नियंठे णं–पुच्छा। [उ०] गोयमा! नो जिणकप्पे होज्जा, नो थेरकप्पे होज्जा, कप्पातीते होज्जा। एवं सिणाए वि ४।

२७. [प्र०] पुलाए णं भंते! किं सामाइयसंजमे होज्जा, छेओवट्ठावणियसंजमे होज्जा, परिहारविसुद्धियसंजमे होज्जा, सुहुमसंपरागसंजमे होज्जा, अहक्खायसंजमे होज्जा? [उ०] गोयमा! सामाइयसंजमे वा होज्जा, छेओवट्ठावणियसंजमे वा होज्जा, णो परिहारविसुद्धियसंजमे होज्जा, णो सुहुमसंपरागसंजमे होज्जा, णो अहक्खायसंजमे होज्जा। एवं बउसे वि, एवं पडिसेवणाकुसीले वि।

२८. [प्र०] कसायकुसीले णं–पुच्छा। [उ०] गोयमा! सामाइयसंजमे वा होज्जा, जाव–सुहुमसंपरागसंजमे वा होज्जा, णो अहक्खायसंजमे होज्जा।

२९ [प्र०] नियंठे णं–पुच्छा। [उ०] गोयमा! णो सामाइयसंजमे होज्जा, जाव–णो सुहुमसंपरागसंजमे होज्जा, अहक्खायसंजमे होज्जा। एवं सिणाए वि ५।

३०. [प्र०] पुलाए णं भंते! किं पडिसेवए होज्जा, अपडिसेवए होज्जा? [उ०] गोयमा! पडिसेवए होज्जा, णो अपडिसेवए होज्जा।

३१. [प्र०] जइ पडिसेवए होज्जा किं मूलगुणपडिसेवए होज्जा, उत्तरगुणपडिसेवए होज्जा? [उ०] गोयमा! मूलगुणपडिसेवए वा होज्जा, उत्तरगुणपडिसेवए वा होज्जा। मूलगुणपडिसेवमाणे पंचण्हं आसवाणं अन्नयरं पडिसेवेज्जा; उत्तरगुणपडिसेवमाणे दसविहस्स पच्चक्खाणस्स अन्नयरं पडिसेवेज्जा।

२४. [प्र०] हे भगवन्! शुं बकुश जिनकल्पमां होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! ते जिनकल्पमां होय अने स्थविरकल्पमां होय, पण कल्पातीत न होय. ए प्रमाणे प्रतिसेवनाकुशील विषे पण समजवुं. *(बकुश अने कल्प.)*

२५. [प्र०] हे भगवन्! शुं कषायकुशील जिनकल्पमां होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! ते जिनकल्पमां होय, स्थविरकल्पमां होय, अने *कल्पातीत पण होय. *(कषायकुशील अने कल्प.)*

२६. [प्र०] हे भगवन्! शुं निर्ग्रंथ जिनकल्पमां होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! ते जिनकल्पमां अने स्थविरकल्पमां न होय, पण †कल्पातीत होय. ए प्रमाणे स्नातक संबंधे पण जाणवुं. *(निर्ग्रन्थ अने कल्प.)*

२७. [प्र०] हे भगवन्! शुं पुलाक सामायिक संयममां होय, छेदोपस्थानीय संयममां होय, परिहारविशुद्ध संयममां होय, सूक्ष्मसंपराय संयममां होय के यथाख्यात संयममां होय? [उ०] हे गौतम! ते सामायिक संयममां अने छेदोपस्थापनीय संयममां होय, पण परिहारविशुद्ध, सूक्ष्मसंपराय के यथाख्यात संयममां न होय. ए प्रमाणे बकुश अने प्रतिसेवनाकुशील पण समजवो. *(५ चारित्र– पुलाक अने चारित्र.)*

२८. [प्र०] हे भगवन्! कषायकुशील कया संयममां होय? [उ०] हे गौतम! सामायिक संयम, अने यावत्–सूक्ष्मसंपराय संयममां होय, पण यथाख्यात संयममां न होय. *(कषायकुशील अने चारित्र.)*

२९. [प्र०] हे भगवन्! निर्ग्रंथ कया संयममां होय? [उ०] हे गौतम! सामायिक के यावत्–सूक्ष्मसंपराय संयममां न होय, पण यथाख्यात संयममां होय. ए प्रमाणे स्नातक विषे पण समजवुं. *(निर्ग्रन्थने चारित्र.)*

३०. [प्र०] हे भगवन्! शुं पुलाक चारित्री प्रतिसेवक (संयमविराधक) होय के अप्रतिसेवक (अविराधक) संयमाराधक होय? [उ०] हे गौतम! ते ‡प्रतिसेवक होय, पण अप्रतिसेवक न होय. *(६ प्रतिसेवना– पुलाक अने प्रतिसेवना.)*

३१. [प्र०] हे भगवन्! जो ते प्रतिसेवक होय, तो शुं प्राणातिपातविरमणादि मूलगुणनो प्रतिसेवक–विराधक होय के प्रत्याख्यानादि उत्तरगुणनो प्रतिसेवक होय? [उ०] हे गौतम! ते मूलगुणनो प्रतिसेवक–विराधक होय अने उत्तरगुणनो पण प्रतिसेवक होय. मूलगुणनी विराधना करतो पांच आस्रवोमांना कोइ एक आस्रवने सेवे. तथा उत्तरगुणनी विराधना करतो दश प्रकारना प्रत्याख्यानमांथी कोई एक प्रत्याख्यानने विराधे.

---

२५ * कल्पातीत छद्मस्थ तीर्थंकर सकषायी होवाथी ते अपेक्षाए कल्पातीतमां पण कषायकुशील होय.

२६ † निर्ग्रन्थ कल्पातीत ज होय छे, कारण के तेने जिनकल्प अने स्थविरकल्पना धर्मो होता नथी. एम स्नातक पण कल्पातीत ज होय छे.—टीका.

३० ‡ संज्वलन कषायना उदयथी संयमविरुद्ध आचरण करे ते प्रतिसेवक–संयमविराधक कहेवाय छे.

३२. [प्र०] बउसे णं-पुच्छा। [उ०] गोयमा! पडिसेवए होज्जा, णो अपडिसेवए होज्जा।

३३. [प्र०] जइ पडिसेवए होज्जा किं मूलगुणपडिसेवए होज्जा, उत्तरगुणपडिसेवए होज्जा? [उ०] गोयमा! णो मूलगुणपडिसेवए होज्जा, उत्तरगुणपडिसेवए होज्जा। उत्तरगुणपडिसेवमाणे दसविहस्स पच्चक्खाणस्स अन्नयरं पडिसेवेज्जा। पडिसेवणाकुसीले जहा पुलाए।

३४. [प्र०] कसायकुसीले णं-पुच्छा। [उ०] गोयमा! णो पडिसेवए होज्जा, अपडिसेवए होज्जा। एवं निग्गंथे वि; एवं सिणाए वि ६।

३५. [प्र०] पुलाए णं भंते! कतिसु नाणेसु होज्जा? [उ०] गोयमा! दोसु वा तिसु वा होज्जा। दोसु होज्जमाणे दोसु आभिणिबोहियनाणे सुयनाणे होज्जा; तिसु होमाणे तिसु आभिणिबोहियनाणे सुयनाणे ओहिनाणे होज्जा। एवं बउसे वि, एवं पडिसेवणाकुसीले वि।

३६. [प्र०] कसायकुसीले णं-पुच्छा। [उ०] गोयमा! दोसु वा तिसु वा चउसु वा होज्जा। दोसु होमाणे दोसु आभिणिबोहियनाणे सुयनाणे होज्जा, तिसु होमाणे तिसु आभिणिबोहियनाण-सुयनाण-ओहिनाणेसु होज्जा, अहवा तिसु होमाणे आभिणिबोहियनाण-सुयनाण-मणपज्जवनाणेसु होज्जा; चउसु होमाणे चउसु आभिणिबोहियनाण-सुयनाण-ओहिनाण-मणपज्जवनाणेसु होज्जा। एवं नियंठे वि।

३७. [प्र०] सिणाए णं-पुच्छा। [उ०] गोयमा! एगंमि केवलनाणे होज्जा।

३८. [प्र०] पुलाए णं भंते! केवतियं सुयं अहिज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं नवमस्स पुव्वस्स ततियं आयारवत्थुं, उक्कोसेणं नव पुव्वाइं अहिज्जेज्जा।

३९. [प्र०] बउसे-पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नेणं अट्ठ पवयणमायाओ, उक्कोसेणं दस[1] पुव्वाइं अहिज्जेज्जा। एवं पडिसेवणाकुसीले वि।

बकुश अने प्रतिसेवना.

३२. [प्र०] हे भगवन्! शुं बकुश प्रतिसेवक-विराधक होय-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! ते विराधक होय, पण अविराधक न होय.

३३. [प्र०] हे भगवन्! जो ते विराधक होय तो शुं मूलगुणनो विराधक होय के उत्तरगुणनो विराधक होय? [उ०] हे गौतम! ते मूलगुणनो विराधक न होय, पण उत्तरगुणनो विराधक होय. उत्तरगुणने विराधतो दश प्रकारना प्रत्याख्यानमांथी कोइ एक प्रत्याख्यानने विराधे. पुलाकनी पेठे प्रतिसेवनाकुशील पण जाणवो.

कषायकुशील अने प्रतिसेवना.

३४. [प्र०] हे भगवन्! शुं कषायकुशील संयमविराधक होय-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! ते विराधक न होय, पण आराधक होय. ए प्रमाणे निर्ग्रंथ अने स्नातक विषे पण समजवुं.

७ ज्ञानद्वार-पुलाकने ज्ञान.

३५. [प्र०] हे भगवन्! पुलाक केटला ज्ञानोमां वर्ते? [उ०] हे गौतम! बे ज्ञानोमां होय के त्रण ज्ञानोमां होय. ज्यारे ते बे ज्ञानोमां होय त्यारे मति अने श्रुतज्ञानमां होय. ज्यारे ते त्रण ज्ञानोमा होय त्यारे मति, श्रुत अने अवधिज्ञानमां होय. ए प्रमाणे बकुश अने प्रतिसेवनाकुशील पण जाणवो.

कषायकुशील अने निर्ग्रन्थोने ज्ञान.

३६. [प्र०] हे भगवन्! कषायकुशील केटला ज्ञानोमां वर्तमान होय? [उ०] हे गौतम! बे ज्ञानोमां होय, त्रण ज्ञानोमां होय, अथवा चार ज्ञानोमां पण होय. ज्यारे ते बे ज्ञानोमां होय त्यारे मतिज्ञान अने श्रुतज्ञानमां होय. ज्यारे ते त्रण ज्ञानमां होय त्यारे मतिज्ञान, श्रुतज्ञान अने अवधिज्ञानमां होय, अथवा मति, श्रुत अने मनःपर्यवज्ञानमां होय, अने ज्यारे ते चार ज्ञानमां होय त्यारे मति, श्रुत, अवधि अने मनःपर्यवज्ञानमां होय. ए प्रमाणे निर्ग्रंथविषे पण जाणवुं.

स्नातकने ज्ञान.

३७. [प्र०] हे भगवन्! स्नातक केटला ज्ञानमां वर्तमान होय? [उ०] हे गौतम! स्नातक एक केवलज्ञानमां होय.

८ श्रुतद्वार-पुलाकने श्रुत.

३८. [प्र०] हे भगवन्! पुलाक केटलुं श्रुत भणे? [उ०] हे गौतम! पुलाक जघन्य नवमा पूर्वनी त्रीजी आचार वस्तु सुधी भणे अने उत्कृष्ट संपूर्ण नव पूर्वोने भणे.

बकुशने श्रुत.

३९. [प्र०] हे भगवन्! बकुश केटलुं श्रुत भणे? [उ०] हे गौतम! जघन्य *आठ प्रवचन माता सुधी अने उत्कृष्ट दश पूर्वो भणे. ए प्रमाणे प्रतिसेवनाकुशील पण जाणवो.

---

१ चोद्दस-क।

३९ * पांच समिति अने त्रण गुप्ति रूप अष्ट प्रवचन मातानुं पालन करवारूप चारित्र होय छे, माटे चारित्रवाळाने अष्ट प्रवचन मातानुं परिज्ञान आवश्यक छे, कारण के चारित्र ज्ञानपूर्वक होय छे. माटे बकुशने एटलुं जघन्य श्रुत होय छे.

४०. [प्र०] कसायकुसीले–पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नेणं अट्ठ पवयणमायाओ, उक्कोसेणं चोद्दस पुव्वाइं अहिज्जेज्जा। एवं नियंठे वि।

४१. [प्र०] सिणाए–पुच्छा। [उ०] गोयमा! सुयवतिरित्ते होज्जा ७।

४२. [प्र०] पुलाए णं भंते! किं तित्थे होज्जा, अतित्थे होज्जा? [उ०] गोयमा! तित्थे होज्जा, णो अतित्थे होज्जा। एवं बउसे वि; एवं पडिसेवणाकुसीले वि।

४३. [प्र०] कसायकुसीले–पुच्छा। [उ०] गोयमा! तित्थे वा होज्जा, अतित्थे वा होज्जा।

४४. [प्र०] जइ अतित्थे होज्जा किं तित्थयरे होज्जा, पत्तेयबुद्धे होज्जा? [उ०] गोयमा! तित्थगरे वा होज्जा, पत्तेयबुद्धे वा होज्जा। एवं नियंठे वि; एवं सिणाए वि ८।

४५. [प्र०] पुलाए णं भंते! किं सलिंगे होज्जा, अन्नलिंगे होज्जा, गिहिलिंगे होज्जा? [उ०] गोयमा! दव्वलिंगं पडुच्च सलिंगे वा होज्जा, अन्नलिंगे वा होज्जा, गिहिलिंगे वा होज्जा, भावलिंगं पडुच्च नियमा सलिंगे होज्जा, एवं जाव–सिणाए ९।

४६. [प्र०] पुलाए णं भंते! कइसु सरीरेसु होज्जा? [उ०] गोयमा! तिसु ओरालिय–तेया–कम्मएसु होज्जा।

४७. [प्र०] बउसे णं भंते!–पुच्छा। [उ०] गोयमा! तिसु वा चउसु वा होज्जा; तिसु होमाणे तिसु ओरालिय–तेया–कम्मएसु होज्जा, चउसु होमाणे चउसु ओरालिय–वेउव्विय–तेया–कम्मएसु होज्जा। एवं पडिसेवणाकुसीले वि।

४८. [प्र०] कसायकुसीले–पुच्छा। [उ०] गोयमा! तिसु वा चउसु वा पंचसु वा होज्जा। तिसु होमाणे तिसु ओरालिय–तेया–कम्मएसु होज्जा; चउसु होमाणे चउसु ओरालिय–वेउव्विय–तेया–कम्मएसु होज्जा; पंचसु होमाणे पंचसु ओरालिय–वेउव्विय–आहारग–तेया–कम्मएसु होज्जा। णियंठो सिणाओ य जहा पुलाओ।

४०. [प्र०] हे भगवन्! कषायकुशील केटलुं श्रुत भणे? [उ०] हे गौतम! जघन्य आठ प्रवचन माता भणे अने उत्कृष्ट चौद पूर्वो भणे. ए प्रमाणे निर्ग्रंथ विषे पण जाणवुं. *कषायकुशीलने श्रुत.*

४१. [प्र०] हे भगवन्! स्नातक केटलुं श्रुत भणे? [उ०] हे गौतम! स्नातक श्रुतरहित होय.

४२. [प्र०] हे भगवन्! शुं पुलाक तीर्थमां होय के तीर्थना अभावमां होय? [उ०] हे गौतम! ते तीर्थमां होय, पण तीर्थना अभावमां न होय. ए प्रमाणे बकुश अने प्रतिसेवनाकुशील पण जाणवो. *९ तीर्थद्वार–पुलाक अने तीर्थ.*

४३. [प्र०] हे भगवन्! शुं कषायकुशील तीर्थमां होय के *अतीर्थमां होय? [उ०] हे गौतम! कषायकुशील तीर्थमां होय अने अतीर्थमां पण होय. *कषायकुशील अने तीर्थ.*

४४. [प्र०] हे भगवन्! जो ते (कषायकुशील) अतीर्थमां होय तो शुं ते तीर्थंकर होय के प्रत्येकबुद्ध होय? [उ०] हे गौतम! ते तीर्थंकर पण होय के प्रत्येकबुद्ध पण होय. ए प्रमाणे निर्ग्रंथ अने स्नातक विषे पण जाणवुं.

४५. [प्र०] हे भगवन्! शुं पुलाक स्वलिंगमां होय, अन्यलिंगमां होय के गृहस्थलिंगमां होय? [उ०] हे गौतम! †द्रव्यलिंगने आश्रयी स्वलिंगमां होय, अन्यलिंगमां होय के गृहस्थलिंगमां पण होय. भावलिंगने आश्रयी अवश्य स्वलिंगमां होय. ए प्रमाणे यावत्–स्नातक सुधी जाणवुं. *१० लिंगद्वार–पुलाक अने लिंग.*

४६. [प्र०] हे भगवन्! पुलाक केटला शरीरोमां होय? [उ०] हे गौतम! औदारिक, तैजस अने कार्मण–ए त्रण शरीरोमां होय. *११ शरीरद्वार–पुलाकने शरीर.*

४७. [प्र०] हे भगवन्! बकुश केटला शरीरोमां होय? [उ०] हे गौतम! बकुश त्रण शरीर के चार शरीरमां होय. ज्यारे ते त्रण शरीरमां होय त्यारे औदारिक, तैजस अने कार्मण शरीरमां होय. ज्यारे ते चार शरीरमां होय त्यारे औदारिक, वैक्रिय, तैजस अने कार्मण शरीरमां होय. ए प्रमाणे प्रतिसेवनाकुशील पण जाणवो. *बकुशने शरीर.*

४८. [प्र०] हे भगवन्! कषायकुशील केटला शरीरोमां होय? [उ०] हे गौतम! त्रण, चार के पांच शरीरमां होय. ज्यारे ते त्रण शरीरमां होय त्यारे औदारिक, तैजस अने कार्मण शरीरमां होय. ज्यारे ते चार शरीरमां होय त्यारे औदारिक, वैक्रिय, तैजस अने कार्मण शरीरमां होय, अने ज्यारे ते पांच शरीरमां होय त्यारे औदारिक, वैक्रिय, आहारक, तैजस अने कार्मण शरीरमां होय. निर्ग्रंथ अने स्नातकने पुलाकनी पेठे जाणवा. *कषायकुशीलने शरीर.*

---

४३ * छद्मस्थावस्थामां तीर्थंकर कषायकुशील होय ते अपेक्षाए ते अतीर्थमां पण होय, अथवा तीर्थनो विच्छेद थया पछी अन्य चारित्री कषायकुशील होय तेनी अपेक्षाए पण अतीर्थमां होय.—टीका.

४५ † द्रव्य अने भावने आश्रयी लिंग बे प्रकारनुं छे. तेमां ज्ञानादि भावलिंग छे अने ते ज्ञानादि भाव आर्हतोने होवाथी ए ज स्वलिंग कहेवाय छे. द्रव्यलिंग स्वलिंग अने परलिंगना भेदथी बे प्रकारनुं छे. तेमां रजोहरणादि द्रव्यथी स्वलिंग छे. परलिंग बे प्रकारनुं छे—कुतीर्थिकलिंग अने गृहस्थलिंग. पुलाकने त्रणे प्रकारनुं द्रव्य लिंग होय छे, कारण के चारित्रनो परिणाम कोइ पण एक द्रव्यलिंगनी अपेक्षा राखतो नथी.—टीका.

४९. [प्र०] पुलाए णं भंते ! किं कम्मभूमीए होज्जा, अकम्मभूमीए होज्जा ? [उ०] गोयमा ! जम्मण–संतिभावं पडुच्च कम्मभूमीए होज्जा, णो अकम्मभूमीए होज्जा ।

५०. [प्र०] बउसे णं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! जम्मण–संतिभावं पडुच्च कम्मभूमीए होज्जा, णो अकम्मभूमीए होज्जा; साहरणं पडुच्च कम्मभूमीए वा होज्जा, अकम्मभूमीए वा होज्जा । एवं जाव–सिणाए ।

५१. [प्र०] पुलाए णं भंते ! किं ओसप्पिणिकाले होज्जा, उस्सप्पिणिकाले होज्जा, णोओसप्पिणि–णोउस्सप्पिणिकाले वा होज्जा ? [उ०] गोयमा ! ओसप्पिणिकाले वा होज्जा, उस्सप्पिणिकाले वा होज्जा, नोओसप्पिणि–नोउस्सप्पिणिकाले वा होज्जा ।

५२. [प्र०] जइ ओसप्पिणिकाले होज्जा किं सुसमसुसमाकाले होज्जा १, सुसमाकाले होज्जा २, सुसमदूसमाकाले होज्जा ३, दूसमसुसमाकाले होज्जा ४, दूसमाकाले होज्जा ५, दूसमदूसमाकाले होज्जा ६ ? [उ०] गोयमा ! जंमणं पडुच्च णो सुसमसुसमाकाले होज्जा १, णो सुसमाकाले होज्जा २, सुसमदूसमाकाले वा होज्जा ३, दूसमसुसमाकाले वा होज्जा ४, णो दूसमाकाले होज्जा ५, णो दूसमदूसमाकाले होज्जा ६ । संतिभावं पडुच्च णो सुसमसुसमाकाले होज्जा, णो सुसमाकाले होज्जा, सुसमदूसमाकाले वा होज्जा, दूसमसुसमाकाले वा होज्जा, दूसमाकाले वा होज्जा, णो दूसमदूसमाकाले होज्जा ।

५३. [प्र०] जइ उस्सप्पिणिकाले होज्जा किं दूसमदूसमाकाले होज्जा १, दूसमाकाले होज्जा २, दूसमसुसमाकाले होज्जा ३, सुसमदूसमाकाले होज्जा ४, सुसमाकाले होज्जा ५, सुसमसुसमाकाले होज्जा ६ ? [उ०] गोयमा ! जंमणं पडुच्च णो दूसमदूसमाकाले होज्जा १, दूसमाकाले वा होज्जा २, दूसमसुसमाकाले वा होज्जा ३, सुसमदूसमाकाले वा होज्जा ४, णो सुसमाकाले होज्जा ५, णो सुसमसुसमाकाले होज्जा ६ । संतिभावं पडुच्च णो दूसमदूसमाकाले होज्जा १, णो दूसमाकाले होज्जा २, दूसमसुसमाकाले वा होज्जा ३, सुसमदूसमाकाले वा होज्जा ४, णो सुसमाकाले होज्जा ५, णो सुसमसुसमाकाले होज्जा ६ ।

१२ क्षेत्रद्वार–पुलाक अने क्षेत्र.

४९. [प्र०] हे भगवन् ! शुं पुलाक कर्मभूमिमां होय के अकर्मभूमिमां होय ? [उ०] हे गौतम ! *जन्म अने सद्भावने अपेक्षी कर्मभूमिमां होय, पण अकर्मभूमिमां न होय.

बकुश अने क्षेत्र.

५०. [प्र०] हे भगवन् ! शुं बकुश कर्मभूमिमां होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! जन्म अने सद्भावने आश्रयी कर्मभूमिमां होय, पण अकर्मभूमिमां न होय, अने संहरणने अपेक्षी कर्मभूमिमां पण होय अने अकर्मभूमिमां पण होय. ए प्रमाणे यावत्–स्नातक सुधी जाणवुं.

१३ कालद्वार–पुलाकनो काळ.

५१. [प्र०] हे भगवन् ! शुं पुलाक †अवसर्पिणी काळमां होय, उत्सर्पिणी काळमां होय के नोअवसर्पिणी–नोउत्सर्पिणी काळे होय ? [उ०] हे गौतम ! अवसर्पिणी काळमां होय, उत्सर्पिणी काळमां होय अने नोअवसर्पिणी–नोउत्सर्पिणी काळे पण होय.

५२. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते (पुलाक) अवसर्पिणी काळमां होय तो शुं १ सुषमसुषमा काळे (पहेला आरामां) होय, २ सुषमाकाळे (बीजा आरामां) होय, ३ सुषमदुःषमा काळे (त्रीजा आरामां) होय, ४ दुःषमसुषमा (चोथा आरामां) होय, ५ दुःषमा काळे (पांचमा आरामां) होय के ६ दुःषमदुःषमा काळे (छठ्ठा आरामां) होय ? [उ०] हे गौतम ! ‡जन्मनी अपेक्षाए सुषमसुषमा अने सुषमा काळे न होय, पण सुषमदुःषमा काळे होय, दुःषमसुषमा काळे होय, दुःषमा काळे न होय अने दुःषमदुःषमा काळे पण न होय. तथा सद्भावनी अपेक्षाए सुषमसुषमा काळे, सुषमाकाळे अने दुःषमदुःषमाकाळे न होय, पण सुषमदुःषमा काळे होय, दुःषमसुषमाकाळे होय अने दुःषमा काळे होय.

५३. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते (पुलाक) उत्सर्पिणी काळे होय तो शुं १ दुःषमदुःषमा काळे होय, २ दुःषमा काळे होय, ३ दुःषमसुषमा काळे होय, ४ सुषमदुःषमा काळे होय, ५ सुषमा काळे होय के ६ सुषमसुषमा काळे होय ? [उ०] हे गौतम ! जन्मने आश्रयी दुःषमदुःषमा काळे न होय, दुःषमा काळे होय, दुःषमसुषमा काळे होय, सुषमदुःषमा काळे होय, पण सुषमा काळे अने सुषमसुषमा काळे न होय. सद्भावने आश्रयी दुःषमदुःषमा काळे न होय, दुःषमा काळे न होय, दुःषमसुषमा काळे होय, सुषमदुःषमा काळे होय, पण सुषमा तथा सुषमसुषमा काळे न होय.

---

४ * जन्म–उत्पत्ति अने सद्भाव–चारित्रभाव–थी अस्तित्व जन्म अने सद्भावनी अपेक्षाए पुलाक कर्मभूमिमां होय. एटले त्यां जन्मे अने त्यां विहरे, पण अकर्मभूमिमां उत्पन्न न थाय, केमके त्यां जन्मेलाने चारित्र न होय. तेम संहरणथी अकर्मभूमिमां न होय, कारण के देवादि पुलाकलब्धिवाळाने संहरी न शके.

५ † काळ त्रण प्रकारनो छे–उत्सर्पिणी, अवसर्पिणी अने नोउत्सर्पिणी–नोअवसर्पिणी. तेमां भरत अने एरावत क्षेत्रमां पहेला बे प्रकारनो काळ छे, अने त्रीजा प्रकारनो काळ महाविदेह अने हैमवतादि क्षेत्रोमां छे.

५२–५३ ‡ पुलाक जन्मनी अपेक्षाए त्रीजा अने चोथा आरामां होय, अने सद्भावनी अपेक्षाए त्रीजा, चोथा अने पांचमा आरामां पण होय. तेमां जे चोथा आरामां जन्म्यो होय तेनो पांचमा आरामां सद्भाव होय. त्रीजा अने चोथा आरामां जन्म अने सद्भाव बन्ने होय. उत्सर्पिणीमां बीजा, त्रीजा अने चोथा आरे जन्मथी होय. तेमां बीजा आराने अन्ते जन्मे अने त्रीजा आरामां चारित्रनो स्वीकार करे, त्रीजा अने चोथा आरामां जन्म अने चारित्र बन्ने होय. सद्भावने आश्रयी त्रीजा अने चोथा आरामां ज होय. केमके ते ज आरामां चारित्रनी प्रतिपत्ति होय छे.—टीका.

५४. [प्र०] जइ णोओसप्पिणि–नोउस्ससप्पिणिकाले होज्जा किं सुसमसुसमापलिभागे होज्जा, सुसमापलिभागे होज्जा, सुसमदूसमापलिभागे होज्जा, दूसमसुसमापलिभागे होज्जा ? [उ०] गोयमा ! जंमण–संतिभावं पडुच्च णो सुसमसुसमापलिभागे होज्जा, णो सुसमापलिभागे०, णो सुसमदूसमापलिभागे होज्जा, दूसमसुसमापलिभागे होज्जा।

५५. [प्र०] बउसे णं–पुच्छा। [उ०] गोयमा ! ओसप्पिणिकाले वा होज्जा, उस्सप्पिणिकाले वा होज्जा, नोओसप्पिणि–नोउस्सप्पिणिकाले वा होज्जा।

५६. [प्र०] जइ ओसप्पिणिकाले होज्जा किं सुसमसुसमाकाले होज्जा–पुच्छा। [उ०] गोयमा ! जंमण–संतिभावं पडुच्च णो सुसमसुसमाकाले होज्जा, णो सुसमाकाले होज्जा, सुसमदूसमाकाले वा होज्जा, दूसमसुसमाकाले वा होज्जा, दूसमाकाले वा होज्जा, णो दूसमदूसमाकाले होज्जा; साहरणं पडुच्च अन्नयरे समाकाले होज्जा।

५७. [प्र०] जइ उस्सप्पिणिकाले होज्जा किं दूसमदूसमाकाले होज्जा ६–पुच्छा। [उ०] गोयमा ! जम्मणं पडुच्च णो दूसमदूसमाकाले होज्जा जहेव पुलाए। संतिभावं पडुच्च णो दूसमदूसमाकाले होज्जा, णो दूसमाकाले होज्जा; एवं संतिभावेण वि जहा पुलाए जाव–णो सुसमसुसमाकाले होज्जा। साहरणं पडुच्च अन्नयरे समाकाले होज्जा।

५८. [प्र०] जइ नोओसप्पिणि–नोउस्सप्पिणिकाले होज्जा–पुच्छा। [उ०] गोयमा ! जम्मण–संतिभावं पडुच्च णो सुसमसुसमापलिभागे होज्जा जहेव पुलाए जाव–दूसमसुसमापलिभागे होज्जा। साहरणं पडुच्च अन्नयरे पलिभागे होज्जा। जहा बउसे। एवं पडिसेवणाकुसीले वि; एवं कसायकुसीले वि। नियंठो सिणाओ य जहा पुलाओ। नवरं एतेसिं अब्भहियं साहरणं भाणियवं, सेसं तं चेव १२।

५९. [प्र०] पुलाए णं भंते ! कालगए समाणे किं (कं) गतिं गच्छति ? [उ०] गोयमा ! देवगतिं गच्छति। [प्र०] देवगतिं गच्छमाणे किं भवणवासीसु उववज्जेज्जा, वाणमंतरेसु उववज्जेज्जा, जोइसि०, वेमाणिएसु उववज्जेज्जा ? [उ०] गोयमा ! णो

५४. [प्र०] जो ते (पुलाको) नोउत्सर्पिणी–नोअवसर्पिणी काळे होय तो शुं *सुषमसुषमा समान काळे होय, सुषमासमान काळे होय, सुषमदुःषमासमान काळे होय के दुःषमसुषमासमान काळे होय ? [उ०] हे गौतम ! जन्म अने सद्भावने आश्रयी सुषमसुषमा समान काळने विषे न होय, सुषमासमान काळे न होय, सुषमदुःषमासमान काळे न होय, पण दुःषमसुषमासमान काळे होय.

५५. [प्र०] हे भगवन् ! बकुश कये काळे होय-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! अवसर्पिणी काळे होय, उत्सर्पिणी काळे होय, पण नोउत्सर्पिणी–नोअवसर्पिणी काळे न होय. बकुशनो काळ.

५६. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते बकुश अवसर्पिणी काळे होय, तो शुं सुषमसुषमा काळे होय-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! जन्म अने सद्भावने अपेक्षी सुषमसुषमा काळे न होय, सुषमा काळे न होय, सुषमदुःषमा काळे होय, दुःषमसुषमा काळे होय के दुःषमाकाळे होय, पण दुःषमदुःषमा काळे न होय. संहरणने अपेक्षी कोइ पण काळे होय.

५७. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते बकुश उत्सर्पिणी काळे होय, तो शुं दुःषमदुःषमा काळे होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! जन्मने आश्रयी दुःषमदुःषमा काळे न होय–इत्यादि बधुं पुलाकनी पेठे जाणवुं. सद्भावने आश्रयी दुःषमदुःषमा काळे न होय, दुःषमा काळे न होय, ए प्रमाणे बधुं सद्भावने आश्रयी पण पुलाकनी पेठे जाणवुं. यावत्–सुषमसुषमा काळे न होय. संहरणने अपेक्षी कोइ पण काळे होय.

५८. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते बकुश नोअवसर्पिणी–नोउत्सर्पिणी काळे होय तो–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! जन्म अने सद्भावने आश्रयी सुषमसुषमासमान काळे न होय–इत्यादि बधुं पुलाकनी पेठे जाणवुं, यावत्–दुःषमसुषमासमान काळे होय. संहरणने अपेक्षी कोइ पण काळे होय. जेम बकुश संबन्धे कह्युं तेम प्रतिसेवनाकुशील संबन्धे पण कहेवुं. एम कषायकुशील पण जाणवो. निर्ग्रंथ अने स्नातक पण पुलाकनी पेठे समजवा. विशेष ए के †निर्ग्रंथ अने स्नातकने संहरण अधिक कहेवुं. एटले संहरणने आश्रयी सर्व काळे होय–एम कहेवुं. बाकी बधुं तेज प्रमाणे जाणवुं.

५९. [प्र०] हे भगवन् ! पुलाक मरण पामीने कइ गतिमां जाय ? [उ०] हे गौतम ! देवगतिमां जाय. [प्र०] देवगतिमां जतो शुं भवनवासिमां, वानव्यंतरमां, ज्योतिष्कमां के वैमानिकोमां उपजे ? [उ०] भवनवासीमां न उपजे, वानव्यंतरमां न उपजे, ज्योतिषिकमां न १४ गतिद्वार– पुलाकनी गति.

५४ * सुषमसुषमानो समान काळ देवकुरु अने उत्तरकुरुमां होय छे. सुषमासमान काळ हरिवर्ष अने रम्यक क्षेत्रमां होय छे, सुषमदुःषमासमान काळ हिमवत अने ऐरण्यवत क्षेत्रमां अने दुःषमसुषमा समान काळ महाविदेहमां होय छे.—टीका.

५८ † निर्ग्रन्थ अने स्नातकनो संहरण आश्रयी सर्व काळे सद्भाव कह्यो ते पूर्वे संहरेलाने निर्ग्रन्थपणा अने स्नातकपणानी प्राप्ति थाय ते अपेक्षाए समजवुं, कारण के वेदरहित मुनिओनुं संहरण थतुं नथी. कह्युं छे के "श्रमणी–साध्वी, वेदरहित, परिहारविशुद्धि, पुलाकलब्धिवाळा, अप्रमत्त, चौद पूर्वधर अने आहारक लब्धिवाळानुं संहरण थतुं नथी.—टीका.

भवणवासीसु, णो वाण०, णो जोइ०, वेमाणिएसु उववज्जेज्जा। वेमाणिएसु उववज्जमाणे जहन्नेणं सोहम्मे कप्पे, उक्कोसेणं सहस्सारे कप्पे उववज्जेज्जा। बउसे णं एवं चेव। नवरं उक्कोसेणं अच्चुए कप्पे। पडिसेवणाकुसीले जहा बउसे। कसायकुसीले जहा पुलाए। नवरं उक्कोसेणं अणुत्तरविमाणेसु उववज्जेज्जा।

६०. [प्र०] णियंठे णं भंते!०? [उ०] एवं चेव, जाव-वेमाणिएसु उववज्जमाणे अजहन्नमणुक्कोसेणं अणुत्तरविमाणेसु उववज्जेज्जा।

६१. [प्र०] सिणाए णं भंते! कालगए समाणे किं (कं) गतिं गच्छइ? [उ०] गोयमा! सिद्धिगतिं गच्छइ।

६२. [प्र०] पुलाए णं भंते! देवेसु उववज्जमाणे किं इंदत्ताए उववज्जेज्जा, सामाणियत्ताए उववज्जेज्जा, तायत्तीसाए उववज्जेज्जा, लोगपालत्ताए उववज्जेज्जा, अहमिंदत्ताए वा उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! अविराहणं पडुच्च इंदत्ताए उववज्जेज्जा, सामाणियत्ताए उववज्जेज्जा, तायत्तीसाए उववज्जेज्जा, लोगपालत्ताए उववज्जेज्जा, नो अहमिंदत्ताए उववज्जेज्जा। विराहणं पडुच्च अन्नयरेसु उववज्जेज्जा। एवं बउसे वि; एवं पडिसेवणाकुसीले वि।

६३. [प्र०] कसायकुसीले-पुच्छा। [उ०] गोयमा! अविराहणं पडुच्च इंदत्ताए वा उववज्जेज्जा, जाव-अहमिंदत्ताए वा उववज्जेज्जा; विराहणं पडुच्च अन्नयरेसु उववज्जेज्जा।

६४. [प्र०] नियंठे-पुच्छा [उ०] गोयमा! अविराहणं पडुच्च णो इंदत्ताए उववज्जेज्जा, जाव-णो लोगपालत्ताए उववज्जेज्जा; अहमिंदत्ताए उववज्जेज्जा। विराहणं पडुच्च अन्नयरेसु उववज्जेज्जा।

६५. [प्र०] पुलायस्स णं भंते! देवलोगेसु उववज्जमाणस्स केवतियं कालं ठिती पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं पलिओवमपुहुत्तं, उक्कोसेणं अट्ठारस सागरोवमाइं।

६६. [प्र०] बउसस्स-पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नेणं पलिओवमपुहुत्तं, उक्कोसेणं बावीसं सागरोवमाइं। एवं पडिसेवणाकुसीले वि।

उपजे, पण वैमानिकमां उपजे. वैमानिकमां उत्पन्न थतो पुलाक जघन्यथी सौधर्म कल्पमां अने उत्कृष्ट सहस्रार कल्पमां उत्पन्न थाय. बकुश विषे पण एज प्रमाणे जाणवुं. विशेष ए के ते उत्कृष्ट अच्युत कल्पमां उत्पन्न थाय. बकुशनी पेठे प्रतिसेवनाकुशील विषे पण समजवुं. अने पुलाकनी पेठे कषायकुशीलने पण जाणवुं. विशेष ए के, कषायकुशील उत्कृष्ट अनुत्तरविमानमां उत्पन्न थाय.

निर्ग्रन्थनी गति.

६०. [प्र०] हे भगवन्! निर्ग्रंथ मरण पामीने कइ गतिमां जाय? [उ०] ए प्रमाणे जाणवुं. यावत्-वैमानिकोमां उत्पन्न थतो जघन्य अने उत्कृष्ट सिवाय एक अनुत्तर विमानमां उत्पन्न थाय.

स्नातकनी गति.

६१. [प्र०] हे भगवन्! स्नातक मरण पामीने कइ गतिमां जाय? [उ०] हे गौतम! ते एक सिद्धगतिमां जाय.

पुलाक कया देवपणे उपजे?

६२. [प्र०] हे भगवन्! देवोमां उत्पन्न थतो पुलाक शुं इंद्रपणे उत्पन्न थाय, सामानिकपणे उत्पन्न थाय, त्रायस्त्रिंशदेवपणे उत्पन्न थाय, लोकपालपणे उत्पन्न थाय के अहमिंद्रपणे उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! अविराधनाने आश्रयी इंद्रपणे उत्पन्न थाय, सामानिकपणे उत्पन्न थाय, त्रायस्त्रिंशदेवपणे उत्पन्न थाय अने लोकपालपणे उत्पन्न थाय, पण अहमिंद्रपणे न उत्पन्न थाय. अने विराधना करीने भवनपति वगेरे कोइ पण देवमां उत्पन्न थाय. ए प्रमाणे बकुश अने प्रतिसेवनाकुशील जाणवो.

कषायकुशील कया देवपणे उपजे?

६३. [प्र०] हे भगवन्! कषायकुशील कया देवपणे उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! संयमनी विराधना न करी होय तो ते इंद्रपणे, यावत्-अहमिंद्रपणे उत्पन्न थाय, अने संयम विराधना करी होय तो ते भवनपति वगेरे कोइ पण देवमां उत्पन्न थाय.

निर्ग्रंथ कया देवपणे उपजे.

६४. [प्र०] हे भगवन्! निर्ग्रंथ कया देवमां उपजे? [उ०] हे गौतम! संयमनी अविराधनाने आश्रयी इंद्रपणे यावत्-लोकपालपणे न थाय, पण अहमिंद्रपणे थाय, अने संयमनी विराधनाने आश्रयी भवनवासी वगेरे कोइ पण देवपणे उत्पन्न थाय.

पुलाकनी देवलोकमां स्थिति.

६५. [प्र०] हे भगवन्! देवलोकोमां उत्पन्न थता पुलाकनी केटला काळ सुधीनी स्थिति कही छे? [उ०] हे गौतम! जघन्य पल्योपमपृथक्त्व-बेथी नव पल्योपम सुधीनी अने उत्कृष्ट अढार सागरोपमनी स्थिति कही छे.

६६. [प्र०] हे भगवन्! देवलोकोमां उत्पन्न थता बकुशनी केटला काळ सुधीनी स्थिति कही छे? [उ०] हे गौतम! जघन्य बेथी नव पल्योपम सुधीनी अने उत्कृष्ट बावीस सागरोपम सुधीनी स्थिति कही छे. ए प्रमाणे प्रतिसेवनाकुशील विषे पण समजवुं.

---

६१ * ज्ञानादिनी अविराधना के लब्धिनो प्रयोग कर्या सिवाय इन्द्रादि रूपे उपजे, अने विराधना करीने भवनपत्यादि कोइ पण देवमां उपजे. पुलाकनो मात्र वैमानिकमां उत्पाद कह्यो ते संयमनी अविराधनानी अपेक्षाए जाणवुं.—टीका.

६७. [प्र०] कसायकुसीलस्स–पुच्छा। [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं पलिओवमपुहुत्तं, उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं।

६८. [प्र०] णियंठस्स–पुच्छा। [उ०] गोयमा ! अजहन्नमणुक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं १३।

६९. [प्र०] पुलागस्स णं भंते ! केवतिया संयमट्ठाणा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! असंखेज्जा संयमट्ठाणा पन्नत्ता। एवं जाव–कसायकुसीलस्स।

७०. [प्र०] नियंठस्स णं भंते ! केवइया संजमट्ठाणा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! एगे अजहन्नमणुक्कोसए संजमट्ठाणे; एवं सिणायस्स वि।

७१. [प्र०] एतेसि णं भंते ! पुलाग–बउस–पडिसेवणा–कसायकुसील–नियंठ–सिणायाणं संजमट्ठाणाणं कयरे कयरे० जाव–विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! सव्वत्थोवे नियंठस्स सिणायस्स य एगे अजहन्नमणुक्कोसए संजमट्ठाणे, पुलागस्स णं संजमट्ठाणा असंखेज्जगुणा, बउसस्स संजमट्ठाणा असंखेज्जगुणा, पडिसेवणाकुसीलस्स संजमट्ठाणा असंखेज्जगुणा; कसायकुसीलस्स संजमट्ठाणा असंखेज्जगुणा १४।

७२. [प्र०] पुलागस्स णं भंते ! केवतिया चरित्तपज्जवा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! अणंता चरित्तपज्जवा पन्नत्ता, एवं जाव–सिणायस्स।

७३. [प्र०] पुलाए णं भंते ! पुलागस्स सट्ठाणसन्निगासेणं चरित्तपज्जवेहिं किं हीणे, तुल्ले, अब्भहिए ? [उ०] गोयमा ! सिय हीणे १, सिय तुल्ले २, सिय अब्भहिए ३। जइ हीणे अणंतभागहीणे वा, असंखेज्जइभागहीणे वा, संखेज्जइभागहीणे वा, संखेज्जगुणहीणे वा, असंखेज्जगुणहीणे वा, अनंतगुणहीणे वा। अह अब्भहिए अणंतभागमब्भहिए वा, असंखेज्जइभागमब्भहिए वा संखेज्जइभागमब्भहिए वा, संखेज्जगुणमब्भहिए वा, असंखेज्जगुणमब्भहिए वा, अणंतगुणमब्भहिए वा।

६७. [प्र०] हे भगवन् ! देवलोकमां उत्पन्न थता कषायकुशीलनी केटला काळ सुधीनी स्थिति कही छे ? [उ०] हे गौतम ! जघन्य बेथी नव पल्योपम सुधीनी अने उत्कृष्ट तेत्रीश सागरोपमनी स्थिति कही छे.

कषायकुशीलनी देवलोकमां स्थिति.

६८. [प्र०] देवलोकमां उत्पन्न थता निर्ग्रंथनी केटला काळनी स्थिति कही छे ? [उ०] हे गौतम ! जघन्य अने उत्कृष्ट सिवाय तेत्रीश सागरोपमनी स्थिति कही छे.

निर्ग्रन्थनी देवलोकमां स्थिति.

६९. [प्र०] हे भगवन् ! पुलाकने केटलां संयमस्थानो कहेलां छे ? [उ०] हे गौतम ! *असंख्याता संयमस्थानो कह्यां छे. ए प्रमाणे यावत्–कषायकुशील सुधी जाणवुं.

१४ संयमद्वार–पुलाकने संयमस्थानो.

७०. [प्र०] हे भगवन् ! निर्ग्रंथने केटलां संयमस्थानो कहेलां छे ? [उ०] हे गौतम ! तेने जघन्य अने उत्कृष्ट सिवाय एक संयमस्थान कह्युं छे. ए प्रमाणे स्नातक विषे पण जाणवुं.

निर्ग्रन्थने संयमस्थान.

७१. [प्र०] हे भगवन् ! ए पूर्वोक्त पुलाक, बकुश, प्रतिसेवनाकुशील, कषायकुशील, निर्ग्रंथ अने स्नातकना संयमस्थानोमां कयां कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! निर्ग्रंथ अने स्नातकने सर्व करतां अल्प अजघन्य अनुत्कृष्ट एकज संयमस्थान छे. तेथी पुलाकने असंख्यातगुणां संयमस्थानो छे, तेथी बकुशने असंख्यातगुणां संयमस्थानो छे, तेथी प्रतिसेवनाकुशीलने असंख्यातगुणां संयमस्थानो छे, तेथी कषायकुशीलने असंख्यातगुणां संयमस्थानो छे.

संयमस्थानोनुं अल्पबहुत्व.

७२. [प्र०] हे भगवन् ! पुलाकने केटला चारित्रपर्यवो होय ? [उ०] हे गौतम ! पुलाकने अनन्त चारित्रपर्यवो होय. ए प्रमाणे यावत्–स्नातक सुधी जाणवुं.

पुलाकादिने चारित्रपर्याय.

७३. [प्र०] हे भगवन् ! पुलाक †स्वस्थानसंनिकर्ष–पोताना सजातीय चारित्रपर्यायोनी अर्थात्–एक पुलाक बीजा पुलाकना चारित्रपर्यायनी अपेक्षाए शुं हीन होय, तुल्य होय के अधिक होय ? [उ०] हे गौतम ! कदाच‡ हीन होय, कदाच तुल्य होय, अने कदाच अधिक होय. जो हीन होय तो अनंतभाग हीन होय, असंख्यभाग हीन होय, संख्यातभाग हीन होय, संख्यातगुण हीन होय, असंख्यातगुण हीन होय अने अनंतगुण हीन होय. जो अधिक होय तो अनंतभाग अधिक होय, असंख्यभाग अधिक होय, संख्यातभाग अधिक होय, संख्यातगुण अधिक होय, असंख्यातगुण अधिक होय अने अनंतगुण अधिक होय.

१५ संनिकर्षद्वार–पुलाकनो स्वस्थानसंनिकर्ष.

---

६९ * संयम–चारित्रना शुद्धि–अशुद्धिना वत्ता ओछापणाने लीधे थयेला भेदो ते संयमस्थान. ते असंख्याता होय छे. तेमां प्रत्येक संयमस्थानना सर्वाकाशप्रदेश गुणित सर्वाकाश प्रदेश प्रमाण (अनन्तानन्त) पर्यायो (अंशो) होय छे. ते संयमस्थानो पुलाकने असंख्यात होय छे. कारण के चारित्रमोहनीयनो क्षयोपशम विचित्र होय छे. एम यावत्—कषायकुशील सुधी जाणवुं. निर्ग्रन्थने एकज संयमस्थान होय छे, कारण के कषायनो क्षय के उपशम एकज प्रकारनो होवाथी तेनी शुद्धि पण एकज प्रकारनी छे.

७३ † निकर्ष–संनिकर्ष, पुलाकादिनुं परस्पर संयोजन, स्व–पोताना सजातीय, स्थान–पर्यवोनुं आश्रय, अर्थात् पुलाकादिने पुलाकादिनुं संनिकर्ष–संयोजन ते स्वस्थानसंनिकर्ष कहेवाय छे.

‡ विशुद्ध संयमस्थानना संबन्धी होवाथी विशुद्धतर पर्यायनी अपेक्षाए अविशुद्ध संयमस्थानना संबन्धी होवाथी अविशुद्धतर पर्यवो हीन कहेवाय छे अने ते पर्यववाळा साधु पण हीन कहेवाय छे. समान एवा शुद्ध पर्यवोना संबन्धथी तुल्य अने विशुद्धतर पर्यवना योगथी अधिक कहेवाय छे.–टीका.

७४. [प्र०] पुलाए णं भंते ! बउसस्स परट्ठाणसन्निगासेणं चरित्तपज्जवेहिं किं हीणे, तुल्ले, अब्भहिए ? [उ०] गोयमा ! हीणे, नो तुल्ले, नो अब्भहिए; अणंतगुणहीणे । एवं पडिसेवणाकुसीलस्स वि । कसायकुसीलेणं समं छट्ठाणवडिए जहेव सट्ठाणे । नियंठस्स जहा बउसस्स; एवं सिणायस्स वि ।

७५. [प्र०] बउसे णं भंते ! पुलागस्स परट्ठाणसन्निगासेणं चरित्तपज्जवेहिं किं हीणे, तुल्ले, अब्भहिए ? [उ०] गोयमा ! णो हीणे, णो तुल्ले, अब्भहिए, अणंतगुणमब्भहिए ।

७६. [प्र०] बउसे णं भंते ! बउसस्स सट्ठाणसन्निगासेणं चरित्तपज्जवेहिं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सिय हीणे, सिय तुल्ले, सिय अब्भहिए । जइ हीणे छट्ठाणवडिए ।

७७. [प्र०] बउसे णं भंते ! पडिसेवणाकुसीलस्स परट्ठाणसन्निगासेणं चरित्तपज्जवेहिं किं हीणे० ? [उ०] छट्ठाणवडिए; एवं कसायकुसीलस्स वि ।

७८. [प्र०] बउसे णं भंते ! नियंठस्स परट्ठाणसन्निगासेणं चरित्तपज्जवेहिं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! हीणे, णो तुल्ले, णो अब्भहिए; अणंतगुणहीणे; एवं सिणायस्स वि । पडिसेवणाकुसीलस्स एवं चेव बउसवत्तव्वया भाणियव्वा । कसायकुसीलस्स एस चेव बउसवत्तव्वया । नवरं पुलाएण वि समं छट्ठाणवडिए ।

७९. [प्र०] णियंठे णं भंते ! पुलागस्स परट्ठाणसन्निगासेणं चरित्तपज्जवेहिं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! णो हीणे, णो तुल्ले, अब्भहिए; अणंतगुणमब्भहिए; एवं जाव–कसायकुसीलस्स ।

पुलाकनो बकुशनी अपेक्षाए परस्थान-संनिकर्ष.

७४. [प्र०] हे भगवन् ! पुलाक (पोताना चारित्रपर्यायोवडे) बकुशना परस्थानसंनिकर्ष–विजातीय चारित्रपर्यायोनी अपेक्षाए शुं हीन छे, तुल्य छे के अधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! हीन छे, पण तुल्य के अधिक नथी, अने ते अनंतगुण हीन छे. ए प्रमाणे प्रतिसेवनाकुशीलना चारित्रपर्यायनी अपेक्षाए *पुलाक अनन्तगुण हीन छे. पुलाक जेम स्वस्थान–सजातीय पर्यायनी अपेक्षाए छ स्थानपतित कह्यो छे तेम कषायकुशीलनी साथे पण छ स्थानपतित जाणवो. बकुशनी पेठे निर्ग्रन्थनी साथे जाणवुं. एम स्नातकनी साथे पण समजवुं.

बकुशना पुलाकनी अपेक्षाए चारित्र-पर्यायो.

७५. [प्र०] हे भगवन् ! †बकुश पुलाकना परस्थान–विजातीय चारित्रपर्यायनी अपेक्षाए शुं हीन छे, तुल्य छे के अधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! हीन नथी, तुल्य नथी, पण अधिक छे, अने ते अनंतगुण अधिक छे.

बकुशना स्वस्थाननी अपेक्षाए चारित्र पर्यायो.

७६. [प्र०] हे भगवन् ! बकुश बकुशना सजातीय चारित्रपर्यायने आश्रयी शुं हीन छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! कदाच हीन होय, कदाच तुल्य होय, अने कदाच अधिक होय. जो हीन होय तो ते छस्थानक पतित होय.

बकुशना प्रतिसेवना-कुशीलनी अपेक्षाए चारित्र पर्यायो.

७७. [प्र०] हे भगवन् ! बकुश प्रतिसेवनाकुशीलना विजातीय चारित्रपर्यवोथी शुं हीन छे? [उ०] हे गौतम ! छस्थानकपतित होय. ए प्रमाणे कषायकुशीलनी अपेक्षाए पण जाणवुं.

बकुशना निर्ग्रन्थनी अपेक्षाए चारित्र-पर्यायो. प्रतिसेवनाकुशील अने कषायकुशील-लना चारित्र पर्यायो.

७८. [प्र०] हे भगवन् ! बकुश निर्ग्रंथना विजातीय चारित्रपर्यायनी अपेक्षाए शुं हीन होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! हीन छे, तुल्य नथी अने अधिक पण नथी. अने ते अनंतगुण हीन छे. ए प्रमाणे स्नातकनी अपेक्षाए पण समजवुं. तथा प्रतिसेवनाकुशीलने एज प्रमाणे ‡बकुशनी वक्तव्यता (सू० ७६–७९) कहेवी. कषायकुशीलने एज प्रमाणे जाणवुं. परन्तु पुलाकनी अपेक्षाए कषायकुशील छस्थानपतित होय छे.

पुलाकनी अपेक्षाए निर्ग्रन्थना चारित्र-पर्यायो.

७९. [प्र०] हे भगवन् ! निर्ग्रंथ पुलाकना परस्थानसंनिकर्ष–विजातीय चारित्रपर्यवोथी शुं हीन छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! ते हीन नथी, तुल्य नथी पण अधिक छे, अने ते अनंतगुण अधिक छे. ए प्रमाणे यावत्–कषायकुशीलना संबंधनी अपेक्षाए पण जाणवुं.

---

७४ * पुलाक स्वस्थाननी अपेक्षाए जेम षट्स्थानपतित कह्यो तेम कषायकुशीलनी अपेक्षाए पण षट्स्थानपतित कहेवो. पुलाक अने कषायकुशीलना सर्व जघन्य संयमस्थान सौथी नीचे छे. त्यांथी ते बन्ने साथे असंख्य संयमस्थान सुधी जाय छे. कारण के त्यां सुधी बन्नेना तुल्य अध्यवसायो होय छे. त्यांथी पुलाक हीन परिणाम होवाथी संयमस्थानमां वधतो अटकी जाय छे, अने त्यार पछी कषायकुशील एकाकी असंख्य संयमस्थान सुधी जाय छे. त्यांथी कषायकुशील प्रतिसेवनाकुशील अने बकुश साथे असंख्य संयमस्थान सुधी जाय छे. त्यां बकुश अटके छे. पछी प्रतिसेवनाकुशील अने कषायकुशील बन्ने असंख्य संयमस्थान सुधी जाय छे. त्यां प्रतिसेवनाकुशील अटके छे. पछी कषायकुशील असंख्य संयमस्थान सुधी जाय छे, अने ते त्यां अटके छे. त्यार पछी आगळ निर्ग्रन्थ अने स्नातक एकज संयम स्थानने प्राप्त करे छे. माटे पुलाक निर्ग्रंथना चारित्रपर्यायोथी अनन्तगुणहीन छे.

७५ † बकुश पुलाकथी अनन्तगुण अधिक छे, अने पुलाक बकुशथी हीन, तुल्य के अधिक छे. बकुश प्रतिसेवाकुशील अने कषायकुशीलथी पण हीनादि छे, निर्ग्रन्थ अने स्नातकथी तो हीन ज छे.

७८ ‡ प्रतिसेवाकुशील अने कषायकुशील बकुशनी पेठे जाणवा. परन्तु त्यां पुलाकथी बकुश अधिक कह्यो छे अने अहीं पुलाकथी कषायकुशील षट्स्थान पतित जाणवो. केमके तेना परिणाम पुलाकनी अपेक्षाए हीन, सम अने अधिक छे.—टीका.

८०. [प्र०] णियंठे णं भंते ! णियंठस्स सट्ठाणसन्निगासेणं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो हीणे, तुल्ले, णो अब्भहिए । एवं सिणायस्स वि ।

८१. [प्र०] सिणाए णं भंते ! पुलागस्स परट्ठाणसन्निगासेणं० ? [उ०] एवं जहा नियंठस्स वत्तव्वया तहा सिणायस्स वि भाणियव्वा । जाव–सिणाए णं भंते ! सिणायस्स सट्ठाणसन्निगासेणं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! णो हीणे, तुल्ले, णो अब्भहिए ।

८२. [प्र०] एएसि णं भंते ! पुलाग–बकुस–पडिसेवणाकुसील–कसायकुसील–नियंठ–सिणायाणं जहन्नुक्कोसगाणं चरित्तपज्जवाणं कयरे कयरे–जाव–विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! १ पुलागस्स कसायकुसीलस्स य एएसि णं जहन्नगा चरित्तपज्जवा दोण्ह वि तुल्ला सव्वत्थोवा । २ पुलागस्स उक्कोसगा चरित्तपज्जवा अणंतगुणा । ३ बउसस्स पडिसेवणाकुसीलस्स य एएसि णं जहन्नगा चरित्तपज्जवा दोण्ह वि तुल्ला अणंतगुणा । ४ बउसस्स उक्कोसगा चरित्तपज्जवा अणंतगुणा । ५ पडिसेवणाकुसीलस्स उक्कोसगा चरित्तपज्जवा अणंतगुणा । ६ कसायकुसीलस्स उक्कोसगा चरित्तपज्जवा अणंतगुणा । ७ णियंठस्स सिणायस्स य एतेसि णं अजहन्नमणुक्कोसगा चरित्तपज्जवा दोण्ह वि तुल्ला अणंतगुणा १५ ।

८३. [प्र०] पुलाए णं भंते ! किं सयोगी होज्जा, अजोगी होज्जा ? [उ०] गोयमा ! सयोगी होज्जा, नो अयोगी होज्जा । [प्र०] जइ सयोगी होज्जा किं मणजोगी होज्जा, वइजोगी होज्जा, कायजोगी होज्जा ? [उ०] गोयमा ! मणजोगी वा होज्जा, वयजोगी वा होज्जा, कायजोगी वा होज्जा । एवं जाव–नियंठे ।

८४. [प्र०] सिणाए णं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सयोगी वा होज्जा, अयोगी वा होज्जा । जइ सयोगी होज्जा किं मणजोगी होज्जा–सेसं जहा पुलागस्स १६ ।

८५. [प्र०] पुलाए णं भंते ! किं सागारोवउत्ते होज्जा, अणागारोवउत्ते होज्जा ? [उ०] गोयमा ! सागारोवउत्ते वा होज्जा, अणागारोवउत्ते वा होज्जा । एवं जाव–सिणाए १७ ।

८०. [प्र०] हे भगवन् ! निर्ग्रंथ निर्ग्रंथना सजातीय चारित्रपर्यवोथी शुं हीन छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! ते हीन नथी अने अधिक नथी, पण तुल्य छे. ए प्रमाणे स्नातकनी अपेक्षाए पण समजवुं.

निर्ग्रन्थना सजातीयनी अपेक्षाए चारित्रपर्यायो.

८१. [प्र०] हे भगवन् ! स्नातक पुलाकना विजातीय चारित्रपर्यवोथी शुं हीन छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! जेम निर्ग्रंथ संबन्धे वक्तव्यता कही तेम स्नातक संबन्धे पण वक्तव्यता कहेवी. यावत्–[प्र०] हे भगवन् ! स्नातक स्नातकना सजातीय चारित्रपर्यवोथी शुं हीन छे-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! ते हीन नथी, अधिक नथी, पण तुल्य छे.

स्नातकना पुलाकनी अपेक्षाए चारित्रपर्याय.

८२. [प्र०] हे भगवन् ! ए पुलाक, बकुश, प्रतिसेवनाकुशील, कषायकुशील, निर्ग्रंथ अने स्नातकना जघन्य अने उत्कृष्ट चारित्रपर्यवो कोना कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! १ पुलाक अने कषायकुशीलना जघन्य चारित्रपर्यवो परस्पर तुल्य छे अने सौथी थोडा छे. २ तेथी पुलाकना उत्कृष्ट चारित्रपर्यवो अनंतगुण छे. ३ तेथी बकुश अने प्रतिसेवनाकुशीलना जघन्य चारित्रपर्यवो अनंतगुण अने परस्पर तुल्य छे. ४ तेथी बकुशना उत्कृष्ट चारित्रपर्यवो अनंतगुण छे. ५ तेथी प्रतिसेवनाकुशीलना उत्कृष्ट चारित्रपर्यवो अनंतगुण छे. ६ तेथी कषायकुशीलना उत्कृष्ट चारित्रपर्यवो अनंतगुण छे. ७ तेथी निर्ग्रंथ अने स्नातक ए बन्नेना अजघन्य तथा अनुत्कृष्ट चारित्रपर्यवो अनंतगुण अने परस्पर तुल्य छे.*

अल्पबहुत्व.

८३. [प्र०] हे भगवन् ! पुलाक सयोगी होय के अयोगी होय ? [उ०] हे गौतम ! सयोगी होय, पण अयोगी न होय. [प्र०] जो सयोगी होय तो शुं मनयोगी होय, वचनयोगी होय के काययोगी होय ? [उ०] हे गौतम ! ते मनयोगी होय, वचनयोगी होय अने काययोगी पण होय. ए प्रमाणे यावत्–निर्ग्रंथ सुधी जाणवुं.

१६ योगद्वार–पुलाक अने योग.

८४. [प्र०] हे भगवन् ! शुं स्नातक सयोगी होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! ते सयोगी पण होय अने अयोगी पण होय. जो ते सयोगी होय तो शुं मनयोगी होय, वचनयोगी होय के काययोगी होय–इत्यादि बधुं पुलाकनी पेठे जाणवुं.

स्नातक अने योग.

८५. [प्र०] हे भगवन् ! शुं पुलाक साकार उपयोगवाळो छे के अनाकार उपयोगवाळो छे ? [उ०] हे गौतम ! ते साकार उपयोगवाळो अने अनाकार उपयोगवाळो छे. ए प्रमाणे यावत्–स्नातक सुधी समजवुं.

१७ उपयोगद्वार–पुलाक अने उपयोग.

जघन्य अने उत्कृष्ट चारित्रपर्यायोनुं अल्पबहुत्वदर्शक यन्त्र.

८२ * १ पुलाक, २ कषायकुशील } जघन्य० परस्पर तुल्य । ३ पुलाक उ० अनन्तगुण । ४ बकुश, ५ प्रतिसेवना कु० } ज० परस्पर तुल्य । ६ बकुश उ० । ७ प्रतिसेवना कु० उ० । ८ कषायकु० उ० । ९ निर्ग्रन्थ, १० स्नातक } परस्पर तुल्य

८६. [प्र०] पुलाए णं भंते ! सकसायी अकसायी होज्जा ? [उ०] गोयमा ! सकसायी होज्जा, णो अकसायी होज्जा। [प्र०] जइ सकसाई से णं भंते ! कतिसु कसाएसु होज्जा ? [उ०] गोयमा ! चउसु कोह–माण–माया–लोभेसु होज्जा। एवं बउसे वि; एवं पडिसेवणाकुसीले वि।

८७. [प्र०] कसायकुसीले णं–पुच्छा [उ०] गोयमा ! सकसायी होज्जा, णो अकसायी होज्जा। [प्र०] जइ सकसायी होज्जा से णं भंते ! कतिसु कसाएसु होज्जा ? [उ०] गोयमा ! चउसु वा तिसु वा दोसु वा एगंमि वा होज्जा। चउसु होमाणे चउसु संजलणकोह–माण–माया–लोभेसु होज्जा; तिसु होमाणे तिसु संजलणमाण–माया–लोभेसु होज्जा, दोसु होमाणे संजलणमाया–लोभेसु होज्जा, एगंमि होमाणे संजलणलोभे होज्जा।

८८. [प्र०] नियंठे णं–पुच्छा [उ०] गोयमा ! णो सकसायी होज्जा, अकसायी होज्जा। [प्र०] जइ अकसायी होज्जा किं उवसंतकसायी होज्जा, खीणकसायी होज्जा ? [उ०] गोयमा ! उवसंतकसायी वा होज्जा, खीणकसायी वा होज्जा। सिणाए एवं चेव; नवरं णो उवसंतकसायी होज्जा, खीणकसायी होज्जा १८।

८९. [प्र०] पुलाए णं भंते ! किं सलेस्से होज्जा, अलेस्से होज्जा ? [उ०] गोयमा ! सलेस्से होज्जा, णो अलेस्से होज्जा। [प्र०] जइ सलेस्से होज्जा, से णं भंते ! कतिसु लेस्सासु होज्जा ? [उ०] गोयमा ! तिसु विसुद्धलेस्सासु होज्जा; तंजहा–तेउलेस्साए, पम्हलेस्साए, सुक्कलेस्साए। एवं बउसस्स वि; एवं पडिसेवणाकुसीले वि।

९०. [प्र०] कसायकुसीले–पुच्छा। [उ०] गोयमा ! सलेस्से होज्जा, णो अलेस्से होज्जा;। [प्र०] जइ सलेस्से होज्जा, से णं भंते ! कतिसु लेसासु होज्जा ? [उ०] गोयमा ! छसु लेसासु होज्जा, तंजहा–कण्हलेस्साए, जाव–सुक्कलेस्साए।

९१. [प्र०] नियंठे णं भंते !–पुच्छा। [उ०] गोयमा ! सलेस्से होज्जा, णो अलेस्से होज्जा। [प्र०] जइ सलेसे होज्जा से णं भंते ! कतिसु लेस्सासु होज्जा ? [उ०] गोयमा ! एक्काए सुक्कलेस्साए होज्जा।

१८ कषायद्वार–पुलाकने कषायो.

८६. [प्र०] हे भगवन् ! पुलाक सकषायी होय के कषायरहित होय ? [उ०] हे गौतम ! ते *सकषायी होय, पण कषायरहित न होय. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते कषायवाळो छे तो तेने केटला कषायो होय ? [उ०] हे गौतम ! तेने क्रोध, मान, माया अने लोभ ए चार कषाय होय. ए प्रमाणे बकुश तथा प्रतिसेवनाकुशील पण जाणवो.

कषायकुशीलने कषायो.

८७. [प्र०] हे भगवन् ! कषायकुशील कषायवाळो होय के कषाय विनानो होय ? [उ०] हे गौतम ! ते कषायवाळो होय, पण कषाय विनानो न होय. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते सकषायी होय तो तेने केटला कषायो होय ? [उ०] हे गौतम ! तेने †चार, त्रण, बे अने एक कषाय होय. जो तेने चार कषायो होय तो सञ्ज्वलन क्रोध, मान, माया अने लोभ ए चार कषाय होय. जो तेने त्रण कषायो होय तो संज्वलन मान, माया अने लोभ ए त्रण कषाय होय. जो तेने बे कषायो होय तो संज्वलन माया अने लोभ होय. अने जो तेने एक कषाय होय तो एक संज्वलन लोभ होय.

निर्ग्रन्थने कषाय.

८८. [प्र०] हे भगवन् ! निर्ग्रंथ कषायवाळो होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! ते कषायवाळो न होय, पण कषायरहित होय. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते कषायरहित होय तो शुं ते उपशांतकषाय होय के क्षीणकषाय होय ? [उ०] हे गौतम ! ते उपशांतकषाय होय अने क्षीणकषाय पण होय. ए प्रमाणे स्नातक संबन्धे पण समजवुं. परन्तु स्नातक क्षीणकषाय ज होय, पण उपशांतकषाय न होय.

१९ लेश्याद्वार–पुलाकने लेश्या.

८९. [प्र०] हे भगवन् ! शुं पुलाक लेश्यावाळो होय के लेश्यारहित होय ? [उ०] हे गौतम ! लेश्यावाळो होय, पण लेश्यारहित न होय. जो ते लेश्यावाळो होय तो तेने केटली लेश्या होय ? [उ०] हे गौतम ! तेने त्रण विशुद्ध लेश्या होय. ते आ प्रमाणे–तेजोलेश्या, पद्मलेश्या अने शुक्लेश्या. ए प्रमाणे बकुश तथा प्रतिसेवनाकुशीलसंबन्धे पण समजवुं.

कषायकुशीलने लेश्या.

९०. [प्र०] हे भगवन् ! शुं कषायकुशील लेश्यावाळो होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! ते लेश्यावाळो होय, पण लेश्यारहित न होय. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते लेश्यावाळो होय तो तेने केटली लेश्या होय ? [उ०] हे गौतम ! तेने छ लेश्या होय. ते आ-प्रमाणे–१ कृष्णलेश्या अने यावत्–६ शुक्लेश्या.

निर्ग्रन्थने लेश्या. स्नातकने लेश्या.

९१. [प्र०] हे भगवन् ! शुं निर्ग्रंथ लेश्यावाळो होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! ते लेश्यावाळो होय, पण लेश्या विनानो न होय. [प्र०] जो ते लेश्यावाळो होय तो तेने केटली लेश्या होय ? [उ०] हे गौतम ! तेने एक शुक्लेश्या होय.

---

८६ * पुलाकने कषायोनो क्षय के उपशम होतो नथी एटले ते सकषायी ज होय छे.

८७ † उपशमश्रेणि के क्षपकश्रेणिमां संज्वलन क्रोधनो उपशम के क्षय थयो होय त्यारे त्रण कषायो, माननो क्षय के उपशम थाय त्यारे बे अने माया जाय त्यारे सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानके एक संज्वलन लोभ होय.—टीका.

९२. [प्र०] सिणाए–पुच्छा। [उ०] गोयमा! सलेस्से वा होज्जा, अलेस्से वा होज्जा। [प्र०] जइ सलेस्से होज्जा, से णं भंते! कतिसु लेस्सासु होज्जा? [उ०] गोयमा! एगाए परमसुक्कलेस्साए होज्जा १९।

९३. [प्र०] पुलाए णं भंते! किं वड्ढमाणपरिणामे होज्जा, हीयमाणपरिणामे होज्जा, अवट्ठियपरिणामे होज्जा? [उ०] गोयमा! वड्ढमाणपरिणामे वा होज्जा, हीयमाणपरिणामे वा होज्जा, अवट्ठियपरिणामे वा होज्जा। एवं जाव–कसायकुसीले।

९४. [प्र०] णियंठे णं–पुच्छा [उ०] गोयमा! वड्ढमाणपरिणामे होज्जा, णो हीयमाणपरिणामे होज्जा, अवट्ठियपरिणामे वा होज्जा। एवं सिणाए वि।

९५. [प्र०] पुलाए णं भंते! केवइयं कालं वड्ढमाणपरिणामे होज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तं।

९६. [प्र०] केवतियं कालं हीयमाणपरिणामे होज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तं।

९७. [प्र०] केवइयं कालं अवट्ठियपरिणामे होज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं सत्त समया। एवं जाव–कसायकुसीले।

९८. [प्र०] नियंठे णं भंते! केवतियं कालं वड्ढमाणपरिणामे होज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तं।

९९. [प्र०] केवतियं कालं अवट्ठियपरिणामे होज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तं।

९२. [प्र०] हे भगवन्! शुं स्नातक लेश्यावाळो होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! ते लेश्यावाळो होय अने लेश्यारहित पण होय. [प्र०] जो ते लेश्यावाळो होय तो ते केटली लेश्यावाळो होय? [उ०] हे गौतम! तेने एक *परमशुक्ल लेश्या होय.

९३. [प्र०] हे भगवन्! पुलाक वधता परिणामवाळो होय, घटता परिणामवाळो होय के स्थिर परिणामवाळो होय? [उ०] हे गौतम! वधता परिणामवाळो होय, हीयमान–घटता परिणामवाळो होय अने स्थिर परिणामवाळो पण होय. ए प्रमाणे यावत्–कषायकुशील सुधी जाणवुं.

२० परिणामद्वार– पुलाक अने परिणाम.

९४. [प्र०] हे भगवन्! शुं निर्ग्रंथ वधता परिणामवाळो होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! ते वधता परिणामवाळो होय, स्थिरपरिणामवाळो होय, पण †हीयमान परिणामवाळो न होय. ए प्रमाणे स्नातक संबन्धे पण जाणवुं.

निर्ग्रन्थ अने परिणाम.

९५. [प्र०] हे भगवन्! पुलाक केटला काळ सुधी वधता परिणामवाळो होय? [उ०] हे गौतम! जघन्य ‡एक समय अने उत्कृष्ट अंतर्मुहूर्त सुधी वधता परिणामवाळो होय.

पुलाकना परिणामनो काळ.

९६. [प्र०] हे भगवन्! (पुलाक) केटला काळ सुधी हीयमान परिणामवाळो होय? [उ०] हे गौतम! जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट अंतर्मुहूर्त सुधी हीयमानपरिणामवाळो होय.

९७. [प्र०] केटला काळ सुधी स्थिर परिणामवाळो होय? [उ०] हे गौतम! जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट सात समय सुधी स्थिर परिणामवाळो होय. ए प्रमाणे यावत्–कषायकुशील संबन्धे पण समजवुं.

९८. [प्र०] हे भगवन्! निर्ग्रंथ केटला काळ सुधी वधता परिणामवाळो होय? [उ०] हे गौतम! जघन्य ¶अंतर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट पण अंतर्मुहूर्त सुधी वधता परिणामवाळो होय.

निर्ग्रन्थना परिणाम.

९९. [प्र०] हे भगवन्! ते केटला काळ सुधी स्थिर परिणामवाळो होय? [उ०] हे गौतम! जघन्य एक समय सुधी अने उत्कृष्ट अंतर्मुहूर्त सुधी स्थिर परिणामवाळो होय.

---

९२ * शुक्लध्यानना त्रीजा भेद समये एक परमशुक्ल लेश्या होय अने अन्यदा शुक्ललेश्या होय, अने ते पण इतर जीवनी शुक्ललेश्यानी अपेक्षाए तो परमशुक्ल लेश्या होय.

९४ † निर्ग्रन्थ हीयमान परिणामवाळो न होय, जो तेना परिणामनी हानि थाय तो ते कषायकुशील कहेवाय. स्नातकने तो परिणामनी हानिनुं कारण नहि होवाथी ते हीयमान परिणामवाळो न होय.

९५ ‡ पुलाकना परिणाम ज्यारे वधता होय अने कषायवडे बाधित थाय त्यारे एकादि समय वर्धमान परिणामनो अनुभव करे, तेथी तेनो काळ जघन्यथी एक समय होय अने उत्कर्षथी अन्तर्मुहूर्त होय. एम बकुश, प्रतिसेवाकुशील अने कषायकुशीलने विषे पण जाणवुं. परन्तु बकुशादिने जघन्यथी एक समय वर्धमान परिणाम मरणथी पण घटे छे. अने पुलाकपणामां मरण न थतुं होवाथी पुलाकने मरणथी एक समय घटी शकतो नथी, ते मरणसमये कषायकुशीलत्वादिरूपे परिणमे छे. पुलाकने मरण कह्युं ते भूतभावनी अपेक्षाए जाणवुं.

९८–९९ ¶ निर्ग्रन्थ जघन्य अने उत्कर्षथी अन्तर्मुहूर्त सुधी वर्धमानपरिणामवाळो होय, अने ज्यारे केवलज्ञान उपजे त्यारे तेना परिणामान्तर थाय. निर्ग्रन्थने अवस्थित परिणाम जघन्यतः एक समय मरणथी घटी शके.

१००. [प्र०] सिणाए णं भंते ! केवइयं कालं वड्ढमाणपरिणामे होज्जा ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तं ।

१०१. [प्र०] केवइयं कालं अवट्ठियपरिणामे होज्जा ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेण अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं देसूणा पुव्वकोडी २० ।

१०२. [प्र०] पुलाए णं भंते ! कति कम्मपगडीओ बंधति ? [उ०] गोयमा ! आउयवज्जाओ सत्त कम्मप्पगडीओ बंधति ।

१०३. [प्र०] बउसे–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सत्तविहबंधए वा, अट्ठविहबंधए वा । सत्त बंधमाणे आउयवज्जाओ सत्त कम्मप्पगडीओ बंधति; अट्ठ बंधमाणे पडिपुन्नाओ अट्ठ कम्मप्पगडीओ बंधइ । एवं पडिसेवणाकुसीले वि ।

१०४. [प्र०] कसायकुसीले पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सत्तविहबंधए वा, अट्ठविहबंधए वा, छव्विहबंधए वा । सत्त बंधमाणे आउयवज्जाओ सत्त कम्मप्पगडीओ बंधइ, अट्ठ बंधमाणे पडिपुन्नाओ अट्ठ कम्मप्पगडीओ बंधइ, छ बंधमाणे आउय–मोहणिज्जवज्जाओ छक्कम्मप्पगडीओ बंधइ ।

१०५. [प्र०] नियंठे णं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! एगं वेयणिज्जं कम्मं बंधइ ।

१०६. [प्र०] सिणाए–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! एगविहबंधए वा, अबंधए वा । एगं बंधमाणे एगं वेयणिज्जं कम्मं बंधइ २१ ।

१०७. [प्र०] पुलाए णं भंते ! कति कम्मप्पगडीओ वेदेइ ? [उ०] गोयमा ! नियमं अट्ठ कम्मप्पगडीओ वेदेइ । एवं जाव–कसायकुसीले ।

१००. [प्र०] हे भगवन् ! स्नातक केटला काळ सुधी वधता परिणामवाळो होय ? [उ०] हे गौतम ! §जघन्य अंतर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट पण अंतर्मुहूर्त सुधी वधता परिणामवाळो होय.

१०१. [प्र०] स्नातक केटला काळ सुधी स्थिर परिणामवाळो होय ? [उ०] हे गौतम ! जघन्य अंतर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट कांइक (आठ वरस) न्यून पूर्वकोटी वर्ष सुधी ते स्थिर परिणामवाळो होय.

२१ बन्धद्वार– पुलाकने कर्मप्रकृतिओनो बंध.

१०२. [प्र०] हे भगवन् ! पुलाक केटली कर्मप्रकृतिओने बांधे ? [उ०] हे गौतम ! ते एक आयुष सिवायनी *सात कर्मप्रकृतिओने बांधे.

बकुशने कर्मप्रकृतिओनो बन्ध.

१०३. [प्र०] हे भगवन् ! बकुश केटली कर्मप्रकृतिओने बांधे ? [उ०] हे गौतम ! ते सात कर्मप्रकृतिओने के आठ कर्मप्रकृतिओने बांधे. जो सात कर्मने बांधे तो आयुष सिवायना सात कर्मने बांधे, अने जो आठ प्रकृतिओ बांधे तो संपूर्ण आठ प्रकृतिओ बांधे. ए प्रमाणे प्रतिसेवनाकुशील पण जाणवो.

कषायकुशीलने प्रकृतिओनो बन्ध.

१०४. [प्र०] हे भगवन् ! कषायकुशील केटली कर्मप्रकृतिओने बांधे ? [उ०] हे गौतम ! ते सात कर्मप्रकृतिओ, आठ कर्मप्रकृतिओ के छ कर्मप्रकृतिओने बांधे, जो सातने बांधे तो आयुष सिवायनी सात बांधे, आठने बांधे तो प्रतिपूर्ण आठ प्रकृतिओने बांधे, अने छने बांधे तो †आयुष अने मोहनीय सिवायनी छ कर्मप्रकृतिओने बांधे.

निर्ग्रन्थने कर्मप्रकृतिओनो बंध.

१०५. [प्र०] हे भगवन् ! निर्ग्रंथ केटली कर्मप्रकृतिओने बांधे ? [उ०] हे गौतम ! ते मात्र एक ‡वेदनीय कर्मने बांधे.

स्नातकने कर्मप्रकृतिओनो बंध.

१०६. [प्र०] हे भगवन् ! स्नातक केटली कर्मप्रकृतिओने बांधे ? [उ०] हे गौतम ! ते एक कर्मप्रकृतिने बांधे, अथवा न ¶बांधे. जो एकने बांधे तो एक वेदनीयकर्मने बांधे.

२२ वेदद्वार– पुलाकने कर्मनुं वेदन.

१०७. [प्र०] हे भगवन् ! पुलाक केटली कर्मप्रकृतिने वेदे–अनुभवे ? [उ०] हे गौतम ! ते अवश्य आठे कर्मप्रकृतिओने वेदे. ए प्रमाणे यावत्–कषायकुशील संबन्धे जाणवुं.

---

१०० § स्नातक जघन्य अने उत्कृष्ट अन्तर्मुहूर्त पर्यन्त वर्धमान परिणामवाळो होय, केमके शैलेशी अवस्थामां वर्धमान परिणाम अन्तर्मुहूर्त प्रमाण होय. तेने अवस्थित परिणामनो काळ पण जघन्यथी अन्तर्मुहूर्त पर्यन्त होय, जे केवलज्ञान उत्पन्न थया पछी अन्तर्मुहूर्त सुधी अवस्थित परिणामवाळो थईने शैलेशीने स्वीकारे तेनी अपेक्षाए जाणवो. उत्कर्षथी कांइक न्यून पूर्वकोटि वर्ष काळ होय. कारण के पूर्वकोटी आयुषवाळा पुरुषने जन्मथी जघन्य नव वरस गया पछी केवलज्ञान उपजे तेथी ते नव वरस न्यून पूर्वकोटि वर्ष पर्यन्त अवस्थित परिणामवाळो थईने शैलेशी सुधी विहरे अने शैलेशीमां वर्धमान परिणामवाळो होय.

१०२ * पुलाकने आयुषनो बन्ध थतो नथी, कारण के तेने आयुषबन्धयोग्य अध्यवसायस्थानको नथी.

१०४ † कषायकुशील सूक्ष्मसंपराय गुणस्थानके आयुष न बांधे, कारण के आयुषनो बन्ध अप्रमत्त गुणस्थानक सुधी होय छे, अने मोहनीय बादरकषायोदयना अभावथी न बांधे, माटे मोहनीय अने आयुष सिवाय बाकीनी छ प्रकृतिओ बांधे.

१०५ ‡ निर्ग्रंथ योगनिमित्त एक वेदनीय कर्म बांधे, कारण के तेने बन्धहेतुओमां मात्र योगनो ज सद्भाव होय छे.

१०६ ¶ स्नातक अयोगी गुणस्थानके बन्धहेतुना अभावथी अबन्धक छे.

१०८. [प्र०] नियंठे णं–पुच्छा। [उ०] गोयमा! मोहणिज्जवज्जाओ सत्त कम्मप्पगडीओ वेदेइ।

१०९. [प्र०] सिणाए णं–पुच्छा। [उ०] गोयमा! वेयणिज्ज–आउय–नाम–गोयाओ चत्तारि कम्मप्पगडीओ वेदेइ २२।

११०. [प्र०] पुलाए णं भंते! कति कम्मप्पगडीओ उदीरेति? [उ०] गोयमा! आउय–वेयणिज्जवज्जाओ छ कम्मप्पगडीओ उदीरेइ।

१११. [प्र०] बउसे–पुच्छा। [उ०] गोयमा! सत्तविहउदीरए वा, अट्ठविहउदीरए वा, छव्विहउदीरए वा। सत्त उदीरेमाणे आउयवज्जाओ सत्त कम्मप्पगडीओ उदीरेति; अट्ठ उदीरेमाणे पडिपुण्णाओ अट्ठ कम्मप्पगडीओ उदीरेति; छ उदीरेमाणे आउय–वेयणिज्जवज्जाओ छ कम्मपगडीओ उदीरेति। पडिसेवणाकुसीले एवं चेव।

११२. [प्र०] कसायकुसीले–पुच्छा। [उ०] गोयमा! सत्तविहउदीरए वा, अट्ठविहउदीरए वा, छव्विहउदीरए वा, पंचविहउदीरए वा। सत्त उदीरेमाणे आउयवज्जाओ सत्त कम्मप्पगडीओ उदीरेति; अट्ठ उदीरेमाणे पडिपुण्णाओ अट्ठ कम्मप्पगडीओ उदीरेति; छ उदीरेमाणे आउय–वेयणिज्जवज्जाओ छ कम्मप्पगडीओ उदीरेति, पंच उदीरेमाणे आउय–वेयणिज्ज–मोहणिज्जवज्जाओ पंच कम्मप्पगडीओ उदीरेति।

११३. [प्र०] नियंठे–पुच्छा। [उ०] गोयमा! पंचविहउदीरए वा, दुविहउदीरए वा। पंच उदीरेमाणे आउय–वेयणिज्ज–मोहणिज्जवज्जाओ पंच कम्मप्पगडीओ उदीरेति, दो उदीरेमाणे णामं च गोयं च उदीरेति।

११४. [प्र०] सिणाए–पुच्छा। [उ०] गोयमा! दुविहउदीरए वा अणुदीरए वा। दो उदीरेमाणे णामं च गोयं च उदीरेति २३।

११५. [प्र०] पुलाए णं भंते! पुलायत्तं जहमाणे किं जहति, किं उवसंपज्जति? [उ०] गोयमा! पुलायत्तं जहति, कसायकुसीलं वा अस्संजमं वा उवसंपज्जति।

११६. [प्र०] बउसे णं भंते! बउसत्तं जहमाणे किं जहति, किं उवसंपज्जति?। [उ०] गोयमा! बउसत्तं जहति, पडिसेवणाकुसीलं वा कसायकुसीलं वा असंजमं वा संजमासंजमं वा उवसंपज्जति।

१०८. [प्र०] हे भगवन्! निर्ग्रंथ केटली कर्मप्रकृतिओने वेदे? [उ०] हे गौतम! मोहनीय सिवायनी सात कर्मप्रकृतिओने वेदे. *निर्ग्रन्थने कर्मवेदन.*

१०९. [प्र०] हे भगवन्! स्नातक केटली कर्मप्रकृतिओने वेदे? [उ०] हे गौतम! वेदनीय, आयुष, नाम अने गोत्र–ए चार कर्मप्रकृतिओने वेदे. *स्नातकने कर्मवेदन.*

२३ उदीरणा– पुलाकने उदीरणा.

११०. [प्र०] हे भगवन्! पुलाक केटली कर्मप्रकृतिओने उदीरे? [उ०] हे गौतम! *आयुष अने वेदनीय सिवाय छ कर्मप्रकृतिओने उदीरे.

बकुशने उदीरणा.

१११. [प्र०] बकुश केटली कर्मप्रकृतिओने उदीरे? [उ०] हे गौतम! सात, आठ के छ कर्मप्रकृतिओने उदीरे. जो ते सातने उदीरे तो आयुष सिवायनी सात कर्मप्रकृतिओने उदीरे, जो आठ प्रकृतिओने उदीरे तो संपूर्ण आठे कर्मप्रकृतिओने उदीरे, अने जो छने उदीरे तो आयुष अने वेदनीय सिवायनी छ कर्मप्रकृतिओने उदीरे. प्रतिसेवनाकुशील पण एज प्रमाणे समजवो.

कषायकुशीलने उदीरणा.

११२. [प्र०] हे भगवन्! कषायकुशील केटली कर्मप्रकृतिओने उदीरे? [उ०] हे गौतम! ते सात, आठ, छ के पांच कर्मप्रकृतिओने उदीरे. सातने उदीरतो आयुष सिवायनी सात कर्मप्रकृतिओने उदीरे, आठने उदीरतो संपूर्ण आठ कर्मप्रकृतिने उदीरे, छने उदीरतो आयुष अने वेदनीय सिवायनी छ प्रकृतिओने उदीरे, अने पांचने उदीरतो आयुष, वेदनीय तथा मोहनीय सिवायनी पांच कर्मप्रकृतिओने उदीरे.

स्नातकने उदीरणा.

११३. [प्र०] हे भगवन्! निर्ग्रंथ केटली कर्मप्रकृतिओने उदीरे? [उ०] हे गौतम! ते पांच के बे कर्मप्रकृतिओने उदीरे. पांचने उदीरतो आयुष, वेदनीय अने मोहनीय सिवायनी पांच कर्मप्रकृतिओने उदीरे, अने बेने उदीरतो नाम अने गोत्र ए बे कर्मप्रकृतिओ उदीरे.

११४. [प्र०] हे भगवन्! स्नातक केटली कर्मप्रकृतिओने उदीरे? [उ०] हे गौतम! ते बे कर्मने उदीरे अथवा न उदीरे. बेने उदीरतो नाम अने गोत्र कर्मने उदीरे छे.

२४ उपसंपद्-हानद्वार– पुलाकनो उपसंपद्-हान

११५. [प्र०] हे भगवन्! पुलाक पुलाकपणानो त्याग करतो शेनो त्याग करे अने शुं प्राप्त करे? [उ०] हे गौतम! पुलाकपणानो त्याग करे अने कषायकुशीलपणुं पामे के असंयतपणुं पामे.

बकुशनी उपसंपद् अने हान.

११६. [प्र०] हे भगवन्! बकुश बकुशपणाने छोडतो शुं छोडे अने शुं पामे? [उ०] हे गौतम! बकुशपणुं छोडे अने प्रतिसेवाकुशीलपणुं, कषायकुशीलपणुं, असंयम के संयमासंयमने पामे.

११०–११३ * पुलाक आयुष अने वेदनीय कर्मने उदीरतो नथी, कारण के तेने तथाविध अध्यवसायस्थानको नथी. परन्तु ते पूर्वे उदीरीने पुलाकपणाने पामे छे. एम आगळना सूत्रमां पण जे जे प्रकृतिओने उदीरतो नथी ते ते प्रकृतिओने पूर्वे उदीरतो बकुशादिपणाने पामे छे. स्नातक सयोगी अवस्थामां नाम-गोत्र कर्मनो उदीरक छे अने आयुष अने वेदनीय कर्मनी पूर्वे उदीरणा कहेली छे.

११७. [प्र०] पडिसेवणाकुसीले णं भंते! पडि०-पुच्छा। गोयमा! पडिसेवणाकुसीलत्तं जहति, बउसं वा, कसायकुसीलं वा, अस्संजमं वा, संजमासंजमं वा उवसंपज्जति।

११८. [प्र०] कसायकुसीले-पुच्छा। [उ०] गोयमा! कसायकुसीलत्तं जहति, पुलायं वा, बउसं वा पडिसेवणाकुसीलं वा, णियंठं वा, अस्संजमं वा, संयमासंयमं वा उवसंपज्जति।

११९. [प्र०] णियंठे-पुच्छा। [उ०] गोयमा! नियंठत्तं जहति, कसायकुसीलं वा, सिणायं वा, अस्संजमं वा उवसंपज्जति।

१२०. [प्र०] सिणाए-पुच्छा। [उ०] गोयमा! सिणायत्तं जहति, सिद्धिगतिं उवसंपज्जति २४।

१२१. [प्र०] पुलाए णं भंते! किं सन्नोवउत्ते होज्जा, नोसन्नोवउत्ते होज्जा? [उ०] गोयमा! णोसन्नोवउत्ते होज्जा।

१२२. [प्र०] बउसे णं भंते!-पुच्छा। [उ०] गोयमा! सन्नोवउत्ते वा होज्जा, नोसन्नोवउत्ते वा होज्जा। एवं पडिसेवणाकुसीले वि; एवं कसायकुसीले वि। नियंठे सिणाए य जहा पुलाए २५।

१२३. [प्र०] पुलाए णं भंते! किं आहारए होज्जा, अणाहारए होज्जा? [उ०] गोयमा! आहारए होज्जा, णो अणाहारए होज्जा। एवं जाव-नियंठे।

१२४. [प्र०] सिणाए-पुच्छा। [उ०] गोयमा! आहारए वा होज्जा, अणाहारए वा होज्जा २६।

१२५. [प्र०] पुलाए णं भंते! कति भवग्गहणाइं होज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं एक्कं, उक्कोसेणं तिन्नि।

प्रतिसेवनाकुशीलनी उपसंपद् अने हान.

११७. [प्र०] हे भगवन्! प्रतिसेवनाकुशील प्रतिसेवनाकुशीलपणुं छोडतो शुं छोडे अने शुं पामे? [उ०] हे गौतम! प्रतिसेवनाकुशीलपणुं छोडे अने बकुशपणुं, कषायकुशीलपणुं, असंयम के संयमासंयम पामे.

कषायकुशीलनी उपसंपद अने हान.

११८. [प्र०] हे भगवन्! कषायकुशील कषायकुशीलपणुं छोडतो शुं छोडे अने शुं पामे? [उ०] हे गौतम! कषायकुशीलपणुं छोडे अने पुलाकपणुं, बकुशपणुं, प्रतिसेवनाकुशीलपणुं, निर्ग्रंथपणुं, असंयम के संयमासंयमने पामे.

निर्ग्रन्थ शुं छोडे अने शुं पामे?

११९. [प्र०] हे भगवन्! निर्ग्रंथ निर्ग्रंथपणुं छोडतो शुं छोडे अने शुं पामे? [उ०] हे गौतम! *निर्ग्रंथपणुं छोडे अने कषायकुशीलपणुं, स्नातकपणुं के असंयम पामे.

स्नातक शुं छोडे अने शुं पामे?

१२०. [प्र०] हे भगवन्! स्नातक स्नातकपणुं छोडतो शुं छोडे अने शुं पामे? [उ०] हे गौतम! स्नातकपणुं छोडे अने सिद्धिगतिने पामे.

२५ संज्ञाद्वार-पुलाक अने संज्ञा.

१२१. [प्र०] हे भगवन्! पुलाक †संज्ञोपयुक्त-आहारादिनी आसक्ति युक्त छे के नोसंज्ञोपयुक्त-आहारादिनी अनासक्ति युक्त छे? [उ०] हे गौतम! संज्ञोपयुक्त नथी, पण नोसंज्ञोपयुक्त छे.

बकुश अने संज्ञा.

१२२. [प्र०] हे भगवन्! शुं बकुश संज्ञोपयुक्त छे-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! संज्ञोपयुक्त छे अने नोसंज्ञोपयुक्त पण छे. ए प्रमाणे प्रतिसेवनाकुशील अने कषायकुशील पण जाणवा. स्नातक अने निर्ग्रंथ पुलाकनी पेठे (नोसंज्ञोपयुक्त) जाणवा.

२६ आहारद्वार-पुलाक अने आहार.

१२३. [प्र०] हे भगवन्! शुं पुलाक आहारक होय के अनाहारक होय? [उ०] हे गौतम! ‡आहारक होय, पण अनाहारक न होय. ए प्रमाणे यावत्-निर्ग्रंथ सुधी जाणवुं.

स्नातक अने आहार.

१२४. [प्र०] हे भगवन्! शुं स्नातक आहारक होय के अनाहारक होय? [उ०] हे गौतम! आहारक पण होय अने अनाहारक पण होय.

२७ भवद्वार-पुलाकने भव.

१२५. [प्र०] हे भगवन्! पुलाकने केटलां भवग्रहण थाय? [उ०] हे गौतम! ¶जघन्य एक अने उत्कृष्ट त्रण भवग्रहण थाय.

---

११९ * उपशमनिर्ग्रन्थ श्रेणिथी पडतो सकषाय-कषायकुशील थाय, अने श्रेणिना शिखरे मरण पामी देवपणे उत्पन्न थतो असंयत थाय, पण देशविरति न थाय. कारण के देवपणामां देशविरति नथी. यद्यपि श्रेणिथी पडीने देशविरति पण थाय छतां ते अहिं न कह्यो, कारण के श्रेणिथी पडीने तुरत ज देशविरति थतो नथी, पण कषायकुशील थईने पछी देशविरति थाय छे.

१२१ † आहारादि संज्ञामां उपयुक्त-आहारादिना अभिलाषवाळो संज्ञोपयुक्त कहेवाय छे. आहारादिनो उपभोग करवा छतां तेने विषे आसक्तिरहित नोसंज्ञोपयुक्त कहेवाय छे. तेमां आहारादिने विषे आसक्ति रहित होवाथी पुलाक, निर्ग्रन्थ अने स्नातक नोसंज्ञोपयुक्त होय छे. यद्यपि निर्ग्रन्थ अने स्नातक तो वीतराग होवाथी नोसंज्ञोपयोगयुक्त छे, पण सरागी होवाथी पुलाक नोसंज्ञोपयुक्त केम होइ शके-ए शंका न करवी, केमके सरागपणामां सर्वथा आसक्तिरहितपणुं नथी एम न कही शकाय. बकुशादि सराग होवा छतां पण निःसंग छे एम प्रतिपादन करेलुं छे. चूर्णिकार कहे छे के-नोसंज्ञा-ज्ञानसंज्ञा, तेमां पुलाक, निर्ग्रन्थ अने स्नातक नोसंज्ञोपयोग सहित होय छे एटले ज्ञानप्रधान उपयोगवाळा होय छे पण आहारादि संज्ञाना उपयोगवाळा होता नथी. बकुशादि तो नोसंज्ञा अने संज्ञा बन्नेना उपयोगवाळा होय छे.

१२३ ‡ पुलाकथी आरंभी निर्ग्रन्थ सुधीना मुनिने विग्रहगत्यादि रूप अनाहारकपणाना कारणनो अभाव होवाथी आहारकपणुं ज छे. स्नातक केवलिसमुद्धातना त्रीजा चोथा अने पांचमा समयमां अने अयोगी अवस्थामां अनाहारक छे अने ते सिवाय अन्यत्र आहारक छे.

१२५ ¶ जघन्यतः एक भवमां पुलाक थइने कषायकुशीलपणादि अन्य कोइ पण संयतपणाने एक वार के अनेक वार ते भवमां के अन्य भवमां पामीने सिद्ध थाय छे अने उत्कृष्ट देवादिभव वडे अंतरित त्रण भव सुधी पुलाकपणुं पामे छे.

१२६. [प्र०] बउसे-पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नेण एक्कं, उक्कोसेणं अट्ठ। एवं पडिसेवणाकुसीले वि, एवं कसायकुसीले वि। नियंठे जहा पुलाए।

१२७. [प्र०] सिणाए-पुच्छा। [उ०] गोयमा! एक्कं २७।

१२८. [प्र०] पुलागस्स णं भंते! एगभवग्गहणीया केवतिया आगरिसा पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं एक्को, उक्कोसेणं तिन्नि।

१२९. [प्र०] बउसस्स णं-पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नेणं एक्को, उक्कोसेणं सतग्गसो। एवं पडिसेवणाकुसीले वि, एवं कसायकुसीले वि।

१३०. [प्र०] णियंठस्स णं-पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नेणं एक्को, उक्कोसेणं दोन्नि।

१३१. [प्र०] सिणायस्स णं-पुच्छा। [उ०] गोयमा! एक्को।

१३२. [प्र०] पुलागस्स णं भंते! नाणाभवग्गहणीया केवतिया आगरिसा पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं दोन्नि, उक्कोसेणं सत्त।

१३३. [प्र०] बउसस्स-पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नेणं दोन्नि, उक्कोसेणं सहस्सग्गसो; एवं जाव-कसायकुसीलस्स।

१३४. [प्र०] नियंठस्स णं-पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नेणं दोन्नि, उक्कोसेणं पंच।

१२६. [प्र०] हे भगवन्! बकुशने केटलां भवग्रहण थाय? [उ०] हे गौतम! जघन्य *एक अने उत्कृष्ट आठ भवग्रहण थाय. ए प्रमाणे प्रतिसेवनाकुशील अने कषायकुशील संबन्धे पण जाणवुं. तथा पुलाकनी पेठे निर्ग्रंथने पण जाणवो. *बकुशने भव.*

१२७. [प्र०] हे भगवन्! स्नातकने केटलां भवग्रहण थाय? [उ०] हे गौतम! एक भवग्रहण थाय. *स्नातकने भव.*

१२८. [प्र०] हे भगवन्! पुलाकने एक भवमां केटला आकर्ष (चारित्रप्राप्ति) कहेला छे? [उ०] हे गौतम! जघन्य †एक अने उत्कृष्ट त्रण आकर्ष थाय. *२८ आकर्ष—पुलाकने आकर्ष.*

१२९. [प्र०] हे भगवन्! बकुशने एक भवमां केटला आकर्ष थाय? [उ०] हे गौतम! जघन्य एक अने उत्कृष्ट शतपृथक्त्व—बसोथी मांडी नवसो सुधी आकर्ष थाय. ए प्रमाणे प्रतिसेवनाकुशील अने कषायकुशील संबन्धे पण जाणवुं. *बकुशने आकर्ष.*

१३०. [प्र०] हे भगवन्! निग्रन्थने एक भवमां केटला आकर्ष थाय? [उ०] हे गौतम! तेने जघन्य ‡एक अने उत्कृष्ट बे आकर्ष थाय. *निर्ग्रन्थने आकर्ष.*

१३१. [प्र०] हे भगवन्! स्नातकने एक भवमां केटला आकर्ष थाय? [उ०] हे गौतम! एक आकर्ष थाय. *स्नातकने आकर्ष.*

१३२. [प्र०] हे भगवन्! पुलाकने अनेक भवमां केटला आकर्ष थाय? [उ०] हे गौतम! तेने जघन्य ¶बे अने उत्कृष्ट सात आकर्ष थाय. *पुलाकने अनेक भवमां आकर्ष.*

१३३. [प्र०] हे भगवन्! बकुशने अनेक भवमां केटला आकर्ष थाय? [उ०] हे गौतम! तेने जघन्य §बे अने उत्कृष्ट बे हजारथी नव हजार सुधी आकर्ष होय. ए प्रमाणे यावत्—कषायकुशील संबंधे पण जाणवुं. *बकुशने अनेक भवमां आकर्ष.*

१३४. [प्र०] हे भगवन्! निर्ग्रंथने अनेक भवमां केटला आकर्ष थाय? [उ०] हे गौतम! जघन्य §बे अने उत्कृष्ट पांच आकर्ष थाय. *निर्ग्रन्थने आकर्ष.*

---

१२६ * अहीं कोई एक भवमां बकुशपणुं अने कषायकुशीलपणुं पामीने सिद्ध थाय, अने कोई एक भवमां बकुशपणुं पामी भवान्तरे बकुशपणुं पाम्या सिवाय सिद्ध थाय, माटे बकुशने जघन्य एक भव कह्यो छे, अने उत्कृष्ट आठ भवो कह्या छे, कारण के उत्कृष्टपणे आठ भवसुधी चारित्रनी प्राप्ति थाय छे. तेमां कोइक ते आठ भवो बकुशपणावडे अने तेमां छेल्लो भव सकषायत्वादि युक्त बकुशपणावडे पूरो करे छे, अने कोइ तो दरेक भव प्रतिसेवाकुशीलत्वादियुक्त बकुशपणावडे पूर्ण करे छे.

१२८ † आकर्ष—चारित्रना परिणाम, तेवा आकर्ष पुलाकने जघन्यतः एक अने उत्कर्षथी त्रण होय छे, अने बकुशने जघन्यथी अने उत्कर्षथी शतपृथक्त्व (बसोथी नव सो सुधी) होय छे.

१३० ‡ निर्ग्रन्थने एक भवमां जघन्यथी एक अने बे वार उपशमश्रेणि करवाथी उत्कृष्ट बे आकर्ष होय छे.

१३२ ¶ पुलाकने एक भवमां एक अने अन्य भवमां बीजो—एम अनेक भवने आश्रयी जघन्यथी बे आकर्ष होय छे अने उत्कृष्टथी सात आकर्ष होय छे. पुलाकपणुं उत्कृष्ट त्रण भवमां होय, तेमां एक भवमां उत्कर्षतः त्रण वार होय. प्रथम भवमां एक आकर्ष अने बीजा बे भवोमां त्रण त्रण आकर्ष होय—इत्यादि विकल्पथी सात आकर्ष होय.

१३३ § बकुशने उत्कर्षथी आठ भव होय छे, अने तेमांना प्रत्येक भवमां उत्कर्षथी शतपृथक्त्व आकर्ष होय. ज्यारे आठे भवोमां उत्कर्षथी प्रत्येके नवसो नवसो आकर्ष होय—एटले नवसोने आठे गुणतां सात हजार ने बसो थाय. ए प्रमाणे बकुशने अनेक भवने आश्रयी सहस्रपृथक्त्व आकर्ष होय.—टीका.

१३४ § निर्ग्रन्थने उत्कृष्ट त्रण भव होय. तेमांना प्रथम भवमां बे आकर्ष, बीजा भवमां बे अने त्रीजा भवमां एक. क्षपक निर्ग्रन्थपणानो आकर्ष करी सिद्ध थाय. एम अनेक भवमां निर्ग्रन्थने पांच आकर्ष होय.

१३५. [प्र०] सिणायस्स–पुच्छा। [उ०] गोयमा! नत्थि एक्को वि २८।

१३६. [प्र०] पुलाए णं भंते! कालओ केवचिरं होइ? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तं।

१३७. [प्र०] बउसे–पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं देसूणा पुव्वकोडी। एवं पडिसेवणाकुसीले वि, कसायकुसीले वि।

१३८. [प्र०] नियंठे–पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तं।

१३९. [प्र०] सिणाए–पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं देसूणा पुव्वकोडी।

१४०. [प्र०] पुलाया णं भंते! कालओ केवचिरं होंति? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तं।

१४१. [प्र०] बउसे णं–पुच्छा। [उ०] गोयमा! सव्वद्धं; एवं जाव–कसायकुसीला। नियंठा जहा पुलागा, सिणाया, जहा बउसा २९।

१४२. [प्र०] पुलागस्स णं भंते! केवतियं कालं अंतरं होइ? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं अणंतं कालं, अणंताओ ओसप्पिणि–उस्सप्पिणीओ कालओ, खेत्तओ अवड्ढपोग्गलपरियट्टं देसूणं। एवं जाव–नियंठस्स।

१४३. [प्र०] सिणायस्स–पुच्छा। [उ०] गोयमा! नत्थि अंतरं।

स्नातकने आकर्ष.

१३५. [प्र०] हे भगवन्! स्नातकने अनेक भवमां केटला आकर्ष थाय? [उ०] हे गौतम! तेने एक पण आकर्ष न थाय.

२९ कालद्वार–पुलाकनो काळ.

१३६. [प्र०] हे भगवन्! पुलाक काळनी अपेक्षाए केटला काळ सुधी रहे? [उ०] हे गौतम! जघन्य अने उत्कृष्ट *अंतर्मुहूर्त सुधी रहे.

बकुशनो काळ.

१३७. [प्र०] हे भगवन्! बकुश केटला काळ सुधी रहे? [उ०] हे गौतम! जघन्य †एक समय अने उत्कृष्ट कंइक न्यून पूर्वकोटि वर्ष सुधी रहे. ए प्रमाणे प्रतिसेवनाकुशील अने कषायकुशील विषे पण समजवुं.

निर्ग्रन्थनो काळ.

१३८. [प्र०] हे भगवन्! निर्ग्रंथ केटला काळ सुधी रहे? [उ०] हे गौतम! जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट अंतर्मुहूर्त सुधी रहे.

स्नातकनो काळ.

१३९. [प्र०] स्नातक केटला काळ सुधी रहे? [उ०] हे गौतम! जघन्य अंतर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट कंइक न्यून पूर्वकोटि वर्ष सुधी रहे.

पुलाकोनो काळ.

१४०. [प्र०] हे भगवन्! पुलाको काळनी अपेक्षाए केटला काळ सुधी रहे? [उ०] हे गौतम! तेओ जघन्य ‡एक समय अने उत्कृष्ट अंतर्मुहूर्त सुधी रहे.

बकुशोनो काळ.

१४१. [प्र०] बकुशो केटला काळ सुधी रहे? [उ०] हे गौतम! तेओ सर्व काळ रहे. ए प्रमाणे यावत्–कषायकुशीलो सुधी जाणवुं. निर्ग्रंथो पुलाकोनी पेठे जाणवा, अने स्नातको बकुशोनी पेठे जाणवा.

३. अंतरद्वार–पुलाकादिनुं अंतर.

१४२. [प्र०] हे भगवन्! पुलाकने केटला काळ सुधीनुं अंतर होय? [उ०] हे गौतम! जघन्य अंतर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट अनंत काळनुं अंतर होय. काळथी अनंत अवसर्पिणी–उत्सर्पिणीनुं, अने क्षेत्रथी कंइक न्यून अपार्ध ¶पुद्गलपरावर्तनुं अंतर होय छे. ए प्रमाणे यावत्–निर्ग्रंथ सुधी जाणवुं.

स्नातकनुं अंतर.

१४३. [प्र०] स्नातकने केटला काळनुं अंतर होय? [उ०] हे गौतम! अंतर नथी.

---

१३६ * पुलाकपणाने प्राप्त थयेलो ज्यां सुधी अन्तर्मुहूर्त पूरं न थाय त्यां सुधी मरे नहि, तेम पडे पण नहि. तेथी जघन्यथी तेनो काळ अन्तर्मुहूर्तनो होय अने उत्कृष्टथी पण अन्तर्मुहूर्त होय.

१३७ † बकुशने चारित्र प्राप्त थया पछी तुरत ज मरणनो संभव होवाथी जघन्य एक समय अने पूर्वकोटी वर्षना आयुषवाळो आठ वरसने अंते चारित्र ग्रहण करे ते अपेक्षाए कइंक न्यून पूर्वकोटी वर्ष उत्कृष्ट काळ होय.—टीका.

१४० ‡ एक पुलाक पोताना अन्तर्मुहूर्तना अन्त्य समये वर्तमान होय ते वखते बीजो पुलाकपणुं पामे त्यारे बन्ने पुलाकोनो एक समये सद्भाव थाय अने ते होवाथी अनेक पुलाकोनो जघन्य काळ एक समय होय. अने तेओनो उत्कृष्ट काळ अन्तर्मुहूर्त होय. केमके पुलाको एक समये उत्कृष्टथी सहस्रपृथक्त्व होय, अने तेओ घणा होवा छतां तेओनो काळ अन्तर्मुहूर्त छे. केवळ अनेक पुलाकोनी स्थितिनुं अन्तर्मुहूर्त एक पुलाकनी स्थितिना अन्तर्मुहूर्तथी मोटुं छे.

१४२ ¶ पुद्गलपरावर्तनुं स्वरूप आ प्रमाणे छे–कोइ प्राणी आकाशना प्रत्येक प्रदेशे मरण पामतो मरणवडे जेटला काळे समस्त लोक व्याप्त करे तेटला काळे क्षेत्रथी पुद्गलपरावर्त थाय.

१४४. [प्र०] पुलायाणं भंते ! केवतियं कालं अंतरं होइ ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं संखेज्जाइं वासाइं ।

१४५. [प्र०] बउसाणं भंते ! पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नत्थि अंतरं; एवं जाव–कसायकुसीलाणं ।

१४६. [प्र०] नियंठाणं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं छम्मासा । सिणायाणं जहा बउसाणं ३० ।

१४७. [प्र०] पुलागस्स णं भंते ! कति समुग्घाया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! तिन्नि समुग्घाया पन्नत्ता, तंजहा–वेयणासमुग्घाए, कसायसमुग्घाए, मारणंतियसमुग्घाए ।

१४८. [प्र०] बउसस्स णं भंते !–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! पंच समुग्घाया पन्नत्ता, तंजहा–वेयणासमुग्घाए, जाव–तेयासमुग्घाए । एवं पडिसेवणाकुसीले वि ।

१४९. [प्र०] कसायकुसीलस्स–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! छ समुग्घाया पन्नत्ता; तंजहा–वेयणासमुग्घाए, जाव–आहारगसमुग्घाए ।

१५०. [प्र०] नियंठस्स णं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नत्थि एक्को वि ।

१५१. [प्र०] सिणायस्स–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! एगे केवलिसमुग्घाए पन्नत्ते ३१ ।

१५२. [प्र०] पुलाए णं भंते ! लोगस्स किं संखेज्जइभागे होज्जा १, असंखेज्जइभागे होज्जा २, संखेज्जेसु भागेसु होज्जा ३, असंखेज्जेसु भागेसु होज्जा ४, सव्वलोए होज्जा ५ ? [उ०] गोयमा ! णो संखेज्जइभागे होज्जा, असंखेज्जइभागे होज्जा, णो संखेज्जेसु भागेसु होज्जा, णो असंखेज्जेसु भागेसु होज्जा, णो सव्वलोए होज्जा । एवं जाव–नियंठे ।

१५३. [प्र०] सिणाए णं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! णो संखेज्जइभागे होज्जा, असंखेज्जइभागे होज्जा, णो संखेज्जेसु भागेसु होज्जा, असंखेज्जेसु भागेसु होज्जा, सव्वलोए वा होज्जा ३२ ।

१४४. [प्र०] हे भगवन् ! पुलाकोने केटला काळ सुधीनुं अंतर होय ? [उ०] हे गौतम ! जघन्य एक समय, अने उत्कृष्ट संख्याता वर्षोनुं अंतर होय. *पुलाकोनुं अंतर.*

१४५. [प्र०] हे भगवन् ! बकुशोने केटला काळ सुधीनुं अंतर होय ? [उ०] हे गौतम ! अंतर नथी. ए प्रमाणे यावत्–कषायकुशीलो सुधी जाणवुं. *बकुशोने अंतर.*

१४६. [प्र०] हे भगवन् ! निर्ग्रंथोने केटला काळनुं अंतर होय ? [उ०] हे गौतम ! तेओने जघन्य एक समय, अने उत्कृष्ट छ मासनुं अंतर होय. स्नातको बकुशोनी पेठे जाणवा. *निर्ग्रन्थोनुं अंतर.*

१४७. [प्र०] हे भगवन् ! पुलाकने केटला *समुद्घातो कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! त्रण समुद्घातो कह्या छे. ते आ प्रमाणे–वेदनासमुद्घात, कषायसमुद्घात अने मारणांतिकसमुद्घात. *३१ समुद्घात–पुलाकने समुद्घात.*

१४८. [प्र०] हे भगवन् ! बकुशने केटला समुद्घातो कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! पांच समुद्घातो कह्या छे, ते आ प्रमाणे–वेदनासमुद्घात अने यावत्–तैजससमुद्घात. ए प्रमाणे प्रतिसेवनाकुशीलने पण जाणवुं. *बकुशने समुद्घातो.*

१४९. [प्र०] हे भगवन् ! कषायकुशीलने केटला समुद्घातो कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! छ समुद्घातो कह्या छे. ते आ प्रमाणे–वेदनासमुद्घात अने यावत्–आहारकसमुद्घात. *कषायकुशीलने समुद्घातो.*

१५०. [प्र०] निर्ग्रंथने केटला समुद्घातो कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! तेने एक पण समुद्घात नथी. *निर्ग्रन्थने समुद्घातो.*

१५१. [प्र०] हे भगवन् ! स्नातकने केटला समुद्घातो होय ? [उ०] हे गौतम ! एक केवलिसमुद्घात होय. *स्नातकने समुद्घात.*

१५२. [प्र०] हे भगवन् ! पुलाक †लोकना संख्यातमा भागमां रहे, असंख्यातमा भागमां रहे, संख्याता भागोमां रहे, असंख्याता भागोमां रहे के सर्व लोकमां रहे ? [उ०] हे गौतम ! संख्यातमा भागमां न रहे, संख्याता भागोमां न रहे, असंख्याता भागोमां न रहे अने आखा लोकमां पण न रहे, किंतु लोकना असंख्यातमा भागमां रहे. ए प्रमाणे यावत्–निर्ग्रंथ सुधी समजवुं. *३२ क्षेत्रद्वार–पुलाकनुं क्षेत्र.*

१५३. [प्र०] हे भगवन् ! स्नातक लोकना संख्यातमा भागमां रहे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! लोकना संख्यातमा भागमां न रहे, संख्याता भागोमां न रहे, पण असंख्यातमा भागमां रहे, असंख्याता भागोमां रहे अने संपूर्ण लोकमां पण रहे. *स्नातकनुं क्षेत्र.*

---

१४७ * पुलाकने संज्वलन कषायनो उदय होवाथी कषायसमुद्घात संभवे छे. यद्यपि पुलाकने मरण नथी तो पण मारणांतिक समुद्घात होय छे, कारण के मरणसमुद्घातथी निवृत्त थया पछी कषायकुशीलत्वादिरूप परिणामना सद्भावमां तेनुं मरण थाय छे.

१५२ † केवलिसमुद्घातावस्थामां स्नातक शरीरस्थ होय के दंडकपाटावस्थामां होय त्यारे ते लोकना असंख्यातमा भागमां रहे छे. मन्थानावस्थामां तेणे लोकनो घणो भाग व्याप्त करेलो होवाथी अने थोडो भाग अव्याप्त होवाथी लोकना असंख्याता भागोमां वर्ते छे, अने ज्यारे समग्र लोक व्याप्त करे त्यारे संपूर्ण लोकमां होय छे.—टीका.

१५४. [प्र०] पुलाए णं भंते ! लोगस्स किं संखेज्जइभागं फुसइ, असंखेज्जइभागं फुसइ ? [उ०] एवं जहा ओगाहणा भणिया तहा फुसणा वि भाणियव्वा जाव-सिणाए ३३ ।

१५५. [प्र०] पुलाए णं भंते ! कतरंमि भावे होज्जा ? [उ०] गोयमा ! खओवसमिए भावे होज्जा । एवं जाव-कसायकुसीले ।

१५६. [प्र०] नियंठे-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! उवसमिए वा भावे होज्जा, खइए वा भावे होज्जा ।

१५७. [प्र०] सिणाए-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! खइए भावे होज्जा ३४ ।

१५८. [प्र०] पुलाया णं भंते ! एगसमएणं केवतिया होज्जा ? [उ०] गोयमा ! पडिवज्जमाणए पडुच्च सिय अत्थि, सिय नत्थि । जइ अत्थि जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं सयपुहत्तं । पुव्वपडिवन्नए पडुच्च सिय त्थि, सिय नत्थि । जइ अत्थि जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं सहस्सपुहत्तं ।

१५९. [प्र०] बउसा णं भंते ! एगसमएणं-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! पडिवज्जमाणए पडुच्च सिय अत्थि सिय नत्थि । जइ अत्थि जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं सयपुहत्तं । पुव्वपडिवन्नए पडुच्च जहन्नेणं कोडिसयपुहुत्तं, उक्कोसेण वि कोडिसयपुहुत्तं । एवं पडिसेवणाकुसीले वि ।

१६०. [प्र०] कसायकुसीलाणं-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! पडिवज्जमाणए पडुच्च सिय अत्थि, सिय नत्थि । जइ अत्थि जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं सहस्सपुहत्तं । पुव्वपडिवन्नए पडुच्च जहन्नेणं कोडिसहस्सपुहुत्तं, उक्कोसेण वि कोडिसहस्सपुहुत्तं ।

१६१. [प्र०] नियंठाणं-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! पडिवज्जमाणए पडुच्च सिय अत्थि, सिय नत्थि; जइ अत्थि जहन्नेणं

३३ स्पर्शनाद्वार—

१५४. [प्र०] हे भगवन् ! शुं पुलाक लोकना संख्यातमा भागने स्पर्शे के असंख्यातमा भागने स्पर्शे ? [उ०] जेम *अवगाहना कही तेम स्पर्शना पण जाणवी. ए प्रमाणे यावत्-स्नातक सुधी समजवुं.

३४ भावद्वार— पुलाकने भाव.

१५५. [प्र०] हे भगवन् ! पुलाक कया भावमां होय ? [उ०] हे गौतम ! क्षायोपशमिक भावमां होय. ए प्रमाणे यावत्-कषायकुशील सुधी जाणवुं.

निर्ग्रन्थने भाव.

१५६. [प्र०] हे भगवन् ! निर्ग्रंथ कया भावमां होय ? [उ०] हे गौतम ! ते औपशमिक भावमां होय, अथवा क्षायिक भावमां पण होय.

स्नातकने भाव.

१५७. [प्र०] हे भगवन् ! स्नातक कया भावमां होय ? [उ०] हे गौतम ! ते क्षायिक भावमां होय.

३५ परिमाणद्वार— पुलाकोनी संख्या.

१५८. [प्र०] हे भगवन् ! एक समये केटला पुलाको होय ? [उ०] हे गौतम ! प्रतिपद्यमान (तत्काळ पुलाकपणाने प्राप्त थता) पुलाकने आश्रयी कदाच होय अने कदाच न होय. प्रतिपद्यमान-पुलाकत्वने प्राप्त थता पुलाक होय तो जघन्य एक, बे के त्रण होय, अने उत्कृष्ट शतपृथक्त्व-बसोथी नवसो सुधी पुलाको होय. तथा पूर्वप्रतिपन्न (पूर्वे पुलाकपणाने पामेला) पुलाकोनी अपेक्षाए कदाच पुलाको होय अने न होय. जो होय तो जघन्य एक, बे के त्रण होय अने उत्कृष्ट सहस्रपृथक्त्व-बे हजारथी नव हजार सुधी होय.

बकुशोनी संख्या.

१५९. [प्र०] हे भगवन् ! एक समये केटला बकुशो होय ? [उ०] हे गौतम ! प्रतिपद्यमान (वर्तमान समये बकुशत्वने प्राप्त थता) बकुशोने आश्रयी कदाच होय अने कदाच न होय. जो होय तो जघन्य एक, बे अने त्रण होय. तथा उत्कृष्ट शतपृथक्त्व-बसोथी नव सो सुधी बकुशो होय. पूर्वप्रतिपन्न (बकुशत्वने पूर्वे प्राप्त थएला) बकुशो जघन्य अने उत्कृष्ट बे क्रोडथी नव क्रोड सुधी होय.

कषायकुशीलोनी संख्या.

१६०. [प्र०] हे भगवन् ! एक समये केटला कषायकुशीलो होय. [उ०] हे गौतम ! प्रतिपद्यमान (वर्तमान समये कषायकुशीलत्वने प्राप्त थता) कषायकुशीलो कदाच होय अने कदाच न होय. जो होय तो जघन्य एक, बे अने त्रण होय, अने उत्कृष्ट बे हजारथी नव हजार सुधी होय. पूर्वप्रतिपन्न कषायकुशीलोने आश्रयी जघन्य अने उत्कृष्ट †बे क्रोडथी नव क्रोड सुधी होय.

निर्ग्रन्थोनी संख्या.

१६१. [प्र०] हे भगवन् ! एक समये केटला निर्ग्रंथो होय ? [उ०] हे गौतम ! प्रतिपद्यमान (वर्तमान समये निर्ग्रन्थत्वने प्राप्त थता) निर्ग्रन्थो कदाच होय अने कदाच न होय. जो होय तो जघन्य एक बे अने त्रण होय अने उत्कृष्ट एकसोने आठ क्षपकश्रेणिवाळा अने

---

१५४ * स्पर्शना क्षेत्रनी पेठे जाणवी, परन्तु जेटलो भाग अवगाढ-आश्रित होय ते क्षेत्रनी अवगाहना, अने अवगाढ क्षेत्र अने तेना पार्श्ववर्ती क्षेत्रनी स्पर्शना होय छे.—टीका.

१६० † सर्व संयतोनुं प्रमाण कोटीसहस्रपृथक्त्व छे, अने अहीं तेटलुं प्रमाण तो केवळ कषायकुशीलोनुं कह्युं, अने तेमां पुलाकादिनी संख्या उमेरतां अधिक संख्या थई जाय तो विरोध केम न आवे ? ए शंका न करवी, कारण के कषायकुशीलनुं कोटीसहस्रपृथक्त्व प्रमाण कह्युं छे ते बे त्रण कोटी सहस्ररूप कल्पीने तेमां पुलाक-बकुशादिनी संख्या उमेरवी तेथी सर्व संयतनुं प्रमाण कह्युं छे तेथी अधिक संख्या नहि थाय.— टीका.

एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं बावट्ठं सतं–अट्ठसयं खवगाणं, चउप्पन्नं उवसामगाणं । पुव्वपडिवन्नए पडुच्च सिय अत्थि सिय नत्थि । जइ अत्थि, जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं सयपुहुत्तं ।

१६२. [प्र०] सिणायाणं पुच्छा । [उ०] गोयमा ! पडिवज्जमाणए पडुच्च सिय अत्थि सिय नत्थि; जइ अत्थि जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं अट्ठसतं । पुव्वपडिवन्नए पडुच्च जहन्नेणं कोडिपुहत्तं, उक्कोसेण वि कोडिपुहत्तं ३५ ।

१६३. [प्र०] एएसि णं भंते ! पुलाग–बउस–पडिसेवणाकुसील–कसायकुसील–नियंठ–सिणायाणं कयरे कयरे–जाव–विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! सव्वत्थोवा नियंठा, पुलागा संखेज्जगुणा, सिणाया संखेज्जगुणा, बउसा संखेज्जगुणा, पडिसेवणाकुसीला संखेज्जगुणा, कसायकुसीला संखेज्जगुणा । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति जाव–विहरति ।

पणवीसइमे सए छट्ठो उद्देसओ समत्तो ।

चोपन उपशम श्रेणिवाळा मळीने एकसोने बासठ होय. पूर्वप्रतिपन्न निर्ग्रंथो कदाच होय अने कदाच न होय. जो होय तो जघन्य एक बे के त्रण निर्ग्रंथो होय अने उत्कृष्ट बसोथी नवसो सुधी होय.

१६२. [प्र०] एक समये स्नातको केटला होय ? [उ०] हे गौतम ! प्रतिपद्यमान स्नातको कदाच होय अने कदाच न होय. जो होय तो जघन्य एक, बे अने त्रण होय अने उत्कृष्ट आठसो होय. पूर्वप्रतिपन्न स्नातको जघन्य अने उत्कृष्ट बे क्रोडथी नव क्रोड सुधी होय.

स्नातकोनी संख्या.

१६३. [प्र०] हे भगवन् ! पुलाक, बकुश, प्रतिसेवनाकुशील, कषायकुशील, निर्ग्रंथ अने स्नातक, ए बधामां कया कोनाथी यावत्–विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! निर्ग्रंथो सौथी थोडा छे, ते करतां पुलाको संख्यातगुण छे. तेथी स्नातको संख्यातगुण छे, तेथी बकुशो संख्यातगुण छे, तेथी *प्रतिसेवनाकुशीलो संख्यातगुण छे अने तेथी कषायकुशीलो संख्यातगुण छे. "हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे"–एम कही यावत्–विहरे छे.

३६ अल्पबहुत्व–

पचीशमा शतकमां षष्ठ उद्देशक समाप्त.

सत्तमो उद्देसो ।

१. [प्र०] कति णं भंते ! संजया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंच संजया पन्नत्ता, तंजहा–१ सामाइयसंजए, २ छेदोवट्ठावणियसंजए, ३ परिहारविसुद्धियसंजए, ४ सुहुमसंपरायसंजए, ५ अहक्खायसंजए ।

२. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! कतिविहे पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! दुविहे पन्नत्ते, तंजहा—इत्तरिए य आवकहिए य ।

३. [प्र०] छेओवट्ठावणियसंजए णं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! दुविहे पन्नत्ते, तंजहा–सातियारे य निरतियारे य ।

सप्तम उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! केटला संयतो कह्या छे ? [उ०] हे गौतम पांच संयतो कह्या छे. ते आ प्रमाणे–१ सामायिकसंयत, २ छेदोपस्थापनीयसंयत, ३ परिहारविशुद्धिकसंयत, ४ सूक्ष्मसंपरायसंयत अने ५ यथाख्यातसंयत.

१ प्रज्ञापना–संयतना प्रकार.

२. [प्र०] हे भगवन् ! सामायिकसंयतना केटला प्रकार कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! तेना बे प्रकार कह्या छे, ते आ प्रमाणे–१ †इत्वरिक (अल्पकालीक) अने २ यावत्कथिक (जीवनपर्यंत).

सामायिक संयतना प्रकार.

३. [प्र०] हे भगवन् ! छेदोपस्थापनीयसंयतना केटला प्रकार कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! तेना बे प्रकार कह्या छे, ते आ प्रमाणे–‡सातिचार अने निरतिचार.

छेदोपस्थापनीय संयतना प्रकार.

---

१६३ * बकुश अने प्रतिसेवनाकुशीलनुं प्रमाण कोटीशतपृथक्त्व कह्युं छे तो बकुश करतां प्रतिसेवनाकुशील संख्यातगुणा केम घटी शके ? ए शंकानुं समाधान आ प्रमाणे छे—बकुशनुं कोटीशतपृथक्त्व प्रमाण कह्युं छे ते बे त्रण कोटीशतरूप जाणवुं अने प्रतिसेवाकुशीलनुं कोटीशतपृथक्त्व प्रमाण चार छ कोटीशतरूप जाणवुं.—टीका.

१ † जे सामायिक संयतने चारित्र ग्रहण कर्या पछी भविष्यमां छेदोपस्थानीय संयतपणानो व्यपदेश–व्यवहार थाय ते इत्वरिक–अल्पकालिक सामायिक संयत कहेवाय छे अने जेने सामायिक चारित्र लीधा पछी बीजो व्यपदेश न थाय ते यावत्कथिक सामायिक संयत कहेवाय छे.

३ ‡ अतिचारयुक्त साधुने दीक्षापर्याय छेदी फरी महाव्रत आपवा ते सातिचार छेदोपस्थापनीय कहेवाय अने प्रथम दीक्षित साधुने तथा पार्श्वनाथना तीर्थथी महावीरना तीर्थमां प्रवेश करनार साधुने फरी महाव्रत आपवा ते निरतिचार छेदोपस्थापनीय कहेवाय छे. छेदोपस्थापनीय साधु प्रथम तीर्थंकर अने पश्चिम तीर्थंकरना तीर्थमां ज होय छे.

४. [प्र०] परिहारविसुद्धियसंजए-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! दुविहे पन्नत्ते, तंजहा-णिव्विसमाणए य निव्विट्ठकाइए य ।

५. [प्र०] सुहुमसंपराग-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! दुविहे पन्नत्ते, तंजहा-संकिलिस्समाणए य विसुज्झमाणए य ।

६. [प्र०] अहक्खायसंजए-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! दुविहे पन्नत्ते, तंजहा—छउमत्थे य केवली य ।

सामाइयंमि उ कए चाउज्जामं अणुत्तरं धम्मं । तिविहेणं फासयंतो सामाइयसंजओ स खलु ॥ १ ॥
छेत्तूण उ परियागं पोराणं जो ठवेइ अप्पाणं । धम्मंमि पंचजामे छेदोवट्ठावणो स खलु ॥ २ ॥
परिहरइ जो विसुद्धं तु पंचयामं अणुत्तरं धम्मं । तिविहेणं फासयंतो परिहारियसंजओ स खलु ॥ ३ ॥
[1]लोभाणू वेययंतो जो खलु उवसामओ व खवओ वा । सो सुहुमसंपराओ अहक्खाया ऊणओ किंचि ॥ ४ ॥
उवसंते खीणंमि व जो खलु कम्मंमि मोहणिज्जंमि । छउमत्थो व जिणो वा अहक्खाओ संजओ स खलु ॥ ५ ॥ (१)

७. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! किं सवेदए होज्जा अवेदए होज्जा ? [उ०] गोयमा ! सवेदए वा होज्जा, अवेदए वा होज्जा । जइ सवेदए-एवं जहा कसायकुसीले तहेव निरवसेसं । एवं छेदोवट्ठावणियसंजए वि । परिहारविसुद्धियसंजओ जहा पुलाओ । सुहुमसंपरायसंजओ अहक्खायसंजओ य जहा नियंठो (२) ।

८. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! किं सरागे होज्जा वीयरागे होज्जा ? [उ०] गोयमा ! सरागे होज्जा, नो वीयरागे होज्जा । एवं जाव-सुहुमसंपरायसंजए । अहक्खायसंजए जहा नियंठे (३) ।

९. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! किं ठियकप्पे होज्जा, अट्ठियकप्पे होज्जा ? [उ०] गोयमा ! ठियकप्पे वा होज्जा, अट्ठियकप्पे वा होज्जा ।

१०. [प्र०] छेदोवट्ठावणियसंजए-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! ठियकप्पे होज्जा, नो अट्ठियकप्पे होज्जा । एवं परिहारविसुद्धियसंजए वि । सेसा जहा सामाइयसंजए ।

परिहारविशुद्धिकना प्रकार.

४. [प्र०] हे भगवन् ! परिहारविशुद्धिक संयतना केटला प्रकार कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! तेना बे प्रकार कह्या छे. ते आ प्रमाणे—निर्विशमानक (तप करनार) अने निर्विष्टकायिक (वैयावृत्त्य करनार).

सूक्ष्मसंपरायना प्रकार.

५. [प्र०] हे भगवन् ! सूक्ष्मसंपराय संयतना केटला प्रकार कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! बे प्रकार कह्या छे, ते आ प्रमाणे—संक्लिश्यमानक (उपश्रेणिथी पडतो) अने विशुध्यमानक (उपशमश्रेणि के क्षपकश्रेणि पर चढतो).

यथाख्यात संयतना प्रकार. सामायिक संयत. छेदोपस्थापनीय. परिहार विशुद्धिक. सूक्ष्मसंपराय.

६. [प्र०] हे भगवन् ! यथाख्यात संयतना केटला प्रकार कह्या छे ? [उ०] हे गौतम! बे प्रकार कह्या छे, ते आ प्रमाणे—छद्मस्थ अने केवळी.
सामायिक स्वीकार्या पछी चार महाव्रतरूप प्रधान धर्मने मन, वचन अने कायाथी त्रिविधे जे पाळे ते 'सामायिकसंयत' कहेवाय.
पूर्वना पर्यायनो छेद करी जे पोताना आत्माने पांच महाव्रतरूप धर्ममां स्थापे ते 'छेदोपस्थापनीयसंयत' कहेवाय छे. जे पांच महाव्रतरूप अने उत्तमोत्तम धर्मने त्रिविधे—मन वचन अने कायाथी पाळतो अमुक प्रकारनुं तप करे ते 'परिहारविशुद्धिकसंयत' कहेवाय छे.
जे लोभना अणुओने वेदतो चारित्रमोहने उपशमावे के क्षय करे ते 'सूक्ष्मसंपराय' कहेवाय छे अने ते यथाख्यातसंयतथी कइंक न्यून होय छे.
मोहनीय कर्म उपशान्त के क्षीण थया पछी जे छद्मस्थ होय के जिन होय ते 'यथाख्यातसंयत' कहेवाय छे.

२ वेद- सामायिक संयतने वेद.

७. [प्र०] हे भगवन् ! सामायिक संयत वेदवाळो होय के वेदविरहित होय ? [उ०] हे गौतम ! ते *वेदवाळो होय अने वेदविरहित पण होय. जो वेदवाळो सामायिकसंयत होय तो तेने बधी हकीकत कषायकुशीलनी पेठे जाणवी. ए प्रमाणे छेदोपस्थापनीयसंयत पण समजवो. परिहारविशुद्धिक संयत संबंधी हकीकत पुलाकनी पेठे जाणवी. सूक्ष्मसंपराय संयत अने यथाख्यात संयत निर्ग्रंथनी पेठे (अवेदक) जाणवा.

३ राग- सामायिक संयत अने राग.

८. [प्र०] हे भगवन् ! शुं सामायिक संयत रागवाळो होय के वीतराग होय ? [उ०] हे गौतम ! ते रागवाळो होय, पण वीतराग न होय. ए प्रमाणे सूक्ष्मसंपराय संयत संबंधे पण जाणवुं. यथाख्यात संयतने निर्ग्रंथनी पेठे जाणवुं.

४ कल्प- सामायिक संयतने कल्प.

९. [प्र०] हे भगवन् ! शुं सामायिक संयत स्थितकल्पमां होय के अस्थितकल्पमां होय ? [उ०] हे गौतम ! स्थितकल्पमां पण होय अने अस्थितकल्पमां पण होय.

छेदोपस्थापनीयने कल्प.

१०. [प्र०] हे भगवन् ! शुं छेदोपस्थापनीय संयत स्थितकल्पमां होय के अस्थितकल्पमां होय ? [उ०] हे गौतम ! †स्थितकल्पमां होय, पण अस्थितकल्पमां न होय. ए प्रमाणे परिहारविशुद्धिक संयतने पण जाणवुं. अने बाकीना बधा सामायिक संयतनी पेठे जाणवा.

---

१ लोभमणुं वेदतो क ।

७ * नवमा गुणस्थानक सुधी सामायिक संयत कहेवाय छे. नवमा गुणस्थानके वेदनो उपशम अथवा क्षय थाय छे, माटे त्यां सामायिक संयत अवेदक होय छे अने तेना पूर्ववर्ती गुणस्थाने सवेदक होय छे. जो ते सवेदक होय तो ते त्रण वेदवाळो होय छे अने अवेदक होय तो ते क्षीणवेद होय के उपशान्तवेद होय. परिहारविशुद्धिक संयत पुलाकनी पेठे पुरुषवेदवाळो के पुरुषनपुंसकवेदवाळो (कृत्रिमनपुंसक) होय छे.

१० † अस्थितकल्प मध्यम बावीश जिनना तीर्थमां अने महाविदेह जिनना तीर्थमां होय छे, अने त्यां छेदोपस्थापनीय चारित्र नथी. तेथी छेदोपस्थापनीयसंयतने अस्थितकल्प न होय.

११. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! किं जिणकप्पे होज्जा, थेरकप्पे होज्जा, कप्पातीते होज्जा ? [उ०] गोयमा ! जिणकप्पे वा होज्जा, जहा कसायकुसीले तहेव निरवसेसं । छेदोवट्ठावणिओ परिहारविसुद्धिओ य जहा बउसो, सेसा जहा नियंठे (४) ।

१२. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! किं पुलाए होज्जा, बउसे, जाव-सिणाए होज्जा ? [उ०] गोयमा ! पुलाए वा होज्जा, बउसे, जाव-कसायकुसीले वा होज्जा, नो नियंठे होज्जा, नो सिणाए होज्जा । एवं छेदोवट्ठावणिए वि ।

१३. परिहारविसुद्धियसंजए णं भंते !-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो पुलाए, नो बउसे, नो पडिसेवणाकुसीले होज्जा, कसायकुसीले होज्जा, नो नियंठे होज्जा, नो सिणाए होज्जा । एवं सुहुमसंपराए वि ।

१४. [प्र०] अहक्खायसंजए-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो पुलाए होज्जा, जाव-नो कसायकुसीले होज्जा, नियंठे वा होज्जा, सिणाए वा होज्जा (५) ।

१५. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! किं पडिसेवए होज्जा, अपडिसेवए होज्जा ? [उ०] गोयमा ! पडिसेवए वा होज्जा, अपडिसेवए वा होज्जा । जइ पडिसेवए होज्जा, किं मूलगुणपडिसेवए होज्जा, सेसं जहा पुलागस्स । जहा सामाइयसंजए एवं छेदोवट्ठावणिए वि ।

१६. [प्र०] परिहारविसुद्धियसंजए-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो पडिसेवए होज्जा, अपडिसेवए होज्जा । एवं जाव-अहक्खायसंजए (६) ।

१७. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! कतिसु नाणेसु होज्जा ? [उ०] गोयमा ! दोसु वा तिसु वा चउसु वा नाणेसु होज्जा, एवं जहा कसायकुसीलस्स तहेव चत्तारि नाणाइं भयणाए, एवं जाव-सुहुमसंपराए । अहक्खायसंजयस्स पंच नाणाइं भयणाए जहा नाणुद्देसए ।

१८. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! केवतियं सुयं अहिज्जेज्जा ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अट्ठ पवयणमायाओ, जहा कसायकुसीले । एवं छेदोवट्ठावणिए वि ।

११. [प्र०] हे भगवन् ! शुं सामायिकसंयत जिनकल्पमां होय, स्थविरकल्पमां होय के कल्पातीत होय ? [उ०] हे गौतम ! ते जिनकल्पमां होय-इत्यादि बाकी बधुं कषायकुशीलनी पेठे जाणवुं. छेदोपस्थापनीय अने परिहारविशुद्धिकनी हकीकत बकुशनी पेठे जाणवी अने बाकी बधा निर्ग्रंथनी पेठे समजवा.

सामायिक अने पुलाकादि.

१२. [प्र०] हे भगवन् ! शुं सामायिकसंयत पुलाक होय, बकुश होय के यावत्-स्नातक होय ? [उ०] हे गौतम ! ते पुलाक पण होय, बकुश पण होय, यावत्-कषायकुशील होय, पण निर्ग्रंथ के स्नातक न होय. ए प्रमाणे छेदोपस्थापनीयसंयत संबंधे पण जाणवुं.

परिहारविशुद्ध अने पुलाकादि.

१३. [प्र०] हे भगवन् ! परिहारविशुद्धिकसंयत शुं पुलाक होय-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! पुलाक न होय, बकुश न होय, प्रतिसेवनाकुशील न होय, निर्ग्रंथ न होय अने स्नातक न होय, पण कषायकुशील होय. ए प्रमाणे सूक्ष्मसंपराय संयत पण जाणवो.

यथाख्यात अने पुलाकादि.

१४. [प्र०] यथाख्यातसंयत शुं पुलाक होय-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! पुलाक न होय अने यावत्-कषायकुशील न होय, पण निर्ग्रंथ होय अथवा स्नातक होय.

५ प्रतिसेवा-सामायिक संयत अने प्रतिसेवक.

१५. [प्र०] हे भगवन् ! शुं सामायिकसंयत प्रतिसेवक—चारित्रविराधक होय के अप्रतिसेवक-आराधक होय ? [उ०] हे गौतम ! प्रतिसेवक पण होय अने अप्रतिसेवक पण होय. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते प्रतिसेवक होय तो शुं अहिंसादि मूलगुणनो प्रतिसेवक होय के प्रत्याख्यानरूप उत्तरगुणनो प्रतिसेवक होय ? [उ०] बाकी बधुं पुलाकनी पेठे जाणवुं. सामायिकसंयतनी पेठे छेदोपस्थापनीय संयत पण जाणवो.

परिहार विशुद्धिक अने प्रतिसेवक.

१६. [प्र०] हे भगवन् ! शुं परिहारविशुद्धिक संयत प्रतिसेवक छे के अप्रतिसेवक छे ? [उ०] हे गौतम ! ते प्रतिसेवक नथी, पण अप्रतिसेवक छे. ए प्रमाणे यावत्-यथाख्यात संयत सुधी जाणवुं.

६ ज्ञानद्वार-

१७. [प्र०] हे भगवन् ! सामायिकसंयतने केटलां ज्ञान होय ? [उ०] हे गौतम ! तेने बे, त्रण के चार ज्ञान होय. ए प्रमाणे कषायकुशीलनी पेठे चार ज्ञान भजनाए होय छे. ए प्रमाणे यावत्—सूक्ष्मसंपराय संयत सुधी जाणवुं. तथा *ज्ञानोद्देशकमां कह्या प्रमाणे यथाख्यात संयतने पांच ज्ञान *भजनाए होय छे.

७ श्रुतद्वार-सामायिक संयतने श्रुत.

१८. [प्र०] हे भगवन् ! सामायिकसंयत केटलुं श्रुत भणे ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य आठ प्रवचनमाता रूप श्रुतनुं अध्ययन करे-इत्यादि बधी हकीकत कषायकुशीलनी पेठे जाणवी. तथा एज रीते छेदोपस्थापनीयसंयतने पण समजवुं.

---

१ 'सुहुमसंपराइए अ' क ।

१७ * जुओ भग० खं० ३ श० ८ उ० २ पृ० ६९.

१९. [प्र०] परिहारविसुद्धियसंजए-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं नवमस्स पुव्वस्स ततियं आयारवत्थुं, उक्कोसेणं असंपुन्नाइं दस पुव्वाइं अहिज्जेज्जा । सुहुमसंपरायसंजए जहा सामाइयसंजए ।

२०. [प्र०] अहक्खायसंजए-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अट्ठ पवयणमायाओ, उक्कोसेणं चोद्दस पुव्वाइं अहिज्जेज्जा, सुयवतिरित्ते वा होज्जा (७) ।

२१. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! किं तित्थे होज्जा, अतित्थे होज्जा ? [उ०] गोयमा ! तित्थे वा होज्जा, अतित्थे वा होज्जा, जहा कसायकुसीले । छेदोवट्ठावणिए परिहारविसुद्धिए य जहा पुलाए, सेसा जहा सामाइयसंजए (८) ।

२२. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! किं सलिंगे होज्जा, अन्नलिंगे होज्जा, गिहिलिंगे होज्जा [उ०] जहा पुलाए । एवं छेदोवट्ठावणिए वि ।

२३. [प्र०] परिहारविसुद्धियसंजए णं भंते ! किं-पुच्छा [उ०] गोयमा ! दव्वलिंगं पि भावलिंगं पि पडुच्च सलिंगे होज्जा, नो अन्नलिंगे होज्जा, नो गिहिलिंगे होज्जा । सेसा जहा सामाइयसंजए (९) ।

२४. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! कतिसु सरीरेसु होज्जा ? [उ०] गोयमा ! तिसु वा चउसु वा पंचसु वा-जहा कसायकुसीले । एवं छेदोवट्ठावणिए वि, सेसा जहा पुलाए (१०) ।

२५. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! किं कम्मभूमीए होज्जा, अकम्मभूमीए होज्जा ? [उ०] गोयमा ! जम्मणं संतिभावं पडुच्च कम्मभूमीए, नो अकम्मभूमीए-जहा बउसे । एवं छेदोवट्ठावणिए वि । परिहारविसुद्धिए य जहा पुलाए, सेसा जहा सामाइयसंजए (११)

२६. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! किं ओसप्पिणीकाले होज्जा, उस्सप्पिणिकाले होज्जा, नोओसप्पिणि-नोउस्सप्पि-

परिहार विशुद्धिकने श्रुत.

१९. [प्र०] हे भगवन् ! परिहारविशुद्धिकसंयत केटलुं श्रुत भणे ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य नवमा पूर्वनी त्रीजी आचारवस्तु सुधी, अने उत्कृष्ट अपूर्ण दस पूर्वो भणे. तथा सूक्ष्मसंपराय संयत सामायिकसंयतनी पेठे जाणवो.

यथाख्यातने श्रुत.

२०. [प्र०] हे भगवन् ! यथाख्यातसंयत केटलुं श्रुत भणे ? [उ०] हे गौतम ! जघन्य आठ प्रवचनमाता रूप श्रुत भणे अने उत्कृष्ट चौद पूर्व भणे अथवा श्रुतरहित (केवली) होय.

८ तीर्थद्वार-

२१. [प्र०] हे भगवन् ! शुं सामायिक संयत तीर्थमां होय के तीर्थना अभावमां होय ? [उ०] हे गौतम ! तीर्थमां पण होय अने तीर्थना अभावमां पण होय-इत्यादि बधी हकीकत कषायकुशीलनी पेठे जाणवी. छेदोपस्थापनीय अने परिहारविशुद्धिक पुलाकनी पेठे जाणवा, अने बाकी बधा सामायिकसंयतनी पेठे जाणवा.

९ लिंगद्वार-

२२. [प्र०] हे भगवन् ! शुं सामायिकसंयत स्वलिंग-साधुना लिंगमां होय, अन्य-तापसादिना लिंगमां होय के गृहस्थना लिंगमां होय ? [उ०] ते संबंधी बधी हकीकत पुलाकनी पेठे जाणवी. ए प्रमाणे छेदोपस्थापनीय संयत माटे पण जाणवुं.

२३. [प्र०] हे भगवन् ! शुं परिहारविशुद्धिक संयत स्वलिंगे होय, अन्यलिंगे होय के गृहस्थलिंगे होय ? [उ०] हे गौतम ! ते द्रव्यलिंग अने भावलिंग आश्रयी स्वलिंगमां होय, पण अन्यलिंगे के गृहस्थलिंगे न होय. बाकी बधुं सामायिकसंयतनी पेठे जाणवुं.

१० शरीरद्वार-

२४. [प्र०] हे भगवन् ! सामायिक संयतने केटलां शरीर होय ? [उ०] हे गौतम ! तेने त्रण, चार, के पांच शरीर होय-इत्यादि बधुं कषायकुशीलनी पेठे जाणवुं. ए प्रमाणे छेदोपस्थापनीय संयत विषे पण जाणवुं. बाकीना बधा संयतो पुलाकनी पेठे समजवा.

११ क्षेत्रद्वार-

२५. [प्र०] हे भगवन् ! सामायिक संयत कर्मभूमिमां थाय के अकर्मभूमिमां थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते जन्म अने सद्भाव बन्नेनी अपेक्षाए कर्मभूमिमा थाय, पण अकर्मभूमिमां न थाय-इत्यादि बधुं बकुशनी पेठे जाणवुं. ए रीते छेदोपस्थापनीय संयतने पण समजवुं. परिहारविशुद्धिकने पुलाकनी पेठे जाणवुं अने बाकी बधा संयतो सामायिकसंयतनी पेठे जाणवा.

१२ काळद्वार-

२६. [प्र०] हे भगवन् ! शुं सामायिकसंयत उत्सर्पिणीकाळे थाय, अवसर्पिणीकाळे थाय के *नोउत्सर्पिणी-नोअवसर्पिणी काळे थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते उत्सर्पिणीकाळे थाय-इत्यादि बधुं बकुशनी पेठे (पृ० २४७, सू० ५५) जाणवुं. ए प्रमाणे छेदोपस्थापनीय संयत पण जाणवो. पण विशेष ए के जन्म अने सद्भावनी अपेक्षाए चारे परिभागमां-सुषमासुषमा, सुषमा, सुषमा

२६ * नोउत्सर्पिणी-नोअवसर्पिणी ना सुषमादि समान त्रण प्रकारना काळमां (देवकुर्वादिमां) बकुशनो जन्म अने सद्भावथी निषेध कर्यो छे, अने दुःषमसुषमा समान काळमां (महाविदेहमां) तेनुं अस्तित्व छे, परन्तु छेदोपस्थापनीय संयतनुं त्यां पण अस्तित्व नथी.

णिकाले होज्जा? [उ०] गोयमा! ओसप्पिणिकाले–जहा बउसे। एवं छेदोवट्ठावणिए वि। नवरं जम्मण–संतिभावं पडुच्च चउसु वि पलिभागेसु नत्थि, साहरणं पडुच्च अन्नयरे पडिभागे होज्जा; सेसं तं चेव।

२७. [प्र०] परिहारविसुद्धिए–पुच्छा। [उ०] गोयमा! ओसप्पिणिकाले वा होज्जा, उस्सप्पिणिकाले वा होज्जा, नो-ओसप्पिणि–नोउस्सप्पिणिकाले नो होज्जा। जइ ओसप्पिणिकाले होज्जा–जहा पुलाओ। उस्सप्पिणिकाले वि जहा पुलाओ। सुहुमसंपराइओ जहा नियंठो। एवं अहक्खाओ वि (१२)।

२८. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते! कालगए समाणे किं(कं)गतिं गच्छति? [उ०] गोयमा! देवगतिं गच्छति। [प्र०] देवगतिं गच्छमाणे किं भवणवासीसु उववज्जेज्जा, वाणमंतरेसु उववज्जेज्जा, जोइसिएसु उववज्जेज्जा, वेमाणिएसु उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! णो भवणवासीसु उववज्जेज्जा–जहा कसायकुसीले। एवं छेदोवट्ठावणिए वि। परिहारविसुद्धिए जहा पुलाए। सुहुमसंपराए जहा नियंठे।

२९. [प्र०] अहक्खाए–पुच्छा। [उ०] गोयमा! एवं अहक्खायसंजए वि जाव–अजहन्नमणुक्कोसेणं अणुत्तरविमाणेसु उववज्जेज्जा; अत्थेगतिए सिज्झति, जाव–अंतं करेति।

३०. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते! देवलोगेसु उववज्जमाणे किं इंदत्ताए उववज्जति–पुच्छा। [उ०] गोयमा! अविराहणं पडुच्च, एवं जहा कसायकुसीले। एवं छेदोवट्ठावणिए वि। परिहारविसुद्धिए जहा पुलाए। सेसा जहा नियंठे।

३१. [प्र०] सामाइयसंजयस्स णं भंते! देवलोगेसु उववज्जमाणस्स केवतियं कालं ठिती पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं दो पलिओवमाइं, उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं। एवं छेदोवट्ठावणिए वि।

३२. [प्र०] परिहारविसुद्धियस्स–पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नेणं दो पलिओवमाइं, उक्कोसेणं अट्ठारस सागरोवमाइं, सेसाणं जहा नियंठस्स (१३)।

३३. [प्र०] सामाइयसंजयस्स णं भंते! केवइया संजमट्ठाणा पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! असंखेज्जा संजमट्ठाणा पन्नत्ता, एवं जाव–परिहारविसुद्धियस्स।

दुःषमा, अने दुःषमासुषमाना समान काळे न होय. अने संहरणनी अपेक्षाए चारमांथी कोई पण एक परिभागमां होय. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं.

२७. [प्र०] हे भगवन्! शुं परिहारविशुद्धिक संयत अवसर्पिणीकाळे होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! अवसर्पिणीकाळे होय अने उत्सर्पिणीकाळे पण होय, पण नोउत्सर्पिणी–नोअवसर्पिणी काळे न होय. जो ते अवसर्पिणी के उत्सर्पिणीकाळे होय तो, ते संबंधे पुलाकनी पेठे (उ०६ सू० ५२) समजवुं. सूक्ष्मसंपराय संयत निर्ग्रंथनी पेठे (उ० ६ सू० ५८) जाणवो. ए प्रमाणे यथाख्यात संयत पण जाणवो.

१३ गतिद्वार.–

२८. [प्र०] हे भगवन्! सामायिकसंयत काळगत थया पछी कइ गतिमां जाय? [उ०] हे गौतम! देवगतिमां जाय. [प्र०] देवगतिमां जतो सामायिकसंयत शुं भवनवासी देवोमां उत्पन्न थाय, वानव्यंतरोमां उत्पन्न थाय, ज्योतिषिकोमां उत्पन्न थाय के वैमानिकोमां उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! भवनवासीमां न उत्पन्न थाय–इत्यादि बधी वक्तव्यता कषायकुशीलनी पेठे (उ० ६ सू० ५९) जाणवी. ए प्रमाणे छेदोपस्थापनीय संयत संबंधे पण जाणवुं. परिहारविशुद्धिक संयत पुलाकनी पेठे अने सूक्ष्मसंपराय निर्ग्रंथनी पेठे (उ० ६ सू० ६०) जाणवा.

२९. [प्र०] यथाख्यात संयत कइ गतिमां जाय? [उ०] हे गौतम! यथाख्यात संयत पण पूर्वे कह्या प्रमाणे यावत्–जघन्य अने उत्कृष्ट सिवाय अनुत्तरविमानमां उत्पन्न थाय अने केटलाक तो सिद्ध थाय यावत्–सर्व दुःखनो अन्त करनार थाय.

३०. [प्र०] हे भगवन्! सामायिकसंयत देवलोकोमां उत्पन्न थतो शुं इंद्रपणे उपजे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! संयमनी अविराधनाने अपेक्षी–इत्यादि बधुं कषायकुशीलनी पेठे (उ० ६ सू० ६३) जाणवुं. छेदोपस्थापनीय संयतने पण ए प्रमाणे समजवुं. पुलाकनी पेठे (उ० ६ सू० ६२) परिहारविशुद्धिक अने बाकी बधा निर्ग्रंथनी पेठे (उ० ६ सू० ६४) जाणवा.

सामायिक संयतनी स्थिति.

३१. [प्र०] हे भगवन्! देवलोकमां उत्पन्न थता सामायिकसंयतनी केटली स्थिति कही छे? [उ०] हे गौतम! तेनी जघन्य बे पल्योपमनी अने उत्कृष्ट तेत्रीश सागरोपमनी स्थिति कही छे. ए प्रमाणे छेदोपस्थापनीय संयत विषे पण समजवुं.

परिहार विशुद्धिकनी स्थिति.

३२. [प्र०] हे भगवन्! देवलोकमां उत्पन्न थता परिहारविशुद्धिक संयतनी केटली स्थिति कही छे? [उ०] हे गौतम! तेनी जघन्य बे पल्योपमनी अने उत्कृष्ट अढार सागरोपमनी स्थिति कही छे. बाकीना बधा संयतो संबंधे निर्ग्रंथनी पेठे जाणवुं.

१४ संयमस्थान–सामायिक संयतना संयमस्थान.

३३. [प्र०] हे भगवन्! सामायिकसंयतनां केटलां संयमस्थानो कह्यां छे? [उ०] हे गौतम! असंख्य संयमस्थानो कह्यां छे. ए प्रमाणे यावत्–परिहारविशुद्धिक सुधी जाणवुं.

३४. [प्र०] सुहुमसंपरायसंजयस्स–पुच्छा। [उ०] गोयमा! असंखेज्जा अंतोमुहुत्तिया संजमट्ठाणा पन्नत्ता।

३५. [प्र०] अहक्खायसंजयस्स–पुच्छा। [उ०] गोयमा! एगे अजहन्नमणुक्कोसए संजमट्ठाणे पन्नत्ते।

३६. [प्र०] एएसि णं भंते! सामाइय–छेदोवट्ठावणिय–परिहारविसुद्धिय–सुहुमसंपराग–अहक्खायसंजयाणं संजमट्ठाणाणं कयरे कयरे–जाव–विसेसाहिया वा? [उ०] गोयमा! सव्वत्थोवे अहक्खायसंजमस्स एगे अजहन्नमणुक्कोसए संजमट्ठाणे, सुहुमसंपरागसंजयस्स अंतोमुहुत्तिया संजमट्ठाणा असंखेज्जगुणा, परिहारविसुद्धियसंजयस्स संजमट्ठाणा असंखेज्जगुणा, सामाइयसंजयस्स छेदोवट्ठावणियसंजयस्स य एएसि णं संजमट्ठाणा दोण्ह वि तुल्ला असंखेज्जगुणा (१४)।

३७. [प्र०] सामाइयसंजयस्स णं भंते! केवइया चरित्तपज्जवा पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! अणंता चरित्तपज्जवा पन्नत्ता, एवं जाव–अहक्खायसंजयस्स।

३८. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते! सामाइयसंजयस्स सट्ठाणसन्निगासेणं चरित्तपज्जवेहिं किं हीणे, तुल्ले, अब्भहिए? [उ०] गोयमा! सिय हीणे–छट्ठाणवडिए।

३९. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते! छेदोवट्ठावणियसंजयस्स परट्ठाणसन्निगासेणं चरित्तपज्जवेहिं–पुच्छा। [उ०] गोयमा! सिय हीणे, छट्ठाणवडिए। एवं परिहारविसुद्धियस्स वि।

४०. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते! सुहुमसंपरागसंजयस्स परट्ठाणसन्निगासेणं चरित्तपज्जवेहिं–पुच्छा। [उ०] गोयमा! हीणे, नो तुल्ले, नो अब्भहिए, अणंतगुणहीणे। एवं अहक्खायसंजयस्स वि। एवं छेदोवट्ठावणिए वि हेट्ठिल्लेसु तिसु वि समं छट्ठाणवडिए, उवरिल्लेसु दोसु तहेव हीणे। जहा छेदोवट्ठावणिए तहा परिहारविसुद्धिए वि।

४१. [प्र०] सुहुमसंपरागसंजए णं भंते! सामाइयसंजयस्स परट्ठाण–पुच्छा। [उ०] गोयमा! नो हीणे, नो तुल्ले, अब्भहिए, अणंतगुणमब्भहिए। एवं छेओवट्ठावणिय–परिहारविसुद्धिएसु वि समं। सट्ठाणे सिय हीणे, नो तुल्ले, सिय अब्भहिए। जइ हीणे अणंतगुणहीणे, अह अब्भहिए अणंतगुणमब्भहिए।

सूक्ष्मसंपरायना संयमस्थान.

३४. [प्र०] हे भगवन्! सूक्ष्मसंपराय संयतनां केटलां संयमस्थानो कह्यां छे? [उ०] हे गौतम! तेनां असंख्य संयमस्थानो छे अने तेनी अंतर्मुहूर्तनी स्थिति छे.

यथाख्यातना संयमस्थान

३५. [प्र०] हे भगवन्! यथाख्यातसंयतनां केटलां संयमस्थानो कह्यां छे? [उ०] हे गौतम! तेओनुं जघन्य अने उत्कृष्ट सिवाय एक संयमस्थान कह्युं छे.

संयमस्थानोनु अल्पबहुत्व.

३६. [प्र०] हे भगवन्! सामायिकसंयत, छेदोपस्थापनीयसंयत, परिहारविशुद्धिकसंयत, सूक्ष्मसंपरायसंयत अने यथाख्यातसंयत, एओना संयमस्थानोमां कोना संयमस्थानो कोना संयमस्थानोथी यावत्—विशेषाधिक छे? [उ०] हे गौतम! यथाख्यात संयतनुं अजघन्य अनुत्कृष्ट एक संयमस्थान होवाथी सौथी अल्प छे, तेथी सूक्ष्मसंपराय संयतनां अंतर्मुहूर्त सुधी रहेनारा संयमस्थानो असंख्यगुणां छे, तेथी परिहारविशुद्धिकनां संयमस्थानो असंख्यगुणां छे, तेथी सामायिकसंयत अने छेदोपस्थापनीयसंयतना संयमस्थानो असंख्यगुणां छे अने परस्पर सरखां छे.

१५ संनिकर्षद्वार–सामायिकसंयतना चारित्रपर्यवो.

३७. [प्र०] हे भगवन्! सामायिकसंयतना केटला चारित्रपर्यवो कह्या छे? [उ०] हे गौतम! तेना अनंत चारित्रपर्यवो कह्या छे. ए प्रमाणे यावत्—यथाख्यातसंयत सुधी जाणवुं.

सामायिक संयतनुं सजातीय पर्यायनी अपेक्षाए अल्पबहुत्व.

३८. [प्र०] हे भगवन्! सामायिकसंयत बीजा सामायिकसंयतना सजातीय चारित्रपर्यायनी अपेक्षाए शुं हीन होय, तुल्य होय के अधिक होय? [उ०] हे गौतम! कदाच हीन होय, तुल्य होय अने अधिक होय अने तेमां–हीनाधिकपणामा छ स्थान पतित होय.

सामायिक अने छेदोपस्थापनीयनु पर्यायापेक्षाए अल्पबहुत्व.

३९. [प्र०] हे भगवन्! एक सामायिकसंयत छेदोपस्थापनीयसंयतना विजातीय चारित्रपर्यायना संबन्धनी अपेक्षाए शुं हीन होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! कदाच हीन होय–इत्यादि छ स्थान पतित होय. ए प्रमाणे परिहारविशुद्धिक संबंधे पण समजवुं.

सामायिकना सूक्ष्म संपरायनी अपेक्षाए पर्यायो.

४०. [प्र०] हे भगवन्! एक सामायिकसंयत सूक्ष्मसंपरायसंयतना विजातीय चारित्रपर्यायनी अपेक्षाए हीन होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! हीन होय, तुल्य न होय, तेम अधिक पण न होय. तेमां पण अनंतगुण हीन छे. ए प्रमाणे यथाख्यातसंयत संबंधे पण जाणवुं. ए प्रमाणे छेदोपस्थापनीय पण नीचेना त्रणे चारित्रनी अपेक्षाए छ स्थानपतित छे अने उपरना बे चारित्रथी तेज प्रमाणे अनन्तगुण हीन छे. जेम छेदोपस्थापनीयसंयत विषे कह्युं तेम परिहारविशुद्धिक संबंधे पण जाणवुं.

सूक्ष्मसंपरायना सामायिकनी अपेक्षाए पर्यायो.

४१. [प्र०] हे भगवन्! सूक्ष्मसंपरायसंयत सामायिकसंयतना विजातीय पर्यायोनी अपेक्षाए शुं हीन छे— इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! ते हीन नथी, सरखो नथी, पण अधिक छे अने ते अनंत गुण अधिक छे. ए प्रमाणे छेदोपस्थापनीय अने परिहारविशुद्धिकनी साथे जाणवुं. पोताना सजातीय पर्यायनी अपेक्षाए कदाच हीन होय, कदाच तुल्य होय अने कदाच अधिक होय. जो हीन होय तो अनंतगुण हीन होय, जो अधिक होय तो अनंतगुण अधिक होय.

४२. [प्र०] सुहुमसंपरायसंजयस्स अहक्खायसंजयस्स परट्ठाण–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! हीणे, नो तुल्ले, नो अब्भहिए, अणंतगुणहीणे । अहक्खाए हेट्ठिल्लाणं चउण्ह वि नो हीणे, नो तुल्ले, अब्भहिए, अणंतगुणमब्भहिए । सट्ठाणे नो हीणे, तुल्ले, नो अब्भहिए ।

४३. [प्र०] एएसि णं भंते ! सामाइय–छेदोवट्ठावणिय–परिहारविसुद्धिय–सुहुमसंपराय–अहक्खायसंजयाणं जहन्नुक्कोसगाणं चरित्तपज्जवाणं कयरे कयरे–जाव–विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! सामाइयसंजयस्स छेओवट्ठावणियसंजयस्स य एएसि णं जहन्नगा चरित्तपज्जवा दोण्ह वि तुल्ला सव्वत्थोवा, परिहारविसुद्धियसंजयस्स जहन्नगा चरित्तपज्जवा अणंतगुणा, तस्स चेव उक्कोसगा चरित्तपज्जवा अणंतगुणा, सामाइयसंजयस्स छेओवट्ठावणियसंजयस्स य एएसि णं उक्कोसगा चरित्तपज्जवा दोण्ह वि तुल्ला अनंतगुणा, सुहुमसंपरायसंजयस्स जहन्नगा चरित्तपज्जवा अणंतगुणा, तस्स चेव उक्कोसगा चरित्तपज्जवा अणंतगुणा अहक्खायसंजयस्स अजहन्नमणुक्कोसगा चरित्तपज्जवा अणंतगुणा (१५) ।

४४. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! किं सजोगी होज्जा, अजोगी होज्जा ? [उ०] गोयमा ! सजोगी–जहा पुलाए । एवं जाव–सुहुमसंपरायसंजए । अहक्खाए जहा सिणाए (१६) ।

४५. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! किं सागारोवउत्ते होज्जा अणागारोवउत्ते होज्जा ? [उ०] गोयमा ! सागारोवउत्ते–जहा पुलाए । एवं जाव–अहक्खाए । नवरं सुहुमसंपराए सागारोवउत्ते होज्जा, नो अणागारोवउत्ते होज्जा (१७) ।

४६. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! किं सकसायी होज्जा, अकसायी होज्जा ? [उ०] गोयमा ! सकसायी होज्जा, नो अकसायी होज्जा–जहा कसायकुसीले । एवं छेदोवट्ठावणिए वि । परिहारविसुद्धिए जहा पुलाए ।

४७. [प्र०] सुहुमसंपरागसंजए–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सकसायी होज्जा, नो अकसायी होज्जा ।

४८. [प्र०] जइ सकसायी होज्जा, से णं भंते ! कतिसु कसायेसु होज्जा ? [उ०] गोयमा ! एगंमि संजलणलोभे होज्जा । अहक्खायसंजए जहा नियंठे (१८) ।

४२. [प्र०] हे भगवन् ! सूक्ष्मसंपरायसंयत यथाख्यातसंयतना विजातीय चारित्रपर्यायोनी अपेक्षाए हीन होय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेओ हीन छे, सरखा नथी अने तुल्य पण नथी, पण अधिक छे. अने ते अनंतगुण हीन छे. यथाख्यात संयत नीचेना चारेनी अपेक्षाए हीन नथी, तुल्य नथी, पण अधिक छे अने ते अनंतगुण अधिक छे. पोताना स्थानमां हीन अने अधिक नथी पण सरखा छे.

४३. [प्र०] हे भगवन् ! सामायिक संयत, छेदोपस्थापनीय संयत, परिहारविशुद्धिक संयत, सूक्ष्मसंपराय संयत अने यथाख्यात संयत, एओना जघन्य अने उत्कृष्ट चारित्रपर्यवोमां कोना कोनाथी यावत्—विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! सामायिक संयत अने छेदोपस्थापनीय संयत–ए बन्नेना जघन्य चारित्रपर्यवो परस्पर सरखा अने सौथी थोडा छे, तेथी परिहारविशुद्धिक संयतना जघन्य चारित्र पर्यवो अनंत गुणा छे, अने तेथी तेनाज उत्कृष्ट चारित्रपर्यवो अनंत गुणा छे, तेथी सामायिक संयत अने छेदोपस्थापनीय संयतना उत्कृष्ट चारित्रपर्यवो अनंतगुणा अने परस्पर सरखा छे, तेथी सूक्ष्मसंपराय संयतना जघन्य चारित्रपर्यवो अनंतगुणा छे अने तेथी तेनाज उत्कृष्ट चारित्रपर्यवो अनंतगुणा छे, अने तेथी यथाख्यात संयतना अजघन्य अने अनुत्कृष्ट चारित्रपर्यवो अनंतगुणा छे.

सामायिक संयतादिनुं अल्पबहुत्व.

४४. [प्र०] हे भगवन् ! शुं सामायिक संयत सयोगी होय के अयोगी होय ? [उ०] हे गौतम ! ते सयोगी होय–इत्यादि बधुं पुलाकनी पेठे (उ० ६ सू० ८३) जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्–सूक्ष्मसंपराय संयत संबंधे समजवुं. अने यथाख्यात संयत संबंधे स्नातकनी पेठे (उ० ६ सू० ८४) जाणवुं.

१६ योगद्वार-

४५. [प्र०] हे भगवन् ! शुं सामायिकसंयत साकार–ज्ञानउपयोगवाळो होय के अनाकार–दर्शन उपयोगवाळो होय ? [उ०] हे गौतम ! साकारउपयोगवाळो होय–इत्यादि बधुं पुलाकनी पेठे (उ० ६ सू० ८५) जाणवुं. ए रीते यावत्–यथाख्यात संयत संबंधे समजवुं. विशेष ए के सूक्ष्मसंपराय संयत साकार उपयोगवाळो होय, पण अनाकार उपयोगवाळो न होय.

१७ उपयोगद्वार-

४६. [प्र०] हे भगवन् ! शुं सामायिक संयत कषायवाळो होय के कषायरहित होय ? [उ०] हे गौतम ! ते कषायवाळो होय, पण कषायरहित न होय—इत्यादि कषायकुशीलनी पेठे (उ० ६ सू० ८६) जाणवुं. ए प्रमाणे छेदोपस्थापनीय पण जाणवो. परिहारविशुद्धिक संयतने पुलाकनी पेठे (उ० ६ सू० ८७) जाणवुं.

१८ कषायद्वार-

४७. [प्र०] हे भगवन् ! शुं सूक्ष्मसंपराय संयत कषायवाळो होय के कषायरहित होय ? [उ०] हे गौतम ! कषायवाळो होय, पण कषायरहित न होय.

४८. [प्र०] हे भगवन् ! जो ते (सूक्ष्मसंपराय संयत) कषायवाळो होय तो ते केटला कषायवाळो होय ? [उ०] हे गौतम ! तेने मात्र एक संज्वलन लोभ होय. यथाख्यात संयत संबंधे निर्ग्रंथनी पेठे (उ० ६ सू० ८८) जाणवुं.

४९. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! किं सलेस्से होज्जा, अलेस्से होज्जा ? [उ०] गोयमा ! सलेस्से होज्जा-जहा कसायकुसीले । एवं छेदोवट्ठावणिए वि । परिहारविसुद्धिए जहा पुलाए । सुहुमसंपराए जहा नियंठे । अहक्खाए जहा सिणाए । नवरं जइ सलेस्से होज्जा, एगाए सुक्कलेस्साए होज्जा (१९) ।

५०. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! किं वड्ढमाणपरिणामे होज्जा, हीयमाणपरिणामे, अवट्ठियपरिणामे ? [उ०] गोयमा ! वड्ढमाणपरिणामे-जहा पुलाए । एवं जाव-परिहारविसुद्धिए ।

५१. [प्र०] सुहुमसंपराए-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! वड्ढमाणपरिणामे वा होज्जा, हीयमाणपरिणामे वा होज्जा, नो अवट्ठियपरिणामे होज्जा । अहक्खाए जहा नियंठे ।

५२. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! केवतियं कालं वड्ढमाणपरिणामे होज्जा ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्कं समयं-जहा पुलाए । एवं जाव-परिहारविसुद्धिए ।

५३. [प्र०] सुहुमसंपरागसंजए णं भंते ! केवतियं कालं वड्ढमाणपरिणामे होज्जा ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तं । [प्र०] केवतियं कालं हीयमाणपरिणामे ? [उ०] एवं चेव ।

५४. [प्र०] अहक्खायसंजए णं भंते ! केवतियं कालं वड्ढमाणपरिणामे होज्जा ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तं । [प्र०] केवतियं कालं अवट्ठियपरिणामे होज्जा ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं देसूणा पुव्वकोडी (२०) ।

५५. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! कइ कम्मप्पगडीओ बंधइ ? [उ०] गोयमा ! सत्तविहबंधए वा, अट्ठविहबंधए वा-एवं जहा बउसे । एवं जाव-परिहारविसुद्धिए ।

५६. [प्र०] सुहुमसंपरागसंजए-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! आउय-मोहणिज्जवज्जाओ छ कम्मप्पगडीओ बंधति । अहक्खायसंजए जहा सिणाए (२१) ।

१९ लेश्याद्वार-

४९. [प्र०] हे भगवन् ! शुं सामायिक संयत लेश्यासहित होय के लेश्यारहित होय ? [उ०] हे गौतम ! ते लेश्यासहित होय-इत्यादि बधुं कषायकुशीलनी पेठे (उ० ६ सू० ९०) जाणवुं. छेदोपस्थापनीयने पण ए प्रमाणे जाणवुं. पुलाकनी पेठे (उ० ६ सू० ८१) परिहारविशुद्धिकने समजवुं. सूक्ष्मसंपराय संयत निर्ग्रंथनी पेठे (उ०६सू०९१) जाणवो. अने स्नातकनी पेठे यथाख्यात संयत विषे जाणवुं. परन्तु जो लेश्यासहित होय तो ते एक शुक्ललेश्यावाळो होय.

२० परिणामद्वार-

५०. [प्र०] हे भगवन् ! शुं *सामायिक संयत चढता परिणामवाळो होय, हीयमान-पडता परिणामवाळो होय के स्थिर परिणामवाळो होय ? [उ०] हे गौतम ! ते चढता परिणामवाळो होय-इत्यादि बधुं पुलाकनी पेठे (उ० ६ सू० ९३) जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्— परिहारविशुद्धिक संयत सुधी समजवुं.

५१. [प्र०] हे भगवन् ! शुं सूक्ष्मसंपराय संयत चढता परिणामवाळो होय-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! ते चढता परिणामवाळो होय, पडता परिणामवाळो होय, पण स्थिर परिणामवाळो न होय. यथाख्यात संयतने निर्ग्रंथनी पेठे (उ०६सू०९४) जाणवुं.

परिणामनो काळ.

५२. [प्र०] हे भगवन् ! सामायिक संयत केटला काळ सुधी चढता परिणामवाळो होय ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य एक समय सुधी चढता परिणामवाळो होय-इत्यादि बधुं पुलाकनी पेठे (उ०सू०९५) जाणवुं तथा ए प्रमाणे यावत्—परिहार विशुद्धिक संबंधे पण समजवुं.

५३. [प्र०] हे भगवन् ! सूक्ष्मसंपराय संयत केटला काळ सुधी चढता परिणामवाळो होय ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य एक समय सुधी अने उत्कृष्ट अंतर्मुहूर्त सुधी चढता परिणामवाळो होय. [प्र०] ते केटला काळ सुधी पडता परिणामवाळो होय ? [उ०] पूर्वनी पेठे जाणवुं.

५४. [प्र०] हे भगवन् ! यथाख्यात संयत केटला काळ सुधी चढता परिणामवाळो होय ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य अने उत्कृष्ट अंतर्मुहूर्त सुधी चढता परिणामवाळो होय. [प्र०] ते केटला काळ सुधी स्थिर परिणामवाळो होय ? [उ०] हे गौतम ! ते जघन्य एक समय, अने उत्कृष्ट अंशतः न्यून पूर्वकोटि सुधी स्थिर परिणामवाळो होय.

२१ बन्धद्वार-

५५. [प्र०] हे भगवन् ! सामायिक संयत केटली कर्मप्रकृतिओने बांधे ? [उ०] हे गौतम ! ते सात कर्म प्रकृतिओ के आठ कर्म प्रकृतिओने बांधे-इत्यादि बधुं बकुशनी पेठे (उ० ६ सू० १०२) जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्-परिहारविशुद्धिक संयत सुधी समजवुं.

५६. [प्र०] हे भगवन् ! सूक्ष्मसंपराय संयत केटली कर्मप्रकृतिओने बांधे ? [उ०] हे गौतम ! ते आयुष अने मोहनीय सिवाय छ कर्मप्रकृतिओने बांधे. यथाख्यात संयत संबंधे स्नातकनी पेठे (उ० ६ सू० १०६) जाणवुं.

---

५१ * सूक्ष्मसंपराय ज्यारे श्रेणि उपर चढतो होय त्यारे वर्धमान परिणामवाळो अने श्रेणिथी पडतो होय त्यारे हीयमान परिणामवाळो होय, पण स्वाभाविक रीते स्थिर परिणामवाळो न होय.

५७. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! कति कम्मप्पगडीओ वेदेति ? [उ०] गोयमा ! नियमं अट्ठ कम्मप्पगडीओ वेदेति । एवं जाव-सुहुमसंपराए ।

५८. [प्र०] अहक्खाए-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सत्तविहवेयए वा, चउव्विहवेयए वा । सत्त वेदेमाणे मोहणिज्जवज्जाओ सत्त कम्मप्पगडीओ वेदेति, चत्तारि वेदेमाणे वेयणिज्ज-उय-नाम-गोयाओ चत्तारि कम्मप्पगडीओ वेदेति (२२) ।

५९. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! कति कम्मप्पगडीओ उदीरेति ? [उ०] गोयमा ! सत्तविह-जहा बउसो । एवं जाव-परिहारविसुद्धिए ।

६०. [प्र०] सुहुमसंपराए-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! छव्विहउदीरए वा पंचविहउदीरए वा । छ उदीरेमाणे आउय-वेयणिज्जवज्जाओ छ कम्मप्पगडीओ उदीरेइ; पंच उदीरेमाणे आउय-वेयणिज्ज-मोहणिज्जवज्जाओ पंच कम्मप्पगडीओ उदीरेइ ।

६१. [प्र०] अहक्खायसंजए-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! पंचविहउदीरए वा दुविहउदीरए वा अणुदीरए वा । पंच उदीरेमाणे आउय०-सेसं जहा नियंठस्स (२३) ।

६२. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! सामाइयसंजयत्तं जहमाणे किं जहति, किं उवसंपज्जति ? [उ०] गोयमा ! सामाइयसंजयत्तं जहति, छेदोवट्ठावणियसंजयं वा, सुहुमसंपरागसंजयं वा, असंजमं वा, संजमासंजमं वा उवसंपज्जति ।

६३. [प्र०] छेओवट्ठावणिए-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! छेओवट्ठावणियसंजयत्तं जहति, सामाइयसंजमं वा, परिहारविसुद्धियसंजमं वा, सुहुमसंपरागसंजमं वा, असंजमं वा, संजमासंजमं वा उवसंपज्जति ।

६४. [प्र०] परिहारविसुद्धिए-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! परिहारविसुद्धियसंजयत्तं जहति, छेदोवट्ठावणियसंजयत्तं वा असंजमं वा उवसंपज्जति ।

५७. [प्र०] हे भगवन् ! सामायिक संयत केटली कर्मप्रकृतिओने वेदे—अनुभवे ? [उ०] हे गौतम ! ते अवश्य आठ कर्मप्रकृतिओने वेदे. ए प्रमाणे यावत्-सूक्ष्मसंपराय सुधी जाणवुं.

२२ वेदनद्वार-

५८. [प्र०] हे भगवन् ! यथाख्यात संयत केटली कर्मप्रकृतिओने वेदे ? [उ०] हे गौतम ! ते सात कर्मप्रकृतिओने वेदे के चार कर्मप्रकृतिओने वेदे. ज्यारे ते सात कर्मने वेदतो होय त्यारे मोहनीय सिवायना सात कर्मने वेदे, अने ज्यारे ते चार प्रकारनां कर्मने वेदतो होय त्यारे वेदनीय, आयुष, नाम अने गोत्र-ए चार कर्मप्रकृतिओने वेदे.

५९. [प्र०] हे भगवन् ! सामायिक संयत केटली कर्मप्रकृतिओने उदीरे ? [उ०] हे गौतम ! ते सात कर्मप्रकृतिओने उदीरे-इत्यादि बधुं बकुशनी पेठे (उ० ६ सू० १११) जाणवुं. यावत्—परिहारविशुद्धिक ए प्रमाणे जाणवो.

२३ उदीरणाद्वार-

६०. [प्र०] हे भगवन् ! सूक्ष्मसंपराय केटली कर्मप्रकृतिओने उदीरे ? [उ०] हे गौतम ! छ कर्मप्रकृतिओनी अथवा पांच कर्मप्रकृतिओनी उदीरणा करे. जो छ कर्मनी उदीरणा करे तो आयुष अने वेदनीय सिवाय बाकीनां छ कर्मनी उदीरणा करे. जो पांच कर्मनी उदीरणा करे तो आयुष, वेदनीय अने मोहनीय कर्म सिवाय बाकीनां पांच कर्मनी उदीरणा करे.

६१. [प्र०] हे भगवन् ! यथाख्यात संयत केटली कर्मप्रकृतिओने उदीरे ? [उ०] हे गौतम ! ते पांच कर्मप्रकृतिओने उदीरे के बे कर्मप्रकृतिओने उदीरे, अथवा कोइ पण प्रकारना कर्मनी उदीरणा न करे. जो पांच कर्मनी उदीरणा करे तो आयुष, वेदनीय अने मोहनीय कर्म सिवाय बाकीनां पांच कर्मनी उदीरणा करे-इत्यादि बधुं निर्ग्रंथनी पेठे (उ० ६ सू० ११३) जाणवुं.

६२. [प्र०] हे भगवन् ! सामायिक संयत सामायिकसंयतपणानो त्याग करतो शुं छोडे, शुं प्राप्त करे ? [उ०] हे गौतम ! सामायिकसंयतपणानो त्याग करे अने छेदोपस्थापनीयसंयतपणुं, सूक्ष्मसंपरायसंयतपणुं, असंयम के संयमासंयम-देशविरतिपणुं प्राप्त करे.

२४ उपसंपद्-हान-सामायिकसंयत शुं छोडे अने कोने स्वीकारे.

६३. [प्र०] हे भगवन् ! छेदोपस्थापनीय संयत शुं छोडे अने शुं प्राप्त करे ? [उ०] हे गौतम ! *छेदोपस्थापनीयसंयतपणानो त्याग करे अने सामायिकसंयतपणुं, परिहारविशुद्धिकसंयतपणुं, सूक्ष्मसंपरायसंयतपणुं, असंयम के देशविरतिपणुं प्राप्त करे.

छेदोपस्थापनीय शुं छोडे अने शुं प्राप्त करे ?

६४. [प्र०] †परिहारविशुद्धिक संबंधे पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! ते परिहारविशुद्धिकसंयतपणानो त्याग करे अने छेदोपस्थापनीयसंयतपणुं के असंयम प्राप्त करे.

---

६३ * जेम प्रथम तीर्थंकरना तीर्थना साधु अजितजिनना तीर्थमां प्रवेश करे त्यारे छेदोपस्थापनीय चारित्र छोडी सामायिक चारित्र अंगीकार करे. ए रीते छेदोपस्थापनीय संयत तेनो त्याग करतो सामायिकसंयतपणुं स्वीकारे.

६४ † परिहारविशुद्धिक संयत परिहारविशुद्धिकसंयतपणानो त्याग करी गच्छमां प्रवेश करे त्यारे छेदोपस्थापनीयसंयतपणुं पामे, अने देवगतिमां जाय तो असंयतपणुं पामे.

६५. [प्र०] सुहुमसंपराए-पुच्छा। [उ०] गोयमा! सुहुमसंपरायसंजयत्तं जहति, सामाइयसंजयं वा, छेओवट्ठावणियसंजयं वा, अहक्खायसंजयं वा, असंजमं वा उवसंपज्जइ।

६६. [प्र०] अहक्खायसंजए-पुच्छा। [उ०] गोयमा! अहक्खायसंजयत्तं जहति, सुहुमसंपरागसंजयं वा, असंजमं वा, सिद्धिगतिं वा उवसंपज्जति (२४)।

६७. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते! किं सन्नोवउत्ते होज्जा, नोसन्नोवउत्ते होज्जा? [उ०] गोयमा! सन्नोवउत्ते-जहा बउसो। एवं जाव-परिहारविसुद्धिए। सुहुमसंपराए अहक्खाए य जहा पुलाए (२५)।

६८. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते! किं आहारए होज्जा, अणाहारए होज्जा। [उ०] जहा पुलाए। एवं जाव-सुहुमसंपराए। अहक्खायसंजए जहा सिणाए (२६)।

६९. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते! कति भवग्गहणाइं होज्जा? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं एक्कं, उक्कोसेणं अट्ठ। एवं छेदोवट्ठावणिए वि।

७०. [प्र०] परिहारविसुद्धिए-पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नेणं एक्कं, उक्कोसेणं तिन्नि। एवं जाव-अहक्खाए (२७)।

७१. [प्र०] सामाइयसंजयस्स णं भंते! एगभवग्गहणिया केवतिया आगरिसा पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं- जहा बउसस्स।

७२. [प्र०] छेदोवट्ठावणियस्स पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नेणं एक्को, उक्कोसेणं वीसपुहुत्तं।

७३. [प्र०] परिहारविसुद्धियस्सपुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नेणं एक्को, उक्कोसेणं तिन्नि।

६५. [प्र०] सूक्ष्मसंपराय संबंधे पूर्ववत् पृच्छा. [उ०] हे गौतम! ते *सूक्ष्मसंपरायसंयतपणानो त्याग करे अने सामायिक संयतपणुं, छेदोपस्थापनीयसंयतपणुं, यथाख्यातसंयतपणुं के असंयम प्राप्त करे.

६६. [प्र०] यथाख्यातसंयत संबन्धे पृच्छा. [उ०] हे गौतम! ते †यथाख्यातसंयतपणानो त्याग करे अने सूक्ष्मसंपराय संयम, असंयम के सिद्धिगतिने प्राप्त करे.

२५ संज्ञाद्वार- ६७. [प्र०] हे भगवन्! शुं सामायिक संयत संज्ञोपयुक्त—आहारादिमां आसक्त होय के नोसंज्ञोपयुक्त-आहारादिमां आसक्तिरहित होय? [उ०] हे गौतम! ते संज्ञोपयुक्त होय-इत्यादि बधुं बकुशनी पेठे जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्—परिहारविशुद्धिक संयत सुधी जाणवुं. सूक्ष्मसंपराय अने यथाख्यात संबन्धे पुलाकनी पेठे (उ० ६ सू० १२२) जाणवुं.

२६ आहारकद्वार- ६८. [प्र०] हे भगवन्! शुं सामायिक संयत आहारक होय के अनाहारक होय? [उ०] हे गौतम! पुलाकनी पेठे (उ० ६ सू० १२३) जाणवुं. ए रीते यावत्—सूक्ष्मसंपराय सुधी समजवुं. यथाख्यात संयत स्नातकनी पेठे (उ० ६ सू० १२४) जाणवो.

२७ भवद्वार- ६९. [प्र०] हे भगवन्! सामायिक संयत केटलां भवग्रहण करे [उ०] हे गौतम! जघन्य एक भव अने उत्कृष्ट आठ भवग्रहण करे. ए प्रमाणे छेदोपस्थापनीय विषे पण जाणवुं.

७०. [प्र०] हे भगवन्! परिहारविशुद्धिक केटला भव ग्रहण करे? [उ०] हे गौतम! जघन्य एक भव अने उत्कृष्ट त्रण भवग्रहण करे ए प्रमाणे यावत्—यथाख्यात संयत संबंधे जाणवुं.

२८ आकर्षद्वार- ७१. [प्र०] हे भगवन्! सामायिक संयतने एक भवमां ग्रहण करी शकाय तेवा केटला आकर्ष कह्या छे-अर्थात् एक भवमां केटली वार सामायिक संयम प्राप्त थाय? [उ०] हे गौतम! जघन्य [एक अने उत्कृष्ट शतपृथक्त्व होय]-इत्यादि बधुं बकुशनी पेठे (उ० ६ सू० १३०) समजवुं.

७२. [प्र०] हे भगवन्! छेदोपस्थापनीय संयतने एक भवमां ग्रहण करी शकाय तेवा केटला आकर्ष कह्या छे? [उ०] हे गौतम! तेने जघन्य एक अने उत्कृष्ट वीशपृथक्त्व- बेथी नव वीश आकर्ष कह्या छे.

परिहारविशुद्धिकने आकर्ष ७३. [प्र०] परिहारविशुद्धिक संबन्धे पृच्छा. [उ०] हे गौतम! तेने जघन्य ‡एक अने उत्कृष्ट त्रण आकर्ष कह्या छे.

---

१ सर्वत्र 'एक्कं' इति पाठ ग-घ-पुस्तके उपलभ्यते, परं क-ङ-पुस्तके 'एक्को' इति पाठः।

६५ * सूक्ष्मसंपरायसंयत श्रेणिथी पडतो सूक्ष्मसंपरायसंयतपणानो त्याग करी जो पूर्वे सामायिक संयत होय तो सामायिकसंयतपणुं प्राप्त करे अने पूर्वे छेदोपस्थापनीय संयत होय तो छेदोपस्थापनीयसंयतपणुं पामे. जो श्रेणि उपर चढे तो यथाख्यातसंयतपणुं पामे.

६६ † यथाख्यात संयत श्रेणिथी पडवाथी यथाख्यातसंयतपणानो त्याग करतो सूक्ष्मसंपरायसंयतपणुं पामे अने उपशांतमोहावस्थामां मरण पामे तो देवगतिमां असंयतपणुं पामे, अने जो स्नातक होय तो सिद्धिगति पामे.

७३ ‡ परिहारविशुद्धिकपणुं एक भवमां त्रण वार प्राप्त थाय छे.

७४. [प्र०] सुहुमसंपरायस्स-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्को, उक्कोसेणं चत्तारि ।

७५. [प्र०] अहक्खायस्स-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्को, उक्कोसेणं दोन्नि ।

७६. [प्र०] सामाइयसंजयस्स णं भंते ! नाणाभवग्गहणिया केवतिया आगरिसा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! जहा बउसे ।

७७. [प्र०] छेदोवट्ठावणियस्स-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं दोन्नि, उक्कोसेणं उवरिं नवण्हं सयाणं अंतो सहस्सस्स । परिहारविसुद्धियस्स जहन्नेणं दोन्नि, उक्कोसेणं सत्त । सुहुमसंपरागस्स जहन्नेणं दोन्नि, उक्कोसेणं नव । अहक्खायस्स जहन्नेणं दोन्नि, उक्कोसेणं पंच ।

७८. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! कालओ केवच्चिरं होइ ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं देसूणएहिं नवहिं वासेहिं ऊणिया पुव्वकोडी । एवं छेदोवट्ठावणिए वि । परिहारविसुद्धिए जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं देसूणएहिं एकूणतीसाए वासेहिं ऊणिया पुव्वकोडी । सुहुमसंपराए जहा नियंठे । अहक्खाए जहा सामाइयसंजए ।

७९. [प्र०] सामाइयसंजया णं भंते ! कालओ केवच्चिरं होंति ? [उ०] गोयमा ! सव्वद्धं ।

८०. [प्र०] छेदोवट्ठावणिएसु पुच्छा । [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं अड्ढाइज्जाइं वाससयाइं, उक्कोसेणं पन्नासं सागरोवमकोडिसयसहस्साइं ।

७४. [प्र०] सूक्ष्मसंपराय संबंधे पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेने जघन्य *एक अने उत्कृष्ट चार आकर्ष कह्या छे.

७५. [प्र०] यथाख्यात संबन्धे पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेने †जघन्य एक अने उत्कृष्ट बे आकर्ष होय छे.

७६. [प्र०] हे भगवन् ! सामायिक संयतने अनेक भवमां ग्रहण करी शकाय तेवा केटला आकर्ष कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! —इत्यादि बधुं बकुशनी पेठे (उ० ६ सू० १३४) जाणवुं.

सूक्ष्मसंपरायसंयतने आकर्ष. यथाख्यातसंयतने आकर्ष. सामायिक संयतने अनेक भवमां आकर्ष.

७७. [प्र०] छेदोपस्थापनीय संयत संबन्धे पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेने जघन्य बे अने उत्कृष्ट नवसो उपर अने हजारनी अंदर आकर्षो कह्या छे. ‡परिहारविशुद्धिकने जघन्य बे अने उत्कृष्ट सात, सूक्ष्मसंपरायने जघन्य बे अने उत्कृष्ट नव तथा यथाख्यातने जघन्य बे अने उत्कृष्ट पांच आकर्षो कह्या छे.

७८. [प्र०] हे भगवन् ! सामायिक संयत काळथी क्यां सुधी होय ? [उ०] हे गौतम ! जघन्य ¶एक समय अने उत्कृष्ट कांइक ऊणा—नव वरस न्यून पूर्वकोटि वर्ष सुधी होय. ए प्रमाणे छेदोपस्थापनीय संबंधे पण समजवुं.—परिहारविशुद्धिक जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट कांइक न्यून ओगणत्रीश वर्ष ऊणी पूर्वकोटि वर्ष सुधी होय. सूक्ष्मसंपराय संबंधे निर्ग्रंथनी पेठे (उ० ६ सू० १३९) जाणवुं. यथाख्यातने सामायिक संयतनी जेम समजवुं.

२१ काळद्वार—

७९. [प्र०] हे भगवन् ! सामायिक संयतो काळथी क्यां सुधी होय ? [उ०] हे गौतम ! §तेओ सर्व काळे होय.

८०. [प्र०] हे भगवन् ! छेदोपस्थापनीय संयतो काळथी क्यांसुधी होय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ जघन्य अढीसो वर्ष सुधी अने उत्कृष्ट पचासलाख क्रोड सागरोपम सुधी होय.

सामायिकादि संयतोनो काळ.

---

७४ * सूक्ष्मसंपराय संयतने एक भवमां बे वार उपशमश्रेणिनो संभव होवाथी अने प्रत्येक श्रेणिमां संक्लिश्यमान अने विशुध्यमान एम बे प्रकारना सूक्ष्मसंपराय होवाथी चार वार सूक्ष्मसंपरायपणानी प्राप्ति थाय छे.

७५ † यथाख्यात संयतने बे वार उपशमश्रेणिनो संभव होवाथी बे आकर्ष होय छे.

७७ ‡ परिहारविशुद्धिक संयतने एक भवमां उत्कृष्ट त्रण वार परिहारविशुद्धिचारित्र प्राप्त थाय छे अने ते तेने त्रण भवमां होय छे. एक भवमां त्रण वार, बीजा भवमां बे वार अने त्रीजा भवमां बे वार-इत्यादि विकल्पथी तेने अनेक भवमां सात आकर्ष थाय छे. सूक्ष्मसंपरायने एक भवमां चार आकर्ष होय छे अने त्रण भवमां सूक्ष्मसंपराय होय छे. तेने एक भवमां चार, बीजा भवमां चार अने एक भवमां एक-एम अनेक भवमां नव आकर्ष थाय छे. यथाख्यात संयतने एक भवमां बे आकर्ष, बीजा भवमां बे अने त्रीजा भवमां एक-एम त्रण भवमां बधा मळीने पांच आकर्ष होय छे.

७८ ¶ सामायिक चारित्रनी प्राप्तिना समय पछी तुरत ज मरण थाय ते अपेक्षाए सामायिक संयतनो काळ जघन्य एक समय छे, अने उत्कृष्ट नव वर्ष न्यून पूर्वकोटीवर्ष छे ते गर्भसमयथी आरंभीने तेनी गणना जाणवी. जन्मदिवसथी गणना करीए तो आठ वरस न्यून पूर्वकोटी वर्ष काळ होय. परिहारविशुद्धिकने जघन्य एक समय मरणनी अपेक्षाए होय अने उत्कृष्ट कांइक न्यून ओगणत्रीश वरस ओछी पूर्वकोटि वर्ष प्रमाण होय. पूर्वकोटि वर्षना आयुषवाळो कोइ मनुष्य कंइक न्यून नव वरसनी उमरे दीक्षा ग्रहण करे, तेने वीश वरसनो दीक्षापर्याय थाय त्यारे दृष्टिवादना अध्ययननी अनुज्ञा मळे, त्यार पछी ते परिहारविशुद्धिचारित्र स्वीकारे अने तेनुं अढार मासनुं प्रमाण छतां अविच्छिन्न तेज परिणामे जीवनपर्यन्त पाळे-एम ओगणत्रीश वर्ष न्यून पूर्वकोटि वर्ष पर्यन्त परिहारविशुद्धिक संयत रहे. यथाख्यात संयतने उपशमावस्थामां मरणनी अपेक्षाए जघन्यथी एक समय होय अने स्नातकने यथाख्यात संयतनी अपेक्षाए देश न्यून पूर्वकोटि वर्ष होय.

७९ § उत्सर्पिणीमां आदि तीर्थंकरना तीर्थ सुधी छेदोपस्थापनीय चारित्र होय अने तेनुं तीर्थ अढीसो वरस सुधी होय, तेथी छेदोपस्थापनीय संयतोनो काळ जघन्यथी अढीसो वरस होय. अवसर्पिणी काळमां प्रथम तीर्थंकरना तीर्थ सुधी छेदोपस्थापनीय होय अने ते पचासक्रोड लाख सागरोपम सुधी होय, माटे उत्कृष्टथी तेटलो काळ छद्मस्थ संयतोनो होय छे.

८१. [प्र०] परिहारविसुद्धीएसु-पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नेणं देसूणाइं दो वाससयाइं, उक्कोसेणं देसूणाओ दो पुव्वकोडीओ।

८२. [प्र०] सुहुमसंपरागसंजया णं भंते! पुच्छा। गोयमा! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तं। अहक्खायसंजया जहा सामाइयसंजया (२९)।

८३. [प्र०] सामाइयसंजयस्स णं भंते! केवतियं कालं अंतरं होइ? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं जहा पुलागस्स। एवं जाव-अहक्खायसंजयस्स।

८४. [प्र०] सामाइयसंजयाणं भंते! पुच्छा। [उ०] गोयमा! नत्थि अंतरं।

८५. [प्र०] छेदोवट्ठावणिय-पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नेणं तेवट्ठिं वाससहस्साइं, उक्कोसेणं अट्ठारस सागरोवमकोडाकोडीओ।

८६. [प्र०] परिहारविसुद्धियस्स पुच्छा। [उ०] गोयमा! जहन्नेणं चउरासीइं वाससहस्साइं, उक्कोसेणं अट्ठारस सागरोवमकोडाकोडीओ। सुहुमसंपरायाणं जहा नियंठाणं। अहक्खायाणं जहा सामाइयसंजयाणं (३०)।

८७. [प्र०] सामाइयसंजयस्स णं भंते! कति समुग्घाया पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! छ समुग्घाया पन्नत्ता-जहा कसायकुसीलस्स। एवं छेदोवट्ठावणियस्स वि। परिहारविसुद्धियस्स जहा पुलागस्स। सुहुमसंपरागस्स जहा नियंठस्स। अहक्खायस्स जहा सिणायस्स (३१)।

८१. [प्र०] हे भगवन्! *परिहारविशुद्धिक संयतो काळथी क्यांसुधी होय? [उ०] हे गौतम! तेओ जघन्य कांइक ऊणा बसो वर्ष सुधी अने उत्कृष्ट कांइक न्यून बे पूर्वकोटि वर्ष सुधी होय.

८२. [प्र०] हे भगवन्! सूक्ष्मसंपराय संयतो संबंधे पृच्छा. [उ०] हे गौतम! जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट अंतर्मुहूर्त सुधी होय. यथाख्यात संयतो सामायिक संयतोनी पेठे जाणवा.

३० अन्तरद्वार-सामायिकादि संयतनुं अन्तर-सामायिकादि संयतोनुं अन्तर.

८३. [प्र०] †हे भगवन्! सामायिक संयतने केटला काळनुं अंतर होय? [उ०] हे गौतम! जघन्य [एक समय]-इत्यादि बधुं पुलाकनी पेठे (उ० ६ सू० १४५) जाणवुं. ए रीते यावत्—यथाख्यात संयत सुधी समजवुं.

८४. [प्र०] हे भगवन्! सामायिक संयतोने केटला काळनुं अंतर होय? [उ०] हे गौतम! तेओने अंतर नथी.

८५. [प्र०] छेदोपस्थापनीय संयतो संबंधे पृच्छा. [उ०] हे गौतम! तेओने जघन्य त्रेसठ हजार वर्ष अने उत्कृष्ट अढार कोडाकोडि सागरोपमनुं अंतर होय छे.

८६. [प्र०] परिहारविशुद्धिक संयतो संबंधे पृच्छा. [उ०] हे गौतम! तेओने जघन्य चोराशी हजार वर्ष अने उत्कृष्ट अढार कोडाकोडि सागरोपमनुं अंतर होय. सूक्ष्मसंपरायो निर्ग्रंथोना पेठे (उ० ६ सू० १४७) जाणवा. अने यथाख्यात संयतो सामायिक संयतोनी जेम समजवा.

३१ समुद्घात-

८७. [प्र०] ‡हे भगवन्! सामायिक संयतने केटला समुद्घातो कह्या छे? [उ०] हे गौतम! तेने छ समुद्घातो कह्या छे. ते कषायकुशीलनी पेठे (उ० ६ सू० १५०) जाणवा. ए प्रमाणे छेदोपस्थापनीय संयत संबंधे पण समजवुं. पुलाकनी पेठे (उ०६ सू०१४८) परिहारविशुद्धिकने जाणवुं. निर्ग्रंथनी पेठे (उ०६ सू०१५१) सूक्ष्मसंपराय संबंधे जाणवुं, अने स्नातकनी पेठे (उ० ६ सू० १५२) यथाख्यात संयत संबंधे पण समजवुं.

---

८१ * परिहारविशुद्धिक संयतोनो काळ कांइक (अट्ठावन वरस) न्यून बसो वर्ष होय छे. जेम के उत्सर्पिणीमां प्रथम तीर्थंकरनी पासे सो वरसना आयुषवाळो मनुष्य परिहारविशुद्धि चारित्र ग्रहण करे अने तेना जीविनना अन्ते तेनी पासे सो वरसना आयुषवाळो बीजो कोइ मनुष्य परिहारविशुद्धि चारित्र स्वीकारे, त्यार पछी तेनी पासे बीजो कोइ चारित्र न ग्रहण करी शके. एम बसो वर्ष थाय. परन्तु प्रत्येकने ओगणत्रीश वरस गया बाद चारित्रप्रतिपत्ति होय एटले अट्ठावन वरस न्यून बसो वरस जघन्य काळ होय. चूर्णिकारनी व्याख्या पण एमज छे, परन्तु ते अवसर्पिणीना अन्तिम जिननी अपेक्षाए छे. उत्कृष्ट काळ देशन्यून बे पूर्वकोटि वर्ष छे जेमके अवसर्पिणीमां प्रथम तीर्थंकरनी पासे पूर्वकोटि आयुषवाळो मनुष्य परिहारविशुद्धि चारित्र ग्रहण करे अने तेना जीवितना अन्ते तेनी पासे तेटलाज आयुषवाळो परिहारविशुद्धिचारित्र ले. तेमांथी प्रत्येकना ओगणत्रीश वरस बाद करता देश (अट्ठावन वर्ष) न्यून बे पूर्वकोटि वर्ष होय.

८३. † अवसर्पिणीमां दुष्षमा काळसुधी छेदोपस्थापनीय चारित्र होय छे. अने त्यार पछी एकवीश हजार वर्ष प्रमाण छट्ठा आरामां अने उत्सर्पिणीना तेटला प्रमाणवाळा पहेला अने बीजा आरामां छेदोपस्थापनीयचारित्रनो अभाव होय छे. एम त्रेसठ हजार वरस प्रमाण छेदोपस्थापनीय संयतोनुं जघन्य अन्तर अने उत्कृष्ट अढार कोटाकोटी सागरोपमनुं अन्तर होय छे. ते आ प्रमाणे-उत्सर्पिणीना चोवीशमा जिनना तीर्थसुधी छेदोपस्थापनीय चारित्र होय छे. त्यार पछी बे कोटाकोटी प्रमाण चोथा आरामां, त्रण कोटाकोटी प्रमाण पांचमा आरामां अने चार कोटाकोटी प्रमाण छट्ठा आरामां तथा अवसर्पिणीना अनुक्रमे चार, त्रण अने बे कोटाकोटी सागरोपम प्रमाण पहेला, बीजा अने त्रीजा आरामां छेदोपस्थापनीय चारित्र होतुं नथी, पण त्यार पछी अवसर्पिणीना चोथा आरामां प्रथम जिनना तीर्थमां छेदोपस्थापनीय चारित्र होय छे, माटे उपर कहेलुं छेदोपस्थापनीय संयतोनुं उत्कृष्ट अंतर छे. अहीं थोडो काळ ओछो रहे छे अने जघन्य अंतरमां थोडो काळ वधे छे ते अल्प होवाथी विवक्षित नथी.

८६ ‡ अवसर्पिणीना पांचमो अने छट्ठो आरो तथा उत्सर्पिणीनो पहेलो अने बीजो आरो प्रत्येक एकवीश हजार वर्ष प्रमाणना छे अने तेमां परिहारविशुद्धिक चारित्र होतुं नथी, तेथी चोराशी हजार वर्ष परिहारविशुद्धिक संयतोनुं जघन्य अन्तर छे. अहीं छेल्ला तीर्थंकरनी पछी पांचमा आरामां परिहारविशुद्धिक चारित्रनो काळ, अने उत्सर्पिणीना त्रीजा आरामां परिहारविशुद्धिचारित्रनो स्वीकार कर्या पूर्वनो काळ अल्प होवाथी तेनी विवक्षा करी नथी. तथा उत्कृष्ट अन्तर अढार कोटाकोटी सागरोपमनुं छे ते छेदोपस्थापनीय चारित्रनी पेठे जाणवुं.—टीका.

८८. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! लोगस्स किं संखेज्जइभागे होज्जा, असंखेज्जइभागे–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो संखेज्ज–जहा पुलाए । एवं जाव–सुहुमसंपराए । अहक्खायसंजए जहा सिणाए ३२ ।

८९. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! लोगस्स किं संखेज्जइभागं फुसइ० ? [उ०] जहेव होज्जा तहेव फुसइ (३३) ।

९०. [प्र०] सामाइयसंजए णं भंते ! कयरंमि भावे होज्जा ? [उ०] गोयमा ! खओवसमिए भावे होज्जा । एवं जाव–सुहुमसंपराए ।

९१. [प्र०] अहक्खायसंजए–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! उवसमिए वा खइए वा भावे होज्जा (३४) ।

९२. [प्र०] सामाइयसंजया णं भंते ! एगसमएणं केवतिया होज्जा ? [उ०] गोयमा ! पडिवज्जमाणए य पडुच्च जहा कसायकुसीला तहेव निरवसेसं ।

९३. [प्र०] छेदोवट्ठावणिया–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! पडिवज्जमाणए पडुच्च सिय अत्थि सिय नत्थि । जइ अत्थि जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं सयपुहुत्तं । पुव्वपडिवन्नए पडुच्च सिय अत्थि सिय नत्थि; जइ अत्थि जहन्नेणं कोडिसयपुहुत्तं, उक्कोसेण वि कोडिसयपुहुत्तं । परिहारविसुद्धिया जहा पुलागा । सुहुमसंपराया जहा नियंठा ।

९४. [प्र०] अहक्खायसंजया णं पुच्छा । [उ०] गोयमा ! पडिवज्जमाणए पडुच्च सिय अत्थि सिय नत्थि । जइ अत्थि जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा, उक्कोसेणं बावट्ठसयं–अट्ठुत्तरसयं खवगाणं, चउप्पन्नं उवसामगाणं । पुव्वपडिवन्नए पडुच्च जहन्नेणं कोडिपुहुत्तं, उक्कोसेण वि कोडिपुहुत्तं ।

९५. [प्र०] एएसि णं भंते ! सामाइय–छेओवट्ठावणिय–परिहारविसुद्धिय–सुहुमसंपराय–अहक्खायसंजयाणं कयरे

८८. [प्र०] हे भगवन् ! शुं सामायिक संयत लोकना संख्यातमा भागे होय के असंख्यातमा भागे होय ? [उ०] हे गौतम ! लोकना संख्यातमा भागे न होय—इत्यादि पुलाकनी पेठे (उ० ६ सू० १५४) जाणवुं. ए रीते यावत्—सूक्ष्मसंपराय सुधी जाणवुं. तथा स्नातकनी पेठे (उ० ६ सू० १५४) यथाख्यात संयतने विषे समजवुं. ३२ क्षेत्रद्वार-

८९. [प्र०] हे भगवन् ! शुं सामायिक संयत लोकना संख्यातमा भागने स्पर्शे ? [उ०] हे गौतम ! जेटला भागमां होय तेटला भागनो स्पर्श करे, अर्थात् जेटला क्षेत्रनी अवगाहना कही तेटला क्षेत्रनी स्पर्शना जाणवी. ३३ स्पर्शनाद्वार-

९०. [प्र०] हे भगवन् ! सामायिक संयत कया भावमां होय ? [उ०] हे गौतम ! क्षायोपशमिक भावमां होय. ए रीते यावत्—सूक्ष्मसंपराय सुधी जाणवुं. ३४ भावद्वार-

९१. [प्र०] हे भगवन् ! यथाख्यात संयत कया भावमां होय ? [उ०] हे गौतम ! औपशमिक के क्षायिक भावमां होय.

९२. [प्र०] हे भगवन् ! सामायिक संयतो एक समये केटला होय ? [उ०] हे गौतम ! प्रतिपद्यमान (वर्तमान समये सामायिक-संयतपणाने प्राप्त थता) सामायिक संयतोनी अपेक्षाए–इत्यादि बधुं कषायकुशीलनी पेठे (उ० ६ सू० १६०) जाणवुं. ३५ परिमाणद्वार-

९३. [प्र०] हे भगवन् ! छेदोपस्थापनीय संयतो एक समये केटला होय ? [उ०] हे गौतम ! *प्रतिपद्यमानने आश्रयी छेदोपस्थापनीय संयतो कदाच होय अने कदाच न होय. जो होय तो जघन्य एक, बे के त्रण अने उत्कृष्ट बसोथी नवसो सुधी होय. पूर्वप्रतिपन्नने आश्रयी–जेओ पूर्वे छेदोपस्थानीय चारित्रने प्राप्त थयेला छे तेओनी अपेक्षाए–कदाच होय अने न होय. जो होय तो जघन्य अने उत्कृष्ट बसोथी नवसो क्रोड सुधी होय. परिहारविशुद्धिको पुलाकोनी पेठे (उ० ६ सू० १५८) अने सूक्ष्मसंपरायो निर्ग्रंथोनी पेठे (उ० ६ सू० १६१) जाणवा.

९४. [प्र०] हे भगवन् ! यथाख्यात संयतो एक समये केटला होय ? [उ०] हे गौतम ! प्रतिपद्यमान यथाख्यात संयतोनी अपेक्षाए कदाच होय अने कदाच न होय. जो होय तो जघन्य एक, बे अने त्रण तथा उत्कृष्ट एकसो बासठ होय. तेमां एकसो आठ क्षपको अने चोपन उपशमको होय. पूर्वप्रतिपन्नने आश्रयी जघन्य अने उत्कृष्ट बे क्रोडथी नव क्रोड सुधी होय.

९५. [प्र०] हे भगवन् ! ए पूर्वोक्त सामायिक संयत, छेदोपस्थापनीय संयत, परिहारविशुद्धिक संयत, †सूक्ष्मसंपराय संयत अने यथाख्यात संयतमां कया कोनाथी यावत्—विशेषाधिक छे ? [उ०] हे गौतम ! सूक्ष्मसंपरायसंयतो सौथी थोडा छे, तेथी परिहारविशु- ३६ अल्पबहुत्व-

९३ * छेदोपस्थापनीय संयतनुं उत्कृष्ट परिमाण प्रथम जिनना तीर्थने आश्रयी संभवे छे. पण जघन्य परिमाण बरोबर समजातुं नथी. कारण के पांचमा आराने अन्ते भरतादि दश क्षेत्रोमां प्रत्येक क्षेत्रे बब्बे संयतो होवाथी जघन्य वीश छेदोपस्थापनीय संयत होय. कोइ आचार्यो एम कहे छे के जघन्य परिमाण पण प्रथम जिनना तीर्थने आश्रयी जाणवुं. जघन्य कोटिशतपृथक्त्व अल्प अने उत्कृष्ट कोटिशतपृथक्त्व अधिक जाणवुं-टीका.

९५ † सौथी थोडा सूक्ष्मसंपराय संयतो छे, कारण के तेनो काळ थोडो छे. अने ते निर्ग्रन्थना तुल्य होवाथी एक समये शतपृथक्त्व-बसोथी नवसो सुधी होय छे. तेथी परिहारविशुद्धिक संयतो संख्यातगुणा छे, कारण के तेनो काल तेथी अधिक छे, अने तेओ पुलाकनी पेठे सहस्रपृथक्त्व होय छे. तेथी यथाख्यात संयतो संख्यातगुणा छे, कारण के तेनुं प्रमाण कोटिपृथक्त्व छे. तेथी छेदोपस्थापनीय संयतो कोटिशतपृथक्त्व प्रमाण होवाथी संख्यातगुणा छे. तेथी सामायिक संयतो कषायकुशीलना तुल्य कोटीसहस्रपृथक्त्व प्रमाण होवाथी संख्यातगुणा छे.-टीका.

कयरे–जाव–विसेसाहिया वा ? [उ०] गोयमा ! सव्वत्थोवा सुहुमसंपरायसंजया, परिहारविसुद्धियसंजया संखेज्जगुणा, अहक्खायसंजया संखेज्जगुणा, छेओवट्ठावणियसंजया संखेज्जगुणा, सामाइयसंजया संखेज्जगुणा (३६) ।

९६. [1]पडिसेवण [2]दोसाऽऽ[3]लोयणा य [4]आलोयणारिहे चेव । तत्तो [5]सामायारी [6]पायच्छित्ते [7]तवे चेव ।

९७. [प्र०] कइविहा णं भंते ! पडिसेवणा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दसविहा पडिसेवणा पन्नत्ता, तं जहा–
[1]दप्प[2]प्पमाद[3]ऽणाभोगे [4]आउरे [5]आवतीति य । [6]संकिण्णे [7]सहसक्कारे [8]भय[9]प्पओसा य [10]वीमंसा ।

९८. दस आलोयणादोसा पन्नत्ता, तंजहा–
"[1]आकंपइत्ता [2]अणुमाणइत्ता जं [3]दिट्ठं [4]बायरं च [5]सुहुमं वा । [6]छन्नं [7]सद्दाउलयं [8]बहुजण [9]अव्वत्त [10]तस्सेवी ।

९९. दसहिं ठाणेहिं संपन्ने अणगारे अरिहति अत्तदोसं आलोइत्तए, तंजहा–[1]जातिसंपन्ने, [2]कुलसंपन्ने, [3]विणयसंपन्ने, [4]णाणसंपन्ने, [5]दंसणसंपन्ने, [6]चरित्तसंपन्ने, [7]खंते, [8]दंते, [9]अमायी, [10]अपच्छाणुतावी ।

द्धिक संयतो संख्यातगुणा छे, तेथी यथाख्यात संयतो संख्यातगुणा छे, तेथी छेदोपस्थापनीय संयतो संख्यातगुणा छे अने तेथी सामायिक संयतो संख्यातगुणा छे.

९६. १ प्रतिसेवना, २ आलोचनाना दोषो, ३ दोषोनी आलोचना, ४ आलोचना आपवा योग्य गुरु, ५ सामाचारी, ६ प्रायश्चित्त अने ७ तप–ए सात विषयो संबन्धे कहेवानुं छे.

प्रतिसेवनाना प्रकार.

९७. [प्र०] हे भगवन् ! प्रतिसेवना केटला प्रकारनी कही छे ? [उ०] हे गौतम ! दस प्रकारनी कही छे. ते आ प्रमाणे—१ *दर्पप्रतिसेवना–अहंकारथी थती प्रतिसेवना–संयमनी विराधना, २ प्रमादथी थती प्रतिसेवना, ३ अनाभोगथी थती प्रतिसेवना, ४ आतुरपणाथी थती प्रतिसेवना, ५ आपदाथी थती प्रतिसेवना, ६ संकीर्णता–संकडाशथी थती प्रतिसेवना, ७ सहसाकार–आकस्मिक क्रियाथी थती प्रतिसेवना, ८ भयथी थती प्रतिसेवना, ९ प्रद्वेष–क्रोध वगेरे कषायोथी थती प्रतिसेवना अने १० विमर्श–शैक्षकादिनी परीक्षा करवाथी थती प्रतिसेवना–ए रीते प्रतिसेवनाना दस प्रकार छे.

आलोचनाना दस दोष.

९८. आलोचनाना दस दोषो कह्या छे, ते आ प्रमाणे—
१ प्रसन्न थयेला गुरु थोडुं प्रायश्चित्त आपशे माटे तेने सेवादिथी प्रसन्न करी तेनी पासे दोषनी आलोचना करवी, २ तद्दन नानो अपराध जणाववाथी आचार्य थोडुं प्रायश्चित्त आपशे एम अनुमान करी पोताना अपराधनुं स्वतः आलोचन करवुं, ३ जे अपराध आचार्यादिके जोयो होय तेनुं ज आलोचन करवुं, ४ मात्र मोटा अतिचारोनुं ज आलोचन करवुं, ५ जे सूक्ष्म अतिचारोनुं आलोचन करे ते स्थूल अतिचारोनुं आलोचन केम न करे एवो आचार्यनो विश्वास उत्पन्न करवा सूक्ष्म अतिचारोनुं ज आलोचन करवुं, ६ घणी शरम आववाने लीधे प्रच्छन्न (कोइ न सांभळे तेम) आलोचन करवुं, ७ बीजाने संभळाववा खूब जोरथी बोलीने आलोचन करवुं, ८ एकज अतिचारनी घणा गुरु पासे आलोचना करवी, ९ अगीतार्थनी पासे आलोचना करवी, अने १० जे दोषनुं आलोचन करवानुं छे ते दोषने सेवनार आचार्य पासे तेनुं आलोचन करवुं.

आलोचना करवा योग्य साधु.

९९. दस गुणोथी युक्त अनगार पोताना दोषनी आलोचना करवाने योग्य छे—१ उत्तम जातिवाळो, २ उत्तम कुळवाळो, ३ विनयवान्, ४ ज्ञानवान्, ५ दर्शनसंपन्न–श्रद्धाळु, ६ चारित्रसंपन्न, ७ क्षमावाळो, ८ दान्त–इंद्रियोने वश राखनार, ९ अमायी–कपटरहित, सरळ अने १० अपश्चात्तापी–आलोचना लीधा पछी पस्तावो नहीं करनार.

---

९७. * दर्पादि दश हेतुथी प्रतिसेवना–संयमविराधना थाय छे. ते दश हेतु आ प्रमाणे—१ दर्प–अभिमान, २ मद्यपान, विषय, कषाय, निद्रा अने विकथारूप प्रमाद, ३ अनाभोग-अज्ञान, ४ आतुर-भुख, तरसनी पीडाथी व्याकुळपणुं, ५ आपद्‌ना चार प्रकार छे–(१) द्रव्यापत्–प्रासुकादि द्रव्यनी अप्राप्ति, (२) क्षेत्रापत्–अटवीमां आवी पडवुं, (३) कालापत्–दुर्भिक्षकालप्राप्ति अने (४) भावापत्–ग्लानपणुं. ६ संकीर्ण—स्वपक्ष अने परपक्षथी थती क्षेत्रनी संकडाश, ७ शंकित–आधाकर्मादि दोषनी शंकावाळो आहार, अथवा 'तिंतिण' एवो निशीथनो पाठ स्वीकारीए तो 'आहारादिनी अप्राप्तिमां खेदपूर्वक वचन' एवो अर्थ थाय छे, ८ सहसाकार–आकस्मिक क्रिया करवी. जेमके पूर्वे जोया सिवाय पग मूकी पछी जुए तो ते पगने पाछो वाळी न शके, ९ भय-प्रद्वेष–सिंहादिनो भय अने क्रोधादि, १० विमर्श–शैक्षकादिनी परीक्षा. ए प्रमाणे दश प्रकारना कारणथी दश प्रतिसेवना थाय छे.–टीका.

९९ † आलोचनाने योग्य साधुमां दश गुण होवा जोइए. (१) जातिसंपन्न प्रायः अकृत्य न करे, अने कर्युं होय तो तेनी सम्यक् आलोचना करे. (२) कुलसंपन्न अंगीकृत प्रायश्चित्तने बरोबर करे. (३) विनयसंपन्न वंदनादि आलोचना सामाचारी करे. (४) ज्ञानसंपन्न कृत्याकृत्यना विभागने जाणे. (५) दर्शनसंपन्न प्रायश्चित्तथी थती शुद्धिनी श्रद्धा करे. (६) चारित्रसंपन्न प्रायश्चित्तनो स्वीकार करे. (७) क्षान्त–गुरुए ठपको आप्यो होय तो ते गुस्से न थाय. (८) दान्त–इन्द्रियोनुं दमन करेलुं होवाथी शुद्धि धारण करे. (९) अमायी अपराधने छुपाव्या सिवाय आलोचना करे. अने १० अपश्चात्तापी–आलोचना लीधा पछी तेनो पश्चात्ताप न करे.

१००. अट्ठहिं ठाणेहिं संपन्ने अणगारे अरिहति आलोयणं पडिच्छित्तए, तंजहा–[1]आयारवं, [2]आहारवं, [3]ववहारवं, [4]उव्वीलए, [5]पकुव्वए, [6]अपरिस्सावी, [7]निज्जवए, [8]अवायदंसी ।

१०१. दसविहा सामायारी पन्नत्ता, तंजहा–
[1]इच्छा [2]मिच्छा [3]तहक्कारे [4]आवस्सिया य [5]निसीहिया ।
[6]आपुच्छणा य [7]पडिपुच्छा [8]छंदणा य [9]निमंतणा ।
[10]उवसंपया य काले सामायारी भवे दसहा ।

१०२. दसविहे पायच्छित्ते पन्नत्ते, तंजहा–[1]आलोयणारिहे, [2]पडिक्कमणारिहे, [3]तदुभयारिहे, [4]विवेगारिहे, [5]विउसग्गारिहे, [6]तवारिहे, [7]छेदारिहे, [8]मूलारिहे, [9]अणवट्ठप्पारिहे, [10]पारंचियारिहे ।

१०३. दुविहे तवे पन्नत्ते, तंजहा–बाहिरए य अब्भितरए य ।

आलोचना आपनारना गुण.

१००. आठ गुणोथी युक्त साधु आलोचना आपवाने योग्य छे—१ आचारवान्–ज्ञानादि आचारवाळो, २ आधारवान्–जणावेल अतिचारोने मनमां धारण करनार, ३ व्यवहारवान्–आगम–श्रुतादि पांच प्रकारना व्यवहारवाळो, ४ अपव्रीडक—शरमथी पोताना अतिचारोने छुपावता शिष्यने मीठा वचनोथी समजावी शरमनो त्याग करावी सारी रीते आलोचना करावनार, ५ प्रकुर्वक–आलोचित अपराधनुं प्रायश्चित्त आपीने अतिचारोनी शुद्धि कराववाने समर्थ, ६ अपरिस्रावी–जणावेल अतिचारोने बीजाने नहीं संभळावनार, ७ निर्यापक–असमर्थ एवा प्रायश्चित्त लेनार शिष्यने थोडे थोडे प्रायश्चित्त आपीने निर्वाह करनार अने ८ अपायदर्शी–आलोचना नहीं लेवामां परलोकनो भय देखाडनार.

सामाचारीना दश प्रकार.

१०१. सामाचारी दस प्रकारनी कही छे—*१ "इच्छाकार, २ मिथ्याकार, ३ तथाकार, ४ आवश्यकी, ५ नैषेधिकी, ६ आपृच्छना, ७ प्रतिपृच्छना, ८ छंदना, ९ निमंत्रणा अने १० उपसंपदा–ए रीते काळे आचरवा योग्य दस प्रकारनी सामाचारी छे."

प्रायश्चित्तना दश प्रकार.

१०२. प्रायश्चित्तना दस प्रकार कह्या छे—†१ आलोचनाने योग्य, २ प्रतिक्रमणने योग्य, ३ आलोचना अने प्रतिक्रमण बन्नेने योग्य, ४ विवेक–अशुद्ध भक्तादिना त्यागने योग्य, ५ कायोत्सर्गने योग्य, ६ तपने योग्य, ७ दीक्षापर्यायना छेदने योग्य, ८ मूळने योग्य–फरीथी महाव्रत लेवा योग्य, ९ अनवस्थाप्यार्ह–तप करीने फरी महाव्रत लेवा योग्य, १० पारांचिक–गच्छथी बहार करवा योग्य, जुदुं लिंग धारण करवा योग्य.

तपना प्रकार.

१०३. तपना बे प्रकार छे—बाह्य अने अभ्यन्तर.

---

१०१ * (१) साधु अन्य साधुनी कोइपण कार्यमाटे अभ्यर्थना करे अने ते साधु तेनुं इच्छित कार्य करे तो ते प्रार्थना करनार अने कार्य करनार बन्नेए बलात्कार न थाय माटे 'इच्छाकार' कहेवो जोइए. एटले मारुं कार्य तमारी इच्छा होय तो करो; अथवा आ कार्य तमे इच्छो तो हुं करुं. (२) मिच्छाकार–संयमयोगमां तत्पर साधुए विपरीत आचरण कर्युं होय तो ए मारुं दुष्कृत मिथ्या थाओ–एम समजी 'मिच्छाकार' कहेवो जोइए. (३) तथाकार—सूत्रादिविषयक प्रश्न करता गुरु उत्तर आपे त्यारे 'तमे कहो छो ते बराबर छे'–ए अर्थनो सूचक तथाकार शब्द कहेवो जोइए (४) आवश्यिका–उपाश्रयथी आवश्यक कार्य निमित्ते बहार गमन करता साधुए 'आवस्सिया' कहेवी. (५) नैषेधिकी–बहारथी पाछा उपाश्रयादिमां प्रवेश करतां 'निसीहीया–नैषेधिकी कहेवी. (६) आपृच्छना–अभीष्ट कार्यमां प्रवृत्ति करता शिष्ये गुरुने पूछवुं के, हे भगवन्! आ कार्य करुं? (७) प्रतिपृच्छना–गुरुए पूर्वे निषिद्ध करेल कार्यमां प्रयोजनवशाथी प्रवृत्ति करवी पडे तो फरी पूछवुं के आपे पूर्वे आ कार्यनी ना कही छे, पण मारे ते कार्यनुं प्रयोजन छे, जो आप फरमावो तो करुं. (८) छंदना—पूर्वे लावेला आहारादिवडे बाकीना साधुने आमन्त्रण करवुं के आ आहारनो उपयोग होय तो आप ग्रहण करो. (९) निमन्त्रणा—आहार लाववा माटे साधुओने निमन्त्रण करवुं के तमारा माटे आहारादि लावुं? (१०) उपसंपद्—ज्ञानादि निमित्ते स्वगच्छादिनो त्याग करी विशिष्टश्रुतादियुक्त गुरुनो आश्रय करवो.

१०२ † (१) आलोचना—संयममां लागेला दोषने गुरुसमक्ष वचनवडे प्रकट करवा ते आलोचना, जे प्रायश्चित्त आलोचनामात्रथी शुद्ध थाय ते आलोचनाने योग्य होवाथी कारणने विषे कार्यनो उपचार करवाथी ते आलोचनाप्रायश्चित्त कहेवाय छे. (२) प्रतिक्रमण—दोषथी पाछुं जवुं, अने फरी नहि करवा रूपे मिथ्यादुष्कृत आपवुं, तेने योग्य प्रायश्चित्त पण प्रतिक्रमण कहेवाय छे. जे प्रायश्चित्त मिथ्यादुष्कृत मात्रथी शुद्ध थाय, पण गुरुसमक्ष प्रकट करवानी जरुर न होय ते मात्र प्रतिक्रमणने योग्य होवाथी प्रतिक्रमण कहेवाय छे. (३) मिश्र–जे प्रायश्चित्त आलोचना अने प्रतिक्रमण उभयथी शुद्ध थाय ते उभयने योग्य होवाथी मिश्रप्रायश्चित्त कहेवाय छे. (४) विवेक—जे प्रायश्चित्त आधाकर्मिकादि आहारनो विवेक–त्याग करवाथी शुद्ध थाय ते विवेकने योग्य होवाथी विवेकप्रायश्चित्त कहेवाय छे. (५) व्युत्सर्ग—कायचेष्टानो रोध करी ध्येय वस्तुमां उपयोग राखवाथी जे दोष शुद्ध थाय ते व्युत्सर्गने योग्य होवाथी व्युत्सर्गप्रायश्चित्त. (६) तप—जे प्रायश्चित्त निर्विकृतिकादि तपथी शुद्ध थाय ते तपने योग्य होवाथी तपप्रायश्चित्त. (७) छेद—जे प्रायश्चित्त चारित्रना पर्यायना छेद करवा मात्रथी शुद्ध थाय ते छेदने योग्य होवाथी छेदप्रायश्चित्त. (८) मूल—जे प्रायश्चित सर्वव्रतपर्यायनो छेद करी फरी महाव्रत लेवाथी शुद्ध थाय ते मूलने योग्य होवाथी मूलप्रायश्चित्त. (९) अनवस्थाप्य—ज्यां सुधी अमुक प्रकारनो विशिष्ट तप न करे त्यां सुधी महाव्रत के वेषमां स्थापी न शकाय माटे अनवस्थाने योग्य होवाथी अनवस्थाप्य प्रायश्चित्त कहेवाय छे. अने (१०) पारांचितक—साध्वी, राज्ञी–इत्यादिना शीलभंगरूप महादोष करवा वडे वेष अने स्वक्षेत्रनो त्याग करी जिनकल्पिकनी जेम महा तप करता महासत्त्वशाली आचार्यने ज छ मासथी ते बार वर्षसुधी आ प्रायश्चित्त होय छे. उपाध्यायने नवमा प्रायश्चित्त सुधी होय छे. अने सामान्य साधुने मूलप्रायश्चित्त पर्यन्त प्रायश्चित्त होय छे. ज्यां सुधी चतुर्दश पूर्वधर अने प्रथमसंघयणवाळा होय छे त्यां सुधी दशे प्रायश्चित्त होय छे अने तेनो विच्छेद गया पछी मूल सुधीना आठ प्रायश्चित्तो दुप्पसह सूरि सुधी छे.

१०४. [प्र०] से किं तं बाहिरए तवे ? [उ०] बाहिरए तवे छविहे पन्नत्ते, तंजहा-अणसणं, ओमोदरिया, भिक्खायरिया, रसपरिच्चाओ, कायकिलेसो, पडिसंलीणता।

१०५. [प्र०] से किं तं अणसणे ? [उ०] अणसणे दुविहे पन्नत्ते, तंजहा-इत्तरिए य आवकहिए य।

१०६. [प्र०] से किं तं इत्तरिए ? [उ०] इत्तरिए अणेगविहे पन्नत्ते, तंजहा-चउत्थे भत्ते, छट्ठे भत्ते, अट्ठमे भत्ते, दसमे भत्ते, दुवालसमे भत्ते, चोद्दसमे भत्ते, अद्धमासिए भत्ते, मासिए भत्ते, दोमासिए भत्ते, तेमासिए भत्ते, जाव-छम्मासिए भत्ते। सेत्तं इत्तरिए।

१०७. [प्र०] से किं तं आवकहिए ? [उ०] आवकहिए दुविहे पन्नत्ते, तंजहा-पाओवगमणे य भत्तपच्चक्खाणे य।

१०८. [प्र०] से किं तं पाओवगमणे ? [उ०] पाओवगमणे दुविहे पन्नत्ते, तंजहा-नीहारिमे य अणीहारिमे य, नियमं अपडिकम्मे। सेत्तं पाओवगमणे।

१०९. [प्र०] से किं तं भत्तपच्चक्खाणे ? [उ०] भत्तपच्चक्खाणे दुविहे पन्नत्ते, तंजहा-नीहारिमे य अनीहारिमे य, नियमं सपडिकम्मे। सेत्तं भत्तपच्चक्खाणे। सेत्तं आवकहिए। सेत्तं अणसणे।

११०. [प्र०] से किं तं ओमोदरिया ? [उ०] ओमोदरिया दुविहा पन्नत्ता, तंजहा-दव्वोमोयरिया य भावोमोयरिया य।

१११. [प्र०] से किं तं दव्वोमोयरिया ? [उ०] दव्वोमोयरिया दुविहा पन्नत्ता, तंजहा-उवगरणदव्वोमोयरिया य भत्तपाणदव्वोमोयरिया य।

११२. [प्र०] से किं तं उवगरणदव्वोमोयरिया ? [उ०] उवगरणदव्वोमोयरिया तिविहा पन्नत्ता, (तंजहा-) एगे वत्थे, एगे पादे, चियत्तोवगरणसातिज्जणया। सेत्तं उवकरणदव्वोमोयरिया।

१०४. [प्र०] बाह्य तपना केटला प्रकार छे ? [उ०] बाह्य तपना छ प्रकार छे—१ अनशन-आहारत्याग, २ ऊनोदरी-कंइक ओछो आहार करवो, ३ भिक्षाचर्या, ४ रसनो त्याग करवो, ५ कायक्लेश-शरीरने कष्ट आपवुं अने ६ प्रतिसंलीनता-इन्द्रिय-कषायादिनो निग्रह करवो.

अनशनना प्रकार.

१०५. [प्र०] अनशनना केटला प्रकार छे ? [उ०] अनशनना बे प्रकार छे, ते आ प्रमाणे-इत्वरिक-अमुक काळ सुधी आहार त्याग अने यावत्कथिक-जीवनपर्यन्त आहारत्याग.

इत्वरिक अनशनना प्रकार.

१०६. [प्र०] इत्वरिक अनशनना केटला प्रकार छे ? [उ०] इत्वरिक अनशन अनेक प्रकारनुं कह्युं छे, ते आ प्रमाणे—चतुर्थ भक्त-एक उपवास, षष्ठ भक्त-बे उपवास, अष्टम भक्त-त्रण उपवास, दशम भक्त-चार उपवास, द्वादश भक्त-पांच उपवास, चतुर्दश भक्त-छ उपवास, अर्धमासिक भक्त-पक्षना उपवास, मासिक भक्त-मासना उपवास, द्विमासिक भक्त-बेमासना उपवास, त्रिमासिक भक्त-त्रण महीनाना उपवास, यावत्-षट्मासिक भक्त-छ महीनाना उपवास. ए प्रमाणे इत्वरिक अनशन कह्युं.

यावत्कथिक अनशनना प्रकार.

१०७. [प्र०] यावत्कथिक अनशनना केटला प्रकार छे ? [उ०] यावत्कथिक अनशनना बे प्रकार छे.-पादपोपगमन अने भक्तप्रत्याख्यान.

पादपोपगमनना प्रकार.

१०८. [प्र०] पादपोपगमनना केटला प्रकार छे ? [उ०] पादपोपगमनना बे प्रकार छे, ते आ प्रमाणे—निर्हारिम (जेमां मृत शरीर उपाश्रयादिथी बहार काढवानुं होय ते) अने अनिर्हारिम (जेमां मृत शरीर बहार काढवानुं न होय ते). तेमां अनिर्हारिम अनशन अवश्य सेवादि प्रतिकर्मरहित छे. ए रीते पादपोपगमन अनशन संबन्धे कह्युं.

भक्तप्रत्याख्यानना प्रकार.

१०९. [प्र०] भक्तप्रत्याख्यान केटला प्रकारनुं छे ? [उ०] भक्तप्रत्याख्यानना बे प्रकार छे-निर्हारिम अने अनिर्हारिम. ते बन्ने अवश्य सेवादि प्रतिकर्मवाळां छे. ए प्रमाणे भक्तप्रत्याख्यान कह्युं. एम यावत्कथिक अनशन कह्युं, अने ए रीते अनशन पण कह्युं.

ऊनोदरिकाना प्रकार.

११०. [प्र०] ऊनोदरिकाना केटला प्रकार छे ? [उ०] ऊनोदरिकाना बे प्रकार छे, ते आ प्रमाणे—द्रव्यऊनोदरिका अने भावऊनोदरिका.

द्रव्यऊनोदरिकाना प्रकार.

१११. [प्र०] द्रव्यऊनोदरिकाना केटला प्रकार छे ? [उ०] द्रव्यऊनोदरिकाना बे प्रकार छे, ते आ प्रमाणे—उपकरणद्रव्य-ऊनोदरिका अने भक्तपानद्रव्यऊनोदरिका.

उपकरण द्रव्यऊनोदरिकाना प्रकार.

११२. [प्र०] उपकरण द्रव्यऊनोदरिकाना केटला प्रकार छे ? [उ०] उपकरणद्रव्यऊनोदरिकाना त्रण प्रकार छे, (ते आ प्रमाणे-) एक वस्त्र, एक पात्र, चियत्तोपकरणस्वदनता-संयतोए त्याग करेला वस्त्र पात्र सिवायना उपकरणोनो उपभोग करवो. ए रीते उपकरणद्रव्य-ऊनोदरिका कही छे.

११३. [प्र०] से किं तं भत्तपाणदव्वोमोयरिया? [उ०] भत्त० २ अट्ठकुक्कुडिअंडगप्पमाणमेत्ते कवले आहारं आहारेमाणे अप्पाहारे, दुवालस० जहा सत्तमसए पढमोद्देसए जाव-नो 'पकामरसभोजी'ति वत्तव्वं सिया। सेत्तं भत्तपाणदव्वोमोयरिया। सेत्तं दव्वोमोयरिया।

११४. [प्र०] से किं तं भावोमोयरिया? [उ०] भावोमोयरिया अणेगविहा पन्नत्ता, तंजहा-अप्पकोहे, जाव-अप्पलोभे, अप्पसद्दे, अप्पझंझे, अप्पतुमंतुमे। सेत्तं भावोमोयरिया। सेत्तं ओमोयरिया।

११५. [प्र०] से किं तं भिक्खायरिया? [उ०] भिक्खायरिया अणेगविहा पन्नत्ता, तंजहा-दव्वाभिग्गहचरए-जहा उववाइए, जाव-सुद्धेसणिए, संखादत्तिए। सेत्तं भिक्खायरिया।

११६. [प्र०] से किं तं रसपरिच्चाए? [उ०] रसपरिच्चाए अणेगविहे पन्नत्ते, तंजहा-निव्विगितिए, पणीयरसविवज्जए-जहा उववाइए जाव-लूहाहारे। सेत्तं रसपरिच्चाए।

११७. [प्र०] से किं तं कायकिलेसे? [उ०] कायकिलेसे अणेगविहे पन्नत्ते, तंजहा-ठाणाईए, उक्कुडुयासणिए, जहा-उववाइए जाव-सव्वगायपरिकम्म-विभूसविप्पमुक्के। सेत्तं कायकिलेसे।

११८. [प्र०] से किं तं पडिसंलीणया? [उ०] पडिसंलीणया चउव्विहा पन्नत्ता, तंजहा-इंदियपडिसंलीणया, कसायपडिसंलीणया, जोगपडिसंलीणया, विवित्तसयणासणसेवणया।

११९. [प्र०] से किं तं इंदियपडिसंलीणया? [उ०] इंदिय० २ पंचविहा पन्नत्ता, तंजहा- सोइंदियविसयप्पयारणिरोहो वा, सोइंदियविसयप्पत्तेसु वा अत्थेसु रागदोसविणिग्गहो, चक्खिंदियविसय०, एवं जाव-फासिंदियविसयपयारणिरोहो वा फासिंदियविसयप्पत्तेसु वा अत्थेसु रागदोसविणिग्गहो। सेत्तं इंदियपडिसंलीणया।

११३. [प्र०] भक्तपानद्रव्यऊनोदरिकाना केटला प्रकार छे? [उ०] कुकडीना इंडा प्रमाण आठ कोळिया आहार ले ते अल्पाहारी कहेवाय अने जे बार कोळिया आहार ले-इत्यादि बधुं *सातमा शतकना प्रथम उद्देशकमां कह्या प्रमाणे यावत्-'ते प्रकाम रसनो भोजी न कहेवाय'-त्यां सुधी कहेवुं. ए प्रमाणे भक्तपानद्रव्यऊनोदरिका कही अने ए रीते द्रव्यऊनोदरिका पण कही। *(भक्तपान द्रव्यऊनोदरिका)*

११४. [प्र०] भावऊनोदरिकाना केटला प्रकार कह्या छे? [उ०] भावऊनोदरिका अनेक प्रकारनी छे, ते आ प्रमाणे— क्रोध ओछो करवो, यावत्—लोभ ओछो करवो; अल्प बोलवुं, धीमे बोलवुं, गुस्सामां निरर्थक बहु प्रलाप न करवो, हृदयस्थ कोप ओछो करवो.—ए रीते भाव ऊनोदरिकासंबंधे कह्युं अने एम ऊनोदरिकासंबंधे पण कह्युं. *(भावऊनोदरिकाना प्रकार.)*

११५. [प्र०] भिक्षाचर्या केटला प्रकारनी छे? [उ०] भिक्षाचर्या अनेक प्रकारनी छे. ते आ प्रमाणे—द्रव्याभिग्रहचर-भिक्षामां अमुक चीजोने ज ग्रहण करवाना नियमपूर्वक भिक्षा करे, अमुक क्षेत्रना अभिग्रह पूर्वक भिक्षा करे-इत्यादि जेम †औपपातिक सूत्रमां कह्युं छे तेम जाणवुं. यावत्—शुद्ध निर्दोष भिक्षा करवी, दत्तिनी संख्या करवी. ए प्रमाणे भिक्षाचर्या संबंधे हकीकत कही. *(भिक्षाचर्याना प्रकार.)*

११६. [प्र०] रसपरित्यागना केटला प्रकार छे? [उ०] रसपरित्यागना अनेक प्रकार छे. ते आ प्रमाणे—घृतादि विकृति (विगइ) नो त्याग करवो, स्निग्ध रसवाळुं भोजन न करवुं—इत्यादि जेम ‡औपपातिक सूत्रमां कह्युं छे तेम जाणवुं, यावत्-लुखो आहार करवो. ए प्रमाणे रसपरित्याग विषे कह्युं. *(रसपरित्यागना प्रकार.)*

११७. [प्र०] कायक्लेशना केटला प्रकार छे? [उ०] कायक्लेश अनेक प्रकारनो छे. ते आ प्रमाणे—कायोत्सर्गादि आसने रहेवुं, उत्कटासने रहेवुं—इत्यादि ¶औपपातिक सूत्रमां कह्युं छे तेम जाणवुं. यावत्—शरीरना सर्व प्रकारना संस्कार अने शोभानो त्याग करवो. ए प्रमाणे कायक्लेश संबंधे कह्युं. *(कायक्लेशना प्रकार.)*

११८. [प्र०] प्रतिसंलीनताना केटला प्रकार छे? [उ०] प्रतिसंलीनता चार प्रकारनी छे. ते आ प्रमाणे-१ इन्द्रियप्रतिसंलीनता-इंद्रियोनो निग्रह करवो, २ कषायप्रतिसंलीनता-कषायोनो निग्रह करवो, योगसंलीनता-मन, वचन कायाना व्यापारनो निग्रह करवो, अने विविक्तशयनासनसेवन, स्त्री-पशु अने नपुंसक रहित वसतिमां निर्दोष शयनादि उपकरणोनो स्वीकार करी रहेवुं. *(प्रतिसंलीनताना प्रकार.)*

११९. [प्र०] इंद्रियप्रतिसंलीनता केटला प्रकारनी छे? [उ०] इंद्रियप्रतिसंलीनताना पांच प्रकार छे—१ श्रोत्रेन्द्रियना विषय प्रचारने रोकवो के श्रोत्रेन्द्रियद्वारा प्राप्त थयेल विषयमां रागद्वेषनो निरोध करवो, २ चक्षुना विषयप्रचारनो रोध करवो, के चक्षुद्वारा प्राप्त विषयमां राग द्वेष न करवो. ए प्रमाणे यावत्—५ स्पर्शनेन्द्रियना विषय प्रचारनो निरोध करवो अने स्पर्शनेन्द्रियद्वारा अनुभवेल पदार्थोने विषे रागद्वेषनो निग्रह करवो. ए रीते इंद्रियप्रतिसंलीनता कही. *(इन्द्रियप्रतिसंलीनताना प्रकार.)*

११३ * भग० खं० ३ श० ७ उ० १ पृ० ६ सू० २२.
११५ † औप० पृ० ३८-२. आहारादिनो पात्रमां एक वार क्षेप ते दत्ति, अभिग्रहमां दत्तिनी संख्यानो नियम होय छे.
११६ ‡ औप० पृ० ३९-२.
११७ ¶ औप० पृ० ३९-२.

१२०. [प्र०] से किं तं कसायपडिसंलीणया? [उ०] कसायपडिसंलीणया चउब्विहा पन्नत्ता। तंजहा–कोहोदयनिरोहो वा उदयप्पत्तस्स वा कोहस्स विफलीकरणं, एवं जाव–लोभोदयनिरोहो वा उदयपत्तस्स वा लोभस्स विफलीकरणं। सेत्तं कसायपडिसंलीणया।

१२१. [प्र०] से किं तं जोगपडिसंलीणया? [उ०] जोगपडिसंलीणया तिविहा पन्नत्ता, तंजहा–१ अकुसलमणनिरोहो वा, २ कुसलमणउदीरणं वा, ३ मणस्स वा एगत्तीभावकरणं, १ अकुसलवइनिरोहो वा, २ कुसलवइउदीरणं वा, ३ वइए वा, एगत्तीभावकरणं।

१२२. [प्र०] से किं तं कायपडिसंलीणया? [उ०] कायपडिसंलीणया जन्नं सुसमाहियपसंतसाहरियपाणिपाए कुम्मो इव गुत्तिंदिए अल्लीणे पल्लीणे चिट्ठति; सेत्तं कायपडिसंलीणया। सेत्तं जोगपडिसंलीणया।

१२३. [प्र०] से किं तं विवित्तसयणासणसेवणया? [उ०] विवित्तसयणासणसेवणया जन्नं आरामेसु वा उज्जाणेसु वा–जहा सोमिलुद्देसए जाव–सेज्जासंथारगं उवसंपज्जित्ता णं विहरइ। सेत्तं विवित्तसयणासणसेवणया। सेत्तं पडिसंलीणया। सेत्तं बाहिरए तवे १।

१२४. [प्र०] से किं तं अब्भिंतरए तवे? [उ०] अब्भिंतरए तवे छव्विहे पन्नत्ते, तंजहा–१ पायच्छित्तं, २ विणओ, ३ वेयावच्चं, ४ सज्झाओ, ५ झाणं, ६ विउसग्गो।

१२५. [प्र०] से किं तं पायच्छित्ते? [उ०] पायच्छित्ते दसविहे पन्नत्ते, तंजहा–आलोयणारिहे, जाव–पारंचियारिहे। सेत्तं पायच्छित्ते।

१२६. [प्र०] से किं तं विणए? [उ०] विणए सत्तविहे पन्नत्ते। तं जहा–१ नाणविणए, २ दंसणविणए, ३ चरित्तविणए, ४ मणविणए, ५ वयविणए, ६ कायविणए, ७ लोगोवयारविणए।

१२७. [प्र०] से किं तं नाणविणए? [उ०] नाणविणए पंचविहे पन्नत्ते, तंजहा–१ आभिणिबोहियनाणविणए, जाव–५ केवलनाणविणए। सेत्तं नाणविणए।

कषायप्रतिसंलीनताना प्रकार.

१२० [प्र०] कषायप्रतिसंलीनताना केटला प्रकार छे? [उ०] कषायप्रतिसंलीनताना चार प्रकार छे—१ क्रोधना उदयनो निरोध करवो, अथवा उदय प्राप्त क्रोधने निष्फळ करवो. ए प्रमाणे यावत्—५ लोभना उदयनो निरोध करवो के उदय प्राप्त लोभने निष्फळ करवो. ए रीते कषायप्रतिसंलीनता कही.

योगसंलीनताना प्रकार.

१२१. [प्र०] योगसंलीनताना केटला प्रकार छे? [उ०] योगसंलीनताना त्रण प्रकार छे–१ अकुशल मननो निरोध करवो २ कुशल मननी प्रवृत्ति करवी अने ३ मनने एकाग्र–स्थिर करवुं. १ अकुशल वचननो निरोध करवो, २ कुशल वचन बोलवुं अने ३ वचनने स्थिर करवुं.

कायसंलीनताना प्रकार.

१२२. [प्र०] कायसंलीनता केवा प्रकारनी छे? [उ०] सारी रीते समाधिपूर्वक प्रशांत थई हाथ पगने संकोची काचबानी पेठे गुप्तेन्द्रिय थई आलीन अने प्रलीन–स्थिर रहेवुं ते कायसंलीनता कहेवाय छे. ए रीते कायसंलीनता कही.

१२३. [प्र०] विविक्तशयनासनसेवना केवा प्रकारनी छे? [उ०] जे आरामोमां, उद्यानोमां–इत्यादि *सोमिलना उद्देशकमां कह्या प्रमाणे यावत्—शय्या अने संथारने लइने विहरे ते विविक्तशयनासनसेवना छे. ए रीते विविक्तशयनासनसेवना कही. एम प्रतिसंलीनता संबंधे हकीकत पण कही. ए रीते बाह्य तपसंबंधे पण कह्युं.

अभ्यन्तर तपना प्रकार.

१२४. [प्र०] अभ्यंतर तप केटला प्रकारे छे? [उ०] अभ्यंतर तप छ प्रकारनुं छे. ते आ प्रमाणे–१ प्रायश्चित्त, २ विनय, ३ वैयावृत्त्य, ४ स्वाध्याय, ५ ध्यान अने ६ व्युत्सर्ग.

प्रायश्चित्तना प्रकार.

१२५. [प्र०] प्रायश्चित्त केटला प्रकारे छे? [उ०] प्रायश्चित्त दस प्रकारनुं छे. ते आ प्रमाणे–१ आलोचनाने योग्य अने यावत्–१० पारांचितने योग्य. ए रीते प्रायश्चित्त कह्युं.

विनयना प्रकार.

१२६. [प्र०] विनय केटला प्रकारनो छे? [उ०] विनयना सात प्रकार छे. ते आ प्रमाणे–१ ज्ञाननो विनय, २ दर्शननो विनय, ३ चारित्रविनय, ४ मनरूप विनय, ५ वचनरूप विनय, ६ कायरूप विनय अने ७ लोकोपचार विनय.

ज्ञानविनयना प्रकार.

१२७. [प्र०] ज्ञाननो विनय केटला प्रकारे छे? [उ०] ज्ञाननो विनय पांच प्रकारनो छे–१ आभिनिबोधिक–मतिज्ञाननो विनय, यावत्–५ केवलज्ञाननो विनय. ए रीते ज्ञाननो विनय कह्यो.

---

१२३ * भग० खं० ४ श० १८ उ० १० पृ० ६७ सू० १४

१२८. [प्र०] से किं तं दंसणविणए? [उ०] दंसणविणए दुविहे पन्नत्ते तंजहा–सुस्सूसणाविणए य अणच्चासादणाविणए य।

१२९. [प्र०] से किं तं सुस्सूसणाविणए? [उ०] सुस्सूसणाविणए अणेगविहे पन्नत्ते, तंजहा–सक्कारे इ, वा सम्माणे इ वा–जहा चोद्दसमसए ततिए उद्देसए जाव–पडिसंसाहणया। सेत्तं सुस्सूसणाविणए।

१३०. [प्र०] से किं तं अणच्चासायणाविणए? [उ०] अणच्चासायणाविणए पणयालीसइविहे पन्नत्ते। तंजहा–१ अरहंताणं अणच्चासादणया, २ अरहंतपन्नत्तस्स धम्मस्स अणच्चासादणया, ३ आयरियाणं अणच्चासादणया, ४ उवज्झायाणं अणच्चासादणया, ५ थेराणं अणच्चासादणया, ६ कुलस्स अणच्चासादणया, ७ गणस्स अणच्चासादणया, ८ संघस्स अणच्चासादणया, ९ किरियाए अणच्चासादणया, १० संभोगस्स अणच्चासायणया, ११ आभिणिबोहियनाणस्स अणच्चासायणया, जाव–१५ केवलनाणस्स अणच्चासादणया, ३० एएसिं चेव भत्ति–बहुमाणेणं, ४५ एएसिं चेव वन्नसंजलणया। सेत्तं अणच्चासायणयाविणए। सेत्तं दंसणविणए।

१३१. [प्र०] से किं तं चरित्तविणए? [उ०] चरित्तविणए पंचविहे पन्नत्ते, तंजहा—१ सामाइयचरित्तविणए, जाव–५ अहक्खायचरित्तविणए। सेत्तं चरित्तविणए।

१३२. [प्र०] से किं तं मणविणए? [उ०] मणविणए दुविहे पन्नत्ते, तंजहा–पसत्थमणविणए, अप्पसत्थमणविणए य।

१३३. [प्र०] से किं तं पसत्थमणविणए? [उ०] पसत्थमणविणए सत्तविहे पन्नत्ते, तंजहा–१ अपावए, २ असावज्जे, ३ अकिरिए, ४ निरुवक्केसे, ५ अणण्हवकरे, ६ अच्छविकरे, ७ अभूयाभिसंकणे। सेत्तं पसत्थमणविणए।

१३४. [प्र०] से किं तं अप्पसत्थमणविणए? [उ०] अप्पसत्थमणविणए सत्तविहे पन्नत्ते, तंजहा–१ पावए, २ सावज्जे, ३ सकिरिए, ४ सउवक्केसे, ५ अण्हवयकरे, ६ छविकरे, ७ भूयाभिसंकणे। सेत्तं अप्पसत्थमणविणए। सेत्तं मणविणए।

१३५. [प्र०] से किं तं वइविणए? [उ०] वइविणए दुविहे पन्नत्ते, तंजहा-पसत्थवइविणए य अप्पसत्थवइविणए य।

१२८. [प्र०] दर्शननो विनय केटला प्रकारे छे? [उ०] दर्शननो विनय बे प्रकारनो छे. ते आ प्रमाणे–शुश्रूषाविनय अने अनाशातनारूप विनय.

दर्शनविनयना प्रकार.

१२९. [प्र०] शुश्रूषाविनयना केटला प्रकार छे? [उ०] शुश्रूषा विनय अनेक प्रकारनो छे. ते आ प्रमाणे–सत्कार करवो, सन्मान करवुं वगेरे–*चौदमा शतकना त्रीजा उद्देशकमां कह्या प्रमाणे यावत्–प्रतिसंसाधनना सुधी जाणवुं. ए प्रमाणे शुश्रूषाविनय कह्यो.

शुश्रूषाविनयना प्रकार.

१३०. [प्र०] अनाशातना विनय केटला प्रकारे छे? [उ०] अनाशातना विनयना पिस्ताळीश भेद छे. ते आ प्रमाणे–१ अरिहंतोनी अनाशातना, २ अरिहंतोए कहेल धर्मनी अनाशातना, ३ आचार्योनी अनाशातना, ४ उपाध्यायोनी अनाशातना, ५ स्थविरोनी अनाशातना, ६ कुळनी अनाशातना, ७ गणनी अनाशातना, ८ संघनी अनाशातना, ९ क्रियानी अनाशातना, १० समानधार्मिकनी अनाशातना, ११ मतिज्ञाननी अनाशातना अने यावत्–१५ केवळ ज्ञाननी अनाशातना, अने एज रीते ३० अरिहंतादि पंदरनी भक्ति अने बहुमान, तथा ४५ एओना गुणोना कीर्तनवडे तेनी कीर्ति करवी. ए रीते अनाशातना विनयना पिस्ताळीश प्रकार छे. ए रीते अनाशातनारूप विनय कह्यो अने एम दर्शनविनय पण कह्यो.

१३१. [प्र०] चारित्रविनय केटला प्रकारनो छे? [उ०] चारित्रविनय पांच प्रकारनो छे. ते आ प्रमाणे–१ सामायिकचारित्रविनय, अने यावत्–५ यथाख्यातचारित्रविनय. एम चारित्रविनय कह्यो.

चारित्रविनयना प्रकार.

१३२. [प्र०] मनविनय केटला प्रकारनो छे? [उ०] मनविनयना बे प्रकार छे. ते आ प्रमाणे–प्रशस्तमनविनय अने अप्रशस्तमनविनय.

मनविनयना प्रकार.

१३३. [प्र०] प्रशस्त मनविनय केटला प्रकारनो छे? [उ०] प्रशस्त मनविनयना सात प्रकार छे. ते आ प्रमाणे–१ पापरहित, २ क्रोधादि अवद्य रहित, ३ कायिक्यादि क्रियामां आसक्तिरहित, ४ शोकादि उपक्लेशरहित, ५ आश्रवरहित, ६ स्वपरने आयास करवा रहित, अने ७ जीवोने भय न उत्पन्न करवो. एम प्रशस्त मनविनय कह्यो.

प्रशस्त मनविनयना प्रकार.

१३४. [प्र०] अप्रशस्त मनविनयना केटला प्रकार छे? [उ०] अप्रशस्त मनविनयना सात प्रकार छे. ते आ प्रमाणे–१ पापरूप, २ अवद्यवाळो, ३ कायिक्यादि क्रियामां आसक्तिसहित, ४ शोकादिउपक्लेशयुक्त, ५ आश्रवसहित, ६ स्व–परने आयास उत्पन्न करनार अने ७ जीवोने भय उपजावनार. एम अप्रशस्त मनविनय कह्यो. अने ए रीते मनविनय पण कह्यो.

अप्रशस्तविनयना प्रकार.

१३५. [प्र०] वचनविनयना केटला प्रकार छे? [उ०] वचनविनयना बे प्रकार छे–प्रशस्त वचनविनय अने अप्रशस्त वचनविनय.

वचन विनयना प्रकार.

---

१२९ * भग० खं० ३ श० १४ उ० ३ पृ० ३४५ सू० ३

१३६. [प्र०] से किं तं पसत्थवइविणए? [उ०] पसत्थवइविणए सत्तविहे पन्नत्ते, तंजहा–१ अपावए, २ असावज्जे, जाव–७ अभूयाभिसंकणे। सेत्तं पसत्थवइविणए।

१३७. [प्र०] से किं तं अप्पसत्थवइविणए? [उ०] अप्पसत्थवइविणए सत्तविहे पन्नत्ते तंजहा–१ पावए, २ सावज्जे, जाव–७ भूयाभिसंकणे। सेत्तं अप्पसत्थवइविणए। सेत्तं वइविणए।

१३८. [प्र०] से किं तं कायविणए? [उ०] कायविणए दुविहे पन्नत्ते, तंजहा–पसत्थकायविणए य अप्पसत्थकायविणए य।

१३९. [प्र०] से किं तं पसत्थकायविणए? [उ०] पसत्थकायविणए सत्तविहे पन्नत्ते, तंजहा–१ आउत्तं गमणं, २ आउत्तं ठाणं, ३ आउत्तं निसीयणं, ४ आउत्तं तुयट्टणं, ५ आउत्तं उल्लंघणं, ६ आउत्तं पल्लंघणं, ७ आउत्तं सव्विंदियजोगजुंजणया। सेत्तं पसत्थकायविणए।

१४०. [प्र०] से किं तं अप्पसत्थकायविणए? [उ०] अप्पसत्थकायविणए सत्तविहे पन्नत्ते, तंजहा–१ अणाउत्तं गमणं जाव–७ अणाउत्तं सव्विंदियजोगजुंजणया। सेत्तं अप्पसत्थकायविणए। सेत्तं कायविणए।

१४१. [प्र०] से किं तं लोगोवयारविणए? [उ०] लोगोवयारविणए सत्तविहे पन्नत्ते, तंजहा–१ अब्भासवत्तियं, २ परच्छंदाणुवत्तियं, ३ कज्जहेउं, ४ कयपडिकतिया ५ अत्तगवेसणया, ६ देसकालण्णया, ७ सव्वत्थेसु अप्पडिलोमया। सेत्तं लोगोवयारविणए। सेत्तं विणए।

१४२. [प्र०] से किं तं वेयावच्चे? [उ०] वेयावच्चे दसविहे पन्नत्ते, तंजहा–१ आयरियवेयावच्चे, २ उवज्झायवेयावच्चे, ३ थेरवेयावच्चे, ४ तवस्सिवेयावच्चे, ५ गिलाणवेयावच्चे, ६ सेहवेयावच्चे, ७ कुलवेयावच्चे, ८ गणवेयावच्चे, ९ संघवेयावच्चे, १० साहम्मियवेयावच्चे। सेत्तं वेयावच्चे।

१४३. [प्र०] से किं तं सज्झाए? [उ०] सज्झाए पंचविहे पन्नत्ते, तंजहा–१ वायणा, २ पडिपुच्छणा, ३ परियट्टणा, ४ अणुप्पेहा, ५ धम्मकहा। सेत्तं सज्झाए।

प्रशस्त वचनविनयना प्रकार.

१३६. [प्र०] प्रशस्त वचनविनय केटला प्रकारे छे? [उ०] प्रशस्त वचनविनयना सात प्रकार कह्या छे. ते आ प्रमाणे–१ पापरहित, २ असावद्य, यावत्–७ जीवोने भय न उपजाववो. ए रीते प्रशस्त वचनविनय कह्यो.

अप्रशस्त वचनविनयना प्रकार.

१३७. [प्र०] अप्रशस्त वचनविनय केटला प्रकारे छे? [उ०] अप्रशस्त वचनविनयना सात प्रकार छे. ते आ प्रमाणे–१ पापसहित, २ सावद्य अने यावत्–जीवोने भय उपजाववो. ए रीते अप्रशस्त वचनविनय कह्यो अने ए रीते वचनविनय पण कह्यो.

१३८. [प्र०] कायविनय केटला प्रकारे छे? [उ०] कायविनयना बे प्रकार छे. ते आ प्रमाणे–प्रशस्त कायविनय अने अप्रशस्त कायविनय.

प्रशस्त कायविनयना प्रकार.

१३९. [प्र०] प्रशस्त कायविनय केटला प्रकारे छे? [उ०] प्रशस्त कायविनयना सात प्रकार छे. ते आ प्रमाणे–१ सावधानतापूर्वक जवुं, २ सावधानतापूर्वक स्थिति करवी, ३ सावधानतापूर्वक बेसवुं, ४ सावधानतापूर्वक (पथारीमां) आळोटवुं, ५ सावधानतापूर्वक उल्लंघन करवुं, ६ सावधानतापूर्वक वधारे उल्लंघन करवुं अने ७ सावधानतापूर्वक बधी इंद्रियोनी प्रवृत्ति करवी. ए प्रमाणे प्रशस्त कायविनय कह्यो छे.

अप्रशस्त कायविनयना प्रकार.

१४०. [प्र०] अप्रशस्त कायविनय केटला प्रकारनो छे? [उ०] अप्रशस्तकायरूप विनयना सात प्रकार छे. ते आप्रमाणे–सावधानता सिवाय जवुं, यावत्–सावधानता सिवाय बधी इंद्रियोना प्रवृत्ति करवी. ए प्रमाणे अप्रशस्त कायविनय कह्यो. एम कायरूप विनय पण कह्यो.

लोकोपचार विनयना प्रकार.

१४१. [प्र०] लोकोपचारविनय केटला प्रकारे छे? [उ०] लोकोपचारविनयना सात प्रकार छे. ते आ प्रमाणे–१ गुर्वादि वडिलवर्गनी पासे रहेवुं, २ तेओनी इच्छाप्रमाणे वर्तवुं, ३ कार्यनी सिद्धि माटे हेतुओनी सगवड करी आपवी, ४ करेला उपकारनो बदलो देवो, ५ रोगीओनी संभाळ राखवी, ६ देशकालज्ञता–अवसरोचित प्रवृत्ति करवी अने ७ सर्व कार्योमां अनुकूलपणे वर्तवुं. एम लोकोपचारविनय कह्यो. अने ए रीते विनयसंबंधे कह्युं.

वैयावृत्त्यना प्रकार.

१४२. [प्र०] वैयावृत्त्य केटला प्रकारनुं छे? [उ०] वैयावृत्त्यना दस प्रकार छे. ते आ प्रमाणे–१ आचार्यनुं वैयावृत्त्य, २ उपाध्यायनुं वैयावृत्त्य, ३ स्थविरनु वैयावृत्त्य, ४ तपस्वीनुं वैयावृत्त्य, ५ रोगीनुं वैयावृत्त्य, ६ शैक्ष–प्राथमिक शिष्योनुं वैयावृत्त्य, ७ कुल–एक आचार्यना शिष्योना परिवारनुं वैयावृत्त्य, ८ गण–साथे अध्ययन करता साधुओना समूह–नुं वैयावृत्त्य, ९ संघनुं वैयावृत्त्य, अने १० साधर्मिकनुं वैयावृत्त्य. ए रीते वैयावृत्त्य कह्युं.

स्वाध्यायना प्रकार.

१४३. [प्र०] स्वाध्याय केटला प्रकारनुं छे? [उ०] स्वाध्यायना पांच प्रकार छे. ते आ प्रमाणे–१ वाचना–अध्ययन, २ पृच्छना, ३ पुनरावर्तन करवुं, ४ चिंतन करवुं अने ५ धर्मकथा. ए रीते स्वाध्याय संबंधे कह्युं.

१४४. [प्र०] से किं तं झाणे? [उ०] झाणे चउव्विहे पन्नत्ते, तंजहा–१ अट्टे झाणे, २ रोद्दे झाणे, ३ धम्मे झाणे, ४ सुक्के झाणे।

१४५. [प्र०] अट्टे झाणे चउव्विहे पन्नत्ते, तंजहा–१ अमणुन्नसंपयोगसंपउत्ते तस्स विप्पयोगसतिसमन्नागए यावि भवइ, २ मणुन्नसंपओगसंपउत्ते तस्स अविप्पयोगसतिसमन्नागए यावि भवइ, ३ आयंकसंपयोगसंपउत्ते तस्स विप्पयोगसतिसमन्नागए यावि भवइ, ४ परिज्झुसियकामभोगसंपयोगसंपउत्ते तस्स अविप्पयोगसतिसमन्नागए यावि भवइ। अट्टस्स णं झाणस्स चत्तारि लक्खणा पन्नत्ता, तंजहा–१ कंदणया, २ सोयणया, ३ तिप्पणया, ४ परिदेवणया।

१४६. [प्र०] रोद्दे झाणे चउव्विहे पन्नत्ते, तंजहा–१ हिंसाणुबंधी, २ मोसाणुबंधी, ३ तेयाणुबंधी, ४ सारक्खणाणुबंधी। रोद्दस्स णं झाणस्स चत्तारि लक्खणा पन्नत्ता, तंजहा–१ ओस्सन्नदोसे, २ बहुलदोसे, ३ अण्णाणदोसे ४ आमरणांतदोसे।

१४७. [प्र०] धम्मे झाणे चउव्विहे चउप्पडोयारे पन्नत्ते, तंजहा–१ आणाविजए, २ अवायविजए, ३ विवागविजए, ४ संठाणविजए। धम्मस्स णं झाणस्स चत्तारि लक्खणा पन्नत्ता, तंजहा–१ आणारुयी, २ निसग्गरुयी, ३ सुत्तरुयी, ४ ओगाढरुयी। धम्मस्स णं झाणस्स चत्तारि आलंबणा पन्नत्ता, तंजहा–१ वायणा, २ पडिपुच्छणा, ३ परियट्टणा, ४ धम्मकहा। धम्मस्स णं झाणस्स चत्तारि अणुप्पेहाओ पन्नत्ताओ, तंजहा–१ एगत्ताणुप्पेहा, २ अणिच्चाणुप्पेहा, ३ असरणाणुप्पेहा, ४ संसाराणुप्पेहा।

१४८. [प्र०] सुक्के झाणे चउव्विहे चउप्पडोयारे पन्नत्ते, तंजहा–१ पुहुत्तवियक्के सवियारी, २ एगंतवियक्के अवियारी, ३ सुहुमकिरिए अनियट्टी, ४ समोच्छिन्नकिरिए अप्पडिवायी। सुक्कस्स णं झाणस्स चत्तारि लक्खणा पन्नत्ता, तंजहा–१

ध्यानना प्रकार.

१४४. [प्र०] ध्यान केटला प्रकारे छे? [उ०] ध्यानना चार प्रकार छे. ते आ प्रमाणे–१ आर्तध्यान, २ रौद्रध्यान, ३ धर्मध्यान अने ४ शुक्लध्यान.

आर्तध्यानना प्रकार. आर्तध्यानना लक्षण.

१४५. आर्तध्यानना चार प्रकार छे. ते आ प्रमाणे–१ अनिष्ट वस्तुओनी प्राप्ति थतां तेना वियोगनुं चिन्तन करवुं, २ इष्ट वस्तुओनी प्राप्ति थतां तेना अवियोगनुं चिंतन करवुं, ३ रोगादि कष्ट प्राप्त थतां तेना वियोगनुं चिंतन करवुं अने ४ प्रीति उत्पन्न करनार कामभोगादिकनी प्राप्तिमां तेना अवियोगनुं चिंतन करवुं. आर्तध्याननां चार लक्षण कह्यां छे. ते आ प्रमाणे–१ आक्रंदन–मोटेथी रोवुं, २ दीनता, ३ आंसुओ पाडवा अने ४ वारंवार क्लेशयुक्त बोलवुं.

रौद्रध्यानना प्रकार. रौद्रध्यानना लक्षण.

१४६. रौद्रध्यानना चार प्रकार कह्या छे. ते आ प्रमाणे–१ हिंसानुबन्धी–हिंसा संबंधी निरंतर चिन्तन, २ मृषानुबन्धी–खोटुं बोलवा संबंधी निरंतर चिन्तन, ३ स्तेयानुबन्धी–चोरी करवा संबन्धे निरंतर चिन्तन अने ४ संरक्षणानुबंधी–धन वगेरेना संरक्षण संबन्धे निरंतर चिन्तन. रौद्र ध्याननां चार लक्षण कह्यां छे. ते आ प्रमाणे–१ ओसन्नदोष–जेमां हिंसा वगेरेथी नहीं अटकवा रूप घणा दोष छे ते, २ बहुलदोष–जेमां हिंसा वगेरेमां प्रवृत्ति करवारूप घणा दोष छे ते, ३ अज्ञानदोष–हिंसादि अधर्ममां धर्मबुद्धिथी प्रवृत्ति करवा रूप दोष अने ४ आमरणान्तदोष–मरण पर्यन्त पापनो पश्चात्ताप नहि थवा रूप दोष.

धर्मध्यानना प्रकार. धर्मध्यानना लक्षण. धर्मध्यानना आलंबन. धर्मध्याननी चार भावना.

१४७. धर्मध्यानना चार प्रकार छे. ते आ प्रमाणे–१ आज्ञाविचय–जेमां जिन प्रवचननो निर्णय छे एवुं चिन्तन, २ अपायविचय–रागद्वेषादिजन्य अनर्थो संबंधे चिन्तन, ३ विपाकविचय–कर्मनां फळ संबंधे चिंतन अने ४ संस्थानविचय–लोकना–द्वीप समुद्रादिना आकार संबन्धे चिन्तन. धर्मध्याननां चार लक्षणो कह्यां छे. ते आ प्रमाणे–१ आज्ञारुचि–जिनोपदेशमां रुचि, २ निसर्गरुचि–स्वभावथी तत्त्वरुचि, ३ सूत्ररुचि–आगमथी तत्त्वरुचि थवी अने ४ अवगाढरुचि–द्वादशांगना सविस्तर अवगाहनथी रुचि थवी. धर्मध्याननां चार आलंबनो कह्यां छे. ते आ प्रमाणे–१ वाचना, २ प्रतिपृच्छना, ३ परिवर्तना–पुनरावर्तन करवुं अने ४ धर्मकथा करवी. धर्मध्याननी चार भावनाओ कही छे. ते आ प्रमाणे–१ एकत्वभावना, २ अनित्यभावना, ३ अशरणभावना अने ४ संसारभावना.

शुक्लध्यानना प्रकार.

१४८. शुक्लध्यानना चार प्रकार कह्या छे. ते आ प्रमाणे–१ *पृथक्त्ववितर्क सविचार, २ एकत्ववितर्क अविचार, ३ सूक्ष्मक्रिय अनिवृत्ति अने ४ समुच्छिन्नक्रिय अप्रतिपाति. शुक्लध्याननां चार लक्षणो कह्यां छे. ते आ प्रमाणे–१ क्षमा, २ निःस्पृहता, ३ आर्जव–

१४८ * १ पृथक्त्व—एक द्रव्यने आश्रित उत्पादादि पर्यायोना भेद वडे वितर्क–पूर्वगत श्रुतानुसारी अथवा नानानयानुसारी सविचार–अर्थथी शब्दमां अने शब्दथी अर्थमां मनप्रमुख योगोमाना कोइपण एक योगथी बीजा योगमां उपयोगपूर्वक संक्रान्तियुक्त चिन्तन ते पृथक्त्ववितर्क सविचार. २ एकत्व–उत्पादादि पर्यायोना अभेदथी कोइ पण एक पर्यायद्वारा वितर्क–पूर्वगतश्रुताश्रित व्यंजनरूप के अर्थरूप अविचार—अर्थ, व्यंजन अने योगनी संक्रान्तिरहित चिन्तन ते एकत्ववितर्कअविचार. ३ मन अने वचनयोगनो सर्वथा रोध करवाथी अने काययोगमां बादरकाययोगनो रोध करेलो होवाथी सूक्ष्मक्रियावाळुं पाछुं न पडे ते सूक्ष्मक्रियअनिवृत्तिशुक्लध्यान. आ ध्यान निर्वाणगमनसमये केवलीने होय छे. ४ ज्यां योगनो सर्वथा रोध करेलो होवाथी कायिक्यादि क्रियानो सर्वथा उच्छेद थयो छे एवुं समुच्छिन्नक्रिय अनिवृत्ति शुक्लध्यान कहेवाय छे—टीका.

खंती, २ मुत्ती, ३ अज्जवे, ४ मद्दवे। सुक्कस्स णं झाणस्स चत्तारि आलंबणा पन्नत्ता, तंजहा–१ अव्वहे, २ असंमोहे, ३ विवेगे, ४ विउसग्गे। सुक्कस्स णं झाणस्स चत्तारि अणुप्पेहाओ पन्नत्ताओ, तंजहा–१ अणंतवत्तियाणुप्पेहा, २ विप्परिणामाणुप्पेहा, ३ असुभाणुप्पेहा, ४ अवायाणुप्पेहा। सेत्तं झाणे।

१४९. [प्र०] से किं तं विउसग्गे? [उ०] विउसग्गे दुविहे पन्नत्ते, तंजहा–१ दव्वविउसग्गे य भावविउसग्गे य।

१५०. [प्र०] से किं तं दव्वविउसग्गे [उ०] दव्वविउसग्गे चउव्विहे पन्नत्ते, तंजहा–गणविउसग्गे, सरीरविउसग्गे, उवहिविउसग्गे, भत्तपाणविउसग्गे। सेत्तं दव्वविउसग्गे।

१५१. [प्र०] से किं तं भावविउसग्गे? [उ०] भावविउसग्गे तिविहे पन्नत्ते, तंजहा–कसायविउसग्गे, संसारविउसग्गे, कम्मविउसग्गे।

१५२. [प्र०] से किं तं कसायविउसग्गे? [उ०] कसायविउसग्गे चउव्विहे पन्नत्ते, तंजहा–कोहविउसग्गे, माणविउसग्गे, मायाविउसग्गे, लोभविउसग्गे। सेत्तं कसायविउसग्गे।

१५३. [प्र०] से किं तं संसारविउसग्गे? [उ०] संसारविउसग्गे चउव्विहे पन्नत्ते, तंजहा–नेरइयसंसारविउसग्गे, जाव–देवसंसारविउसग्गे। सेत्तं संसारविउसग्गे।

१५४. [प्र०] से किं तं कम्मविउसग्गे? [उ०] कम्मविउसग्गे अट्ठविहे पन्नत्ते, तंजहा–णाणावरणिज्जकम्मविउसग्गे, जाव–अंतराइयकम्मविउसग्गे। सेत्तं कम्मविउसग्गे। सेत्तं भावविउसग्गे। सेत्तं अब्भिंतरए तवे। 'सेवं भंते! सेवं भंते' ! त्ति।

पणविसतिमे सए सत्तमो उद्देसओ समत्तो।

शुक्लध्यानना चार लक्षण. शुक्लध्यानना चार आलंबन. शुक्लध्याननी चार भावना.

सरलता अने ४ मार्दव–माननो त्याग. शुक्लध्याननां चार आलंबन कह्यां छे. ते आ प्रमाणे–१ अव्यथा–भयनो अभाव, २ असंमोह–भ्रान्तिनो अभाव, ३ विवेक–शरीरथी आत्मानी भिन्नता अने ४ व्युत्सर्ग–असंगपणुं, त्याग. शुक्लध्याननी चार भावनाओ छे, ते आ प्रमाणे–१ संसारना अनंतवृत्तिपणा संबन्धे विचार, २ प्रत्येक क्षणे वस्तुओमां थता विपरिणाम संबंधे विचार, ३ संसारना अशुभपणा संबंधे चिंतन अने ४ हिंसादि जन्य अनर्थोनो विचार. ए रीते ध्यान संबंधे कह्युं.

व्युत्सर्गना प्रकार.

१४९. [प्र०] व्युत्सर्ग केटला प्रकारे छे? [उ०] व्युत्सर्गना बे प्रकार छे. ते आ प्रमाणे–द्रव्यव्युत्सर्ग अने भावव्युत्सर्ग.

द्रव्यव्युत्सर्गना प्रकार.

१५०. [प्र०] द्रव्यव्युत्सर्ग केटला प्रकारे छे? [उ०] द्रव्यव्युत्सर्गना चार प्रकार कह्या छे. ते आ प्रमाणे–१ गणव्युत्सर्ग, २ शरीरव्युत्सर्ग, ३ उपधिव्युत्सर्ग अने ४ आहार–पाणीनो व्युत्सर्ग. (व्युत्सर्ग–असंगपणुं, त्याग.) ए रीते द्रव्यव्युत्सर्ग कह्यो.

भावव्युत्सर्गना प्रकार.

१५१. [प्र०] भावव्युत्सर्ग केटला प्रकारे छे? [उ०] भावव्युत्सर्गना त्रण प्रकार छे. ते आ प्रमाणे–१ कषायव्युत्सर्ग, २ संसारव्युत्सर्ग अने ३ कर्मव्युत्सर्ग.

कषायव्युत्सर्गना प्रकार.

१५२. [प्र०] कषायव्युत्सर्गना केटला प्रकार छे? [उ०] कषायव्युत्सर्गना चार प्रकार छे. ते आ प्रमाणे–१ क्रोधव्युत्सर्ग, २ मानव्युत्सर्ग, ३ मायाव्युत्सर्ग अने ४ लोभव्युत्सर्ग. एम कषायव्युत्सर्ग कह्यो.

संसारव्युत्सर्गना प्रकार.

१५३. [प्र०] संसारव्युत्सर्गना केटला प्रकार छे? [उ०] संसारव्युत्सर्गना चार प्रकार कह्या छे. ते आ प्रमाणे–१ नैरयिकसंसारव्युत्सर्ग, अने यावत्–४ देवसंसारव्युत्सर्ग. ए रीते संसारव्युत्सर्ग कह्यो.

कर्मव्युत्सर्गना प्रकार.

१५४. [प्र०] कर्मव्युत्सर्गना केटला प्रकार छे? [उ०] कर्मव्युत्सर्गना आठ प्रकार कह्या छे. ते आ प्रमाणे–१ ज्ञानावरणीय–कर्मव्युत्सर्ग अने यावत्–८ अंतरायकर्मव्युत्सर्ग. ए प्रमाणे कर्मव्युत्सर्ग कह्यो. ए रीते भावव्युत्सर्ग विषे पण कह्युं, अने ए प्रमाणे अभ्यंतर तप संबंधे कह्युं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'–एम कही यावत्–विहरे छे.

पचीशमा शतकमां सप्तम उद्देशक समाप्त.

अट्ठमो उद्देसो.

१. [प्र०] रायगिहे जाव–एवं वयासी–नेरइया णं भंते! कहं उववज्जंति? [उ०] से जहानामए पवए पवमाणे अज्झवसाणनिव्वत्तिएणं करणोवाएणं सेयकाले तं ठाणं विप्पजहित्ता पुरिमं ठाणं उवसंपज्जित्ता णं विहरइ, एवामेव एए वि जीवा पवओ विव पवमाणा अज्झवसाणनिव्वत्तिएणं करणोवाएणं सेयकाले तं भवं विप्पजहित्ता पुरिमं भवं उवसंपज्जित्ता णं विहरन्ति।

अष्टम उद्देशक.

नारकोनी उत्पत्ति.

१. [प्र०] राजगृह नगरमां यावत्–[भगवान् गौतम] आ प्रमाणे बोल्या के, हे भगवन्! नैरयिको केवी रीते उत्पन्न थाय छे? [उ०] जेम कोइ एक कूदनारो कूदतो कूदतो अध्यवसाय–इच्छाजन्य करण–क्रियाना साधन–वडे ते स्थळने तजीने भविष्यमां आगळना बीजा स्थानने मेळवीने विहरे छे एज रीते ए जीवो पण कूदनारानी पेठे कूदता कूदता अध्यवसाय–परिणाम जन्य (कर्मरूप) क्रियाना साधनथी ते भवने छोडी दइने भविष्यमां मेळववा योग्य आगळना भवने मेळवीने विहरे छे.

२. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं कहं सीहा गती, कहं सीहे गतिविसए पन्नत्ते ? [उ०] गोयमा ! से जहानामए केइ पुरिसे तरुणे बलवं-एवं जहा चोद्दसमसए पढमुद्देसए जाव-तिसमएण वा विग्गहेणं उववज्जंति, तेसि णं जीवाणं तहा सीहा गई, तहा सीहे गतिविसए पन्नत्ते ।

३. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा कहं परभवियाउयं पकरेंति ? [उ०] गोयमा ! अज्झवसाणजोगनिव्वत्तिएणं करणोवाएणं एवं खलु ते जीवा परभवियाउयं पकरेन्ति ।

४. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं कहं गती पवत्तइ ? [उ०] गोयमा ! आउक्खएणं, भवक्खएणं, ठिइक्खएणं, एवं खलु तेसिं जीवाणं गती पवत्तति ।

५. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किं आयड्ढीए उववज्जंति, परिड्ढीए उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! आइड्ढीए उववज्जंति, नो परिड्ढीए उववज्जंति ।

६. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किं आयकम्मुणा उववज्जंति, परकम्मुणा उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! आयकम्मुणा उववज्जंति, नो परकम्मुणा उववज्जंति ।

७. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किं आयप्पयोगेणं उववज्जंति, परप्पयोगेणं उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! आयप्पयोगेणं उववज्जंति, नो परप्पयोगेणं उववज्जंति ।

८. [प्र०] असुरकुमारा णं भंते ! कहं उववज्जंति ? [उ०] जहा नेरतिया तहेव निरवसेसं, जाव-नो परप्पयोगेणं उववज्जंति । एवं एगिंदियवज्जा जाव-वेमाणिया । एगिंदिया एवं चेव । नवरं चउसमइओ विग्गहो, सेसं तं चेव । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति जाव-विहरइ ।

पणवीसइमे सए अट्ठमो उद्देसो समत्तो ।

नारकोनी गति.

२. [प्र०] हे भगवन् ! ते नारकोनी गति केवी शीघ्र होय छे अने तेओनो गतिविषय केवो शीघ्र होय छे ? [उ०] हे गौतम ! जेम कोइ पुरुष तरुण अने बलवान् होय-इत्यादि *चौदमा शतकना पहेला उद्देशकमां कह्या प्रमाणे जाणवुं. यावत्-ते त्रण समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय छे, तेम ते जीवोनी तेवी शीघ्रगति छे अने ते प्रकारे ते जीवोनो शीघ्र गतिविषय छे.

परभवायुषबंधनुं कारण.

३. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो कया प्रकारे परभवनुं आयुष बांधे ? [उ०] हे गौतम ! ते जीवो पोताना परिणामरूप अने मन वगेरेना व्यापाररूप करणोपाय-कर्मबंधना हेतु-द्वारा परभवनुं आयुष बांधे छे.

ते जीवोनी गतिनुं कारण.

४. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवोनी गति शाथी प्रवर्ते छे ? [उ०] हे गौतम ! ते जीवोना आयुषनो क्षय थवाथी, ते जीवोना भवनो क्षय थवाथी अने ते जीवोनी स्थितिनो नाश थवाथी ते जीवोनी गति प्रवर्ते छे.

५. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो शुं पोतानी ऋद्धिथी-शक्तिथी उपजे छे के पारकी ऋद्धिथी उपजे छे ? [उ०] हे गौतम ! ते जीवो पोतानी ऋद्धिथी उपजे छे, पण परनी ऋद्धिथी उपजता नथी.

उत्पत्तिनं कारण स्वीय कर्म के परकीय कर्म.

६. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो शुं पोताना कर्मथी उपजे छे के पारका कर्मथी उपजे छे ? [उ०] हे गौतम ! ते जीवो पोताना कर्मथी उपजे छे, पण पारका कर्मथी नथी उपजता.

उत्पत्तिनुं कारण स्वप्रयोग के परप्रयोग ?

७. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो शुं पोताना प्रयोग-व्यापारथी उपजे छे के पारका प्रयोगथी उपजे छे ? [उ०] हे गौतम ! ते जीवो पोताना प्रयोगथी उपजे छे, पण पारका प्रयोगथी उपजता नथी.

असुरकुमारनी उत्पत्ति केम थाय ?

८. [प्र०] हे भगवन् ! असुरकुमारो केवी रीते उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! जेम नैरयिक विषे कह्युं तेम बधुं असुरकुमार संबंधे पण जाणवुं, यावत्-'तेओ पोताना प्रयोगथी उत्पन्न थाय छे, पण परप्रयोगथी उत्पन्न थता नथी'. ए प्रमाणे एकेंद्रिय सिवाय यावत्-वैमानिक सुधी बधा जीवो संबंधे समजवुं. एकेंद्रियो विषे पण तेज प्रकारे जाणवुं, मात्र विशेष ए के, तेओनी विग्रहगति चार समयनी होय छे. बाकी बधुं तेज प्रमाणे जाणवुं. 'हे भगवन् ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'-एम कही यावत्-विहरे छे.

पचीशमा शतकमां आठमो उद्देशक समाप्त.

---

२ * जुओ भग० खं० ३ श० १४ उ० १ पृ० ३४०.

नवमो उद्देसो ।

१. [प्र०] भवसिद्धियनेरइया णं भंते ! कहं उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! से जहानामए पवए पवमाणे-अवसेसं तं चेव, जाव-वेमाणिए । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

पणवीसइमे सए नवमो उद्देसो समत्तो ।

नवमो उद्देशक.

भवसिद्धिक नैरयिकनी उत्पत्ति.

१. [प्र०] हे भगवन् ! भवसिद्धिक नैरयिको केवी रीते उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! 'जेम कोइ एक कूदनारो कूदतो कूदतो'-इत्यादि पूर्वोक्त समजवुं. बाकी बधुं ते ज रीते यावत्-वैमानिक सुधी समजवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'-एम कही यावत्-विहरे छे.

पचीशमा शतकमां नवमो उद्देशक समाप्त.

दसमो उद्देसओ ।

१. [प्र०] अभवसिद्धियनेरइया णं भंते ! कहं उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! से जहानामए पवए पवमाणे-अवसेसं तं चेव, एवं जाव-वेमाणिए । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

पणवीसइमे सए दसमो उद्देसो समत्तो ।

दसमो उद्देशक.

अभवसिद्धिक नैरयिकनी उत्पत्ति.

१. [प्र०] हे भगवन् ! अभवसिद्धिक नैरयिको केवी रीते उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! 'जेम कोइ एक कूदनारो कूदतो कूदतो'-इत्यादि बाकीनुं बधुं पूर्वोक्त जाणवुं, अने ए रीते यावत्-वैमानिक सुधी समजवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

पचीशमा शतकमां दसमो उद्देशक समाप्त.

एक्कारसमो उद्देसो ।

१. [प्र०] सम्मदिट्ठिनेरइया णं भंते ! कहं उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! से जहानामए पवए पवमाणे-अवसेसं तं चेव, एवं एगिंदियवज्जं जाव-वेमाणिया । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

पणवीसइमे सए एक्कारसमो उद्देसो समत्तो ।

अगियारमो उद्देशक.

सम्यग्दृष्टि नैरयिकनी उत्पत्ति.

१. [प्र०] हे भगवन् ! सम्यग्दृष्टि नैरयिको केवी रीते उपजे ? [उ०] हे गौतम ! जेम कोई कूदनार कूदतो कूदतो-इत्यादि बाकीनुं बधुं पूर्वोक्त जाणवुं. ए प्रमाणे एकेन्द्रिय सिवाय यावत्-वैमानिक सुधी जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

पचीशमा शतकमां अगियारमो उद्देशक समाप्त.

बारसमो उद्देसो ।

१. [प्र०] मिच्छदिट्ठिनेरइया णं भंते ! कहं उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! से जहानामए पवए पवमाणे-अवसेसं तं चेव, एवं जाव-वेमाणिए । 'सेवं भंते ! सेवं भंते !' त्ति ।

पणवीसतिमे सए बारसमो उद्देसो समत्तो ।

पणवीसइमं सयं समत्तं ।

बारमो उद्देशक.

मिथ्यादृष्टि नैरयिको केम उपजे ?

१. [प्र०] मिथ्यादृष्टि नैरयिको केवी रीते उपजे ? [उ०] हे गौतम ! जेम कोई कूदनार कूदतो कूदतो-इत्यादि बाकीनुं बधुं वैमानिक सुधी जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

पचीशमा शतकमां बारमो उद्देशक समाप्त.

पचीशमुं शतक समाप्त.

छवीसतिमं सयं ।

नमो सुयदेवयाए भगवईए ।

१ जीवा य २ लेस्स ३ पक्खिय ४ दिट्ठि ५ अन्नाण ६ नाण ७ सन्नाओ ।
८ वेय ९ कसाए १० उवओग ११ जोग १२ एक्कारस वि ठाणा ॥

पढमो उद्देसो ।

१. [प्र०] तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे जाव-एवं वयासी-जीवे णं भंते! पावं कम्मं किं बंधी बंधइ बंधिस्सइ १, बंधी बंधइ ण बंधिस्सइ २; बंधी न बंधइ बंधिस्सइ ३; बंधी न बंधइ न बंधिस्सइ ४? [उ०] गोयमा! अत्थेगतिए बंधी बंधइ बंधिस्सइ १, अत्थेगतिए बंधी बंधइ ण बंधिस्सइ २, अत्थेगतिए बंधी ण बंधइ बंधिस्सइ ३, अत्थेगतिए बंधी ण बंधइ ण बंधिस्सइ ४ (१) ।

२. [प्र०] सलेस्से णं भंते! जीवे पावं कम्मं किं बंधी बंधइ बंधिस्सइ १, बंधी बंधइ ण बंधिस्सइ २-पुच्छा । [उ०] गोयमा! अत्थेगतिए बंधी बंधइ बंधिस्सइ १, अत्थेगतिए-एवं चउभंगो ।

छवीशमुं शतक

आ शतकमां अगियार उद्देशको छे अने तेमां प्रत्येक उद्देशके (१) जीवो, (२) लेश्याओ, (३) पाक्षिको (शुक्लपाक्षिको अने कृष्णपाक्षिको), (४) दृष्टि, (५) अज्ञान, (६) ज्ञान, (७) संज्ञा, (८) वेद, (९) कषाय, (१०) योग अने (११) उपयोग-एम अगियार स्थानो-विषयोने आश्रयी बन्धवक्तव्यता कहेवानी छे.

प्रथम उद्देशक.

[सामान्य जीव अने नैरयिकादि चोवीश दंडकने आश्रयी उपर कहेला अगियार द्वारवडे पापकर्म अने ज्ञानावरणीयादि आठ कर्मनी बन्धवक्तव्यता—]

१. [प्र०] ते काले, ते समये राजगृह नामना नगरमां [भगवान् गौतम] यावत्-आ प्रमाणे बोल्या-हे भगवन्! शुं जीवे पापकर्म बांध्युं, बांधे छे अने बांधशे? २ अथवा शुं जीवे पापकर्म बांध्युं, बांधे छे अने नहीं बांधशे? ३ अथवा शुं जीवे पापकर्म बांध्युं, नथी बांधतो अने बांधशे? अथवा ४ शुं जीवे पापकर्म बांध्युं, नथी बांधतो अने नहीं बांधशे? [उ०] हे गौतम! १ *कोइ जीवे पापकर्म बांध्युं छे, बांधे छे अने बांधशे, २ कोइ जीवे पापकर्म बांध्युं छे, बांधे छे अने बांधशे नहीं, ३ कोइ जीवे पाप कर्म बांध्युं छे, नथी बांधतो अने बांधशे तथा ४ कोइ जीवे पाप कर्म बांध्युं छे, नथी बांधतो अने बांधशे नहीं.

१ जीवद्वार- सामान्य जीवने आश्रयी पापकर्मनो बन्धवक्तव्यता.

२. [प्र०] हे भगवन्! शुं लेश्यावाळा जीवे पापकर्म बांध्युं छे, बांधे छे अने बांधशे? अथवा शुं तेणे पाप कर्म बांध्युं छे, बांधे छे अने बांधशे नहीं-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! कोइ लेश्यावाळो जीव पाप कर्म बांधतो हतो, बांधे छे अने बांधशे-इत्यादि चार भांगा जाणवा.

२ लेश्याद्वार- सलेश्य जीवने आश्रयी बन्ध.

---

१ * तेमां प्रथम भंग अभव्यने आश्रयी छे. जे क्षपकत्वने प्राप्त थवानो छे एवा भव्य जीवने आश्रयी बीजो भंग छे. जेणे मोहनो उपशम कर्यो छे एवा जीवने आश्रयी त्रीजो भंग छे अने चोथो भंग क्षीणमोहनी अपेक्षाए छे.

३. [प्र०] कण्हलेस्से णं भंते! जीवे पावं कम्मं किं बंधी–पुच्छा। [उ०] गोयमा! अत्थेगतिए बंधी बंधइ बंधिस्सइ, अत्थेगतिए बंधी बंधइ न बंधिस्सइ, एवं जाव–पम्हलेस्से। सव्वत्थ पढम–बितियभंगा। सुक्कलेस्से जहा सलेस्से तहेव चउभंगो।

४. [प्र०] अलेस्से णं भंते! जीवे पावं कम्मं किं बंधी–पुच्छा। [उ०] गोयमा! बंधी न बंधइ न बंधिस्सइ (२)।

५. [प्र०] कण्हपक्खिए णं भंते! जीवे पावं कम्मं–पुच्छा। [उ०] गोयमा! अत्थेगतिए बंधी० पढम–बितिया भंगा।

६. [प्र०] सुक्कपक्खिए णं भंते! जीवे–पुच्छा। [उ०] गोयमा! चउभंगो भाणियव्वो (३)।

७. सम्मद्दिट्ठीणं चत्तारि भंगा, मिच्छादिट्ठीणं पढम–बितिया, सम्मामिच्छादिट्ठीणं एवं चेव (४)।

८. नाणीणं चत्तारि भंगा, आभिणिबोहियणाणीणं जाव–मणपज्जवणाणीणं चत्तारि भंगा; केवलनाणीणं चरमो भंगो जहा अलेस्साणं (५)। अन्नाणीणं पढम–बितिया, एवं मइअन्नाणीणं, सुयअन्नाणीणं विभंगणाणीण वि (६)।

९. आहारसन्नोवउत्ताणं जाव–परिग्गहसन्नोवउत्ताणं पढम–बितिया, नोसन्नोवउत्ताणं चत्तारि (७)।

३. [प्र०] हे भगवन्! शुं कृष्णलेश्यावाळो जीव पूर्वे पापकर्म बांधतो हतो बांधे छे अने बांधशे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! कोइ जीव पापकर्म बांधतो हतो, बांधे छे अने बांधशे अने कोइ जीव पाप कर्म बांधतो हतो, बांधे छे अने बांधशे नहि. ए प्रमाणे यावत्–पद्मलेश्यावाळा जीव सुधी समजवुं. बधे स्थळे पहेलो अने बीजो–एम बे भांगा जाणवा. शुक्ललेश्यावाळाने लेश्यावाळा जीव संबन्धे जेम *कह्युं छे तेम चारे भांगा कहेवा.

लेश्यारहित जीवने बन्ध.

४. [प्र०] हे भगवन्! शुं लेश्यारहित जीवे पाप कर्म बांध्युं हतुं–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! ते जीव पूर्वे पाप कर्म बांधतो हतो, अत्यारे नथी बांधतो अने बांधशे नहीं.

३ पाक्षिकद्वार– कृष्ण पाक्षिकने आश्रयी बन्ध.

५. [प्र०] हे भगवन्! शुं †कृष्णपाक्षिक जीव पूर्वे पाप कर्म बांधतो हतो–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! कृष्णपाक्षिक कोइ जीव पूर्वे पाप कर्म बांधतो हतो, बांधे छे अने बांधशे–ए रीते पहेलो अने बीजो भांगो जाणवो.

शुक्लपाक्षिकने आश्रयी बन्ध.

६. [प्र०] हे भगवन्! शुं ‡शुक्लपाक्षिक जीव पाप कर्म बांधतो हतो–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! पूर्वोक्त चारे भांगा कहेवा.

४ दृष्टिद्वार–

७. सम्यग्दृष्टि जीवोने चारे भांगा अने ¶मिथ्यादृष्टिजीवोने पहेलो अने बीजो–एम बे भांगा कहेवा. तथा सम्यग्मिथ्यादृष्टि जीवोने विषे पण एमज जाणवुं.

५–६ ज्ञान अने अज्ञान–

८. ज्ञानीने चार भांगा, आभिनिबोधिक–मतिज्ञानी अने यावत्–मनःपर्यवज्ञानीने चार भांगा कहेवा, §केवळज्ञानीने लेश्यारहित जीवनी पेठे एक छेल्लो भांगो कहेवो. §अज्ञानी संबंधे पहेला बे भांगा, अने ए रीते मतिअज्ञानी, श्रुतअज्ञानी तथा विभंगज्ञानीने पण बे भांगा जाणवा.

७ संज्ञाद्वार–

९. ||आहारसंज्ञाथी मांडी यावत्–परिग्रहसंज्ञामां उपयुक्त जीवोने प्रथम अने बीजो भांगो समजवो. नोसंज्ञामां उपयुक्त जीवोने चारे भांगा जाणवा.

---

३ * सलेश्य जीवने चारे भांगा होय छे, कारण के शुक्ललेश्यावाळा जीवो पापकर्मना बन्धक पण होय छे कृष्णादि पांच लेश्यावाळाने प्रथमना बे ज भांगा होय छे, कारण के तेने वर्तमानकाळे मोहनीयरूप पापकर्मनो क्षय के उपशम नथी, तेथी तेने छेल्ला बे भांगा नथी होता.

५ † जे जीवोने अर्धपुद्गलपरावर्तकाळथी अधिक संसार बाकी छे ते कृष्णपाक्षिक अने जेने अर्धपुद्गलपरावर्तथी अधिक संसार बाकी नथी पण तेनी अंदर जे मोक्षे जवाना छे ते शुक्लपाक्षिक कहेवाय छे तेमां कृष्णपाक्षिकने आदिना बे भांगा होय छे. केमके वर्तमानकाळे तेनामां पापकर्मनुं अबन्धकपणुं नथी. शुक्लपाक्षिकने चारे भांगा होय छे—१ पापकर्म बांध्युं हतुं, बांधे छे अने बांधशे—आ प्रथम भंग प्रश्नसमयनी अपेक्षाए अनन्तर (तुरतना) भविष्य समयने आश्रयी छे २ बांध्युं हतुं, बांधे छे अने बांधशे नहि—आ बीजो भंग पछीना भविष्य समयमां क्षपकपणानी प्राप्तिनी अपेक्षाए जाणवो. ३ बांध्युं हतुं, बांधतो नथी पण बांधशे—आ त्रीजो भंग जे मोहनीय कर्मनो उपशम करी पछी पडवानो होय तेनी अपेक्षाए छे, अने ४ 'बांध्यु हतुं बांधतो नथी अने बांधशे नहि'—आ चोथो भंग क्षपकपणानी अपेक्षाए होय छे.

६ ‡ कृष्णपाक्षिकने 'बांधशे नहि' ए अंशनो असंभव होवा छतां पण बीजो भांगो मानेलो छे तो शुक्लपाक्षिकने उपर कहेल 'बांधशे नहि'–ए अंशनो अवश्य संभव होवाथी 'बांधशे' ए अंशघटित प्रथम भांगो केम घटे? आ प्रश्नना उत्तरमां शुक्लपाक्षिकने प्रश्नसमयना अनन्तर (पछीना) समयनी अपेक्षाए प्रथम भांगो, अने कृष्णपाक्षिकने बाकीना समयनी अपेक्षाए बीजो भांगो होय छे.

७ ¶ सम्यग्दृष्टि जीवोने शुक्लपाक्षिकनी पेठे चारे भांगा होय छे, अने मिथ्यादृष्टि तथा मिश्रदृष्टिने आदिना बेज भांगा होय छे. कारण के तेओने मोहनो बन्ध होवाथी छेल्ला बे भांगा होता नथी.

८ § केवलज्ञानीने वर्तमान अने भविष्यत्काळमां बन्ध थतो नथी तेथी तेने एक छेल्लो भांगो होय छे.

§ अज्ञानीने मोहनीय कर्मनो क्षय अने उपशम नहि होवाथी पहेलो अने बीजो भांगो होय छे.

९ || आहारादिनी संज्ञा–आसक्तिवाळा जीवोने क्षपकपणुं अने उपशमकपणुं नहि होवाथी पहेलो अने बीजो भांगो होय छे. नोसंज्ञामां—आहारादिनी अनासक्तिमां उपयोगवाळा जीवोने मोहनीयनो क्षय तथा उपशमनो संभव होवाथी चारे भांगाओ संभवे छे.

१०. सवेदगाणं पढम–बितिया। एवं इत्थिवेदगा, पुरिसवेदगा, नपुंसगवेदगा वि। अवेदगाणं चत्तारि (८)।

११. [प्र०] सकसाईणं चत्तारि, कोहकसाईणं पढम–बितिया भंगा, एवं माणकसायिस्स वि, मायाकसायिस्स वि। लोभकसायिस्स चत्तारि भंगा।

१२. [प्र०] अकसायी णं भंते! जीवे पावं कम्मं किं बंधी–पुच्छा। [उ०] गोयमा! अत्थेगतिए बंधी न बंधइ बंधिस्सइ ३, अत्थेगतिए बंधी ण बंधइ ण बंधिस्सइ ४ (९)।

१३. [प्र०] सजोगिस्स चउभंगो, एवं मणजोगिस्स वि, वइजोगिस्स वि, कायजोगिस्स वि। अजोगिस्स चरिमो (१०)। सागारोवउत्ते चत्तारि, अणागारोवउत्ते वि चत्तारि भंगा (११)।

१४. [प्र०] नेरइए णं भंते! पावं कम्मं किं बंधी बंधइ बंधिस्सइ? [उ०] गोयमा! अत्थेगतिए बंधी० पढम–बितिया।

१५. [प्र०] सलेस्से णं भंते! नेरतिए पावं कम्मं–? [उ०] एवं चेव। एवं कण्हलेस्से वि, नीललेस्से वि, काउलेस्से वि। एवं कण्हपक्खिए, सुक्कपक्खिए, सम्मदिट्ठी, मिच्छादिट्ठी, सम्मामिच्छादिट्ठी, णाणी, आभिणिबोहियनाणी, सुयनाणी, ओहिणाणी; अन्नाणी, मइअन्नाणी, सुयअन्नाणी विभंगनाणी; आहारसन्नोवउत्ते जाव–परिग्गहसन्नोवउत्ते, सवेदए, नपुंसकवेदए, सकसायी जाव–लोभकसायी, सजोगी, मणजोगी, वयजोगी, कायजोगी, सागरोवउत्ते, अणागारोवउत्ते–एएसु सव्वेसु पदेसु पढम–बितिया भंगा भाणियव्वा। एवं असुरकुमारस्स वि वत्तव्वया भाणियव्वा, नवरं तेउलेस्सा, इत्थिवेयग–पुरिसवेयगा य अब्भ-

८ वेदद्वार–

१०. *वेदवाळा जीवोने पहेलो अने बीजो–एम बे भांगा जाणवा. अने ए रीते स्त्रीवेदवाळा, पुरुषवेदवाळा तथा नपुंसकवेदवाळाने पण जाणवुं. वेद विनाना जीवोने चारे भांगा जाणवा.

९ कषायद्वार–

११. †कषायवाळा जीवोने चारे भांगा जाणवा, क्रोधकषायवाळा जीवोने पहेला बे भांगा जाणवा. ए रीते मानकषायवाळा अने मायाकषायवाळाने पण समजवुं. लोभकषायवाळाने चार भांगा समजवा.

१२. [प्र०] हे भगवन्! शुं अकषायी जीवे पूर्वे पाप कर्म बांध्युं हतुं–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! कोइ अकषायी जीव ‡पूर्वे पाप कर्म बांधतो हतो, अत्यारे बांधतो नथी अने बांधशे. अथवा कोइ अकषायी जीव पाप कर्म बांधतो हतो, बांधतो नथी अने बांधशे पण नहीं.

१०-११ योग अने उपयोग–

१३. ¶सयोगी जीवने चार भांगा जाणवा. ए रीते मनयोगवाळा, वचनयोगवाळा अने काययोगवाळा जीवने पण समजवुं. अयोगीने छेल्लो भांगो कहेवो. साकार उपयोग अने अनाकार उपयोगवाळाने चारे भांगा जाणवा.

नैरयिकादि दंडकने आश्रयी पापकर्मनी बन्धवक्तव्यता–

१४. [प्र०] हे भगवन्! शुं नैरयिक जीव पापकर्म बांधतो हतो, बांधे छे अने बांधशे? [उ०] हे गौतम! कोइ नैरयिक पाप कर्म बांधतो हतो–इत्यादि §पहेलो अने बीजो भांगो जाणवो.

१५. [प्र०] हे भगवन्! शुं लेश्यावाळो नैरयिक पाप कर्म बांधतो हतो–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! ए ज रीते पूर्वोक्त प्रथमना बे भांगा जाणवा. ए प्रमाणे कृष्णलेश्यावाळा, नीललेश्यावाळा, कापोतलेश्यावाळा, कृष्णपाक्षिक, शुक्लपाक्षिक, सम्यग्दृष्टि, मिथ्यादृष्टि, सम्यग्मिथ्यादृष्टि, ज्ञानी, आभिनिबोधिकज्ञानी, श्रुतज्ञानी, अवधिज्ञानी, अज्ञानी, मतिअज्ञानी, श्रुतअज्ञानी, विभंगज्ञानी, आहारसंज्ञामां उपयोगवाळा, यावत्–परिग्रहसंज्ञामां उपयोगवाळा, वेदवाळा, नपुंसकवेदवाळा, कषायवाळा, यावत्–लोभकषायवाळा, सयोगी, मनोयोगी, वचनयोगी, काययोगी,

---

१० * वेदनो उदय होय त्यां सुधी जीवने मोहनीयनो क्षय अने उपशम नहि थतो होवाथी प्रथमना बे भांगा होय छे. वेदरहितने पोतानो वेद उपशान्त थाय त्यारे मोहनीयरूप पाप कर्मने सूक्ष्मसंपराय प्राप्त न थाय सुधी बांधे छे अने बांधशे, अथवा त्यांथी पडीने पण बांधशे १. वेद क्षीण थया पछी पाप कर्म बांधे छे पण सूक्ष्मसंपरायादि अवस्थामां बांधतो नथी २. उपशान्तवेद सूक्ष्मसंपरायादि अवस्थामां पाप कर्म बांधतो नथी, पण त्यांथी पडीने बांधे छे ३. वेद क्षीण थया पछी सूक्ष्मसंपरायादि गुणस्थानके बांधतो नथी अने पछी बांधशे पण नहि ४.

११ † सकषायीने चार भांगा होय छे. तेमां प्रथम भंग अभव्यने अने बीजो भंग जेने मोहनीयकर्मनो क्षय थवानो छे एवा भव्यने आश्रयी छे. उपशमक सूक्ष्मसंपरायने अपेक्षी त्रीजो भंग अने क्षपक सूक्ष्मसंपरायने अपेक्षी चतुर्थ भंग होय छे. एम लोभकषायीने पण समजवुं. क्रोधकषायीने पहेलो अने बीजो ए बे भंग ज होय छे. तेमां प्रथम भंग अभव्यने अने बीजो भंग भव्यविशेषने आश्रयी छे. तेने त्रीजो अने चोथो भांगो नथी, कारण के क्रोधनो उदय होय त्यारे अबन्धकपणुं होतुं नथी.

१२ ‡ 'बांध्युं हतुं, बांधतो नथी अने बांधशे'–ए भांगो अकषायीने उपशमक आश्रयी होय छे, अने बांध्युं हतुं, बांधतो नथी अने बांधशे नहि'–ए भंग क्षपक आश्रयी जाणवो.

१३ ¶ सयोगी अभव्य, भव्यविशेष, उपशमक अने क्षपकने आश्रयी क्रमशः चारे भांगा जाणवा. अयोगीने पापकर्म बंधातुं नथी तेम बंधावानुं पण नथी, माटे एक छेल्लो भांगो होय छे.

१४ § नारकने उपशमश्रेणि अने क्षपकश्रेणि नहि होवाथी प्रथमना बे भांगा होय छे. एम सलेश्य–इत्यादि विशेषण युक्त नारकपद जाणवुं. ए रीते असुरकुमारादिने पण जाणी लेवुं.

हिया, नपुंसगवेदगा न भन्नंति, सेसं तं चेव, सव्वत्थ पढम-बितिया भंगा। एवं जाव-थणियकुमारस्स। एवं पुढविकाइयस्स वि, आउकाइयस्स वि, जाव-पंचिंदियतिरिक्खजोणियस्स वि सव्वत्थ वि पढम-बितिया भंगा, नवरं जस्स जा लेस्सा। दिट्ठी, णाणं, अन्नाणं, वेदो, जोगो य अत्थि तं तस्स भाणियव्वं, सेसं तहेव। मणूसस्स ज चेव जीवपदे वत्तव्वया स चेव निरवसेसा भाणियव्वा। वाणमंतरस्स जहा असुरकुमारस्स। जोइसियस्स वेमाणियस्स एवं चेव, नवरं लेस्साओ जाणियव्वाओ, सेसं तहेव भाणियव्वं।

१६. [प्र०] जीवे णं भंते! नाणावरणिज्जं कम्मं किं बंधी बंधइ बंधिस्सइ-? [उ०] एवं जहेव पावकम्मस्स वत्तव्वया तहेव नाणावरणिज्जस्स वि भाणियव्वा, नवरं जीवपदे मणुस्सपदे य सकसाई, जाव-लोभकसाइंमि य पढम-बितिया भंगा, अवसेसं तं चेव जाव-वेमाणिया। एवं दरिसणावरणिज्जेण वि दंडगो भाणियव्वो निरवसेसो।

१७. [प्र०] जीवे णं भंते! वेयणिज्जं कम्मं किं बंधी-पुच्छा। [उ०] गोयमा! अत्थेगतिए बंधी बंधइ बंधिस्सइ १, अत्थेगतिए बंधी बंधइ न बंधिस्सइ २, अत्थेगतिए बंधी न बंधइ न बंधिस्सइ ४, सलेस्से वि एवं चेव ततियविहूणा भंगा। कण्हलेस्से जाव-पम्हलेस्से पढम-बितिया भंगा, सुक्कलेस्से ततियविहूणा भंगा, अलेस्से चरिमो भंगो। कण्हपक्खिए पढम-

साकार उपयोगवाळा अने अनाकार उपयोगवाळा-ए बधां पदोमां पहेलो अने बीजो-ए बे भांगा कहेवा. अर्थात् ए बधा प्रकारना नैरयिक जीवोने प्रथमना बे भांगा कहेवा. असुरकुमारने पण ए प्रमाणे वक्तव्यता कहेवी. परन्तु विशेष ए के तेओने तेजोलेश्या, स्त्रीवेद अने पुरुषवेद अधिक कहेवो अने नपुंसकवेद न कहेवो. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. बधे पहेलो अने बीजो भांगो कहेवो. ए रीते यावत्-स्तनितकुमार सुधी जाणवुं. एम पृथिवीकायिक, अप्कायिक अने यावत्- पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकने पण सर्वत्र पहेलो अने बीजो-ए बे भांगा जाणवा. परन्तु विशेष ए के, जे जीवने जे लेश्या, दृष्टि, ज्ञान, अज्ञान, वेद अने योग होय ते तेने कहेवो, अने बाकी बधुं तेज प्रमाणे जाणवुं. मनुष्यने जीवपद संबंधे जे वक्तव्यता कही छे ते बधी वक्तव्यता कहेवी. असुरकुमारनी पेठे वानव्यंतरने जाणवुं. तथा ज्योतिषिक अने वैमानिक संबंधे पण एज रीते समजवुं. परन्तु विशेष ए के अहीं लेश्याओ कहेवी अने बाकी बधुं ते ज प्रमाणे कहेवुं.

ज्ञानावरणीयनो बन्ध.

१६. [प्र०] हे भगवन्! शुं जीवे ज्ञानावरणीय कर्म बांध्युं हतुं बांधे छे अने बांधशे? [उ०] हे गौतम! जेम पाप कर्म संबंधे वक्तव्यता कही ते प्रमाणे ज्ञानावरणीय कर्म संबंधे पण कहेवी. परन्तु विशेष ए के, जीवपद अने मनुष्यपदमां सकषायी यावत्-लोभकषायीने आश्रयी *पहेलो अने बीजो भांगो कहेवो. बाकी बधुं तेमज कहेवुं. ए प्रमाणे यावत्-वैमानिक सुधी जाणवुं. ज्ञानावरणीय कर्मनी पेठे दर्शनावरणीय कर्मनो पण संपूर्ण दंडक कहेवो.

वेदनीयकर्म बन्ध.

१७. [प्र०] हे भगवन्! शुं जीवे वेदनीय कर्म बांध्युं हतुं, बांधे छे अने बांधशे-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! १ †कोइ जीवे बांध्युं हतुं, बांधे छे अने बांधशे, २ कोइ जीवे बांध्युं हतुं, बांधे छे अने बांधशे नहीं. ४ कोइ जीवे बांध्युं हतुं, नथी बांधतो अने बांधशे नहीं. ‡लेश्यावाळा जीवने पण एज रीते त्रीजा भंग सिवाय बाकीना त्रण भांगा जाणवा. ¶कृष्णलेश्यावाळा यावत्-पद्मलेश्यावाळा जीवोने पहेलो अने बीजो भांगो अने शुक्ललेश्यावाळा जीवोने त्रीजा भांगा सिवायना बाकीना (त्रण) भांगा जाणवा. लेश्यारहित जीवोने छेल्लो भांगो जाणवो. कृष्णपाक्षिक जीवोने पहेलो अने बीजो अने शुक्लपक्षवाळा जीवोने त्रीजा भांगा सिवायना बाकीना त्रण भांगा कहेवा. ए प्रमाणे§ सम्यग्दृष्टि जीवने विषे पण जाणवुं. मिथ्यादृष्टि अने सम्यग्मिथ्यादृष्टि संबंधे पहेला बे भांगा जाणवा. ज्ञानीने त्रीजा भांगा सिवाय बाकीना

१६ * पापकर्मना दंडकमां जीवपद अने मनुष्यपद संबंधे सकषायी अने लोभकषायीनी अपेक्षाए सूक्ष्मसंपराय मोहनीयरूप पापकर्मनो अबंधक होवाथी चार भांगा कह्या हता, परन्तु ज्ञानावरणीयना दंडकमां प्रथमना बे ज भांगा जाणवा. कारण के सकषायी अवश्य ज्ञानावरणीय कर्मनो बंधक होय छे, पण अबन्धक होतो नथी.

१७ † वेदनीय कर्मने विषे पहेलो भांगो अभव्यने आश्रयी छे, जे भव्य निर्वाण पामवानो छे तेनी अपेक्षाए बीजो भांगो छे. त्रीजा भांगानो संभव नथी, कारण के वेदनीयनो अबन्ध करनार पुनः तेनो बन्ध करतो नथी, अने चोथो भांगो अयोगी केवलीने आश्रयी होय छे.

‡ सलेश्य जीवने पूर्वोक्त हेतुथी त्रीजा भंग सिवायना भांगा जाणवा. परन्तु तेमां 'पूर्वे बांध्युं हतुं, बांधतो नथी अने बांधशे नहि'-ए चोथो भंग घटी शकतो नथी. पण आ भंग लेश्यारहित अयोगीने ज घटे छे. केमके लेश्या तेरमा गुणस्थानक पर्यन्त होय छे, अने त्यां सुधी तेओ वेदनीय कर्मना बन्धक छे. कोइ आचार्य एवुं समाधान करे छे के आज सूत्रना वचनथी अयोगिताना प्रथम समये घंटालाला न्यायथी परमशुक्ललेश्या संभवे छे, अने तेथी ज सलेश्यने चोथो भांगो घटी शके छे. तत्त्व बहुश्रुतगम्य-टीका.

¶ कृष्णादि पांच लेश्यावाळाने अयोगिपणानो अभाव होवाथी तेओ वेदनीय कर्मना अबंधक नथी माटे तेओने आदिना बे भांगा होय छे. शुक्ललेश्यावाळाने सलेश्यनी जेम त्रण भांगा होय छे. लेश्यारहित शैलेशीगत केवली अने सिद्ध होय छे अने तेने 'पूर्वे बांध्युं हतुं, बांधतो नथी अने बांधशे नहि' आ एकज भांगो होय छे. कृष्णपाक्षिकने अयोगिपणाना अभावथी प्रथमना बे भांगा होय छे, अने शुक्लपाक्षिक अयोगी पण होय छे माटे तेने त्रीजा भांगा सिवायना बाकीना भांगा होय छे.

§ सम्यग्दृष्टिने अयोगीपणानो संभव होवाथी बन्ध थतो नथी, तेथी त्रीजा सिवायना भांगा होय छे. मिथ्यादृष्टि अने मिश्रदृष्टिने अयोगिपणाना अभावथी वेदनीयनुं अबन्धकपणुं नथी तेथी प्रथमना बे ज भांगा होय छे. ज्ञानीने अने केवलज्ञानीने अयोगीपणामां छेल्लो भांगो होय छे, एटले त्रण भांगा जाणवा. आभिनिबोधिकादि ज्ञानवाळामां अयोगिपणानो अभाव होवाथी छेल्लो भांगो होतो नथी, मात्र तेने प्रथमना बे भांगा होय छे.

बितिया। सुक्कपक्खिया ततियविहूणा। एवं सम्मदिट्ठिस्स वि, मिच्छादिट्ठिस्स सम्मामिच्छादिट्ठिस्स य पढम-बितिया। णाणिस्स ततियविहूणा, आभिणिबोहियनाणी, जाव-मणपज्जवणाणी पढम-बितिया, केवलनाणी ततियविहूणा। एवं नोसण्णोवउत्ते, अवेदए, अकसायी। सागारोवउत्ते अणागारोवउत्ते एएसु ततियविहूणा। अजोगिम्मि य चरिमो, सेसेसु पढम-बितिया।

१८. [प्र०] नेरइए णं भंते! वेयणिज्जं कम्मं बंधी बंधइ-? [उ०] एवं नेरतिया, जाव-वेमाणिय त्ति। जस्स जं अत्थि सव्वत्थ वि पढम-बितिया, नवरं मणुस्से जहा जीवे।

१९. [प्र०] जीवे णं भंते! मोहणिज्जं कम्मं किं बंधि बंधइ-? [उ०] जहेव पावं कम्मं तहेव मोहणिज्जं पि निरवसेसं जाव-वेमाणिए।

२०. [प्र०] जीवे णं भंते! आउयं कम्मं किं बंधी बंधइ-पुच्छा। [उ०] गोयमा! अत्थेगतिए बंधी-चउभंगो। सलेस्से, जाव-सुक्कलेस्से चत्तारि भंगा; अलेस्से चरिमो भंगो।

२१. [प्र०] कण्हपक्खिए णं-पुच्छा। [उ०] गोयमा! अत्थेगतिए बंधी बंधइ बंधिस्सइ, अत्थेगतिए बंधी न बंधइ बंधिस्सइ। सुक्कपक्खिए सम्मदिट्ठी मिच्छादिट्ठी चत्तारि भंगा।

२२. [प्र०] सम्मामिच्छादिट्ठी-पुच्छा। [उ०] गोयमा! अत्थेगतिए बंधी न बंधइ बंधिस्सइ; अत्थेगतिए बंधी न बंधइ न बंधिस्सइ; नाणी जाव-ओहिनाणी चत्तारि भंगा।

२३. [प्र०] मणपज्जवनाणी-पुच्छा। [उ०] गोयमा! अत्थेगतिए बंधी बंधइ बंधिस्सइ, अत्थेगतिए बंधी न बंधइ बंधिस्सइ; अत्थेगतिए बंधी न बंधइ न बंधिस्सइ। केवलनाणे चरमो भंगो। एवं एएणं कमेणं नोसण्णोवउत्ते बितियविहूणा जहेव मणपज्जवनाणे। अवेदए अकसाई य ततिय-चउत्था जहेव सम्मामिच्छत्ते। अजोगिम्मि चरिमो, सेसेसु पदेसु चत्तारि भंगा जाव-अणागारोवउत्ते।

त्रणे भांगा कहेवा. आभिनिबोधिकज्ञानी अने यावत् मनःपर्यवज्ञानीने पहेलो अने बीजो भांगो कहेवो, अने केवलज्ञानीने त्रीजा भांगा सिवाय बाकीना त्रणे भांगा कहेवा. ए प्रमाणे नोसंज्ञामां उपयुक्त, वेदरहित, अकषायी, साकार उपयोगवाळा अने अनाकार उपयोगवाळा- ए बधा जीवोने त्रीजा भांगा सिवाय बाकीना (त्रणे) भांगा कहेवा. अयोगी जीवने छेल्लो भांगो अने बाकी बधे स्थले पहेलो अने बीजो -एम बे भांगा जाणवा.

१८. [प्र०] हे भगवन्! शुं नैरयिक जीवे वेदनीय कर्म बांध्युं हतुं, बांधे छे-इत्यादि पृच्छा. [उ०] पूर्वे प्रमाणे जाणवुं. ए रीते नैरयिकोथी मांडी यावत्-वैमानिक सुधी जेने जे होय तेने ते कहेवुं. तथा बधे पहेलो अने बीजो भांगो समजवो. परन्तु विशेष ए के, जीवनी पेठे मनुष्यो संबंधे कहेवुं.

नैरयिकादिने आश्रयी वेदनीय कर्मबन्ध.

१९. [प्र०] हे भगवन्! शुं जीवे मोहनीय कर्म बांध्युं हतुं, बांधे छे अने बांधशे? [उ०] जेम पापकर्म संबंधे कह्युं तेम मोहनीय कर्म संबंधे पण जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्-वैमानिक सुधी समजवुं.

मोहनीय कर्मबन्ध.

२०. [प्र०] हे भगवन्! शुं जीवे आयुष कर्म बांध्युं हतुं, बांधे छे-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! कोइ जीवे बांध्युं हतुं- इत्यादि चारे भांगा जाणवा. लेश्यावाळा जीवो अने यावत्-शुक्ललेश्यावाळा जीवोने चार भांगा जाणवा, अने लेश्यारहित जीवने छेल्लो भांगो जाणवो.

आयुषकर्मबन्ध.

२१. [प्र०] कृष्णपाक्षिक संबंधे पृच्छा. [उ०] हे गौतम! कोइ जीवे आयुष बांध्युं हतुं, बांधे छे अने बांधशे. अथवा कोइ जीवे आयुष बांध्युं हतुं, नथी बांधतो अने बांधशे. शुक्लपाक्षिक, सम्यग्दृष्टि अने मिथ्यादृष्टि जीवोने चारे भांगा जाणवा.

२२. [प्र०] सम्यग्मिथ्यादृष्टि संबन्धे पृच्छा. [उ०] हे गौतम! कोइक मिथ्यादृष्टि जीवे आयुष बांध्युं हतुं, बांधतो नथी अने बांधशे, कोइक जीवे बांध्युं हतुं, नथी बांधतो अने बांधशे नहीं. ज्ञानी, यावत्-अवधिज्ञानीने चारे भांगा कहेवा.

२३. [प्र०] मनःपर्यवज्ञानी संबन्धे पृच्छा. [उ०] हे गौतम! कोइक मनःपर्यवज्ञानीए आयुष बांध्युं हतुं, बांधे छे अने बांधशे. कोइए बांध्युं हतुं, नथी बांधतो अने बांधशे नहीं. केवलज्ञानीने छेल्लो भांगो जाणवो. एज प्रकारे ए क्रमवडे नोसंज्ञामां उपयुक्त जीव संबंधे बीजा भांगा सिवाय बाकीना त्रणे भांगा मनःपर्यायज्ञानीनी पेठे जाणवा. वेदरहित अने अकषायी जीवने सम्यग्मिथ्यादृष्टिनी पेठे त्रीजो अने चोथो भांगो कहेवो, अयोगीने विषे छेल्लो भांगो कहेवो अने बाकीनां पदोने विषे चारे भांगा यावत्-अनाकार उपयोगवाळा जीव सुधी जाणवा.

२४. [प्र०] नेरइए णं भंते ! आउयं कम्मं किं बंधी-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! अत्थेगतिए चत्तारि भंगा, एवं सवत्थ वि नेरइयाणं चत्तारि भंगा, नवरं कण्हलेस्से कण्हपक्खिए य पढम-ततिया भंगा, सम्मामिच्छत्ते ततिय-चउत्था । असुरकुमारे एवं चेव, नवरं कण्हलेस्से वि चत्तारि भंगा भाणियवा, सेसं जहा नेरइयाणं, एवं जाव-थणियकुमाराणं । पुढविकाइयाणं सवत्थ वि चत्तारि भंगा, नवरं कण्हपक्खिए पढम-ततिया भंगा ।

२५. [प्र०] तेउलेस्से-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! बंधी न बंधइ बंधिस्सइ; सेसेसु सवत्थ चत्तारि भंगा । एवं आउक्काइय-वणस्सइकाइयाण वि निरवसेसं । तेउकाइय-वाउकाइयाणं सवत्थ वि पढम-ततिया भंगा । बेइंदिय-तेइंदिय-चउरिंदियाणं पि सवत्थ वि पढम-ततिया भंगा । नवरं सम्मत्ते, नाणे, आभिणिबोहियनाणे, सुयनाणे ततिओ भंगो । पंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं कण्हपक्खिए पढम-ततिया भंगा, सम्मामिच्छत्ते ततिय-चउत्थो भंगो, सम्मत्ते, नाणे, आभिणिबोहियनाणे, सुयनाणे, ओहिनाणे एएसु पंचसु वि पदेसु बितियविहूणा भंगा, सेसेसु चत्तारि भंगा । मणुस्साणं जहा जीवाणं । नवरं सम्मत्ते, ओहिए नाणे, आभिणिबोहियनाणे, सुयनाणे, ओहिनाणे एएसु बितियविहूणा भंगा, सेसं तं चेव । वाणमंतर-जोइसिय-वेमाणिया जहा असुरकुमारा । नामं गोयं अंतरायं च एयाणि जहा नाणावरणिज्जं । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति जाव-विहरति ।

छवीसतिमे बंधिसए पढमो उद्देसओ समत्तो ।

नैरयिकने आश्रयी आयुबन्ध.

२४. [प्र०] हे भगवन् ! शुं नैरयिक जीवे आयुष कर्म बांध्युं हतुं-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! कोइक नैरयिक जीवे बांध्युं हतुं-इत्यादि चार भांगा कहेवा. ए प्रमाणे बधे ठेकाणे पण नैरयिको संबंधे चार भांगा जाणवा. परन्तु विशेष ए के, कृष्णलेश्यावाळा अने कृष्णपाक्षिकने पहेलो अने त्रीजो भांगो जाणवो, सम्यग्मिथ्यादृष्टिमां त्रीजो अने चोथो भांगो कहेवो. असुरकुमारोमां एज रीते जाणवुं, पण विशेष ए के कृष्णलेश्यावाळा जीवोने चार भागा कहेवा. बाकी बधुं नैरयिकोनी पेठे समजवुं. ए रीते यावत्-स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं. पृथिवीकायिकोने बधे ठेकाणे चारे भांगा कहेवा. पण विशेष ए के कृष्णपाक्षिकमां पहेलो अने त्रीजो भांगो कहेवो.

२५. [प्र०] तेजोलेश्यावाळा संबंधे प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! तेणे बांध्युं हतुं, बांधतो नथी अने बांधशे. बाकी बधे स्थले चार भांगा कहेवा. ए प्रमाणे अप्कायिक अने वनस्पतिकायिकने पण बधुं जाणवुं. तेजस्कायिक अने वायुकायिकने विषे बधे पहेलो अने त्रीजो भांगो कहेवो. बेइंद्रिय, तेइंद्रिय अने चउरिंद्रियने बधे पहेलो अने त्रीजो भांगो जाणवो. पण विशेष ए के, सम्यक्त्व, ज्ञान, आभिनिबोधिकज्ञान अने श्रुतज्ञान संबंधे त्रीजो भांगो कहेवो. पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोने कृष्णपाक्षिक संबंधे पहेलो अने त्रीजो भांगो कहेवो. सम्यग्मिथ्यात्वमां त्रीजो अने चोथो भांगो कहेवो. सम्यक्त्व, ज्ञान, आभिनिबोधिकज्ञान, श्रुतज्ञान, अवधिज्ञान-ए पांचे पदोमां बीजा भागा सिवाय बाकीना त्रणे भांगा कहेवा, अने बाकीनां पदोमां चारे भांगा कहेवा. जेम जीवो संबन्धे कह्युं छे तेम मनुष्योने पण कहेवुं. पण विशेष ए के, सम्यक्त्व, औघिक-सामान्य ज्ञान, मतिज्ञान, श्रुतज्ञान अने अवधिज्ञान-ए बधा पदोमां बीजा भांगा सिवाय बाकीना त्रणे भांगा कहेवा; अने बाकी बधुं पूर्वोक्त जाणवुं. जेम असुरकुमारो संबंधे कह्युं छे तेम वानव्यंतर, ज्योतिषिक अने वैमानिक संबंधे पण कहेवुं. जेम ज्ञानावरणीय कर्म संबंधे कह्युं छे तेम नाम, गोत्र अने अतराय संबंधे पण कहेवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'-एम कही यावत्-विहरे छे.

छवीशमा बंधिशतकमां प्रथम उद्देशक समाप्त ।

बीओ उद्देसो ।

१. [प्र०] अणंतरोववन्नए णं भंते ! नेरइए पावं कम्मं किं बंधी-पुच्छा तहेव । [उ०] गोयमा ! अत्थेगतिए बंधी-पढम-बितिया भंगा ।

२. [प्र०] सलेस्से णं भंते ! अणंतरोववन्नए नेरइए पावं कम्मं किं बंधी-पुच्छा [उ०] गोयमा ! पढम-बितिया भंगा, एवं खलु सवत्थ पढम-बितिया भंगा; नवरं सम्मामिच्छत्तं मणजोगो वइजोगो य न पुच्छिज्जइ । एवं जाव-थणियकुमाराणं । बेइं-

द्वितीय उद्देशक.

अनन्तरोपपन्न नैरयिकने पापकर्मनो बन्ध.

[अनन्तरोपपन्न नैरयिकादि चोवीश दंडकोने आश्रयी उक्त अगियार द्वारोवडे पापकर्मादिनी बन्धवक्तव्यता-]

१. [प्र०] हे भगवन् ! शुं अनन्तरोपपन्न नैरयिके पाप कर्म बांध्युं हतुं-इत्यादि पूर्ववत् पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! कोइए बांध्युं हतुं-इत्यादि पहेलो अने बीजो भांगो कहेवो.

२. [प्र०] हे भगवन् ! शुं लेश्यावाळा अनन्तरोपपन्न नैरयिके पापकर्म बांध्युं हतुं-इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! अहीं पहेलो अने बीजो भांगो कहेवो. एम लेश्यादि बधा पदोमां पहेलो अने बीजो भांगो कहेवो. पण सम्यग्मिथ्यात्व (मिश्रदृष्टि) मनो-

दिय—तेइंदिय—चउरिंदियाणं वयजोगो न भण्णइ। पंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं पि सम्मामिच्छत्तं,ओहिनाणं, विभंगनाणं,मणजोगो, वयजोगो—एयाणि पंच पदाणि ण भण्णंति। मणुस्साणं अलेस्स—सम्मामिच्छत्त—मणपज्जवणाण—केवलनाण—विभंगनाण—नोसन्नोवउत्त—अवेदग—अकसायी—मणजोग—वयजोग—अजोगि—एयाणि एक्कारस पदाणि ण भण्णंति। वाणमंतर—जोइसिय—वेमाणियाणं जहा नेरइयाणं तहेव ते तिन्नि न भण्णंति। सव्वेसिं जाणि सेसाणि ठाणाणि सव्वत्थ पढम—बितिया भंगा। एगिंदियाणं सव्वत्थ पढम—बितिया भंगा। जहा पावे एवं नाणावरणिज्जेण वि दंडओ, एवं आउयवज्जेसु जाव—अंतराइए दंडओ।

३. [प्र०] अणंतरोववन्नए णं भंते! नेरइए आउयं कम्मं किं बंधी—पुच्छा। [उ०] गोयमा! बंधी न बंधइ बंधिस्सइ।

४. [प्र०] सलेस्से णं भंते! अणंतरोववन्नए नेरइए आउयं कम्मं किं बंधी—? [उ०] एवं चेव ततिओ भंगो, एवं जाव—अणागारोवउत्ते। सव्वत्थ वि ततिओ भंगो। एवं मणुस्सवज्जं जाव—वेमाणियाणं। मणुस्साणं सव्वत्थ ततिय—चउत्था भंगा, नवरं कण्हपक्खिएसु ततिओ भंगो, सव्वेसिं नाणत्ताइं ताइं चेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

छवीसतिमे बंधिसए बीओ उद्देसो समत्तो।

योग अने वचनयोग संबन्धे न *पूछवुं. ए प्रमाणे यावत्—स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं. बेइन्द्रिय, तेइन्द्रिय, अने चउरिन्द्रियने वचनयोग न कहेवो. पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोने सम्यग्मिथ्यात्व, अवधिज्ञान, विभंगज्ञान, मनोयोग अने वचनयोग—ए पांच पदो न कहेवां. मनुष्योने अलेश्यपणुं, सम्यग्मिथ्यात्व, मनःपर्यवज्ञान, केवलज्ञान, विभंगज्ञान, नोसंज्ञोपयोग, अवेदक, अकषायित्व, मनोयोग, वचनयोग अने अयोगित्व—ए अगियार पदो न कहेवा. जेम नैरयिकोने कह्युं छे तेम वानव्यंतर, ज्योतिषिक अने वैमानिकने पण पूर्वोक्त त्रण पद न कहेवा. बाकीनां बधा स्थाने पहेलो अने बीजो भांगो जाणवो. एकेन्द्रियने सर्वत्र पहेलो अने बीजो भांगो कहेवो. जेम पापकर्म संबन्धे कह्युं तेम ज्ञानावरणीय कर्म संबंधे पण दंडक कहेवो. ए रीते आयुष सिवाय यावत्—अंतराय कर्म सुधी पण दंडक कहेवो.

३. [प्र०] हे भगवन्! शुं अनंतरोपपन्न नैरयिके आयुष्य कर्म बांध्युं हतुं—इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! तेणे पूर्वे आयुष कर्म बांध्युं हतुं, बांधतो नथी अने बांधशे. आयुषनो बन्ध.

४. [प्र०] हे भगवन्! शुं लेश्यावाळा अनन्तरोपपन्न नैरयिके आयुष कर्म बांध्युं हतुं—इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! पूर्वे प्रमाणे त्रीजो भांगो जाणवो. ए प्रमाणे यावत्—अनाकार उपयोग सुधी बधे त्रीजो भांगो जाणवो. एम मनुष्य सिवाय यावत्—वैमानिको सुधी जाणवुं. मनुष्योने बधे त्रीजो अने चोथो भांगो जाणवो. परन्तु विशेष ए के, कृष्णपाक्षिकने त्रीजो भांगो कहेवो. बधामां पूर्वे प्रमाणे भिन्नता जाणवी. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

छवीशमा बंधिशतकमां द्वितीय उद्देशक समाप्त.

तईओ उद्देसो।

१. [प्र०] परंपरोववन्नए णं भंते! नेरइए पावं कम्मं किं बंधी—पुच्छा। [उ०] गोयमा! अत्थेगतिए पढम—बितिया। एवं जहेव पढमो उद्देसओ तहेव परंपरोववन्नएहि वि उद्देसओ भाणियव्वो नेरइयाइओ तहेव नवदंडगसहिओ। अट्ठण्ह वि कम्मप्पगडीणं जा जस्स कम्मस्स वत्तव्वया सा तस्स अहीणमतिरित्ता नेयव्वा जाव—वेमाणिया अणागारोवउत्ता।'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

छवीसतिमे बंधिसए तईओ उद्देसो समत्तो।

त्रीजो उद्देशक.

[परंपरोपपन्न नैरयिकादि चोवीश दंडकने आश्रयी पापकर्मादिनी बन्धवक्तव्यता—]

१. [प्र०] हे भगवन्! शुं परंपरोपपन्न नैरयिके पापकर्म बांध्युं हतुं—इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! कोइके बांध्युं हतुं—इत्यादि पहेलो अने बीजो भांगो समजवो. जेम प्रथम उद्देशक कह्यो छे तेम परंपरोपपन्न नैरयिकादिसंबंधे पापकर्मादि नव दंडक सहित आ उद्देशक कहेवो. आठ कर्म प्रकृतिओमां जेने जे कर्मनी वक्तव्यता कही छे तेने ते कर्मनी वक्तव्यता बराबर कहेवी. ए प्रमाणे यावत्—अनाकार उपयोगवाळा वैमानिको सुधी जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.' परंपरोपपन्न नैरयिकने पापकर्मनो बन्ध.

छवीशमा बंधिशतकमां तृतीय उद्देशक समाप्त.

२ * अनन्तरोपपन्न नैरयिको अपर्याप्त होवाथी तेने मिश्र दृष्टि, मनोयोग अने वचनयोग होता नथी माटे ए त्रण बाबत न पूछवी.

चउत्थो उद्देसो।

१. [प्र०] अणंतरोगाढए णं भंते! नेरइए पावं कम्मं किं बंधी-पुच्छा। [उ०] गोयमा! अत्थेगतिए-एवं जहेव अणंतरोववन्नएहिं नवदंडगसंगहिओ उद्देसो भणिओ तहेव अणंतरोगाढएहि वि अहीणमतिरित्तो भाणियव्वो नेरइयादीए जाव-वेमाणिए। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

छवीसतिमे बंधिसए चउत्थो उद्देसो समत्तो।

चतुर्थ उद्देशक.

[अनन्तरावगाढ नैरयिकादि चोवीश दंडकने आश्रयी पापकर्मादिनी बन्धवक्तव्यता]

अनन्तरावगाढ नैरयिकने आश्रयी कर्मबन्ध.

१. [प्र०] हे भगवन्! शुं *अनंतरावगाढ नैरयिके पाप कर्म बांध्युं हतुं-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! जेम अनंतरोपपन्ननी साथे पापकर्मादि नवदंडकसंगृहीत उद्देशक कह्यो तेम अनंतरावगाढ नैरयिकादि संबंधे पण वैमानिक सुधी उद्देशक कहेवो. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

छवीशमा शतकमां चतुर्थ उद्देशक समाप्त.

पंचमो उद्देसो।

१. [प्र०] परंपरोगाढए णं भंते! नेरइए पावं कम्मं किं बंधी-? [उ०] जहेव परंपरोववन्नएहिं उद्देसो सो चेव निरवसेसो भाणियव्वो। 'सेवं भंते! सेव भंते'! त्ति।

छवीसतिमे बंधिसए पंचमो उद्देसो समत्तो।

पांचमो उद्देशक.

परंपरावगाढ नैरयिकने आश्रयी कर्मबन्ध.

१. [प्र०] हे भगवन्! शुं परंपरावगाढ नैरयिके पापकर्म बांध्युं हतुं-इत्यादि पृच्छा. [उ०] जेम परंपरोपपन्नक संबन्धे उद्देशक कह्यो तेम परंपरावगाढ संबंधे पण संपूर्ण उद्देशक कहेवो. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

छवीशमा शतकमां पंचम उद्देशक समाप्त.

छट्ठओ उद्देसो।

१. [प्र०] अणंतराहारए णं भंते! नेरतिए पावं कम्मं किं बंधी-पुच्छा। [उ०] एवं जहेव अणंतरोववन्नएहिं उद्देसो तहेव निरवसेसं। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

छवीसतिमे सए छट्ठओ उद्देसो समत्तो।

छट्ठो उद्देशक.

अनन्तराहारकने कर्मबन्ध.

१. [प्र०] हे भगवन्! शुं अनन्तराहारक (आहारना प्रथमसमये वर्तमान) नैरयिके पापकर्म बांध्युं हतुं-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! जेम अनन्तरोपपन्न संबन्धे उद्देशक कह्यो तेम अनन्तराहारक संबंधे पण संपूर्ण उद्देशक कहेवो. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.

छवीशमा शतकमां छट्ठो उद्देशक समाप्त.

सत्तमो उद्देसो।

१. [प्र०] परंपराहारए णं भंते! नेरइए पावं कम्मं किं बंधी-पुच्छा। [उ०] गोयमा! एवं जहेव परंपरोववन्नएहिं उद्देसो तहेव निरवसेसो भाणियव्वो। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

छवीसतिमे सए सत्तमो उद्देसो समत्तो।

सप्तम उद्देशक.

परंपराहारक नैरयिकने कर्मबन्ध.

१. [प्र०] हे भगवन्! शुं परंपराहारक (आहारना द्वितीयादि समये वर्तमान) नैरयिके पापकर्म बांध्युं-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! जेम परंपरोपपन्नक संबंधे उद्देशक कह्यो छे ते ज रीते परंपराहारक संबंधे पण संपूर्ण उद्देशक कहेवो. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

छवीशमा शतकमां सातमो उद्देशक समाप्त.

---

१ * जे जीव एक पण समयना अन्तर सिवाय उत्पत्तिस्थानने आश्रयी रहेलो होय ते अनन्तरावगाढ कहेवाय छे, परन्तु तेवो अर्थ करतां अनन्तरोपपन्न अने अनन्तरावगाढना अर्थमां भिन्नता थती नथी. तेथी उत्पत्तिना एक समय पछी एक पण समयना अंतर सिवाय उत्पत्तिस्थानने अवगाही रहेल होय ते अनन्तरावगाढ, अने एकादि समयनुं अन्तर होय ते परंपरावगाढ. अर्थात्—अनन्तरावगाढ उत्पत्तिना द्वितीय समयवर्ती होय छे अने परंपरावगाढ उत्पत्तिना तृतीयादिसमयवर्ती होय छे.—टीका.

अट्ठमो उद्देसो ।

१. [प्र०] अणंतरपज्जत्तए णं भंते ! नेरइए पावं कम्मं किं बंधी–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! जहेव अणंतरोववन्नएहिं उद्देसो तहेव निरवसेसं । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

छवीसतिमे सए अट्ठमो उद्देसो समत्तो ।

आठमो उद्देशक.

अनन्तरपर्याप्तने कर्मबन्ध.

१. [प्र०] हे भगवन् ! शुं अनंतरपर्याप्त (पर्याप्तपणाना प्रथम समयवर्ती) नैरयिके पाप कर्म बांध्युं हतुं–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! जेम अनन्तरोपपन्न संबंधे उद्देशक कह्यो तेम अनंतरपर्याप्तक संबंधे पण संपूर्ण उद्देशक कहेवो. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

छवीशमा शतकमां आठमो उद्देशक समाप्त.

नवमो उद्देसो ।

१. [प्र०] परंपरपज्जत्तए णं भंते ! नेरइए पावं कम्मं किं बंधी–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! एवं जहेव परंपरोववन्नएहिं उद्देसो तहेव निरवसेसो भाणियव्वो । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति । जाव–विहरइ ।

छवीसतिमे बंधिसए नवमो उद्देसो समत्तो ।

नवमो उद्देशक.

परंपरपर्याप्तने कर्मबन्ध.

१. [प्र०] हे भगवन् ! शुं परंपरपर्याप्त (पर्याप्तपणाना द्वितीयादि समयवर्ती) नैरयिके पापकर्म बांध्युं हतुं–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! जेम परंपरोपपन्नक संबंधे उद्देशक कह्यो छे तेम परंपरपर्याप्त संबंधे पण संपूर्ण उद्देशक कहेवो. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

छवीशमा शतकमां नवमो उद्देशक समाप्त.

दसमो उद्देसो ।

१. [प्र०] चरिमे णं भंते ! नेरइए पावं कम्मं किं बंधी–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! एवं जहेव परंपरोववन्नएहिं उद्देसो तहेव चरिमेहिं निरवसेसो । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति २ जाव–विहरति ।

छवीसतिमे बंधिसए दसमो उद्देसो समत्तो ।

दशमो उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! शुं चरम (जेने नारकभव छेल्लो छे एवा) नैरयिके पापकर्म बांध्युं हतुं–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! जेम परंपरोपपन्नक संबंधे उद्देशक कह्यो तेम चरम नैरयिकादि संबंधे पण एज रीते *संपूर्ण उद्देशक कहेवो. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

छवीशमा शतकमां दसमो उद्देशक समाप्त.

एक्कारसमो उद्देसो ।

१. [प्र०] अचरिमे णं भंते ! नेरइए पावं कम्मं किं बंधी–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! अत्थेगइए–एवं जहेव पढमोद्देसए, पढम–बितिया भंगा भाणियव्वा सव्वत्थ जाव–पंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं ।

अगियारमो उद्देशक.

अचरम नैरयिकने कर्मबन्ध.

१. [प्र०] हे भगवन् ! शुं अचरम नैरयिके पापकर्म बांध्युं हतुं–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! प्रथम उद्देशकमां कह्या प्रमाणे पहेलो अने बीजो–एम बे भांगा बधे स्थळे यावत्–पंचेंद्रिय तिर्यंचयोनिक सुधी कहेवा.

१ * अहीं चरमोद्देशक परंपरोद्देशकनी पेठे कह्यो छे, अने परंपरोद्देशक प्रथम उद्देशकनी पेठे छे. छतां तेमां मनुष्यपदने आश्रयी आयुषकर्मना बन्धमां आ विशेषता छे—प्रथम उद्देशकमां आयुषकर्मने अपेक्षी सामान्यतः चार भांगा कह्या छे, पण चरम मनुष्यने आश्रयी मात्र चोथो भांगो घटी शके छे. जे चरम मनुष्य छे तेणे पूर्वे आयुष बांध्युं छे, पण वर्तमान समये बांधतो नथी, तेम भविष्यकाळमां बांधशे पण नहिं.—टीका

२. [प्र०] अचरिमे णं भंते ! मणुस्से पावं कम्मं किं बंधी-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! अत्थेगतिए बंधी बंधइ बंधिस्सइ, अत्थेगतिए बंधी बंधइ न बंधिस्सइ; अत्थेगतिए बंधी न बंधइ बंधिस्सइ ।

३. [प्र०] सलेस्से णं भंते ! अचरिमे मणूसे पावं कम्मं किं बंधी-? [उ०] एवं चेव तिन्नि भंगा चरमविहूणा भाणियव्वा एवं जहेव पढमुद्देसे । नवरं जेसु तत्थ वीससु चत्तारि भंगा तेसु इह आदिल्ला तिन्नि भंगा भाणियव्वा चरिमभंगवज्जा । अलेस्से केवलनाणी य अजोगी य एए तिन्नि वि न पुच्छिज्जंति, सेसं तहेव । वाणमंतर-जोइसिय-वेमाणिए जहा नेरइए ।

४. [प्र०] अचरिमे णं भंते ! नेरइए नाणावरणिज्जं कम्मं किं बंधी-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! एवं जहेव पावं० । नवरं मणुस्सेसु सकसाईसु लोभकसाईसु य पढम-बितिया भंगा, सेसा अट्ठारस चरमविहूणा, सेसं तहेव जाव-वेमाणियाणं । दरिसणावरणिज्जं पि एवं चेव निरवसेसं । वेयणिज्जे सव्वत्थ वि पढम-बितिया भंगा जाव-वेमाणियाणं, नवरं मणुस्सेसु अलेस्से, केवली अजोगी य नत्थि ।

५. [प्र०] अचरिमे णं भंते ! नेरइए मोहणिज्जं कम्मं किं बंधी-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! जहेव पावं तहेव निरवसेसं जाव-वेमाणिए ।

६. [प्र०] अचरिमे णं भंते ! नेरइए आउयं कम्मं किं बंधी-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! पढम-बितिया भंगा, एवं सव्वपदेसु वि । नेरइयाणं पढम-ततिया भंगा, नवरं सम्मामिच्छत्ते ततिओ भंगो, एवं जाव-थणियकुमाराणं । पुढविक्काइय-आउक्काइय-वणस्सइकाइयाणं तेउलेस्साए ततिओ भंगो, सेसेसु पदेसु सव्वत्थ पढम-ततिया भंगा, तेउकाइय-वाउक्काइयाणं सव्वत्थ पढम-ततिया भंगा, बेइंदिय-तेइंदिय-चउरिंदियाणं एवं चेव, नवरं सम्मत्ते ओहिनाणे आभिणिबोहियनाणे सुयनाणे एएसु चउसु वि ठाणेसु ततिओ भंगो । पंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं सम्मामिच्छत्ते ततिओ भंगो, सेसेसु पदेसु सव्वत्थ पढम-ततिया भंगा । मणुस्साणं सम्मामिच्छत्ते अवेदए अकसाइम्मि य ततिओ भंगो, अलेस्स-केवलनाण-अजोगी य न पुच्छिज्जंति; सेस-

अचरम मनुष्यने बन्ध.

२. [प्र०] हे भगवन् ! शुं अचरम मनुष्ये पापकर्म बांध्युं हतुं-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! १ कोइए पापकर्म बांध्युं हतुं, बांधे छे अने बांधशे; २ कोइए बांध्युं हतुं, बांधे छे अने बांधशे नहि, ३ कोइए बांध्युं हतुं, नथी बांधतो अने बांधशे.

लेश्यासहित अचरम मनुष्यने बन्ध.

३. [प्र०] हे भगवन् ! शुं लेश्यावाळा अचरम मनुष्ये पापकर्म बांध्युं हतुं-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! उपर कह्या प्रमाणे छेल्ला सिवायना बाकीना त्रण भांगा कहेवा. बाकी बधुं प्रथम उद्देशकमां कह्युं छे तेम जाणवुं. परन्तु विशेष ए के, जे वीश पदोमां चार भांगा कह्या छे तेमांथी अहीं छेल्ला भांगा सिवायना प्रथमना त्रण भांगा कहेवा. लेश्यारहित, केवलज्ञानी अने अयोगी मनुष्य-ए त्रण संबंधे न पूछवुं. वानव्यंतर, ज्योतिषिक अने वैमानिकोने नैरयिकोनी पेठे जाणवुं.

अचरम नैरयिकने ज्ञानावरणीयनो बन्ध.

४. [प्र०] हे भगवन् ! शुं अचरम नैरयिके ज्ञानावरणीय कर्म बांध्युं हतुं-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! जेम पाप कर्म संबन्धे कह्युं छे तेम अहीं पण जाणवुं, परन्तु विशेष ए के कषायी अने लोभकषायी मनुष्योमां पहेलो अने बीजो भांगो कहेवो, तथा बाकीना अढार पदमां छेल्ला भागा सिवायना बाकीना बधा (त्रणे) भांगा कहेवा. बाकी बधुं ए प्रमाणे जाणवुं. ए रीते यावत्-वैमानिको सुधी समजवुं. दर्शनावरणीय कर्म संबंधे पण ए रीते बधुं जाणवुं. वेदनीय कर्म संबंधे बधे स्थळे पहेलो अने बीजो भांगो-एम बे भांगा यावत्-वैमानिको सुधी जाणवा. विशेष ए के, मनुष्यपदमा लेश्यारहित, केवळी अने अयोगी अचरम मनुष्य नथी.

अचरम नैरयिकने मोहनीय बन्ध.

५. [प्र०] हे भगवन् ! शुं अचरम नैरयिके मोहनीय कर्म बांध्युं हतुं-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! जेम पापकर्म संबंधे कह्युं तेम बधुं यावत्-वैमानिको सुधी जाणवुं.

अचरम नैरयिकने आयुषबन्ध.

६. [प्र०] हे भगवन् ! शुं अचरम नैरयिके आयुष कर्म बांध्युं हतुं-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! पहेलो अने बीजो भांगो जाणवो. ए रीते बधां पदोमां पण जाणवुं. नैरयिको विषे पहेलो अने त्रीजो भांगो कहेवो. विशेष ए के, सम्यक्त्वमिथ्यात्वमां त्रीजो भांगो जाणवो. ए रीते यावत्-स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं. पृथिवीकायिक, अप्कायिक अने वनस्पतिकायिकोने तेजोलेश्यामां त्रीजो भांगो कहेवो. बाकी बधां पदोमां बधे स्थळे पहेलो अने त्रीजो भांगो जाणवो. अग्निकायिक अने वायुकायिकोने बधे स्थळे प्रथम अने तृतीय भांगो कहेवो. बेइंद्रिय, तेइंद्रिय अने चउरिन्द्रियने विषे पण एमज जाणवुं. पण विशेष ए के सम्यक्त्व, अवधिज्ञान, आभिनिबोधिक ज्ञान अने श्रुतज्ञान-ए चारे स्थानोमां त्रीजो भांगो समजवो. पंचेंद्रिय तिर्यंचयोनिकोने सम्यग्मिथ्यात्वमां त्रीजो भांगो अने बाकीनां स्थानोमां सर्वत्र प्रथम अने तृतीय भांगो जाणवो. मनुष्योने सम्यग्मिथ्यात्व, अवेदक अने अकषायी-ए त्रण पदोमां त्रीजो भांगो जाणवो. लेश्यारहित, केवलज्ञान अने अयोगी संबंधे प्रश्न न करवो. बाकी बधां पदोमां सर्वत्र प्रथम अने तृतीय भांगो कहेवो. जेम नैरयिको संबंधे कह्युं तेम

पदेसु सव्वत्थ पढम—ततिया भंगा, वाणमंतर—जोइसिय—वेमाणिया जहा नेरइया। नामं गोयं अंतराइयं च जहेव नाणावरणिज्जं तहेव निरवसेसं। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति जाव—विहरइ।

छवीसतिमे बंधिसए एक्कारसमो उद्देसो समत्तो।

छव्वीसतिमं सयं समत्तं।

वानव्यंतर, ज्योतिषिक अने वैमानिको संबंधे पण जाणवुं. जेम ज्ञानावरणीय कर्मसंबंधे जणाव्युं तेम नाम, गोत्र अने अंतराय संबंधे बधुं समजवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'—एम कही यावत्—विहरे छे.

छवीशमा शतकमां अगियारमो उद्देशक समाप्त.

छवीशमुं शतक समाप्त.

सत्तवीसतिमं सयं।

१. [प्र०] जीवे णं भंते! पावं कम्मं किं करिंसु करेन्ति करिस्संति १, करिंसु करेंति न करिस्संति २, करिंसु न करेंति करिस्संति ३, करिंसु न करेंति न करेस्संति ४? [उ०] गोयमा! अत्थेगतिए करिंसु करेंति करिस्संति १, अत्थेगतिए करिंसु करेंति न करिस्संति २, अत्थेगतिए करिंसु न करेंति करेस्संति ३, अत्थेगतिए करिंसु न करेंति न करेस्संति।

२. [प्र०] सलेस्से णं भंते! जीवे पावं कम्मं-एवं एएणं अभिलावेणं जच्चेव बंधिसए वत्तव्वया सच्चेव निरवसेसा भाणियव्वा, तहेव नवदंडगसंगहिया एक्कारस उद्देसगा भाणियव्वा।

सत्तविसतिमं करिंसुसयं समत्तं।

सत्यावीशमुं शतक.

१. [प्र०] हे भगवन्! १ जीवे *पापकर्म कर्युं हतुं, करे छे अने करशे? २ कर्युं हतुं, करे छे अने करशे नहि? ३ कर्युं हतुं, करतो नथी अने करशे? ४ कर्युं हतुं, करतो नथी अने करशे नहि? [उ०] हे गौतम! १ कोइक जीवे कर्युं हतुं, करे छे अने करशे. २ कोइक जीवे कर्युं हतुं, करे छे अने करशे नहि. ३ कोइक जीवे कर्युं हतुं, करतो नथी अने करशे. अने कोइक जीवे कर्युं हतुं, करतो नथी अने करशे नहि.

२. [प्र०] हे भगवन्! लेश्यावाळा जीवे पाप कर्म कर्युं हतुं--इत्यादि पूर्वोक्त पाठ वडे बंधिशतकमां जे वक्तव्यता कही छे ते बधी वक्तव्यता अहीं कहेवी. तेमज नव दंडक सहित अगियार उद्देशको पण अहीं कहेवा.

सत्यावीशमुं *करिंसु शतक समाप्त.

---

१ * प्रश्नमां बन्धिपद होवाथी छवीशमुं बन्धिशतक कहेवाय छे तेम अहीं प्रश्नमां 'करिंसु' पद होवाथी सत्यावीशमुं करिंसुशतक कहेवामां आवे छे. यद्यपि कर्मना बन्ध अने करणमां कांइ पण भेद नथी तो पण बन्ध एटले सामान्यरूपे कर्मनुं बांधवुं अने करण एटले संक्रमादि स्वरूपे करवुं-ए विशेषता जणाववा बन्ध अने करणनो जुदो निर्देश कर्यो छे.

अट्ठवीसतिमं सयं।

पढमो उद्देसो।

१. [प्र०] जीवा णं भंते! पावं कम्मं कहिं समज्जिणिंसु, कहिं समायरिंसु? [उ०] गोयमा! सव्वे वि ताव तिरिक्खजोणिएसु होज्जा १, अहवा तिरिक्खजोणिएसु य नेरइएसु य होज्जा २, अहवा तिरिक्खजोणिएसु य मणुस्सेसु य होज्जा ३, अहवा तिरिक्खजोणिएसु य देवेसु य होज्जा ४, अहवा तिरिक्खजोणिएसु य नेरइएसु य मणुस्सेसु य होज्जा ५, अहवा तिरिक्खजोणिएसु य नेरइएसु य देवेसु य होज्जा ६, अहवा तिरिक्खजोणिएसु य मणुस्सेसु य देवेसु य होज्जा ७, अहवा तिरिक्खजोणिएसु य नेरइएसु य मणुस्सेसु य देवेसु य होज्जा ८।

२. [प्र०] सलेस्सा णं भंते! जीवा पावं कम्मं कहिं समज्जिणिंसु, कहिं समायरिंसु? [उ०] एवं चेव। एवं कण्हलेस्सा, जाव–अलेस्सा। कण्हपक्खिया, सुक्कपक्खिया। एवं जाव–अणागारोवउत्ता।

३. [प्र०] नेरइया णं भंते! पावं कम्मं कहिं समज्जिणिंसु, कहिं समायरिंसु? [उ०] गोयमा! सव्वे वि ताव तिरिक्खजोणिएसु होज्ज त्ति–एवं चेव अट्ठ भंगा भाणियव्वा। एवं सव्वत्थ अट्ठ भंगा, एवं जाव–अणागारोवउत्ता वि।

अठ्यावीशमुं शतक.

प्रथम उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन्! जीवोए कइ गतिमां पाप कर्मनुं समर्जन–ग्रहण कर्युं हतुं अने कइ गतिमां पाप कर्मनुं आचरण कर्युं हतुं? [उ०] हे गौतम! १ बधा जीवो *तिर्यंचयोनिमां हता, २ अथवा बधा जीवो तिर्यंचयोनिमां अने नैरयिकोमां हता, ३ अथवा बधा जीवो तिर्यंचयोनिमां अने मनुष्योमां हता ४ अथवा बधा जीवो तिर्यंचयोनिमां अने देवोमां हता, ५ अथवा बधा जीवो तिर्यंचयोनिमां, नैरयिकोमां अने मनुष्योमां हता, ६ अथवा बधा जीवो तिर्यंचयोनिमां, नैरयिकोमां अने देवोमां हता, ७ अथवा बधा जीवो तिर्यंचयोनिमां, मनुष्योमां अने देवोमां हता, ८ अथवा बधा तिर्यंचयोनिमां, नैरयिकोमां, मनुष्योमां अने देवोमां हता. [अने ते गतिमां तेओए पापकर्मनुं समर्जन अने समाचरण कर्युं हतुं.]

कइ गतिमां पापकर्मनुं समर्जन थाय?

२. [प्र०] हे भगवन्! लेश्यावाळा जीवोए कइ गतिमां पाप कर्मनुं †समर्जन अने समाचरण कर्युं हतुं? [उ०] हे गौतम! पूर्वनी पेठे जाणवुं. कृष्णलेश्यावाळा यावत्–अलेश्या–लेश्यारहित, कृष्णपाक्षिक, शुक्लपाक्षिक, यावत्–अनाकार उपयोगवाळा संबंधे पण एज प्रमाणे समजवुं.

लेश्या.

३. [प्र०] हे भगवन्! नैरयिकोए कइ गतिमां पापकर्म उपार्जन कर्युं हतुं अने कइ गतिमां पाप कर्मनुं आचरण कर्युं हतुं? [उ०] हे गौतम! बधाय जीवो तिर्यंचयोनिकोमां हता–इत्यादि पूर्वनी पेठे आठे भांगा कहेवा, एम सर्वत्र आठे भांगा कहेवा. ए प्रमाणे

नैरयिकोने पापकर्मनुं समर्जन.

---

१ * अहीं तिर्यंचयोनि घणा जीवोनो आश्रय होवाथी सर्व जीवोनी माताना स्थाने छे. तेथी अन्य नारकादि बधा जीवो कदाचिद् तिर्यंचोथी आवी उत्पन्न थया होय, माटे ते बधा तिर्यंचयोनिकोमां हता एम कहेवाय छे, अने त्यां तेओए नरकगत्यादिना हेतुभूत पापकर्मनुं समर्जन कर्युं हतुं.

२ † पाप कर्मनुं समर्जन–उपार्जन अने समाचरण–पापकर्मना हेतुभूत पापक्रियानुं आचरण, अर्थात् पापक्रियाना समाचरणद्वारा जीवे पाप कर्म कइ गतिमां उपार्जन कर्युं हतुं? अथवा समर्जन अने समाचरण बन्ने पर्यायशब्दो छे एटले बन्ने एकज अर्थना बोधक छे. सूत्रनी विचित्र शैली होवाथी समर्जन अने समाचरण बन्ने कहेवामां आव्या छे.

एवं जाव-वेमाणियाणं। एवं नाणावरणिज्जेण वि दंडओ, एवं जाव-अंतराइएणं। एवं एए जीवादीया वेमाणियपज्जवसाणा नव दंडगा भवंति। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति जाव-विहरइ।

अट्ठवीसतिमे सए पढमो उद्देसो समत्तो।

यावत्-अनाकारोपयोगवाळा संबंधे समजवुं. अने [दंडकना क्रमथी] यावत्-वैमानिको सुधी एज रीते जाणवुं. एम ज्ञानावरणीय, यावत्-अंतराय कर्मवडे पण दंडक कहेवो. एम जीवथी मांडीने वैमानिक पर्यन्त नव दंडक थाय छे. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'-एम कही यावत्-विहरे छे.

अठ्यावीशमा शतकमां प्रथम उद्देशक समाप्त.

बीओ उद्देसो.

१. [प्र०] अणंतरोववन्नगा णं भंते! नेरइया पावं कम्मं कहिं समज्जिणिंसु, कहिं समायरिंसु? [उ०] गोयमा! सब्वे वि ताव तिरिक्खजोणिएसु होज्जा, एवं एत्थ वि अट्ठ भंगा। एवं अणंतरोववन्नगाणं नेरइयाईणं जस्स जं अत्थि लेसादीयं अणागारोवओगपज्जवसाणं तं सब्वं एयाए भयणाए भाणियव्वं जाव-वेमाणियाणं। नवरं अणंतरेसु जे परिहरियव्वा ते जहा बंधिसए तहा इहं पि। एवं नाणावरणिज्जेण वि दंडओ, एवं जाव-अंतराइएणं निरवसेसं। एसो वि नवदंडगसंगहिओ उद्देसओ भाणियव्वो। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

अट्ठावीसतिमे सए बीओ उद्देसो समत्तो।

द्वितीय उद्देशक.

अनन्तरोपपन्न नैरयिकोने पापकर्मनुं समर्जन.

१. [प्र०] हे भगवन्! अनंतरोपपन्न (तुरत उत्पन्न थयेला) नैरयिकोए कइ गतिमां पाप कर्मनुं समर्जन कर्युं अने कइ गतिमां पाप कर्मनुं समाचरण कर्युं? [उ०] हे गौतम! ते बधा य तिर्यग्योनिकोमां हता. एम अहीं पण आठ भांगा जाणवा. अनंतरोपपन्नक नैरयिकोने अपेक्षी जेने जे लेश्यादिक अनाकार उपयोग सुधी होय ते बधुं विकल्पथी यावत्-वैमानिको सुधी कहेवुं. पण विशेष ए के, जे अनंतरोपपन्न जीवोमां जे जे बाबत (मिश्रदृष्टि, मनोयोग, वचनयोगादि) परिहार करवा योग्य होय ते ते बाबत बंधिशतकमां कह्या प्रमाणे परिहरवी. ए रीते ज्ञानावरणीय अने यावत्-अंतराय कर्म वडे पण नव दंडकसहित आ उद्देशक कहेवो. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

अठ्यावीशमा शतकमां बीजो उद्देशक समाप्त.

३-११ उद्देसगा।

१. एवं एएणं कमेणं जहेव बंधिसए उद्देसगाणं परिवाडी तहेव इहं पि अट्ठसु भंगेसु नेयव्वा। नवरं जाणियव्वं जं जस्स अत्थि तं तस्स भाणियव्वं जाव-अचरिमुद्देसो। सव्वे वि एए एक्कारस उद्देसगा। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति जाव-विहरइ।

अट्ठावीसतिमे सए ३-११ उद्देसगा समत्ता

अट्ठावीसतिमं कम्मसमज्जणसयं समत्तं।

३-११ उद्देशको.

१. एम एज क्रमथी जेम बंधिशतकमां उद्देशकोनी परिपाटी कही छे तेम अहीं पण आठे भांगामां जाणवी. परन्तु विशेष ए के, जेने जे होय तेने ते छेल्ला उद्देशक सुधी कहेवुं. एम बधा मळीने अगियार उद्देशको थाय छे. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.'

अठ्यावीशमा शतकमां ३-११ उद्देशको समाप्त.

अठ्यावीशमुं कर्मसमर्जन शतक समाप्त.

एगूणतीसतिमं सयं

पढमो उद्देसो ।

१. [प्र०] जीवा णं भंते ! पावं कम्मं किं समायं पट्ठविंसु समायं निट्ठविंसु १, समायं पट्ठविंसु विसमायं निट्ठविंसु २, विसमायं पट्ठविंसु समायं निट्ठविंसु ३, विसमायं पट्ठविंसु विसमायं निट्ठविंसु ? [उ०] गोयमा ! अत्थेगइया समायं पट्ठविंसु समायं निट्ठविंसु १, जाव-अत्थेगइया विसमायं पट्ठविंसु विसमायं निट्ठविंसु ४ ।

२. [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-'अत्थेगइया समायं पट्ठविंसु समायं निट्ठविंसु'-तं चेव ? [उ०] गोयमा ! जीवा चउव्विहा पन्नत्ता, तंजहा-अत्थेगइया समाउया समोववन्नगा १, अत्थेगइया समाउया विसमोववन्नगा २, अत्थेगइया विसमाउया समोववन्नगा ३, अत्थेगइया विसमाउया विसमोववन्नगा ४ । १ तत्थ णं जे ते समाउया समोववन्नगा ते णं पावं कम्मं समायं पट्ठविंसु समायं निट्ठविंसु । २ तत्थ णं जे ते समाउया विसमोववन्नगा ते णं पावं कम्मं समायं पट्ठविंसु विसमायं निट्ठविंसु । तत्थ णं जे ते विसमाउया समोववन्नगा ते णं पावं कम्मं विसमायं पट्ठविंसु समायं निट्ठविंसु । तत्थ णं जे ते विसमाउया विसमोववन्नगा ते णं पावं कम्मं विसमायं पट्ठविंसु विसमायं णिट्ठविंसु । से तेणट्ठेणं गोयमा ! तं चेव ।

ओगणत्रीशमुं शतक

प्रथम उद्देशक.

पापकर्मना वेदननो प्रारंभ अने अन्त.

१. [प्र०] हे भगवन् ! १ शुं घणा जीवो पाप कर्मने भोगववानी शरुआत एक काळे करे छे अने तेनो अंत पण एक काळे करे छे ? २ भोगववानी शरुआत एक काळे करे छे अने तेनो अंत भिन्न काळे करे छे ? ३ भोगववानी शरुआत भिन्न काळे करे छे अने अंत एक काळे करे छे के तेने भोगववानी शरुआत भिन्न काळे करे छे अने तेनो अंत पण भिन्न काळे करे छे ? [उ०] हे गौतम ! केटलाक जीवो पाप कर्मने भोगववानी शरुआत एक काळे करे छे अने तेनो अंत पण एक काळे करे छे. ए रीते यावत्— कोइ जीवो तो पाप कर्मने भोगववानी शरुआत भिन्न काळे करे छे अने तेनो अंत पण भिन्न काळे करे छे.

तेम कहेवानुं कारण.

२. [प्र०] हे भगवन् ! एम शा हेतुथी कहो छो के 'केटलाक जीवो पाप कर्मने भोगववानी शरुआत एक काळे करे छे अने तेनो अंत पण एक काळे करे छे'-इत्यादि पूर्वमां कह्युं छे ते प्रमाणे कहेवुं. [उ०] हे गौतम ! जीवो चार प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे—**१** केटलाक जीवो समान काळे आयुषना उदयवाळा अने समकाळे भवान्तरमां उत्पन्न थयेला, २ केटलाक जीवो समान काळे आयुषना उदयवाळा अने जुदा जुदा समये परभवमां उत्पन्न थएला, ३ केटलाक जुदा जुदा काळे आयुषना उदयवाळा अने साथे उत्पन्न थयेला तथा ४ केटलाक जुदा जुदा काळे आयुषना उदयवाळा अने जुदा जुदा समये परभवमां उत्पन्न थयेला होय छे. १ तेमां जे जीवो समानकाळे आयुषना उदयवाळा अने परभवमां साथे उत्पन्न थयेला होय छे तेओ एकज काळे पाप कर्मने भोगववानी शरुआत करे छे अने तेनो अंत पण एक काळे करे छे. २ जे जीवो समान काळे आयुषना उदयवाळा अने जुदा जुदा समये परभवमां उत्पन्न थयेला होय छे तेओ पाप कर्मने भोगववानी शरुआत एक काळे करे छे अने तेनो अंत पण जुदा जुदा समये करे छे. ३ जे जीवो जुदा जुदा काळे आयुषना उदयवाळा अने साथे परभवमां उत्पन्न थयेला होय छे तेओ पाप कर्मने भोगववानी शरुआत जुदा जुदा काळे करे छे अने तेनो अंत एक काळे करे छे ४ अने जे जीवो जुदा जुदा काळे आयुष्यना उदयवाळा अने जुदा जुदा समये परभवमां उत्पन्न थयेला छे तेओ पाप कर्मने भोगववानी शरुआत जुदा जुदा काळे करे छे अने तेनो अंत पण जुदा जुदा काळे करे छे. ए कारणथी हे गौतम !-इत्यादि पूर्व प्रमाणे कहेवुं.

३. [प्र०] सलेस्सा णं भंते! जीवा पावं कम्मं-? [उ०] एवं चेव, एवं सव्वट्ठाणेसु वि जाव-अणागारोवउत्ता। एए सव्वे वि पया एयाए वत्तव्वयाए भाणियव्वा।

४. [प्र०] नेरइया णं भंते! पावं कम्मं किं समायं पट्ठविंसु समायं निट्ठविंसु-पुच्छा। [उ०] गोयमा! अत्थेगइया समायं पट्ठविंसु-एवं जहेव जीवाणं तहेव भाणियव्वं जाव-अणागारोवउत्ता। एवं जाव-वेमाणियाणं जस्स जं अत्थि तं एएणं चेव कमेणं भाणियव्वं। जहा पावेण दंडओ, एएणं कमेणं अट्ठसु वि कम्मप्पगडीसु अट्ठ दंडगा भाणियव्वा जीवादीया वेमाणियपज्जवसाणा। एसो नवदंडगसंगहिओ पढमो उद्देसो भाणियव्वो। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

एगूणतीसतिमे सए पढमो उद्देसो समत्तो।

लेश्याने आश्रयी प्रस्थापन अने निष्ठापन.

२. [प्र०] हे भगवन्! शुं लेश्यावाळा जीवो पाप कर्मने भोगववानी शरुआत एक काळे करे छे-इत्यादि पूर्व प्रमाणे पूछवुं. [उ०] हे गौतम! उत्तर पूर्व प्रमाणे समजवो. बधां स्थानोमां पण यावत्—अनाकार उपयोगवाळा सुधी समजवुं. ए बधां पदो पण ए ज वक्तव्यताथी कहेवां.

नैरयिकोने आश्रयी प्रस्थापन अने निष्ठापन.

३. [प्र०] हे भगवन्! शुं नैरयिको पाप कर्मने भोगववानी शरुआत एक काळे करे छे अने तेनो अंत पण एक काळे करे छे-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! जेम जीवो संबंधे आगळ जणाव्युं तेम नैरयिको संबंधे पण जाणवुं. एम यावत्—अनाकार उपयोगवाळा नैरयिको संबंधे समजवुं. एज प्रकारे यावत्—वैमानिको सुधी जेने जे होय ते तेने आज क्रमथी कहेवुं. जेम पाप कर्म संबंधे दंडक कह्यो तेम ए क्रमवडे जीवथी मांडीने वैमानिको सुधी आठे कर्मप्रकृतिओ संबंधे आठ दंडक कहेवा. ए रीते नवदंडकसहित आ प्रथम उद्देशक कहेवो. 'हे भगवन्! ते एम ज छे, हे भगवन्! ते एम ज छे'.

ओगणत्रीशमा शतकमां प्रथम उद्देशक समाप्त.

बीओ उद्देसो।

१. [प्र०] अणंतरोववन्नगा णं भंते! नेरइया पावं कम्मं किं समायं पट्ठविंसु समायं निट्ठविंसु-पुच्छा। [उ०] गोयमा! अत्थेगइया समायं पट्ठविंसु समायं निट्ठविंसु, अत्थेगइया समायं पट्ठविंसु विसमायं निट्ठविंसु।

२. [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ-'अत्थेगइया समायं पट्ठविंसु-तं चेव'? [उ०] गोयमा! अणंतरोववन्नगा नेरइया दुविहा पन्नत्ता, तंजहा-अत्थेगइया समाउया समोववन्नगा, अत्थेगइया समाउया विसमोववन्नगा। तत्थ णं जे ते समाउया समोववन्नगा ते णं पावं कम्मं समायं पट्ठविंसु समायं निट्ठविंसु। तत्थ णं जे ते समाउया विसमोववन्नगा ते णं पावं कम्मं समायं पट्ठविंसु विसमायं निट्ठविंसु। से तेणट्ठेणं-तं चेव।

३. [प्र०] सलेस्सा णं भंते! अणंतरोववन्ना नेरइआ पावं-? [उ०] एवं चेव, एवं जाव-अणागारोवउत्ता। एवं असु-

द्वितीय उद्देशक.

अनन्तरोपपन्न नैरयिकने आश्रयी समकप्रस्थापनादि.

१. [प्र०] हे भगवन्! शुं अनंतरोपपन्न (तुरतमां उत्पन्न थयेला) नैरयिको एक काळे पाप कर्मने भोगववानी शरुआत करे छे अने तेनो अंत पण एक काळे करे छे-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! तेओमां केटलाक एक काळे पाप कर्मने भोगववानी शरुआत करे छे अने तेनो अंत पण एक काळे ज करे छे अने केटलाक एक काळे पाप कर्मने भोगववानी शरुआत करे छे अने तेनो अंत जुदा जुदा समये करे छे.

तेनो हेतु.

२. [प्र०] हे भगवन्! एम शा हेतुथी कहो छो के 'केटलाक एक काळे पाप कर्मने भोगववानी शरुआत करे छे अने तेनो अंत पण एक काळे करे छे-' इत्यादि. [उ०] हे गौतम! अनंतरोपपन्न नैरयिको बे प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे— १ केटलाक समकाळे आयुषना उदयवाळा अने समकाळे परभवमां उत्पन्न थयेला, २ अने केटलाक समकाळे आयुषना उदयवाळा अने जुदा जुदा काळे परभवमां उत्पन्न थयेला होय छे. तेमां जेओ समकाळे आयुषना उदयवाळा अने परभवमां साथे उत्पन्न थयेला छे तेओ एक काळे पापकर्मने भोगववानी शरुआत करे छे अने तेनो अंत पण एक काळे करे छे. तथा जेओ समकाळे आयुषना उदयवाळा अने जुदा जुदा समये परभवमां उत्पन्न थएला छे तेओ पाप कर्मने भोगववानी शरुआत तो एक काळे करे छे अने तेनो अंत जुदा जुदा काळे करे छे. ए कारणथी ए प्रमाणे कह्युं छे.

सलेश्य नैरयिकने आश्रयी समक प्रस्थापनादि.

३. [प्र०] हे भगवन्! शुं लेश्यावाळा अनंतरोपपन्न नैरयिको पापकर्मने भोगववानी शरुआत एक काळे करे छे-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! पूर्वनी पेठे जाणवुं. ए रीते यावत्—अनाकार उपयोगवाळा सुधी समजवुं. एम असुरकुमारो अने यावत्—

एकुमाराणं । एवं जाव–वेमाणियाणं, नवरं जं जस्स अत्थि तं तस्स भाणियव्वं । एवं नाणावरणिज्जेण वि दंडओ, एवं निरव-सेसं जाव–अंतराइएणं । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति जाव–विहरति ।

एगूणतीसतिमे सए बीओ उद्देसो समत्तो ।

वैमानिको संबंधे पण जाणवुं. पण विशेष ए के, जेने जे होय तेने ते कहेवुं. ए प्रमाणे ज्ञानावरणीय कर्म संबंधे पण दंडक कहेवो, अने एम यावत्–अंतराय कर्म सुधी जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एम ज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.' एम कही यावत्–विहरे छे.

ओगणत्रीशमा शतकमां बीजो उद्देशक समाप्त.

३–११ उद्देसगा ।

एवं एएणं गमएणं जच्चेव बंधिसए उद्देसगपरिवाडी सच्चेव इह वि भाणियव्वा जाव–अचरिमो त्ति । अणंतरउद्देसगाणं चउण्ह वि एका वत्तव्वया, सेसाणं सत्तण्हं एका ।

एगूणतीसतिमे सए ३–११ उद्देसगा समत्ता

एगूणतीसतिमं कम्मपट्ठवणसयं समत्तं ।

३–११ उद्देशको.

एम ए पाठवडे जेम बंधिशतकमां उद्देशकनी परिपाटि कही छे ते बधी उद्देशकनी परिपाटी अहीं पण यावत्—अचरम उद्देशक सुधी कहेवी. अनन्तरसंबंधी चारे उद्देशकोनी एक वक्तव्यता कहेवी अने बाकीना (सात) उद्देशकोनी एक वक्तव्यता समजवी.

ओगणत्रीशमा शतकमां ३–११ उद्देशको समाप्त ।

ओगणत्रीशमुं कर्मप्रस्थापनशतक समाप्त.

तीसइमं सयं
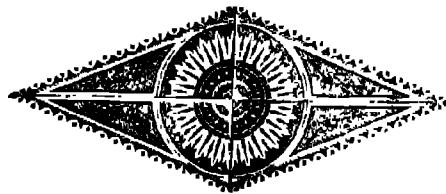
पढमो उद्देसो।

१. [प्र०] कइ णं भंते! समोसरणा पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! चत्तारि समोसरणा पन्नत्ता, तंजहा-किरियावादी, अकिरियावादी, अन्नाणियवाई, वेणइयवाई।

२. [प्र०] जीवा णं भंते! किं किरियावादी, अकिरियावादी, अन्नाणियवादी, वेणइयवादी? [उ०] गोयमा! जीवा किरियावादी वि, अकिरियावादी वि, अन्नाणियवादी वि, वेणइयवादी वि।

३. [प्र०] सलेस्सा णं भंते! जीवा किं किरियावादी-पुच्छा। [उ०] गोयमा! किरियावादी वि, अकिरियावादी वि, अन्नाणियवादी वि, वेणइयवादी वि। एवं जाव-सुक्कलेस्सा।

त्रीशमुं शतक

प्रथम उद्देशक.

समवसरण.

१. [प्र०] हे भगवन्! केटला *समवसरणो-मतो-कह्या छे? [उ०] हे गौतम! चार समवसरणो कह्या छे. ते आ प्रमाणे-१ क्रियावादी, २ अक्रियावादी, ३ अज्ञानवादी अने ४ विनयवादी.

जीवो अने क्रियावादित्वादि.

२. [प्र०] हे भगवन्! शुं जीवो क्रियावादी छे, अक्रियावादी छे, अज्ञानवादी छे के विनयवादी छे? [उ०] हे गौतम! जीवो क्रियावादी छे, अक्रियावादी छे, अज्ञानवादी छे अने विनयवादी पण छे.

सलेश्य जीवो अने क्रियावादित्वादि.

३. [प्र०] हे भगवन्! शुं लेश्यावाळा जीवो क्रियावादी छे-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! तेओ क्रियावादी छे, अक्रियावादी छे, अज्ञानवादी छे अने विनयवादी पण छे. ए प्रमाणे यावत्-शुक्ललेश्यावाळा जीवो संबंधे समजवुं.

---

१ * अनेकप्रकारना परिणामवाळा जीवो जेने विषे रहे ते समवसरण-मत अथवा दर्शन कहेवाय छे. तेना चार प्रकार छे-१ क्रियावादी, २ अक्रियावादी, ३ अज्ञानवादी अने ४ विनयवादी. आ मतोना संबंधमां सविस्तर हकीकत मळी शकती नथी. सूत्रकृतांगना प्रथम श्रुतस्कन्धना बारमा समवसरण अध्ययनमा आ मतोनुं संक्षिप्त वर्णन छे. तेम ज आचारांगनी टीकामां तेना भेदप्रभेदोनुं वर्णन छे. (जुओ अध्य० १ उ० १ प० १६) परन्तु ते उपरथी तेनी चोकस शी मान्यता हती ते स्पष्ट जाणी शकातुं नथी. तो पण एटलुं तो जाणी शकाय छे के क्रियावादी वगेरे स्वतन्त्र मतो नहि होय, पण भगवान महावीरना समयमां जे मतो प्रचलित हता ते बधानो पूर्वोक्त चार प्रकारमां समावेश कर्यो होय एम लागे छे. जेमके आत्माना अस्तित्वने माननारा बधा दर्शनो क्रियावादिमां गणी शकाय. तेवी रीते आत्माने क्षणिक माननारा बौद्धादि दर्शन अक्रियावादी कहेवाय.

१ क्रियावादी—आ मतोनी भिन्न भिन्न व्याख्या छे. प्रथम व्याख्या प्रमाणे क्रिया कर्ता सिवाय संभवती नथी, माटे क्रियाना कर्ता तरीके आत्माना अस्तित्वने माननार क्रियावादी कहेवाय छे. बीजी व्याख्या प्रमाणे क्रिया प्रधान छे अने ज्ञाननुं कंइपण प्रयोजन नथी एवी क्रियाप्राधान्यनी मान्यतावाळा होय ते क्रियावादी. त्रीजी व्याख्या प्रमाणे जीवादिपदार्थना अस्तित्वने माननारा क्रियावादी कहेवाय छे. तेना एकसो एंशी प्रकार छे. तेओनो मत पण अभेदोपचारथी क्रियावादी कहेवाय छे.

२ अक्रियावादी—तेओनुं एवुं मन्तव्य छे के कोइ पण अनवस्थित पदार्थमां क्रिया होती नथी, जो तेमां क्रिया होय तो तेनी अनवस्थिति न होय माटे क्रियाना अभावने माननार अक्रियावादी छे. अथवा क्रियानुं शुं प्रयोजन छे? मात्र चित्तशुद्धि ज आवश्यक छे-एवी मान्यतावाळा अक्रियावादी कहेवाय छे. अथवा जीवादिना नास्तित्वने माननारा अक्रियावादी कहेवाय छे. तेना चोराशी प्रकार छे.

३ अज्ञानवादी—अज्ञान श्रेयरूप छे, कारण के ज्ञानथी कर्मनो तीव्र बन्ध थाय छे अने अज्ञानपूर्वक कर्मबन्ध निष्फळ थाय छे—एवी मान्यतावाळा अज्ञानवादी कहेवाय छे. तेना सडसठ प्रकार छे.

४ विनयवादी—स्वर्गापवर्गादि श्रेयनुं कारण विनय छे, विनयने ज प्रधानपणे माननारा अने जेने कोइ पण प्रकारनुं निश्चित लिंग, आचार के शास्त्र नथी ते विनयवादी कहेवाय छे, तेना बत्रीश प्रकार छे. आ बधा मिथ्यादृष्टि छे, तो पण अहीं क्रियावादी जीवादिना अस्तित्वने मानता होवाथी सम्यग्दृष्टि जाणवा. विशेष माटे जुओ-(आचारांग अध्य० १ उ० १ टीका प० १६).

४. [प्र०] अलेस्सा णं भंते ! जीवा–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! किरियावादी, नो अकिरियावादी, नो अन्नाणियवादी, नो वेणइयवादी ।

५. [प्र०] कण्हपक्खिया णं भंते ! जीवा किं किरियावादी–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो किरियावादी, अकिरियावादी, अन्नाणियवादी वि, वेणइयवादी वि । सुक्कपक्खिया जहा सलेस्सा । सम्मदिट्ठी जहा अलेस्सा । मिच्छादिट्ठी जहा कण्हपक्खिया ।

६. [प्र०] सम्मामिच्छादिट्ठीणं–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो किरियावादी, नो अकिरियावादी, अन्नाणियवादी वि, वेणइयवादी वि । णाणी जाव–केवलनाणी जहा अलेस्से । अन्नाणी जाव–विभंगनाणी जहा कण्हपक्खिया । आहारसन्नोवउत्ता जाव–परिग्गहसन्नोवउत्ता जहा सलेस्सा । नोसन्नोवउत्ता जहा अलेस्सा । सवेदगा जाव–नपुंसगवेदगा जहा सलेस्सा । अवेदगा जहा अलेस्सा । सकसायी जाव–लोभकसायी जहा सलेस्सा । अकसायी जहा अलेस्सा । सजोगी जाव–कायजोगी जहा सलेस्सा । अजोगी जहा अलेस्सा । सागारोवउत्ता अणागारोवउत्ता जहा सलेस्सा ।

७. [प्र०] नेरइया णं भंते ! किं किरियावादी–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! किरियावादी वि, जाव–वेणइयवादी वि ।

८. [प्र०] सलेस्सा णं भंते ! नेरइया किं किरियावादी–? [उ०] एवं चेव । एवं जाव–काउलेस्सा । कण्हपक्खिया किरियाविवज्जिया । एवं एएणं कमेणं जच्चेव जीवाणं वत्तव्वया सच्चेव नेरइयाणं वत्तव्वया वि जाव–अणागारोवउत्ता । नवरं जं अत्थि तं भाणियव्वं, सेसं न भण्णति । जहा नेरइया एवं जाव–थणियकुमारा ।

९. [प्र०] पुढविकाइया णं भंते ! किं किरियावादी–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो किरियावादी, अकिरियावादी वि, अन्नाणियवादी वि, नो वेणइयवादी । एवं पुढविकाइयाणं जं अत्थि तत्थ सव्वत्थ वि एयाइं दो मज्झिल्लाइं समोसरणाइं

लेश्यारहित जीवो अने क्रियावादित्वादि.

४. [प्र०] हे भगवन् ! शुं लेश्यारहित जीवो क्रियावादी छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेओ क्रियावादी छे, पण अक्रियावादी नथी, अज्ञानवादी नथी तेमज विनयवादी पण नथी.

कृष्णपाक्षिक अने क्रियावादित्वादि.

५. [प्र०] हे भगवन् ! शुं कृष्णपाक्षिक जीवो क्रियावादी छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेओ क्रियावादी नथी, पण अक्रियावादी छे, अज्ञानवादी छे अने विनयवादी छे. शुक्लपाक्षिको लेश्यावाळा जीवोनी पेठे जाणवा अने *सम्यग्दृष्टि जीवो लेश्यारहित जीवोनी पेठे जाणवा. मिथ्यादृष्टिने कृष्णपाक्षिक जीवोनी पेठे जाणवुं.

मिश्रदृष्टिने क्रियावादित्वादि.

६. [प्र०] हे भगवन् ! शुं सम्यग्मिथ्यादृष्टि जीवो क्रियावादी छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेओ क्रियावादी नथी, अक्रियावादी नथी, पण अज्ञानवादी अने विनयवादी छे. लेश्यारहित जीवोनी पेठे ज्ञानी अने यावत्–केवलज्ञानी जीवो जाणवा. तथा अज्ञानी अने यावत्—विभंगज्ञानी जीवो कृष्णपाक्षिक जीवोनी पेठे जाणवा. आहारसंज्ञामां उपयोगवाळा अने यावत्–परिग्रहसंज्ञामां उपयोगवाळा जीवो लेश्यावाळा जीवोनी जेम जाणवा. नोसंज्ञामां उपयोगवाळा जीवो लेश्यारहित जीवोनी पेठे जाणवा. वेदवाळा अने यावत्–नपुंसकवेदवाळा लेश्यावाळा जीवोनी पेठे समजवा. वेदरहित जीवो लेश्यारहित जीवोनी जेम जाणवा. सकषायी अने यावत्–लोभकषायी लेश्यासहित जीवोनी जेम समजवा. अकषायी जीवो लेश्यारहित जीवोनी पेठे जाणवा. यावत्—काययोगी लेश्यावाळा जीवोनी जेम जाणवा. अयोगी जीवो लेश्यारहित जीवोनी पेठे समजवा. साकार अने अनाकार उपयोगवाळा जीवो सलेश्य जीवोनी जेम जाणवा.

नैरयिको अने क्रियावादित्वादि.

७. [प्र०] हे भगवन् ! शुं नैरयिको क्रियावादी छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेओ क्रियावादी छे, अने यावत्–विनयवादी पण छे.

८. [प्र०] हे भगवन् ! शुं लेश्यावाळा नैरयिको क्रियावादी छे—इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! पूर्व प्रमाणे जाणवुं. ए रीते यावत्–कापोतलेश्यावाळा नैरयिको सुधी जाणवुं. कृष्णपाक्षिक नैरयिको क्रियावादी नथी. ए क्रम प्रमाणे जीवो विषे जे वक्तव्यता कही छे तेज वक्तव्यता नैरयिको संबंधे पण समजवी. तथा ए रीते यावत्–अनाकार उपयोगवाळा नैरयिको सुधी समजवुं. विशेष ए के, जेने जे होय तेने ते कहेवुं, बाकीनुं न कहेवुं. जेम नैरयिको संबंधे जणाव्युं तेम यावत्–स्तनितकुमारो सुधी जाणवुं.

पृथिवीकायिको अने क्रियावादित्वादि.

९. [प्र०] हे भगवन् ! शुं पृथिवीकायिको क्रियावादी छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेओ क्रियावादी नथी, तेम विनय-

---

५ * लेश्यारहित अयोगी अने सिद्धो होय छे, अने तेओ क्रियावादना कारणरूप द्रव्य–पर्यायना यथार्थ ज्ञानयुक्त होवाथी क्रियावादी छे. अहीं जे सम्यग्दृष्टिने योग्य अलेश्यत्व, सम्यग्दर्शन, ज्ञानी, नोसंज्ञोपयुक्त अने अवेदकत्वादि स्थानो छे ते बधानो क्रियावादमां अने मिथ्यादृष्टिने योग्य मिथ्यात्व अज्ञानादि स्थानो छे तेनो बाकीना त्रण समवसरणमां समावेश थाय छे. मिश्रदृष्टि साधारण परिणामवाळो होवाथी तेनी गणना आस्तिक के नास्तिकमां करी नथी, तेथी ते अज्ञानवादी अने विनयवादी ज होय छे.—टीका.

जाव–अणागारोवउत्ता वि । एवं जाव–चउरिंदियाणं । सव्वट्ठाणेसु एयाइं चेव मज्झिल्लगाइं दो समोसरणाइं । सम्मत्तनाणेहि वि एयाणि चेव मज्झिल्लगाइं दो समोसरणाइं । पंचिंदियतिरिक्खजोणिया जहा जीवा । नवरं जं अत्थि तं भाणियव्वं । मणुस्सा जहा जीवा तहेव निरवसेसं । वाणमंतर–जोइसिय–वेमाणिया जहा असुरकुमारा ।

१०. [प्र०] किरियावादी णं भंते ! जीवा किं नेरइयाउयं पकरेंति, तिरिक्खजोणियाउयं पकरेंति, मणुस्साउयं पकरेंति, देवाउयं पकरेंति ? [उ०] गोयमा ! नो नेरइयाउयं पकरेंति, नो तिरिक्खजोणियाउयं पकरेंति, मणुस्साउयं पि पकरेंति, देवाउयं पि पकरेंति ।

११. [प्र०] जइ देवाउयं पकरेंति किं भवणवासिदेवाउयं पकरेंति, जाव–वेमाणियदेवाउयं पकरेंति ? [उ०] गोयमा ! नो भवणवासीदेवाउयं पकरेंति, नो वाणमंतरदेवाउयं पकरेंति, नो जोइसियदेवाउयं पकरेंति, वेमाणियदेवाउयं पकरेंति ।

१२. [प्र०] अकिरियावादी णं भंते ! जीवा किं नेरइयाउयं पकरेंति, तिरिक्ख०–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नेरइयाउयं पि पकरेंति, जाव–देवाउयं पि पकरेंति । एवं अन्नाणियवादी वि, वेणइयवादी वि ।

१३. [प्र०] सलेस्सा णं भंते ! जीवा किरियावादी किं नेरइयाउयं पकरेंति–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो नेरइयाउयं– एवं जहेव जीवा तहेव सलेस्सा वि चउहि वि समोसरणेहिं भाणियव्वा ।

१४. [प्र०] कण्हलेस्सा णं भंते ! जीवा किरियावादी किं नेरइयाउयं पकरेंति–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो नेरइयाउयं पकरेंति, नो तिरिक्खजोणियाउयं पकरेंति, मणुस्साउयं पकरेंति, नो देवाउयं पकरेंति । अकिरियवादी अन्नाणियवादी वेणइयवादी य चत्तारि वि आउयाइं पकरेंति । एवं नीललेस्सा वि ।

वादी नथी, किंतु *अक्रियावादी छे अने अज्ञानवादी छे. ए प्रमाणे पृथिवीकायिकोने लेश्यादिक जे जे पदो संभवतां होय ते ते बधां पदोमां (अक्रियावादित्व अने अज्ञानवादित्व–) ए बे वचलां समवसरणो जाणवां. ए रीते यावत्–अनाकार उपयोगवाळा पृथिवीकायिको सुधी जाणवुं. एम यावत्–चउरिंद्रिय जीवो संबंधे कहेवुं. सर्व स्थानकोमां ए बे वचेना ज समवसरणो जाणवां. एओनां सम्यक्त्व अने ज्ञानमां पण ए बे ज वचलां समसरणो समजवां. पंचेंद्रिय तिर्यंचयोनिको संबंधे जीवोनी जेम जाणवुं. विशेष ए के, जेने जे होय तेने ते कहेवुं. जीवो संबंधे जे हकीकत कही छे ते बधी ते ज रीते मनुष्यो संबंधे पण समजवी. वानव्यंतर, ज्योतिषिक अने वैमानिकोने असुरकुमारोनी जेम जाणवुं.

क्रियावादीने आयुषनो बन्ध.

१०. [प्र०] हे भगवन् ! क्रियावादी जीवो शुं नैरयिकनुं आयुष बांधे, तिर्यंचयोनिकनुं आयुष बांधे, मनुष्यनुं आयुष बांधे के देवनुं आयुष बांधे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ नैरयिक अने तिर्यंचयोनिकनुं आयुष न बांधे पण मनुष्य अने देवनुं आयुष बांधे.

११. [प्र०] हे भगवन् ! जो तेओ देवनुं आयुष बांधे तो शुं भवनवासी देवनुं आयुष बांधे के यावत्–वैमानिक देवनुं आयुष बांधे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ भवनवासी देवनुं आयुष बांधता नथी, तेम वानव्यंतर देवनुं अने ज्योतिषिक देवनुं पण आयुष बांधता नथी, किंतु वैमानिक देवनुं आयुष बांधे छे.

अक्रियावादीने आयुषनो बन्ध.

१२. [प्र०] हे भगवन् ! अक्रियावादी जीवो शुं नैरयिकनुं आयुष बांधे, तिर्यंचनुं आयुष बांधे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेओ नैरयिकनुं आयुष यावत्–देवनुं आयुष पण बांधे. ए प्रमाणे अज्ञानवादी अने विनयवादी संबंधे पण समजवुं.

सलेश्य क्रियावादीने आयुषनो बन्ध.

१३. [प्र०] हे भगवन् ! लेश्यावाळा क्रियावादी जीवो शुं नैरयिकनुं आयुष बांधे– इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेओ नैरयिकनुं आयुष नथी बांधता–इत्यादि जेम जीवो संबन्धे उपर जणाव्युं छे तेम ज अहीं पण (लेश्यावाळा जीवोने पण) चारे समवसरणोने आश्रयी कहेवुं.

कृष्णलेश्यावाळा क्रियावादीने आयुषनो बन्ध.

१४. [प्र०] हे भगवन् ! कृष्णलेश्यावाळा क्रियावादी जीवो शुं नैरयिकनुं आयुष बांधे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेओ नैरयिक, तिर्यंच अने देवनुं आयुष बांधता नथी, पण मनुष्यनुं आयुष बांधे छे. कृष्णलेश्यावाळा अक्रियावादी, अज्ञानवादी अने विनयवादी जीवो चारे प्रकारना आयुषनो बन्ध करे छे. ए ज रीते नीललेश्यावाळा अने कापोतलेश्यावाळा संबंधे पण जाणवुं.

---

१ * पृथिवीकायिकादि मिथ्यादृष्टि होवाथी तेओ अक्रियावादी अने अज्ञानवादी होय छे. यद्यपि तेओमां वचनना अभावथी वाद नथी, तोपण ते ते वाद योग्य परिणाम होवाथी तेओ अक्रियावादी अने अज्ञानवादी कह्या छे. अने तेओमां विनयवादने योग्य परिणाम नथी तेथी तेओ विनयवादी नथी. पृथिवीकायिकोने सलेश्यत्व, कृष्ण, नील, कापोत अने तेजोलेश्या तथा कृष्णपाक्षिकत्वादि जे होय छे, ते बधामां अक्रियावादी अने अज्ञानवादी ए बे समवसरण होय छे. ए प्रमाणे चउरिन्द्रिय सुधी जाणवुं. अहीं एटलुं समजवुं आवश्यक छे के क्रियावाद अने विनयवाद विशिष्ट सम्यक्त्वादि परिणामना सद्भावमां होय छे तेथी बेइन्द्रियादिने सास्वादननी प्राप्तिमां सम्यक्त्व अने ज्ञाननो अंश होवा छतां पण तेओ क्रियावादी अने विनयवादी कहेवाता नथी.

१५. [प्र०] तेउलेस्सा णं भंते ! जीवा किरियावादी किं नेरइयाउयं पकरेइ ?—पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो नेरइयाउयं पकरेइ, नो तिरिक्खजोणियाउयं पकरेइ, मणुस्साउयं पकरेइ, देवाउयं पि पकरेइ । जइ देवाउयं पकरेइ—तहेव ।

१६. [प्र०] तेउलेस्सा णं भंते ! जीवा अकिरियावादी किं नेरइयाउयं—पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो नेरइयाउयं पकरेइ, मणुस्साउयं पि पकरेइ, तिरिक्खजोणियाउयं पि पकरेइ, देवाउयं पि पकरेइ । एवं अन्नाणियवादी वि, वेणइयवादी वि । जहा तेउलेस्सा एवं पम्हलेस्सा वि सुक्कलेस्सा वि नायव्वा ।

१७. [प्र०] अलेस्सा णं भंते ! जीवा किरियावादी किं णेरइयाउयं—पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो नेरइयाउयं पकरेइ, नो तिरिक्ख०, नो मणु०, नो देवाउयं पकरेइ ।

१८. [प्र०] कण्हपक्खिया णं भंते ! जीवा अकिरियावादी किं नेरइआउयं—पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नेरइयाउयं पि पकरेइ—एवं चउविहं पि । एवं अन्नाणियवादी वि, वेणइयवादी वि । सुक्कपक्खिया जहा सलेस्सा ।

१९. [प्र०] सम्मदिट्ठी णं भंते ! जीवा किरियावादी किं नेरइयाउयं—पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो नेरइयाउयं पकरेइ, नो तिरिक्खजोणियाउयं पकरेइ, मणुस्साउयं पकरेइ, देवाउयं पि पकरेइ । मिच्छादिट्ठी जहा कण्हपक्खिया ।

२०. [प्र०] सम्मामिच्छादिट्ठी णं भंते ! जीवा अन्नाणियवादी किं नेरइयाउयं—? [उ०] जहा अलेस्सा । एवं वेणइयवादी वि । णाणी आभिणिबोहियनाणी य सुयनाणी य ओहिनाणी य जहा सम्मद्दिट्ठी ।

२१. [प्र०] मणपज्जवणाणी णं भंते !—पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो नेरइयाउयं पकरेइ, नो तिरिक्ख०, नो मणुस्स०, देवाउयं पकरेइ ।

२२. [प्र०] जइ देवाउयं पकरेइ किं भवणवासि०—पुच्छा । [उ०] गोयमा ! नो भवणवासिदेवाउयं पकरेइ, नो वाणमंतर०, नो जोइसिय०, वेमाणियदेवाउयं पकरेइ । केवलनाणी जहा अलेस्सा । अन्नाणी जाव—विभंगनाणी जहा कण्हपक्खिया । सन्नासु चउसु वि जहा सलेस्सा । नोसन्नोवउत्ता जहा मणपज्जवनाणी । सवेदगा जाव—नपुंसगवेदगा जहा सलेस्सा । अवे-

१५. [प्र०] हे भगवन् ! तेजोलेश्यावाळा क्रियावादी जीवो शुं नैरयिकनुं आयुष बांधे—इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेओ नैरयिकनुं अने तिर्यंचनुं आयुष बांधता नथी, पण मनुष्य अने देवनुं आयुष बांधे छे. जो तेओ देवोनुं आयुष बांधे तो ते पूर्ववत् आयुषनो बन्ध करे छे.

तेजोलेश्यावाळा क्रियावादीने आयुषनो बन्ध.

१६. [प्र०] हे भगवन् ! तेजोलेश्यावाळा अक्रियावादी जीवो शुं नैरयिकनुं आयुष बांधे—इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेओ नैरयिकनुं आयुष बांधता नथी, पण तिर्यंच, मनुष्य अने देवनुं आयुष बांधे छे. ए ज रीते अज्ञानवादी अने विनयवादी जीवो संबंधे पण समजवुं. जेम तेजोलेश्यावाळा संबंधे जणाव्युं तेम पद्मलेश्यावाळा अने शुक्ललेश्यावाळा जीवो संबंधे पण समजवुं.

१७. [प्र०] हे भगवन् ! लेश्यारहित क्रियावादी जीवो शुं नैरयिकनुं आयुष बांधे—इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेओ नैरयिक, तिर्यंच, मनुष्य के देवनुं पण आयुष बांधता नथी.

लेश्यारहित क्रियावादीने आयुषनो बन्ध.

१८. [प्र०] हे भगवन् ! कृष्णपाक्षिक अक्रियावादी जीवो शुं नैरयिकनुं आयुष बांधे—इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेओ नैरयिक अने तिर्यंच वगेरे—चारे प्रकारनां आयुषो बांधे छे. ए रीते कृष्णपाक्षिक अज्ञानवादी अने विनयवादी विषे पण जाणवुं. जेम लेश्यावाळा जीवो संबंधे कह्युं छे तेम शुक्लपाक्षिक संबंधे पण जाणवुं.

कृष्णपाक्षिक अक्रियावादीने आयुषनो बन्ध.

१९. [प्र०] हे भगवन् ! सम्यग्दृष्टि क्रियावादी जीवो शुं नैरयिकनुं आयुष्य बांधे—इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेओ नैरयिक अने तिर्यंचनुं आयुष बांधता नथी, पण मनुष्य अने देवनुं आयुष बांधे छे. मिथ्यादृष्टिने कृष्णपाक्षिकोनी जेम जाणवुं.

सम्यग्दृष्टि क्रियावादीने आयुषनो बन्ध.

२०. [प्र०] हे भगवन् ! सम्यग्मिथ्यादृष्टि अज्ञानवादी जीवो शुं नैरयिकनुं आयुष बांधे—इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! लेश्यारहित जीवोनी पेठे जाणवुं. ए प्रमाणे विनयवादी संबंधे पण समजवुं. ज्ञानी, मतिज्ञानी, श्रुतज्ञानी अने अवधिज्ञानीने सम्यग्दृष्टिनी पेठे समजवुं.

सम्यग्मिथ्यादृष्टि अज्ञानवादीने आयुषनो बन्ध.

२१. [प्र०] हे भगवन् ! मनःपर्यवज्ञानी (क्रियावादी) जीवो शुं नैरयिकनुं आयुष बांधे—इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेओ नैरयिक, तिर्यंच के मनुष्यनुं आयुष बांधता नथी, पण देवनुं आयुष बांधे छे.

मनःपर्यवज्ञानीने आयुषनो बन्ध.

२२. [प्र०] हे भगवन् ! जो तेओ देवनुं आयुष बांधे तो शुं भवनवासी देवनुं आयुष बांधे—इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेओ भवनवासी देवनुं, वानव्यंतर देवनुं के ज्योतिषिक देवनुं आयुष बांधता नथी, पण वैमानिक देवनुं आयुष बांधे छे. केवलज्ञानीने लेश्यारहित जीवोनी पेठे जाणवुं. अज्ञानी, यावत्—विभंगज्ञानीने कृष्णपाक्षिकोनी जेम समजवुं. चारे संज्ञामां उपयोगवाळा जीवोने लेश्यावाळा जीवोनी जेम समजवुं. नोसंज्ञामां उपयोगवाळा जीवोने मनःपर्यवज्ञानीनी जेम जाणवुं. वेदवाळा अने यावत्—नपुंसकवेदवाळाने लेश्यावाळानी जेम अने वेद विनाना जीवोने लेश्यारहित जीवोनी पेठे समजवुं. कषायवाळा अने यावत्—लोभकषायवाळा जीवोने लेश्या-

दिट्ठी जहा अलेस्सा। सकसायी जाव-लोभकसायी जहा सलेस्सा। अकसायी जहा अलेस्सा। सयोगी जाव-काययोगी जहा सलेस्सा। अजोगी जहा अलेस्सा। सागारोवउत्ता य अणागारोवउत्ता य जहा सलेस्सा।

२३. [प्र०] किरियावादी णं भंते! नेरइया किं नेरइयाउयं-पुच्छा। [उ०] गोयमा! नो नेरइयाउयं०, नो तिरिक्ख०, मणुस्साउयं पकरेइ, नो देवाउयं पकरेइ।

२४. [प्र०] अकिरियावादी णं भंते! नेरइया-पुच्छा। [उ०] गोयमा! नो नेरइयाउयं०, तिरिक्खजोणियाउयं पकरेइ, मणुस्साउयं पि पकरेइ, नो देवाउयं पकरेइ। एवं अन्नाणियवादी वि, वेणइयवादी वि।

२५. [प्र०] सलेस्सा णं भंते! नेरइया किरियावादी किं नेरइयाउयं०? [उ०] एवं सब्बे वि नेरइया जे किरियावादी ते मणुस्साउयं एगं पकरेइ, जे अकिरियावादी, अन्नाणियवादी, वेणइयवादी ते सब्बट्ठाणेसु वि नो नेरइयाउयं पकरेइ, तिरिक्खजोणियाउयं पि पकरेइ, मणुस्साउयं पि पकरेइ, नो देवाउयं पकरेइ। नवरं सम्मामिच्छत्ते उवरिल्लेहिं दोहि वि समोसरणेहिं न किंचि वि पकरेइ जहेव जीवपदे। एवं जाव-थणियकुमारा जहेव नेरइया।

२६. [प्र०] अकिरियावादी णं भंते! पुढविकाइया-पुच्छा। [उ०] गोयमा! नो नेरइयाउयं पकरेइ, तिरिक्खजोणियाउयं०, मणुस्साउयं०, नो देवाउयं पकरेइ। एवं अन्नाणियवादी वि।

२७. [प्र०] सलेस्सा णं भंते!०? [उ०] एवं जं जं पदं अत्थि पुढविकाइयाणं तर्हि तर्हि मज्झिमेसु दोसु समोसरणेसु एवं चेव दुविहं आउयं पकरेइ। नवरं तेउलेस्साए न किं पि पकरेइ। एवं आउकाइयाण वि, एवं वणस्सइकाइयाण वि। तेउकाइआ वाउकाइआ सब्बट्ठाणेसु मज्झिमेसु दोसु समोसरणेसु नो नेरइयाउयं पकरेइ, तिरिक्खजोणियाउयं पकरेइ, नो मणुस्साउयं०, नो देवाउयं पकरेइ। बेइंदिय-तेइंदिय-चउरिंदियाणं जहा पुढविकाइयाणं। नवरं सम्मत्त-नाणेसु न एक्कं पि आउयं पकरेइ।

वाळा जीवोनी जेम जाणवुं. कषायरहित जीवोने लेश्यारहित जीवोनी जेम जाणवुं. योगवाळा अने यावत्—काययोगवाळा जीवो लेश्यावाळा जीवोनी जेम जाणवा. योगरहित जीवोने लेश्यारहित जीवोनी पेठे समजवुं. साकारोपयोगवाळा अने अनाकारोपयोगवाळाने लेश्यावाळा जीवोनी जेम जाणवुं.

क्रियावादी नैरयिकोने आयुषबन्ध

२३. [प्र०] हे भगवन्! क्रियावादी नैरयिको शुं नैरयिकनुं आयुष बांधे-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! तेओ *नैरयिकनुं आयुष, तिर्यंचनुं आयुष अने देवोनुं आयुष बांधता नथी, पण मनुष्यनुं आयुष बांधे छे.

अक्रियावादी नैरयिकोने आयुषबन्ध.

२४. [प्र०] हे भगवन्! अक्रियावादी नैरयिको शुं नैरयिकनुं आयुष बांधे-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! तेओ नैरयिक अने देवनुं आयुष बांधता नथी, पण तिर्यंच अने मनुष्यनुं आयुष बांधे छे. ए प्रमाणे अज्ञानवादी अने विनयवादी संबंधे पण जाणवुं.

सलेश्य क्रियावादी नैरयिकोने आयुषबन्ध.

२५. [प्र०] हे भगवन्! लेश्यावाळा क्रियावादी नैरयिको शुं नैरयिकनुं आयुष बांधे-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! जे नैरयिको क्रियावादी छे तेओ बधा एक मनुष्यनुं ज आयुष बांधे छे; अने जेओ अक्रियावादी, अज्ञानवादी अने विनयवादी छे तेओ बधां स्थानोमां पण नैरयिक अने देवनुं आयुष बांधता नथी, पण तिर्यंच अने मनुष्यनुं आयुष बांधे छे. पण विशेष ए के, सम्यग्मिथ्यादृष्टि उपरनां अज्ञानवादी अने विनयवादी-ए बे समवसरणमां जेम जीवपदमां कह्युं छे तेम कोइ पण आयुषनो बन्ध करतो नथी. जेम नैरयिकोने कह्युं तेम यावत्—स्तनितकुमारोने पण समजवुं.

अक्रियावादी पृथिवीकायिकोने आयुषबन्ध.

२६. [प्र०] हे भगवन्! अक्रियावादी पृथिवीकायिको शुं नैरयिकनुं आयुष बांधे-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! तेओ नैरयिकनुं अने देवनुं आयुष नथी बांधता, पण तिर्यंच अने मनुष्यनुं आयुष बांधे छे. ए प्रमाणे अज्ञानवादी संबंधे पण समजवुं.

२७. [प्र०] हे भगवन्! लेश्यावाळा पृथिवीकायिको संबन्धे पृच्छा. [उ०] ए प्रमाणे जे जे पद पृथिवीकायिक संबंधे होय ते ते पद संबंधी वच्चेना (अक्रियावादी अने अज्ञानवादीना) बे समवसरणोमां पूर्वे कह्या प्रमाणे बे प्रकारनुं मनुष्यायुष अने तिर्यंचायुष बांधे छे. परन्तु †तेजोलेश्यामां कोइ पण आयुषनो बन्ध करतो नथी. ए रीते अप्कायिक अने वनस्पतिकायिक संबंधे पण समजवुं. अग्निकाय अने वायुकाय बधां स्थानोमां वच्चलां बे समवसरणोने आश्रयी नैरयिक, मनुष्य अने देवनुं आयुष बांधता नथी, पण मात्र तिर्यंचनुं आयुष बांधे छे. बेइन्द्रिय, तेइन्द्रिय अने चउरिन्द्रिय जीवोने पृथिवीकायिकोनी पेठे जाणवुं, पण ‡सम्यक्त्व अने ज्ञानमां तेओ एक पण आयुषनो बन्ध करता नथी.

---

२३ * क्रियावादी नारको नारकभवस्वभावथी नैरयिकायुष अने देवायुष बांधता नथी. अने तिर्यंचायुष बांधता नथी ते क्रियावादना स्वभावथी जाणवुं. बाकीना अक्रियावादादि त्रण समवसरणमां नारकोने सर्वत्र तिर्यंचायुष अने मनुष्यायुषनो ज बन्ध होय छे. सम्यग्मिथ्यादृष्टि नारकोने छेल्लां बे समवसरणो होय छे, पण गुणस्थानकना स्वभावथी तेओने कोई पण आयुषनो बन्ध थतो नथी.-टीका.

२७ † पृथिवीकायिकोने अपर्याप्तावस्थामां ज इन्द्रियपर्याप्ति पूरी थया पहेला तेजोलेश्या होय छे अने इन्द्रियपर्याप्ति पूरी थया पछी ज परभवनुं आयुष बंधाय छे माटे तेजोलेश्याना अभावमांज आयुषनो बन्ध थाय छे.-टीका.

‡ बेइन्द्रियादिने सास्वादन होवाथी सम्यक्त्व अने ज्ञान होय छे, परन्तु तेनो अल्प काळ होवाथी ते समये आयुषनो बन्ध थतो नथी, माटे सम्यक्त्व अने ज्ञानना अभावमां आयुषनो बन्ध थाय छे.-टीका.

२८. [प्र०] किरियावादी णं भंते ! पंचिंदियतिरिक्खजोणिया किं नेरइयाउयं पकरेइ–पुच्छा। [उ०] गोयमा ! जहा मणपज्जवनाणी। अकिरियावादी अन्नाणियवादी वेणइयवादी य चउव्विहं पि पकरेइ। जहा ओहिया तहा सलेस्सा वि।

२९. [प्र०] कण्हलेस्सा णं भंते ! किरियावादी पंचिंदियतिरिक्खजोणिया किं नेरइयाउयं–पुच्छा। [उ०] गोयमा ! नो नेरइयाउयं पकरेइ, णो तिरिक्ख०, नो मणुस्साउयं०, नो देवाउयं पकरेइ। अकिरियावादी अन्नाणियवादी वेणइयवादी चउव्विहं पि पकरेइ। जहा कण्हलेस्सा एवं नीललेस्सा वि, काउलेस्सा वि, तेउलेस्सा जहा सलेस्सा। नवरं अकिरियावादी, अन्नाणियवादी, वेणइयवादी य णो नेरइयाउयं पकरेइ, देवाउयं पि पकरेइ, तिरिक्खजोणियाउयं पि पकरेइ, मणुस्साउयं पि पकरेइ। एवं पम्हलेस्सा वि, एवं सुक्कलेस्सा वि भाणियव्वा। कण्हपक्खिया तिहिं समोसरणेहिं चउव्विहं पि आउयं पकरेइ। सुक्कपक्खिया जहा सलेस्सा। सम्मदिट्ठी जहा मणपज्जवनाणी तहेव वेमाणियाउयं पकरेइ। मिच्छदिट्ठी जहा कण्हपक्खिया। सम्मामिच्छादिट्ठी ण य एक्कं पि पकरेइ जहेव नेरइया। णाणी जाव–ओहिनाणी जहा सम्मदिट्ठी। अन्नाणी जाव–विभंगनाणी जहा कण्हपक्खिया। सेसा जाव–अणागारोवउत्ता सव्वे जहा सलेस्सा तहा चेव भाणियव्वा। जहा पंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं वत्तव्वया भणिया एवं मणुस्साण वि भाणियव्वा, नवरं मणपज्जवनाणी नोसन्नोवउत्ता य जहा सम्मदिट्ठी तिरिक्खजोणिया तहेव भाणियव्वा। अलेस्सा केवलनाणी अवेदगा अकसायी अयोगी य एए न एगं पि आउयं पकरेइ। जहा ओहिया जीवा सेसं तहेव। वाणमंतर–जोइसिय–वेमाणिया जहा असुरकुमारा।

३०. [प्र०] किरियावादी णं भंते ! जीवा किं भवसिद्धीया अभवसिद्धीया ? [उ०] गोयमा ! भवसिद्धीया, नो अभवसिद्धीया।

३१. [प्र०] अकिरियावादी णं भंते ! जीवा किं भवसिद्धीया–पुच्छा। [उ०] गोयमा ! भवसिद्धीया वि, अभवसिद्धीया वि। एवं अन्नाणियवादी वि, वेणइयवादी वि।

२८. [प्र०] हे भगवन् ! क्रियावादी पंचेंद्रिय तिर्यंचयोनिक जीवो शुं नैरयिकनुं आयुष बांधे—इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! मनःपर्यवज्ञानीनी पेठे जाणवुं. अक्रियावादी, अज्ञानवादी अने विनयवादी पंचेंद्रिय तिर्यंचयोनिक जीवो चारे प्रकारना आयुषनो बन्ध करे छे. लेश्यावाळा जीवो औधिक पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकनी पेठे कहेवा.

क्रियावादी पं० ति यं चने आयुषनो बन्ध.

२९. [प्र०] हे भगवन् ! कृष्णलेश्यावाळा क्रियावादी पंचेंद्रिय तिर्यंचयोनिक जीवो शुं नैरयिकनुं आयुष बांधे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेओ *नैरयिक, तिर्यंच, मनुष्य के देवनुं आयुष बांधता नथी. अक्रियावादी, अज्ञानवादी अने विनयवादी चारे प्रकारना आयुषने बांधे छे. जेम कृष्णलेश्यावाळाने कह्युं तेम नीललेश्यावाळा अने कापोतलेश्यावाळाने समजवुं. †लेश्यावाळानी जेम तेजोलेश्यावाळा जाणवा. परन्तु अक्रियावादी, अज्ञानवादी, अने विनयवादी नैरयिकनुं आयुष बांधता नथी, पण देवनुं, तिर्यंचनुं अने मनुष्यनुं आयुष बांधे छे. ए रीते पद्मलेश्यावाळा तथा शुक्लेश्यावाळाने पण कहेवुं. कृष्णपाक्षिक त्रण (क्रियावादी सिवाय बाकीनां) समवसरणो वडे चारे प्रकारनुं आयुष बांधे छे. शुक्लपाक्षिकने लेश्यावाळानी पेठे जाणवुं. सम्यग्दृष्टि मनःपर्यवज्ञानीनी जेम वैमानिकनुं आयुष बांधे छे. कृष्णपाक्षिकोनी जेम मिथ्यादृष्टि जाणवा. सम्यग्मिथ्यादृष्टि एक पण आयुष बांधता नथी, अने तेओने नैरयिकोनी जेम छेल्ला बे समवसरणो जाणवा. ज्ञानी अने यावत्–अवधिज्ञानी सम्यग्दृष्टिनी जेम जाणवा. अज्ञानी अने यावत्—विभंगज्ञानी कृष्णपाक्षिकोनी जेम जाणवा. बाकीना यावत्–अनाकार उपयोगवाळा सुधी बधाने लेश्यावाळानी जेम जाणवुं. जेम पंचेंद्रिय तिर्यंचयोनिकोनी वक्तव्यता कही छे एम मनुष्योनी पण वक्तव्यता कहेवी. परन्तु मनःपर्यवज्ञानी अने नोसंज्ञामां उपयुक्त जीवोने सम्यग्दृष्टि तिर्यंचयोनिकनी जेम जाणवुं. लेश्यारहित, केवळज्ञानी, वेदरहित, कषायरहित अने योगरहित जीवो औधिक जीवोनी जेम आयुष बांधता नथी. बाकी बधुं पूर्व प्रमाणे जाणवुं. वानव्यंतर, ज्योतिषिक अने वैमानिकोने असुरकुमारोनी जेम समजवुं.

कृष्णलेश्यावाळा क्रियावादी पं० तिर्यंचने आयुषनो बन्ध.

३०. [प्र०] हे भगवन् ! शुं क्रियावादी जीवो भवसिद्धिक छे के अभवसिद्धिक छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ भवसिद्धिक छे पण अभवसिद्धिक नथी.

क्रियावादी भव्य के अभव्य ?

३१. [प्र०] हे भगवन् ! शुं अक्रियावादी जीवो भवसिद्धिक छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेओ भवसिद्धिक पण छे अने अभवसिद्धिक पण छे. ए ज रीते अज्ञानवादी अने विनयवादी संबंधे पण समजवुं.

अक्रियावादी भव्य के अभव्य ?

---

१ चउहिं पि ग–घ।

२९ * ज्यारे सम्यग्दृष्टि पंचेन्द्रिय तिर्यंच कृष्णादि अशुभ लेश्याना परिणामवाळा होय छे त्यारे तेओ कोइ पण आयुषनो बन्ध करता नथी अने तेजोलेश्यादि शुभ परिणामवाळा होय छे त्यारेज केवळ वैमानिकायुषनो बन्ध करे छे.–टीका.

† तेजोलेश्यावाळाने लेश्यावाळानी पेठे आयुषनो बन्ध जाणवो एटले क्रियावादी वैमानिकायुष ज बांधे अने बीजा त्रण समवसरणवाळा चारे प्रकारनुं आयुष बांधे, कारणके लेश्यावाळाने ए प्रमाणे आयुषनो बन्ध कहेलो छे.

३२. [प्र०] सलेस्सा णं भंते ! जीवा किरियावादी किं भव-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! भवसिद्धीया, नो अभवसिद्धीया।

३३. [प्र०] सलेस्सा णं भंते ! जीवा अकिरियावादी किं भव-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! भवसिद्धीया वि, अभवसिद्धीया वि । एवं अन्नाणियवादी वि, वेणइयवादी वि जहा सलेस्सा । एवं जाव-सुक्कलेस्सा ।

३४. [प्र०] अलेस्सा णं भंते ! जीवा किरियावादी किं भव-पुच्छा । [उ०] गोयमा ! भवसिद्धीया, नो अभवसिद्धीया । एवं एएणं अभिलावेणं कण्हपक्खिया तिसु वि समोसरणेसु भयणाए । सुक्कपक्खिया चउसु वि समोसरणेसु भवसिद्धीया, नो अभवसिद्धीया । सम्मद्दिट्ठी जहा अलेस्सा । मिच्छादिट्ठी जहा कण्हपक्खिया । सम्मामिच्छादिट्ठी दोसु वि समोसरणेसु जहा अलेस्सा । नाणी जाव-केवलनाणी भवसिद्धीया, नो अभवसिद्धीया । अन्नाणी, जाव-विभंगनाणी जहा कण्हपक्खिया । सन्नासु चउसु वि जहा सलेस्सा । नोसन्नोवउत्ता जहा सम्मद्दिट्ठी । सवेदगा जाव-नपुंसगवेदगा जहा सलेस्सा । अवेदगा जहा सम्मदिट्ठी । सकसायी, जाव-लोभकसायी जहा सलेस्सा । अकसायी जहा सम्मदिट्ठी । सयोगी जाव-कायजोगी जहा सलेस्सा । अयोगी जहा सम्मदिट्ठी । सागारोवउत्ता अणागारोवउत्ता जहा सलेस्सा । एवं नेरइया वि भाणियव्वा, नवरं नायव्वं जं अत्थि । एवं असुरकुमारा वि जाव-थणियकुमारा । पुढविकाइया सव्वट्ठाणेसु वि मज्झिल्लेसु दोसु वि समोसरणेसु भवसिद्धीया वि, अभवसिद्धीया वि । एवं जाव-वणस्सइकाइया। बेइंदिय-तेइंदिय-चउरिंदिया एवं चेव । नवरं संमत्ते ओहिनाणे आभिणिबोहियनाणे सुयनाणे एएसु चेव दोसु मज्झिमेसु समोसरणेसु भवसिद्धिया, नो अभवसिद्धिया, सेसं तं चेव । पंचिंदियतिरिक्खजोणिया जहा नेरइया । नवरं नायव्वं जं अत्थि । मणुस्सा जहा ओहिया जीवा । वाणमंतर-जोइसिय-वेमाणिया जहा असुरकुमारा । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

तीसइमे सए पढमो उद्देसो समत्तो ।

सलेश्य क्रियावादी भव्य के अभव्य?

३२. [प्र०] हे भगवन् ! लेश्यावाळा क्रियावादी जीवो शुं भवसिद्धिक छे के अभवसिद्धिक छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ भवसिद्धिक छे, पण अभवसिद्धिक नथी.

सलेश्य अक्रियावादी भव्य के अभव्य?

३३. [प्र०] हे भगवन् ! लेश्यावाळा अक्रियावादी जीवो शुं भवसिद्धिक छे-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! तेओ भवसिद्धिक पण छे अने अभवसिद्धिक पण छे. एम अज्ञानवादी अने विनयवादी संबंधे पण जाणवुं. जेम लेश्यावाळा कह्या तेम [कृष्णलेश्यावाळा] यावत्-शुक्ललेश्यावाळा पण समजवा.

लेश्यारहित क्रियावादी भव्य के अभव्य?

३४. [प्र०] हे भगवन् ! लेश्यारहित क्रियावादी जीवो शुं भवसिद्धिक छे के अभवसिद्धिक छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ भवसिद्धिक छे, पण अभवसिद्धिक नथी. ए प्रमाणे ए अभिलापवडे कृष्णपाक्षिक जीवो [क्रियावादी सिवायना] त्रणे समवसरणोमां विकल्पे (भवसिद्धिक) जाणवा. शुक्लपाक्षिक जीवो चारे समवसरणोमां भवसिद्धिक छे, पण अभवसिद्धिक नथी, सम्यग्दृष्टि लेश्या विनाना जीवोनी जेम जाणवा, मिथ्यादृष्टि कृष्णपाक्षिकोनी जेम जाणवा अने सम्यग्मिथ्यादृष्टि (मिश्रदृष्टि), अज्ञानवादी अने विनयवादी-ए बन्ने समवसरणोमां लेश्यारहित जीवोनी जेम (भवसिद्धिक) जाणवा. ज्ञानी अने यावत्-केवलज्ञानी जीवो भवसिद्धिक जाणवा, पण अभवसिद्धिक न जाणवा. अज्ञानी अने यावत्-विभंगज्ञानी जीवो कृष्णपाक्षिकनी जेम बन्ने प्रकारना समजवा. आहारसंज्ञामां, यावत् परिग्रहसंज्ञामां उपयोगवाळा लेश्यावाळा जीवोनी जेम जाणवा. नोसंज्ञामां उपयुक्त जीवो सम्यग्दृष्टिनी जेम जाणवा. वेदवाळा अने यावत्-नपुंसकवेदवाळा लेश्यावाळानी जेम बन्ने प्रकारना जाणवा. वेदरहित जीवो सम्यग्दृष्टिनी पेठे समजवा. कषायवाळा अने यावत्-लोभकषायवाळाने लेश्यावाळानी जेम जाणवुं. कषायरहित जीवोने सम्यग्दृष्टि जीवोनी जेम जाणवुं. योगवाळा, यावत्-काययोगवाळा जीवोने सम्यग्दृष्टि जीवोनी जेम समजवा. साकार-ज्ञानपयोगवाळा अने अनाकार-दर्शनोपयोगवाळा जीवो लेश्यायुक्त जीवोनी जेम जाणवा. ए प्रमाणे नैरयिको पण कहेवा. विशेष ए के, जेने जे होय तेने ते जाणवुं. ए रीते असुरकुमारो अने यावत्-स्तनितकुमारो संबंधे पण जाणवुं. पृथिवीकायिको बधा स्थानकोमां वचला बन्ने समवसरणोमां भवसिद्धिको अने अभवसिद्धिको होय छे. ए रीते यावत्-वनस्पतिकायिको सुधी समजवुं. बेइंद्रिय, तेइंद्रिय अने चउरिन्द्रिय संबंधे पण एज रीते जाणवुं. विशेष ए के, तेओने सम्यक्त्व, अवधिज्ञान, मतिज्ञान अने श्रुतज्ञानमां बन्ने वचलां समवसरणोने आश्रयी भवसिद्धिको कहेवा, पण अभवसिद्धिको न कहेवा. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोने नैरयिकोनी जेम समजवुं. विशेष ए के, जेने जे होय तेने ते जाणवुं. मनुष्योने औघिक जीवोनी जेम समजवुं. वानव्यंतर, ज्योतिषिक अने वैमानिकोने असुरकुमारोनी जेम समजवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

त्रीशमा शतकमां प्रथम उद्देशक समाप्त.

बीओ उद्देसो।

१. [प्र०] अणंतरोववन्नगा णं भंते! नेरइया किं किरियावादी–पुच्छा [उ०] गोयमा! किरियावादी वि, जाव–वेणइयवादी वि।

२. [प्र०] सलेस्सा णं भंते! अणंतरोववन्नगा नेरइया किं किरियावादी? [उ०] एवं चेव, एवं जहेव पढमुद्देसे नेरइयाणं वत्तव्वया तहेव इह वि भाणियव्वा। नवरं जं जस्स अत्थि अणंतरोववन्नगाणं नेरइयाणं तं तस्स भाणियव्वं। एवं सव्वजीवाणं जाव–वेमाणियाणं। नवरं अणंतरोववन्नगाणं जं जहिं अत्थि तं तहिं भाणियव्वं।

३. [प्र०] किरियावाई णं भंते! अणंतरोववन्नगा नेरइया किं नेरइयाउयं पकरेइ–पुच्छा। [उ०] गोयमा! नो नेरइयाउयं पकरेंति, नो तिरि०, नो मणु०, नो देवाउयं पकरेइ। एवं अकिरियावादी वि अन्नाणियवादी वि वेणइयवादी वि।

४. [प्र०] सलेस्सा णं भंते! किरियावादी अणंतरोववन्नगा नेरइया किं नेरइयाउयं–पुच्छा। [उ०] गोयमा! नो नेरइयाउयं पकरेइ, जाव–नो देवाउयं पकरेइ। एवं जाव–वेमाणिया। एवं सव्वट्ठाणेसु वि अणंतरोववन्नगा नेरइया न किंचि वि आउयं पकरेंति जाव–अणागारोवउत्त त्ति। एवं जाव–वेमाणिया, नवरं जं जस्स अत्थि तं तस्स भाणियव्वं।

५. [प्र०] किरियावादी णं भंते! अणंतरोववन्नगा नेरइया किं भवसिद्धिया, अभवसिद्धिया? [उ०] गोयमा! भवसिद्धिया, नो अभवसिद्धिया।

६. [प्र०] अकिरियावादी णं–पुच्छा। [उ०] गोयमा! भवसिद्धिया वि, अभवसिद्धिया वि। एवं अन्नाणियवादी वि वेणइयवादी वि।

७. [प्र०] सलेस्सा णं भंते! किरियावादी अणंतरोववन्नगा नेरइया किं भवसिद्धिया, अभवसिद्धिया? [उ०] गोयमा! भवसिद्धिया, नो अभवसिद्धिया। एवं एएणं अभिलावेणं जहेव ओहिए उद्देसए नेरइयाणं वत्तव्वया भणिया तहेव इह वि भाणियव्वा जाव–अणागारोवउत्त त्ति। एवं जाव–वेमाणियाणं। नवरं जं जस्स अत्थि तं तस्स भाणियव्वं। इमं से लक्खणं–जे किरि-

द्वितीय उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन्! अनंतरोपपन्नक (तुरत उत्पन्न थयेला) नैरयिको शुं क्रियावादी छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! तेओ क्रियावादी पण छे अने यावत्–विनयवादी पण छे.

अनन्तरोपपन्न नैरयिकोने क्रियावादित्वादि.

२. [प्र०] हे भगवन्! लेश्यावाळा अनंतरोपपन्नक नैरयिको शुं क्रियावादी छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! जेम प्रथम उद्देशकमां वक्तव्यता कही छे तेम अहीं पण कहेवी. विशेष ए के, अनंतरोपपन्नक नैरयिकोमां जेने जे संभवे तेने ते कहेवुं. ए प्रमाणे सर्व जीवो यावत्–वैमानिकोने पण समजवुं. विशेष ए के, अनन्तरोपपन्न जीवोने जे संभवे ते तेने कहेवुं.

३. [प्र०] हे भगवन्! क्रियावादी अनन्तरोपपन्नक नैरयिको शुं नैरयिकनुं आयुष बांधे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! तेओ नैरयिक, तिर्यंच, मनुष्य के देवनुं आयुष बांधता नथी. एज रीते अक्रियावादी, अज्ञानवादी अने विनयवादी संबन्धे पण जाणवुं.

क्रियावादी अनन्तरोपपन्न नैरयिकोने आयुषबन्ध.

४. [प्र०] हे भगवन्! लेश्यावाळा अनन्तरोपपन्नक क्रियावादी नैरयिको शुं नैरयिकनुं आयुष बांधे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! तेओ नैरयिकनुं यावत्–देवनुं आयुष बांधता नथी. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी समजवुं. ए रीते सर्व स्थानोमां अनन्तरोपपन्नक नैरयिको कोइ पण आयुषनो बन्ध करता नथी. ए प्रमाणे यावत्–अनाकार उपयोगवाळा जीवो सुधी जाणवुं. एम यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं. विशेष ए के जेने जे होय ते तेने कहेवुं.

५. [प्र०] हे भगवन्! क्रियावादी अनन्तरोपपन्न नैरयिको शुं भवसिद्धिक छे के अभवसिद्धिक छे? [उ०] हे गौतम! तेओ भवसिद्धिक छे, पण अभवसिद्धिक नथी.

अनन्तरोपपन्न क्रियावादी नैरयिको भव्य छे के अभव्य छे?

६. [प्र०] अक्रियावादी संबंधे पृच्छा. [उ०] हे गौतम! तेओ भवसिद्धिक पण छे अने अभवसिद्धिक पण छे. ए प्रमाणे अज्ञानवादी अने विनयवादी संबंधे पण समजवुं.

७. [प्र०] हे भगवन्! लेश्यावाळा अनन्तरोपपन्न क्रियावादी नैरयिको शुं भवसिद्धिक छे के अभवसिद्धिक छे? [उ०] हे गौतम! तेओ भवसिद्धिक छे, पण अभवसिद्धिक नथी. ए प्रमाणे ए अभिलापथी जेम औधिक उद्देशकमां नैरयिकोनी वक्तव्यता कही तेम अहीं

याबादी सुक्कपक्खिया सम्मामिच्छदिट्ठीया एए सव्वे भवसिद्धिया, नो अभवसिद्धीया, सेसा सव्वे भवसिद्धीया वि अभवसिद्धीया वि। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

तीसइमे सए बीओ उद्देसो समत्तो।

पण कहेवी अने ते यावत्–अनाकारोपयोगवाळा सुधी समजवी. ए प्रमाणे यावत्–वैमानिको सुधी जाणवुं. पण जेने जे होय तेने ते कहेवुं. आ तेनुं लक्षण छे–जे क्रियावादी, शुक्लपाक्षिक, अने सम्यग्मिथ्यादृष्टि तेओ बधा भवसिद्धिक होय *छे पण अभवसिद्धिक होता नथी, अने बाकी बधा भवसिद्धिक पण होय छे अने अभवसिद्धिक पण होय छे. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.'

त्रीशमा शतकमां द्वितीय उद्देशक समाप्त.

तईओ उद्देसो।

१. [प्र०] परंपरोववन्नगा णं भंते! नेरइया किरियावादी०? [उ०] एवं जहेव ओहिओ उद्देसओ तहेव परंपरोववन्नएसु वि नेरइयादीओ तहेव निरवसेसं भाणियव्वं, तहेव तियदंडगसंगहिओ। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति जाव–विहरइ।

तीसइमे सए तईओ उद्देसो समत्तो।

तृतीय उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन्! परंपरोपपन्नक नैरयिको शुं क्रियावादी छे—इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! जेम औघिक उद्देशकमां कह्युं छे तेम परंपरोपपन्नक नैरयिको संबंधे पण नैरयिकथी मांडी (वैमानिक पर्यन्त) समग्र उद्देशक (क्रियावादित्वादि, आयुषबन्ध अने भव्याभव्यत्वादिप्ररूपक) ते ज प्रकारे त्रण दंडक सहित कहेवो. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'–एम कही यावत्–विहरे छे.

त्रीशमा शतकमां तृतीय उद्देशक समाप्त.

४–११ उद्देसगा।

१. एवं एएणं कमेणं जच्चेव बंधिसए उद्देसगाणं परिवाडी सच्चेव इहं पि जाव–अचरिमो उद्देसो। नवरं अणंतरा चत्तारि वि एक्कगमगा, परंपरा चत्तारि वि एक्कगमएणं। एवं चरिमा वि अचरिमा वि एवं चेव। नवरं अलेस्सो केवली अजोगी न भन्नइ, सेसं तहेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति। एए एक्कारस वि उद्देसगा। ४–११.

तीसइमं समवसरणसयं समत्तं।

४–११ उद्देशको.

१. [प्र०] ए प्रमाणे ए क्रमवडे बंधिशतकमां उद्देशकोनी जे परिपाटी छे ते ज परिपाटी अहीं पण यावत्–अचरम उद्देशक सुधी जाणवी. विशेष ए के, 'अनंतर' शब्दघटित चारे उद्देशको एक गमवाळा छे अने 'परंपर' शब्दघटित चारे उद्देशको एक गमवाळा छे. ए रीते 'चरम' अने 'अचरम' शब्दघटित उद्देशको संबंधे पण समजवुं. विशेष ए के लेश्यारहित, केवळज्ञानी अने अयोगी संबंधे अहीं कांइ पण न कहेवुं अने बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे' ए रीते अगियार उद्देशको कहेवा.

त्रीशमा शतकमां ४–११ उद्देशको समाप्त.

त्रीशमुं समवसरण शतक समाप्त।

७ * सम्यग्दृष्टि, ज्ञानी, अवेदी, अकषायी अने अयोगी ए पण भव्य ज होय छे, पण ते प्रसिद्ध होवाथी तेनी अहीं परिगणना करी नथी.

इकतीसइमं सयं।

पढमो उद्देसो।

१. [प्र०] रायगिहे जाव–एवं वयासी–कति णं भंते! खुड्डा जुम्मा पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! चत्तारि खुड्डा जुम्मा पन्नत्ता। तंजहा–१ कडजुम्मे, २ तेयोए, ३ दावरजुम्मे, ४ कलिओए। [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ–'चत्तारि खुड्डा जुम्मा पन्नत्ता, तंजहा–कडजुम्मे, जाव–कलियोगे'? [उ०] गोयमा! जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे चउपज्जवसिए सेत्तं खुड्डागकडजुम्मे। जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे तिपज्जवसिए सेत्तं खुड्डागतेयोगे। जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे दुपज्जवसिए सेत्तं खुड्डागदावरजुम्मे। जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे एगपज्जवसिए सेत्तं खुड्डागकलियोगे। से तेणट्ठेणं जाव–कलियोगे।

२. [प्र०] खुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते! कओ उववज्जंति? किं नेरइएहिंतो उववज्जंति? तिरिक्ख–पुच्छा। [उ०] गोयमा! नो नेरइएहिंतो उववज्जंति। एवं नेरइयाणं उववाओ जहा वक्कंतीए तहा भाणियव्वो।

३. [प्र०] ते णं भंते! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति? [उ०] गोयमा! चत्तारि वा अट्ठ वा बारस वा सोलस वा संखेज्जा वा असंखेज्जा वा उववज्जंति।

एकत्रीशमुं शतक.

प्रथम उद्देशक.

१. [प्र०] राजगृह नगरमां यावत्–आ प्रमाणे बोल्या के हे भगवन्! क्षुद्र (नानां) युग्मो केटलां कह्यां छे? [उ०] हे गौतम! *चार क्षुद्रयुग्मो कह्यां छे, ते आ प्रमाणे–१ कृतयुग्म, २ त्र्योज, ३ द्वापरयुग्म अने ४ कल्योज. [प्र०] हे भगवन्! शा हेतुथी एम कहो छो के कृतयुग्म यावत्–कल्योजरूप चार क्षुद्र युग्मो कह्यां छे? [उ०] हे गौतम! जे संख्यामांथी चार चारनो अपहार करतां छेवटे चार बाकी रहे ते संख्याने क्षुद्र कृतयुग्म कहेवाय छे. जे संख्यामांथी चार चारनो अपहार करतां छेवटे त्रण बाकी रहे ते संख्याने क्षुद्र त्र्योज कहेवामां आवे छे. जे संख्यामांथी चार चारनो अपहार करतां छेवटे बे बाकी रहे ते संख्याने क्षुद्र द्वापरयुग्म कहेवामां आवे छे. अने जे संख्यामांथी चार चारनो अपहार करतां छेवटे एक बाकी रहे ते संख्या क्षुद्र कल्योज कहेवाय छे. ते कारणथी यावत्–कल्योज कहेवाय छे.

क्षुद्रयुग्म. चार क्षुद्र युग्मो कहेवानो हेतु.

२. [प्र०] हे भगवन्! क्षुद्र कृतयुग्म राशि प्रमाण नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? शुं नैरयिकोथी आवी उत्पन्न थाय छे? तिर्यंचयोनिकोथी आवी उत्पन्न थाय छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! तेओ नैरयिकोथी आवी उत्पन्न थता नथी, [पण पंचेन्द्रिय तिर्यंच अने गर्भज मनुष्यथी आवी उत्पन्न थाय छे]–इत्यादि नैरयिकोनो उपपात जेम †व्युत्क्रान्ति पदमां कह्यो छे तेम अहीं जाणवो.

नैरयिकोनो उपपात.

३. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! चार, आठ, बार, सोळ अथवा संख्याता के असंख्याता उत्पन्न थाय छे.

उपपातसंख्या.

---

१ * लघु संख्यावाळा राशिविशेषने क्षुद्र युग्म कहे छे. तेमां चार, आठ, बार वगेरे संख्यावाळा राशिने क्षुद्र कृतयुग्म, त्रण, सात, अगियार वगेरे राशिने क्षुद्र त्र्योज, बे, छ वगेरे राशिने क्षुद्र द्वापरयुग्म अने एक, पांच वगेरे संख्यावाळा राशिने क्षुद्र कल्योज कहेवामां आवे छे.

१ † जुओ प्रज्ञा० पद ६ प० २०४–२१८.

४. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा कहं उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! से जहानामए पवए पवमाणे अज्झवसाण०-एवं जहा पंचविंसतिमे सए अट्ठमुद्देसए नेरइयाणं वत्तव्वया तहेव इह वि भाणियव्वा जाव-आयप्पओगेणं उववज्जंति नो परप्पयोगेणं उववज्जंति ।

५. [प्र०] रयणप्पभापुढविखुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते ! कओ उववज्जंति ? [उ०] एवं जहा ओहियनेरइयाणं वत्तव्वया सच्चेव रयणप्पभाए वि भाणियव्वा जाव-नो परप्पयोगेणं उववज्जंति । एवं सक्करप्पभाए वि जाव-अहेसत्तमाए-एवं उववाओ जहा वक्कंतीए । "अस्सन्नी खलु पढमं दोच्चं व सरीसवा तइय पक्खी" ।-गाहाए उववाएयव्वा, सेसं तहेव ।

६. [प्र०] खुड्डागतेयोगनेरइया णं भंते ! कओ उववज्जंति ? किं नेरइएहिंतो-? [उ०] उववाओ जहा वक्कंतीए ।

७. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ? [उ०] गोयमा ! तिन्नि वा सत्त वा एक्कारस वा पन्नरस वा संखेज्जा वा असंखेज्जा वा उववज्जंति । सेसं जहा कडजुम्मस्स, एवं जाव-अहेसत्तमाए ।

८. [प्र०] खुड्डागदावरजुम्मनेरइया णं भंते ! कओ उववज्जंति ? [उ०] एवं जहेव खुड्डागकडजुम्मे । नवरं परिमाणं दो वा छ वा दस वा चोद्दस वा संखेज्जा वा असंखेज्जा वा, सेसं तं चेव जाव-अहेसत्तमाए ।

९. [प्र०] खुड्डागकलिओगनेरइया णं भंते ! कओ उववज्जंति ? [उ०] एवं जहेव खुड्डागकडजुम्मे । नवरं परिमाणं एक्को वा पंच वा नव वा तेरस वा संखेज्जा वा असंखेज्जा वा उववज्जंति-सेसं तं चेव । एवं जाव-अहेसत्तमाए । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति २ जाव-विहरति ।

इक्कतीसइमे सए पढमो उद्देसो समत्तो ।

उपपातनो प्रकार.

४. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो केवी रीते उपजे ? [उ०] हे गौतम ! जेम कोई कूदनार कूदतो [पोताना पूर्वेना स्थानने छोडी आगळना स्थानने प्राप्त करे तेम नारको पण पूर्ववर्ती भवने छोडी अध्यवसायरूप कारण वडे आगळना भवने प्राप्त करे छे]-इत्यादि पचीशमा शतकना आठमा उद्देशकमां नैरयिको संबंधे जे वक्तव्यता कही छे ते अहीं पण कहेवी. यावत्-ते आत्मप्रयोगथी उत्पन्न थाय छे, पण परप्रयोगथी उत्पन्न थता नथी.

रत्नप्रभा नैरयिकोनो उपपात.

५. [प्र०] हे भगवन् ! क्षुद्र कृतयुग्मराशि प्रमाण रत्नप्रभाना नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! जेम सामान्य नैरयिकोनी वक्तव्यता कही छे तेम रत्नप्रभाना नैरयिकोनी पण कहेवी. यावत्-ते परप्रयोगथी उपजता नथी. एम शर्कराप्रभा अने यावत्-अधःसप्तम पृथिवी संबंधे पण जाणवुं. ए रीते *व्युत्क्रान्ति पदमां कह्या प्रमाणे अहीं उपपात कहेवो. 'असंज्ञी जीवो पहेली नरक सुधी, सर्पो बीजी नरक सुधी अने पक्षीओ त्रीजी नरक सुधी जाय छे'-इत्यादि गाथा वडे उपपात कहेवो. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे कहेवुं.

क्षुद्र त्र्योजराशि-प्रमाण नैरयिकोनो उपपात.

६. [प्र०] हे भगवन् ! क्षुद्र त्र्योजराशि प्रमाण नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय ? शुं नैरयिकोथी आवी उत्पन्न थाय-इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम *व्युत्क्रान्तिपदमां कह्या प्रमाणे उपपात कहेवो.

उपपातसंख्या.

७. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! त्रण, सात, अगियार, पंदर, संख्याता के असंख्याता उत्पन्न थाय छे. बाकी बधुं कृतयुग्म नैरयिकोनी पेठे जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्- सप्तम नरकपृथिवी सुधी जाणवुं.

क्षुद्र द्वापरयुग्म नैरयिकोनो उपपात.

८. [प्र०] हे भगवन् ! क्षुद्र द्वापरयुग्म प्रमाण नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय-इत्यादि पृच्छा. [उ०] जेम क्षुद्र कृतयुग्म संबंधे कह्युं छे तेम आ संबंधे पण समजवुं. परन्तु परिमाण-बे, छ, दश, चौद, संख्याता के असंख्याता उत्पन्न थाय छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्-अधःसप्तम नरकपृथिवी सुधी जाणवुं.

क्षुद्रकल्योज नैरयिकोनो उपपात.

९. [प्र०] हे भगवन् ! क्षुद्र कल्योज राशि प्रमाण नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय-इत्यादि पृच्छा. [उ०] जेम क्षुद्र कृतयुग्म संबंधे कह्युं छे तेम आ संबंधे पण समजवुं. परन्तु परिमाणमां एक, पांच, नव, तेर, संख्याता अथवा असंख्याता उत्पन्न थाय छे. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्-सातमी नरकपृथिवी सुधी समजवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एम ज छे'-एम कही यावत्-विहरे छे.

एकत्रीशमा शतकमां प्रथम उद्देशक समाप्त.

५-६ * प्रज्ञा० पद ६ प० २०४-२१८.

बीओ उद्देसो।

१. [प्र०] कण्हलेस्सखुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] एवं चेव जहा ओहियगमो जाव–नो परप्पयोगेणं उववज्जंति। नवरं उववाओ जहा वक्कंतीए धूमप्पभापुढविनेरइयाणं, सेसं तं चेव।

२. [प्र०] धूमप्पभापुढविकण्हलेस्सखुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] एवं चेव निरवसेसं। एवं तमाए वि, अहेसत्तमाए वि। नवरं उववाओ सव्वत्थ जहा वक्कंतीए।

३. [प्र०] कण्हलेस्सखुड्डागतेओगनेरइया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] एवं चेव, नवरं तिन्नि वा सत्त वा एक्कारस वा पन्नरस वा संखेज्जा वा असंखेज्जा वा, सेसं तं चेव। एवं जाव–अहेसत्तमाए वि।

४. [प्र०] कण्हलेस्सखुड्डागदावरजुम्मनेरइया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] एवं चेव। नवरं दो वा छ वा दस वा चोद्दस वा, सेसं तं चेव, धूमप्पभाए वि जाव–अहेसत्तमाए।

५. [प्र०] कण्हलेस्सखुड्डागकलियोगनेरइया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] एवं चेव। नवरं एक्को वा पंच वा नव वा तेरस वा संखेज्जा वा असंखेज्जा वा, सेसं तं चेव। एवं धूमप्पभाए वि, तमाए वि, अहे सत्तमाए वि। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

इकतीसइमे सए बीओ उद्देसो समत्तो।

द्वितीय उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन्! क्षुद्रकृतयुग्मराशिप्रमाण कृष्णलेश्यावाळा नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] औधिक–सामान्य गममां कह्या प्रमाणे अहीं पण जाणवुं, यावत्—परप्रयोगथी उपजता नथी. पण विशेष ए के, *व्युत्क्रांतिपदमां कह्या प्रमाणे उपपात कहेवो अने धूमप्रभापृथिवीना नैरयिको संबन्धे प्रश्न उत्तर वगेरे बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं.

क्षुद्रकृतयुग्म कृष्णलेश्यावाळा नैरयिकोनो उपपात.

२. [प्र०] हे भगवन्! क्षुद्रकृतयुग्मराशिप्रमाण कृष्णलेश्यावाळा धूमप्रभापृथिवीना नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] पूर्वे प्रमाणे बधुं जाणवुं. ए रीते तमःप्रभा अने अधःसप्तम नरकपृथिवी संबंधे पण समजवुं. पण विशेष ए के, बधे स्थळे उपपात संबंधे *व्युत्क्रांतिपदमां कह्या प्रमाणे जाणवुं.

३. [प्र०] हे भगवन्! क्षुद्रत्र्योजराशिप्रमाण कृष्णलेश्यावाळा नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे—इत्यादि पृच्छा. [उ०] उपर कह्या प्रमाणे जाणवुं. पण विशेष ए के, त्रण, सात, अगियार, पंदर, संख्याता के असंख्याता उत्पन्न थाय छे. बाकी बधुं पूर्ववत् जाणवुं. एम यावत्—अधःसप्तम पृथिवी सुधी जाणवुं.

कृष्ण० क्षुद्रत्र्योज नैरयिकोनो उपपात

४. [प्र०] हे भगवन्! कृष्णलेश्यावाळा क्षुद्रद्वापरयुग्मराशिप्रमाण नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] एज प्रमाणे जाणवुं. पण विशेष ए के, बे, छ, दश के चौद (संख्याता के असंख्याता) आवी उत्पन्न थाय छे. बाकी बधुं पूर्व प्रमाणे जाणवुं. ए प्रमाणे धूमप्रभा यावत्—अधःसप्तम पृथिवी सुधी पण जाणवुं.

कृष्ण० क्षुद्रद्वापरयुग्म नैरयिकोनो उपपात.

५. [प्र०] हे भगवन्! कृष्णलेश्यावाळा क्षुद्रकल्योजराशिप्रमाण नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम! एज प्रमाणे जाणवुं. पण विशेष ए के, एक, पांच, नव, तेर, संख्याता अथवा असंख्याता उत्पन्न थाय छे. बाकी बधुं तेज प्रमाणे जाणवुं. ए प्रमाणे धूमप्रभा, तमःप्रभा अने अधःसप्तम नरकपृथिवी संबंधे पण समजवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे.'

कृष्ण० क्षुद्रकल्योज नैरयिकोनो उपपात.

एकत्रीशमा शतकमां बीजो उद्देशक समाप्त.

तईओ उद्देसो।

१. [प्र०] नीललेस्सखुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] एवं जहेव कण्हलेस्सखुड्डागकडजुम्मा। नवरं उववाओ जो वालुयप्पभाए, सेसं तं चेव। वालुयप्पभापुढविनीललेस्सखुड्डागकडजुम्मनेरइया एवं चेव, एवं पंकप्पभाए

तृतीय उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन्! नीललेश्यावाळा क्षुद्रककृतयुग्मप्रमित नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय? [उ०] कृष्णलेश्यावाळा क्षुद्रकृतयुग्म नैरयिको संबंधे कह्युं छे ते ज प्रमाणे अहीं पण जाणवुं. परन्तु विशेष ए के वालुकाप्रभामां जे उपपात कह्यो छे ते प्रमाणे अहीं कहेवुं. बाकी बधुं तेज रीते समजवुं. नीललेश्यावाळा क्षुद्रककृतयुग्मप्रमित नैरयिकोने पण एज रीते जाणवुं. ए प्रमाणे पंकप्रभा अने धूमप्रभा संबंधे

नील० क्षुद्रकृतयुग्मनैरयिकोनो उपपात. वालुकाप्रभा.

१-२ *प्रज्ञा० पद ६ प० २०४–२१८.

वि, एवं धूमप्पभाए वि । एवं चउसु वि जुम्मेसु । नवरं परिमाणं जाणियव्वं । परिमाणं जहा कण्हलेस्सउद्देसए । सेसं तहेव । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

इकतीसइमे सए तईओ उद्देसो समत्तो ।

पण जाणवुं. एम चारे युग्मोमां समजवुं. पण विशेष ए के, जेम कृष्णलेश्याना उद्देशकमां कह्युं छे तेम परिमाण जाणवुं. बाकी बधुं तेज प्रमाणे जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.'

एकत्रीशमां शतकमां तृतीय उद्देशक समाप्त.

चउत्थो उद्देसो ।

१. [प्र०] काउलेस्सखुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते ! कओ उववज्जंति ? [उ०] एवं जहेव कण्हलेस्सखुड्डागकडजुम्म०, नवरं उववाओ जो रयणप्पभाए; सेसं तं चेव ।

२. [प्र०] रयणप्पभापुढविकाउलेस्सखुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते ! कओ उववज्जंति ? [उ०] एवं चेव । एवं सक्करप्पभाए वि, एवं वालुयप्पभाए वि । एवं चउसु वि जुम्मेसु । नवरं परिमाणं जाणियव्वं, परिमाणं जहा कण्हलेस्सउद्देसए, सेसं तं चेव । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

इकतीसइमे सए चउत्थो उद्देसो समत्तो ।

चतुर्थ उद्देशक.

कापोत० क्षुद्रकृतयुग्म नैरयिको क्यांथी आवी उपजे ?

१. [प्र०] हे भगवन् ! कापोतलेश्यावाळा क्षुद्रकृतयुग्मराशिप्रमित नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] जेम कृष्णलेश्यावाळा क्षुद्रकृतयुग्म नैरयिको संबंधे कह्युं छे तेम आ संबंधे पण कहेवुं. पण विशेष ए के, रत्नप्रभामां जे उपपात कह्यो छे ते अहीं जाणवो अने बाकी बधुं तेज प्रमाणे समजवुं.

२. [प्र०] हे भगवन् ! कापोतलेश्यावाळा क्षुद्रकृतयुग्मराशिप्रमाण रत्नप्रभाना नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. ए रीते शर्कराप्रभामां, वालुकाप्रभामां पण चारे युग्मो विषे समजवुं. पण विशेष ए के, कृष्णलेश्या उद्देशकमां जे परिमाण कह्युं छे ते अहीं जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे. हे भगवन् ! ते एमज छे.'

एकत्रीशमा शतकमां चतुर्थ उद्देशक समाप्त.

पंचमो उद्देसो ।

१. [प्र०] भवसिद्धीयखुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते ! कओ उववज्जंति ? किं नेरइय० ? [उ०] एवं जहेव ओहिओ गमओ तहेव निरवसेसं जाव–नो परप्पयोगेणं उववज्जंति ।

२. [प्र०] रयणप्पभापुढविभवसिद्धीयखुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते० ? [उ०] एवं चेव निरवसेसं, एवं जाव–अहेसत्तमाए । एवं भवसिद्धियखुड्डागतेयोगनेरइया वि । एवं जाव–कलियोग त्ति । नवरं परिमाणं जाणियव्वं, परिमाणं पुव्वभणियं जहा पढमुद्देसए । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

इकतीसइमे सए पंचमो उद्देसो समत्तो ।

पंचम उद्देशक.

भव्य क्षुद्रकृतयुग्म नैरयिकोनो उपपात.

१. [प्र०] हे भगवन् ! क्षुद्रकृतयुग्मराशिप्रमाण भवसिद्धिक नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय ? शुं नैरयिकोथी आवी उत्पन्न थाय–इत्यादि पृच्छा. [उ०] जेम औघिक–सामान्य गम कह्यो तेम अहीं पण निरवशेष जाणवुं, यावत्–ते परप्रयोगथी उत्पन्न थता नथी.

२. [प्र०] हे भगवन् ! रत्नप्रभा पृथिवीना क्षुद्रकृतयुग्मराशिप्रमाण भवसिद्धिक नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! पूर्वे कह्या प्रमाणे बधुं जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्–अधःसप्तम पृथिवी सुधी समजवुं. एम भवसिद्धिक क्षुद्रत्र्योजराशिप्रमित नैरयिकोने पण जाणवुं. ए प्रमाणे यावत्–कल्योज सुधी समजवुं. पण परिमाण भिन्न जाणवुं, अने ते आगळ प्रथम उद्देशकमां जणाव्युं छे. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

एकत्रीशमा शतकमां पंचम उद्देशक समाप्त.

छट्ठो उद्देसो ।

१. [प्र०] कण्हलेस्सभवसिद्धियखुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते ! कओ उववज्जंति ? [उ०] एवं जहेव ओहिओ कण्हले-

छट्ठो उद्देशक.

कृष्ण० भव्य कृतयुग्म नैरयिकोनो उपपात.

१. [प्र०] हे भगवन् ! कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक क्षुद्रकृतयुग्मप्रमाण नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय ? शुं नैरयिकोथी

स्सउद्देसओ तहेव निरवसेसं चउसु वि जुम्मेसु भाणियव्वो, जाव-[प्र०] अहेसत्तमपुढविकण्हलेस्सखुड्डागकलियोगनेरइया णं भंते! कओ उववज्जंति ? [उ०] तहेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते' ! त्ति।

इक्कतीसइमे सए छट्ठो उद्देसो समत्तो।

आवी उत्पन्न थाय-इत्यादि पृच्छा. [उ०] औघिक कृष्ण लेश्याना उद्देशकमां जे प्रमाणे कह्युं छे ते प्रमाणे बधुं चारे युग्मोमां जाणवुं. यावत्—[प्र०] हे भगवन्! अधःसप्तम पृथिवीना कृष्णलेश्यावाळा क्षुद्र कल्योजराशिप्रमाण नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय ! [उ०] पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

एकत्रीशमा शतकमां छट्ठो उद्देशक समाप्त.

७-२८ उद्देसगा।

१. नीललेस्सभवसिद्धिया चउसु वि जुम्मेसु तहेव भाणियव्वा जहा ओहिए नीललेस्सउद्देसए। 'सेवं भंते! सेवं भंते' ! त्ति जाव-विहरइ। ३१. ७.

२. काउलेस्सा भवसिद्धिया चउसु वि जुम्मेसु तहेव उववाएयव्वा जहेव ओहिए काउलेस्सउद्देसए। 'सेवं भंते! सेवं भंते' ! त्ति जाव-विहरइ। ३१. ८.

३. जहा भवसिद्धिएहिं चत्तारि उद्देसया भणिया एवं अभवसिद्धीएहि वि चत्तारि उद्देसगा भाणियव्वा जाव-काउलेस्साउद्देसओ त्ति। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति। ३१. ९-१२.

४. एवं सम्मदिट्ठीहि वि लेस्सासंजुत्तेहिं चत्तारि उद्देसगा कायव्वा, नवरं सम्मदिट्ठी पढमबितिएसु वि दोसु वि उद्देसएसु अहेसत्तमापुढवीए न उववाएयव्वो, सेसं तं चेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते' ! त्ति। ३१. १३-१६.

५. मिच्छादिट्ठीहि वि चत्तारि उद्देसगा कायव्वा जहा भवसिद्धियाणं। 'सेवं भंते! सेवं भंते' ! त्ति। ३१. १७-२०.

६. एवं कण्हपक्खिएहि वि लेस्सासंजुत्तेहिं चत्तारि उद्देसगा कायव्वा जहेव भवसिद्धिएहिं। 'सेवं भंते! सेवं भंते' ! त्ति। ३१. २१-२४.

७. सुक्कपक्खिएहिं एवं चेव चत्तारि उद्देसगा भाणियव्वा। जाव-वालुयप्पभापुढविकाउलेस्ससुक्कपक्खियखुड्डागकलिओगनेरइया णं भंते! कओ उववज्जंति ? तहेव जाव-नो परप्पयोगेणं उववज्जंति। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति। सव्वे वि एए अट्ठावीसं उद्देसगा। ३१. २५-२८.

इक्कतीसइमे सए ७-२८ उद्देसगा समत्ता।

इक्कतीसइमं उववायसयं समत्तं।

७-२८ उद्देशको.

१. नीललेश्यावाळा भवसिद्धिक नैरयिको चारे युग्मोमां औघिक नीललेश्या उद्देशकमां कह्या प्रमाणे कहेवा. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'-एम कही यावत् विहरे छे. ३१. ७.

२. कापोतलेश्यावाळा भवसिद्धिक नैरयिकोनो चारे युग्ममां औघिक कापोत लेश्याउद्देशकमां कह्या प्रमाणे उपपात कहेवो. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'-एम कही विहरे छे. ३१. ८.

३. जेम भवसिद्धिकना चार उद्देशको कह्या तेम अभवसिद्धिकना पण चार उद्देशको कापोतलेश्याउद्देशक पर्यन्त कहेवा. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'-एम कही यावद्-विहरे छे. ३१. ९-१२.

४. एम सम्यग्दृष्टिना पण लेश्या साथे चार उद्देशको कहेवा. परंतु पहेला अने बीजा बन्ने उद्देशकमां सम्यग्दृष्टिनो अधःसप्तम नरकपृथिवीमां उपपात न कहेवो. बाकी बधुं पूर्वे कह्या प्रमाणे जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'. ३१. १३-१६.

५. मिथ्यादृष्टिना पण चारे उद्देशको भवसिद्धिकनी पेठे कहेवा. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन् ते एमज छे'. ३१. १७-२०.

६. एम कृष्णपाक्षिकना लेश्यासंयुक्त चार उद्देशको भवसिद्धिकनी जेम कहेवा. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'-३१. २१-२४.

७. शुक्लपाक्षिकना पण एम चार उद्देशको कहेवा. यावत्-हे भगवन्! वालुकाप्रभा पृथिवीना कापोतलेश्यावाळा शुक्लपाक्षिक क्षुद्रकल्योजराशिप्रमित नैरयिको क्यांथी आवीने उत्पन्न थाय? [उ०] पूर्ववत् उत्तर जाणवुं. यावत्-परप्रयोगथी उत्पन्न थता नथी. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'. बधा मळीने अठ्यावीश उद्देशको थाय छे. ३१. २५-२८.

एकत्रीशमा शतकमां ७-२८ उद्देशको समाप्त.

एकत्रीशमुं उपपातशतक समाप्त.

बत्तीसइमं सयं

१–२८ उद्देसा।

१. [प्र०] खुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते! अणंतरं उव्वट्टित्ता कहिं गच्छंति, कहिं उववज्जंति? किं नेरइएसु उववज्जंति? तिरिक्खजोणिएसु उववज्जंति? [उ०] उव्वट्टणा जहा वक्कंतीए।

२. [प्र०] ते णं भंते! जीवा एगसमएणं केवइया उव्वट्टंति? [उ०] गोयमा! चत्तारि वा अट्ठ वा बारस वा सोलस वा संखेज्जा वा असंखेज्जा वा उव्वट्टंति।

३. [प्र०] ते णं भंते! जीवा कहं उव्वट्टंति? [उ०] गोयमा! से जहा नामए पवए–एवं तहेव। एवं सो चेव गमओ जाव–आयप्पयोगेणं उव्वट्टंति, नो परप्पयोगेणं उव्वट्टंति।

४. [प्र०] रयणप्पभापुढविखुड्डागकड०? [उ०] एवं रयणप्पभाए वि, एवं जाव–अहेसत्तमाए। एवं खुड्डागतेयोग–खुड्डागदावरजुम्म–खुड्डागकलियोगा। नवरं परिमाणं जाणियव्वं, सेसं तं चेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति। ३२–१.

५. कण्हलेस्सकडजुम्मनेरइया–एवं एएणं कमेणं जहेव उववायसए अट्ठावीसं उद्देसगा भणिया तहेव उव्वट्टणासए वि अट्ठावीसं उद्देसगा भाणियव्वा निरवसेसा। नवरं 'उव्वट्टंति'त्ति अभिलावो भाणियव्वो, सेसं तं चेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति जाव–विहरइ।

बत्तीसइमं उव्वट्टणासयं सम्मत्तं।

बत्रीशमुं शतक.

१–२८ उद्देशको.

क्षुद्रकृतयुग्म राशिरूप नैरयिकोनी उद्वर्तना.

१. [प्र०] हे भगवन्! क्षुद्रकृतयुग्म राशिरूप नैरयिको मरण पामीने तुरत क्यां जाय, अने क्यां उत्पन्न थाय? शुं नैरयिकोमां उत्पन्न थाय छे? तिर्यंचयोनिकोमां उत्पन्न थाय छे–इत्यादि पृच्छा. [उ०] *व्युत्क्रान्तिपदमां कह्या प्रमाणे समजवुं.

एकसमये उद्वर्तनानी संख्या.

२. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उद्वर्ते–मरण पामे? [उ०] हे गौतम! चार, आठ, बार, सोळ, संख्याता के असंख्याता जीवो उद्वर्ते छे.

केवी रीते उद्वर्ते.

३. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो केवी रीते उद्वर्ते? [उ०] हे गौतम! जेम कोइ एक कूदनार–इत्यादि पूर्वे कहेल गमक जाणवो. यावत्–ते पोताना प्रयोगथी उद्वर्ते छे, पण परप्रयोगथी उद्वर्तता नथी.

कृतयुग्मरूप रत्नप्रभा नैरयिकोनी उद्वर्तना.

४. [प्र०] रत्नप्रभा पृथिवीना क्षुद्र कृतयुग्म राशिरूप नैरयिको नीकळीने क्यां जाय? [उ०] रत्नप्रभापृथिवीना नैरयिकोनी उद्वर्तना कहेवी. ए प्रकारे यावत्–अधःसप्तम पृथ्वी सुधी पण उद्वर्तना कहेवी. एम क्षुद्र त्र्योजयुग्म, क्षुद्रक द्वापरयुग्म अने क्षुद्रक कल्योज संबंधे पण समजवुं. पण विशेष ए के, परिमाण पूर्वे कह्या प्रमाणे (त्रण, सात, बे, छ, एक, पांच वगेरे) जुदुं जुदुं जाणवुं अने बाकी बधुं तेमज कहेवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'. ३२.–१.

५. [प्र०] कृष्णलेश्यावाळा क्षुद्रकृतयुग्मराशिरूप नैरयिको नीकळी क्यां जाय? [उ०] ए रीते ए क्रमवडे जेम उपपात शतकमां अठ्यावीश उद्देशको कह्या छे तेमज उद्वर्तना शतकमां पण बधा मळीने अठ्यावीश उद्देशको कहेवा, पण ['उत्पन्न थाय छे'] तेने बदले 'उद्वर्ते छे' एवो पाठ कहेवो, अने बाकी बधुं तेमज जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'–एम कही यावत्–विहरे छे.

बत्रीशमुं उद्वर्तनाशतक समाप्त.

---

१ * देओ नरकथी नीकळी पर्याप्त संख्याता वर्षना आयुषवाळा मनुष्य अने तिर्यंचयोनिमां उत्पन्न थाय छे–जुओ प्रज्ञा० पद ६. प० २०४–२१८.

तेत्तीसइमं सयं

पढमं एगिंदियं सयं ।

१. [प्र०] कतिविहा णं भंते ! एगिंदिया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंचविहा एगिंदिया पन्नत्ता, तंजहा–पुढविकाइया, जाव–वणस्सइकाइया ।

२. [प्र०] पुढविकाइया णं भंते ! कतिविहा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दुविहा पन्नत्ता, तंजहा–सुहुमपुढविकाइया य बायरपुढविकाइया य ।

३. [प्र०] सुहुमपुढविकाइया णं भंते ! कतिविहा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दुविहा पन्नत्ता, तंजहा–पज्जत्ता सुहुम-पुढविकाइया य अपज्जत्ता सुहुमपुढविकाइया य ।

४. [प्र०] बायरपुढविकाइया णं भंते ! कतिविहा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! एवं चेव, एवं आउकाइया वि चउक्कएणं भेदेणं भाणियव्वा, एवं जाव–वणस्सइकाइया ।

५. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयाणं भंते ! कति कम्मप्पगडीओ पन्नत्ताओ ? [उ०] गोयमा ! अट्ठ कम्मप्पगडीओ पन्नत्ताओ, तंजहा–नाणावरणिज्जं, जाव–अंतराइयं ।

६. [प्र०] पज्जत्तसुहुमपुढविकाइयाणं भंते ! कति कम्मप्पगडीओ पन्नत्ताओ ? [उ०] गोयमा ! अट्ठ कम्मप्पगडीओ पन्नत्ताओ, तंजहा–नाणावरणिज्जं, जाव–अंतराइयं ।

तेत्रीशमुं शतक

प्रथम एकेन्द्रिय शतक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! एकेन्द्रिय जीवो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! पांच प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे–पृथिवीकायिक अने यावत्—वनस्पतिकायिक.

एकेन्द्रियना प्रकार.

२. [प्र०] हे भगवन् ! पृथिवीकायिक जीवो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ बे प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे–सूक्ष्म पृथिवीकायिक अने बादर पृथिवीकायिक.

पृथिवीकायना प्रकार.

३. [प्र०] हे भगवन् ! सूक्ष्मपृथिवीकायिक जीवो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ बे प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे–पर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिक अने अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिक.

सूक्ष्म पृथिवीकायना प्रकार.

४. [प्र०] हे भगवन् ! बादर पृथिवीकायिको केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! उपर कह्या प्रमाणे जाणवुं. ए प्रमाणे अप्कायिकोना पण चार भेद कहेवा. ए रीते यावत्–वनस्पतिकायिक सुधी समजवुं.

बादर पृथिवीकायिकना प्रकार.

५. [प्र०] हे भगवन् ! अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकोने केटली कर्मप्रकृतिओ होय ? [उ०] हे गौतम ! तेओने आठ कर्मप्रकृतिओ होय. ते आ प्रमाणे–१ ज्ञानावरणीय अने यावत्–अंतराय.

कर्मप्रकृतिओ.

६. [प्र०] हे भगवन् ! पर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकोने केटली कर्मप्रकृतिओ होय ? [उ०] हे गौतम ! तेओने आठ कर्मप्रकृतिओ होय छे. ते आ प्रमाणे–१ ज्ञानावरणीय अने यावत्–८ अंतराय.

७. [प्र०] अपज्जत्तबायरपुढविकाइयाणं भंते ! कति कम्मप्पगडीओ पन्नत्ताओ ? [उ०] गोयमा ! एवं चेव ।

८. [प्र०] पज्जत्ताबायरपुढविकाइयाणं भंते ! कति कम्मप्पगडीओ–? [उ०] एवं चेव ८ । एवं एएणं कमेणं जाव–बायरवणस्सइकाइयाणं पज्जत्तगाणं ति ।

९. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयाणं भंते ! कति कम्मप्पगडीओ बंधंति ? [उ०] गोयमा ! सत्तविहबंधगा वि, अट्ठविहबंधगा वि । सत्त बंधमाणा आउयवज्जाओ सत्त कम्मप्पगडीओ बंधंति, अट्ठ बंधमाणा पडिपुन्नाओ अट्ठ कम्मप्पगडीओ बंधंति ।

१०. [प्र०] पज्जत्तसुहुमपुढविकाइया णं भंते ! कति कम्म०? [उ०] एवं चेव, एवं सव्वे, जाव–

११. [प्र०] पज्जत्तबायरवणस्सइकाइया णं भंते ! कति कम्मप्पगडीओ बंधंति ? [उ०] एवं चेव ।

१२. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइया णं भंते ! कति कम्मप्पगडीओ वेदेंति ? [उ०] गोयमा ! चोद्दस कम्मप्पगडीओ वेदेंति, तंजहा–नाणावरणिज्जं, जाव–अंतराइयं, सोइंदियवज्झं, चक्खिंदियवज्झं, घाणिंदियवज्झं, जिब्भिंदियवज्झं, इत्थिवेदवज्झं, पुरिसवेदवज्झं । एवं चउक्कएणं भेदेणं जाव–

१३. [प्र०] पज्जत्तबायरवणस्सइकाइया णं भंते ! कति कम्मप्पगडीओ वेदेंति ? [उ०] गोयमा ! एवं चेव चोद्दस कम्मप्पगडीओ वेदेंति । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति । ३३–१ ।

१४. [प्र०] कइविहा णं भंते ! अणंतरोववन्नगा एगिंदिया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंचविहा अणंतरोववन्नगा एगिंदिया पन्नत्ता, तंजहा–पुढविकाइया, जाव–वणस्सइकाइया ।

१५. [प्र०] अणंतरोववन्नगा णं भंते ! पुढविकाइया कतिविहा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दुविहा पन्नत्ता, तंजहा–सुहुमपुढविकाइया य बायरपुढविकाइया य, एवं दुपएणं भेदेणं जाव–वणस्सइकाइया ।

१६. [प्र०] अणंतरोववन्नगसुहुमपुढविकाइयाणं भंते ! कति कम्मप्पगडीओ पन्नत्ताओ ? [उ०] गोयमा ! अट्ठ कम्मप्पगडीओ पन्नत्ताओ, तंजहा–नाणावरणिज्जं, जाव–अंतराइयं ।

७. [प्र०] हे भगवन् ! अपर्याप्त बादर पृथिवीकायिकोने केटली कर्मप्रकृतिओ होय ? [उ०] हे गौतम ! पूर्व प्रमाणे जाणवुं.

८. [प्र०] हे भगवन् ! पर्याप्त बादर पृथिवीकायिकोने केटली कर्म प्रकृतिओ होय ? [उ०] हे गौतम ! पूर्वनी प्रमाणे ज जाणवुं. ए रीते ए क्रमथी यावत्–पर्याप्त बादर वनस्पतिकायिको सुधी समजवुं.

कर्मप्रकृतिओनो बन्ध.

९. [प्र०] हे भगवन् ! अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिको केटली कर्मप्रकृतिओ बांधे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ सात कर्मप्रकृतिओ अने आठ कर्मप्रकृतिओ बांधे छे. ज्यारे सात कर्मप्रकृतिओ बांधे त्यारे आयुष सिवायनी सात कर्मप्रकृतिओ बांधे अने ज्यारे आठ कर्मप्रकृतिओने बांधे त्यारे परिपूर्ण आठे कर्म प्रकृतिओ बांधे.

१०. [प्र०] हे भगवन् ! पर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिको केटली कर्मप्रकृतिओ बांधे ? [उ०] हे गौतम ! पूर्व प्रमाणे जाणवुं. तथा ए रीते सर्व एकेन्द्रिय संबंधे दंडको कहेवा. यावत्—

११. [प्र०] हे भगवन् ! पर्याप्त बादर वनस्पतिकायिको केटली कर्मप्रकृतिओ बांधे ? [उ०] हे गौतम ! एज प्रमाणे जाणवुं.

कर्मप्रकृतिओनु वेदन.

१२. [प्र०] हे भगवन् ! अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिको केटली कर्मप्रकृतिओने वेदे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ चौद कर्मप्रकृतिओ वेदे. ते आ प्रमाणे–१ ज्ञानावरणीय अने यावत्–८ अंतराय, तथा ९ श्रोत्रेन्द्रियवध्य (श्रोत्रेन्द्रियावरण), १० चक्षुरिंद्रियावरण, ११ घ्राणेंद्रियावरण, १२ जिह्वेन्द्रियावरण, १३ स्त्रीवेदावरण अने १४ पुरुषवेदावरण. ए रीते, सूक्ष्म, बादर, पर्याप्त अने अपर्याप्तना चार भेदपूर्वक यावत्—पर्याप्त बादर वनस्पतिकायिक सुधी समजवुं. यावत्—

१३. [प्र०] हे भगवन् ! पर्याप्त बादर वनस्पतिकायिको केटली कर्मप्रकृतिओने वेदे ? [उ०] हे गौतम ! उपर प्रमाणे चौद कर्म–प्रकृतिओने वेदे छे. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'. ३३–१.

अनन्तरोपपन्न एकेन्द्रियना प्रकार.

१४. [प्र०] हे भगवन् ! अनंतरोपपन्न (तुरत उत्पन्न थयेला) एकेंद्रिय जीवो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! अनंतरोपपन्न एकेंद्रियो पांच प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे–१ पृथिवीकायिक, यावत्–५ वनस्पतिकायिक.

१५. [प्र०] हे भगवन् ! अनंतरोपपन्न पृथ्वीकायिको केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ बे प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे–सूक्ष्म पृथ्वीकायिको अने बादर पृथ्वीकायिको. ए प्रमाणे बे भेद वडे यावत्–वनस्पतिकायिक सुधी समजवुं.

अनन्तरोपपन्न एकेन्द्रियने कर्मप्रकृतिओ.

१६. [प्र०] हे भगवन् ! अनन्तरोपपन्न सूक्ष्मपृथिवीकायिकोने केटली कर्मप्रकृतिओ कही छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओने आठ कर्मप्रकृतिओ कही छे. ते आ प्रमाणे—१ ज्ञानावरणीय अने यावत्–८ अंतराय.

१७. [प्र०] अणंतरोववन्नगबादरपुढविकाइयाणं भंते ! कति कम्मप्पगडीओ पन्नत्ताओ ? [उ०] गोयमा ! अट्ठ कम्मप्पयडीओ पन्नत्ताओ, तंजहा-नाणावरणिज्जं, जाव-अंतराइयं । एवं जाव-अणंतरोववन्नगबादरवणस्सइकाइयाणं ति ।

१८. [प्र०] अणंतरोववन्नगसुहुमपुढविकाइयाणं भंते ! कति कम्मप्पगडीओ बंधंति ? [उ०] गोयमा ! आउयवज्जाओ सत्त कम्मप्पगडीओ बंधंति । एवं जाव-अणंतरोववन्नगबादरवणस्सइकाइय त्ति ।

१९. [प्र०] अणंतरोववन्नगसुहुमपुढविकाइयाणं भंते ! कइ कम्मप्पगडीओ वेदेंति ? [उ०] गोयमा ! चउद्दस कम्मप्पगडीओ वेदेंति, तंजहा-नाणावरणिज्जं, तहेव जाव-पुरिसवेदवज्झं । एवं जाव-अणंतरोववन्नगबादरवणस्सइकाइय त्ति । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति । ३३-२ ।

२०. [प्र०] कतिविहा णं भंते ! परंपरोववन्नगा एगिंदिया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा पंचविहा परंपरोववन्नगा एगिंदिया पन्नत्ता, तंजहा-पुढविकाइया-एवं चउक्कओ भेदो जहा ओहिउद्देसए ।

२१. [प्र०] परंपरोववन्नगअपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयाणं भंते ! कइ कम्मप्पगडीओ पन्नत्ताओ ? [उ०] एवं एएणं अभिलावेणं जहा ओहिउद्देसए तहेव निरवसेसं भाणियव्वं जाव-'चउद्दस वेदेंति' । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति । ३३-३ ।

२२. अणंतरोगाढा जहा अणंतरोववन्नगा ३३-४ ।

२३. परंपरोगाढा जहा परंपरोववन्नगा ३३-५ ।

२४. अणंतराहारगा जहा अणंतरोववन्नगा ३३-६ ।

२५. परंपराहारगा जहा परंपरोववन्नगा ३३-७ ।

२६. अणंतरपज्जत्तगा जहा अणंतरोववन्नगा ३३-८ ।

२७. परंपरपज्जत्तगा जहा परंपरोववन्नगा ३३-९ ।

२८. चरिमा वि जहा परंपरोववन्नगा तहेव ३३-१० ।

२९. एवं अचरिमा वि ११ । एवं एए एक्कारस उद्देसगा । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति । जाव-विहरइ ।

पढमं एगिंदियसयं समत्तं ।

१७. [प्र०] हे भगवन् ! अनन्तरोपपन्न बादर पृथिवीकायिकोने केटली कर्मप्रकृतिओ कही छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओने आठ कर्मप्रकृतिओ कही छे. ते आ प्रमाणे-१ ज्ञानावरणीय अने यावत्-अंतराय. ए प्रमाणे यावत्-८ अनंतरोपपन्न बादर वनस्पतिकायिक संबंधे जाणवुं.

१८. [प्र०] हे भगवन् ! अनन्तरोपपन्न सूक्ष्म पृथिवीकायिको केटली कर्मप्रकृतिओ बांधे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ आयुष सिवाय सात कर्मप्रकृतिओ बांधे छे. ए प्रमाणे यावत्-अनंतरोपपन्न बादरवनस्पतिकायिक सुधी जाणवुं.

अनन्तरोपपन्न एकेन्द्रियने कर्मप्रकृतिओनो बन्ध.

१९. [प्र०] हे भगवन् ! अनन्तरोपपन्न सूक्ष्म पृथ्वीकायिको केटली कर्मप्रकृतिओ वेदे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ चौद कर्मप्रकृतिओने वेदे छे. ते आ प्रमाणे-१ ज्ञानावरणीय अने यावत्-१४ पुरुषवेदावरण. ए प्रमाणे यावत्-अनंतरोपपन्न बादर वनस्पतिकायिको सुधी समजवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ते एमज छे'. ३३-२.

अनन्तरोपपन्न एकेन्द्रियने कर्मप्रकृतिओनुं वेदन.

२०. [प्र०] हे भगवन् ! परंपरोपपन्न (जेनी उत्पत्तिने बे त्रण वगेरे समयो थयेला छे एवा) एकेन्द्रियो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! पांच प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे-पृथिवीकायिक-ए प्रमाणे औघिक उद्देशकमां कह्या प्रमाणे प्रत्येकना चार चार भेद जाणवा.

परंपरोपपन्न एकेन्द्रियोना प्रकार.

२१. [प्र०] हे भगवन् ! परंपरोपपन्न अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकोने केटली कर्मप्रकृतिओ होय ? [उ०] हे गौतम ! ए प्रमाणे-ए अभिलापवडे औघिक उद्देशकमां कह्या प्रमाणे निरवशेष कहेवुं. यावत्-चौद कर्मप्रकृतिओने वेदे छे. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'. ३३-३.

परंपरोपपन्न एकेन्द्रियने कर्मप्रकृतिओ.

२२. अनन्तरोपपन्ननी पेठे अनन्तरावगाढ संबंधे समजवुं. ३३-४.

२३. परंपरोपपन्ननी पेठे परंपरावगाढ संबंधे समजवुं. ३३-५.

२४. अनन्तरोपपन्ननी पेठे अनन्तराहारक संबंधे समजवुं. ३३-६.

२५. परंपरोपपन्ननी पेठे परंपराहारक संबंधे समजवुं. ३३-७.

२६. अनंतरोपपन्ननी पेठे अनन्तर पर्याप्त विषे पण जाणवुं. ३३-८.

२७. परंपरोपपन्ननी पेठे परंपर पर्याप्त संबंधे समजवुं. ३३-९.

२८. परंपरोपपन्ननी पेठे चरम संबंधे पण समजवुं. ३३-१०.

२९. ए रीते अचरमो संबंधे पण समजवुं. ए प्रमाणे ए अगियार उद्देशको कह्या. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'. ३३-११.

तेत्रीशमा शतकमां प्रथम एकेन्द्रिय शतक समाप्त.

बीअं सयं ।

१. [प्र०] कइविहा णं भंते ! कण्हलेस्सा एगिंदिया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंचविहा कण्हलेस्सा एगिंदिया पन्नत्ता, तंजहा–पुढविकाइया, जाव–वणस्सइकाइया ।

२. [प्र०] कण्हलेस्सा णं भंते ! पुढविकाइया कइविहा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दुविहा पन्नत्ता, तंजहा–सुहुमपुढविकाइया य बादरपुढविकाइया य ।

३. [प्र०] कण्हलेस्सा णं भंते ! सुहुमपुढविकाइया कइविहा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! एवं एएणं अभिलावेणं चउक्कभेदो जहेव ओहिउद्देसए, जाव–वणस्सइकाइय त्ति ।

४. [प्र०] कण्हलेस्सअपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयाणं भंते ! कइ कम्मप्पगडीओ पन्नत्ताओ ? [उ०] एवं चेव एएणं अभिलावेणं जहेव ओहिउद्देसए तहेव पन्नत्ताओ, तहेव बंधंति, तहेव वेदेंति । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

५. [प्र०] कइविहा णं भंते ! अणंतरोववन्नगकण्हलेस्सएगिंदिया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंचविहा अणंतरोववन्नगा कण्हलेस्सा एगिंदिया–एवं एएणं अभिलावेणं तहेव दुयओ भेदो जाव–वणस्सइकाइय त्ति ।

६. [प्र०] अणंतरोववन्नगकण्हलेस्ससुहुमपुढविकाइयाणं भंते ! कइ कम्मप्पगडीओ पन्नत्ताओ ? [उ०] एवं एएणं अभिलावेणं जहा ओहिओ अणंतरोववन्नगाणं उद्देसओ तहेव जाव–वेदेंति । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

७. [प्र०] कइविहा णं भंते ! परंपरोववन्नगा कण्हलेस्सा एगिंदिया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंचविहा परंपरोववन्नगा कण्हलेस्सा एगिंदिया पन्नत्ता, तंजहा–पुढविकाइया–एवं एएणं अभिलावेणं तहेव चउक्कओ भेदो जाव–वणस्सइकाइय त्ति ।

८. [प्र०] परंपरोववन्नगकण्हलेस्सअपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयाणं भंते ! कइ कम्मप्पगडीओ पन्नत्ताओ ? [उ०] एवं एएणं अभिलावेणं जहेव ओहिओ परंपरोववन्नगउद्देसओ तहेव जाव–वेदेंति । एवं एएणं अभिलावेणं जहेव ओहिएगिंदियसए एक्कारस उद्देसगा भणिया तहेव कण्हलेस्ससते वि भाणियव्वा जाव–अचरिमचरिमकण्हलेस्सा एगिंदिया ।

बितियं एगिंदियसयं समत्तं ।

द्वितीय एकेन्द्रिय शतक.

कृष्णलेश्यावाळा एकेन्द्रियोना प्रकार.

१. [प्र०] हे भगवन् ! कृष्णलेश्यावाळा एकेन्द्रिय जीवो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! कृष्णलेश्यावाळा एकेन्द्रियो पांच प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे–१ पृथिवीकायिक अने यावत्–५ वनस्पतिकायिक.

पृथिवीकायिकोना प्रकार.

२. [प्र०] हे भगवन् ! कृष्णलेश्यावाळा पृथिवीकायिको केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! बे प्रकारना छे, ते आ प्रमाणे–१ सूक्ष्म पृथिवीकायिक अने २ बादर पृथिवीकायिक.

कृष्णलेश्यावाळा सूक्ष्म पृथिवीकायिकोना प्रकार.

३. [प्र०] हे भगवन् ! कृष्णलेश्यावाळा सूक्ष्म पृथिवीकायिको केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! जेम औघिक उद्देशकमां कह्युं छे तेम ए अभिलाप वडे चार भेदो यावत्—वनस्पतिकायिको सुधी जाणवा.

४. [प्र०] हे भगवन् ! कृष्णलेश्यावाळा अपर्याप्त सूक्ष्म पृथ्वीकायिकोने केटली कर्मप्रकृतिओ होय ? [उ०] *उपर प्रमाणे जेम औधिक उद्देशकमां कह्युं छे तेम ए अभिलाप वडे ते रीते ते कर्मप्रकृतिओ कहेवी. ते कर्मप्रकृतिओ तेवी रीते बांधे छे अने तेवी रीते तेनुं वेदन पण करे छे. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.' ३३. २.

अनन्तरोपपन्न कृष्णलेश्यावाळा एकेन्द्रियोना प्रकार.

५. [प्र०] हे भगवन् ! अनंतरोपपन्न कृष्णलेश्यावाळा एकेन्द्रियो केटला प्रकारना छे ? [उ०] हे गौतम ! अनन्तरोपपन्न कृष्णलेश्यावाळा एकेन्द्रियो पांच प्रकारना कह्या छे. ए रीते ए अभिलापवडे पूर्वनी प्रमाणे तेना बे भेद यावत्–वनस्पतिकाय सुधी जाणवा.

६. [प्र०] हे भगवन् ! अनन्तरोपपन्न कृष्णलेश्यावाळा सूक्ष्म पृथिवीकायिकोने केटली कर्मप्रकृतिओ कही छे ? [उ०] ए प्रमाणे पूर्वे कहेला अभिलाप वडे औधिक अनन्तरोपपन्नना उद्देशकमां कह्यां प्रमाणे यावत्–'वेदे छे' त्यासुधी जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'. ३३. ३.

परंपरोपपन्न कृष्णलेश्यावाळा एकेन्द्रियना प्रकार.

७. [प्र०] हे भगवन् ! परंपरोपपन्न कृष्णलेश्यावाळा एकेन्द्रियो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! परंपरोपपन्न एकेन्द्रियो पांच प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे–पृथिवीकायिको वगेरे. एम ए अभिलापवडे तेज प्रकारे चार भेद यावत्–वनस्पतिकाय सुधी कहेवा.

८. [प्र०] हे भगवन् ! परंपरोपपन्न कृष्णलेश्यावाळा अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकोने केटली कर्मप्रकृतिओ होय छे ? [उ०] ए प्रमाणे ए अभिलापवडे औधिक उद्देशकमां कहेल परंपरोपपन्न संबंधी बधी हकीकत अहीं जाणवी. तेज प्रमाणे यावत्–वेदे छे–ए प्रकारे ए अभिलापवडे जेम औधिक एकेन्द्रियशतकमां अगियार उद्देशको कह्या छे तेम कृष्णलेश्या शतकमां पण कहेवा, यावत्–अचरम अने चरम कृष्णलेश्यावाळा एकेन्द्रियो सुधी कहेवुं.

तेत्रीशमा शतकमां बीजुं एकेंद्रिय शतक समाप्त.

तईयं सयं.

१. जहा कण्हलेस्सेहिं भणियं एवं नीललेस्सेहि वि सयं भाणियव्वं । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

ततियं एगिंदियसयं समत्तं ।

त्रीजुं एकेन्द्रिय शतक.

१. [प्र०] जेम कृष्णलेश्यावाळा संबंधे कह्युं तेम नीललेश्यावाळा संबन्धे पण शतक कहेवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

तेत्रीशमा शतकमां त्रीजुं एकेन्द्रिय शतक समाप्त.

चउत्थं सयं.

१. एवं काउलेस्सेहि वि सयं भाणियव्वं, नवरं 'काउलेस्से'ति अभिलावो भाणियव्वो ।

चउत्थं एगिंदियसयं समत्तं ।

चोथुं एकेन्द्रिय शतक.

१. ए रीते कापोतलेश्यावाळा संबंधे पण शतक कहेवुं. पण विशेष ए के, 'कापोतलेश्यावाळा' एवो अभिलाप—पाठ कहेवो.

तेत्रीशमा शतकमां चोथुं एकेन्द्रिय शतक समाप्त.

पंचमं सयं.

१. [प्र०] कइविहा णं भंते ! भवसिद्धीया एगिंदिया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंचविहा भवसिद्धीया एगिंदिया पन्नत्ता, तंजहा—पुढविकाइया, जाव—वणस्सइकाइया, भेदो चउक्कओ जाव—वणस्सइकाइय त्ति ।

२. [प्र०] भवसिद्धियअपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयाणं भंते ! कति कम्मप्पगडीओ पन्नत्ताओ ? [उ०] एवं एएणं अभिलावेणं जहेव पढमिल्लगं एगिंदियसयं तहेव भवसिद्धियसयं पि भाणियव्वं । उद्देसगपरिवाडी तहेव जाव—अचरिमो त्ति । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

पंचमं एगिंदियसयं समत्तं ।

पांचमुं एकेन्द्रिय शतक.

भवसिद्धिक एकेन्द्रियना प्रकार.

१. [प्र०] हे भगवन् ! भवसिद्धिक एकेंद्रियो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! भवसिद्धिक एकेन्द्रियो पांच प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे—१ पृथिवीकायिक अने यावत्—५ वनस्पतिकायिक. एओना चारे भेद वगेरे हकीकत वनस्पतिकायिक सुधी जाणवी.

२. [प्र०] हे भगवन् ! भवसिद्धिक अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकोने केटली कर्मप्रकृतिओ होय छे ? [उ०] ए रीते ए अभिलापवडे जेम पहेलुं एकेंद्रिय शतक कह्युं छे तेम आ भवसिद्धिक शतक पण कहेवुं. उद्देशकोनी परिपाटी पण तेज रीते यावत्—अचरम उद्देशक सुधी कहेवी. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

पांचमुं एकेन्द्रिय शतक समाप्त.

छट्ठं सयं.

१. [प्र०] कइविहा णं भंते ! कण्हलेस्सा भवसिद्धिया एगिंदिया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंचविहा कण्हलेस्सा भवसिद्धिया एगिंदिया पन्नत्ता, तं जहा—पुढविकाइया जाव—वणस्सइकाइया ।

छट्ठुं एकेन्द्रिय शतक.

कृष्णलेश्य भवसिद्धिक एकेन्द्रियो प्रकार.

१. [प्र०] हे भगवन् ! कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक एकेंद्रियो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक एकेन्द्रियो पांच प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे—१ पृथ्वीकायिक अने यावत्—५ वनस्पतिकायिक.

२. [प्र०] कण्हलेस्सभवसिद्धीयपुढविकाइया णं भंते ! कतिविहा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दुविहा पन्नत्ता, तंजहा-सुहुमपुढविकाइया य बायरपुढविकाइया य।

३. [प्र०] कण्हलेस्सभवसिद्धीयसुहुमपुढविकाइया णं भंते ! कइविहा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दुविहा पन्नत्ता, तंजहा-पज्जत्तगा य अपज्जत्तगा य। एवं बायरा वि। एएणं अभिलावेणं तहेव चउक्कओ भेदो भाणियव्वो।

४. [प्र०] कण्हलेस्सभवसिद्धीयअपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयाणं भंते ! कइ कम्मप्पगडीओ पन्नत्ताओ ? [उ०] एवं एएणं अभिलावेणं जहेव ओहिउद्देसए तहेव जाव-वेदेंति।

५. [प्र०] कइविहा णं भंते ! अणंतरोववन्नगा कण्हलेस्सा भवसिद्धिया एगिंदिया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंचविहा अणंतरोववन्नगा० जाव-वणस्सइकाइया।

६. [प्र०] अणंतरोववन्नगकण्हलेस्सभवसिद्धीयपुढविकाइया णं भंते ! कतिविहा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दुविहा पन्नत्ता, तंजहा-सुहुमपुढविकाइया-एवं दुयओ भेदो।

७. [प्र०] अणंतरोववन्नगकण्हलेस्सभवसिद्धीयसुहुमपुढविकाइयाणं भंते ! कइ कम्मप्पगडीओ पन्नत्ताओ ? [उ०] एवं एएणं अभिलावेणं जहेव ओहिओ अणंतरोववन्नउद्देसओ तहेव जाव वेदेंति। एवं एएणं अभिलावेणं एक्कारस वि उद्देसगा तहेव भाणियव्वा जहा ओहियसए जाव-'अचरिमो'त्ति।

छट्ठं एगिंदियसयं समत्तं।

२. [प्र०] हे भगवन् ! कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक पृथिवीकायिको केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ बे प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे-सूक्ष्मपृथिवीकायिको अने बादरपृथिवीकायिको.

३. [प्र०] हे भगवन् ! कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक सूक्ष्मपृथिवीकायिको केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ बे प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे-पर्याप्तको अने अपर्याप्तको. ए रीते बादर पृथिवीकायिको संबंधे पण समजवुं. ए अभिलापवडे तेज प्रकारे चार भेदो कहेवा.

४. [प्र०] हे भगवन् ! कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक अपर्याप्त सूक्ष्मपृथिवीकायिकोने केटली कर्मप्रकृतिओ होय छे ? [उ०] एम ए अभिलाप वडे जेम औधिक उद्देशकमां कह्युं छे तेम आ संबंधे यावत्-'वेदे छे' त्यां सुधी समजवुं.

अनन्तरोपपन्न कृष्ण० भव्य एकेन्द्रियना प्रकार.

५. [प्र०] हे भगवन् ! अनन्तरोपपन्नक कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक एकेंद्रियो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ पांच प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे-अनन्तरोपपन्न पृथिवीकायिक अने यावत्-वनस्पतिकायिक.

६. [प्र०] हे भगवन् ! अनन्तरोपपन्न कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक पृथिवीकायिको केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ बे प्रकारना कह्या छे, ते आ प्रमाणे-सूक्ष्म पृथिवीकायिको अने बादर पृथिवीकायिको-ए रीते बे भेद कहेवा.

७. [प्र०] हे भगवन् ! अनन्तरोपपन्न कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक सूक्ष्मपृथिवीकायिकोने केटली कर्मप्रकृतिओ होय छे ? [उ०] ए प्रमाणे ए अभिलापथी जेम अनन्तरोपपन्न संबंधे औधिक उद्देशकमां कह्युं छे तेमज आ संबंधे पण यावत्-'वेदे छे' त्यां सुधी जाणवुं. ए रीते ए अभिलापवडे औधिक शतकमां कह्या प्रमाणे अगियार उद्देशको यावत्-छेल्ला 'अचरम' नामना उद्देशक सुधी कहेवा.

तेत्रीशमा शतकमां छट्ठुं एकेंद्रिय शतक समाप्त.

सत्तमं सयं.

१. जहा कण्हलेस्सभवसिद्धिएहिं सयं भणियं एवं नीललेस्सभवसिद्धिएहि वि सयं भाणियव्वं।

सत्तमं एगिंदियसयं समत्तं।

सातमुं एकेन्द्रिय शतक.

१. जे रीते कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक एकेंद्रियो संबंधे शतक कह्युं छे ते ज रीते नीललेश्यावाळा भवसिद्धिक एकेंद्रियो विषे पण शतक कहेवुं.

तेत्रीशमा शतकमां सातमुं एकेंद्रिय शतक समाप्त.

अट्ठमं सयं.

१. एवं काउलेस्सभवसिद्धीएहि वि सयं।

अट्ठमं एगिंदियसयं समत्तं।

आठमुं एकेन्द्रिय शतक.

१. ए ज रीते कापोतलेश्यावाळा भवसिद्धिक एकेंद्रियो विषे पण शतक कहेवुं.

तेत्रीशमा शतकमां आठमुं एकेंद्रिय शतक समाप्त.

नवमं सयं.

१. [प्र०] कइविहा णं भंते! अभवसिद्धीया एगिंदिया पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! पंचविहा अभवसिद्धिया एगिंदिया पन्नत्ता, तंजहा-पुढविकाइया, जाव-वणस्सइकाइया। एवं जहेव भवसिद्धीयसयं भणियं, [एवं अभवसिद्धियसयं।] नवरं नव उद्देसगा चरमअचरमउद्देसगवज्जा, सेसं तहेव।

नवमं एगिंदियसयं समत्तं।

नवमुं एकेन्द्रिय शतक.

१. [प्र०] हे भगवन्! अभवसिद्धिक एकेंद्रियो केटला प्रकारना कह्या छे? [उ०] हे गौतम! अभवसिद्धिक एकेन्द्रियो पांच प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे-१ पृथिवीकायिक अने यावत्-५ वनस्पतिकायिक. ए प्रमाणे जे रीते भवसिद्धिक संबंधे शतक कह्युं छे ते ज रीते अभवसिद्धिको संबंधे पण शतक कहेवुं. पण विशेष ए के, 'चरम' अने 'अचरम' सिवायना नव उद्देशको कहेवा. अने बाकी बधुं तेमज समजवुं.

तेत्रीशमा शतकमां नवमुं एकेंद्रिय शतक समाप्त.

दसमं सयं.

१. एवं कण्हलेस्सअभवसिद्धीयएगिंदियसयं पि।

दसमं एगिंदियसयं समत्तं।

दसमुं एकेन्द्रिय शतक.

१. ए ज रीते कृष्णलेश्यावाळा अभवसिद्धिक एकेंद्रियो संबंधे पण शतक समजवुं.

तेत्रीशमा शतकमां दशमुं एकेंद्रिय शतक समाप्त.

इक्कारसमं सयं.

१. नीललेस्सअभवसिद्धीयएगिंदिएहि वि सयं।

इक्कारसमं एगिंदियसयं समत्तं।

अगियारमुं एकेन्द्रिय शतक.

१. ए ज प्रकारे नीललेश्यावाळा अभवसिद्धिक एकेंद्रियो संबंधे पण शतक कहेवुं.

तेत्रीशमा शतकमां अगियारमुं एकेंद्रिय शतक समाप्त.

बारसमं सयं.

१. काउलेस्सअभवसिद्धीयसयं, एवं चत्तारि वि अभवसिद्धीयसयाणि, णव णव उद्देसगा भवंति, एवं एयाणि बारस एगिंदियसयाणि भवंति।

बारसमं एगिंदियसयं समत्तं।

तेत्तीसइमं सयं समत्तं।

बारमुं एकेन्द्रिय शतक.

१. ए ज रीते कापोतलेश्यावाळा अभवसिद्धिक एकेन्द्रिय संबंधे पण शतक कहेवुं. ए प्रमाणे अभवसिद्धिक संबंधे चार शतको अने तेना नव नव उद्देशको छे. ए रीते ए बार एकेंद्रिय शतको छे.

तेत्रीशमा शतकमां बारमुं एकेंद्रिय शतक समाप्त.

तेत्रीशमुं शतक समाप्त.

चोत्तीसमं सयं

पढमं एगिंदियसयं

पढमो उद्देसो ।

१. [प्र०] कइविहा णं भंते ! एगिंदिया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंचविहा एगिंदिया पन्नत्ता, तंजहा–पुढविकाइया, जाव–वणस्सइकाइया । एवं एतेणं चेव चउक्कएणं भेदेणं भाणियव्वा जाव–वणस्सइकाइया ।

२. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पच्चच्छिमिल्ले चरिमंते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए, से णं भंते ! कइसमएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ? [उ०] गोयमा ! एगसमइएण वा दुसमइएण वा तिसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ।

३. [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ–'एगसमइएण वा दुसमइएण वा जाव–उववज्जेज्जा' [उ०] एवं खलु गोयमा ! मए सत्त सेढीओ पन्नत्ताओ, तंजहा–१ उज्जुयायता सेढी, २ एगयओवंका, ३ दुहओवंका, ४ एगयओखहा, ५ दुहओखहा, ६ चक्कवाला, ७ अद्धचक्कवाला । १ उज्जुआयताए सेढीए उववज्जमाणे एगसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा । २ एगओवंकाए,

चोत्रीशमुं शतक

प्रथम एकेन्द्रिय शतक

प्रथम उद्देशक.

[आ शतकमां एकेन्द्रियो संबंधे कहेवानुं छे. तेना अवान्तर बार शतक छे. तेमां प्रथम शतकना प्रथम उद्देशकमां एकेन्द्रियोनी गति संबंधे कथन छे–]

एकेन्द्रियना प्रकार.

१. [प्र०] हे भगवन् ! एकेन्द्रियो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! एकेन्द्रियो पांच प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे–पृथिवीकायिको, यावत्–वनस्पतिकायिको. एम पूर्वोक्त (बादर, सूक्ष्म, पर्याप्त अने अपर्याप्त) ए चार भेद यावत्–वनस्पतिकायिक सुधी कहेवा.

अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकनी गति.

२. [प्र०] हे भगवन् ! अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिक जीव, जे आ रत्नप्रभा पृथिवीना पूर्व चरमान्तमां–पूर्व दिशाने छेडे मरणसमुद्घात करीने आ रत्नप्रभा पृथिवीना पश्चिम चरमान्तमां–पश्चिम दिशाने अन्ते अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे, ते हे भगवन् ! केटला समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! एक समय, बे समय के त्रण समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय.

एक, बे अने त्रण समय थवानुं कारण.

३. [प्र०] हे भगवन् ! एम शा हेतुथी कहो छो के तेओ एक समय, बे समय के त्रण समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ए प्रमाणे में सात श्रेणिओ कही छे, ते आ प्रमाणे–१ ऋज्वायत (सीधी लांबी), २ एक तरफ वक्र, ३ द्विधा वक्र, ४ एकतः खा (एक तरफ त्रसनाडी सिवायना आकाशवाळी), ५ द्विधाखा (बन्ने तरफ त्रसनाडी सिवायना आकाशवाळी), ६ चक्रवाल (मंडलाकार) अने ७ अर्धचक्रवाल (अर्धमंडलाकार). *जो पृथिवीकायिक ऋज्वायत श्रेणिथी उत्पन्न थाय तो ते एक समयनी

---

३ * सात श्रेणिओना स्वरूपवर्णन माटे जुओ–भग० श० २५ उ० ३ पृ० २१२ नुं टिप्पन.

सेढीए उववज्जमाणे दुसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा । ३ दुहओवंकाए सेढीए उववज्जमाणे तिसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा । से तेणट्ठेणं गोयमा ! जाव–उववज्जेज्जा ।

४. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पच्चच्छिमिल्ले चरिमंते पज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! कइसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ? [उ०] गोयमा ! एगसमइएण वा–सेसं तं चेव, जाव–से तेणट्ठेणं जाव–विग्गहेणं उववज्जेज्जा । एवं अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइओ पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समोहणावेत्ता पच्चच्छिमिल्ले चरिमंते बादरपुढविकाइएसु अपज्जत्तएसु उववाएयव्वो, ताहे तेसु चेव पज्जत्तएसु ४ । एवं आउकाइएसु चत्तारि आलावगा–१ सुहुमेहिं अपज्जत्तएहिं, २ ताहे पज्जत्तएहिं, ३ बायरेहिं अपज्जत्तएहिं, ४ ताहे पज्जत्तएहिं उववाएयव्वो । एवं चेव सुहुमतेउकाइएहि वि अपज्जत्तएहिं १, ताहे पज्जत्तएहिं उववाएयव्वो २ ।

५. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए मणुस्सखेत्ते अपज्जत्तबादरतेउकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! कइसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ? [उ०] सेसं तं चेव । एवं पज्जत्तबायरतेउकाइयत्ताए उववाएयव्वो ४ । वाउकाइएसु सुहुमबायरेसु जहा आउकाइएसु उववाइओ तहा उववाएयव्वो ४ । एवं वणस्सइकाइएसु वि २० ।

६. [प्र०] पज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए० ? [उ०] एवं पज्जत्तसुहुमपुढविकाइओ वि पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समोहणावेत्ता एएणं चेव कमेणं एएसु चेव वीससु ठाणेसु उववाएयव्वो जाव–बादरवणस्सइकाइएसु पज्जत्तएसु वि ४० । एवं अपज्जत्तबादरपुढविकाइओ वि ६० । एवं पज्जत्तबादरपुढविकाइओ वि ८० । एवं आउकाइओ वि चउसु वि गमएसु पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समोहए, एयाए चेव वत्तव्वयाए एएसु चेव वीसइठाणेसु उववाएयव्वो १६० । सुहुमतेउकाइओ वि अपज्जत्तओ पज्जत्तओ य एएसु चेव वीसाए ठाणेसु उववाएयव्वो ।

विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय. जो एकवक्र श्रेणिथी उत्पन्न थाय तो ते बे समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय. जो ते द्विधावक्र श्रेणिथी उत्पन्न थाय तो त्रण समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय. ते कारणथी हे गौतम ! 'एक समय, बे समय के त्रण समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय छे' एम कह्युं छे.

अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकनी पर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकपणे विग्रहगति.

४. [प्र०] हे भगवन् ! अपर्याप्त सूक्ष्मपृथिवीकायिक जे आ रत्नप्रभा पृथिवीना पूर्व चरमान्तमां मरणसमुद्घात करीने आ रत्नप्रभा पृथिवीना पश्चिम चरमान्तमां पर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते हे भगवन् ! केटला समयनी विग्रह गतिथी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! एक समयनी [बे समयनी, के त्रण समयनी] विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय–इत्यादि बधुं पूर्वनी पेठे यावत्–ते कारणथी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय छे–त्यां सुधी जाणवुं. एम अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकनो पूर्वचरमान्तमां मरणसमुद्घात करावी पश्चिम चरमान्तमां बादर अपर्याप्त पृथिवीकायिकपणे उपपात कहेवो अने पुनः त्यां ज पर्याप्तपणे उपपात कहेवो. ए प्रमाणे अप्कायिकने विषे पूर्वोक्त चार आलापक कहेवा. १ सूक्ष्म अपर्याप्त, २ सूक्ष्म पर्याप्त, ३ बादर अपर्याप्त अने ४ बादर पर्याप्त अप्कायिकमां उपपात कहेवो ४. एम सूक्ष्म तेजस्कायिक अपर्याप्त अने पर्याप्तमां उपपात *कहेवो ६२.

अप० सू० पृथिवीकायिकनी बादर तेजस्कायिकपणे विग्रहगति.

५. [प्र०] हे भगवन् ! अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिक जे आ रत्नप्रभा पृथिवीना पूर्व चरमान्तमां मरणसमुद्घात करीने मनुष्यक्षेत्रमां अपर्याप्त बादर तेजस्कायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते हे भगवन् ! केटला समयनी विग्रह गतिथी उत्पन्न थाय ? [उ०] बाकी बधुं पूर्वनी पेठे समजवुं. एम पर्याप्त बादरतेजस्कायिकपणे पण उपपात कहेवो ४. जेम सूक्ष्म अने बादर अप्कायिकमां उपपात कह्यो तेम सूक्ष्म अने बादर वायुकायिकमां पण उपपात कहेवो. वनस्पतिकायिकमां पण ए प्रमाणे जाणवुं. ४. (२०).

पर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिक.

६. [प्र०] हे भगवन् ! पर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिक आ रत्नप्रभा पृथिवीना–इत्यादि पूर्वोक्त प्रश्न. [उ०] पर्याप्त सूक्ष्म पृथ्वीकायिकने पण रत्नप्रभाना पूर्व चरमांतमां मरणसमुद्घात करावी अनुक्रमे ए वीशे स्थानोमां यावत्–बादरपर्याप्त वनस्पतिकायिक सुधी उत्पन्न कराववो. (४०). ए प्रमाणे अपर्याप्त बादर पृथिवीकायिक (६०) अने पर्याप्त बादर पृथिवीकायिकने पण पूर्ववत् जाणवुं (८०). एम प्रमाणे अप्कायिकने पण चारे गमकने आश्रयी पूर्वचरमांतमां समुद्घातपूर्वक ए पूर्वोक्त वक्तव्यतावडे उपरना वीश स्थानकोमां उत्पन्न कराववो (१६०). अपर्याप्त अने पर्याप्त बन्ने प्रकारना सूक्ष्म तेजस्कायने पण ए ज वीश स्थानकोमां उपर कह्या प्रमाणे उत्पन्न कराववो (२००).

---

४ * रत्नप्रभाना पश्चिम चरमान्तमां बादर तेजस्कायिकनो असंभव होवाथी सूक्ष्म पर्याप्त अने अपर्याप्तना बे भांगा कह्या अने बादरपर्याप्त अने अपर्याप्तना बे भांगा मनुष्यक्षेत्रने आश्रयी पछीना सूत्रद्वारा कहे छे.

७. [प्र०] अपज्जत्तबायरतेउकाइए णं भंते! मणुस्सखेत्ते समोहए, समोहणित्ता जे भविए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पच्छिमिल्ले चरिमंते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते! कइसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा? [उ०] सेसं तहेव जाव-से तेणट्ठेणं०। एवं पुढविकाइएसु चउव्विहेसु वि उववाएयव्वो, एवं आउकाइएसु चउव्विहेसु वि, तेउकाइएसु सुहुमेसु अपज्जत्तएसु पज्जत्तएसु य एवं चेव उववाएयव्वो।

८. [प्र०] अपज्जत्तबायरतेउकाइए णं भंते! मणुस्सखेत्ते समोहए, समोहणित्ता जे भविए मणुस्सखेत्ते अपज्जत्तबायरतेउकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते! कतिसमएणं० ? [उ०] सेसं तं चेव। एवं पज्जत्तबायरतेउकाइयत्ताए वि उववाएयव्वो। वाउकाइयत्ताए य वणस्सइकाइयत्ताए य जहा पुढविकाइएसु तहेव चउक्कएणं भेदेणं उववाएयव्वो। एवं पज्जत्तबायरतेउकाइओ वि समयखेत्ते समोहणावेत्ता एएसु चेव वीसाए ठाणेसु उववाएयव्वो। जहेव अपज्जत्तओ उववाइओ, एवं सव्वत्थ वि बायरतेउकाइया अपज्जत्तगा य पज्जत्तगा य समयखेत्ते उववाएयव्वा समोहणावेयव्वा वि २४०। वाउकाइया वणस्सइकाइया य जहा पुढविकाइया तहेव चउक्कएणं भेदेणं उववाएयव्वा। जाव-

९. [प्र०] पज्जत्ताबायरवणस्सइकाइए णं भंते! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पच्छिमिल्ले चरिमंते पज्जत्तबायरवणस्सइकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते! कतिसमइएणं० ? [उ०] सेसं तहेव जाव-से तेणट्ठेणं०।

१०. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पच्छिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पुरच्छिमिल्ले चरिमंते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते! कइसमइएणं० ? [उ०] सेसं तहेव निरवसेसं। एवं जहेव पुरच्छिमिल्ले चरिमंते सव्वपदेसु वि समोहया पच्छिमिल्ले चरिमंते समयखेत्ते य उववाइया, जे य समयखेत्ते समोहया पच्छिमिल्ले चरिमंते समयखेत्ते य उववाइया, एवं एएणं चेव कमेणं पच्छिमिल्ले चरिमंते समयखेत्ते य समोहया पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समयखेत्ते य उववाएयव्वा तेणेव गमएणं। एवं एएणं गमएणं दाहिणिल्ले चरिमंते समोहयाणं उत्तरिल्ले चरिमंते समयखेत्ते य उववाओ, एवं चेव उत्तरिल्ले चरिमंते समयखेत्ते य समोहया दाहिणिल्ले चरिमंते समयखेत्ते य उववाएयव्वा तेणेव गमएणं।

अपर्याप्त बादरतेजस्कायनो उत्पाद.

७. [प्र०] हे भगवन्! अपर्याप्त बादर तेजस्काय, जे मनुष्यक्षेत्रमां मरणसमुद्घात करी रत्नप्रभा पृथ्वीना पश्चिम चरमांतमां अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते हे भगवन्! केटला समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय? [उ०] बाकीनुं पूर्वनी पेठे यावत्-ते कारणथी एम कहेवाय छे-त्यां सुधी जाणवुं. ए रीते (अपर्याप्त बादर तेजस्कायने) चारे प्रकारना पृथिवीकायिकोमां, चारे प्रकारना अप्कायिकोमां तथा अपर्याप्त अने पर्याप्त सूक्ष्म तेजस्कायिकोमां पण उपजाववो.

८. [प्र०] हे भगवन्! जे अपर्याप्त बादर तेजस्कायिक, जे मनुष्यक्षेत्रमां मरणसमुद्घात करी मनुष्य क्षेत्रमां अपर्याप्त बादर तेजस्कायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य होय ते हे भगवन्! केटला समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय? [उ०] बाकी बधुं पूर्वनी पेठे जाणवुं. अने ए ज रीते तेने पर्याप्त बादर तेजस्कायपणे पण उत्पन्न कराववो. जेम पृथिवीकायिकोमां कह्युं छे तेम चारे भेदथी वायुकायिकपणे अने वनस्पतिकायिकपणे पण उपजाववो. ए रीते पर्याप्त बादर तेजस्कायिकने पण समयक्षेत्रमां समुद्घात करावी ए ज वीशस्थानकोमां उत्पन्न कराववो. जेम अपर्याप्तनो उपपात कह्यो तेम सर्वत्र पण पर्याप्त अने अपर्याप्त बादर तेजस्कायिकोने समयक्षेत्रमां उत्पन्न कराववा अने समुद्घात कराववो. (२४०) जेम पृथिवीकायिकोनो उपपात कह्यो तेम चार भेदथी वायुकायिको (३२०) अने वनस्पतिकायिकोने पण उपजाववा. (४००) यावत्-

पर्याप्त बादर वनस्पतिकायिकनो उत्पाद.

९. [प्र०] हे भगवन्! जे पर्याप्त बादर वनस्पतिकायिक आ रत्नप्रभा पृथिवीना पूर्व चरमांतमां मरणसमुद्घात करी आ रत्नप्रभा पृथिवीना पश्चिम चरमांतमां बादर वनस्पतिकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते, हे भगवन्! केटला समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय? [उ०] बाकी बधुं तेमज जाणवुं. यावत्-ते कारणथी एम कहेवाय छे-त्यांसुधी समजवुं.

अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकनो उत्पाद.

१०. [प्र०] हे भगवन्! जे अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिक आ रत्नप्रभा पृथिवीना पश्चिम चरमांतमां समुद्घात करी आ रत्नप्रभा पृथिवीना पूर्व चरमांतमां अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते हे भगवन्! केटला समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय? [उ०] बाकी बधुं पूर्व प्रमाणे जाणवुं. ए प्रमाणे जेम पूर्व चरमांतमां सर्वपदोमां समुद्घात करी पश्चिम चरमांतमां अने समयक्षेत्रमां उपपात कह्यो तथा जेनो समयक्षेत्रमां समुद्घातपूर्वक पश्चिम चरमांतमां अने समयक्षेत्रमां उपपात कह्यो तेम एज क्रमवडे पश्चिम चरमांतमां अने समयक्षेत्रमां समुद्घातपूर्वक पूर्व चरमांतमां अने समयक्षेत्रमां तेज गमवडे उपपात कहेवो अने बधुं ते ज गमवडे कहेवुं. ए प्रमाणे ए गमवडे दक्षिणना चरमांतमां समुद्घातपूर्वक उत्तरना चरमांतमां अने समयक्षेत्रमां उपपात कहेवो, अने ए ज रीते उत्तर चरमांतमां अने समयक्षेत्रमां समुद्घात करावी दक्षिण चरमांतमां अने समयक्षेत्रमां तेज गमवडे उपपात कहेवो.

११. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! सक्करप्पभाए पुढवीए पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए सक्करप्पभाए पुढवीए पच्चच्छिमिल्ले चरिमंते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए० ? [उ०] एवं जहेव रयणप्पभाए जाव–से तेणट्ठेणं० । एवं एएणं कमेणं जाव–पज्जत्तएसु सुहुमतेउकाइएसु ।

१२. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! सक्करप्पभाए पुढवीए पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए समयखेत्ते अपज्जत्तबायरतेउक्काइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! कतिसमएणं०–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! दुसमइएण वा तिसमइएण वा विग्गहेण उववज्जिज्जा ।

१३. [प्र०] से केणट्ठेणं० ? [उ०] एवं खलु गोयमा ! मए सत्त सेढीओ पन्नत्ताओ, तंजहा–१ उज्जुयायता, जाव–अद्ध-चक्कवाला । एगओवंकाए सेढीए उववज्जमाणे दुसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा, दुहओवंकाए सेढीए उववज्जमाणे तिसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा, से तेणट्ठेणं० । एवं पज्जत्तएसु वि बायरतेउक्काइएसु । सेसं जहा रयणप्पभाए । जे वि बायरतेउकाइया अपज्जत्तगा य पज्जत्तगा य समयखेत्ते समोहणित्ता दोच्चाए पुढवीए पच्चच्छिमिल्ले चरिमंते पुढविकाइएसु चउव्विहेसु, आउक्काइएसु चउव्विहेसु, तेउकाइएसु दुविहेसु, वाउकाइएसु चउव्विहेसु, वणस्सइकाइएसु चउव्विहेसु उववज्जंति ते वि एवं चेव दुसमइएण वा तिसमइएण वा विग्गहेण उववाएयव्वा । बायरतेउक्काइया अपज्जत्तगा य पज्जत्तगा य जाहे तेसु चेव उववज्जंति ताहे जहेव रयणप्पभाए तहेव एगसमइय–दुसमइय–तिसमइयविग्गहा भाणियव्वा सेसं जहेव रयणप्पभाए तहेव निरवसेसं । जहा सक्करप्पभाए वत्तव्वया भणिया एवं जाव–अहे सत्तमाए वि भाणियव्वा ।

१४. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! अहोलोयखेत्तनालीए बाहिरिल्ले खेत्ते समोहए, समोहणित्ता जे भविए उड्ढलोयखेत्तनालीए बाहिरिल्ले खेत्ते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! कइसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ! [उ०] गोयमा ! तिसमइएण वा चउसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा । [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ–'तिसमइएण वा चउसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा' ? [उ०] गोयमा ! अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं अहोलोयखेत्तनालीए बाहिरिल्ले खेत्ते समोहए, समोहणित्ता जे भविए उड्ढलोयखेत्तनालीए बाहिरिल्ले खेत्ते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए एगपयरंमि अणुसे-

अपर्याप्त सूक्ष्म पृथ्वीकायिकनो शर्कराप्रभाना पूर्वचरमांतथी पश्चिमचरमांतमां उपपात.

११. [प्र०] हे भगवन् ! जे अपर्याप्त सूक्ष्मपृथ्वीकायिक, शर्कराप्रभापृथिवीना पूर्व चरमांतमां मरणसमुद्घात करीने शर्कराप्रभाना पश्चिम चरमांतमां अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय ? [उ०] जेम रत्नप्रभापृथिवी संबंधे कह्युं तेम आ संबंधे यावत्–'ते कारणथी एम कहेवाय छे' त्यां सुधी समजवुं. ए रीते अनुक्रमे यावत्–पर्याप्त सूक्ष्म तेजस्कायिक सुधी जाणवुं.

१२. [प्र०] हे भगवन् ! जे अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिक, शर्कराप्रभाना पूर्व चरमान्तमां मरणसमुद्घात करी पश्चिम चरमांतमां अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम ! बे समय के त्रण समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय.

१३. [प्र०] हे भगवन् ! एम शा हेतुथी कहो छो ? [उ०] हे गौतम ! में सात श्रेणीओ कही छे, ते आ रीते–१ ऋज्वायत अने यावत्–७ अर्धचक्रवाल. जो एकवक्र श्रेणिरूप गतिथी उत्पन्न थाय तो ते बे समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय अने जो द्विधा-वक्रश्रेणीरूप गतिथी उत्पन्न थाय तो ते त्रण समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय. ते कारणथी हे गौतम ! एम कह्युं छे. ए रीते पर्याप्त बादर तेजस्कायिक संबंधे पण जाणवुं. बाकी बधुं रत्नप्रभानी जेम समजवुं. जे पर्याप्त अने अपर्याप्त बादर तेजस्कायिको समयक्षेत्रमां समुद्घात करी बीजी पृथिवीना पश्चिम चरमांतमां चारे प्रकारना पृथिवीकायिकोने विषे, चारे प्रकारना अप्कायिकोने विषे, बे प्रकारना तेजस्कायिकोने विषे, चारे प्रकारना वायुकायिकोने विषे अने चारे प्रकारना वनस्पतिकायिकोने विषे उत्पन्न थाय छे तेओने पण बे समयनी के त्रण समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न कराववा. ज्यारे पर्याप्त अने अपर्याप्त बादर तेजस्कायिको तेओमांज उत्पन्न थाय त्यारे तेने जेम रत्नप्रभा संबंधे कह्युं तेम एक समयनी, बे समयनी अने त्रण समयनी विग्रहगति समजवी, बाकी बधुं रत्नप्रभानी पेठे जाणवुं. जेम शर्कराप्रभा संबंधे वक्तव्यता कही छे तेम यावत्–अधःसप्तम पृथिवी सुधी जाणवी.

अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकनी विग्रह गति.
त्रण समयनी के चार समयनी विग्रह गतिनुं कारण.

१४. [प्र०] हे भगवन् ! जे अपर्याप्त सूक्ष्म पृथ्वीकायिक जीव अधोलोक क्षेत्रनी त्रसनाडीनी बहारना क्षेत्रमां मरणसमुद्घात करी ऊर्ध्वलोक क्षेत्रनी त्रसनाडीनी बहारना क्षेत्रमां अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते हे भगवन् ! केटला समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ त्रण समयनी के चार समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय. [प्र०] हे भगवन् ! शा हेतुथी एम कहेवाय छे के तेओ त्रण समयनी के चार समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय ! [उ०] हे गौतम ! जे अपर्याप्त सूक्ष्म पृथ्वीकायिक अधोलोक क्षेत्रनी त्रसनाडीना बहारना क्षेत्रमां मरणसमुद्घात करी ऊर्ध्वलोक क्षेत्रनी त्रसनाडीना बहारना क्षेत्रमां अपर्याप्त सूक्ष्म पृथ्वीका-

ढीए उववज्जित्तए से णं तिसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा, जे भविए विसेढीए उववज्जित्तए से णं चउसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा, से तेणट्ठेणं जाव-उववज्जेज्जा। एवं पज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए वि, एवं जाव-पज्जत्तसुहुमतेउकाइयत्ताए।

१५. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते! अहेलोग- जाव-समोहणित्ता जे भविए समयखेत्ते अपज्जत्तबायरतेउकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते! कइसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! दुसमइएण वा तिसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा। [प्र०] से केणट्ठेणं०? [उ०] एवं खलु गोयमा! मए सत्त सेढीओ पन्नत्ताओ, तंजहा-१ उज्जुआयता, जाव-७ अद्धचक्कवाला। एगओवंकाए सेढीए उववज्जमाणे दुसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा, दुहओवंकाए सेढीए उववज्जमाणे तिसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा, से तेणट्ठेणं०। एवं पज्जत्तएसु वि बायरतेउकाइएसु वि उववाएयव्वो। वाउकाइय-वणस्सइकाइयत्ताए चउक्कएणं भेदेणं जहा आउक्काइयत्ताए तहेव उववाएयव्वो २०। एवं जहा अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयस्स गमओ भणिओ एवं पज्जत्तसुहुमपुढविकाइयस्स वि भाणियव्वो, तहेव वीसाए ठाणेसु उववाएयव्वो ४०।

१६. [प्र०]० अहोलोयखेत्तनालीए बाहिरिल्ले खेत्ते समोहए, समोहणित्ता०? [उ०] एवं बायरपुढविकाइयस्स वि अपज्जत्तगस्स पज्जत्तगस्स य भाणियव्वं ८०। एवं आउक्काइयस्स चउव्विहस्स वि भाणियव्वं १६०। सुहुमतेउक्काइयस्स दुविहस्स वि एवं चेव २००।

१७. [प्र०] अपज्जत्तबायरतेउकाइए णं भंते! समयखेत्ते समोहए, समोहणित्ता जे भविए उड्ढलोगखेत्तनालीए बाहिरिल्ले खेत्ते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते! कइसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! दुसमइएण वा तिसमइएण वा चउसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा। [प्र०] से केणट्ठेणं०? [उ०] अट्ठो जहेव रयणप्पभाए तहेव सत्त सेढीओ। एवं जाव-

१८. [प्र०] अपज्जत्तबायरतेउकाइए णं भंते! समयखेत्ते समोहए, समोहणित्ता जे भविए उड्ढलोगखेत्तनालीए बाहिरिल्ले खेत्ते पज्जत्तसुहुमतेउकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते!०? [उ०] सेसं तं चेव।

यिकपणे एक प्रतरमां अनुश्रेणी-समश्रेणिमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते त्रण समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय, जे विश्रेणीमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते चार समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय. माटे ते कारणथी यावत्-[त्रण समय के चार समयनी विग्रहगतिथी] उत्पन्न थाय छे. ए रीते पर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकपणे अने यावत्-पर्याप्त सूक्ष्म तेजस्कायिकपणे जे उपजे ते माटे पण एमज जाणवुं.

जे अप० सू०पृथिवीकायिकनी बा० तेजस्कायिकपणे केटला समयनी गति होय?

१५. [प्र०] हे भगवन्! जे अपर्याप्त सूक्ष्म पृथ्वीकायिक अधोलोक क्षेत्रनी त्रसनाडीनी बहारना क्षेत्रमां मरणसमुद्घात करी समय क्षेत्रमां अपर्याप्त बादर तेजस्कायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते, हे भगवन्! केटला समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते बे समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय के त्रण समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय. [प्र०] हे भगवन्! एम शा हेतुथी कहो छो? [उ०] हे गौतम! में सात श्रेणिओ कही छे, ते आ प्रमाणे-१ ऋजु आयत-सीधी लांबी श्रेणि अने यावत्-७ अर्धचक्रवाल. जो ते जीव एक तरफ वक्र श्रेणीथी उत्पन्न थाय तो बे समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय अने जो उभयतः वक्र श्रेणीथी उत्पन्न थाय तो त्रण समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय, ते कारणथी एम कह्युं छे. एम पर्याप्त बादर तेजस्कायिकोमां पण उपपात कराववो. अप्कायिकनी पेठे वायुकायिक अने वनस्पतिकायिकपणे चारे भेदवडे उपपात कराववो (२०). ए प्रमाणे जेम अपर्याप्त सूक्ष्म पृथ्वीकायिक संबंधे गमक कह्यो तेम पर्याप्त सूक्ष्म पृथ्वीकायिक संबंधे पण गमक कहेवो अने तेज प्रकारे तेने वीशे स्थानकमां उपजाववो (४०).

१६. अधोलोकक्षेत्रनी त्रसनाडीना बहारना क्षेत्रमां मरणसमुद्घात करी-इत्यादि पर्याप्त अने अपर्याप्त बादर पृथ्वीकायिक संबंधे पण एमज कहेवुं. अने ए रीते चारे प्रकारना अप्कायिक संबंधे पण कहेवुं १६०. बन्ने प्रकारना सूक्ष्म तेजस्कायने पण एमज जाणवुं २००.

अपर्याप्त बादर तेजस्कायिकनी विग्रह गति.

१७. [प्र०] हे भगवन्! जे अपर्याप्त बादर तेजस्कायिक समयक्षेत्रमां मरणसमुद्घात करी ऊर्ध्वलोक क्षेत्रनी त्रसनाडीना बहारना क्षेत्रमां अपर्याप्त सूक्ष्म पृथ्वीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते, हे भगवन्! केटला समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! बे समयनी, त्रण समयनी के चार समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय. [प्र०] हे भगवन्! शा हेतुथी एम कहेवाय छे? [उ०] हे गौतम! रत्नप्रभा संबंधे पूर्वोक्त सात श्रेणीओना कथनरूप जे हेतु कह्यो छे यावत्-ते हेतु जाणवो.

अप०बा० तेजस्कायिकनी प० सू० तेजस्कायिकरूपे विग्रह गति.

१८. [प्र०] हे भगवन्! जे पर्याप्त बादर तेजस्कायिक समयक्षेत्रमां मरणसमुद्घात करीने ऊर्ध्वलोक क्षेत्रनी त्रसनाडीनी बहारना क्षेत्रमां पर्याप्त सूक्ष्म तेजस्कायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते हे भगवन्! केटला समयना विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! बाकी बधुं तेमज जाणवुं.

१९. [प्र०] अपज्जत्तबायरतेउकाइए णं भंते ! समयखेत्ते समोहए, समोहणित्ता जे भविए समयखेत्ते अपज्जत्तबायरतेउकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! कइसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ? [उ०] गोयमा ! एगसमइएण वा दुसमइएण वा तिसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा । [प्र०] से केणट्ठेणं ? [उ०] अट्ठो जहेव रयणप्पभाए तहेव सत्त सेढीओ । एवं पज्जत्तबायरतेउकाइयत्ताए वि । वाउकाइएसु वणस्सइकाइएसु य जहा पुढविकाइएसु उववाओ तहेव चउक्कएणं भेदेणं उववाएयव्वो । एवं पज्जत्तबायरतेउकाइओ वि एएसु चेव ठाणेसु उववाएयव्वो । वाउकाइय–वणस्सइकाइयाणं जहेव पुढविकाइयत्ते उववाओ तहेव भाणियव्वो ।

२०. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! उड्ढलोगखेत्तनालीए बाहिरिल्ले खेत्ते समोहए, समोहणित्ता जे भविए अहेलोगखेत्तनालीए बाहिरिल्ले खेत्ते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! कइसमएणं० ? [उ०] एवं ।

२१. उड्ढलोगखेत्तनालीए बाहिरिल्ले खेत्ते समोहयाणं अहेलोगखेत्तनालीए बाहिरिल्ले खेत्ते उववज्जयाणं सो चेव गमओ निरवसेसो भाणियव्वो, जाव–बायरवणस्सइकाइओ पज्जत्तओ बायरवणस्सइकाइएसु पज्जत्तएसु उववाइओ ।

२२. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! लोगस्स पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए लोगस्स पुरच्छिमिल्ले चेव चरिमंते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! कइसमइएणं विग्गहेणं उववज्जति ? [उ०] गोयमा ! एगसमइएण वा दुसमइएण वा तिसमइएण वा चउसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जति । [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ–'एगसमइएण वा जाव–उववज्जेज्जा' ? [उ०] एवं खलु गोयमा ! मए सत्त सेढीओ पन्नत्ताओ, तंजहा—१ उज्जुआयता, जाव–७ अद्धचक्कवाला । उज्जुआययाए सेढीए उववज्जमाणे एगसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा । एगओवंकाए सेढीए उववज्जमाणे दुसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा । दुहओवंकाए सेढीए उववज्जमाणे जे भविए एगपयरंसि अणुसेढी उववज्जित्तए से णं तिसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा, जे भविए विसेढिं उववज्जित्तए से णं चउसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा, से तेणट्ठेणं० जाव–उववज्जेज्जा । एवं अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइओ लोगस्स पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता लोगस्स पुरच्छिमिल्ले चेव चरिमंते अपज्जत्तएसु पज्जत्तएसु य सुहुमपुढविकाइएसु, सुहुमआउकाइएसु, अपज्जत्तएसु पज्जत्तएसु सुहुमतेउकाइएसु, अपज्जत्तएसु पज्जत्तएसु य सुहुमवाउकाइएसु, अपज्जत्तएसु पज्जत्तएसु बायरवाउकाइएसु, अपज्जत्तएसु पज्जत्तएसु

अपर्याप्त बादर तेजस्कायिकनी विग्रहगति.

१९. [प्र०] हे भगवन् ! जे अपर्याप्त बादर तेजस्कायिक समयक्षेत्र–मनुष्यक्षेत्रमां समुद्घात करी समयक्षेत्रमां अपर्याप्त बादर तेजस्कायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते, हे भगवन् ! केटला समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ते एक समयनी, बे समयनी के त्रण समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय. [प्र०] एम शा हेतुथी कहेवाय छे ? [उ०] रत्नप्रभा संबंधे जे हेतु कह्यो हतो तेज सात श्रेणिरूप हेतु जाणवो. एम पर्याप्त बादर तेजस्कायिकपणे पण जाणवुं. जेम पृथिवीकायिकने विषे उपपात कह्यो तेम वायुकायिकोमां अने वनस्पतिकायिकोमां चारे भेदे उपपात कहेवो. ए रीते पर्याप्त बादर तेजस्कायिकनो पण एज स्थानकोमां उपपात कहेवो. जेम वायुकायिक अने वनस्पतिकायिकनो पृथिवीकायिकपणे उपपात कह्यो छे तेम आ विषे पण उपपात कहेवो.

अपर्याप्त सू० पृथिवीकायिकनी ऊर्ध्वलोकमांथी अधोलोकमां विग्रहगति.

२०. [प्र०] हे भगवन् ! जे अपर्याप्त सूक्ष्म पृथ्वीकायिक ऊर्ध्वलोक क्षेत्रनी त्रसनाडीना बहारना क्षेत्रमां मरणसमुद्घात करीने अधोलोक क्षेत्रनी त्रसनाडीनी बहारना क्षेत्रमां अपर्याप्त सूक्ष्म पृथ्वीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते, हे भगवन् ! केटला समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! पूर्व प्रमाणे जाणवुं.

२१. ऊर्ध्वलोक क्षेत्रनी त्रसनाडीनी बहारना क्षेत्रमां मरणसमुद्घात करी अधोलोक क्षेत्रनी त्रसनाडीनी बहारना क्षेत्रमां उत्पन्न थता [पृथिवीकायिकादि] संबंधे पण तेज संपूर्ण गम कहेवो यावत्–पर्याप्त बादर वनस्पतिकायिकनो पर्याप्त बादर वनस्पतिकायिकोमां उपपात कहेवो.

लोकना पूर्व चरमांतमां पृथिवीकायिकनी विग्रहगति.

२२. [प्र०] हे भगवन् ! जे अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिक लोकना पूर्व चरमांतमां मरणसमुद्घात करी लोकना पूर्व चरमांतमां अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते हे भगवन् ! केटला समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! एक समयनी, बे समयनी, त्रण समयनी के चार समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय. [प्र०] हे भगवन् ! शा हेतुथी एम कहो छो के एक समयनी यावत्–चार समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ए प्रमाणे खरेखर में सात श्रेणिओ कही छे, ते आ प्रमाणे–१ ऋज्वायत,–यावत्–७ अर्धचक्रवाल, जो ऋज्वायत–सीधी लांबी श्रेणीथी उत्पन्न थाय तो एक समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय, एकतरफ वक्र श्रेणीथी उत्पन्न थाय तो ते बे समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय. उभयतः वक्रश्रेणीथी उत्पन्न थाय तो जे एक प्रतरमां अनुश्रेणी–समश्रेणिथी उत्पन्न थवानो छे ते त्रण समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय, अने जे विश्रेणिमां उत्पन्न थवानो छे ते चार समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय. ते कारणथी हे गौतम ! एम कह्युं छे. ए प्रमाणे अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिक लोकना पूर्व चरमांतमां समुद्घात करी लोकना पूर्व चरमांतमांज २ अपर्याप्त अने पर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकोमां, ४ अपर्याप्त अने पर्याप्त सूक्ष्म अप्कायिकोमां, ६ अपर्याप्त

सुहुमवणस्सइकाइएसु, अपज्जत्तएसु पज्जत्तएसु य बारससु वि ठाणेसु एएणं चेव कमेणं भाणियव्वो। सुहुमपुढविकाइओ पज्जत्तओ–एवं चेव निरवसेसो बारससु वि ठाणेसु उववाएयव्वो २४। एवं एएणं गमएणं जाव–सुहुमवणस्सइकाइओ पज्जत्तओ सुहुमवणस्सइकाइएसु पज्जत्तएसु चेव भाणियव्वो।

२३. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते! लोगस्स पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए लोगस्स दाहिणिल्ले चरिमंते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइएसु उववज्जित्तए से णं भंते! कइसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! दुसमइएण वा तिसमइएण वा चउसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जइ। [प्र०] से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ? [उ०] एवं खलु गोयमा! मए सत्त सेढीओ पन्नत्ता, तंजहा—१ उज्जुआयता, जाव–७ अद्धचक्कवाला। एगओवंकाए सेढीए उववज्जमाणे दुसमइएणं विग्गहेणं उववज्जइ, दुहओवंकाए सेढीए उववज्जमाणे जे भविए एगपयरंमि अणुसेढीओ उववज्जित्तए से णं तिसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा, जे भविए विसेढिं उववज्जित्तए से णं चउसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा से तेणट्ठेणं गोयमा! ०। एवं एएणं गमएणं पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समोहए दाहिणिल्ले चरिमंते उववाएयव्वो, जाव–सुहुमवणस्सइकाइओ पज्जत्तओ सुहुमवणस्सइकाइएसु पज्जत्तएसु चेव। सव्वेसिं दुसमइओ तिसमइओ चउसमइओ विग्गहो भाणियव्वो।

२४. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते! लोगस्स पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए लोगस्स पच्चच्छिमिल्ले चरिमंते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते! कइसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा? [उ०] गोयमा! एगसमइएण वा दुसमइएण वा तिसमइएण वा चउसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा। [प्र०] से केणट्ठेणं०? [उ०] एवं। जहेव पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समोहया पुरच्छिमिल्ले चेव चरिमंते उववाइया तहेव पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समोहया पच्चच्छिमिल्ले चरिमंते उववाएयव्वा सव्वे।

२५. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते! लोगस्स पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए लोगस्स उत्तरिल्ले चरिमंते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते०? [उ०] एवं जहा पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समोहओ दाहिणिल्ले चरिमंते उववाइओ तहा पुरच्छिमिल्ले समोहओ उत्तरिल्ले चरिमंते उववाएयव्वो।

तेम थवानुं कारण.

अने पर्याप्त सूक्ष्म तेजस्कायिकोमां, ८ अपर्याप्त अने पर्याप्त सूक्ष्म वायुकायिकोमां, १० अपर्याप्त अने पर्याप्त बादर वायुकायिकोमां, तथा १२ अपर्याप्त अने पर्याप्त सूक्ष्म वनस्पतिकायिकोमां, एम अपर्याप्त अने पर्याप्त मळी ए बारे स्थानकोमां क्रमपूर्वक कहेवो. सूक्ष्म पृथिवीकायिकपर्याप्तानो एज प्रमाणे बारे स्थानकोमां समग्र उपपात कहेवो. ए रीते ए गमवडे यावत्–पर्याप्त सूक्ष्म वनस्पतिकायिकनो पर्याप्त सूक्ष्म वनस्पतिकायिकोमांज उपपात कहेवो.

अप० सू० पृथिवीकायिकनो उपपात.

२३. [प्र०] हे भगवन्! जे अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिक, लोकना पूर्व चरमांतमां समुद्घात करी लोकना दक्षिण चरमांतमां अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते हे भगवन्! केटला समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय. [उ०] हे गौतम! ते बे समयनी, त्रण समयनी के चार समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय. [प्र०] हे भगवन्! एम शा हेतुथी कहेवाय छे? [उ०] हे गौतम! मे खरेखर सात श्रेणीओ कही छे. ते आ प्रमाणे—१ ऋज्वायता अने यावत्–७ अर्धचक्रवाला. जो ते जीव एक तरफनी वक्र श्रेणीथी उत्पन्न थाय तो ते बे समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय, उभयतः वक्र श्रेणीथी उत्पन्न थाय तो जे एक प्रतरमां अनुश्रेणि–समश्रेणिए उत्पन्न थवानो छे ते त्रण समयनी विग्रहगतिथी उपजे अने जे विश्रेणीमां उत्पन्न थवानो छे ते चार समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय. हे गौतम! ते कारणथी ए प्रमाणे कह्युं छे. ए रीते ए गमवडे पूर्व चरमांतमां समुद्घातपूर्वक दक्षिण चरमांतमां उपजाववो. यावत्–पर्याप्त सूक्ष्म वनस्पतिकायिकनो पर्याप्त सूक्ष्म वनस्पतिकायिकोमां उपपात कहेवो अने बधाने बे समयनी, त्रण समयनी अने चार समयनी विग्रह गति कहेवी.

२४. [प्र०] हे भगवन्! जे अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिक लोकना पूर्व चरमांतमां समुद्घात करी लोकना पश्चिम चरमांतमां अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते हे भगवन्! केटला समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! ते एक समयनी, बे समयनी, त्रण समयनी के चार समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय. [प्र०] हे भगवन्! एम शा हेतुथी कहो छो? [उ०] हे गौतम! पूर्व प्रमाणे जाणवुं. जेम पूर्व चरमांतमां समुद्घात करी पूर्व चरमांतमांज उपपात कह्यो तेमज पूर्व चरमांतमां समुद्घात करवा पूर्वक पश्चिम चरमांतमां बधाना उपपात कहेवा.

लोकना पूर्वचरमान्तथी पश्चिम चरमान्तमां विग्रहगति.

२५. [प्र०] हे भगवन्! जे अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिक लोकना पूर्व चरमांतमां मरणसमुद्घात करी लोकना उत्तर चरमांतमां अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय? [उ०] जेम पूर्व चरमांतमां समुद्घातपूर्वक दक्षिण चरमांतमां उपपात कह्यो तेम पूर्व चरमांतमां समुद्घातपूर्वक उत्तर चरमांतमां उपपात कहेवो.

२६. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! लोगस्स दाहिणिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए लोगस्स दाहिणिल्ले चेव चरिमंते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए० ? [उ०] एवं जहा पुरच्छिमिल्ले समोहओ पुरच्छिमिल्ले चेव उववाइओ तहेव दाहिणिल्ले समोहए दाहिणिल्ले चेव उववाएयव्वो, तहेव निरवसेसं जाव–सुहुमवणस्सइकाइओ पज्जत्तओ सुहुमवणस्सइकाइएसु चेव पज्जत्तएसु दाहिणिल्ले चरिमंते उववाइओ, एवं दाहिणिल्ले समोहओ पच्चच्छिमिल्ले चरिमंते उववाएयव्वो। नवरं दुसमइय–तिसमइय–चउसमइयविग्गहो, सेसं तहेव। दाहिणिल्ले समोहओ उत्तरिल्ले चरिमंते उववाएयव्वो जहेव सट्ठाणे तहेव। एगसमइय–दुसमइय–तिसमइय–चउसमइयविग्गहो। पुरच्छिमिल्ले जहा पच्चच्छिमिल्ले, तहेव दुसमइय–तिसमइय–चउसमइअविग्गहो। पच्चच्छिमिल्ले य चरिमंते समोहयाणं पच्चच्छिमिल्ले चेव उववज्जमाणाणं जहा सट्ठाणे। उत्तरिल्ले उववज्जमाणाणं एगसमइओ विग्गहो नत्थि, सेसं तहेव। पुरच्छिमिल्ले जहा सट्ठाणे, दाहिणिल्ले एगसमइओ विग्गहो नत्थि, सेसं तं चेव। उत्तरिल्ले समोहयाणं उत्तरिल्ले चेव उववज्जमाणाणं जहेव सट्ठाणे। उत्तरिल्ले समोहयाणं पुरच्छिमिल्ले उववज्जमाणाणं एवं चेव। नवरं एगसमइओ विग्गहो नत्थि। उत्तरिल्ले समोहयाणं दाहिणिल्ले उववज्जमाणाणं जहा सट्ठाणे, उत्तरिल्ले समोहयाणं पच्चच्छिमिल्ले उववज्जमाणाणं एगसमइओ विग्गहो नत्थि, सेसं तहेव। जाव–सुहुमवणस्सइकाइओ पज्जत्तओ सुहुमवणस्सइकाइएसु पज्जत्तएसु चेव।

२७. [प्र०] कहि णं भंते ! बायरपुढविकाइयाणं पज्जत्तगाणं ठाणा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! सट्ठाणेणं अट्ठसु पुढवीसु– जहा ठाणपदे, जाव–सुहुमवणस्सइकाइया जे य पज्जत्तगा जे य अपज्जत्तगा ते सव्वे एगविहा अविसेसमणाणत्ता सव्वलोगपरियावन्ना पन्नत्ता समणाउसो !।

२८. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयाणं भंते ! कति कम्मप्पगडीओ पन्नत्ताओ ? [उ०] गोयमा ! अट्ठ कम्मप्पगडीओ पन्नत्ताओ, तंजहा–१ नाणावरणिज्जं जाव–८ अंतराइयं। एवं चउक्कएणं भेदेणं जहेव एगिंदियसएसु जाव–बायरवणस्सइकाइयाणं पज्जत्तगाणं।

२६. [प्र०] हे भगवन् ! जे अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिक लोकना दक्षिण चरमांतमां मरणसमुद्घात करी लोकना दक्षिण चरमांतमांज अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! जेम पूर्व चरमांतमां समुद्घात करी पूर्व चरमांतमाज उपपात कह्यो तेमज दक्षिण चरमांतमां समुद्घात अने दक्षिण चरमांतमांज उपपात कहेवो– इत्यादि बधुं पूर्व प्रमाणेज कहेवुं, यावत्–पर्याप्त सूक्ष्म वनस्पतिकायिकनो पर्याप्त सूक्ष्म वनस्पतिकायिकोमां दक्षिण चरमांतमां उपपात कह्यो एम दक्षिण चरमांतमां समुद्घात अने पश्चिम चरमांतमां उपपात कहेवो. विशेष ए के, बे समय, त्रण समय के चार समयनी विग्रहगति जाणवी अने बाकी बधुं तेमज जाणवुं. जेम स्वस्थानमां कह्युं तेम दक्षिण चरमांतमां समुद्घात अने उत्तर चरमांतमां उपपात कहेवो, अने एक समय, बे समय, त्रण समय के चार समयनी विग्रहगति जाणवी. पश्चिम चरमान्तनी पेठे पूर्व चरमांतने विषे जाणवुं. तेमज बे समय, त्रण समय के चार समयनी विग्रहगति जाणवी. पश्चिम चरमांतमां समुद्घात करी अने पश्चिम चरमांतमां उत्पन्न थता पृथिवीकायिकादि संबंधे जेम स्वस्थानमां कह्युं तेम जाणवुं. उत्तर चरमांतमां उत्पन्न थता जीवोने आश्रयी एक समयनी विग्रहगति नथी. बाकी बधुं तेमज जाणवुं. पूर्व चरमांत संबंधे स्वस्थानननी पेठे समजवुं. दक्षिण चरमांतमां एक समयनी विग्रहगति नथी अने बाकी बधुं तेमज समजवुं. उत्तरमां समुद्घातने प्राप्त थएला अने उत्तरमां उपजता जीवो संबंधे स्वस्थानननी पेठे जाणवुं. उत्तरमां समुद्घातने प्राप्त थएला अने पूर्वमां उत्पन्न थता पृथिवीकायिकादि संबंधे पण एज रीते समजवुं. विशेष ए के, एक समयनी विग्रहगति नथी. उत्तरमां समुद्घातने प्राप्त थएला अने दक्षिणमां उत्पन्न थता जीवो संबंधे स्वस्थानननी पेठे जाणवुं. उत्तरमां समुद्घातने प्राप्त थयेला अने पश्चिममां उत्पन्न थता जीवोने आश्रयी एक समयनी विग्रहगति नथी, बाकी बधुं तेमज जाणवुं. यावत्–पर्याप्त सूक्ष्म वनस्पतिकायिकनो पर्याप्त सूक्ष्म वनस्पतिकायिकोमां उपपात कहेवो.

बादर पृथिवीकायिकोनां स्थान.

२७. [प्र०] हे भगवन् ! पर्याप्त बादर पृथिवीकायिकोनां स्थानो क्यां कह्यां छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओनां स्थान स्वस्थानने अपेक्षी आठ पृथ्वीओमां छे–इत्यादि *स्थानपदमां कह्या प्रमाणे जाणवुं, यावत्–पर्याप्त अने अपर्याप्त ते बधा सूक्ष्म वनस्पतिकायिको एक प्रकारना छे, तेओमां कांइ पण विशेष या भिन्नता नथी. हे आयुष्मन् श्रमण ! तेओ सर्वलोकमां व्याप्त छे.

अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायने कर्मप्रकृतिओ.

२८. [प्र०] हे भगवन् ! अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकोने केटली कर्मप्रकृतिओ कही छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओने आठ कर्मप्रकृतिओ कही छे, ते आ प्रमाणे–ज्ञानावरणीय अने यावत्–अंतराय. ए प्रमाणे चारे भेदो वडे जेम एकेंद्रिय शतकमां कह्युं छे, तेम यावत्–पर्याप्त बादर वनस्पतिकायिक सुधी जाणवुं.

२७ * प्रज्ञा० पद २ प० ७१.

२९. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइया णं भंते ! कति कम्मप्पगडीओ बंधंति ? [उ०] गोयमा ! सत्तविहबंधगा वि, अट्ठविहबंधगा वि, जहा एगिंदियसएसु जाव–पज्जत्ता बायरवणस्सइकाइया ।

३०. [प्र०] अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइया णं भंते ! कति कम्मप्पगडीओ वेदेंति ? [उ०] गोयमा ! चोद्दस कम्मप्पगडीओ वेदेंति, तंजहा—नाणावरणिज्जं, जहा एगिंदियसएसु जाव–पुरिसवेदवज्झं, एवं जाव–बायरवणस्सइकाइयाणं पज्जत्तगाणं ।

३१. [प्र०] एगिंदिया णं भंते ! कओ उववज्जंति ? किं नेरइएहिंतो उववज्जंति ? ० [उ०] जहा वक्कंतीए पुढविकाइयाणं उववाओ ।

३२. [प्र०] एगिंदियाणं भंते ! कइ समुग्घाया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! चत्तारि समुग्घाया पन्नत्ता, तंजहा—वेदणासमुग्घाए, जाव–वेउव्वियसमुग्घाए ।

३३. [प्र०] एगिंदिया णं भंते ! किं तुल्लट्ठितीया तुल्लविसेसाहियं कम्मं पकरेंति ? तुल्लट्ठितीया वेमायविसेसाहियं कम्मं पकरेंति ? वेमायट्ठितीया तुल्लविसेसाहियं कम्मं पकरेंति ? वेमायट्ठितीया वेमायविसेसाहियं कम्मं पकरेंति ? [उ०] गोयमा ! अत्थेगइया तुल्लट्ठितीया तुल्लविसेसाहियं कम्मं पकरेंति, अत्थेगइया तुल्लट्ठितीया वेमायविसेसाहियं कम्मं पकरेंति, अत्थेगइया वेमायट्ठितीया तुल्लविसेसाहियं कम्मं पकरेंति, अत्थेगइया वेमायट्ठितीया वेमायविसेसाहियं कम्मं पकरेंति । [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ–'अत्थेगइया तुल्लट्ठितीया जाव–वेमायविसेसाहियं कम्मं पकरेंति' ? [उ०] गोयमा ! एगिंदिया चउव्विहा पन्नत्ता, तंजहा- अत्थेगइया समाउया समोववन्नगा १, अत्थेगइया समाउया विसमोववन्नगा २, अत्थेगइया विसमाउया समोववन्नगा ३, अत्थेगइया विसमाउया विसमोववन्नगा ४ । तत्थ णं जे ते समाउया समोववन्नगा ते णं तुल्लट्ठितीया तुल्लविसेसाहियं कम्मं पकरेंति १, तत्थ णं जे ते समाउया विसमोववन्नगा ते णं तुल्लट्ठितीया वेमायविसेसाहियं कम्मं पकरेंति २, तत्थ णं जे ते विसमाउया समोववन्नगा ते णं वेमायट्ठितीया तुल्लविसेसाहियं कम्मं पकरेंति ३, तत्थ णं जे ते विसमाउया

अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकने कर्मबन्ध.

२९. [प्र०] हे भगवन् ! अपर्याप्त सूक्ष्म पृथ्वीकायिको केटली कर्मप्रकृतिओ बांधे छे ? [उ०] हे गौतम ! सात कर्मप्रकृतिओ बांधे छे अथवा आठ कर्मप्रकृतिओ बांधे छे–इत्यादि जेम एकेंद्रियशतकमां कह्युं छे तेम यावत्–पर्याप्त बादर वनस्पतिकायिक सुधी जाणवुं.

एकेन्द्रियने कर्मनुं वेदन.

३०. [प्र०] हे भगवन् ! अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिको केटली कर्मप्रकृतिओने वेदे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ चौद कर्मप्रकृतिओने वेदे छे. ते आ प्रमाणे–ज्ञानावरणीय (वगेरे आठ प्रकृतिओ, चेइन्द्रियादि चार आवरण, स्त्रीवेद अने पुरुषवेदप्रतिबन्धक कर्म)–इत्यादि जेम एकेंद्रिय शतकमां कह्युं छे तेम यावत्–पुरुषवेदप्रतिबन्धक कर्मप्रकृति सुधी यावत्–पर्याप्त बादर वनस्पतिकायिक सुधी जाणवुं.

एकेन्द्रियोनो उपपात.

३१. [प्र०] हे भगवन् ! एकेन्द्रिय जीवो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय ? शुं नैरयिकोथी आवी उत्पन्न थाय–इत्यादि. [उ०] जेम *व्युत्क्रांतिपदमां पृथिवीकायिकोनो उपपात कह्यो छे तेम अहीं जाणवो.

एकेन्द्रियने समुद्घात.

३२. [प्र०] हे भगवन् ! एकेन्द्रिय जीवोने केटला समुद्घातो कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओने चार समुद्घातो कह्या छे, ते आ प्रमाणे–१ वेदनासमुद्घात, (२ कषाय, ३ मरण) अने यावत्-४ वैक्रियसमुद्घात.

एकेन्द्रियो शुं तुल्य विशेषाधिक कर्म करे ?

३३. [प्र०] हे भगवन् ! शुं तुल्य स्थितिवाळा–समान आयुषवाळा एकेंद्रिय जीवो तुल्य अने विशेषाधिक कर्मनो बन्ध करे छे ? तुल्य स्थितिवाळा एकेंद्रिय जीवो परस्पर भिन्न विशेषाधिक कर्मबन्ध करे छे ? भिन्न भिन्न स्थितिवाळा परस्पर तुल्य विशेषाधिक कर्मबन्ध करे छे के भिन्न भिन्न स्थितिवाळा परस्पर भिन्न विशेषाधिक कर्मबन्ध करे छे ? [उ०] हे गौतम ! १ केटलाक तुल्य स्थितिवाळा एकेंद्रियो परस्पर तुल्य विशेषाधिक कर्मबन्ध करे छे, २ केटलाक तुल्य स्थितिवाळा भिन्न भिन्न विशेषाधिक कर्मबन्ध करे छे, ३ केटलाक भिन्न भिन्न स्थितिवाळा तुल्य विशेषाधिक कर्मबन्ध करे छे अने ४ केटलाक भिन्न भिन्न स्थितिवाळा भिन्न भिन्न विशेषाधिक कर्मबध करे छे. [प्र०] हे भगवन् ! शा हेतुथी एम कहो छो के केटलाक एकेन्द्रियो तुल्यस्थितिवाळा यावत्–भिन्न भिन्न विशेषाधिक कर्म करे छे ? [उ०] हे गौतम ! एकेंद्रिय जीवो चार प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे–१ केटलाक समान आयुषवाळा अने साथे उत्पन्न थयेला, २ केटलाक समान आयुषवाळा अने जुदा जुदा समये उत्पन्न थयेला, केटलाक जुदा जुदा आयुषवाळा अने साथे उत्पन्न थयेला, अने केटलाक जुदा जुदा आयुषवाळा अने जुदा जुदा समये उत्पन्न थयेला. तेमां जे समान आयुषवाळा अने साथे उत्पन्न थयेला होय छे तेओ तुल्यस्थितिवाळा छे अने तेओ तुल्य विशेषाधिक कर्मबंध करे छे. जेओ समान आयुषवाळा अने जुदा जुदा समये उत्पन्न थयेला छे तेओ तुल्यस्थितिवाळा छे अने जुदुं जुदुं विशेषाधिक कर्म बांधे छे. जेओ जुदा जुदा आयुषवाळा अने साथे उत्पन्न थयेला छे तेओ जुदी जुदी स्थितिवाळा छे अने तुल्य विशेषाधिक कर्मबंध करे छे. तथा जेओ जुदा जुदा आयुषवाळा

* ३१ प्रज्ञा० पद ६ प० २१२–१.

विसमोववन्नगा ते णं वेमायट्ठितीया वेमायविसेसाहियं कम्मं पकरेंति ४ । से तेणट्ठेणं गोयमा ! जाव–वेमायविसेसाहियं कम्मं पकरेंति । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति २ जाव–विहरति ।

चोत्तीसइमे सए पढमे एगिंदियसए पढमो उद्देसो समत्तो ।

अने जुदा जुदा समये उत्पन्न थयेला छे तेओ भिन्न भिन्न स्थितिवाळा छे अने जुदुं जुदुं विशेषाधिक कर्म करे छे. हे गौतम ! ते कारणथी यावत्–भिन्न भिन्न विशेषाधिक कर्म करे छे 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे' एम कही यावत्–विहरे छे.

चोत्रीशमा शतकमां प्रथम एकेन्द्रियशतकनो प्रथम उद्देशक समाप्त.

बीओ उद्देसो ।

१. [प्र०] कइविहा णं भंते ! अणंतरोववन्नगा एगिंदिया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंचविहा अणंतरोववन्नगा एगिंदिया पन्नत्ता, तंजहा–१ पुढविक्काइया–दुयाभेदो जहा एगिंदियसएसु जाव–बायरवणस्सइकाइया य ।

२. [प्र०] कहिं णं भंते ! अणंतरोववन्नगाणं बायरपुढविक्काइयाणं ठाणा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! सट्ठाणेणं अट्ठसु पुढवीसु, तंजहा–रयणप्पभाए जहा ठाणपदे, जाव–दीवेसु समुद्देसु । एत्थ णं अणंतरोववन्नगाणं बायरपुढविक्काइयाणं ठाणा पन्नत्ता, उववाएणं सव्वलोए, समुग्घाएणं सव्वलोए, सट्ठाणेणं लोगस्स असंखेज्जइभागे । अणंतरोववन्नगसुहुमपुढविक्काइया एगविहा अविसेसमणाणत्ता सव्वलोए परियावन्ना पन्नत्ता समणाउसो ! । एवं एएणं कमेणं सव्वे एगिंदिया भाणियव्वा, सट्ठाणाइं सव्वेसिं जहा ठाणपदे । तेसिं पज्जत्तगाणं बायराणं उववाय–समुग्घाय–सट्ठाणाणि जहा तेसिं चेव अपज्जत्तगाणं बायराणं । सुहुमाणं सव्वेसिं जहा पुढविकाइयाणं भणिया तहेव भाणियव्वा जाव–वणस्सइकाइय त्ति ।

३. [प्र०] अणंतरोववन्नगाणं सुहुमपुढविक्काइयाणं भंते ! कइ कम्मप्पगडीओ पन्नत्ताओ ? [उ०] गोयमा ! अट्ठ कम्मप्पगडीओ पन्नत्ताओ–एवं जहा एगिंदियसएसु अणंतरोववन्नगउद्देसए तहेव पन्नत्ताओ, तहेव बंधंति, तहेव वेदेंति, जाव–अणंतरोववन्नगा बायरवणस्सइकाइया ।

४. [प्र०] अणंतरोववन्नगएगिंदिया णं भंते ! कओ उववज्जंति ? [उ०] जहेव ओहिए उद्देसओ भणिओ तहेव ।

५. [प्र०] अणंतरोववन्नगएगिंदियाणं भंते ! कति समुग्घाया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! दोन्नि समुग्घाया पन्नत्ता, तंजहा–वेदणासमुग्घाए य कसायसमुग्घाए य ।

द्वितीय उद्देशक.

अनन्तरोपपन्न एकेन्द्रियना प्रकार.

१. [प्र०] हे भगवन् ! अनन्तरोपपन्न (तुरत उत्पन्न थयेला) एकेंद्रियो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! अनन्तरोपपन्न एकेंद्रियो पांच प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे—पृथिवीकायिक वगेरे. तेना बे भेद जेम एकेंद्रिय शतकोमां कह्या छे तेम यावत्–बादर वनस्पतिकायिक सुधी कहेवा.

अनन्तरोपपन्न बादर पृथिवीकायिकनां स्थानो.

२. [प्र०] हे भगवन् ! अनन्तरोपपन्न बादर पृथिवीकायिकोनां स्थानो क्यां कह्यां छे ? [उ०] हे गौतम ! स्वस्थाननी अपेक्षाए आठे पृथिवीओमां, ते आ प्रमाणे–रत्नप्रभामां–इत्यादि जेम *स्थानपदमां कह्युं छे तेम यावत्–द्वीपोमां अने समुद्रोमां अनन्तरोपपन्न पृथिवीकायिकोनां स्थानो कह्यां छे. उपपातनी अपेक्षाए सर्व लोकमां अने समुद्घातने आश्रयी सर्व लोकमां छे. स्वस्थानने अपेक्षी तेओ लोकना असंख्यातमा भागमां रहे छे. अनंतरोपपन्न सूक्ष्म पृथिवीकायिको बधा एक प्रकारना विशेषता या भिन्नता रहित छे. तथा हे आयुष्मन् श्रमण ! तेओ सर्वलोकमां व्याप्त छे. ए रीते ए क्रमवडे बधा एकेंद्रियो संबंधे कहेवुं. ते बधानां स्वस्थानो *स्थानपदमां कह्या प्रमाणे जाणवां. जेम पर्याप्त बादर एकेन्द्रियोना उपपात, समुद्घात अने स्वस्थानो कह्या छे तेम अपर्याप्त बादर एकेंद्रियोनां जाणवां. जेम सूक्ष्म पृथिवीकायिकोनां उपपात, समुद्घात अने स्वस्थानो कह्या छे तेम बधा सूक्ष्म एकेन्द्रियोना यावत्–वनस्पतिकायिक सुधी जाणवा.

अनन्तरोपपन्न एकेन्द्रियने कर्मप्रकृतिओ.

३. [प्र०] हे भगवन् ! अनन्तरोपपन्न सूक्ष्म पृथिवीकायिकोने केटली कर्मप्रकृतिओ कही छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओने आठ कर्मप्रकृतिओ कही छे–इत्यादि जेम एकेंद्रिय शतकोमां अनन्तरोपपन्न उद्देशकने विषे कह्या प्रमाणे कर्मप्रकृतिओ कहेवी. यावत्–तेज रीते बांधे छे, ते ज रीते वेदे छे, यावत्–अनन्तरोपपन्न बादर वनस्पतिकायिक सुधी समजवुं.

उपपात.

४. [प्र०] हे भगवन् ! अनन्तरोपपन्न एकेंद्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! जेम औधिक–सामान्य उद्देशकमां कह्युं छे तेम अहीं जाणवुं.

अनन्तरोपपन्न एकेन्द्रियने समुद्घात.

५. [प्र०] हे भगवन् ! अनंतरोपपन्न एकेंद्रियोने केटला समुद्घातो कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओने बे समुद्घातो कह्या छे. ते आ प्रमाणे–वेदनासमुद्घात अने कषायसमुद्घात.

---

२ * प्रज्ञा० पद २ प० ७१

५. [प्र०] अणंतरोववन्नगएगिंदिया णं भंते ! किं तुल्लट्ठितीया तुल्लविसेसाहियं कम्मं पकरेंति-पुच्छा तहेव । [उ०] गोयमा ! अत्थेगइया तुल्लट्ठितीया तुल्लविसेसाहियं कम्मं पकरेंति, अत्थेगइया तुल्लट्ठितीया वेमायविसेसाहियं कम्मं पकरेंति । [प्र०] से केणट्ठेणं जाव-वेमायविसेसाहियं कम्मं पकरेंति ? [उ०] गोयमा ! अणंतरोववन्नगा एगिंदिया दुविहा पन्नत्ता, तंजहा-अत्थेगइया समाउया समोववन्नगा, अत्थेगइया समाउया विसमोववन्नगा । तत्थ णं जे ते समाउया समोववन्नगा ते णं तुल्लट्ठितीया तुल्लविसेसाहियं कम्मं पकरेंति । तत्थ णं जे ते समाउया विसमोववन्नगा ते णं तुल्लट्ठितीया वेमायविसेसाहियं कम्मं पकरेंति । से तेणट्ठेणं जाव-वेमायविसेसाहियं कम्मं पकरेंति । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

चोत्तीसइमे सए पढमे एगिंदियसए बीओ उद्देसो समत्तो ।

कर्मबंधनी विशेषता.

५. [प्र०] हे भगवन् ! तुल्य स्थितिवाळा-समान आयुषवाळा अनंतरोपपन्न एकेंद्रियो शुं परस्पर तुल्य विशेषाधिक कर्म बांधे छे-इत्यादि पूर्ववत् पृच्छा. [उ०] हे गौतम ! केटलाक तुल्यस्थितिवाळा एकेंद्रियो तुल्य विशेषाधिक कर्म बांधे छे, केटलाक तुल्यस्थितिवाळा एकेंद्रियो जुदुं जुदुं विशेषाधिक कर्म बांधे छे. [प्र०] हे भगवन् ! एम शा हेतुथी कहो छो के, यावत्-जुदुं जुदुं विशेषाधिक कर्म बांधे छे ? [उ०] हे गौतम ! अनंतरोपपन्न एकेंद्रियो बे प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे-केटलाक समान आयुषवाळा अने साथे उत्पन्न थयेला अने केटलाक समान आयुषवाळा अने जुदा जुदा समये उत्पन्न थयेला. तेमां जे समान आयुषवाळा अने साथे उत्पन्न थयेला छे तेओ तुल्य स्थितिवाळा होइ तुल्य विशेषाधिक कर्म बांधे छे अने जेओ तुल्य स्थितिवाळा अने विषमोपपन्न-जुदा जुदा समये उत्पन्न थयेला छे तेओ तुल्यस्थितिवाळा अने जुदुं जुदुं विशेषाधिक कर्म बांधे छे. माटे ते कारणथी यावत्-भिन्न भिन्न विशेषाधिक कर्म बांधे छे. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.'

चोत्रीशमा शतकमां प्रथम एकेन्द्रियशतकनो द्वितीय उद्देशक समाप्त.

तईओ उद्देसो ।

१. [प्र०] कइविहा णं भंते ! परंपरोववन्नगा एगिंदिया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंचविहा परंपरोववन्नगा एगिंदिया पन्नत्ता, तंजहा-पुढविकाइया-भेदो चउक्कओ जाव-वणस्सइकाइय त्ति ।

२. [प्र०] परंपरोववन्नगअपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पुरच्छिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए जाव-पच्चच्छिमिल्ले चरिमंते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए०? [उ०] एवं एएणं अभिलावेणं जहेव पढमो उद्देसओ जाव-लोगचरिमंतो त्ति ।

३. [प्र०] कहिं णं भंते ! परंपरोववन्नगबायरपुढविकाइयाणं ठाणा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! सट्ठाणेणं अट्ठसु पुढवीसु-एवं एएणं अभिलावेणं जहा पढमे उद्देसए जाव-तुल्लट्ठितीय त्ति । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

चोत्तीसइमे सए पढमे एगिंदियसए तईओ उद्देसो समत्तो ।

त्रीजो उद्देशक.

परंपरोपपन्न एकेन्द्रियोना प्रकार.

१. [प्र०] हे भगवन् ! परंपरोपपन्न (उत्पत्तिना द्वितीयादिसमये वर्तमान) एकेंद्रियो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ पांच प्रकारना कह्या छे. ते आ प्रमाणे-पृथिवीकायिक वगेरे तेना चार भेद यावत्-वनस्पतिकायिक सुधी जाणवा.

परंपरोपपन्न एकेन्द्रियनी विग्रहगति.

२. [प्र०] हे भगवन् ! जे परंपरोपपन्न अपर्याप्त सूक्ष्म पृथ्वीकायिक आ रत्नप्रभा पृथिवीना पूर्व चरमांतमां मरण समुद्घात करी आ रत्नप्रभा पृथिवीना यावत्-पश्चिम चरमांतमां अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिकपणे उत्पन्न थवाने योग्य छे ते हे भगवन् ! केटला समयनी विग्रहगतिथी उपजे ? [उ०] ए रीते ए अभिलापथी जेम प्रथम उद्देशक कह्यो तेम यावत्-लोकचरमांत सुधी जाणवुं.

३. [प्र०] हे भगवन् ! परंपरोपपन्न बादर पृथिवीकायिकोनां स्थानो क्यां कह्यां छे ? [उ०] हे गौतम ! स्वस्थानने अपेक्षी आठे पृथिवीमां छे. ए रीते ए अभिलापथी जेम प्रथम उद्देशकमां कह्युं छे तेम यावत्-तुल्यस्थितिवाळा सुधी जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.' ३४-३.

चोत्रीशमा शतकमां प्रथम एकेन्द्रिय शतकनो त्रीजो उद्देशक समाप्त.

४–११ उद्देसगा।

एवं सेसा वि अट्ठ उद्देसगा जाव–'अचरमो'त्ति। नवरं अणंतरा अणंतरसरिसा, परंपरा परंपरसरिसा, चरमा य अचरमा य एवं चेव। एवं एते एक्कारस उद्देसगा।

चोत्तीसइमे सए पढमे एगिंदियसए ४–११ उद्देसा समत्ता।

पढमं एगिंदियसेढीसयं समत्तं।

४–११ उद्देशको.

ए रीते बाकीना पण आठ उद्देशको यावत्–'अचरम' सुधी कहेवा. परंतु विशेष ए के, अनंतर उद्देशको अनंतर जेवा अने परंपर उद्देशको परंपर समान जाणवा. चरम अने अचरम विषे पण एज रीते जाणवुं. ए रीते ए अगियार उद्देशको कहेवा. ३४–११.

चोत्रीशमा शतकमां प्रथम एकेन्द्रियशतकना ४–११ उद्देशको समाप्त.

चोत्रीशमा शतकमां प्रथम एकेंद्रियश्रेणीशतक समाप्त.

बितीयं सयं.

१. [प्र०] कइविहा णं भंते! कण्हलेस्सा एगिंदिया पन्नत्ता? [उ०] गोयमा! पंचविहा कण्हलेस्सा एगिंदिया पन्नत्ता, भेदो चउक्कओ जहा कण्हलेस्सएगिंदियसए, जाव–वणस्सइकाइय त्ति।

२. [प्र०] कण्हलेस्सअपज्जत्तासुहुमपुढविकाइए णं भंते! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पुरच्छिमिल्ले०? [उ०] एवं एएणं अभिलावेणं जहेव ओहिउद्देसओ जाव–'लोगचरिमंते'त्ति। सव्वत्थ कण्हलेस्सेसु चेव उववाएयव्वो।

३. [प्र०] कहिं णं भंते! कण्हलेस्सअपज्जत्तबायरपुढविकाइयाणं ठाणा पन्नत्ता? [उ०] एवं एएणं अभिलावेणं जहा ओहिउद्देसओ जाव–तुल्लट्ठिइय त्ति। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

एवं एएणं अभिलावेणं जहेव पढमं सेढिसयं तहेव एक्कारस उद्देसगा भाणियव्वा ३४–११।

बितियं एगिंदियसेढिसयं समत्तं।

द्वितीय शतक.

१. [प्र०] हे भगवन्! कृष्णलेश्यावाळा एकेंद्रियो केटला प्रकारना कह्या छे? [उ०] हे गौतम! तेओ कृष्णलेश्यावाळा एकेंद्रियो पांच प्रकारना कह्या छे. तेना चार भेद कृष्णलेश्यावाळा एकेंद्रिय शतकमां कह्या प्रमाणे यावत्–वनस्पतिकायिक सुधी जाणवा.

कृष्णलेश्यावाळा एकेन्द्रियोना प्रकार.

२. [प्र०] हे भगवन्! जे कृष्णलेश्यावाळो अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिक आ रत्नप्रभा पृथिवीना पूर्व चरमांतमां समुद्घात करी पश्चिम चरमांतमां उत्पन्न थवाने योग्य छे ते केटला समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय? [उ०] इत्यादि पाठवडे जेम औघिक उद्देशकमां कह्युं छे तेम यावत्–लोकना चरमांत सुधी समजवुं. सर्वत्र कृष्णलेश्यावाळामां उपपात कहेवो.

कृष्णलेश्यावाळा एकेन्द्रियोनो विग्रहगतिथी उपपात.

३. [प्र०] हे भगवन्! कृष्णलेश्यावाळा अपर्याप्त बादर पृथिवीकायिकोनां स्थानो क्यां कह्यां छे? [उ०] ए अभिलापथी औघिक उद्देशकमां कह्या प्रमाणे यावत्–'तुल्यस्थितिवाळा' सुधी समजवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'. ए अभिलापथी जेम प्रथम श्रेणीशतक कह्युं तेमज बीजा श्रेणिशतकना अगियार उद्देशको कहेवा.

कृष्णलेश्यावाळा एकेन्द्रियना स्थानो.

बीजुं एकेंद्रियश्रेणीशतक समाप्त.

३–५ सयाइं

एवं नीललेस्सेहि वि तइयं सयं । काउलेस्सेहि वि सयं । एवं चेव चउत्थं सयं । भवसिद्धियएहि वि सयं पंचमं समत्तं ।

चोत्तीसइमे सए ३–५ सयाइं समत्ताइं ।

३–५ शतको.

ए प्रमाणे नीललेश्यावाळाओ संबंधे त्रीजुं शतक कहेवुं. कापोतलेश्यावाळाओ संबंधे पण एज रीते चोथुं शतक कहेवुं अने भवसिद्धिक एकेंद्रियो संबंधे पण एज प्रकारे पांचमुं शतक कहेवुं.

चोत्रीशमा शतकमां ३–५ शतको समाप्त.

छट्ठं सयं.

१. [प्र०] कइविहा णं भंते कण्हलेस्सा भवसिद्धिया एगिंदिया पन्नत्ता ? [उ०] एवं जहेव ओहियउद्देसओ ।

२. [प्र०] कइविहा णं भंते ! अणंतरोववन्ना कण्हलेस्सा भवसिद्धिया एगिंदिया पन्नत्ता ? [उ०] जहेव अणंतरोववन्नउद्देसओ ओहिओ तहेव ।

३. [प्र०] कइविहा णं भंते ! परंपरोववन्ना कण्हलेस्सा भवसिद्धियएगिंदिया पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! पंचविहा परंपरोववन्ना कण्हलेस्सभवसिद्धियएगिंदिया पन्नत्ता–ओहिओ भेदो चउक्कओ जाव–वणस्सइकाइयत्ति ।

४. परंपरोववन्नकण्हलेस्सभवसिद्धियअपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए–एवं एएणं अभिलावेणं जहेव ओहिओ उद्देसओ जाव लोयचरमंते त्ति । सव्वत्थ कण्हलेस्सेसु भवसिद्धिएसु उववाएयव्वो ।

५. [प्र०] कहिं णं भंते ! परंपरोववन्नकण्हलेस्सभवसिद्धियपज्जत्तबायरपुढविकाइयाणं ठाणा पन्नत्ता ? [उ०] एवं एएणं अभिलावेणं जहेव ओहिओ उद्देसओ जाव–'तुल्लट्ठिइय' त्ति । एवं एएणं अभिलावेणं कण्हलेस्सभवसिद्धियएगिंदिएहि वि तहेव एक्कारसउद्देसगसंजुत्तं छट्ठं सतं ।

चोत्तीसइमे सए छट्ठं सयं समत्तं ।

छट्ठुं शतक.

कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक एकेंद्रियोना प्रकार.

१. [प्र०] हे भगवन् ! कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक एकेन्द्रियो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] जेम औघिक उद्देशकमां कह्युं छे तेमज जाणवुं.

अनन्तरोपपन्न कृ० भव० एकेन्द्रियना प्रकार.

२. [प्र०] हे भगवन् ! अनंतरोपपन्न कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक एकेंद्रियो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! अनंतरोपपन्नक संबंधी औघिक उद्देशकमां कह्या प्रमाणे जाणवुं.

परंपरोपपन्न कृष्ण० भव० एकेन्द्रियना प्रकार.

३. [प्र०] हे भगवन् ! परंपरोपपन्न कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक एकेंद्रियो केटला प्रकारना कह्या छे ? [उ०] हे गौतम ! परंपरोपपन्न कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक एकेंद्रियो पांच प्रकारना कह्या छे. एम औघिक चारे भेद यावत्–वनस्पतिकायिक सुधी कहेवा.

विग्रहगति.

४. हे भगवन् ! जे परंपरोपपन्न कृष्णलेश्यावाळो भवसिद्धिक अपर्याप्त सूक्ष्म पृथिवीकायिक आ रत्नप्रभा पृथिवीना [पूर्व चरमान्तमां मरणसमुद्घात करी पश्चिम चरमान्तमां उत्पन्न थाय तो केटला समयनी विग्रहगतिथी उत्पन्न थाय ?]–इत्यादि पूर्वोक्त पाठवडे औघिक उद्देशक लोकचरमांत सुधी कहेवो. सर्वत्र कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिकोमां उपपात कहेवो.

पृथिवीकायिकना स्थानो.

५. [प्र०] हे भगवन् ! परंपरोपपन्न कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक पर्याप्त बादर पृथिवीकायिकोनां स्थानो क्यां कह्यां छे ? [उ०] एम ए अभिलापथी तुल्यस्थितिवाळा सुधी औघिक उद्देशक कहेवो. ए रीते ए अभिलापथी कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक एकेंद्रियो संबंधे पण ते प्रमाणे अगियार उद्देशक सहित छट्ठुं शतक कहेवुं. ३४–६.

चोत्रीशमा शतकमां छट्ठुं शतक समाप्त.

७-१२ सयाइं ।

नीललेस्सभवसिद्धियएगिंदिएसु सयं सत्तमं । एवं काउलेस्सभवसिद्धियएगिंदिएहि वि अट्ठमं सयं । जहा भवसिद्धिएहिं चत्तारि सयाणि एवं अभवसिद्धिएहि वि चत्तारि सयाणि भाणियव्वाणि । नवरं चरमअचरमवज्जा नव उद्देसगा भाणियव्वा, सेसं तं चेव । एवं एयाइं बारस एगिंदियसेढीसयाइं । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति जाव-विहरइ । एगिंदियसेढीसयाइं समत्ताइं ।

चउतीसइमं एगिंदियसेढिसयं समत्तं ।

७-१२ शतको.

नीललेश्यावाळा भवसिद्धिक एकेंद्रियो संबंधे सातमुं शतक कहेवुं. ३४-७. ए रीते कापोतलेश्यावाळा भवसिद्धिक एकेंद्रियो संबंधे पण आठमुं शतक कहेवुं. ३४-८. जेम भवसिद्धिको संबंधे चार शतको कह्यां छे तेम अभवसिद्धिको संबंधे पण चार शतक कहेवां. पण विशेष ए के, चरम अने अचरम सिवायना नव उद्देशको कहेवा. बाकी बधुं तेमज जाणवुं. एम ए बार एकेंद्रियश्रेणीशतको कह्यां. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'-एम कही यावत्-विहरे छे. ३४-१२. एकेन्द्रियश्रेणिशतको समाप्त.

चोत्रीशमुं एकेंद्रियश्रेणीशतक समाप्त.

पणतीसइमं सयं

पढमो उद्देसो।

१. [प्र०] कइ णं भंते ! महाजुम्मा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! सोलस महाजुम्मा पन्नत्ता, तंजहा–कडजुम्मकडजुम्मे १, कडजुम्मतेओगे २, कडजुम्मदावरजुम्मे ३, कडजुम्मकलियोगे ४, तेओगकडजुम्मे ५, तेओगतेओगे ६, तेओगदावरजुम्मे ७, तेओगकलिओए ८, दावरजुम्मकडजुम्मे ९, दावरजुम्मतेओए १०, दावरजुम्मदावरजुम्मे ११, दावरजुम्मकलियोगे १२, कलिओगकडजुम्मे १३, कलियोगतेओगे १४, कलियोगदावरजुम्मे १५, कलियोगकलिओगे १६।

२. [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ–'सोलस महाजुम्मा पन्नत्ता, तंजहा–कडजुम्मकडजुम्मे, जाव–कलियोगकलियोगे' ? [उ०] गोयमा ! जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे चउपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया ते वि कडजुम्मा, सेत्तं कडजुम्मकडजुम्मे १। जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे तिपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया कडजुम्मा, सेत्तं कडजुम्मतेयोए २। जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे दुपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया कडजुम्मा, सेत्तं कडजुम्मदावरजुम्मे ३। जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं

पांत्रीशमुं शतक

प्रथम उद्देशक.

महायुग्मना प्रकार.

१. [प्र०] हे भगवन् ! केटलां महायुग्मो–महाराशिओ कह्यां छे ? [उ०] हे गौतम ! सोळ महायुग्मो कह्यां छे. ते आ प्रमाणे—१ कृतयुग्मकृतयुग्म, २ कृतयुग्मत्र्योज, ३ कृतयुग्मद्वापरयुग्म, ४ कृतयुग्मकल्योज, ५ त्र्योजकृतयुग्म, ६ त्र्योजत्र्योज, ७ त्र्योजद्वापरयुग्म, ८ त्र्योजकल्योज, ९ द्वापरयुग्मकृतयुग्म, १० द्वापरयुग्मत्र्योज, ११ द्वापरयुग्मद्वापरयुग्म, १२ द्वापरयुग्मकल्योज, १३ कल्योजकृतयुग्म, १४ कल्योजत्र्योज, १५ कल्योजद्वापरयुग्म, १६ कल्योजकल्योज.

सोळ महायुग्म कहेवानुं कारण.

२. [प्र०] हे भगवन् ! शा हेतुथी आप एम कहो छो के कृतयुग्मकृतयुग्मथी मांडी कल्योजकल्योज सुधी सोळ महायुग्मो कह्यां छे ? [उ०] हे गौतम ! जे राशिने चार संख्याना अपहारथी अपहारतां चार बाकी रहे, अने ते राशिना अपहारसमयो पण कृतयुग्म होय तो ते (राशि) कृतयुग्मकृतयुग्म कहेवाय १. जे राशिने चार संख्याना अपहारथी अपहारतां त्रण बाकी रहे अने ते राशिना अपहारसमयो पण कृतयुग्म होय तो ते राशि कृतयुग्मत्र्योज कहेवाय २. जे राशिने चार संख्याना अपहारथी अपहारतां बे बाकी रहे अने ते राशिना अपहारसमयो कृतयुग्म होय तो ते कृतयुग्मद्वापरयुग्म कहेवाय ३. जे राशिने चार संख्याना अपहारथी अपहारतां एक बाकी रहे अने ते राशिना अपहारसमयो कृतयुग्म होय तो ते कृतयुग्मकल्योज कहेवाय ४. जे राशिने चार संख्याना अपहारथी अपहारतां चार बाकी रहे अने ते राशिना अपहारसमयो त्र्योज होय तो ते त्र्योजकृतयुग्म कहेवाय ५. जे राशिने चार

---

१ *युग्म*—राशिविशेष, ते राशिओ क्षुल्लक–क्षुद्र पण होय अने मोटा पण होय, तेमां पूर्वे क्षुल्लक राशिनी प्ररूपणा करी, हवे अहीं महायुग्म–मोटा राशिओनी प्ररूपणा करवानी छे. जे राशिने प्रतिसमय चार चारना अपहारथी अपहरतां छेवटे चार बाकी रहे अने अपहारसमयोने पण चार चारना अपहारथी अपहरतां चार समयो बाकी रहे ते 'कृतयुग्मकृतयुग्म' कहेवाय छे. कारण के अपहरण कराता द्रव्य अने समयनी अपेक्षाए बन्ने रीते ते कृतयुग्मरूप छे. ए प्रमाणे अन्य राशिसंबंधे पण जाणवुं. जेमके सोळ संख्या जघन्य कृतयुग्मकृतयुग्मराशि रूप छे, तेने चारनी संख्याथी अपहरता छेवटे चार बचे छे अने अपहार समयो पण चार छे. जेमके जघन्यथी ओगणीशनी संख्याने प्रतिसमय चारथी अपहरता छेवटे त्रण बाकी रहे अने अपहारसमयो चार होय तो ते अपहराता द्रव्यनी अपेक्षाए त्र्योज अने अपहारसमयनी अपेक्षाए कृतयुग्म एटले ते राशि कृतयुग्मत्र्योज कहेवाय छे. अहीं बधे अपहारक समयनी अपेक्षाए आद्य पद छे अने अपहराता द्रव्यनी अपेक्षाए बीजुं पद छे. ते राशिनी जघन्य संख्या अनुक्रमे नीचे प्रमाणे छे—(१) १६, (२) १९, (३) १८, (४) १७, (५) १२, (६) १५, (७) १४, (८) १३, (९) (१०) ११, (११) १०, (१२) ९, (१३) ४, (१४) ७, (१५) ६, (१६) ५.

अवहीरमाणे एगपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया कडजुम्मा, सेत्तं कडजुम्मकलियोगे ४। जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे चउपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया तेयोगा, सेत्तं तेओगकडजुम्मे ५। जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे तिपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया तेओगा, सेत्तं तेओगतेओगे ६। जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे दोपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया तेयोया, सेत्तं तेओयदावरजुम्मे ७। जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे एगपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया तेओया, सेत्तं तेयोयकलियोगे ८। जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे चउपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया दावरजुम्मा, सेत्तं दावरजुम्मकडजुम्मे ९। जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे तिपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया दावरजुम्मा सेत्तं दावरजुम्मतेयोए १०, जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे दुपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया दावरजुम्मा, सेत्तं दावरजुम्मदावरजुम्मे ११। जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे एगपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया दावरजुम्मा, सेत्तं दावरजुम्मकलियोए १२। जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे चउपज्जवसिए जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया कलियोगा सेत्तं कलिओगकडजुम्मे १३। जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे तिपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया कलियोगा सेत्तं कलियोगतेयोए १४। जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे दुपज्जवसिए जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया कलियोगा, सेत्तं कलियोगदावरजुम्मे १५। जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे एगपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया कलियोगा, सेत्तं कलियोगकलिओगे १६। से तेणट्ठेणं जाव–'कलिओगकलिओगे'।

३. [प्र०] कडजुम्मकडजुम्मएगिंदिया णं भंते! कओ उववज्जंति? किं नेरइएहिंतो०? [उ०] जहा उप्पलुद्देसए तहा उववाओ।

४. [प्र०] ते णं भंते! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति? [उ०] गोयमा! सोलस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति।

५. [प्र०] ते णं भंते! जीवा समए समए–पुच्छा। [उ०] गोयमा! ते णं अणंता समए समए अवहीरमाणा २ अणंताहिं उस्सप्पिणी–अवसप्पिणीहिं अवहीरंति, णो चेव णं अवहरिया सिया। उच्चत्तं जहा उप्पलुद्देसए।

संख्याना अपहारथी अपहारतां त्रण बाकी रहे अने ते राशिना अपहार समयो त्र्योज होय तो ते त्र्योजत्र्योज कहेवाय ६. जे राशिने चार संख्याना अपहारथी अपहारतां बे बाकी रहे अने ते राशिना अपहार समयो त्र्योज होय तो ते त्र्योजद्वापरयुग्म कहेवाय ७. जे राशिने चार संख्याना अपहारथी अपहारतां एक बाकी रहे अने ते राशिना अपहारसमयो त्र्योज होय तो त्र्योजकल्योज कहेवाय ८. जे राशिने चार संख्याना अपहारथी अपहारतां चार बाकी रहे अने ते राशिना अपहारसमयो द्वापरयुग्म होय तो ते द्वापरकृतयुग्म कहेवाय ९. जे राशिने चार संख्याना अपहारथी अपहारतां त्रण बाकी रहे अने ते राशिना अपहारसमयो द्वापरयुग्म होय तो ते द्वापरयुग्मत्र्योज कहेवाय १०. जे राशिने चार संख्याना अपहारथी अपहारतां बे बाकी रहे अने ते राशिना अपहारसमयो द्वापरयुग्म होय तो ते द्वापरयुग्मद्वापरयुग्म कहेवाय ११. जे राशिने चार संख्याना अपहारथी अपहारतां एक बाकी रहे अने ते राशिना अपहारसमयो द्वापरयुग्म होय तो ते द्वापरयुग्मकल्योज कहेवाय १२. जे राशिने चार संख्याना अपहारथी अपहारतां चार बाकी रहे अने ते राशिना अपहारसमयो कल्योज होय तो ते कल्योजकृतयुग्म कहेवाय १३. जे राशिने चार संख्याना अपहारथी अपहारतां त्रण बाकी रहे अने ते राशिना अपहारसमयो कल्योज होय तो ते कल्योजत्र्योज कहेवाय १४. जे राशिने चार संख्याना अपहारथी अपहारतां बे बाकी रहे अने ते राशिना अपहारसमयो कल्योज होय तो ते कल्योजद्वापरयुग्म कहेवाय १५. अने जे राशिने चार संख्याना अपहारथी अपहारतां एक बाकी रहे अने ते राशिना अपहारसमयो कल्योज होय तो ते कल्योजकल्योज कहेवाय. माटे ते हेतुथी यावत्–कल्योजकल्योज सुधी सोळ महायुग्मो कह्यां छे.

कृतयुग्म २ राशिरूप एकेन्द्रियोनो उपपात.

३. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मकृतयुग्म राशिरूप एकेंद्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? शुं नैरयिकोथी उत्पन्न थाय छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम! जेम उत्पलोद्देशकमां उपपात कह्यो छे ते प्रमाणे अहीं उपपात कहेवो.

एक समयमां उपपातसंख्या.

४. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! सोळ, संख्याता, असंख्याता के अनंत जीवो एक समये उत्पन्न थाय छे.

जीवोनी संख्या.

५. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो समये समये–[अनन्ता अपहराय तो केटला काळे खाली थाय]? [उ०] हे गौतम! ते जीवो समये समये अनन्ता अपहराय अने अनंत उत्सर्पिणी अने अनंत अवसर्पिणी सुधी अपहरीए तो पण तेओ खाली थाय नहीं. तेओनी उंचाई *उत्पलोद्देशकमां कह्या प्रमाणे जाणवी.

५ * भग० खं० ४ श० ११ उ० १ पृ० १०८.

६. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा नाणावरणिज्जस्स कम्मस्स किं बंधगा, अबंधगा ? [उ०] गोयमा ! बंधगा, नो अबंधगा । एवं सव्वेसिं आउयवज्जाणं । आउयस्स बंधगा वा अबंधगा वा ।

७. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा नाणावरणिज्जस्स–पुच्छा [उ०] गोयमा ! वेदगा, नो अवेदगा । एवं सव्वेसिं ।

८. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किं सातावेदगा, असातावेदगा–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! सातावेदगा वा असातावेदगा वा । एवं उप्पलुद्देसगपरिवाडी । सव्वेसिं कम्माणं उदई, नो अणुदई । छण्हं कम्माणं उदीरगा, नो अणुदीरगा । वेदणिज्जा–उयाणं उदीरगा वा अणुदीरगा वा ।

९. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किं कण्ह–पुच्छा । [उ०] गोयमा ! कण्हलेस्सा वा, नीललेस्सा वा, काउलेस्सा वा तेउलेस्सा वा । नो सम्मदिट्ठी, नो सम्मामिच्छादिट्ठी, मिच्छादिट्ठी । नो नाणी, अन्नाणी–नियमं दुअन्नाणी, तंजहा–मइअन्नाणी य सुयअन्नाणी य । नो मणजोगी, नो वइजोगी, कायजोगी । सागारोवउत्ता वा, अणागारोवउत्ता वा ।

१०. [प्र०] तेसि णं भंते ! जीवाणं सरीरा कतिवन्ना–जहा उप्पलुद्देसए सव्वत्थ पुच्छा । [उ०] गोयमा ! जहा उप्पलुद्देसए ऊसासगा वा, नीसासगा वा, नो उस्सासनीसासगा वा । आहारगा वा अणाहारगा वा । नो विरया, अविरया, नो विरयाविरया । सकिरिया, नो अकिरिया । सत्तविहबंधगा वा अट्ठविहबंधगा वा । आहारसन्नोवउत्ता वा जाव–परिग्गहसन्नोवउत्ता वा । कोहकसायी वा, माणकसायी, जाव–लोभकसायी वा । नो इत्थिवेदगा, नो पुरिसवेदगा, नपुंसगवेदगा । इत्थिवेयबंधगा वा पुरिसवेदबंधगा वा नपुंसगवेदबन्धगा वा । नो सन्नी, असन्नी । सइंदिया, नो अणिंदिया ।

११. [प्र०] ते णं भंते ! कडजुम्मकडजुम्मएगिंदिया कालओ केवचिरं होंति ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अणंतं कालं–अणंता उस्सप्पिणिओसप्पिणीओ, वणस्सइकाइयकालो । संवेहो न भन्नइ, आहारो जहा उप्पलुद्देसए, नवरं निव्वाघाएणं छद्दिसिं, वाघायं पडुच्च सिय तिदिसिं, सिय चउदिसिं, सिय पंचदिसिं, सेसं तहेव । ठिती जहन्नेणं

बन्ध. ६. [प्र०] हे भगवन् ! शुं तेओ (एकेन्द्रियो) ज्ञानावरणीय कर्मना बंधक छे के अबंधक छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ बंधक छे, पण अबंधक नथी. ए रीते आयुष सिवाय बधां कर्मो विषे जाणवुं, तेओ आयुषना बंधक पण छे अने अबंधक पण छे.

वेदक. ७. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो ज्ञानावरणीयना वेदक छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! तेओ वेदक छे, पण अवेदक नथी. ए प्रमाणे बधा कर्म संबंधे समजवुं.

सातावेदक अने असातावेदक. ८. [प्र०] हे भगवन् ! शुं ते जीवो साता–सुखना वेदक छे के असाता–दुःखना वेदक छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ साताना वेदक छे अने असाताना वेदक पण छे. जेम *उत्पल उद्देशकमां कर्म संबंधे जे परिपाटी कही छे ते अहीं जाणवी. तेओ बधाय कर्मोना उदयी छे पण अनुदयी नथी. छ कर्मोना उदीरक छे, पण अनुदीरक नथी. वेदनीय अने आयुष कर्मना उदीरक पण छे अने अनुदीरक पण छे.

लेश्या. ९. [प्र०] हे भगवन् ! शुं ते जीवो कृष्णलेश्यावाळा छे–इत्यादि प्रश्न. [उ०] हे गौतम ! तेओ कृष्णलेश्यावाळा, नीललेश्यावाळा, कापोतलेश्यावाळा तथा तेजोलेश्यावाळा छे. तेओ सम्यग्दृष्टिओ नथी, सम्यग्मिथ्यादृष्टिओ नथी, पण मिथ्यादृष्टिओ छे. ज्ञानी नथी, अज्ञानी नथी, पण अवश्य बे अज्ञानवाळा छे. ते आ प्रमाणे—मतिअज्ञानवाळा अने श्रुतअज्ञानवाळा. तेओ मनोयोगवाळा नथी, वचनयोगवाळा नथी, मात्र काययोगवाळा छे. साकार उपयोगवाळा छे अने अनाकार उपयोगवाळा पण छे.

शरीरोना वर्णादि. १०. [प्र०] हे भगवन् ! ते एकेन्द्रिय जीवोनां शरीरो केटला वर्णवाळां होय छे–इत्यादि †उत्पलोद्देशकमां कह्या प्रमाणे सर्व अर्थना प्रश्नो करवा. [उ०] हे गौतम !– इत्यादि उत्पलोद्देशकमां कह्या प्रमाणे [तेओना शरीरो पांच वर्ण, पांच रस, बे गंध अने आठ स्पर्शवाळा] जाणवा तेओ उच्छ्वासवाळा, निःश्वासवाळा अने उच्छ्वासनिःश्वास विनाना पण छे. आहारक अने अनाहारक छे. सर्वविरतिवाळा अने देशविरतिवाळा नथी, पण अविरतिवाळा छे. क्रियावाळा छे, पण क्रिया विनाना नथी. सात प्रकारना कर्मना बंधक छे अने आठ प्रकारना कर्मना बंधक छे. आहार संज्ञाना उपयोगवाळा छे, यावत्–परिग्रहसंज्ञाना उपयोगवाळा छे. क्रोधकषायवाळा, मानकषायवाळा अने यावत्–लोभकषायवाळा छे. स्त्रीवेदवाळा नथी, पुरुषवेदवाळा नथी, पण नपुंसकवेदवाळा छे. स्त्रीवेदबंधक छे, पुरुषवेदबंधक छे अने नपुंसकवेदबंधक छे. संज्ञी (मनसंज्ञावाळा) नथी, पण असंज्ञी छे. इंद्रियवाळा छे अने इंद्रियविनाना छे.

अनुबन्धकाळ. ११. [प्र०] हे भगवन् ! ते कृतयुग्मकृतयुग्मराशिरूप एकेंद्रियो काळथी क्यां सुधी होय ? [उ०] हे गौतम ! तेओ जघन्य एक

८ * भग० खं० ३ श० ११ उ० १ पृ० २०९.

१० † भग० खं० ३ श० ११ उ० १ पृ० २१०–२१३.

अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं बावीसं वाससहस्साइं। समुग्घाया आदिल्ला चत्तारि। मारणंतियसमुग्घातेणं समोहया वि मरंति, असमोहया वि मरंति। उव्वट्टणा जहा उप्पलुद्देसए।

१२. [प्र०] अह भंते! सव्वपाणा, जाव–सव्वसत्ता कडजुम्मकडजुम्मएगिंदियत्ताए उववन्नपुव्वा? [उ०] हंता गोयमा! असइं अदुवा अणंतखुत्तो।

१३. [प्र०] कडजुम्मतेओयएगिंदिया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] उववाओ तहेव।

१४. [प्र०] ते णं भंते! जीवा एगसमए–पुच्छा। [उ०] गोयमा! एकूणवीसा वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति, सेसं जहा कडजुम्मकडजुम्माणं जाव–अणंतखुत्तो।

१५. [प्र०] कडजुम्मदावरजुम्मएगिंदिया णं भंते! कओहिंतो उववज्जंति? [उ०] उववाओ तहेव।

१६. [प्र०] ते णं भंते! जीवा एगसमएणं–पुच्छा। [उ०] गोयमा! अट्ठारस वा संखेज्जा वा असंखेज्जा वा अणंता वा उववज्जंति, सेसं तहेव जाव–अणंतखुत्तो।

१७. [प्र०] कडजुम्मकलियोगएगिंदिया णं भंते! कओहिंतो उववज्जंति? [उ०] उववाओ तहेव। परिमाणं सत्तरस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा, सेसं तहेव जाव–अणंतखुत्तो।

१८. [प्र०] तेयोगकडजुम्मएगिंदिया णं भंते! कओहिंतो उववज्जंति? [उ०] उववाओ तहेव, परिमाणं बारस वा संखेज्जा वा असंखेज्जा वा अणंता वा उववज्जंति, सेसं तहेव जाव–अणंतखुत्तो।

समय सुधी अने उत्कृष्ट अनंत उत्सर्पिणी अने अवसर्पिणीसुधी वनस्पतिकायिकना काळ पर्यन्त होय. *संवेध कहेवानो नथी. उत्पल उद्देशकमां कह्या प्रमाणे (खं० ३ पृ० २१३) आहार कहेवो. पण विशेष ए के, तेओ दिशानो प्रतिबंध न होय तो छए दिशामांथी आवेलो आहार ग्रहण करे छे, अने जो प्रतिबंध होय तो कदाच त्रण दिशामांथी, चार दिशामांथी के पांच दिशामांथी आवेला आहारने ग्रहण करे छे. बाकी बधुं तेमज जाणवुं. तेओनी स्थिति जघन्य एक समयनी अने उत्कृष्ट बावीश हजार वर्षनी छे. तेओने आदिना चार समुद्घातो होय छे. ते बधाय मारणांतिकसमुद्घातथी मरे छे अने ते सिवाय पण मरे छे. †उत्पलोद्देशकमां कह्या प्रमाणे उद्वर्तना कहेवी.

संवेधादि.

१२. [प्र०] हे भगवन्! बधा प्राणो यावत्–बधा सत्त्वो कृतयुग्मकृतयुग्म राशिरूप एकेंद्रियपणे पूर्वे उत्पन्न थया छे? [उ०] हे गौतम! हा, अनेकवार अथवा अनंतवार पूर्वे उत्पन्न थया छे.

सर्व जीवोनो कृतयुग्म कृतयुग्मराशिरूप एकेन्द्रियपणे उत्पाद.

१३. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मत्र्योज राशिरूप एकेंद्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! पूर्वनी पेठे उपपात कहेवो.

कृतयुग्मत्र्योजराशिरूप एकेन्द्रियोनो उत्पाद.

१४. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! ओगणीश, संख्याता, असंख्याता के अनंत उत्पन्न थाय छे. बाकी बधुं कृतयुग्मकृतयुग्म राशिप्रमाण एकेंद्रियो संबंधे जेम कह्युं तेम यावत्–'पूर्वे अनंतवार उत्पन्न थया छे' त्यां सुधी जाणवुं.

उत्पाद संख्या.

१५. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मद्वापरयुग्मप्रमाण एकेंद्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! तेओनो उपपात तेमज जाणवो.

कृतयुग्मद्वापर प्रमाण एकेन्द्रियोनो उत्पाद.

१६. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय छे? [प्र०] हे गौतम! तेओ एक समये अढार, संख्याता, असंख्याता के अनंत उत्पन्न थाय छे. बाकी बधुं यावत्–'पूर्वे अनंतवार उत्पन्न थया छे' त्यां सुधी तेमज जाणवुं.

उपपात संख्या.

१७. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मकल्योजराशिप्रमाण एकेंद्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [प्र०] हे गौतम! तेओनो उपपात तेमज जाणवो. तेओनुं परिमाण—सत्तर, संख्याता, असंख्याता के अनंत उत्पन्न थाय छे. बाकी बधुं यावत्–'पूर्वे अनंतवार उत्पन्न थया छे' त्यां सुधी तेमज जाणवुं.

कृतयुग्म कल्योजरूप एकेन्द्रियोनो उत्पाद.

१८. [प्र०] हे भगवन्! त्र्योजकृतयुग्मराशिप्रमाण एकेंद्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! उपपात तेमज जाणवो. तेओनुं परिमाण—एक समये बार, संख्याता, असंख्याता के अनंत उत्पन्न थाय छे. बाकी बधुं तेमज जाणवुं. यावत्–'पूर्वे अनंतवार उत्पन्न थया छे'.

त्र्योज कृतयुग्म प्रमाण एकेन्द्रियोनो उत्पाद.

---

११ * उत्पलोद्देशकमां उत्पलना जीवनो उत्पाद विवक्षित छे अने ते पृथिवीकायिकादि अन्य कायमां जई पुनः उत्पलमां आवी उपजे त्यारे तेनो संवेध थाय छे, पण अहीं कृतयुग्मकृतयुग्मराशिरूप एकेन्द्रियोनो उत्पाद अधिकृत छे अने एकेन्द्रियो तो अनन्त उत्पन्न थाय छे, अने तेओ त्यांथी नीकळी सजातीय के विजातीय कायमां उत्पन्न थई पुनः एकेन्द्रियपणे उपजे त्यारे संवेध थाय छे. पण तेओनुं त्यांथी नीकळवुं असंभवित होवाथी संवेध थतो नथी. जे कृतयुग्मकृतयुग्मादि राशिरूप एकेन्द्रियोनो उत्पाद कह्यो छे ते त्रसकायिकथी आवीने उत्पन्न थाय तेनी अपेक्षाए छे, पण ते वास्तविक उत्पाद नथी, कारण के एकेन्द्रियोमां प्रतिसमय अनन्त जीवोनो उत्पाद थाय छे. तेथी अहीं एकेन्द्रियोनी अपेक्षाए संवेधनो असंभव होवाथी कह्यो नथी.–टीका.

† भग० खं० ३ श० ११ उ० १ पृ० २१२.

१९. [प्र०] तेयोयतेयोयएगिंदिया णं भंते! कओहिंतो उववज्जंति? [उ०] उववाओ तहेव। परिमाणं पन्नरस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा सेसं तहेव जाव-अणंतखुत्तो। एवं एएसु सोलससु महाजुम्मेसु एक्को गमओ। नवरं परिमाणे नाणत्तं-तेयोयदावरजुम्मेसु परिमाणं चोद्दस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति। तेयोगकलियोगेसु तेरस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति। दावरजुम्मकडजुम्मेसु अट्ठ वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति। दावरजुम्मतेयोगेसु एक्कारस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति। दावरजुम्मदावरजुम्मेसु दस वा संखेज्जा वा असंखेज्जा वा अणंता वा, दावरजुम्मकलियोगेसु नव वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति। कलियोगकडजुम्मे चत्तारि वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति। कलियोगतेयोगेसु सत्त वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति। कलियोगदावरजुम्मेसु छ वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति।

२०. [प्र०] कलियोगकलियोगएगिंदिया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] उववाओ तहेव। परिमाणं पंच वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति! सेसं तहेव जाव-अणंतखुत्तो। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

पणतीसइमे सए पढमो उद्देसो समत्तो।

त्र्योजत्र्योज प्रमाण एकेन्द्रियोनो उपपात.

१९. [प्र०] हे भगवन्! त्र्योजत्र्योजराशिरूप एकेंद्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] उपपात पूर्वनी पेठे जाणवो. परिमाण—प्रतिसमय पंदर, संख्याता, असंख्याता के अनंत उत्पन्न थाय छे. बाकी बधुं तेमज जाणवुं. यावत्–'पूर्वे अनंतवार उत्पन्न थया छे'. ए प्रमाणे ए सोळे महायुग्मोमां एकज प्रकारनो गम जाणवो. मात्र परिमाणमां विशेषता छे–त्र्योजद्वापरयुग्ममां परिमाण चौद संख्याता, असंख्याता के अनंत उत्पन्न थाय छे. त्र्योजकल्योजमां तेर, संख्याता, असंख्याता के अनंत उत्पन्न थाय छे. द्वापरयुग्मकृतयुग्ममां आठ, संख्याता, असंख्याता के अनंत उत्पन्न थाय छे. द्वापरयुग्मत्र्योजमां अगियार, संख्याता, असंख्याता के अनंत उत्पन्न थाय छे. द्वापरयुग्मद्वापरयुग्ममां दस, संख्याता, असंख्याता के अनंत उत्पन्न थाय छे. द्वापरयुग्मकल्योजमां नव, संख्याता, असंख्याता के अनंत उत्पन्न थाय छे. कल्योजकृतयुग्ममां चार, संख्याता, असंख्याता के अनंत उत्पन्न थाय छे. कल्योजत्र्योजमां सात, संख्याता, असंख्याता के अनंत उत्पन्न थाय छे. कल्योजद्वापरयुग्ममां छ, संख्याता, असंख्याता के अनंत उत्पन्न थाय छे.

कल्योजकल्योजराशिरूप एकेन्द्रियोनो उत्पाद.

२०. [प्र०] हे भगवन्! कल्योजकल्योजराशिप्रमाण एकेंद्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] उपपात पूर्वनी पेठे जाणवो. परिमाण—पांच, संख्याता, असंख्याता के अनंत उत्पन्न थाय छे. बाकी बधुं यावत्–'पूर्वे अनंतवार उत्पन्न थया छे' त्यां सुधी तेमज जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

पांत्रीशमा शतकमां प्रथम उद्देशक समाप्त.

बीओ उद्देसो।

१. [प्र०] पढमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] गोयमा! तहेव, एवं जहेव पढमो उद्देसओ तहेव सोलसखुत्तो बितिओ वि भाणियव्वो, तहेव सव्वं। नवरं इमाणि य दस नाणत्ताणि–१ ओगाहणा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं; उक्कोसेण वि अंगुलस्स असंखेज्जइभागं। २ आउयकम्मस्स नो बंधगा, अबंधगा। ३ आउयस्स नो उदीरगा, अणुदीरगा। ४ नो उस्सासगा, नो निस्सासगा, नो उस्सासनिस्सासगा। ५ सत्तविहबंधगा, नो अट्ठविहबंधगा।

द्वितीय उद्देशक.

प्रथम समयोत्पन्न कृतयुग्मकृतयुग्म एकेन्द्रियोनो उत्पाद.

१. [प्र०] हे भगवन्! जेने उत्पन्न थयाने पहेलो समय थयो छे एवा कृतयुग्मकृतयुग्मराशिरूप एकेन्द्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! तेमज जाणवुं. जेम प्रथम उद्देशक कह्यो तेमज [सोळ राशिने आश्रयी] सोळ वार पाठना कथनपूर्वक बीजो उद्देशक कहेवो. बाकी बधुं तेमज कहेवुं. परन्तु दस बाबत विशेषता छे– (१) तेओनी अवगाहना–शरीरनुं प्रमाण जघन्य अंगुलना असंख्यातमा भागनी अने उत्कृष्ट अंगुलना असंख्यातमा भागनी होय छे. (२) आयुष कर्मना बंधक नथी, पण अबंधक होय छे. (३) आयुष कर्मना उदीरक नथी, पण अनुदीरक होय छे. (४) उच्छ्वासवाळा नथी, निःश्वासवाळा नथी अने उच्छ्वासनिःश्वासवाळा पण नथी. (५) सात प्रकारना कर्म बंधक होय छे, पण आठ प्रकारना बंधक नथी होता.

२. [प्र०] ते णं भंते ! 'पढमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिय'त्ति कालओ केवचिरं होइ ? [उ०] गोयमा ! एक्कं समयं। एवं ठितीए वि। समुग्घाया आदिल्ला दोन्नि। समोहया न पुच्छिज्जंति। उव्वट्टणा न पुच्छिज्जइ। सेसं तहेव सव्वं निरवसेसं। सोलससु वि गमएसु जाव–अणंतखुत्तो। 'सेवं भंते ! 'सेवं भंते'। ३५–२।

२. [प्र०] हे भगवन् ! प्रथम समये उत्पन्न थएला कृतयुग्मकृतयुग्मराशिरूप एकेंद्रियो काळथी क्यां सुधी होय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ एक समय सुधी होय. ए रीते स्थिति संबंधे पण समजवुं. तेओने आदिना बे समुद्घातो होय छे. समुद्घातवाळा संबंधे अने उद्वर्तना संबंधे असंभव होवाथी पूछवानुं नथी अने बाकी बधुं सोळे महायुग्मोमां तेज प्रमाणे जाणवुं, यावत्–पूर्वे अनंतवार उत्पन्न थया छे. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

अनुबन्ध.

पांत्रीशमा शतकमां द्वितीय उद्देशक समाप्त.

३–११ उद्देसा।

१. [प्र०] अपढमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिया णं भंते ! कओ उववज्जंति ? [उ०] एसो जहा पढमुद्देसो सोलसहि वि जुम्मेसु तहेव नेयव्वो, जाव–कलियोगकलियोगत्ताए जाव–अणंतखुत्तो। 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति।३५।३।

२. [प्र०] चरमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ? [उ०] एवं जहेव पढमसमयउद्देसओ। नवरं देवा न उववज्जंति, तेउलेस्सा न पुच्छिज्जंति, सेसं तहेव। 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति।३५।४।

३. [प्र०] अचरमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिया णं भंते ! कओ उववज्जंति ? [उ०] जहा अपढमसमयउद्देसो तहेव निरवसेसो भाणियव्वो। 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति।३५–५।

४. [प्र०] पढमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ? [उ०] जहा पढमसमयउद्देसओ तहेव निरवसेसं। 'सेवं भंते ! सेवं भंते !' त्ति जाव–विहरइ।३५–६।

५. [प्र०] पढमअपढमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिया णं भंते ! कओ उववज्जंति ? [उ०] जहा पढमसमयउद्देसो तहेव भाणियव्वो। 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति।३५–७।

३–११ उद्देशको.

१. [प्र०] हे भगवन् ! अप्रथम समयना–(जेने उत्पन्न थयाने द्वितीयादि समयो थया छे एवा) कृतयुग्मकृतयुग्म राशिरूप एकेंद्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे ? [उ०] जेम प्रथम उद्देशक कह्यो छे तेमज आ उद्देशक पण सोळे महायुग्मोमां समजवो. यावत्–कल्योजकल्योजपणे पूर्वे अनंतवार उत्पन्न थया छे. हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'. ३५–३.

अप्रथम समयोत्पन्न कृतयुग्मकृतयुग्मरूप एकेन्द्रियोनो उत्पाद.

२. [प्र०] हे भगवन् ! *चरम समयना कृतयुग्मकृतयुग्मरूप एकेंद्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! ए संबंधे जेम प्रथम समय संबंधे उद्देशक कह्यो तेम अहीं कहेवुं. पण देवो अहीं उत्पन्न थता नथी. तेजोलेश्या संबंधे पूछवानुं नथी. बाकी बधुं तेमज जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'. ३५–४.

चरमसमयकृतयुग्मकृतयुग्म एकेंद्रियोनो उत्पाद.

३. [प्र०] हे भगवन् ! अचरमसमय (चरमसमय सिवायना समयोमां वर्तमान) कृतयुग्मकृतयुग्म राशिरूप एकेन्द्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] हे गौतम ! जेम अप्रथम समय संबंधे उद्देशक कह्यो छे तेमज बधुं कहेवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.' ३५–५.

अचरमसमय कृतयुग्मकृतयुग्मरूप एकेन्द्रियोनो उत्पाद.

४. [प्र०] हे भगवन् ! †प्रथम समयना कृतयुग्मकृतयुग्मप्रमाण एकेंद्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! जेम प्रथम समय संबंधी उद्देशक कह्यो छे तेमज बधुं जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'–एम कही यावत्–विहरे छे. ३५–६.

५. [प्र०] हे भगवन् ! प्रथम–अप्रथम समयवर्ती कृतयुग्मकृतयुग्मरूप एकेन्द्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! जेम प्रथम समय संबंधी उद्देशक कह्यो तेमज अहीं पण कहेवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'. ३५–७.

---

२ * अहिं चरमसमयशब्दथी एकेन्द्रियोनो मरणसमय विवक्षित छे, अने ते तेना परभवायुषनो प्रथम समय जाणवो. तेमां वर्तमान कृतयुग्मकृतयुग्मराशिरूप एकेन्द्रियोने प्रथमसमयना एकेन्द्रियोद्देशकनी पेठे जाणवुं. तेमां जे दश बाबतनी विशेषताओ छे ते अहीं जाणवी. पण प्रथम समय अने चरम समयमां आ विशेषता छे के अहीं देवो उत्पन्न थता नथी अने तेथीज तेओने तेजोलेश्या होती नथी. एकेन्द्रियोमां ज्यारे देवो उत्पन्न थाय छे त्यारे तेओ तेजोलेश्यासहित उत्पन्न थाय छे. अहिं देवोत्पादनो संभव नथी, माटे तेजोलेश्यावाळा एकेन्द्रियो संबन्धे प्रश्न करता नथी. ३५. ४.

४ † प्रथमसमयोत्पन्न अने कृतयुग्मकृतयुग्मत्वना अनुभवने प्रथम समये वर्तमान एवा एकेन्द्रियो ते प्रथमसमयकृतयुग्मकृतयुग्मएकेन्द्रियो कहेवाय छे.

५ ‡ सप्तम उद्देशकमां प्रथमसमयोत्पन्न छतां कृतयुग्मकृतयुग्मराशिनो पूर्वे भवमां अनुभव करेलो होवाथी अप्रथमसमयकृतयुग्मकृतयुग्मराशिरूप एकेन्द्रियो कहेवाय छे. अहीं एकेन्द्रियपणानी उत्पत्तिने प्रथम समये वर्तमान अने पूर्व भवमां विवक्षितराशिरूप संख्यानो अनुभव करेलो होवाथी अप्रथम समयवर्ती एकेन्द्रियो जाणवा.

६. [प्र०] पढमचरमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] जहा चरमुद्देसओ तहेव निरवसेसं। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति। ३५–८।

७. [प्र०] पढमअचरमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] जहा बीओ उद्देसओ तहेव निरवसेसं। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति जाव–विहरइ। ३५–९।

८. [प्र०] चरमचरमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] जहा चउत्थो उद्देसओ तहेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति। ३५–१०।

९. [प्र०] चरमअचरमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] जहा पढमसमयउद्देसओ तहेव निरवसेसं। 'सेवं भंते सेवं भंते'! त्ति जाव–विहरति। ३५–११।

एवं एए एक्कारस उद्देसगा। पढमो ततिओ पंचमओ य सरिसगमा, सेसा अट्ठ सरिसगमगा। नवरं चउत्थे छट्ठे अट्ठमे दसमे य देवा न उववज्जंति। तेउलेस्सा नत्थि।

पणतीसइमे सए पढमं एगिंदियमहाजुम्मसयं समत्तं।

६. [प्र०] हे भगवन्! प्रथम–चरमसमयवर्ती कृतयुग्मकृतयुग्मराशिरूप एकेन्द्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! जेम चरमउद्देशक कह्यो तेमज बाकीनुं बधुं जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'. ३५–८.

७. [प्र०] हे भगवन्! प्रथम–अचरमसमयवर्ती कृतयुग्मकृतयुग्मराशिरूप एकेन्द्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय? [उ०] हे गौतम! जेम बीजो उद्देशक कह्यो तेमज बधुं समजवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'–एम कही यावत्–विहरे छे. ३५–९

८. [प्र०] हे भगवन्! चरम–चरमसमयवर्ती कृतयुग्मकृतयुग्मरूप एकेन्द्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] जेम चोथो उद्देशक कह्यो तेमज बधुं जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'. ३५–१०.

९. [प्र०] हे भगवन्! चरम–अचरमसमयवर्ती कृतयुग्मकृतयुग्मराशिरूप एकेन्द्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! जेम प्रथम समय संबंधे उद्देशक कह्यो तेमज बधुं जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'–एम कही यावत्–विहरे छे. ३५–११.

ए रीते ए अगियार उद्देशको कहेवा. पहेलो, त्रीजो अने पांचमो सरखा पाठवाळा छे, अने बाकीना आठ उद्देशको सरखा पाठवाळा छे, परन्तु चोथा, छट्ठा, आठमा अने दसमा उद्देशकमां देवो उपजता नथी अने तेओने तेजोलेश्या नथी.

पांत्रीशमा शतकमां प्रथम एकेन्द्रिय महायुग्मशतक समाप्त.

बितियं एगिंदियं महाजुम्मसयं

१. [प्र०] कण्हलेस्सकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] गोयमा! उववाओ तहेव, एवं जहा ओहिउद्देसए। नवरं इमं नाणत्तं–ते णं भंते! जीवा कण्हलेस्सा? [उ०] हंता कण्हलेस्सा।

द्वितीय एकेन्द्रिय महायुग्म शतक.

१. [प्र०] हे भगवन्! कृष्णलेश्यावाळा कृतयुग्मकृतयुग्मराशिरूप एकेन्द्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! औधिक उद्देशकमां कह्या प्रमाणे उपपात जाणवो. पण तेमां आ विशेषता छे—

---

६ * आठमा उद्देशकमां विवक्षित संख्याना अनुभवना प्रथम समयवर्ती होवाथी प्रथम अने चरम समय–मरणसमयवर्ती एवा कृतयुग्म कृतयुग्मराशिरूप एकेन्द्रियो ते प्रथमचरमसमयकृतयुग्मकृतयुग्मरूप एकेन्द्रियो कहेवाय छे.

७ † नवमा उद्देशकमां प्रथम–विवक्षित संख्याना अनुभवना प्रथम समये वर्तमान, तथा अचरम समय–(एकेन्द्रियोत्पादनी अपेक्षाए) प्रथम समयवर्ती अहीं विवक्षित छे. केमके तेओमां चरमत्वनो निषेध छे. जो एम न होय तो बीजा उद्देशकमां कहेलुं अवगाहनादिनुं साम्य न घटी शके. माटे तेओ प्रथम–अचरमसमय कृतयुग्मकृतयुग्म एकेन्द्रियो कहेवाय छे.

८ ‡ दशमा उद्देशकमां चरम–विवक्षित संख्यानी राशिना अनुभवना छेल्ला–समये वर्तमान, अने चरमसमय–मरणसमयवर्ती एवा कृतयुग्म २ एकेन्द्रियो ते चरम–चरमसमयकृतयुग्म २ एकेन्द्रियो कहेवाय छे.

९ ¶ अगियारमा उद्देशकमां चरम–विवक्षित संख्यानी राशिना अनुभवने छेल्ले–समये वर्तमान, अचरमसमय–एकेन्द्रियोत्पादनी अपेक्षाए प्रथमसमयवर्ती एवा कृतयुग्म २ एकेन्द्रियो ते चरम–अचरम कृतयुग्म २ एकेन्द्रियो कहेवाय छे.

२. [प्र०] ते णं भंते ! 'कण्हलेस्सकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिय'त्ति कालओ केवचिरं होइ ? [उ०] गोयमा ! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तं । एवं ठितीए वि । सेसं तहेव जाव–अणंतखुत्तो । एवं सोलस वि जुम्मा भाणियव्वा । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति । ३५–२–१ ।

३. [प्र०] पढमसमयकण्हलेस्सकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिया णं भंते ! कओ उववज्जंति ? [उ०] जहा पढमसमयउद्देसओ । नवरं [प्र०] ते णं भंते ! जीवा कण्हलेस्सा ? [उ०] हंता कण्हलेस्सा, सेसं तं चेव । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति । ३५–२–२ ।

४. एवं जहा ओहियसए एक्कारस उद्देसगा भणिया तहा कण्हलेस्ससए वि एक्कारस उद्देसगा भाणियव्वा । पढमो तइओ पंचमो य सरिसगमा, सेसा अट्ठ वि सरिसगमा । नवरं चउत्थ–छट्ठ–अट्ठम–दसमेसु उववाओ नत्थि देवस्स । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति । ३५–२–११ ।

पणतीसइमे सए बितियं एगिंदियमहाजुम्मसयं समत्तं ।

[प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो कृष्णलेश्यावाळा छे ? [उ०] हा गौतम ! तेओ कृष्णलेश्यावाळा छे.

२. [प्र०] हे भगवन् ! ते कृष्णलेश्यावाळा कृतयुग्मकृतयुग्म रूप एकेन्द्रियो काळथी क्यां सुधी होय ? [उ०] हे गौतम ! जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट अंतर्मुहूर्त सुधी होय. एम स्थिति संबंधे पण जाणवुं. बाकी बधुं यावत्–'पूर्वे अनंतवार उत्पन्न थया छे' त्यां सुधी तेमज जाणवुं. ए रीते सोळे युग्मो कहेवा. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'. ३५–२–१.

३. [प्र०] हे भगवन् ! प्रथम समयना कृष्णलेश्यावाळा कृतयुग्मकृतयुग्म एकेन्द्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! जेम प्रथम समयना उद्देशक संबंधे कह्युं तेम जाणवुं. परन्तु आ विशेषता छे—[प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो कृष्णलेश्यावाळा छे ? [उ०] हे गौतम ! हा, ते जीवो कृष्णलेश्यावाळा छे. बाकी बधुं तेमज जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'. ३५–२–२.

४. जेम औधिक शतकमां अगियार उद्देशको कह्या तेम कृष्णलेश्यावाळा शतकमां पण अगियार उद्देशको कहेवा. पहेलो, त्रीजो अने पांचमो सरखा पाठवाळा छे अने बाकीना आठ सरखा पाठवाळा छे. विशेष ए के चोथा, छट्ठा, आठमा अने दसमा उद्देशकमां देवनो उपपात थतो नथी. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'. ३५–२–११ ।

पांत्रीशमा शतकमां द्वितीय एकेन्द्रियमहायुग्मशतक समाप्त.

ततियं एगिंदियमहाजुम्मसयं

एवं नीललेस्सेहि वि सयं कण्हलेस्ससयसरिसं, एक्कारस उद्देसगा तहेव । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

पणतीसइमे सए ततियं एगिंदियमहाजुम्मसयं समत्तं ।

तृतीय एकेन्द्रियमहायुग्मशतक.

ए रीते नीललेश्यावाळा संबन्धे पण कृष्णलेश्याशतकनी जेम कहेवुं अने अगियार उद्देशको पण एमज कहेवा. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

पांत्रीशमा शतकमां तृतीय एकेन्द्रियमहायुग्मशतक समाप्त.

चउत्थं एगिंदियमहाजुम्मसयं

एवं काउलेस्सेहि वि सयं कण्हलेस्ससयसरिसं । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

पणतीसइमे सए चउत्थं एगिंदियमहाजुम्मसयं समत्तं ।

चतुर्थ एकेन्द्रियमहायुग्मशतक.

ए रीते कापोतलेश्यावाळा संबंधे पण कृष्णलेश्याशतकनी पेठे कहेवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

पांत्रीशमा शतकमां चतुर्थ एकेन्द्रियमहायुग्मशतक समाप्त.

पंचमं एगिंदियमहाजुम्मसयं ।

१. [प्र०] भवसिद्धियकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिया णं भंते ! कओ उववज्जंति ? [उ०] जहा ओहियसयं तहेव । नवरं

पांचमुं एकेन्द्रियमहायुग्मशतक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! भवसिद्धिक कृतयुग्मकृतयुग्म रूप एकेन्द्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! जेम औधिक

एक्कारससु वि उद्देसएसु-[प्र०] अह भंते ! सव्वे पाणा जाव-सव्वे सत्ता भवसिद्धियकडजुम्मकडजुम्मएगिंदियत्ताए उववन्नपुव्वा ? [उ०] गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे, सेसं तहेव । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

पणतीसइमे सए पंचमं एगिंदियमहाजुम्मसयं समत्तं ।

कहुं तेमज जाणवुं. परन्तु अगियारे उद्देशकोमां—[प्र०] हे भगवन् ! सर्व प्राणो, यावत्-सर्व सत्त्वो भवसिद्धिक कृतयुग्मकृतयुग्मरूप एकेंद्रियपणे पूर्वे उत्पन्न थया छे ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ यथार्थ नथी. बाकी बधुं तेमज जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

पांत्रीशमा शतकमां पांचमुं एकेन्द्रियमहायुग्मशतक समाप्त.

छट्ठं एगिंदियमहाजुम्मसयं ।

१. [प्र०] कण्हलेस्सभवसिद्धियकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ? [उ०] एवं कण्हलेस्सभवसिद्धियएगिंदिएहि वि सयं बितियसयकण्हलेस्ससरिसं भाणियव्वं । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

पणतीसइमे सए छट्ठं एगिंदियमहाजुम्मसयं समत्तं ।

छट्ठुं एकेन्द्रियमहायुग्मशतक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक कृतयुग्मकृतयुग्मप्रमाण एकेन्द्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक एकेन्द्रियो संबंधे पण बीजा कृष्णलेश्याशतकनी पेठे शतक कहेवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

पांत्रीशमा शतकमां छट्ठुं एकेन्द्रियमहायुग्मशतक समाप्त.

सत्तमं एगिंदियमहाजुम्मसयं ।

एवं नीललेस्सभवसिद्धियएगिंदिएहि वि सयं । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

पणतीसइमे सए सत्तमं एगिंदियमहाजुम्मसयं समत्तं ।

सातमुं एकेन्द्रियमहायुग्मशतक.

ए रीते नीललेश्यावाळा भवसिद्धिक एकेंद्रियो संबंधे पण शतक कहेवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

पांत्रीशमा शतकमां सातमुं एकेन्द्रियमहायुग्मशतक समाप्त.

अट्ठमं एगिंदियमहाजुम्मसयं ।

एवं काउलेस्सभवसिद्धियएगिंदिएहि वि तहेव एक्कारसउद्देसगसंजुत्तं सयं । एवं एयाणि चत्तारि भवसिद्धियसयाणि । चउसु वि सएसु सव्वे पाणा जाव-उववन्नपुव्वा ? नो इणट्ठे समट्ठे । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

पणतीसइमे सए अट्ठमं एगिंदियमहाजुम्मसयं समत्तं ।

आठमुं एकेन्द्रियमहायुग्मशतक.

ए रीते कापोतलेश्यावाळा भवसिद्धिक एकेंद्रियो संबंधे पण अगियार उद्देशको सहित एमज शतक कहेवुं. ए रीते ए चार भवसिद्धिक शतको जाणवां. ए चारे शतकोमां-'सर्व प्राणो, यावत्-पूर्वे उत्पन्न थया छे'-ए प्रश्नना उत्तरमां ए अर्थ समर्थ नथी-एम कहेवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

पांत्रीशमा शतकमां आठमुं एकेन्द्रियमहायुग्मशतक समाप्त.

९-१२ एगिंदियमहाजुम्मसयाइं ।

जहा भवसिद्धिएहिं चत्तारि सयाइं भणियाइं एवं अभवसिद्धिएहि वि चत्तारि सयाणि लेस्सासंजुत्ताणि भाणियव्वाणि । सव्वे पाणा० तहेव नो इणट्ठे समट्ठे । एवं एयाइं बारस एगिंदियमहाजुम्मसयाइं भवंति । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

पणतीसइमं सयं समत्तं ।

९-१२ एकेन्द्रियमहायुग्मशतको.

ए रीते जेम भवसिद्धिको संबंधे चार शतको कह्यां छे तेम अभवसिद्धिको संबंधे पण चार शतको लेश्यासहित कहेवां. 'बधा प्राणो यावत्-सत्त्वो पूर्वे उत्पन्न थया छे' ? ए प्रश्नना उत्तरमां 'ए अर्थ समर्थ नथी'-एम कहेवुं. ए रीते ए बार एकेंद्रिय महायुग्मशतको छे. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

पांत्रीशमुं शतक समाप्त.

छत्तीसइमं सयं

पढमं बेंदियमहाजुम्मसयं

पढमो उद्देसो।

१. [प्र०] कडजुम्मकडजुम्मबेंदिया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] उववाओ जहा वक्कंतीए। परिमाणं सोलस वा संखेज्जा वा उववज्जंति असंखेज्जा वा उववज्जंति। अवहारो जहा उप्पलुद्देसए। ओगाहणा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं बारस जोयणाइं। एवं जहा एगिंदियमहाजुम्माणं पढमुद्देसए तहेव। नवरं तिन्नि लेस्साओ, देवा न उववज्जंति। सम्मदिट्ठी वा मिच्छदिट्ठी वा; नो सम्मामिच्छादिट्ठी। नाणी वा अन्नाणी वा। नो मणयोगी, वययोगी वा कायजोगी वा।

२. [प्र०] ते णं भंते! कडजुम्मकडजुम्मबेंदिया कालओ केवचिरं होइ? [उ०] गोयमा! जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं संखेज्जं कालं। ठिती जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं बारस संवच्छराइं। आहारो नियमं छद्दिसिं। तिन्नि समुग्घाया। सेसं तहेव जाव–अणंतखुत्तो। एवं सोलससु वि जुम्मेसु। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

छत्तीसइमे सए पढमे बेंदियमहाजुम्मसए पढमो उद्देसओ सम्मत्तो।

छत्रीशमुं शतक

प्रथम बेइन्द्रियमहायुग्मशतक

प्रथम उद्देशक.

कृतयुग्म २ रूप बेइन्द्रियोनो उत्पाद.

१. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मकृतयुग्मराशिप्रमाण बेइन्द्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! *व्युत्क्रांतिपदमां कह्या प्रमाणे तेओनो उत्पाद जाणवो. परिमाण—तेओ [एक समये] सोळ, संख्याता के असंख्याता उत्पन्न थाय छे. तेओनो उत्पाद जेम †उत्पलोद्देशकमां कह्यो छे तेम जाणवो. तेओनुं शरीर जघन्यथी अंगुलना असंख्यातमा भाग जेटलुं होय छे अने उत्कृष्टथी बार योजन प्रमाण होय छे. ए रीते जेम एकेंद्रियमहायुग्मराशि संबंधे प्रथम उद्देशक कह्यो तेम बधुं समजवुं. विशेष ए के अहीं त्रण लेश्याओ होय छे अने देवोथी आवी उपजता नथी. तेओ सम्यग्दृष्टि अने मिथ्यादृष्टि होय छे, पण सम्यग्मिथ्यादृष्टि–मिश्रदृष्टि होता नथी. तेओ ज्ञानी अथवा अज्ञानी होय छे. मनोयोगी नथी होता, पण वचनयोगी अने काययोगी होय छे.

बेइन्द्रियोनो अनुबन्ध काळ.

२. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मकृतयुग्मराशिप्रमाण बेइन्द्रियो काळथी क्यां सुधी होय? [उ०] हे गौतम! जघन्य एक समय सुधी अने उत्कृष्ट संख्याता काळ सुधी होय छे. तेओनी जघन्य स्थिति एक समयनी अने उत्कृष्ट स्थिति बार वरसनी होय छे. तेओनो आहार अवश्य छ दिशानो होय छे. तेओने त्रण समुद्घातो होय छे. अने बाकी बधुं यावत्–'अनंतवार पूर्वे उत्पन्न थया छे' त्यां सुधी तेमज जाणवुं. ए रीते सोळे युग्मोमां समजवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

छत्रीशमा शतकमां प्रथम बेइन्द्रियमहायुग्मशतकनो प्रथम उद्देशक समाप्त.

२–११ उद्देसा।

१. [प्र०] पढमसमयकडजुम्मकडजुम्मबेंदिया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] एवं जहा एगिंदियमहाजुम्माणं

२–११ उद्देशको.

प्रथमसमयकृतयुग्म २ बेइन्द्रियोनो उत्पाद.

१. [प्र०] हे भगवन्! प्रथमसमयोत्पन्न कृतयुग्मकृतयुग्मराशिप्रमाण बेइन्द्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम!

---

१ * प्रज्ञा० पद ६ प० २१३–१. † भग० खं० ३ श० ११ उ० १ पृ० २०८.

पढमसमयउद्देसए। दस नाणत्ताइं ताइं चेव दस इह वि। एक्कारसमं इमं नाणत्तं–नो मणयोगी, नो वइयोगी, काययोगी। सेसं जहा बेंदियाणं चेव पढमुद्देसए। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति। एवं एए वि जहा एगिंदियमहाजुम्मेसु एक्कारस उद्देसगा तहेव भाणियव्वा। नवरं चउत्थ–छट्ठ–अट्ठम–दसमेसु सम्मत्त–नाणाणि न भवंति। जहेव एगिंदिएसु पढमो तइओ पंचमो य एक्कगमा सेसा अट्ठ एक्कगमा।

छत्तीसइमे सए पढमं बेइंदियमहाजुम्मसयं समत्तं।

जेम एकेंद्रियमहायुग्मोना प्रथम समय सबन्धी उद्देशक कह्यो छे तेम अहीं जाणवुं. जे दस बाबतनी विशेषता छे ते अहीं पण जाणवी. अने अगियारमी आ विशेषता छे—तेओ मनयोगी तथा वचनयोगी नथी होता, पण मात्र काययोगी होय छे. बाकी बधुं बेइन्द्रियना प्रथम उद्देशकमां कह्युं छे तेम समजवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'. जेम एकेंद्रियमहायुग्मोमां अगियार उद्देशको कह्या तेम अहीं पण कहेवा. पण विशेष ए के, चोथा, छट्ठा, आठमा अने दसमा उद्देशकमां सम्यक्त्व अने ज्ञान होता नथी. एकेंद्रियोनी पेठे पहेलो, त्रीजो अने पांचमो उद्देशक सरखा पाठवाळा छे अने बाकीना आठ उद्देशको सरखा पाठवाळा छे.

छत्रीशमा शतकमां प्रथम बेइन्द्रियमहायुग्मशतक समाप्त.

२–८ बेंदियमहाजुम्मसयाइं।

१. [प्र०] **कण्हलेस्सकडजुम्मकडजुम्मबेइंदिया णं भंते! कओ उववज्जंति?** [उ०] **एवं चेव। कण्हलेस्सेसु वि एक्कारसउद्देसगसंजुत्तं सयं। नवरं लेस्सा, संचिट्ठणा, ठिती जहा एगिंदियकण्हलेस्साणं।**

छत्तीसइमे सए बितियं बेंदियमहाजुम्मसयं समत्तं।

२–८ बेइन्द्रियमहायुग्मशतको.

१. [प्र०] हे भगवन्! कृष्णलेश्यावाळा कृतयुग्मकृतयुग्मप्रमाण बेइन्द्रिय जीवो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! एमज जाणवुं. कृष्णलेश्यावाळा संबंधे अगियार उद्देशकसहित शतक कहेवुं. पण विशेष ए के, कृष्णलेश्यावाळा एकेन्द्रियोनी पेठे लेश्याओ संचिट्ठणा—स्थितिकाळ अने आयुषस्थिति जाणवी.

छत्रीशमा शतकमां द्वितीय बेइन्द्रियमहायुग्मशतक समाप्त.

तईयं बेंदियमहाजुम्मसयं।

एवं नीललेस्सेहि वि सयं।

छत्तीसइमे सए ततियं बेइन्दियमहाजुम्मसयं समत्तं।

त्रीजुं बेइन्द्रियमहायुग्मशतक.

ए प्रमाणे नीललेश्यावाळाओ संबंधे पण शतक कहेवुं.

छत्रीशमा शतकमां त्रीजुं बेइन्द्रिय महायुग्मशतक समाप्त.

चउत्थं बेंदियं महाजुम्मसयं।

एवं काउलेस्सेहि वि।

चउत्थं बेइन्दिय महाजुम्मसयं समत्तं।

चतुर्थ बेइन्द्रियमहायुग्मशतक.

ए प्रमाणे कापोतलेश्यावाळा संबंधे पण शतक कहेवुं.

छत्रीशमा शतकमां चतुर्थ बेइन्द्रियमहायुग्मशतक समाप्त.

पंचमं बेंदियमहाजुम्मसयं ।

१. [प्र०] भवसिद्धियकडजुम्मकडजुम्मबेइंदिया णं भंते !० ? [उ०] एवं भवसिद्धियसया वि चत्तारि तेणेव पुव्वगमएणं नेयव्वा । नवरं सव्वे पाणा० ? णो तिणट्ठे समट्ठे । सेसं तहेव ओहियसयाणि चत्तारि । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति । ५-८

छत्तीसमे सए अट्ठमं बेंइदियमहाजुम्मसयं समत्तं ।

५-८ बेइन्द्रियमहायुग्मशतको.

१. [प्र०] भवसिद्धिक कृतयुग्मकृतयुग्मराशिरूप बेइन्द्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय ? [उ०] एम भवसिद्धिक संबंधे चार शतको पूर्वना पाठवडे जाणवा. विशेष ए के सर्व प्राणो अहीं पूर्वे अनन्तवार उत्पन्न थया छे ? तेना उत्तरमां निषेध करवो. बाकी बधुं तेमज जाणवुं. चार औधिक शतको पण तेमज जाणवां. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

छत्रीशमा शतकमां ५-८ बेइन्द्रियमहायुग्मशतको समाप्त.

९-१२ बेइंदियमहाजुम्मसयाइं ।

जहा भवसिद्धियसयाणि चत्तारि एवं अभवसिद्धियसयाणि चत्तारि भाणियव्वाणि । नवरं सम्मत्त-नाणाणि नत्थि, सेसं तं चेव । एवं एयाणि बारस बेइंदियमहाजुम्मसयाणि भवंति । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

बेंदियमहाजुम्मसयाइं समत्ताइं
छत्तीसतिमं सयं समत्तं ।

९-१२ बेइन्द्रियमहायुग्मशतको.

जेम भवसिद्धिक संबंधे चार शतको कह्यां तेम अभवसिद्धिक संबंधे पण चार शतको कहेवां. विशेष ए के, तेओमां सम्यक्त्व अने ज्ञान नथी. बाकी बधुं तेमज जाणवुं. ए रीते ए बार बेइन्द्रियमहायुग्मशतको छे. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे.'

९-१२ बेइन्द्रिय महायुग्मशतको समाप्त.

छत्रीशमुं शतक समाप्त.
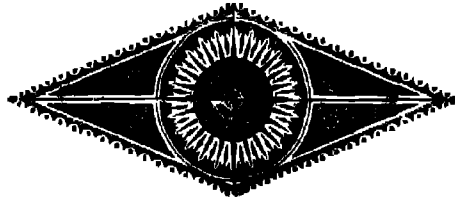
सत्ततीसइमं सयं

१. [प्र०] कडजुम्मकडजुम्मतेंदिया णं भंते ! कओ उववज्जंति ? [उ०] एवं तेइंदिएसु वि बारस सया कायव्वा बेइंदियसयसरिसा । नवरं ओगाहणा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं तिन्नि गाउयाइं । ठिती जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं एक्कूणवन्नं राइंदियाइं, सेसं तहेव । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

तेंदियमहाजुम्मसया समत्ता

सत्ततीसइमं सयं समत्तं ।

साडत्रीशमुं शतक.

कृतयुग्म २ रूप तेइन्द्रियोनो उत्पाद

१. [प्र०] हे भगवन् ! कृतयुग्मकृतयुग्मप्रमाण तेइन्द्रिय जीवो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे ? [उ०] एम बेइन्द्रियशतकोनी पेठे तेइंद्रियसंबंधे पण बार शतको करवां. परन्तु अवगाहना–शरीरनुं प्रमाण जघन्य अंगुलनो असंख्यातमो भाग अने उत्कृष्ट त्रण गाउनी होय छे. स्थिति जघन्य एक समयनी अने उत्कृष्ट ओगणपचास रात्री–दिवसनी जाणवी. बाकी बधुं तेमज जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

तेइन्द्रियमहायुग्मशतको समाप्त.

साडत्रीशमुं शतक समाप्त.

अट्ठतीसइमं सयं।

चउरिंदिएहि वि एवं चेव बारस सया कायव्वा । नवरं ओगाहणा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं चत्तारि गाउयाइं । ठिती जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं छम्मासा । सेसं जहा बेंदियाणं । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

चउरिंदियमहाजुम्मसया समत्ता ।

अट्ठतीसइमं सयं समत्तं ।

आडत्रीशमुं शतक.

कृतयुग्म २ रूप चउरिन्द्रियोनो उत्पाद-

एज प्रमाणे चउरिंद्रियो संबंधे पण बार शतको कहेवां. परन्तु अवगाहना-शरीरप्रमाण जघन्य अंगुलनो असंख्यातमो भाग अने उत्कृष्ट चार गाउनी जाणवी. स्थिति जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट छ मास. बाकी बधुं बेइन्द्रियोनी पेटे जाणवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

चउरिन्द्रियमहायुग्मशतको समाप्त.

आडत्रीशमुं शतक समाप्त.

एगूणयालीसइमं सयं।

१. [प्र०] कडजुम्मकडजुम्मअसन्निपंचिंदिया णं भंते! कओ उववज्जन्ति? [उ०] जहा बेन्दियाणं तहेव असन्निसु वि बारस सया कायव्वा। नवरं ओगाहणा जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं जोयणसहस्सं। संचिट्ठणा जहन्नेणं एकं समयं, उक्कोसेणं पुव्वकोडीपुहुत्तं। ठिती जहन्नेणं एकं समयं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी, सेसं जहा बेंदियाणं। सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

असन्निपंचिंदियमहाजुम्मसया समत्ता

एगूणयालीसइमं सयं समत्तं।

ओगणचालीशमुं शतक.

कृतयुग्म २ रूप असंज्ञी पंचेन्द्रियनो उत्पाद.

१. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मकृतयुग्मप्रमाण असंज्ञी पंचेंद्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] एम बेइन्द्रियोनी पेठे असंज्ञीना पण बार शतको करवां. परन्तु विशेष ए के, अवगाहना—शरीरप्रमाण जघन्य अंगुलनो असंख्यातमो भाग अने उत्कृष्ट एक हजार योजन होय छे. संचिट्ठणा—स्थितिकाळ जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट बे पूर्वक्रोडथी नव पूर्वक्रोड सुधीनी होय छे, स्थिति जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट पूर्वकोटि. बाकी बधुं बेइन्द्रियोनां जेम जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

असंज्ञीपंचेंद्रियमहायुग्मशतको समाप्त.

ओगणचालीशमुं शतक समाप्त.

चत्तालीसतिमं सयं

पढमं सन्निपंचिंदियमहाजुम्मसयं।

१. [प्र०] कडजुम्मकडजुम्मसन्निपंचिंदिया णं भंते! कओ उववज्जन्ति? [उ०] उववाओ चउसु वि गईसु। संखेज्जवासाउयअसंखेज्जवासाउयपज्जत्तअपज्जत्तएसु य न कओ वि पडिसेहो जाव-'अणुत्तरविमाण' त्ति। परिमाणं, अवहारो ओगाहणा य जहा असन्निपंचिंदियाणं।

२. वेयणिज्जवज्जाणं सत्तण्हं पगडीणं बंधगा वा अबंधगा वा, वेयणिज्जस्स बंधगा, नो अबंधगा। मोहणिज्जस्स वेदगा वा अवेदगा वा, सेसाणं सत्तण्ह वि वेदगा, नो अवेयगा। सायावेयगा वा असायावेयगा वा। मोहणिज्जस्स उदई वा अणुदई वा, सेसाणं सत्तण्ह वि उदयी, नो अणुदई। नामस्स गोयस्स य उदीरगा, नो अणुदीरगा, सेसाणं छण्ह वि

चालीशमुं शतक

प्रथम संज्ञीपंचेन्द्रियमहायुग्मशतक.

कृतयुग्मरूप संज्ञी पंचेन्द्रियोनो उत्पाद.

१. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मकृतयुग्मराशिरूप संज्ञी पंचेन्द्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! चारे गतिमांथी आवी उत्पन्न थाय छे. संख्याता वर्षना आयुषवाळा, असंख्याता वर्षना आयुषवाळा पर्याप्त तथा अपर्याप्त जीवोथी आवी उत्पन्न थाय छे, क्यांइथी पण निषेध नथी, यावत्-अनुत्तर विमान सुधी जाणवुं. परिमाण, अपहार अने अवगाहना संबन्धे जेम असंज्ञिपंचेंद्रियो संबंधे कह्युं छे तेम जाणवुं.

कर्मना बन्धक.

२. वेदनीय सिवाय सात कर्मप्रकृतिना तेओ बंधक छे अने अबंधक पण छे. अने *वेदनीयना तो बंधक ज छे पण अबंधक नथी. मोहनीयना वेदक छे अने अवेदक पण छे. अने बाकीनी साते कर्मप्रकृतिना वेदक छे पण अवेदक नथी. साताना वेदक छे अने असाताना वेदक छे. †मोहनीयना उदयवाळा छे अने अवेदक-अनुदयवाळा पण छे, अने ते सिवाय बाकीनी साते कर्मप्रकृतिना उदयवाळा छे, पण अनुदयी नथी. ‡नाम अने गोत्रना उदीरक छे पण अनुदीरक नथी. बाकीनी छए कर्मप्रकृतिओना उदीरक पण छे अने अनुदीरक पण छे. तेओ

---

२ * अहीं वेदनीय कर्मनो विशेषतः बन्ध कहे छे—उपशान्तमोहादि वेदनीय सिवाय सात कर्मना अबन्धक छे, बाकीना यथासंभव बन्धक छे. केवलीपणा सुधी बधा संज्ञी पंचेन्द्रिय कहेवाय छे, अने त्यां सुधी तेओ अवश्य वेदनीय कर्मना बन्धक ज होय छे, अबन्धक होता नथी. तेमां सूक्ष्मसंपराय सुधीना संज्ञी पंचेन्द्रिय मोहनीयना वेदक होय छे, अने उपशान्तमोहादि अवेदक होय छे. उपशान्तमोहादि जे संज्ञी पंचेन्द्रिय होय छे ते मोहनीय सिवाय साते प्रकृतिओना वेदक छे, पण अवेदक नथी. यद्यपि केवलज्ञानी चार अघाती कर्म प्रकृतिओना वेदक छे, पण ते इन्द्रियना उपयोगरहित होवाथी पंचेन्द्रिय नथी.

† सूक्ष्मसंपराय गुणस्थानक सुधी मोहनीय कर्मना उदयवाळा होय छे अने उपशान्तमोहादि अनुदयवाळा होय छे. वेदकपणुं अने उदय ए बेमां एटली विशेषता छे के अनुक्रमे अने उदीरणाकरणथी उदय आवेला-फलोन्मुख थयेला कर्मनो अनुभव करवो ते वेदकत्व, अने अनुक्रमे उदय आवेला कर्मनो अनुभव करवो ते उदय.

‡ नाम अने गोत्र कर्मना अकषाय (क्षीणमोह गुणस्थान) पर्यन्त बधा संज्ञी पंचेन्द्रिय उदीरक छे. बाकीनी छ प्रकृतिओना यथासंभव उदीरक पण छे अने अनुदीरक पण छे. उदीरणानो क्रम आ प्रमाणे छे-प्रमत्त पर्यन्त सामान्य रीते बधा आठ कर्मना उदीरक छे, अने ज्यारे आयुष आवलिका मात्र बाकी रहे त्यारे तेओ आयुष सिवाय सात कर्मना उदीरक छे. अप्रमत्तादि चार वेदनीय अने आयुष सिवाय छ कर्मना उदीरक छे, अने सूक्ष्मसंपराय आवलिका मात्र बाकी होय त्यारे मोहनीय, वेदनीय अने आयुष सिवाय पांच कर्मना उदीरक छे. उपशान्तमोह एज पांच कर्मना उदीरक छे. क्षीणकषाय पोतानो काळ आवलिका बाकी होय त्यारे नाम अने गोत्रकर्मना उदीरक छे. सयोगी पण तेवी ज रीते उदीरक छे अने अयोगी अनुदीरक छे.

उदीरगा वा अणुदीरगा वा। कण्हलेस्सा वा जाव–सुक्कलेस्सा वा। सम्मदिट्ठी वा, मिच्छादिट्ठी वा, सम्मामिच्छादिट्ठी वा। णाणी वा अन्नाणी वा, मणजोगी वइजोगी कायजोगी। उवओगो, वन्नमादी, उस्सासगा वा नीसासगा वा, आहारगा य जहा एगिंदियाणं; विरया य अविरया य विरयाविरया य। सकिरिया, नो अकिरिया।

३. [प्र०] ते णं भंते! जीवा किं सत्तविहबंधगा वा अट्ठविहबंधगा वा छव्विहबंधगा वा एगविहबंधगा वा? [उ०] गोयमा! सत्तविहबंधगा वा, जाव–एगविहबंधगा वा।

४. [प्र०] ते णं भंते! जीवा किं आहारसन्नोवउत्ता, जाव–परिग्गहसन्नोवउत्ता वा, नोसन्नोवउत्ता वा? सव्वत्थ पुच्छा भाणियव्वा। [उ०] गोयमा! आहारसन्नोवउत्ता जाव–नोसन्नोवउत्ता वा। कोहकसायी वा जाव–लोभकसायी वा, अकसायी वा। इत्थीवेदगा वा पुरिसवेदगा वा नपुंसगवेदगा वा अवेदगा वा। इत्थिवेदबंधगा वा पुरिसवेदबंधगा वा नपुंसगवेदबंधगा वा अबंधगा वा। सन्नी, नो असन्नी। सइंदिया, नो अणिंदिया। संचिट्ठणा जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं सागरोवमसयपुहुत्तं सातिरेगं। आहारो तहेव जाव–नियमं छद्दिसिं। ठिती जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं। छ समुग्घाया आदिल्लगा। मारणंतियसमुग्घाएणं समोहया वि मरंति, असमोहया वि मरंति। उव्वट्टणा जहेव उववाओ, न कत्थइ पडिसेहो, जाव–अणुत्तरविमाण त्ति।

५. अह भंते! सव्वपाणा जाव–अणंतखुत्तो। एवं सोलससु वि जुम्मेसु भाणियव्वं जाव–अणंतखुत्तो। नवरं परिमाणं जहा बेइंदियाणं, सेसं तहेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते' ! त्ति। ४०–१।

६. [प्र०] पढमसमयकडजुम्मकडजुम्मसन्निपंचिंदिया णं भंते! कओ उववज्जन्ति? [उ०] उववाओ, परिमाणं आहारो जहा एएसिं चेव पढमोद्देसए। ओगाहणा बंधो वेदो वेदणा उदयी उदीरगा य जहा बेन्दियाणं पढमसमयाणं, तहेव कण्हलेस्सा वा जाव–सुक्कलेस्सा वा। सेसं जहा बेन्दियाणं पढमसमइयाणं जाव–अणंतखुत्तो। नवरं इत्थिवेदगा वा

कृष्णलेश्यावाळा यावत्–शुक्ललेश्यावाळा होय छे, सम्यग्दृष्टि, मिथ्यादृष्टि अने सम्यग्मिथ्यादृष्टि पण होय छे. अज्ञानी अथवा ज्ञानी होय छे. अने मनोयोगवाळा वचनयोगवाळा, अने काययोगवाळा पण होय छे. तथा तेओनो उपयोग, वर्णादि, उच्छ्वासक, निःश्वासक तथा आहारक–इत्यादि एकेंद्रियोनी पेठे जाणवुं. तेओ विरतिवाळा, अविरतिवाळा अने विरताविरत–देशविरतिवाळा होय छे. तथा सक्रिय होय छे, पण अक्रिय नथी होता.

बन्ध. ३. [प्र०] हे भगवन्! शुं ते जीवो सप्तविध कर्मना बंधक छे, अष्टविध कर्मना बंधक छे, छ प्रकारना कर्मना बंधक छे के एकविध कर्मना बंधक छे? [उ०] हे गौतम! तेओ सप्तविध कर्मना बंधक छे, यावत्–एकविध कर्मना बंधक छे.

संज्ञा. ४. [प्र०] हे भगवन्! शुं ते जीवो आहारसंज्ञाना उपयोगवाळा, यावत्–परिग्रहसंज्ञाना उपयोगवाळा के नोसंज्ञाना उपयोगवाळा छे?–एम बधी पृच्छा करवी. [उ०] हे गौतम! तेओ आहारसंज्ञाना उपयोगवाळा छे अने यावत्–नोसंज्ञाना उपयोगवाळा छे. तेओ क्रोधकषायी यावत्–लोभकषायी के अकषायी होय छे. तेओ स्त्रीवेदवाळा, पुरुषवेदवाळा, नपुंसकवेदवाळा अने यावत्–वेदरहित होय छे. स्त्रीवेदबंधक, पुरुषवेदबंधक, नपुंसकवेदबंधक अने अबंधक पण होय छे. संज्ञी होय छे पण असंज्ञी नथी होता. तेम इन्द्रियवाळा होय छे पण अनिंद्रिय होता नथी. *संस्थितिकाळ जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट कांइक अधिक बसोथी नवसो सागरोपम जाणवो. आहार संबंधे तेमज जाणवुं, यावत्–अवश्य छए दिशानो आहार होय छे. स्थिति जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट तेत्रीश सागरोपमनी छे. आदिना छए समुद्घातो होय छे. मारणांतिक समुद्घातथी समवहत थइने मरे छे अने समवहत थया सिवाय पण मरे छे. उपपातनी पेठे उद्वर्तना पण जाणवी. अने तेनो क्यांइ पण निषेध नथी. एम यावत्–अनुत्तरविमान सुधी जाणवुं.

५. [प्र०] हे भगवन्! बधाय प्राणो यावत्–पूर्वे अहीं अनंतवार उत्पन्न थया छे? [उ०] यावत्–पूर्वे अनन्तवार उत्पन्न थया छे. ए प्रमाणे सोळो युग्मोमां यावत्–अनंतवार पूर्वे उत्पन्न थया छे त्यां सुधी कहेवुं. विशेष ए के, परिमाण बेइन्द्रियोनी पेठे जाणवुं अने बाकी बधुं तेमज समजवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'. ४०–१.

कृतयुग्म २ रूप संज्ञी पंचेन्द्रियोनो उत्पाद. ६. [प्र०] हे भगवन्! प्रथम समयना कृतयुग्मकृतयुग्मराशिप्रमाण संज्ञी पंचेन्द्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] तेओनो उपपात, परिमाण अने आहार प्रथम उद्देशकमां कह्युं छे तेम जाणवो. तथा जेम प्रथम समयना बेइन्द्रियोने कह्युं तेम अवगाहना, बंध, वेद, वेदना, उदयी अने उदीरको संबंधे जाणवुं. तेमज कृष्णलेश्यावाळा अने यावत्–शुक्ललेश्यावाळा संबंधे जाणवुं. बाकी बधुं प्रथम समयना बेइन्द्रियोनी पेठे समजवुं. यावत्–'पूर्वे अनंतवार उत्पन्न थया छे'. परन्तु स्त्रीवेदवाळा, पुरुषवेदवाळा अने नपुंसकवेदवाळा होय

४ * कृतयुग्म २ रूप संज्ञी पंचेन्द्रियोनो अवस्थितिकाळ जघन्य एक समय छे, कारण के समय पछी संख्यान्तर थवानो संभव छे अने उत्कृष्ट सागरोपमशतपृथक्त्व छे, कारणके ए पछी संज्ञी पंचेन्द्रियरूपे थतो नथी.–टीका.

पुरिसवेदगा वा नपुंसगवेदगा वा, सण्णिणो असण्णीणो, सेसं तहेव। एवं सोलससु वि जुम्मेसु परिमाणं तहेव सव्वं। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति। ४०-२।

एवं एत्थ वि एक्कारस उद्देसगा तहेव, पढमो तइओ पंचमो य सरिसगमा, सेसा अट्ठ वि सरिसगमा। चउत्थ–छट्ठ–अट्ठम–दसमेसु नत्थि विसेसो कायव्वो। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

चत्तालीसतिमे सते पढमं सन्निपंचिंदियमहाजुम्मसयं समत्तं।

छे, संज्ञीओ अने असंज्ञी–इत्यादि बाकी बधुं तेमज जाणवुं. ए रीते सोळे युग्मोमां तेमज समजवुं. तथा तेओनी परिमाण वगेरे बधी हकीकत पूर्वनी पेठे जाणवी. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'. ४०–२.

ए प्रमाणे अहीं पण अगियार उद्देशको तेमज कहेवा. प्रथम, तृतीय अने पंचम उद्देशक सरखा पाठवाळा छे, अने बाकीना आठे उद्देशको सरखा पाठवाळा छे. तथा चोथा, छट्ठा, आठमा अने दशमा उद्देशकोमां कोइ पण प्रकारनी विशेषता न करवी. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

चाळीशमा शतकमां प्रथम संज्ञीपंचेन्द्रियमहायुग्मशतक समाप्त.

बितीयं सन्निपंचिंदियमहाजुम्मसयं।

१. [प्र०] कण्हलेस्सकडजुम्मकडजुम्मसन्निपंचिंदिया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] तहेव जहा पढमुद्देसओ सन्नीणं। नवरं बन्धो वेओ उदयी उदीरणा लेस्सा बन्धग–सन्ना कसाय–वेदबंधगा य एयाणि जहा बेदियाणं। कण्हलेस्साणं वेदो तिविहो, अवेदगा नत्थि। संचिट्ठणा जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं। एवं ठितीए वि। नवरं ठितीए अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं न भण्णंति। सेसं जहा एएसिं चेव पढमे उद्देसए जाव–अणंतखुत्तो। एवं सोलससु वि जुम्मेसु। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

२. [प्र०] पढमसमयकण्हलेस्सकडजुम्मकडजुम्मसन्निपंचिंदिया णं भंते! कओ उववज्जन्ति? [उ०] जहा सन्निपंचिंदियपढमसमयउद्देसए तहेव निरवसेसं। नवरं [प्र०] ते णं भंते! जीवा कण्हलेस्सा? [उ०] हंता कण्हलेस्सा, सेसं तं चेव। एवं सोलससु वि जुम्मेसु। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति। एवं एए वि एक्कारस वि उद्देसगा कण्हलेस्ससए। पढम–ततिय–पंचमा सरिसगमा, सेसा अट्ठ वि एक्कगमा। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

चत्तालीसइमे सए वितियं सन्निमहाजुम्मसयं समत्तं।

द्वितीय संज्ञीमहायुग्मशतक.

१. [प्र०] हे भगवन्! कृष्णलेश्यावाळा कृतयुग्मकृतयुग्मराशिप्रमाण संज्ञी पंचेंद्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! जेम संज्ञी संबंधे प्रथम उद्देशक कह्यो छे तेम आ पण समजवो. विशेष ए के बंध, वेद, उदयी, उदीरणा, लेश्या, बंधक, संज्ञा, कषाय अने वेदबंधक–ए बधा जेम बेइन्द्रियोने कह्या छे तेम अहीं कहेवा. कृष्णलेश्यावाळा संज्ञीने त्रणे प्रकारनो वेद होय छे, अवेदक होता नथी. तेओनो पण स्थिति काळ जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट *अन्तर्मुहूर्त अधिक तेत्रीश सागरोपम होय छे. एम स्थिति संबंधे पण समजवुं. विशेष ए के, स्थितिमां अंतर्मुहूर्त अधिक न कहेवुं. बाकी बधुं जेम एओना प्रथम उद्देशकमां कह्युं छे तेम यावत्–'पूर्वे अनंतवार उत्पन्न थया छे' त्यां सुधी जाणवुं. एम सोळे युग्मोमां कहेवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'. २–१.

कृष्णलेश्यावाळा कृत० २ सं० पं० नो उत्पाद.

२. [प्र०] हे भगवन्! प्रथम समयना कृष्णलेश्यावाळा कृतयुग्मकृतयुग्मराशिप्रमाण संज्ञी पंचेंद्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] जेम प्रथम समयना संज्ञी पंचेंद्रियोना उद्देशकमां कह्युं छे तेमज बधुं जाणवुं. विशेष ए के–[प्र०] हे भगवन्! शुं ते जीवो कृष्णलेश्यावाळा छे? [उ०] हे गौतम! हा, ते जीवो कृष्णलेश्यावाळा छे. बाकी बधुं तेमज समजवुं. ए रीते सोळे युग्मोमां कहेवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

कृष्णलेश्यावाळा कृतयुग्म २ संज्ञी पंचेन्द्रियोनो उत्पाद.

ए रीते कृष्णलेश्याशतकमां आ अगियारे उद्देशको कहेवा. पहेलो, त्रीजो अने पांचमो सरखा पाठवाळा छे अने बाकीना आठे एक पाठवाळा छे. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

चाळीशमा शतकमां द्वितीय संज्ञीमहायुग्मशतक समाप्त.

---

१ * अहीं कृष्णलेश्यानो अवस्थितिकाळ सातमी नरकपृथिवीना नारकनी उत्कृष्ट स्थिति अने पूर्वभवना पर्यन्तवर्ती परिणामने आश्रयी अन्तर्मुहूर्त मळी अन्तर्मुहूर्त अधिक तेत्रीश सागरोपम होय छे.

तइयं सन्निमहाजुम्मसयं।

एवं नीललेस्सेसु वि सयं। नवरं संचिट्ठणा जहन्नेणं एकं समयं, उक्कोसेणं दस सागरोवमाइं पलिओवमस्स असंखेजइ-भागमब्भहियाइं। एवं ठितीए। एवं तिसु उद्देसएसु, सेसं तं चेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

चत्तालीसइमे सए तइयं सन्निमहाजुम्मसयं समत्तं।

तृतीय संज्ञीमहायुग्मशतक.

नीललेश्यावाळा कृतयुग्म २ संज्ञीनो उत्पाद.

ए प्रमाणे नीललेश्यावाळा संबंधे पण शतक कहेवुं. विशेष ए के, स्थितिकाल जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट पल्योपमना असंख्यातमा भाग अधिक *दस सागरोपम जाणवो. ए प्रमाणे स्थितिसंबंधे पण समजवुं, तथा ए रीते (पहेला, त्रीजा अने पांचमा—) ए त्रणे उद्देशकोमां जाणवुं अने बाकी बधुं तेमज जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

चाळीशमा शतकमां तृतीय संज्ञीमहायुग्मशतक समाप्त.

चउत्थं सन्निमहाजुम्मसयं।

एवं काउलेस्ससयं पि। नवरं संचिट्ठणा जहन्नेणं एकं समयं, उक्कोसेणं तिन्नि सागरोवमाइं पलिओवमस्स असंखेजइ-भागमब्भहियाइं। एवं ठितीए वि, एवं तिसु वि उद्देसएसु, सेसं तं चेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

चत्तालीसइमे सए चउत्थं सन्निमहाजुम्मसयं समत्तं।

चतुर्थ संज्ञीमहायुग्मशतक.

कापोतलेश्यावाळा कृतयुग्म २ राशिरूप संज्ञी पंचेन्द्रियनो उत्पाद.

ए रीते कापोतलेश्या संबंधे पण शतक कहेवुं. पण विशेष ए के, स्थितिकाळ जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट †पल्योपमना असंख्यातमा भाग अधिक त्रण सागरोपम. ए प्रमाणे स्थिति संबंधे पण समजवुं, तथा एम त्रणे उद्देशकोमां जाणवुं अने बाकी बधुं तेमज जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

चाळीशमा शतकमां चतुर्थ संज्ञीमहायुग्मशतक समाप्त.

पंचमं सन्निमहाजुम्मसयं।

एवं तेउलेस्सेसु वि सयं। नवरं संचिट्ठणा जहन्नेण एकं समयं, उक्कोसेणं दो सागरोवमाइं पलिओवमस्स असंखेजइभा-गमब्भहियाइं। एवं ठितीए वि। नवरं नोसन्नोवउत्ता वा। एवं तिसु वि उद्देसएसु, सेसं तं चेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

चत्तालीसइमे सए पंचमं सन्निमहाजुम्मसयं समत्तं।

पांचमुं संज्ञीमहायुग्मशतक.

तेजोलेश्यावाळा सं० पं० नो उत्पाद.

१. एम तेजोलेश्या संबंधे पण शतक कहेवुं. विशेष ए के, स्थितिकाळ जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट ‡पल्योपमना असंख्यातमां भाग अधिक बे सागरोपम होय छे. ए रीते स्थितिसंबंधे पण समजवुं. विशेष ए के नोसंज्ञाना उपयोगवाळा पण होय छे. एम त्रणे उद्दे-शकोमां समजवुं. बाकी बधुं तेमज जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

चाळीशमा शतकमां पांचमुं संज्ञीमहायुग्मशतक समाप्त.

छट्ठं सन्निमहाजुम्मसयं।

१. [प्र०] जहा तेउलेस्सासतं तहा पम्हलेस्सासयं पि। नवरं संचिट्ठणा जहन्नेणं एकं समयं, उक्कोसेणं दस सागरो-

छट्ठुं संज्ञीमहायुग्मशतक.

पद्मलेश्यावाळा संज्ञी पं० नो उत्पाद.

१. जेम तेजोलेश्या संबंधे शतक कह्युं छे तेम पद्मलेश्या संबंधे पण आ शतक समजवुं. विशेष ए के संस्थितिकाल जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट अन्तर्मुहूर्त अधिक दस सागरोपम छे. एम ¶स्थिति संबंधे पण समजवुं. विशेष ए के, अहीं अधिक अंतर्मुहूर्त न कहेवुं.

१ * पांचमी नरकपृथिवीना उपरना प्रतरमां पल्योपमना असंख्यातमा भाग अधिक दश सागरोपमनुं उत्कृष्ट आयुष छे अने त्यां नीललेश्या छे. अहीं पूर्वना अन्तिम अन्तर्मुहूर्तनी गणना न करी तेनुं कारण पल्योपमना असंख्यातमा भागमां तेनो समावेश कर्यो छे.

२ † त्रीजी नरकपृथिवीना उपरना प्रतरनी स्थिति पल्योपमना असंख्यातमा भाग अधिक त्रण सागरोपमनी छे, अने त्यां कापोतलेश्या छे तेथी उपर कहेली स्थिति घटी शके छे.

१ ‡ तेजोलेश्यानी उत्कृष्ट स्थिति ईशानदेवलोकना देवोना परमायुषने आश्रयी जाणवी.

१ ¶ पद्मलेश्यानी उत्कृष्ट स्थिति ब्रह्मदेवलोकना देवोने आश्रयी पूर्वभवना अन्तिम अन्तर्मुहूर्तसहित दस सागरोपम जाणवी.—टीका.

समाई अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं। एवं ठितीए वि। नवरं अंतोमुहुत्तं न भवति, सेसं तं चेव। एवं एएसु पंचसु सएसु जहा कण्हलेस्सासए गमओ तहा नेयब्बो, जाव-अणंतखुत्तो। 'सेवं भंते! सेवं भंते' ! त्ति।

चत्तालीसतिमे सए छट्ठं सन्निमहाजुम्मसयं समत्तं।

बाकी बधुं तेमज जाणवुं. एम पांचे शतकोमां जेम कृष्णलेश्याना शतकमां जे पाठ कह्यो छे ते पाठ कहेवो. यावत्-'पूर्वे अनंत वार उत्पन्न थया छे'. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

चाळीशमा शतकमां छट्ठं शतक समाप्त.

सत्तमं सन्निमहाजुम्मसयं।

१. सुक्कलेस्ससयं जहा ओहियसयं। नवरं संचिट्ठणा ठिती य जहा कण्हलेस्ससए, सेसं तहेव जाव-अणंतखुत्तो। 'सेवं भंते! सेवं भंते' ! त्ति।

चत्तालीसइमे सए सत्तमं सन्निमहाजुम्मसयं समत्तं।

सातमुं संज्ञीमहायुग्म शतक.

१. जेम औधिक शतक कह्युं छे तेम शुक्लेश्या संबंधे पण शतक कहेवुं. विशेष ए के, स्थितिकाळ अने स्थिति संबंधे *कृष्णलेश्याशतकनी जेम जाणवुं. तथा बाकी बधुं पूर्वनी पेठे जाणवुं. यावत्-'पूर्वे अनंतवार उत्पन्न थया छे'. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

शुक्लेश्यावाळा कृत० २ सं० पं० नो उत्पाद.

चाळीशमा शतकमां सातमुं संज्ञीमहायुग्मशतक समाप्त.

अट्ठमं सन्निमहाजुम्मसयं।

१. [प्र०] भवसिद्धियकडजुम्मकडजुम्मसन्निपंचिंदिया णं भंते! कओ उववज्जन्ति? [उ०] जहा पढमं सन्निसतं तहा णेयब्बं भवसिद्धियाभिलावेणं। नवरं-[प्र०] सब्बपाणा० ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे। सेसं तहेव, 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

चत्तालीसइमे सए अट्ठमं सन्निमहाजुम्मसयं समत्तं।

आठमुं संज्ञीमहायुग्म शतक.

१. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मकृतयुग्मराशिप्रमाण भवसिद्धिक संज्ञी पंचेंद्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] जेम पहेलुं संज्ञीशतक कह्युं छे ते प्रमाणे भवसिद्धिकना आलापथी कहेवुं. विशेष ए के, बधा जीवो अहीं पूर्वे उत्पन्न थया छे? ए उपपातना प्रश्नमो ए अर्थ समर्थ नथी-ए निषेधात्मक उत्तर आपवो. बाकी बधुं तेमज जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

कृत० २ सं० पं० भवसिद्धिकोनो उत्पाद.

चाळीशमा शतकमां आठमुं संज्ञीमहायुग्मशतक समाप्त.

नवमं सन्निमहाजुम्मसयं।

१. कण्हलेस्सभवसिद्धीयकडजुम्मकडजुम्मसन्निपंचिंदिया णं भंते! कओ उववज्जन्ति? [उ०] एवं एएणं अभिलावेणं-जहा ओहियकण्हलेस्ससयं। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।

चत्तालीसइमे सए नवमं सन्निमहाजुम्मसयं समत्तं।

नवमुं संज्ञीमहायुग्मशतक.

१. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मकृतयुग्मराशिप्रमाण कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक संज्ञी पंचेंद्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] ए रीते ए अभिलापथी जेम कृष्णलेश्यावाळा संबंधे औधिकशतक कह्युं छे तेम अहीं पण जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

कृष्ण० भव० सं० पं० नो उत्पाद.

चाळीशमा शतकमां नवमुं संज्ञीमहायुग्मशतक समाप्त.

दशमं सन्निमहाजुम्मसयं।

एवं नीललेस्सभवसिद्धीए वि सयं। 'सेवं भंते! सेवं भंते' त्ति।

चत्तालीसइमे सए दसमं सन्निमहाजुम्मसयं समत्तं।

दशमुं संज्ञीमहायुग्मशतक.

१. ए रीते नीललेश्यावाळा भवसिद्धिको संबंधे पण शतक कहेवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

नीललेश्यावाळा कृत० २ भवसिद्धिक सं० पं० नो उत्पाद.

चाळीशमा शतकमां दशमुं संज्ञीमहायुग्मशतक समाप्त.

---

१ * शुक्लेश्यानी स्थिति पूर्वभवना अन्तिम अन्तर्मुहूर्त सहित अनुत्तर देवना उत्कृष्ट तेत्रीश सागरोपमना आयुषने आश्रयी जाणवी.-टीका.

११–१४ सन्निमहाजुम्मसयं।

एवं जहा ओहियाणि सन्निपंचिंदियाणं सत्त सयाणि भणियाणि, एवं भवसिद्धीएहि वि सत्त सयाणि कायव्वाणि। नवरं सत्तसु वि सएसु सव्वपाणा जाव–णो तिणट्ठे समट्ठे, सेसं तं चेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते' ! त्ति। भवसिद्धियसया समत्ता।

चत्तालीसइमे सए चोद्दसमं सन्निमहाजुम्मसयं समत्तं।

११–१४ संज्ञीमहायुग्मशतको.

१. जेम संज्ञी पंचेंद्रियो संबंधे सात औधिक शतको कह्यां छे ए रीते भवसिद्धिको संबंधे पण सात शतको करवां. विशेष ए के साते शतकोमां सर्व प्राणो पूर्वे अहीं उत्पन्न थया छे–ते प्रश्नना उत्तरमां यावत्–'ए अर्थ समर्थ नथी'–एम कहेवुं. बाकी बधुं तेमज जाणवुं, 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

चाळीशमा शतकमां ११–१४ संज्ञीमहायुग्मशतको समाप्त.

पन्नरसमं सन्निमहाजुम्मसयं।

१. [प्र०] **अभवसिद्धियकडजुम्मकडजुम्मसन्निपंचिंदिया णं भंते! कओ उववज्जन्ति?** [उ०] **उववाओ तहेव अणुत्तरविमाणवज्जो। परिमाणं, अवहारो, उच्चत्तं, बंधो, वेदो, वेदणं, उदओ, उदीरणा य जहा कण्हलेस्ससए। कण्हलेस्सा वा जाव–सुक्कलेस्सा वा। नो सम्मदिट्ठी, मिच्छादिट्ठी, नो सम्मामिच्छादिट्ठी। नो नाणी, अन्नाणी–एवं जहा कण्हलेस्ससए। नवरं नो विरया, अविरया, नो विरयाविरया। संचिट्ठणा ठिती य जहा ओहिउद्देसए। समुग्घाया आदिल्लगा पंच। उव्वट्टणा तहेव अणुत्तरविमाणवज्जं। सव्वपाणा० णो जाव–तिणट्ठे समट्ठे, सेसं जहा कण्हलेस्ससए, जाव–अणंतखुत्तो। एवं सोलससु वि जुम्मेसु। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।**

२. [प्र०] **पढमसमयअभवसिद्धियकडजुम्मकडजुम्मसन्निपंचिंदिया णं भंते! कओ उववज्जन्ति?** [उ०] **जहा सन्नीणं पढमसमयउद्देसए तहेव। नवरं सम्मत्तं, सम्मामिच्छत्तं, नाणं च सव्वत्थ नत्थि; सेसं तहेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति। एवं एत्थ वि एक्कारस उद्देसगा कायव्वा पढम–तइय–पंचमा एक्कगमा, सेसा अट्ठ वि एक्कगमा। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति। अभवसिद्धियमहाजुम्मसयं समत्तं।**

चत्तालीसइमे सए पन्नरसमं सन्निपंचिंदियमहाजुम्मसयं समत्तं।

पंदरमुं संज्ञीमहायुग्म शतक.

कृत० २ अभवसिद्धिक सं० पं० नो उत्पाद.

१. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मकृतयुग्मराशिप्रमाण अभवसिद्धिक संज्ञी पंचेंद्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] अनुत्तर विमान सिवाय बधेथी तेमज उपपात जाणवो. परिमाण, अपहार, उंचाई, बंध, वेद, वेदन, उदय अने उदीरणा–ए बधुं कृष्णलेश्याशतकनी पेठे जाणवुं. तेओ कृष्णलेश्यावाळा अने यावत्–शुक्लेश्यावाळा होय छे, तेओ सम्यग्दृष्टि नथी अने सम्यग्मिथ्यादृष्टि नथी, पण मिथ्यादृष्टि छे. ज्ञानी नथी अज्ञानी छे, ए रीते जेम कृष्णलेश्याशतकमां कह्युं छे तेम समजवुं. विशेष ए के, तेओ विरतिवाळा नथी, तेम विरताविरत नथी. पण विरतिरहित छे. तेओनो स्थितिकाळ अने स्थितिसंबंधे जेम औधिक उद्देशकमां कह्युं छे तेम समजवुं. तेओने आदिना पांच समुद्घातो होय छे. उद्वर्तना अनुत्तर विमानने वर्जीने पूर्वनी पेठे जाणवी. "सर्व प्राणीओ पूर्वे अहीं उत्पन्न थया छे"–ए प्रश्नना उत्तरमां 'ए अर्थ समर्थ नथी' तेम कहेवुं. बाकी बधुं कृष्णलेश्याना शतकने विषे कह्युं छे तेम यावत्–'पूर्वे अनंतवार उत्पन्न थया छे'–त्यांसुधी कहेवुं. ए रीते सोळे युग्मोमां जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

प्रथम समय कृत० २ अभवसिद्धिक सं० पं० नो उत्पाद.

२. [प्र०] हे भगवन्! प्रथम समयना कृतयुग्मकृतयुग्मराशिप्रमाण अभवसिद्धिक संज्ञी पंचेंद्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! जेम प्रथम समयना संज्ञीना उद्देशकमां कह्युं छे तेमज समजवुं. विशेष ए के, सम्यक्त्व, सम्यग्मिथ्यात्व अने ज्ञान बधे नथी. बाकी बधुं तेमज जाणवुं. एम अहीं पण अगियार उद्देशको कहेवा. पहेलो, त्रीजो अने पांचमो उद्देशक सरखा पाठवाळा छे. अने बाकीना आठे उद्देशको सरखा पाठवाळा छे. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'. प्रथम अभवसिद्धिकमहायुग्मशतक समाप्त.

चाळीशमा शतकमां पन्नरमुं संज्ञीमहायुग्मशतक समाप्त.

सोलसमं सन्निमहाजुम्मसयं।

१. [प्र०] कण्हलेस्सअभवसिद्धियकडजुम्मकडजुम्मसन्निपंचिंदिया णं भंते! कओ उववज्जन्ति? [उ०] जहा एएसिं चेव ओहियसयं तहा कण्हलेस्ससयं पि। नवरं [प्र०] ते णं भंते! जीवा कण्हलेस्सा? [उ०] हंता कण्हलेस्सा। ठिती, संचिट्ठणा य जहा कण्हलेस्साসए सेसं तं चेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति। बितियं अभवसिद्धियमहाजुम्मसयं।

चत्तालीसतिमे सते सोलसमं सन्निमहाजुम्मसयं समत्तं।

सोळमुं संज्ञीमहायुग्मशतक.

१. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मकृतयुग्मराशिप्रमाण कृष्णलेश्यावाळा अभवसिद्धिक संज्ञी पंचेंद्रियो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! जेम एओनुं औधिक शतक कह्युं छे तेम कृष्णलेश्याशतक पण कहेवुं. विशेष ए के—[प्र०] हे भगवन्! शुं ते जीवो कृष्णलेश्यावाळा छे? [उ०] हा, कृष्णलेश्यावाळा छे. तेओनो स्थितिकाळ अने स्थिति संबंधे जेम कृष्णलेश्याशतकमां कह्युं छे तेम कहेवुं, अने बाकी बधुं तेमज जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'. द्वितीय अभवसिद्धिकमहायुग्मशतक समाप्त.

कृत० २ कृष्णलेश्यावाळा अभवसिद्धिक सं० पं० नो उत्पाद-

चाळीशमा शतकमां सोळमुं संज्ञीमहायुग्मशतक समाप्त.

सत्तरसमं सयं।

१ एवं छहि वि लेस्साहिं छ सया कायवा जहा कण्हलेस्ससयं। नवरं संचिट्ठणा ठिती य जहेव ओहियसए तहेव भाणियवा। नवरं सुक्कलेस्साए उक्कोसेणं एकतीसं सागरोवमाइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं। ठिती एवं चेव। नवरं अंतोमुहुत्तं नत्थि जहन्नगं, तहेव सवत्थ सम्मत्त–नाणाणि नत्थि। विरई विरयाविरई अणुत्तरविमाणोववत्ति–एयाणि नत्थि। सवपाणा० (जाव–) णो तिणट्ठे समट्ठे। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति। एवं एयाणि सत्त अभवसिद्धियमहाजुम्मसया भवन्ति। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति। एवं एयाणि एकवीसं सन्निमहाजुम्मसयाणि। सवाणि वि एकासीतिमहाजुम्मसयाइं समत्ताइं।

चत्तालीसतिमं सन्निमहाजुम्मसयं समत्तं।

१७–२१ संज्ञीमहायुग्म शतको.

१. ए प्रमाणे जेम कृष्णलेश्या संबंधे शतक कह्युं छे तेम छए लेश्या संबंधे छ शतको कहेवां. विशेष ए के, औधिक शतकमां जणाव्या प्रमाणे स्थितिकाळ अने स्थिति जाणवी. तेमां विशेष ए के, शुक्ललेश्यानो उत्कृष्ट स्थितिकाळ अन्तर्मुहूर्त अधिक *एकत्रीश सागरोपम होय छे अने स्थिति पूर्वोक्तज जाणवी. पण जघन्य अंतर्मुहूर्त अधिक न कहेवुं. बधे ठेकाणे सम्यग्ज्ञान नथी, विरति, विरताविरति अने अनुत्तर विमानथी आवीने उपजवुं ते पण नथी. बधा जीवो पूर्वे अहीं उत्पन्न थया छे? ए प्रश्नना उत्तरमां 'ए अर्थ समर्थ नथी' एम कहेवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'. ए रीते ए सात अभवसिद्धिकमहायुग्मशतको थाय छे. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'. एम एकवीश संज्ञीपंचेंद्रियमहायुग्म शतको कह्यां. बधाय मळीने एकाशी महायुग्मशतको समाप्त थयां.

चाळीशमुं शतक समाप्त.

---

१ * अभव्य संज्ञी पंचेन्द्रियनी शुक्ललेश्यानी स्थिति अन्तर्मुहूर्त अधिक एकत्रीश सागरोपमनी कही ते पूर्व भवना अन्तना अन्तर्मुहूर्तसहित नवमा ग्रैवेयकनी एकत्रीश सागरोपमनी उत्कृष्ट स्थितिने आश्रयी जाणवुं. अभव्यो उत्कृष्टथी नवमा ग्रैवेयक सुधी जाय छे अने त्यां शुक्ललेश्या होय छे–टीका.

एगचत्तालीसतिमं सयं

पढमो उद्देसो।

१. [प्र०] कइ णं भंते ! रासीजुम्मा पन्नत्ता ? [उ०] गोयमा ! चत्तारि रासीजुम्मा पन्नत्ता, तंजहा–कडजुम्मे, जाव–कलियोगे। [प्र०] से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ–'चत्तारि रासीजुम्मा पन्नत्ता, तंजहा–जाव–कलियोगे' ? [उ०] गोयमा ! जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे चउपज्जवसिए सेत्तं रासीजुम्मकडजुम्मे। एवं जाव–जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं एगपज्जवसिए सेत्तं रासीजुम्मकलियोगे, से तेणट्ठेणं जाव–कलियोगे।

२. [प्र०] रासीजुम्मकडजुम्मनेरइया णं भंते ! कओ उववज्जन्ति ? [उ०] उववाओ जहा वक्कंतीए।

३. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जन्ति ? [उ०] गोयमा ! चत्तारि वा अट्ठ वा बारस वा सोलस वा संखेज्जा वा असंखेज्जा वा उववज्जंति।

४. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा किं संतरं उववज्जन्ति, निरंतरं उववज्जन्ति ? [उ०] गोयमा ! संतरं पि उववज्जन्ति, निरंतरं पि उववज्जंति। संतरं उववज्जमाणा जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जा समया अंतरं कट्टु उववज्जन्ति। निरंतरं उववज्जमाणा जहन्नेणं दो समया, उक्कोसेणं असंखेज्जा समया अणुसमयं अविरहियं निरंतरं उववज्जन्ति।

५. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा जं समयं कडजुम्मा तं समयं तेयोगा, जं समयं तेयोगा तं समयं कडजुम्मा ? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे।

एकताळीशमुं शतक

प्रथम उद्देशक.

राशियुग्मना प्रकार.

चार राशियुग्म कहेवानुं कारण.

१. [प्र०] हे भगवन् ! केटलां राशियुग्मो कह्यां छे ? [उ०] हे गौतम ! चार राशियुग्मो कह्यां छे, ते आ प्रमाणे–यावत्–१ कृतयुग्म अने यावत्–४ कल्योज. [प्र०] हे भगवन् ! शा हेतुथी कृतयुग्म अने यावत्–कल्योज–ए चार राशियुग्मो कहेलां छे ? [उ०] हे गौतम ! जे राशिमांथी चार चार संख्यानो अपहार करतां छेवटे चार बाकी रहे ते राशियुग्म कृतयुग्म कहेवाय छे, अने यावत्–जे राशिमांथी चार चार संख्यानो अपहार करतां छेवटे एक बाकी रहे ते राशियुग्म कल्योज कहेवाय छे. हे गौतम ! ते कारणथी यावत्–कल्योज कहेवाय छे.

कृतयुग्मरूप नैरयिकोनो उपपात.

२. [प्र०] हे भगवन् ! कृतयुग्मराशिप्रमाण नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! जेम *व्युत्क्रांतिपदमां उपपात कह्यो छे तेम अहीं पण कहेवो.

३. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! चार, आठ, बार, सोळ, संख्याता के असंख्याता उत्पन्न थाय छे.

सान्तर के निरन्तर उत्पाद.

४. [प्र०] हे भगवन् ! शुं ते जीवो सांतर–अन्तरसहित उत्पन्न थाय छे के निरंतर–अंतररहित उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ सांतर उत्पन्न थाय छे अने निरंतर पण उत्पन्न थाय छे. सांतर उत्पन्न थता तेओ जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट असंख्य समयनुं अंतर करीने उत्पन्न थाय छे, अने निरंतर उत्पन्न थता जघन्य बे समय सुधी अने उत्कृष्ट संख्याता समय सुधी निरंतर–प्रतिसमय अविरहितपणे उत्पन्न थाय छे.

कृतयुग्म अने त्र्योज राशिनो परस्पर संबंध छे

५. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो जे समये कृतयुग्मराशिरूप होय ते समये त्र्योजराशिरूप होय अने जे समये त्र्योजराशिरूप होय ते समये कृतयुग्मराशिरूप होय ? [उ०] हे गौतम ! ते अर्थ समर्थ–यथार्थ नथी.

२ * प्रज्ञा० पद ६ प० २०९–१.

६. [प्र०] जं समयं कडजुम्मा तं समयं दावरजुम्मा, जं समयं दावरजुम्मा तं समयं कडजुम्मा? [उ०] नो तिणट्ठे समट्ठे।

७. [प्र०] जं समयं कडजुम्मा तं समयं कलियोगा, जं समयं कलियोगा तं समयं कडजुम्मा? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे।

८. [प्र०] ते णं भंते! जीवा कहिं उववज्जन्ति? [उ०] गोयमा! से जहा नामए पवए पवमाणे-एवं जहा उववायसए जाव-'नो परप्पयोगेणं उववज्जन्ति'।

९. [प्र०] ते णं भंते! जीवा किं आयजसेणं उववज्जन्ति, आयअजसेणं उववज्जन्ति? [उ०] गोयमा! नो आयजसेणं उववज्जंति, आयअजसेणं उववज्जन्ति।

१०. [प्र०] जइ आयअजसेणं उववज्जन्ति किं आयजसं उवजीवंति, आयअजसं उवजीवंति? [उ०] गोयमा! नो आयजसं उवजीवंति, आयअजसं उवजीवंति।

११. [प्र०] जइ आयअजसं उवजीवंति किं सलेस्सा अलेस्सा? [उ०] गोयमा! सलेस्सा, नो अलेस्सा।

१२. [प्र०] जइ सलेस्सा किं सकिरिया अकिरिया? [उ०] गोयमा! सकिरिया नो अकिरिया।

१३. [प्र०] जइ सकिरिया तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झंति, जाव-अंतं करेंति? [उ०] णो तिणट्ठे समट्ठे।

१४. [प्र०] रासीजुम्मकडजुम्मअसुरकुमारा णं भंते! कओ उववज्जन्ति? [उ०] जहेव नेरतिया तहेव निरवसेसं। एवं जाव-पंचिंदियतिरिक्खजोणिया। नवरं वणस्सइकाइया जाव-असंखेज्जा वा अणंता वा उववज्जंति, सेसं एवं चेव। मणुस्सा वि एवं चेव, जाव-'नो आयजसेणं उववज्जन्ति, आयअजसेणं उववज्जंति'।

१५. [प्र०] जइ आयअजसेणं उववज्जन्ति, किं आयजसं उवजीवंति आयअजसं उवजीवंति? [उ०] गोयमा! आयजसं पि उवजीवंति, आयअजसं पि उवजीवंति।

६. [प्र०] जे समये कृतयुग्मरूप होय ते समये द्वापरयुग्मरूप होय अने जे समये द्वापरयुग्म होय ते समये कृतयुग्मरूप होय? [उ०] ए अर्थ समर्थ नथी. *कृतयुग्म अने द्वापरयुग्मनो संबंध होय?*

७. [प्र०] जे समये कृतयुग्मराशिरूप होय ते समये कल्योजराशिरूप होय अने जे समये कल्योजरूप होय ते समये कृतयुग्मराशिरूप होय? [उ०] ए अर्थ समर्थ नथी. *कृतयुग्म अने कल्योज राशिनो संबन्ध होय?*

८. [प्र०] हे भगवन्! ते जीवो केवी रीते उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! जेम कोइ एक प्लवक (कूदनार) होय अने ते जेम कूदतो कूदतो पोताने स्थानके जाय छे—इत्यादि जेम *उपपातशतकमां कह्युं छे तेम बधुं अहीं समजवुं. यावत्-पोतानी मेळे उत्पन्न थाय छे, पण परप्रयोगथी उत्पन्न थता नथी. *जीवोनो उपपात केवी रीते थाय?*

९. [प्र०] हे भगवन्! शुं ते जीवो आत्माना यशथी-संयमथी उत्पन्न थाय छे के आत्माना अयशथी-असंयमथी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! तेओ आत्माना यशथी उत्पन्न थता नथी, पण आत्माना अयशथी उत्पन्न थाय छे. *उपपातनो हेतु आत्मानो असंयम.*

१०. [प्र०] जो तेओ आत्माना असंयमथी उत्पन्न थाय तो शुं आत्मसंयमनो आश्रय करे छे के आत्माना असंयमनो आश्रय करे छे? [उ०] हे गौतम! तेओ आत्मसंयमनो आश्रय करता नथी पण आत्माना असंयमनो आश्रय करे छे. *आत्मसंयम के आत्मअसंयमनो आश्रय करे छे?*

११. [प्र०] जो तेओ आत्माना असंयमनो आश्रय करे छे तो शुं तेओ लेश्यावाळा छे के लेश्यारहित छे? [उ०] हे गौतम! तेओ लेश्यावाळा छे, पण लेश्यारहित नथी. *सलेश्य के अलेश्य?*

१२. [प्र०] हे भगवन्! जो तेओ लेश्यावाळा छे तो शुं तेओ क्रियावाळा छे के क्रियारहित छे? [उ०] हे गौतम! तेओ क्रियावाळा छे, पण क्रियारहित नथी. *सलेश्य सक्रिय होय के अक्रिय?*

१३. [प्र०] हे भगवन्! जो तेओ क्रियावाळा छे तो शुं तेओ तेज भवमां सिद्ध थाय छे, यावत्-कर्मनो अंत करे छे? [उ०] हे गौतम! ते अर्थ समर्थ नथी.

१४. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मराशि प्रमाण असुरकुमारो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! जेम नैरयिको संबंधे कह्युं तेम असुरकुमारो संबंधे पण बधुं जाणवुं. ए रीते यावत्-पंचेंद्रिय तिर्यंचयोनिको सुधी समजवुं. पण विशेष ए के, वनस्पतिकायिको असंख्याता के अनंता उत्पन्न थाय छे. बाकी बधुं तेमज समजवुं. ए रीते मनुष्यो संबंधे पण समजवुं. यावत्-आत्माना संयमथी उत्पन्न थता नथी पण आत्माना असंयमथी उत्पन्न थाय छे. *कृतयुग्मराशिरूप असुरकुमारनी उत्पत्ति.*

१५. [प्र०] हे भगवन्! जो तेओ आत्माना असंयमथी उत्पन्न थाय छे तो शुं तेओ आत्मसंयमनो आश्रय करे छे के आत्माना असंयमनो आश्रय करे छे? [उ०] हे गौतम! तेओ आत्मसंयमनो पण आश्रय करे छे अने आत्माना असंयमनो पण आश्रय करे छे. *मनुष्योना उपपातनुं कारण आत्मानो असंयम.*

---

८ * भग० खं० ४ श० ३१ उ० १ पृ० ३१२.

१६. [प्र०] जइ आयजसं उवजीवंति किं सलेस्सा अलेस्सा ? [उ०] गोयमा ! सलेस्सा वि अलेस्सा वि ।

१७. [प्र०] जइ अलेस्सा किं सकिरिया अकिरिया ? [उ०] गोयमा ! नो सकिरिया, अकिरिया ।

१८. [प्र०] जइ अकिरिया तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झंति, जाव-अंतं करेंति ? [उ०] हंता सिज्झंति, जाव-अंतं करेन्ति ।

१९. [प्र०] जइ सलेस्सा किं सकिरिया, अकिरिया ? [उ०] गोयमा ! सकिरिया, नो अकिरिया ।

२०. [प्र०] जइ सकिरिया तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झंति, जाव-अंतं करेन्ति ? [उ०] गोयमा ! अत्थेगइया तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झंति, जाव-अंतं करेन्ति, अत्थेगइया नो तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झंति, जाव-अंतं करेन्ति ।

२१. [प्र०] जइ आयअजसं उवजीवंति किं सलेस्सा अलेस्सा ? [उ०] गोयमा ! सलेस्सा नो अलेस्सा ।

२२. [प्र०] जइ सलेस्सा किं सकिरिया, अकिरिया ? [उ०] गोयमा ! सकिरिया, नो अकिरिया ।

२३. [प्र०] जइ सकिरिया तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झंति, जाव-अंतं करेंति ? [उ०] नो इणट्ठे समट्ठे । वाणमंतर-जोइसिय-वेमाणिया जहा नेरइया । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

इक्कचत्तालीसइमे रासीजुम्मसए पढमो उद्देसओ समत्तो ।

आत्मसंयमी मनुष्यो सलेश्य छे के अलेश्य?

१६. [प्र०] हे भगवन् ! जो तेओ आत्मसंयमनो आश्रय करे छे तो शुं तेओ लेश्यासहित छे के लेश्यारहित छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ लेश्यासहित छे अने लेश्यारहित पण छे.

लेश्यारहित मनुष्यो सक्रिय के अक्रिय ?

१७. [प्र०] हे भगवन् ! जो तेओ लेश्यारहित छे तो शुं तेओ क्रियावाळा छे के क्रियारहित छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ क्रियासहित नथी, पण क्रियारहित छे.

क्रियारहितनी सिद्धि.

१८. [प्र०] हे भगवन् ! जो तेओ क्रियारहित छे तो शुं तेओ तेज भवमां सिद्ध थाय छे, यावत्-सर्व दुःखनो अंत करे छे ? [उ०] हे गौतम ! हा, तेओ सिद्ध थाय छे यावत्-सर्व दुःखनो अंत करे छे.

लेश्यावाळा मनुष्योनी सक्रियता.

१९. [प्र०] हे भगवन् ! जो तेओ लेश्यावाळा छे तो शुं तेओ सक्रिय छे के अक्रिय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ सक्रिय छे पण अक्रिय नथी.

सक्रिय ते भवमां सिद्ध थाय के नहिं ?

२०. [प्र०] हे भगवन् ! जो तेओ सक्रिय छे तो शुं तेज भवमां सिद्ध थाय छे, यावत्-सर्व दुःखनो अंत करे छे ? [उ०] हे गौतम ! केटलाक तेज भवमां सिद्ध थाय छे, यावत्-सर्व दुःखनो अंत करे छे अने केटलाक ते भवमां सिद्ध थता नथी अने यावत्-सर्व दुःखनो अंत करता नथी.

आत्मअसंयमी सलेश्य छे के अलेश्य छे ?

२१. [प्र०] जो तेओ आत्माना असंयमनो आश्रय करे छे तो शुं तेओ लेश्यासहित छे के लेश्यारहित छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ लेश्यासहित छे, पण लेश्यारहित नथी.

सलेश्य मनुष्यनी सक्रियता.

२२. [प्र०] जो तेओ लेश्यासहित छे तो शुं तेओ सक्रिय छे के अक्रिय छे ? [उ०] हे गौतम ! तेओ सक्रिय छे, पण अक्रिय नथी.

सक्रिय मनुष्य ते भवमां सिद्ध थाय के नहिं ?

२३. [प्र०] जो तेओ सक्रिय छे तो शुं तेज भवमां सिद्ध थाय छे, यावत्-सर्व दुःखनो अंत करे छे ? [उ०] हे गौतम ! ते अर्थ समर्थ नथी. वानव्यंतरो, ज्योतिषिको अने वैमानिको-ए बधा नैरयिकोनी पेठे जाणवा. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

एकताळीशमा राशियुग्मशतकमां प्रथम उद्देशक समाप्त.

बीओ उद्देसो ।

१. [प्र०] रासीजुम्मतेओयनेरइया णं भंते ! कओ उववज्जंति ? [उ०] एवं चेव उद्देसओ भाणियव्वो । नवरं परिमाणं तिन्नि वा सत्त वा एक्कारस वा पन्नरस वा संखेज्जा वा असंखेज्जा वा उववज्जंति । संतरं तहेव ।

द्वितीय उद्देशक.

त्र्योजराशिप्रमाण नैरयिकोनो उत्पाद.

१. [प्र०] हे भगवन् ! राशियुग्ममां त्र्योजराशिप्रमाण नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! पूर्वनी पेठे आ संबंधे उद्देशक कहेवो. विशेष ए के परिमाण—त्रण, सात, अगियार, पंदर, संख्याता के असंख्याता उत्पन्न थाय छे. सांतर संबंधे तेमज जाणवुं.

२. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा जं समयं तेयोगा तं समयं कडजुम्मा, जं समयं कडजुम्मा तं समयं तेयोगा ? [उ०] णो इणट्ठे समट्ठे ।

३. [प्र०] जं समयं तेयोया तं समयं दावरजुम्मा, जं समयं दावरजुम्मा तं समयं तेयोया ? [उ०] णो इणट्ठे समट्ठे । एवं कलियोगेण वि समं, सेसं तं चेव जाव–वेमाणिया । नवरं उववाओ सव्वेसिं जहा वक्कंतीए । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।४१–२।

बीओ उद्देसो समत्तो ।

२. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो जे समये त्र्योजराशिप्रमाण छे ते समये कृतयुग्मप्रमाण छे के जे समये कृतयुग्म छे ते समये त्र्योजप्रमाण छे ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी.

कृतयुग्म अने त्र्योज राशिनो परस्पर संबन्ध.

३. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो जे समये त्र्योजराशिप्रमाण छे ते समये द्वापरयुग्मप्रमाण छे अने जे समये द्वापरयुग्मराशिप्रमाण छे ते समये त्र्योजराशिप्रमाण छे ? [उ०] हे गौतम ! ते अर्थ समर्थ नथी. ए रीते कल्योज राशिनी साथे पण समजवुं. अने बाकी बधुं वैमानिको सुधी तेमज जाणवुं. परन्तु बधाओनो उपपात *व्युत्क्रांतिपदमां कह्या प्रमाणे जाणवो. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

त्र्योज अने द्वापरयुग्मनो परस्पर संबन्ध.

एकताळीशमा शतकमां द्वितीय उद्देशक समाप्त.

तईओ उद्देसो ।

१. [प्र०] रासीजुम्मदावरजुम्मनेरइया णं भंते ! कओ उववज्जन्ति ? [उ०] एवं चेव उद्देसओ । नवरं परिमाणं दो वा छ वा दस वा संखेज्जा वा असंखेज्जा वा उववज्जंति; संवेहो ।

२. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा जं समयं दावरजुम्मा तं समयं कडजुम्मा, जं समयं कडजुम्मा तं समयं दावरजुम्मा ? [उ०] णो इणट्ठे समट्ठे । एवं तेयोएण वि समं, एवं कलियोगेण वि समं । सेसं जहा पढमुद्देसए जाव–वेमाणिया । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।४१–३।

तईओ उद्देसो समत्तो ।

तृतीय उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! राशियुग्ममां द्वापरयुग्मराशिप्रमाण नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे ? [उ०] हे गौतम ! पूर्वनी पेठे उद्देशक कहेवो. पण परिमाण—बे, छ, दस, संख्याता के असंख्याता उत्पन्न थाय छे. अने संवेध पण कहेवो.

द्वापरयुग्मराशि प्रमाण नैरयिकोनो उत्पाद.

२. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो जे समये द्वापरयुग्म छे ते समये कृतयुग्म छे, के जे समये कृतयुग्म छे ते समये द्वापरयुग्म छे ? [उ०] हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नथी. ए रीते त्र्योजराशि अने कल्योजराशि साथे पण समजवुं. बाकी बधुं प्रथमोद्देशकनी पेठे यावत्–वैमानिको सुधी समजवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

द्वापरयुग्म अने कृतयुग्मनो परस्पर संबन्ध.

तृतीय उद्देशक समाप्त.

चउत्थो उद्देसो ।

१. [प्र०] रासीजुम्मकलिओगनेरइया णं भंते ! कओ उववज्जंति ? [उ०] एवं चेव । नवरं परिमाणं–एक्को वा पंच वा नव वा तेरस वा संखेज्जा वा असंखेज्जा उववज्जन्ति, संवेहो ।

२. [प्र०] ते णं भंते ! जीवा जं समयं कलियोगा तं समयं कडजुम्मा, जं समयं कडजुम्मा तं समयं कलियोगा ?

चतुर्थ उद्देशक.

१. [प्र०] हे भगवन् ! राशियुग्ममां कल्योजप्रमाण नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे ? [उ०] पूर्व प्रमाणे जाणवुं. परन्तु परिमाण–एक, पांच, नव, तेर, संख्याता के असंख्याता उत्पन्न थाय छे. संवेध पूर्वनी पेठे जाणवो.

कल्योज प्रमाण नैरयिकोनो उत्पाद.

२. [प्र०] हे भगवन् ! ते जीवो जे समये कल्योजराशिप्रमाण छे ते समये कृतयुग्मराशिप्रमाण छे अने जे समये कृतयुग्मराशि-

कल्योज अने कृतयुग्मनो परस्पर संबन्ध.

---

१ * प्रज्ञा० पद ६ प० २०४–२१८.

[उ०] नो इणट्ठे समट्ठे। एवं तेयोएण वि समं, एवं दावरजुम्मेण वि समं। सेसं जहा पढमुद्देसए जाव-वेमाणिया। 'सेवं भंते! सेवं भंते' ! त्ति ।४१-४।

चउत्थो उद्देसो समत्तो।

प्रमाण छे ते समये कल्योजराशिप्रमाण छे? [उ०] हे गौतम! ए अर्थ समर्थ नथी. ए रीते त्र्योज अने द्वापरयुग्म साथे पण कहेवुं. बाकी बधुं प्रथमोद्देशकनी पेठे यावत्-वैमानिको सुधी जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

चतुर्थ उद्देशक समाप्त.

पंचमो उद्देसो।

१. **[प्र०] कण्हलेस्सरासीजुम्मकडजुम्मनेरइया णं भंते! कओ उववज्जन्ति? [उ०] उववाओ जहा धूमप्पभाए, सेसं जहा पढमुद्देसए। असुरकुमाराणं तहेव, एवं जाव-वाणमंतराणं। मणुस्साण वि जहेव नेरइयाणं 'आयअजसं उवजीवंति। अलेस्सा, अकिरिया, तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झंति एवं न भाणियव्वं। सेसं जहा पढमुद्देसए। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति ।४१-५।**

पंचमो उद्देसो समत्तो।

पंचम उद्देशक.

कृष्णलेश्यावाळा कृतयुग्म प्रमाण नैरयिकोनो उत्पाद.

१. [प्र०] हे भगवन्! राशियुग्ममां कृतयुग्मप्रमाण कृष्णलेश्यावाळा नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] धूमप्रभानी पेठे उपपात जाणवो. बाकी बधुं जेम प्रथमोद्देशकमां कह्युं छे तेम कहेवुं. असुरकुमारो संबंधे पण तेमज जाणवुं. ए रीते यावत्-वानव्यंतरो सुधी समजवुं. जेम नैरयिकोने कह्युं तेम मनुष्यो संबंधे पण समजवुं. तेओ आत्माना असंयमनो आश्रय करे छे. 'ते लेश्यारहित छे, क्रियारहित छे अने तेज भवमां सिद्ध थाय छे' एटलुं न कहेवुं. बाकी बधुं प्रथमोद्देशकनी पेठे समजवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

पंचम उद्देशक समाप्त.

छट्ठो उद्देसो।

१. **कण्हलेस्सतेयोएहिं वि एवं चेव उद्देसओ। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति ।४१-६।**

छट्ठो उद्देसो समत्तो।

छट्ठो उद्देशक.

त्र्योजराशि प्रमाण कृष्णलेश्यावाळा नैरयिकोनो उत्पाद.

१. कृष्णलेश्यावाळा राशियुग्ममां त्र्योजयुग्मप्रमाण (नैरयिको) संबंधे पण पूर्व प्रमाणे उद्देशक कहेवो. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'. ४१-६.

षष्ठ उद्देशक समाप्त.

सत्तमो उद्देसो।

१. **कण्हलेस्सदावरजुम्मेहिं एवं चेव उद्देसओ। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति ।४१-७।**

सत्तमो उद्देसो समत्तो।

सातमो उद्देशक.

१. द्वापरयुग्मप्रमाण कृष्णलेश्यावाळा (नैरयिको) संबंधे पण एमज उद्देशक कहेवो. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

सातमो उद्देशक समाप्त.

अट्ठमो उद्देसो ।

१. कण्हलेस्सकलिओएहिं वि एवं चेव उद्देसओ । परिमाणं संवेहो य जहा ओहिएसु उद्देसएसु । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।४१-८।

अट्ठमो उद्देसो समत्तो ।

आठमो उद्देशक.

१. कल्योजराशिप्रमाण कृष्णलेश्यावाळा (नैरयिको) संबंधे पण एज रीते उद्देशक कहेवो. परिमाण अने संवेध औधिक उद्देशकमां कह्या प्रमाणे जाणवा. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

कृष्णलेश्यावाळा कल्योज प्रमाण नैरयिकोनो उत्पाद.

आठमो उद्देशक समाप्त.

९-१२ उद्देसगा ।

जहा कण्हलेस्सेहिं एवं नीललेस्सेहि वि चत्तारि उद्देसगा भाणियव्वा निरवसेसा । नवरं नेरइयाणं उववाओ जहा वालुयप्पभाए, सेसं तं चेव । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।४१-१२।

९-१२ उद्देसा समत्ता ।

९-१२ उद्देशको.

जेम कृष्णलेश्यावाळाओ संबंधे जणाव्युं छे तेम नीललेश्यावाळाओ विषे पण चारे संपूर्ण उद्देशको कहेवा. परन्तु वालुकाप्रभानी पेठे नैरयिकोनो उपपात कहेवो. बाकी बधुं तेमज छे. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'. ४१-१२.

९-१२ उद्देशको समाप्त.

१३-१६ उद्देसगा ।

काउलेस्सेहि वि एवं चेव चत्तारि उद्देसगा कायव्वा । नवरं नेरइयाणं उववाओ जहा रयणप्पभाए, सेसं तं चेव । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।४१-१६।

१३-१६ उद्देसा समत्ता ।

१३-१६ उद्देशको.

कापोतलेश्यावाळा संबंधे पण एज रीते चार उद्देशको कहेवा. परन्तु नैरयिकोनो उपपात रत्नप्रभानी जेम जाणवो, अने बाकी बधुं तेमज समजवुं. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

१३-१६ उद्देशको समाप्त.

१७-२० उद्देसगा ।

१. [प्र०] तेउलेस्सरासीजुम्मकडजुम्मअसुरकुमारा णं भंते ! कओ उववज्जन्ति ? [उ०] एवं चेव । नवरं जेसु तेउ-लेस्सा अत्थि तेसु भाणियव्वं । एवं एए वि कण्हलेस्सासरिसा चत्तारि उद्देसगा कायव्वा । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।४१-२०।

१७-२० उद्देसा समत्ता ।

१७-२० उद्देशको.

१. [प्र०] हे भगवन् ! राशियुग्ममां कृतयुग्मराशिप्रमाण तेजोलेश्यावाळा असुरकुमारो क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे ? [उ०] पूर्वनी पेठे जाणवुं. परन्तु विशेष ए के जेओने तेजोलेश्या होय तेओ संबंधेज कहेवुं. ए रीते आ पण कृष्णलेश्या सरखा चार उद्देशको कहेवा. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

कृतयुग्मराशिप्रमाण तेजोलेश्यावाळा असुरकुमारोनो उत्पाद.

१७-२० उद्देशको समाप्त.

२१–२४ उद्देसगा।

एवं पम्हलेस्साए वि चत्तारि उद्देसगा कायव्वा। पंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं मणुस्साणं वेमाणियाण य एएसिं पम्हलेस्सा, सेसाणं नत्थि। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।४१–२४।

२१–२४ उद्देसा समत्ता।

२१–२४ उद्देशको.

ए रीते पद्मलेश्या संबंधे पण चार उद्देशको कहेवा. पंचेंद्रिय तिर्यंचो, मनुष्यो अने वैमानिकोने पद्मलेश्या होय छे अने बाकीनाओने होती नथी. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

२१–२४ उद्देशको समाप्त.

२५–२८ उद्देसगा।

जहा पम्हलेस्साए एवं सुक्कलेस्साए वि चत्तारि उद्देसगा कायव्वा। नवरं मणुस्साणं गमओ जहा ओहिउद्देसएसु, सेसं तं चेव। एवं एए छसु लेस्सासु चउवीसं उद्देसगा, ओहिया चत्तारि, सव्वे ते अट्ठावीसं उद्देसगा भवंति। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।४१–२८।

२५–२८ उद्देसा समत्ता।

२५–२८ उद्देशको.

जेम पद्मलेश्या संबंधे कह्युं एम शुक्ललेश्याने विषे पण चार उद्देशको कहेवा. परन्तु मनुष्योने जेम औधिक उद्देशकमां कह्युं छे तेम जाणवुं. अने बाकी बधुं तेमज जाणवुं. ए रीते छ लेश्या संबंधे चार चार उद्देशको अने सामान्य चार उद्देशको–ए बधा मळीने २८ उद्देशको थाय छे. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

२५–२८ उद्देशको समाप्त.

२९–५६ उद्देसगा।

१. [प्र०] भवसिद्धियरासीजुम्मकडजुम्मनेरइया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] जहा ओहिया पढमगा चत्तारि उद्देसगा तहेव निरवसेसं एए चत्तारि उद्देसगा। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।४१–३२।

२. कण्हलेस्सभवसिद्धियरासीजुम्मकडजुम्मनेरइया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] जहा कण्हलेस्साए चत्तारि उद्देसगा भवंति तहा इमे वि भवसिद्धियकण्हलेस्सेहि वि चत्तारि उद्देसगा कायव्वा।४१–३६।

३. एवं नीललेस्सभवसिद्धिएहि वि चत्तारि उद्देसगा कायव्वा।४१–४०।

४. एवं काउलेस्सेहि वि चत्तारि उद्देसगा।४१–४४।

५. तेउलेस्सेहि वि चत्तारि उद्देसगा ओहियसरिसा।४१–४८।

६. पम्हलेस्सेहि वि चत्तारि उद्देसगा।४१–५२।

२९–५६ उद्देशको.

भवसिद्धिक कृतयुग्म प्रमाण नैरयिकोनो उत्पाद.

१. [प्र०] हे भगवन्! भवसिद्धिक राशियुग्ममां कृतयुग्मराशिप्रमाण नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] जेम पहेला चार औधिक उद्देशको कह्या छे तेमज आ संबंधे पण आ चार उद्देशको संपूर्ण कहेवा. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'. २९–३२.

कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक कृतयुग्म नैरयिकोनो उत्पाद.

२. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मराशिप्रमाण कृष्णलेश्यावाळा भवसिद्धिक नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] हे गौतम! जेम कृष्णलेश्या संबंधे चार उद्देशको थाय छे तेम आ भवसिद्धिक कृष्णलेश्यावाळा जीवो संबंधे पण चार उद्देशको कहेवा. ३३–३६.

३. ए प्रमाणे नीललेश्यावाळा भवसिद्धिको संबंधे पण चार उद्देशको कहेवा. ३७–४०.

४. ए प्रमाणे कापोतलेश्यावाळा संबंधे पण चार उद्देशको कहेवा. ४१–४४.

५. एम तेजोलेश्यावाळा संबंधे पण औधिक समान चार उद्देशको कहेवा. ४५–४८.

६. ए रीते पद्मलेश्यावाळा संबंधे पण चार उद्देशको कहेवा. ४९–५२.

७. सुक्कलेस्सेहि वि चत्तारि उद्देसगा ओहियसरिसा। एवं एए वि भवसिद्धिएहिं वि अट्ठावीसं उद्देसगा भवंति। 'सेवं भंते! सेवं भंते' त्ति।४१-५६।

२९-५६ उद्देसा समत्ता।

७. शुक्लेश्यावाळा संबंधे पण औधिक सरखा चार उद्देशको कहेवा. अने एवी रीते भवसिद्धिको संबंधे अठ्यावीश उद्देशको थाय छे. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'. ५३-५६.

२९-५६ उद्देशको समाप्त.

५७-८४ उद्देसगा।

१. [प्र०] अभवसिद्धियरासीजुम्मकडजुम्मनेरइया णं भंते! कओ उववज्जन्ति? [उ०] जहा पढमो उद्देसगो। नवरं मणुस्सा नेरइया य सरिसा भाणियव्वा। सेसं तहेव। 'सेवं भंते! सेवं भंते' त्ति। एवं चउसु वि जुम्मेसु चत्तारि उद्देसगा।

२. [प्र०] कण्हलेस्सअभवसिद्धियरासीजुम्मकडजुम्मनेरइया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] एवं चेव चत्तारि उद्देसगा।

३. एवं नीललेस्सअभवसिद्धियरासीजुम्मकडजुम्मनेरइयाणं चत्तारि उद्देसगा।

४. काउलेस्सेहि वि चत्तारि उद्देसगा।

५. तेउलेस्सेहि वि चत्तारि उद्देसगा।

६. पम्हलेस्सेहि वि चत्तारि उद्देसगा।

७. सुक्कलेस्सअभवसिद्धिए वि चत्तारि उद्देसगा। एवं एएसु अट्ठावीसाए वि अभवसिद्धियउद्देसएसु मणुस्सा नेरइयगमेणं नेयव्वा। 'सेवं भंते! सेवं भंते' त्ति। एवं एए वि अट्ठावीसं उद्देसगा।४१-८४।

५७-८४ उद्देसा समत्ता।

५७-८४ उद्देशको.

अभवसिद्धिक कृतयुग्म प्रमाण नैरयिकोनो उत्पाद-

१. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मराशिप्रमाण अभवसिद्धिक नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] प्रथम उद्देशकमां कह्या प्रमाणे जाणवुं. परन्तु विशेष ए के, मनुष्यो अने नैरयिको समान रीते कहेवा, अने बाकी बधुं तेमज जाणवुं. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'. ए रीते चारे युग्मोमां चार उद्देशको कहेवा.

२. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मराशिप्रमाण कृष्णलेश्यावाळा अभवसिद्धिक नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] एम चार उद्देशको कहेवा.

३. ए रीते नीललेश्यावाळा कृतयुग्मराशिप्रमाण अभवसिद्धिको संबंधे पण चार उद्देशको कहेवा.

४. एम कापोतलेश्यावाळा संबंधे पण चार उद्देशको कहेवा.

५. ए रीते तेजोलेश्यावाळा संबंधे पण चार उद्देशको समजवा.

६. पद्मलेश्यावाळा संबंधे पण एज प्रकारे चार उद्देशको कहेवा.

७. शुक्लेश्यावाळा अभवसिद्धिको संबंधे पण चार उद्देशको कहेवा. ए रीते ए अठ्यावीशे अभवसिद्धिक उद्देशकोमां मनुष्यो नैरयिकोना समान गमवडे जाणवा. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'. ए रीते ए अठ्यावीश उद्देशको थया.

५७-८४ उद्देशको समाप्त.

८५-११२ उद्देसगा।

१. [प्र०] सम्मद्दिट्ठीरासीजुम्मकडजुम्मनेरइया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] एवं जहा पढमो उद्देसओ। एवं चउसु वि जुम्मेसु चत्तारि उद्देसगा भवसिद्धियसरिसा कायव्वा। सेवं भंते! 'सेवं भंते' त्ति।

८५-११२ उद्देशको.

कृतयुग्म प्रमाण सम्यग्दृष्टि नैरयिकोनो उत्पाद.

१. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मप्रमाण सम्यग्दृष्टि नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] जेम प्रथम उद्देशक कह्यो छे तेम आ उद्देशक कहेवो. एम चारे युग्मोमां भवसिद्धिक समान चार उद्देशको कहेवा. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

२. [प्र०] कण्हलेस्ससम्मदिट्ठीरासीजुम्मकडजुम्मनेरइया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] एए वि कण्हलेस्ससरिसा चत्तारि वि उद्देसगा कायव्वा। एवं सम्मदिट्ठीसु वि भवसिद्धियसरिसा अट्ठावीसं उद्देसगा कायव्वा। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति जाव-विहरइ।८५-११२।

८५-११२ उद्देसा समत्ता।

२. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मराशिप्रमाण कृष्णलेश्यावाळा सम्यग्दृष्टि नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] ए संबंधे पण कृष्णलेश्यावाळानी जेम चारे उद्देशको कहेवा. ए प्रमाणे सम्यग्दृष्टिओने विषे पण भवसिद्धिकनी पेठे अठ्यावीश उद्देशको करवा. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'-एम कहीने यावत्-विहरे छे.

८५-११२ उद्देशको समाप्त.

११३-१४० उद्देसगा।

१. [प्र०] मिच्छादिट्ठीरासीजुम्मकडजुम्मनेरइया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] एवं एत्थ वि मिच्छादिट्ठिअभिलावेणं अभवसिद्धियसरिसा अट्ठावीसं उद्देसगा कायव्वा। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।११३-१४०।

११३-१४० उद्देसा समत्ता।

११३-१४० उद्देशको.

कृतयुग्म प्रमाण मिथ्यादृष्टि नैरयिकोनो उत्पाद.

१. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मराशिप्रमाण मिथ्यादृष्टि नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] अहीं पण मिथ्यादृष्टिना अभिलाप-उच्चारणथी अभवसिद्धिकना समान अठ्यावीश उद्देशको कहेवा. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

११३-१४० उद्देशको समाप्त.

१४१-१६८ उद्देसगा।

१. [प्र०] कण्हपक्खियरासीजुम्मकडजुम्मनेरइया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] एवं एत्थ वि अभवसिद्धियसरिसा अट्ठावीसं उद्देसगा कायव्वा। 'सेवं भंते! सेवं भंते'! त्ति।१४१-१६८।

१४१-१६८ उद्देसा समत्ता।

१४१-१६८ उद्देशको.

कृतयुग्म प्रमाण कृष्णपाक्षिक नैरयिकोनो उत्पाद.

१. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मप्रमाण कृष्णपाक्षिक नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] अहीं पण अभवसिद्धिकना समान अठ्यावीश उद्देशको कहेवा. 'हे भगवन्! ते एमज छे, हे भगवन्! ते एमज छे'.

१४१-१६८ उद्देशको समाप्त.

१६९-१९६ उद्देसगा।

१. [प्र०] सुक्कपक्खियरासीजुम्मकडजुम्मनेरइया णं भंते! कओ उववज्जंति? [उ०] एवं एत्थ वि भवसिद्धियसरिसा अट्ठावीसं उद्देसगा भवंति। एवं एए सव्वे वि छन्नउयं उद्देसगसयं भवन्ति रासीजुम्मसयं। जाव-सुक्कलेस्सा सुक्कपक्खिय-

१६९-१९६ उद्देशको.

कृतयुग्म प्रमाण शुक्लपाक्षिक नैरयिकोनो उत्पाद.

१. [प्र०] हे भगवन्! कृतयुग्मप्रमाण शुक्लपाक्षिक नैरयिको क्यांथी आवी उत्पन्न थाय छे? [उ०] अहीं पण भवसिद्धिक सरखा अठ्यावीश उद्देशको थाय छे. ए प्रमाणे ए बधा मळीने १९६ उद्देशकोनुं राशियुग्मशतक थाय छे. यावत्-[प्र०] शुक्ललेश्यावाळा शुक्ल-

रासीजुम्मकलियोगवेमाणिया जाव–जइ सकिरिया तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झंति, जाव–अंतं करेंति ? [उ०] णो इणट्ठे समट्ठे । 'सेवं भंते ! सेवं भंते' ! त्ति ।

भगवं गोयमे समणं भगवं महावीरं तिक्खुत्तो आयाहिण–पयाहिणं करेइ, करेत्ता वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी–'एवमेयं भंते ! तहमेयं भंते ! अवितहमेयं भंते ! असंदिद्धमेयं भंते ! इच्छियमेयं भंते ! पडिच्छियमेयं भंते ! इच्छिय–पडिच्छियमेयं भंते ! सच्चे णं एसमट्ठे, जे णं तुज्झे वदह'त्ति कट्टु [1]अपूतिवयणा खलु अरिहंता भगवंतो, समणं भगवं महावीरं वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरइ । रासीजुम्मसयं समत्तं । सव्वाए भगवईए अट्ठतीसं सतं १३८ सयाणं, उद्देसगाणं १९२५ । १६९–१९६ ।

चुलसीय(ई)सयसहस्सा पदाण पवरवरणाणदंसीहिं । भावाभावमणंता पन्नत्ता एत्थमंगंमि ॥
तवनियमविणयवेलो जयति सदा नाणविमलविपुलजलो । हेतुसतविपुलवेगो संघसमुद्दो गुणविसालो ॥

इगचत्तालीसमं सयं समत्तं

भगवती समत्ता ।

***णमो गोयमाईणं गणहराणं, णमो भगवईए विवाहपन्नत्तीए, णमो दुवालसंगस्स गणिपिडगस्स ।**
कुम्मसुसंठियचलणा अमलियकोरंटबेंटसंकासा । सुयदेवया भगवई मम मतितिमिरं पणासेउ ॥

पन्नत्तीए आइमाणं अट्ठण्हं सयाणं दो दो उद्देसगा उद्दिसिज्जन्ति । णवरं चउत्थे सए पढमदिवसे अट्ठ, बितियदिवसे दो उद्देसगा उद्दिसिज्जंति । नवमाओ सताओ आरद्धं जावइयं जावइयं पवेइ तावतियं तावतियं एगदिवसेणं

पाक्षिक कल्योजराशिप्रमाण वैमानिको यावत्–जो क्रियावाळा छे तो शुं तेओ तेज भवमां सिद्ध थाय छे, यावत्–सर्व दुःखोनो अंत करे छे ? [उ०] ए अर्थ समर्थ नथी. 'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते एमज छे'.

भगवान् गौतम श्रमण भगवंत महावीरने त्रण वार प्रदक्षिणा करे छे, प्रदक्षिणा करी वांदे छे, वांदी नमे छे. नमीने भगवान् गौतम आ प्रमाणे बोल्या—'हे भगवन् ! ते एमज छे, हे भगवन् ! ते प्रकारेज छे, हे भगवन् ! ए सत्यज छे, हे भगवन् ! ते असंदिग्ध छे, हे भगवन् ! ते मने इच्छित छे, हे भगवन् ! ते मने प्रतीच्छित–स्वीकृत छे, हे भगवन् ! ते इच्छित अने प्रतीच्छित छे, हे भगवन् ! ते सत्य छे के तमे जे कहो छो, 'अरिहंत भगवंतोनी वाणी पवित्र होय छे. 'अपुव्ववयणा' एवो पाठ स्वीकारीए तो अरिहंत भगवंतोनी वाणी अपूर्व होय छे'–एम कही श्रमण भगवंत महावीरने (फरी वार) वांदे छे, नमे छे अने वांदी तथा नमी संयम अने तपपूर्वक आत्माने भावित करता विहरे छे. राशियुग्मशतक समाप्त. सर्व भगवतीना मळीने †१३८ उद्देशको अने १९२५ शतको थाय छे. १६९–१९६.

भगवतीनुं परिमाण.

उत्तमोत्तम ज्ञानवाळा सर्वदर्शी पुरुषोए आ अंगमां चोराशी लाख ‡पदो कह्या छे. तेमज अनन्त–अपरिमित भाव–विधि अने निषेधो कहेला छे.

संघनी स्तुति.

तप, नियम अने विनयरूप वेला–भरतीवाळा, निर्मळ ज्ञानरूप विपुल पाणीवाळा, सेंकडो हेतुरूप महान वेगवाळा अने गुणथी विशाल एवा संघसमुद्रनो जय थाय छे.

एकताळीशमुं शतक समाप्त.

श्रीभगवतीसूत्र समाप्त.

*गौतमादि गणधरोने नमस्कार, भगवती व्याख्याप्रज्ञप्तिने नमस्कार, द्वादशांग गणिपिटकने नमस्कार.

काचबानी पेठे सुंदर चरणकमलवाळी, नहि चोळायेल कोरंट वृक्षनी कळी समान एवी पूज्य श्रुतदेवी मारा मतिअज्ञाननो नाश करो.

व्याख्याप्रज्ञप्तिना आदिना आठ शतकना बब्बे उद्देशकोनो एक एक दिवसे उपदेश कराय छे. परन्तु प्रथम दिवसे चोथा शतकना आठ उद्देशको अने बीजे दिवसे बे उद्देशको उपदेशाय छे. नवमा शतकथी आरंभी जेटलुं जेटलुं जाणी शकाय तेटलुं तेटलुं एक एक दिवसे उप-

---

[1] अपुव्ववयणाहिं ग–ङ ।

* अहींथी आरंभी आगळनो पाठ पुस्तकना लेखककृत छे, ते संबंधे टीकाकार जणावे छे के 'णमो गोयमाईणं गणहराणं' इत्यादयः पुस्तकलेखककृता नमस्काराः प्रकटार्थाश्चेति न व्याख्याताः' ।

† शतकनुं परिमाण आ प्रमाणे छे–प्रथमना बत्रीश शतकोमां अवान्तर–पेटा शतको नथी अने तेत्रीशथी ओगणचालीश सुधीना सात शतकोमां बार बार अवान्तर शतको छे एटले ८४ शतको थया. चाळीशमां शतकमां एकवीश अवान्तर शतको छे. एकताळीशमां शतकमां अवान्तर शतक नथी. ३२–८४–२१–१–ए सर्व शतको मळीने एकसो आडत्रीश शतको थाय छे.

‡ अहीं पदोनी संख्या चोराशी लाख कही छे, पण तेनी गणना शी रीते करी छे तेनो कंइपण ख्याल आवी शकतो नथी. ते संबंधे टीकाकार जणावे छे के पदोनुं स्वरूप विशिष्ट संप्रदायगम्य छे.

उद्दिसिज्जति, उक्कोसेणं सतं पि एगदिवसेणं, मज्झिमेणं दोहिं दिवसेहिं सतं, जहन्नेणं तिहिं दिवसेहिं सतं। एवं जाव–वीसतिमं सतं। णवरं गोसालो एगदिवसेणं उद्दिसिज्जति, जदि ठियो एगेण चेव आयंबिलेणं अणुजाणति। अह णं ठितो आयंबिलेणं छट्टेणं अणुण्णवति। एक्कवीस–बावीस–तेवीसतिमाइं सताइं एक्केकदिवसेणं उद्दिसिज्जन्ति। चउवीसतिमं सयं दोहिं दिवसेहिं छ छ उद्देसगा। पंचवीसतिमं दोहिं दिवसेहिं छ छ उद्देसगा। बंधिसयाइं अट्ठसयाइं एगेणं दिवसेणं, सेढिसयाइं बारस एगेणं, एगिंदियमहाजुम्मसयाइं बारस एगेणं; एवं बेंदियाणं बारस, तेइंदियाणं बारस, चउरिंदियाणं बारस एगेण, असन्निपंचिंदियाणं बारस, सन्निपंचिंदियमहाजुम्मसयाइं एक्कवीसं एगदिवसेणं उद्दिसिज्जन्ति, रासीजुम्मसतं एगदिवसेणं उद्दिसिज्जति॥

वियसियअरविंदकरा नासियतिमिरा सुयाहिया देवी। मज्झं पि देउ मेहं बुहविबुहणमंसिया णिच्चं॥
सुयदेवयाए पणमिमो जीए पसाएण सिक्खियं नाणं। अण्णं पवयणदेवी संतिकरी तं नमंसामि॥
सुयदेवया य जक्खो कुंभधरो बंभसंति वेरोट्टा। विज्जा य अंतहुंडी देउ अविग्घं लिहंतस्स॥

देशाय छे, उत्कृष्टपणे शतकनो पण एक दिवसे उपदेश कराय छे. मध्यमपणे बे दिवसे शतकनो अने जघन्यपणे त्रण दिवसे शतकनो उपदेश कराय छे. एम वीशमा शतक सुधी जाणवुं. परन्तु पंदरमा गोशालक शतकनो एक दिवसे उपदेश कराय छे. जो बाकी रहे तो तेनो एक आयंबिल करीने उपदेश कराय छे, छतां बाकी रहे तो बे आयंबिल करीने उपदेश कराय छे. एकवीशमा, बावीशमा अने तेवीशमा शतकनो एक एक दिवसे उपदेश कराय छे. चोवीशमुं शतक एक एक दिवसे छ छ उद्देशको वडे एम बे दिवसे उपदेशाय छे. पचीशमुं शतक छ छ उद्देशको वडे बे दिवसे उपदेशाय छे. बन्धिशतकादि आठ शतको एक दिवसे, श्रेणिशतादि बार शतको एक दिवसे, एकेन्द्रियना बार महायुग्मशतको एक दिवसे, एम बेइन्द्रिय, तेइन्द्रिय, चउरिन्द्रिय अने असंज्ञी पंचेन्द्रियना बार बार शतको तथा संज्ञी पंचेन्द्रियना एकवीश महायुग्मशतको अने राशियुग्मशतको एक एक दिवसे उपदेशाय छे.

जेना हाथमां विकसित कमळ छे, जेणे अज्ञाननो नाश कर्यो छे अने बुध–पंडितो अने विबुध–देवोए जेने हमेशां नमस्कार कर्यो छे एवी श्रुताधिष्ठित देवी मने पण बुद्धि आपो.

अमे श्रुतदेवताने प्रणाम करीए छीए, जेनी कृपाथी ज्ञाननी शिक्षा मळी छे. अने ते सिवाय शान्ति करनार प्रवचनदेवीने पण नमस्कार करुं छुं.

श्रुतदेवता, कुंभधर यक्ष, ब्रह्मशान्ति वैरोट्या, विद्या अने अंतहुंडी लेखकने अविघ्न आपो.

श्रीव्याख्याप्रज्ञप्तिनाम पंचम अंगनो अनुवाद समाप्त.

परिशिष्ट १

भगवतीसूत्रमां आवेला पारिभाषिक शब्दो.

इ

ई

उ

ऊ

ए

ध

न

परिशिष्ट २

देश, नगरी, अने पर्वतादिना नाम.

परिशिष्ट ३

चैत्य अने उद्याननां नाम.

परिशिष्ट ४

अन्यतीर्थिक अने तापसो.

परिशिष्ट ५

साधु अने साध्वी.

परिशिष्ट ६

श्रावक अने श्राविका.

परिशिष्ट ७

भगवतीसूत्रमां साक्षीरूपे आवेला ग्रन्थोना नाम.